ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־
שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ
לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי
עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
לַמִּלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

תחילת זמן קידוש לבנה:
יום חמישי בערב, ז' תמוז

אגרות קודש

ב"ה, א' תמוז תשכ"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ד סיון, בו מונה אחדים מהבעיות המעסיקים אותו.

ומתאים לגילו וע"פ פתגם חכמנו ז"ל, אם לא עכשיו אימתי, הרי עליו להשתדל ביותר שיוכל ללמוד בהתמדה ושקידה תורתנו הקדושה תורת חיים (שהתואר כולל גם הפירוש הוראה בחיים בעולמנו זה) ויהי' הלימוד מביא לידי מעשה כציווי חז"ל בהאמור, והובטחנו, יגעת ומצאת.

ולאחרי שירכוש ידיעות התורה במדה מסוימת ישוב לבעיות אודותם כותב ויתבונן בהם וימצא פתרונם.

והרי נתינת התורה לכל עמנו בני ישראל היתה גם כן דוקא ע"י הקדמת נעשה לנשמע.

התקוה, שיש לו מכירים ומה שנוגע עוד יותר ידידים חרדים לדבר ה' ותורתו, שמכמה טעמים טוב הדבר וגם מוכרח, והרי כו"כ נמצאים בתל אביב.

ומהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו - באם לא נעשה כזה במשך שנים עשר חדש האחרונים - ובכל יום חול קודם הנחת התפילין להפריש פרוטות אחדות לצדקה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכ, קכא ..... ג

ג) מאמר ד״ה ואתה תצוה
יו״ד אדר-ראשון ה׳תשמ״א ..... ה

ד) מאמר ד״ה אראנו ולא עתה
י״ב תמוז, ה׳תש״ל ..... כב

ה) שיחת ש״פ חוקת, ט׳ תמוז, ה׳שי״ת..... מ

ו) לקוטי-שיחות – פרשת חוקת כרך יח, א ..... מה

ז) לקוטי שיחות – פרשת חוקת כרך יח, ב ..... נא

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... ס

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת חוקת..... סו

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת חוקת..... סז

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת חוקת..... צה

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת חוקת..... צו

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת חוקת ..... קח

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....קיא

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת חוקת ..... קיד

טז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת חוקת..... קסד

יז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת חוקת ..... קצב

יח) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק ד, עזרא פרק ז ..... ריג

יט) משניות – מסכת טהרות
ביאור קהתי..... רטו

כ) עין יעקב מסכת יומא .....רכא

כא) מסכת יומא עם ביאורים
מדף סג עד דף סט ..... רכב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רנ

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רנ

כד) לקוטי תורה והזה הטהור על
אדמו״ר הזקן .....רנג

כה) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רנד

כו) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רנד

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....רנז

כח) ספר המאמרים – תרנ״ז
אדמו״ר מוהרש״ב.....רנח

כט) ספר המאמרים – אידיש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רנט

ל) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....רסג

לא) ספר הזכרונות פרק סב.....רסד

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רסז

לג) חומש לקריאה בציבור .....רסח

לד) קריאת התורה למנחת שבת-קודש..... ערה

לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ה .....רעז

לו) לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת ..... רעח

לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רעט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

במאמר זה מדובר אודות מהות תפקידו של משה רבינו בדורו וכמו כן של נשיאי ישראל שבכל דור ודור שהם ה'משה רבינו' שבכל דור ודור. מדובר אודות עבודתם של בני ישראל הבאה מכוחם של הנשיאים בתקופות השונות ובעיקר בחשכת הגלות. במאמר זה מדובר אודות חידוש נפלא הקשור דווקא בעבודה הנדרשת מאיתנו בדורנו כעת.

מאמר זה מיוסד על מאמר דיבור־המתחיל "וקבל היהודים" שנאמר על ידי כ"ק אדמו"ר הריי"צ ב'פורים קטן' בשנת ה'תרפ"ז, בזמן המשטר הקומוניסטי בברית המועצות, תקופה קצרה לפני מאסרו הידוע.

אודות הדלקת המנורה בבית המקדש אומר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו **וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד**[1], **וידועים הַדְּיוּקִים בָּלשונו** של פסוק **זֶה**[2] הדיוק הראשון הוא **דִּבְכָל הַצִּוּוּיִים שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר 'צו' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה** 'דבר אל בני ישראל' 'אמור להם' כלומר בדרך כלל בפניה של הקדוש ברוך הוא אל משה רבינו לא מופיעה המילה 'אתה', **וְאילו כָּאן נֶאֱמַר 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. ולְהוֹסִיף, דְּהַדְּיוּק** במה **שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה' הוּא לֹא רַק בְּהַלָּשוֹן** כלומר השאלה איננה רק מכך שהתורה מאריכה בלשונה **אֶלָּא** היא **גַּם בְּהַתֹּכֶן**, הוספת המילה 'אתה' מדגישה את חשיבותו של משה רבינו **דִּלְשוֹן 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה' מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמְּצַוֶּה, וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי מֹשֶׁה הוּא** רק **הַשָּׁלִיחַ לְמְסֹר לְיִשְׂרָאֵל אֶת צִוּוּי הַקָּבָּ"ה** ואיננו המְצַוֶּה בעצמו, **וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין** דיוק נוסף בלשון הכתוב **מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ'**, שֶׁמשמעות מילים אלה היא שיָבִיאוּ **הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה**[3] **('אֵלֶיךָ'), דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהַעֲלָאַת** (=הדלקת) **הַנֵּרוֹת הָיְתָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן** ולא על ידי משה, **לָמָּה הֵצְרַךְ לְהָבִיא אֶת הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'שֶׁמֶן גוֹ' כָּתִית לַמָּאוֹר'**, מדוע התורה משתמשת במילה "מאור" ולא במילה 'להאיר' **דִּלְכְאוֹרָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר** (=היה לו לומר) **'שֶׁמֶן גוֹ' לְהָאִיר'** שהרי תכליתה של הדלקת השמן במנורה היא 'להאיר'. **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דִּבְפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה**[4] **נֶאֱמַר** אודות משך זמן דליקת הנרות **'מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר'** ואכן משך זמן דליקתם בבית המקדש בכל יום איננו במשך היממה כולה אלא מערב עד בוקר **וְאילו כָּאן נֶאֱמַר 'לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד'.**

ב) וּמְבָאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר (בְּמַאֲמָרוֹ הַיָּדוּעַ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים"[5] שֶׁנֶּאֱמַר בְּ'פּוּרִים קָטָן' תרפ"ז[6]), דְּמשמעותה הפנימית של המילה 'צִוּוּי' ('תְּצַוֶּה') הוּא יצירת **'צַוְתָּא' וְחִבּוּר**[7] בין המְצַוֶּה לבין המְצַוֶּה, כלומר בין ישראל לקדוש ברוך הוא. **וְזֶהוּ** ההסבר מדוע הפסוק מדגיש את חשיבותו של משה רבינו באומרו **'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', כיוון שֶׁמֹּשֶׁה הוּא** זה שיוצר את

בס"ד. שבת פרשת תצוה, יו"ד אדר־ראשון ה'תשמ"א*

וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד[1],

וידועים הַדְּיוּקִים בָּזֶה[2] דִּבְכָל הַצִּוּוּיִים שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְכָאן נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ולְהוֹסִיף, דְּהַדְּיוּק מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה הוּא לֹא רַק בְּהַלָּשוֹן אֶלָּא גַּם בְּהַתֹּכֶן, דִּלְשוֹן וְאַתָּה תְּצַוֶּה מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמְּצַוֶּה, וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי מֹשֶׁה הוּא הַשָּׁלִיחַ לְמְסֹר לְיִשְׂרָאֵל אֶת צִוּוּי הַקָּבָּ"ה, וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ, שֶׁיָּבִיאוּ הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה[3] (אֵלֶיךָ), דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהַעֲלָאַת הַנֵּרוֹת הָיְתָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן, לָמָּה הֵצְרַךְ לְהָבִיא אֶת הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שֶׁמֶן גוֹ' כָּתִית לַמָּאוֹר, דִּלְכְאוֹרָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר שֶׁמֶן גוֹ' לְהָאִיר. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דִּבְפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה[4] נֶאֱמַר מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְכָאן נֶאֱמַר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד.

ב) **וּמְבָאֵר** כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר (בְּמַאֲמָרוֹ הַיָּדוּעַ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים"[5] שֶׁנֶּאֱמַר בְּפּוּרִים קָטָן תרפ"ז[6]), דְּצִוּוּי (תְּצַוֶּה) הוּא צַוְתָּא וְחִבּוּר[7]. וְזֶהוּ וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא מְקַשֵּׁר

) יצא לאור בקונטרס פורים־קטן – תשנ"ב**, "לקראת יום ג' שהוכפל בו כי טוב, פורים קטן . . יום א' פ' כי תשא, ה'תשנ"ב".

1) ריש פרשתנו (תצוה). 2) אוה"ת פרשתנו (תצוה) ע' א'תקמא. ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז ס"ג (סה"מ תרפ"ז ע' קיג. ה'תשי"א ע' 182). 3) רמב"ן עה"פ. 4) פרשתנו כז, כא. 5) השייכות דהביאור בואתה תצוה גו' לוקבל היהודים גו' - ראה לקמן ס"ט ואילך. 6) נדפס ב"התמים" חוברת ז לה, ג [שלו, ג] ואילך. סה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך. ה'תשי"א ע' 180 ואילך. - ראה שם ס"ד. 7) כ"ה גם בתו"א פרשתנו פב, א (עה"פ ואתה תצוה). ובכ"מ. וראה בהנסמן בסה"מ מלוקט ח"ג ע' עב הערה 55.

*) קונטרס זה חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכאו"א מאנשים נשים וטף. **) על הדו"ח אודות הדפסת והפצת המאמר ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויה"ר שיפעל הפעולה הרצוי' והזמ"ג ובדי מזלי' כו'. אזכיר עה"צ".

ביאור בדרך אפשר

ה'צוותא', הוא זה **שמְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף**[8]. **וְעַל יְדֵי שֶׁמֹּשֶׁה מַשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל** (כלומר **שֶׁמְּקַשֵּׁר אוֹתָם עִם אוֹר אֵין־סוֹף**), **עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בְּדרגתו** של **מֹשֶׁה.** [הסיבה לכך שלמרות שדרגתו של משה רבינו היא למעלה מהעם, שלכן הוא זה שבכוחו להשפיע להם, אך דווקא על ידם נעשית בו רוממות יתירה, הרי זה נעוץ בקשר הנשמתי של משה רבינו עם בני ישראל.

דְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל הֵם דֵּגֶמֶת רֹאשׁ וְרֶגֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[9] על ידי משה רבינו 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ', **דְּכָל יִשְׂרָאֵל הֵם** בבחינת **הָרַגְלַיִם דְּמֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה הוּא הָרֹאשׁ שֶׁלָּהֶם. וּכְמוֹ שֶׁבָּגוּף אָדָם** עם היות שהראש הוא מעל הרגליים והוא זה שמנהיגם אך ביחד עם זה **הָרַגְלַיִם מוֹלִיכִים אֶת הָרֹאשׁ לְמָקוֹם שֶׁהָרֹאשׁ מִצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְשָׁם, כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל** (שהם **הָרַגְלַיִם דְּמֹשֶׁה**) דווקא על ידם **מִתְוַסֵּף עִלּוּי בְּמֹשֶׁה.** מהותה של עליה זו של משה רבינו הנגרמת על ידי השפעתו על בני ישראל רמוזה בלשון הפסוק **דְּזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ', שֶׁעַל יְדֵי 'רַגְלֵי הָעָם'** כלומר בני ישראל שהינם הרגלים של משה **נִמְשָׁךְ** ומתגלה **הַגִּלּוּי דְּ'אָנֹכִי' בְּקִרְבּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה** המילה 'אנכי' רומזת להתגלות עצמותו של הקדוש ברוך הוא כנאמר 'אנכי ה' אלוקיך'[10]. **וְזֶהוּ 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת גוֹ', דְּעַל יְדֵי שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה וִיקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף, עַל יְדֵי זֶה יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶן זַיִת לְמֹשֶׁה** (**וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ**), **שֶׁיּוֹסִיפוּ תּוֹסְפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה.**

ג) **וּלְבָאֵר** זֶה, מַקְדִּים בְּהַמַּאֲמָר[11] **שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ נִקְרָא רַעְיָא מְהֵימְנָא, דִּשְׁנֵי פְּרוּשִׁים בָּזֶה. שֶׁהוּא רוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה. דְּהָאֱמוּנָה שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים[12], אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה רוֹעֶה וּמְפַרְנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה מְהֵימְנָא', דִּשְׁנֵי פְּרוּשִׁים בָּזֶה.** פירוש אחד הוא 'רועה נאמן'. רועה נאמן פירושו שאינו נאמן רק לבעלי הצאן אלא הוא נאמן לצאן עצמם בכך שהוא מוסר את נפשו אפילו עבור כבשה אחת ואיננו מוכן להחליפה באחרת. כמו כן משה רבינו **שֶׁהוּא רוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.** והפירוש השני הוא 'רועה אמונה' שמשמעותו היא, כשם שתפקידו של רועה צאן הוא להאכילם במרעה טוב ומזין, כך ישנו צורך להאכיל את נשמות ישראל במרעה של 'אמונה' וזו עבודתו של משה רבינו **שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס** (=מכלכל) **אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה.** הטעם לכך שישנו צורך בפעולתו של משה רבינו להאכיל את נשמות ישראל ב'אמונה', בו בזמן שלכאורה האמונה כבר קיימת בהם שהרי הם קבלוה בירושה מאבותינו אברהם יצחק ויעקב, הסיבה לכך היא **דְּהָאֱמוּנָה שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים**[12], ללא פעולתו של משה רבינו **אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה רוֹעֶה וּמְפַרְנֵס** (=מכלכל) **אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה,** משמעות הדבר **הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.** הסברת המושגים 'מקיף' ו'פנימיות': הקשר בין שני דברים יכול להיות באופן 'פנימי' ובאופן 'מקיף'. כאשר האדם בא במגע עם דבר שביכולתו להפנימו, להכילו בתוכו ולהתאחד עימו אזי קשר זה הינו 'פנימי'. מה־שאין־כן כאשר הדבר נשאר מחוץ ליכולת האדם להכילו ואינו מתאחד עימו, הוא נשאר מחוצה לו. קשר זה הינו בבחינת 'מקיף'. קשר 'פנימי' בא לידי ביטוי בכך שמציאות האדם משתנה בהתאם לדבר עימו הוא נקשר ומתאחד. מה־שאין־כן כאשר הקשר הוא באופן 'מקיף' מציאותו של האדם נשארת כמקודם. דוגמה לדבר: אדם השומע רעיון רוחני הקשור בסברא שכלית עמוקה, כאשר מדובר בסברא אשר ביכולת האדם להכילה בשכלו, להבינה ולהסבירה לעצמו היטב, אזי שכל האדם מתאחד עימה ועל־ידי־כך

---

8) כ"ה בסד"ה ואתה תצוה עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' רנו). ובכ"מ. ובד"ה זה תרפ"ז ס"ד בתחלתו (ועד"ז רסט"ו) "תקשר את בני ישראל" ואינו מוסיף "עם אוא"ס". ויש לומר, דבהמאמר מפרש שמשה מקשר את בני ישראל עצמם, כדלקמן סי"א. 9) בהעלותך יא, כא. 10) ראה בכ"ז בד"ה הנ"ל תרפ"ז ס"ה. 11) סעיף ד. 12) שבת צז, א.

ביאור בדרך אפשר

מתעדן ונעשה קרוב יותר לרוחניות. אך כאשר אין האדם מסוגל להכיל רעיון זה בשכלו, הרי למרות שהוא חש שמדובר בדבר עמוק והוא בהתפעלות מכך, מכל־מקום הרעיון נשאר מחוץ לשכלו כך שהאדם נשאר מגושם כמקודם. כמו כן כאשר מדובר אודות האמונה של יהודי בקדוש ברוך הוא. למרות שהאמונה קיימת באדם אך יתכן שאיננה מתאחדת עם מציאותו הגלויה, שכלו ורגשותיו. שכלו ורגשותיו אינם משתנים בעקבות אמונתו בה׳ אחד, אמונה זו לא מתקבלת אצלם. אופן זה של אמונה הוא בבחינת ׳מקיף׳. תפקידו של משה רבינו הוא לגרום לכך שהאמונה תאיר בנשמות ישראל באופן פנימי, שהאמונה תתאחד עם מציאותו הגלויה של יהודי ותחדור ותתקבל בשכלו וברגשותיו ובכל פעולותיו עד כדי כך שהם יהיו מתאימים לאמונתו בה׳ אחד. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[13] ״הַהִיא אֱמוּנָה דִּלְעֵילָא יִתְזַן וְיִתְפַּרְנַס מִגֵּיהּ עַל יָדֶךָ״** (=אותה אמונה עליונה תהיה ניזונת ומכולכלת על ידך, כלומר **עַל יְדֵי מֹשֶׁה**), **דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה,** משמעות הדבר **הוּא שֶׁמַּמְשִׁיךְ** ומגלה **אוֹתָהּ בִּפְנִימִיּוּת. וּמַמְשִׁיךְ בְּהַמַּאֲמָר** של כ״ק אדמו״ר הריי״צ, **דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳, הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא** לא רק כלפי משה רבינו בדורו אלא **גַּם לְאַתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דּוֹר**[14] (=להתפשטות של משה שבכל דור) אשר בכל דור ודור ישנם צדיקים שבהם מתפשטת ומאירה נשמתו של משה רבינו והם גם כן בבחינת ׳רעיא מהימנא׳, **דְּרָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר הֵם מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל (שֶׁבְּדוֹרָם), שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלָּהֶם תִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת. וּכְמוֹ מָרְדְּכַי[15], שֶׁהָיָה הָאִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[16] שֶׁמָּרְדְּכַי בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, שֶׁגַּם בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן, שֶׁלִּמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות אָז הָיָה קָשׁוּר עִם מְסִירוּת נֶפֶשׁ, הִקְהִיל קְהִלּוֹת בְּרַבִּים לְחַזֵּק אֶת אֱמוּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּהַוָּיָ׳ וְלַעֲמֹד חָזָק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות. וּלְאַחֲרֵי שֶׁמְּבַאֵר בַּאֲרֻכָּה שֶׁמֹּשֶׁה וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, מְבַאֵר[17] דִּיּוּק לְשׁוֹן הַכָּתוּב שֶׁמֶן גּוֹ׳ כָּתִית לַמָּאוֹר (לַמָּאוֹר וְלֹא לְהָאִיר), שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא, כָּתִית, עַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לַמָּאוֹר (הָעֶצֶם) שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר. וְצָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּכוּת דְּהַפְּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ לְהַמְבֹאָר (בְּהַמַּאֲמָר) לִפְנֵי־זֶה שֶׁמֹּשֶׁה [וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא] זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.**

ביאור בדרך אפשר

(=וההתפשטות שלו שבכל דור) **מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, מְבַאֵר[17] הַדִּיּוּק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב ״שֶׁמֶן גּוֹ׳ כָּתִית לַמָּאוֹר״** (כאמור בסעיף א׳ הדיוק הוא בכך שהתורה אומרת שהצורך בשמן הוא **׳לַמָּאוֹר׳ וְלֹא ׳לְהָאִיר׳**), המשמעות הפנימית של זה היא: המילה ׳כתית׳ רומזת על המצב בו נמצאים בני ישראל בגלות, והמילה ׳למאור׳ רומזת על ההתגלות לה הם זוכים דווקא בעקבות כך. **שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁאז כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא,** שזו משמעות המילה **׳כָּתִית׳** במובן של ׳שבירה׳, הרי דווקא **עַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לַ**התגלות של המדריגה הנקראת בשם **׳מָאוֹר׳** (שהוא **הָעֶצֶם**) שמעלתה היא בכך **שֶׁ**היא למעלה ממהות של ׳אור׳, היא המקור אשר **מִמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר.** הסברת הדברים: במילה ׳מאור׳ מכונה המקור של ה׳אור׳. לדוגמה, השמש עצמה לעומת האור היוצא ממנה נקראת בשם ׳מאור׳ היות והיא המקור של האור. אחד ההבדלים בין המאור לאור הוא בכך שהמאור הינו הדבר עצמו לעומת האור שאינו אלא מציאות שחוצה הימנו, בדוגמת השמש עצמה לעומת האור שלה שהוא חוצה הימנה. לכן המושגים ׳מאור׳ ו׳אור׳ קשורים במושגים ׳עצם׳ ו׳גילויים׳, ׳עצם׳ פירושו הדבר בעצמו, לעומת זאת ה׳גילויים׳ הם בדוגמת אור השמש שאינו אלא מה שמתגלה ממנה אך איננו השמש עצמה. דברים אלה הם בבחינת משל כלפי התגלותה של הנשמה האלוקית. כאשר מדובר אודות הנשמה האלוקית, ישנה מצד אחד דרגתה הגלויה בגוף האדם, דרגה זו קשורה בכוחותיו הגלויים של האדם, שכלו ומידותיו. דרגה זו היא בבחינת רובד ה׳גילויים׳ שלה. לעומת זאת ישנה ׳עצם הנשמה׳, כלומר הנשמה כמו שהיא בעצמה, אשר להיותה חלק אלוקה ממעל ממש הרי איננה שייכת ואיננה נתפסת כלל בגוף המוגבל ובכוחותיו הגלויים של האדם. כאמור, דווקא על ידי המצב של ׳כתית׳ זוכים להתגלות ה׳מאור׳, ׳עצם הנשמה׳. **וְצָרִיךְ לְהָבִין** את **הַשַּׁיָּכוּת** בין העניינים השונים המבוארים במאמר של כ״ק אדמו״ר הריי״צ. השייכות **דְּהַפְּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ לְהַמְבֹאָר (בְּהַמַּאֲמָר) לִפְנֵי־זֶה שֶׁמֹּשֶׁה [וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא] זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.**

13) ח״ג רכה, ב 14) תקו״ז תס״ט (קיב, א. קיד, א). 15) ראה בד״ה הנ״ל תרפ״ז ס״ג וסט״ו. 16) אסת״ר פ״ו, ב. 17) בד״ה

ביאור בדרך אפשר

ד) **וְהִנֵּה** הַבֵּאוּר בַּפָּסוּק וְאַתָּה תְּצַוֶּה בָּא (בְּהַמַּאֲמָר) בְּהֶמְשֵׁךְ לְהַמְבֹאָר בִּתְחִלַּת הַמַּאֲמָר, דְּפֵרוּשׁ בְּמַה שֶׁהֵחֵלוּ לַעֲשׂוֹת[18] הוּא שֶׁקִּבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלוּ בְּהַזְּמַן דְּמַתַּן תּוֹרָה[19]. דִּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה הַהַתְחָלָה (הֵחֵלוּ לַעֲשׂוֹת), וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ (בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן) הָיְתָה הַקַּבָּלָה, וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים. [וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[20] עַל הַפָּסוּק[21] קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים, קִיְּמוּ מַה שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר, דְּזֶה שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַקַּבָּלָה, וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ[22] קִיְּמוּ מַה שֶׁקִּבְּלוּ[23]]. וּמְדַיֵּק בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁלְּכְאוֹרָה הוּא דְּבַר פֶּלֶא[24], דִּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, וְהָיָה אָז אֶצְלָם גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּדַרְגָּא הֲכִי נַעֲלִית [דְּנוֹסָף לָזֶה שֶׁגַּם קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיוּ גִּלּוּיִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר, הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּבִפְרָט בִּקְרִיעַת יַם סוּף, הִנֵּה הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה הָיָה גִּלּוּי נַעֲלֶה עוֹד יוֹתֵר], וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הַיְרִידָה, דְּנוֹסָף לְהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁבְּכָל גָּלוּת [דְּכָל גָּלוּת הוּא בְּדַרְגַּת גָּלוּת מִצְרַיִם[25], וּכְמוֹ שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם כְּתִיב[26] וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּכָל גָּלוּת, שֶׁיֶּשְׁנָם כַּמָּה נִסְיוֹנוֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות], הִנֵּה אָז (בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן) הָיָה הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר עוֹד יוֹתֵר, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה (הֵחֵלוּ לַעֲשׂוֹת), וּבִזְמַן גְּזֵרַת הָמָן, כְּשֶׁהָיוּ בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת, אָז דַּוְקָא קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה. וּמְבָאֵר בָּזֶה כ"ק אדמו"ר הריי"צ, דְּבִזְמַן הַגְּזֵרָה, הרי דווקא אז הָיָה קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁלָּהֶם בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ. [ומסירות נפשם היתה גדולה ביותר דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁהָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלֹּא לִכְפּוֹר חַס־

ביאור בדרך אפשר

האלוקי שֶׁהָיָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּבִפְרָט בִּקְרִיעַת יַם סוּף, הִנֵּה הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה הָיָה גִּלּוּי נַעֲלֶה עוֹד יוֹתֵר] אשר מכל זה מובן שבשעת מתן תורה היו ישראל בתכלית המעלה, ולעומת זאת בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הַיְרִידָה, דְּנוֹסָף לְהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר של אור ה' שֶׁקַּיִּים בְּכָל גָּלוּת [דְּכָל גָּלוּת הוּא בְּדַרְגַּת גָּלוּת מִצְרַיִם[25], וּכְמוֹ שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם כְּתִיב[26] "וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה", עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּכָל גָּלוּת, שֶׁיֶּשְׁנָם כַּמָּה נִסְיוֹנוֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות], הִנֵּה אָז (בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן) הָיָה הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר עוֹד יוֹתֵר, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה (הֵחֵלוּ לַעֲשׂוֹת), וּבִזְמַן גְּזֵרַת הָמָן, כְּשֶׁהָיוּ בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת, אָז דַּוְקָא קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה. וּמְבָאֵר בָּזֶה, דִּבְזְמַן הַגְּזֵרָה, הָיָה קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁלָּהֶם בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ. [דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁהָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלֹּא לִכְפּוֹר חַס־

הנ"ל תרפ"ז סט"ו. 18) אסתר ט, כג. 19) כ"ה גם ברד"ה וקבל היהודים בתו"א מג"א צו, ג. ובכ"מ - נסמנו ברד"ה וקבל היהודים ה'תשי"א (סה"מ מלוקט ח"ג ע' סז הערה 4). 20) שבת פח, א. 21) אסתר ט, כז. 22) מהמשך הענינים בהמאמר ובתו"א שבהערה הבאה (וראה גם תו"א שם צט, רע"א. ובכ"מ) משמע, דזה שקבלוה בימי אחשורוש הוא בזמן הגזירה. ובפרש"י ד"ה בימי אחשורוש "מאהבת הנס שנעשה להם". ואולי יש לומר דשני ענינים בזה - ראה לקמן ס"ט. 23) כ"ה גם בתו"א מג"א צח, א דוקבל היהודים את אשר החלו לעשות הוא ע"ד "קיימו מה שקבלו" - אף שלכאורה הם שני ענינים שונים, ראה סה"מ מלוקט שם הערה 4. 24) הביאור בדיוק לשון זה - ראה ד"ה וקבל היהודים דפורים קטן ה'תשל"ח ס"א (סה"מ מלוקט ח"א ע' שיז). 25) ראה ב"ר פט"ז, ה "כל המלכיות נקראו על שם מצרים על שם שהם מצירות לישראל". 26) וארא ו, ט.

ביאור בדרך אפשר

חַס־וְשָׁלוֹם [כַּמְבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳[27], שֶׁבְּאֵם הָיוּ מְמִירִים דָּתָם לֹא הָיוּ עוֹשִׂים לָהֶם כְּלוּם, כִּי הַגְּזֵרָה הָיְתָה רַק עַל הַיְּהוּדִים וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתָּם מַחֲשֶׁבֶת חוּץ חַס־וְשָׁלוֹם], הָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ גַּם עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת[28], וְעַד שֶׁהִקְהִילוּ קְהִלּוֹת בָּרַבִּים לִלְמֹד תּוֹרָה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ[29]. וְהִתְעוֹרְרוּת הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם הָיְתָה עַל יְדֵי מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי, שכאמור הוא היה מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ. וְעל פי האמור אודות גודל המעלה שהיתה קיימת דווקא בעבודת ה׳ בזמן גזירת המן כיוון שהיא היתה מתוך מסירות נפש זֶהוּ ההסבר לכך ש׳וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת׳, דִּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה, וּבִזְמַן גְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה הַקַּבָּלָה, כִּי עַל יְדֵי שֶׁהָיָה לָהֶם אָז מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹת נִתְעַלּוּ (בְּעִנְיָן זֶה) לְמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיוּ בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, וְלָכֵן אָז דַּוְקָא הָיְתָה הַקַּבָּלָה השלימה של התורה, וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים.

בסעיף הקודם למדנו שצריך להבין את הקשר בין הענייינים השונים המבוארים במאמר של כ״ק אדמו״ר הריי״צ, הפירוש הפנימי במילים ׳כתית למאור׳ ותפקידו של משה רבינו בתור ׳רעיא מהימנא׳.

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳, והוא שֶׁעַל־יְדֵי מצב של ׳כָתִית׳ (בו האדם נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא) דווקא על ידי כך מַגִּיעִים לְהתגלות הַ׳מָּאוֹר׳, הרי היה ניתן לומר שעניין זה איננו קשור עם הסברת תפקידו ועבודתו של משה רבינו בתור ׳רעיא מהימנא׳ אלא הוּא בָּאוּר עַל זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגְּזֵרָה דַּוְקָא בָּאוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר[30]. כִּי מְסִירוּת נֶפֶשׁ הִיא דבר הנובע מִצַּד עֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁכאמור בסעיף ג׳ היא דרגה כזו בנפש שלְמַעְלָה מִגִּלּוּי, אשר היא נקראת בשם ׳מָאוֹר׳ (שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר), וְעַל יְדֵי שֶׁהָיוּ אָז בעקבות קושי הגזירה בְּמִצַּב דְּ׳כָתִית׳ (נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא), נִתְגַּלָּה עֶצֶם הַנִּשְׁמָה, ׳מָאוֹר׳. אֲבָל מֵהֶמְשֵׁךְ וְסֵדֶר הָעִנְיָנִים בְּהַמַּאֲמָר ״וקבל היהודים״ שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ בָּא במאמר דווקא לְאַחֲרֵי הָעִנְיָן דְּ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳, מַשְׁמַע, דְּעִנְיַן ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ שַׁיָּךְ גַּם לְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.

ה) בסעיף זה מבואר הקשר בין עבודתו של משה רבינו בהחדרת האמונה בפנימיות לבין גילוי עצם הנשמה.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל פִּי הַיָּדוּעַ[31] דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַאֲמִינִים בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה וְאֵין צְרִיכִים רְאָיוֹת עַל זֶה הוּא מִצַּד שְׁנֵי טְעָמִים.

הסברת הדברים האמורים לקמן: כאמור בסעיף ג׳, בנשמה האלוקית ישנן דרגות שונות, אשר עצם הנשמה למעלה מכולן. ישנו חלק הנשמה הקשור בגוף האדם ובכוחותיו הגלויים. למעלה ממנו ישנו חלק הנשמה שאינו נתפס כלל בגוף הגשמי. אך עצם הנשמה היא למעלה מכל

---

27) מג״א צא, ב. צז, א. צט, ב. וראה גם במקומות שנסמנו בסה״מ מלוקט ח״ג ע׳ סח הערה 12. 28) שזהו חידוש גדול יותר, כי בנוגע לאמונה, גם קל שבקלים מוסר נפשו (תניא פי״ח. ובכ״מ). 29) שזהו חידוש גדול עוד יותר, כמובן בפשטות. 30) ראה הערות הקודמות. 31) ראה המשך תער״ב ח״א פס״א (ע׳ קיד). וראה גם המשך הנ״ל ח״ב ע׳ א׳קפב ״האמונה כו׳ משום דמזלי׳ חזי, דהנשמה כמו שהיא למעלה היא רואה כו׳, וכן ענין האמונה שמצד עצם הנשמה״.

ביאור בדרך אפשר

הדרגות האמורות. ביתר ביאור: אודות הנשמה האלוקית נאמר בספר התניא שהיא חלק אלוקה ממעל ממש אך ביחד עם כך נאמר עליה שהיא בבחינת "אלוקות כפי שנעשה בבחינת נברא" כלומר במהותה הפנימית היא חלק אלוקה אך בחיצוניותה היא בעלת 'תבנית' של נברא בעל מציאות לעצמו.

הדרגות השונות הקיימות בנשמה האלוקית, זו שבגוף וזו העליונה יותר, קשורות בחלק זה של הנשמה האלוקית. הדרגה התחתונה כבולה במסך החומר של הגוף ולכן איננה רואה אלא את הגשמיות שסובבת אותה. לעומתה הדרגה העליונה יותר רואה את אור ה' אשר אין מקום פנוי ממנו. אך עצם הנשמה זוהי פנימיותה של הנשמה אשר היא ואלוקות הינם דבר אחד ממש.

אמונתו של יהודי נובעת משני טעמים. טעם אחד הוא **לְפִי שֶׁמַּזְּלֵיהוּ חָזֵי**[32] (=לפי שמזלם רואה). 'מזל' הינו כינוי לחלק הנשמה שלמעלה מהגוף, כלומר **דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת** (וכאמור לקמן בסעיף הבא ש**רְאִיָּה** גורמת להתאמתות חזקה **שֶׁלְּמַעְלָה מִזּוּ** הנגרמת על ידי **שֵׂכֶל**), **וְזֶה פּוֹעֵל בְּהַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף הָאֱמוּנָה בָּאֱלֹקוּת. וְעוֹד בֵּאוּר** מניין נובעת האמונה של היהודי, **דְּשֹׁרֶשׁ הָאֱמוּנָה הוּא מֵעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** (**שֶׁלְּמַעְלָה** גם **מִמַּזְּלֵיהּ חָזֵי**). **דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה מְקֻשֶּׁרֶת בֶּאֱלֹקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית** (**שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּסִבָּה, גַּם לֹא בְּעִנְיַן הָרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל**). כלומר זו התקשרות הקיימת בה מצד עצמה להיותה חלק אלוקה ממעל ממש, כך שאלוקות זה היא והיא זו אלוקות).

הסברת הדברים האמורים לקמן:

כאשר מדובר אודות הקשר בין הדרגות השונות של הנשמה, הרי זה בדומה לקשר הקיים בין חלקי האדם אשר מהם מציאותו מורכבת, איברי גופו ונשמתו. הדבר יובן בבהירות באמצעות הסיפור הבא: פעם, בהיות אדמו"ר ה'צמח צדק' ילד, ישב בחיקו של סבו, אדמו"ר הזקן וקרא "סבא, סבא!". ויאמר לו סבו "איפה הוא סבא?" הצביע הילד על ראש הסבא. אמר הסבא: "זהו הראש של סבא, אך היכן סבא?" הצביע הילד על ידיו של הסבא: "הנה סבא". אמר הסבא: "אלה הן ידיו של סבא, אך היכן סבא?" וכך חזר הדבר על עצמו בצורות שונות. ירד הילד מברכיו של סבו והסתתר מאחורי הדלת. לפתע צעק "סבא! סבא!" פנה אליו אדמו"ר הזקן "מה?" אמר הילד "הנה, זהו סבא"

הסברת הדברים: מציאות האדם כוללת את איברי גופו ואת נשמתו. האיברים שונים זה מזה מן הקצה אל הקצה. כל אחד מאיברי גוף האדם מוגדר ב'תבנית' מסויימת השונה מזו של שאר האיברים. לכל איבר יש את תפקידו הפרטי המיוחד לו. לעומת זאת נשמת האדם איננה איבר נוסף, היא מהותו הפנימית של האדם הנמצאת בתוך האיברים כולם. נשמת האדם איננה קשורה ב'תבנית' כזו או אחרת של איבר מסויים, באותה מידה שאיננה מוגדרת בתבנית של 'רגליים' כך גם איננה מוגדרת בתבנית של 'ראש', היא למעלה מ'רגליים' והיא למעלה מ'ראש'. אך ביחד עם זה היא הנשמה של ה'ראש' והיא הנשמה של ה'רגליים'. היא המהות הפנימית של הרגליים ושל הידיים ושל כל אחד מאיברי האדם. כאמור בסיפור, מצד אחד ה'סבא' איננו הראש ואיננו הידיים, אך ביחד עם זה ה'סבא' זוהי נשמתו הנמצאת ומתגלה בתוך האיברים כולם. כל כולו של הסבא נמצא בכל אחת משתי ידיו, ברגליו וכו'.

כמו כן, כאשר מדובר אודות הנפש האלוקית, ישנן מצד אחד הדרגות השונות הקיימות בה שהן בדוגמת האיברים שלה, וישנה 'עצם הנשמה' שמעבר אליהן. 'עצם הנשמה' איננה דרגה נוספת, היא מעבר לכל הדרגות. הדרגות השונות קשורות ב'תבניות' רוחניות שונות, חלק הנשמה שבגוף מוגבל ב'תבנית' הקשורה בכוחותיו הגלויים של האדם, חלק הנשמה שלמעלה מהגוף מוגדר אף הוא ב'תבנית' הקשורה ברוחניותם של עולמות עליונים, לעומת זאת 'עצם הנשמה' מופשטת מכל 'תבנית' שהיא. אך ביחד עם זה 'עצם הנשמה' היא הנקודה הפנימית והיא בבחינת ה'נשמה' של הדרגות כולן.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמֵהַחִלּוּקִים וההבדלים **שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַבֵּאוּרִים** (**הָעִנְיָנִים** המסבירים את הטעם לאמונתו של היהודי) **הוּא, דְּהָאֱמוּנָה** הקיימת **בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף הַבָּאָה** כתוצאה **מֵרְאִיַּת הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה,** הרי הצורה בה קיימת אמונה זו בגוף **הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף** כאמור בסעיף ג' בחינת מקיף פירושה שהאדם חש בה ומתפעל ממנה אך אין זה מתקבל בכוחותיו הגלויים, שכלו ורגשותיו וכל פעולותיו אינם משתנים בעקבות אמונה זו. **דְּכֵיוָן שֶׁרוּחֲנִיּוּתָהּ** של **הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא** קשורה ב'תבנית' כזו **שֶׁלְּמַעְלָה** מֶשייכות ל**הִתְלַבְּשׁוּת** בגוף **לָכֵן פְּעֻלָּתָהּ בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף** איננה יכולה להתקבל ב'תבניתם' המצומצמת של הכוחות הגלויים ולכן **הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף. וּבִכְדֵי שֶׁהָאֱמוּנָה (בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף) תִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת** כלומר שהאמונה תתקבל ותיקלט גם בשכלו ורגשותיו של האדם ותחדור בכל פעולותיו, **הוּא** דווקא **עַל יְדֵי גִּלּוּי** נקודה עמוקה יותר בנשמה שהיא **הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה. כִּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** עם היותה מצד מהותה

ביאור בדרך אפשר

1 **טְעָמִים. לְפִי שֶׁמַּזְּלֵיהוּ חָזֵי**[32]. **דְּהַנְּשָׁמָה**
2 **שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת** (**רְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה**
3 **מִשֵּׂכֶל**), **וְזֶה פּוֹעֵל בְּהַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף הָאֱמוּנָה**
4 **בָּאֱלֹקוּת. וְעוֹד בֵּאוּר, דְּשֹׁרֶשׁ הָאֱמוּנָה הוּא**
5 **מֵעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** (**שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּזְּלֵיהּ חָזֵי**). **דְּזֶה**
6 **שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה מְקֻשֶּׁרֶת בֶּאֱלֹקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת**
7 **עַצְמִית** (**שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּסִבָּה, גַּם לֹא בְּעִנְיַן**
8 **הָרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל**). **וְיֵשׁ לוֹמַר,**
9 **דְּמֵהַחִלּוּקִים שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַבֵּאוּרִים** (**הָעִנְיָנִים**) **הוּא,**
10 **דְּהָאֱמוּנָה בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף הַבָּאָה**
11 **מֵרְאִיַּת הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף.**
12 **דְּכֵיוָן שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא לְמַעְלָה**
13 **מֵהִתְלַבְּשׁוּת לָכֵן פְּעֻלָּתָהּ בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת**
14 **בַּגּוּף הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף. וּבִכְדֵי שֶׁהָאֱמוּנָה**
15 **(בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף) תִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת,**
16 **הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם**

32) לשון הגמרא - מגילה ג, א.

ביאור בדרך אפשר

למעלה מכל דרגה שהיא, אך דווקא **הִיא הָעֶצֶם** (=העצמיות והפנימיות) **שֶׁל הַנְּשָׁמָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף, וְלָכֵן, הָאֱמוּנָה דְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף** שֶׁקיימת בה **מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא בִּפְנִימִיּוּתָהּ.**

בסוף סעיף ד׳ למדנו שמוכרח להיות קשר בין פעולתו של משה רבינו בתור ׳רועה אמונה׳ לבין מצב ה׳שבירה׳ הקיים בזמן הגלות, לכאורה מדובר בדברים הקשורים ברבדים שונים לחלוטין של הנפש. תפקידו של ׳רועה אמונה׳, להחדיר את האמונה בפנימיות, קשור ברובד הגלוי של האדם. לעומת זאת ה׳כתית׳ וה׳שבירה׳ שבזמן הגלות קשורים ב׳עצם הנשמה׳. אך על פי מה שלמדנו בסעיף זה אשר דווקא האמונה הנובעת מ׳עצם הנשמה׳ קשורה בפנימיות האדם יובנו הדברים.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר הָעִנְיָנִים שֶׁבְּהַמַּאֲמָר ״וקבל היהודים״, שֶׁביאור **הָעִנְיָן דְּ(כָתִית) לַמָּאוֹר** שזו התגלותה של עצם הנשמה **בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְבֵאוּר הָעִנְיָן דְּ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳** דבר המוכיח שיש קשר ביניהם, **כִּי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת הוּא עַל יְדֵי שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת עֶצֶם הַנְּשָׁמָה (שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּזְּלֵיהּ חֵזִי)**, אשר כאמור בסעיף ד׳ ״עצם הנשמה״ לעומת הכוחות הגלויים נקראת בשם ״מָאוֹר״ שֶׁלְּמַעְלָה מֵ״אוֹר״. **וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר** בפסוק ״כָּתִית לַמָּאוֹר״, **וּמְבֹאָר** הרי **בְּהַמַּאֲמָר שֶׁבִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְהַ״מָּאוֹר״ הוּא עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ״כָתִית״** שֶׁקיים דווקא **בִּזְמַן הַגָּלוּת** ולא בזמנו של משה רבינו במדבר אשר אז לא היה מצב של ״כתית״, הביאור בכך **הוּא, כִּי** למרות שעצם הנשמה מתבטאת ביכולת להחדיר את האמונה בפנימיות אך **עִקַּר הַגִּלּוּי** והביטוי **דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** (״מָאוֹר״) **הוּא** מתגלה **בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ (שֶׁעִקָּרוֹ הוּא בִּזְמַן הַגָּלוּת), כְּדִלְקַמָּן.**

ביאור בדרך אפשר

1 הַנְּשָׁמָה. כִּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא הָעֶצֶם שֶׁל הַנְּשָׁמָה
2 הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף, וְלָכֵן, הָאֱמוּנָה דְּהַנְּשָׁמָה
3 הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא
4 בִּפְנִימִיּוּתָהּ.
5 **וְעַל** פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר הָעִנְיָנִים שֶׁבְּהַמַּאֲמָר,
6 שֶׁהָעִנְיָן דְ(כָתִית) לַמָּאוֹר בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ
7 לְבֵאוּר הָעִנְיָן דְּרַעְיָא מְהֵימְנָא, כִּי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן
8 וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת הוּא עַל
9 יְדֵי שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת עֶצֶם הַנְּשָׁמָה (שֶׁלְּמַעְלָה
10 מִמַּזְּלֵיהּ חֵזִי), ״מָאוֹר״ שֶׁלְּמַעְלָה מֵ״אוֹר״. וּמַה
11 שֶׁנֶּאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר, וּמְבֹאָר בְּהַמַּאֲמָר שֶׁבִּכְדֵי
12 לְהַגִּיעַ לְהַ״מָּאוֹר״ הוּא עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ״כָתִית״
13 שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, הוּא, כִּי עִנְיַן הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם
14 הַנְּשָׁמָה (מָאוֹר) הוּא בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ
15 (שֶׁעִקָּרוֹ הוּא בִּזְמַן הַגָּלוּת), כְּדִלְקַמָּן.
16 ו) **וְהָעִנְיָן** הוּא, דְּזֶה שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא
17 בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה,
18 הוּא (בְּעִקָּר) בְּהָאֱמוּנָה שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה.
19 דְּהָאֱמוּנָה מִצַּד זֶה שֶׁהוּא רוֹאֶה (מַזְּלֵיהּ חֵזִי),
20 הֲגַם שֶׁהִיא בְּתֹקֶף גָּדוֹל [כַּיָּדוּעַ דְּהַהִתְאַמְּתוּת
21 שֶׁמִּצַּד הָרְאִיָּה הִיא הִתְאַמְּתוּת גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר[33]],
22 מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ הִיא מִצַּד סִבָּה
23 (מִצַּד זֶה שֶׁרוֹאֶה) וְאֵינָהּ קְשׁוּרָה עִם עֶצֶם
24 מְציאוּתוֹ, אֵינוֹ מֵכִרָח שֶׁיִּמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, וְזֶה
25 שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ
26 עַל זֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָאֱמוּנָה בֶּאֱלֹקוּת הִיא הָעֶצֶם
27 שֶׁלּוֹ, וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר כְּלָל שֶׁיִּכְפֹּר חַס־וְשָׁלוֹם.
28 **וְעַל** פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר דְּזֶה
29 שֶׁמֹּשֶׁה הוּא רַעְיָא מְהֵימְנָא (שֶׁהוּא זָן
30 וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה) הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְרוֹעֵי

ו) **וְהָעִנְיָן הוּא,** הסברת הקשר בין גילוי עצם הנשמה למסירות נפש, **דְּזֶה שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, הוּא (בְּעִקָּר) בְּהָאֱמוּנָה שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה.** דְּכאשר מדובר אודות **הָאֱמוּנָה** התחתונה יותר, הנובעת **מִצַּד זֶה שֶׁהוּא רוֹאֶה (מַזְּלֵיהּ חֵזִי), הֲגַם שֶׁהִיא בְּתֹקֶף גָּדוֹל [כַּיָּדוּעַ דְּהַהִתְאַמְּתוּת** שֶׁנגרמת **מִצַּד הָרְאִיָּה**, שהאדם לא רק הבין בשכלו שכך הדבר אלא הוא גם ראה זאת בעצמו **הִיא הִתְאַמְּתוּת גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר[33]], מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ** באופן הזה **הִיא** נובעת **מִצַּד סִבָּה** חיצונית **(מִצַּד זֶה שֶׁרוֹאֶה) וְאֵינָהּ קְשׁוּרָה עִם עֶצֶם מְציאוּתוֹ** מציאותו של האדם והאלוקות הינם שני דברים נפרדים, והקשר ביניהם נגרם על ידי שהם רואים זה את זה, לכן **אֵינוֹ מֵכִרָח שֶׁיִּמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל זֶה** כיוון שאיננו חש שעצם קיומו תלוי בקשר שלו עם אלוקות, **וְאם כן זֶה** שֶׁבסופו של דבר **הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה הוּא מִפְּנֵי** שֶׁהיא נובעת מעצם הנשמה, אשר ברובד זה **הָאֱמוּנָה בֶּאֱלֹקוּת הִיא הָעֶצֶם שֶׁלּוֹ** מבחינת עצם הנשמה אין לה קיום בלי אלוקות, אלוקות זה היא והיא זה אלוקות, **וְלָכֵן** אמונה זו היא באופן כזה **שאי אֶפְשָׁר כְּלָל שֶׁיִּכְפֹּר חַס־וְשָׁלוֹם** וממילא הוא מוסר את נפשו. על פי האמור שתפקידו של משה רבינו הוא לגלות את האמונה הנובעת מעצם הנשמה, יובן בעומק יותר הקשר הפנימי בין משה רבינו עצמו לבין הצדיקים בדורות שלאחריו שהם בבחינת ״ההתפשטות שלו״, למרות שצורת עבודתם שונה.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר ״וקבל היהודים״ **דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא** ״רַעְיָא מְהֵימְנָא״ (כאמור בסעיף ג׳ **שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה) הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְרוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר** (שהם

33) שלכן ״אין עד נעשה דיין״ (ר״ה כו, א). וראה לקו״ש ח״ו ע׳ 121. וש״נ.

ביאור בדרך אפשר

נקראים בשם **אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דָּרָא) שֶׁהֵם מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעַמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות. דְּלְכְאוֹרָה** צורת עבודתו של משה רבינו וצורת עבודתם של הצדיקים שלאחריו שונה, שהרי **זֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה הוּא (כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[34] וְגַם בְּמַאֲמָר זֶה עַצְמוֹ[35]) עַל יְדֵי שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל דַּעַת בֶּאֱלֹקוּת** שתהיה להם הבנה בשכל והרגשה בלב באלוקות, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה בָּאָה הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת,** זאת אומרת שעיקר התעסקותו של משה רבינו עם בני ישראל היא ברובד של הכוחות הגלויים שלהם. **וְלעומת** זאת **זֶה שֶׁרוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר מְחַזְּקִים הָאֱמוּנָה (הַמְבוֹאָר בְּמַאֲמָר זֶה[36])** אין זה בכך שהם עוסקים בלהסביר את הדברים בשכל וליישבם ברגש הלב, אלא תפקידם **הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ,** אשר מסירות נפש קשורה עם התעוררות עצם הנפש שלמעלה מהכוחות הגלויים. **וְעַל פִּי הַנַּ"ל** בסעיף ה' אשר גם היכולת להחדיר את האמונה בכוחותיו הגלויים של האדם קשורה בגילוי האמונה הנובעת מעצם הנשמה, **יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעִקַּר הָעִנְיָן דְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' הוּא זֶה שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ,** כלומר **שֶׁהָאֱמוּנָה** שאצל בני ישראל **תִּהְיֶה לֹא רַק** דרגת האמונה **כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגִּלּוּיִים** (כלומר **מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֶלָּא** שתאיר בהם האמונה **שמִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. וְזֶה** שבפועל **מֹשֶׁה מַמְשִׁיךְ אֶת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת** (כלומר התעסקותו בלהחדיר וליישב את הדברים **בְּדַעַת וְהַשָּׂגָה) הוּא תּוֹצָאָה מִזֶּה שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ (הַמְשָׁכַת הַגִּלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה). וְכַנַּ"ל** (סְעִיף ה), **דְּהַמְשָׁכַת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת (בְּדַעַת) הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה שֶׁבְּהַדּוֹרוֹת שֶׁהֵצְרְכוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל חִזְּקוּ רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל (אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁתִּהְיֶה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, נִתְגַּלָּה הָעִנְיָן דְּרַעְיָא מְהֵימְנָא (בְּעִנְיָן זֶה[37]) עוֹד יוֹתֵר מִבְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ. כִּי הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה [שֶׁעַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא], עִקַּר הִתְגַּלּוּתָהּ הוּא מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל.**

ז) **וְהִנֵּה** יָדוּעַ שֶׁהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל הָיְתָה בְּפוּרִים

ביאור בדרך אפשר

וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ (זו תוצאה של **הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה). וְכַנַּ"ל** (סְעִיף ה), **דְּהַמְשָׁכַת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת** (כלומר **בְּדַעַת** ובהשגת השכל) **הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה.**

על פי האמור מובן שאין זה רק שישנו קשר בין עבודתו של משה רבינו לבין עבודתם של רועי ישראל שלאחריו, אלא שעיקר עבודתם היא אחת, גילוי האמונה הנובעת מעצם הנשמה. אצל משה רבינו בא הדבר לידי ביטוי ביכולתו להחדיר את האמונה בכוחות הנפש הגלויים, בדעת במוח ובלב. אצל רועי ישראל שלאחריו התגלותה של האמונה שבעצם הנשמה התבטאה בעניין המסירות נפש.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה שֶׁבְּהַדּוֹרוֹת שֶׁהֵצְרְכוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל, חִזְּקוּ רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל (שהם **אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁתִּהְיֶה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ,** הרי בכך **נִתְגַּלָּה הָעִנְיָן דְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' (בְּעִנְיָן זֶה[37]) עוֹד יוֹתֵר מִבְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ. כִּי הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה [שֶׁעַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא],** הרי למרות שהיא מתבטאת גם בעבודתו של משה בלמדו דעת את העם, אך **עִקַּר הִתְגַּלּוּתָהּ הוּא מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל** דבר שהיה קיים דווקא בדורות שבזמן הגלות.

ז) במאמר של כ"ק אדמו"ר הריי"צ, בתור דוגמא לרועי ישראל שעוררו את המסירות נפש בבני ישראל, מוזכר דווקא מרדכי היהודי. דבר זה נוגע לדורנו אנו. **וְהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל** ולא רק של חלק מהעם, **הָיְתָה**

---

34) תו"א משפטים עה, ב. ובכ"מ. וראה גם תניא רפמ"ב. 35) סעיף יא. 36) משא"כ בתו"א שם "יורדין ניצוצין מנשמת מרע"ה כו' ללמד דעת את העם". 37) ראה לקמן הערה 56.

ביאור בדרך אפשר

בְּפוּרִים (בִּזְמַן גְּזֵירַת הָמָן). שֶׁהרי לעומת זאת, הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ דַּחֲנַכָּה (בִּזְמַן גְּזֵירַת יָוָן) הָיְתָה (בְּעִקָּר) בְּמַתְּתְיָהוּ וּבָנָיו, וְהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶׁמּוּבָא בְּהַמַּאֲמָר[38] מִמִּדְרָשׁ[16] שֶׁמָּרְדְּכַי הָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ חז"ל משווים את מרדכי דווקא למשה רבינו, דַּהֲגַם שֶׁהעניין של "אִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה" הוּא קיים בְּכָל דּוֹר ולא רק בדורו של מרדכי, מִכָּל־מָקוֹם אִיתָא (=מובא) בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכַי (דַּוְקָא) הָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שבין הדברים שבהם דווקא מרדכי דומה למשה רבינו הוא, שֶׁאחת מֵהַמַּעֲלוֹת דְּמָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי הוּא שֶׁהוּא הָיָה הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוֹרוֹ בכך שהוא עורר את המסירות נפש בכל אנשי הדור. בְּדֶגְמַת מֹשֶׁה 'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' שֶׁהמשיך וְהִמְשִׁיךְ דַּעַת לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוֹרוֹ, כַּמּוּבָן גַּם מִזֶּה שֶׁדּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (כָּל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ) נִקְרָא דּוֹר דֵּעָה[39]. [אֶלָּא כאמור בסעיף ו' שֶׁבְּמֹשֶׁה הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה (שֶׁהוּא 'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' דְּכָל יִשְׂרָאֵל) עַל יְדֵי שֶׁהִמְשִׁיךְ דַּעַת לְכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ, וּבְמָרְדְּכַי הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה עַל יְדֵי שֶׁגִּלָּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁבְּכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ]. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּעַל יְדֵי שֶׁמֵּבִיא בְּהַמַּאֲמָר מַה שֶׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכַי בְּדוֹרוֹ הָיָה שָׁקוּל כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, עַל יְדֵי זֶה פָּסַק בַּעַל הַמַּאֲמָר אֶת הַדִּין עַל עַצְמוֹ[40], שֶׁהוּא הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל אַנְשֵׁי הַדּוֹר.

ח) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר (וְסֵדֶר) הָעִנְיָנִים (בְּהַמַּאֲמָר) בְּבֵאוּר הַפָּסוּק וְאַתָּה תְּצַוֶּה גו', שֶׁבִּתְחִלָּה מְבָאֵר אֶת הַפֵּרוּשׁ דִּ'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', שֶׁמשמעותו היא שמֹשֶׁה הוּא מְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (עִם אוֹר אֵין־סוֹף) עַל יְדֵי שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר שֶׁגַּם רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר (אִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ מָרְדְּכַי (מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ) שֶׁחִזֵּק אֶת אֱמוּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲמוֹד חָזָק בִּלְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר הַפֵּרוּשׁ בְּ'כְתִית לַמָּאוֹר' הקשור בזמן הגלות (שֶׁמילים אלו כתובות בְּפָסוּק וְאַתָּה תְּצַוֶּה למרות שֶׁהפסוק מְדַבֵּר לְכְאוֹרָה בְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ ולא בצדיקים שלאחריו), כִּי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה מְגַלֶּה את בְּחִינַת הַ'מָּאוֹר' דְּיִשְׂרָאֵל (עֶצֶם הַנְּשָׁמָה), הוּא לא כל כך בדורו אלא בְּעִקָּר עַל יְדֵי אִתְּפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (כָּתִית)

ביאור בדרך אפשר

1 בְּפוּרִים (בִּזְמַן גְּזֵירַת הָמָן). שֶׁהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ דַּחֲנַכָּה
2 (בִּזְמַן גְּזֵירַת יָוָן) הָיְתָה (בְּעִקָּר) בְּמַתְּתְיָהוּ וּבָנָיו,
3 וְהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל.
4 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶׁמּוּבָא בְּהַמַּאֲמָר[38] מִמִּדְרָשׁ[16]
5 שֶׁמָּרְדְּכַי הָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ
6 כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, דַּהֲגַם שֶׁאִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה הוּא
7 בְּכָל דּוֹר, מִכָּל־מָקוֹם אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכַי
8 (דַּוְקָא) הָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ. וְיֵשׁ
9 לוֹמַר, שֶׁמֵּהַמַּעֲלוֹת דְּמָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי הוּא שֶׁהוּא
10 הָיָה הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל
11 שֶׁבְּדוֹרוֹ. בְּדֶגְמַת מֹשֶׁה 'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' שֶׁהִמְשִׁיךְ
12 דַּעַת לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוֹרוֹ, כַּמּוּבָן גַּם מִזֶּה שֶׁדּוֹרוֹ
13 שֶׁל מֹשֶׁה (כָּל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ) נִקְרָא דּוֹר דֵּעָה[39].
14 [אֶלָּא שֶׁבְּמֹשֶׁה הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה (שֶׁהוּא 'רַעֲיָא
15 מְהֵימְנָא' דְּכָל יִשְׂרָאֵל) עַל יְדֵי שֶׁהִמְשִׁיךְ דַּעַת
16 לְכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ, וּבְמָרְדְּכַי הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה עַל
17 יְדֵי שֶׁגִּלָּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁבְּכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ].
18 וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּעַל יְדֵי שֶׁמֵּבִיא בְּהַמַּאֲמָר מַה
19 שֶׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכַי בְּדוֹרוֹ הָיָה שָׁקוּל
20 כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, עַל יְדֵי זֶה פָּסַק בַּעַל הַמַּאֲמָר אֶת
21 הַדִּין עַל עַצְמוֹ[40], שֶׁהוּא הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא'
22 (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל אַנְשֵׁי הַדּוֹר.

23 ח) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר (וְסֵדֶר) הָעִנְיָנִים (בְּהַמַּאֲמָר) בְּבֵאוּר הַפָּסוּק
24 וְאַתָּה תְּצַוֶּה גו', שֶׁבִּתְחִלָּה מְבָאֵר אֶת הַפֵּרוּשׁ דִּ'וְאַתָּה תְּצַוֶּה
25 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא מְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (עִם אוֹר אֵין־סוֹף)
26 עַל יְדֵי שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר שֶׁגַּם רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל
27 שֶׁבְּכָל דּוֹר (אִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ מָרְדְּכַי
28 (מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ) שֶׁחִזֵּק אֶת אֱמוּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲמוֹד חָזָק בִּלְמוּד הַתּוֹרָה
29 וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר הַפֵּרוּשׁ בְּ'כְתִית לַמָּאוֹר' (שֶׁבְּפָסוּק וְאַתָּה
30 תְּצַוֶּה שֶׁמְּדַבֵּר לְכְאוֹרָה בְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ), כִּי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה מְגַלֶּה בְּחִינַת הַ'מָּאוֹר'

38) סעיף ג. 39) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. וש"נ. 40) ע"ד הפירוש בלשון המשנה (אבות רפ"ג) "דין וחשבון" (דין ואח"כ חשבון) - ע"פ דברי המשנה (שם מט"ד) ש"נפרעין ממנו מדעתו ושלא מדעתו", שלאחרי שהאדם פוסק מדעתו דינו של חבירו, פוסק דין לעצמו שלא מדעתו, כיון שע"פ "דין" זה עושים "חשבון" בנוגע למצבו הוא (ראה לקו"ש ח"ו ע' 283. וש"נ).

ביאור בדרך אפשר

שֶׁעוֹרְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא עִקַּר גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, מָאוֹר.

בתחילת המאמר למדנו שבפסוק 'ואתה תצוה' ישנם שני חלקים. המילים 'ואתה תצוה את בני ישראל' מדברות אודות פעולתו של משה רבינו בבני ישראל. ובמילים 'ויקחו אליך שמן זית זך וגו' מדובר אודות היתרון והמעלה שבני ישראל מוסיפים אצל משה רבינו. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְפִי בֵּאוּר הַנַּ"ל, הָעִנְיָן דְּ'כָתִית לַמָּאוֹר'** שַׁיָּךְ לְחלקו הראשון של הפסוק, למילים **'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'**, כלומר **לָזֶה שֶׁמֹּשֶׁה וְאִתְּפַשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דּוֹר מְקַשְּׁרִים וּמְחַבְּרִים אֶת יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף,** ואולם **בְּהַכָּתוּב נֶאֱמַר 'כָּתִית לַמָּאוֹר' בְּהֶמְשֵׁךְ** לְחלקו השני של הפסוק, למילים **'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ'**, בו בזמן **דְּעִנְיָן 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו' (שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְביאִים שֶׁמֶן לְמֹשֶׁה) הוּא שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים תּוֹסְפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה (כַּמּוּבָא לְעֵיל סְעִיף ב מֵהַמַּאֲמָר).**

בסעיפים הבאים יבואר שישנו עומק נוסף ואופן נוסף במושג 'כתית למאור', והגילוי שלו הוא דווקא על ידי עבודתם של בני ישראל עצמם.

ט) וְהִנֵּה הַכָּתוּב "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת" אשר כאמור מבטא את המעלה הנפלאה אליה הגיעו דווקא בזמן הגלות, הרי פסוק זה **מְדַבֵּר (בְּפַשְׁטוּת) בְּהַזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים** שהרי פסוק זה נאמר במגילת אסתר לאחר ביטולה של גזירת המן. **וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר** של כ"ק אדמו"ר הריי"צ **דְּפוּרִישׁ** הפסוק **"וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת" הוּא שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה** כיוון שבתקופת אחשוורוש התעלו היהודים במעלה יתירה לגבי מעלתם שהייתה בזמן מתן תורה, הרי פירוש זה **הוּא גַּם לְפִי פַּשְׁטוּת הַכָּתוּב** שֶׁכאמור ה"**וְקִבֵּל גו'" הָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס** כלומר ההתעלות היתירה שגרמה לשלימות קבלת התורה, הייתה לא רק בזמן של צרה וגזירה אלא גם בזמן של רווחה. **וְעַל פִּי זֶה, בָּזֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שְׁנֵי עִנְיָנִים.** עניין אחד הוא **הַקַּבָּלָה** השלימה של התורה **שֶׁהָיְתָה בִּזְמַן הַגְּזֵרָה** אשר קבלה זו הייתה **עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם (כַּמְּפוֹרָשׁ בְּהַמַּאֲמָר** וכמו כן לעיל בסעיף ד'), **וְ**עניין שני הוא **הַקַּבָּלָה** השלימה של התורה **שֶׁהָיְתָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁהִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר גַּם מֵהַקַּבָּלָה** שהייתה **בִּזְמַן הַגְּזֵרָה (כִּדְלְקַמָּן** סעיף י"). למדנו לעיל בסעיף ד' שההתעלות היתירה בזמן אחשוורוש כרוכה ב'שבירה' וב'כתית' אשר גרמו להתגלותה של עצם הנשמה כרמוז במילים "כתית למאור". מכך שגם בזמן של הרווחה ניתן להגיע להתעלות דומה, אם כן מוכרח הדבר שגם אז קיים עניין של 'כתית'. **וְאכן יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ** לעניין של **'כָּתִית לַמָּאוֹר'**, אשר משמעותו היא **שֶׁעַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית' שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר', דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה** הקשורים לשני סוגי תקופות. עניין אחד הוא **כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל 'כָּתִית' מִצַּד זֶה שֶׁיֶּשְׁנָם גְּזֵרוֹת עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן אֲמִירַת הַמַּאֲמָר** על ידי כ"ק אדמו"ר הריי"צ בזמן המשטר הקומוניסטי בברית המועצות, מספר חדשים לפני מאסרו. ובמהלך ההתוועדות בה נאמר המאמר וכמו כן במאמר עצמו תבע אדמו"ר הריי"צ מסירות נפש), **וְעַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר' עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם. וְעוֹד** עִנְיָן הקיים **בְּ'כָתִית לַמָּאוֹר', שֶׁגַּם כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל הַרְחָבָה, הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וְגַם הַרְחָבָה בְּרוּחָנִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהֵם** עדיין **נִמְצָאִים בַּגָּלוּת[41] וְעַל־דֶּרֶךְ**

1 דְּיִשְׂרָאֵל (עֶצֶם הַנְּשָׁמָה), הוּא בְּעִקָּר עַל יְדֵי
2 אִתְּפַשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (כָּתִית)
3 שֶׁעוֹרְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם,
4 שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא (עִקַּר גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, מָאוֹר.
5 **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, דִּלְפִי בֵּאוּר הַנַּ"ל, הָעִנְיָן דְּ'כָתִית
6 לַמָּאוֹר' שַׁיָּךְ לְוַאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי
7 יִשְׂרָאֵל, לָזֶה שֶׁמֹּשֶׁה וְאִתְּפַשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל
8 דּוֹר מְקַשְּׁרִים וּמְחַבְּרִים אֶת יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין
9 ־סוֹף, וּבְהַכָּתוּב נֶאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר בְּהֶמְשֵׁךְ
10 לְוִיקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ, דְּעִנְיָן וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'
11 (שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְביאִים שֶׁמֶן לְמֹשֶׁה) הוּא שֶׁיִּשְׂרָאֵל
12 מוֹסִיפִים תּוֹסְפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה (כַּמּוּבָא לְעֵיל
13 סְעִיף ב מֵהַמַּאֲמָר).
14 ט) **וְהִנֵּה** הַכָּתוּב וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ
15 לַעֲשׂוֹת מְדַבֵּר (בְּפַשְׁטוּת) בְּהַזְּמַן
16 שֶׁלְּאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶׁכָּתוּב
17 בְּהַמַּאֲמָר דְּפוּרִישׁ וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ
18 לַעֲשׂוֹת הוּא שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלּוּ
19 בְּמַתַּן תּוֹרָה, הוּא גַּם לְפִי פַּשְׁטוּת הַכָּתוּב שֶׁוְּקִבֵּל
20 גו' הָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס. וְעַל פִּי זֶה, בָּזֶה שֶׁבִּימֵי
21 אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שְׁנֵי
22 עִנְיָנִים. הַקַּבָּלָה שֶׁהָיְתָה בִּזְמַן הַגְּזֵרָה עַל יְדֵי
23 הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם (כַּמְּפוֹרָשׁ בְּהַמַּאֲמָר),
24 וְהַקַּבָּלָה שֶׁהָיְתָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁהִיא
25 נַעֲלֵית יוֹתֵר גַּם מֵהַקַּבָּלָה בִּזְמַן הַגְּזֵרָה
26 (כִּדְלְקַמָּן). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ
27 כָּתִית־לַמָּאוֹר, שֶׁעַל־יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית' שֶׁבִּזְמַן
28 הַגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר', דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה.
29 כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל 'כָּתִית' מִצַּד זֶה
30 שֶׁיֶּשְׁנָם גְּזֵרוֹת עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (כְּמוֹ
31 שֶׁהָיָה בִּזְמַן אֲמִירַת הַמַּאֲמָר), וְעַל יְדֵי זֶה
32 מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר' עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם.
33 וְעוֹד עִנְיָן בְּ'כָתִית לַמָּאוֹר', שֶׁגַּם כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל
34 נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל הַרְחָבָה, הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת
35 וְגַם הַרְחָבָה בְּרוּחָנִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהֵם נִמְצָאִים

ביאור בדרך אפשר

הַמַּצָּב שֶׁאכן **הָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁלַּיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר**[42], בכל המובנים **בְּפַשְׁטוּת** בגשמיות **וְגַם בְּרוּחָנִיּוּת**[43] **[וְיִתֵּרָה מִזֶּה שֶׁגַּם בֵּית הָמָן נִתַּן לְאֶסְתֵּר**[44], כלומר **שֶׁהָיָה אָז גַּם הַמַּעֲלָה דְּ"אִתְהַפְּכָא** חשוכא לנהורא" (=התהפכות החושך לאור)**], אֶלָּא** שֶׁמכל־מקום עדיין נמצאים בגלות, וכלשון הגמרא **"אַכַּתִּי עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן"**[45] (- עדיין עבדי אחשורוש אנו)**], הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים (כָּתִית) מִעצם זֶה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת. וְגם עַל יְדֵי הַ'כָּתִית'** והלב נשבר **דְּיִשְׂרָאֵל** הנגרם מִעצם **זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, מַגִּיעִים לְהתגלות הַ'מָּאוֹר'.**

וְהָעִנְיָן הוּא, הסיבה לכך שכשם שמסירות נפש בזמן הגזירות קשורה בגילוי עצם הנשמה, כך גם היות היהודי שבור ו'כתית' מהימצאותו בגלות מעורר את גילוי עצם הנשמה, **דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים** מִעצם **זֶה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת (גַּם כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת), הוּא, כִּי רְצוֹנוֹ הָאֱמִתִּי שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי אֱלוֹקוּת,** ישנם דברים שלמרות שהאדם חפץ בהם אך מציאותו אינה תלויה בהם, לעומתם ישנם דברים אשר בלעדם חייו אינם חיים. **וְכמו** כן רצונו של יהודי בגילוי אלוקות הוא **עַד** כדי כך **שֶׁזֶּה (גִּלּוּי אֱלוֹקוּת) נוֹגֵעַ לְעֶצֶם מְציאוּתוֹ** דבר זה מתבטא בכך שכשחסר בגילוי אלוקות איננו יכול להשלים עם כך, **וְלָכֵן, זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אֵין מֵאִיר גִּלּוּי אֱלוֹקוּת כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת** בזמן שבית המקדש היה קיים **[וּבִפְרָט כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּזֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[46] **"כָּל מִי שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נֶחְרַב בְּיָמָיו], הִנֵּה מִזֶּה עַצְמוֹ אֵיז עֶר אִינְגַאנְצֶן צוּטְרֵיסְלְט, כָּתִית. וְגַם כְּשֶׁהוּא בְּדַרְגָּא נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי אֱלוֹקוּת בְּדַרְגְּמַת הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת**[47]**, מִכָּל־מָקוֹם, מִזֶּה שֶׁבִּכְלָלוּת הָעוֹלָם אֵין מֵאִיר הַגִּלּוּי, מוּכָח, שֶׁגַּם הַגִּלּוּי שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. דִּכְשֶׁמֵּאִיר גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל,** הַגִּלּוּי הוּא בְּכָל מָקוֹם, וּכְשֶׁיֶּשְׁנוֹ מָקוֹם אֶחָד (אֲפִלּוּ פִּנָּה נִדַּחַת) שֶׁאֵין מֵאִיר שָׁם גִּלּוּי אֱלוֹקוּת, הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַגִּלּוּי (גַּם בְּהַמָּקוֹם שֶׁהוּא מֵאִיר) הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. [וְזֶהוּ מַה שֶּׁמּוּבָא בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן[48] דְּאִיתָא בַּתִּקּוּנִים[49] (=שמובא בתיקוני זוהר) שֶׁאֲפִלּוּ אִם הָיָה צַדִּיק אֶחָד חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּדוֹרוֹ הָיָה בָּא מָשִׁיחַ, כִּי עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וְגִלּוּי זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם.** הגאולה שתהיה בביאת משיח קשורה בגילוי אור אין־סוף הבלי־גבול כיון שבגאולה זו לא תישאר פינה בעולם שלא תיגאל]. **וּמִזֶּה שֶׁאֵין מֵאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי**

ביאור בדרך אפשר

בַּגָּלוּת[41] **[וְעַל־דֶּרֶךְ הַמַּצָּב שֶׁהָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁלַּיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר**[42]**, בְּפַשְׁטוּת וְגַם בְּרוּחָנִיּוּת**[43] **[וְיִתֵּרָה מִזֶּה שֶׁגַּם בֵּית הָמָן נִתַּן לְאֶסְתֵּר**[44]**, שֶׁהָיָה אָז גַּם הַמַּעֲלָה דְּאִתְהַפְּכָא], אֶלָּא שֶׁאַכַּתִּי עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן**[45]**], הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים (כָּתִית) מִזֶּה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת. וְעַל יְדֵי הַ'כָּתִית' דְּיִשְׂרָאֵל מִזֶּה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר'.**

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים מִזֶּה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת (גַּם כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת), הוּא, כִּי רְצוֹנוֹ הָאֱמִתִּי שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי אֱלוֹקוּת, וְעַד שֶׁזֶּה (גִּלּוּי אֱלוֹקוּת) נוֹגֵעַ לְעֶצֶם מְצִיאוּתוֹ, וְלָכֵן, זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אֵין מֵאִיר גִּלּוּי אֱלוֹקוּת כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת [וּבִפְרָט כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּזֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[46] **"כָּל מִי שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נֶחְרַב בְּיָמָיו], הִנֵּה מִזֶּה עַצְמוֹ אֵיז עֶר אִינְגַאנְצֶן צוּטְרֵיסְלְט, כָּתִית. וְגַם כְּשֶׁהוּא בְּדַרְגָּא נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי אֱלוֹקוּת בְּדַרְגְּמַת הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת**[47]**, מִכָּל־מָקוֹם, מִזֶּה שֶׁבִּכְלָלוּת הָעוֹלָם אֵין מֵאִיר אֶצְלוֹ הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. דִּכְשֶׁמֵּאִיר גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, הַגִּלּוּי הוּא בְּכָל מָקוֹם, וּכְשֶׁיֶּשְׁנוֹ מָקוֹם אֶחָד (אֲפִלּוּ פִּנָּה נִדַּחַת) שֶׁאֵין מֵאִיר שָׁם גִּלּוּי אֱלוֹקוּת, הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַגִּלּוּי (גַּם בְּהַמָּקוֹם שֶׁהוּא מֵאִיר) הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. [וְזֶהוּ מַה שֶּׁמּוּבָא בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן**[48] **דְּאִיתָא בַּתִּקּוּנִים**[49] **שֶׁאֲפִלּוּ אִם הָיָה צַדִּיק אֶחָד חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּדוֹרוֹ הָיָה בָּא מָשִׁיחַ, כִּי עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וְגִלּוּי זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם]. וּמִזֶּה שֶׁאֵין מֵאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי**

---

41) להעיר, דבפנים המאמר (סט"ו) מובא (רק) "זמן הגלות", ובה"קיצור" - "זמן הגלות והגזירה". 42) אסתר ח, טז. 43) ראה מגילה טז, ב. 44) אסתר ח, א. 45) מגילה יד, א. 46) ראה ירושלמי יומא פ"א ה"א (ד, ב). מדרש תהלים עה"פ קלז, ז. 47) להעיר מהידוע ש"לפני . . רשב"י לא נחרב הבית כלל" (פלח הרמון שמות ע' ז בשם אדה"ז). 48) מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תג. 49) כ"ה במאמרי אדה"ז הקצרים שם. וראה זהר חדש ס"פ נח (כג, ד): דאי יחזרון בתשובה רישי

ביאור בדרך אפשר

של **עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף, הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא, כְּתִית'.** [**וְעַל־דֶּרֶךְ הַיָּדוּעַ שֶׁחוֹלֶה** 'חולה' בְּגִימַטְרִיָּא מ"ט, ומשמעות הדבר הוא **שֶׁגַּם כְּשֶׁמַּשִּׁיג** בנפשו את הגילוי הרוחני של **מ"ט שַׁעֲרֵי בִּינָה אֶלָּא שֶׁחָסֵר לוֹ** הגילוי של **שַׁעַר הַנּוּ"ן,** הרי שברון ליבו הנגרם מכך הוא עד כדי כך **שהוא** נעשה **חוֹלֶה**[50]. וידוע שמעלתו של שער הנו"ן איננה רק בכך שמדובר במדרגה אחת למעלה ממ"ט השערים, אלא הוא קשור בגילוי אור אין־סוף הבלי־גבול]. תשוקה זו לגילוי אור אין־סוף הבלי־גבול הקשור בגילוי של עַצְמוּתוֹ ית' נמסרה לנו על ידי רבותינו נשיאנו **וְיָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתַב הַ'צֶּמַח צֶדֶק'**[51] **שֶׁהָיָה נִשְׁמַע מִמּוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן (אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן)** שהיה אומר בשעת דביקותו **"אֵיךְ וויל נִיט גאָר נִיסְט אִיךְ וויל נִיט דַאיְין גַּן־עֵדֶן אִיךְ וויל נִיט דַאיְין עוֹלָם הַבָּא כוּ' אִיךְ וויל מֶער נִיט אַז דִּיךְ אַלַיין"** (=אינני רוצה דבר, אינני רוצה את הגן עדן שלך, אינני רוצה את העולם־הבא שלך, אינני רוצה מלבד אותך בלבד). **וְלמרות** שמי ישווה ומי ידמה לדרגתו של אדמו"ר הזקן, אך **עַל יְדֵי שֶׁהָיָה נִשְׁמַע לָשׁוֹן זֶה מֵאַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן [דְּפֵרוּשׁ** הביטוי **'הָיָה נִשְׁמַע' הוּא, שֶׁזֶּה הָיָה לֹא רַק בִּזְמַנִּים מְיֻחָדִים אֶלָּא שֶׁזֶּה הָיָה דָּבָר הָרָגִיל],** ובפיו של אדמו"ר הזקן], **וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְפַּרְסֵם זֶה עַל יְדֵי הַ'צֶּמַח צֶדֶק', נִתַּן הַכֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁעִקַּר רְצוֹנוֹ יִהְיֶה גִּלּוּי הָעַצְמוּת** שיהיה **גִּלּוּי** של ה', **וְעַד כְּדֵי כָּךְ,** יהיה נוגע לו הדבר, **שֶׁכְּשֶׁאֵין מֵאִיר גִּלּוּי זֶה, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת שֶׁאז אֵין מֵאִיר** לא רק דרגת ההתגלות שתהיה בביאת המשיח שהיא ההתגלות של עצמות ה'

ביאור בדרך אפשר

ממש אלא לא מאיר **אֲפִלּוּ** דרגת **הַגִּלּוּי** היותר תחתונה (אשר היא **גִּלּוּי** של **אוֹר** והארה בלבד של הקדוש ברוך הוא, ולא של עצמותו ממש) **שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת,** הרי חושך זה גורם ליהודי ש**הוּא בְּמַצָּב** ד'כְּתִית', ומתוך כך הוא **מְבַקֵּשׁ** בתפילה **ג' פְּעָמִים בְּכָל יוֹם (אוֹ יוֹתֵר)** אודות הגאולה **"וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים", שֶׁאָז יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלוקוּת וְעַד לְגִלּוּי הָעַצְמוּת.** עד כאן הוסבר שהסיבה לכך שיהודי הינו שבור ו'כתית' מעצם הימצאותו בגלות הרי זה מפני שכל רצונו הוא בגילוי אלוקות. על פי זה יובן מדוע ה'כתית' ושברון־לב הזה קשור בגילוי עצם הנשמה, כיוון שעצם הנשמה היא הסיבה לכך שכל רצונו של היהודי הוא בגילוי אלוקות. **וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי של **'כָּתִית לַמָּאוֹר', שֶׁעַל יְדֵי הָעִנְיָן** הקיים מעצם **דְּ'כָתִית' זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַתגלות** של **הַ'מָּאוֹר', כִּי** הסיבה **לְזֶה שֶׁהָרָצוֹן דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא גִּלּוּי אֱלוקוּת וְרצונו** בגילוי אלוקות הוא **עַד** כדי כך **שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לְעֶצֶם מְצִיאוּתוֹ [שֶׁלָּכֵן הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא (כָּתִית)** מִזֶּה **שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת לֹא יֵשׁ גִּלּוּי אֱלוקוּת] הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, 'מָאוֹר' שֶׁבַּנְּשָׁמָה, שֶׁהִתְקַשְּׁרוּתָהּ בָּאֱלוקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית** כאמור 'התקשרות עצמית' בין שני דברים פירושה קשר הקיים ביניהם מצד עצם מציאותם, כלומר שבעצם מציאותם הינם דבר אחד ממש. כך גם התקשרותה של עצם הנשמה באלוקות הרי זה כיוון שהיא ואלוקות הם דבר אחד ממש, היא זה אלוקות ואלוקות זה היא, דבר הבא לידי ביטוי בכך שאיננה יכולה לשאת מצב בו האלוקות אינו בגילוי.

כנישתא או חדא כנישתא יתכנש כל גלותא. 50) טעהמ"צ להאריז"ל פ' וירא. לקו"ת ברכה צז, ב. המשך וככה תרל"ז פס"ג (ע' צט). 51) הובא בשרש מצות התפלה להצ"צ פ"מ (קלח, סע"א).

יו״ד) בסעיף הקודם דובר אודות כך שכשם שעצם הנשמה מתגלית על ידי מסירות הנפש בתקופה בה ישנן גזירות כך היא מתגלה גם בתקופת רווחה על ידי ה׳כתית׳ ושיברון הלב הנובע מעצם ההימצאות בגלות. בסעיף זה יבואר יתירה מזו, דרגת עצם הנשמה המתגלה בכך היא נעלית עוד יותר מזו המתגלה באמצעות מסירות הנפש בזמן הגזירות. **וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּחִינַת** ודרגת **הַ׳מְּאוֹר׳ דְּהַנְּשָׁמָה הַמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ׳כָתִית׳** מעצם **זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מִבְּחִינַת** ודרגת **הַ׳מְּאוֹר׳ דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ.**

ההבדל בין שתי הדרגות של עצם הנשמה, הוא עד כמה התגלותה של עצם הנשמה קשורה באדם עצמו. עניין זה קשור בכל העניינים שהוזכרו בסעיפים הקודמים.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּמַהַטְעָמִים עַל זֶה שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה (הַחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת) וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה (וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים) הוּא, כִּי קבלת התורה שהיתה על ידי בני ישראל במתן תורה לא היתה כל כך מצידם אלא בגלל הארה עליונה שהאירה עליהם מלמעלה, שהרי **זֶה שֶׁהִקְדִּימוּ** את אמירת **׳נַעֲשֶׂה׳ לְ׳נִשְׁמַע׳ בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה מִפְּנֵי שֶׁהקדוש ברוך הוא כָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית**[52], ומשמעות כפייה זו היא שהאיר עליהם **גִּלּוּי** אור של אהבה גדולה **מִלְּמַעְלָה**[53] אשר לא יכלו לעמוד בפניו, **ו**לעומת זאת **בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה** של התורה **מִצַּד עַצְמָם** שהרי הם מסרו את הנפש ברצונם. **וְיֵשׁ לוֹמַר,** שגם כאשר מדובר אודות האמונה שקיימת אצל יהודי מצד טבעו, הרי **שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל** שנובעת **מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת** (כאמור בסעיף ו׳ אמונה זו היא **אֱמוּנָה** שֶׁבאה **מִצַּד סִבָּה** חיצונית, הנשמה רואה דבר שחוץ הימנה, אמונה לא נובעת מתוך הנשמה עצמה) **הוּא עַל־דֶּרֶךְ שֶׁהִקְדִּימוּ ׳נַעֲשֶׂה׳ לְ׳נִשְׁמַע׳ (בְּמַתַּן תּוֹרָה)** שהיה זה **מִצַּד הַגִּלּוּי דִּלְמַעְלָה**[54] ולא מצד עצמם. במתן תורה היה זה אור עליון שהאיר עליהם מלמעלה בעמדם למרגלות הר סיני, ובנשמה למעלה זה הגילוי של אור ה׳ החופף עליה כל הזמן, **וְ**לעומת זאת **זֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם, הוּא, כִּי אָז נִתְגַּלָּה הַהִתְקַשְּׁרוּת בֶּאֱלֹקוּת שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית שֶׁמִּצַּד עֶצֶם מְציאוּתָם. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם בְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, יֶשְׁנָם (דֶּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל. דְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה בְּעִנְיָן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ,**

יו״ד) **וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּחִינַת הַ׳מְּאוֹר׳ דְּהַנְּשָׁמָה הַמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ׳כָתִית׳ מִזֶּה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מִבְּחִינַת הַמְּאוֹר דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּמַהַטְעָמִים עַל זֶה שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה (הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת) וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה (וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים) הוּא, כִּי זֶה שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה מִפְּנֵי שֶׁכָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית**[52]**, גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה**[53]**, וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת (אֱמוּנָה שֶׁמִּצַּד סִבָּה) הוּא עַל־דֶּרֶךְ שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע (בְּמַתַּן תּוֹרָה) מִצַּד הַגִּלּוּי דִּלְמַעְלָה**[54]**, וְזֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם, הוּא, כִּי אָז נִתְגַּלָּה הַהִתְקַשְּׁרוּת בֶּאֱלֹקוּת שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית שֶׁמִּצַּד עֶצֶם מְציאוּתָם. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם בְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, יֶשְׁנָם (דֶּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל. דְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה בְּעִנְיָן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ,**

כמו כן כאשר מדובר אודות הנשמה עצמה. ישנן כוחותיה הגלויים שהם שכלו ורגשותיו של האדם, וישנה עצם הנשמה. מבחינת המהות הפנימית של כוחות הנפש הרי מעלתו של כל כח היא בכך שהוא חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה. אך מבחינת מציאותם הגלויה של הכוחות, לכל כח יש את מהותו הפרטית המייחדת אותו. לכל כח ישנה ה׳תבנית׳ הרוחנית המייחדת אותו. מה שמייחד את כח השכל היא ה׳תבנית׳ הרוחנית של שכל, באותה מידה שמה שמייחד את כח החסד שבנפש, זו ה׳תבנית׳ הרוחנית של חסד. ׳תבנית׳ זו המגדירה את יחודיותו של כל כח נקראת בשם ה׳ציור׳ בו הוא ׳מצוייר׳. כאמור, עצם הנשמה הינה ה׳נשמה׳ של כל חלקי הנפש ושל כל הכוחות כולם. היא כשלעצמה איננה קשורה בתבנית זו או אחרת, מבחינתה חשיבותו של כל כח היא מצד היותו חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה. לגביה ה׳ציור׳ הפרטי של כל כח, איננו תופס מקום.

מציאותם הגלויה של כוחות הנפש הינה מוגבלת, לכן התגלותה של עצם הנשמה כרוכה בהתבטלותם של הכוחות הגלויים ויציאתם מגדרם.

ביאור בדרך אפשר

הַנְּשָׁמָה, שכאמור בסעיף ו׳ זו **הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית שֶׁמִּצַּד עֶצֶם מְציאוּתָם. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם** כאשר מדובר **בְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה,** הרי **יֶשְׁנָם** בזה **(דֶּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל** עד כמה התגלותה של עצם הנשמה קשורה עם האדם עצמו.

הסברת הדברים האמורים לקמן: כאמור בסעיף ה׳, הקשר בין נשמת האדם לבין איברי גופו, משמש כמשל לקשר בין עצם הנשמה לדרגות השונות שלה.

למדנו שנשמת האדם איננה איבר נוסף אלא היא המהות הפנימית של האדם העומדת מאחורי האיברים כולם. הנשמה איננה שייכת לאיבר זה יותר מאיבר אחר, היא ה׳נשמה׳ של הידיים והיא ה׳נשמה׳ של הרגליים.

כאשר מביטים באיברים השונים בגוף האדם, ניתן להגדיר את חשיבותו של כל איבר בשתי צורות. ניתן לראות את חשיבותו של כל איבר מצד התפקיד המיוחד השייך דווקא אליו. אך ניתן גם לראות את חשיבותו מצד היותו חלק בלתי נפרד מהאדם כולו. החשיבות הראשונה, הנובעת מתפקידו המיוחד לו, היא קשורה בצורתו הגלויה של האיבר בה הוא שונה משאר האיברים. אולם מבחינת הנשמה חשיבותו העיקרית של האיבר היא היותו חלק בלתי נפרד מהאדם כולו, מבלי הבט אם מדובר ביד או ברגל.

---

52) שבת פח, א. 53) תו״א מג״א צח, ד ואילך. ובכ״מ. וראה גם בד״ה הנ״ל תרפ״ז סוס״ב. 54) להעיר גם מהמשך תער״ב ח״ב ע׳ תתקצו.

ביאור בדרך אפשר

כיוון שהכוחות הגלויים הינם מציאותו הגלויה של האדם, אם כן כל זמן שהתגלותה של עצם הנשמה כרוכה ביציאתם של הכוחות מגדרם, אין התגלות זו קשורה כל כך עם האדם עצמו. על מנת שהתגלות זו תהיה קשורה באמת עם האדם עצמו, יש צורך שהכוחות הגלויים יהיו שותפים בכך.

על פי זה, יובן ההבדל בין התגלותה של עצם הנשמה בזמן הגזירה, לעומת התגלותה באמצעות ה'כתית' הקיים בזמן רווחה. **דְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** הקשור **בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ** בתקופה של גזירה, **יֵשׁ לוֹמַר,** שֶׁכיוון שהתגלות זו כרוכה בהתבטלות של מציאותם הגלויה של כוחות הנפש, לכן, למרות שמבחינת פנימיותו של האדם עצם הנשמה קשורה עימו, אך **בְּנוֹגֵעַ לַכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים** הגילוי של עצם הנשמה איננו קשור במציאותם המוגבלת, ולכן מבחינתם **הוּא** נחשב **כְּמוֹ דָּבָר שנוֹסָף** עליהם מלמעלה. **וּכְמוֹ שֶׁרוֹאִים בְּפֹעַל בְּכַמָּה אֲנָשִׁים, שֶׁבִּהְיוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁהָיוּ שָׁם גְּזֵרוֹת עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹות, הָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל מֶשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים, וּכְשֶׁבָּאוּ אַחַר־כָּךְ לִמְדִינוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה, אֵין נִכָּר בָּהֶם (כָּל כָּךְ) הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. כִּי זֶה שֶׁעָמְדוּ בְּמְסִירוּת נֶפֶשׁ מֶשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים הוּא לְפִי שֶׁהֵאִיר בָּהֶם גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים וְלֹא נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי־זֶה שִׁנּוּי בַּכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם**[55]. [דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא הָעֶצֶם (גַּם) דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים (כַּנַ"ל סְעִיף ה), הוּא, שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הוּא הָעֶצֶם שֶׁלָּהֶם וְאֵין זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיָנָם שֶׁל כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם, לְהַצִּיּוּר שֶׁלָּהֶם]. וְהַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה בָּזֶה שֶׁהוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכָּא מִזֶּה שֶׁהוּא נִמְצָא בַּגָּלוּת הוּא שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלּוֹ (הַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים) הֵם כְּמוֹ 'חַד' עִם הָעֶצֶם**[56]. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה וְהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת הֵם (דֶּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים, הוּא לְפִי שֶׁגַּם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא מֻגְדֶּרֶת בְּגֶדֶר, וְהַגֶּדֶר שֶׁלָּהּ נעשתה בעלת ממשות לעצמה. כמו כן מציאותה הגלויה של עצם הנשמה היא כזו שיש לה ממשות משל עצמה אלא שהיא דבוקה ומאוחדת לגמרי בקדוש ברוך הוא. אך מציאותה האמיתית בשורשה העליון היא כזו שאיננה דבר בפני עצמו אלא היא כלולה בקדוש ברוך הוא ממש. **וְיֵשׁ לוֹמַר,** דְּהסיבה לְזֶה **שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** כשלעצמה **וְהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת הֵם (דֶּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים** נפרדים אשר התגלותו של האחד דורשת את התבטלותו של השני, **הוּא לְפִי שֶׁגַּם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** עם בכך ש**הוּא הָעֶצֶם שֶׁלָּהֶם** כלומר הוא הנקודה הפנימית שלהם מצד היותם חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה **וְאולם אֵין זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיָנָם שֶׁל כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם, לְהַצִּיּוּר שֶׁלָּהֶם]. וְלעומת זאת** כאשר מדובר במצב של רווחה, רווחה גשמית הכרוכה בנינוחות של כל כוחות הנפש, וכמו כן רווחה רוחנית בעבודת ה', פתיחת המוח והלב, הגורמת את התגלותם במלוא עוצמתם של כל כוחות הנפש, וביחד עם זה תשוקתה של עצם הנשמה לגאולה ממלאה את כל כוחות הנפש עד כדי כך שאינם יכולים לשאת את עצם ההימצאות בגלות, הרי **הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** המתבטא **בָּזֶה שֶׁהוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכָּא** מעצם **זֶה שֶׁהוּא נִמְצָא בַּגָּלוּת** הרי גילוי זה **הוּא שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלּוֹ** (לא רק מהותם הפנימית אלא גם **הַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים) הֵם כְּמוֹ 'חַד'** (=אחד) **עִם הָעֶצֶם**[56].

הסברת הדברים האמורים לקמן: ההבדל בין האופנים האמורים בהתגלותה של עצם הנשמה קשור בדרגות שונות הקיימות בה. כאמור, הנשמה האלוקית היא "אלוקות כפי שנעשה בבחינת נברא". בדוגמת בן הנוצר מטיפת הזרע של אביו, הרי תחילה היא הייתה כלולה במוחו של האבא והייתה חלק בלתי נפרד ממנו, לאחר מכן היא ירדה ממוחו של האבא

---

55) וראה ד"ה בלילה ההוא ה'תשכ"ה ס"ח, ובהערה 49 שם (סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפח). 56) ועד"ז הוא בנוגע להמשכת האמונה בפנימיות (בדעת), דזה שהאמונה פועלת על הדעת הוא יתרון ועילוי לגבי ענין המס"נ. ויש לומר, דהמשכת האמונה בדעת, זה שנמשך בגילוי היא האמונה שמצד מזלי' חזי (מקיף דחי'*), אלא שהחיבור דהאמונה שלמעלה מדעת עם הדעת הוא ע"י המשכת עצם הנשמה [היינו שהגילוי דעצם הנשמה הוא רק נתינת כח לבחי' האמונה שמצד המקיף דחי' שתתחבר עם הדעת, ולא שמתגלית עצם הנשמה עצמה]. משא"כ זה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו, שלכן הוא נשבר ונדכא מזה שבזמן הגלות לא יש גילוי אלקות (ראה לעיל ס"ט) - הרי הגילוי דהתקשרות העצמית שמצד עצם

---

*) ראה סה"מ עת"ר ס"ע קנד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

היותה למעלה מהתבנית המוגבלת של כוחות הנפש אך סוף סוף גם **היא מַגְדֶּרֶת בְּגֶדֶר** ו'תבנית' מסויימת, **וְהַגֶּדֶר** וה'תבנית' **שֶׁלָּהּ** הוא עצם זה שהיא מוגדרת בכך **שהיא לְמַעְלָה מֵהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת. אֲבָל מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת** של ה', הרי כשם שהקדוש ברוך הוא איננו מוגדר ב'תבנית' כל שהיא, לא ב'תבנית' מוגבלת ואף לא ב'תבנית' של 'בלי גבול', שהרי כאשר דבר מסויים הוא דווקא 'בלי גבול' ואיננו שייך ל'גבול' הרי גם זו סוף סוף 'תבנית' והגדרה, ואדרבה הקדוש ברוך הוא מאחד ו'נושא בתוכו' הכל, הן את מציאות ה'גבול' והן את מציאות ה'בלי גבול', כמו כן מבחינת דרגה זו של עצם הנשמה הרי **הַ'פְּשִׁיטוּת דְּהַנְּשָׁמָה'** כלומר היותה 'מופשטת' ובלתי בעלת גבול **וְהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת שֶׁלָּהּ הֵם כּוּלָּא חַד**[57] (=כולם אחד). **וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דִּבְחִינַת הַ'מָּאוֹר דְּהַנְּשָׁמָה' שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ הִיא** דרגת **עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻגְדֶּרֶת** עדיין **בְּעִנְיַן הַ'פְּשִׁיטוּת' שֶׁלְּמַעְלָה מִצִּיּוּר דְּכֹחוֹת,** ולעומת זאת **בְּחִינַת הַ'מָּאוֹר דְּהַנְּשָׁמָה' שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית'** מעצם **זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, הוּא גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת.**

יא) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְּבֹאָר בְּהַמַּאֲמָר[58] "וקבל היהודים" **בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת גּוֹ',** שהפירוש הפנימי של הפסוק הוא **דִּלְאַחֲרֵי שֶׁמֹּשֶׁה 'יְצַוֶּה' וִיקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַזַי יָבִיאוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה שֶׁמֶן זַיִת גּוֹ', שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם יוֹסִיפוּ גִּלּוּי אוֹר בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה. וְיֵשׁ לוֹמַר מֵהַבִּיאוּרִים בָּזֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא, שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה נוֹסָף עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגְּלוּיִים דְּהַנְּשָׁמָה (מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת) גַּם מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. [וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דִּלְשׁוֹן וְאַתָּה תְּצַוֶּה (מְקַשֵּׁר) אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם, כִּי מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם חַד[59]]. וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל (לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּיִשְׂרָאֵל גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה), שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם (הַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת) יִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בִּבְחִינַת עֶצֶם

ביאור בדרך אפשר

לְמֹשֶׁה שֶׁמֶן זַיִת גּוֹ', כלומר **שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם יוֹסִיפוּ גִּלּוּי אוֹר בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה.** לכאורה היה ניתן לחשוב שהוספה זו איננה כרוכה בעבודה מיוחדת של בני ישראל אלא היא באה ממילא על ידי עצם זה שהם מקבלים את השפעתו של משה רבינו **וְאולם יֵשׁ לוֹמַר מֵהַבִּיאוּרִים בָּזֶה** כיצד דבר זה קשור **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא, שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה נוֹסָף עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגְּלוּיִים דְּהַנְּשָׁמָה (מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת) גַּם מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. [וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דִּלְשׁוֹן וְאַתָּה תְּצַוֶּה (מְקַשֵּׁר) אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם, כִּי מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם חַד[59]]. וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל (לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּיִשְׂרָאֵל גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה), שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם (הַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת)** עבודתם של בני ישראל **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא, שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה נוֹסָף עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגְּלוּיִים דְּהַנְּשָׁמָה (מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת) גַּם מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם חַד[59]** (=אחד). **וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל** המתאפשרת **לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּיִשְׂרָאֵל גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה), שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם (הַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת)** עבודתם של בני ישראל

הנשמה שמתגלית בזה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו הוא [נוסף על אופן דנתינת כח, גם] שהתקשרות העצמית עצמה מאירה בגילוי (בדוגמת הגילוי שלה בענין המס"נ), וגם גילוי זה (דעצם הנשמה עצמה) מתחבר עם הציור דכחות הגלויים.

57) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' שעח. 58) סעיף ד - הובא לעיל ס"ב. 59) וראה המשך תער"ב ח"א פס"א, שבראי' ישנם חילוקי דרגות, וזה שהאמונה היא בכל ישראל בשוה הוא לפי ששרשה הוא התקשרות העצמית שמצד עצם הנשמה (שלמעלה ממזלי' חזי).

ביאור בדרך אפשר

היא להעמידם בצורה כזו שיִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בִּבְחִינַת עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשְׁכָה וְנִתְגַּלְּתָה בָּהֶם תחילה עַל יְדֵי מֹשֶׁה (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ), כִּי עַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה בָּהּ שֶׁרְשָׁהּ הָאֲמִתִּי כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֹׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת.

[וּלְהָעִיר, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִתְוַסֵּף גַּם בְּהָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל. כיוון שמבחינתם יש הבדל בין יהודי אחד ליהודי אחר, לכן **הִיא** אחדות זו נחשבת **כְּמוֹ דָּבָר שנוֹסָף עַל מְצִיאוּתָם** הגלויה של בני ישראל כשלעצמה. **וְלָכֵן**, דבר זה בא לידי ביטוי בכך ש**אַחְדוּת זוֹ הִיא עַל יְדֵי** שֶׁבני ישראל **עוֹשִׂים** ומחשיבים את **נַפְשָׁם** כ**עֵקֶר** וְאת **גּוּפָם** כ**טֶפֶל**[60] באופן זה קשה לראות את שייכותו של יהודי אחד ליהודי אחר גם בדברים השייכים לגופו ומציאותו הפרטית. וְאולם **עַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֹׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת,** שֶׁכאמור **עַל־יְדֵי־זֶה גַּם הַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים הוּא 'חַד' עִם הָעֶצֶם,** אזי גם **הָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל הִיא** לא רק בעצם נפשם אלא **בְּכָל הָעִנְיָנִים שֶׁלָּהֶם, גַּם בְּעִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לְהַגּוּף].**

בתחילת המאמר בסעיף א' הוזכר הדיוק בפסוק 'ואתה תצוה' בכך שנאמר בו שנרות המנורה צריכים להיות 'נר תמיד' למרות שזמן הדלקתם בבית המקדש איננו במשך כל היממה אלא דווקא מערב עד בוקר. על כך מבואר במאמר "וקבל היהודים" של כ"ק אדמו"ר הריי"צ שהדבר קשור במשמעותם הרוחנית של הנרות, אשר הנרות הינם הנשמות, ככתוב "נר ה' נשמת אדם".

ביאור בדרך אפשר

הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשְׁכָה וְנִתְגַּלְּתָה בָּהֶם עַל יְדֵי מֹשֶׁה (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ), כִּי עַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה בָּהּ שָׁרְשָׁהּ הָאֲמִתִּי כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֹׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת.

[וּלְהָעִיר, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִתְוַסֵּף גַּם בְּהָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל. שֶׁהָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית בָּהֶם הִיא כְּמוֹ דָּבָר נוֹסָף עַל מְצִיאוּתָם. וְלָכֵן, אַחְדוּת זוֹ הִיא עַל יְדֵי שֶׁעוֹשִׂים נַפְשָׁם עִקָּר וְגוּפָם טָפֵל[60]. וְעַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֹׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה גַּם הַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים הוּא 'חַד' עִם הָעֶצֶם, הָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּכָל הָעִנְיָנִים שֶׁלָּהֶם, גַּם בְּעִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לְהַגּוּף].

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר[61], דְּעַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים (עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם) בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, עַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה נֵר תָּמִיד, דְּלִכְאוֹרָה, זֶה שֶׁהַנֵּר דְּהַנְּשָׁמָה (נֵר[62] הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם[63]) הוּא תָּמִיד (בְּשָׁוֶה, בְּלִי שִׁנּוּי), הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשַׁךְ עַל יְדֵי מֹשֶׁה ('וְאַתָּה תְּצַוֶּה'), דְּבְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה אֵין שַׁיָּךְ שִׁנּוּי, וּבְהַמַּאֲמָר אוֹמֵר שֶׁהָעִנְיָן דֵּנֵר תָּמִיד הוּא עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה בְּדֶרֶךְ מְלֶמְעָלָה לְמַטָּה עַל יְדֵי 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה', יֵשׁ חִלּוּק בֵּין עֶרֶב וּבֹקֶר. שֶׁעִקַּר הַגִּלּוּי שֶׁלָּהּ הוּא כְּשֶׁיֶּשְׁנָם הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים (עֶרֶב) שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף יו"ד), שֶׁגַּם אֵלֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגִּזְרָה (עֶרֶב) עָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, כְּשֶׁבָּאוּ לְמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה (בֹּקֶר), אֵין נִכָּר בָּהֶם הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. וַאֲמִתִּית הָעִנְיָן דְּ'נֵר תָּמִיד' (שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי) שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. וַאם כן, אֲמִתִּית הָעִנְיָן (=הענין האמיתי) דְּ'נֵר תָּמִיד' (שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי וממשיך להאיר גם בתקופה של 'בוקר') עַל־יְדֵי־זֶה דווקא יִהְיֶה נֵר תָּמִיד, דְּלִכְאוֹרָה, זֶה שֶׁהַנֵּר דְּהַנְּשָׁמָה כלומר אור הנשמה (הנמשלת לנר ככתוב "נר[62] הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם"[63]) הוּא יצליח להאיר תָּמִיד (כלומר למרות העליות והירידות בהם נתון האדם, אור הנשמה יאיר בְּאופן שֶׁוֶה בכל המצבים המשתנים, בְּלִי שִׁנּוּי), הוּא לא בכוחו של האדם עצמו אלא דווקא עַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשַׁךְ ומתגלה עַל יְדֵי מֹשֶׁה (שזו עבודתו כאמור 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה'), כיוון שלעומת מציאותו הגלויה של האדם הנתונה תחת שינויים תמידיים הרי דְּבְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה אֵין שַׁיָּךְ שִׁנּוּי, ואולם בְּהַמַּאֲמָר אוֹמֵר שֶׁהָעִנְיָן דְּ'נֵר תָּמִיד' הוּא דווקא קשור בפעולתם של בני ישראל עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הנעשה בְּדֶרֶךְ ובצורה של 'מְלֶמְעָלָה לְמַטָּה' כלומר לא מצידו של האדם אלא עַל יְדֵי 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה' כלומר על ידי משה רבינו, אכן יֵשׁ חִלּוּק והבדל בֵּין תקופה רוחנית של 'עֶרֶב' ובין כזו של 'בֹּקֶר'. שֶׁעִקַּר הַגִּלּוּי שֶׁלָּהּ של עצם הנשמה כשלעצמה הוּא דווקא כְּשֶׁיֶּשְׁנָם הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים כלומר דברים המעלימים ומסתירים על מציאות ה' ומנסים למנוע מיהודי למלא את רצון ה' (זו תקופה של חושך 'עֶרֶב') שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ, אך כאשר מגיעה תקופה של 'בוקר' נעלמת התגלותה של עצם הנשמה וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף יו"ד), שֶׁגַּם אֵלֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגִּזְרָה (זמן של 'עֶרֶב') עָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, כְּשֶׁבָּאוּ לְמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה (מצב של 'בֹּקֶר'), אֵין נִכָּר בָּהֶם הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ

[61] "וקבל היהודים", וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר[61], דְּעַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים (עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם) בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, תָּמִיד' (שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי

60) ראה תניא פרק לב. 61) סעיף ד. 62) משלי כ, כז. 63) ראה בהמאמר סט"ו.

הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהעבודה המוטלת עליהם היא
לגרום לכך שגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים יִהְיוּ חַד (=אחד) עִם עֶצֶם
הַנְּשָׁמָה, שזו ההוספה הבאה על ידם 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ'.
על פי הדברים האמורים יובן המוזכר בסעיף ח' שלכאורה המילים 'כתית
למאור' הקשורות בגילוי ה'מאור'
שבנשמה היו צריכות להיכתב בחלקו
הראשון של הפסוק 'ואתה תצוה'
המדבר על עבודתו של משה רבינו,
מדוע אם כן הן מופיעות בחלקו השני
של הפסוק המדבר על עבודתם של בני
ישראל.
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר את זֶה
שֶׁהעניין של 'כָּתִית לַמָּאוֹר'
נֶאֱמַר בַּכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ לִ'וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ גו', כִּי בְּמשמעות של
'כָּתִית לַמָּאוֹר' נִכְלָל לא רק
ה'כתית' הקיים בזמן של גזירה אלא גַּם
זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים
וְנִדְכָּאִים ('כָּתִית') מעצם זֶה
שֶׁהֵם בַּגָּלוּת, דְּעִנְיָן זֶה הוּא עַל
יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהם
פועלים שגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים
שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם
הַנְּשָׁמָה, וּבְחִינַת ה'מָּאוֹר'
דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי זֶה
הִיא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא
מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהֶעְצְמוּת, וְכיוון שזה
קשור בעבודתם של בני ישראל לָכֵן
נֶאֱמַר 'כָּתִית לַמָּאוֹר' בְּהֶמְשֵׁךְ
לִ'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
יב) בסעיף זה מבואר שגם העבודה
הבאה מצידם של בני ישראל עצמם
נעשית על ידי נתינת כח ממשה רבינו,
וכמו כן בדורינו אנו על ידי נתינת כח
מנשיא דורינו.
וְהִנֵּה המילים 'ויקחו אליך' הקשורות
בתפקידם של בני ישראל עצמם גם הן
שייכות למילים 'ואתה תצוה' הקשורות
בעבודתו של משה רבינו שהרי
הַפְּרוּשׁ (בְּפַשְׁטוּת על פי פשוטו
של מקרא) בפסוק 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ
גו' הוּא שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהם יִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
וּמִזֶּה מוּבָן שכך גַּם בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה'
וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא לא רק באופן כזה שלאחר מכן הם
צריכים לעבוד את עבודתם לבד ללא כוחו של משה רבינו אלא זה בְּאֹפֶן
שֶׁהוא מַמְשִׁיךְ ונותן לָהֶם עבודתם הבאה
נְתִינַת כֹּחַ גַּם עַל
לאחר מכן הרמוזה במילים 'וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ גו'. וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ
לְמֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרֵנוּ, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת
מוֹרִי וְחָמִי אַדְמו"ר נְשִׂיא
דּוֹרֵנוּ, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְעוֹרֵר
וּלְגַלּוֹת אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁבְּכָל
אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמִּצַּד עֶצֶם
הַנְּשָׁמָה הִיא בְּאֹפֶן שהוא נותן
להם כח שֶׁאַחַר־כָּךְ יַעַבְדוּ
עֲבוֹדָתָם בְּכֹחַ עַצְמָם, וְהכח
שניתן על ידו הוא עַד כדי כך שהם
יצליחו שֶׁיִּהְיוּ 'נֵר תָּמִיד' שֶׁאֵין
שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי גַּם מִצַּד כֹּחוֹת
הַגְּלוּיִים.
וְעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים בְּקָרוֹב
מַמָּשׁ לַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית
וְהַשְּׁלֵמָה, שֶׁאָז כשם שהתגלותה
של אור הנשמה הוא גם מצד מציאותו
הגלויה של האדם כך גם בכל העולם
יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת גַּם מִצַּד
הַמַּטָּה. וְיִהְיֶה אָז הֲבָאַת
הַשֶּׁמֶן וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת (וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ שֶׁמֶן גו' לְהַעֲלוֹת נֵר
תָּמִיד) גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת, כלומר
הדלקת המנורה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
הַשְּׁלִישִׁי, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית
וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ
צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

1 הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁגַּם כֹּחוֹת
2 הַגְּלוּיִים יִהְיוּ 'חַד' עִם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, וְיִקְחוּ
3 אֵלֶיךָ.
4 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר זֶה שֶׁ'כָּתִית לַמָּאוֹר'
5 נֶאֱמַר בַּכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ לִ'וְיִקְחוּ
6 אֵלֶיךָ גו', כִּי בְּ'כָתִית לַמָּאוֹר'' נִכְלָל גַּם זֶה
7 שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים ('כָּתִית') מִזֶּה
8 שֶׁהֵם בַּגָּלוּת, דְּעִנְיָן זֶה הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל
9 יִשְׂרָאֵל שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ
10 מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, וּבְחִינַת ה'מָּאוֹר'
11 דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי זֶה הִיא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה
12 כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהֶעְצְמוּת, וְלָכֵן נֶאֱמַר
13 'כָּתִית לַמָּאוֹר' בְּהֶמְשֵׁךְ לִ'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
14 יב) וְהִנֵּה הַפְּרוּשׁ (בְּפַשְׁטוּת) בְּוַאַתָּה תְּצַוֶּה
15 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו' הוּא
16 שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
17 וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה
18 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא בְּאֹפֶן
19 שֶׁמַּמְשִׁיךְ לָהֶם נְתִינַת כֹּחַ גַּם עַל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.
20 וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרֵנוּ, כְּבוֹד
21 קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמו"ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ,
22 שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְעוֹרֵר וּלְגַלּוֹת אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁבְּכָל
23 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא בְּאֹפֶן
24 שֶׁאַחַר־כָּךְ יַעַבְדוּ עֲבוֹדָתָם בְּכֹחַ עַצְמָם, וְעַד
25 שֶׁיִּהְיוּ 'נֵר תָּמִיד' שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי גַּם מִצַּד
26 כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים.
27 וְעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, שֶׁאָז יִהְיֶה גִּלּוּי
28 אֱלֹקוּת גַּם מִצַּד הַמַּטָּה. וְיִהְיֶה אָז הֲבָאַת הַשֶּׁמֶן וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת
29 (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן גו' לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד) גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
30 הַשְּׁלִישִׁי, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

נאמר בנבואת בלעם בפרשת השבוע, פרשת בלק, והדברים מכוונים על ביאת המשיח והגאולה העתידה:

אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, וּמָחַץ פֵּאַתֵי מוֹאָב וְקָרְחַ כָּל בְּנֵי שֵׁת. וְהָיָה אֱדוֹם יְרֻשָׁה וְהָיָה יְרֻשָׁה שֵׂעִיר אֹיְבָיו וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל[1]. הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁהֵם דִּבְרֵי בִלְעָם בכל זאת יש לדברים חשיבות רבה, כי הֲרֵי קְבָעוּם בַּתּוֹרָה בְּתוֹר נְבוּאָה שֶׁל בלעם שעליו נאמר יוֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן[2], וְעָלָיו על בלעם נֶאֱמַר בְּסִפְרֵי מדרש הלכה עַל הַפָּסוּק[3] בפרשת בלק וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, בְּיִשְׂרָאֵל הוּא דְּלֹא קָם נביא כמשה, אֲבָל בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם קָם נביא בדרגת משה רבנו, וּמִנָּהוּ ומיהו בִּלְעָם, וְעַד וכל כך גדלה החשיבות של הדברים האמורים בנבואת בלעם עד כדי כך שֶׁאִיתָא מובא בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת[4] שֶׁבִּקְּשׁוּ חכמים לִקְבּוֹעַ פָּרָשַׁת בָּלָק בְּקְרִיאַת שְׁמַע כו׳ (וְרַק בִּגְלַל סִיבָּה צְדָדִית משום טורח ציבור לֹא קְבָעוּהָ). וְעַד כְּדֵי כָּךְ נֶחְשֶׁבֶת פָּרָשָׁה זוֹ של נבואת בלעם לְעִנְיָן עִיקָּרִי, שֶׁתְּחִילַּת הַתְּפִלָּה (אפילו לִפְנֵי ההתחלה של תפילת שחרית באמירת הוֹדוּ לַה׳ קְרָאוּ בִשְׁמוֹ, וְלִפְנֵי פְּסוּקֵי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וּמַאֲמְרֵי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁאוֹמְרִים קוֹדֶם הַתְּפִלָּה בתפילת השחר שבין ברכות השחר להתחלת התפילה כמו פסוקי הקרבנות ומאמרי חכמינו ז״ל שבסדר פיטום הקטורת והמשניות של פרק ׳איזהו מקומן של זבחים׳) הִיא בַּפָּסוּק מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל, שגם פסוק זה הוא מנבואת בלעם שֶׁבִּפָּרָשָׁה זוֹ[5]. וּמִכָּל זֶה מוּבָן, שֶׁכָּל עִנְיָנִים אֵלּוּ האמורים בנבואת בלעם, למרות שנאמרו מפיו, הֵם לַאֲמִיתָתָם, בֶּאֱמֶת לַאֲמִיתוֹ,

ביאור בדרך אפשר

דברים נכונים שהם אמת גמורה מוחלטת וְיִתֵּירָה מִזֶּה, שֶׁהֵם כל הדברים האמורים בנבואת בלעם בְּשִׁבְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וזו מעלה נוספת על עצם העובדה שהם דברי אמת לאמיתה.

וְכֵן שדברי בלעם בנבואות שלו האמורות בפרשתנו הם דברי אמת מוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁמָּצִינוּ בַּקַּבָּלָה (בַּזֹּהַר) וּבַאֲרוּכָּה בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת[6] בְּבֵיאוּר מאמרי הַפָּסוּק כִּי מֵרֹאשׁ צוּרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ (שֶׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי זֶה[7] לפני הפסוק ׳אראנו ולא עתה׳ הפותח מאמר זה), שֶׁגַּם בּוֹ בכתוב ׳כי מראש צורים אראנו׳ נֶאֱמְרוּ שְׁנֵי הַלְּשׁוֹנוֹת אֶרְאֶנּוּ וַאֲשׁוּרֶנּוּ, כמו שכתוב ׳אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב׳, שֶׁקָּאֵי שני הביטויים הללו ׳אראנו׳ ו׳אשורנו׳ מכוונים עַל הַסְּפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, הכחות האלוקיים של עשר הספירות, וּכְפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ עניין הספירות ויורד לְאַחֲרֵי זֶה בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שנשתלשלו מהספירות ומקבילים לספירות (וכשם שיש בספירות חכמה וחסד, למשל, כך יש כוחות של חכמה וחסד בנפש האלוקית), וְעַד כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ ויורד ומתגלה עניין הספירות העליונות בְּכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, כְּפַשְׁטוּת הַכָּתוּב (והרי כלל הוא אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ[8]) שֶׁמֵּרֹאשׁ צוּרִים קָאֵי מכוון עַל שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וּמִגְּבָעוֹת קָאֵי מכוון עַל אַרְבַּעַת הָאִמָּהוֹת, שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה[9] ולכן הכוונה היא להתגלות הספירות בכל אחד ואחת שהרי כל אחד מישראל, יהיה מי שיהיה, הוא בן אברהם יצחק ויעקב. וכל אחת, ללא יוצאת מן הכלל, היא בת שרה רבקה רחל ולאה. וּפָסוּק זֶה (כִּי מֵרֹאשׁ צוּרִים גּוֹ׳) בָּא בְּתוֹר הַקְדָּמָה לְעִיקַּר הַנְּבוּאָה

בס״ד. י״ב תמוז, ה׳תש״ל

(הנחה בלתי מוגה)

1 **אֶרְאֶנּוּ** וְלֹא עַתָּה אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב דָּרַךְ כּוֹכָב
2 מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, וּמָחַץ פֵּאַתֵי מוֹאָב,
3 וְיִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חָיִל[1]. הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁהֵם דִּבְרֵי
4 בִלְעָם, הֲרֵי קְבָעוּם בַּתּוֹרָה בְּתוֹר נְבוּאָה שֶׁל יוֹדֵעַ
5 דַּעַת עֶלְיוֹן[2], וְעָלָיו נֶאֱמַר בְּסִפְרֵי עַל הַפָּסוּק[3]
6 וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, בְּיִשְׂרָאֵל הוּא
7 דְּלֹא קָם, אֲבָל בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם קָם, וּמִנָּהוּ
8 בִּלְעָם, וְעַד שֶׁאִיתָא בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת[4]
9 שֶׁבִּקְּשׁוּ לִקְבּוֹעַ פָּרָשַׁת בָּלָק בִּקְרִיאַת שְׁמַע כו׳
10 (וְרַק בִּגְלַל סִיבָּה צְדָדִית לֹא קְבָעוּהָ). וְעַד כְּדֵי
11 כָּךְ נֶחְשֶׁבֶת פָּרָשָׁה זוֹ לְעִנְיָן עִיקָּרִי, שֶׁתְּחִילַּת
12 הַתְּפִלָּה (לִפְנֵי הוֹדוּ לַה׳ קְרָאוּ בִשְׁמוֹ, וְלִפְנֵי
13 פְּסוּקֵי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וּמַאֲמְרֵי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה
14 שֶׁאוֹמְרִים קוֹדֶם הַתְּפִלָּה) הִיא בַּפָּסוּק מַה טֹּבוּ
15 אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל, שֶׁבִּפָּרָשָׁה זוֹ[5].
16 וּמִכָּל זֶה מוּבָן, שֶׁכָּל עִנְיָנִים אֵלּוּ הֵם לַאֲמִיתָתָם,
17 בֶּאֱמֶת לַאֲמִיתוֹ, וְיִתֵּירָה מִזֶּה, שֶׁהֵם בְּשִׁבְחָם שֶׁל
18 יִשְׂרָאֵל. וְכֵן מוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁמָּצִינוּ בַּקַּבָּלָה
19 (בַּזֹּהַר) וּבַאֲרוּכָּה בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת[6] בְּבֵיאוּר
20 הַפָּסוּק כִּי מֵרֹאשׁ צוּרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ
21 (שֶׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי זֶה[7]), שֶׁגַּם בּוֹ נֶאֱמְרוּ שְׁנֵי
22 הַלְּשׁוֹנוֹת אֶרְאֶנּוּ וַאֲשׁוּרֶנּוּ, שֶׁקָּאֵי עַל הַסְּפִירוֹת
23 הָעֶלְיוֹנוֹת, וּכְפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ לְאַחֲרֵי זֶה בְּכֹחוֹת
24 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְעַד כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּכָל אֶחָד
25 וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, כְּפַשְׁטוּת הַכָּתוּב (אֵין מִקְרָא
26 יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ[8]) שֶׁמֵּרֹאשׁ צוּרִים קָאֵי עַל
27 שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וּמִגְּבָעוֹת
28 אֲשׁוּרֶנּוּ קָאֵי עַל אַרְבַּעַת הָאִמָּהוֹת, שָׂרָה רִבְקָה
29 רָחֵל וְלֵאָה[9]. וּפָסוּק זֶה (כִּי מֵרֹאשׁ צוּרִים גּוֹ׳) בָּא

---

1) פרשתנו (בלק) כד, יז־יח. 2) שם, טז. 3) ברכה לד, י. 4) יב, ב. 5) שם, ה. 6) ראה ביאורי הזהר לאדמו״ר האמצעי קג, ב ואילך. ולהצ״צ ח״ב ע׳ תתקצג ואילך. 7) כג, ט. 8) שבת סג, א. 9) פרש״י עה״פ.

ביאור בדרך אפשר

של בלעם על מה שיהיה עם בני ישראל לעתיד לבוא, **שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אַשּׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב, דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁעַל יְדֵי זֶה** שיקויים היעוד ״דרך כוכב מיעקב״ וכו׳, והכוונה לביאת המשיח והגאולה השלימה כפי שיבואר להלן, **יִהְיֶה הָעִנְיָן דְּיִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חָיִל.**

וְהִנֵּה בְּפֵירוּשׁ דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב, כָּתַב הָרַמְבַּ״ן, **בַּעֲבוּר כִּי הַמָּשִׁיחַ יִקַּבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל מִקְּצֵה הָאָרֶץ** היינו משיח יקבץ ויאסוף גם את היהודים הנמצאים במקומות רחוקים ביותר, **לָכֵן יַמְשִׁילֶנּוּ** הכתוב ימשיל את משיח **לְכוֹכָב הַדּוֹרֵךְ בָּרָקִיעַ מִקְּצֵה הַשָּׁמַיִם** ולמרות שהכוכב רחוק מאד, אורו נראה גם בארץ. **דְּהִנֵּה** אודות קיבוץ בני ישראל מכל המקומות בימות המשיח **כְּתִיב**[10] כתוב בתורה שאפילו **אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם** היינו במקום רחוק מאוד, בכל זאת גם **מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ** הקדוש־ברוך־הוא **גו׳** ויביא את כל הנידחים לארץ ישראל, **וְעִנְיָן זֶה** של קיבוץ נדחי ישראל **יִהְיֶה עַל יְדֵי מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם בְּהִלְכוֹת מְלָכִים**[11] **הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ כו׳ מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל כו׳, וְחוֹזֵר וְכוֹפֵל** הרמב״ם דברים אלה על קיבוץ נדחי ישראל על ידי המשיח, **אִם יַעֲמוֹד מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד כו׳ וְקִבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל (לְאַחֲרֵי שֶׁיִּלָּחֵם מִלְחֲמוֹת ה׳ כו׳ וּבָנָה מִקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ)** הרי זה סימן שהוא משיח בוודאי. **וְלָכֵן, הֲרֵי זֶה** פעולתו של מלך המשיח בקיבוץ נדחי ישראל מהמקומות הרחוקים **בְּדוּגְמַת הַכּוֹכָב שֶׁעוֹבֵר** במהירות **כְּחֵץ (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ״י בְּפֵירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה), וְהַיְינוּ כּוֹכְבָא דְשָׁבִיט שֶׁנִּזְכַּר בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת**[12] **(כּוֹכָב הַיּוֹרֵד כְּחֵץ בָּרָקִיעַ כו׳ שֶׁהוּא יוֹרֶה וְנִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁפּוֹתֵחַ הָרָקִיעַ**[13]**), וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר עַל מָשִׁיחַ דָּרַךְ כּוֹכָב, שֶׁיּוֹרֶה מִקְּצֵה הָעוֹלָם עַד קָצֵהוּ, כֵּיוָן שֶׁבְּאוֹפֶן כָּזֶה יְקַבֵּץ אֶת נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, וְיָבִיא אוֹתָם לְאֶרֶץ הַקּוֹדֶשׁ, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה.**

וְאַף עַל פִּי שֶׁהָרַמְבַּ״ם בְּהִלְכוֹת מְלָכִים שָׁם[14] **מֵבִיא כַּמָּה פְּסוּקִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ בִּנְבוּאָה זוֹ** של בלעם, **וּמְפָרֵשׁ שֶׁחֶצְיוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַפָּסוּק קָאֵי** מכוון **עַל דָּוִד** המלך, **וְחֶצְיוֹ הַשֵּׁנִי שֶׁל הַפָּסוּק קָאֵי** מכוון **עַל מָשִׁיחַ, וְכֵן** גם **בְּפָסוּק זֶה,** הרמב״ם מפרש שחציו הראשון של הפסוק **דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב זֶה דָּוִד, וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ,** ודברי הרמב״ם הם שלא כאמור כאן שגם החלק הראשון של הפסוק, דרך כוכב מיעקב׳, מדבר במלך המשיח, מכל מקום עדיין ניתן לפרש כאמור שמדובר במשיח כי **הֲרֵי בִּירוּשַׁלְמִי תַּעֲנִית**[15] **מָצִינוּ שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא מְפָרֵשׁ דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ [אֶלָּא שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא פֵּרֵשׁ זֹאת בִּנוּגֵעַ לְיָמָיו, כִּי מִצִּדּוֹ הִגִּיעַ כְּבָר הַזְּמַן לַגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה**[16]**, וְלָכֵן אָמַר** רבי עקיבא **עַל בַּר כּוֹכְבָא דֵּין הוּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא** זה הוא מלך המשיח, **אֲבָל** בכל אופן, למרות שרבי עקיבא התכוונן למה שהיה בימיו ולא בהכרח למלך המשיח שעתיד לבוא, **מִזֶּה מוּבָן שֶׁהֵירוּשַׁלְמִי מְפָרֵשׁ שֶׁדָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב קָאֵי עַל מֶלֶךְ**

ביאור בדרך אפשר

בְּתוֹר הַקְדָּמָה לְעִיקַּר הַנְּבוּאָה, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אַשּׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב, דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה הָעִנְיָן דְּיִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חָיִל.

וְהִנֵּה בְּפֵירוּשׁ דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב, כָּתַב הָרַמְבַּ״ן, בַּעֲבוּר כִּי הַמָּשִׁיחַ יִקַּבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל מִקְּצֵה הָאָרֶץ, לָכֵן יַמְשִׁילֶנּוּ לְכוֹכָב הַדּוֹרֵךְ בָּרָקִיעַ מִקְּצֵה הַשָּׁמַיִם. דְּהִנֵּה כְּתִיב[10] אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ גו׳, וְעִנְיָן זֶה יִהְיֶה עַל יְדֵי מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם בְּהִלְכוֹת מְלָכִים[11] הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ כו׳ מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל כו׳, וְחוֹזֵר וְכוֹפֵל, אִם יַעֲמוֹד מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד כו׳ וְקִבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל (לְאַחֲרֵי שֶׁיִּלָּחֵם מִלְחֲמוֹת ה׳ כו׳ וּבָנָה מִקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ). וְלָכֵן, הֲרֵי זֶה בְּדוּגְמַת הַכּוֹכָב שֶׁעוֹבֵר כְּחֵץ (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ״י בְּפֵירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה), וְהַיְינוּ כּוֹכְבָא דְשָׁבִיט שֶׁנִּזְכַּר בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת[12] (כּוֹכָב הַיּוֹרֵד כְּחֵץ בָּרָקִיעַ כו׳ שֶׁהוּא יוֹרֶה וְנִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁפּוֹתֵחַ הָרָקִיעַ[13]), וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר עַל מָשִׁיחַ דָּרַךְ כּוֹכָב, שֶׁיּוֹרֶה מִקְּצֵה הָעוֹלָם עַד קָצֵהוּ, כֵּיוָן שֶׁבְּאוֹפֶן כָּזֶה יְקַבֵּץ אֶת נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, וְיָבִיא אוֹתָם לְאֶרֶץ הַקּוֹדֶשׁ, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָרַמְבַּ״ם בְּהִלְכוֹת מְלָכִים שָׁם[14] מֵבִיא כַּמָּה פְּסוּקִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ בִּנְבוּאָה זוֹ, וּמְפָרֵשׁ שֶׁחֶצְיוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַפָּסוּק קָאֵי עַל דָּוִד, וְחֶצְיוֹ הַשֵּׁנִי שֶׁל הַפָּסוּק קָאֵי עַל מָשִׁיחַ, וְכֵן בְּפָסוּק זֶה, דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב זֶה דָּוִד, וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, הֲרֵי בִּירוּשַׁלְמִי תַּעֲנִית[15] מָצִינוּ שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא מְפָרֵשׁ דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ [אֶלָּא שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא פֵּרֵשׁ זֹאת בִּנוּגֵעַ לְיָמָיו, כִּי מִצִּדּוֹ הִגִּיעַ כְּבָר הַזְּמַן לַגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה[16], וְלָכֵן אָמַר עַל בַּר כּוֹכְבָא דֵּין הוּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא, אֲבָל מִזֶּה מוּבָן שֶׁהֵירוּשַׁלְמִי מְפָרֵשׁ שֶׁדָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב קָאֵי עַל מֶלֶךְ

---

10) נצבים ל, ד. 11) פרק יא בתחילתו ובסופו. 12) נח, ב. 13) פרש״י שם. 14) הלכה א. 15) פרק ד הלכה ה. 16) ראה גם שיחת ל״ג בעומר תשי״ג (תורת מנחם התוועדויות ח״ח ע׳ 157).

ביאור בדרך אפשר

קָאֵי מכוון **עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ** ויש מקור לאמור לעיל שגם חציו הראשון של הפסוק מדבר במלך המשיח]. **וּלְהָעִיר, שֶׁגַּם הָרַמְבַּ"ם** עצמו **שֶׁמְּפָרֵשׁ דֶּרֶךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב זֶה דָּוִד, מְדַיֵּיק וּמַקְדִּים שֶׁבְּפָרָשָׁה זוֹ** של נבואת בלעם **נִיבָּא בִּשְׁנֵי הַמָּשִׁיחִים**[17], **בַּמָּשִׁיחַ הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא דָּוִד כוּ' וּבַמָּשִׁיחַ הָאַחֲרוֹן כוּ', וְהַיְינוּ, שֶׁכָּאן מְדוּבָּר אוֹדוֹת דָּוִד כְּפִי שֶׁהוּא גַּם מָשִׁיחַ, כַּמְבוֹאָר הָעִנְיָן בַּאֲרוּכָּה אַחֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (בִּדְרוּשִׁים**[18] **עַל הַפָּסוּק**[19] **וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם)** ונמצא שגם לשיטת הרמב"ם יש מקום לפרש ש'דרך כוכב מיעקב' היינו מלך המשיח, **שֶׁלְּכֵן מָצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּנוֹגֵעַ לְדָוִד הַלָּשׁוֹן דָּוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא** יש עניין כפי שהוא משיח.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר בפסוק הפותח את המאמר, הקודם לפסוק 'דרך כוכב מיעקב' **אֶרְאֶנּוּ גוֹ' אַשּׁוּרֶנּוּ גוֹ', הַיְינוּ, שֶׁהָעִנְיָן דְּדַרְדְּ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל גוֹ' וְיִשְׂרָאֵל** וכן סיום הכתוב **עוֹשֶׂה חָיִל, הוּא בְּאוֹפֶן דְּאֶרְאֶנּוּ גוֹ' אַשּׁוּרֶנּוּ גוֹ', שֶׁכִּפְשׁוּטוֹ הוּא עִנְיַן הָרְאִיָּה,** ויש לו את היתרונות והמעלות של דבר הנראה לעיניים **וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר הַצֶּמַח צֶדֶק בְּאוֹר הַתּוֹרָה**[20] **עַל הַפָּסוּק כִּי מֵרֹאשׁ צוּרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ,** שגם שם נזכרים ביטויים אלה של 'אראנו' ואשורנו' **שֶׁאֶרְאֶנּוּ וַאֲשׁוּרֶנּוּ הוּא כֶּפֶל לָשׁוֹן** של אותו עניין, **וּמַשְׁמָעוּת שְׁנֵיהֶם** שתי הלשונות הללו **הוּא עִנְיַן הָרְאִיָּה. אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין, דְּכֵיוָן שֶׁהָעִנְיָן דְּדַרְדְּ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב גוֹ' הוּא לֹא עַתָּה וְלֹא קָרוֹב, הֲרֵי לְכְאוֹרָה מַתְאִים יוֹתֵר לוֹמַר עַל זֶה לְשׁוֹן שְׁמִיעָה, שֶׁנּוֹפֵל גַּם עַל דָּבָר שֶׁנִּמְצָא בְּרִיחוּק בְּיוֹתֵר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עִנְיַן הָרְאִיָּה שֶׁשַּׁיָּךְ רַק בְּמֶרְחָק מְסוּיָם וְלֹא יוֹתֵר**[21], **כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ כַּמָּה חִילּוּקֵי דִּינִים בְּנוֹגֵעַ לִרְאִיַּית הָרוֹעֶה לְעִנְיַן מַעֲשֵׂר**[22] כלשון המשנה "מצטרף כמלוא רגל בהמה רועה", ומפרש רש"י: "כפי שיעור שהבהמה מתרחקת והולכת כשהיא רועה, דהיינו ט"ז מילין. לשון אחר, כפי מה שהבהמות רחוקות זו מזו ויכולות להשתמר ברועה אחד והיינו ט"ז מילין כדמפרש בגמרא דהכי שלטא עינא דרועה ואם יש לו חמשה בהמות בכפר זה וחמשה בהמות בכפר אחר רחוק מזה ט"ז מילין, מביאן לתוך דיר אחד ומעשרן ואם רחוקות יותר פטורות", **וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לְהֶיזֵּק רְאִיָּה**[23] האיסור להסתכל ברשות היחיד של אדם ולפגוע בפרטיות שלו, **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לִרְאִיָּה שֶׁל עַיִן טוֹבָה וְכוּ', וְאַף עַל פִּי כֵן מְדַיֵּיק הַכָּתוּב לוֹמַר אֶרְאֶנּוּ גוֹ' אַשּׁוּרֶנּוּ גוֹ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָרְאִיָּה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** וצריך ביאור מדוע לא נאמר כאן לשון שמיעה שלכאורה מתאים יותר?

ב) וְיוּבַן כָּל זֶה בְּהֶקְדֵּם בֵּיאוּר הַחִילּוּק ההבדל **שֶׁבֵּין רְאִיָּה לִשְׁמִיעָה, שֶׁעַל פִּי זֶה יוּבַן, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְדָרֶךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁקָּאֵי עַל מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, הִנֵּה הַחִידּוּשׁ בָּזֶה הוּא עִנְיַן הָרְאִיָּה דַּוְקָא** ולכן נאמר בהקשר זה 'אראנו' ו'אשורנו' שהם לשונות של ראייה ולא נאמרו לשונות של שמיעה. **וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה**

ביאור בדרך אפשר

1 הַמָּשִׁיחַ]. וּלְהָעִיר, שֶׁגַּם הָרַמְבַּ"ם שֶׁמְּפָרֵשׁ דֶּרֶךְ
2 כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב זֶה דָּוִד, מְדַיֵּיק וּמַקְדִּים שֶׁבְּפָרָשָׁה
3 זוֹ נִיבָּא בִּשְׁנֵי הַמָּשִׁיחִים[17], בַּמָּשִׁיחַ הָרִאשׁוֹן
4 שֶׁהוּא דָּוִד כוּ' וּבַמָּשִׁיחַ הָאַחֲרוֹן כוּ', וְהַיְינוּ,
5 שֶׁכָּאן מְדוּבָּר אוֹדוֹת דָּוִד כְּפִי שֶׁהוּא גַּם מָשִׁיחַ,
6 כַּמְבוֹאָר הָעִנְיָן בַּאֲרוּכָּה בְּמָקוֹם אַחֵר
7 (בִּדְרוּשִׁים[18] עַל הַפָּסוּק[19] וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ
8 עֲלֵיהֶם), שֶׁלְּכֵן מָצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּנוֹגֵעַ
9 לְדָוִד הַלָּשׁוֹן דָּוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא.
10 **וְעַל** זֶה נֶאֱמַר אֶרְאֶנּוּ גוֹ' אַשּׁוּרֶנּוּ גוֹ', הַיְינוּ,
11 שֶׁהָעִנְיָן דְּדַרְדְּ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט
12 מִיִּשְׂרָאֵל גוֹ' וְיִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חָיִל, הוּא בְּאוֹפֶן
13 דְּאֶרְאֶנּוּ גוֹ' אַשּׁוּרֶנּוּ גוֹ', שֶׁכִּפְשׁוּטוֹ הוּא עִנְיַן
14 הָרְאִיָּה, וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר הַצֶּמַח צֶדֶק בְּאוֹר
15 הַתּוֹרָה[20] עַל הַפָּסוּק כִּי מֵרֹאשׁ צוּרִים אֶרְאֶנּוּ
16 וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ, שֶׁאֶרְאֶנּוּ וַאֲשׁוּרֶנּוּ הוּא כֶּפֶל
17 לָשׁוֹן, וּמַשְׁמָעוּת שְׁנֵיהֶם הוּא עִנְיַן הָרְאִיָּה. אַךְ
18 צָרִיךְ לְהָבִין, דְּכֵיוָן שֶׁהָעִנְיָן דְּדַרְדְּ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב
19 גוֹ' הוּא לֹא עַתָּה וְלֹא קָרוֹב, הֲרֵי לְכְאוֹרָה
20 מַתְאִים יוֹתֵר לוֹמַר עַל זֶה לְשׁוֹן שְׁמִיעָה, שֶׁנּוֹפֵל
21 גַּם עַל דָּבָר שֶׁנִּמְצָא בְּרִיחוּק בְּיוֹתֵר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן
22 עִנְיַן הָרְאִיָּה שֶׁשַּׁיָּךְ רַק בְּמֶרְחָק מְסוּיָם וְלֹא
23 יוֹתֵר[21], כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ כַּמָּה חִילּוּקֵי דִּינִים בְּנוֹגֵעַ
24 לִרְאִיַּית הָרוֹעֶה לְעִנְיַן מַעֲשֵׂר[22], וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לְהֶיזֵּק
25 רְאִיָּה[23], וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לִרְאִיָּה שֶׁל עַיִן טוֹבָה
26 וְכוּ', וְאַף עַל פִּי כֵן מְדַיֵּיק הַכָּתוּב לוֹמַר אֶרְאֶנּוּ
27 גוֹ' אַשּׁוּרֶנּוּ גוֹ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָרְאִיָּה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.
28 ב) **וְיוּבַן** כָּל זֶה בְּהֶקְדֵּם בֵּיאוּר הַחִילּוּק שֶׁבֵּין
29 רְאִיָּה לִשְׁמִיעָה, שֶׁעַל פִּי זֶה יוּבַן,
30 שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְדָרֶךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל,
31 שֶׁקָּאֵי עַל מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, הִנֵּה הַחִידּוּשׁ בָּזֶה הוּא עִנְיַן הָרְאִיָּה דַּוְקָא. וְכַמְבוֹאָר

ביאור בדרך אפשר

43 מַתְאִים יוֹתֵר לוֹמַר עַל זֶה לְשׁוֹן שְׁמִיעָה, שֶׁנּוֹפֵל גַּם
44 עַל דָּבָר שֶׁנִּמְצָא בְּרִיחוּק בְּיוֹתֵר שהרי אדם יכול לשמוע גם אודות
45 דברים הנמצאים במרחק גדול מאוד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עִנְיַן הָרְאִיָּה
46 שֶׁשַּׁיָּךְ רַק בְּמֶרְחָק מְסוּיָם וְלֹא יוֹתֵר[21] שהרי יש גבול עד כמה
47 רחוק ניתן לראות, כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ
48 כַּמָּה חִילּוּקֵי דִּינִים בְּנוֹגֵעַ
49 לִרְאִיַּית הָרוֹעֶה לְעִנְיַן
50 מַעֲשֵׂר[22] כלשון המשנה "מצטרף
51 כמלוא רגל בהמה רועה", ומפרש
52 רש"י: "כפי שיעור שהבהמה מתרחקת
53 והולכת כשהיא רועה, דהיינו ט"ז
54 מילין. לשון אחר, כפי מה שהבהמות
55 רחוקות זו מזו ויכולות להשתמר
56 ברועה אחד והיינו ט"ז מילין כדמפרש
57 בגמרא דהכי שלטא עינא דרועה ואם
58 יש לו חמשה בהמות בכפר זה וחמשה
59 בהמות בכפר אחר רחוק מזה ט"ז
60 מילין, מביאן לתוך דיר אחד ומעשרן
61 ואם רחוקות יותר פטורות", וְכֵן
62 בְּנוֹגֵעַ לְהֶיזֵּק רְאִיָּה[23] האיסור
63 להסתכל ברשות היחיד של אדם
64 ולפגוע בפרטיות שלו, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
65 בְּנוֹגֵעַ לִרְאִיָּה שֶׁל עַיִן טוֹבָה
66 וְכוּ', וְאַף עַל פִּי כֵן מְדַיֵּיק
67 הַכָּתוּב לוֹמַר אֶרְאֶנּוּ גוֹ'
68 אַשּׁוּרֶנּוּ גוֹ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן
69 הָרְאִיָּה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל וצריך
70 ביאור מדוע לא נאמר כאן לשון
71 שמיעה שלכאורה מתאים יותר?
72 ב) וְיוּבַן כָּל זֶה בְּהֶקְדֵּם בֵּיאוּר
73 הַחִילּוּק ההבדל שֶׁבֵּין רְאִיָּה
74 לִשְׁמִיעָה, שֶׁעַל פִּי זֶה יוּבַן,
75 שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְדָרֶךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב
76 וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁקָּאֵי
77 שמכוון עַל מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, הִנֵּה
78 הַחִידּוּשׁ בָּזֶה הוּא עִנְיַן
79 הָרְאִיָּה דַּוְקָא ולכן נאמר בהקשר
80 זה 'אראנו' ו'אשורנו' שהם לשונות של
81 ראייה ולא נאמרו לשונות של שמיעה.
82 וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה

---

17) ראה בארוכה לקוטי שיחות חי"ח ע' 274 ואילך. 18) ד"ה ועבדי דוד תרצ"ט (ספר המאמרים תרצ"ט ע' 191. ע' 195), תשמ"ו (תורת מנחם ספר המאמרים ניסן ע' רט). ועוד. 19) יחזקאל לז, כד. 20) בלק ע' א'נב. 21) ראה בכורות נד, ב. ספר המאמרים תרצ"ז ע' 205. וש"נ. 22) ראה בכורות שם. 23) ראה טור חו"מ סקנ"ט. שו"ת מהריט"ץ סרנ"ג.

ביאור בדרך אפשר

בְּהַדְרוּשִׁים[24] מאמרי חסידות עַל הַכָּתוּב[25] בנבואת ישעיה הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי יָרוּם וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מְאֹד, דְּקָאֵי עַל מָשִׁיחַ שֶׁיְּלַמֵּד תּוֹרָה אֶת כָּל הָעָם כּוּלּוֹ, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ יְכוֹלָה לִהְיוֹת אֶפְשָׁרוּת כָּזוֹ שאדם אחד ילמד תורה מספר עצום של אנשים, וְהַבֵּיאוּר הוּא, שֶׁלִּימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁל מָשִׁיחַ יִהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בַּעֲבוֹדַת הָרָ"י יֵשׁ גַּם שְׁנֵי הָאֲפָנִים דִּרְאִיָּה וּשְׁמִיעָה, כַּמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[26] מַה שֶּׁכָּתוּב[27] בתורה בדברי משה רבנו וָאֶתְחַנַּן אֶל הָרָ"י בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר גו' אֶעְבְּרָה נָא וְאֶרְאֶה גו', וְאַחַר כָּךְ נֶאֱמַר[28] וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע גו', שֶׁיֵּשׁ אוֹפֶן הָרָ"י שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם רְאִיָּה (ועל אופן זה נאמר אֶרְאֶה), היינו השגת אלוקות ברמה נעלית ביותר, כמו ראייה שהיא קליטת הדברים הנראים בצורה בהירה ומוחשית וְעִנְיָן זֶה רָצָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ (גּוֹאֵל רִאשׁוֹן[29]) לְהַמְשִׁיךְ ולפעול בְּכָל יִשְׂרָאֵל שכולם יהיו בדרגה הנעלית הזו, שֶׁזֶּהוּ אָמְרוֹ וזו המשמעות הפנימית של דברי משה רבנו וָאֶתְחַנַּן אֶל הָרָ"י גו' וְאֶרְאֶה, אֲבָל בְּפוֹעַל בקשתו זו של משה רבנו לא נענתה באותה שעה, ולכן הִנֵּה לְעֵת עַתָּה הָיָה רַק הָעִנְיָן דִּוְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע גו' (לֹא רְאִיָּה, אֶלָּא שְׁמִיעָה בִּלְבַד), וְרַק אֵצֶל יְחִידֵי סְגוּלָה, צַדִּיקֵי וּנְשִׁיאֵי הַדּוֹר, וְעַל יְדֵיהֶם גַּם בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יֶשְׁנוֹ גַּם עִנְיָן הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה מִזְּמַן לִזְמַן, וּכְפִי שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן (סָעִיף ה').

ג) וְיֵשׁ לְבָאֵר תְּחִילָּה כְּלָלוּת עִנְיָנָם שֶׁל חוּשִׁים אֵלּוּ (רְאִיָּה שְׁמִיעָה)[30], שֶׁעַל יָדָם נַעֲשָׂה חִיבּוּר בֵּין הָאָדָם לְמַטָּה עִם עִנְיָנִים שֶׁלְּכְאוֹרָה הֵם נִפְרָדִים וּרְחוֹקִים מִמֶּנּוּ. וּכְמוֹ דָּבָר גַּשְׁמִי, שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵין לוֹ שַׁיָּכוּת כְּלָל עִם כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם, אַךְ עַל יְדֵי זֶה שֶׁרוֹאֶה אֶת הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי, מִתְקַשֵּׁר הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי עִם נַפְשׁוֹ (אַף עַל פִּי שֶׁגַּם אָז נִשְׁאֶרֶת הַנֶּפֶשׁ מְצִיאוּת רוּחָנִית), וְעַד שֶׁיָּכוֹל לִפְעוֹל עַל הַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ כֵן לְאִידָךְ, שֶׁהַנֶּפֶשׁ פּוֹעֶלֶת עַל הַדָּבָר הַנִּרְאֶה (כְּדִלְקַמָּן).

ביאור בדרך אפשר

וְעַל יְדֵיהֶם גַּם בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יֶשְׁנוֹ גַּם עִנְיַן הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה מִזְּמַן לִזְמַן, ואילו אצל כללות העם ובדרך כלל רוב הזמנים העבודה היא רק בדרך של שמיעה וּכְפִי שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן (סָעִיף ה').

ג) וְיֵשׁ לְבָאֵר תְּחִילָּה כְּלָלוּת עִנְיָנָם שֶׁל חוּשִׁים אֵלּוּ (רְאִיָּה שְׁמִיעָה)[30], שֶׁעַל יָדָם נַעֲשָׂה חִיבּוּר בֵּין הָאָדָם לְמַטָּה עִם עִנְיָנִים שֶׁלְּכְאוֹרָה הֵם נִפְרָדִים וּרְחוֹקִים מִמֶּנּוּ מהאדם והתכונות והמושגים שלו. וּכְמוֹ למשל דָּבָר חפץ גַּשְׁמִי, שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵין לוֹ שַׁיָּכוּת כְּלָל עִם כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם שהם כוחות רוחניים, מופשטים מגשמיות האדם, אַךְ עַל יְדֵי זֶה שֶׁרוֹאֶה האדם אֶת הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי באמצעות חוש הראייה, מִתְקַשֵּׁר הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי עִם נַפְשׁוֹ (אַף עַל פִּי שֶׁגַּם אָז לאחר שנוצרה התקשרות בין האדם והדבר הגשמי נִשְׁאֶרֶת הַנֶּפֶשׁ עדיין מְצִיאוּת רוּחָנִית וראיית החפץ הגשמי וההתקשרות איתו לא גורמת שהנפש תהיה גשמית, ובכל זאת, נוצר קשר וחיבור בין הדבר הגשמי שהאדם ראה ובין הנפש הרוחנית), וְעַד כדי כך הוא קשר זה שֶׁיָּכוֹל הדבר הגשמי לִפְעוֹל ולהשפיע עַל הַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ כֵן לְאִידָךְ, וההשפעה היא גם בכיוון ההפוך שֶׁהַנֶּפֶשׁ פּוֹעֶלֶת ויש לה השפעה עַל הַדָּבָר הגשמי הַנִּרְאֶה (כְּדִלְקַמָּן).

---

24) ראה לקו"ת פ' צו יז, ב. מאמרי אדה"ז פרשיות ח"א ע' רסד. ע' ער. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פנ"ו ואילך. ספר המאמרים תרח"ץ ע' ר־רא. תרצ"ט ע' 207. 25) ישעי' נב, יג. וראה תנחומא תולדות יד (ובהוצאת באבער - כ). זח"א קפא, ב. 26) ואתחנן ב, ד. 27) ר"פ ואתחנן (ג, כג). 28) ואתחנן ד, א. לקו"ת שם ג, ג. 29) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שער הפסוקים להאריז"ל ויחי מט, י. תו"א ר"פ משפטים (עה, ב). אור החיים ויחי מט, יא. 30) בהבא לקמן - ראה ד"ה וירא בלק עדר"ת (המשך תער"ב ח"א ע' תקמג ואילך).

ביאור בדרך אפשר

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בדומה לכך שחוש הראיה מחבר בין נפש האדם לדבר הנראה, כך הוא **גַּם בִּשְׁמִיעָה, שֶׁהַקּוֹלוֹת וְהָאוֹתִיּוֹת הַנִּשְׁמָעִים** שהרי הקולות והמילים הם לא מציאות מוחשית לגמרי כמו חפצים גשמיים, בכל זאת **הֲרֵי גַּם הֵם** הקולות והמילים **רְחוֹקִים בְּעֵרֶךְ מֵרוּחָנִיּוּת הַנֶּפֶשׁ** ועדיין יש פער גדול בין הקולות והמילים הנשמעים, יחסית לנפש שהיא רוחנית לגמרי, **וְאֵין לָהֶם שַׁיָּיכוּת לִמְצִיאוּת הָאָדָם הַשּׁוֹמֵעַ** ומצד עצמם, הקולות והמילים הם חסרי שייכות למציאות האדם שהם מגיעים לאזניו, כיון **שֶׁהוּא** האדם השומע **מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ, וְאִילּוּ הָאוֹתִיּוֹת וְהַקּוֹלוֹת הֵם שֶׁל אָדָם אַחֵר** שאומר את המילים ומשמיע את הקולות **אוֹ שֶׁשַּׁיָּיכִים לִכְלָלוּת הַבְּרִיאָה** באופן כללי ולא לאדם מסויים, **אַךְ עַל יְדֵי הַשְּׁמִיעָה נַעֲשֵׂית הִתְחַבְּרוּת בֵּין הָאָדָם** השומע **עִם הָאוֹתִיּוֹת וְהַקּוֹלוֹת שֶׁשּׁוֹמֵעַ, וּבְאוֹפֶן שֶׁהֵם פּוֹעֲלִים בּוֹ, וְהוּא פּוֹעֵל בָּהֶם,** למילים ולקולות יש השפעה על האדם ולאדם יש השפעה עליהם **כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת.**

וְכֵן כמו שהוא בנפש האדם שהראייה והשמיעה הם אמצעים דרכם הנפש מתחברת לדברים והדברים פועלים על הנפש והנפש פועלת עליהם, כך **הוּא גַּם לְמַעְלָה** באלוקות (**דְּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלֹקָה**[31], כלשון הכתוב באיוב והמשמעות היא **דְּכֵשֵׁם שֶׁהוּא בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, כֵּן הוּא גַּם בָּאָדָם הָעֶלְיוֹן** ולכן מהתבוננות בעניינים כפי שהם בנפש האדם, 'מבשרי', אפשר ללמוד ולדעת על העניינים כפי שהם למעלה, ב'אלוקה'), **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[32] **הֲנִטַּע אוֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע** מי שבורא ונוטע אוזן האם ייתכן שלא ישמע **אִם יוֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט** ומי שבורא ויוצר עין האם ייתכן שלא יראה, אלא שבוודאי יש למעלה באלוקות גם את הכוחות הללו המחברים בין עצם המהות לדברים שחוץ ממנו (רק שכמובן מאחר שאין לו גוף גשמי ושום 'ציור' ודמות גשמיים, הראייה והשמיעה למעלה הם מושגים אחרים לגמרי מאשר הראייה והשמיעה האנושית).

ביאור בדרך אפשר

1 וְהָאוֹתִיּוֹת הַנִּשְׁמָעִים, אַף שֶׁאֵינָם כְּמוֹ דָּבָר גַּשְׁמִי
2 מַמָּשׁ, הֲרֵי גַּם הֵם רְחוֹקִים בְּעֵרֶךְ מֵרוּחָנִיּוּת
3 הַנֶּפֶשׁ, וְאֵין לָהֶם שַׁיָּיכוּת לִמְצִיאוּת הָאָדָם
4 הַשּׁוֹמֵעַ, שֶׁהוּא מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ, וְאִילּוּ הָאוֹתִיּוֹת
5 וְהַקּוֹלוֹת הֵם שֶׁל אָדָם אַחֵר אוֹ שֶׁשַּׁיָּיכִים
6 לִכְלָלוּת הַבְּרִיאָה, אַךְ עַל יְדֵי הַשְּׁמִיעָה נַעֲשֵׂית
7 הִתְחַבְּרוּת בֵּין הָאָדָם עִם הָאוֹתִיּוֹת וְהַקּוֹלוֹת
8 שֶׁשּׁוֹמֵעַ, וּבְאוֹפֶן שֶׁהֵם פּוֹעֲלִים בּוֹ, וְהוּא פּוֹעֵל
9 בָּהֶם, כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. וְכֵן הוּא גַּם
10 לְמַעְלָה (דְּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלֹקָה[31], דְּכֵשֵׁם שֶׁהוּא
11 בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, כֵּן הוּא גַּם בָּאָדָם הָעֶלְיוֹן),
12 שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[32] הֲנִטַּע אוֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם
13 יוֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ
14 מוּבָן, אֵיךְ שַׁיָּיךְ לוֹמַר עַל מַעֲשֵׂה הָאָדָם לְמַטָּה
15 - לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסוֹף[33], וְעַד לְמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר
16 בַּזֹּהַר[34] עַל הַפָּסוּק[35] וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, אַתֶּם כְּתִיב,
17 מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִילּוּ עֲשָׂאוּנִי, הֲרֵי זֶה עִנְיָן
18 שֶׁבְּאֵין עֲרוּךְ כְּלָל. אַךְ עַל זֶה נֶאֱמַר הֲנִטַּע אוֹזֶן
19 הֲלֹא יִשְׁמָע אִם יוֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט, דְּכֵיוָן
20 שֶׁהַקָּבָּ"ה יוֹצֵר עַיִן וְנוֹטֵעַ אוֹזֶן שֶׁיִּהְיֶה בָּאָדָם
21 לְמַטָּה עִנְיַן הָרְאִיָּה וְהַשְּׁמִיעָה שֶׁעַל יָדָם יִתְחַבְּרוּ
22 אֵלָיו דְּבָרִים הַנִּפְרָדִים מִמֶּנּוּ לְגַמְרֵי, הֲרֵי מִכָּל
23 שֶׁכֵּן וְקַל וָחוֹמֶר בְּנוֹגֵעַ לְהַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ, הַיּוֹצֵר
24 וְהַנּוֹטֵעַ כּוּ' (שֶׁאַף שֶׁאֶצְלוֹ לֹא שַׁיָּכִים הָעִנְיָנִים
25 דְּעַיִן וְאוֹזֶן), שֶׁנַּעֲשֶׂה הַחִיבּוּר שֶׁל עֲבוֹדַת הָאָדָם

ביאור בדרך אפשר

44 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ שַׁיָּיךְ לוֹמַר עַל
45 מַעֲשֵׂה הָאָדָם לְמַטָּה - לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסוֹף[33], כלשון הכתוב
46 באיוב, היינו שהקדוש־ברוך־הוא כוסף ומשתוקק, כביכול, למעשי האדם
47 בלימוד תורה וקיום המצוות, והשאלה היא מה עניינה של תשוקה זו והרי כל
48 מציאות האדם היא מעשי ידיו של
49 הקדוש־ברוך־הוא ואם כן מה מעשיו
50 של האדם למטה מוסיפים בו, כביכול,
51 והשאלה גדולה יותר לפי מה שמצינו
52 שהפליגו בחשיבות מעשי האדם למטה
53 **וְעַד לְמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בַּזֹּהַר**[34]
54 **עַל הַפָּסוּק**[35] בתורה **וַעֲשִׂיתֶם**
55 **אוֹתָם,** את המצוות, **אַתֶּם כְּתִיב,**
56 ומכך שהמילה 'אותם' כתובה ללא ו',
57 היינו 'אתם', למדים שהקדוש־ברוך־
58 הוא אומר לבני ישראל שאתם
59 העושים, היינו שכאשר בני ישראל
60 מקיימים את המצוות, אזי **מַעֲלֶה**
61 **אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִילּוּ עֲשָׂאוּנִי,**
62 כאילו בני ישראל עשו אותי, ונשאלת
63 השאלה איך ייתכן לומר כך **הֲרֵי זֶה**
64 כל המציאות והכוחות של בני ישראל
65 **עִנְיָן שֶׁבְּאֵין עֲרוּךְ כְּלָל** היינו
66 שהוא ללא כל יחס וללא כל השוואה
67 לגבי הקדוש־ברוך־הוא ואיך ייתכן
68 לומר לגבי בני ישראל 'כאלו עשאוני'?
69 **אַךְ עַל זֶה נֶאֱמַר** בכתוב הנזכר
70 בתהילים **הֲנִטַּע אוֹזֶן הֲלֹא**
71 **יִשְׁמָע אִם יוֹצֵר עַיִן הֲלֹא**
72 **יַבִּיט, דְּכֵיוָן שֶׁהַקָּבָּ"ה יוֹצֵר**
73 **עַיִן וְנוֹטֵעַ אוֹזֶן** והקדוש־ברוך־
74 הוא עושה וגורם **שֶׁיִּהְיֶה בָּאָדָם**
75 **לְמַטָּה עִנְיַן הָרְאִיָּה** באמצעות
76 העין **וְהַשְּׁמִיעָה** באמצעות האוזן
77 וזאת על מנת **שֶׁעַל יָדָם** על ידי
78 הראייה והשמיעה **יִתְחַבְּרוּ אֵלָיו**
79 אל האדם הרואה ושומע **דְּבָרִים הַנִּפְרָדִים מִמֶּנּוּ** מהאדם **לְגַמְרֵי,**
80 וכמבואר לעיל ההתחברות היא באופן שהאדם משפיע על הדברים והדברים
81 משפיעים על האדם **הֲרֵי מִכָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחוֹמֶר בְּנוֹגֵעַ לְהַקָּבָּ"ה**
82 **בְּעַצְמוֹ, הַיּוֹצֵר וְהַנּוֹטֵעַ כּוּ' (שֶׁאַף שֶׁאֶצְלוֹ לֹא שַׁיָּכִים**
83 **הָעִנְיָנִים דְּעַיִן וְאוֹזֶן** כי אין לו גוף ודמות הגוף, כאמור), **שֶׁנַּעֲשֶׂה**
84 **הַחִיבּוּר שֶׁל עֲבוֹדַת הָאָדָם לְמַטָּה** אף על פי שהדבר רחוק
85 מהאלוקות לאין ערוך **לְהִתְאַחֵד** שעבודתו ומעשיו של האדם למטה
86 יתחברו ויתאחדו **עִם** הקדוש־ברוך־הוא הנקרא בנבואה על מעשה המרכבה

---

31) איוב יט, כו. 32) תהלים צד, ט. ראה המשך תער"ב שם ע' תקמג. 33) איוב יד, טו. 34) ח"ג קיג, א. וראה ויק"ר פל"ה, ו. 35) בחוקותי כו, ג.

ביאור בדרך אפשר

1 לְמַטָּה לְהִתְאַחֵד עִם הָאָדָם הָעֶלְיוֹן שֶׁעַל הַכִּסֵּא,
2 וּלְמַעְלָה מִזֶּה כוּ׳.
3 **וּבִיאוּר** פְּעוּלַת הָרְאִיָּה וְהַשְּׁמִיעָה (לְחַבֵּר אֶל
4 הָאָדָם דְּבָרִים נִפְרָדִים וּרְחוֹקִים מִמֶּנּוּ)
5 בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, דְּהִנֵּה, עִנְיַן הָרְאִיָּה שַׁיָּיךְ דַּוְקָא
6 כַּאֲשֶׁר הַדָּבָר הַנִּרְאֶה נִמְצָא בְּמָקוֹם שֶׁל אוֹר[36],
7 וּמִזֶּה מוּכָח שֶׁמֵּהַדָּבָר הַנִּרְאֶה נִמְשֶׁכֶת וּבָאָה
8 הֶאָרָה אֶל הַנֶּפֶשׁ, וְלָכֵן פּוֹעֵל הַדָּבָר הַנִּרְאֶה עַל
9 הַנֶּפֶשׁ, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[37] שֶׁמַּרְאוֹת עֵינֵיהֶם שֶׁל
10 צַדִּיקִים מַעֲלֶה אוֹתָם לַמַּעֲלָה הָעֶלְיוֹנָה, וְהָפְכוֹ
11 בְּנוֹגֵעַ לְמַרְאוֹת עֵינֵיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים, כְּמוֹ וַיִּרְא
12 בָּלָק[38]. וְכֵן לְאִידָךְ, שֶׁעַל יְדֵי כֹּחַ הָרְאִיָּה נִמְשָׁךְ
13 מֵהָאָדָם הָרוֹאֶה אֶל הַדָּבָר הַנִּרְאֶה (מִלְּמַעְלָה
14 לְמַטָּה)[39], וְלָכֵן פּוֹעֵל עָלָיו, כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ כַּמָּה
15 דּוּגְמָאוֹת שֶׁעַל יְדֵי רְאִיָּה פּוֹעֲלִים בַּדָּבָר הַנִּרְאֶה
16 דָּבָר טוֹב אוֹ הָפְכּוֹ, כְּמוֹ עַיִן טוֹבָה וְהָפְכָהּ[40], וְעַד
17 שֶׁמָּצִינוּ בְּעִנְיַן עֵינַיִךְ יוֹנִים[41], שֶׁהַיּוֹנִים מִסְתַּכְּלִים
18 זֶה בָּזֶה וּמִתְעַנְּגִים מְאֹד מִזֶּה[42]. וּשְׁנֵי עִנְיָנִים
19 הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל שֶׁבִּרְאִיָּה (וְכֵן בִּשְׁמִיעָה), כְּלָלוּתָם
20 הוּא, שֶׁהָאָדָם רוֹאֶה אֶת הַדָּבָר כְּפִי שֶׁהוּא
21 בִּמְקוֹמוֹ, וְהַדָּבָר הַנִּרְאֶה מִצְטַיֵּר אֵצֶל הָאָדָם
22 הָרוֹאֶה. וְעַל דֶּרֶךְ שְׁנֵי הָאֲפָנִים שֶׁבִּכְלָלוּת עֲבוֹדַת
23 הַבֵּירוּרִים[43], שֶׁתְּחִילָּה יֶשְׁנוֹ בֵּירוּר רִאשׁוֹן, שֶׁהוּא

ביאור בדרך אפשר

1 העליונה **הָאָדָם הָעֶלְיוֹן שֶׁעַל הַכִּסֵּא, וּלְמַעְלָה מִזֶּה כוּ׳** ומעשיו
2 של האדם בתורה ומצוות יתחברו ויתאחדו עם האלוקות אף עם דרגה יותר
3 נעלית מאשר בחינת ׳אדם העליון שעל הכסא׳.
4 **וּבִיאוּר פְּעוּלַת הָרְאִיָּה וְהַשְּׁמִיעָה** (שהם החושים שבאמצעותם היא
5 היכולת **לְחַבֵּר אֶל הָאָדָם**
6 **דְּבָרִים נִפְרָדִים וּרְחוֹקִים**
7 **מִמֶּנּוּ) בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, דְּהִנֵּה,**
8 **עִנְיַן הָרְאִיָּה שַׁיָּיךְ דַּוְקָא**
9 **כַּאֲשֶׁר הַדָּבָר הַנִּרְאֶה נִמְצָא**
10 **בְּמָקוֹם שֶׁל אוֹר**[36] ואילו במקום
11 חשוך לא ניתן לראות, **וּמִזֶּה**
12 מהעובדה שכדי לראות נדרש אור
13 **מוּכָח שֶׁמֵּהַדָּבָר** החפץ **הַנִּרְאֶה**
14 **נִמְשֶׁכֶת וּבָאָה הֶאָרָה אֶל**
15 **הַנֶּפֶשׁ** של האדם הרואה, **וְלָכֵן**
16 מכוחה של הארה זו **פּוֹעֵל הַדָּבָר**
17 **הַנִּרְאֶה** ויש לו פעולה והשפעה **עַל**
18 **הַנֶּפֶשׁ, וְכִדְאִיתָא** כמובא
19 **בַּמִּדְרָשׁ**[37] **שֶׁמַּרְאוֹת עֵינֵיהֶם**
20 **שֶׁל צַדִּיקִים מַעֲלֶה אוֹתָם** את
21 הצדיקים **לַמַּעֲלָה הָעֶלְיוֹנָה,**
22 הדברים הטובים שהצדיקים רואים,
23 מרוממים אותם לדרגות גבוהות
24 **וְהָפְכוֹ בְּנוֹגֵעַ לְמַרְאוֹת עֵינֵיהֶם**
25 **שֶׁל רְשָׁעִים, כְּמוֹ וַיִּרְא בָּלָק**[38]
26 שהראייה שלהם מורידה אותם (וזה
27 לשון המדרש: ״וירא המן כי אין
28 מרדכי כורע ומשתחווה לו. אמר רב
29 אייבו, תחשכנה עיניהם של רשעים
30 מראות, לפי שמראית עיניהם של
31 רשעים מורידות אותם לגיהנום, הדא
32 הוא דכתיב ויראו בני האלוהים את
33 בנות האדם, וירא חם אבי כנען, וירא
34 עשו כי רעות בנות כנען, וירא בלק בן צפור, וירא בלעם כי טוב בעיני ה׳
35 לברך את ישראל, וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחווה לו. אבל מראית
36 עיניהם של צדיקים מעלה אותם למעלה העליונה, הדא הוא דכתיב וישא עיניו

ביאור בדרך אפשר

37 וירא והנה שלשה אנשים, וירא והנה איל, וירא והנה באר בשדה, וירא והנה
38 הסנה, וירא פנחס. לפיכך הם שמחים במראית עיניהם שנאמר יראו ישרים
39 וישמחו״. **וְכֵן לְאִידָךְ,** וכשם שהדברים שהאדם רואה משפיעים עליו, כך
40 זה גם בכיוון השני. כלומר, יש גם השפעה ופעולה מהאדם על הדברים שהוא
41 רואה, **שֶׁעַל יְדֵי כֹּחַ הָרְאִיָּה**
42 **נִמְשָׁךְ** ויש השפעה **מֵהָאָדָם**
43 **הָרוֹאֶה אֶל הַדָּבָר הַנִּרְאֶה** (וזו
44 השפעה בדרך **מִלְּמַעְלָה**
45 **לְמַטָּה)**[39], **וְלָכֵן פּוֹעֵל** האדם
46 **עָלָיו** על הדבר, **כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ**
47 **כַּמָּה דּוּגְמָאוֹת שֶׁעַל יְדֵי רְאִיָּה**
48 **פּוֹעֲלִים בַּדָּבָר הַנִּרְאֶה דָּבָר**
49 **טוֹב אוֹ הָפְכּוֹ** פעולה הפוכה
50 מפעולה טובה, **כְּמוֹ עַיִן טוֹבָה**
51 שהסתכלות על דבר בעין טובה פועלת
52 בו פעולה טובה **וְהָפְכָהּ**[40]
53 והסתכלות בעין לא טובה פועלת
54 פעולה לא טובה, **וְעַד שֶׁמָּצִינוּ**
55 **בְּעִנְיַן** המשמעות הפנימית של
56 הכתוב בשיר השירים **עֵינַיִךְ**
57 **יוֹנִים**[41], **שֶׁהַיּוֹנִים מִסְתַּכְּלִים**
58 **זֶה בָּזֶה וּמִתְעַנְּגִים מְאֹד**
59 **מִזֶּה**[42] מההסתכלות עצמה, גם אם
60 אין ביניהם שום מגע.
61 **וּשְׁנֵי עִנְיָנִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל**
62 **שֶׁבִּרְאִיָּה (וְכֵן בִּשְׁמִיעָה),** היינו
63 פעולת הדברים על האדם שרואה
64 אותם ופעולת האדם על הדברים שהוא
65 רואה **כְּלָלוּתָם** התוכן הכללי של שני
66 הדברים הללו **הוּא, שֶׁהָאָדָם**
67 **רוֹאֶה אֶת הַדָּבָר כְּפִי שֶׁהוּא**
68 **בִּמְקוֹמוֹ** במקום ובמצב של הדבר,
69 **וְהַדָּבָר הַנִּרְאֶה מִצְטַיֵּר אֵצֶל**
70 **הָאָדָם הָרוֹאֶה** בהתאמה לענייננו ומצבו של האדם. **וְעַל דֶּרֶךְ שְׁנֵי**
71 **הָאֲפָנִים שֶׁבִּכְלָלוּת עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים**[43], העבודה והשליחות של
72 האדם לברר את ניצוצות הקדושה, היינו להפריד את הטוב מהרע שבענייני

---

36) ראה גם ספר השיחות תורת שלום ע׳ 76. 37) אסת״ר פ״ז, ט (הובא ברד״ה וסד״ה וירא בלק הנ״ל). וראה גם רד״ה וירא בלק תרכ״ט (ספר המאמרים תרכ״ט ע׳ רסו). 38) ריש פרשתנו. אסת״ר שם. 39) ראה רמ״ז לזח״ב רכה, ב. אוה״ת שה״ש ח״א ע׳ שיד. ע׳ שלא ואילך. המשך תער״ב שם ע׳ תקמג (מהעין יוצאים ניצוצי אור המגיעים אל הגשם כו׳).
40) ראה ספר המאמרים תרל״ח ס״ע פד ואילך. וראה גם המשך תער״ב שם ע׳ תקמו. 41) שה״ש ד, א. 42) המשך תער״ב שם ע׳ תקמו (ושם: ״עד שיש כח בראי׳ והסתכלות להוליד כו׳״). וראה לקו״ת שה״ש יד, ב. אוה״ת שה״ש ח״א ע׳ שיג ואילך. ע׳ של ואילך. ע׳ שלו ואילך. ח״ג ע׳ תתפו ואילך. ספר המאמרים תרנ״ו ע׳ תג ואילך. 43) ראה שערי תשובה ח״ב קיט, ב ואילך. שער האמונה פמ״ט ואילך. ספר המאמרים תרנ״ה ע׳ קצא ואילך. המשך תער״ב ח״ב ס״ע א׳מה ואילך. ספר המאמרים תש״ט ע׳ 160 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

העולם הזה הגשמי ולהעלות אותם לקדושה **שֶׁתְּחִילָה** בשלב ראשון של ׳עבודת הבירורים׳ **יֶשְׁנוֹ בֵּירוּר רִאשׁוֹן, שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁהַדָּבָר הַמִּתְבָּרֵר נִמְצָא עֲדַיִין בִּמְקוֹמוֹ** התחתון, **וְשָׁם** כפי שהוא במקומו **מְבָרְרִים וּמְזַכְּכִים אוֹתוֹ, וּלְאַחֲרֵי זֶה** בשלב הבא **נַעֲשֶׂה בֵּירוּר שֵׁנִי, שֶׁעוֹלֶה** הדבר המתברר ממקומו הקודם ומתעלה בדרגה **וְנִכְלָל בַּקְּדוּשָׁה.**

(וכפי שמבואר בענין ׳בירור ראשון ובירור שני׳ ב׳תורה אור׳ פרשת וישב: ״אף־על־פי שנתבררו הניצוצות... אי אפשר להם להתייחד ממש באלוקותו יתברך עד שיומשך עליהם גילוי שם מ״ה דאצילות ועל ידי זה יתבררו בירור שני והוא העיקר... כי הבירור הראשון היה רק שיהי׳ בהם בחינת ביטול היש וזהו רחוק עדיין מאלוקות... אלא על ידי שנמשך בהם... הארת שם מ״ה לבררם אז נכללו בביטול אמיתי באלוקות. וכמשל באדם שמברר בירורים על ידי שאוכל ושותה ואחר כך מתפלל באהבה ויראה על ידי כוח זה שאכל ושתה, שנמצא נכללו החיות של המאכלים והמשקים... בבחינת האהבה רבה שלו ועם כל זה הוא עדיין רחוק... אלא כשעל ידי... אהבה ויראה שלו נמשכו לו דחילו ורחימו [יראה ואהבה] מלמעלה מאת ה׳... אז יוכללו באהבה ויראה זו שנמשכים מלמעלה מבחינת אלוקות ממש ועל דרך זה הוא בירור שני״).

וּבְדוּגְמַת זֶה בדומה לאמור לעיל אודות עבודת הבירורים שיש בה שני שלבים ׳בירור ראשון׳ ו׳בירור שני׳ **הוּא גַּם בְּעִנְיַן הָרְאִיָּה (וְכֵן בִּשְׁמִיעָה)** שפעולת האדם בדבר הנראה ופעולת הדבר באדם היא למעשה שני שלבים, **שֶׁתְּחִילָה יֶשְׁנָהּ רְאִיַּית הָאָדָם מִלְּמַעְלָה** מצד האדם **לְמַטָּה** אל הדבר, **הַיְינוּ, שֶׁהָאָדָם מַבִּיט אֶל הַדָּבָר הַנִּרְאֶה וְרוֹאֶה אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא (וּוי עֶס זֶעט אוֹיס דֶּער דָּבָר הַנִּרְאֶה** כפי שנראה הדבר שאותו האדם רואה, היינו כפי שהדבר נראה מצד עצמו, כשהוא במקומו ובמצבו), **וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה הַדָּבָר הַנִּרְאֶה** ומתעלה ממקומו לדרגה

ביאור בדרך אפשר

יותר נעלית **וּמִצְטַיֵּיר בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם הָרוֹאֶה, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה** הדבר **חֵלֶק מֵהַנֶּפֶשׁ עַל יְדֵי זֶה שֶׁפּוֹעֵל עָלָיו כוּ׳** השפעת הדבר על הנפש גורמת לו להיות חלק מהנפש **(וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּעִנְיַן הַשְּׁמִיעָה).**

ד) אָמְנָם למרות שבאופן כללי, האמור לעיל הוא הן בראיה והן בשמיעה, בפרטיות יותר **בְּזֶה גּוּפָא** בעניין זה עצמו של פעולת האדם על הדבר ופעולת הדבר על האדם **יֵשׁ חִילּוּק** הבדל **בֵּין רְאִיָּה לִשְׁמִיעָה, כַּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר** בחסידות **בַּאֲרוּכָּה (הָחֵל מִבֵּיאוּר רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בִּדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ שֶׁלְּאַחֲרָיו[44]** בדורות שאחרי אדמו״ר הזקן), וההבדל בין ראיה לשמיעה הוא **שֶׁעִנְיַן הָרְאִיָּה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁרוֹאֶה** האדם **אֶת הַדָּבָר אֲזַי רוֹאֶה מִיָּד אֶת כָּל פְּרָטָיו, לְלֹא מְדִידָה וְהַגְבָּלָה שֶׁל זְמַן,** כלומר, כדי לראות פרטים רבים אין צורך ביותר זמן כי הראיה לא תלויה במגבלות של זמן **וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִיבּוּי פְּרָטִים, הִנֵּה** כבר **בְּמַבָּט רִאשׁוֹן, בָּרְאִיָּה הָרִאשׁוֹנָה, בְּשַׁעְתָּא חָדָא וּבְרִגְעָא חָדָא** בשעה אחת וברגע אחד, היינו במבט אחד בלבד, האדם המביט **רוֹאֶה אֶת הָעִנְיָן לְכָל פְּרָטָיו. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁמִיעָה, צָרִיךְ לִשְׁמוֹעַ פְּרָט לְאַחַר פְּרָט** ואי אפשר לשמוע פרטים רבים בבת אחת, **וְכַאֲשֶׁר יֶשְׁנָם רִיבּוּי פְּרָטִים** בעניין שנמסר בשמיעה **הֲרֵי זֶה דּוֹרֵשׁ גַּם רִיבּוּי זְמַן, וְרַק לְאַחֲרֵי זֶה** לאחר שכל פרט ופרט נקלט בפני עצמו, דבר שהוא תהליך ממושך, **יָכוֹל לָבוֹא** האדם השומע **לִתְפִיסַת כְּלָלוּת הַדָּבָר.**

וּמִזֶּה מההבדל האמור בין ראיה לשמיעה (שבראיה כל הפרטים נקלטים במבט אחד ובשמיעה כל פרט נקלט בפני עצמו) **בָּא הַחִילּוּק הַשֵּׁנִי בֵּינֵיהֶם, שֶׁבִּרְאִיַּת דָּבָר, הֲרֵי הוּא רוֹאֶה אֶת עֶצֶם** מהות

---

44) ראה מאמרי אדה״ז תקס״ה ח״ב ס״ע תשכה ואילך. אוה״ת ח״ו תתרלח, א ואילך. תרל״ח ס״ע רעז ואילך.

ביאור בדרך אפשר

הַדָּבָר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁמִיעָה, כֵּינָן שֶׁזֶּהוּ קליטת הדבר **רַק עַל יְדֵי הַבָּנָה וְהַשָּׂגָה** שכלית ולא בראייה ברורה ומוחשית, **שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּסַפְּרִים לוֹ כַּמָּה פְּרָטִים מֵהַדָּבָר, נַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ צִיּוּר** מושג מסויים **אֵיךְ נִרְאֶה הַדָּבָר, אַזַּי יֵשׁ לוֹ** לאדם הקולט את הדברים בשכלו **שַׁיָּיכוּת רַק לִמְצִיאוּת הַדָּבָר** שהיא שייכות כללית ורחוקה של ידיעה כללית על קיומו של הדבר, **אֲבָל לֹא לְמַהוּת וְעֶצֶם הַדָּבָר** ואילו בראיה קולטים את מהות ועצם הדבר.

וְזֶהוּ גַּם הַחִילּוּק בין ראיה ושמיעה **בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת** ה׳ של **הָאָדָם, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִתּוֹךְ שְׁמִיעָה** והקשר לאלוקות מבוסס על השגה שכלית שהיא כמו שמיעה מרחוק, וכלשון הכתוב **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע,** אזי כדי לקלוט ולהשיג ענייני אלוקות **יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהִתְבּוֹנְנוּת אֲרוּכָּה שֶׁדּוֹרֶשֶׁת אֲרִיכוּת זְמַן,** וכמות הזמן הנדרשת היא כלשון הזוהר **כָּל חַד וְחַד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ**[45], כל אחד ואחד לפי השיעור (המידה) שלו כמה זמן עליו להאריך בהתבוננות **עַד שֶׁיָּבוֹא לִידִיעָה וְהַשָּׂגָה כוּ׳** ואכן יקלוט את ענייני האלוקות היטב, **וְגַם אָז** גם לאחר שהגיע לידיעה והשגה במידה הנדרשת **הֲרֵי הַיְדִיעָה הִיא רַק בִּמְצִיאוּת הַדָּבָר** ידיעה כללית שהדבר קיים **וְלֹא בְּמַהוּתוֹ** ועדיין אין לו ידיעה והשגה במהות ועצם הדבר. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה** והאדם קולט ענייני אלוקות באותה בהירות ובאותה מוחשיות שבה הוא רואה דברים בעיניו, **הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁרוֹאֶה מִיַּד** במבט אחד ולא בתהליך ממושך **אֶת הַדָּבָר כּוּלּוֹ, וְעַד** שנוצר בינו ובין הדבר שרואה חיבור חזק מאד **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְנַתֵּק אֶת עַצְמוֹ מִזֶּה (עֵר קִעֶן זִיךְ דֶּערְפוּן נִיט אָפְּרַייסְן** הוא לא מסוגל להתנתק מזה), **עַל דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְּעֵינַיִךְ יוֹנִים (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ג׳** שהיא הסתכלות של קשר חזק מאד),

ביאור בדרך אפשר

וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְגַבֵּי הַקָּבָּ״ה שהקשר בינינו נמשל לקשר שבין היונים, **כְּמַאֲמַר רַז״ל**[46] במדרש **מַה יּוֹנָה אֵינָהּ מִזְדַּוֶּוגֶת אֶלָּא לְבֶן זוּגָהּ** ולא לאחר, **כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין מִזְדַּוְּוגִים אֶלָּא לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.**

ה) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[47] בנבואת ישעיה **שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה, רְאוּ דַיְּיקָא,** והכתוב מדייק ואומר ׳ראו׳, כלומר שההתבוננות של האדם באלוקות צריכה להיות מתוך ראיה של הנבראים שבמרום, בשמים ממעל, **דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, לָמָּה** אכן **צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הָרְאִיָּה, הֲרֵי** לכאורה **מַסְפִּיק מַה שֶּׁיּוֹדֵעַ** בהשגה שכלית **כָּל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים** של הנבראים **שֶׁבַּמָּרוֹם** ומתוך ידיעה זו יוכל להתבונן באלוקות ב׳מי ברא אלה׳, **וּמַהוּ הַדִּיּוּק וּרְאוּ דַיְּיקָא?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁזֶּהוּ הדגש על ראיה דווקא הוא **מִצַּד מַעֲלַת הָרְאִיָּה** שהיא מעלה מיוחדת שקיימת רק בראיה ולא בשמיעה, **שֶׁבְּשַׁעְתָּא חֲדָא וּבְרִגְעָא חֲדָא** בשעה אחת וברגע אחד, דהיינו במבט אחד בלבד, כמבואר לעיל, **רוֹאֶה** האדם המביט על הדבר **אֶת עֶצֶם וּמַהוּת הַדָּבָר וּמִתְאַחֵד עִמּוֹ,** וההתחברות וההתאחדות של האדם הרואה והדבר הנראה היא חזקה מאד **בְּאוֹפֶן שֶׁעֶצֶם וּמַהוּת הַדָּבָר** ולא רק ידיעה כללית על המציאות שלו **חוֹדֵר בְּעֶצֶם וּמַהוּת הָאָדָם הָרוֹאֶה** ולא פועל בו רק פעולה כללית מרחוק. **וּבְאוֹפֶן כָּזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם בַּעֲבוֹדַת הַיָּרֵא׳** וההתבוננות בענייני אלוקות צריכה להיות באופן של ראיה, כפי שממשיך ומבאר. **וְזֶהוּ אָמְרוֹ שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ,** בדגש על ׳וראו׳ **שֶׁעַל יְדֵי זֶה** התבוננות ו׳הבטה׳ במרום באופן כזה **רוֹאִים בִּרְאִיָּה חוּשִׁית כֹּחַ הָאֵין סוֹף, שֶׁעֵם הֱיוֹתָם בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה,** למרות שהדברים הנמצאים במרום, היינו השמש והירח והכוכבים וכו׳, הם נבראים

1 כֵּן בִּשְׁמִיעָה, כֵּינָן שֶׁזֶּהוּ רַק עַל יְדֵי הַבָּנָה
2 וְהַשָּׂגָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּסַפְּרִים לוֹ כַּמָּה פְּרָטִים
3 מֵהַדָּבָר, נַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ צִיּוּר אֵיךְ נִרְאֶה הַדָּבָר, אַזַּי
4 יֵשׁ לוֹ שַׁיָּיכוּת רַק לִמְצִיאוּת הַדָּבָר, אֲבָל לֹא
5 לְמַהוּת וְעֶצֶם הַדָּבָר. וְזֶהוּ גַּם הַחִילּוּק בְּנוֹגֵעַ
6 לַעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִתּוֹךְ
7 שְׁמִיעָה, וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע, יֵשׁ צוֹרֶךְ
8 בְּהִתְבּוֹנְנוּת אֲרוּכָּה שֶׁדּוֹרֶשֶׁת אֲרִיכוּת זְמַן, כָּל
9 חַד וְחַד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ[45], עַד שֶׁיָּבוֹא
10 לִידִיעָה וְהַשָּׂגָה כוּ׳, וְגַם אָז הֲרֵי הַיְדִיעָה הִיא רַק
11 בִּמְצִיאוּת הַדָּבָר וְלֹא בְּמַהוּתוֹ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן
12 כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה, הֲרֵי זֶה
13 בְּאוֹפֶן שֶׁרוֹאֶה מִיַּד אֶת הַדָּבָר כּוּלּוֹ, וְעַד שֶׁאֵינוֹ
14 יָכוֹל לְנַתֵּק אֶת עַצְמוֹ מִזֶּה (עֵר קִעֶן זִיךְ דֶּערְפוּן
15 נִיט אָפְּרַייסְן), עַל דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְּעֵינַיִךְ יוֹנִים
16 (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ג׳), וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לִבְנֵי
17 יִשְׂרָאֵל לְגַבֵּי הַקָּבָּ״ה, כְּמַאֲמַר רַז״ל[46] מַה יּוֹנָה
18 אֵינָהּ מִזְדַּוֶּוגֶת אֶלָּא לְבֶן זוּגָהּ, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין
19 מִזְדַּוְּוגִים אֶלָּא לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.
20 ה) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[47] שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם
21 וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה, רְאוּ דַיְּיקָא,
22 דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, לָמָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן
23 הָרְאִיָּה, הֲרֵי מַסְפִּיק מַה שֶּׁיּוֹדֵעַ כָּל פְּרָטֵי
24 הָעִנְיָנִים שֶׁבַּמָּרוֹם, וּמַהוּ הַדִּיּוּק וּרְאוּ דַיְּיקָא. אַךְ
25 הָעִנְיָן הוּא, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד מַעֲלַת הָרְאִיָּה, שֶׁבְּשַׁעְתָּא
26 חֲדָא וּבְרִגְעָא חֲדָא רוֹאֶה אֶת עֶצֶם וּמַהוּת הַדָּבָר
27 וּמִתְאַחֵד עִמּוֹ, בְּאוֹפֶן שֶׁעֶצֶם וּמַהוּת הַדָּבָר חוֹדֵר
28 בְּעֶצֶם וּמַהוּת הָאָדָם הָרוֹאֶה. וּבְאוֹפֶן כָּזֶה צָרִיךְ
29 לִהְיוֹת גַּם בַּעֲבוֹדַת הַיָּרֵא׳. וְזֶהוּ אָמְרוֹ שְׂאוּ מָרוֹם
30 עֵינֵיכֶם וּרְאוּ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה רוֹאִים בִּרְאִיָּה חוּשִׁית
31 כֹּחַ הָאֵין סוֹף, שֶׁעֵם הֱיוֹתָם בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה,
חוּשִׁית כֹּחַ הָאֵין סוֹף, שֶׁעֵם הֱיוֹתָם בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה,
43 אָפְּרַייסְן הוא לא מסוגל להתנתק מזה), עַל דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְּעֵינַיִךְ
44 יוֹנִים (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ג׳ שהיא הסתכלות של קשר חזק מאד),

---

45) ראה גם תניא פמ״ב (נט, ב). 46) ראה שהש״ר פ״ד, א (ב). 47) ישעי׳ מ, כו. וראה המשך תער״ב שם ע׳ תקמא ואילך.

ביאור בדרך אפשר

מוגבלים, **מִכָּל מָקוֹם, הַקִּיּוּם שֶׁלָּהֶם** מאז שנבראו ועד היום **הוּא בְּתוֹקֶף וְחוֹזֶק כוּ', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[48] בתורה **אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם, שֶׁהֵם חֲזָקִים כְּיוֹם הִבָּרְאָם**[49] ואינם נחלשים במשך הזמן **[וְאַף שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם** בנבראים שבמרום **שִׁינּוּיִים מִזְּמַן לִזְמַן, הֲרֵי שִׁינּוּיִים אֵלּוּ אֵינָם מִצַּד עִנְיַן שֶׁל זִקְנָה כוּ'** וכל המושג של חלישות מפני הזקנה לא שייך בהם, **וּכְלָלוּת עִנְיָנָם** של נבראים **הוּא בְּאוֹתוֹ תּוֹקֶף וְחוֹזֶק** כפי שהיו בעת שנבראו**], וְעַד שֶׁמְּבוֹאָר בְּסִפְרֵי חֲקִירָה (וְהוּבָא בַּחֲסִידוּת)**[50] **שֶׁלּוּלֵי רְצוֹן הַקָּבָ"ה שֶׁקִּיּוּם הָעוֹלָם יִהְיֶה רַק שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין,** ששת אלפי שנים **הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת קִיּוּמָם עַד אֵין קֵץ, וּבְאוֹפֶן דַּחֲזָקִים כְּיוֹם הִבָּרְאָם** כי כאמור נבראו באופן כזה שאינם נחלשים במשך הזמן. **וְעִנְיָן זֶה** של חוזק ותוקף הבריאה ללא כל חלישות שכאמור רואים בזה במוחש את כוח האין סוף, **רוֹאִים בְּעִיקָּר עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת דִּשְׁאוּ מָרוֹם גוֹ'**, היינו התבוננות בנבראים שבשמים **כִּי, כַּאֲשֶׁר מִסְתַּכְּלִים עַל הַנִּבְרָאִים שֶׁבָּאָרֶץ רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שִׁינּוּיִים** ובמשך הזמן יכולה להיות בהם חלישות, **אֲבָל כַּאֲשֶׁר מִסְתַּכְּלִים לְמַעְלָה (מָרוֹם)** ומביטים על הנבראים שבשמים **אֲזַי רוֹאִים אֶת עִנְיַן הֶעְדֵּר הַשִּׁינּוּי [וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם** בנבראים שבשמים **שִׁינּוּיִים, הֲרֵי כְּדֵי לָדַעַת זֹאת יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּכַמָּה רְאָיוֹת וְהוֹכָחוֹת וְהַסְבָּרוֹת כוּ', אֲבָל בְּגָלוּי רוֹאִים שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ עוֹלָה בַּמִּזְרָח וְשׁוֹקַעַת בַּמַּעֲרָב, וְעוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג, וּלְלֹא חֲלִישׁוּת כְּלָל**]. **וְעוֹד זֹאת, שֶׁעַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ (שְׁאוּ עֵינֵיכֶם גוֹ') רוֹאִים אֶת הָעִנְיָן דְּאֵין עֲרוֹךְ, שֶׁעִנְיָן זֶה נִרְאֶה דַּוְקָא בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי**[51], **כִּי, אַף עַל פִּי שֶׁכְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא בְּאוֹפֶן דְּאֵין עֲרוֹךְ, שֶׁהֲרֵי אֵין עֲרוֹךְ נִבְרָא לַבּוֹרֵא, וּכְלָלוּת עִנְיַן הִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ מִן הָאַיִן מוּכְרָח לִהְיוֹת בְּדֶרֶךְ אֵין עֲרוֹךְ, מִכָּל מָקוֹם, לְאַחֲרֵי שֶׁיֶּשְׁנָהּ כְּבָר מְציאוּת הַנִּבְרָא, הֲרֵי זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא נִיכָּר בּוֹ אֵיךְ שֶׁהוּא בְּאֵין עֲרוֹךְ, שֶׁהֲרֵי אֵין עֲרוֹךְ נִבְרָא לַבּוֹרֵא, וּכְלָלוּת עִנְיַן הִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ מִן הָאַיִן מוּכְרָח לִהְיוֹת בְּדֶרֶךְ אֵין עֲרוֹךְ, מִכָּל מָקוֹם, לְאַחֲרֵי שֶׁיֶּשְׁנָהּ כְּבָר מְציאוּת הַנִּבְרָא, הֲרֵי זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא נִיכָּר בּוֹ אֵיךְ שֶׁהוּא בְּאֵין עֲרוֹךְ. וְכַיָּדוּעַ הַדּוּגְמָא בָּזֶה מִעִנְיַן הָאוֹר לְמַעְלָה**[52], **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם הִתְהַוּוּת הָאוֹר הִיא כְּלָל** ולכן הבטה בנבראים שבמרום אכן מלמדת במוחש על כוח האין סוף, ודבר זה לא קיים לגבי הנבראים שבארץ, כאמור לעיל].

ביאור בדרך אפשר

וְעוֹד זֹאת, מלבד האמור לעיל שעל ידי התבוננות בנבראים שבשמים ניתן לראות במוחש את כוח האין סוף שבבריאה, יש ב'שאו מרום עיניכם' עניין נוסף, **שֶׁעַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ (שְׁאוּ עֵינֵיכֶם גוֹ')** לראות ולהתבונן בנבראים שבשמים **רוֹאִים אֶת הָעִנְיָן דְּאֵין עֲרוֹךְ,** עד כמה יש פער עצום, ללא כל יחס והשוואה, בין הבורא והנבראים **שֶׁעִנְיָן זֶה** של 'אין ערוך' **נִרְאֶה** ומקבל ביטוי באופן בולט וניכר **דַּוְקָא בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי**[51] והרי גם הנבראים שבמרום הם גשמיים, **כִּי, אַף עַל פִּי שֶׁכְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של ירידת האור האלוקי ממדריגה למדריגה **הוּא בְּאוֹפֶן דְּאֵין עֲרוֹךְ** וגם מדריגות אלו ב'סדר השתלשלות' שהן בעולמות רוחניים, הרי היחס ביניהם לבורא שהוא אין סוף אמיתי הוא פער של 'אין ערוך', **שֶׁהֲרֵי אֵין עֲרוֹךְ נִבְרָא לַבּוֹרֵא,** והבורא הוא באין ערוך מכל נברא, גם נברא רוחני נעלה, **וּכְלָלוּת עִנְיַן הִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ** ודבר הנברא **מִן הָאַיִן** הבורא **מוּכְרָח לִהְיוֹת בְּדֶרֶךְ אֵין עֲרוֹךְ** שכן האין רחוק מהיש בריחוק לאין שיעור (וכמבואר בחסידות שכל עניין התהוות היש מהאין יכולה להיות רק משום שאין ערוך ביניהם. ואילו ממדריגה רוחנית שהיא לא 'אין' ואין־סוף אמיתי, יכולה לבוא ו'להשתלשל' מדריגה רוחנית שבערך ובדומה לה אבל לא מציאות 'יש', אפילו לא 'יש' רוחני), **מִכָּל מָקוֹם, לְאַחֲרֵי שֶׁיֶּשְׁנָהּ כְּבָר מְציאוּת הַנִּבְרָא,** אזי אם לא מדובר במציאות גשמית שבאמת רחוקה באין־ערוך מהאין־סוף הבורא, **הֲרֵי זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא נִיכָּר בּוֹ** בנברא בצורה גלויה וברורה **אֵיךְ שֶׁהוּא בְּאֵין עֲרוֹךְ.**

וְכַיָּדוּעַ בתורת החסידות **הַדּוּגְמָא בָּזֶה מֵעִנְיַן הָאוֹר** וההתפשטות של עצם האלוקות, המאור **לְמַעְלָה**[52], **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם הִתְהַוּוּת הָאוֹר** מהמאור, מקור האור, **הִיא**

---

48) בראשית ב, ד. 49) ראה ירושלמי ריש ברכות. 50) ראה ספר החקירה להצמח צדק ד, א. המשך תער"ב ח"ב פשל"ג. ד"ה אין ערוך (הב') תרצ"ד פרק כט־ל (ספר המאמרים תשי"א ע' 141 ואילך). ועוד. 51) ראה ספר המאמרים תרנ"ד ע' לז. ובכ"מ. 52) ראה גם המשך תער"ב ח"ב ע' תרנד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

בְּאוֹפֶן דְּאֵין עֲרוּךְ, שֶׁהֲרֵי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ עצמיות האלוקות **הוּא** לְמַעְלָה מִגֶּדֶר אוֹר לְגַמְרֵי, מִכָּל מָקוֹם, לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְהַוָּה **הָאוֹר** ולמעשה יש הארה והתפשטות שמאירה מהעצם, **הֲרֵי הוּא** האור **(לֹא בְּאוֹפֶן שֶׁבְּאֵין עֲרוּךְ לְהָעֶצֶם,** המרחק והפער בין האור למקור האור איננו פער של 'אין ערוך' **אֶלָּא** האור מאיר ומתפשט מהמאור) **בְּאוֹפֶן שֶׁל גִּילוּי מִן הָעֶצֶם** והאור הוא גילוי וביטוי של העצם עצמו, **וְעַד לְהַלָּשׁוֹן הַיָּדוּעַ**[53] בתורת הסוד **שֶׁהָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר** והיינו שהאור יש בו מהעניינים והתכונות של המאור עצמו ואם כן בנבראים הרוחניים הנעלים אין פער של אין ערוך לגמרי לגבי הבורא. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, בְּהִתְהַוּת הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁבּוֹ (שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר שְׁאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָּרָא אֵלֶּה,** היינו להתבונן באופן התהוות הנבראים הגשמיים שבמרום, מהבורא המהווה אותם) **נִרְאֶה** וניכר בגלוי **הָעִנְיָן דְּאֵין עֲרוּךְ, שֶׁהֲרֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ** הנבראים הגשמיים **אֵינָם גִּילוּי מִן הָעֶצֶם** כמו האור שהוא גילוי וביטוי של העצם, וזה כל עניינו, **וְאַדְרַבָּה, הֵם** הנבראים הגשמיים **מְציאוּת שֶׁאֵינָהּ הָעֶצֶם** אלא מציאות שמהותה שונה מהעצם ולכן הריחוק והפעם בינה ובין העצם הוא באין ערוך, **וְעַד שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת מִזֶּה** מהמציאות של נבראים אלו שבאמת רחוקים מהבורא **עִנְיָן הָפְכִּי** מהבורא שבראם, **שֶׁלָּכֵן יֶשְׁנָם** נבראים כ**אֵלּוּ שֶׁעוֹמְדִים וְאוֹמְרִים שֶׁהֵם מְציאוּת בִּפְנֵי עַצְמָם כו'** נפרדת מהבורא (לפי דעתם המוטעית), וזה ייתכן משום שהם רחוקים מהבורא באין ערוך. **וּכְלָלוּת הַדִּיּוּק** התוכן והמסר, באופן כללי, הנלמד מהדיוק והדגש **בְּמַה שֶּׁכָּתוּב שְׁאוּ גוֹ' וּרְאוּ, רְאִיָּה דַּיְיקָא, הוּא, שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ דָּבָר שֶׁשּׁוֹמֵעַ אוֹדוֹתָיו וּמַשִּׂיגוֹ בְּשִׂכְלוֹ, וְאַף עַל פִּי כֵן,** למרות שהדברים התקבלו אצלו ונקלטו בשכלו **יָכוֹל לָבוֹא מִישֶׁהוּ אַחֵר כָּךְ וּלְהַפְרִיךְ אֶת הָעִנְיָן** ולטעון שמה ששמע והבין איננו נכון, והטוען יבסס ויוכיח זאת **עַל יְדֵי כַּמָּה רְאָיוֹת וְהוֹכָחוֹת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה פּוֹעֵל** הטוען ומפריך **אֶצְלוֹ** אצל מי ששמע והבין **חֲלִישׁוּת** ויש לו ספיקות באמיתות ובתוקף העניין **וְעַד** כדי כך שייתכן שדברי המפריך יגרמו אצל השומע לא רק חלישות בדבר אלא אפילו **לְבִיטּוּל כָּל הָעִנְיָן שֶׁשָּׁמַע אוֹדוֹתָיו,** והדגש על ראיה הוא שהדבר לא יהיה כמשהו שנקלט בשמיעה **אֶלָּא זֶהוּ כְּמוֹ שֶׁרוֹאֶה בְּעַצְמוֹ אֶת הַדָּבָר, שֶׁעַל יְדֵי הָרְאִיָּה הֲרֵי זֶה בְּהִתְאַמְּתוּת אֶצְלוֹ** ואין לו שום ספיקות בדבר כלל, **וּבְאוֹפֶן כָּזֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה** שיהודי עובד את ה', **שֶׁלָּכֵן נֶאֱמַר שְׁאוּ גוֹ' וּרְאוּ דַּיְקָא.**

וְעִנְיָן זֶה של עבודת ה' באופן של ראיה **רָצָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִפְעוֹל בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (כַּנַּ"ל סָעִיף ב'** שזו המשמעות הפנימית של הכתוב 'ואתחנן... אעברה נא וארא'). **וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פְּעַל זֹאת** ובאותה שעה בקשתו של משה לא נענתה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע** היינו עבודת ה' בדרגה של שמיעה ולא בדרגה של ראיה, **מִכָּל מָקוֹם, מִזְּמַן לִזְמַן צָרִיךְ לִהְיוֹת** שהיהודי יעבוד את ה' **גַּם דּוּגְמַת עִנְיַן הָרְאִיָּה,** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[54] בחסידות **שֶׁכְּלָלוּת הַחִילּוּק** ההבדל הכללי **בֵּין הָעֲבוֹדָה** שיהודי עובד את ה' **שֶׁמִּצַּד רְאִיָּה** שנובעת מכך שענייני אלוקות נקלטו בו באופן של ראיה **אוֹ** שמדובר בעבודת ה' **מִצַּד שְׁמִיעָה** שנובעת מכך שענייני אלוקות נקלטו בו באופן של שמיעה (שלא בא בבהירות ולא חודר עמוק כמו בראיה) **הוּא הַחִילּוּק שֶׁבֵּין הָעֲבוֹדָה מִצַּד יְחוּדָא תַּתָּאָה** הנובעת מהכרה באחדות ה' בדרגה תחתונה **לַעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד יְחוּדָא עִילָּאָה** מהכרה באחדות ה' בדרגה עליונה,

---

53) ראה תניא אגה"ק ס"כ (קל, סע"א). 54) ראה ביאוה"ז להצ"צ ח"ב ע' תתרלו.

יחודא עילאה, כי, מצד יחודא תתאה נעשה רק ביטול היש, אבל לא ביטול במציאות, וכיון שנשארת מציאותו בשלימותה, הרי לאחרי זה אפשר שגם הענין דביטול היש יהיה אצלו באופן של חלישות, ועד שיכול להתבטל לגמרי. מה שאין כן יחודא עילאה, שהוא ענין של ביטול במציאות, הרי אין כאן מציאות דבר שיש הרגשת מבורר בקונטרס עץ החיים, בגמרא שם בגמרא שם בגמרא שם

ביאור בדרך אפשר

כַּמָּה פְּעָמִים בַּשַּׁ"ס[58] שֶׁשָּׁאֲלוּ שְׁאֵלָה בְּצַפְרָא בבוקר, וְאַחַר כָּךְ בַּצָּהֳרַיִם וְאַחַר כָּךְ בָּעֶרֶב, שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים וְכוּ׳, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן כְּדֵי שֶׁיּוּמְשַׁךְ מֵרְאִיַּית הָעִנְיָן לַאֲמִיתָתוֹ וירד מדרגת הראיה לדרגה שמתלבשת בשכל). וּכְפִי שֶׁרוֹאִים גַּם בְּמוּחָשׁ, שֶׁכַּאֲשֶׁר עוֹסְקִים בִּדְבַר שֵׁכֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סְבָרוֹת בַּדָּבָר לְכָאן וּלְכָאן ויש ספקות והתלבטויות איזה מהצדדים והאופנים הוא הנכון, הִנֵּה לִפְעָמִים נוֹפֵל לְפֶתַע בָּרָק הַמַּבְרִיק שֶׁהָעִנְיָן הוּא בְּאוֹפֶן כָּךְ וְכָךְ, אַף שֶׁעֲדַיִין אֵין לוֹ באותה שעה שבה נפלה לו ההברקה הַסְּבָרָה עַל זֶה בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וְיֵשׁ צוֹרֶךְ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן עַד שֶׁיּוּכַל לְהַמְשִׁיךְ ולהוריד את הַדָּבָר מֵרְאִיַּית הַשֵּׂכֶל שֶׁלּוֹ שֶׁיָּבוֹא גַּם בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁמִיעָה, מִלְּשׁוֹן הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וראיה לדבר ששמיעה היא מלשון הבנה, היא מלשון הכתוב בשמואל דַּבֵּר כִּי שׁוֹמֵעַ עַבְדֶּךָ[59] ו׳שומע׳ פירושו מבין, הַיְינוּ, שֶׁיּוּכַל לְהַסְבִּיר זֹאת בְּאוֹתִיּוֹת ובמילים של הַשֵּׂכֶל, וְלֹא כְּמוֹ בִּרְאִיַּית הָעִנְיָן, שֶׁבִּרְגְעָא חֲדָא ברגע אחד תּוֹפֵס אֶת הָעִנְיָן כּוּלּוֹ בְּכָל פְּרָטָיו ולא נדרש זמן בין הראיה והקליטה אלא מיד שרואים קולטים. וְכַיָּדוּעַ הַדּוּגְמָא שֶׁהוּבְאָה עַל זֶה[24] בחסידות, מִמַּה שֶׁמָּצִינוּ[60] שֶׁהָאַרִיז״ל הָיָה מְנַעֲנֵעַ בִּשְׂפָתָיו בְּשֵׁינַת הַצָּהֳרַיִם בְּשַׁבָּת, וְאַחַר כָּךְ אָמַר לְתַלְמִידוֹ רַבִּי חַיִּים וִויטַאל[61], שֶׁרָאָה בשנתו בְּפָרָשַׁת בָּלָק וּבִלְעָם עִנְיָנִים נַעֲלִים, שֶׁאִם יִרְצֶה לְבָאֲרָם, יִצְטָרֵךְ בִּשְׁבִיל זֶה שִׁשִּׁים אוֹ שְׁמוֹנִים שָׁנָה (כְּהַגִּירְסָאוֹת שֶׁבָּזֶה[62]). וּמְבָאֵר בָּזֶה כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי בְּסוֹף שַׁעַר הָאֱמוּנָה[63] (בְּעִנְיַן הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי גוֹ׳), דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁבְּמֶשֶׁךְ זְמַן קָצָר בְּיוֹתֵר, שְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, יוּכַל לְקַבֵּל רִיבּוּי גָּדוֹל בְּיוֹתֵר שֶׁצָּרִיךְ לְזֶה שִׁשִּׁים אוֹ שְׁמוֹנִים שָׁנָה. וְאַף שֶׁיֵּשְׁנוֹ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין חָכְמָה וּבִינָה, שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת רְאִיָּה וּשְׁמִיעָה[64], הֲרֵי זֶה לִכְאוֹרָה כְּמוֹ כְּלָל וּפְרָט, שֶׁאֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶׁבַּפְּרָט, וּבְמֵילָא יֵשׁ אֵיזֶה עֵרֶךְ בֵּינֵיהֶם, וְאִילּוּ כָּאן בְּזֶה עִנְיָן שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ כְּלָל. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁבְּחָכְמָה וּבִינָה גּוּפָא עצמם יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים

ביאור בדרך אפשר

הכתוב על מעלתו המיוחדת של מלך המשיח הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי גוֹ׳), דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁבְּמֶשֶׁךְ זְמַן קָצָר בְּיוֹתֵר, שְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, יוּכַל לְקַבֵּל רִיבּוּי גָּדוֹל בְּיוֹתֵר של דברי תורה שֶׁצָּרִיךְ לְזֶה כדי למסור את תוכן הדברים בדיבור שִׁשִּׁים אוֹ שְׁמוֹנִים שָׁנָה? וְאַף שֶׁיֵּשְׁנוֹ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין חָכְמָה וּבִינָה, שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת רְאִיָּה וּשְׁמִיעָה[64], היה מקום ליישב את התמיהה איך ייתכן שהאריז״ל קלט בשתיים־שלוש שעות דברים שכדי למסור אותם צריך שישים או שמונים שנה, בכך שהאריז״ל קלט את הדברים כפי שהם במדריגת החכמה שהיא הנקודה הראשונית של הרעיון ולכן היה די לו בזמן קצר, ואילו כדי למסור את הדברים נדרשות שנים רבות כי הכוונה למדריגת הבינה שבה הנקודות הראשוניות מסתעפות לפרטי פרטים, אורך ורוחב ועומק, ולכן מסירת הדברים תדרוש שנים רבות, וחכמה ביחס לבינה היא כראיה לגבי שמיעה, אבל בהסבר זה לא די כדי לבאר מדוע יש פער כל כך גדול ועצום בין שני הענינים, משתים־שלוש שעות עד שישים או שמונים שנה, כי ההבדל בין חכמה ובינה הֲרֵי זֶה לִכְאוֹרָה כְּמוֹ כְּלָל וּפְרָט, החכמה היא הכלל, נקודת הרעיון באופן כללי, והבינה היא פרטי הדבר, שֶׁאֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶׁבַּפְּרָט ולא עניינים אחרים ושונים לגמרי מאלו שבאו ונתבארו לאחר מכן בפרטים, וּבְמֵילָא יֵשׁ אֵיזֶה עֵרֶךְ ויחס בֵּינֵיהֶם, בין הכלל והפרט, החכמה והבינה וְאִילּוּ כָּאן בסיפור זה אודות האריז״ל הֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ כְּלָל ואין שום יחס ושום השוואה בין הזמן הקצר שבו האריז״ל קלט את הדברים, לשנים הרבות הנדרשות כדי למסור את הדברים.

58) ראה ביצה כד, ב. ב״ק עא, סע״ב. 59) שמואל־א ג, י. 60) ראה פרי עץ חיים שער קריאת שמע שעל המטה פ״א. 61) כ״ה במאמרי אדה״ז שבהערה 24 (ע׳ רסד). ועוד. בפע״ח שם: ר׳ אברהם הלוי. 62) ראה הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א בספר המאמרים תש״א ע׳ 133. 63) פנ״ט (צג, א ואילך). 64) בהבא לקמן - ראה המשך תער״ב שם ע׳ תקמד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

עניין אחד שבו היחס ביניהם הוא אכן בדוגמת כלל ופרט שהם בערך זה לזה וענייַן נוסף שבו הריחוק בין חכמה ובינה הוא באין ערוך, כפי שממשיך ומבאר.

דְּהִנֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁחָכְמָה הִיא בְּדוּגְמַת הַמַּעְיָן מקור המים **שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְפַּשֵּׁט אַחַר כָּךְ מֶרְחַב הַנָּהָר, מִכָּל מָקוֹם, לֹא זֶהוּ עִיקַּר עִנְיַן הַחָכְמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַנְּקוּדָּה שֶׁמִּמֶּנָּה מִתְפַּשֵּׁט** ומסתעף אחר כך **מֶרְחַב הַהַשָּׂגָה, אֶלָּא עִנְיַן הַחָכְמָה הוּא** לאמיתו של דבר **לְמַעְלָה מִזֶּה, וְעַד שֶׁרְאִיָּה דְּחָכְמָה לַאֲמִיתָּתָהּ הוּא עִנְיַן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶבְנָה וְהַשָּׂגָה לְגַמְרֵי** החכמה קולטת דברים לא רק כהתחלה של הבנה שכלית שלאחר מכן מתרחבת ומסתעפת בבינה אלא לאמיתו של דבר יש בחכמה בחינה נעלית יותר, קליטה שהיא 'ראיה' על־שכלית לחלוטין. **וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיָן דְּאַיִן וְיֵשׁ, שֶׁחָכְמָה** שהיא נקודה בלבד **הִיא אַיִן** לא מציאות מורגשת **וּבִינָה** שהיא פרטים רבים עם אורך ורוחב ועומק **הִיא יֵשׁ** ומציאות, שגם בעניין זה יש את שתי הדרגות האמורות לגבי חכמה ובינה בתור ראיה ושמיעה, **הִנֵּה יֶשְׁנוֹ הָאַיִן שֶׁהוּא בְּעֵרֶךְ הַיֵּשׁ** ובדרגה זו יש ערך ויחס בין החכמה והבינה, **אֲבָל לֹא זֶהוּ עִיקַּר עִנְיַן הַחָכְמָה, וְאִילּוּ עִיקַּר עִנְיַן הַחָכְמָה,** הוא הדרגה הנעלית יותר בחכמה, **הִנֵּה עִם הֱיוֹת שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ בְּחִינַת כֶּתֶר,** למרות שגם בעניין הנעלה יותר בחכמה עדיין בחינת 'כתר עליון' נעלית עוד יותר **וְכַיָּדוּעַ הַחִילּוּק שֶׁבֵּינֵיהֶם,** בין חכמה וכתר **שֶׁאַף שֶׁשְּׁנֵיהֶם נְקוּדּוֹת** בלי הסתעפות שגורמת להיות 'יש' מציאות ולכן גם בכתר וגם בחכמה מאיר האין סוף, בכל זאת, **הִנֵּה הַכֶּתֶר הוּא נְקוּדָּה שֶׁאֵין בָּהּ צִיּוּר,** נקודה מופשטת לחלוטין מכל 'ציור' והגדרה **מַה שֶּׁאֵין כֵּן חָכְמָה הִיא נְקוּדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִיּוּר** מסויים, וה'ציור' של נקודת החכמה הוא **בְּדוּגְמַת אוֹת יוּ"ד**

ביאור בדרך אפשר

הוּא, שֶׁבְּחָכְמָה וּבִינָה גּוּפָא יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים. דְּהִנֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁחָכְמָה הִיא בְּדוּגְמַת הַמַּעְיָן שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְפַּשֵּׁט אַחַר כָּךְ מֶרְחַב הַנָּהָר, מִכָּל מָקוֹם, לֹא זֶהוּ עִיקַּר עִנְיַן הַחָכְמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַנְּקוּדָּה שֶׁמִּמֶּנָּה מִתְפַּשֵּׁט מֶרְחַב הַהַשָּׂגָה, אֶלָּא עִנְיַן הַחָכְמָה הוּא לְמַעְלָה מִזֶּה, וְעַד שֶׁרְאִיָּה דְּחָכְמָה לַאֲמִיתָּתָהּ הוּא עִנְיַן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶבְנָה וְהַשָּׂגָה לְגַמְרֵי. וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיָן דְּאַיִן וְיֵשׁ, שֶׁחָכְמָה הִיא אַיִן וּבִינָה הִיא יֵשׁ, הִנֵּה יֶשְׁנוֹ הָאַיִן שֶׁהוּא בְּעֵרֶךְ הַיֵּשׁ, אֲבָל לֹא זֶהוּ עִיקַּר עִנְיַן הַחָכְמָה, וְאִילּוּ עִיקַּר עִנְיַן הַחָכְמָה, הִנֵּה עִם הֱיוֹת שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ בְּחִינַת כֶּתֶר, וְכַיָּדוּעַ הַחִילּוּק שֶׁבֵּינֵיהֶם, שֶׁאַף שֶׁשְּׁנֵיהֶם נְקוּדּוֹת, הִנֵּה הַכֶּתֶר הוּא נְקוּדָּה שֶׁאֵין בָּהּ צִיּוּר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן חָכְמָה הִיא נְקוּדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִיּוּר, בְּדוּגְמַת אוֹת יוּ"ד, מִכָּל מָקוֹם, יֵשׁ בַּחָכְמָה עִנְיָן שֶׁהוּא לְמַעְלָה לְגַמְרֵי מֵהֶבְנָה וְהַשָּׂגָה, וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל בְּעִנְיַן שָׁתִיק רַב, אַף שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁאַחַר כָּךְ הִסְבִּיר זֹאת. וּבְאוֹפֶן כָּזֶה הָיָה אֵצֶל הָאַרִיזַ"ל עִנְיַן הָרְאִיָּה דְּחָכְמָה, הַיְינוּ, לֹא רַק בְּחִינַת כְּלָל, שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, אֶלָּא רְאִיָּה דְּחָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵעִנְיַן הַכְּלָל, וְלָכֵן, רָאָה בִּשְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת מַה שֶּׁמַּשִּׂיגִים בְּמֶשֶׁךְ שִׁשִּׁים אוֹ שְׁמוֹנִים שָׁנָה כי לגבי דרגה זו בחכמה, ראיה דחכמה, מסירת הדברים בצורה מפורטת היא ענין שבאין ערוך לגמרי.

ז) **וְהִנֵּה** עִנְיַן הָרְאִיָּה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל הוּא גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ יִהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה (כַּנַּ"ל סָעִיף ב'). דְּהִנֵּה, בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה סֵדֶר הַהַנְהָגָה בְּאוֹפֶן דְּמָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוָּיָ' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים[65], וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ גּוֹ' כִּי כוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם[66], וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שהיא אמנם אות הכי קטנה אבל בכל זאת בעלת 'ציור' מסויים, **מִכָּל מָקוֹם,** על אף שכאמור מעלת הכתר גדולה ממעלת החכמה, בכל זאת **יֵשׁ בַּחָכְמָה עִנְיָן שֶׁהוּא לְמַעְלָה לְגַמְרֵי מֵהֶבְנָה וְהַשָּׂגָה** (ובחינה זו בחכמה נעלית מבינה לאין ערוך, כמבואר לעיל), **וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל בְּעִנְיַן שָׁתִיק רַב** היינו שאמר את דעתו ונשאר בדעתו למרות שהייתה קושיא על כך, **אַף שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁאַחַר כָּךְ הִסְבִּיר זֹאת,** כי דעתו היתה מבוססת על חכמה ברמה על־שכלית. **וּבְאוֹפֶן כָּזֶה הָיָה אֵצֶל הָאַרִיזַ"ל עִנְיַן הָרְאִיָּה דְּחָכְמָה** שבה קלט את הדברים בפרשת בלק ובלעם כאמור, **הַיְינוּ, לֹא רַק בְּחִינַת הַחָכְמָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּבְחִינַת כְּלָל** נקודה כללית של רעיון, **שֶׁאֵין בּוֹ** בכלל **אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט** ולכן יש יחס וערך בין הכלל והפרט, **אֶלָּא** מדובר על הדרגה היותר נעלית בחכמה שהיא **רְאִיָּה דְּחָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵעִנְיַן הַכְּלָל, וְלָכֵן, רָאָה** האריז"ל **בִּשְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת** בלבד **מַה שֶּׁמַּשִּׂיגִים בְּמֶשֶׁךְ שִׁשִּׁים אוֹ שְׁמוֹנִים שָׁנָה** כי לגבי דרגה זו בחכמה, ראיה דחכמה, מסירת הדברים בצורה מפורטת היא ענין שבאין ערוך לגמרי.

ז) **וְהִנֵּה** עִנְיַן הָרְאִיָּה שֶׁנִּתְבָּאֵר **לְעֵיל** לגבי האופן שבו קלט האריז"ל את דברי התורה בפרשת בלק ובלעם **הוּא גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ** שמשיח ילמד תורה את כל העם **יִהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה (כַּנַּ"ל סָעִיף ב'** וכמובא שם המבואר בחסידות על הכתוב האמור במשיח 'הנה ישכיל עבדי...'). **דְּהִנֵּה, בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה סֵדֶר הַהַנְהָגָה** של העולם **בְּאוֹפֶן דְּמָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוָּיָ' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים[65],** וכל המציאות תהיה מלאה בידיעת ה' **וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ גּוֹ'** כיוון שלא יהיה צורך בכך **כִּי כוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי** את הקדוש־ברוך־הוא **לְמִקְטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם[66], וְהַיְינוּ, שֶׁאַף**

65) ישעי' יא, ט. 66) ירמי' לא, לג.

ביאור בדרך אפשר

עַל פִּי שֶׁיִּהְיוּ אָז בימות המשיח **קְטַנִּים וּגְדוֹלִים, מִכָּל מָקוֹם, כּוּלָּם** גם אלה שהם 'קטנים' **יֵדְעוּ אוֹתִי בְּשָׁוֶה** הקטנים ידעו את ה' במידה שווה לגדולים, **שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁיִּהְיֶה אָז עִנְיַן הָרְאִיָּה** ובראיה כולם שוים, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת הַחִילּוּק ההבדל הכללי **בֵּין קְטַנִּים וּגְדוֹלִים הוּא מִצַּד הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, שֶׁבָּזֶה** בהבנה שכלית **שַׁיָּךְ הַגֶּדֶר שֶׁל הִתְפַּשְּׁטוּת** והתרחבות **וְהַגֶּדֶר שֶׁל שֶׁטַח, אִם שֶׁטַח** והגבולות **כִּפְשׁוּטוֹ** שיכולים להיות בו הבדלים בין שטח קטן לשטח גדול **אוֹ שֶׁטַח רוּחָנִי, בְּשֵׂכֶל** ובזה יש הבדלים בין השגת השכל של קטן שהיא מועטת ומצומצמת להשגת השכל של גדול שהיא מרובה ונרחבת. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעִנְיַן הָרְאִיָּה, שֶׁבְּרִגְעָא חֲדָא** שברגע אחד, ובמבט אחד, **תּוֹפֵס** וקולט הרואה **אֶת הָעִנְיָן כּוּלּוֹ בְּכָל פְּרָטָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאַחַר כָּךְ יִצְטָרֵךְ מֶשֶׁךְ זְמַן עַד שֶׁיּוּכַל לְהַמְשִׁיךְ זֹאת בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה** למרות שכדי לקלוט את מה שראו בהבנה שכלית כן נדרש זמן, בכל זאת עצם הקליטה בראיה היא 'ברגעא חדא'. **וּבְאוֹפֶן** בדרך של ראיה **יִהְיֶה הַלִּימוּד שֶׁיְּלַמֵּד מָשִׁיחַ אֶת כָּל הָעָם כּוּלּוֹ, שֶׁמִּקְּטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם כּוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי** ולא יהיה הבדל בין ידיעת ה' של 'קטנים' לידיעת ה' של 'גדולים', **כֵּיוָן שֶׁהַלִּימוּד יִהְיֶה** לא בדרך של הבנה והשגה שכלית אלא **בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה שֶׁעַל יָדָהּ תּוֹפְסִים אֶת הָעִנְיָן כּוּלּוֹ** בבת אחת, כמבואר לעיל באריכות, **וּלְאַחֲרֵי זֶה** אחרי קליטת העניין בראיה **יָכוֹל כָּל אֶחָד לְפָרֵט** (פאַנאַנדערנעמען) 'לפרק' לחלקים ולפרטים) **זֹאת בְּאוֹפֶן הַמַּתְאִים לְפִי הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים שֶׁלּוֹ, קְטַנִּים לְפִי הָאוֹפֶן שֶׁלָּהֶם, וּגְדוֹלִים לְפִי הָאוֹפֶן שֶׁלָּהֶם,** כדי שמאוחר יותר תהיה אצלם, כל אחד לפי עניינו, גם

1 שֶׁיִּהְיוּ אָז קְטַנִּים וּגְדוֹלִים, מִכָּל מָקוֹם, כּוּלָּם יֵדְעוּ
2 אוֹתִי בְּשָׁוֶה, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁיִּהְיֶה אָז עִנְיַן הָרְאִיָּה.
3 וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת הַחִילּוּק בֵּין קְטַנִּים
4 וּגְדוֹלִים הוּא מִצַּד הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, שֶׁבָּזֶה שַׁיָּךְ
5 הַגֶּדֶר שֶׁל הִתְפַּשְּׁטוּת וְהַגֶּדֶר שֶׁל שֶׁטַח, אִם שֶׁטַח
6 כִּפְשׁוּטוֹ אוֹ שֶׁטַח רוּחָנִי, בְּשֵׂכֶל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן
7 בְּעִנְיַן הָרְאִיָּה, שֶׁבְּרִגְעָא חֲדָא תּוֹפֵס אֶת הָעִנְיָן
8 כּוּלּוֹ בְּכָל פְּרָטָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאַחַר כָּךְ יִצְטָרֵךְ
9 מֶשֶׁךְ זְמַן עַד שֶׁיּוּכַל לְהַמְשִׁיךְ זֹאת בַּהֲבָנָה
10 וְהַשָּׂגָה. וּבְאוֹפֶן כָּזֶה יִהְיֶה הַלִּימוּד שֶׁיְּלַמֵּד
11 מָשִׁיחַ אֶת כָּל הָעָם כּוּלּוֹ, שֶׁמִּקְּטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם
12 כּוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי, כֵּיוָן שֶׁהַלִּימוּד יִהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל
13 רְאִיָּה שֶׁעַל יָדָהּ תּוֹפְסִים אֶת הָעִנְיָן כּוּלּוֹ, וּלְאַחֲרֵי
14 זֶה יָכוֹל כָּל אֶחָד לְפָרֵט (פאַנאַנדערנעמען) זֹאת
15 בָּאוֹפֶן הַמַּתְאִים לְפִי הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים שֶׁלּוֹ,
16 קְטַנִּים לְפִי הָאוֹפֶן שֶׁלָּהֶם, וּגְדוֹלִים לְפִי הָאוֹפֶן
17 שֶׁלָּהֶם, לְאַחֲרֵי שֶׁאֵצֶל כּוּלָּם הָיְתָה רְאִיַּת הָעִנְיָן
18 עַל יְדֵי מָשִׁיחַ, שֶׁיַּשְׂכִּיל (כְּדִיּוּק הַלָּשׁוֹן הִנֵּה
19 יַשְׂכִּיל עַבְדִּי, לֹא יְלַמֵּד, אֶלָּא יַשְׂכִּיל) אֶת אֵלּוּ
20 שֶׁיִּלְמַד עִמָּהֶם וְיִפְעַל אֶצְלָם עִנְיַן הַשֵּׂכֶל בְּאוֹפֶן
21 שֶׁל רְאִיָּה, שֶׁתּוֹפֶסֶת בְּרִגְעָא חֲדָא אֶת כָּל הָעִנְיָן
22 בְּכָל פְּרָטָיו.
23 ח) **וְכֵיוָן** שֶׁתַּכְלִית וּשְׁלֵימוּת הַשֵּׂכֶל דִּימוּת
24 הַמָּשִׁיחַ תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ
25 כָּל מֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת (כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא[67]), הִנֵּה
26 עַל זֶה נֶאֱמַר אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב,
27 שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הָעִנְיָן דְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ הוּא לֹא עַתָּה
28 וְלֹא קָרוֹב, הִנֵּה מִזְּמַן לִזְמַן עַל כָּל פָּנִים צָרִיךְ
29 לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן דְּאֶרְאֶנּוּ וַאֲשׁוּרֶנּוּ (שֶׁהוּא
30 עִנְיַן הָרְאִיָּה), שֶׁזּוֹהִי הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא מֵעֵין
31 הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא לְעִנְיַן הָרְאִיָּה שֶׁיִּהְיֶה בִּימוֹת

ביאור בדרך אפשר

הבנה שכלית **לְאַחֲרֵי שֶׁאֵצֶל כּוּלָּם הָיְתָה** כבר קודם לכן **רְאִיַּת הָעִנְיָן עַל יְדֵי מָשִׁיחַ, שֶׁיַּשְׂכִּיל (כְּדִיּוּק הַלָּשׁוֹן** בכתוב המצוטט לעיל מנבואת ישעיה **הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי, לֹא יְלַמֵּד** שמשמעו לימוד בהבנה והשגה שכלית בלבד, **אֶלָּא** משיח **יַשְׂכִּיל) אֶת אֵלּוּ שֶׁיִּלְמַד עִמָּהֶם** תורה **וְיִפְעַל אֶצְלָם עִנְיַן הַשֵּׂכֶל בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה,** שֶׁתּוֹפֶסֶת בְּרִגְעָא חֲדָא אֶת כָּל הָעִנְיָן בְּכָל פְּרָטָיו כמבואר לעיל.

ח) **וְכֵיוָן שֶׁתַּכְלִית וּשְׁלֵימוּת הַשֵּׂכֶל דִּימוּת הַמָּשִׁיחַ תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ** כמבואר לעיל, **כָּל מֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת** שכעת מבררים ומזככים את העולם ומבררים ומעלים את הניצוצות האלוקיים שבו, ובימות המשיח התוצאות של מעשינו ועבודתינו בלימוד התורה וקיום המצוות ותיקון העולם, יתגלו), **הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר** בנבואת בלעם, בפסוק הפותח את המאמר, **אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב,** והכוונה היא ללמד ולהדגיש **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הָעִנְיָן דְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ הוּא לֹא עַתָּה וְלֹא קָרוֹב,** ולעת עתה אין אפשרות ללמוד תורה מפי משיח באופן של ראיה **הִנֵּה מִזְּמַן לִזְמַן עַל כָּל פָּנִים** לפחות לפעמים **צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן דְּאֶרְאֶנּוּ וַאֲשׁוּרֶנּוּ (שֶׁהוּא עִנְיַן הָרְאִיָּה), שֶׁזּוֹהִי הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** ההתעוררות מלמטה, מצד האדם, **מֵעֵין הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא,** ההתעוררות מלמעלה, מצד האלוקות שאותה רוצים להמשיך ולגלות, כמובא בחסידות מהזוהר שכדי לפעול המשכה והתגלות מסויימת מלמעלה, צריכה להיות התעוררות מלמטה מעין זה, היינו באותו עניין. ובנידון דידן, עבודת ה' בדרך של ראיה היא האתערותא דלתתא המתאימה לעורר אתערותא דלעילא **לְעִנְיַן הָרְאִיָּה שֶׁיִּהְיֶה בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ.**

וממשיך ומפרט מהי עבודת ה' בדרך של ראיה (שכאמור נדרשת, לפחות מזמן לזמן, גם כעת בזמן הגלות):

---

67) רפל"ז.

ביאור בדרך אפשר

וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הַדָּבָר הַנִּרְאֶה נִמְצָא בְּרִיחוּק, לֹא עַתָּה וְלֹא קָרוֹב, מִכָּל מָקוֹם למרות המרחק, **הֲרֵי זֶה** נקלט **אֶצְלוֹ** אצל המתבונן ו'רואה' **לֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁמִיעָה, שֶׁבָּזֶה יָכוֹל לִהְיוֹת חֲלִישׁוּת** במשך הזמן, **וִיתֵירָה מִזֶּה,** יכול להיות שלא רק ייחלש ואפילו **שֶׁיִּתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא** הקליטה של העניין היא **בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה (אֶרְאֶנּוּ וַאֲשׁוּרֶנּוּ), וְעַד שֶׁחוֹדֵר** הדבר הנראה (והתוכן שלו) **אֶת כָּל מְצִיאוּתוֹ וְעֶצֶם נַפְשׁוֹ** של האדם הרואה עד כדי כך **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָזוּז מִמֶּנּוּ, בְּדוּגְמַת הַמָּשָׁל לְאָדָם שֶׁרוֹאֶה צִיּוּר נִפְלָא** נפלא כל כך שהמראה שלו מרתק את המביט לגמרי **וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְנַתֵּק מִמֶּנּוּ** והוא מרותק כל כך **עַד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלָל מַה נַּעֲשָׂה סְבִיבוֹ, כֵּיוָן שֶׁמִּתְאַחֵד לְגַמְרֵי עִם הַדָּבָר הַנִּפְלָא שֶׁרוֹאֶה**[68].

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל (סָעִיף ג') שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים הנפעלים **בְּרִאְיָה, וְהַיְינוּ, שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁהַדָּבָר הַנִּרְאֶה פּוֹעֵל עַל הָרוֹאֶה לְשַׁנּוֹתוֹ כוּ', וְעַד** כדי כך היא פעולתו של הדבר הנראה על האדם הרואה **שֶׁפּוֹעֵל בּוֹ בִּיטּוּל הַמְּצִיאוּת,** וכמבואר לעיל לגבי התבוננות באלוקות באופן של ראיה שפועלת על האדם ביטול מוחלט של מציאותו, שזהו עניין אחד הנפעל בראיה, ובנוסף לכך **יֶשְׁנָהּ גַּם הַפְּעוּלָּה שֶׁל הָאָדָם הָרוֹאֶה עַל הַדָּבָר הַנִּרְאֶה, כְּמוֹ בְּעַיִן טוֹבָה אוֹ לְהֵיפֶךְ חַס וְשָׁלוֹם** שזו פעולה והשפעה של האדם על הדבר שבו הוא מביט, והיא העניין השני בראיה.

וְכֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת הָעֲבוֹדָה, ביחס לעבודת ה' באופן כללי **שֶׁזֶּהוּ** המשמעות הפנימית של **מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[69] בתורה **רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב גו', רְאֵה דַּיְיקָא,** והכתוב מדייק ואומר 'ראה' ללמד **שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁהֲעֲבוֹדָה** שהיהודי עובד את ה' **הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה** בהתקרבות גדולה וכו', **אֲזַי פּוֹעֵל** היהודי **בְּהַדָּבָר הַנִּרְאֶה עִילּוּי שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ** והדבר מתעלה בעלייה לאין שיעור.

ביאור בדרך אפשר

1 הַמְּשִׁיחַ. וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הַדָּבָר הַנִּרְאֶה נִמְצָא
2 בְּרִיחוּק, לֹא עַתָּה וְלֹא קָרוֹב, מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי זֶה
3 אֶצְלוֹ לֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁמִיעָה, שֶׁבָּזֶה יָכוֹל לִהְיוֹת
4 חֲלִישׁוּת, וִיתֵירָה מִזֶּה, שֶׁיִּתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי חַס
5 וְשָׁלוֹם, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה (אֶרְאֶנּוּ וַאֲשׁוּרֶנּוּ),
6 וְעַד שֶׁחוֹדֵר אֶת כָּל מְצִיאוּתוֹ וְעֶצֶם נַפְשׁוֹ שֶׁאֵינוֹ
7 יָכוֹל לָזוּז מִמֶּנּוּ, בְּדוּגְמַת הַמָּשָׁל לְאָדָם שֶׁרוֹאֶה
8 צִיּוּר נִפְלָא וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְנַתֵּק מִמֶּנּוּ עַד שֶׁאֵינוֹ
9 יוֹדֵעַ כְּלָל מַה נַּעֲשָׂה סְבִיבוֹ, כֵּיוָן שֶׁמִּתְאַחֵד
10 לְגַמְרֵי עִם הַדָּבָר הַנִּפְלָא שֶׁרוֹאֶה[68].
11 וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר
12 לְעֵיל (סָעִיף ג') שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים בְּרִאְיָה,
13 וְהַיְינוּ, שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁהַדָּבָר הַנִּרְאֶה פּוֹעֵל עַל
14 הָרוֹאֶה לְשַׁנּוֹתוֹ כוּ', וְעַד שֶׁפּוֹעֵל בּוֹ בִּיטּוּל
15 הַמְּצִיאוּת, יֶשְׁנָהּ גַּם הַפְּעוּלָּה שֶׁל הָאָדָם הָרוֹאֶה
16 עַל הַדָּבָר הַנִּרְאֶה, כְּמוֹ בְּעַיִן טוֹבָה אוֹ לְהֵיפֶךְ חַס
17 וְשָׁלוֹם. וְכֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת הָעֲבוֹדָה, שֶׁזֶּהוּ
18 מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[69] רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים
19 וְאֶת הַטּוֹב גו', רְאֵה דַּיְיקָא, שֶׁעַל יְדֵי זֶה
20 שֶׁהֲעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה, אֲזַי פּוֹעֵל
21 בְּהַדָּבָר הַנִּרְאֶה עִילּוּי שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
22 יֵשׁ לוֹמַר בְּנוֹגֵעַ לְתַכְלִית וּשְׁלֵימוּת הַשָּׁכָר בִּימוֹת
23 הַמָּשִׁיחַ, שֶׁתָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ (כַּנַּ"ל),
24 שֶׁכַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל אֶרְאֶנּוּ
25 וַאֲשׁוּרֶנּוּ, שֶׁחוֹדֵר אֶת כָּל מְצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי, הֲרֵי
26 זֶה פּוֹעֵל גַּם בְּהָעִנְיָן דְּדֶרֶךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם
27 שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל גו' וְיִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חָיִל, שֶׁיִּהְיֶה
28 בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר. דְּהִנֵּה, בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת עִנְיָן
29 הַגְּאוּלָּה אִיתָא בְּגְמָרָא בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין[70] שֶׁיֵּשׁ
30 בָּזֶה כַּמָּה אֶפָנִים, בְּעִתָּהּ[71], אוֹ בְּאוֹפֶן דְּזָכוּ
31 אֲחִישֶׁנָּה[71], וּבְאוֹפֶן דְּזָכוּ גוּפָא יֶשְׁנָם כַּמָּה וְכַמָּה
32 דְּרָגוֹת כוּ'. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה, וְכַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם
33 אַחֵר פִּתְגַּם רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ שֶׁאֲנָחָה שֶׁל יְהוּדִי הִיא תְּשׁוּבָה עִילָּאָה[72], שֶׁזּוֹהִי
45 נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב גו', רְאֵה דַּיְיקָא,
46 והכתוב מדייק ואומר 'ראה' ללמד שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁהֲעֲבוֹדָה שהיהודי
47 עובד את ה' הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה בהתקרבות גדולה וכו', אֲזַי פּוֹעֵל
48 היהודי בְּהַדָּבָר הַנִּרְאֶה עִילּוּי שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ והדבר מתעלה בעלייה
49 לאין שיעור.
50 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּנוֹגֵעַ
51 לְתַכְלִית וּשְׁלֵימוּת הַשָּׁכָר
52 בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ, שֶׁתָּלוּי
53 בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ (כַּנַּ"ל
54 כמובא לעיל מספר התניא),
55 שֶׁכַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה בכל מעשינו
56 ועבודתינו בתורה ומצוות בזמן הגלות
57 הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל אֶרְאֶנּוּ
58 וַאֲשׁוּרֶנּוּ, שהוא אופן שֶׁחוֹדֵר
59 אֶת כָּל מְצִיאוּתוֹ של האדם
60 לְגַמְרֵי, הֲרֵי זֶה פּוֹעֵל גַּם
61 בְּהָעִנְיָן דְּדֶרֶךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב
62 וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל גו'
63 וְיִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חָיִל, הוא עניין
64 המשיח והגאולה שבא כתוצאה
65 ממעשינו ועבודתינו שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹפֶן
66 נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר. דְּהִנֵּה, בְּנוֹגֵעַ
67 לִכְלָלוּת עִנְיָן הַגְּאוּלָּה אִיתָא
68 מובא בְּגְמָרָא בְּמַסֶּכֶת
69 סַנְהֶדְרִין[70] שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה כַּמָּה
70 אֶפָנִים שהם דרגות שונות במעלת
71 הגאולה, בְּעִתָּהּ[71] בזמן שנקבע
72 מראש, אוֹ בְּאוֹפֶן דְּזָכוּ
73 אֲחִישֶׁנָּה[71] מהר יותר ומוקדם יותר,
74 וּבְאוֹפֶן דְּזָכוּ גוּפָא עצמו יֶשְׁנָם
75 כַּמָּה וְכַמָּה דְּרָגוֹת כוּ' ומזה
76 מובן שגם הגאולה יכולה להיות באופן
77 נעלה יותר ועל ידי עבודת ה' באופן
78 נעלה, ניתן לפעול זאת. וּכְלָלוּת
79 הָעִנְיָן בָּזֶה, באמור לעיל שתוספת
80 מעלה במעשינו ועבודתינו מביאה
81 לתוספת מעלה בגאולה שֶׁיִּשְׂרָאֵל
82 עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה, וְכַמְבוֹאָר
83 בְּמָקוֹם אַחֵר פִּתְגַּם רַבּוֹתֵינוּ
84 נְשִׁיאֵינוּ שֶׁאֲנָחָה שֶׁל יְהוּדִי
85 הִיא תְּשׁוּבָה עִילָּאָה[72], מדרגה

68) ראה המשך תער"ב שם ס"ע תקמה. 69) נצבים ל, טו. 70) צח, א. 71) ישעי' ס, כב. 72) ספר השיחות תרצ"א ע' 185.

ביאור בדרך אפשר

נעלית בתשובה **שֶׁזּוֹהִי הַתְּשׁוּבָה שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר** בזוהר **שֶׁמָּשִׁיחַ אָתָא** בא **לְאַתְבָּא צַדִּיקַיָּא בִּתְיוּבְתָּא**[73] להשיב צדיקים בתשובה, **וְאָז** כשעושים תשובה נעלית **נִגְאָלִין מִיָּד**[74]. **אַךְ עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּאִרְאֶנּוּ וַאֲשׁוּרֶנּוּ, פּוֹעֲלִים שֶׁהַגְּאוּלָּה בְּאוֹפֶן דְּזָכוּ תִּהְיֶה בְּעִילּוּי שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ** אפילו יותר ממה שפועלים על ידי התשובה.

ט) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר כָּל הַנַּ"ל עִם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּמִזְמוֹר תְּהִלִּים שֶׁל הרבי הריי"צ **בַּעַל הַשִּׂמְחָה וְהַגְּאוּלָּה**[75] שנגאל ממאסר בי"ב תמוז (בשנת תרפ"ז) ויום זה הוא גם יום הולדתו, בשנת תר"מ, כך שביום זה, י"ב תמוז תש"ל, יום אמירת מאמר זה על ידי הרבי, התחילה שנת הצ"א להולדתו והפרק המתאים למספר שנותיו, פרק צ"א פותח בפסוק **יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן**[76]. והקשר של המבואר לעיל לפסוק זה הוא **דְּהִנֵּה, בִּרְשִׁימוֹת הַצֶּמַח צֶדֶק לִתְהִלִּים**[77] **הוּבָא וְנִתְבָּאֵר פֵּירוּשׁ הַזֹּהַר**[78] על הפסוק, **בְּסֵתֶר דָּא** זו בחינת **אִמָּא, סְפִירַת הַבִּינָה [וְלָכֵן נִקְרֵאת מִי**[79], בגלל שהבינה נסתרת (לעומת המידות שהן בגלוי) **נִקְרֵאת מִי**[79], וכמבואר בלקוטי תורה: "הנה פירוש אלה פקודי לשון אלה הוא כמו שכתוב שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. כי אלה הוא לשון גילוי ומי הוא לשון נסתר דקיימא לשאלה מי הוא זה ואיזהו שלא נודע מהותו. והעניין כי אלה הוא בחינת המידות שנקרא והנגלות כנ"ל ונמשכים ונולדים מן השכל וההתבוננות הוא בחינת בינה אם הבנים שנקראת מי", **וְעַל זֶה נֶאֱמַר**[80] **שֶׁאַל נָא לְיָמִים רִאשׁוֹנִים, אֲבָל לֹא לִפְנֵי זֶה**[81] כדברי חכמינו ז"ל בגמרא שאין אדם רשאי לשאול מה היה קודם הבריאה כי יש דברים שהם נסתרים]. **וְעֶלְיוֹן מִינָּהּ** ולמעלה ממנה, היינו למעלה מבחינת

ביאור בדרך אפשר

הבינה, **דָּא** זו **חָכְמָה, הַיְינוּ, שֶׁעֶלְיוֹן לְגַבֵּי סֵתֶר** (**בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן** הדרגה שלמעלה מדרגת "סתר") **הוּא בְּחִינַת הַחָכְמָה. וְעַל פִּי זֶה, פֵּירוּשׁ בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן הַיְינוּ יִחוּד** חיבור על ידי השפעה מהפנימיות של המשפיע אל הפנימיות של המקבל **אַבָּא וְאִמָּא** (**חָכְמָה** הנקראת 'אבא' **וּבִינָה** הנקראת 'אמא'). **וּלְאַחֲרֵי זֶה** בהמשך הכתוב **נֶאֱמַר בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן, בְּצֵל קָאֵי** מכוון **עַל סְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא צֵל,** כי כשם שהצל הוא לא דבר בפני עצמו אלא צל של המציאות, כך החכמה אין לה עניין משל עצמה והיא מקבלת מהספירות שמעליה **וְשַׁדַּי קָאֵי** מכוון **עַל מִדַּת הַיְסוֹד,** ואין הכוונה רק למידת היסוד בפני עצמה אלא על **כְּלָלוּת בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין** כל המידות העליונות (הנקראות 'פנים זעירות' כי ביחס לאור המוחין, והאור שלמעלה מהמוחין, יש במידות אור מועט ר'קטן'), **וְאִם כֵּן, בְּצֵל שַׁדַּי הוּא עִנְיָן יִחוּד זְעֵיר אַנְפִּין** המידות **וְנוּקְבֵיהּ** המלכות המקבלת מהמידות, ונמצא שהפסוק רומז הן ליחוד (המביא תוספת השפעה וגילוי) של חכמה ובינה והן ליחוד של זעיר־אנפין ומלכות.

וְעַל דֶּרֶךְ המבואר בחסידות **עַל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[82] בתורה **אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת,** מדייק ואומר **שְׁתֵּי פְּעָמִים מִשְׁכָּן, כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּדְּרוּשִׁים**[83] מאמרי חסידות **שֶׁהֵם שְׁנֵי הָעִנְיָנִים** של ה"יחוד" ותוספת ההשפעה **דְּיִחוּד אַבָּא וְאִמָּא וְיִחוּד זְעֵיר אַנְפִּין וְנוּקְבֵיהּ, שֶׁנַּעֲשִׂים** נפעלים **עַל יְדֵי שְׁנֵי אֲפָנִים בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְמַטָּה. וְהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁהָעִנְיָן דְּיִחוּד חָכְמָה וּבִינָה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁהַבִּינָה** המקבלת את ההשפעה **מִתְבַּטֶּלֶת לַחָכְמָה** מקור ההשפעה,

1 **הַתְּשׁוּבָה שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר שֶׁמָּשִׁיחַ אָתָא לְאַתְבָּא**
2 **צַדִּיקַיָּא בִּתְיוּבְתָּא**[73], **וְאָז נִגְאָלִין מִיָּד**[74]. **אַךְ עַל**
3 **יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּאִרְאֶנּוּ וַאֲשׁוּרֶנּוּ, פּוֹעֲלִים**
4 **שֶׁהַגְּאוּלָּה בְּאוֹפֶן דְּזָכוּ תִּהְיֶה בְּעִילּוּי שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ.**
5 **ט) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר כָּל הַנַּ"ל עִם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**
6 **בְּמִזְמוֹר תְּהִלִּים שֶׁל בַּעַל הַשִּׂמְחָה**
7 **וְהַגְּאוּלָּה**[75], **יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי**
8 **יִתְלוֹנָן**[76]. **דְּהִנֵּה, בִּרְשִׁימוֹת הַצֶּמַח צֶדֶק**
9 **לִתְהִלִּים**[77] **הוּבָא וְנִתְבָּאֵר פֵּירוּשׁ הַזֹּהַר**[78], **בְּסֵתֶר**
10 **דָּא אִמָּא, סְפִירַת הַבִּינָה [וְלָכֵן נִקְרֵאת מִי**[79], **וְעַל**
11 **זֶה נֶאֱמַר**[80] **שְׁאַל נָא לְיָמִים רִאשׁוֹנִים, אֲבָל לֹא**
12 **לִפְנֵי זֶה**[81]**]. וְעֶלְיוֹן מִינָּהּ דָּא חָכְמָה, הַיְינוּ,**
13 **שֶׁעֶלְיוֹן לְגַבֵּי סֵתֶר (בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן) הוּא בְּחִינַת**
14 **הַחָכְמָה. וְעַל פִּי זֶה, פֵּירוּשׁ בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן הַיְינוּ**
15 **יִחוּד אַבָּא וְאִמָּא (חָכְמָה וּבִינָה). וּלְאַחֲרֵי זֶה**
16 **נֶאֱמַר בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן, בְּצֵל קָאֵי עַל סְפִירַת**
17 **הַמַּלְכוּת שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא צֵל, וְשַׁדַּי קָאֵי עַל מִדַּת**
18 **הַיְסוֹד, כְּלָלוּת בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין, וְאִם כֵּן, בְּצֵל**
19 **שַׁדַּי הוּא עִנְיָן יִחוּד זְעֵיר אַנְפִּין וְנוּקְבֵיהּ. וְעַל**
20 **דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[82] **אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן**
21 **הָעֵדוּת, שְׁתֵּי פְּעָמִים מִשְׁכָּן, כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה**
22 **בַּדְּרוּשִׁים**[83] **שֶׁהֵם שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּיִחוּד אַבָּא**
23 **וְאִמָּא וְיִחוּד זְעֵיר אַנְפִּין וְנוּקְבֵיהּ, שֶׁנַּעֲשִׂים עַל**
24 **יְדֵי שְׁנֵי אֲפָנִים בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְמַטָּה. וְהִנֵּה**
25 **יָדוּעַ שֶׁהָעִנְיָן דְּיִחוּד חָכְמָה וּבִינָה הוּא בְּאוֹפֶן**

וראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ס"ע תקנא (הועתק ב"היום יום" ג תמוז). 73) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נח, ד. שמע"צ צב, ב. שה"ש מה, א. נ, סע"ב. ועוד. 74) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. 75) כידוע המנהג לומר הקאַפּיטל תהלים המתאים למספר שנותיו (ראה ספר המאמרים י"א ניסן ח"א ע' 1 ואילך. וש"נ). 76) קאַפּיטל צא, פסוק א. 77) אוה"ת (יהל אור) תהלים ע' שכו. 78) תקוני זהר תיקון סב (צז, ב. - באוה"ת שם: צד, ב. וצ"ל כנ"ל). 79) זח"ב קיז, ב. לקו"ת פקודי ד, ג. 80) ואתחנן ד, לב. וראה חגיגה יא, סע"ב. 81) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ח"א ע' רצט (בחו"ב עצמן אי אתה שואל). מאמרי אדמו"ר האמצעי תזריע ע' תסה (למעלה מימים ראשונים (ז"ת) דבינה אי אתה שואל). 82) ר"פ פקודי. 83) ראה לקו"ת שם ואילך.

ביאור בדרך אפשר

וְלֹא רַק לַחָכְמָה עַצְמָהּ, אֶלָּא הביטול של הבינה הוא גַּם לְכָל הָעִנְיָנִים שֶׁבָּהּ בחכמה, וְעַד לְאוֹר אֵין סוֹף שֶׁבַּחָכְמָה, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ, שֶׁזּוֹ הִיא מַדְרֵגַת הַחָכְמָה[84] שבה מאיר האין סוף עצמו בגלוי ובעת יחוד חכמה ובינה, הבינה מתבטלת אל האין סוף שבחכמה. וְזֶהוּ מַה שֶּׁמְּבוֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ דְּרוּשֵׁי אֵלֶּה פְּקוּדֵי[85] ב'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן, שֶׁעִנְיַן (מִשְׁכַּן) הָעֵדוּת (יִחוּד חָכְמָה וּבִינָה) הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן עֲדֵי עֲדָיִים[86], לשון תכשיט שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַכֶּתֶר שהוא תכשיט ונמצא כי אף על פי שמדובר על החכמה, לאמיתו של דבר הכוונה לעניין שלמעלה מהחכמה עצמה. וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁבַּחָכְמָה גּוּפָא עצמו יֵשׁ בְּחִינָה שֶׁהִיא כְּמוֹ כְּלָל לִפְרָט, שֶׁזּוֹהִי הַנְּקוּדָה שֶׁמִּמְּנָּה בָּא אַחַר כָּךְ מֶרְחַב הַנָּהָר, אַךְ יֶשְׁנוֹ גַּם עִנְיַן הַחָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִזֶּה, וְעַד לַאֲמִיתִּית עִנְיַן הַחָכְמָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הָרְאִיָּה ומצד עניין זה בחכמה היא נעלית באין ערוך, וכאן נוסף שביחוד חכמה ובינה נמשך גם מעניין נעלה זה שבחכמה שקשור בכך שבחכמה מאיר האין סוף. וְכָל זֶה כל האורות הנעלים שנמשכים ביחוד חכמה ובינה (אבא ואימא) נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ גַּם בִּיחוּד זְעִיר אַנְפִּין וְנוּקְבֵיהּ[87], היינו יחוד זעיר אנפין ומלכות שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן, כאמור ש'צל' הוא עניין המלכות ו'שד-י' הוא עניין המידות. וִיתֵירָה מִזֶּה, בעומק יותר הכתוב 'יושב בסתר עליון' רומז על דברים עוד יותר נעלים, כְּפִי שֶׁמֵּבִיא הַצֶּמַח[88] צֶדֶק מַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ, לְכָךְ אָמַר מֹשֶׁה יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן, הקדוש-ברוך-הוא הוּא עֶלְיוֹן עַל כָּל בְּרִיּוֹתָיו, מַהוּ בְּצֵל שַׁדַּי כו' בְּצֵל שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַקָּבָּ"ה הוּא יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן, 'עליון' במובן זה שהוא לְמַעְלָה מִכָּל הָעוֹלָמוֹת כּוּלָּם גם העולמות הכי עליונים, מִכָּל מָקוֹם, בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן, שֶׁשּׁוֹרֶה הקדוש-ברוך-הוא בַּמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל והשראת השכינה היא למטה דווקא. וּמַמְשִׁיךְ הַצֶּמַח צֶדֶק[89] לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁאַף עַל פִּי כֵן למרות שהכונה למשכן שעשה 'בצלאל' לֹא נֶאֱמַר בְּצֵל אֵ־ל, אֶלָּא בְּצֵל שַׁדַּי, אף ששניהם הן שמותיו של הקדוש-ברוך-הוא, כִּי, כְּלָלוּת הַחִילּוּק שֶׁבֵּין שֵׁם אֵ־ל לְשֵׁם שַׁדַּי, שֶׁשֵּׁם שַׁדַּי הוּא, שֶׁהוּא כדברי חכמינו ז"ל בגמרא מִלְּשׁוֹן שֶׁאָמַר לְעוֹלָמוֹ דַּי[90], מוֹרֶה עַל עִנְיָן שֶׁל מִיעוּט (קְצָת) וּמִדִּידָה וְהַגְבָּלָה (וְזֶהוּ שֶׁשֵּׁם שַׁדַּי הוּא בִּיסוֹד, בְּדוּגְמַת מִדַּת הַיְסוֹד שֶׁהוּא לְבַר מִגּוּפָא), וּבִכְלָלוּת חֲרֵי זֶה מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲזַ"ל[91] כְּשֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ אֵינוֹ מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְפִי כֹּחָן. אֲבָל שֵׁם אֵ־ל קָאֵי עַל סְפִירַת הַחֶסֶד, שֶׁהִיא תְּחִלַּת כָּל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת (וְעַד לָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן[92] המסמל את התחלת הגילוי וההשפעה של האלוקות בעולם), וְעַל זֶה על ההארה וההשפעה ממידת החסד אָמְרוּ[91] שֶׁהוּא הקדוש-ברוך-הוא נוֹתֵן לָהֶם לנבראים לְפִי כֹּחוֹ, הַיְינוּ לְפִי הַכֹּחַ שֶׁלְּמַעְלָה.

1 שֶׁהַבִּינָה מִתְבַּטֶּלֶת לַחָכְמָה, וְלֹא רַק לַחָכְמָה
2 עַצְמָהּ, אֶלָּא גַּם לְכָל הָעִנְיָנִים שֶׁבָּהּ, וְעַד לְאוֹר
3 אֵין סוֹף שֶׁבַּחָכְמָה, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ,
4 שֶׁזּוֹ הִיא מַדְרֵגַת הַחָכְמָה[84]. וְזֶהוּ מַה שֶּׁמְּבוֹאָר
5 בְּהֶמְשֵׁךְ דְּרוּשֵׁי אֵלֶּה פְּקוּדֵי[85], שֶׁעִנְיַן (מִשְׁכַּן)
6 הָעֵדוּת (יִחוּד חָכְמָה וּבִינָה) הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן עֲדֵי
7 עֲדָיִים[86], שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַכֶּתֶר. וְהַיְינוּ כְּמוֹ
8 שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁבַּחָכְמָה גּוּפָא יֵשׁ בְּחִינָה שֶׁהִיא
9 כְּמוֹ כְּלָל לִפְרָט, שֶׁזּוֹהִי הַנְּקוּדָה שֶׁמִּמְּנָּה בָּא
10 אַחַר כָּךְ מֶרְחַב הַנָּהָר, אַךְ יֶשְׁנוֹ גַּם עִנְיַן הַחָכְמָה
11 שֶׁלְּמַעְלָה מִזֶּה, וְעַד לַאֲמִיתִּית עִנְיַן הַחָכְמָה,
12 שֶׁהוּא עִנְיַן הָרְאִיָּה. וְכָל זֶה נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ גַּם
13 בִּיחוּד זְעִיר אַנְפִּין וְנוּקְבֵיהּ[87], שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בְּצֵל
14 שַׁדַּי יִתְלוֹנָן. וִיתֵירָה מִזֶּה, כְּפִי שֶׁמֵּבִיא הַצֶּמַח
15 צֶדֶק מַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ[88], לְכָךְ אָמַר מֹשֶׁה יוֹשֵׁב
16 בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן, יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר הוּא עֶלְיוֹן עַל כָּל
17 בְּרִיּוֹתָיו, מַהוּ בְּצֵל שַׁדַּי כו' בְּצֵל שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל,
18 וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַקָּבָּ"ה הוּא יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר
19 עֶלְיוֹן, לְמַעְלָה מִכָּל הָעוֹלָמוֹת כּוּלָּם, מִכָּל מָקוֹם,
20 בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן, שֶׁשּׁוֹרֶה בַּמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה
21 בְּצַלְאֵל. וּמַמְשִׁיךְ הַצֶּמַח צֶדֶק[89] לְבָאֵר הַטַּעַם
22 שֶׁאַף עַל פִּי כֵן לֹא נֶאֱמַר בְּצֵל אֵ־ל, אֶלָּא בְּצֵל
23 שַׁדַּי, כִּי, כְּלָלוּת הַחִילּוּק שֶׁבֵּין שֵׁם אֵ־ל לְשֵׁם
24 שַׁדַּי הוּא, שֶׁשֵּׁם שַׁדַּי, שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן שֶׁאָמַר
25 לְעוֹלָמוֹ דַּי[90], מוֹרֶה עַל עִנְיָן שֶׁל מִיעוּט (קְצָת)
26 וּמִדִּידָה וְהַגְבָּלָה (וְזֶהוּ שֶׁשֵּׁם שַׁדַּי הוּא בִּיסוֹד,
27 בְּדוּגְמַת מִדַּת הַיְסוֹד שֶׁהוּא לְבַר מִגּוּפָא),
28 וּבִכְלָלוּת חֲרֵי זֶה מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲזַ"ל[91] כְּשֶׁהוּא
29 מְבַקֵּשׁ אֵינוֹ מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְפִי כֹּחָן. אֲבָל שֵׁם אֵ־ל
30 קָאֵי עַל סְפִירַת הַחֶסֶד, שֶׁהִיא תְּחִלַּת כָּל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת (וְעַד לָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם
31 רִאשׁוֹן[92]), וְעַל זֶה אָמְרוּ[91] שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהֶם לְפִי כֹּחוֹ, הַיְינוּ לְפִי הַכֹּחַ

---

84) תניא פל"ה בהגהה. 85) שם, ד ואילך. 86) יחזקאל טז, ל. 87) ראה ד"ה אלה פקודי שנה זו הערה 41 (ספר המאמרים תש"ל ע' רט). 88) שמו"ר פל"ד, א. 89) אוה"ת שם (ע' שכז). 90) ראה חגיגה יב, א. ב"ר פ"ה, ח. פמ"ו, ג. וראה אוה"ת וארא ע' קלד ואילך. 91) במדב"ר פכ"א, כא. 92) ראה חגיגה שם. ב"ר פ"ג, ו. פי"א, ב. וראה אוה"ת חנוכה שה, ב.

ביאור בדרך אפשר

וְלָכֵן לֹא נֶאֱמַר כאן ב״יושב בסתר״ בְּצֵל אֵל, אֶלָּא בְּצֵל שַׁדַּי, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ צֵל קָטָן שֶׁאַתָּה יוּכַל לוֹמַר עָלָיו דַּי[93], כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְפִי כֹּחָן, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּיחוּד זְעֵיר אַנְפִּין וְנוּקְבֵיהּ, שֶׁהוּא הארה והשפעה לְפִי הַכֹּחַ ויכולת הקליטה דִּלְמַטָּה, שֶׁשַּׁיָּךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כֵּיוָן שֶׁזּוֹהִי בְּחִינַת וְהַגִּבְלוּת[94], ו״ה נִגְלוּת[95], החצי השני, הנמוך יותר, של שם הוי״, הוא אותיות ו״ה והו״ רומזת למידות (״זעיר אנפין״) והה״ רומזת למלכות, ולכן בחינת ״והגבלות״ מסמלת את יחוד ז״א ומלכות שגורם הארה והשפעה שגלויה לכל, לכל אחד ואחד, וְלֹא כְּמוֹ יִחוּד חָכְמָה וּבִינָה שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[94] הַנִּסְתָּרוֹת לַה׳ אֱלֹקֵינוּ[94].

י) וְזֶהוּ לאחר שהוסבר באריכות ענין הראיה בעבודת ה׳ ובלימוד התורה על ידי משיח, מובן מהי המשמעות הפנימית של הכתוב אֶרְאֶנּוּ גוֹ׳ אֲשׁוּרֶנּוּ גוֹ׳, עִנְיָן הָרְאִיָּה דַּוְקָא, וההוראה מכך בעבודת ה׳ של כל אחד היא דְּכֵיוָן שֶׁהַחִידּוּשׁ שֶׁל מָשִׁיחַ הוּא בְּעִנְיַן הָרְאִיָּה, לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת גַּם בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה כמבואר לעיל באריכות.

וְעַל יְדֵי זֶה שעובדים את ה׳ באופן של ראיה מְמַהֲרִים את הגאולה שתבוא במהירות - בְּאוֹפֶן דְּזָכוּ אַחִישֶׁנָּה - וּפוֹעֲלִים אֶת הָעִנְיָן דְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ, שֶׁיְּלַמֵּד אֶת כָּל הָעָם תורה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה, וְיִפְעַל שֶׁכְּלָלוּת עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה לֹא רַק בְּאוֹפֶן דִּוְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע גוֹ׳ שמיעה בלבד, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[96] בנבואת ישעיה על יעודי הגאולה וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו גוֹ׳ - שֶׁעִנְיָן זֶה של הראיה באלקות גּוּפָא עצמו יִהְיֶה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, דְּכֵיוָן שֶׁעֲבוֹדָתֵנוּ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת גּוּפָא עצמו הִיא בְּאוֹפֶן דְּאֶרְאֶנּוּ וַאֲשוּרֶנּוּ, הֲרֵי עַל יְדֵי זֶה פּוֹעֲלִים שֶׁהָעִנְיָן דְּזָכוּ גּוּפָא עצמו יִהְיֶה בְּאוֹפֶן דִּלְמַעְלָה וּלְמַעְלָה וְעוֹד לְמַעְלָה יוֹתֵר, עילוי אחר עילוי עד אין סוף יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חָיִל, עַד לחיל והצלחה ועלייה בְּאוֹפֶן שֶׁל אֵין קֵץ, וִיקוּיִים הַיְעוּד וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי הֲוָיָ׳ דִּבֵּר, שֶׁרוֹאִים בגלוי כֹּחַ הַפּוֹעֵל הבורא בַּנִּפְעָל בנברא לְמַטָּה, כְּשֵׁם שֶׁעִנְיַן הָרְאִיָּה תּוֹפֵס גַּשְׁמִיּוּת הָעִנְיָנִים (דְּלֹא כִּשְׁמִיעָה שֶׁמַּגַּעַת רַק בְּרוּחָנִיּוּתָם)[97], כפי שרואים בפועל וכמבואר לעיל וַהֲרֵי זֶהוּ הַחִידּוּשׁ שֶׁל מָשִׁיחַ שֶׁיִּפְעַל הָעִנְיָן דְּמָלְאָה גוֹ׳ דֵּעָה אֶת הֲוָיָ׳ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים דַּוְקָא בָּאָרֶץ (וּמָלְאָה הָאָרֶץ), בָּאָרֶץ הַלַּזּוּ הַתַּחְתּוֹנָה, במציאות הגשמית דווקא, כמעלת הראיה שתופסת דברים באופן מוחשי שֶׁתִּהְיֶה הארץ הגשמית דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ[98], מקום ראוי לגילוי והשראת השכינה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ וּבְגָלוּי, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, עָלָיו נֶאֱמַר דֶּרֶךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב, וִיקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִפְנֵי זֶה קודם שיקבץ נדחי ישראל יִלָּחֵם מִלְחֲמוֹת ה׳ וִינַצֵּחַ, וְיִבְנֶה מִקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ, כפי הסדר המבואר ברמב״ם וְיִפְעַל שֶׁיִּשְׂרָאֵל (יִהְיֶה) עוֹשֶׂה חָיִל.

1 שֶׁלְּמַעְלָה. וְלָכֵן לֹא נֶאֱמַר בְּצֵל אֵל, אֶלָּא בְּצֵל
2 שַׁדַּי, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ צֵל קָטָן שֶׁאַתָּה יוּכַל לוֹמַר עָלָיו
3 דַּי[93], כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְפִי כֹּחָן, שֶׁזֶּהוּ
4 כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּיחוּד זְעֵיר אַנְפִּין וְנוּקְבֵיהּ, שֶׁהוּא
5 לְפִי הַכֹּחַ דִּלְמַטָּה, שֶׁשַּׁיָּךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כֵּיוָן
6 שֶׁזּוֹהִי בְּחִינַת וְהַגִּבְלוּת[94], ו״ה נִגְלוּת[95], וְלֹא כְּמוֹ
7 יִחוּד חָכְמָה וּבִינָה שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[94] הַנִּסְתָּרוֹת
8 לַה׳ אֱלֹקֵינוּ[94].
9 י) וְזֶהוּ אֶרְאֶנּוּ גוֹ׳ אֲשוּרֶנּוּ גוֹ׳, עִנְיַן הָרְאִיָּה
10 דַּוְקָא, דְּכֵיוָן שֶׁהַחִידּוּשׁ שֶׁל מָשִׁיחַ
11 הוּא בְּעִנְיַן הָרְאִיָּה, לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת מַעֲשֵׂינוּ
12 וַעֲבוֹדָתֵנוּ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת גַּם בְּאוֹפֶן שֶׁל
13 רְאִיָּה. וְעַל יְדֵי זֶה מְמַהֲרִים - בְּאוֹפֶן דְּזָכוּ
14 אַחִישֶׁנָּה - וּפוֹעֲלִים אֶת הָעִנְיָן דְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ,
15 שֶׁיְּלַמֵּד אֶת כָּל הָעָם בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה, וְיִפְעַל
16 שֶׁכְּלָלוּת עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה לֹא רַק בְּאוֹפֶן
17 דִּוְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע גוֹ׳, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה,
18 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[96] וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו גוֹ׳ - שֶׁעִנְיָן
19 זֶה גּוּפָא יִהְיֶה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, דְּכֵיוָן
20 שֶׁעֲבוֹדָתֵנוּ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת גּוּפָא הִיא בְּאוֹפֶן
21 דְּאֶרְאֶנּוּ וַאֲשוּרֶנּוּ, הֲרֵי עַל יְדֵי זֶה פּוֹעֲלִים
22 שֶׁהָעִנְיָן דְּזָכוּ גּוּפָא יִהְיֶה בְּאוֹפֶן דִּלְמַעְלָה
23 וּלְמַעְלָה וְעוֹד לְמַעְלָה יוֹתֵר, יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חָיִל,
24 עַד בְּאוֹפֶן שֶׁל אֵין קֵץ, וִיקוּיִים הַיְעוּד וְרָאוּ כָל
25 בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי הֲוָיָ׳ דִּבֵּר, שֶׁרוֹאִים כֹּחַ הַפּוֹעֵל
26 בַּנִּפְעָל לְמַטָּה, כְּשֵׁם שֶׁעִנְיַן הָרְאִיָּה תּוֹפֵס
27 גַּשְׁמִיּוּת הָעִנְיָנִים (דְּלֹא כִּשְׁמִיעָה שֶׁמַּגַּעַת רַק בְּרוּחָנִיּוּתָם)[97], וַהֲרֵי זֶהוּ הַחִידּוּשׁ
28 שֶׁל מָשִׁיחַ שֶׁיִּפְעַל הָעִנְיָן דְּמָלְאָה גוֹ׳ דֵּעָה אֶת הֲוָיָ׳ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים דַּוְקָא
29 בָּאָרֶץ (וּמָלְאָה הָאָרֶץ), בָּאָרֶץ הַלַּזּוּ הַתַּחְתּוֹנָה, שֶׁתִּהְיֶה דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ[98],
30 בְּקָרוֹב מַמָּשׁ וּבְגָלוּי, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, עָלָיו
31 נֶאֱמַר דֶּרֶךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב, וִיקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִפְנֵי זֶה יִלָּחֵם מִלְחֲמוֹת ה׳
32 וִינַצֵּחַ, וְיִבְנֶה מִקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ, וְיִפְעַל שֶׁיִּשְׂרָאֵל (יִהְיֶה) עוֹשֶׂה חָיִל.

93) פי׳ ידי משה לשמו״ר שם (הובא באוה״ת שם). 94) נצבים כט, כח. 95) ראה זח״ג קכג, ב (רע״מ). תקו״ז ת״י (כה, ב). לקו״ת שם ג, ב. 96) ישעי׳ מ, ה. 97) ראה המשך תער״ב שם ס״ע תקמג ואילך. 98) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ.

בס"ד. שיחת ש"פ חוקת*, ט' תמוז ה'שי"ת.

בלתי מוגה

א. אודות יום השבת איתא בזהר[1] ש"מיני' מתברכין כולהו יומין", היינו, שכל ימי השבוע שלאחרי השבת מקבלים ברכה וחיות מיום השבת שלפניהם.

וזהו אחד הטעמים להמנהג שהחתן עולה לתורה לפני החתונה (לא ביום הקריאה הסמוך לחתונה, אלא) ביום השבת דוקא[2] - כיון שיום השבת כולל את כל ימי השבוע שמתברכין מיני'.

ובעמדנו ביום השבת שלפני י"ב־י"ג תמוז, שמיני' מתברך י"ב־י"ג תמוז, ובמילא שייך כבר לי"ב־י"ג תמוז – מתאים להתחיל בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ מחג הגאולה י"ב־י"ג תמוז דאשתקד, ולבאר הקשר והשייכות ליום הש"ק שלפניו, פרשת חוקת (וגם בקשר לעלי' לתורה ביום הש"ק זה, בפרשה זו).

ב. בשיחת י"ג תמוז אשתקד[3] דיבר כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לענין החיים – חיים ארוכים, חיים אמיתיים, חיים בלי הפסק (חיים נצחיים), וביאר הענין בעבודה, שנוסף לכך שכל אחד הוא חי בעצמו, ה"ה גם מחי' אחרים ("ניט נאָר וואָס מען לעבט אַליין, נאָר מען באַלעבט אויך אַנדערע"), ומסיים: "חיים אמיתיים איז קדושה, און קדושה איז אין סוף".

ובהקדמה – שכיון שכל ענין הוא בהשגחה פרטית [כידוע תורת הבעש"ט[4] שהקב"ה מוציא רוח מאוצרותיו כדי לגלגל עלה או קש כו', היינו, שהשגחה פרטית היא גם על דצ"ח, ובודאי על מין המדבר, ומכ"ש בישראל שהם עטרת תפארת של כללות הבריאה[5], ועאכו"כ בנשיא ישראל שבו תלויים כל הענינים, כמ"ש בפירוש רש"י בפרשת השבוע[6] ש"הנשיא הוא הכל"], הרי, דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בענין חיים נצחיים שנאמרו בי"ב־י"ג תמוז תש"ט דוקא (ולא בשנים שלפנ"ז, תש"ח או תש"ז) – לפני הסתלקותו ביו"ד שבט תש"י – הם בודאי בהשגחה פרטית.

– כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר[7], שבאמירת המאמר בראש השנה תרפ"ז, לפני המאסר, "האָט זיך אים געערעדט" (נתדבר מאליו) אודות תורת הבעש"ט שהשגחה פרטית היא גם על כל פרט ופרט דדצ"ח, מבלי שידע בעצמו סיבת הדיבור בזה (כיון שענין זה לא הי' שייך לתוכן המאמר), והוסיף, שלולי זאת ("ווען ער וואָלט דאָס ניט רעדן") אינו יודע אם הי' יכול לסבול ולעבור את המאסר.

ועד"ז י"ל בנדו"ד: בחג הגאולה האחרון בחיים חיותו בעלמא דין הוצרך כ"ק מו"ח אדמו"ר להבהיר ("באַוואָרענען") ולומר שעניני קדושה נצחיים הם, והוסיף לפרש בפרטיות (שלא יהי' מקום לטעות בכוונתו) הענין דחיים ארוכים, חיים אמיתיים שאין להם הפסק, כדי שלא נחשוב כפי שנראה בעיני בשר ח"ו (שהרי מציאות כזו אינה שייכת כלל בקדושה), אלא נדע שגם לאחרי ההסתלקות ישנו ענין החיים ללא הפסק, חיים נצחיים, אצל נשיא הדור, ועל ידו נמשך חיים נצחיים לכל הדור, ולכן, גם עכשיו יכול וצריך כאו"א (לא רק לחיות בעצמו, אלא גם) להחיות אחרים בעניני קדושה[8].

ג. וע"פ האמור שכל הענינים הם בהשגחה פרטית – יש לבאר הרמז על ענין זה בפרשת השבוע[9]:

---

*) על ה"אויפרופעניש" של החתן הת' חיים חאַנאָוויטש.

1) ח"ב סג, ב. פח, א.

2) ראה גם סה"מ קונטרסים ח"א יט, סע"ב.

3) בתחלתה – נדפסה בקונטרס יב־יג תמוז שנה זו (סה"מ תש"י ע' 262). ולאח"ז בסה"ש תש"ט ע' 333.

4) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.

5) ראה שיחת פורים תש"ד ס"ט – נדפסה בקונטרס פורים שנה זו (סה"מ תש"י ע' 141), ולאח"ז בסה"ש תש"ד ע' 70.

6) כא, כא.

7) נעתק ברשימת המאסר (לקו"ד ח"ד תרכו, ב) בהערה. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 157 ואילך.

8) ראה גם שיחת י"ב תמוז ס"ד (לקמן ע' 130).

9) מכאן עד סוף ס"ה הוגה (בקיצור) ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ד ס"ע 1057 ואילך (בשילוב שיחת ש"פ חו"ב תשי"ב). במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

בפרשת השבוע מדובר אודות פרה אדומה, שעל ידה נעשית הטהרה מטומאה הכי חמורה, טומאת מת, ש"נתכרכמו פניו של משה" כיון ש"לא הי' יודע במה תהא טהרתו"[10], עד שאמר לו הקב"ה "זאת חוקת התורה גו' ויקחו אליך פרה אדומה וגו'".

וענינו בעבודה הרוחנית – שטומאת מת (העדר החיות) מורה על מעמד ומצב שנתעלם הדביקות בה' מקור החיים, כמ"ש[11] "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", והטהרה ממעמד ומצב זה (לפעול גילוי החיות ע"י דביקותו בה') הו"ע של "חוקה", "זאת חוקת התורה", ונעשית בכחו של משה דוקא, כמ"ש[12] "ויקחו אליך פרה אדומה", "לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר", היינו, שבכחו של משה ליקח פרה אדומה – פרה גשמית כפשוטה, ונוסף לכך, גם (פרה) אדומה, שמורה על הגבורות, תוקף החמימות ("קאָך") בגשמיות וחומריות – ולא רק להעלות ה"פרה אדומה" עצמה, אלא עוד זאת, שבכחו של משה לעשות מהפרה אדומה אפר שעל ידו תהי' הטהרה מטומאה הכי חמורה.

והנה, אפר הפרה שעשה משה נחלק לג' חלקים: חלק א', ליטול ממנו בני העיירות וכל הצריכים להטהר, חלק ב', כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה, וחלק ג', נתון למשמרת[13]. כלומר, שהטהרה דטמא מת היא לא רק מאפר הפרה שעשה משה, אלא גם מאפר פרות אחרות (תשע פרות) שנעשו לאחרי זמנו של משה, אבל, לעשיית הפרות אחרות הוצרכו לאפר הפרה שעשה משה, שממנה מקדשין כהנים גדולים לעשיית פרות אחרות, ועד שגם לעשיית פרה העשירית ע"י המלך המשיח[14], יצטרכו לקדש מאפר הפרה שעשה משה, שקיים לעולם[15].

וענינו בעבודה – שפעולתו של משה (כולל גם אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא[16]) לגלות החיות דהדביקות בה' אצל כאו"א מישראל (גם זה שנמצא במעמד ומצב דטמא מת), הולכת ונמשכת גם בכל הדורות שלאח"ז, עי"ז שהעוסקים בכך (כהנים גדולים שעושים פרות אחרות) חדורים בכחו של משה (שמקדשין באפר הפרה שעשה משה).

ד. ויש להוסיף בזה – ע"פ מ"ש באגה"ק[17] (בשם התיקונים[18]) "על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים ריבוא נשמות, כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים ריבוא כוכבים":

השמש, נמצא ומאיר גם בשעות הלילה – בחציו השני של כדור הארץ (מתחת לארץ), ולא עוד אלא שגם בחצי הכדור שאינו נמצא בו בלילה, ה"ה מאיר גם בו ע"י ששים ריבוא כוכבים, שגם אור הכוכבים הוא אור השמש שמאיר עתה ע"י הכוכבים, כלומר, לא רק שבשעות היום קיבלו הכוכבים אור השמש ועתה (בשעות הלילה) מאירים מעצמם, אלא שגם האור שמאירים הכוכבים בשעות הלילה הוא אור השמש.

ודוגמתו בנמשל, בנוגע למשה רבינו, ואתפשטותא דמשה שבכל דרא, עד למשה שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר – שגם עתה נמצא ומאיר כמו קודם (כמו השמש שנמצא ומאיר גם בשעות הלילה), ואילו היינו הולכים יחד עמו היינו רואים שמאיר בכל התוקף כמו קודם (ואדרבה, באופן נעלה יותר), אלא, כיון שנתעלה למעלה בעילוי אחר עילוי, ואנו (לא הלכנו עמו, אלא) נשארנו במקומנו, לכן אינו נראה לנו בעיני בשר (כמו שבלילה לא רואים את השמש), ואעפ"כ, גם במצב זה מתפשט אורו לכל בנ"י שכללותם ששים ריבוא נשמות, ועל ידם מאיר בכל העולם (כמו שהשמש מאיר מתחת לארץ לששים ריבוא כוכבים, כאמור, שאור השמש עצמו מאיר באמצעות הכוכבים).

---

10) במדב"ר פי"ט, ד. תנחומא פרשתנו ו.
11) ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר"נ ספל"ד.
12) ריש פרשתנו ובפרש"י.
13) פרש"י פרשתנו יט, ט.
14) רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג.
15) ראה לקו"ש חל"ג ע' 127 ואילך. וש"נ.
16) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).
17) ביאור לסי' ז"ך בסופו.
18) ראה זח"ג רעג, א. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערות ותיקונים לאגה"ק שם.

[ואף שאין אנו מרגישים התפשטות אורו – כבר נתבאר לעיל[19] פתגם כ"ק אדנ"ע שמחשבת הסוס אודות התבן אינה מבטלת את מציאות המלאכים!...].

וענין זה משתקף גם בנגלה דתורה (ככל הענינים שבפנימיות התורה) – בנוגע לטהרת טמא מת ע"י אפר פרה אדומה – שע"י אפר הפרה שעשה משה מקדשין לעשות פרות אחרות, היינו, שגם כשאין אפשרות להזות מאפר הפרה שעשה משה בעצמו, כי אם, מאפר פרות אחרות שנעשו לאח"ז, הרי, גם האפר דפרות אחרות נעשה עי"ז שמקדשין מהאפר שעשה משה, בכחו של משה דוקא.

ה. עפ"ז יש לבאר השייכות לדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחה הנ"ל ע"ד ענין החיים, "ניט נאָר וואָס מען לעבט אַליין, נאָר מען באַלעבט אויך אַנדערע":

כשפוגשים יהודי שנמצא במעמד ומצב דטומאת מת, שלא רואים בו חיות דקדושה – חייבים לטהרו, להחיותו בחיות דקדושה, ודבר זה הוא בכחו וביכלתו (ובמילא גם חובתו) של כאו"א, כיון שמשה רבינו (משה שבדורנו) נתן ונותן לו מאפר הפרה שלו ("משה רבינו האָט דיר געגעבן און גיט דיר פון דעם אפר פון זיין פרה"), ובמילא, פעולתו היא בכחו של משה – "לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה".

ויש להוסיף ביאור בדיוק לשון רש"י "פרה שעשה משה במדבר" – דלכאורה, מאי קמ"ל, הרי, הכל יודעים שמשה הי' במדבר, ובודאי שגם הפרה עשה שם – שבזה מלמדנו שגם אצל יהודי שנמצא במקום ודרגא של מדבר, "נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים"[20], יכולים לפעול ענין הטהרה, ועד כדי כך, שהפרה שעשה משה, שממנה מקדשין הכהנים לעשיית כל הפרות שלאח"ז, היתה במדבר דוקא, שבו מודגש הצורך בענין הטהרה, משא"כ בירושלים, שאין מלינים בה את המת[21], ועד"ז בארץ ישראל בכללותה (ובפרט ע"פ מארז"ל[22] עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל), אלא בחוץ לארץ דוקא, שהיא בבחינת "מדבר" ביחס לארץ ישראל וירושלים.

זאת ועוד:

נוסף לכך שע"י אפר הפרה שעשה משה נעשית הטהרה שלו, צריכים לפעול עליו שהוא בעצמו יוכל לשרוף פרה ולעשות ממנה אפר לטהר אחרים, שיהי' בעצמו משפיע על אחרים להחיותם בעניני קדושה, "טופח על מנת להטפיח"[23].

וגם ענין זה נעשה בכחו של משה דוקא – שחלק מאפר הפרה שעשה משה, כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה, שמקדשין את עושה הפרה באפר הפרה הראשונה שעשה משה, ודוגמתו בעבודה, שגם המשך פעולתו לטהר אחרים (לאחרי שנעשה טהור בעצמו) הוא בכחו של משה.

אמנם, כיון שמצד גודל הטרדה בהפעולה על הזולת ("יענעם באַלעבן"), לטהרו, ועד לעשותו טופח על מנת להטפיח, יתכן שישכח על עצמו – יש צורך להזהיר גם בנוגע לעבודת עצמו ("אַליין לעבן"), וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[24] "וועגן זיך אַליין דאַרף מען אויך ניט פאַרגעסן".

וגם ענין זה מרומז באפר הפרה שעשה משה – שחלק ממנו הי' נתון "למשמרת", ללמדך, שנוסף על הפעולה עם הזולת בחלק האפר שבו מטהרים את הטמאים, וממנו מקדשין לפרות אחרות, ישנו גם חלק שנתון למשמרת, שבזה מרומזת העבודה עם עצמו.

ו. וההוראה מזה – שצריכים להתעסק בהשפעה על הזולת, "ניט נאָר וואָס מען לעבט אַליין, נאָר מען באַלעבט אויך אַנדערע", וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמשך שיחה הנ"ל[25] שכאו"א יכול להשפיע על שנים שלשה מנינים מבנ"י!

---

19) שיחת ש"פ שלח ס"ו (לעיל ע' 108). וש"נ.
20) עקב ח, טו.
21) ב"ק פב, ב.
22) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג.
23) לשון חז"ל – ברכות כה, רע"ב. ועוד.
24) ראה שיחת פורים תש"ד סט"ז – קונטרס פורים שנה זו (סה"מ תש"י ע' 145). ולאח"ז בסה"ש תש"ד ע' 74.
25) שיחת י"ג תמוז תש"ט סי"ד – קונטרס יב־יג תמוז שנה זו (סה"מ שם ע' 264). ולאח"ז בסה"ש תש"ט ע' 335.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה לא' מהמסובים ואמר לו:]

כאשר יש למישהו כח בהשפעה על הזולת, צריך לידע שכח זה ניתן לו לצורך השפעה בעניני קדושה. — גם כאשר הזולת שמושפע ממנו חושב אודות ענין אחר שיכול לקבל ממנו, צריך לנצל עובדת היותו מושפע ממנו כדי להשפיע עליו בעניני קדושה.

— בודאי לא יקפיד אם אספר אודות פעולתו הראשונה בעסקנות ציבורית (לפני שהגיע למעמדו ומצבו כיום ששמו הולך לפניו), שהיתה בעניני חסידות:

הי' זה בזמן שכ"ק מו"ח אדמו"ר דר בווארשא, ונסע מביתו למשך כמה שבועות. באותו זמן נמצאו כמה חסידים שהעתיקו מפתח למגירה שבה היו מונחים הכתבים, ומצאו אחד שהי' מוכן ליקח עבורם הכתבים על מנת להעתיקם, ונתנו להנ"ל להעתיק את הכתבים.

זו היתה פעולתו הראשונה בעסקנות ציבורית — שבזכותה נשארה העתקה מכו"כ כתבים שנשרפו (ל"ע) לאחרי זמן.

— פעם[26] נשרפו הרבה כתבים אצל הצ"צ, וכשהתברר לו שאין בידי החסידים העתקות, נענה ואמר: "געוואַלד", מדוע לא גנבתם את הכתבים (להעתיקם), אילו גנבתם, הייתי גם אני נהנה מכך!...

עליו לזכור איפוא שפעולתו הראשונה בעסקנות ציבורית היתה בעניני חסידות, ובהתאם לכך, צריך להשתדל לנצל את כח ההשפעה על הזולת בשביל עניני קדושה.

ז. ויש להוסיף, שהאמור לעיל (ע"ד המשכת חיות נצחית בעניני קדושה) קשור גם עם העלי' לתורה דהחתן בשבת שלפני החתונה:

עלי' לתורה ענינה המשכת תוספת חיות נצחית דקדושה (נוסף על הקדושה שנמשכת מלמעלה מצד ענינו של יום השבת ש"מקדשא וקיימא"[27]) — כמודגש בנוסח הברכה שלאחרי העלי' לתורה: "וחיי עולם נטע בתוכנו", עי"ז ש"נתן לנו תורת אמת", כי, חיים אמיתיים בלי הפסק ("חיי עולם") הם מצד קדושה ("תורת אמת") שהיא אין־סוף.

ולכן, העלי' לתורה בשבת שלפני החתונה היא נתינת־כח להחתונה — שתהי' באופן ד"בנין עדי עד"[28], דור ישרים יבורך, בנים ובני בנים עוסקים בתומ"צ[29], כידוע[30] שעי"ז נתגלה כח האין־סוף שבנבראים.

ונתינת כח מיוחדת אצל מי שזוכה לעלות לתורה בחדר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ שבו התפלל ולמד, ובו התקשר עם בחי' היחידה דכו"כ מישראל שקיבל ל"יחידות"[31] - שעי"ז ניתוסף עוד יותר בהענין ד"חיי עולם נטע בתוכנו", חיים אמיתיים בלי הפסק, להיותם חדורים בקדושה שהיא אין־סוף.

* * *

ח. אודות הגאולה די"ב תמוז — כותב כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו הידוע[32]: "לא אותי בלבד גאל הקב"ה בי"ב תמוז, כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה".

גאולה — אינה שייכת ללא הקדמת מאסר תחילה, וכיון שכ"ק מו"ח אדמו"ר כותב שהגאולה היא לכלל ישראל, עכצ"ל, שגם המאסר הו"ע כללי שהי' אצל כלל ישראל.

וכוונת המאסר וגאולה — לא רק שיתבטל המצב הבלתי־רצוי דהמאסר כמו קודם המאסר (דא"כ מהי התועלת בהמאסר והגאולה), אלא שעי"ז יתוסף עילוי גדול יותר לגבי המעמד ומצב שהי' קודם המאסר.

---

26) ראה אגרות־קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' שכג.
27) ביצה יז, א.
28) ראה לקו"ת פקודי ד, ד ואילך. ובכ"מ.
29) ראה סה"מ קונטרסים ח"א כא, ב.
30) ראה לקו"ת שה"ש לט, ד. ואילך. סה"מ תרנ"ז ע' קעו ואילך. ועוד.
31) ראה סה"מ מלוקט ח"ו ע' לח.
32) אגרות־קודש שלו ח"ב ע' פ. וש"נ.

וע"ד המבואר בדרושי חסידות[33] בענין כוונת הצמצום בשביל הגילוי, שאין זה בשביל גילוי האור שהי' מאיר לפני הצמצום, דא"כ מהי התועלת דהצמצום, אלא בשביל גילוי אור נעלה יותר שהמשכתו ע"י העבודה שלאחרי הצמצום דוקא, ולולי הצמצום לא הי' יכול להאיר כלל.

וכמו כן בענין שבירת הכלים וחטא עה"ד – שדוקא ע"י עבודת הבירורים שלאח"ז ממשיכים תוספת אור כו'. ודוגמתו בעבודה – בענין התשובה, שנוסף על תיקון הענינים הבלתי־רצויים באופן שלא נשאר רושם כלל, ניתוסף עילוי גדול יותר לגבי המעמד ומצב שלפנ"ז, עד כדי כך, שמקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם[34].

ועד"ז בנוגע להמאסר והגאולה:

ובהקדמה – שבודאי גם קודם המאסר הי' מעמד ומצב נעלה בעניני העבודה (אף שעדיין יש צורך לברר ולזכך את הענינים שנעשו עם פניות כו', או להשלים את הענינים שלא נעשו עדיין), ולכן היו כל ישראל ראויים להשפעת ריבוי טובה, ואין מקום לענין של יסורים (מאסר),

– וכמבואר בתו"א[35] בנוגע לכללות הענין דיסורי עוה"ז ש"לא מחמת עונש אינו ראוי לישב בשלות עוה"ז, שהרי מצינו בנבוכדנצר[36] בשביל שהלך ג' פסיעות לכבוד השי"ת פסקו לו מלוכה על כל העולם ולזרעו אחריו עד ג' דורות, ואין לך אדם מישראל שלא כיבד המקום בכך, וכל טוב עוה"ז כדאי הוא לו" –

ואעפ"כ, לאחרי המאסר והגאולה צ"ל כללות העבודה (נוסף על בירור וזיכוך הענינים שנעשו עם פניות כו', או השלמת הענינים שלא נעשו עדיין) באופן נעלה יותר, ועד לעילוי שבאין־ערוך.

33) ראה המשך תרס"ו בתחלתו. ובכ"מ.
34) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.
35) מקץ לא, ג.
36) סנהדרין צו, א.

המשך ביאור למס' יומא ליום שני עמ' א

בתחילה מהראשונה, אך בשעיר הנדחה במיתת חבירו כשמביאים שעיר חדש במקום המת וחוזר ונראה, באותה שעה אף השני נראה למצותו.

אֶלָּא צריך לומר שכוונת רבא לרַבִּי יוֹסֵי דְּפֶסַח, (דתנן) [דְּתַנְיָא], הַמַּפְרִישׁ שה לִפְסָחוֹ, וְאָבַד השה קודם חצות של י"ד בניסן, ועדיין לא נראה לקרבן בזמן הקרבת הפסח, וְהִפְרִישׁ שה אַחֵר תַּחְתָּיו לקרבן פסח, וְאַחַר כָּךְ קודם חצות נִמְצָא הָרִאשׁוֹן, וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶן [הראשון שאבד ונמצא, והשני שהופרש תחתיו] עוֹמְדִין ונראים כאחד כשהגיע זמן שחיטת הפסח בחצות, אֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה יִקְרַב, ואין צריך להעדיף אחד מחבירו, דִּבְרֵי חֲכָמִים, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מִצְוָה בַּשה הָרִאשׁוֹן שאבד ונמצא,

---

המשך ביאור למס' יומא ליום שבת קודש עמ' ב

קרובות הן הפרשיות בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַפְסִיק הַתּוּרְגְּמָן, לפיכך הותר לדלג.

הגמרא שבה ומקשה: וְהָא עֲלָהּ – על דין זה שאין מדלגים בתורה קָתָנֵי במשנה שם כך, מְדַלְּגִין בַּנָּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה, וְכשהתירו לדלג [בנביא] עַד כַּמָּה הוא מְדַלֵּג, בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַפְסִיק הַתּוּרְגְּמָן. משמע, הָא בַּתּוֹרָה, אפילו בכדי שלא יפסיק התורגמן כְּלָל לֹא התירו לדלג. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – במשנתינו, דילג הכהן ממקום למקום בְּעָנְיָן אֶחָד, היינו ענין יום הכפורים, וזה מותר לעשות אפילו בתורה [בכדי שלא יפסיק התורגמן]. אבל כָּאן – במסכת מגילה, מדובר שרוצה לדלג בְּשְׁנֵי עֲנָיָנִין, וזאת אסרו לעשות בתורה אפילו בכדי שלא יפסיק התורגמן.

הגמרא מביאה ראיה לתירוצו של אביי: וְהָתַנְיָא – ואכן כך שנינו בברייתא, מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה בְּעָנְיָן אֶחָד, וּבַנָּבִיא בִּשְׁנֵי עֲנָיָנִין. וּכָאן וְכָאן – בתורה ובנביא, מדובר בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַפְסִיק הַתּוּרְגְּמָן. וְאֵין מְדַלְּגִין מִנָּבִיא לְנָבִיא – מספר לספר, וּבְנָבִיא שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר מְדַלְּגִין כי כולו נחשב כספר אחד.

לקוטי־שיחות פרשת חוקת כרך יח שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.

ה"חוקה" האמיתית - פרה אדומה, והשאלות המתעוררות

על הפסוק "זאת חוקת התורה" נאמר במדרש[1]: "ארבעה דברים יצר־הרע משיב עליהן דכתיב בהן חוקה, אשת אח וכלאים ושעיר המשתלח ופרה אדומה"[2], שבכל אלו קיימים דברים הנעלים מן השכל — דברים והיפוכם[3].

אך מדברי שלמה המלך[4] "על כל אלה עמדתי, ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי אמרתי[5] אחכמה והיא רחוקה ממני" מובן, שעיקר ענין החוקה — "חוקה חקקתי גזירה גזרתי" — מתבטא דוקא בפרה אדומה.

מזה ש"חוקת" הפרה מובדלת מחוקים אחרים, מובן מדוע כתוב בענינה "זאת חוקת התורה", שמשמעותו בפשטות היא: "זאת ולא אחרת, היא ה"חוקה" של התורה[6], כלומר, הענין האמיתי של חוקת התורה, שכלל איננה בגבולות של השגה שכלית[7], הוא אצל פרה אדומה[8].

ב.

הגילוי למשה רבינו - לא בכח עצמו

לפי זה יש להבין את דברי המדרש[9] "אמר לו הקדוש־ברוך־הוא למשה לך אני מגלה טעם פרה", שמזה מובן שגם לחוקת הפרה יש טעם שכלי. ואם כך, קשה: א) מדוע לא יכול היה שלמה, שעליו נאמר[10] "ויחכם מכל האדם", להשיג את הטעם של פרה אדומה? ב) מדוע לא גילה משה רבינו את הטעם לכל ישראל, כפי שהוא עשה לגבי "פלפולא" דאורייתא[11], שניתנה על־ידי ה' רק למשה ולמרות זאת הוא "נהג בה טובת עין" ומסרה "לישראל".

הכרחי לומר, שאי־גילוי טעם פרה אדומה, אינו מפני שמשה לא רצה לגלותו, או מפני שה' לא ציוהו בכך[12], אלא מפני שטעם זה אינו בתחום ההשגה השכלית של הנבראים[13]. ולכן, לו היה משה רבינו מגלה את הטעם לישראל, הם לא היו יכולים להבינו ולקבלו, כפי שאמר ה' למשה על טהרת פרה אדומה — "חוקה היא וגזירה גזרתי ואין כל בריה יכולה לעמוד על גזירתי"[14].

משום כך לא יכול היה אפילו שלמה להשיג טעם פרה אדומה בחכמתו — "היא רחוקה ממני"[12], ואפילו משה רבינו, "שלימות מין האנושי"[15], לא השיג זאת בכוחות עצמו, כי אין זה בתחום שכלו של נברא, אלא הקדוש־ברוך־הוא, שהוא כל יכול, ואין לו שום הגבלות, גילה זאת בכוחו וביכולתו למשה רבינו — "לך אני מגלה טעם פרה", למרות שהנברא אינו יכול להשיג זאת בכוחות עצמו[16].

---

1) במדב"ר פרשתנו פי"ט, ה. תנחומא כאן ז.

2) וביומא סז, ב: את חוקותי תשמרו דברים שהשטן משיב עליהן ואלו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח כו', וראה השינויים בפרש"י תולדות כו, ה. בשלח טו, כו. אחרי יח, ד.

3) וראה במדב"ר שם (רפי"ט. תנחומא ג) ג"כ ד' דוגמאות בעניני טומאה שנמצאו בהם דבר והיפוכו וא' מהם "העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים היא גופה מטהרת בגדים אמר הקב"ה חוקה חקקתי כו'".

4) במדב"ר שם, ג (בסופו). תנחומא ו.

5) קהלת ז, כג.

6) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח (ע' 128) שכ"ה גם ע"ד הפשט.

7) ולא מצד הדבר והיפוכו ש"מטהרת את הטמאים ומטמאה את הטהורים"* שהרי בזה: א) שוה הוא לשאר החוקים שבמדרש שם, ב) ה"יצה"ר משיב",

אלא מצד עצם ענין טהרתו כמובן מהמדרש דלקמן הערה 14 וכדלקמן בפנים ס"ז־ח. וראה לקו"ש שם ע"ד הפשט. אבל ראה אוה"ח כאן ד"ה "אשר צוה" בסופו.

8) הפירוש ב"זאת חוקת התורה" דפ' מטות (לא, כא) — ראה לקו"ש שם ע' 187 ואילך. ועפ"י המבואר לקמן בפנים (ס"ז־ח) החוקה דטהרת פרה אדומה, יובן גם שם.

9) במדב"ר שם, ו. תנחומא ח.

10) מ"א ה, יא. וממשיך שם: "מאיתן האזרחי והימן גו'". ובפרש"י שם (מפסיקתא): הימן זה משה.

11) נדרים לח, א.

12) אבל ראה אוה"ח שם.

13) ראה ד"ה זאת חוקת תרע"ג בסופו. אבל ראה אוה"ת לקהלת ע' רנד. ד"ה יבחר לנו תש"ג פי"א. וראה כלי יקר כאן.

14) קה"ר פ"ח, א (ה). וראה פסיקתא (ופסיקתא דר"כ) פרה.

15) פיה"מ להרמב"ם פ' חלק היסוד השביעי. וראה ר"ה כא, ב.

16) ועפ"ז מובן התיווך בין ב' פירושי המדרש (אם ידע משה טעם פרה). ומתורצת הערת המפרשים בזה.

*) וראה לקו"ש שם הערה 17 שע"ד הפשט מובן הוא גם בשכל.

לפי זה מתעוררת השאלה: כשם שמשה רבינו לא השיג את טעם פרה אדומה בכח עצמו, אלא הקדוש־ברוך־הוא גילה לו אותו, בכוחו הבלתי־מוגבל, כך יכול היה הקדוש־ברוך־הוא לגלות טעם זה גם לאחרים?

ג.
התורה והמצוות במהותן - נעלות מהבנה

ההסבר לכך הוא:

ידוע[17] ההסבר על כך שלא נאמר "זאת חוקת הפרה" וכדומה (כפי שנאמר[18] "זאת חוקת הפסח") אלא "זאת חוקת התורה", שמצות פרה אדומה היא "התורה" באופן כללי, ומזה שענין זה מתבטא במילה "חוקה" מובן, שפרה אדומה היא כללות התורה מצד החוקה שבה, זוהי הדגשה שהחוקה היא ענין של כל התורה כולה[19].

זאת, הן לגבי מצוות התורה והן לגבי התורה עצמה: כבר הוסבר פעמים רבות[20], ש"מהותן" של כל המצוות, גם מסוג העדות והמשפטים שיש להם טעם שכלי הוא רצון הקדוש־ברוך־הוא, הנעלה מחכמה ומשכל. ה' רצה שרצונו במצוות ירד ו"יתלבש" באופן שכלי, אך גם לאחר ה"התלבשות" בטעם שכלי נשאר רצון ה' "במהותו ובפשיטותו"[21] — נעלה מהבנה.

וכך גם לגבי התורה[22]: גם הענינים שבתורה המובנים בשכלו של האדם, נעלים בעצם מתחום ההבנה, שהרי התורה היא חכמתו של הקדוש־ברוך־הוא, ומובן, ש"כשם[23] שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו[24] כך אינו יכול להשיג" חכמתו, כנאמר[25] "ונעלמה מעיני כל חי".

ד.
כל התורה - חוקה

ידיעה זו חשובה לכל יהודי בעבודתו בקיום תורה ומצוות: קיום כל המצוות, גם אלה שיש להן טעם שכלי, צריך להיות מתוך קבלת עול, מפני שהן ציווי ה'[26] — "גזירה גזרתי חוקה חקקתי"[27] כנוסח של כל ברכות המצוות: "וציוונו".

וכך, ואף יותר מזה, לגבי לימוד התורה: התורה היא אינסופית, ולכן ככל שתגדל הבנתו בתורה, עדיין תהיה ההבנה לקויה בחסר, ולפיכך עליו לעמול יותר, שמה שהיה עד עתה למעלה מהשגתו השכלית יהיה מובן על ידו, וענין החוקה שבתורה יתבטא אצלו בענינים נעלים יותר[28], עד שיגיע לחוקה האמיתית של התורה, שהיא מעל לתחום ההשגה השכלית.

לפיכך נאמר בפסוק "זאת חוקת התורה", למרות שבתורה ישנם דברים ש"התלבשו" בשכל, בכל זאת במהותם כל עניני התורה הם מעל להבנה: תורה היא "חוקה".

יתר־על־כן: כל עניני התורה הם חוקה באופן של מצות פרה אדומה, "זאת חוקת התורה", הנעלית לחלוטין מתחום החכמה וההשגה השכלית.

ה.
ענין אחד בתורה צריך להיות "חוקה"

לפי האמור לעיל מובן, שלפחות ענין אחד בתורה צריך להישאר "חוקה", ולהוכיח בכך שגם שאר עניני התורה הם בעצם חוקה, מעל ההבנה, ולפיכך לא גילה זאת הקדוש־ברוך־הוא לישראל[29]:

לו היו כל עניני התורה "מתלבשים" בשכל הנבראים, היה פגם באופן של קיום המצוות רק מפני שהן רצון ה', ובנוסף לכך לא היה היהודי יכול להגיע לידי קיום תורה ומצוות מתוך מסירות נפש, כיון שכל עניני התורה מובנים בשכל, וכל התנהגותו על־פי התורה היא בהתאם לשכל. דבר זה היה פוגם לא רק במסירות נפש למעשה, אלא גם בפרטים רבים בקיום תורה ומצוות, כי כאשר בר־שכל צריך לנהוג שלא על־פי השכל הרי זאת מסירות נפש לגביו.

וכך יכול היה היהודי להגיע (כלשון הרמב"ן[30]), עד להיותו "נבל ברשות התורה", ח"ו, כי בהחשיבו רק טעם שכלי בעניני התורה, ללא דרגה שמעל לשכל, הוא יכול היה למצוא הסברים ונימוקים "תורניים" להתנהגות בלתי־נאותה.

---

17) לקו"ת ריש פרשתנו.

18) בא, יב, מג. וראה שמו"ר (פי"ט, ב): שניהם דומים זל"ז בזה נאמר כו'.

19) ראה אוה"ח כאן.

20) ראה (בהבא לקמן) בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 28 ואילך ובהנסמן שם. ח"ח [המתורגם] ע' 133 ואילך. חי"ג ע' 67.

21) כי הרצון, גם כשיש עליו טעם, נשאר במהותו ובפשיטותו (ראה ד"ה ואני תפלתי תרצ"ד. ועייג"כ אגה"ק סי"ט (קכח, א)).

22) ראה לקו"ש חי"ז ע' 319 ואילך.

23) ראה שער היחוד והאמונה פ"ד. שם פ"ח.

24) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"י. פ"ב ה"ח. ובכ"מ.

25) איוב כח, כא. וראה תניא קו"א סד"ה דוד זמירות.

26) אולי יש ליישב עפ"ז הסתירה במו"נ ח"ג פי"ג לפכ"ה שם.

27) לשון שהובא בכ"מ והוא במדרש תהלים (באבער) ט, ב.

28) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 277 ואילך.

29) ראה גם ערבי נחל פרשתנו (לבעהמ"ס לבושי שרד שהובא במאמרי הצ"צ).

30) ר"פ קדושים.

וכך גם לגבי לימוד התורה, כדי להגיע ל"ומצאת" בתורה, "מציאה" שאיננה לפי השכל, מעל ההבנה, צריך להיות "יגעת"[31] – עמלים בתורה. כל עוד הוא מסתפק בהעמקה הרגילה ובהבנתו בתורה, אין זאת "יגיעה" אמיתית.

רק כאשר יהודי עמל בלימוד התורה מעל להרגלו, להיפך משכלו הטבעי והרגיל, רק אז הוא יכול להגיע ל"ומצאת" הבא "בהיסח הדעת"[32], מעל לשכל[33] (בדומה ליתרון של התלמוד הבבלי על־פני התלמוד הירושלמי, כמוסבר במספר מקומות[34]).

כל זאת רק כאשר קיים בתורה בגלוי ענין הנעלה לחלוטין מן השכל, ומזה יודע היהודי שבעצם כל עניני התורה הם כך, וככל שיוכל להבין, עדיין יש דברים נעלים יותר בתחום ההבנה השכלית, וזה מביאו לידי "יגעת", ביטול ואי־החשבת שכלו. כך הוא יגיע לדרגת התורה כפי שהיא בעצם, מעל ההבנה – "תכלית הידיעה שלא נדעך"[35].

ו.

תמיהת משה על היטהרות מטומאת מת

לפי זה מתעוררת השאלה מצד שני: למשה רבינו גילה ה' את טעם חוקת פרה אדומה, ויוצא, שלפי האמור לעיל, היו פגומים ח"ו אצל משה הענין של מסירות־נפש בקיום המצוות והיגיעה המושלמת בלימוד התורה? –

ובכלל, כיצד ייתכן לומר, שעל־ידי שה' גילה למשה רבינו את הטעם, ייפגם אצל משה ענין חשוב בעבודת התורה והמצוות[36].

דבר זה יובן[37] על־ידי הנאמר במדרש[38], שכאשר שמע משה רבינו אודות טומאת מת, הוא שאל את ה' "אם נטמא זה במה תהא טהרתו, לא השיבו. באותה שעה, נתכרכמו פניו של משה", אבל לאחר שאמר לו ה' שטהרתו היא על־ידי "ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת", הוא שאל "וכי טהרה היא"[39].

וצריך להבין:

הרי ישנן טומאות שבכמה פרטים עיקריים הן חמורות יותר מטומאת מת, כגון טומאת זב ומצורע[40]. לטמא מת אסור לשהות במחנה שכינה בלבד, אך במחנה לויה מותר לו להיות[41], ואילו את הזב יש לשלח גם ממחנה לוי', יותר חמור הוא מצורע שנשלח מחוץ לשלוש המחנות, גם מחוץ למחנה ישראל; אצל זב ומצורע "טומאה יוצאה עליהן מגופן"[42], ואילו טומאת טמא מת נובעת מנגיעה במת ועוד. מדוע, אפוא, תמה משה דוקא על טהרתו של טמא טומאת מת, עד אשר "נתכרכמו פניו", ולא על טומאות אחרות, חמורות יותר, ובמיוחד כאשר הן מופיעות לפני־כן?

ז.

טומאת מת - ניתוק מכח אלקי

ההסבר לכך הוא[43]:

כל הטומאות האחרות אצל ישראל קשורות לגוף חי של יהודי, אשר יש בו נשמה, ולכן אף אם הגוף נטמא, ניתן להבין, שמפני ששוכנת בו נשמה שהיא "חלק אלוקה ממעל ממש"[44], והקדוש־ברוך־הוא הוא כל יכול, הרי יש לנשמה מלכתחילה כח אלקי שיכול להשפיע על הטומאה, כך שהגוף יוכל בסופו של דבר להיטהר מן הטומאה (באמצעות טבילה וכו').

לעומת זאת, טומאת מת היא טומאה הבאה מגוף מפני שהוא איננו חי[45], גוף המופרד מן הנשמה, והוא עצמו אינו יותר מאשר עפר מן האדמה. וכאן התעוררה אצל משה השאלה: כיצד אפשר להיטהר מטומאה כזאת, הנובעת מניתוק הקשר של הגוף עם הכח האלוקי – כח הנשמה?

ההסבר בפנימיותם של הענינים הוא:

---

31) מגילה ו, ב.

32) סנהדרין צז, סע"א.

33) ראה אגה"ק ס"ד.

34) שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. המשך תרס"ו ד"ה ויתן לך, ד"ה אמר רבא תש"ח פי"א.

35) ראה בחינות עולם ח"ז פ"ב. עיקרים מ"ב ספ"ל. של"ה קצא, ב.

36) ועד"ז אי"מ בנוגע לכאו"א: שממדרש (במדב"ר יט, ו) "דברים המכוסין מכם בעולם הזה עתידים להיות צופים לעולם הבא כהדין סמיא דצפי" משמע שלעת"ל יתגלה לכאו"א, ואיך יתכן שיחסר (ועי"ז) אז ענין עיקרי בישראל?

37) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 278 באו"א קצת.

38) במדב"ר שם, ד. תנחומא שם ו (בסופו). קה"ר שם.

39) קה"ר שם.

40) פסחים סז, א ואילך. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ב ואילך.

41) וגם המת עצמו (פסחים שם. רמב"ם שם ה"ד).

42) בגמרא (שם) אי' זה ב"חומרי דזב מטמא מת", ובחומרי' דמצורע מזב "שכן טעון פריעה ופרימה ואסור בתשמיש" (שם, ב), וברמב"ם חומרי' דזבין "מפני שהן מטמאין המשכב והמושב אפי' מתחת האבן" (שם ה"ג. וראה תוד"ה מאי חומרא – שם סז, סע"א) וחומרי' דמצורע "מפני שהוא מטמא בביאה" (שם ה"ב). אבל בפרש"י שם (סו, סע"ב) הוא כבפנים.

43) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 326.

44) תניא רפ"ב.

45) וצע"ק מספרי זוטא הובא ביל"ש חוקת עה"פ הנוגע במת: נוגע במת טמא ואין מת עצמו טמא. וכבר דשו בו רבים. וראה בארוכה בשיחה שלאח"ז (לקו"ש חי"ח ע' 259 ואילך).

הטומאה איננה כטיט גשמי שיש לשוטפו[46], זהו לכלוך רוחני ופגם בדבקותו של היהודי באלקות, אשר בזכותה נקראים ישראל – חיים[47], כנאמר[48] "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים...".

אך כאשר יהודי נכשל ח"ו בחטא ועוון[49], נחלשת דבקותו ו"חיותו" והוא נטמא. ויש מספר דרגות בחומרת הטומאה, לפי ההחלשות של דבקותו באלקות, אך גם במקרה של טומאה חמורה ביותר, אם היהודי קשור עדיין לה' ולתורה־ומצוות, הרי מובן שבכוחו להיטהר ולחזק את דבקותו בתורה ובמצוות עד לשלימות.

לא כך הדבר כאשר יהודי עובר ח"ו על רצון ה', שהוא מתנתק לחלוטין מדבקות באלקות ובחיים רוחניים – אשר מיתה רוחנית היא הגורם למיתה גשמית[50], שממנה נובעת טומאת מת.

לפיכך, "נתכרכמו פניו של משה" והוא תמה: כיצד אפשר להיטהר מטומאת מת? מטומאה הבאה מגוף מת, שניתק לחלוטין מאלקות ומתורה־ומצוות (בעוד אשר הנשמה עצמה אפילו בשעת החטא היתה באמנה אתו[51])?

ח.
השפעת הנשמה על הגוף בתמידיות - חוקה

על כך ענה ה' "זאת חוקת התורה" – זהו כוחה של התורה:

אף כאשר הגוף מנותק מן הנשמה ומן התורה־והמצוות[52], יכולה הנשמה (אשר היא נצחית[53] – חלק אלוקה ממעל ממש) אשר בהיותה בגוף זה למדה תורה וקיימה מצוות[54], להשאיר בגוף[55] רושם נצחי[56] של קדושת הנשמה והתורה, גם כאשר הגוף מנותק ממנה, וכך יכולה להיטהר הטומאה הנובעת מגוף מת[57].

[ויש לומר, שזהו אחד ההסברים, (בפנימיות), למאמר חז"ל "צדיקים אינן מטמאין"[58], כי מהות גופו של צדיק היא הנשמה האלקית, כי "חיי הצדיק אינם חיים בשריים כי־אם חיים רוחנים שהם אמונה ויראה ואהבה"[59], ועל כך מתבססת חיות גופו[60], ומובן, שאף כאשר הנשמה יוצאת מן הגוף נשארת בו פעולה[61] נצחית[62]].

אך כל זה הוא "חוקה" – נעלה משכל והבנה[63], כי לפי הבנת הנבראים, יכול דבר אחד להשפיע על האחר רק כאשר יש ביניהם קשר, ולא כאשר הם

---

46) ראה רמב"ם סוף הל' מקואות.

47) אדר"נ ספל"ד.

48) ואתחנן (ד, ד) הובא באדר"נ שם.

49) ראה תניא ספכ"ד. אגה"ת פ"ד־ו.

50) ראה אגה"ת שם. קונט' ומעין מאמר ז.

51) תניא שם.

52) ראה לקו"ש שם, שמטעם זה לא אמר הקב"ה למשה הטהרה מטומאת מת ביחד עם טומאתו כבשאר הטומאות, כי מכיון שיש כאן הפסק ודילוג בין הטומאה והטהרה, בא גם הפסק באמירת דיניהם.

53) ראה סנהדרין ר"פ חלק. ובארוכה בהמובא בתשובות וביאורים (קה"ת, תשל"ד*) סי' ח'.

54) להעיר מתניא פל"ד: שזכה להיות אושפזיכין לגבורה.

55) ועפ"ז י"ל דזה ש"לא ידח ממנו נדח" (הל' ת"ת פ"ד ס"ג. תניא ספל"ט) – הוא (גם) מצד הגוף. וראה לקמן הערה 61.

56) וראה תשובות וביאורים שם הערה 5, שמפשטות הסוגיא בירושלמי (כלאים פ"ט ה"ג) משמע, דאפילו ירבעם וחבריו גם גופם קם בתחה"מ.

57) ובנוגע לטומאת מת עכו"ם י"ל, שמלכתחילה לא הי' קשה למשה, כיון שהטומאה בישראל באה דוקא מצד קדושתם (תורה, נשמתם) שנסתלקה כמו שהאריך באוה"ח ריש פרשתנו. שו"ע אדה"ז מהדו"ב סי' ד' ס"ב.

ומזה מובן במכ"ש בטומאה הבאה משרץ או נבילה שלא שאל משה איך אפ"ל טהרתו.

58) ברמב"ן כאן "וטעם טומאת המת בעטיו של נחש כי הנפטרים בנשיקה לא יטמאו מן הדין והוא שאמרו צדיקים אינן מטמאין" – ראה מדרש משלי פ"ט, ב. תוד"ה מה ב"מ קיד, ב. זח"א קכה, א. קסח, א (ובנצוצי זהר שם). חינוך שבהערה 62. וראה פנ"י ובכלי חמדה כאן. שדי חמד (כמסומן במפתח). שו"ת מנח"א ח"ג סי' סד. אלף המגן למטה אפרים סימן תקפ"א סקי"א (וש"נ). – וראה שו"ת שארית יהודא – לאחי אדה"ז – (הוספות סי"ד סל"ה) שפוסק לאיסור אפילו הוא צד"ג, ומורה ע"ד בנין ציון אדה"ז באופן שיוכלו הכהנים לעמוד בהרחקה וכו'. – ואולי יש לקשר זה ולהסביר ע"פ סברת הספרי זוטא הנ"ל (הערה 45) ואכ"מ.

59) ביאור לאגה"ק סי' ז"ך.

60) להעיר מחילוק אופן בירור וזיכוך הגוף דמשה ואלי' – המשך תרס"ו ע' קנח ואילך. שמח תשמח תרנ"ז ע' 102 ואילך. ובכ"מ.

61) וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 89 ובהנסמן שם, שמצד בחירת הקב"ה בהגוף (תניא פמ"ט. תורת שלום ע' 120) נעשה הגוף מצ"ע ענין נצחי. ודבר משנה הוא (סנה' ר"פ חלק): כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב (נשמות בגופים). וראה לקמן ע' 442 הערה 71.

62) ראה בהנ"ל בחינוך (מצוה רס"ג): לפי שגופם טהור ונקי כו'. ולהעיר מרבינו בחיי (ויחי מט, לג) בזה שיעקב אבינו לא מת כי נפשו של יעקב הי' מרחפת על גופו תמיד כו', עיי"ש. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1260 ואילך. חט"ו [המתורגם] ע' 463 ואילך (ס"ו, ח).

63) ועפ"ז מובן שאין לזה סתירה ממ"ש החינוך (מצוה שצז) שאין החוקה "מהיותה מטהרת בהגיע אפרה על גוף המטהר כו'".

*) אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' קמא ואילך. המו"ל.

מתנתקים ונעשים הפכיים[64], דבר כזה ייתכן רק מצד כוחו של הבורא[65], הנעלה מכל מגבלות[66].

ט.

משה רבינו - דרגת "חוקה"

לפי האמור לעיל מובן מדוע גילה ה' למשה רבינו את טעם פרה אדומה, ולא נפגמה על־ידי־זה השלימות במסירות־הנפש שלו לתורה ומצוות, כי־אם להיפך: דרגת משה היא דרגת "החכמה"[67], אשר מפני התבטלותה שורה בה דרגת האינסופיות של ה' – אין־סוף ברוך־הוא, כדברי אדמו"ר הזקן[68] "אין־סוף ברוך־הוא הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה".

יותר מכך: בלשון הקבלה[69], "פנימיות אבא[70] הוא פנימיות עתיק ממש" (=מקור החכמה הוא בדרגה הנעלית ביותר של ה"כתר" של כביכול עצמיות הקדוש־ברוך־הוא), ואחד ההסברים לכך הוא[71]: בדרך כלל הקשר בין דרגה גבוהה לנמוכה הוא באופן של משפיע ומקבל. וכיון שהקשר הוא באופן של ירידה, מובן, שעוברת הארה בלבד, כהשפעת שכלו של הרב לתלמיד[72]. לא כך הוא האופן שבו מושפע "פנימיות אבא" מ"פנימיות עתיק", שעל כך נאמר, ש"פנימיות אבא הוא פנימיות עתיק" – המהות האמיתית של "פנימיות עתיק".

וא"כ מובנים דברי ה' אל משה "לך אני מגלה טעם פרה" – למשה נתגלתה "פנימיות אבא" – רצון ה' האמיתי – ענין ה"חוקה"[73], כי זו היתה דרגת משה, וה' גילה לו את מהות דרגתו באמת[74].

י.

ההיטהרות מטומאת מת נעשית על־ידי השפעה של עצם האלקות

זהו הסבר גם לכך שה"חוקה" שנתגלתה למשה קשורה דוקא להיטהרות מטומאת מת:

כאשר ההשפעה היא באופן של משפיע ומקבל, והיא נעשית בדרך של ירידה, מגיעה רק ההארה ולפיכך יש בין הדברים קשר רק בעת ההשפעה ולא מאוחר יותר, כי המקבל נשאר עדיין מציאות נבדלת מן המשפיע.

לעומת זאת, כאשר אין ההשפעה באופן של ירידה והארה בלבד, אלא השפעה של עצם המהות ממש, כב'פנימיות אבא' – אז אין לומר שההשפעה היא רק כאשר יש קשר, ומציאות "המקבל" נשארת מובדלת. מקום שמשפיעה העצמיות ממש, נעשה הכל למהות של עצם האלקות.

כך מובן כיצד תיתכן היטהרות מטומאת מת, למרות שבגלוי אין הגוף קשור לכח האלקי של הנשמה והתורה והמצוות – כי בפנימיות הענין, הרי הגוף עצמו הוא מהות אמיתית של אלקות.

בזמן הזה אין הדבר מאיר בגלוי, כי עתה השפעת עצמיות האלקות אינה גלויה, ולכן מתאפשרת טומאת מת, וההיטהרות ממנה היא חוקה, אך לעתיד לבוא, כאשר ההשפעה מעצמיות האלקות תהיה גלויה, יהיה גילוי של "פנימיות עתיק"[75], יוכר בגלוי שמהותו של הגוף היא הנשמה האלקית שבו, ולא תתאפשר כלל טומאת מת[76]. חוקת ההיטהרות ממנה תתגלה אז לכל אחד[77].

---

64) משא"כ בהענינים דפעולה נמשכת.

65) ועד"ז הוא בחוקה של פרה שהיא נעשית בחוץ, שמכפר על גקה"ט (אגה"ק סכ"ח) דגם ניצוצות שנפלו בגקה"ט, שנכרתו לגמרי מקדושה ונעשים כמו רע, מהפכים לטוב, הטמא נהפך לטהור, מי יתן טהור מטמא לא אחד – יחידו של עולם – ראה בכ"ז לקו"ת פרשתנו נט, ד ואילך.

66) ועפ"ז יומתק הדיוק בזה שלעת"ל כאשר "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" תשאר גם בחי' ארץ הלזו שהיתה בה טומאה (ויתרה מזו: מלאה הארץ דעה את ה') – דמכיון שכל העולם נברא בשביל ישראל ובשביל התורה, הרי עי"ז נמשך בה מהנצחיות דישראל ותורה. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 97, שהכוונה בשביל ישראל ובשביל התורה היא ענינה של הבריאה גופא.

67) ראה לקו"ת מסעי פט, ד. צב, רע"א. ובכ"מ. וראה בארוכה לקו"ש ח"ו (ע' 244 ואילך) מכמה מקומות דמשה הוא בחי' יסו"א.

68) תניא פל"ה בהגהה.

69) ראה בהמובא בלקו"ת נצבים מט, ד. וראה סה"מ הש"ת ע' 49 בהערה.

70) בתו"א בשלח סו, ב לגבי משה.

71) ראה המשך תרס"ו ע' צה ואילך.

72) ראה גם ד"ה תקעו תרצ"ו פ"ב (נדפס בסה"מ ה'תשי"א).

73) ראה המשך תרס"ו שם (ס"ע צו ואילך), דבחי' רצה"ע שלמעלה מהטעם הוא בחי' פנימיות אבא פנימיות עתיק.

74) ועפ"ז מובן גם מ"ש לך אני מגלה, דפשוטו דמקודם לזה לא ידע (ובפרט ע"פ קה"ר שם), כי מתחילה לא הגיע לבחי' פנימיות אבא פנימיות עתיק (ראה ד"ה אלה הדברים תרע"ג (נעתק בלקו"ש שם ע' 248) שזהו שביקש הראני נא את כבודך), ורק בעת הסתלקותו זכה לשעה"נ (לקו"ת להאריז"ל וס' הליקוטים ואתחנן ג, כו), ראה סה"מ ה'ש"ת שם. ובכ"מ.

75) פע"ח שער הק"ש רפט"ו. לקו"ת שה"ש בסופו (נא, ג) וראה המשך תרס"ו שם.

76) וכמ"ש (ישעי' כה, ח) בלע המות לנצח. ונא' ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ.

77) ראה לעיל הערה 36.

יא.

מהות משה רבינו - מסירות נפש

לפי זה מובן, שהענין של "לך אני מגלה טעם פרה" לא גרם ח"ו לפגם בשלימות מסירות־הנפש אצל משה רבינו:

טעם פרה אדומה שנגלה למשה איננו טעם שכלי[12] ה"מלובש" בשכל, אלא נתגלה בשכלו של משה רצון עצמיות ה', עד שזה נהפך גם למהות של שכלו.

ואדרבה: פגם במסירות נפש ייתכן אצל מי שמציאותו היא עצמאית ונפרדת, והוא צריך למסור את נפשו לאלקות, ולעמול היפך משכלו, כדי להבין את התורה[78]. לעומת זאת כל מציאותו של משה רבינו היא אלקות[79], ולכן עצם מהותו היא מסירות נפש[80].

יב.

הקשר לי"ב־י"ג תמוז

ויש לומר, שזהו הקשר[81] בין פרשת חוקת לבין י"ב־י"ג תמוז, חג הגאולה של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר:

בעל השמחה והגאולה היה חדור בעבודה של מסירות נפש בפועל[82], במיוחד בעבודה של הרבצת התורה במדינה ההיא שבה היה המאסר (רוסיה), שבה נדרשה מסירות נפש לכל ענין של תורה ומצוות – מן הכללי ביותר ועד לפרט הקטן ביותר,

לפיכך היתה הגאולה מן המאסר באופן, שביחד עם היותה נס גלוי שמעל לטבע, היא "התלבשה" והתיישמה בטבע.

ההסבר לכך הוא: בהנהגת ה' את העולם יש מספר אופנים[83], כדלהלן: הנהגה טבעית, הנובעת משם "אלקים"[84] (בגימטריא "הטבע"), דרגת האלקות ה"מלובשת" בעולם, והעולם תופס מקום – דרגת "ממלא כל עלמין";

הנהגה ניסית, כאשר הנהגת הטבע מתבטלת. זו נובעת משם "הוי'" שמעל לטבע, דרגת האלקות שמעל לעולם – דרגת "סובב כל עלמין", ולכן היא מתבטאת בביטול הטבע;

וניסים ה"מלובשים" בטבע, הנובעים מדרגה אלקית גבוהה יותר, הנעלית משם "אלקים" ומשם "הוי'"[85], ולכן נובעים משם הניסים הנעלים מן הטבע, אך מיושמים בלבוש טבעי. כלומר, הנס משפיע על הטבע, כך שהטבע עצמו מסכים לנס.

כדוגמת נס פורים, שהיה רצוף ניסים המיושמים בדרכי הטבע, עד כדי כך, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר[86].

בדומה לכך היתה גאולת בעל השמחה, שאותם האנשים[87] אשר ציוו לאוסרו, הם עצמם הוכרחו לצוות על שחרורו[88].

וזה בדומה לענין של "פנימיות אבא פנימיות עתיק": כאשר ירד שפע כזה לעולם באמצעות מסירות נפש מעשית של בעל השמחה והגאולה, שזאת היתה מהותו, לא ביטל הדבר את טבעו של העולם, אלא דבר זה עצמו הפך למציאות של טבע, שסייעה לקדושה.

(משיחות ש"פ פרה, תשכ"ח. ש"פ חו"ב, י"ב תמוז, תשכ"ט)

---

78) ראה המשך תרס"ו שם דע"י דדייק במילין דחוכמתא בבחי' יגיעה כו' מגיעים לבחי' העלם העצמי דחכמה דפנימיות אבא.

79) וראה שרש מצות התפלה ספט"ו.

80) ועד"ז ביגיעת התורה דטעמי תורה שיתגלה לעת"ל שלא יהיו בבחי' ענין שכלי כ"א מה שיתגלה בכל ענין בחי' התענוג העצמי הפשוט (המשך תרס"ו שם).

81) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.

82) ראה לקמן ע' 328 ואילך ע"ד הג' תקופות דימי נשיאותו (תר"פ־תש"י).

83) ראה אוה"ת אחרי ע' תקסד. ועוד. ובאוה"ת בראשית יח, ב ואילך. ד"ה החודש הזה תרס"ו בתחילתו וסופו (ב' אופנים דלקמן – טבע ונס).

84) ראה טושו"ע חאו"ח ס"ה בפי' שם אלקים.

85) תו"א צט, ד ואילך (ועוד) לענין הנס דפורים, אוה"ת שם (מג"א ב'שלו) ובכ"מ. ובאוה"ת אחרי שם, דנסים המלובשים בטבע הם מבחי' שם שד"י.

86) תו"א צד, ב. ושם, שזהו כענין אתהפכא חשוכא לנהורא שיהי' לעת"ל (שלמעלה מאתכפיא). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 46 ואילך) שהנסים לצדיקים שבדור האחרון לפני ביאת משיח הוא הקדמה והכנה להנסים דהגאולה. ולכן הגאולה די"ב־י"ג תמוז הי' ע"ד "אומר לצפון תני", כבהגאולה העתידה.

87) ראה לקו"ש שם. ועד"ז בלקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 125 ואילך.

88) והיינו אף שהי' מלבוש בטבע הי' נראה בחוש שכל הסיבות היו למעלה מהטבע וע"ד אופן הנס דפורים (תו"א צג, ג. ק, א. ועוד).

89) ראה תו"א (צט, ד ואילך) דבפורים ע"י המסנ"פ הגיעו לעצמות אוא"ס שלמעלה מבחי' שם הוי', ומזה נמשכו הנסים המלובשים בטבע. ובהמשך שמח תשמח שם (ע' 101) ועוד, שע"י מסנ"פ בפועל מגיעים לעצמות א"ס דפנימיות אבא כו'.

לקוטי־שיחות פרשת חוקת כרך יח שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

א.

טומאת המת, ובן השונמית - לפי דברי ה"ילקוט"

בקשר לדיני טומאת מת שבפרשתנו, נאמר ב"ילקוט"[1] על הפסוק[2] "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים": "נוגע במת טמא, ואין[3] מת עצמו טמא. נוגע במת טמא ואין[3] בנה של שונמית טמא, אמרו, בנה של שונמית כשמת כל שהיה עמו בבית טמא (היה[4]) טומאת שבעה, וכשחיה היה טהור לקודש. חזרו ונגעו בו וטמאוהו[5] הם, הרי זה אומר: מטמאיך לא טמאוני ואתה טימאתני"[6].

העובדה שה"ילקוט" מקשר את הענין של "ואין בנה של שונמית טמא" עם הפרט הקודם, ש"ואין מת עצמו טמא", מובנת בפשטות: כיון שהמת עצמו אינו טמא, לא היה בן השונמית טמא לאחר שחזר לחיים, על־אף שהיה קודם מת וטימא אחרים.

אך דרוש הסבר על ההמשך "נוגע במת טמא ואין בנה של שונמית טמא": מהדיוק "הנוגע במת... יטמא" לומדים (כלימוד הראשון ב"ילקוט"), שרק הנוגע טמא, אבל "אין מת עצמו טמא". לעומת זאת, בהוספה "בן השונמית", כאשר מדובר לאחר היותו חי, צריך היה ללמוד: "נוגע במת טמא ואין בנה של שונמית מטמא", שהנוגע ב"בנה של שונמית" אינו טמא, כי אין הוא מת אלא חי[7].

על הנאמר ב"ילקוט", ש"ואין מת עצמו טמא", אומר בעל "מגן אברהם"[8]: "ונפקא מינה (=ויוצא מכך) כשיחיו המתים, אין צריכין הזאה"[9] כלומר, גם הקטע הראשון של "ואין מת עצמו טמא", הלימוד הוא בעיקר לגבי הזמן שבו "יחיו המתים"[10]. ולפי זה אפשר לומר שבשני החלקים — "אין מת עצמו טמא", ו"אין בנה של שונמית טמא" — מדובר על אותו ענין: המת עצמו אינו טמא, ולכן אין הוא זקוק להזאה כשיחיה, וכך גם "אין בנה של שונמית טמא.. וכשחיה היה טהור לקודש".

אך לפי זה תמוה: מה מחדש ה"ילקוט" באמצעות ההוספה "אין בנה של שונמית טמא" אחרי הלימוד של "אין מת עצמו טמא"?

ב.

שאלות אנשי אלכסנדריא בענין הטומאה

הדברים יובנו לפי המוסבר בגמרא בסוף מסכת נדה. הגמרא[11] מצטטת שם את הברייתא "שאלו אנשי אלכסנדריא את רבי יהושע בן חנניא", וכך נאמר שם: "ג' דברי בורות: אשתו של לוט — מהו שתטמא? אמר להם: מת מטמא, ואין נציב מלח מטמא. בן שונמית — מהו שיטמא? אמר להן: מת מטמא, ואין חי מטמא. מתים לעתיד־לבוא — צריכין הזאה שלישי ושביעי או אין צריכין? אמר להן: לכשיחיו נחכם להן. איכא דאמרי: לכשיבוא משה רבינו עמהם".

פעמים רבות כבר דובר על כך, שכל השאלות הכתובות בגמרא, כולל הוויכוחים והדיונים שהיו בין חכמי ישראל לבין אחרים — כגון צדוקים, בייתוסים, או אנשי אלכסנדריא (כבענייננו) — יש להן מקום לפי השכל, וגם לפי שכל התורה. אפילו הטענות שהגמרא מציינת שהן דברי הבל ושטות[12], גם לגביהן אין הכוונה שאין להן בסיס בהגיון הפשוט וכל־שכן בשכל התורה, שהרי חכמי ישראל לא התעסקו עם טפשים ובורים, ובודאי לא היו כותבים את דבריהם בגמרא. ואנו רואים שאפילו על דברים אמיתיים, כאשר הם מובנים מאליהם שואלים: "מאי קמשמע לן", "פשיטא הוא", וכדומה.

מעצם העובדה שחכמי ישראל כרבן יוחנן בן זכאי, רבי יהושע בן חנניא וכדומה ניהלו וויכוחים ודיונים עמם, וקבעו זאת בגמרא כחלק מן התורה שבעל־פה,

---

*) וסיום מס' נדה.

1) רמז תשסא. והוא מספרי זוטא עה"פ.

2) יט, יא.

3) בספרי זוטא "אין" (בלא וא"ו). ובמדרש הגדול "אין עצמו של מת טמא".

4) כ"ה בספרי זוטא.

5) בספ"ז: טמאוהו (בלא וא"ו).

6) "פי' אותן הנוגעים בבני אדם שנטמאו בו אומרים מטמאך היינו בן שונמית לא טמאוני וכו'" — זית רענן ליל"ש שם.

7) וראה המשך הדרשות בספרי זוטא ויל"ש שם.

8) זית רענן שם.

9) וממשיך "נדה דף ע' ע"ש בתוספות (וע"פ המבואר לקמן בפנים צ"ע כוונתו) וכו'.

10) אבל כ' עוד נפק"מ "וגם המכניס מת למקדש פטור כו'" ואכ"מ.

11) סט, ב.

12) פרש"י שם ד"ה דברי בורות.

מובן, שלא זו בלבד שיש לשאלות אלו בסיס הגיוני, אלא יש להן מקום להישאל גם לפי ההגיון שבתורה[13], ובאמצעותן אפשר אף להבין טוב יותר את הסוגיא שבה הן מובאות[14].

ובזה מובן, מדוע חייבים בברכת התורה גם כאשר לומדים חלק בתורה שבעל־פה המספר על שאלות וטענות הצדוקים וכדומה[15].

אמנם, גם הברייתא מכנה שאלות אלו "דברי בורות" וכדומה[16], אך זאת בגלל פרט מסויים בהן שאינו מתאים לענייננו וכדומה, וכן – אלה הם "דברי בורות" לעומת התורה המושלמת שלנו, לעומת תשובות רבי יהושע בן חנניא. וזאת אפשר להוכיח בענייננו: א) השאלה השלישית של אנשי אלכסנדריא נשארת בעינה גם לאחר תשובת רבי יהושע בן חנניא. ב) מצויים דיונים וחילוקי דעות בדברי הראשונים והאחרונים גם לגבי השאלות של אנשי אלכסנדריא, ולא רק לגבי תשובת רבי יהושע בן חנניא[17]. ג) יש צורך בלימוד מיוחד מן הפסוק כדי לשלול את ענין הטומאה מבן השונמית ומן המתים לעתיד־לבוא וכו', והוכחות נוספות.

ג.

הדיוקים על שאלות אנשי אלכסנדריא ותשובות רבי יהושע

בברייתא דלעיל יש מקום לדיוקים רבים, ומהם:

א) מדוע שואלים אנשי אלכסנדריא את השאלה השניה "בן שונמית (שהחיה אלישע) – מהו שיטמא (לאחר שהחיהו[18])?", לאחר שרבי יהושע בן חנניא כבר ענה להם שרק "מת מטמא (ואין נציב מלח מטמא)", שמזה יכלו להבין בעצמם שגם בן השונמית, שאיננו מת, אינו מטמא.

ב) שאלת המפרשים: מדוע שאלתם היא דוקא לגבי "בן שונמית" ולא לגבי "בן הצרפית" שהחיה אליהו הנביא[19] לפני בן השונמית שהחיה אלישע[20].

ג) לגבי תשובתו על השאלה השלישית "לכשיחיו נחכם להן, איכא דאמרי לכשיבוא משה רבנו עמהם" תמוה: אם הוא לא ידע את התשובה, מדוע לא ענה "איני יודע", וכדומה, כמדתו של חכם – "על מה שלא שמע אומר לא שמעתי, ומודה על האמת..."[21].

ד) מהו הדיוק בביטוי "לכשיבוא משה רבינו", ולא כביטוי הנפוץ: "כשיבוא אליהו", וכדומה[22].

ה) "לכשיבוא משה רבינו עמהם", ואינו מסיים, שהוא יתרץ זאת, כפי שאומר בביטוי הראשון: "נחכם להן".

ו) מהו הדיוק בביטוי "לכשיבוא משה רבינו עמהם"[23]?

ז) אינו מובן השינוי בסגנון: בשתי השאלות הראשונות נאמר "מהו שתטמא.. שיטמא", ובשאלה השלישית נאמר "צריכין הזאה.. או אין צריכין", ולא נאמר "מהו שיצרכו הזאה?" וכדומה.

ד.

שני הענינים שבטומאת מת, ושני סוגי הניסים

ההסבר לכל זה הוא: טומאת מת קשורה לשני ענינים: א) סילוק החיות, סילוק הנשמה מן הגוף. ב)

13) ובפרט שהגמ' כוללם ביחד עם "הג' דברי חכמה (הלכה) ג' דברי אגדה כו'" וראה חדא"ג שם.

14) ועדמש"כ הרגצובי (מכתבי תורה מכתב צט. ועוד): כל מה דכתיב בתורה הוא דין לא ח"ו סיפור.

15) ראה לקולוי"צ אגרות־קודש (ע' רסו) עד היכן הדברים מגיעים.

16) ראה לקולוי"צ שם "שכל מה שנאמר בתושב"כ ובתושבע"פ הן בהלכה והן באגדה כו' וכן ההלכה שעלי' אמרו אח"כ שבדותא היא.. כולם ממש אמר ה' ובאותו הלשון ממש שנאמרו כו'".

17) ראה תוד"ה מתים נדה שם: "וא"ת אמאי לא בעי כו' וי"ל כו'". תוס' הרא"ש שם. ובכמה מקומות בספרי אחרונים. חלק מהן צויינו בהערות דלקמן.

18) פרש"י שם.

19) מ"א יז, יז ואילך.

20) בשו"ת הרדב"ז ח"ה (ב' אלפים רג) כתב, שמזה ששאלו בבן השונמית דוקא מוכח דס"ל דבן הצרפית לא מת. וכן הביא הרד"ק במ"א שם פסוק יז (בשם, "יש מי שאומר") ובפסוק כ' (ויונתן תרגם כו'). ובמ"ב (ד, לא) כתב בבן השונמית "והסברא אשר אמרנו בילד שהחי' אלי' הוא הסברא עצמה כו'" (עיי"ש שמביא מגמרא דילן "ומצאנו לו סמך בדברי רז"ל כו')*. ולכמה מפרשי המורה כן ס"ל להרמב"ם במו"נ ח"א פמ"ב (ראה שם טוב. אפודי (ושם כתב שכוונת הרמב"ם גם לבן השונמית). וראה שו"ת הריב"ש סמ"ה). אבל באברבנאל למורה שם מפרש שלדעת הרמב"ם שניהם מתו ממש [ולהעיר ממש"כ שם "ומה שאמרו חז"ל שהביא בן כספי שאלו לר' יהושע בן הצרפית מהו שיטמא וכן לר"א בן השונמית וכו' והשיב כל אחד מהם מת מטמא חי אינו מטמא]. וכן תפס בפשטות בתרומת הדשן פסקים סק"ב. ועוד.

21) אבות פ"ה מ"ז.

22) ראה אגה"ק סכ"ו (קמג, ב): ומפורסם הפכו בכל הש"ס ומדרשים כו' ואליהו בא לפשוט כל הספיקות כו'.

23) ראה תוד"ה אחד (פסחים קיד, ב) דכשיבנה המקדש משה ואהרן יהא עמנו. ולהעיר מיומא (ה, ב): לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם.

*) בפשטות כוונתו "והסברא אשר אמרנו כו'" שגם בן השונמית לא מת ממש וה"סמך בדברי רז"ל ששאלו בן השונמית מהו שיטמא והיתה התשובה מת מטמא ואינו מטמא חי" כוונתו שמכיון שהי' חי (מעולם לא מת) לכן אינו מטמא גם אז (וכ"פ ברש"ש נדה שם). אבל מזה שכתב בבן הצרפית במ"א שם, יז "והנכון כי מת מיתה גמורה" אולי גם בבן השונמית כוונתו שמת מיתה גמורה. וה"סמך בדברי חז"ל" היינו שאם לא מת ממש לא הי' מקום מעיקרא לשאלה מהו שיטמא.

היות הגוף – גוף מת. בכל אחד מן הענינים האלה נכללים מספר פרטים ודינים.

ובאופן כללי: בענין הראשון – סילוק החיות – הכוונה היא לסילוק כל החיות[24], ורק אז קיימת טומאת מת. ואילו "האבר[25] והבשר המדולדלים באדם, ואף־על־פי שאין יכולין לחזור ולחיות – טהורים"[26].

גוף מת הוא רק כאשר הוא נשאר בצורתו, או לפחות דומה לגוף חי, "אבל אם נשרף עד שנתבלבלה צורת תבניתו – טהור"[27], ויש מספר פרטי הלכות בכך.

וזהו ההבדל בין שלוש השאלות:

ה.

שתי סוגים בניסים

בפשטות נראה, שהשאלה הראשונה "אשתו של לוט – מהו שתטמא" כוונתה הוא[28]: אשתו של לוט הפכה ל"נציב מלח" לא בדרך הטבע, אלא באמצעות נס[29], ויש שני סוגי ניסים[30]:

(א) הנס מחליף את טבעו ומציאותו של הדבר לדבר אחר, כבמקרה של "ידו (של משה) מצורעת כשלג"[31], שלאחר הנס היתה הצרעת ביד באופן טבעי, וצריך היה נס אחר כדי לבטל את הצרעת, כדי שיהיה "שבה כבשרו"[32].

(ב) הנס אינו משנה את טבעו של הדבר, אלא מוסיף על הטבע בכל רגע, כפי שהיה בקריעת ים־סוף[33]. וכך גם במכת דם, כאשר המים "נהפכו לדם", הרי גם לאחר הנס הם נשארו מציאות של מים, והנס גרם בכל רגע להפיכת המים לדם[34], ולפיכך, כאשר פסק הנס, נתבטלה ממילא הפיכת המים לדם[35].

וזאת היתה משמעות שאלת אנשי אלכסנדריא: "אשתו של לוט מהו שתטמא": האם הפיכת גופה לנציב מלח ואיבוד צורת הגוף נגרמו על ידי נס מן הסוג הראשון – ואז אין הוא מטמא, כי אין זה כלל גוף; או שהנס היה מן הסוג השני, כלומר, שגם לאחר הפיכת הגוף לנציב מלח הוא נשאר מציאות של בשר וכו', גוף מת, ואז צריכה לחול עליו טומאת מת[36].

ו.

ההסבר לשאלה לגבי "אשתו של לוט"

אך עדיין אין השאלה מובנת, כי לפי זה אין השאלה בענין טומאת מת, כי־אם לגבי סוג הנס שהפך את אשת לוט לנציב מלח, ואם כך כל שאלה כאן היא בענין שונה, דבר שאינו מסתבר.

ויש לומר, שמשמעות שאלתם "אשתו של לוט מהו שתטמא" היא גם בקשר לענין סילוק הנשמה הגורם לטומאת מת: האם טומאת המת נגרמת מעצם סילוק הנשמה[37] (כפי שאפשר, לכאורה, להסיק מכך שאבר המדולדל הוא טהור, כיון שלא היה כאן סילוק של החיות, למרות שהוא כאבר מת[38]), או שסילוק הנשמה היא רק גורם לחלות טומאת המת בגוף – הטומאה נגרמת מצד הגוף. כלומר, טומאת המת נגרמת וחלה על הגוף שממנו נסתלקה הנשמה. שאלה דומה, בצד החיובי, נמצאת במספר מצוות בתורה.

---

24) ואבר מן החי דמטמא (אהלות רפ"ב) – הרי באבר זה שפרש מן החי – בטל לא רק חיות הפרטי אלא גם כללות החיות. ופשוט. וראה נזיר נג, ב דלמדוהו מבחלל חרב. ותוד"ה כזית חולין קכט, ב.

ולהעיר מצפע"נ השלמה טו, רע"ג "אם המיתה הוה בכל אבר בפרט או בכלל כו'". מהד"ת ע, ב (ושם: המיתה צריכה שתהי' בכל הפרטים עיי"ש). רפ"ה מהל' מאכלות אסורות. ואכ"מ.

25) חולין שם במשנה. רמב"ם הל' טומאת מת פ"ב ה"ו.

26) ובפרש"י שם ד"ה המדולדלין "דכי ימות כתיב" (וראה שטמ"ק שם אות ד'). וראה תוי"ט שם.

27) רמב"ם שם פ"ג ה"ט. ובכס"מ שם: ופסק כר"ל כו' (נדה כז, סע"ב). וראה ירושלמי שם פ"ג ה"ג (והובא בתוד"ה מת שם).

28) ראה חדא"ג כאן עד"ז. אלא שלדעתו טעו בזה.

29) וכן מוכח מזה שכולל אשתו של לוט עם שאר הנסים (ברכות נד, א). "על כולן צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום". ומ"ש שם (ע"ב) "בשלמא כולהו ניסא אלא אשתו של לוט פורענותא הוא" – אין הכוונה דלא הוי נס אלא שאין בזה נס דהצלה. וראה יל"ש בשלח (רמז רנו בסופו. יל"ש אסתר רמז תתרנו בסופו): ותבט אשתו מאחריו ועד עכשיו היא עומדת נציב מלח, למה זכר עשה לנפלאותיו שיהיו הדורות מתנין שבחו של הקב"ה (וראה ב"י או"ח סרי"ח קרוב לסופו).

30) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 176 ובהערות שם. ח"ו [המתורגם] ע' 95.

31) שמות ד, ו.

32) שם, ז. ראה צפע"נ עה"ת שמות שם. וכדמוכח ממרז"ל (שבת צז, א. פרש"י עה"ת שם. ובכ"מ) מכאן שמדה טובה ממהרת לבוא ממדת פורעניות.

33) שהי' עי"ז ש"ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה" (בשלח יד, כא) "ואילו הפסיק ה' את הרוח כרגע היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם" (שער היחוד והאמונה פ"ב). וראה בארוכה לקו"ש ח"ו שם.

34) כדמוכח גם מזה שגיגית מלאה מים "ישראל שותה מים והמצרי דם וכשהי' לוקח מישראל בדמים הי' שותה מים" (שמו"ר פ"ט, י). ולהעיר מגבורות ה' למהר"ל הקדמה שני'.

35) ולא מצינו שהיו צריכים להריק האגמים כו' לאחר המכה.

36) להעיר מתרגום ירושלמי (וירא יט, כו): עד זמן דתיתי תחי' דייחון מתיא.

37) להעיר מלשון הספרי (פרשתנו יט, יג) "אשר ימות מגיד הכתוב שאין מטמא עד שעה שימות". משא"כ כשהוא מפרפר. וראה לשון הרמב"ם ספ"א מהל' טומאת מת. טושו"ע יו"ד סי' שע. ולהעיר מאוה"ח ריש פרשתנו. ילקוט ראובני פרשתנו ד"ה במדרש רות.

38) אבל אינו מוכרח כי י"ל דכל זמן שהוא מחובר לגוף עדיין אי"ז אבר מת (לגמרי).

במצות מילה[39]: האם עיקר המצוה היא פעולת המילה[40], או שהכוונה העיקרית היא התוצאה של פעולת המילה – שהאדם לא יהיה ערל? וידועה ההרחבה בדיון זה והתוצאות המעשיות הנובעות מכך.

ובדומה לכך לגבי מצות כיסוי הדם[41]: האם עיקר המצוה היא פעולת הכיסוי, ואין חשיבות לתוצאה, או שעיקר המצוה היא תוצאת הכיסוי – שהדם יהיה מכוסה? גם מכך יש מסקנות להלכה למעשה[42].

ודומה לכך גם משמעות שאלת אנשי אלכסנדריא "אשתו של לוט מהו שתטמא"[43]? האם טומאת המת נגרמת מפני שזהו גוף מת, וסילוק הנשמה הוא רק הגורם לכך שהגוף מת, ואז מובן בפשטות ש"אשתו של לוט" איננה מטמאה, כי לא נשארה צורת גוף מת; או שמא הטומאה נגרמת מפני סילוק הנשמה, ואז אפשר לומר שאשתו של לוט מטמאת, כי גם אצלה היה סילוק הנשמה[44].

ז.

ההסבר לתשובה על השאלה הראשונה

"אמר להם: מת מטמא ואין נציב מלח מטמא". רבי יהושע בן חנניא אינו מפרט הסברים והכרעות לגבי הפרטים שבשאלה, כדלעיל, ומזה מובן שאין חשיבות למעשה אם הנס היה מן הסוג הראשון, שהגוף השתנה לגמרי, או מן הסוג השני – שהוא נשאר גוף ובשר אדם. ואין הבדל אם סילוק הנשמה הוא רק גורם לטומאת הגוף, או שהסילוק הוא המביא את הטומאה, שהרי בין כך ובין כך "אשתו של לוט" איננה מטמאת, כי "מת מטמא ואין נציב מלח מטמא", כדלהלן:

במילה "מת" אין הכוונה להדגיש שהגוף יהיה מת – כי מהו החידוש בכך? – אלא הכוונה היא להדגיש שרק על גוף שיכולה לחול עליו ההגדרה של מיתה, חלה טומאת מת. ואילו "נציב מלח" איננו מציאות שהיא בגדר מיתה, ולכן לא חלה עליו טומאת מת, אף אם נאמר שהטומאה באה מצד סילוק הנשמה ולא מצד הגוף המת.

לפי זה מובן מדוע מכנה הגמרא שאלות אלו בכינוי "דברי בורות"[45], למרות שלסברות אלו יש בסיס לפי התורה, כי לגבי התשובה הנוגעת להלכה אין חשיבות להכרעה בפרטי השאלה, ובכל מקרה המסקנה והתשובה הסופית היא זהה.

ח.

השאלה על "בן השונמית" - לגבי סילוק החיות

"בן השונמית מהו שיטמא" – כאן השאלה היא רק לגבי סילוק הנשמה: מצד הגוף, הרי אפשר שתחול הטומאה, כי לא "נתבלבלה צורתו", והוא בגדר מת; אבל השאלה היא לגבי סילוק החיות – האם נתבטל הסילוק הקודם מפני שהוא חי מחדש, או שמא נשארה בו הטומאה למרות שהחיות חזרה אליו?

ההסבר לכך הוא: לגבי האופן שבו החיה אלישע את בן השונמית, נאמר[46]: "ויעל וישכב על הילד וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו וכפיו על כפיו ויגהר עליו ויחם בשר הילד.. ויזורר הנער עד שבע פעמים ויפקח הנער את עיניו", ומזה מובן, שלא החיות המקורית שלו חזרה אל ה"ילד", אלא אלישע הכניס לתוכו חיות חדשה[47] – מחיות אלישע[48].

ובזה מובן מדוע הם לא שאלו על בן הצרפית, אשר החיה אליהו הנביא, כי שם ביקש אליהו[49] "תשב

---

39) ראה צפע"נ הל' מילה בתחילתו. צפע"נ כלאים ע' 28. ובכ"מ. לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 12 ואילך. ועוד.

40) ועד שפועל שלא נק' ערל אח"כ, דמשוך מותר לאכול בתרומה אע"פ שנראה ערל וערל אסור לאכול בתרומה (יבמות עב, א. רמב"ם הל' תרומות פ"ז ה"י).

41) ראה צפע"נ הל' שחיטה פי"ד ה"א. מהד"ת (ב, ב. לה, רע"ג [ושם השמטה לדף לג, ד לענין מצות מילה]. מט, א. נה, סע"ד).

42) עי' צפע"נ שם מחולין פז, א גבי דם כיסוי ממעטינן כסהו ונתגלה פטור מלכסות. ובכריתות (ד, סע"ב) צריך קרא לרבות דם כיסוי לכרת. עיי"ש (במהד"ת) מה שכתב שנשאר שם דם כללי ולא דם פרטי כו'. אבל י"ל דמזה שצריך קרא יתירה מוכח (לא רק שנתקיים מצותו בפעולת הכיסוי אלא גם) שע"י עצם פעולת הכיסוי נתבטל ממנו תורת דם בכלל ולכן צריך קרא מיוחד שדם כיסוי בכרת. וראה צפע"נ הל' שחיטה שם.

43) ראה צפע"נ (מהד"ת שבהערה 24. ובכ"מ. הובאו במפענצ"פ פ"ו ס"ד) "אם המיתה גורמת הטומאה או מה שאין בה במה לטהר וכו'", "אי המיתה עושה הטומאה או חיים עושין הטהרה". אבל צ"ע אם יש לפרש עפ"ז השאלה באשתו של לוט. ואכ"מ.

44) לכאורה זהו רק לאופן הב' בנסים (דלעיל סעיף ה'), ולא לאופן הא' שם דנעשה טבע אחר, דלפי"ז לכאורה אינו שייך בזה טומאה. אבל י"ל גם לאופן הא', דכיון שבחומר זה הי' פעולת סילוק הנשמה (ראה זח"א קח, ב. ראב"ע וירא יט, כו. ולהעיר מתרומת הדשן שם) נשאר בזה גדר טומאה. משא"כ בהנ"ל דנשרף ונתבלבל צורתו שפקעה הטומאה שהרי אי"ז הגוף שהי' בעת סילוק הנשמה. וראה תוד"ה מישאל (סוכה כה, רע"ב). אבל ראה שו"ת צפע"נ (ירושלים תשכ"ה) סי' נה. ולהעיר מאיסור שנשתנה שפקע איסורו (רא"ש ברכות פ"ו סל"ה) – ראה מי נדה לנדה כאן. ועוד.

45) בחדא"ג כאן "בחכמת היצירה וטבעית וקראום דברי בורות לפי שהם נטו לטעות בהם כדעת הפילוסופים".

46) מ"ב ד, לד־לה.

47) ראה זח"ב מד, סע"ב.

48) ראה רלב"ג ומצו"ד מ"ב שם, לד: כאילו רצה שישפע חיות לנער מאברי אלישע כו'. אבל הם פירשו עד"ז גם בבן הצרפית.

49) מ"א יז, כא־כב.

נא נפש הילד הזה על קרבו, וישמע ה' בקול אליהו ותשב נפש הילד על קרבו ויחי". וכיון ש"נפש הילד" חזרה אליו, התבטל סילוק הנשמה הקודם, ומובן שאין הוא מטמא[50].

אבל אל בן השונמית לא חזרה נשמתו, והיא נשארה מסולקת מן הגוף, ולכן מתעוררת השאלה "מהו שיטמא"[51]: האם המושג סילוק הנשמה חל עדיין בגוף שיש בו חיות חדשה[52], או שהוא מתבטל עקב זאת[53].

"אמר להם: מת מטמא ואין חי מטמא" – למרות שנשמתו שלו לא חזרה אליו, כל המושגים של טומאת המת – סילוק הנשמה, גוף מת וכו' – חלים רק כאשר הגוף "מת" ממש. אם הוא חי, אין הוא מטמא על־אף היותו מת לפני כן, כי חיותו מבטלת ומטהרת[54] מטומאת מת.

ולפיכך גם השאלה השניה היא "דברי בורות": אין כאן שום מקום לצדדי הספק, כי לא חשוב אם סילוק הנשמה ממשיך או מתבטל, אלא חשוב מצב הגוף בהווה – "אין חי מטמא".

ט.

גוף זה היה מת וטמא

אך אפשר עדיין לשאול: בהיותו מת היה גוף זה טמא בטומאה של אבי־אבות־הטומאה, ואם כך, כלשון הגמרא[55] "טומאה שבהן להיכן הלכה"?

דבר זה מובן לפי המבואר ב"ילקוט" דלעיל: "נוגע במת טמא ואין מת עצמו טמא", אשר על־כן בנה של שונמית טהור ואין בכך מחלוקת. אין פלא בדבר, שכן טומאת מת היא גזירת הכתוב, כנאמר ב"פסיקתא"[56]: "לא המת מטמא ולא המים מטהרים, אלא גזירתו של מלך מלכי המלכים הוא".

לפי זה מובן מדוע היתה השאלה לגבי בן השונמית "מהו שיטמא" (את הזולת), ולא אם הוא עצמו טמא, וגם תשובת רבי יהושע בן חנניא היא "מת מטמא ואין חי מטמא", כי הדיון הוא אם חלה על בן השונמית טומאת מת העשויה לטמא אחרים מפני גזירת הכתוב.

י.

השאלה השלישית היא לגבי אופן תחיית המתים

"מתים לעתיד־לבוא צריכין הזאה שלישי ושביעי, או אין צריכין": כאן לא היתה השאלה אם הם מטמאים אחרים בטומאת מת, כי כבר נאמרה התשובה "מת מטמא, ואין חי מטמא"; יתר־על־כן, אף לפי מחשבתם בשאלה השניה, לגבי נשמה חדשה של בן השונמית, אין המתים לעתיד־לבוא טמאים, כי הקדוש־ברוך־הוא מחזיר לגוף אותה הנשמה, כנאמר בגמרא[57] "מביא נשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד...", ולכן מתבטל סילוק הנשמה. השאלה כאן היתה, כדברי המפרשים[58], אם הם עצמם טמאים בגלל טומאת מגע בגופם שלהם, כלומר, עקב נגיעת הגוף החי בגוף המת בשעת התחייה. השאלה היא אם "צריכין הזאה שלישי ושביעי, או אין צריכין": האם טומאת מגע מת היא רק כאשר גוף אחר נגע במת, או גם כאשר המתים נגעו בעצמם[59]?

---

50) ע"ד אתי דבור ומבטל דבור, מעשה מבטל מעשה אף שהוא לאחר כדי דיבור ולאחר עשיית המעשה (ראה קידושין נט, א ואילך). ואכ"מ.

51) להעיר מזח"ג ריז, א (בנוגע לפנחס). ואכ"מ.

52) ראה לשון רש"י נדה שם "מי חשוב כמת".

53) ואי"ז תלוי בשאלה הא' (ס"ו) אם סילוק הנשמה פועל הטומאה או זה שהוא גוף מת, כי גם לאופן הא' י"ל שביטול הפעולה שע"י סילוק הנשמה הוא לא רק ע"י החזרת נשמתו בפועל, ולאידך גם אם נאמר דגוף מת הוא המטמא, י"ל דגם לאחר שהחי' "חשוב כמת", ע"ד משנ"ת לעיל בכיסוי דם דלאחר שנתכסה חל עליו הגדר דדם כיסוי ולא בטלה ממנו אף לאחר שנתגלה (ראה צפע"נ דלעיל הערה 41). ויתירה מזו י"ל (כנ"ל הערה 42) דבטלה ממנו תורת דם. ויומתק עפ"י צד הב' בצפע"נ (הנ"ל הערה 43) דעיקר הטומאה הוא מחמת זה שאינו חי. וראה אוה"ח ריש פרשתנו.

54) להעיר מתוד"ה פרה הא' (ב"ק עז, א) – בסופו. ד"ה הואיל (חולין פא, סע"ב) – בסופו: חיותן מטהרתן. וראה צפע"נ תרומות ע' 72. ועוד (נעתק במפענצ"פ שם ס"ג).

55) פסחים לג, ב.

56) דר"כ פיסקא ד' (פרה). פסיקתא רבתי פי"ד, יד. וראה רמב"ם סוף הל' מקואות.

57) סנהדרין צא, ב. (ראה שם סע"א "גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין"). פדר"א פל"ד (קרוב לסופו). זח"א קכו, א (מהנ"ע) קל, סע"ב ובכ"מ.

58) אהבת ציון דרוש ח' (מהנוב"י). שו"ת חת"ס יו"ד סי' שלז. רד"ל נדה שם. וראה חדא"ג שם באופן אחר.

59) באהבת ציון שם "ואף אם תמצא לומר שזה מיחשב כנגיעת בית הסתרים" (וראה גם חת"ס שם שמציין לחולין עב, סע"ב. בתוס' כו' והיינו הך דביה"ס). וי"ל: א) דכאן חשיב כשלש על שלש הבאות מבגד גדול דחולין שם עיי"ש.

ב) תלוי מתי נק' הנגיעה אם בשעת התחי' או לפנ"ז.

ג) אפילו את"ל דהוי בשעת התחי' דכל הגוף בפועל, י"ל שתלוי אם האדם נחשב כגוף אחד או שהוא מורכב מחלקים (האריך בזה בצפע"נ (מהדו"ת לח, א. נו, סע"ג ואילך. שו"ת דווינסק ח"א סי' קי, קיא. ובכ"מ (נעתקו (בחלקם) במפענ"צ ספ"ב)). ושם דהוי פלוגתא דב"ש וב"ה באהלות פי"א מ"ג (ראה משנה אחרונה שם)), ולב"ה דהוי כמורכב מחלקים הוי כמו בגדים הרבה מקופלים זה ע"ג זה (דמשנה שם. ולהעיר ממהדו"ת שם סע"ד). ובזה גם ר"י מודה דטמא מגע מדרס (מנחות כד, ב). וראה בשו"ת צפע"נ שם סק"י "וזה הוי מחלוקת חולין דף ע"ג, א. ופסחים פה, א כו'" והיינו גמרא הנ"ל לענין מגע בין הסתרים (ולהעיר

יש לומר, שהספק תלוי בסברות השונות לגבי אופן התחייה[60]: א) שישאר משהו מן המציאות הקודמת בגוף, אבל תיתוסף תוספת מיוחדת והתחדשות בגוף – באופן זה קיימת נגיעה בין הגוף החי לבין חלק מן הגוף המת, ולפי זה יזדקקו המתים לעתיד־לבוא ל"הזאה". ב) שתחיית המתים תיעשה באופן של התחדשות הגוף בכל הפרטים. לא ישאר שום דבר ממציאותו הקודמת של הגוף. לפי זה "אין צריכין הזאה", כי אין כלל נגיעה במת.

לכן הם התבטאו בלשון "צריכין הזאה.. או אין צריכין", ללא ההקדמה "מהו", כדי לרמוז, שהשאלה איננה לגבי הדין בענין המגע במת, אלא השאלה היא לגבי המציאות: אם תחיית המתים תהיה באופן המחייב אותם בהזאה, אם לאו.

יא.

הדוגמאות להסברת אופן תחיית המתים

ענין זה מובן באופן מפורט יותר לפי הנאמר במשנה במסכת כלים[61]: "מיטה שהיתה טמאה מדרס – נשברה ארוכה ותיקנה, טמאה מדרס (כיון שה"ארוכה" השניה קיימת); נשברה שניה ותיקנה – טהורה מן המדרס (כי פנים חדשות באו לכאן), אבל טמאה מגע מדרס (כי ה"ארוכה" החדשה הראשונה נגעה במיטה כאשר היתה טמאה מדרס), לא הספיק לתקן את הראשונה עד שנשברה שניה – טהורה (אפילו ממגע מדרס)"[62].

כלומר, אם הכלי תוקן כאשר חלק אחר של הכלי היה קיים, ישנה טומאת מגע. אבל אם הכלי תוקן לאחר שכולו נשבר, אין טומאת מגע.

במסכת סנהדרין[63] בגמרא נאמר: "אמר לו קיסר לרבן גמליאל: אמריתו דשכבי חיי. הא הוו עפרא, ועפרא מי קא חיי? (=אומרים אתם, שהמתים יחיו. והרי הם עפר, והאם עפר יכול לחיות?) אמרה לו ברתיה: שבקיה, ואנא מהדרנא ליה (=אמרה לו בתו: עזבהו, ואני אשיב לו). שני יוצרים יש בעירנו. אחד יוצר מן המים, ואחד יוצר מן הטיט. איזה מהן משובח? אמר לה: זה שיוצר מן המים. אמרה לו: מן המים צר, מן הטיט – לא כל־שכן? דבי רבי ישמעאל תנא: קל־וחומר מכלי זכוכית, מה כלי זכוכית, שעמלן ברוח בשר־ודם, נשברו – יש להן תקנה. בשר־ודם, שברוחו של הקדוש־ברוך־הוא, על־אחת־כמה־וכמה!".

ויש לומר, ששתי דוגמאות אלו מבטאות את שני האופנים שבאופן התחייה: אם התחייה היא באופן של "צר מן המים.. הטיט", הרי שלמרות שדין טומאת המת שמלפני התחייה איננו קיים כאן, שהרי "פנים חדשות באו לכאן", הרי חל כאן הדין של טומאת מגע, כי נשארה מציאות מסויימת מלפני כן, שממנה "צר" הקדוש־ברוך־הוא את הגוף (בדומה למקרה השני שבמשנה במסכת כלים).

בהשוואה שדבי רבי ישמעאל משווים זאת ל"כלי זכוכית.. שנשברו", הכוונה היא, שאין כלל קשר בין המציאות החדשה לקודמת[64], כי ההלכה לגבי כלי זכוכית היא[65], שעל ידי שבירה הם מתבטלים לגמרי ממציאות של כלי, ואם הם היו טמאים, הם מיטהרים לחלוטין. וכך בתחיית המתים, שהתחייה היא באופן של יצירת כלי חדש מכלי זכוכית שנשברו, שאין כלל קשר בין המציאות החדשה לקודמת, ולכן לא חלה על המציאות החדשה טומאת מגע במת (בדומה למקרה האחרון שבמשנה דלעיל) ואז "אין צריכין" הזאה.

לפי זה מובנת תשובת רבי יהושע בן חנניא "לכשיחיו נחכם להם" – כאשר תהיה תחיית המתים, ייוודע אופן התחייה, והדין יוברר.

יב.

השאלה השלישית היא לגבי מתי מדבר

"איכא דאמרי לכשיבוא משה רבינו עמהם" – לפי "איכא דאמרי" לא היתה השאלה על כלל תחיית

מתוד"ה חבורי חולין שם סע"א). וראה (בב' וג' הנ"ל) גם ערוך לנר נדה כאן ד"ה צריכין.

ד) ראה פיה"מ להרמב"ם ורע"ב כלים פכ"ז מ"ט יו"ד דאין הלכה כר"י. וכ"כ ברמב"ם הלכות כלים פכ"ג ה"ז דהוי מגע מדרס גם בבגד אחד. וראה מל"מ שם.

ה) אפילו לדעת הרמב"ם שם ה"ט (ועוד) דהלכה כר"י דהוי מגע בית הסתרים ואין טמא מגע הרי אין מוכרח ששאלתם (ותשובת ריב"ח) תהי' כפי ההלכה דוקא ויתכן שזה שאלתם ובזה השקו"ט דהרי סו"ס הרי זה דעת ת"ק ור"מ דמגע ביה"ס טמא. וראה לקמן הערה 86 ובהנסמן שם.

60) פרטי ענין תחה"מ ואופנה (בהבא לקמן) ראה תשובות וביאורים (קה"ת, תשל"ד) סי' ח' וי"א*. וש"נ.

61) פי"ח מ"ו. ובר"ש ורע"ב שם.

62) וראה שבת קיב, ב. ובתוד"ה אבל שם.

63) צ, סע"ב ואילך.

64) ראה פרש"י ד"ה יש להם תקנה. צפע"נ סנהדרין שם.

65) כלים פ"ב מ"א. שבת טז, א.

*) אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' קמא ואילך. ח"ב ע' סה ואילך. המו"ל.

המתים שלעתיד־לבוא, כי רבי יהושע בן חנניא סובר, שתחייתם תהיה על ידי בניית הגוף מ"לוז של שדרה"[66], ומובן, אפוא, כדלהלן, שקיימת אצלו טומאת מגע במת, אלא הספק הוא לגבי תחיית מתי המדבר.

ההסבר לכך הוא: לגבי דור המדבר ישנה מחלוקת[67]: רבי עקיבא אומר "אין להם חלק לעולם הבא", ורבי אליעזר סובר, שיש להם חלק לעולם הבא. ומזה שרבה ראה אותם שוכבין ונראים כשתויי יין[68] משמע כדעת רבי אליעזר.

והנה, לגבי אופן התחייה בכלל יש שתי דעות: א) שהתחייה תהיה מעצם הלוז שאינה נרקבת[69], ועל כך נאמר[70] "יחיו מתיך", ולא יבראו[71], כי לא ייבנה גוף חדש לחלוטין, אלא[72] הגוף ייבנה מ"עצם הלוז". ב) כפי שכתוב ב"פרקי דרבי אליעזר"[73]: "איני משתייר מן הגוף אלא כמלא תרווד רקב והוא מתערב בעפר הארץ כשאור שהוא מתערב בעיסה...".

לפי זה, כוונת רבי עקיבא באומרו, שדור המדבר — "אין להם חלק לעולם הבא", היא לכך שמגופותיהם לא ישאר שום דבר שיחיה לעולם הבא, כי גם "עצם הלוז" שלהם תרקב[74]. אבל לאחר שיהפכו ל"תרווד רקב"[75] הם יקומו בתחיית המתים.

ועל כך נשאלת השאלה השלישית: באיזה אופן תתבצע תחיית מתי דור המדבר — האם באופן שתשאר עצם הלוז, ולפי זה הם "צריכין הזאה", כי עצם כשעורה מטמא במגע[76] והם ייטמאו מנגיעה בעצמם? או שמא ישאר מהם רק "תרווד רקב", שאז "אין צריכין" הזאה, כי תרווד רקב אינו מטמע במגע, אלא באהל בלבד[77], וגם באהל צריכים להתקיים כמה תנאים כדי שיטמא: "שיקבר[78] ערום בארון של שיש או של זכוכית וכיוצא בהן ויהיה כולו שלם".

יג.

משה רבנו - הוכחה לאופן תחיית מתי מדבר

על כך ענה להם רבי יהושע בן חנניא: "לכשיבוא משה רבינו עמהם". ההסבר לכך הוא: במדרש תנחומא בפרשתנו[79] נאמר "משל למה הדבר דומה? לרועה אחד שיצא לרעות צאנו של מלך, ונשבית הצאן. ביקש הרועה ליכנס לפלטרין של מלך, אמר לו המלך: יאמרו שאתה השבית הצאן. אף כך אמר לו הקדוש־ברוך־הוא למשה: שבחך הוא שהוצאת ששים רבוא וקברתם במדבר, ואתה מכניס דור אחר, עכשיו יאמרו: אין למתי המדבר חלק לעולם הבא, אלא תהיה בצרן ותבוא עמהם"[80].

מזה מובן שכיון שמשה רבנו היה רועה של ישראל בהיותם נשמות בגופים (ואשר על כן הגיע אליהם באמצעותו גם שפע גשמי — המן, ובארה של מרים, ועניני הכבוד שחזרו בזכותו[81], ולא רק שפע רוחני — כנתינת התורה), הרי גם לעתיד־לבוא הוא יצטרך לשוב עם דור המדבר, דוקא בהיותם נשמות בגופים.

וזוהי משמעות תשובת רבי יהושע בן חנניא "לכשיבוא משה רבינו עמהם": משה רבינו יבוא "עמהם", ומזה מובן שיש להם חלק לעולם הבא כמשה, ותחייתם תהיה קשורה למציאות הגוף הראשון (עצם לוז) ולכן הם יזדקקו להזאה. (ואם לא יבוא משה רבנו עמהם, הרי זאת משום שאין להם חלק לעולם הבא, ותחייתם היא מתרווד רקב, שאז "אין צריכין" הזאה).

---

66) ב"ר פכ"ח, ג. וש"נ. ולכן דוחק לפרש כבחת"ס שם ששאלתם היתה אם תשאר עצם נסכוי כו'.

67) סנהדרין קח, א במשנה. שם קי, ב.

68) ב"ב עג, סע"ב. תוד"ה ודמו שם.

69) ב"ר הנ"ל. ויק"ר רפי"ח. תוד"ה והוא (ב"ק טז, ב). זח"א סט, א. קכו, סע"א (מהנ"ע). קלז, א (מהנ"ע). זח"ב כח, ב.

70) ישעי' כו, יט.

71) זח"ב שם.

72) וראה ב"ר רפצ"ה. זח"א קטו, א (מהנ"ע). קכו, א (מהנ"ע). קל, סע"ב. רג, ב. זח"ג צא, א. רטז, רע"ב (רע"מ).

73) פל"ד. וראה זח"ג קסט, סע"א ואילך. אבל להעיר שבאבקת רוכל ובעבוה"ק (נסמן בתשובות וביאורים (קה"ת, תשל"ד) סי"א* בהערה 22) פי' דהיינו הך דעצם לוז. וראה זח"א קיג, א (מהנ"ע).

74) וע"ד דור המבול בב"ר הנ"ל הערה 66.

75) ועפ"ז (דמשנ"א בפרדר"א "תרווד רקב" ס"ל דנעשה מציאות חדשה ופליג על הנ"ל דנשאר עצם לוז) יומתק מה שממשיך בפרדר"א שם "ומעלה את כל הגוף בלא מום" ולא כבסנהדרין צא, ב. מקומות שבהערה 72.

76) אהלות פ"ב מ"ג. רמב"ם פ"ג מהלכות טומאת מת ה"ב. ופשיטא את"ל שנשאר יותר מזה.

77) אהלות שם מ"א (וראה חולין קכה, ב). רמב"ם שם ה"ג. וראה תוס' רעק"א אהלות שם. ואף שזה שאינו מטמא במגע הוא לפי שא"א ליגע בכולו שהרי אינו גוף אחד (כבחולין שם ופרש"י, רמב"ם שם פ"ב הי"א) משא"כ בנדו"ד דהוי כולו מחובר ביחד בגוף האדם, הרי (נוסף על המבואר לקמן שיש בזה תנאים) זה מפוזר בכל הגוף, ופשיטא דא"א לומר דהוי מגע בכולו, וראה אהלות שם מ"ב וברמב"ם שם "ואפילו גבלו במים אינו חיבור".

78) רמב"ם שם פ"ג ה"ד (מנדה כז, ב. וש"נ).

79) יוד.

80) ראה זח"א קיג, ב (מהנ"ע). זח"ב קנז, סע"א. וראה זח"ג קסח, ב. ועוד.

81) תענית ט, א.

---

*) אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' עו. המו"ל.

יד.

הסבר דברי ה"ילקוט"

לפי זה יש להסביר גם את החידוש שבדברי ה"ילקוט" בפשטות: הלימוד הראשון "נוגע במת טמא, אין מת עצמו טמא" מחדש את עצם הענין, שהמת עצמו אינו טמא, והוא מטמא אחרים רק בכח גזירת הכתוב, כדלעיל. וכך מובן שלגבי חי אין חל ענין זה.

לאחר מכן מופיע החידוש ש"נוגע במת טמא ואין בנה של שונמית טמא", שלא זאת בלבד שאינו מטמא אחרים לאחר שקם לתחייה, אלא שהוא עצמו לא נטמא עקב הנגיעה בגוף שלו[82] בעת התחייה[83].

לפי זה מובן בפשטות, כיצד נלמד הדבר מן ה"נוגע במת": גם כאן הדגש הוא לגבי "נוגע במת" (כבלימוד הקודם, ש"נוגע במת טמא ואין מת עצמו טמא"), ולא לגבי ה"מת" כשלעצמו.

טו.

נגיעה בעצמם קיים רק במתים לעתיד־לבוא

זהו גם ההסבר לכך שדוקא בשאלה השלישית הם שאלו "מתים לעתיד־לבוא צריכין הזאה שלישי ושביעי או אין צריכין", ולא שאלו זאת על "בן השונמית" עצמו "דאיירו ביה"[84] (=שדברו עליו), כי השאלה לגבי ההזאה היתה על נגיעתם בעצמם, ולא על טומאת מת ממש, כדלעיל, והחשש עקב הנגיעה בעצמם קיים רק לגבי "מתים לעתיד־לבוא". ואילו לגבי בן השונמית "פשיטא ליה דלא בעי הזאה" (=ברור להם, שאינו זקוק להזאה) כדברי ה"תוספות"[85], כי גופו של בן השונמית לא השתנה[86], ונשאר באותה צורה[87].

בסגנון אחר: אצל בן השונמית לא היתה התחייה כאצל המתים לעתיד־לבוא, שאפשר לומר שהגוף נבנה, אלא באופן של מציאות חדשה – מציאות של חי במקום מציאות של מת[88], ובמיוחד מן הסיבה דלעיל, שלבן השונמית לא שבה נפשו שלו, אלא חיות ומציאות אחרת, ולכן לא תיתכן כאן טומאת מגע במת עקב הנגיעה בעצמו[89].

טז.

סברתם של אנשי אלכסנדריא

יש למצוא עוד הסבר, בקיצור, שדרכו יובן מדוע

---

82) ראה עד"ז גם בסדרי טהרות כלים (רנ, ב. ד"ה אבל). אלא שכ' הפי' בספ"ז דהנפק"מ מזה ש"אין מת עצמו טמא" הוא בזה ש"אין בנה של שונמית טמא". וגם מטעם אחר דלקמן בפנים.

83) וכן מוכח מהמשך הלשון בספ"ז וילקוט "וכשחי' הי' טהור לקודש" דלכאורה למאי נפק"מ (הרי בא לומר דאף "כשמת כל שהי' עמו בבית טמא הי' טומאת שבעה" הרי "כשחי'" אינו טמא ו"חזרו ונגעו בו טמאוהו הם")? אלא שבא להדגיש ד"כשחי' הי' טהור (לגמרי) לקודש", היינו שאין עליו טומאה של נוגע במת דטמא לקודש.

ועיי' בסדרי טהרות שם דמפרש ההמשך בספ"ז "הרי זה אומר כו'" (לא כבזית רענן שם): הרי זה אומר לאלו הכלים מטמאך דהיינו הוא עצמו לא טמאוני שלא נטמא ממגע עצמו כו'. ולכאורה משמע כן מזה "שהרי זה אומר מטמאך כו'" אי' אחר שכתב "חזרו ונגעו בו טמאוהו הם" דלפי פשוטו אינו שייך לזה.

84) כבתוד"ה מתים נדה ע, סע"ב.

85) אבל באהבת ציון וחת"ס שם דבבן השונמית פשיטא להו דבעי הזאה מחמת נוגע בעצמו (וכ"כ בחדא"ג כאן לפירושו שבעי הזאה אם כבר נטמא בחיים במת), והרי"ד דלא כמ"ש בספ"ז וילקוט הנ"ל דהי' טהור. ובמאירי לנדה כ' דשאלתם אם בעי הזאה הי' על כל המתים הן בבן השונמית כו'.

86) אבל אין לומר שכיון שעומד לחיות הו"ל כחי גם בשעת מיתתו, וכמ"ש בפי' נרבוני למו"נ שם (הובא באברבנאל שם) ולא הי' טמא מעולם, וכ"כ בדברי שאול (יוסף דעת) יו"ד (סי' שעג, ס"ה), ומוסיף "וגם בבן השונמית אם הי' יודע אדם בבירור שיחי' לא הי' מטמא, וזה ברור כשמש"*,

דהרי מפורש בספרי זוטא ד"חזרו ונגעו בו טמאוהו הם", ולא אמרינן דאף את"ל שכשנגעו בו במיתתו נחשבו טמאים הרי לאחר שהחי' מוכח דלא נחשב כמת ואיגלאי מילתא למפרע דלא היו טמאים. וראה הגהות הרד"ל לפרדר"א פל"ג אות ד.

87) בשו"ת חת"ס שם דבן שונמית טמא ד"בשעה שהחייהו נגע בעצמו במותו. ועי' כיוצא בזה משנה א' פ"ג דטהרות קרשו הרי אלו שנים דבשעת שנקרשו ויצאו מטומאת משקה מ"מ הו"ל כאוכל שנגעו במשקה". אבל שם הפי' דהוי נגיעה כפשוטה דכל משהו שנקרש איטמא מן המשקה שבצדו (משנה אחרונה טהרות שם), וכבסיום המשנה "יותר מכביצה טמא שכיון שיצא טיפה ראשונה נטמאת" ע"י נגיעתה (ראה מפרשים שם). וראה עד"ז (וע"ד הנ"ל בפנים) ערוך לנר בנדה כאן [ולהעיר מדין סדין שהוא טמא מדרס ועשו וילון (כלים פכ"ז מ"ט) דלדעת ר"י כיון שנשתנה טהור לגמרי (ראה פיה"מ להרמב"ם. רע"ב שם. רמב"ם הלכות כלים פכ"ג ה"י. וראה רע"ב טהרות שם בחזרו ונמוחו כביצה מכוון טהור "ופרחה טומאתו כשנשתנו" פי' הרא"ש שם). וגם לדעת הת"ק שנשאר טמא מגע מדרס, יש לחלק בנדו"ד דשם הוי הסדין טמא בעצמו. משא"כ כאן בבן שונמית כיון דאין מת עצמו טמא, ורק שמטמא אחרים א"כ כשחי' פקע זה. וראה סדרי טהרות שם]. ולהעיר מלקח טוב להר"י ענגיל כלל יד.

88) ההסברה בזה י"ל: במתים לעת"ל מוכרח הדבר שיחיו אז (והרי תחה"מ הוא עיקר באמונה) והיינו דמצד הגוף יש בו תכונה וכו' שיחי', וזהו סדר שכלול בהגוף (ולהעיר מאבות ספ"ד "הילודים למות והמתים לחיות" וראה סנהדרין (צא, א): "דלא הוה, חייא. דהוה חיי לא כ"ש"), וא"כ נמצא דגוף החי יש לו שייכות והמשך לגוף המת, משא"כ בבן הצרפית ובן שונמית שהתחי' הי' שלא ע"פ סדר המוכרח בגוף זה, כ"א בדרך חידוש ונס, דמצד עצמן היו מתים, הרי נמצא דגוף החי אין לו שייכות והמשך לגוף המת. ואין כאן נגיעה בעצמו.

89) לכאו' עדיין צ"ע מדוע "כשחי' הי' טהור" ודוקא "חזרו ונגעו בו טמאוהו", ולא נטמא מצד אהל המת כמו "כל שהי' עמו בבית". ומזה מוכח דמת עצמו לא שייך שיטמא עוד גם לדעת הספ"ז דאין מת עצמו טמא. ראה סדרי טהרות שם.

*) וראה מאירי נדה כאן דיש מפרשים דהשאלה בבן השונמית היא אם טימא במיתתו. ודוחה הפי'. ועד"ז באברבנאל שם. וראה לעיל שוה"ג להערה 20.

חשוב היה פתרון שלוש שאלות אלו דוקא לאנשי אלכסנדריא[90], כדלהלן:

אלכסנדריא היא עיר במצרים שעליה נאמר "לא תוסיפון לשוב..."[91] – "ואלכסנדריאה בכלל האיסור"[92].

וייתכן שמחשבתם היתה כך: לכתחילה באו לשם זמנית, שלא על מנת "להשתקע שם", ולמרות שאחר כך נשתקעו ולא יצאו משם, נקבעו הדברים לפי המצב בהתחלה[93]. כדי לברר את הדבר הם שאלו שלוש שאלות אלו: אשת לוט – אמנם, סופה "נציב מלח", אבל תחילתה אדם – ומהו שתטמא; ועל־כל־פנים בן שונמית – שזהו אותו גוף; ועל־כל־פנים בתחיית המתים – שזוהי גם אותה נשמה, ויזדקקו להזאה, כי מלכתחילה נולדו עם הציווי על: אדם כי ימות – שהנוגע בו צריך הזאה ביום השלישי וביום השביעי.

יז.

כל המשתמש באור תורה - אור תורה מחייהו

והנה, "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"[94], כולם יקומו לתחייה של נשמות בגופים, ובכל זאת, באמצעות עיסוק בתורה בזמן הזה לא יזדקקו להזאה לעתיד לבוא, למרות שעצם הלוז נשארת אצל כל אחד, כי, כדברי חז"ל[95], "כל המשתמש באור תורה – אור תורה מחייהו" (או כביטוי "טל תורה מחייהו"[96]), וכאשר הגוף חוזר לתחייה על ידי אור תורה וטל תורה[97], הרי דברים אלו מטהרים אותו בעת התחייה[98].

(משיחות כ"ד טבת תשי"א)

90) בס' חלק יעקב (להרב אביגדור. נ.י. תש"י) עמד ע"ז. – ותירץ – בנוגע לכל השאלות – באופן אחר.

91) שופטים יז, טז.

92) רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ז (מסוכה נא, ב).

93) ראה רדב"ז (שם ה"ג) – די"ל דגם למסקנא רק איסורא בעלמא הוא באופן זה.

94) סנה' צ, א.

95) כתובות קיא, ב.

96) יל"ש ישעי' כו, יט. תניא ספל"ו. וראה לקו"ש חי"א ע' 193 בהערה.

97) ולהעיר מזח"א קעה, ב. קפב, רע"א. ובכ"מ.

98) ראה זח"ג מט, א. ובלקו"ת האזינו עג, ג. שהטל דתחיית המתים הוא למעלה מ"שיורי טלא דבדולחא" שמטהר טומאת מת דזהר שם. וראה המשך וככה תרל"ז פס"ח. ועוד.

ולהעיר גם ממרז"ל (סנהדרין לט, א) עיקר טבילותא בנורא. ועל תורה נאמר (ירמי' כג, כט) "הלא כה דברי כאש", ואינו מקבל טומאה (ברכות כב, א). וראה חגיגה בסופה "ת"ח שכל גופן אש". ובארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 465.

המשך ביאור למס' יומא ליום רביעי עמ' ב

– את תולשי השיער עַל שֶׁמָּן. וכן שנינו בברייתא, תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא בַּבְּלִיִּים הָיוּ אֶלָּא אֶלֶכְסַנְדְּרִיִּים הָיוּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי, תָּנוּחַ דַּעְתְּךָ שֶׁהֲנַחְתָּ אֶת דַּעְתִּי, מפני שמשפחת רבי יוסי היתה מבבל, והיה קשה לו שהיו אומרים כן על הבבליים.

שנינו במשנה שהבבליים היו אומרים למשלח השעיר טוֹל וָצֵא טול וצא.

מביאה הגמראה ברייתא המבארת את דבריהם: תָּנָא בברייתא, שהיו טוענים לו מַה שֶּׁהֵי צִפֵּרָא דֵּין וְחוֹבֵי דָּרָא סַגִּיאִין – מדוע מתעכב שעיר זה כאן, הרי עוונות הדור מרובים והן עליו.

משנה

המשנה ממשיכה ללמד את סדר הליכתו של משלח השעיר מחוץ לעיר, וסדר דחיית השעיר לצוק, ואת מעשי המשלח במשך היום עד שתחשך: מְיַקְּרֵי יְרוּשָׁלַיִם הָיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ – את משלח השעיר, מירושלים עַד הַסּוּכָּה הָרִאשׁוֹנָה שהקימו עבורו על הדרך.

מבארת המשנה: עֶשֶׂר סוּכּוֹת הקימו עבורו מִיְּרוּשָׁלַיִם וְעַד הַצּוּק – הר גבוה וזקוף והוא עזאזל ששם דוחה את השעיר,

---

המשך ביאור למס' יומא ליום שישי עמ' ב

ליהנות בהם שלא בשעת העבודה. דוחה הגמרא: דְּיִלְמָא, שֶׁאֵינִי קְרִיאָה דְּצוֹרֵךְ עֲבוֹדָה הִיא – אף שאינה עבודה ממש, אך כיון שחייבים לעשותה לצורך המשך העבודה, הותר ללבוש בה בגדי כהונה, אבל שלא לצורך עבודה לא הותר.

הגמרא מביאה שכבר הסתפקו בני בית המדרש בדין זה: דְּאִיבַּעְיָא לָן, האם בִּגְדֵי כְּהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן שלא בשעת העבודה, אוֹ לֹא נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן. הגמרא מביאה אפשרות לפשוט את הספק ממשנה (תמיד פ"א מ"א): תָּא שְׁמַע, לֹא הָיוּ הכהנים יְשֵׁנִים בְּבִגְדֵי קוֹדֶשׁ. מדברי המשנה יש לדייק, שרק לשֵׁנָה הוּא דְּלֹא היו משתמשים בהם, מחשש שמא יפיח בהם וגנאי הוא לבגדי קודש, הָא מֵיכַל – אבל לאכול אָכְלֵי בהם, משמע מכאן שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם. דוחה הגמרא: דִּילְמָא בגדי כהונה לא ניתנו ליהנות בהן, וּשֵׁאנִי אֲכִילָה שהותר לאכול בהם משום דְּצוֹרֵךְ עֲבוֹדָה הִיא – אכילת הקרבן היא מצרכי העבודה, כי באכילת הכהנים מתכפרים הבעלים. כִּדְתַנְיָא, ממה שנאמר (שמות כט לג) 'וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם', מִלַּמֵּד שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים מהקרבן וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִין באכילתם.

אפשרות נוספת לפשוט את הספק מהמשנה: עוד יש לדייק מהמשנה, שֶׁשֵּׁנָה הוּא דְּלֹא הותר בבגדי כהונה, הָא הַלּוּכֵי – אבל ללכת בהם מְהַלְּכֵי, משמע שמותר ליהנות מבגדי כהונה. דוחה הגמרא: אכן בְּדִין הוּא דְּהַלּוּכֵי נַמִּי לֹא הותר בהם,

בראשית מט, יד - יששכר חמר גרם רבץ בין המשפתים

קמז

ביאור הזהר עה"פ, דלימוד התורה צריך להיות בבחי' "יששכר חמר גרם", לימוד התורה החדור בסוד (ופנימיות) שבתורה ולא רק כדוגמת סוס, ארי, נמר.

הקדמה טבלא לסימן הבאה

יששכר[1] חמור גרם רובץ בין המשפתים, אמר רבי אלעזר, וכי יששכר חמור אקרי, אי בגין דאשתדל באורייתא נקרייה ליה סוס, או אריה, או נמר, אמאי חמור.

אלא[2] אמרו, בגין דחמור נטיל מטולא ולא בעיט במאריה כשאר בעירי, ולא אית ביה גסות הרוח, ולא חייש למשכב באתר מתתקן, אוף הכי יששכר דאשתדלותיה באורייתא, נטיל מטולא דאורייתא, ולא בעיט ביה בקדשא בריך הוא, ולא אית ביה גסות הרוח, כחמור דלא חייש ליקרא דיליה, אלא ליקרא דמריה (ס"א דרביה), רובץ בין המשפתים, כדאמרינן ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל.

ספר הזהר חלק א' דף רמב ע"ב

1) ישששכר חמור גרם רובץ בין המשפתים, אמר רבי אלעזר, (הקשה) וכי יששכר חמור אקרי (האם הוא ראוי להמשילו לחמור), אי בגין דאשתדל באורייתא (אם מפני שעסק בתורה, אם כן) נקרייה ליה סוס (נקרא אותו סוס שהוא מהודר וסובל משא יותר גדול מחמור), או ארי' או נמר (או נקרא אותו נמר), אמאי חמור (ולמה המשילו אותו לחמור).

2) (ותירץ) אלא אמרו (חכמים לכן המשילו את יששכר לחמור), בגין דחמור נטיל מטולא ולא בעיט במארי' כשאר בעירי (לפי שחמור נושא משא ואינו בועט באדונו כארי וכשאר בהמות), ולא אית בי' גסות הרוח (ואין בו גסות הרוח כסוס), ולא חייש למשכב באתר מתתקן (ואינו חושש למשכב במקום מתוקן), אוף הכי יששכר דאשתדלותי' באורייתא (אף כן הי' יששכר שעסקו בתורה), נטיל מטולא דאורייתא ולא בעיט בי' בקדשא בריך הוא (נשא עליו משא התורה ולא בעט בהקב"ה), ולא אית בי' גסות הרוח (ואין בו גסות הרוח, ועוד הוא) כחמור דלא חייש ליקרא דילי' אלא ליקרא דמרי' (כחמור שאינו חושש לכבוד עצמו אלא לכבוד אדונו), רובץ בין המשפתים (פירוש בין התחומים, ר"ל שלא במקום קבוע ומתוקן, אלא) כדאמרינן (בפסוק ו' דאבות) ועל הארץ תישן וחיי צער תחי' ובתורה אתה עמל.

סוגי חיות	ספירה	השתדלות באורייתא	עולם	מרכבה	מלאכים
חמור >>>	חכמה (ביטול)	סוד - ופנימיות התורה	אצילות	———	———
נמר >>>	בינה (שכל)	תלמוד	בריאה	מרכבה דישעי'	שרפים
ארי-ה >>>	חג"ת (מדות)	משנה	יצירה	מרכבה דיחזקאל	חיות הקודש
סוס >>>	מלכות (מעשה)	מקרא	עשי'	מרכבה דזכרי'	אופנים

נקרייא[3] לי׳ סוס או ארי׳ או נמר אמאי חמור אלא וכו׳.

קתפס אלו הג׳, סוס ארי׳ נמר, כי ישראל נמשלו להם כמ״ש[4] לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי, וכמאמר[5] יאה עניותא לישראל כברזא סומקא לסוסיא חיוורא, הרי שנמשלו לסוס, (ודוד שהוא בחי׳[6] מלכות כנסת ישראל הי׳ מנמנם[7] כסוס), ועיין בפסחים[8] בסוף פרק אלו עוברין בהדרשות ע״פ[9] ביום ההוא יהי׳ על מצילות הסוס קדש לה׳ ע״ש, וכתיב[10] אתי מלבנון כלה כו׳ ממענות אריות מהררי נמרים, הרי שהכלה שהיא מל׳ כנסת ישראל היא מבחי׳ ארי׳ ונמר. ועיין בזוה״ק פרשת שמות[11] דף ג׳ ע״א ובמק״מ ובביאורי הזהר שם.

ושייכים השמות הללו סוס ארי׳ נמר להשתדלות באורייתא, הוא, כי בתורה יש ג׳ חלוקות מקרא משנה תלמוד (וכמארז״ל[12] לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד, כי תורה היא [13]אוריין תליתאי) מקרא[14] בעשי׳, משנה ביצירה, תלמוד בבריאה[15].

הנה ללימוד המקרא שבעשי׳ צריך להיות סוס, כי[16]

---

3) מבאר כאן כמה שאלות בהזהר, והם:

א) בלשון הזהר ״נקריי׳ לי׳ סוס, או ארי׳, או נמר״, מהו הענין המיוחד בשלשה סוגים אלו דוקא, ולא שאר סוגי חיות?

ב) דיוק ב״סדר״ הסוגים ״סוס, ארי׳, נמר״ דגם זה מדוייק?

ג) מהו הקשר דשלשה סוגים אלו ״סוס, ארי׳, נמר״ להשתדלות בתורה?

ד) מה העדיפיות בשלשה סוגים ״סוס, ארי׳ ונמר״ על ״חמור״ בקשר להשתדלות בתורה, ומצד מעלה זו הי׳ ראוי שישכר נקריי׳ בסוגים אלו?

ה) מה הם השלשה מעלות בחמור: א) ״לא בעיט במארי׳״, ב) ״ולא אית בי׳ גסות הרוח״, ג) ״ולא חייש למשכב״?

ו) דיוק ב״סדר״ המעלות בהזהר, א) ״לא בעיט במארי׳״, ב) ״ולא אית בי׳ גסות הרוח״, ג) ״ולא חייש למשכב״?

ז) מ״סידור לשון הזהר״ משמע, דהשלשה מעלות בחמור הם כנגד השלשה סוגים ״סוס, ארי׳, נמר״, ומצד השלשה מעלות בחמור, לכן נמשל יששכר לחמור דוקא, מהו הקשר להשלשה מעלות שבחמור, שהם כנגד השלשה סוגים?

ח) בהמשך לשאלה ד׳, בפרטיות, מהו הקשר ל״סוס״ להמעלה בחמור ״לא בעיט במארי׳״, ומהו הקשר ל״ארי׳״ המעלה ״ולא אית בי׳ גסות הרוח״, ומהו הקשר ל״נמר״ המעלה ״ולא חייש למשכב״?

וע״ז מבאר:

4) שיר השירים א, ט.

5) חגיגה ט, ב.

6) ראה ספר המאמרים ה׳תרנ״ט (קה״ת תשע״א) עמוד ג וז״ל: ידוע דבחי׳ מלכות נק׳ כוס, שעל זה נאמר (תהלים קטז, יג) כוס ישועות אשא (דדוד אמר זה על בחינתו שהוא בחי׳ מלכות), וכדאיתא בזהר בהקדמה דף א׳ ע״א, ובפרשת ויחי דף ר״נ ע״א, ובכמה מקומות, ושם בפרשת ויחי כנסת ישראל נק׳ כוס של ברכה כו׳, ובמאו״א אות כ׳ סעיף כ״א כתב, כוס נקרא יסוד דנוקבא ולכן כוס גימטריא אלקים, וכן כללות המלכות נק׳ כוס כו׳, דכו שהכוס הוא כלי לקבל בתוכו יין או מים, כמו כן בחי׳ מלכות היא מקבלת בתוכה כל הגילוים והאורות מהמדרי׳ שלמעלה ממנה. וכמו עד״מ הדיבור הוא הכלי שבו נמשכים ומתלבשים כוחות הנפש שכל ומדות כו׳, וכמו כן בחי׳ מלכות שנק׳ דיבור העליון הוא הכלי שבה נמשך השפע מכל הע״ס כו׳, ולכן נק׳ ג״כ כנסת ישראל* שהיא כונסת בתוכה כל הגילוים והאורות העליונים דבחי׳ ישראל דלעילא כו׳, ע״ש.

*) ראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) פי״א.

7) ברכות ג, ב. רבי זירא אמר, דוד עד חצות לילה הי׳ מתנמנם כסוס, מכאן ואילך הי׳ מתגבר כארי. ופרש״י: מתנמנם כסוס, עוסק בתורה כשהוא מתנמנם, כסוס הזה שאינו נרדה לעולם אלא מתנמנם ונעור תמיד.

8) דף נ, א.

9) זכרי׳ יד, כ.

10) שיר השירים ד, ח.

11) ביאורי הזהר לאדמו״ר האמצעי (הוצאת קה״ת ה׳תשע״ה) עמוד פג, ג.

12) קידושין ל, א.

13) תנחומא פרשת יתרו. שבת פח, א. בריך רחמנא דיהב אוריאן תליתאי לעם תליתאי על ידי תליתאי ביום תליתאי בירחא תליתאי, ע״ש. ולהעיר דבהנ״ל ״אוריאן תליתאי״ מפרשינן על תורה נביאים וכתובים, וכאן בלקוטי לוי יצחק מרמז גם למארז״ל לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא וכו׳.

14) פרי עץ חיים שער (יח) הנהגת הלימוד בד״ה ועתה נבאר סדר קריאת השבוע.

ראה לקוטי תורה פרשת ויקרא ה, א וז״ל: מ״ש בפע״ח, דקבלה היא באצילות, ותלמוד הוא בבריאה, ומשנה ביצירה, ומקרא הוא בעשי׳. דלכאורה תמוה שהרי משנה ותלמוד הן תורה שבעל פה ודאי כולם נמשכו מחכמה דאצילות וכל שכן המקרא תורה שבכתב.

אלא דר״ל בבחי׳ ההתלבשות, שבמקרא שנתלבשה חכמה עילאה גם בעשי׳ שעיקר הקפידא הוא על תמונת האותיות ושיהי׳ הקלף כדין כו׳ ובתגין שבהם נרמזו רזין דאורייתא שלא יוכלו להתלבש בדיבור אלא ע״י עשי׳ כמו לחכימא ברמיזא כו׳, ומשנה ותלמוד הן נתלבשו ביצירה ובריאה שהוא בחי׳ אותיות הדבור והחכמה שבהן. משא״כ קבלה היא באצילות דהיינו שאין מהות חכמה זו מושגת למטה כיון שלא נתלבשה בבריאה ויצירה כמו משנה ותלמוד, לכן אין מושג רק מציאותה ולא מהותה משא״כ משנה ותלמוד מושג מהות חכמתו ית׳ שבהן. וזהו ענין משנה ביצירה כו׳ שעי״ז מושג מהותן, ע״ש.

15) ״מקר״א משנ״ה תלמו״ד מספרם אלף עם מספר גבור״ה, והיינו אלף גבורות, בחי׳ אלף המגן (בחי׳ בעלי תריסין בתורה) תלוי עליו כל שלטי הגבורים, כי תורה מפי הגבורה שמענו, ומספרם אחוריים דאלקים פשוט עם ט״ו אותיותיהן ואחוריים דאלקים דההי״ן, או אלקים פשוט וברבוע ובג׳ מלואיו ביודי״ן בההי״ן ובאלפי״ן שהוא פ״ו ר׳ ש׳ רצ״ה רצ״א עם מספר ה׳ אותיות דאלקים פשוט ול״ט אותיות דג׳ אלקים במלואן, ביחד הוא מספר מקר״א משנ״ה תלמו״ד״. (לקוטי לוי יצחק כאן).

16) מבאר ומרמז הקשר ד״סוס״ ללימוד המקרא שבעשי׳ בשלשה פרטים, והם:

א) מרכבת דזכרי׳ ד״סוסים״ הוא בעולם ה״עשי׳״.

ב) רמז בגימטריא, דסוס הוא במלכות שבעשי׳.

ג) סוס הוא בחי׳ ״אותיות״ – לימוד המקרא.

מרכבת דסוסים[17] דזכרי׳ הוא בעשי׳, סוס גי׳ רבוע[18] אד׳[19] דמל׳, שמל׳ הוא בעשי׳, ובמתן תורה כתיב[20] כי תרכב על סוסיך כו׳ ועיין בתורה אור[21] בד״ה יביאו לבוש מלכות ובהביאור, ובלקוטי תורה[22] בד״ה לריח שמניך שסוס הוא אותיות, והיינו לימוד המקרא שצריך לומר רק האותיות כתיקונם, (כי הבנה אין במקרא, ועיין בלקוטי תורה[23] בהביאור דולא תשבית מלח).

ללימוד המשנה[24] שביצירה צריך להיות ארי׳, כי [25]ארי׳ שהוא שם[26] ע״ב היוצא מהג׳ פסוקים[27] ויסע ויבא ויט שיש בהם ג׳ פעמים ע״ב אותיות, הוא לנגד

---

17) זכרי׳ א, ח ״ראיתי הלילה והנה איש רכב על סוס אדם והוא עמד בין ההדסים אשר במצלה ואחריו סוסים אדמים שרקים ולבנים״.

18) פירוש: אדנ״י בריבוע הוא כך: א׳ (1) + א״ד (5) + אד״נ (55) + אדנ״י (65) = 126, מספר סו״ס.

19) אדנ״י דמלכות: ראה תניא שער היחוד והאמונה פרק ז וז״ל: ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי׳ עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך, כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם, וכן אפילו על שרים לבדם, רק ברוב עם דווקא הדרת מלך, ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא אדון כל הארץ, ונמצא כי מדה זו ושם זה הן המהוין ומקיימין העולם להיות עולם כמות שהוא עכשיו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו, ע״ש.

20) חבקוק ג, ח.

21) תורה אור - מגילת אסתר צא, א וז״ל: והנה כתיב רכב אלקים רבותים אלפי שנאן אדני בם סיני בקדש, כלומר שכמו שנמשך שפע וגילוי בצירופי אותיות והמשכות במלאכים, כך נמשך בבחי׳ סיני בקדש הם צירופי אותיות והמשכות גילוי אא״ס ממש בתורה ממש שניתנה בהר סיני, וגם אחר ירידת משה מן ההר בסוף מ׳ יום כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם להיות גילוי שכינה ממש בגשמיות הדברים שנעשה בהם המשכן זהב וכסף ונחשת ויריעות וקרשים כו׳. וזהו כי תרכב על סוסיך שהמשכות אלו להיות גילוי רב נק׳ בשם סוסים שהם צירופי אותיות שנק׳ כך בשם סוסים. וזהו ענין וסוס אשר רכב עליו המלך שכדי להיות בחי׳ גילוי בחי׳ לבוש מלכות וכתר מלכות צ״ל ע״י בחי׳ סוס שהן בחי׳ צירופי אותיות והמשכות להמשיך גילוי א״ס ב״ה למטה כמו למעלה, ע״ש.

22) לקוטי תורה שיר השירים ג, א וז״ל: התורה נשתלשלה בעניני גשמיות וסיפורי מעשיות ואותיות גשמיות כו׳, ואותיות נקראו סוסים, כי האותיות עם היות שהן למטה מהשכל והמדות ונק׳ אבנים בספר יצירה (פ״ד, מי״ב) שהם בחי׳ דומם, אבל שרש האותיות והדומם מקורם למעלה מהשכל, ולכן נקראים האותיות סוסים שמגביהים מאד למעלה, וכל העלאות ממטה למעלה ע״י אותיות דהרהור לא עביד מידי כו׳ ועיין במבוא שערים ש״ג ח״ב פ״ג בענין מפיו דעת כו׳, והרוכב על הסוס הסוס ישאנו למקום רחוק שלא הי׳ יכול להגיע ברגלים כו׳, וכמ״כ עד״מ בשומו כל מחשבתו באותיות מגביהים ומעלים אותו למקום גבוה (וכמ״ש מזה לקמן [לקו״ת יא, ג] סד״ה לסוסתי כו׳), ע״ש.

23) לקוטי תורה פרשת ויקרא ה, ב וז״ל: הנה ענין הלימוד במקרא אינו ע״ד לימוד משנה ותלמוד, שהעיקר הוא להשיג החכמה שבהן שעי״ז יתקשר שכל האדם בחכמה זו שבתורה כו׳, אלא דצריך ג״כ להוציא הדברים בדיבור פה דוקא, אבל מ״מ אם אומר ההלכה ואינו מבין אינו נחשב לו ללימוד כלל כמ״ש במ״א סי׳ נ׳.

משא״כ בעסק המקרא ותורה שבכתב אם מוציא בשפתיו אע״פ שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא ע״ה הרי זה מקיים מצות ולמדתם..., והענין כי הנה מה שבא מהתורה שבכתב בהתגלות בתורה שבעל פה דהיינו ידיעת איך ומה לעשות הציצית והתפילין כו׳ עד״מ, זהו התלבשות אור א״ס בבחי׳ חכמה, וח״ע נתלבשה בח״ת עד שנתלבשה בחכמה דבריאה יצירה ומשם נתלבשה בהלכות דתורה שבעל פה עד שנתלבשה החכמה להיות מושג ונתפס בשכל אנושי. אמנם יש בתורה דברים שלא ניתנו להתלבש למטה בחכמה ושכל כלל וכמו ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר, שבחי׳ ההמשכה מאור אין סוף המרומז באותיות אלו וספור זה לא יוכל להתלבש כלל בחכמה ושכל, ולכן ההמשכה היא רק ע״י האותיות והפסוקים בלבד כי נעוץ סופן בתחלתן כו׳, ע״ש.

24) ראה הביאור המשך תער״ב חלק ג עמוד א׳רנא וז״ל: התורה הנגלית היא פסקי המדות כשר פסול טמא טהור חייב זכאי שהן בחי׳ המדות, דהיינו כשר מותר וטהור הן מבחי׳ החסד וימין מקרבת שיתעלה אותו הדבר למעלה ויהי׳ נכלל באלקות, ופסול אסור וטמא הוא מבחי׳ הגבורה דשמאל דוחה שאי אפשר להתעלות והבירור שלהם הוא ע״י הדחי׳ דוקא כו׳, וכמ״ש בסש״ב בפי׳ מותר ואסור כו׳, וזהו שהן שתא סדרי משנה מבחי׳ ששה מדות עליונות כו׳, ע״ש.

25) מבאר ומרמז הקשר ד״ארי״, ללימוד המשנה שביצירה בשני פרטים:

א) ארי׳ בגימטריא ג׳ פעמים שֵׁם ע״ב, היוצא מג׳ פסוקים (שמות יד, יט. כ, כא) שהם כנגד חג״ת שביצירה.

ב) מרכבת דיחזקאל שבעולם היצירה, ראשית החיות ״ארי״.

26) שֵׁם ע״ב: פי׳ ״אריה״ בגי׳ 216, והוא ג׳ פעמים שֵׁם ע״ב (3 × 72) = 216. וטעם שלשה פעמים ע״ב כנגד השלשה פסוקים (ראה הערה 27) ״ויסע ויבא ויט״ שיש בכל פסוק ע״ב אותיות, ובהשלשה פסוקים יש רי״ו-216 (בגי׳ ״אריה״) אותיות. והשלשה פסוקים כנגד 1) חסד, 2) תפארת, 3) תפארת - חג״ת, שהם בעולם ה״יצירה״ המדות. וזהו שמביא הוכחה, שמרכבת יחזקאל שראשית הד׳ חיות הוא ״אריה״, שהוא בגי׳ ג׳ פעמים ע״ב כנגד חג״ת היינו שהוא כולל כל המדות, וזהו ש״אריה״ הוא בעולם ה״יצירה״ - המדות.

27) פסוקים ויסע ויבא ויט: ראה שמות יד, פסוקים יט, כ, כא.

(פסוק יט) וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹקִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם.

(פסוק כ) וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת הַלָּיְלָה וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלָּיְלָה.

(פסוק כא) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיּוֹלֶךְ ה׳ אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם.

ראה סוכה דף מה ע״א רש״י ד״ה אני והוא. זהר חלק ב׳ דף נא, ב. קהלת יעקב ערך ע״ב. דיש בכל הג׳ פסוקים אלו ע״ב אותיות, סך הכל רי״ו אותיות, ומצרפין ג׳ אותיות ביחד - אות א׳ מכל פסוק - וחושבין האותיות בפסוק יט ״ויסע״ בסדר ישר (חסד), ובפסוק כ׳ ״ויבא״ בסדר הפוך למפרע (בחי׳ גבורה), ובפסוק כא ״ויט״ בסדר ישר (תפארת), ומצרפין כל ג׳ אותיות ביחד, והם ״עב״ שמות ע״ש. (וראה זהר ח״א דף קח, ב). ספר המאמרים תרל״א חלק ע׳ עמוד שלג. תורת מנחם - ספר המאמרים ה׳תשח״י עמוד שיא-ב. תורת מנחם התוועדויות ה׳תשמ״ח חלק א עמוד 591 הערה 45. תורת חיים שמות קפו, א ואילך.

ראה גם ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ב סימן ו. ז. ח. לעיל סוף סימן קי.

חג״ת[28] מדות שביצירה, ומרכבת[29] יחזקאל שהיא ביצירה ראשית הד׳ חיות[30] הוא ארי׳ אל הימין.

ללימוד התלמוד[31] שבבריאה צריך להיות[32] עז כנמר, תוקף הגבורות, והוא בינה המתלבשת בבריאה שהיא מקור[33] הגבורות. נמר[34] הוא נ׳ מר, היינו נ׳ שערי בינה ומר הוא גבורות, (גם כמו[35] מר דרור דבשמים דשמן המשחה שקאי על בינה כמ״ש בטעמי[36] מצות להרח״ו ז״ל זיע״א פרשת תשא במצות שמן המשחה ע״ש), נמר[37] ברבוע נ׳ נ״מ נמ״ר הוא ה׳ פעמים אלקים ה׳ גבורות דבינה, ובבריאה הוא מרכבה[38] דשרפים, שר״ף גי׳ ב׳ פעמים[39] נמ״ר.

ולא רחוק לומר שאלו הג׳ סוס ארי׳ נמר שכולם הם גבורים, כמ״ש[40] לא בגבורת הסוס, וסוס מוכן למלחמה, וארי׳ ונמר מובן שהם גבורים, הוא ע״ד הג׳[41]

---

28) ראה ספר המאמרים ה׳תרנ״ח עמוד קלט וז״ל: ענין ג׳ ואוי״ן של ויסע ויבא ויט, הוא, דהנה ג׳ ווי״ן הם ג׳ קוין שהוא בחי׳ מדות עליונות. והנה מדות הם בבחי׳ ענפין מתפרדין, דהנה למטה בנפש האדם אף שיש בו בחי׳ מדות אהבה ויראה ורחמים מ״מ הם בבחי׳ ענפין מתפרדין דכשהוא במדת האהבה אינו במדת היראה, וכשהוא במדת היראה אינו במדת האהבה. דכשם שבחיצוניות המדות חסד וגבורה הרי בחסד אין דין ורוגז ובגבורה לא יש מדת חסד דאין מרחמין בדין כו׳, כמו כן הוא בפנימיות באהבה ויראה הם מחולקים ומובדלים זה מזה. וכדי שיהי׳ התכללות המדות זהו ע״י שמאיר מתחלה בחי׳ רצון פשוט שיש בנפש ועי״ז נעשה התכללות המדות אהבה ויראה ביחד כו׳.

וכך למעלה המדות המדות הם בבחי׳ ענפין מתפרדין, וכדי שיהי׳ התכללות המדות זהו ע״י המשכת הא׳ במדות עי״ז נעשה התכללות המדות שהקוין מחוברים כו׳. וזהו ג״כ שבקריעת ים סוף נאמר ג׳ ווי״ן ויסע ויבא ויט, והיינו לפי שבקריעת ים סוף הי׳ הגילוי מבחי׳ שלמעלה מהשתלשלות בחי׳ הפך ים ליבשה והגילוי הי׳ בבחי׳ המדות דוקא כו׳ שעי״ז נמשך הגילוי למטה. ע״ש.

29) יחזקאל פרק א.

30) ראה אור התורה פרשת אמור עמוד תתמח וז״ל: ידוע ששרש בחי׳ המרכבה העליונה נקרא בשם בהמות וחיות כמו פני ארי׳ ופני שור כו׳ וע״כ נקרא בשם מרכבה ממש כמ״ש רכב אלקים רבותיים כו׳ ומהם שרש לשרש במציאות נפשות החי׳ דבהמות וחיות שלמטה כנודע. וביאור ענין בחי׳ בהמות וחיות למעלה ידוע שזה בחי׳ המדות טבעית דבהמות וחיות הגשמי׳ שהם למטה מן הדעת והשכל רק בבחי׳ טבעית לבד כמו מדות שבנפש הטבעית באדם שהוא באהבה ויראה ורחמנות טבעית שאינם נולדים מצד התבוננות שכל וטעם כלל וכלל, וכך הוא בבחי׳ המדות דאהבה ויראה ורחמנות דמרכבה דפני ארי׳ אל הימין בבחי׳ התפעלות אהבת אלקות שהוא בבחי׳ טבעיות דהיינו רק מצד בחי׳ כח ואור וחיות האלקי המוטבע בנפשם בתחילת התהוות מציאותן מאין ליש כו׳. ע״ש.

31) תלמוד שבבריאה: דעיקר לימוד התלמוד הוא בהבנה והשגה - שקלא וטריא וכו׳ בחי׳ ״בינה״ והוא ג״כ ענין מלחמתה של תורה - גבורה.

32) אבות פרק ה משנה ב ״הוי עז כנמר״.

מרמז כאן ד״נמר״ מרמז לעולם הבריאה שהוא בינה בכמה אופנים:

א) מצד ה״טבע״ ד״נמר״ בחי׳ תוקף הגבורה, והוא רמז לבינה מקור הגבורות.

ב) מצד ה״אותיות״ נמר, אות ״נ״ - בינה, והאותיות ״מר״ - גבורה. (ולפירוש השני גם אותיות ״מר״ רמז לבינה). ראה הערה 33.

ג) רמז ב״גימטריא״ נמר ברבוע.

ד) בבריאה הוא שרפים, ורמז ב״גימטריא״ ל״נמר״.

33) כמ״ש (משלי ח, יד) ״אני בינה לי גבורה״. ראה מאמרי אדמו״ר האמצעי קונטרסים עמוד רכח, ובהנסמן שם.

34) מביא כאן ב׳ ביאורים ורמזים באותיות ״נמר״: 1) אות נ׳ מרמז ל״בינה״ - נ׳ שערי בינה, ואותיות ״מר״ לגבורה מלשון מרירות וכו׳. 2) האותיות ״מר״ ג״כ מרמז לבינה - ״מר דרור״, כדלקמן.

35) שמות ל, כג ״ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור״.

36) מבאר שם ד״מר דרור״ הוא נגד אלקים דבינה, ולפיכך נק׳ דרור בסוד וקראתם דרור שהוא הבינה, ראה ילקוט לוי יצחק חלק א׳ סימן קכז הערה 5. ל הערה 17.

37) פירוש: נמר ברבוע בגי׳ כך: נ׳ (50), + נ״מ (90), + נמ״ר (290) = 430, וכן ה׳ פעמים אלקים (5 × 86) = 430, וחמשה פעמים מרמז ל״ה״ גבורות דבינה, וכנ״ל דבחי׳ בינה הוא מקור הגבורות.

38) ראה אור התורה פרשת מסעי עמוד א׳שנה וז״ל: יובן ההפרש שבין שרפים לאופנים, שבשרפים נאמר שש כנפים לאחד ובאופנים נאמר ארבע כנפיים לאחת, והענין כמארז״ל כל מה שראה יחזקאל ראה ישעי׳ אלא ישעי׳ כבן כרך שראה את המלך כו׳ ויחזקאל כבן כפר כו׳, כי השרפים אומרים קדוש הוי׳ כו׳ כי התפשטות גדולתו להוות רבבות עולמות אין קץ מאין ליש הוא בחי׳ גדול הוי׳ בעיר אלקינו הוא בא בגילוי השגה בשרפים כי הם כבן כרך הוא בחי׳ עיר אלקינו ששם מאיר בגילוי גדול הוי׳, ולכן אומרים מלא כל הארץ כבודו שבא אצלם זה בהשגה, אבל מפני שמשיגים שמקור התהוות העולמות הוא הארה בעלמא ביו״ד נברא עולם הבא ובה׳ נברא עולם הזה שתי אותיות בלבד, אבל מהו״ע ית׳ קדוש ומובדל ואין ערוך אליו העולמות והנבראים כלל לכן כל תשוקתם וחפצם ליכלל בביטול בקדוש במהות ועצמות א״ס ב״ה, ולכן נאמר שרפים עומדים ממעל לו פי׳ לו הן ו׳ מדות עליונות ופ״ו גימט׳ ל״ר בחי׳ אלה כנ״ל ומפני שתשוקתם וחפצם ליכלל בביטול למהו״ע ית׳ שלמעלה מבחי׳ מדות עליונות מקור התהוות העולמות לכן נאמר ממעל לו.

אבל האופנים הן כבן כפר כו׳ הם ביצירה ועשיי׳ ששם אינו מאיר בגילוי בחי׳ גדול הוי׳ בעיר אלקינו לכן אומרים ברוך כבוד ה׳ ממקומו פי׳ בקשתם שיהי׳ גילוי כבוד הוי׳ והמשכת גילוי אלקות למטה, ע״ש. (וראה לקוטי שיחות חלק כא עמוד 202).

39) שרף בגי׳ 580, וכן ב׳ פעמים נמר (2 × 290) = 580.

40) תהלים קמז, י.

41) ביאור הג׳ בחי׳ גבורה בעבודה - דמלכות, ז״א, בינה, ראה תורת מנחם התוועדויות ה׳תשמ״ג ח״ג עמוד 1610-1609, וז״ל: מבואר בכ״מ בפי׳ הכתוב (תהלים צט, ד) ״משפט וצדקה ביעקב אתה עשית״, ״משפט״ לפני ״צדקה״ - שלכל לראש צריך האדם לשפוט את עצמו (לפי מעשיו ועבודתו כו׳) כמה מגיע לו מכל רכושו, וע״י ״משפט״ זה מגיע למסקנה שחלק גדול מרכושו אינו מגיע לו, ולכן נותן זאת לצדקה.

דוגמא פשוטה ל״משפט״ המביא לצדקה - המבואר באגה״ק (סט״ד) שכאשר ״העני צריך לחם לפי הטף ועצים וכסות בקרה וכה״ג, כל דברים אלו קודמין לכל מלבושי כבוד וזבח משפחה בשר ודגים וכל מטעמים . . שאינן חיי נפש ממש״, וכפי שמסיים שם ש״זהו עפ״י שורת הדין גמור״, וכתוצאה מ״משפט״ זה - נותן הוא לצדקה את כל

בחי׳ גבורות, דמל׳ סוס, דז״א ארי׳, דבינה נמר, שזהו מה ששם אלקים ישנו בג׳ מקומות בבינה בז״א ובמל׳, כמ״ש[42] לעיל דף ל״א ע״ב אלקים עלאה, אלקים דפחד יצחק, אלקים בתראה, ועיין ג״כ בפרשת אחרי דף ס״ה ע״א ובמאורי אור מע׳[43] אלקים ע״ש. והיינו הגבורה בתורה בג׳ חלקים מקרא משנה תלמוד.

אמאי חמור, שבחמור אין גבורה כ״כ כמו בסוס ארי׳ נמר.

אלא אמרו בגין דחמור כו׳, קחשיב ג׳ דברים: דלא בעיט במארי׳, ולא אית בי׳ גסות הרוח, ולא חייש למשכב, וכמו״כ בישששכר, לא בעיט בי׳ בקב״ה, ולא אית בי׳ גסות הרוח, ורובץ בין המשפתים על הארץ[44] תישן. כל אלו הג׳ דברים הם בחי׳ שפלות וביטול.

והיינו אם כי ללימוד ג׳ חלקי התורה מקרא משנה תלמוד צריך להיות כסוס וארי׳ ונמר, בחי׳ גבורות כנ״ל, אך הרי הם בבריאה יצירה עשי׳, שבבי״ע יש בחי׳ ישות, כי בבי״ע[45] יש רע:

בעשי׳ שרובו רע יכול להיות שיבעוט בהקב״ה ח״ו (וכמו[46] אל אד׳ שבעשי׳ גי׳[47] צ״ו שאין צו[48] אלא ע״ז,

---

עניני המותרות ביחס לחיי נפש ממש.

ועפ״ז מובן ענינם של ג׳ הבחי׳ דגבורה (גבורה דמלכות, גבורה דז״א, וגבורה דבינה) - בעבודת האדם:

ענין ה״משפט״ (דין וגבורה) בשייכות אל המעשה בפועל ממש - הרי זה בחי׳ ״דינה דמלכות״, כי ספירת המלכות ענינה - מעשה בפועל.

ענין ה״משפט״ בשייכות למדות שבלב - הוא בחי׳ גבורה דז״א. דהנה, מכיון שנתינת הצדקה צריכה להיות בסבר פנים יפות ומתוך שמחה (ולא מספיק רק המעשה בפועל) - מובן, שענין ה״משפט״ צריך לחדור גם ברגש הלב, היינו, במקום שיהי׳ בו הרגש ״ארץ לא שבעה מים״, ״מי שיש לו מנה רוצה מאתיים כו׳״ - יפעול בעצמו את הרגש שכל המותר ביחס לחיי נפשו מגיע לזולת. וזהו בחי׳ גבורה דז״א בעבודת האדם - ענין ה״משפט״ (גבורה) ביחס לרגש שבלב.

וענין ה״משפט״ בשייכות לשכל והבנה והשגה - הוא בחי׳ גבורה דבינה, שזוהי ההתבוננות בשכלו ומחשבתו בכל הקשור לענין ה״משפט״. דהנה, מבואר בתניא (פ״ל) החשבון השכלי שמביא את האדם להיות במעמד ומצב ד״הוי שפל רוח בפני כל האדם״ - עי״ז שמוצא לימוד זכות על הזולת, ש״מקומו גרם לו לחטוא, להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות . . ויצרו בוער כתנור בוערה מאופה כו׳״, וכך הולך ומלמד עליו זכות (היינו, אפילו כאשר בגלוי לא רואים בו ענין של זכות, הרי הוא מתייגע ללמוד עליו זכות). והנה, מובן וגם פשוט שכל עניני לימוד זכות הנ״ל צריכים להיות ביחס לכל אדם, מלבד בנוגע לעצמו! כי - כאשר האדם יתחיל ללמד זכות על עצמו [שמה שיצרו מתאווה כו׳ - הרי זה מפני שכך בראו הקב״ה, ומה שאינו יכול לכבוש את יצרו - הרי זה מפני ש״יצרו בוער כתנור כו׳״, וכיו״ב], מי יודע לאיזה מצב עלול הוא להגיע..! אלא בנוגע לעצמו - צריך להיות ענין של ״משפט״ (גבורה ודין), וזוהי בחי׳ גבורה דבינה - ההתבוננות בשכלו ומחשבתו לעשות ״משפט״ בנוגע לעצמו, ע״ש.

וראה בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש״ס עמוד רסא, דהג׳ גבורות הם הג׳ מילואים יה״א דשם אלקים, במילוי יודי״ן, במילוי ה׳, במילוי א׳ ע״ש.

42) בזהר חלק א.

43) מערכת אות אל״ף סעיף פג וז״ל: אלקים בג׳ מקומות, בבינה, וגבורה, ומלכות. ובינה נק׳ אלקים* חיים מלובש בו׳ קצוות הנק׳ אלה עכ״ל.

*) פירוש: האותיות י״ם מ״ם אלקים בגי׳ נ׳ כנגד נ׳ שערי בינה, ובינה מוליד הששה מדות, שכל המדות כלולים א׳ מהשני, וזהו האותיות ״אלה״ בגי׳ ל״ו, הוא ששה מדות פעמים ששה, וד״ל.

44) אבות פרק ו משנה ד ״כך היא דרכה של תורה... ועל הארץ תישן״.

45) פירוש: מרמז דהשלשה מעלות שיש ב״חמור״ הם כנגד עולמות בי״ע:

א) חמור ״לא בעיט בבעליו״ - כנגד עולם העשי׳.

ב) ״אין בו גסות הרוח״ - כנגד עולם היצירה, רוח.

ג) ״לא חייש למשכב״ - כנגד עולם הבריאה.

ועולמות בי״ע הוא בחי׳ גבורות - ארי׳, נמר, סוס. משא״כ חמור הוא בחי׳ ביטול - עולם אצילות כדלקמן.

46) פירוש: שיש ג׳ דרגות ״אל הוי״ זה בבריאה - בינה, ״אל אלקים״ ביצירה - ז״א (מדות), ״אל אדנ״י בעשי׳, מלכות. ראה הערה 47.

47) ראה פרי עץ חיים שער עולם העשי׳ פרק ג׳ וז״ל: [במדבר כח] פרשת התמיד. והנה באמרך [במדבר כח-ב] צו את בני ישראל, תכוין כי עתה אנו מתקנים עולם העשי׳, שהוא שם: א״ל אדנ״י, גי׳ צו. וזהו שאמרו ״בזוהר צו (חלק ג׳ דף כז:, לה:) לית צו אלא ע״ז, וכן אמרו רז״ל ״בגמרא (סנהדרין נו, ב) על [בראשית ב-טז] ויצו ד׳ אלקים על האדם וכו׳, אין צו אלא ע״ז וכו׳. והענין, כי הקליפות אשר בעשי׳ הם רעות וקשות מאוד, ונקרא ע״ז, וצריך לשרפם באש. כמש״ה [ויקרא ו-ב] היא העולה על מוקדה על המזבח כו׳, כנזכר בזוהר שם, ויען כי אחיזתם ויניקתם הוא מקדושת העשי׳, הנקרא א״ל אדנ״י, לכן נקרא צו, גימטריא א״ל אדנ״י, ע״ש. ראה הערה 47.

48) סנהדרין נו, ב. (בראשית ב, טז) ״ויצו ה׳ אלקים על האדם לאמור, ויצו זו עבודת כוכבים״.

ראה דרך מצותיך עמוד קז וז״ל: השפע בעולם הזה נמשכת דרך לבוש הטבע, פירוש, שהיא מתלבשת ומתעלמת ומסתתרת עד שנראה עולם במנהגו נוהג דרך הטבע, ובאמת הכל בא מהש״י בכבודו ובעצמו אלא שהוא מסתיר שפע אלקותו כ״כ עד שלא ראה בגילוי דבר ניסי ויוצא מנהוג העולם כ״א שיראה הכל כאילו הוא דבר טבע...

וז״ש האריז״ל ע״פ צו את בנ״י שהוא בחי׳ שם א״ל* אדנ״י שעולה בגימ׳ צ״ו וידוע מארז״ל אין צו אלא ע״ז (עי׳ סנהדרין נ״ב ב׳) והיינו שבחי׳ ע״ז יונקת מש׳ אל אדני וזהו הכוונה באמירת פ׳ התמיד להתיש כחה ע״ש, ולכאורה יפלא מה ענין ע״ז לשם אל אדני, אלא הענין כי שם זה הוא השולט בעשי׳ שבו ועל ידו נמשך חיות מא״ס ב״ה בעולם העשי׳, וההשפעה הנמשכת בעשיה צריכה להסתתר בלבוש גס ועב עד שיתראה כאילו עולם כמנהגו נוהג וזהו ענין ע״ז שהוא בחי׳ היש וכפירה באלקות לומר אני ואפסי עוד וכחי ועוצם ידי כו׳ כנ״ל רק דקרו לי׳ אלקא דאלקייא כמ״ש בלק״א ולכן אמרז״ל אין צו אלא ע״ז ששפע אל אדנ״י נמשכת דרך לבוש הטבע שהוא בחי׳ ע״ז ובחי׳ יש כנ״ל. ע״ש.

וראה גם לקוטי תורה עמוד פט, ב. אור התורה פרשת ראה עמוד תשכו. תורת מנחם - ספר המאמרים ה׳תשכ״א עמוד רכג.

*) א״ל (בגי׳ 13) + אדנ״י (56) = 69, כמספר צ״ו.

והוא מה שהוא בועט בהקב"ה ח"ו).

וביצירה שחציו רע אם שאינו בועט, אך יכול להיות גסות הרוח, (רוח[49] דוקא שהוא מדות שביצירה).

ובבריאה שמיעוטו רע עכ"פ וחייש למשכבו, כי מטה הוא בבריאה, עיין בזוה"ק פרשת תרומה[50] דף קל"ג ובמק"מ שם, ושכיבה הוא בלילה, היינו בבריאה הנק' חשך כמ"ש[51] ובורא חושך.

זהו שצריך להיות כחמור דוקא בכל אלו הג' ענינים בשפלות ובביטול, וחמור הוא בחי'[52] חסדים, חמורו[53] דאברהם, שמצד חסדים הוא ביטול, כמו שאמר אברהם בחי' חסדים[54], ואנכי[55] עפר ואפר, וכמאמר[56] ונפשי כעפר לכל תהי' אז פתח לבי בתורתך, שנעשה גדול מאד מאד בתורה, והוא בחי' חמו"ר ר"ת[57] חכם מופלא ורב רבנן, וד"ל.

וי"ל חמור שהוא בחי' שפלות וביטול לגמרי הוא בסוד שבתורה, שבאצי' ששם הוא ביטול לגמרי.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רנה

49) וכידוע שהג' בחי' נפש רוח נשמה הם כנגד עולמות בי"ע – בינה (שכל), מדות, מעשה. ראה לעיל סימן צב.

50) ראה אור התורה בשלח עמוד שעו.

51) ישעי' מה, ז.

52) ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשכ"ז ח"ג (כרך נ) עמוד 334 ואילך. ומבאר שֶם שיש חסד בקדושה בחי' אברהם, ויש חסד דקליפה והו"ע טבע הקרירות לקדושה, כמארז"ל (שבת נג, א. ראה לקו"ת שמיני עצרת פז, ג) חמרא אפי' בתקופת תמוז קרירא לי', ואברהם בירר קליפת חמור ועד שנעשה "יששכר חמר גרם", ע"ש. וראה מאורי אור אות ח' סעיף פח. שיחות קודש ה'תשל"ו ח"ב משיחות ערב חג השבועות סעיף א'.

53) בראשית כב, ג. "וישכם אברהם בבוקר ויחבש את חמורו". ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן קיח. קלג. קלה. קלז. קמ. קנח.

54) כמ"ש "חסד לאברהם" (מיכה ז, כ). "אברהם אוהבי" (ישעי' מא, ח). ראה זהר בראשית דף מז, ב. תניא – אגרת הקדש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

55) בראשית יח, כז.

56) בתפלת שמונה עשרה – אלה-י נצור.

57) ראה זהר חלק ג דף ערה, ב. תיקוני זהר דף קמז, ב.

אגרות קודש

ב"ה, ערב ימי הגאולה י"ב-י"ג תמוז, תשכ"ד
ברוקלין, נ.י.

לכבוד מר משה שי' יפה

שלום וברכה!

בטח קבל העתק המברק ששלחתי להנחת אבן הפינה.

ובזה רצוני להביע לכ' בפרט עוד הפעם תשואות חן חן בעד השתדלותו ועזרתו עד עתה, אשר להבא בודאי יוסיף כציווי חכמינו ז"ל להעלות בקדש. ברם בהכירי משפחתו ובידעי את כ' לכאורה אין מקום לנתינת תודה בענין כזה, אף על פי כן לגודל הענין וגודל הנחת-רוח הגדתי לו רחשי לבי במפורש.

ויהי רצון אשר ימי סגולה אלו יעוררו בכל אחד ואחד מאתנו התעוררות אמתית ללכת בעקבותיו של בעל הגאולה ולהמשיך עבודתו ומפעליו ומוסדותיו הק' להחזקת והפצת התורה ומצוותי' בחיי היום-יום, באופן דמוסיף והולך, וזכותו יעמוד לכ' ולכל אחד מאתנו להצליח בהצלחה מופלגה, בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בכבוד ובברכה.

יט, ב – זאת חוקת התורה' אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול

א. פרה זו **מצרים**[2]**, שנאמר עגלה יפיפי' מצרים (ירמי' מו, כ). אדומה** זו בבל, שנאמר אנת הוא רישא די דהבא (דניאל ב, לח). **תמימה** זו מדי, דאמר רבי חייא בר אבא, מלכי מדי תמימים היו, ואין להקדוש ברוך הוא עליהן אלא שעבדו עבודה־זרה שקבלו מאבותיהם בלבד. **אשר אין בה מום**, זו יון. אלכסנדרוס מוקדון כד הוה חמי לשמעון הצדיק, הוה קאים על רגלוהי, ואמר ברוך אלקי של שמעון הצדיק. אמרי לה בני פלטין דידה, מן קמה דיהודא את קאי. אמר להון, כד אנא נחת לקרבא, כדמותה אנא חזי ונצח. **אשר לא עלה עליה עול** (שם), זו אדום, שלא קיבלה עליה עולו של הקדוש ברוך הוא. ולא די' שלא קיבלה אלא מחרפת ומגדפת ואומרת מי לי בשמים וגו' (תהלים עג, כה).

ונתתם אתה אל אלעזר הכהן (במדבר יט, ג), [מפני מה נעשית באלעזר, ולא נעשית באהרן, מפני שהי' לו שותפות במעשה העגל]. **והוציא אותה [אל] מחוץ למחנה**, לפי שהוא עתיד לדחף את שרה ממחיצתו. **ושחט אותה לפניו**, שנאמר כי זבח לה' בבצרה וטבח גדול בארץ אדום (ישעי' לד, ו). אמר רבי ברכי' טבח גדול באדום. **ושרף את הפרה לעיניו** (במדבר יט, ה), **ויהיבת ליקידת אשא**[3] **(דניאל ז, יא). את ערה ואת בשרה ואת דמה** (במדבר יט, ה) היא ודכסי'[4] ואפרכי'[5] [ואסטרטיליא[6]]. הדא הוא דכתיב הונך ועזבוניך מערבך, מלחיך וחבליך, (ו)מחזיקי בדקך, וערבי מערבך [וגו'] יפלו בלב ימים ביום מפלתך (יחזקאל כז, כז). אמר רבי שמואל בר יצחק, אפילו אותן שהיו חוץ מקהלך, ובאו נדבקו בקהליך, אף הם יפלו בלב ימים ביום מפלתך.

מדרש תנחומא ישן

אמר רבי ברכי' טבח גדול באדום, אבל בשמים יהי' ג"כ זבח מעט לשר שלהם, ודייק מדכתיב זבח לה' בבצרה וטבח גדול בארץ אדום.

זית רענן[7] על ילקוט שמעוני

1) **יט, ב – זאת חקת התורה...**: עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן שיז, ביאור המשך הפרשיות דספר במדבר. (ועיין פרשת משפטים סימן קצה דכתב רבינו בחיי וז"ל דרשו חז"ל לעתיד לבוא הקב"ה מגלה להם לישראל מפני מה צותה התורה בשר בחלב ופרה אדומה וכו').

2.) בכללות הסימן עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת חוקת סימן ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. י. יא. יב. יג. יד. טו. טז. יט. כ. כא. כב. מא. נג. סג. פו. פו*. פח. פט. צח. (ובענין דפרה מרמז על הד' גליות, עיין גם ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בא סימן ז הערה 21. פרשת בשלח סימן שנח).

3) **ויהיבת ליקידת אשא**: עיין בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת צו סימן כד. כה. כו. כז. כח. כט.

4) **ודכסי'**: דוכס בל"י שר הצבא.

5) **ואפרכי'**: בל"י שר הפרשים.

6) **ואסטרטיליא**: פי' בל"י נגיד מלחמה.

7) מחבר ספר מגן אברהם על שולחן ערוך.

* * *

במדרש, פרה זו מצרים, אדומה זו בבל כו', המכוון כמו שע"י פרה נמשך טהרת טמא מת, כמו"כ ע"י ד' גליות מתקנים נשמות ישראל מטומאתם כו' וכמ"ש וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם כו' והיינו ע"ד מ"ש בד"ה[8] ואלה שמות בני ישראל שאברהם בחר לו השעבוד תחת גיהנם[9] כו', והיינו שעל ידי זה מבררים קליפת נוגה שהיא הפרה, ואתי שפיר מחוץ למחנה ועי' פנים יפות[10] לא גלו ישראל כו', וזהו שע"י נמשכים מים חיים ושאבתם מים בששון כו'.

אור התורה חקת עמוד תשצד

ג. ויקחו אליך פרה אדמה. אדמה לעתיד כשיקיצו ישני אדמה יטהרם באפר פרת משה, שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, וזהו אדמה תמימה, **תמימה** אותיות **המתים**, כשיחיו המתים. **אשר אין בה מום** ישראל שנאמר (שיר השירים ד, ז) כולך יפה רעיתי ומום אין בך. **אין בה** אותיות הנביא.

[**אשר אין בה** מום, **בה** בגימטריא שבעה, ואותיות **בה** שתים, הרי תשע, רמז תשע פרות נעשו, והעשירית בימות המלך המשיח שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם.]

רמזי רבינו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

ד. הנוגע במת, הוא יתחטא בו במי אפר פרה שהיא מטהרת טמא מת. ומכאן יצא המנהג[11] שלנו ברחיצת ידים אחר שבאים מן המת, רמז למי אפר פרה[12], והוא גם כן רמז לתחית המתים שכל העולם יהי' נטהר מן הטומאות, הוא שאמר הנביא: וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם[13]. גם תלישת העשבים רמז לזה, כי העשב לעת ערב ימולל ויבש ובבקר יציץ, על שם שכתוב: ויציצו מעיר כעשב הארץ[14].

רבינו בחיי

8) תורה אור מט, א.

9) בראשית רבה פרשה מד. (עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת לך לך סימן רכו. רכז. רכח. רכט. רל. (קנה). פרשת פקודי סימן כח, ובהנסמן שם).

10) **וע' פנים יפות**: עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן מה.

11) **יצא המנהג** וכו'. בספרו "כד הקמח" סוף אות אהבה, בענין שאין הטומאה במת אלא מצד המלאך המות, כותב: "ומפני זה תקנו הגאונים ז"ל לרחוץ הידים לכל הנכנסים באהל המת כדי להטהר מן הטומאה ההיא". – ועיין "תורת האדם" להרמב"ן (כתבי הרמב"ן ח"ב עמוד קנה) שמביא תשובת גאון אחד שנשאל על מנהג זה, והשיב: אין צריכין לרחוץ ואם נהגו ורוחצין אין בכך כלום. – מכל זה ברור שלשון רבינו בחיי שלפנינו: יצא "המנהג" הוא יותר נכון ממה שכתב ב"כד הקמח": תקנו הגאונים.

12) **רמז למי אפר פרה** וכו'. ב"תורת האדם" (שם עמוד קנו) מביא הרמב"ן טעם זה מפי אחד מרבותיו, "שהוא רמז לטהרת הטומאה לומר טומאה זו אינה נטהרת אלא בכענין שלשה דברים הללו, במים ואפר ואזוב" לפיכך רוחצים ידיהם במים ומקנחים בעפר ותולשין עשב מן המובחר. ומסיים הרמב"ן: "וזה טעם יפה". – וביורה דעה שעו, ד: ואחר כך תולשין עפר ותולשין עשבים ומשליכים אחר גוום ורוחצין ידיהם במים.

13) יחזקאל לו, כה.

14) תהלים עב, טז. (עיין כתובות קיא:).

◆ יום ראשון ג׳ תמוז ◆

יט (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:**

(ב) **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר:

ב דָּא גְּזֵרַת אוֹרַיְתָא דִּי פַקִּיד יְיָ לְמֵימָר מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְּבוּן לָךְ תּוֹרְתָא סְמִיקְתָּא שְׁלֻמְתָּא דִּי לֵית בָּהּ מוּמָא דִּי לָא סְלִיק עֲלַהּ נִירָא:

רש״י ◄ **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה** • לְפִי שֶׁהַשָּׂטָן וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל, לוֹמַר: מַה הַמִּצְוָה הַזֹּאת וּמַה טַעַם יֵשׁ בָּהּ? לְפִיכָךְ כָּתַב בָּהּ ״חֻקָּה״, גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ. **וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ** • (במדבר רבה) לְעוֹלָם הִיא נִקְרֵאת עַל שְׁמְךָ: פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר. **אֲדֻמָּה תְּמִימָה** • שֶׁתְּהֵא תְּמִימָה בָּאַדְמִימוּת, שֶׁאִם הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת — פְּסוּלָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) **זֹאת** חֻקַּת הַתּוֹרָה. צָרִיךְ לָדַעַת לְמָה כִּנָּה לְמִצְוָה זוֹ שֵׁם כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר זֹאת חֻקָּה וְגוֹ׳ אוֹ זֹאת חֻקַּת הַטֻּמְאָה אוֹ חֻקַּת הַטָּהֳרָה כְּדֶרֶךְ אוֹמְרוֹ (שמות י״ב) זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח, וְאֵין לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַצְרִיךְ טָהֳרַת אֵפֶר פָּרָה לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, כִּי לֹא כֵן מָצִינוּ לְרַז״ל שֶׁאָמְרוּ (ברכות כ״ב.) שֶׁאַדְרַבָּא אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּלְכָל סִבְרוֹת רַז״ל (שם) אֲפִלּוּ לְהַמַּחֲמִירִים בְּבַעֲלֵי קְרִיִּין מִטַּעַם שֶׁצָּרִיךְ בְּאֵימָה וּבִירְאָה וְכוּ׳ מוֹדִים בִּטְמֵאֵי מֵת שֶׁמַּתִּירִין בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה:

וַיִּתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק בַּתְּרָא דְּנָזִיר (ס״א:) וּפְסָקוֹ רַמְבָּ״ם בְּפֶרֶק א׳ מֵהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת שֶׁאֵין הַכָּתִי נַעֲשֶׂה טְמֵא מֵת, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ שֶׁאִם נָגַע בְּמֵת אוֹ נִשְׂאוֹ אוֹ הֶאֱהִיל עָלָיו הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁלֹּא נָגַע הָא לְמַה זֶּה דּוֹמֶה לִבְהֵמָה שֶׁנָּגְעָה וְכוּ׳ עַד כָּאן. וְהִנֵּה הַהֶבְדֵּל שֶׁבּוֹ הוּרְמוּ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשְּׁאָר הַגּוֹיִים הוּא בְּאֶמְצָעוּת קַבָּלַת הַתּוֹרָה שֶׁזּוּלַת זֶה הִנֵּה כְּכָל הַגּוֹיִים בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּמֵעַתָּה טָעֲמְנוּ צוּף דְּבָשׁ אִמְרֵי אֵל בַּמֶּה שֶׁאָמַר **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה** פֵּרוּשׁ חֻקָּה זוֹ שֶׁל הַטֻּמְאָה וּתְנָאֵי טָהֳרָתָהּ תְּסוּבַב מֵהַתּוֹרָה, כִּי עַל יְדֵי שֶׁקִּבְּלוּ הַתּוֹרָה נַעֲשׂוּ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר שֶׁהָרוּחָנִים הַשַּׁפְּלִים תְּאֵבִים לְהִדָּבֵק בָּהֶם לִהְיוֹתָם חֲטִיבָה שֶׁל קְדֻשָּׁה עֶלְיוֹנָה בְּחַיֵּיהֶם גַּם בְּמוֹתָם, בְּחַיֵּיהֶם שֶׁבְּנוֹגֵעַ בְּמֵת אוֹ יַאֲהִילוּ עָלָיו וְכִדּוּמָה תִּדְבַּק בָּהֶם הַטֻּמְאָה שֶׁבַּמֵּת וְלֹא תַּחְפֹּץ לְהִפָּרֵד אִם לֹא בְּכֹחַ גָּדוֹל אֲשֶׁר חָקַק ה׳ בַּמִּצְוָה הָאֲמוּרָה בְּעִנְיָן שֶׁל פָּרָה אֲדֻמָּה, וּבְמוֹתָם גַּם כֵּן תִּתְרַבֶּה הַטֻּמְאָה כְּאוֹמְרָם ז״ל (ב״מ קי״ד.) בַּפָּסוּק אָדָם כִּי יָמוּת וְגוֹ׳ יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִים בְּאֹהֶל; וְאֵין אֻמּוֹת מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל:

וּכְבָר הִמְשַׁלְתִּי בְּמָקוֹם אַחֵר עִנְיָן זֶה לְב׳ כֵּלִים שֶׁהָיוּ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת אַחַת מְלֵאָה דְּבָשׁ וְאַחַת מְלֵאָה זָבָל וּפִנָּה אוֹתָם וְהוֹצִיאָם לְחוּץ מֵהַחֶדֶר אוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה דְּבָשׁ מִתְקַבְּצִים לָהּ כָּל הַזְּבוּבִים וְהָרִמָּשִׁים וְאוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה זָבָל הֲגַם שֶׁיִּכְּנְסוּ לָהּ קְצָת מֵהָרִמָּשִׁים לֹא יִשְׁוֶה לְשֶׁל דְּבָשׁ, כְּמוֹ כֵן אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמֵּת לִהְיוֹתוֹ מָלֵא קְדֻשָּׁה הַמִּתּוּקָה וְהָעֲרֵבָה, בְּצֵאת הַנֶּפֶשׁ וְנִתְרוֹקֵן הַגּוּף יִתְקַבְּצוּ הַקְּלִפּוֹת לְאֵין קֵץ שֶׁהֵם כֹּחוֹת הַטֻּמְאָה הַתְּאֵבִים תָּמִיד לְהִדְּבֵק בְּקָדְשָׁה לֵהָנוֹת מֵהֶעָרֵב, וְלָזֶה יְטַמֵּא בְּאֹהֶל וַאֲפִלּוּ אֶלֶף בָּתִּים מְקֹרִים וְאַחַת פְּתוּחָה לַחֲבֵרְתָּהּ הַטֻּמְאָה תִּמָּלֵא כָּל הָחֶלֶל הַמְקֹרָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹתוֹ מְשֻׁלָּל מֵהַקְדֻשָּׁה אֵין כָּל כָּךְ הִתְקַבְּצוּת הַטֻּמְאָה אֶלָּא חֵלֶק הַמֻּמִּית הַנִּדְבָּק בַּגּוּף, וַאֲשֶׁר יְסוֹבֵב הַכֹּל הוּא הַתּוֹרָה:

וְכָזֶה מָצָאתִי נַחַת רוּחַ לָמָּה כְּשֶׁצִּוָּה ה׳ פֶּסַח בְּמִצְרַיִם הִקְפִּיד ה׳ עַל ב׳ דְּבָרִים, הָא׳ דִּין עָרֵל וְצִוָּה לָמוּל כְּאוֹמְרָם ז״ל (שמו״ר פי״ז) בַּפָּסוּק וְאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וְגוֹ׳ דַּם פֶּסַח וְדַם מִילָה, וְהַב׳ עַל דִּין בֶּן נֵכָר שֶׁאָמְרוּ ז״ל (שם פט״ז) בַּפָּסוּק מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם וְגוֹ׳ מִשְׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּהּ יְצָאוּ מִכְּלַל בֶּן נֵכָר, וְעַל דִּין ג׳ שֶׁהוּא הַטֻּמְאָה לֹא מָצִינוּ שֶׁהִקְפִּיד ה׳, וְהַגַּם שֶׁמָּצִינוּ (פְּסָחִים ע״ז.) שֶׁהַפֶּסַח בָּא בְּטֻמְאָה בְּנִטְמָא צִבּוּר, עִם כָּל זֶה הָיָה ה׳ יָכוֹל לְצַוּוֹת קֹדֶם שֶׁיִּזְדַּהֲרוּ מִטֻּמְאַת מֵת וְלַעֲשׂוֹת מֹשֶׁה אֵפֶר פָּרָה וְאֵין מַעֲצוֹר לַה׳ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהַגַּם שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר בָּזֶה דִּחְיוֹת אַף עַל פִּי כֵן לְפִי מַה שֶׁכָּתַבְנוּ יֵשׁ טַעַם נָכוֹן לָשֶׁבַח, כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ טְמֵאֵי מֵת הֲגַם שֶׁנָּגְעוּ וְהֶאֱהִילוּ עַל הַמֵּת כִּי עֲדַיִן לֹא קִבְּלוּ הַתּוֹרָה וְדָנוּ בָּהֶם אָז דִּין גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּיוֹם י״ד שֶׁשּׁוֹחֲטִין עָלָיו וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמָא קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ בִּפְסָחִים (צ״ב.) וּכְתָבוֹ הָרַמְבָּ״ם בְּפֶרֶק ו׳ מֵהִלְכוֹת פֶּסַח וְזֶה לְשׁוֹנוֹ גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּיוֹם י״ד וּמָל וְטָבַל אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו אֶת הַפֶּסַח גְּזֵרָה דִּלְשָׁנָה הַבָּאָה יִהְיֶה טְמֵא מֵת וְיִטְבֹּל לָעֶרֶב וְיֹאמַר אֶשְׁתָּקֵד מִי לֹא טָבַלְתִּי וְכוּ׳ עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, מִמַּה שֶׁנָּתַן הַטַּעַם מִשּׁוּם גְּזֵרָה דִּלְשָׁנָה הַבָּאָה מִזֶּה אַתָּה לָמֵד כִּי זוּלַת גְּזֵרָה זוֹ אֵין חוֹשְׁשִׁין לְטֻמְאַת מֵת, וּכְמוֹ כֵן יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁעָשׂוּ פֶּסַח מִצְרַיִם אֵין בָּהֶם דִּין טֻמְאַת מֵת, וְהוּא מַאֲמַר ה׳ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה:

וּכְרֵרֶךְ רָמֵז יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ **חֻקַּת הַתּוֹרָה** שֶׁאִם יְקַיְּמוּ מִצְוָה זוֹ הֲגַם הֱיוֹתָהּ חֻקָּה בְּלֹא טַעַם מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִיְּמוּ הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לֵאמֹר,

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוריין לקו״ש כרך יח עמ׳ 229 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה . . וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה (יט, ב־ג)

אוֹדוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (במדב״ר פי״ט, ג) שֶׁאֲפִילוּ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ ׳הֶחְכָּם מִכָּל אָדָם׳ אָמַר: ״עַל כָּל אֵלֶּה עָמַדְתִּי, וּפָרָשָׁה שֶׁל פָּרָה אֲדֻמָּה חָקַרְתִּי וְשָׁאַלְתִּי וּפִשְׁפַּשְׁתִּי, אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי״. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, גַּבֵּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּי קִיּוּם הַמִּצְוָה בְּלֹא טַעַם יַגִּיד הַצְּדָקַת הָאֱמוּנָה וְהַסְכָּמַת הַנֶּפֶשׁ לְקַיֵּם כָּל מִצְוֹות הַבּוֹרֵא וְזֶה לְךָ הָאוֹת, וְאוּלַי כִּי לְטַעַם זֶה רָצָה ה׳ שֶׁתִּתְמַסֵּר לָהֶם הַמִּצְוָה בְּדֶרֶךְ חֻקָּה:

אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לֵאמֹר. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הָצְרַךְ לוֹמַר מֵאֲמָר זֶה וְהֲלֹא רוֹאֲנִי כִּי ה׳ הוּא הַמְצַוֶּה לֵאמֹר שֶׁכֵּן אָמַר וְיָדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עוֹד אוֹמְרוֹ לְשׁוֹן נִסְתָּר **אֲשֶׁר צִוָּה** וּפִי ה׳ הוּא הַמְדַבֵּר וְהָיָה לוֹ לוֹמַר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר, עוֹד לָמָּה לֹא הִסְפִּיק בַּמֶּה שֶׁאָמַר לֵאמֹר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן וְחָזַר לוֹמַר פַּעַם ב׳ **לֵאמֹר**, עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא הִקְדִּים מַאֲמַר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֹדֶם מַאֲמַר זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ דַּבֵּר וְגוֹ׳ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה. אֲכָן לְצַד שֶׁכָּל מִצְוֹות הַתּוֹרָה הֵם שִׂכְלִיּוֹת וְשִׁמְעִיּוֹת, שִׂכְלִיּוֹת שֶׁהַשֵּׂכֶל מְחַיְּבָם כְּגוֹן כִּבּוּד אָב וְאֵם גְּנֵבָה גְּזֵלָה אוֹנְאָה רְצִיחָה וְכַדּוֹמֶה, שִׁמְעִיּוֹת שַׁבָּת כִּי בוֹ שָׁבַת הַבּוֹרֵא, יוֹם טוֹב עַל הַנֵּס שֶׁנַּעֲשָׂה לָנוּ בָּהֶם, עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלֹּא לַעֲבֹד זוּלַת אֱלֹהֵינוּ כִּי הוּא הַמּוֹצִיא אוֹתָנוּ וְגוֹ׳ וְכַדּוֹמֶה לָזֶה, וְזֶה הוּא טַעַם הַנִּגְלֶה, וְאֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁאֵין בָּהּ עוֹד סוֹדוֹת נֶעֱלָמִים הַנִּגְלִים לְמֹשֶׁה וּלְאָדָם רָאוּי הַמַּשִּׂיג לִקְנוֹת קִנְיַן הַתּוֹרָה בְּמ״ח דְּבָרִים הַשְּׁנוּיִים בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אבות פ״ו) שֶׁאָז מְגַלִּין לוֹ רָזֵי הַתּוֹרָה שֶׁגִּלָּה ה׳ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, וּמֹשֶׁה גַּם כֵּן גִּלָּה לְיִשְׂרָאֵל בְּנֵי דּוֹרוֹ סוֹדוֹת הַנִּסְתָּרִים וְטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת וְיִסּוֹד כָּל דָּבָר:

וּבְמֶה שֶׁלְּפָנֵינוּ צִוָּה ה׳ אֵלָיו שֶׁיִּסְתֹּם הַדְּבָרִים וְיֹאמַר לָהֶם הַדָּבָר בְּחֻקָּה בְּלֹא טַעַם, וְהוּא מַה שֶׁהֵעִיר אוֹתָנוּ בְּאוֹמְרוֹ **וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר** לְיִשְׂרָאֵל פֵּרוּשׁ וּמַה הוּא הַמַּאֲמָר שֶׁצִּוָּה לוֹ לוֹמַר לָהֶם, **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה** פֵּרוּשׁ מִצְוָה זוֹ הִיא חֻקַּת הַתּוֹרָה כֵּן צִוָּה ה׳ לֵאמֹר לָכֶם, וּכְאִלּוּ אָמַר הַכָּתוּב אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לֵאמֹר לָכֶם הוּא זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה, וּמִתּוֹךְ הַדְּבָרִים אַתָּה לָמֵד שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה דְּבָרִים מְטֻעָמִים בְּמִצְוָה זוֹ אֶלָּא שֶׁמַּה שֶׁצִּוָּה עָלָיו לֵאמֹר הוּא חֻקָּה, וּבָזֶה לֹא יִתְבָּעוּהוּ יִשְׂרָאֵל לוֹמַר לָהֶם טַעַם הַדָּבָר כֵּיוָן שֶׁה׳ צִוָּה עָלָיו לוֹמַר הַדָּבָר בְּחֻקָּה:

וְכָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ הַדִּקְדּוּקִים, גַּם נִתְיַשֵּׁב לָמָּה לֹא הִקְדִּים מַאֲמַר דַּבֵּר וְגוֹ׳ לַמַּאֲמַר זֹאת חֻקַּת וְגוֹ׳ כִּי מַאֲמַר זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה הִיא מִצְוֹת ה׳ עַל מִצְוָה שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁה׳ צִוָּה לוֹ שֶׁיֹּאמַר לָהֶם מִצְוָה זוֹ בְּחֻקָּה, וּמַאֲמַר דַּבֵּר בָּא עַל עִקַּר הַמִּצְוָה מִצְוֹת ה׳ לְיִשְׂרָאֵל, וּלְצַד שֶׁיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל הֲרֵי הָעוֹשֶׂה מִצְוָה בְּלֹא יְדִיעַת טַעְמָהּ וְסוֹדָהּ נֶחְשֶׁבֶת הַמִּצְוָה כְּגוּף בְּלֹא נְשָׁמָה, לָזֶה גָּמַר אֹמֶר **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ** פָּרָה וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ יִקְחוּ לְמַה שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ וּמְכַוֵּן בַּדָּבָר לִהְיוֹתְךָ יוֹדֵעַ סוֹד הָעִנְיָן וּפְלָאָיו וּבְזֶה תִּהְיֶה הַמִּצְוָה נַעֲשֵׂית שְׁלֵמָה בְּמַעֲשֶׂה וּבְמַחְשָׁבָה הַצְּרִיכָה, וּכְפִי זֶה יְדַיֵּק עַל נָכוֹן אוֹמְרוֹ **וְיִקְחוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו בְּתַחְלַת הַצִּוּוּי לָהֶם, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁמִּלְּבַד הַלְּקִיחָה עַצְמָהּ שֶׁיִּקְחוּ הַפָּרָה עוֹד יוֹסִיפוּ שֶׁיְּכַוְّנוּ בְּלִקִּיחָתָהּ לְמַה שֶׁאֵלֶיךָ כָּאָמוּר:

וְאִם תֹּאמַר תִּנַּח אוֹתָהּ פָּרָה שֶׁל אוֹתוֹ דּוֹר פָּרָה שֶׁיַּעֲשׂוּ בְּכָל דּוֹר וְדוֹר מַה תְּהֵא עָלֶיהָ, אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא מִכֹּלָּן הֶעֱלִים ה׳ סוֹדָהּ אֶלָּא מִכְּלוּת יִשְׂרָאֵל אֲבָל לַמְיַחֲדִים שֶׁהֵם אַהֲרֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נִמְסְרוּ סוֹדוֹתֶיהָ וְהֵם יִמְסְרוּ לַמְיַחֲדִים הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם, אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁבְּכָל דּוֹר וְדוֹר יְכַוְّנוּ לְמַה שֶׁיָּדַע מֹשֶׁה, וּמְצָאתִי שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (רבה פ״אן) וָזֶה לְשׁוֹנָם וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ לְלַמֵּד שֶׁכָּל הַפָּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ יִהְיוּ נִקְרָאִים עַל מֹשֶׁה, וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה עָשָׂה ה׳ שִׁנּוּי בְּמִצְוָה זוֹ מִכָּל הַמִּצְוֹות שֶׁתִּקָּרֵא עַל שְׁמוֹ, וְלִדְבָרֵנוּ יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בַּדָּבָר כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי:

אוֹ יֵאָמַר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז״ל (שם) שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִים אֶת יִשְׂרָאֵל מַה מִּצְוָה הִיא זוֹ וְכוּ׳, לָזֶה בָּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן וְאָמַר **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה** אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לֵאמֹר פֵּרוּשׁ שֶׁיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל לָאֻמּוֹת כְּשֶׁהֵן מְקַנְטְרִים אוֹתָם וְאוֹמְרִים לָהֶם מַה מִּצְוָה הִיא זֹאת וְכוּ׳ יֹאמְרוּ לָהֶם חֻקָּה חָקַק ה׳ עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵין אָנוּ מְהַרְהֲרִין אַחֲרָיו, וּלְפִי זֶה אֶפְשָׁר שֶׁהֶרְשָׁה מֹשֶׁה לוֹמַר לָהֶם טַעַם הַמִּצְוָה וְסוֹדָהּ אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הַטַּעַם לָאֻמּוֹת כְּשֶׁיִּדְחֲקוּ אוֹתָם בְּדִבְרֵי קִנְטוּר מַה מִּצְוָה הִיא זֹאת וּמַה טַעַם יֵשׁ בָּהּ:

פָרָה אֲדֻמָּה וְגוֹ׳. רוֹאֶה אֲנִי כִּי כָּל סִימָנֶיהָ מוֹכִיחִים עַל הַדִּינִים, אֲדֻמָּה כִּי הוּא זֶה סִימַן תִּגְבֹּרֶת הַדִּינִים, תְּמִימָה בְּאֵין שֵׁעָר שָׁחוֹר, וְכֵן אָמְרוּ ז״ל (פרה פ״ב) ב׳ שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת פּוֹסְלוֹת אוֹתָהּ, וְלֹא שַׂעֲרוֹתֶיהָ לְבַד אֶלָּא אֲפִלּוּ קַרְנֶיהָ וּטְלָפֶיהָ צְרִיכִים לִהְיוֹת אֲדֻמִּים, אֲבָל שְׁחוֹרוֹת וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְבָנוֹת פּוֹסְלוֹת, אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל כִּי הָעֹל יְמַתֵּק הַדִּינִים בְּסוֹד מַאֲמָרָם (ברכות ה׳.) יִסּוּרִין מְמָרְקִין כָּל עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם שֶׁהֵם בְּחִינַת הַדִּינִים, גַּם שְׁרֵפָתָהּ בָּאֵשׁ הוּא בְּחִינַת הַדִּינִים, וּבְהִתְקַבְּצוּת הַדִּינִים בָּאֵפֶר יֵעָשׂוּ הַבְרָחָה לַטֻּמְאָה הַדְּבוּקָה בָּאָדָם מֵהַמֵּת שֶׁגַּם הִיא אֵינָהּ אֶלָּא רְצוּעָה רָעָה מִצַּד יִסּוּרֵי הַמִּשְׁפָּט:

וְרָאִיתִי בְּסִפְרֵי זוּטָא וּפִסְקוֹ רַמְבָּ״ם בְּפֶרֶק א׳ מֵהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה אֵין לוֹקְחִין עֶגְלָה וּמְגַדְּלִין אוֹתָהּ שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ וְגוֹ׳ פָּרָה וְלֹא עֶגְלָה עַד כָּאן, וּלְפִי מַה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁכָּל מַעֲשֶׂיהָ הֵם בְּחִינַת הַמִּשְׁפָּט יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר, כִּי שֵׁם פָּרָה יַגִּיד מִסְפַּר הַיְּדוּעַ לְמִסְפַּר בְּחִינַת הַדִּינִים כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן, לָזֶה צִוָּה ה׳ שֶׁיִּקְנוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁיֵּשׁ בִּבְחִינַת מִסְפָּרָהּ מִסְפָּר אֲשֶׁר תִּכָּנֶן אֵלָיו, אֲבָל אִם יִקְנוּ עֶגְלָה קוֹנִים דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הַמִּסְפָּר אֲשֶׁר אָנוּ צְרִיכִין לוֹ, וְהַגַּם שֶׁמְּגַדְּלִין אוֹתָהּ עַד שֶׁנִּקְרֵאת פָּרָה, אַף עַל פִּי כֵן הִקְפִּיד ה׳ עַל שְׁעַת הַקִּנְיָן כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ קוֹנִים דָּבָר שֶׁהַכַּוָּנָה בּוֹ שֶׁהֵם רפ״ה דִּינִים: תורה ג

עָלָיו־הַשָּׁלוֹם מָצִינוּ בַּמִּדְרָשׁ (במדב"ר שם ועוד): "אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה, לְךָ אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה". וְצָרִיךְ בֵּאוּר, אִם גִּלָּה הַקָּבָּ"ה טַעַם פָּרָה לְמֹשֶׁה, מַדּוּעַ לֹא הִשִּׂיגָהּ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ. וְכֵן, לְאַחַר שֶׁגִּלָּה ה' טַעֲמָהּ לְמֹשֶׁה, מַדּוּעַ לֹא גִּלָּהוּ לְכָלַל יִשְׂרָאֵל?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה: כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, גַּם אֵלּוּ הַמּוּבָנוֹת לָנוּ בִּסְבָרָא, יְסוֹדָן וּמַהוּתָן הוּא "חֻקָּה", שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה שִׂכְלִית. שֶׁלָּכֵן נִקְרְאָה הַפָּרָה, שֶׁהִיא הַמִּצְוָה בָּהּ נִכָּר בְּגִלּוּי יֶתֶר הַפְלָאָתָהּ לְמַעְלָה מִשֵּׂכֶל – "חֻקַּת הַתּוֹרָה".

אַף לְאַחַר שֶׁנִּתְלַבְּשוּ בִּטְעָמִים שִׂכְלִיִּים, יְכוֹלָה לִהְיוֹת אֵיזוֹ מַחֲשָׁבָה שֶׁאִם יַכְרִיחַ הַשֵּׂכֶל שֶׁאֵין מָקוֹם חַס־וְשָׁלוֹם לְאֵיזוֹ מִצְוָה, לֹא יִמְסְרוּ נַפְשָׁם עָלֶיהָ. אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא נִתְגַּלָּה טַעַם פָּרָה אֲדֻמָּה לִכְלַל יִשְׂרָאֵל, בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה לְכָל־הַפָּחוֹת מִצְוָה אַחַת שֶׁלֹּא נִתְלַבְּשָׁה בִּטְעָמִים שִׂכְלִיִּים, וְעַל־יְדֵי־זֶה, יִהְיֶה כֹּחַ הַמְסִירוּת־נֶפֶשׁ בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוּי גַּם בִּשְׁאָר דְּבָרִים.

רַק מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, לִהְיוֹתוֹ בָּטֵל לַהַקָּבָּ"ה בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, יָכֹל לְהַשִּׂיג גַּם מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה לְגַמְרֵי, דְּכֵיוָן שֶׁמְּצִיאוּתוֹ לֹא נִפְרֶדֶת כְּלָל מֵהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי אֶצְלוֹ הַמְסִירוּת־נֶפֶשׁ לְהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ דָּבָר טִבְעִי הוּא, וְזוֹ הַכַּוָּנָה שֶׁ"הִשִּׂיג טַעַם פָּרָה", הַיְינוּ שֶׁהוּנַח בִּמְצִיאוּתוֹ בְּהַנָּחָה פְּשׁוּטָה הַבִּטּוּל לֵאלוֹקוּת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ׳ 1061)

פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר (רש"י יט, ב) מִלַּת "בַּמִּדְבָּר" מְיֻתֶּרֶת לִכְאוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה כָּל יָמָיו בַּמִּדְבָּר, וּבְוַדַּאי שֶׁגַּם אֶת הַפָּרָה עָשָׂה שָׁם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה אָדָם עָלוּל לוֹמַר: אֵיךְ בְּכֹחִי לְטַהֵר גַּם יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּדַרְגָּה פְּחוּתָה בְּיוֹתֵר? עַל זֶה אוֹמְרִים לוֹ: הֱוֵי יוֹדֵעַ, שֶׁהַפָּרָה נַעֲשֵׂית בַּמִּדְבָּר, מְקוֹם נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם, וּמֵאֵפֶר פָּרָה זוֹ מִתְקַדְּשִׁים הַכֹּהֲנִים בַּעֲשִׂיַּת **כָּל** פָּרָה וּפָרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ מהתוועדות שבת קודש פרשת חוקת ה'תש"י

בְּפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ מְדוּבָּר אוֹדוֹת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשֵׂית הַטָּהֲרָה מִטּוּמְאָה הֲכִי חֲמוּרָה, טוּמְאַת מֵת, שֶׁ"נִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה" כֵּיוָן שֶׁ"לֹא הָיָה יוֹדֵעַ בַּמָּה תְּהֵא טָהֲרָתוֹ", עַד שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה גוֹ' וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדוּמָה וְגוֹ'".

וְעִנְיָנוֹ בֶּעֱבוֹדָה הָרוּחָנִית - שֶׁטּוּמְאַת מֵת (הֶעְדֵּר הַחַיּוּת) מוֹרָה עַל מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁנִּתְעַלְּמָה הַדְּבֵיקוּת בַּה' מְקוֹר הַחַיִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כּוּלְּכֶם הַיּוֹם", וְהַטָּהֲרָה מִמַּעֲמָד וּמַצָּב זֶה (לִפְעֹל גִּלּוּי הַחַיּוּת עַל־יְדֵי דְּבֵקוּתוֹ בַּה') הוּא עִנְיָן שֶׁל "חֻקָּה", "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", וְנַעֲשֵׂית בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה", "לְעוֹלָם הִיא נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר", הַיְינוּ, שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לָקַחַת פָּרָה אֲדֻמָּה - פָּרָה גַּשְׁמִית כִּפְשׁוּטָהּ, וְנוֹסַף לְכָךְ, גַּם (פָּרָה) אֲדֻמָּה, שֶׁמּוֹרָה עַל הַגְּבוּרוֹת, תֹּקֶף הַחֲמִימוּת ("קאָף") בְּגַשְׁמִיּוּת וְחָמְרִיּוּת - וְלֹא רַק לְהַעֲלוֹת הַ"פָּרָה אֲדֻמָּה" עַצְמָהּ, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת מֵהַ"פָּרָה אֲדֻמָּה" אֵפֶר שֶׁעַל־יָדוֹ תִּהְיֶה הַטָּהֲרָה מִטֻּמְאָה הֲכִי חֲמוּרָה.

וְהִנֵּה, אֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה נֶחְלַק לְג' חֲלָקִים: חֵלֶק א', לִטֹּל מִמֶּנּוּ בְּנֵי הָעֲיָרוֹת וְכָל הַצְּרִיכִים לְהִטָּהֵר. חֵלֶק ב', כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אֲחֵרוֹת מִקְדְּשִׁין הֵימֶנָּה. וְחֵלֶק ג', נָתוּן לְמִשְׁמֶרֶת. כְּלוֹמַר, שֶׁהַטָּהֲרָה שֶׁל טְמֵא מֵת הִיא לֹא רַק מֵאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, אֶלָּא גַּם מֵאֵפֶר פָּרוֹת אֲחֵרוֹת (תֵּשַׁע פָּרוֹת) שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַחֲרֵי זְמַנּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אֲבָל, לַעֲשִׂיַּת הַפָּרוֹת הָאֲחֵרוֹת הָצְרְכוּ לְאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁמִּמֶּנָּה מִקְדְּשִׁין כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לַעֲשִׂיַּת פָּרוֹת אֲחֵרוֹת, וְעַד שֶׁגַּם לַעֲשִׂיַּת הַפָּרָה הָעֲשִׂירִית עַל־יְדֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, יִצְטָרְכוּ לְקַדֵּשׁ מֵאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁקַּיָּם לְעוֹלָם.

וְעִנְיָנוֹ בֶּעֱבוֹדָה - שֶׁפְּעוּלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (כּוֹלֵל גַּם אִתְּפַשְׁטוּתָהּ דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דָּרָא וְדָרָא) לְגַלּוֹת הַחַיּוּת שֶׁל הַדְּבֵיקוּת בַּה' אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (גַּם זֶה שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל טְמֵא מֵת), הוֹלֶכֶת וְנִמְשֶׁכֶת גַּם בְּכָל הַדּוֹרוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעוֹסְקִים בְּכָךְ (כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים שֶׁעוֹשִׂים פָּרוֹת אֲחֵרוֹת) חֲדוּרִים בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (שֶׁמְּקַדְּשִׁין בְּאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה).

. . . כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל טְמֵאַת מֵת, שֶׁלֹּא רוֹאִים בּוֹ חַיּוּת הַקְּדֻשָּׁה - חַיָּבִים לְטַהֲרוֹ, לְהַחֲיוֹתוֹ בְּחַיּוּת שֶׁל קְדֻשָּׁה, וְדָבָר זֶה הוּא בְּכֹחוֹ וּבִיכָלְתּוֹ (וּבְמִילָא גַּם חוֹבָתוֹ) שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כֵּיוָן שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ (מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרֵנוּ) נָתַן וְנוֹתֵן לוֹ מֵאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁלּוֹ ("מֹשֶׁה רַבֵּנוּ האָט דִּיר געֶגעבֶּן און גִיט דִּיר, פּוּן דעם אֵפֶר פּוּן זַיִין פָּרָה"), וּבְמִילָא, פְּעוּלָּתוֹ הִיא בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה - "לְעוֹלָם הִיא נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה".

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בֵּאוּר בְּדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י "פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר" - שֶׁלְּכְאוֹרָה, מַאי קָא־מַשְׁמַע־לָן. הֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה בַּמִּדְבָּר, וּבְוַדַּאי שֶׁגַּם אֶת הַפָּרָה עָשָׂה שָׁם - שֶׁבָּזֶה מְלַמְּדֵנוּ שֶׁגַּם אֵצֶל יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּמָקוֹם וְדַרְגָּה שֶׁל מִדְבָּר, "נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין מָיִם", יְכוֹלִים לִפְעֹל עִנְיָן הַטָּהֲרָה, וְעַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁהַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁמִּמֶּנָּה מִקַּדְּשִׁין הַכֹּהֲנִים לַעֲשִׂיַּת כָּל הַפָּרוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, הָיְתָה בַּמִּדְבָּר דַּוְקָא, שֶׁבּוֹ מְדֻגָּשׁ הַצֹּרֶךְ בְּעִנְיָן הַטָּהֲרָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁאֵין מְלִינִים בָּהּ אֶת הַמֵּת, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּכְלָלוּתָהּ (וּבִפְרָט עַל־פִּי מַאֲמָר רַז"ל עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל), אֶלָּא בְּחוּץ לָאָרֶץ

דַּוְקָא, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת "מִדְבָּר" בְּיַחַס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַיִם. זֹאת וָעוֹד:

נוֹסָף לְכָךְ שֶׁעַל־יְדֵי אֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה נַעֲשֵׂית הַטָּהֲרָה שֶׁלּוֹ, צְרִיכִים לִפְעֹל עָלָיו שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ יוֹכַל לִשְׂרוֹף פָּרָה וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה אֵפֶר לְטַהֵר אֲחֵרִים, שֶׁיִּהְיֶה בְּעַצְמוֹ מַשְׁפִּיעַ עַל אֲחֵרִים לְהַחֲיוֹתָם בְּעִנְיָנֵי קְדֻשָּׁה, "טוֹפֵחַ עַל־מְנַת לְהַטְפִּיחַ".

וְגַם עִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה דַּוְקָא - שֶׁחֵלֶק מֵאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אֲחֵרוֹת מְקַדְּשִׁין הֵימֶנָּה, שֶׁמְּקַדְּשִׁין אֶת עוֹשֵׂה הַפָּרָה בְּאֵפֶר הַפָּרָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה. וְדוּגְמָתוֹ בָּעֲבוֹדָה, שֶׁגַּם הַמְשֵׁךְ פְּעוּלָּתוֹ לְטַהֵר אֲחֵרִים (לְאַחֲרֵי שֶׁנַּעֲשָׂה טָהוֹר בְּעַצְמוֹ) הוּא בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אָמְנָם, כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד גֹּדֶל הַטִּרְדָּה בִּפְעֻלָּה עַל הַזּוּלַת ("יֶעְנָעם בּאַלעֶבּן"), לְטַהֵרוֹ, וְעַד לַעֲשׂוֹתוֹ טוֹפֵחַ עַל־מְנַת לְהַטְפִּיחַ, יִתְּכֵן שֶׁיִּשְׁכַּח עַל עַצְמוֹ - יֵשׁ צֹרֶךְ לְהַזְהִיר גַּם בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת עַצְמוֹ ("אַליין לֶעבּן"), וּכְפִתְגָּם כ"ק מו"ח אַדְמוֹ"ר "וֶועגן זִיךְ אַליין דאַרף מען אוֹיךְ ניט פאַרגעסן" [=גַּם עַל עַצְמוֹ לֹא צָרִיךְ לִשְׁכֹּחַ].

וְגַם עִנְיָן זֶה מְרֻמָּז בְּאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה - שֶׁחֵלֶק מִמֶּנּוּ הָיָה נָתוּן "לְמִשְׁמֶרֶת", לְלַמְּדָן, שֶׁנּוֹסֵף עַל הַפְּעֻלָּה עִם הַזּוּלַת בְּחֵלֶק הָאֵפֶר שֶׁבּוֹ מְטַהֲרִים אֵת הַטְּמֵאִים, וּמִמֶּנּוּ מְקַדְּשִׁין לְפָרוֹת אֲחֵרוֹת, יֶשְׁנוֹ גַּם חֵלֶק שֶׁנִּתּוּן לְמִשְׁמֶרֶת, שֶׁבָּזֶה מְרוּמָּזֶת הָעֲבוֹדָה עִם עַצְמוֹ.

וְהַהוֹרָאָה מִזֶּה - שֶׁצְּרִיכִים לְהִתְעַסֵּק בְּהַשְׁפָּעָה עַל הַזּוּלַת, "ניט נאָר וואָס מען לעבט אַליין, נאָר מען באַלעבט אוֹיךְ אַנדערע", וּכְדִבְרֵי כ"ק מו"ח אַדְמוֹ"ר בְּהֶמְשֵׁךְ הַשִּׂיחָה הַנַּ"ל שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל לְהַשְׁפִּיעַ עַל שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה מִנְּיָנִים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל!

(ג) **וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו:**

ג וְתִתְּנוּן יָתַהּ לְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְיִפֵּק יָתַהּ לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיִכּוֹס יָתַהּ קֳדָמוֹהִי:

רש״י ◄ **אֶלְעָזָר •** (ספרי) מִצְוָתָהּ בַּסְּגָן. **אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה •** (יומא סח ספרי) חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. **וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו •** (יומא מב) זָר שׁוֹחֵט, וְאֶלְעָזָר רוֹאֶה.

(ד) **וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים:**

ד וְיִסַּב אֶלְעָזָר כַּהֲנָא מִדְּמָהּ בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיַדֵּי לָקֳבֵל אַפֵּי מַשְׁכַּן זִמְנָא מִדְּמָהּ שְׁבַע זִמְנִין:

רש״י ◄ **אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד •** עוֹמֵד בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וּמִתְכַּוֵּן וְרוֹאֶה פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל בְּשִׁעַת הַזָּאַת הַדָּם (יומא כח).

(ה) **וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף:**

ה וְיוֹקַד יָת תּוֹרְתָא לְעֵינוֹהִי יָת מַשְׁכַּהּ וְיָת בִּשְׂרַהּ וְיָת דְּמַהּ עַל אָכְלַהּ יוֹקֵד:

(ו) **וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה:**

ו וְיִסַּב כַּהֲנָא אָעָא דְאַרְזָא וְאֵזוֹבָא וּצְבַע זְהוֹרִי וְיִרְמֵי לְגוֹ יְקִידַת תּוֹרְתָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) וּנְתַתֶּם אֹתָהּ. אָמַר **אוֹתָהּ** לְפִי מַה שֶׁאָמְרוּ רַז״ל (פָּרָה פ״ד) שֶׁמִּפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁשְּׁאָר פָּרוֹת נַעֲשׂוֹת בֵּין בְּכֹהֵן גָּדוֹל בֵּין בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט דִּיֵּק לוֹמַר **אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר** אֲבָל מִכָּאן וּלְהָלְאָה אֵין חִיּוּב בַּסְּגָן: תורה ד

ה) וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת עֹרָהּ. הִפְסִיק בַּמַּאֲמָר **לְעֵינָיו** בֵּין זִכְרוֹן הַפָּרָה לְזִכְרוֹן פְּרָטֶיהָ שֶׁהֵם עֹרָהּ וְגוֹ׳, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת פָּרָה (פ״ד), וּכְתָבוֹ רַמְבָּ״ם בְּפֶרֶק ד׳ מֵהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה שֶׁמִּצְוַת שְׂרֵפָתָהּ שְׁלֵמָה וְאִם הִפְשִׁיטָהּ וּנְתָתָהּ וְשָׂרַף כֻּלָּהּ כְּשֵׁרָה עַד כָּאן, לְזֶה הִבְדִּיל הַכָּתוּב בַּמַּעֲשֶׂה הַמֻּבְחָר וְאָמַר **וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה** פֵּרוּשׁ כֻּלָּהּ יַחַד, וַאֲפִלּוּ עָבַר וְהִפְשִׁיטָהּ וְכוּ׳ וְעָשָׂה עוֹרָהּ לְבַד וּבְשָׂרָהּ לְבַד וּפִרְשָׁהּ לְבַד גַּם כֵּן לֹא הִפְסִיד, וְהוּא מַאֲמַר **אֶת עֹרָהּ וְאֶת** וְגוֹ׳: **עַל** פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף. חָזַר לוֹמַר **יִשְׂרֹף** פַּעַם ב׳ וְלֹא הִסְפִּיק בַּמֶּה שֶׁאָמַר בִּתְחִלָּה **וְשָׂרַף**, לְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי כִּי הַכָּתוּב יְדַבֵּר בִּב׳ סוּגִים הָא׳ שְׂרֵפַת הַפָּרָה שְׁלֵמָה, וְהַב׳ אַחַר שֶׁהֻפְשְׁטָה וְנִתְנַתְּחָה לָזֶה אָמַר **יִשְׂרֹף** כְּנֶגֶד חֲלָקָה שְׁנִיָּה. עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בְּתוֹסֶפְתָּא דְּפָרָה (פ״ב) וּכְתָבוֹ רַמְבָּ״ם בְּפֶרֶק ד׳ מֵהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ פָּקַע מֵעוֹרָהּ וְכוּ׳ אֲפִלּוּ מִשְּׁעָרָהּ כְּזִית יַחֲזִיר וְאִם לֹא הֶחֱזִיר פְּסוּלָה עַד כָּאן, וְהוּא מַאֲמַר **יִשְׂרֹף** פַּעַם ב׳ לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁפָּקַע יַחֲזִיר וְיִשְׂרֹף לְעִכּוּבָא: תורה ו

(ז) וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב:

ז וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי כַּהֲנָא וְיַסְחֵי בִּשְׂרֵהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵעוּל לְמַשְׁרִיתָא וִיהֵי מְסָאֵב כַּהֲנָא עַד רַמְשָׁא:

רש״י◄ אֶל־הַמַּחֲנֶה • לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה, שֶׁאֵין טָמֵא מְשֻׁלָּח חוּץ לִשְׁתֵּי מַחֲנוֹת, אֶלָּא זָב וּבַעַל קְרִי וּמְצֹרָע. וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב • סָרְסָהוּ וְדָרְשָׁהוּ: ״וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה״.

(ח) וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:

ח וּדְמוֹקֵד יָתַהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי בְּמַיָּא וְיַסְחֵי בִּשְׂרֵהּ בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

(ט) וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא:

ט וְיִכְנוֹשׁ גְּבַר דְּכֵי יָת קִטְמָא דְתוֹרְתָא וְיַצְנַע לְמִבְרָא לְמַשְׁרִיתָא בַּאֲתַר דְּכֵי וּתְהֵי לִכְנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטְרָא לְמֵי אַדְיוּתָא חַטָּאתָא הִיא:

רש״י◄ וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • (פרה פ״ג) לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים מִתְחַלֶּקֶת: אֶחָד נָתַן בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת, וְאֶחָד נָתַן בַּחֵיל; זֶה שֶׁל מִשְׁמָרוֹת הָיָה חוּץ לָעֲזָרָה, לִטֹּל מִמֶּנּוּ בְּנֵי הָעֲיָרוֹת וְכָל הַצְּרִיכִין לְהִטָּהֵר. וְזֶה שֶׁבְּהַר הַמִּשְׁחָה – כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אֲחֵרוֹת מְקַדְּשִׁין הֵימֶנָּה. וְזֶה שֶׁבַּחֵיל – נָתוּן לְמִשְׁמֶרֶת מִגְּזֵרַת הַכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת״. לְמֵי נִדָּה • לְמֵי הַדָּיָה, כְּמוֹ (איכה ג): ״יַיְדוּ־אֶבֶן בִּי״, (זכריה ב): ״לְיַדּוֹת אֶת־קַרְנוֹת הַגּוֹיִם״ לְשׁוֹן זְרִיקָה. חַטָּאת הִוא • לְשׁוֹן ״חִטּוּי״ כְּפְשׁוּטוֹ; וּלְפִי הִלְכוֹתֶיהָ קְרָאָהּ הַכָּתוּב ״חַטָּאת״, לוֹמַר שֶׁהִיא כְּקָדָשִׁים לְהֵאָסֵר בַּהֲנָאָה.

(י) וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם:

י וִיצַבַּע דְּכַנִּישׁ יָת קִטְמָא דְתוֹרְתָא יָת לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וּתְהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָיָא דִּיתְגַּיְרוּן בֵּינֵיכוֹן לִקְיָם עָלָם:

(יא) הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים:

יא דְּיִקְרַב בְּמִתָּא לְכָל נַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא וִיהֵי מְסָאֵב שַׁבְעָא יוֹמִין:

(יב) הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר:

יב הוּא יִתְחַטֵּי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יִדְכֵּי וְאִם לָא יִתְחַטֵּי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה לָא יִדְכֵּי:

רש״י◄ הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ • בְּאֵפֶר הַפָּרָה (ס״א הַזֶּה).

(יג) כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ:

יג כָּל דְּיִקְרַב בְּמִתָּא בְנַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא דִּי יְמוּת וְלָא יַדֵּי עֲלוֹהִי יָת מַשְׁכְּנָא דַיְיָ סְאַב וְיִשְׁתֵּצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִישְׂרָאֵל אֲרֵי מֵי אַדְיוּתָא לָא אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאֵב יְהֵי עוֹד סְאוֹבְתֵּהּ בֵּהּ:

רש״י◄ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ • וְאֵיזֶה מֵת? שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם, לְהוֹצִיא נֶפֶשׁ בְּהֵמָה, שֶׁאֵין טֻמְאָתָהּ צְרִיכָה הַזָּאָה (וְלֹא טֻמְאַת שִׁבְעָה). דָּבָר אַחֵר: ״בְּנֶפֶשׁ״, זוֹ רְבִיעִית דָּם (חולין עב). אֶת־מִשְׁכַּן ה׳ טִמֵּא • אִם נִכְנַס לָעֲזָרָה אֲפִלּוּ בִּטְבִילָה, בְּלֹא הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ • אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּבַל.

(יד) זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים:

יד דָּא אוֹרַיְתָא אֱנָשׁ אֲרֵי יְמוּת בְּמַשְׁכְּנָא כָּל דְּעָלֵל לְמַשְׁכְּנָא וְכָל דִּי בְּמַשְׁכְּנָא יְהֵי מְסָאָב שַׁבְעָא יוֹמִין:

רש״י ◄ כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל • בְּעוֹד שֶׁהַמֵּת בְּתוֹכוֹ.

(טו) וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא:

טו וְכֹל מַן דַּחֲסַף פְּתִיחַ דְּלֵית מְגוּפַת שְׁיִיעַ מַקַּף עֲלוֹהִי מְסָאָב הוּא:

רש״י ◄ וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ • (חולין כה א) בִּכְלִי חֶרֶס - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה מִגַּבּוֹ אֶלָּא מִתּוֹכוֹ, לְפִיכָךְ אִם אֵין מְגוּפַת צְמִידָתוֹ פְּתוּלָה עָלָיו יָפֶה בְּחִבּוּר — טָמֵא הוּא. הָא אִם יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו — טָהוֹר. פָּתִיל • לְשׁוֹן מְחֻבָּר, בִּלְשׁוֹן עִבְרִי. וְכֵן (בראשית ל): ״נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי״, נִתְחַבַּרְתִּי עִם אַחוֹתִי.

(טז) וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקֶבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים:

טז וְכֹל דִּי יִקְרַב עַל אַפֵּי חַקְלָא בִּקְטֵל חַרְבָּא אוֹ בְמֵתָא אוֹ בְגַרְמָא דֶּאֱנָשָׁא אוֹ בְקִבְרָא יְהֵי מְסָאָב שַׁבְעָא יוֹמִין:

רש״י ◄ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה • (חולין עב) רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: לְרַבּוֹת גּוֹלֵל וְדוֹפֵק. וּפְשׁוּטוֹ: ״עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה״, שֶׁאֵין שָׁם אֹהֶל — מְטַמֵּא הַמֵּת שָׁם בִּנְגִיעָה.

(יז) וְלָקְחוּ לַטֻּמֵּא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי:

יז וְיִסְּבוּן לְדִמְסָאָב מֵעֲפַר יְקֵדַת חַטָּאתָא וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי מֵי מַבּוּעַ לְמָן:

◆ יום שני ד׳ תמוז ◆

(יח) וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזֶּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר:

יח וְיִסַּב אֵזוֹבָא וְיִטְבּוּל בְּמַיָּא גְּבַר דְּכֵי וְיַדֵּי עַל מַשְׁכְּנָא וְעַל כָּל מָנְיָא וְעַל נַפְשָׁתָא דִּי הֲווֹ תַמָּן וְעַל דִּיקְרַב בְּגַרְמָא אוֹ בְקָטֵלָא אוֹ בְמֵתָא אוֹ בִקְבְרָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת. אוֹמְרוֹ **זֹאת הַתּוֹרָה,** יִתְבָּאֵר גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה, וְהוּא לְצַד שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **אָדָם כִּי יָמוּת** וְגוֹ׳ וְדָרְשׁוּ רַז״ל (ב״מ קי״ד) אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין בָּאֹהֶל וְאֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְכוּ׳, לָזֶה הִקְדִּים לָתֵת הַטַּעַם שֶׁסּוֹבֵב הַדָּבָר וְאָמַר **זֹאת הַתּוֹרָה** שֶׁמִּסְּבָתָהּ הוּא שֶׁאוֹתוֹ שֶׁנִּקְרָא אָדָם מְטַמֵּא בָּאֹהֶל אֲבָל אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁאֵין לָהֶם תּוֹרָה וְכוּ׳, וְעַיֵּן מַה שֶׁכָּתַבְתִּי בַּפָּסוּק זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה:

כָּל הַבָּא וְגוֹ׳ וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל. קָשֶׁה אִם הַבָּא טֻמְּא מִי גָּרַע מִמֶּנּוּ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל, וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בִּפְסִיקְתָא זוּטַרְתֵּי וְזֶה לְשׁוֹנָם כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל שֶׁבָּא מִקְצָתוֹ עַד כָּאן, וּכְפִי זֶה אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב אֶלָּא כָּל הַבָּא הָיִיתִי אוֹמֵר הַבָּא כֻּלּוֹ, הַבָּא מִקְצָתוֹ מִנַּיִן וּמִמַּה שֶׁאָמַר כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל הֲרֵי כֻּלּוֹ אָמוּר מָה אֲנִי מְקַיֵּם כָּל הַבָּא וְגוֹ׳ זֶה הַבָּא מִקְצָתוֹ. עוֹד שָׁם בַּפְּסִיקְתָא וְזֶה לְשׁוֹנָם דָּבָר אַחֵר כָּל הַבָּא וְגוֹ׳ לַעֲשׂוֹת קַרְקָעוֹ שֶׁל בַּיִת כְּמוֹהוּ עַד הַתְּהוֹם עַד כָּאן. נִרְאֶה שֶׁהֻכְרְחוּ לִדְרָשָׁא זוֹ כִּי לַסְּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה הָיָה לוֹ לוֹמַר הַכָּתוּב כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וְכָל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְיִהְיֶה הַכָּתוּב מִתְפָּרֵשׁ בְּדֶרֶךְ לֹא זוֹ אַף זוֹ, אֲבָל מִמַּה שֶׁהִקְדִּים כָּל הַבָּא זֶה יַגִּיד שֶׁמַּאֲמַר **כָּל אֲשֶׁר** וְגוֹ׳ הוּא דִּין חָדָשׁ:

אֶלָּא שֶׁבְּסִפְרֵי רָאִיתִי ב׳ הִדְרָכִים דֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן תַּנָּא קַמָּא וְדֶרֶךְ ב׳ רַב אֲחָא בַּר יַאשִׁיָּה, וְגָמַר אֹמֶר תַּנָּא קַמָּא שֶׁטַּעַם שֶׁהֶצְרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל הֲגַם שֶׁאָמַר כָּל הַבָּא שֶׁהוּא בָּא מִקְצָתוֹ, מִשּׁוּם שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין, וְקָשֶׁה לִי הֲלֹא מַה שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים אֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין הוּא עַל עֹנֶשׁ מִיתָה שֶׁל בֵּית דִּין שֶׁל מַטָּה וְכָאן לוּ יִהְיֶה שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנָס לַמִּשְׁכָּן טָמֵא מִיתָתוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם, וְעוֹד לְבַד מִזֶּה כְּשֶׁנַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר נִרְאֶה כִּי מַה שֶׁלְּפָנֵינוּ אֵינוֹ נִקְרָא עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין כִּי בְּכְלַל הַבָּא כֻּלּוֹ יֵשׁ מִקְצָתוֹ וַהֲרֵי מִתְחַיֵּב הוּא עַל מִקְצָתוֹ כִּי כָּל חֵלֶק וְחֵלֶק שֶׁבּוֹ יִקָּרֵא מִקְצָתוֹ וְאֵין אָנוּ עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ מִן הַדִּין אֶלָּא מִן הַכָּתוּב, וְאוּלַי שֶׁסּוֹבֵר תַּנָּא זֶה שֶׁכָּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה נִקְרָא עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין: תורה טו

(יט) **וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב:**

יט וְיַדֵּי דַכְיָא עַל מְסָאֲבָא בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְיַדַּכְּנֵהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וְיִדְכֵּי בְּרַמְשָׁא:

רש״י ◄ **וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי •** (ספרי) הוּא גְּמַר טָהֳרָתוֹ.

(כ) **וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא:**

כ וּגְבַר דִּי יִסְתָּאַב וְלָא יַדֵּי עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ קְהָלָא אֲרֵי יָת מַקְדְּשָׁא דַיְיָ סְאַב מֵי אַדָּיוּתָא לָא אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאֲב הוּא:

רש״י ◄ **וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וגו׳ •** אִם נֶאֱמַר ״מִקְדַּשׁ״, לָמָּה נֶאֱמַר ״מִשְּׁכָּן״ כו׳? כִּדְאִיתָא בִּ״שְׁבוּעוֹת״ (דף טז).

(כא) **וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:**

כא וּתְהֵי לְהוֹן לְקָיֵם עָלָם וּדְיַדֵּי מֵי אַדָּיוּתָא יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וּדְיִקְרַב בְּמֵי אַדָּיוּתָא יְהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא:

רש״י ◄ **וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה •** (נדה ט, יומא יד) רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ שֶׁהַמַּזֶּה טָהוֹר, וְזֶה בָּא לְלַמֵּד שֶׁהַנּוֹשֵׂא מֵי חַטָּאת — טָמֵא טֻמְאָה חֲמוּרָה לְטַמֵּא בְּגָדִים שֶׁעָלָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּנּוֹגֵעַ. וְזֶה שֶׁהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן ״מַזֶּה״, לוֹמַר לְךָ שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין עַד שֶׁיְּהֵא בָּהֶן שִׁעוּר הַזָּאָה. **וְהַנֹּגֵעַ וגו׳ יִטְמָא •** וְאֵין טָעוּן כִּבּוּס בְּגָדִים.

(כב) **וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב: פ**

כב וְכֹל דִּי יִקְרַב בֵּהּ מְסָאֲבָא יְהֵי מְסָאֲב וֶאֱנַשׁ דִּיקְרַב בֵּהּ יְהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא:

רש״י ◄ **וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ •** ״הַטָּמֵא״ הַזֶּה שֶׁנִּטְמָא בַּמֵּת ״יִטְמָא״. **וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת •** בּוֹ בִּטְמֵא מֵת. **תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב •** מִכָּאן לָמַדְנוּ, שֶׁהַמֵּת אֲבִי אֲבוֹת הַטֻּמְאָה, וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ אַב הַטֻּמְאָה וּמְטַמֵּא אָדָם. זֶהוּ פֵּרוּשָׁהּ לְפִי מַשְׁמָעָהּ וְהִלְכוֹתֶיהָ. וּמִדְּרָשׁ אַגָּדָה הֶעְתַּקְתִּי מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, וְזֶהוּ: (ב) **וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ •** מִשֶּׁלָּהֶם, כְּשֵׁם שֶׁהֵם פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב לָעֵגֶל מִשֶּׁלָּהֶם, כָּךְ יָבִיאוּ זוֹ לְכַפָּרָה מִשֶּׁלָּהֶם. **פָּרָה אֲדֻמָּה •** מָשָׁל לְבֶן שִׁפְחָה שֶׁטִּנֵּף פַּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ. אָמְרוּ: תָּבֹא אִמּוֹ וּתְקַנְּחַ הַצּוֹאָה, כָּךְ תָּבֹא פָּרָה וּתְכַפֵּר עַל הָעֵגֶל. **אֲדֻמָּה •** עַל שֵׁם (ישעיה א): ״אִם יַאְדִּימוּ כַּתּוֹלָע״, שֶׁהַחֵטְא קָרוּי אָדֹם. **תְּמִימָה •** עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ תְּמִימִים וְנַעֲשׂוּ בּוֹ בַּעֲלֵי מוּמִין — תָּבֹא זוֹ וּתְכַפֵּר עֲלֵיהֶם וְיִחְזְרוּ לְתֻמּוֹתָם. **לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל •** כְּשֵׁם שֶׁפָּרְקוּ מֵעֲלֵיהֶם עֹל שָׁמַיִם: (ג) **אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן •** כְּשֵׁם שֶׁנִּקְהֲלוּ עַל אַהֲרֹן, שֶׁהוּא כֹּהֵן, לַעֲשׂוֹת הָעֵגֶל. וּלְפִי שֶׁאַהֲרֹן עָשָׂה אֶת הָעֵגֶל, לֹא נַעֲשִׂית עֲבוֹדָה זוֹ עַל־יָדוֹ, שֶׁאֵין קַטֵּיגוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּיגוֹר: (ד) **וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה •** כְּשֵׁם שֶׁנִּשְׂרַף הָעֵגֶל: (ו) **עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלָעַת •** שְׁלֹשָׁה מִינִין הַלָּלוּ כְּנֶגֶד שְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ שֶׁנָּפְלוּ בָּעֵגֶל. וְאֶרֶז הוּא הַגָּבֹהַּ מִכָּל הָאִילָנוֹת, וְאֵזוֹב נָמוּךְ מִכֻּלָּם. סִימָן, שֶׁהַגָּבֹהַּ שֶׁנִּתְגָּאָה וְחָטָא, יַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כְּאֵזוֹב וְתוֹלַעַת, וְיִתְכַּפֵּר לוֹ: (ט) **לְמִשְׁמֶרֶת •** כְּמוֹ שֶׁפֶּשַׁע הָעֵגֶל שָׁמוּר לְדוֹרוֹת לְפֵרָעֲנוּת, שֶׁאֵין לְךָ פְּקֻדָּה שֶׁאֵין בָּהּ מִפְּקֻדַּת הָעֵגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): ״וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי וגו׳״. וּכְשֵׁם שֶׁהָעֵגֶל מְטַמֵּא כָּל הָעוֹסְקִין בּוֹ, כָּךְ פָּרָה מְטַמְּאָה כָּל הָעוֹסְקִין בָּהּ. וּכְשֵׁם שֶׁנִּטַּהֲרוּ בְּאֶפְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״וַיִּזֹּר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וגו׳״, כָּךְ ״וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וגו׳״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ׳ 128)

תָּבוֹא פָּרָה וּתְכַפֵּר עַל הָעֵגֶל (רש״י יט, כב) בֵּאֲרוּ הַמְפָרְשִׁים, שֶׁלּוּלֵא חֵטְא הָעֵגֶל לֹא הָיְתָה מִיתָה בְּיִשְׂרָאֵל, כִּי בְּמַתַּן תּוֹרָה זָכוּ לְ״חֲרוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת״, וְהַחֵטְא גָּרַם לְמִיתָה וּלְטֻמְאַת מֵת; וּמוּבָן אֵפוֹא, שֶׁכַּפָּרַת הַחֵטְא מְבַטֶּלֶת בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא טֻמְאַת מֵת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם שֶׁהַפָּרָה הָעֲשִׂירִית יַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ: רָמָז רָמַז לָנוּ, שֶׁשְּׁלֵמוּת הַטָּהֲרָה תִּהְיֶה בְּטוּל הַמָּוֶת לְגַמְרֵי, ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״.

כ (א) **וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם:**

א וַאֲתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמַדְבְּרָא דְצִין בְּיַרְחָא קַדְמָאָה וִיתֵב עַמָּא בִּרְקָם וּמִיתַת תַּמָּן מִרְיָם וְאִתְקְבַרַת תַּמָּן:

רש״י◄ **כָּל־הָעֵדָה•** עֵדָה הַשְּׁלֵמָה, שֶׁכְּבָר מֵתוּ מֵתֵי מִדְבָּר, וְאֵלּוּ פָּרְשׁוּ לַחַיִּים. **וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם•** (מ״ק כ״ח) לָמָּה נִסְמְכָה מִיתַת מִרְיָם לְפָרָשַׁת פָּרָה אֲדֻמָּה? לוֹמַר לְךָ: מַה קָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין (ס״א כְּמוֹ שֶׁפָּרָה אֲדֻמָּה מְכַפֶּרֶת), אַף מִיתַת צַדִּיקִים מְכַפֶּרֶת. **וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם•** (שם) אַף הִיא בִּנְשִׁיקָה מֵתָה. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר בָּהּ: ״עַל־פִּי ה׳״? שֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה. וּבְאַהֲרֹן נֶאֱמַר (במדבר לג): ״עַל־פִּי ה׳״, בְּ״אֵלֶּה מַסְעֵי״.

(ב) **וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן:**

ב וְלָא הֲוָה מַיָּא לִכְנִשְׁתָּא וְאִתְכְּנָשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן:

רש״י◄ **וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה•** מִכָּאן, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה לָהֶם הַבְּאֵר בִּזְכוּת מִרְיָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת יום א׳ פרשת חוקת, בדר״ח תמוז, ה׳תשכ״ו)

יֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁנּוֹפְלִים בְּרוּחָם בִּגְלַל שֶׁלַּמְרוֹת יְגִיעָתָם, הֵן בְּנוֹגֵעַ לְעַצְמָם וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לְזוּלָתָם, אֵינָם רוֹאִים מִיָּד אֶת הַפֵּירוֹת. וְגַם עַל זֶה יֶשְׁנוּ לִימּוּד מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ - שֶׁלַּמְרוֹת שֶׁבְּמֶשֶׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה לֹא יָדְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּזְכוּת מִי הָיְתָה לָהֶם הַבְּאֵר שֶׁמִּמָּנָּה שָׁתוּ בְּהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הִנֵּה סוֹף־כָּל־סוֹף נוֹדַע לָהֶם הַדָּבָר, אִם כִּי לְאַחֲרֵי מֶשֶׁךְ זְמַן רַב.

וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּיָמֵינוּ, שֶׁהַמְּאוֹרָעוֹת מִתְרַחֲשִׁים בְּמְהִירוּת גְּדוֹלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר, בְּרוּר הַדָּבָר, שֶׁאִם רַק מִתְעַסְּקִים מִתּוֹךְ רֶגֶשׁ, מְסִירָה וּנְתִינָה עַד לִמְסִירַת נֶפֶשׁ (בְּאוֹפֶן חִיּוּבִי) - מַצְלִיחַ הַקָּבָּ״ה וְרוֹאִים פֵּירוֹת טוֹבִים בְּמְהִירוּת גְּדוֹלָה יוֹתֵר, אוֹ תֵּיכֶף וּמִיָּד, וּבְכָל אוֹפֶן - תּוֹךְ מֶשֶׁךְ זְמַן קָצָר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר **כָּל הָעֵדָה** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** שֶׁמִּן הַסְּתָם הֵם כָּל הָעֵדָה, אָכֵן לְפִי מַה שֶׁקָּדַם לָנוּ מִדִּבְרֵיהֶם (מד״ר סו״פ בָּלָק) כִּי בְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּמַדְרֵגַת יְשָׁרִים וְצַדִּיקִים נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּכְשֶׁאֵינָם בְּגָדֵר הַנָּאוֹת נִקְרָאִים עַם כְּאוֹמְרוֹ (י״ד י״א) עַד אָנָה יְנַאֲצֻנִי הָעָם הַזֶּה וְהַרְבֵּה כֵּיוֹצֵא בָּזֶה, וְהַרְבֵּה פְּעָמִים יִקְרָאֵם הַכָּתוּב עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֶגֶם שֶׁיִּמָּצְאוּן בָּהֶם הַרְבֵּה אֲשֶׁר אֵינָם רְאוּיִים לְגָדֵר זֶה וּיְכַוֵּן הַכָּתוּב אֶל הָרֹב הַכְּשֵׁרִים, וְכָאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי כָּל הָעֵדָה יֶשְׁנָם בְּגָדֵר זֶה שֶׁיִּקָּרְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא מַאֲמַר **וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה** פֵּרוּשׁ כֻּלָּן נִקְרָאִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל בְּגָדֵר יְשָׁרִים וְצַדִּיקִים, וְזֶה מְכֻוָּן לְדִבְרֵי רַז״ל שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם כָּל הָעֵדָה עֵדָה הַשְּׁלֵמָה: **וְהֵם** ז״ל נִרְאֶה שֶׁדָּרְשׁוּ תֵּבַת כָּל הָעֵדָה

עַצְמָהּ שֶׁתַּגִּיד הַשְּׁלֵמוּת וְהַקִּיּוּם, וְע׳ פָּנִים לַתּוֹרָה. וְהַכַּוָּנָה בְּהוֹדָעָה זוֹ הִיא לְג׳ סִבּוֹת. הָא׳ לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּסָמוּךְ מַעֲשֵׂה מֵי מְרִיבָה וְאָמְרוּ ז״ל (דב״ר פ׳ וְאֶתְחַנַּן) שֶׁנֶּעֱנַשׁ מֹשֶׁה עַל יָדָם שֶׁאָמַר לָהֶם שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים לָזֶה הִקְדִּים לְהוֹדִיעֲךָ כִּי כָּל הָעֵדָה הָיוּ צַדִּיקִים וְזוֹ הָיְתָה סִבָּה שֶׁנֶּעֱנַשׁ מֹשֶׁה שֶׁקָּרָאם מוֹרִים. ב׳ לְהַגְדִּיל מַעֲלַת מִרְיָם עָלֶיהָ הַשָּׁלוֹם שֶׁהֶגֶם שֶׁכָּל הָעֵדָה הָיוּ צַדִּיקִים לֹא עָמַד זְכוּתָם לְהַעֲמִיד לָהֶם בְּאֵר הַמַּיִם שֶׁהָיְתָה בִּזְכוּת מִרְיָם (תַּעֲנִית ט׳.). ג׳ עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז״ל (יַלְקוּט) שֶׁאָמְרוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא הָלְכוּ לִגְמֹל חֶסֶד עִם מִרְיָם וּכְשֶׁנִּקְהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן חָשַׁב אַהֲרֹן שֶׁבָּאוּ לִגְמֹל חֶסֶד עִם מִרְיָם וְהֵם לֹא בָּאוּ אֶלָּא לָרִיב עִמָּם כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם ז״ל, וּמִמַּעֲתָּה יֵשׁ מָקוֹם לַחֲשֹׁד בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ אָז בְּאוֹתוֹ מַצָּב כְּשֵׁרִים וְזֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁלֹּא גָּמְלוּ חֶסֶד עִם הַנְּבִיאָה, לָזֶה קָדַם וְהוֹדִיעֲךָ כִּי כָּל הָעֵדָה צַדִּיקִים אֲשֶׁר בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִתְכַּנּוּ, וְטַעַם שֶׁלֹּא גָּמְלוּ חֶסֶד אָמַר הַכָּתוּב בְּסָמוּךְ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם, וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (מוע״ק כ״ח.) וְזֶה לְשׁוֹנָם וַתָּמָת וְגוֹ׳ סָמוּךְ לַמִּיתָה קְבוּרָה עַד כָּאן, וּלְטַעַם זֶה לֹא הִרְגִּישׁוּ לָבוֹא לִגְמֹל חֶסֶד, וּבְמֶשֶׁךְ זְמָן מוּעָט עַד שֶׁיָּדְעוּ קָפַץ עָלֵיהֶם רָגְזוֹ שֶׁל צָמָא, וְהוּא מַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב סָמוּךְ לַמַּאֲמַר וַתִּקָּבֵר שָׁם וְלֹא הָיָה מַיִם וְגוֹ׳:

וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ. בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁנִּתְעַכְּבוּ שָׁם יָמִים רַבִּים כְּאוֹמְרוֹ (דְּבָרִים א׳) וַתֵּשְׁבוּ בְּקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים פֵּרוּשׁ **וַיֵּשֶׁב** לְשׁוֹן עַכָּבָה:

וַתָּמָת שָׁם וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת טַעַם אוֹמְרוֹ **שָׁם,** וְרַז״ל דָּרְשׁוּ (מוע״ק שם) שֶׁלֹּא עִכְּבוּהָ, וּדְרָשָׁה זוֹ נִשְׁמַעַת מֵאוֹמְרוֹ **וַתִּקָּבֵר שָׁם,** וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁהִזְכִּיר מִיתָה חָשׁ עַל כְּבוֹד הַצַּדֶּקֶת שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ (בְּרָכוֹת י״ח) צַדִּיקִים בְּמִיתָתָם קְרוּיִים חַיִּים, לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **שָׁם** פֵּרוּשׁ שָׁם הוּא שֶׁמֵּתָה וְלֹא נִשְׁאֲרָה בֵּינֵיהֶם אֶלָּא בְּמָקוֹם אַחֵר יֶשְׁנָה בֵּין הַצַּדִּיקִים, כִּי הַצַּדִּיקִים דּוֹמִים לִפְנֵי הַקב״ה לְמַרְגָּלִיּוֹת הַמֻּנָּחִים בָּאַרְגָּז כְּשֶׁהוּא חָפֵץ בְּאַחַת מֵהֶם הוּא מוֹצִיאָהּ מֵהָאַרְגָּז וְקוֹבְעָהּ בְּתַכְשִׁיט אֶחָד מִתַּכְשִׁיטָיו, וְרַז״ל דָּרְשׁוּ (מוע״ק שם) וַתָּמָת שָׁם לִגְזֵרָה שָׁוָה לוֹמַר שֶׁגַּם הִיא מֵתָה בִּנְשִׁיקָה, וְע׳ פָּנִים לַתּוֹרָה: תורה ב

(ג) וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוּ גָוַעְנוּ בִּגְוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה׃

ג וּנְצָא עַמָּא עִם מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ לְמֵימַר וּלְוֵי דְּמִתְנָא בְּמוֹתָא דְּאַחָנָא קֳדָם יְיָ׃

רש״י ◄ **וְלוּ גָוַעְנוּ** • הַלְוַאי שֶׁגָּוַעְנוּ. **בִּגְוַע אַחֵינוּ** • בְּמִיתַת אַחֵינוּ בַּדָּבָר. לִמֵּד שֶׁמִּיתַת צָמָא מְגֻנָּה מִמֶּנָּה. **בִּגְוַע** • שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ ״בְּמִיתַת אַחֵינוּ״, וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשוֹ ״כְּשֶׁמֵּתוּ אַחֵינוּ״, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לְהִנָּקֵד ״בִּגְוֹעַ״ (בְּחוֹלָם הַוָא״ו).

(ד) וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ׃

ד וּלְמָא אַעֱלִתּוּן יָת קְהָלָא דַיְיָ לְמַדְבְּרָא הָדֵין לְמִמַּת תַּמָּן אֲנַחְנָא וּבְעִירָנָא׃

(ה) וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה ׀ לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן וּמַיִם אַיִן לִשְׁתּוֹת׃

ה וּלְמָא אַסֵּקְתּוּנָא מִמִּצְרַיִם לְאַיְתָאָה יָתָנָא לְאַתְרָא בִישָׁא הָדֵין לָא אָתַר כְּשַׁר לְבֵית זְרַע וְאַף לָא תֵינִין וְגוּפְנִין וְרִמּוֹנִין וּמַיָּא לֵית לְמִשְׁתֵּי׃

(ו) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם׃ פ

ו וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִן קֳדָם קְהָלָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְהוֹן׃

◆ יום שלישי ה׳ תמוז ◆

(ז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

ז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ח) קַח אֶת־הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם׃

ח סַב יָת חֻטְרָא וְאַכְנֵשׁ יָת כְּנִשְׁתָּא אַתְּ וְאַהֲרֹן אָחוּךְ וּתְמַלְּלוּן עִם כֵּיפָא לְעֵינֵיהוֹן וְיִתֵּן מוֹהִי וְתַפֵּק לְהוֹן מַיָּא מִן כֵּיפָא וְתַשְׁקֵי יָת כְּנִשְׁתָּא וְיָת בְּעִירְהוֹן׃

רש״י ◄ **וְאֶת־בְּעִירָם** • (במדבר רבה) מִכָּאן, שֶׁחַס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) וַיָּרֶב הָעָם וְגוֹ׳ וְלוּ גָוַעְנוּ. פֵּרוּשׁ נִתְרַעֲמוּ עָלָיו שֶׁהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יָמוּתוּ בַּדָּבָר: תורה ד

ד) וְלָמָּה הֲבֵאתֶם וְגוֹ׳. תִּרְעֹמֶת ב׳ לָמָּה הֲבֵיאוּם דֶּרֶךְ מִדְבָּר שֶׁהוּא מְקוֹם סַכָּנַת מִיתַת צָמָא שֶׁהָיָה לָהֶם לְהַעֲלוֹתָם שֶׁלֹּא עַל דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כֵּיוָן שֶׁאֵין כֹּחַ בְּיַד מֹשֶׁה לָתֵת לָהֶם מַיִם בַּמִּדְבָּר עַל מִי סָמַךְ לַהֲבִיאָם דֶּרֶךְ שָׁם, וְאוֹמְרָם **וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ וְאִם תְּשִׁיבוּ אוֹתָנוּ כִּי אֵין דֶּרֶךְ מֻבְטָח לְהַעֲבִיר אֶתְכֶם בּוֹ אֶלָּא דֶּרֶךְ מִדְבָּר אוֹ הֶכְרֵחַ הָיָה הַדָּבָר שֶׁתַּעַבְרוּ דֶּרֶךְ מִדְבָּר, לָזֶה נִתְרַעֲמוּ וְאָמְרוּ אִם כֵּן לֹא הָיָה לָכֶם לְהַעֲלוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם כֵּיוָן שֶׁהוּא מֻכְרָח לְהָבִיא אוֹתָנוּ אֶל הַמְּקוֹם הָרָע הַזֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה שֶׁאֵינוֹ מְקוֹם זֶרַע וְגוֹ׳ כְּאוֹמְרָם ז״ל (חֵלֶק פ״ח) מִדְבָּר אֵינוֹ מַעֲלֶה צְמָחִים. וְאָמְרוּ **אֶל הַמָּקוֹם** בְּהֵ״א הַיְדִיעָה לוֹמַר שֶׁמּוֹדוֹת רָעוֹת שֶׁבַּמִּדְבָּר יְדוּעוֹת הֵם שֶׁאֵינוֹ מְקוֹם וְגוֹ׳, **וּמַיִם אַיִן לִשְׁתּוֹת** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ לִשְׁתּוֹת שֶׁהוּא דָּבָר הַהֶכְרֵחִי וְאַתֶּם אֵינְכֶם יְכוֹלִין לְהַמְצִיא לָנוּ מַיִם, וְלֹא הָיָה מַעֲנֶה בְּפִי מֹשֶׁה וְעָמַד בִּתְפִלָּה לִפְנֵי ה׳ הוּא וְאַהֲרֹן דִּכְתִיב וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם: תורה ה

ח) קַח אֶת הַמַּטֶּה וְגוֹ׳ וַיִּקָּדֵשׁ בָּם. פָּרָשָׁה זוֹ רַבּוּ עָלֶיהָ כָּל מְפָרְשֵׁי הַתּוֹרָה, וְתַרְתִּי בָּהּ לְאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים, וְקֹדֶם שֶׁנַּעֲמוֹד עַל פְּשָׁטָן שֶׁל כְּתוּבִים נָקוּדִים לְהָבִין מַה הָיְתָה שִׁגְגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בְּעִנְיָן זֶה אֲשֶׁר הָיָה סִבָּה לִגְזֵרָתוֹ, וְרָאִיתִי שֶׁנֶּאֱמְרוּ ״ דְּרָכִים בְּעִנְיָן בְּדִבְרֵי מְפָרְשֵׁי הַתּוֹרָה וְהֵן הֵנָּה בְּקִצְרָה:

א׳ רַשִׁ״י ז״ל פֵּרֵשׁ שֶׁשִּׁגְגַת מֹשֶׁה הָיְתָה

כִּי ה׳ אָמַר אֲלֵיהֶם דַּבְּרוּ וְהוּא הִכָּה:

כ׳ רַבִּי אַבְרָהָם אִבְּן עֶזְרָא פֵּרֵשׁ שֶׁהַשְּׁגָגָה הָיְתָה שֶׁגָּרַם שֶׁלֹּא נָתְנָה הַסֶּלַע מֵימֶיהָ עַד הַכָּאָה שְׁנִיָּה בַּמֶּה שֶׁאִבֵּד הַכִּנּוּנָה בְּפַעַם א׳ לְצַד מְרִיבַת הָעֵדָה:

ג׳ הֵבִיאוֹ הַנִּזְכָּר כִּי הַקְּפָדַת ה׳ הָיְתָה עַל שֶׁהִכָּה ב׳ פְּעָמִים שֶׁאִם הָיָה מַכֶּה פַּעַם אַחַת לֹא הָיְתָה הַקְּפָדָה כִּי הַדִּבּוּר לַסֶּלַע הִיא הַהַכָּאָה:

ד׳ הֵבִיאוֹ הַנִּזְכָּר שֶׁהַקְּפָדַת ה׳ הָיְתָה עַל שֶׁלֹּא אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַמַּיִם כְּמוֹ עֲלִי בְּאֵר:

ה׳ הֵבִיאוֹ הַנִּזְכָּר שֶׁהַקְּפָדַת ה׳ הָיְתָה עַל שֶׁאָמַר לִבְנֵי אֵל חַי הַמּוֹרִים וְאֵין רָאוּי לְאִישׁ חָסִיד לְתַעֵב וּלְזַלְזֵל בִּבְנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְגוֹ׳:

ו׳ הָרַמְבָּ״ם (בְּשִׁמּוּשָׁהּ פְּרָקִים) פֵּרֵשׁ כִּי הִקְפִּיד ה׳ עֲלֵיהֶם עַל אֲשֶׁר נִתְרַגְּזוּ עַל הָעֵדָה וּמִסִּבָּה זוֹ חָשְׁבוּ כִּי גַּם ה׳ בְּכַעַס עִמָּהֶם אֲשֶׁר לֹא כֵן הָיָה:

ז׳ רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל וְהִסְכִּים אֵלָיו רַמְבַּ״ן שֶׁהַקְּפָדַת ה׳ הָיְתָה עַל אֲשֶׁר אָמַר נוֹצִיא לָכֶם מַיִם וְלֹא אָמַר יוֹצִיא לָכֶם שֶׁמִּזֶּה טָעוּ יִשְׂרָאֵל וְחָשְׁבוּ כִּי הֵם בְּחָכְמָתָם עוֹשִׂים אֶת הַמַּעֲשֶׂה כִּי לֹא הָיָה לָהֶם רֶמֶז כִּי ה׳ הוּא הָעוֹשֶׂה הַנֵּס וְלָזֶה הִקְפִּיד ה׳ וְאָמַר לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי וְגוֹ׳:

ח׳ רַבִּי מֹשֶׁה הַכֹּהֵן (הוּבָא בְּאַבְּן עֶזְרָא) פֵּרֵשׁ שֶׁהַקְּפָדַת ה׳ הָיְתָה עַל מַאֲמַר מֹשֶׁה הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה וְגוֹ׳, וְכַוָּנַת מֹשֶׁה הָיְתָה לְצַד יְכָלְתּוֹ אִם לֹא בְּכֹחַ הַנֶּאְדָּר וְחָשְׁבוּ הָאֲנָשִׁים שֶׁלֹּא יוּכַל ה׳ לְהוֹצִיא מַיִם מִן הַסֶּלַע, וְזוֹ הִיא שְׁגָגַת מֹשֶׁה, וְהֵבִיא רְאָיָה לְפֵרוּשׁוֹ מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תְּהִלִּים קוּ) כִּי הִמְרוּ אֶת רוּחוֹ וַיְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו וְגוֹ׳:

ט׳ הָרַב יוֹסֵף אֶלְבּוֹ בְּסֵפֶר הָעִקָּרִים יִשֵּׁב שֶׁהַקְּפָדַת ה׳ הָיְתָה עַל שֶׁלֹּא נִתְעוֹרְרוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַצְמָן לְהוֹצִיא לָהֶם מַיִם וְהָיוּ מַרְעִידִים שֶׁזֶּה יוֹרֶה מְעוּט הַבִּטָּחוֹן וְגוֹ׳:

י׳ בַּעַל מַעֲשֵׂה ה׳ (מֹהַר״ר אֱלִיעֶזֶר) שֶׁפֵּרֵשׁ כִּי הָיָה וִכּוּחַ בֵּין מֹשֶׁה וּבֵין יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ רוֹצִים לְהוֹצִיא לָהֶם מַיִם מִמָּקוֹם אַחֵר שֶׁחָפְרוּ אוֹתוֹ הֵם וְלֹא רָצָה מֹשֶׁה לְדַבֵּר לְאוֹתוֹ סֶלַע שֶׁחָפְרוּ הֵם וְנִתְכַּעֵס מֹשֶׁה וְזָרַק הַמַּטֶּה בְּיָדוֹ לֹא לְהַכּוֹת אֶלָּא בְּכַעַס וּבְדֶרֶךְ מִקְרֶה הִכָּה הַמַּטֶּה בַּסֶּלַע וְכוּ׳ יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו:

הִנֵּה כָּל הָעֲשָׂרָה דְּרָכִים אֵינָם מוֹצִיאִים אוֹתָנוּ יְדֵי חוֹבַת הָאֱמֶת, וְצֵא וּלְמַד מַה שֶׁטָּעַן רַמְבַּ״ן עַל ג׳ מֵהֶם וּדְחָאָם, וּמַה שֶׁטָּעַן רַבִּי אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא עַל ג׳ אֲחֵרִים וּדְחָאָם, וַאֲנִי טוֹעֵן עַל הַשְּׁאָר וְהֵם, דֶּרֶךְ א׳ שֶׁל רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל שֶׁבָּחַר לוֹ רַמְבַּ״ן שֶׁהַהַקְּפָדָה הָיְתָה עַל שֶׁכִּנָּה לְעַצְמוֹ הַמַּעֲשֶׂה וְאָמַר נוֹצִיא וְגוֹ׳ הֲלֹא יָדוּעַ הָיָה מֹשֶׁה לִשְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם וְכָל מַעֲשָׂיו הִנָּם בְּכֹחַ הָאֵל, וְלוּ יִהְיֶה כִּי כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא הֲלֹא מִגְּדֻלַּת הָעֶבֶד גְּדֻלַּת הָאָדוֹן נוֹדַעַת בְּפָרָק מְרֻבֶּה, וְעוֹד הֲלֹא תִּמְצָא בְּפָרָשַׁת בֹּא אֶל פַּרְעֹה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שְׁמוֹת י״ב) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ וְגוֹ׳ וְלֹא אָמַר בְּשֵׁם ה׳, כִּי וַדַּאי הַדָּבָר יָדוּעַ הוּא כִּי הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְעוֹד בַּמֶּה שֶׁלְּפָנֵינוּ מֻכְרָח הָיָה לוֹמַר נוֹצִיא לָכֶם לִהְיוֹת כִּי הֵם הַמּוֹצִיאִים בְּדִבּוּרָם אוֹ בְּהַכָּאָתָם שֶׁה׳ נָתַן הַהוֹצָאָה בְּיָדָם, וְדַרְכּוֹ שֶׁל הָרַב יוֹסֵף אֶלְבּוֹ אֵין דַּעְתִּי הוֹלֶמוֹ כִּי אַחַר שֶׁרָאָה מֹשֶׁה שֶׁה׳ מָנַע מֵהֶם מַיִם וְנִסְתַּלֵּק הַבְּאֵר אֵיךְ יִגַּשׁ לְהוֹצִיא מַיִם עַד אֲשֶׁר יֵדַע דַּעַת הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא, וּמִי יֹאמַר כִּי ה׳ חָפֵץ לְיַסְּרָם, לָזֶה הֻכְרַחַ הָיָה הַדָּבָר לְהִשְׁתַּטֵּחַ לִפְנֵי ה׳, וַה׳ יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו. וְדַרְכּוֹ שֶׁל בַּעַל מַעֲשֵׂה ה׳, עָלָה כֻּלּוֹ קְמְשׁוֹנִים וְאֵין בּוֹ לֹא מֶלַח וְלֹא תַּבְלִין וְקַלְּנִי מִזְּרוֹעִי לִטְרֹחַ לִדְחוֹת הַדְּבָרִים הַדְּחוּיִים בִּמְחִילָה מִכְּבוֹדוֹ ע״כ:

וְתַרְתִּי לִי מְנוּחָה בְּדִבְרֵי הָרְאשׁוֹנִים ז״ל וָאֶמְצָא בַּמִּדְרָשׁ (יִלְקוּט) וְזֶה לְשׁוֹנָם יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם וְגוֹ׳ ד׳ חַטָּאוֹת כְּתוּבִים כָּאן, לֹא הֶאֱמַנְתֶּם, לֹא קִדַּשְׁתֶּם, מְעַלְתֶּם, מְרִיתֶם, לֹא הֶאֱמַנְתֶּם שֶׁלֹּא אָמַרְתִּי לָכֶם לְהַכּוֹת וְהִכִּיתֶם, לֹא קִדַּשְׁתֶּם לְהָבִיא מַיִם מִכֹּל סֶלַע שֶׁרוֹצִים, מְעַלְתֶּם שֶׁאֲמַרְתֶּם הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה, מְרִיתֶם שֶׁאָמַרְתִּי לָכֶם וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע שְׁנֵה עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד וְעָבַרְתֶּם עַל דִּבְרֵי עַד כָּאן לְשׁוֹנָם, וְעַל פִּי מִדְרָשׁ זֶה נֶעֱמוֹד עַל פֵּרוּשׁ אִמְרֵי קָדוֹשׁ בַּמַּאֲמַר **קַח אֶת הַמַּטֶּה וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע** וְגוֹ׳ וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע, וְיֵשׁ לְהָעִיר א׳ לָמָּה יָצָו ה׳ לָקַחַת הַמַּטֶּה כֵּיוָן שֶׁהוֹצָאַת מַיִם הוּא בְּדִבּוּר לִבַד, ב׳ לָמָּה חָזַר לוֹמַר **וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם** אַחַר שֶׁאָמַר וְנָתַן מֵימָיו, ג׳ הָצְרַךְ לוֹמַר פַּעַם ב׳ **מִן הַסֶּלַע** וְלֹא הִסְפִּיק בְּזִכְרוֹנָהּ בְּקִמּוּחַ, הִנֵּה לְפִי הַמִּדְרָשׁ נִתְגַּלָּה לָנוּ כַּוָּנַת הַכָּתוּב לְמַפְרֵעַ עַל נְכוֹן, כִּי מַה שֶׁאָמַר **קַח אֶת הַמַּטֶּה** הוּא לְהַרְמְנוּתָא דְּמַלְכָּא וְהוֹרָאַת הֱיוֹת בְּיָדוֹ כֹּחַ עֶלְיוֹן וְלֹא לְהַכָּאָה, וְלֹא חָשׁ לִטְעוֹת שֶׁהוּא לְהַכָּאָה מִמַּה שֶׁאָמַר בְּפֵרוּשׁ וְדִבַּרְתֶּם וּמֹשֶׁה לֹא עָשָׂה כֵּן וְהִכָּה וְהוּא חֵטְא הָרְאשׁוֹן שֶׁאָמַר בַּעַל הַמִּדְרָשׁ, וּמַאֲמַר **וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע** הוּא שֶׁיִּשְׁנֶה עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד וְלֹא עָשָׂה כֵּן וְהוּא חֵטְא הַב׳, וּמַאֲמַר **וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע** נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר אֲפִלּוּ מִסֶּלַע אַחֵר כְּשֶׁהֵם חָפֵצִים לְהוֹצִיא לָהֶם מִמֶּנָּה הוֹצִיא לָהֶם מֵאֵיזוֹ סֶלַע שֶׁיִּרְצוּ, וְלָזֶה גַּם כֵּן הִזְכִּיר פַּעַם ב׳ הַסֶּלַע וְלֹא סָמַךְ לְזִכְרוֹן הָרְאשׁוֹנָה כִּי לֹא זֹאת הוּא מַה שֶּׁהִזְכִּיר, וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן וְהָרְאָיָה מִמַּה שֶׁאָמַר לָהֶם שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים זֶה יַגִּיד שֶׁהָיוּ מוֹרִים אֵיזֶה דָּבָר, וּמִמַּה שֶׁגָּמַר אֹמֶר **הֲמִן הַסֶּלַע** וְגוֹ׳ יַגִּיד כִּי הָיוּ מוֹרִים בַּסֶּלַע לוֹמַר מִסֶּלַע זוֹ וְהוּא אָמְרוּ הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ שֶׁסֶּלַע זֶה אֵינוֹ רָאוּי לְהוֹצִיא מַיִם, נִמְצְאוּ בְּיַד מֹשֶׁה ב׳ שִׁגְגוֹת אֲחֵרִים, א׳ שֶׁה׳ אָמַר הוֹצִיא לָהֶם מִסֶּלַע שֶׁיַּחְפְּצוּ וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן, ב׳ שֶׁעָשָׂה לָהֶם הֶחְלֵט הָאֶפְשָׁרִיּוֹת בְּאוֹמְרוֹ הֲמִן הַסֶּלַע וְגוֹ׳, וְהֵם הַב׳ חַטָּאוֹת שֶׁמָּנָה בַּעַל הַמִּדְרָשׁ שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי ע״כ:

וְחָל עָלֵינוּ חוֹבַת גִּבְרָא לְתֵת טַעַם לְאִישׁ הָאֱלֹהִים עַל אַרְבַּעַת הַשְּׁגָגוֹת אֲשֶׁר אֵינוֹ רָאוּי לְאַחַת מֵהֶנָּה:

וְנִרְאֶה כִּי מֹשֶׁה עָמַד עַל מַאֲמַר ה׳ בְּחָכְמָה וּלְצַד עֹצֶם יִרְאָתוֹ בַּה׳ שָׁגַג, וְזֶה יָצָא רִאשׁוֹנָה, מַה שֶׁאָמַר לוֹ ה׳ קַח אֶת הַמַּטֶּה הֵבִין בּוֹ ב׳ דְּרָכִים, א׳ לְהַכָּאָה וְא׳ לְהַרְמְנָא וּלְכֹחַ בְּיָדוֹ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַמַּטֶּה שֶׁבּוֹ חָקוּק שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ יַעֲשֶׂה פֶּלֶא, וְהָאֱמֶת שֶׁיּוֹתֵר צוֹדֵק פְּשָׁטָן שֶׁל דְּבָרִים עַל לְהַכּוֹת בּוֹ כִּי לְטַעַם הַב׳ הוּא צַד רָחוֹק קָצָת, וְהַגַּם שֶׁמְּצִינוּ שֶׁאָמַר לוֹ ה׳ (שְׁמוֹת ד׳) וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר וְגוֹ׳, שָׁם הָיָה עוֹשֶׂה פְּעֻלּוֹת בַּמַּטֶּה, וְזִכְרוֹן

הַהֵכָּאָה בָּא בְּמַאֲמַר ה׳ בְּסָמוּךְ וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע, שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר שֶׁאָמַר וְדִבַּרְתֶּם וְגוֹ׳ וְנָתַן מֵימָיו וּכְמוֹ שֶׁדִּיְּקָנוּ לְמַעְלָה, וְהֵבִין מֹשֶׁה כִּי כַּוָּנַת ה׳ הִיא לוֹמַר לוֹ שֶׁלֹּא דִּבּוּר לְבַד יַסְפִּיק אֶלָּא כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁיַּעֲשֶׂה שֶׁבּוֹ יוֹצִיא מַיִם, וּבָזֶה גִּלָּה סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ כִּי לְקִיחַת הַמַּטֶּה הִיא לַעֲשׂוֹת בָּהּ מַעֲשֶׂה לְהוֹצִיא הַמַּיִם מִן הַסֶּלַע, וְהָגֵם שֶׁעָלָה עַל דַּעַת מֹשֶׁה פֵּרוּשׁ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ ה׳ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁיּוֹצִיא מִסֶּלַע אֲשֶׁר יַחְפֹּצוּ, הִטָּה לְפָרֵשׁ פֵּרוּשׁ זֶה לְצַד שֶׁקָּדַם לוֹ מַאֲמַר לְקִיחַת הַמַּטֶּה לֹא נִרְאָה בְּעֵינָיו שֶׁתִּהְיֶה לְקִיחָה לְבַד מִבְּלִי עֲשׂוֹת בָּהּ דָּבָר, וַהֲגֵם שֶׁאֵין הָכְרֵחַ זֶה הֶכְרֵחַ, בְּסָמוּךְ אֲבָאֵר עַל נָכוֹן טַעַם הַטִּיָּתוֹ לְמַה שֶּׁעָשָׂה, **וּמַאֲמַר וְדִבַּרְתֶּם** וְגוֹ׳ פְּשַׁט הָעִנְיָן הוּא מִלְּבַד מַעֲשֶׂה הַמַּטֶּה עוֹד כִּי צָרִיךְ שֶׁיְּדַבְּרוּ לָהּ בְּפֵרוּשׁ הוֹצֵא מֵימֶיךָ, וְהוּא מַה שֶּׁהֵבִין מֹשֶׁה וְלֹא עָלָה עַל דַּעְתּוֹ כִּי מַאֲמַר וְדִבַּרְתֶּם הוּא שֶׁיִּשְׁנוּ עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד:

וְהַמַּשְׂכִּיל בְּעֵין הַשֵּׂכֶל יִרְאֶה כִּי הִשְׁתַּנּוּת מַשְׁמָעוּת מַאֲמַר **וְדִבַּרְתֶּם** יִשְׁתַּנֶּה כְּפִי כַּוָּנַת מַאֲמַר **קַח אֶת הַמַּטֶּה,** כִּי הַדַּעַת נוֹתֶנֶת שֶׁאֵין הַסֶּלַע בַּעֲלַת חַי שֶׁתָּבִין דִּבּוּר בְּנֵי אָדָם כְּשֶׁיְּדַבֵּר אֵלָיו מֹשֶׁה אֶלָּא בְּאֶחָד מִשְּׁתֵּי דְּרָכִים, אוֹ בְּאֶמְצָעוּת הַכֹּאָה בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר בּוֹ שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ חָקוּק יְעוֹרֵר כֹּחַ הַמְּחַיֶּה שֶׁבָּהּ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁאֵין לְךָ בַּצְּמָחִים שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק חִיּוּנִי כְּפִי תְּכוּנָתוֹ, וְאוֹתוֹ יָעִיר בְּהַכָּאַת מַטֶּה שֶׁבּוֹ חָקוּק שֵׁם עֶלְיוֹן כְּמוֹ שֶׁכֵּן הֵבִין מֹשֶׁה, אוֹ עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׁנוּ עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד, שֶׁל תּוֹרָה שֶׁהוּא חַיֵּי עוֹלָם מִפֶּה קָדוֹשׁ יְעוֹרֵר כֹּחַ שֶׁבַּדּוֹמֵם וּמִזֶּה יִתְעוֹרֵר לָתֵת מַיִם, לָזֶה אִם נִפְרַשׁ קִרְאַת הַמַּטֶּה שֶׁהִיא עַל הַהַכָּאָה אֵין צָרֵךְ לִשְׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד, שֶׁזֶּה הוּא הֶעְרָתוֹ, וְאִם נִפְרַשׁ קִרְאַת הַמַּטֶּה אֵינָהּ לְהַכּוֹת נִצְטָרֵךְ לְפָרֵשׁ וְדִבַּרְתֶּם לִשְׁנוֹת עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד, וְלָזֶה דַּעַת עֶלְיוֹן כְּשֶׁאָמַר קַח אֶת הַמַּטֶּה שֶׁהָיְתָה כַּוָּנָתוֹ קִרְאָה לְבַד הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ בַּמַּאֲמַר **וְדִבַּרְתֶּם** לִשְׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה שֶׁהֵבִין קִרְאַת הַמַּטֶּה לְהַכּוֹת פֵּרֵשׁ **וְדִבַּרְתֶּם** כִּפְשׁוּטוֹ:

וְעַל כָּל פָּנִים לֹא נֶעְלַמוּ מֵעֵינֵי מֹשֶׁה ב׳ הַדְּרָכִים בְּמַאֲמַר ה׳ קַח אֶת הַמַּטֶּה, אֲבָל פֵּרוּשׁ וְדִבַּרְתֶּם שֶׁהוּא לִשְׁנוֹת עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד אֵין זֶה פְּשָׁטָן שֶׁל דְּבָרִים שֶׁלֹּא עָלָה עַל דַּעַת מֹשֶׁה פֵּרוּשׁ זֶה, וְדָן בְּדַעְתּוֹ נְבִיא ה׳ וְאָמַר הִנֵּה לְפָנָיו ב׳ דְּרָכִים, וְאִם אֲנִי עוֹשֶׂה דִּבּוּר לְבַד וְלֹא הַכָּאָה אֲנִי חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא הַפֵּרוּשׁ הָאֲמִתִּי הוּא לְהַכּוֹת וּמַה גַּם שֶׁהוּא יוֹתֵר פְּשָׁטִי וְעוֹד שֶׁהוּא דָּבָר רָחוֹק שֶׁהַדּוֹמֵם יִתְעוֹרֵר בְּדִבּוּר בֶּן אָדָם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסָמוּךְ, לָזֶה אִם אֲנִי מְדַבֵּר בְּלֹא הַכָּאָה שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר ה׳ אֵין הַסֶּלַע נוֹתֵן מֵימָיו וְיִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם חִלּוּל גָּדוֹל לְעֵינֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה הַנֵּס לְעֵינֵיהֶם וְאֶתְחַיֵּב רֹאשִׁי לַמֶּלֶךְ, לָזֶה יוֹתֵר אֶבְחַר לְהַכּוֹת וְאִטָּה לַפֵּרוּשׁ הַיּוֹתֵר צוֹדֵק בְּמַשְׁמָעוּת מַאֲמַר קַח אֶת הַמַּטֶּה וְיִקָּיֵם גַּם כֵּן מַאֲמַר וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם וְגוֹ׳ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וְלֹא הַכָּאָה בִּלְבַד עָשָׂה אֶלָּא בְּשִׁתּוּף הַדִּבּוּר הִכָּה וְאָמַר לַסֶּלַע תֵּן מֵימֶיךָ, וּבָזֶה אֵין מֵחוּשׁ שֶׁלֹּא תִּתֵּן הַסֶּלַע מֵימֶיהָ וְלֹא יִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם גַּם הִטָּה לְפֵרוּשׁ כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר **וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם** שֶׁהוּא עַל הַהַכָּאָה הֲגַם שֶׁנִּכְנַס אֶצְלוֹ בְּגֶדֶר סָפֵק שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא מִסֶּלַע שֶׁיִּהְיוּ חֲפַצִים, מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ כִּי חָשׁ לַפֵּרוּשׁ שֶׁהֵבִין שֶׁהוּא לְהַכָּאָה וּמַה גַּם שֶׁהוּא יוֹתֵר מָטֶה כַּנִּזְכָּר, וְאִם כֵּן כְּשֶׁיָּבוֹא לְהוֹצִיא מִסֶּלַע אַחֵר אֶפְלוּ עַל יְדֵי הַכָּאָה לֹא יִתֵּן מֵימָיו לִכְשֶׁנֹּאמַר שֶׁאֵין כַּוָּנַת ה׳ אֶלָּא עַל סֶלַע הַיָּדוּעַ וּבָזֶה יִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם ח״ו, לָזֶה אֶבְחַר לְהוֹצִיא מֵהַסֶּלַע הַיָּדוּעַ וּכְמוֹ שֶׁדִּיֵּק אֵל עֶלְיוֹן בַּמַּאֲמַר **וְנָתַן מֵימָיו** שֶׁזֶּה יַצְדִּיק שֶׁעַל סֶלַע הַיָּדוּעַ שֶׁבּוֹ מַיִם הוּא אוֹמֵר וְהוּא בְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם שֶׁמְּנַע מֵימָיו, וַהֲגֵם שֶׁאָמַר אַחַר כָּךְ וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע פֵּרוּשׁ מִן הַסֶּלַע הַיָּדוּעַ הָאָמוּר בְּסָמוּךְ, וְנִמְצָא שֶׁכָּל כַּוָּנַת מֹשֶׁה לֹא הָיְתָה אֶלָּא לְחוּשׁ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ וְיִצְתָּה הַשְׁגָּגָה בְּאֹנֶס:

וּכָזֶה מָצָאנוּ טַעַם לְכָל שִׁגְגוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה, טַעַם שֶׁהִכָּה חָשׁ לְמַה שֶׁנִּשְׁמַע מִדִּבְרֵי ה׳ שֶׁצָּרִיךְ הַכָּאָה וְאִם כֵּן בְּלֹא הַכָּאָה לֹא יִתֵּן מֵימָיו וּמִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם, וּמַה שֶּׁלֹּא שָׁנָה פֶּרֶק אֶחָד אֵין זֶה פְּשַׁט וְדִבַּרְתֶּם וּמֹשֶׁה לֹא הֵבִין כֵּן כֵּיוָן שֶׁהֵבִין שֶׁהַמַּטֶּה הוּא לְהַכּוֹת וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, וְטַעַם שֶׁלֹּא הוֹצִיא מַיִם מִסֶּלַע אַחֵר כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מָכְרָח בְּמַשְׁמָעוּת מַאֲמַר וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם שֶׁעַל סֶלַע אַחֵר הוּא אוֹמֵר יֵשׁ מֵחוּשׁ שֶׁלֹּא יִתֵּן וְיֵשׁ חִלּוּל ה׳ גָּדוֹל, גַּם חָשַׁב כִּי לָמָּה יַעֲשֶׂה נֵס חָדָשׁ לְהוֹצִיא מַיִם מִסֶּלַע אַחֵר בְּאֵין צֹרֶךְ אֵלָיו, וְדָבָר יָדוּעַ כִּי אֵין עוֹשִׂין נֵס אֶלָּא לְצַד הֶכְרֵחַ גָּדוֹל, וּמַעֲתָּה אֵין לְהַאֲשִׁימוֹ עַל מַאֲמַר הַמִּן הַסֶּלַע וְגוֹ׳ כֵּיוָן שֶׁאֵין הֶחְלֵט בְּמַאֲמַר ה׳ שֶׁאָמַר לוֹ כֵּן, לָזֶה כְּשֶׁבָּאוּ וְאָמְרוּ הוֹצֵא לָנוּ מִסֶּלַע זֶה אָמַר לָהֶם **שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים** לְשׁוֹן הַמְּרָאָה וּלְשׁוֹן הוֹרָאָה כִּי הָיוּ מִתְכַּוְּנִים לְנַסּוֹת כֹּחַ עֶלְיוֹן אִם יוֹצִיא מִכָּל סֶלַע אוֹ מִסֶּלַע זוֹ לְבַד, וְהָיוּ מוֹרִים לוֹ לְהוֹצִיא מִסֶּלַע אַחֵר, וְהִקְפִּיד מֹשֶׁה עַל הַדִּבֵּר וְאָמַר וְגוֹ׳:

וְאַל יַרַע בְּעֵינֶיךָ לוֹמַר שֶׁמֹּשֶׁה לֹא הֵבִין

אֲמִתּוּת כַּוָּנַת ה׳, כִּי אֵין הַנְּבִיאוּת בָּאָה לְהַצְדִּיק בְּעִיּוּן וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז״ל (ב״ב י״ב.) חָכָם עָדִיף מִנְּבִיא, וּבַמֶּה שֶׁלְּפָנֵינוּ לֹא נֶעֱלַם מֵעֵינֵי מֹשֶׁה גַּם כֵּן הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁנִּתְכַּוֵּן אֵלָיו ה׳ אֶלָּא שֶׁנִּפַּל לוֹ סָפֵק בְּמַשְׁמָעוּת אַחֵר וּמִשּׁוּם מֵחוּשׁ כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ הִטָּה לְמַה שֶׁעָשָׂה כַּנִּזְכָּר וְאַחַר שֶׁמְּצָאנוּ טַעַם לְמַעֲשֶׂה נָבִיא אֶשָּׂא עֵינַי לְהָבִין מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ בְּהִקְפָּדָתוֹ בַּמַּאֲמַר **יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי,** פֵּרוּשׁ אַתֶּם עֲשִׂיתֶם הַהַכְרָעָה לְצַד חֲשָׁשָׁא שֶׁהַסֶּלַע לֹא תִּתֵּן מַיִם אֶלָּא אִם תִּהְיֶה הַסֶּלַע הַיָּדוּעַ וְדַוְקָא עַל יְדֵי הַכָּאָה וְלֹא הִכְרַעְתֶּם לְצַד קְדֻשַּׁת שְׁמִי לְהַקְדִּישֵׁנִי בְּהוֹצָאַת מַיִם מִסֶּלַע אֲשֶׁר יִרְצוּ הֵם וּבְלֹא הַכָּאָה שֶׁבָּזֶה הָיָה ה׳ מִתְקַדֵּשׁ לְעֵינֵיהֶם כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁאֲפִלּוּ הַדּוֹמֵם כָּל שֶׁהוּא מַפְלִיא לַעֲשׂוֹת בְּדִבּוּר לְבַד וּבְהֶעָרָה בִּשְׁנוֹת עָלָיהָ פֶּרֶק אֶחָד, וְהָיָה לָכֶם לְבַטֵּל הַמֵּחוּשׁ בְּעִצָּם הָאֱמוּנָה שֶׁהֱיִיתֶם צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת ע״כ:

וְעֹמֶק הַדְּבָרִים הוּא שֶׁאִם הָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עוֹשִׂים קִדּוּשׁ ה׳ הַגָּדוֹל בְּאֶמְצָעוּת שֶׁהָיְתָה הָעֵדָה גַּם כֵּן כֻּלָּהּ שְׁלֵמָה וְצַדִּיקִים הָיוּ מַחֲלִיטִים אֱמוּנַת ה׳ בְּלִבָּם שְׁלֵמָה וְהָיָה נִגְרָשׁ מֵהֶם חֵלֶק הָרַע וְהָיָה כֹּחַ בָּהֶם לְהַעֲמִיד אֱמוּנָתָם לְדוֹרֵי דּוֹרוֹת, וּמֵעַתָּה הָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נִכְנָסִים לָאָרֶץ וְהָיָה מֹשֶׁה בּוֹנֶה בֵּית

(ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֶּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ׃

ט וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת חֵטְרָא מִן קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי פַּקְּדֵהּ׃

(י) וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֶּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם׃

י וְאַכְנִישׁוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יָת קְהָלָא לְקֳדָם כֵּיפָא וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמָעוּ כְעַן סָרְבָנַיָּא הֲמִן כֵּיפָא הָדֵין נַפֵּק לְכוֹן מַיָּא׃

רש״י ◄ וַיַּקְהִלוּ וְגוֹ׳ • (שם) זֶה אֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהֶחֱזִיק מַעַט אֶת הַמְּרֻבֶּה. הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא • לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ מַכִּירִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהָלַךְ הַסֶּלַע וְיָשַׁב לוֹ בֵּין הַסְּלָעִים כְּשֶׁנִּסְתַּלֵּק הַבְּאֵר, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם: מַה לָּכֶם? מֵאֵיזֶה סֶלַע תּוֹצִיאוּ לָנוּ מַיִם? לְכָךְ אָמַר לָהֶם: ״הַמֹּרִים״, סַרְבָנִים, לְשׁוֹן יֶנִי: שׁוֹטִים — מוֹרִים אֶת מוֹרֵיהֶם, הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה, שֶׁלֹּא נִצְטַוִּינוּ עָלָיו, נוֹצִיא לָכֶם מַיִם?.

(יא) וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ פַּעֲמָיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה וּבְעִירָם׃

יא וַאֲרַם מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ וּמְחָא יָת כֵּיפָא בְּחֵטְרֵהּ תַּרְתֵּין זִמְנִין וּנְפָקוּ מַיָּא סַגִּיאֵי וּשְׁתִיאַת כְּנִשְׁתָּא וּבְעִירְהוֹן׃

רש״י ◄ פַּעֲמָיִם • לְפִי שֶׁבְּרִאשׁוֹנָה לֹא הוֹצִיא אֶלָּא טִפִּין, לְפִי שֶׁלֹּא צִוָּה הַמָּקוֹם לְהַכּוֹתוֹ אֶלָּא ״וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע״, וְהֵמָּה דִּבְּרוּ אֶל סֶלַע אַחֵר וְלֹא הוֹצִיא. אָמְרוּ: שֶׁמָּא צָרִיךְ לְהַכּוֹתוֹ כְּבָרִאשׁוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז) ״וְהִכִּיתָ בַצּוּר״ — וְנִזְדַּמֵּן לָהֶם אוֹתוֹ סֶלַע וְהִכָּהוּ.

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם׃

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן חֲלַף די לָא הֵימַנְתּוּן בְּמֵימְרִי לְקַדָּשׁוּתִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֵן לָא תַעֲלוּן יָת קְהָלָא הָדֵין לְאַרְעָא די יְהָבִית לְהוֹן׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַמִּקְדָּשׁ וְאֵין חֶשֶׁשׁ לְהַשְׁלָכַת חֲמָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיִּהְיוּ חוֹטְאִים כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם (מִדְרַשׁ תְּהִלִּים ע״ט), בַּפָּסוּק מִזְמוֹר לְאָסָף וְגוֹ׳ וּכְתָבְנוּהוּ בַּמְּקוֹמוֹת אֲחֵרִים, וְכֵיוָן שֶׁבָּא תִּקּוּן הַדָּבָר עַל יְדֵיהֶם וְלֹא עֲשָׂאוּהוּ נָחְלַט הַדָּבָר וְאָמַר ה׳ **לָכֵן** פֵּרוּשׁ בִּשְׁבִיל זֶה, גַּם לְשׁוֹן שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא יְבִיאוּ וְגוֹ׳, כִּי רָאָה ה׳ מַה שֶּׁעֲתִידִין לַעֲשׂוֹת בְּאַחֲרִית הַיָּמִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה עַצְמוֹ (דְּבָרִים ל״א) יָדַעְתִּי כִּי הַשְׁחֵת תַּשְׁחִיתוּן, וְלָזֶה אִם יִכָּנֵס מֹשֶׁה לָאָרֶץ וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יִצְטָרֵךְ ה׳ לְהַשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם חֲמָתוֹ כְּשֶׁיַּרְשִׁיעוּ וְלֹא עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְיִכְלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל ח״ו, לָזֶה אָמַר **לָכֵן לֹא תָבִיאוּ** וְגוֹ׳ וְדִקְדֵּק לוֹמַר אֶת הַקָּהָל **הַזֶּה**, אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (יַלְקוּט) הַזֶּה אֵינְכֶם מְבִיאִים אֲבָל אַתֶּם מַכְנִיסִים אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל לְעָתִיד לָבוֹא דִּכְתִיב וְעָנְתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַד כָּאן, וּמִתּוֹכִיּוּת הַדְּבָרִים נִשְׁמַע שֶׁאִם הָיוּ מְקַדְּשִׁים שֵׁם שָׁמַיִם לְעֵינֵיהֶם הָיָה הַדּוֹר הַהוּא כְּדוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא שֶׁיַּעֲבִיר ה׳ אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה וּמְלֹאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה׳: **וְהִשְׁקִיתָ** אֶת הָעֵדָה. דִּקְדֵּק לוֹמַר **וְהִשְׁקִיתָ** בְּכִנּוּי, אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְא׳ מִב׳ דְּרָכִים, אוֹ לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל צְמֵאִים לְמַיִם יָצוּ ה׳ לְהַשְׁקוֹתָם כְּשֶׁעִוֵּר שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִזּוֹקִין, כִּי זוּלַת זֶה אִם יִשְׁתּוּ כְּחֶפְצָם לְרֹב צְמְאוֹנָם לַמַּיִם יִשְׁתּוּ הַרְבֵּה וְיִסְתַּכְּנוּ וְיָמוּתוּ. אוֹ יִרְצֶה כִּי יַשְׁקֵם כְּכָל הַצֹּרֶךְ וְלֹא יַקְפִּיד עַל הֶזֵּקָם כִּי הַמַּיִם הָהֵם נִסִּיִּים הֵם בְּכָל פְּרָטֵיהֶם בֵּין בַּהֲוָיָתָן בֵּין בִּפְעֻלָּתָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְהִשְׁקִיתָ** שֶׁהֲגַם שֶׁיִּרְצוּ לִשְׁתּוֹת בְּהִסְתַּפְּקוּת אַתָּה הַשְׁקֵה אוֹתָם כְּכָל הַצֹּרֶךְ, וְהֶצְרֵךְ לְהַזְכִּיר **עֵדָה וּבְעִירָם**, לְהַקְדִּים הָעֵדָה לַבְּהֵמוֹת, וְהַגַּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְגוֹ׳ וְאָמְרוּ ז״ל (בְּרָכוֹת מ״), שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּים מַאֲכָל לִבְהֶמְתּוֹ וְאַחַר כָּךְ הוּא, כָּל זֶה אִם אֵין סַכָּנָה בַּדָּבָר אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ גֶּדֶר סַכָּנָה חַיָּיו קוֹדְמִין, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשָׁה דְּרִבְקָה (בְּרֵאשִׁית כ״ד) בְּהַשְׁקָאַת אֱלִיעֶזֶר וּגְמַלָּיו: תורה ט

ט) כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ. הֶצְרֵךְ לוֹמַר כֵּן, לוֹמַר שֶׁלֹּא נִתְעַכֵּב אֶלָּא סָמוּךְ לְצִוּוּיוֹ יִתְבָּרֵךְ לָקַח הַמַּטֶּה. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר דָּבָר זֶה עָשָׂה **כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ** הָא לָמַדְתָּ שֶׁמַּה שֶּׁעָשָׂה מָאז וְהָלְאָה לֹא כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה שֶׁשָּׁגַג בְּפֵרוּשָׁם שֶׁל דְּבָרִים: תורה י

יא) בְּמַטֵּהוּ פַּעֲמָיִם. טַעַם ב׳ פְּעָמִים כְּעֵבֶד שֶׁעוֹשֶׂה שְׁלִיחוּת אֲדוֹנוֹ בִּזְרִיזוּת גְּדוֹלָה, וְרַבּוֹתֵינוּ ז״ל (סַנְהֶדְרִין ל״ד) דָּרְשׁוּ דְּרָשׁוֹת וּכְפַטִּישׁ וְגוֹ׳: תורה יב

יב) וַיֹּאמֶר ה׳. קָשֶׁה לְמַה שֶׁקָּדַם לָנוּ כִּי לְשׁוֹן אֲמִירָה יוֹרֶה עַל דְּבָרִים הַמְסַעֲדִים אֶת הַלֵּב וּגְדֻלָּה וְכָבוֹד יְבַשֵּׂר וְכָאן רוֹאֵנִי שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא בְּשׁוֹרַת גְּזֵרָה רָעָה, וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (בְּמִדְבַּר פי״ט) שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה׳ הֲרֵי גְּזַרְתָּ עָלַי לָמוּת בַּמִּדְבָּר עִם הַדּוֹר הָרַע הַזֶּה וְכוּ׳ יֹאמְרוּ הַדּוֹרוֹת

רש״י◄ **יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי•** גִּלָּה הַכָּתוּב שֶׁאִלּוּלֵי חֵטְא זֶה בִּלְבַד הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עֲלֵיהֶם: כַּעֲוֹן שֶׁאָר דּוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ, כָּךְ הָיָה עָוֹן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וַהֲלֹא (במדבר יא) ״הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט״ קָשֶׁה מִזּוֹ? אֶלָּא לְפִי שֶׁבַּסֵּתֶר — חָסַךְ עָלָיו הַכָּתוּב, וְכָאן שֶׁבְּמַעֲמַד כָּל יִשְׂרָאֵל — לֹא חָסַךְ עָלָיו הַכָּתוּב, מִפְּנֵי קִדּוּשׁ הַשֵּׁם. **לְהַקְדִּישֵׁנִי•** שֶׁאִלּוּ דִּבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע וְהוֹצִיא, הָיִיתִי מְקֻדָּשׁ לְעֵינֵי הָעֵדָה וְאוֹמְרִים: מַה סֶּלַע זֶה, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפַרְנָסָה, מְקַיֵּם דִּבּוּרוֹ שֶׁל מָקוֹם, קַל־וָחֹמֶר אָנוּ!. **לָכֵן לֹא תָבִיאוּ•** בִּשְׁבוּעָה, כְּמוֹ (שמואל א ג): ״לָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי״. נִשְׁבַּע בִּקְפִיצָה, שֶׁלֹּא יַרְבּוּ בִּתְפִלָּה עַל כָּךְ.

(יג) **הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקָּדֵשׁ בָּם: ס**

יג אִנּוּן מֵי מַצּוּתָא דִּי נְצוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ וְאִתְקַדַּשׁ בְּהוֹן:

רש״י◄ **הֵמָּה מֵי מְרִיבָה•** הֵם הַנִּזְכָּרִים בְּמָקוֹם אַחֵר: (סנהדרין ק״א ב) אֶת אֵלּוּ רָאוּ אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה, שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לוֹקֶה בַּמַּיִם, לְכָךְ גָּזְרוּ (שמות א): ״כָּל־הַבֵּן הַיְלוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ״. **וַיִּקָּדֵשׁ בָּם•** שֶׁמֵּתוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־יָדָם, (זבחים קט״ו ב) שֶׁכְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִּין בִּמְקֻדָּשָׁיו, הוּא יָרֵאוּי וּמִתְקַדֵּשׁ עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהילים סח): ״נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ״, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא י): ״בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ״.

◆ יום רביעי ו׳ תמוז ◆

(יד) **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ:**

יד וּשְׁלַח מֹשֶׁה אִזְגַּדִּין מֵרְקָם לְוָת מַלְכָּא דֶּאֱדוֹם כִּדְנַן אֲמַר אָחוּךְ יִשְׂרָאֵל אַתְּ יְדַעְתְּ יָת כָּל עָקְתָא דִּי אַשְׁכַּחְתָּנָא:

רש״י◄ **אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל•** מָה רָאָה לְהַזְכִּיר כָּאן אַחֲוָה? אֶלָּא אָמַר לוֹ: אַחִים אֲנַחְנוּ, בְּנֵי אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (בראשית טו): ״כִּי־גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ״, וְעַל שְׁנֵינוּ הָיָה אוֹתוֹ הַחוֹב לְפָרְעוֹ. **אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה•** לְפִיכָךְ פִּירַשׁ אֲבִיכֶם מֵעַל אָבִינוּ (שם לו): ״וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו״ — מִפְּנֵי הַשְּׁטַר־חוֹב הַמֻּטָּל עֲלֵיהֶם, וְהִטִּילוֹ עַל יַעֲקֹב.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁאֲנִי שָׁוֶה לָהֶם יִכָּתֵב עָלַי עַל מַה נֶּעֱנַשְׁתִּי לְפִיכָךְ כְּתִיב **יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי** וְגוֹ׳ עַד כָּאן, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז ה׳ בְּאוֹמְרוֹ **וַיֹּאמֶר** לְשׁוֹן רוֹמְמוּת לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן שֶׁנִּכְתַּב חֶטְאָם שֶׁעָלָיו מֵתוּ שֶׁהוּא יַעַן לֹא וְגוֹ׳, וְלֹא יִחְשְׁבוּ הַדּוֹרוֹת שֶׁהֵם שָׁוִים לַדּוֹר הָרַע ח״ו: תורה יג

יג) הֵמָּה מֵי מְרִיבָה וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר הֵמָּה מַיִם אֲשֶׁר רָבוּ בְּנֵי וְגוֹ׳, עוֹד מֵאוֹמְרוֹ **רָבוּ אֶת ה׳** זֶה יַגִּיד שֶׁמְּדַבֵּר עַל יִשְׂרָאֵל וּמֵאוֹמְרוֹ **וַיִּקָּדֵשׁ בָּם** מַשְׁמַע שֶׁמְּדַבֵּר עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וְנִרְאֶה שֶׁהַכָּתוּב בָּא לְתֵת טַעַם לְהַקְפָּדָתוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ בְּעִנְיָן זֶה, וְאָמַר **הֵמָּה מֵי מְרִיבָה** וְגוֹ׳ וּמְרִיבָה זוֹ מִצְדִּיקָהּ הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר רָבוּ** פֵּרוּשׁ שֶׁטָּעֲנוּ טַעֲנָה נֶגֶד ה׳, וְצָדְקוּ בְּטַעֲנַת מְרִיבָתָם, **וַיִּקָּדֵשׁ בָּם** פֵּרוּשׁ עָשָׂה ה׳ דְּבָרִים לְהִתְקַדֵּשׁ בֵּינֵיהֶם פֵּרוּשׁ בְּיִשְׂרָאֵל בַּמָּה שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶל הַסֶּלַע אֲשֶׁר יִרְצוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּזֶה יִרְאוּ כֹּחַ הַשְּׁלִיט שֶׁהֲגַם שֶׁהֵבִיאָם בַּמִּדְבָּר לֹא מְקוֹם וְגוֹ׳ וּמַיִם אֵין יוֹצִיא לָהֶם בְּמַאֲמָרוֹ מַיִם מִכָּל מִין סֶלַע אֲשֶׁר תִּהְיֶה לִפְנֵיהֶם, וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא עָשׂוּ כֵּן לָכֵן הִקְפִּיד ה׳ עֲלֵיהֶם וְאָמַר לָכֵן וְגוֹ׳, וְרַז״ל אָמְרוּ (שם) וַיִּקָּדֵשׁ בָּם בְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁגָּזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יָבִיאוּ וְגוֹ׳, וְע׳ פָּנִים לַתּוֹרָה: תורה יד

יד) אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ וְגוֹ׳. טַעַם אוֹמְרוֹ **אָחִיךָ,** גַּם אוֹמְרוֹ **אַתָּה יָדַעְתָּ,** לוֹמַר כִּי תְּלָאָה זוֹ לֹא נִסְבְּבָה מִמֶּנִּי אֶלָּא מֵאֲבוֹתֵינוּ וַאֲנִי וְאַתָּה אַחִים שָׁוִים בַּדָּבָר, שֶׁשְּׁטָר זֶה שֶׁל הַתְּלָאָה הָיָה כָּתוּב עַל אָבִינוּ וְאֶחָד מִן הָאַחִים פְּרָעוֹ, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז״ל (ב״ר פפ״ב), בַּפָּסוּק וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ וְזֶה לְשׁוֹנָם מִפְּנֵי הַחוֹב שֶׁלֹּא רָצָה לִפְרֹעַ חוֹב אָבִיו עַד כָּאן, וְאוֹמְרוֹ **אַתָּה יָדַעְתָּ** פֵּרוּשׁ כְּבָר קֹדֶם הֱיוֹת לָנוּ הַתְּלָאָה יָדַעְתָּ אוֹתָהּ שֶׁגְּזֵרָה בֵּין הַבְּתָרִים, וְדָבָר זֶה דָּוְקָא הוּא שֶׁיָּדְעוּ, וְלָזֶה הִקְדִּיק לוֹמַר אַתָּה, הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הָיוּ חוֹשְׁבִים כִּי מִקְרֵה הַיְרִידָה הָיָה לָהֶם לִהְיוֹת עֲבָדִים וּשְׁפָלִים, וְאוֹמְרוֹ **וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ מִלְּבַד הַגָּלוּת בְּמִצְרַיִם, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתַב בְּתוֹסְפוֹת בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (י״ז), בַּמָּה שֶׁאָמְרוּ שָׁם בַּגְּמָרָא וְזֶה לְשׁוֹנָם לְעוֹלָם אַל יִשְׁנֶה אָדָם אֶת בְּנוֹ בֵּין הַבְּנִים שֶׁבִּשְׁבִיל ב׳ סְלָעִים מִילֶת וְכוּ׳ נִתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר וְיָרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם עַד כָּאן, וְהִקְשׁוּ הַתּוֹסְפוֹת וְהָלֹא הַגְּזֵרָה הָיְתָה מִבֵּין הַבְּתָרִים,

(טו) **וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ:**

טו וּנְחָתוּ אֲבָהָתָנָא לְמִצְרַיִם וִיתֵבְנָא בְּמִצְרַיִם יוֹמִין סַגִּיאִין וְאַבְאִישׁוּ לָנָא מִצְרָאֵי וְלַאֲבָהָתָנָא:

רש״י ◄ **וַיָּרֵעוּ לָנוּ** • סָבַלְנוּ צָרוֹת רַבּוֹת. **וְלַאֲבֹתֵינוּ** • מִכָּאן, שֶׁהָאֲבוֹת מִצְטַעֲרִים בַּקֶּבֶר כְּשֶׁפֻּרְעָנוּת בָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל.

(טז) **וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קְצֵה גְבוּלֶךָ:**

טז וְצַלֵּינָא קֳדָם יְיָ וְקַבִּיל צְלוֹתָנָא וּשְׁלַח מַלְאָכָא וְאַפְּקָנָא מִמִּצְרָיִם וְהָא אֲנַחְנָא בְּרֵקַם קַרְתָּא דְּבִסְטַר תְּחוּמָךְ:

רש״י ◄ **וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ** • בַּבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָנוּ אָבִינוּ (בראשית כז): ״הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב״, שֶׁאָנוּ צוֹעֲקִים וְנַעֲנִים. **מַלְאָךְ** • זֶה מֹשֶׁה. מִכָּאן, שֶׁהַנְּבִיאִים קְרוּאִים ״מַלְאָכִים״, וְאוֹמֵר (דה״ב ב לו): ״וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים״.

(יז) **נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ:**

יז נְעִבַּר כְּעַן בְּאַרְעָךְ לָא נְעִבַּר בַּחֲקַל וּבְכַרְם וְלָא נִשְׁתֵּי מֵי גּוּב בְּאֹרַח מַלְכָּא נֵזֵל לָא נִסְטֵי לְיַמִּינָא וְלִסְמָאלָא עַד דִּנְעִבַּר תְּחוּמָךְ:

רש״י ◄ **נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ** • אֵין לְךָ לְעוֹרֵר עַל הַיְרֻשָּׁה שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא פָּרַעְתָּ הַחוֹב, עֲשֵׂה לָנוּ עֵזֶר מְעַט לַעֲבֹר דֶּרֶךְ אַרְצֶךָ. **וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר** • (במדבר רבה) ״מֵי בוֹרוֹת״ הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, אֶלָּא כַּךְ אָמַר מֹשֶׁה: אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדֵינוּ מָן לֶאֱכֹל וּבְאֵר לִשְׁתּוֹת, לֹא נִשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ, אֶלָּא נִקְנֶה מִכֶּם אֹכֶל וּמַיִם לַהֲנָאַתְכֶם. מִכָּאן לְאַכְסָנַאי, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לֶאֱכֹל, יִקְנֶה מִן הַחֲנֻנִי, כְּדֵי לְהַנּוֹת אֶת אֶשְׁפִּיזוֹ. **דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ וְגוֹ׳** • אָנוּ חוֹסְמִים אֶת בְּהֶמְתֵּנוּ וְלֹא יִטּוּ לְכָאן וּלְכָאן לֶאֱכֹל.

(יח) **וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ:**

יח וַאֲמַר לֵהּ אֱדוֹמָאָה לָא תְעִבַּר בִּתְחוּמִי דִּילְמָא בְּדִקָּטְלִין בְּחַרְבָּא אֶפּוֹק לְקֳדָמוּתָךְ:

רש״י ◄ **פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ** • אַתֶּם מִתְגָּאִים בַּקּוֹל שֶׁהוֹרִישְׁכֶם אֲבִיכֶם, וַאֲמַרְתֶּם: ״וַנִּצְעַק אֶל־ה׳ וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ״, וַאֲנִי אֵצֵא עֲלֵיכֶם בַּמֶּה שֶׁהוֹרִישַׁנִי אָבִי (בראשית כז): ״וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה״.

(יט) **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמְּסִלָּה נַעֲלֶה וְאִם־מֵימֶיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנִי וְנָתַתִּי מְכִרָם רַק אֵין־דָּבָר בְּרַגְלַי אֶעֱבֹרָה:**

יט וַאֲמַרוּ לֵהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹרַח כְּבִישָׁא נִסַּק וְאִם מַיָּיךְ נִשְׁתֵּי אֲנָא וּבְעִירִי וְאֵיהַב דְּמֵיהוֹן לְחוֹד לֵית פִּתְגַּם דְּבִישׁ בְּרַגְלַי אֶעְבַּר:

רש״י ◄ **רַק אֵין־דָּבָר** • אֵין שׁוּם דָּבָר מַזִּיקְךָ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְתֵרְצוּ שֶׁאִם לֹא הָיָה שִׁנּוּי שֶׁעָשָׂה יַעֲקֹב לְיוֹסֵף הָיָה הַגָּלוּת בְּמָקוֹם אַחֵר בְּלֹא כָּל כָּךְ תֹּקֶף הַשִּׁעְבּוּד אֲשֶׁר הִפְלִיאוּ לְמָרֵר חַיֵּיהֶם, מֵעַתָּה הֱיוֹת הַגָּלוּת בְּמִצְרַיִם הוּא נוֹסָף עַל הַיְדוּעַ בַּגְּזֵרָה, לָזֶה אָמַר **וַיֵּרְדוּ** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ וְעוֹד לָנוּ שֶׁהָיְתָה הַתְּלָאָה בְּמָקוֹם זֶה הָרַע יָמִים רַבִּים **וַיָּרֵעוּ לָנוּ** וְגוֹ׳, וְנִתְכַּוְּנוּ גַּם כֵּן בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר שֶׁהֵם פָּרְעוּ שְׁטַר חוֹב וּמִצַּד זֶה זָכוּ בָּאָרֶץ, וְהוֹדִיעוּם גַּם כֵּן כִּי פָּרְעוּ פֵּרָעוֹן גָּדוֹל בְּכָל כָּךְ צַעַר וְזָמָן אָרֹךְ כְּאוֹמְרוֹ **יָמִים רַבִּים**: תורה טו **יז) נַעֲבְרָה** נָא בְאַרְצֶךָ. וְלֹא אָמַר נָא נַעֲבֹרָה, אִם נְפָרְשָׁהּ לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה נִתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ הַבַּקָּשָׁה לְאַרְצוֹ שֶׁהוּא עִקַּר הַשְּׁאֵלָה שֶׁיִּהְיֶה הַמַּעֲבָר בְּאַרְצוֹ, וְאִם נְפָרְשָׁהּ לְשׁוֹן זְמָן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (ב״ר פ׳ מ״ד) שֶׁאֶחָד מִג׳ עִבּוּ״ם שֶׁנָּתַן ה׳ לְזַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הוּא אֱדוֹם, לָזֶה דִּקְדֵּק מֹשֶׁה בִּשְׁלִיחוּת זֶה וְאָמַר שֶׁכָּל הַתְּנָאִים שֶׁהוּא מַתְנֶה עַל עַצְמוֹ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאל וְגוֹ׳ כָּל זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בַּהַעֲבָרָה שֶׁל עַתָּה, אֲבָל כְּשֶׁיַּעַבְרוּ לְעָתִיד לָבוֹא כִּי מֹשֶׁה הוּא אֲשֶׁר יִהְיֶה מוֹשִׁיעַ וְרַב אָז לֹא יִקָּבֵל עָלָיו כָּל הַתְּנָאִים אֶלָּא לְהוֹרִישָׁם וּלְהוּמָם וְלָבֹז בִּזָּם דִּכְתִיב (עובדיה׳ א) בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וְגוֹ׳ וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְגוֹ׳: תורה יח

(כ) וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד חֲזָקָה׃

רש״י◄ **וּבְיָד חֲזָקָה** • בְּהַבְטָחַת זְקֵנָנוּ (שם): ״וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו״.

כ וַאֲמַר לָא תְּעִבַּר וּנְפַק אֱדוֹמָאָה לְקַדְמוּתֵהּ בְּחֵיל רַב וּבִידָא תַקִּיפָא׃

(כא) וַיְמָאֵן אֱדוֹם נְתֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו׃ פ

כא וְסָרִיב אֱדוֹמָאָה שְׁבֵק יָת יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּר בִּתְחוּמֵהּ וּסְטָא יִשְׂרָאֵל מִלְּוָתֵהּ׃

◆ יום חמישי ז׳ תמוז ◆

(כב) וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הֹר הָהָר׃

רש״י◄ **כָּל־הָעֵדָה** • כֻּלָּם שְׁלֵמִים וְעוֹמְדִים לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ, שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן אֶחָד מֵאוֹתָם שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עֲלֵיהֶם, שֶׁכְּבָר כָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר, וְאֵלּוּ מֵאוֹתָן שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (דברים ד): ״חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם״. **הֹר הָהָר** • הַר עַל גַּבֵּי הַר, כְּתַפּוּחַ קָטָן עַל גַּבֵּי תַּפּוּחַ גָּדוֹל. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֶעָנָן הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וּמַשְׁוֶה אֶת הֶהָרִים, שְׁלֹשָׁה נִשְׁאֲרוּ בָּהֶן: הַר סִינַי – לַתּוֹרָה, וְהַר נְבוֹ – לִקְבוּרַת מֹשֶׁה. וְהֹר הָהָר – לִקְבוּרַת אַהֲרֹן.

כב וּנְטָלוּ מֵרְקָם וַאֲתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנִשְׁתָּא לְהֹר טוּרָא׃

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדוֹם לֵאמֹר׃

רש״י◄ **עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדוֹם** • מַגִּיד, שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁנִּתְחַבְּרוּ כָּאן לְהִתְקָרֵב לְעֵשָׂו הָרָשָׁע, נִפְרְצוּ מַעֲשֵׂיהֶם וְחָסְרוּ הַצַּדִּיק הַזֶּה, וְכֵן הַנָּבִיא אוֹמֵר לִיהוֹשָׁפָט (ד״ה ב כ): ״בְּהִתְחַבְּרְךָ עִם־אַחַזְיָהוּ פָּרַץ ה׳ אֶת מַעֲשֶׂיךָ״.

כג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּהֹר טוּרָא עַל תְּחוּם אַרְעָא דֶאֱדוֹם לְמֵימָר׃

(כד) יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל־עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמֵי מְרִיבָה׃

כד יִתְכְּנֵשׁ אַהֲרֹן לְעַמֵּהּ אֲרֵי לָא יֵיעוּל לְאַרְעָא דִּי יְהָבִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל דִּי סְרֶבְתּוּן עַל מֵימְרִי לְמֵי מַצּוּתָא׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כג) וַיֹּאמֶר ה׳ וְגוֹ׳ עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֱדוֹם וְגוֹ׳. טַעַם שֶׁהִקְּרָךְ לוֹמַר **עַל גְּבוּל** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ עַל סִבַּת הַגָּעָתָם לִגְבוּל רִשְׁעָה נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן, שוּב בָּא לְיָדִי מִדְרָשׁ אֶחָד (ילקוט כ״ו) וְזֶה לְשׁוֹנָם בְּהִתְחַבְּרְךָ לְרָשָׁע וְגוֹ׳ בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְחַבְּרוּ לֶאֱדוֹם חָסְרוּ צַדִּיק אֶחָד עַד כָּאן, וְהֵם הַדְּבָרִים עַצְמָן שֶׁרָמַזְנוּ בַּמַּאֲמַר עַל גְּבוּל וְגוֹ׳, וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְבָּאֵר אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** שֶׁיָּצָו ה׳ לְמֹשֶׁה לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל פְּרָט זֶה שֶׁרָמַז בַּמַּאֲמַר **עַל גְּבוּל** שֶׁהִתְחַבְּרָם לָרָשָׁע סִבֵּב פְּטִירַת הַצַּדִּיק, וְהַגֵּם שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה זוֹ עָלָיו, אֲפָשַׁר שֶׁהָיָה חַי עוֹד יָמִים, עוֹד לוֹמַר מְגַלְגְּלִין חוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב, וּבְדֶרֶךְ רָמַז כֵּיוָן שֶׁאַהֲרֹן עוֹמֵד עִם מֹשֶׁה לַגְּאוּלָה הָעָתִידָה כְּאוֹמְרָם ז״ל (שם) בַּפָּסוּק וְעָנְתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, וּגְאוּלָה הָעָתִידָה הִיא מִיַּד אֱדוֹם שֶׁהִיא מַלְכוּת ס״מ לָזֶה אָמַר **עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֱדוֹם** פֵּרוּשׁ עַל סִבַּת גְּבוּלָם אֲשֶׁר הִגְבִּיל ה׳ קֵץ לֶאֱדוֹם לִמְסֹר בְּיַד יִשְׂרָאֵל לָזֶה שֶׁם יֵאָסֵף אַהֲרֹן, וְגָמַר אוֹמֵר **אֶל עַמָּיו** לִרְמוֹז לְעַמָּיו הָעָתִידִים לָרֶשֶׁת אֶרֶץ אֱדוֹם

ע״כ: תורה כד

כד) עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם אֶת פִּי. לְפִי דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (שם) שֶׁכְּתַבְתִּי לְמַעְלָה שֶׁיִּחֵד מַאֲמַר **מְרִיתֶם פִּי** כְּנֶגֶד אֲשֶׁר אָמַר לָהֶם לִשְׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד עַל הַסֶּלַע בָּחַר ה׳ לְיַחֵד פְּרָט זֶה לְמִיתַת אַהֲרֹן כִּי הוּא שִׁגְיוֹן שָׁלֵם בְּעֵרֶךְ אַהֲרֹן, שֶׁהַגַּם שֶׁמֹּשֶׁה לֹא שָׁנָה הָיָה לְאַהֲרֹן לִשְׁנוֹת הַפֶּרֶק וּכְשֶׁלֹּא שָׁנָה הֵרֵי הִמְרָה אֶת פִּי ה׳, אֲבָל עַל ג׳ דְּבָרִים הָרְשׁוּמִים בְּדִבְרֵיהֶם לֹא הָיָה אֶלָּא מַסְכִּים לְמַעֲשֵׂה מֹשֶׁה, שֶׁהַהַכָּאָה מֹשֶׁה לְבַדּוֹ הִכָּה, וְהוֹצָאַת מַיִם מִסֶּלַע שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים יִשְׂרָאֵל גַּם כֵּן הוּא מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁהִסְכִּים אַהֲרֹן, וְכֵן מַאֲמַר **הַמִּן הַסֶּלַע הַזֶּה** הוּא דִּבְרֵי מֹשֶׁה לְבַדּוֹ, וְתִמְצָא שֶׁפְּרָט זֶה שֶׁל חֵטְא הַמִּן הַסֶּלַע יִחֲדוֹ ה׳ לְמֹשֶׁה בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ (דברים ל״ב) עֲלֵה וְגוֹ׳ וּמֹת וְגוֹ׳ עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם וְגוֹ׳ שֶׁפֵּרֵשׁ בָּהּ מַעַל, וּלְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ

(כה) קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר׃

כה דְּבַר יָת אַהֲרֹן וְיָת אֶלְעָזָר בְּרֵהּ וְתַסֵּיק יָתְהוֹן לְהַר טוּרָא׃

רש״י◄ קַח אֶת־אַהֲרֹן • בְּדִבְרֵי נִחוּמִים. אֱמֹר לוֹ: אַשְׁרֶיךָ שֶׁתִּרְאֶה כִּתְרְךָ נָתוּן לְבִנְךָ, מַה שֶּׁאֵין אֲנִי זַכַּאי לְכָךְ.

(כו) וְהַפְשֵׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם׃

כו וְאַשְׁלַח יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשׁוֹהִי וְתַלְבֵּשְׁנוּן יָת אֶלְעָזָר בְּרֵהּ וְאַהֲרֹן יִתְכְּנֵשׁ וִימוּת תַּמָּן׃

רש״י◄ אֶת־בְּגָדָיו • אֶת בִּגְדֵי כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה הַלְבִּישֵׁהוּ, וְהַפְשִׁיטֵם מֵעָלָיו לְתִתָּם עַל בְּנוֹ בְּפָנָיו. אָמַר לוֹ: ״הִכָּנֵס לַמְּעָרָה״, וְנִכְנַס. רָאָה מִטָּה מֻצַּעַת וְנֵר דָּלוּק. אָמַר לוֹ: ״עֲלֵה לַמִּטָּה״ – וְעָלָה, ״פְּשֹׁט יָדֶיךָ״ – וּפָשַׁט, ״קְמֹץ פִּיךָ״ – וְקָמַץ, ״עֲצֹם עֵינֶיךָ״ – וְעָצַם, מִיָּד חָמַד מֹשֶׁה לְאוֹתָהּ מִיתָה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (דברים לב): ״כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ״ – מִיתָה שֶׁנִּתְאַוִּיתָ לָהּ.

(כז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר לְעֵינֵי כָּל־הָעֵדָה׃

כז וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ וּסְלִיקוּ לְהַר טוּרָא לְעֵינֵי כָּל כְּנִשְׁתָּא׃

רש״י◄ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה • (במדבר רבה) אַף־עַל־פִּי שֶׁהַדָּבָר קָשֶׁה לוֹ, לֹא עִכֵּב.

(כח) וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר׃

כח וְאַשְׁלַח מֹשֶׁה יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשׁוֹהִי וְאַלְבֵּישׁ יָתְהוֹן יָת אֶלְעָזָר בְּרֵהּ וּמִית אַהֲרֹן תַּמָּן בְּרֵישׁ טוּרָא וּנְחַת מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן טוּרָא׃

(כט) וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ אֶת־אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל׃

כט וַחֲזוֹ כָּל כְּנִשְׁתָּא אֲרֵי מִית אַהֲרֹן וּבְכוֹ יָת אַהֲרֹן תְּלָתִין יוֹמִין כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה וְגוֹ׳ • (שם) כְּשֶׁרָאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר יוֹרְדִים וְאַהֲרֹן לֹא יָרַד, אָמְרוּ: הֵיכָן הוּא אַהֲרֹן? אָמַר לָהֶם: מֵת. אָמְרוּ: אֶפְשָׁר, מִי שֶׁעָמַד כְּנֶגֶד הַמַּלְאָךְ וְעָצַר אֶת הַמַּגֵּפָה יִשְׁלֹט בּוֹ מַלְאַךְ הַמָּוֶת? מִיָּד בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַחֲמִים וְהֶרְאוּהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לָהֶם מוּטָל בַּמִּטָּה, רָאוּ – וְהֶאֱמִינוּ. **כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל** • הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים; לְפִי שֶׁהָיָה אַהֲרֹן רוֹדֵף שָׁלוֹם וּמֵטִיל אַהֲבָה בֵּין בַּעֲלֵי מְרִיבָה וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. **כִּי גָוַע** • אוֹמֵר אֲנִי

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מַאֲמָר זֶה בָּא עַל פֵּרֻט חֵטְא אוֹמְרוֹ **הַמּוֹן הַסֶּלַע** שֶׁפֵּרֵט, וְדָבָר זֶה בִּפְרָט אֵין חֵלֶק לְאַהֲרֹן בּוֹ כִּי לָמָּה יֵעָנֵשׁ אַהֲרֹן אִם מֹשֶׁה אָמַר דִּבּוּר בִּלְתִּי הָגוּן, בִּשְׁלָמָא בְּעִנְיַן הַסֶּלַע וּבְהַכָּאָתָהּ הֵם דְּבָרִים שֶׁבָּא שְׁלִיחוּת מֵה׳ לְאַהֲרֹן עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְיֵעָנֵשׁ עַל שִׁנּוּי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בּוֹ מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם מֹשֶׁה יְדַבֵּר דְּבָרִים לֹא הֲגוּנִים אֵין אַהֲרֹן נִתְפָּס עָלָיו, אֶלָּא שֶׁכְּלָלוֹ ה׳ עִם מֹשֶׁה לְצַד עִקַּר הַדָּבָר שֶׁשָּׁגְגוּ בּוֹ יַחַד: תורה כה

כו) וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו. אָמַר אֶת **אַהֲרֹן** אֶת **בִּגְדָיו** שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהֵם ב׳ הַפְשָׁטוֹת, הֲגַם שֶׁאֵין זֶה צַחוּת לָשׁוֹן עִם כָּל זֶה אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁהַבְּגָדִים שֵׁיַּפְשִׁיט יִהְיוּ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה לֹא בִּגְדֵי עַצְמוֹ, לָזֶה אָמַר **הַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן** לְגוּפוֹ וְחָזַר וְהִתְנָה שֶׁהַהַפְשָׁטָה הִיא **אֶת בִּגְדָיו** הַמְיֻחָדִים לוֹ לְאַהֲרֹן שֶׁהֵם בִּגְדֵי כְּהֻנָּה וַעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר **וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת אֶלְעָזָר,** וְזֶה לֹא הָיָה נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר וְהַפְשֵׁט אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו שֶׁאָז אֵין כָּאן יִתּוּר לִדְרֹשׁ מִמֶּנּוּ אֶלָּא הַדְּבָרִים כִּפְשָׁטָן, וּכְאִלּוּ אָמַר וְהַפְשֵׁט אַהֲרֹן מִבְּגָדָיו, וּמֵאֲמַר **אֶת בִּגְדָיו** הוּא גְּזֵרַת וְהַפְשֵׁט, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אוֹמְרוֹ **וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן** מַאֲמַר **אֶת אַהֲרֹן** הוּא גְּזֵרַת וְהַפְשֵׁט וְנִשְׁאַר מַאֲמַר **אֶת בִּגְדָיו** מִיֻּתָּר לְדָרְשָׁה:

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ הַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן וְהַפְשָׁטָה זוֹ אֵינֶנָּה אֶלָּא מִבְּגָדָיו וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֶת בִּגְדָיו,** אֲבָל יֵשׁ לוֹ מַלְבּוּשׁ אַחֵר תַּכְרִיךְ וּמִיָּד, וְהוּא מַאֲמָרָם ז״ל (יַלְקוּט כְּאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם הָיָה אַהֲרֹן מִתְפַּשֵּׁט וּמִתְלַבֵּשׁ בְּעַנְנֵי כָּבוֹד, וּמֵעַתָּה לֹא נִשְׁאַר אַהֲרֹן מֻפְשָׁט מֵהַמַּלְבּוּשׁ אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁהָיָה מַפְשִׁיטוֹ מֹשֶׁה לֹא הָיָה נִפְשָׁט אֶלָּא מִבְּגָדָיו וְהָיָה מַלְבִּישׁ הָעָנָן כָּל חֵלֶק וְחֵלֶק הַנִּפְשָׁט מִמֶּנּוּ: תורה כז

שֶׁהַמְתַרְגֵּם "דְּהָא מִית", טוֹעֶה הוּא, אֶלָּא־אִם־כֵּן מְתַרְגֵּם וַיִּרְאוּ – "וְאִתְחַזְיוּ", שֶׁלֹּא אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה "כִּי" זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "דְּהָא", אֶלָּא עַל מִדְרַשׁ שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד, וְכִדְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ (ראש השנה ג): אַל תִּקְרֵי "וַיִּרְאוּ" אֶלָּא "וַיֵּרָאוּ", וְעַל לָשׁוֹן זֶה נוֹפֵל לָשׁוֹן "דְּהָא", לְפִי שֶׁהוּא נְתִינַת טַעַם לְמַה שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ. לָמָּה "וַיֵּרָאוּ"? לְפִי שֶׁהָרֵי מֵת אַהֲרֹן. אֲבָל עַל תַּרְגּוּם "וַחֲזוֹ כָּל כְּנִישְׁתָּא" אֵין לְשׁוֹן "דְּהָא" נוֹפֵל אֶלָּא לְשׁוֹן "אֲשֶׁר", שֶׁהוּא מִגִּזְרַת שִׁמּוּשׁ "אִי", שֶׁמָּצִינוּ "אִם" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אֲשֶׁר", כְּמוֹ (איוב כא): "וְאִם־מַדּוּעַ לֹא־תִקְצַר רוּחִי". וְהַרְבֵּה מִפֹּרָשִׁים מִזֶּה הַלָּשׁוֹן (שם יד): "אִם חֲרוּצִים יָמָיו".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ׳ 253)

וּמַטִּיל אַהֲבָה בֵּין בַּעֲלֵי מְרִיבָה וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ (רש״י כ, כט) הַתֵּבוֹת "בֵּין בַּעֲלֵי מְרִיבָה" מְיֻתָּרוֹת לִכְאוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַחִדּוּשׁ הוּא שֶׁגַּם הַנָּשִׁים בָּכוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם לְגַבֵּי הָאֲנָשִׁים הָיָה חִדּוּשׁ: כְּלָם בָּכוּ, כַּכָּתוּב "**כֹּל** בֵּית יִשְׂרָאֵל". וְהֵינוּ: **כֹּל** - מַרְבֶּה כָּל הַזְּכָרִים. **בֵּית יִשְׂרָאֵל** - מַרְבֶּה גַּם הַנָּשִׁים.

כא (א) **וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי׃**

א וּשְׁמַע כְּנַעֲנָאָה מַלְכָּא דַעֲרַד יָתֵב דְּרוֹמָא אֲרֵי אֲתָא יִשְׂרָאֵל אֹרַח מְאַלְּיָא וְאַגַּח קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל וּשְׁבָא מִנֵּהּ שִׁבְיָא׃

רש״י◄ **וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי•** שָׁמַע שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד כו׳, כִּדְאִיתָא בְּ׳רֹאשׁ הַשָּׁנָה׳ (דף ג). וַעֲמָלֵק מֵעוֹלָם רְצוּעַת מַרְדּוּת לְיִשְׂרָאֵל, מְזֻמָּן בְּכָל עֵת לְפֶרְעָנוּת. **יֹשֵׁב הַנֶּגֶב•** זֶה עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג): "עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב", וְשִׁנָּה אֶת לְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן כְּנַעַן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָתֵת כְּנַעֲנִים בְּיָדָם, וְהֵם אֵינָם כְּנַעֲנִין, רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְבוּשֵׁיהֶם כִּלְבוּשֵׁי עֲמָלֵקִים וּלְשׁוֹנָם לְשׁוֹן כְּנַעַן; אָמְרוּ: "נִתְפַּלֵּל סְתָם", שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי". **דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים•** דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב שֶׁהָלְכוּ בָהּ הַמְרַגְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב". דָּבָר אַחֵר: "דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים" דֶּרֶךְ הַתַּיָּר הַגָּדוֹל הַנּוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם י): "דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה". **וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי•** אֵינָהּ אֶלָּא שִׁפְחָה אַחַת (ילקוט בשם מדרש)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש חל״ח עמ׳ 83 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הַדֶּרֶךְ לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי . . כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל

דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים – דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב שֶׁהָלְכוּ בָהּ הַמְרַגְּלִים . .

דָּבָר אַחֵר: . . דֶּרֶךְ הַתַּיָּר הַגָּדוֹל הַנּוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם.. (כא, א. ובפרש״י)

וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: שְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים בְּ"דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים" מוֹרִים עַל שְׁנֵי אוֹפַנִּים שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְיַצְּבִים לַמִּלְחָמָה נֶגֶד עֲמָלֵק (כֹּחוֹת הַ׳לְּעוּמַּת זֶה׳) הַמְנַגֵּד לַקְּדֻשָּׁה וּמְנַצְּחִים אוֹתוֹ.

"דֶּרֶךְ . . שֶׁהָלְכוּ בָהּ הַמְרַגְּלִים" - הַמּוֹרָה עַל עֲבוֹדַת ה׳ שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת. וּכְמוֹ הַמְרַגְּלִים שֶׁתָּרוּ אֶת הָאָרֶץ, שֶׁתַּפְקִידָם הָיָה לִמְצוֹא הַדֶּרֶךְ הַקַּלָּה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע (עֲבוֹדָה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל. טַעַם אוֹמְרוֹ **בְּיִשְׂרָאֵל** וְלֹא אָמַר עִם יִשְׂרָאֵל וּכְמוֹ שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי הֵם הָיוּ סִבָּה לְמִלְחָמָה זוֹ לְצַד חֶטְאָם, גַּם מַה שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ **וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי** פֵּרוּשׁ מִמֶּנּוּ הָיָה הַסּוֹבֵב לִשְׁבּוֹת שִׁבְיוֹ, וְהַחֵטְא הוּא שֶׁהֵם הָיוּ סִבָּה לְהֶעְדֵּר הַצַּדִּיק מֵחֶמַת מֵי מְרִיבָה דִּכְתִיב (תְּהִלִּים ק״ו) וַיַּקְצִיפוּ עַל מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם, וְלֹא לְמֹשֶׁה בִּלְבַד אֶלָּא גַּם לְאַהֲרֹן כַּמּוּבָן מֵהָעִנְיָן אֶלָּא שֶׁמַּזְכִּיר מֹשֶׁה שֶׁהוּא הָעִקָּר:

וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי וְגוֹ׳. יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה לֹא חָרְדוּ יִשְׂרָאֵל בִּרְאוֹתָם שֶׁעַם אֶחָד לָקַח מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבִי וְיֹאמְרוּ אִם עַם אֶחָד עָשָׂה בָהֶם פֶּרֶץ מַה יַּעֲשׂוּ בִּכְנִיסָתָם לָאָרֶץ, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁנִּתְרַגֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁהִכּוּ אַנְשֵׁי הָעַי גִּבּוֹר אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כָּאָמוּר שָׁם (יְהוֹשֻׁעַ ז׳), וַהֲגַם כִּי אַחַר כָּךְ נִתְעַצְּמוּ בִּתְפִלָּה וּנְתָנוֹ ה׳ בְּיָדָם, סוֹף כָּל סוֹף לֹא מָצִינוּ שֶׁנִּתְרַגְּשׁוּ מִקֹּדֶם, וְנִרְאֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (בְּמִדְבַּר כְּאן) שֶׁאָמְרוּ שֶׁעַם זֶה עֲמָלֵק הָיָה, וַהֲגַם שֶׁהַכָּתוּב קְרָאוֹ כְּנַעֲנִי הוּא לְצַד שֶׁבָּא בְּמִלְבּוּשׁ כְּנַעֲנִי, וְלָזֶה כְּשֶׁהִתְפַּלְּלוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְּנֵהוּ בְּיָדָם לֹא אָמְרוּ תִּתֵּן אֶת הַכְּנַעֲנִי הַזֶּה, מֵעַתָּה לְצַד שֶׁלֹּא הָיָה מִזּוּ אָמוֹת שֶׁנִּתַּן לָהֶם ה׳ לֹא נִתְרַגְּשׁוּ בִּרְאוֹתוֹ נוֹצַחַ בַּמִּלְחָמָה שֶׁהָרֵי אֵין לָהֶם מִמֶּנּוּ כְּלוּם עוֹד נִרְאֶה שֶׁלֹּא נִתְרַגְּשׁוּ אֶלָּא אָז כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ שֶׁהִגִּיעַ זְמַן שֶׁשָּׁלַם עֲוֹן הָאֱמוֹרִי מַה שֶׁאֵין כֵּן קֹדֶם שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁעֲדַיִן לֹא שָׁלַם עֲוֹנוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְּנוּהוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וְרַז״ל דָּרְשׁוּ בָּזֶה הַרְבֵּה דְּרָשׁוֹת: תורה ב

שֶׁעַל־פִּי שֵׂכֶל) לִכְבֹּשׁ אֶת הָאָרֶץ, וּכְמוֹ כֵן בְּרוּחָנִיּוּת, כַּאֲשֶׁר הַיֵּצֶר הָרַע מַסִּית אֶת הָאָדָם נֶגֶד הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, לוֹחֵם הָאָדָם עִמּוֹ עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בְּמַעֲלַת הַטּוֹב וְהַקְּדֻשָּׁה, וּפְחִיתוּת עֶרֶךְ הָרַע. וּכְלָלוּת מִלְחַמְתּוֹ הִיא עַל־יְדֵי שֵׂכֶל, תַּכְסִיסֵי מִלְחָמָה וְכוּ׳.

"דֶּרֶךְ הַתַּיָּר הַגָּדוֹל" – עֲבוֹדַת הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, הוּא בָּטֵל אֶל הַקָּבָּ"ה וְסוֹמֵךְ עַל "הַתַּיָּר הַגָּדוֹל", אֲרוֹן בְּרִית ה׳, שֶׁלְּפָנָיו מִתְבַּטְּלִים הָאוֹיְבִים בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא, "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרוֹן וְגוֹ׳ קוּמָה ה׳ וְיָפוּצוּ אוֹיְבֶךָ וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ".

ב׳ אוֹפַנִּים אֵלּוּ הֵם בְּהֶתְאֵם לְמַצָּבוֹ שֶׁל הַמִּנַּגֵּד עֲמָלֵק: כַּאֲשֶׁר עֲמָלֵק מְפַחֵד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָכֵן נִלְחָם עַל־יְדֵי תַּכְסִיסִים וְתַחְבּוּלוֹת – שֶׁשִּׁנָּה אֶת לְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן כְּנַעַן, אָז אֶפְשָׁר לְנַצְּחוֹ גַּם עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת.

אוּלָם כַּאֲשֶׁר עֲמָלֵק נִלְחָם בְּאֹפֶן שֶׁל חֲצִפָּה, לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, גַּם כַּאֲשֶׁר הַדָּבָר נוֹגֵד אֶת הַשֵּׂכֶל – הַדֶּרֶךְ לְבַטְּלוֹ הוּא רַק עַל־יְדֵי מְסִירַת נֶפֶשׁ וּבִטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת.

(ב) וַיַּדֵּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־עָרֵיהֶם:

ב וְקַיֵּם יִשְׂרָאֵל קְיָם קֳדָם יְיָ וַאֲמַר אִם מְמָסַר תִּמְסַר יָת עַמָּא הָדֵין בִּידִי וַאֲגַמַּר יָת קִרְוֵיהוֹן:

רש״י ◄ **וְהַחֲרַמְתִּי** • אַקְדִּישׁ שְׁלָלָם לְגָבֹהַּ.

(ג) וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת־עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חָרְמָה: פ

ג וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתֵהּ דְּיִשְׂרָאֵל וּמְסַר יָת כְּנַעֲנָאָה וְגַמַּר יָתְהוֹן וְיָת קִרְוֵיהוֹן וּקְרָא שְׁמָא דַאֲתְרָא חָרְמָה:

רש״י ◄ **וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם** • בַּהֲרִיגָה. **וְאֶת־עָרֵיהֶם** • חֶרְמֵי גָּבֹהַּ.

(ד) וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לִסְבֹב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדָּרֶךְ:

ד וּנְטָלוּ מֵהַר טוּרָא אֹרַח יַמָּא דְּסוּף לְאַקָּפָא יָת אַרְעָא דֶּאֱדוֹם וַעֲקַת נַפְשָׁא דְעַמָּא בְּאָרְחָא:

רש״י ◄ **דֶּרֶךְ יַם־סוּף** • כֵּיוָן שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וּבָאָה עֲלֵיהֶם מִלְחָמָה זוֹ, חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם דֶּרֶךְ יַם סוּף, הוּא הַדֶּרֶךְ שֶׁחָזְרוּ לָהֶם כְּשֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת מְרַגְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א): "וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף". וְכָאן חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם (עיין פ׳ פנחס) שֶׁבַע מַסָּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם י): "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה, שָׁם מֵת אַהֲרֹן". וְכִי בְּמוֹסֵרָה מֵת? וַהֲלֹא בְּהֹר הָהָר מֵת?! אֶלָּא שָׁם חָזְרוּ וְהִתְאַבְּלוּ עָלָיו וְהִסְפִּידוּהוּ כְּאִלּוּ הוּא בִּפְנֵיהֶם. וְצֵא וּבְדֹק בַּמַּסָּעוֹת, וְתִמְצָא שֶׁבַע מַסָּעוֹת מִן מוֹסֵרָה עַד הֹר הָהָר. **לִסְבֹב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם** • שֶׁלֹּא נִתְּנָם לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ. **וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדָּרֶךְ** • בְּטֹרַח הַדֶּרֶךְ שֶׁהֵקִשָּׁה לָהֶם. אָמְרוּ: עַכְשָׁו הָיִינוּ קְרוֹבִים לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וְאָנוּ חוֹזְרִים לַאֲחוֹרֵינוּ, כַּךְ חָזְרוּ אֲבוֹתֵינוּ וְנִשְׁתַּהוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה עַד הַיּוֹם, לְפִיכָךְ קָצְרָה נַפְשָׁם בְּעִנּוּי הַדֶּרֶךְ. וּבִלְשׁוֹן לַעַ״ז אנקרוטלו״ר. וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר "וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם בַּדָּרֶךְ" — בִּהְיוֹתָם בַּדָّרֶךְ, וְלֹא פֵּירֵשׁ בּוֹ בַּמֶּה קָצְרָה, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁתִּמְצָא 'קִיצּוּר נֶפֶשׁ' בַּמִּקְרָא, מְפוֹרָשׁ שָׁם בַּמֶּה קָצְרָה, כְּגוֹן (זכריה יא): "וַתִּקְצַר נַפְשִׁי בָהֶם", וּכְגוֹן (שופטים י): "וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ בַּעֲמַל יִשְׂרָאֵל", וְכָל דָּבָר הַקָּשֶׁה עַל אָדָם, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן "קִצּוּר נֶפֶשׁ", כְּאָדָם שֶׁהַטֹּרַח בָּא עָלָיו וְאֵין דַּעְתּוֹ רְחָבָה לְקַבֵּל אוֹתוֹ הַדָּבָר וְאֵין לוֹ מָקוֹם בְּתוֹךְ לִבּוֹ לָגוּר שָׁם אוֹתוֹ הַצַּעַר. וּבַדָּבָר הַמַּטְרִיחַ נוֹפֵל לְשׁוֹן גֹּדֶל, שֶׁגָּדוֹל הוּא וְכָבֵד עַל הָאָדָם, כְּגוֹן (זכריה יא): "וְגַם נַפְשָׁם בָּחֲלָה בִי" גָּדְלָה עָלַי, (איוב י): "וְיִגְאָה כַּשַּׁחַל תְּצוֹדֵנִי". כְּלָלוֹ שֶׁל פֵּרוּשוֹ: כָּל לְשׁוֹן קִצּוּר נֶפֶשׁ בְּדָבָר – לְשׁוֹן שֶׁאֵין יָכוֹל לְסָבְלוֹ הוּא, שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹבַלְתּוֹ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) אִם נָתֹן תִּתֵּן. כְּפֵל לוֹמַר **נָתֹן תִּתֵּן,** לְצַד שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים אֵיזֶה עַם הוּא לָזֶה אָמְרוּ **אִם נָתֹן** פֵּרוּשׁ אִם הוּא בִּכְלַל הַזּוּ׳ אֻמּוֹת הַנִּתּוּנִים מַה טּוֹב וְאִם לֹא **תִּתֵּן,** וְרַז״ל אָמְרוּ (מִדְרַשׁ לֶקַח טוֹב בָּאן) נָתֹן הַכְּנַעֲנִי תִּתֵּן הַשִּׁבְיָה: תורה ג

(ה) **וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָּה הֶעֱלִיתֻנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל:**

ה **וְאִתְרַעַם עַמָּא בְּמֵימְרָא דַיְיָ וְעִם מֹשֶׁה נְצוֹ לְמָא אַסֵּקְתּוּנָא מִמִּצְרַיִם לְמִמַּת בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי לֵית לַחְמָא וְלֵית מַיָא וְנַפְשָׁנָא עָקַת בְּמַנָּא הָדֵין דְּמֵיכְלֵה קָלִיל:**

רש״י ◄ **בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה.** הִשְׁוּוּ עֶבֶד לְקוֹנוֹ (במ״ר). **לָמָּה הֶעֱלִיתֻנוּ.** שְׁנֵיהֶם שָׁוִים. **וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה.** אַף זֶה לְשׁוֹן ׳קִצּוּר נֶפֶשׁ׳ וּמְאוּס. **בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל.** (ע״ז

ה) לְפִי שֶׁהַמָּן נִבְלָע בָּאֵיבָרִים, קְרָאוּהוּ ״קְלוֹקֵל״, אָמְרוּ: עָתִיד הַמָּן הַזֶּה שֶׁיִּתְפַּח בְּמֵעֵינוּ, כְּלוּם יֵשׁ יָלוּד אִשָּׁה שֶׁמַּכְנִיס וְאֵינוֹ מוֹצִיא?.

(ו) **וַיִּשְׁלַח יְהוָה בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־הָעָם וַיָּמָת עַם־רָב מִיִּשְׂרָאֵל:**

ו **וְגָרֵי יְיָ בְּעַמָּא יָת חִוְיָן קָלָן וּנְכִיתוּ יָת עַמָּא וּמִית עַם סַגִּי מִיִּשְׂרָאֵל:**

רש״י ◄ **אֵת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים.** (במ״ר) שֶׁשּׂוֹרְפִים אֶת הָאָדָם בְּאֶרֶס שִׁנֵּיהֶם. **וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־הָעָם.** יָבֹא נָחָשׁ שֶׁלָּקָה עַל הוֹצָאַת דִּבָּה וְיִפְּרַע מִמּוֹצִיאֵי דִּבָּה, יָבֹא נָחָשׁ שֶׁכָּל הַמִּינִין נִטְעָמִין לוֹ טַעַם אֶחָד (טַעַם עָפָר) וְיִפְּרַע מִכְּפוּיֵי טוֹבָה, שֶׁדָּבָר אֶחָד מִשְׁתַּנֶּה לָהֶם לְכַמָּה טְעָמִים.

(ז) **וַיָּבֹא הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ בַיהוָה וָבָךְ הִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וְיָסֵר מֵעָלֵינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם:**

ז **וַאֲתָא עַמָּא לְמֹשֶׁה וַאֲמָרוּ חַבְנָא אֲרֵי אִתְרַעַמְנָא קֳדָם יְיָ וְעִמָּךְ נְצֵינָא צַלֵּי קֳדָם יְיָ וַיַעְדֵּי מִנָּנָא יָת חִוְיָא וְצַלֵּי מֹשֶׁה עַל עַמָּא:**

רש״י ◄ **וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה.** מִכָּאן לְמִי שֶׁמְּבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ מְחִילָה, שֶׁלֹּא יְהֵא אַכְזָרִי מִלִּמְחֹל.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה. הֲגַם שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁכָּל הַנְּהָגָתָם הִיא עַל פִּי ה׳ וְאֵין מֹשֶׁה עוֹשֶׂה דָּבָר מִדַּעְתּוֹ, אַף עַל פִּי כֵן הִתְרַעֲמוּ עָלָיו שֶׁהִסְכִּים עַל דַּעַת קוֹנוֹ וְלֹא הִפִּיל תְּחִנָּתוֹ לְפָנָיו לַהֲבִיאָם דֶּרֶךְ נְכוֹן לְמוֹעֲדֵי רֶגֶל, וְנִרְאֶה כִּי דִּבְרֵיהֶם כָּאן לֹא הָיוּ לַעֲשׂוֹת גְּזֵרָה עֲלֵיהֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ הַמְרַגְּלִים (י״ד ג׳) לָמָּה ה׳ וּגוֹ׳ נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה אֶלָּא כְּמִי שֶׁמִּתְרַעֵם עַל חֲבֵרוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה, וְזֶה יִקְרָא מְדַבְּרֵי לְשׁוֹן הָרַע, וְלָזֶה שֹׁלַח ה׳ בָּהֶם נְחָשִׁים מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה כְּאוֹמְרָם ז״ל (תַּעֲנִית ח׳.) שֶׁאָלוּ לַנָּחָשׁ וְכוּ׳:

וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה וְגוֹ׳. אוּלַי שֶׁהִרְגִּישׁוּ לְצַד הַסִּבּוּב שֶׁל אֶרֶץ אֱדוֹם וְקָצְרָה נַפְשָׁם בַּדֶּרֶךְ חָשְׁבוּ כִּי זֶה נִסְבַּב לְצַד הֱיוֹת מְזוֹנָם מֵהַמָּן וְלֹא מֵהַלֶּחֶם, וְהַטַּעַם כִּי מִטֶּבַע הוֹלְכֵי דְּרָכִים לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁהוּא קְצָת קָשֶׁה לְהִתְעַכֵּל כִּי בְּאֶמְצָעוּת הַהֲלִיכָה מְמַהֵר לְהִתְעַכֵּל וְכָל שֶׁנִּתְעַכֵּל צְרִיכִין לַמָּזוֹן פַּעַם אַחֶרֶת וְלָזֶה כְּשֶׁהֵם אוֹכְלִים לֶחֶם הֵם מִתְחַזְּקִים וְהוֹלְכִים בְּכֹחַ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּאֲכִילַת הַמָּן שֶׁהוּא דָּבָר רוּחָנִי וְתֵכֶף מִתְעַכֵּל וְזֶה יְסוֹבֵב שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם טֹרַח הַדֶּרֶךְ כִּי הַבֶּטֶן רֵיקָנִית, וְלָזֶה הִקְדִּים הַכָּתוּב **וְאָמַר לִסְבֹּב אֵת אֶרֶץ אֱדוֹם** וְגוֹ׳ וְזֶה סִבָּה לְהַרְגָּשַׁת הָעָם שֶׁדִּבְּרוּ וְאָמְרוּ **אֵין לֶחֶם** וְגוֹ׳, **וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל** פֵּרוּשׁ שֶׁמִּתְקַלְקֵל תֵּכֶף וּמִיָּד וְאֵינוֹ שׁוֹהֶה לְהִתְעַכֵּל, וְרַז״ל אָמְרוּ (במד״ר כ״א) כִּי הַמְדַבְּרִים הָיוּ שִׁיּוּרֵי הָעָם שֶׁנִּגְזְרָה עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה לָמוּת בַּמִּדְבָּר שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם נַחַת רוּחַ בַּמִּדְבָּר וְהָיוּ קָצִים בְּחַיֵּיהֶם מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַנִּכְנָסִים שֶׁהָיָה לָהֶם נַחַת רוּחַ בַּמִּדְבָּר ע״כ: תורה ו

ו) אֵת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים. נִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל דִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה וְהוֹסִיפוּ לַחֲטֹא לְדַבֵּר בֶּאֱלֹהִים שִׁלַּח ה׳ בָּהֶם מַה שֶּׁנּוֹלְדוּ מֵחֶטְאָם, כִּי כְּבָר כָּתַבְנוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים כִּי מִהֶעֱבֶרָה יוֹצֵא מַזִּיק, וּבָזֶה תַּעֲמֹד עַל אֱמִתַּת מַאֲמָרָם ז״ל (תַּעֲנִית שָׁם) שֶׁאָמְרוּ שֶׁאָלוּ לַנָּחָשׁ אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל וְכוּ׳ אַתָּה מַה הֲנָאָה יֵשׁ לְךָ וְהֵשִׁיב אָמְרוּ לְבַעַל הַלָּשׁוֹן עַד כָּאן, פֵּרוּשׁ תְּשׁוּבָתוֹ כִּי יֵשׁ מִין עֲבֵרָה שֶׁמִּמֶּנָּה יֵצֵא מִין נָזֶק שֶׁבּוֹ, וְכָאן נוֹלְדוּ מֵחֶטְאָתָם ב׳ דְּבָרִים נָחָשׁ וְשָׂרָף נָחָשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנַיִם מֵמִית אָדָם וְשׂוֹרֵף הַנֶּפֶשׁ, וַיְשַׁלְּחֵם ה׳ בָּם כְּאוֹמְרוֹ **וַיִּשְׁלַח ה׳ בָּעָם אֵת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים,** וְאָמַר **וַיִּשְׁלַח** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (איוב ח׳) וַיְשַׁלְּחֵם בְּיַד פִּשְׁעָם, **הַנְּחָשִׁים** הֵם כְּנֶגֶד מַה שֶּׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה שֶׁכָּל הַמְדַבֵּר לָשׁוֹן הָרַע בַּחֲבֵרוֹ וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּרַבּוֹ נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ, **וְהַשְּׂרָפִים** הֵם כְּנֶגֶד מַה שֶּׁדִּבְּרוּ בֵּאלֹהִים. שוּב רָאִיתִי בַּמִּדְרָשׁ (רבה כ״א) וְזֶה לְשׁוֹנָם הַשְּׂרָפִים שֶׁהֵם שׂוֹרְפִים הַנֶּפֶשׁ עַד כָּאן, וְזֶה מְכֻוָּן לִדְבָרֵנוּ: תורה ז

ו) הִתְפַּלֵּל וְגוֹ׳ וְיָסֵר וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ **הִתְפַּלֵּל** לְמֹחֹל הַחֵטְא, וְהִנֵּה יִשְׁתַּנֶּה מְחִילַת הַחֵטְא קֹדֶם שֶׁיְּצָא הַמְחַבֵּל לְאַחַר שֶׁיְּצָא שֶׁאָז הַגֵּם שֶׁנִּמְחַל הַחֵטְא צָרִיךְ זְכוּת לְהָסִיר הַמַּזִּיק, וּכְמַאֲמָרָם ז״ל (שבת ל״ב.) וְזֶה לְשׁוֹנָם לְעוֹלָם יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים קֹדֶם שֶׁיְּחֻלֶּה שֶׁאִם יְחֻלֶּה אוֹמְרִים לוֹ הָבֵא זְכוּת וְהִפְּטֵר, לָזֶה נִתְחַכְּמוּ דּוֹר דֵּעָה וְאָמְרוּ כְּנֶגֶד מַה שֶּׁצָּרִיךְ זְכוּת לְהַצָּלָתָם מֵהַנְּחָשִׁים **וְיָסֵר** פֵּרוּשׁ שֶׁיִּתְפַּלֵּל גַּם כֵּן לַה׳ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהָסִיר וְגוֹ׳:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ׳ 142)

מִכָּאן לְמִי שֶׁמְּבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ מְחִילָה, שֶׁלֹּא יְהֵא אַכְזָרִי מִלְּמְחוֹל (רש״י כא, ז) **מִכָּאן** – וְלֹא מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר לְעֵיל "וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹקִים וַיִּרְפָּא אֱלֹקִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ". כִּי אַבְרָהָם הִתְפַּלֵּל עַל בִּטּוּל הָעֹנֶשׁ, וּמִמֶּנּוּ לוֹמְדִים שֶׁיֵּשׁ לִמְחֹל כְּדֵי לְהָסִיר עֹנֶשׁ מֵעַל הַנִּמְחָל. אֲבָל מֹשֶׁה הִתְפַּלֵּל עַל טוֹבַת הָעָם וְתִקּוּנָם, **"בְּעַד הָעָם"** (לֹא רַק עַל הֲסָרַת הַנְּחָשִׁים), וּמִמֶּנּוּ לוֹמְדִים שֶׁיֵּשׁ לִמְחֹל **מְחִילָה גְּמוּרָה**, כָּךְ שֶׁלֹּא נִשְׁאָר בַּלֵּב קְפִידָה כְּלַפֵּי הַנִּמְחָל וְאַף רוֹצִים בְּטוֹבָתוֹ.

(ח) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֵס וְהָיָה כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי:**

ח **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבֵד לָךְ קָלְיָא וְשַׁוֵּי יָתֵהּ עַל אָת וִיהֵי כָּל דְּיִתְנְכִית וְיֶחֱזֵי יָתֵהּ וְיִתְקַיָּם:**

רש״י◄ **עַל־נֵס •** עַל כְּלוֹנָס, שֶׁקּוֹרִין פירק״א בְּלַעַ״ז, **וְכֵן** (ישעיה ל): **"וְכַנֵּס עַל־הַגִּבְעָה"** (שם מט): **"אָרִים נִסִּי"** (שם יג): **"שְׂאוּ־נֵס"**; **וּלְפִי שֶׁהוּא גָּבֹהַּ לְאוֹת וְלִרְאָיָה, קוֹרְאוֹ "נֵס". כָּל־הַנָּשׁוּךְ •** (במדבר רבה) **אֲפִלּוּ כֶּלֶב אוֹ חֲמוֹר נוֹשְׁכוֹ, הָיָה נִזּוֹק וּמִתְנַוְּנָה וְהוֹלֵךְ. אֶלָּא נְשִׁיכַת הַנָּחָשׁ מְמַהֶרֶת לְהָמִית, לָכֵן נֶאֱמַר כָּאן: "וְרָאָה אֹתוֹ", רְאִיָּה בְּעָלְמָא. וּבִנְשִׁיכַת הַנָּחָשׁ נֶאֱמַר: "וְהִבִּיט" — "וְהָיָה אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט וְגוֹ׳", שֶׁלֹּא הָיָה מְמַהֵר נְשׁוּךְ הַנָּחָשׁ לְהִתְרַפְּאוֹת, אֶלָּא־אִם־כֵּן מַבִּיט בּוֹ בְּכַוָּנָה. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: וְכִי נָחָשׁ מֵמִית אוֹ נָחָשׁ מְחַיֶּה? אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמְשַׁעְבְּדִין אֶת לִבָּם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, הָיוּ מִתְרַפְּאִים, וְאִם לָאו הָיוּ נְמוֹקִים (נ״א נְזוֹקִים).**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֶת הַנָּחָשׁ. נִתְכַּוְّנוּ לוֹמַר שֶׁיָּסִיר אֲפִלּוּ הֶזֵּק הַקָּטָן שֶׁהִיא עֲקִיצָה הַהוֹרֶגֶת, וְאִם הָיוּ אוֹמְרִים אֶת הַשָּׂרָף אוֹ נְחֹשׁ הַשָּׂרָף הָיָה נִשְׁמַע שֶׁעַל פְּרַט נָחָשׁ שֶׁהוּא שׂוֹרֵף אֶת הַנֶּפֶשׁ הוּא שֶׁמַּקְפִּידִים אֲבָל אִם יָמוּת כְּדֶרֶךְ הָעוֹלָם אֵינָם מְבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ תַּלְמוּד לוֹמַר **אֶת הַנָּחָשׁ** אֲפִלּוּ פְּרַט הַנָּחָשׁ שֶׁהוּא הָעֹנֶשׁ הַמְכֻוָּן כְּנֶגֶד מַה שֶּׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה, גַּם דִּקְדֵּקוּ לוֹמַר לְשׁוֹן יָחִיד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר אֲפִלּוּ נָחָשׁ אֶחָד כִּי אֶחָד יָכוֹל לְהָמִית כַּמָּה וְכַמָּה: תורה ח

ח) עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף. אָמַר תֵּבֹת **לְךָ** רַז״ל אָמְרוּ (ילקוט ע״ז מד.) וְזֶה לְשׁוֹנָם הֲרֵי הוּא אוֹמֵר לְךָ מִשֶּׁלְּךָ וְאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ כֵּיוָן שֶׁעָשָׂאוּ מֹשֶׁה אֵינוֹ נֶאֱסָר כְּשֶׁיַּעַבְדוּהוּ דּוֹרוֹת הַבָּאִים, וְעִנְיָן זֶה אָנוּ לְמֵדִין אוֹתוֹ מִמַּה שֶׁאָנוּ רוֹאִים אַחַר הָאֱמֶת, אֲבָל דּוֹחֵק לוֹמַר שֶׁה׳ אָמַר לוֹ כָּךְ לַעֲשׂוֹתוֹ מִשֶּׁלּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָסֵר בַּעֲבוֹדַת דּוֹרוֹת הַבָּאִים וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה צִוָּה ה׳ כֵּן, עוֹד יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה ה׳ אָמַר לוֹ שָׂרָף וּבְמַעֲשֶׂה מֹשֶׁה קוֹרֵא אוֹתוֹ נָחָשׁ, עוֹד יֵשׁ לָדַעַת טַעַם עִנְיָן זֶה שֶׁצִּוָּה ה׳ לַעֲשׂוֹת נָחָשׁ וּלְהִסְתַּכֵּל בּוֹ מַה יּוֹעִיל הִסְתַּכְּלוּת בַּנָּחָשׁ לְרִפּוּאוֹת הַנִּשִׁיכָה, וְרַז״ל אָמְרוּ (ר״ה כ״ט.) כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלַפֵּי מַעְלָה וְכוּ׳ עַד כָּאן, וְאִם הָיְתָה הַכַּוָּנָה בָּזֶה לְהִסְתַּכֵּל כְּלַפֵּי מַעְלָה לְבַד יוֹתֵר הָיָה רָאוּי לְהִסְתַּכֵּל בַּשָּׁמַיִם וְאָז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה נִכֶּרֶת לְעוֹשֶׂיהָ בְּיוֹתֵר מֵהִסְתַּכְּלוּת בַּנָּחָשׁ:

וְנִרְאֶה לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהֶעֱנִישָׁם ה׳ בַּנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים כְּנֶגֶד ב׳ עֲוֹנוֹת שֶׁעָשׂוּ שֶׁדִּבְּרוּ בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָזֶה בָּאָה הַתְּשׁוּבָה מֵה׳ וְאָמַר לוֹ **עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף** כָּאן רָמַז שֶׁיֵּעָשֶׂה הַנָּחָשׁ בְּסֵדֶר שֶׁיִּהְיוּ רְמוּזִים ב׳ פְּרָטֵי הַחֵטְא שֶׁהֵם שֶׁדִּבְּרוּ בַּה׳ וְדִבְּרוּ בְּמֹשֶׁה, כְּנֶגֶד מַה שֶׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה אָמַר **עֲשֵׂה לְךָ** פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לְךָ, וּכְנֶגֶד פְּרַט הַחֵטְא שֶׁדִּבְּרוּ בַּה׳ אָמַר **שָׂרָף** פֵּרוּשׁ בִּדְמוּת שָׂרָף, כִּי צֹרֶךְ הָיָה בַּדָּבָר שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ הֶכֵּר לְב׳ דְּבָרִים שֶׁהֵם לָשׁוֹן הָרַע שֶׁדִּבְּרוּ בֵּאלֹהִים וְגַם מַה שֶׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה מִטַּעַם אֲשֶׁר אֲבֹאֵר, וְנִתְחַכֵּם מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר לְמִין חֵטְא שֶׁדִּבְּרוּ בּוֹ שֶׁהוּא בְּחִינַת הַנָּחָשׁ בַּמָּה שֶׁעָשָׂאוּ מִן הַנְּחֹשֶׁת, כִּי זוּלַת זֶה אֵין בְּדִמְיוֹן הַשָּׂרָף הֶכֵּר לְב׳ פְּרָטֵי הַחֵטְא, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחֹשׁ** פֵּרוּשׁ פְּרָט זֶה שֶׁל נָחָשׁ שֶׁהוּא הֶכֵּר פְּרַט הַחֵטְא שֶׁדִּבְּרוּ בּוֹ עֲשָׂאוּ לְשָׂרָף מִנְּחֹשֶׁת וְלֹא מִדָּבָר אַחֵר, נִמְצָא דֶּגֶמֶת הַנָּחָשׁ הוּא כְּנֶגֶד הֶכֵּר הַשָּׂרָף שֶׁהֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לוֹ בִּדְמוּתוֹ, וְהַמִּין שֶׁמִּמֶּנּוּ נַעֲשָׂה שֶׁהוּא הַנְּחֹשֶׁת הוּא כְּנֶגֶד הֶכֵּר פְּרַט הַנָּחָשׁ שֶׁמִּמֶּנּוּ הוּא:

וְטַעַם כָּל הַמַּעֲשֶׂה נִרְאֶה בְּהָעִיר עוֹד לָמָּה לֹא הוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהָסִיר הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים וְלֹא יִהְיֶה נוֹשֵׁךְ לְהִצְטָרֵךְ לִרְפוּאָתוֹ, אֶלָּא וַדַּאי זֶה יַגִּיד כִּי בַּעַל הַמִּשְׁפָּט בָּחַן שֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה הַמַּסְפֶּקֶת לָהֶם, וְהַגַּם שֶׁאָמְרוּ חָטָאנוּ כִּי דִּבַּרְנוּ בַּה׳ וְבָךְ הָעִקָּר חָסֵר וְהוּא הָעֲזִיבָה, וְלֹא מָצָאנוּ שֶׁאָמְרוּ לֹא נָשׁוּב עוֹד לַדָּבָר הָרַע הַזֶּה, וְלָזֶה לֹא הוֹסַר הַנֶּגַע, לָזֶה נִתְחַכֵּם הַבּוֹרֵא וְנִתְיַצֵּץ לְתַקְּנָם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי מִי שֶׁתִּקֵּן עַצְמוֹ כָּרָאוּי הִנֵּה הוּא נִצּוֹל וְלֹא יִשָּׁכְנוּ נָחָשׁ, וּמִי שֶׁלֹּא נִתְקַן כַּמִּצְטָרֵךְ יִשָּׁכְנוּ נָחָשׁ לְעוֹרְרוֹ בִּתְשׁוּבָה, וְצִוָּה עָלָיו לְהַבִּיט אֶל נְחֹשׁ וְגוֹ׳ וּבָזֶה יִתְקַן עַצְמוֹ וְשָׁב וְרָפָא לוֹ:

וְהַכְּטָתָם לַנָּחָשׁ תִּרְמֹז לִז׳ דְּבָרִים:

הָא׳ תְּשׁוּבַת הַגֶּדֶר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ הִנֵּה מִי גּוֹרֵם לַנָּחָשׁ לִנְשֹׁךְ הוּא חֵטְא בְּנֵי אָדָם דִּכְתִיב (קהלת י׳) אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ וּכְשֶׁאֵין לַחַשׁ יַעֲשֶׂה הַנָּחָשׁ דּוֹמֵם כַּנָּחָשׁ אֲשֶׁר אֵלָיו יַבִּיטוּ כְּשֶׁיִּנְשְׁכֵם נָחָשׁ, וְזוֹ הִיא הָעָרַת הַבַּטָּתָם בַּנָּחָשׁ הַדּוֹמֵם לוֹמַר אֶל זֶה אַבִּיט לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂהוּ לִדֹּם מִלְּדַבֵּר עוֹד, וּבָזֶה עוֹשִׂים עֲזִיבַת הַחֵטְא:

ב׳ לְהַבִּיר חֶטְאָם עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ בַּזֹּהַר (תקונים י״ג) עַל הַהוּא חִוְיָא דִּמְקַנְּנָא בְּמַגְדְּלָא שֶׁהוּא ס״מ הַנִּמְשָׁל לְנָחָשׁ שֶׁפִּתָּה תְּחִלָּה לָאָדָם, וְהוּא מַה שֶׁמֵּעִיר

(ט) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ עַל־הַנֵּס וְהָיָה אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת וָחָי׃

ט וַעֲבַד מֹשֶׁה חִוְיָא דִּנְחָשָׁא וְשַׁוְיֵהּ עַל אָת וַהֲוָה כַּד נָכִית חִוְיָא יָת גַּבְרָא וּמִסְתַּכֵּל לְחִוְיָא דִּנְחָשָׁא וּמִתְקַיָּם׃

רש״י◄ **נְחַשׁ נְחֹשֶׁת•** (שם) לֹא נֶאֱמַר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת, אֶלָּא אָמַר מֹשֶׁה: הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קוֹרְאוֹ נָחָשׁ, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂנּוּ שֶׁל נְחֹשֶׁת! לָשׁוֹן נוֹפֵל עַל לָשׁוֹן.

◆ יום שישי ח׳ תמוז ◆

(י) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת׃

י וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּשְׁרוּ בְּאֹבֹת׃

(יא) וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ׃

יא וּנְטָלוּ מֵאֹבֹת וּשְׁרוּ בְּמִגְיַּזַּת עֲבָרָאֵי בְּמִדְבָּרָא דִּי עַל אַפֵּי מוֹאָב מִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא׃

רש״י◄ **בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים•** לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עִיִּים. וְעִי לְשׁוֹן חֻרְבָּה הוּא, דָּבָר הַטָּאוּט בְּמַטְאֲטֵא, וְהָעַי״ן בּוֹ יְסוֹד לְבַדָּהּ, וְהוּא מִלְּשׁוֹן ״עָיִים״ (ישעיה כח): ״וְיָעָה בָרָד״. **הָעֲבָרִים•** דֶּרֶךְ מַעֲבַר הָעוֹבְרִים שָׁם אֶת הַר נְבוֹ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁהוּא מַפְסִיק בֵּין אֶרֶץ מוֹאָב לְאֶרֶץ אֱמוֹרִי. **עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ•** בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נָחָשׁ בְּמָקוֹם גְּבוֹהַּ, שֶׁיִּכִּירוּ שֶׁהֵם סִבָּה בַּמֶּה שֶׁדִּבְּרוּ לְשׁוֹן הָרַע לְהַכְנִיס נָחָשׁ בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ, גַּם שֶׁעָשׂוּ מַעֲשֵׂה נָחָשׁ שֶׁהוּא לְשׁוֹן הָרַע בְּמָקוֹם עֶלְיוֹן שֶׁדִּבְּרוּ בֵּאלֹהִים, גַּם יֵשׁ הָעָרָה שֶׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה בִּרְאוֹתָם מִין מֶחְצָב שֶׁמִּמֶּנּוּ נַעֲשָׂה הַנָּחָשׁ:

ג׳ לַהֲעִירָם מַה יָּקְרוּ דְּבָרִים גְּבוֹהִים מִדְּבָרִים אַרְצִיִּים כִּי נָחָשׁ שֶׁלְּמַטָּה מִמִּית וְנָחָשׁ עֶלְיוֹן מְחַיֶּה, וּבָזֶה יַרְגִּישׁוּ אֶת אֲשֶׁר דִּבְּרוּ רָעָה עַל הַמָּן שֶׁבָּא מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁהוּא לֶחֶם הַקְּלִקֵּל וּבוֹחֲרִים בַּלֶּחֶם אֲשֶׁר תּוֹצִיא הָאָרֶץ, שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר (יְשַׁעְיָה ה׳) הוֹי הָאוֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע:

ד׳ לַהֲעִירָם בִּתְשׁוּבָה מַה שֶּׁהִתְרַעֲמוּ לָמָּה הֱבִיאָם ה׳ דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר שֶׁאֵין שָׁם סִפּוּק וְלֹא הֱבִיאָם דֶּרֶךְ מָקוֹם אֲשֶׁר רָגִיל הֱיוֹת שָׁם בָּר וָלֶחֶם, כִּי ה׳ חָפֵץ שֶׁעֵינֵיהֶם יִהְיוּ תְּלוּיוֹת לֵאלֹהִים יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם עַל מִחְיָתָם וְעַל כָּל צָרְכֵיהֶם בְּאֵין מִבְטָח זוּלָתוֹ מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁלֹּא הֵסִיר הַנְּחָשִׁים וְהַנִּיחָם לְנָשְׁכָם וְיִהְיוּ מִתְרַפְּאִים כְּשֶׁיִּסְתַּכְּלוּ כְּכַלְפֵּי מַעְלָה לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְהוּא מַאֲמָרָם ז״ל (ר״ה כ״ט.) אֶלָּא שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ הַהַעָרָה שֶׁבְּדָבָר שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה לְדִבְרֵי לָשׁוֹן הָרַע שֶׁדִּבְּרוּ לָמָּה הֱבִיאָם אֶל הַמִּדְבָּר, שֶׁה׳ חָפֵץ בָּזֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לִבָּם תָּמִיד בְּאֵין הֶפְסֵק קָרוֹב לַה׳ כְּבֵן הַמְצַפֶּה לְשֻׁלְחַן אָבִיו עֶרֶב וּבֹקֶר וּבְכָל עֵת וּזְמָן, וְאִם הָיָה מְבִיאָם דֶּרֶךְ יִשּׁוּב לֹא הָיְתָה לָהֶם הַדְּבֵקוּת בִּתְמִידוּת כְּשֶׁיִּהְיֶה מְזֻמָּן לִפְנֵיהֶם סִפּוּקָם, וּמַה מְּאֹד יְסוֹבֵב דָּבָר זֶה הַרְחָקַת הַלֵּב מֵהַכָּרַת הַשְּׁגָחַת הַבּוֹרֵא וְיִרְאַת רוֹמְמוּתוֹ:

ה׳ לְהַשִּׁיבָם עַל מַה שֶּׁנִּכְלַל בַּתַּרְעֻמָּת שֶׁאָמְרוּ לָמָּה הֱבִיאָם דֶּרֶךְ מִדְבָּר שֶׁכִּנָּתָם הִיא שֶׁאֵין סוֹמְכִין עַל הַנֵּס מִטַּעַם שֶׁאֵין הַנֵּס מִתְמִיד, וְצֵא וּלְמַד מִמַּה שֶּׁאוֹמְרִים הַכּוֹפְרִים בִּפְלִאֵי ה׳ שֶׁמְּבַקְּשִׁים חָכְמוֹת כּוֹזְבִים לְהַכְחִישׁ בַּנֵּס וְלַעֲשׂוֹת הַדְּבָר דֶּרֶךְ טֶבַע שֶׁיִּהְיֶה הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא בְּאוֹתוֹ זְמָן וְכָל הִשְׁתַּנּוּת טִבְעִיּוֹת לֹא יַתְמִיד, וְאֲפָשָׁר שֶׁשֹּׁרֶשׁ לַעֲנָה זֶה הָיָה בְּלֵב הַמְדַבְּרִים תּוֹעָה, לָזֶה צִוָּה ה׳ לַעֲשׂוֹת נֵס קָבוּעַ כְּאוֹמְרָם ז״ל (במד״ר פי״ט) שֶׁזָּרַק מֹשֶׁה הַנָּחָשׁ הַשָּׁמַיְמָה וְעָמַד בַּאֲוִיר וְשָׁם קָנָה מְקוֹמוֹ בְּאֵין סוֹמֵךְ וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ יַבִּיט אֵלָיו וְיַכִּיר בְּהַכְחָשַׁת דַּעַת טוֹעָה שֶׁהָיְתָה לוֹ מִקֹּדֶם וְיַאֲמִין כִּי ה׳ אֲשֶׁר הֱבִיאָם לַמִּדְבָּר עֲשׂה יַעֲשֶׂה נִסִּים בְּהַתְמָדָה עַד גְּדֵר שֶׁיִּשַׁמְּשׁוּ הַנִּסִּים כַּטֶּבַע הָרָגִיל וְהָיָה הַמִּדְבָּר כְּיִשּׁוּב לְכָל הַצֹּרֶךְ:

ו׳ לְהַרְאוֹתָם כֹּחַ הַתְּשׁוּבָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (יוֹמָא פ״ו) שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה נַעֲשִׂים לָהֶם הָעֲבֵרוֹת זְכֻיּוֹת כִּי לֹא לְבַד מְחִילַת הַחֵטְא אֶלָּא אַדְרַבָּא יַעֲמֹד לוֹ זְכוּת, וְהוּא מַה שֶּׁהֵעִיר בַּהַבָּטָה אֶל נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת לוֹמַר שֶׁהַנָּחָשׁ נָשַׁךְ וְהוּא עַצְמוֹ כְּשֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַשְּׁתִיקָה פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עוֹד הָגַם שֶׁכְּבָר דִּבֵּר כִּי כָּל מִין הַנָּחָשׁ יְדַבֵּר לָשׁוֹן הָרַע אַף עַל פִּי כֵן הוּא עַצְמוֹ מְחַיֶּה וְנֶהְפַּךְ מֵרָעָה לְטוֹבָה:

ז׳ כִּי חָפֵץ ה׳ שֶׁיִּכִּירוּ בְּנִסֵּי אֵל בְּדֶרֶךְ פְּרָט שֶׁכָּל אֶחָד מֵהַנְּשׁוּכִים יַבִּיט לְמַעְלָה וְיַכִּיר בְּנִסּוֹ וּבָזֶה יַצְדִּיקוּ הַשְּׁגָחָה הַפְּרָטִית:

וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ. אָמַר **וְהָיָה** לְשׁוֹן שִׂמְחָה עַל הַנְּשִׁיכָה, לְצַד הַתּוֹעֲלִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת מֵהַבָּטַת אֶל נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת בְּז׳ דְּבָרִים אֲשֶׁר יַכִּיר בָּהֶם בַּעַל הַנֵּס כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ, וְאָמַר **כָּל הַנָּשׁוּךְ** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ שֶׁכְּבָר הָיָה נָשׁוּךְ קֹדֶם מַעֲשֵׂה נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת, וְאוֹמְרוֹ **וְחָי** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו לְהָעִיר גַּם עַל חִיּוּת הַנֶּפֶשׁ כְּשֶׁיַּכִּיר בַּנֵּס וּפְרָטִים הָרְמוּזִים יִצְדִּיק עַצְמוֹ וְיִחְיֶה חִיּוּת הַגּוּף וְחִיּוּת הַנֶּפֶשׁ: תורה ט

חֲנִיָּה בְּחֶרְבָּה?

וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים
בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים – לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עִיִּים, וְעִי לְשׁוֹן חָרְבָּה הוּא (כא, יא. ובפרש"י)

יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מַה קָּשָׁה בְּ"עִיֵּי הָעֲבָרִים" שֶׁרַשִׁ"י צָרִיךְ לְפָרֵשׁ שְׁמָם, הֲרֵי מְצִינוּ הַרְבֵּה מְקוֹמוֹת שֶׁנִּפְרְטוּ שְׁמוֹתֵיהֶם בַּכָּתוּב וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י טַעֲמֵי הַשֵּׁמוֹת? וְיֵשׁ לְתָרֵץ בְּפַשְׁטוּת:

לְרַשִׁ"י הָיָה קָשֶׁה, הֲרֵי "עִי לְשׁוֹן חָרְבָּה הוּא" וּמַדּוּעַ קָרְאוּ לִמְקוֹם הַחֲנִיָּה שֶׁבְּפַשְׁטוּת הָיָה מְקוֹם יִשּׁוּב, בְּשֵׁם "עִיִּים"? וְלָכֵן כּוֹתֵב "לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עִיִּים". וק"ל.

(יב) מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֶד:

יב מִתַּמָּן נְטָלוּ וּשְׁרוּ בְּנַחֲלָא דְזָרֶד:

(יג) מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי:

יג מִתַּמָּן נְטָלוּ וּשְׁרוּ מֵעִבְרָא דְאַרְנוֹן דִּי בְּמִדְבְּרָא דְּנָפֵק מִתְּחוּם אֱמוֹרָאָה אֲרֵי אַרְנוֹן תְּחוּם מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין אֱמוֹרָאָה:

רש"י◄ מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי • תְּחוּם סוֹף מֵצַר שֶׁלָּהֶם, וְכֵן (דברים ב): "גְּבוּל מוֹאָב", לְשׁוֹן קָצֶה וָסוֹף. מֵעֵבֶר אַרְנוֹן • הִקִּיפוּ אֶרֶץ מוֹאָב כָּל דְּרוֹמָהּ וּמִזְרָחָהּ עַד שֶׁבָּאוּ מֵעֵבֶר הַשֵּׁנִי לְאַרְנוֹן בְּתוֹךְ אֶרֶץ הָאֱמֹרִי, בִּצְפוֹנָהּ שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב. הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי • רְצוּעָה יוֹצְאָה מִגְּבוּל הָאֱמֹרִי, וְהִיא שֶׁל אֱמוֹרִיִּים, וְנִכְנֶסֶת לִגְבוּל מוֹאָב עַד אַרְנוֹן, שֶׁהוּא גְּבוּל מוֹאָב; וְשָׁם חָנוּ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בָּאוּ לִגְבוּל מוֹאָב, כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב וְהֵם לֹא נָתְנוּ לָהֶם רְשׁוּת לַעֲבֹר בְּאַרְצָם. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פִּירְשָׁהּ מֹשֶׁה, פִּירְשָׁהּ יִפְתָּח, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִפְתָּח (שופטים יא): "וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה". וּמֹשֶׁה רְמָזָהּ (דברים ב): "כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר". מָה אֵלּוּ לֹא נִתְּנוּם לַעֲבֹר בְּתוֹךְ אַרְצָם אֶלָּא הִקִּיפוּהָ סָבִיב, אַף מוֹאָב כֵּן.

(יד) עַל־כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת יְהוָה אֶת־וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנֹן:

יד עַל כֵּן יִתְאַמַּר בְּסִפְרָא קְרָבִין דַּעֲבַד יְיָ עַל יַמָּא דְסוּף וּגְבוּרַן דְּעַל נַחֲלֵי אַרְנוֹן:

רש"י◄ עַל־כֵּן יֵאָמַר • עַל חֲנִיָּה זוֹ וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ בָּהּ, יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה'. כְּשֶׁמְּסַפְּרִים נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ, יְסַפְּרוּ "אֶת־וָהֵב וְגוֹ'". אֶת־וָהֵב • כְּמוֹ "אֶת יָהֵב", כְּמוֹ שֶׁיֵּאָמֵר מִן יָעֵד - וָעֶד, כֵּן יֵאָמֵר מִן יָהֵב - וָהֵב, וְהַוָּי"ו יְסוֹד הוּא, כְּלוֹמַר: אֶת אֲשֶׁר יָהַב לָהֶם וְהִרְבָּה נִסִּים בְּיַם־סוּף. וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנוֹן • כְּשֵׁם שֶׁמְּסַפְּרִים בְּנִסֵּי יַם־סוּף, כָּךְ יֵשׁ לְסַפֵּר בְּנִסֵּי נַחֲלֵי אַרְנוֹן, שֶׁאַף כָּאן נַעֲשׂוּ נִסִּים גְּדוֹלִים. וּמַה הֵם הַנִּסִּים?.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) מִשָּׁם נָסָעוּ וְגוֹ'. יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה שִׁנָּה בְּמַסָּע זֶה וְשֶׁלְּאַחֲרָיו לוֹמַר בְּדֶרֶךְ זֶה **מִשָּׁם** וְגוֹ', וְלֹא אָמַר כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר בַּמִּקְרָא שֶׁלְּפָנָיו וְשֶׁלְּפָנֵי פָּנָיו וַיִּסְעוּ וְגוֹ' וַיִּסְעוּ וְגוֹ'. וְאוּלַי כִּי ב' מַסָּעוֹת אֵלּוּ שֶׁל נַחַל זֶרֶד וְשֶׁל נַחַל אַרְנוֹן נָסְעוּ מֵעֵצְמָן וְלֹא עַל פִּי הָעֲנָנִים כִּסֵּדֶר הָרִגִּיל, וְלָזֶה שִׁנָּה הַכָּתוּב וְאָמַר **מִשָּׁם נָסָעוּ** פֵּרוּשׁ מֵעַצְמָן. וְרָאִיתִי לְהוֹכִיחַ כְּפֵרוּשֵׁנוּ זֶה מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (דברים ב) עַתָּה קָמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת נַחַל זָרֶד וּכְתִיב (שם) קוּמוּ סְעוּ וְעִבְרוּ אֶת נַחַל אַרְנֹן, הַדִּבְרִים יַגִּידוּ שֶׁלֹּא נָסְעוּ עַל פִּי הָעֲנָנָן שֶׁאִם הָיָה עַל פִּי הָעֲנָנָן מַה מָּקוֹם לְדִבְרֵי מֹשֶׁה הֲלֹא כְּשֶׁהָעֲנָנָן נוֹסֵעַ יִסְעוּ וְלֹא הָיָה צֹרֶךְ לוֹמַר לָהֶם קוּמוּ וְעִבְרוּ. וְהַגַּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ט' ב') עַל פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ, זֶה הָיָה בְּכָל הַמַּסָּעוֹת חוּץ מֵאֵלּוּ. וְהַטַּעַם אֶפְשָׁר שֶׁב' הַמַּסָּעוֹת הַלָּלוּ הָיוּ אַחַר שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָבוֹד, וְהַגַּם שֶׁאָמְרוּ ז"ל (תענית ט'.) שֶׁחָזְרוּ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אוּלַי שֶׁהָעָנָן שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים וְחוֹנִים עַל פִּיו נִשְׁאַר מְסֻלָּק בִּזְמַן שֶׁנָּסְעוּ ב' מַסָּעוֹת הַנִּזְכָּרִים: תורה יג

יד) עַל כֵּן יֵאָמַר וְגוֹ'. רַז"ל דָּרְשׁוּ ב' דְּרָשׁוֹת בַּכָּתוּב, א' (קדושין ל'.) שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּמִלְחֲמָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁהִיא מִלְחֶמֶת ה', שֶׁהֲגַם שֶׁנַּעֲשִׂים שׁוֹנְאִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה נַעֲשִׂים אוֹהֲבִים לְבַסּוֹף, וְהוּא מַאֲמַר **אֶת וָהֵב בְּסוּפָה.** ב' (ברכות נ"ד.) כִּי ב' אֲנָשִׁים מְצֹרָעִים הָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל אֶחָד שְׁמוֹ אֶת וְאֶחָד שְׁמוֹ וָהֵב וְהָיוּ מְהַלְּכִים בְּסוֹף הַמַּחֲנֶה לְצַד הֶיוֹתָם מְצֹרָעִים וְהָיוּ מוֹדִיעִים הַנֵּס שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים פְּגִיעַת הֶהָרִים וְכוּ':

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ פְּשָׁט, כִּי כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב וְאָמַר עָלָיהָ **כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב** פֵּרוּשׁ וְאֵין לָהֶם בּוֹ לְיִשְׂרָאֵל חֵלֶק לָזֶה גָּמַר אֹמֶר **עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר** פֵּרוּשׁ בַּסֵּפֶר

(טו) וְאֲשֶׁר הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב׃

רש"י ◄ **וְאֲשֶׁר הַנְּחָלִים •** תַּרְגּוּם שֶׁל "שֶׁפֶךְ" - אֲשֶׁד. שֶׁפֶךְ הַנְּחָלִים, שֶׁנִּשְׁפַּךְ שָׁם דַּם אֱמוֹרִיִּים, שֶׁהָיוּ נֶחְבָּאִים שָׁם, לְפִי שֶׁהָיוּ הֶהָרִים גְּבֹהִים וְהַנַּחַל עָמֹק וְקָצָר, וְהֶהָרִים סְמוּכִים זֶה לָזֶה: אָדָם עוֹמֵד עַל הָהָר מִזֶּה וּמְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ בָּהָר מִזֶּה, וְהַדֶּרֶךְ עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל. אָמְרוּ אֱמוֹרִיִּים: כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ יִשְׂרָאֵל (לָאָרֶץ) לְתוֹךְ הַנַּחַל לַעֲבֹר, נֵצֵא מִן הַמְּעָרוֹת בֶּהָרִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶם וְנַהַרְגֵם בְּחִצִּים וְאַבְנֵי בְּלִיסְטְרָאוֹת. וְהָיוּ אוֹתָן הַנְּקָעִים בָּהָר שֶׁל צַד מוֹאָב, וּבָהָר שֶׁל צַד אֱמוֹרִיִּים הָיוּ כְּנֶגֶד אוֹתָן נְקָעִים כְּמִין קְרָנוֹת וְשָׁדַיִם בּוֹלְטִין לַחוּץ. כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר, נִזְדַּעְזַע הָהָר שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּשִׁפְחָה הַיּוֹצֵאת לְהַקְבִּיל פְּנֵי גְּבִרְתָּהּ, וְנִתְקָרֵב לְצַד הַר שֶׁל מוֹאָב וְנִכְנְסוּ אוֹתָן הַשָּׁדַיִם לְתוֹךְ אוֹתָן נְקָעִים וַהֲרָגוּם. וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר", שֶׁהָהָר נָטָה מִמְּקוֹמוֹ וְנִתְקָרֵב לְצַד גְּבוּל מוֹאָב וְנִדְבַּק בּוֹ, וְזֶהוּ: "וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב". (בס"א איגו.) (וְעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הֶהָרִים וְלֹא יָדְעוּ הַנִּסִּים הָאֵלּוּ אֶלָּא עַל־יְדֵי הַבְּאֵר שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם).

טו וְשָׁפוּךְ נַחֲלַיָּא דְּמִדַּבְּרִין לָקֶבֶל לְחַיָּת וּמִסְתְּמִיךְ לִתְחוּם מוֹאָב׃

(טז) וּמִשָּׁם בְּאֵרָה הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֱסֹף אֶת־הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם מָיִם׃ ס

רש"י ◄ **וּמִשָּׁם בְּאֵרָה •** מִשָּׁם בָּא הָאֲשֶׁד אֶל הַבְּאֵר. כֵּיצַד? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מִי מוֹדִיעַ לְבָנֵי הַנִּסִּים הָלָלוּ? הַמָּשָׁל אוֹמֵר: "נָתַתָּ פַּת לְתִינוֹק, הוֹדִיעַ לְאִמּוֹ". לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ — חָזְרוּ הֶהָרִים לִמְקוֹמָם וְהַבְּאֵר יָרְדָה לְתוֹךְ הַנַּחַל וְהֶעֱלָתָה מִשָּׁם דַּם הַהֲרוּגִים וּזְרוֹעוֹת וְאֵיבָרִים, וּמוֹלִיכָתָן סְבִיב הַמַּחֲנֶה, וְיִשְׂרָאֵל רָאוּ וְאָמְרוּ שִׁירָה.

טז וּמִתַּמָּן אִתְיְהִיבַת לְהוֹן בֵּירָא הִיא בֵּירָא דִּי אֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ יָת עַמָּא וְאֵיהַב לְהוֹן מַיָּא׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמ' 154)

נָתַתָּ פַּת לַתִּינוֹק, הוֹדִיעַ לְאִמּוֹ (רש"י כא, טז) תַּפְקִידָהּ שֶׁל הָאֵם לְסַפֵּק אֶת כָּל צָרְכֵי הַתִּינוֹק, וְכַאֲשֶׁר מִישֶׁהוּ 'מַחְלִיפָהּ' וְנוֹתֵן לַתִּינוֹק **פַּת**, דָּבָר הֶכְרֵחִי, עָלָיו לְהוֹדִיעַ לָהּ. וְאַף כָּאן: הַקָּבָּ"ה נָתַן לְיִשְׂרָאֵל 'פַּת', יְשׁוּעָה מִסַּכָּנָה גְּדוֹלָה, שֶׁלֹּא בְּאֶמְצָעוּת הָ'אֵם', מֹשֶׁה, הָרוֹעֶה הַנֶּאֱמָן שֶׁדּוֹאֵג לְכָל צָרְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַקָּבָּ"ה הוֹדִיעַ לוֹ עַל כָּךְ: כַּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל רָאוּ אֶת הַדָּם וְאֶת הַזְּרוֹעוֹת, שֶׁאֵלּוּ אֶת מֹשֶׁה לְפֵשֶׁר הַדָּבָר, כַּמּוּבָן, וְהוּא הִסְבִּיר לָהֶם אֶת מַה שֶּׁקָּרָה.

(יז) אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר עֲנוּ־לָהּ׃

רש"י ◄ **עֲלִי בְאֵר •** מִתּוֹךְ הַנַּחַל, וְהַעֲלִי מַה שֶּׁאַתְּ מַעֲלָה. וּמִנַּיִן שֶׁהַבְּאֵר הוֹדִיעָה לָהֶם? שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִשָּׁם בְּאֵרָה" (במ"ר). וְכִי מִשָּׁם הָיְתָה? וַהֲלֹא מִתְּחִלַּת אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיְתָה עִמָּהֶם? אֶלָּא שֶׁיָּרְדָה לְפַרְסֵם אֶת הַנִּסִּים. וְכֵן (בבא"ר ל"ג) מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם, וְאָתָה מְרַבֶּבֶת קֹדֶשׁ (דברים ל"ג), וְאוֹמְרוֹ **וְאֵת הַנְּחָלִים** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ בָּא לְסַדֵּר הַגְּבוּל שֶׁל מוֹאָב שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר מִלְחֲמוֹת ה' וּפֵרוּשׁ תֵּבֵת **וָהֵב** מִתְפָּרֵשׁ בְּב' דְּרָכִים, הָא' לְשׁוֹן אַהֲבָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי ה' אָהַב לְתִתָּהּ בְּסוֹף וְלֹא עַתָּה, אוֹ לְשׁוֹן נְתִינָה עַל דֶּרֶךְ (דניאל ב') יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין וּמְצִינוּ שֶׁהַכָּתוּב יְדַבֵּר לִפְעָמִים תֵּבָה בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם, כְּמוֹ (בראשית כ"א) מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם, וְאָתָה מְרַבֶּבֶת קֹדֶשׁ (דברים ל"ג), וְאוֹמְרוֹ **וְאֵת הַנְּחָלִים** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ בָּא לְסַדֵּר הַגְּבוּל שֶׁל מוֹאָב שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר מִלְחֲמוֹת ה' אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' בְּעִנְיַן הַמִּלְחֲמוֹת אֲשֶׁר יַנְחִיל לָעֲמִים וּמוֹצִיא מִזֶּה וְנוֹתֵן לָזֶה וְשָׁם גַּם כֵּן יֵאָמֵר אֲשֶׁר יַנְחִיל ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מֵהָאֱמוֹת כַּאֲשֶׁר הִבְטִיחַ לְהָאָבוֹת וְאָמַר **יֵאָמֵר** כִּי שָׁם בַּסֵּפֶר יֵאָמֵר עַל גְּבוּל זֶה שֶׁיִּתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּסוֹפָהּ, וְלֹא בַּזְּמַן הַהוּא אֶלָּא בְּבוֹא מְשִׁיחֵנוּ אָז יַנְחִילֵנוּ ה' מוֹאָב וּגְבוּלוֹ שֶׁהוּא אֶחָד מֵהַגּ' הַנִּשְׁאָרִים לָנוּ לִנְחֹל אוֹתָם שֶׁהֵם הַקֵּינִי וְהַקְּנִיזִי וְהַקַּדְמוֹנִי, שֶׁעָתִיד ה' לָתֵת לָנוּ וְאָמַר וְאֵת הַנְּחָלִים שֶׁל אַרְנוֹן גַּם כֵּן בִּכְלַל הַנִּתָּן לְיִשְׂרָאֵל גַּם אֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה וְגוֹ': תורה טו יז) **אָז** יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת שִׁירָה זוֹ מַה טִּיבָהּ, גַּם לָמָּה לֹא אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַמָּן כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הַמַּיִם, גַּם כָּל הַפָּרָשָׁה צְרִיכָה בֵּאוּר, וְאֶפְשָׁר כִּי שִׁירָה זוֹ עַל הַתּוֹרָה אָמְרוּהָ, וּבָזֶה גַּם כֵּן לֹא נִקְרָא תִּגֹּר עַל הַדּוֹר הַהוּא לָמָּה לֹא שׁוֹרְרוּ שִׁירָה חֲדָשָׁה

יז בְּכֵן שַׁבַּח יִשְׂרָאֵל יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא סַקִּי בֵּירָא שַׁבְּחוּ לָהּ׃

(שבת לה): "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל" — הַשִּׁירָה הַזֹּאת נֶאֱמְרָה בְּסוֹף אַרְבָּעִים, וְהַבְּאֵר נִתְּנָה לָהֶם מִתְּחִלַּת אַרְבָּעִים, וּמָה רָאָה לִכְתֹּב כָּאן? אֶלָּא הָעִנְיָן הַזֶּה נִדְרָשׁ לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ג עמ' 153 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ה' יִלָּחֵם לָכֶם

אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת (כא, יז)

מָצִינוּ עוֹד פַּעַם אַחַת שֶׁאָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁירָה לַהַקָּבָּ"ה, בְּעֵת קְרִיעַת יַם סוּף.

וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ רַק בִּשְׁנֵי נִסִּים אֵלּוּ, בְּפָרָשָׁתֵנוּ וּבְקְרִיעַת יַם סוּף, אָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁירָה, וְלֹא בִּשְׁאָר הַנִּסִּים בָּהֶם עָזַר לָהֶם הַקָּבָּ"ה וְהִצִּילָם מֵאוֹיְבֵיהֶם?

וְיֵשׁ לוֹמַר: בִּשְׁנֵי נִסִּים אֵלּוּ מָצִינוּ הַנְהָגָה מְיֻחֶדֶת שֶׁלֹּא הָיְתָה בִּשְׁאָר הַנִּסִּים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כְּשֶׁנִּתְּנָה לָהֶם תּוֹרָה מוֹרָשָׁה אֲשֶׁר לָהּ נָאְוָה תְּהִלָּה, כִּי וַדַּאי הִיא זֹאת שִׁירַת הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת בְּאֵר מַיִם, נִקְרֵאת בְּאֵר עַל שֵׁם הַמָּקוֹר שֶׁהִיא שְׁכִינָה עֶלְיוֹנָה שֶׁנִּקְרֵאת בְּאֵר, גַּם (מים) לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה לְמַיִם, וְאוֹמְרוֹ **עֲלִי בְּאֵר** לְשׁוֹן עֲלִיָּה כִּי לֹא עַל בְּאֵר שֶׁלְּמַטָּה הֵם אוֹמְרִים אֶלָּא עַל בְּאֵר עֲלִי פֵּרוּשׁ עֶלְיוֹן, **עֲנוּ לָהּ** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (שמות ט"ו) וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שֶׁהוּא דֶּרֶךְ הַשִּׁיר:

וְאָמְרוּ חֲפָרוּהָ שָׂרִים וְגוֹ' יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (ב"ר ס"ד) שֶׁאָמְרוּ כִּי בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה מִתְקָנִים מְקוֹר עֶלְיוֹן שֶׁנִּקְרָא בְּאֵר, וְהַתִּקּוּן הוּא כְּפִי בְּחִינַת מַעֲלַת הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, הַצַּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה הֵם שֶׁחָפְרוּ אֶת הַבְּאֵר וַעֲשָׂאוּהָ לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה וְהֵם הָאָבוֹת בְּסוֹד (בראשית כ"ו) וְהָאָבָן גְּדֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר וַיְגֵל אֶת הָאֶבֶן וַיַּשְׁקְ אֶת הַצֹּאן, וּמֵאָז הָיְתָה רְאוּיָה הַתּוֹרָה לִנְתֵּן לְיִשְׂרָאֵל וְעוֹדֶנָּהּ לֹא הָיְתָה בִּבְחִינַת הַהַשָּׂגָה לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה עַד שֶׁכָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם הֵם מֹשֶׁה אֲשֶׁר הוֹרִידָהּ לָנוּ, וְעָמְדוּ אַחֲרָיו מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ זְקֵנִים וּנְבִיאִים וְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וּפֵרְשׁוּהָ וְגִלּוּ מַצְפּוּנֶיהָ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם,** כִּי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בְּלֹא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה אֵין אָדָם יָכוֹל לִשְׁתּוֹת מִמֵּימֶיהָ, וְאוֹמְרוֹ **בְּמְחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם** הוּא מַה שֶׁהוֹסִיפוּ לְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה חַכְמֵי הַדּוֹרוֹת, וְאֵין זֶה אֶלָּא כְּחוֹקֵק בָּהּ חֲקִיקָה, וְאֵינוֹ כְּמִדַּת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁחָפְרוּ וְכָרוּ, וְגַם זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בְּמִשְׁעֲנוֹתָם שֶׁל רִאשׁוֹנִים שֶׁכָּל דִּקְדּוּק וְדִקְדּוּק שֶׁיִּדְקַדֵּק בַּתּוֹרָה צָרִיךְ לְפָרְשׁוֹ עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם, וְכָל דָּבָר שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְיֻסָּד עַל פִּי דִּבְרֵי הַקַּדְמוֹנִים אֵין לִסְמֹךְ עָלָיו:

וְאוֹמְרוֹ וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה פֵּרוּשׁ מַה שֶּׁזָּכוּ נוֹחֲלֶיהָ לֹא זָכוּ אֶלָּא לְצַד שֶׁהָיוּ מַחֲשִׁיבִין עַצְמָן כְּמִדְבָּר, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בַּפָּסוּק (שמות י"ט ב') וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָהּ נִקְנִית אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת הָעֲנָוָה וְהַשְּׁפָלוּת, וְאוֹמְרוֹ **וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל** שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ נָחַל אוֹתָנוּ אֵל דִּכְתִיב (דברים ל"ב) יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ, גַּם יִרְצָה שֶׁנְּחָלֵנוּ אֵל לִהְיוֹת מְיֻחָד לָנוּ לֵאלֹהַּ דִּכְתִיב (תהלים קל"ה) כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ, גַּם שֶׁכֵּן בְּתוֹכֵנוּ וְעָזַב מָדוֹר עֶלְיוֹן. וְאוֹמְרוֹ **וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת** פֵּרוּשׁ וּמֵאֶמְצָעוּת דָּבָר זֶה שֶׁנְּחָלֵנוּ אֵל בָּמוֹת נַעֲשִׂינוּ בְּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה עַל הַמַּלְאָכִים שֶׁבָּחַר בָּנוּ ה' יוֹתֵר מֵהֶם. וְאוֹמְרוֹ **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר** וְגוֹ' יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ שֶׁעִקַּר תַּכְלִית שְׁכַר הָאָדָם בְּמִצְוֹתָיו וְאוֹשְׁרָיו אֵינָם אֶלָּא בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן אֲבָל בָּעוֹלָם הַזֶּה אֵינוֹ מְקוֹם הַשָּׂגַת אֲשֶׁר הָרוּחָנִי:

וּמֵעָתָה הָכְרֵחַ הוּא לְהִסְתַּלֵּק הָאָדָם מִן הָעוֹלָם הַזֶּה לְהִשְׁתַּלֵּם גְּמוּלָיו כְּיַד ה' הַטּוֹבָה, וּמַה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁהַמִּיתָה נִסְבְּבָה עַל חֵטְא הָאָדָם שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁזּוּלַת זֶה הָיָה הָאָדָם חַי תָּמִיד וְתֹאמַר אִם כֵּן יִהְיֶה הָאָדָם חָסֵר גְּמוּלוֹ הַטּוֹב, לָזֶה אָמְרוּ בַּעֲלֵי הַסּוֹד כִּי זוּלַת הַחֵטְא הָיָה הָאָדָם עוֹלֶה לָרָקִיעַ וְדָר בָּעֶלְיָה וּבֶחָצֵר, וְזֶה לְךָ הָאוֹת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא שֶׁעָלָה הַשָּׁמַיְמָה לְהִשְׁתַּלֵּם גְּמוּלוֹ וְלֹא טָעַם טַעַם מִיתָה, וְהַגּוּף הֵן אֱמֶת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בָּעֶלְיָה הָעֶלְיוֹנָה הֲגַם שֶׁנִּזְדַּכֵּךְ הַגּוּף וְעָמַד בְּגָדֵר רוּחָנִי אַף עַל פִּי כֵן בְּעֵרֶךְ רוּחָנִיּוּת עֶלְיוֹן יֵחָשֵׁב לְגֶשֶׁם, אֶלָּא שֶׁאָמְרוּ ז"ל (זוה"א ר"ט.) בְּמַעֲשֵׂה אֵלִיָּהוּ ז"ל כִּי בְּהַגִּיעוֹ לְגַלְגַּל חַמָּה שָׁם נִפְשַׁט מִגּוּפוֹ וְהִנִּיחַ אוֹתוֹ בְּגַלְגַּל חַמָּה וּכְשֶׁהוּא יוֹרֵד לְמַטָּה לוֹבְשוֹ וְיוֹרֵד בּוֹ, וְאָמְרוּ ז"ל עוֹד שֶׁכְּשֶׁנִּתַּן ה' תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי נַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּנֵי חוֹרִין מֵהַמִּיתָה וְחָזְרוּ לִהְיוֹת כְּאָדָם קֹדֶם שֶׁחָטָא דִּכְתִיב חָרוּת עַל הַלּוּחוֹת וְאָמְרוּ ז"ל (שמו"ר פ' מ"א) אַל תִּקְרֵי חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת חֵרוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן בְּעֵת הַגִּיעַ תַּכְלִית שְׁלֵמוּתָם הָיוּ עוֹלִים גּוּף וְנֶפֶשׁ וּפוֹשְׁטִים גּוּפָם בְּגַלְגַּל חַמָּה כְּאֵלִיָּהוּ, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא** פֵּרוּשׁ מִמַּדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁהִשַּׂגְנוּ בְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה יֵשׁ עוֹד הַשָּׂגָה אַחֶרֶת מִצַּד דָּבָר זֶה שֶׁהוּא הַגַּיְא שֶׁהִיא יְרִידַת גִּשְׁמֵנוּ בַּגַּיְא שֶׁהִיא הַקָּבֶר, **אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב** שֶׁהָאָרֶץ תִּקָּרֵא שָׂדֶה, וְאוֹמְרוֹ **מוֹאָב** שֶׁבְּרָאָהּ אַב הָעוֹלָם:

אוֹ יִרְמֹז לְהָאִשָּׁה שֶׁנִּקְרֵאת גַּם כֵּן שָׂדֶה כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם (זוה"א ל"ו) וְהַכַּוָּנָה הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: הַגַּיְא אֲשֶׁר בָּא מִפְּאַת הָאִשָּׁה שֶׁהִיא חַוָּה שֶׁבָּאָה מֵאַב כָּל הַנִּבְרָאִים שֶׁלְּקָחָהּ ה' מִצַּלְעוֹתָיו וְאֵין אִשָּׁה בָּעוֹלָם שֶׁבָּאָה כְּדֶרֶךְ זֶה מִצַּלְעוֹת הָאָדָם כִּי אִם זֹאת, וְהִיא הָיְתָה סִבַּת הַמָּוֶת לְהַפִּיל הָעֶצְמוֹת בַּגַּיְא, מֵעֵתָה בְּאֶמְצָעוּת הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה יַחֲזוֹר הַדָּבָר לְקַדְמוּתוֹ קֹדֶם שֶׁחָטְאָה חַוָּה וְיִהְיֶה הַגּוּף כְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּגַּיְא לְמַעְלָה, וְאֵין אָנִי יוֹדֵעַ גֶּדֶר מָקוֹם זֶה שֶׁהוּא אוֹמֵר רֹאשׁ הַפִּסְגָּה שֶׁאָמַרְנוּ בְּמְקוֹם גַּלְגַּל חַמָּה וְהוּא אוֹמְרוֹ **רֹאשׁ הַפִּסְגָּה** שֶׁמָּא הוּא לְמַעְלָה בְּמְקוֹם הַנְּשָׁמוֹת, לָזֶה אָמַר **וְנִשְׁקְפָה** וְגוֹ' עַל פְּנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא נִקְרָא יְשִׁימוֹן לְשׁוֹן שְׁמָמָה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת שָׁמֵם, אוֹ נִקְרָא כֵּן לְפִי שֶׁשּׁוֹלֵט בּוֹ יֵצֶר הָרַע הַשּׁוֹמֵם אֶת הַנִּבְרָאִים, וְאֵי זֶה מָקוֹם שֶׁהוּא נִשְׁקָף עַל פָּנִים שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה הוּא גַּלְגַּל חַמָּה שָׁם יָנַח מַה שֶּׁהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת בַּגַּיְא, וְנִמְצָא כִּי בְּאֶמְצָעוּת תּוֹעֲלִיּוֹת הַתּוֹרָה כַּמִּצְטָרֵךְ יָשֵׂג לְהַנְחִיל הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף בַּחַיִּים: תורה

חֲסָלַת פָּרָשַׁת חֻקַּת

בִּשְׁאָר הַנִּסִּים, כְּשֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּמַצָּב שֶׁל סַכָּנָה מַאֲמוֹת הָעוֹלָם, הָיָה נֵס הַיְּשׁוּעָה וְהַהַצָּלָה בְּאֹפֶן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִלְחֲמוּ בְּאוֹיְבֵיהֶם, וּבְאֹפֶן נִסֵּי גְּבֻרוֹ עֲלֵיהֶם וְנִצְּחוּם.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּקְרִיעַת יַם־סוּף, כָּתוּב "ה׳ יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן" (בשלח יד, יד) שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת כְּלוּם, וְנִצְּלוּ מֵאוֹיְבֵיהֶם בְּלִי כָּל מִלְחָמָה מִצַּדָּם. וְגַם כָּאן בְּפָרָשָׁתֵנוּ, הָיְתָה הַהַצָּלָה כִּלְשׁוֹן הַבְּחִיֵּי "יִשְׂרָאֵל רוֹאִין . . אֵיךְ הַקָּבָּ"ה נִלְחָם בִּשְׁבִילָם . . וְהֵן אֵין יוֹדְעִים בָּזֶה כְּלוּם". וְגַם בְּאֹפֶן כָּזֶה מוֹרֶה עַל חִבָּה יְתֵרָה מֵהַקָּבָּ"ה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא רַק שֶׁמַּצִּילָנוּ מִיַּד אוֹיְבֵינוּ, אֶלָּא אַף עוֹשֶׂה זֹאת בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא נִצְטָרֵךְ לִ"פְּעֻלָּה" מְסֻיֶּמֶת. וְזֶה גָּרַם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּ שִׁירָה לַהַקָּבָּ"ה וְיוֹדוּ לוֹ עַל חֲסָדָיו הַנִּפְלָאִים.

(יח) **בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בִּמְחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה:**

יח בֵּירָא דְּחָפְרוּהָ רַבְרְבַיָּא כְּרוּהָ רֵישֵׁי עַמָּא סַפְרַיָּא בְּחֵטְרֵיהוֹן וּמִמַּדְבְּרָא אִתְיְהִיבַת לְהוֹן:

רש״י ◄ **בְּאֵר חֲפָרוּהָ** • זֹאת הִיא הַבְּאֵר אֲשֶׁר חֲפָרוּהָ "שָׂרִים" — מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. **בִּמְשְׁעֲנֹתָם** • בַּמַּטֶּה. **וּמִמִּדְבָּר** • נִתְּנָה לָהֶם.

(יט) **וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת:**

יט וּמִדְּאִתְיְהִיבַת לְהוֹן נָחֲתָא עִמְּהוֹן לְנַחֲלַיָּא וּמִנַּחֲלַיָּא סָלְקָא עִמְּהוֹן לְרָמָתָא:

רש״י ◄ **וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל** • כְּתַרְגּוּמוֹ.

(כ) **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן: פ**

כ וּמֵרָמָתָא לְחֵילַיָּא דִּי בְּחַקְלֵי מוֹאָב רֵישׁ רָמָתָא וּמִסְתַּכְּיָא עַל אַפֵּי בֵית יְשִׁימוֹן:

רש״י ◄ **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב** • כִּי שָׁם מֵת מֹשֶׁה, וְשָׁם בָּטְלָה הַבְּאֵר. דָּבָר אַחֵר: כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם — כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא, כְּשֶׁהָיוּ חוֹנִים, נוֹטֵל מַקְלוֹ וּמוֹשֵׁךְ אֵצֶל דִּגְלוֹ וּמַחֲנֵהוּ, וּמֵי הַבְּאֵר נִמְשָׁכִין דֶּרֶךְ אוֹתוֹ סִימָן, וּבָאִין לִפְנֵי חֲנִית כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט. **בִּמְחֹקֵק** • עַל־פִּי מֹשֶׁה שֶׁנִּקְרָא: "מְחוֹקֵק", שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג): "כִּי־שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן". וְלָמָּה לֹא נִזְכַּר מֹשֶׁה בְּשִׁירָה זוֹ? לְפִי שֶׁלָּקָה עַל־יְדֵי הַבְּאֵר. וְכֵיוָן שֶׁלֹּא נִזְכַּר שְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא נִזְכַּר שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ מְזַמְּנִין אוֹתוֹ לִסְעֻדָּה, אָמַר: אִם אוֹהֲבִי שָׁם — אֲנִי שָׁם, וְאִם לָאו — אֵינִי הוֹלֵךְ!. **רֹאשׁ הַפִּסְגָּה** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "רֵישׁ רָמָתָא". **פִּסְגָּה** • לְשׁוֹן גֹּבַהּ, וְכֵן (תהלים מח): "פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ" — הַגְבִּיהוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ. **וְנִשְׁקָפָה** • אוֹתָהּ הַפִּסְגָּה עַל־פְּנֵי הַמָּקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ יְשִׁימוֹן, וְהוּא לְשׁוֹן מִדְבָּר, שֶׁהוּא שָׁמֵם. דָּבָר אַחֵר: וְנִשְׁקָפָה, הַבְּאֵר עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן, שֶׁנִּגְנְזָה בְּיָמָהּ שֶׁל טְבֶרְיָה, וְהָעוֹמֵד עַל הַיְשִׁימוֹן מַבִּיט וְרוֹאֶה כְּמִין כְּבָרָה בַּיָּם וְהִיא הַבְּאֵר, כָּךְ דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא.

◆ שבת קודש ט׳ תמוז ◆

(כא) **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי לֵאמֹר:**

כא וּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אִזְגַּדִּין לְוָת סִיחוֹן מַלְכָּא דֶּאֱמוֹרָאָה לְמֵימָר:

רש״י ◄ **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים** • וּבְמָקוֹם אַחֵר תּוֹלֶה הַשְּׁלִיחוּת בְּמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ב): "וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קֵדֵמוֹת", וְכֵן (במדבר כ): "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם", וּבִיפְתָּח הוּא אוֹמֵר: (שופטים יא): "וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגוֹ'". הַכְּתוּבִים הַלָּלוּ צְרִיכִים זֶה לָזֶה: זֶה נוֹעֵל וְזֶה פּוֹתֵחַ, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה, לוֹמַר לְךָ שֶׁנִּשְׁיָא הַדּוֹר הוּא כְּכָל הַדּוֹר, כִּי הַנָּשִׂיא הוּא הַכֹּל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ׳ 133)

לוֹמַר לְךָ, שֶׁנִּשְׁיָא הַדּוֹר הוּא כְּכָל הַדּוֹר (רש״י כא, כא) מִלִּים אֵלֶּה מְיֻתָּרוֹת לִכְאוֹרָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה זֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה, מְתֻרָּץ רַק שֶׁנִּתָּן לִכְתֹּב "וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל" עַל מִשְׁלַחַת שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה. אַךְ עֲדַיִן קָשֶׁה - **מַדּוּעַ** שִׁנָּה הַכָּתוּב וְכָתַב "וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל". עַל זֶה מְתֻרָּץ, שֶׁשִּׁנּוּי זֶה בָּא לְלַמְּדֵנוּ ("לוֹמַר לְךָ") שֶׁנִּשְׁיָא הַדּוֹר הוּא כְּכָל הַדּוֹר.

(כב) אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ לֹא נִטֶּה בְשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃

כב אֲעַבֵּר בְּאַרְעָךְ לָא נִסְטֵי בַּחֲקַל וּבְכַרְם לָא נִשְׁתֵּי מֵי גּוּב בְּאֹרַח מַלְכָּא נֵזֵל עַד דִּי נְעַבַּר תְּחוּמָךְ׃

רש״י◄ אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לִפְתֹּחַ לָהֶם בְּשָׁלוֹם, בִּקְּשׁוּ מֵהֶם שָׁלוֹם.

(כג) וְלֹא־נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יָהְצָה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל׃

כג וְלָא שְׁבַק סִיחוֹן יָת יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּר בִּתְחוּמֵהּ וּכְנַשׁ סִיחוֹן יָת כָּל עַמֵּהּ וּנְפַק לְקָדָמוּת יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא וַאֲתָא לְיָהַץ וְאַגִּיחַ קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ וְלֹא־נָתַן סִיחֹן וְגוֹ׳ • לְפִי שֶׁכָּל מַלְכֵי כְּנַעַן הָיוּ מַעֲלִין לוֹ מַס, שֶׁהָיָה שׁוֹמְרָם שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ עֲלֵיהֶם גְּיָסוֹת. כֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל: אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ, אָמַר לָהֶם: כָּל עַצְמִי אֵינִי יוֹשֵׁב כָּאן אֶלָּא לִשְׁמָרָם מִפְּנֵיכֶם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים כָּךְ?!. וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל • אִלּוּ הָיְתָה חֶשְׁבּוֹן מְלֵאָה יַתּוּשִׁין, אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לְכָבְשָׁהּ, וְאִם הָיָה סִיחוֹן בִּכְפָר חַלָּשׁ, אֵין כָּל אָדָם יָכוֹל לְכָבְשׁוֹ, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁהָיָה בְּחֶשְׁבּוֹן!. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מָה אֲנִי מַטְרִיחַ עַל בָּנַי כָּל זֹאת לָצוּר עַל כָּל עִיר וָעִיר? נָתַן בְּלֵב כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָצֵאת מִן הָעֲיָרוֹת וְנִתְקַבְּצוּ כֻּלָּם לְמָקוֹם אֶחָד וְשָׁם נָפְלוּ, וּמִשָּׁם הָלְכוּ יִשְׂרָאֵל אֶל הֶעָרִים וְאֵין עוֹמֵד לְנֶגְדָּם, כִּי אֵין שָׁם אִישׁ אֶלָּא נָשִׁים וָטַף.

(כד) וַיַּכֻּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב וַיִּירַשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנֹן עַד־יַבֹּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן׃

כד וּמְחָהִי יִשְׂרָאֵל לְפִתְגַּם דְּחַרֶב וִירֵת יָת אַרְעֵהּ מֵאַרְנוֹנָא עַד יַבֻּקָא עַד בְּנֵי עַמּוֹן אֲרֵי תַקִּיף תְּחוּמָא דִּבְנֵי עַמּוֹן׃

רש״י◄ כִּי עַז • וּמַהוּ חָזְקוֹ? הַתְרָאָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁאָמַר לָהֶם (דברים ב): ״אַל־תִּצֻּרֵם וְגוֹ׳״.

(כה) וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הֶעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֹתֶיהָ׃

כה וּכְבַשׁ יִשְׂרָאֵל יָת כָּל קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וִיתֵב יִשְׂרָאֵל בְּכָל קִרְוֵי אֱמוֹרָאָה בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל כַּפְרָנָהָא׃

רש״י◄ בְּנֹתֶיהָ • כְּפָרִים הַסְּמוּכִים לָהּ.

(כו) כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אַרְנֹן׃

כו אֲרֵי חֶשְׁבּוֹן קַרְתָּא דְּסִיחוֹן מַלְכָּא דֶאֱמוֹרָאָה הִיא וְהוּא אַגַּח קְרָבָא בְּמַלְכָּא דְמוֹאָב קַדְמָאָה וּנְסִיב יָת כָּל אַרְעֵהּ מִידֵהּ עַד אַרְנוֹן׃

רש״י◄ וְהוּא נִלְחַם • (חולין ס׳ ב׳) לָמָּה הֵצַרְךָ לְהַכָּתֵב? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״אַל תָּצַר אֶת־מוֹאָב״ — וְחֶשְׁבּוֹן מִשֶּׁל מוֹאָב הָיְתָה, כָּתַב לָנוּ שֶׁסִּיחוֹן לְקָחָהּ מֵהֶם, (גיטין ל״ח) וְעַל־יָדוֹ טָהֲרָה לְיִשְׂרָאֵל. מִיָּדוֹ • (ב״מ נ״ז) מֵרְשׁוּתוֹ.

(כז) עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים בָּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחוֹן׃

כז עַל כֵּן יֵימְרוּן מְתַלְיָא עוּלוּ לְחֶשְׁבּוֹן תִּתְבְּנֵי וְתִשְׁתַּכְלַל קַרְתָּא דְּסִיחוֹן׃

רש״י◄ עַל־כֵּן • עַל אוֹתָהּ מִלְחָמָה שֶׁנִּלְחַם סִיחוֹן בְּמוֹאָב. יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים • בִּלְעָם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (במדבר כג): ״וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ״. הַמֹּשְׁלִים • בִּלְעָם וּבְעוֹר, וְהֵם אָמְרוּ. בָּאוּ חֶשְׁבּוֹן • שֶׁלֹּא הָיָה סִיחוֹן יָכוֹל לְכָבְשָׁהּ, וְהָלַךְ וְשָׁכַר אֶת בִּלְעָם לְקַלְּלוֹ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לוֹ בָּלָק (שם כב): ״כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וְגוֹ׳״. תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן • חֶשְׁבּוֹן בְּשֵׁם סִיחוֹן לִהְיוֹת עִירוֹ.

(כח) כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן
אָכְלָה עָר מוֹאָב בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן׃

כח אֲרֵי קִידוּם תַּקִּיף כְּאֶשָׁא נְפַק מֵחֶשְׁבּוֹן
עֲבָדֵי קִרְבָא כְּשַׁלְהוֹבִיתָא מִקַּרְתָּא דְּסִיחוֹן
קְטִילוּ עַמָּא דִּשְׁרוֹ בִלְחַיַּת מוֹאָב כּוּמְרַיָּא
דְּפָלְחִין בֵּית דַּחְלָא רָמְתָא דְּאַרְנוֹן׃

רש״י◄ כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן • מִשֶּׁכִּבְשָׁהּ סִיחוֹן. אָכְלָה עָר מוֹאָב • שֵׁם אוֹתָהּ הַמְּדִינָה קָרוּי ״עָר״ בְּלָשׁוֹן עִבְרִי, וּ״לְחַיַּת״ בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי. עָר מוֹאָב • עָר שֶׁל מוֹאָב.

(כט) אוֹי־לְךָ מוֹאָב אָבַדְתָּ עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בָּנָיו פְּלֵיטִם
וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחוֹן׃

כט וַי לְכוֹן מוֹאָבָאי אֲבַדְתּוּן עַמָּא דְּפָלְחִין
לְכְמוֹשׁ מְסַר בְּנוֹהִי צִירִין וּבְנָתָהּ בְּשִׁבְיָא
לְמַלְכָּא דֶּאֱמוֹרָאָה סִיחוֹן׃

רש״י◄ אוֹי־לְךָ מוֹאָב • שֶׁקִּלְּלוּ אֶת מוֹאָב שֶׁיִּמָּסְרוּ בְּיָדוֹ. כְּמוֹשׁ • שֵׁם אֱלֹהֵי מוֹאָב. נָתַן • הַנּוֹתֵן אֶת בָּנָיו שֶׁל מוֹאָב. פְּלֵיטִם • נָסִים וּפְלֵטִים מֵחֶרֶב, וְאֶת בְּנוֹתָיו בַּשְּׁבִית וְגוֹ׳.

(ל) וַנִּירֶם אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד־דִּיבֹן וַנַּשִּׁים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר
עַד־מֵידְבָא׃

ל וּמַלְכוּ פְּסָקַת מֵחֶשְׁבּוֹן עֲדָא שָׁלְטַן
מִדִּיבוֹן וְצָדְיוּ עַד נֹפַח דִּסְמִיךְ עַד מֵידְבָא׃

רש״י◄ וַנִּירֶם אָבַד • מַלְכוּת שֶׁלָּהֶם. אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד־דִּיבֹן • מַלְכוּת וָעוֹל שֶׁהָיָה לְמוֹאָב בְּחֶשְׁבּוֹן אָבַד מִשָּׁם, וְכֵן ״עַד דִּיבֹן״, תַּרְגּוּם שֶׁל ״סָר״ – ״עַד״, כְּלוֹמַר: סָר נִיר מִדִּיבֹן. ׳נִיר׳ – לְשׁוֹן מַלְכוּת וְעוֹל וּמֶמְשֶׁלֶת אִישׁ, כְּמוֹ (מלכים א יא): ״לְמַעַן הֱיוֹת־נִיר לְדָוִיד־עַבְדִּי״. וַנַּשִּׁים • שִׁי״ן דְּגוּשָׁה, לְשׁוֹן שְׁמָמָה: כָּךְ יֹאמְרוּ הַמּוֹשְׁלִים: וַנַּשִּׁים אוֹתָם. עַד־נֹפַח • הֶשְׁמוֹנוּם עַד נֹפַח.

(לא) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי׃

לא וִיתֵב יִשְׂרָאֵל בַּאֲרַע אֱמוֹרָאָה׃

(לב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֹתֶיהָ
וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם׃

לב וּשְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת יַעְזֵר וּכְבָשׁוּ
כַּפְרָנָהָא וְתָרִיךְ יָת אֱמוֹרָאָה דִּי תַמָּן׃

רש״י◄ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעְזֵר • הַמְרַגְּלִים לְכָדוּהָ, אָמְרוּ: לֹא נַעֲשָׂה כָּרִאשׁוֹנִים, בְּטוּחִים אָנוּ בְּכֹחַ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם.

(לג) וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן
לִקְרָאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי׃

לג וְאִתְפְּנִיאוּ וּסְלִיקוּ לְאֹרַח מַתְנָן וּנְפַק עוֹג
מַלְכָּא דְּמַתְנָן לְקֳדָמוֹתְהוֹן הוּא וְכָל עַמֵּהּ
לְאַגָּחָא קְרָבָא לְאֶדְרֶעִי׃

(לד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ
נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
בְּחֶשְׁבּוֹן׃

לד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לָא תִדְחַל מִנֵּהּ אֲרֵי בִידָךְ
מְסָרִית יָתֵהּ וְיָת כָּל עַמֵּהּ וְיָת אַרְעֵהּ וְתַעְבֵּד
לֵהּ כְּמָא דִי עֲבַדְתָּ לְסִיחוֹן מַלְכָּא דֶּאֱמוֹרָאָה
דִּי יָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן׃

רש״י◄ אַל־תִּירָא אֹתוֹ • (נדה סא) שֶׁהָיָה מֹשֶׁה יָרֵא לְהִלָּחֵם, שֶׁמָּא תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): ״וַיָּבֹא הַפָּלִיט״ – הוּא עוֹג שֶׁפָּלַט מִן הָרְפָאִים שֶׁהִכּוּ כְּדָרְלָעֹמֶר וַחֲבֵרָיו בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג): ״רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ׳ 136)

שֶׁהָיָה מֹשֶׁה יָרֵא לְהִלָּחֵם (רש״י כא, לד) תֵּבַת ״מֹשֶׁה״ נִרְאֵית כְּמִיֻּתֶּרֶת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּאָה לְהַדְגִּישׁ שֶׁרַק מֹשֶׁה הָיָה יָרֵא. שֶׁכֵּן, כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁרָאוּ בְּעוֹג גּוֹי בַּעַל קוֹמָה, לֹא יָרְאוּ מִמֶּנּוּ, כִּי הָיוּ בְּטוּחִים בְּכֹחַ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אֲבָל מֹשֶׁה, שֶׁרָאָה בּוֹ אֶת זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, הָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּת זוֹ.

(לה) וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ׃

לה **וּמְחוֹ יָתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת כָּל עַמֵּהּ עַד דְּלָא אִשְׁתְּאַר לֵהּ מְשֵׁזִיב וִירִיתוּ יָת אַרְעֵהּ׃**

רש״י ◄**וַיַּכּוּ אֹתוֹ** • מֹשֶׁה הֲרָגוֹ, כִּדְאִיתָא בִּ׳בְרָכוֹת׳ (דף נד) בְּ׳הָרוֹאֶה׳, עֲקַר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי וְכוּ׳.

כב (א) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרִחוֹ׃

א **וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּשְׁרוּ בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא דִּירֵיחוֹ׃ ס ס ס**

פ״ז פסוקים, למידב״א סימן. חסלת פרשת חוקת

הפטרה לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים ערב - ערה

אגרות קודש

ב״ה, ד׳ תמוז, תשי״א
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מהו״ר נחום זלמן שי׳

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו - בלי הוראת זמן כתיבתו - וגם הפ״נ המוסגר בו שאקרא אותו בעת רצון על ציון כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע ובודאי יעורר ר״ר שימלא השי״ת משאלות לבבו לטובה ויוכל לבשר בשו״ט בזה...

הנני שבע רצון שקנה עוד מכונות לבית חרשת שלו, ובטח שמע דעם ווארט וואס כ״ק מו״ח אדמו״ר האט דערציילט בשם זקנו אדמו״ר מוהר״ש. ״די וועלט זאגט אז מי קען ניט ארונטער דארפמען אריבער. און איך האלט אז מי דארף לכתחלה אריבער״.

והשי״ת יהי׳ בעזרו שמעתה תלך ההשפעה מידו הקדושה המלאה והפתוחה ותהי׳ פרנסה מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף...

מצו״פ אחד שקל מקופת כ״ק מו״ח אדמו״ר אשר יניחו בהוצאות שמוציא להפאבריק שלו, וכמאמרו של כ״ק מו״ח אדמו״ר על מרז״ל כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך, אז בנוגע צו נעמען פון איובן איזניט נוגע דער סכום, נאר דער נענען מקופתו אפילו איין פרוטה, ברייגנט הצלחה. און היות דער שקל איז פון דעם שווער׳ס כ״ק אדמו״ר קופה, וועט דאס אים אויך ברענגען הצלחה אין די עניני פרנסתו.

אתענין לדעת מי הוא שותפו ומצבו ברוחניות, ומן הסתם באפשרו לפעול עליו שיהי׳ שותפו גם בלימוד הנגלה ולימוד החסידות, ויודיעני בשו״ט גם בזה.

בברכה להצ׳ בעניניו הפרטיים ובעסקנותו בצ״צ.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ג' תמוז מפרק יח עד סוף פרק כב	**יום רביעי - ו' תמוז** מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שני - ד' תמוז מפרק כג עד סוף פרק כח	**יום חמישי - ז' תמוז** מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שלישי - ה' תמוז מפרק כט עד סוף פרק לד	**יום שישי - ח' תמוז** מפרק מד עד סוף פרק מח
שבת קודש - ט' תמוז פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ג' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פח, פרק יא והנה גם... עד עמ' 176, וסתום בלבו.

פֶּרֶק יא. בפרק הקודם, פרק יו"ד, הסביר רבנו הזקן, שהספירות, (מדותיו של הקב"ה וחכמתו ורצונו) נקראות בשמותיהן, לגבי הנבראים בלבד, המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים על ידן. ואילו לגבי הקדוש ברוך הוא, אין הן נקראות בשמות "מדות", "חכמה" ו"רצון", מפני היותן מיוחדות בתכלית אתו יתברך, אשר לכן לא שייך לקרוא אותן בשם לעצמן – כמו שהדבר באור וזיו השמש בהיותם במקורם – מאור השמש – שאינם עולים בשם להיקרא "אור", מפני שהם מאוחדים שם עם המאור.

בפרק זה, פרק יא, יסביר רבנו הזקן, שלא רק המדות והספירות נקראות בשמותיהן לגבי הנבראים בלבד, אלא גם "עשרה מאמרות", שעל ידם מתגלות המדות והספירות להוות, להחיות ולהנהיג את הנבראים – גם הם נקראים "מאמרות" לגבי הנבראים בלבד, אבל לא לגבי למעלה, כיוון שהם מאוחדים עם המדות והספירות המאוחדות בתכלית עם הקדוש־ברוך־הוא.

וְהִנֵּה, גַּם עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, גַּם־כֵּן נִקְרָאוּ בְּשֵׁם "מַאֲמָרוֹת" לְגַבֵּי הַנִּבְרָאִים בִּלְבַד. – "מאמר" הוא ענין של התגלות, כפי שרבנו הזקן מפרש מיד להלן, **כִּי כְּמוֹ שֶׁהַמִּדּוֹת שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם, כְּשֶׁבָּאוֹת לְהִתְגַּלּוֹת בְּמַעֲשֶׂה,** – בפעולה הנוצרת מאותה מדה, **הֵן בָּאוֹת מְלֻבָּשׁוֹת בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה,** – לפני שהמדה באה במעשה, היא באה בהתלבשות באותיות המחשבה. **כְּגוֹן מִדַּת חֶסֶד וְרַחֲמִים שֶׁבְּנִשְׁמָה, אִי אֶפְשָׁר לָבֹא לִידֵי הִתְגַּלּוּת בְּפֹעַל מַמָּשׁ,** – לעשות פעולה של חסד ורחמים, **כִּי־אִם עַל־יְדֵי שֶׁמְּחַשֵּׁב** – בתחילה, **בְּדַעְתּוֹ וּמְהַרְהֵר מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה וָחֶסֶד לַעֲשׂוֹתָהּ בְּפֹעַל מַמָּשׁ, כִּי אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת** – שום פעולה, **בְּלִי מַחֲשָׁבָה,** – וישנו אופן, שלפני התגלות המדה במעשה, עליה להתלבש לא רק במחשבה, אלא גם בדיבור – כפי שיוסבר להלן. **וְאִם מְצַוֶּה לַאֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת, כְּמוֹ הַמֶּלֶךְ,** – המצווה לאחרים לעשות, **אֲזַי מִתְלַבֶּשֶׁת מִדַּת הַחֶסֶד וְגַם אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר [וְכֵן כְּשֶׁמְּדַבֵּר דִּבְרֵי חֶסֶד וְרַחֲמִים לְרֵעֵהוּ]** – שגם אז מתלבשות מדות חסד ורחמים יחד עם אותיות המחשבה, באותיות הדיבור. הרי שהתגלות הכוחות והמדות של הנפש, היא דוקא על־ידי אותיות – אותיות המחשבה או אותיות הדיבור. **כָּךְ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּשֶׁבָּאוֹת לִבְחִינַת הִתְגַּלּוּת פְּעֻלָּתָן בַּתַּחְתּוֹנִים, נִקְרָא גִּלּוּי זֶה וְהַמְשָׁכַת פְּעֻלָּה זוֹ בְּשֵׁם "מַאֲמָר" וְ"צֵרוּף אוֹתִיּוֹת",** שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה שׁוּם פְּעֻלָּה נִמְשֶׁכֶת מִמִּדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת בְּלִי צֵרוּפִים הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת". – כדי שתהיה התגלות של "פעולה" הבאה ממדותיו הקדושות, הרי זה דוקא באופן של התגלות כוחות פרטיים, שהרכבם הוא ההתגלות שממנה באה ה"פעולה". **כְּגוֹן לִבְרִיאַת הָאוֹר מִמִּדַּת הַחֶסֶד - נִמְשָׁךְ מִמֶּנָּה** – ממדת החסד, **הַמְשָׁכַת פְּעֻלָּה וְכֹחַ לִפְעֹל וְלִבְרֹא בּוֹ** – באותו כוח, **אֶת הָאוֹר,** – שכן, כפי שיסביר להלן, יכולות להיות ממדת החסד פעולות שונות וסוגי התהוויות שונות, הרי כדי שיתהווה ממנה אור ולא דבר אחר, היה צריך להימשך ממדת החסד התגלות וכוח פרטי המורכב באופן כזה שממנו ייברא אור, **וְהַמְשָׁכַת כֹּחַ זֶה וְחַיּוּת זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם מַאֲמַר וְאוֹתִיּוֹת "יְהִי אוֹר". כִּי אַף שֶׁאֵינָן** – ענין של אותיות ממש, **כְּאוֹתִיּוֹת מַחֲשָׁבָה שֶׁלָּנוּ חַס־וְשָׁלוֹם,** – בהביאו המשל האמור, שכשם שהתגלות הנפש באדם היא דוקא על־ידי אותיות המחשבה, כך גם למעלה, שהתגלות מדותיו הקדושות היא על־ידי ענין של אותיות – מודגש כאן: שלמרות שבנפש הן אותיות ממש, עם כל ההגבלות שיש לאותיות, הרי למעלה אין הדבר כך חס־ושלום, **מִכָּל־מָקוֹם הֵם** – בדומה לאותיות שהן, **עִנְיָן הַמּוֹרֶה עַל הִתְהַוּוּת הָאוֹר מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שזה הכוח הפרטי לבריאת האור, **שֶׁלָּכֵן נִבְרָא הָאוֹר מֵהַמְשָׁכַת כֹּחַ זֶה, וְלֹא נִבְרְאוּ מִמֶּנּוּ דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁנִּבְרְאוּ גַּם־כֵּן מִמִּדַּת חֶסֶד, כְּמוֹ מַיִם וְכֵיוֹצֵא בָהֶם,** – הרי, שהרכב אותו כוח הוא באופן שהוא בורא את האור דוקא, ולכן מכונה כוח זה כ"מאמר יהי אור". העובדה שמאותה מדת חסד מתהווים מים וכיוצא בהם – ולא אור, הרי זה, **מִפְּנֵי שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בָּהֶם כֹּחוֹת בִּבְחִינוֹת צֵרוּפִים אֲחֵרִים, הַמּוֹרִים עַל הִתְהַוּוּת הַמַּיִם וְכֵיוֹצֵא. וְנִמְצָא, כִּי כָּל חַיּוּת וְכֹחוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת מִמִּדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת לַתַּחְתּוֹנִים לְבָרְאָם**

שער היחוד והאמונה

פרק יא והנה גם עשרה מאמרות ג"כ נקראו בשם מאמרו' לגבי הנבראי' בלבד כי כמו שהמדות שבנשמת האדם כשבאות להתגלו' במעשה הן באות מלובשות באותיות המחשבה כגון מדת חסד ורחמים שבנשמה א"א לבא לידי התגלות בפועל ממש כ"א ע"י שמחשב בדעתו ומהרהר מעשה הצדקה וחסד לעשותה בפ"מ כי א"א לעשות בלי מחשבה ואם מצוה לאחרים לעשות כמו המלך אזי מתלבשת מדת החסד וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור [וכן כשמדבר דברי חסד ורחמים לרעהו] כך עד"מ מדותיו של הקב"ה כשבאות לבחי' התגלות פעולתן בתחתוני' נקרא גילוי זה והמשכת פעולה זו בשם מאמר וצירוף אותיו' שהרי א"א שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי צירופים הנקראי' בשם אותיות כגון לבריאת האור ממדת החסד נמשך ממנה המשכת פעולה וכח לפעול ולברוא בו את האור והמשכת כח זה וחיות זו נקראת בשם מאמר ואותיות יהי אור כי אף שאינן כאותיות מחשבה שלנו ח"ו מ"מ הם ענין המורה על התהוו' האור מאין ליש שלכן נברא האור מהמשכת כח זה ולא נבראו ממנו דברים אחרים שנבראו ג"כ ממדת חסד כמו מים וכיוצא בהם מפני שנתלבשו בהם כחות בבחי' צירופים אחרים המורים על התהוות המים וכיוצא ונמצא כי כל חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים

מֵאַיִן לְיֵשׁ וּלְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיְּמָם - נִקְרָאוֹת - ההמשכות של חיות וכוחות בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת", שֶׁהֵן בְּחִינַת הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת מֵרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּמִדּוֹתָיו לְהִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת וְהֵם - וּלְהַחֲיוֹתָם. וְהֵם - העולמות מהאותיות, שֵׁנִי מִינֵי עוֹלָמוֹת: עָלְמִין סְתִימִין דְּלָא אִתְגַּלְיָין, - עולמות סתומים שאינם מתגלים, הֵם הַמִּתְהַוִּים וְחַיִּים וְקַיָּמִים מִכּוֹחוֹת וְהַמְשָׁכוֹת נֶעֱלָמוֹת, כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, - שכשם שאותיות המחשבה סמויות מהזולת, כך הכוחות סמויים מהנבראים, ומהם מתהווים העולמות הסתומים, וְעָלְמִין דְּאִתְגַּלְיָין, - עולמות גלויים, נִבְרָאוּ וְחַיִּים מֵהִתְגַּלּוּת שֶׁנִּתְגַּלּוּ כֹּחוֹת וְהַמְשָׁכוֹת הַנֶּעֱלָמוֹת, הַנִּקְרָאוֹת בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה", וּכְשֶׁהֵן - הכוחות הגנוזים, אותיות המחשבה, בִּבְחִינַת הִתְגַּלּוּת לְהַחֲיוֹת עָלְמִין דְּאִתְגַּלְיָין - העולמות הגלויים, נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "מַאֲמָרוֹת" וּ"דִבֵּר ה'" וְ"רוּחַ פִּיו", כְּמוֹ - למשל, אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר בָּאָדָם עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, שֶׁהֵן מְגַלּוֹת לַשּׁוֹמְעִים מַה שֶּׁהָיָה צָפוּן וְסָתוּם בְּלִבּוֹ. - כך האותיות וההמשכות הן התגלות לנבראים, להשפיע חיות לנבראים שבבחינת "עלמין דאתגליין".

שער היחוד והאמונה

לבראם מאין ליש ולהחיות' ולקיימם נקראו' בשם אותיו' הקדושות שהן בחי' המשכת החיות מרצונו וחכמתו ומדותיו להתהוות עולמות ולהחיותם והם שני מיני עולמות עלמין סתימין דלא אתגליין הם המתהוים וחיים וקיימים מכחות והמשכות נעלמות כמו אותיו' המחשבה שבנשמת האדם עד"מ ועלמין דאתגליין נבראו וחיים מהתגלות שנתגלו כחות והמשכות הנעלמות הנקראות בשם אותיו' המחשב' וכשהן בבחי' התגלות להחיו' עלמין דאתגליין נקראות בשם מאמרות ודבר ה' ורוח פיו כמו אותיות הדבור באדם עד"מ שהן מגלות לשומעים מה שהיה צפון וסתום בלבו

יום שני ד' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 176, אבל באמת בחי' אותיות... עד עמ' פט, כמ"ש במ"א:

אֲבָל בֶּאֱמֶת, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁל מַעְלָה - הִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִמַּדְרֵגַת וּמָהוּת חָכְמָה וְשֵׂכֶל הַנִּבְרָאִים, - שלא כאותיות האדם שהן ענין של דומם ולמטה מהשכל, שֶׁהֲרֵי - ראיה שאותיות הדיבור שלמעלה הן למעלה בהרבה משכל הנבראים היא מה שבְּמַאֲמַר וְאוֹתִיּוֹת "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ וְגוֹ'" - נִבְרָא הָאָדָם בַּעַל חָכְמָה וְשֵׂכֶל, - וכיוון שמאותיות הדיבור באים חכמה ושכל, הרי שהן למעלה מעלה מחכמה ושכל, אוֹ אֲפִלּוּ - שהאדם וחכמה ושכל נתהוו בַּהֶכֶל הָעֶלְיוֹן לְבַד, כְּדִכְתִיב: - כמו שכתוב[1]: "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים"[2], - ומ"הבל" זה, שנופח באדם, נתהווה יצור בעל שכל וחכמה. וְאִם כֵּן - שמהדיבור וההבל נתהווה אדם בעל חכמה ושכל, הרי, הַדִּבּוּר וְהֶבֶל הָעֶלְיוֹן, הוּא מְקוֹר הַחָכְמָה וְהַשֵּׂכֶל שֶׁבְּנִשְׁמַת אָדָם הָרִאשׁוֹן, הַכּוֹלֶלֶת - נשמתו של אדם הראשון כוללת כָּל נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים, שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. - וממילא השכל שלהם הוא מדריגה עליונה יותר גם משכל המלאכים - וכל זה התהווה מהדיבור וההבל העליון, וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁאוֹתִיּוֹת דִּבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ הֵן בְּחִינוֹת הַמְשָׁכוֹת כֹּחוֹת וְחַיּוּת מִמִּדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, הַמְיֻחָדוֹת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, שֶׁהוּא - יתברך, לְמַעְלָה מַעְלָה לְאֵין קֵץ מִמַּדְרֵגַת חָכְמָה שֶׁבַּנִּבְרָאִים. - ולכן גם האותיות הנמשכות בענין החכמה והשכל של נבראים, וְלֹא נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת" לְגַבֵּי הַנִּבְרָאִים, - מה שקוראים להן "אותיות", שלמטה מחכמה ושכל, אין זה לגבי נבראים. שכן, כאמור, הן למעלה מעלה מענין החכמה והשכל, אֶלָּא לְגַבֵּי מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּכְבוֹדָן וּבְעַצְמָן. - הן נקראות בשם "אותיות", כפי

שער היחוד והאמונה

אבל באמת בחי' אותיות הדבור של מעלה היא למעלה מעלה ממדרגות ומהות חכמה ושכל הנבראי' שהרי במאמר ואותיו' נעשה אדם בצלמינו וגו' נברא האדם בעל חכמה ושכל או אפי' בהבל העליון לבד כדכתי' ויפח באפיו נשמת חיים וא"כ הדבור והבל העליון הוא מקור החכמה והשכל שבנשמת אדם הראשון הכוללת כל נשמות הצדיקים שהם גדולים ממלאכי השרת והיינו לפי שאותיות דיבורו ית' הן בחי' המשכות כחות וחיות ממדותיו ית' המיוחדות במהותו ועצמותו בתכלית היחוד שהוא למעלה מעלה לאין קץ ממדרגת חכמה שבנבראים ולא נקראו בשם אותיות לגבי הנבראים אלא לגבי מדותיו ית' בכבודן ובעצמן

---

1. בראשית ב, כ. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מדקאמר "אפילו" מוכח שזהו מדרי' דלמטה מ"מאמר ואותיות" ובח"א רפ"ב דויפח גו' הוא מתוכיותו ופנימי' כו' ממח' וחכמתו ית'! — והבי' עפמש"נ באגה"ת פ"ד שתחלה נמשכת מבחי' פנימי' ואח"כ ירדה כו'. עיי"ש".

שהן לא יותר מאשר אותיות וגילויים הנמשכים ממדות. **וְהִנֵּה,** – האותיות שלמעלה, **הֵן כ"ב מִינֵי הַמְּשָׁכוֹת חַיּוּת וְכֹחוֹת שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה, שֶׁבָּהֶן נִבְרְאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים וְכָל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּתוֹכָם, שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ לִבְרֹא הָעוֹלָם בְּכ"ב מִינֵי הַמְּשָׁכוֹת** – כוחות, **שׁוֹנוֹת דַּוְקָא, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.** – מאשר כ"ב, **וְהֵן הֵן[3] כ"ב אוֹתִיּוֹת הַקְּבוּעוֹת בְּפֶה וְלָשׁוֹן,** – בפיו ובלשונו של האדם, **כְּדִתְנַן** – כמו שלמדנו **בְּ'סֵפֶר יְצִירָה'** – שהקב"ה קבע את האותיות בפה ולשון. [**וּתְמוּנָתָן כִּכְתָבָם** – תמונת האותיות בכתב, כפי שהן מופיעות בתורה (במאמר) בצורתן המקובלת – כגון: "ו" היא "יו"ד" מלמעלה וקו הנמשך מה"יו"ד", **הִיא מוֹרָה עַל** ציור **הַהַמְשָׁכָה,** – באיזה אופן ההמשכה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**] - **שֶׁגַּם אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר וְהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, הֵן הַמְּשָׁכוֹת מֵהַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, מְמֻהוּתָן וְעַצְמוּתָן,** – של השכל והמדות, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:**

שער היחוד והאמונה

והנה הן כ"ב מיני המשכות חיות וכחות שונים זה מזה שבהן נבראו כל העולמות עליונים ותחתונים וכל הברואים שבתוכם שכך עלה ברצונו וחכמתו ית' לברוא העולם בכ"ב מיני המשכות שונות דוקא לא פחות ולא יותר והן הן כ"ב אותיות הקבועות בפה ולשון כדתנן בס' יצירה [ותמונתן בכתב היא מורה על ציור ההמשכה כמ"ש לקמן] שגם אותיות הדבור והמחשבה שבנפש האדם הן המשכות מהשכל והמדו' שבנפש ממהותן ועצמותן כמ"ש במ"א:

יום שלישי ה' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פט, פרק יב רק שהברואים... עד עמ' 178, מהאותיות עצמן.

פֶּרֶק יב. בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן שאותיות ה"עשרה מאמרות" הן המשכות ממדותיו הקדושות של הקדוש־ברוך־הוא המאוחדות בתבלית היחוד עם הקב"ה עצמו (ולכן, למרות שהן נקראות אותיות, מתהווה מהן ענין החכמה והשכל של נבראים. כלומר, אותיות "עשרה מאמרות" הן למעלה מעלה מענין החכמה והשכל של נבראים; הן נקראות "אותיות" רק לגבי המדות הקדושות מהן הן נמשכות, אך לא לגבי הנבראים) והם דוקא כ"ב סוגי המשכות (לא פחות ולא יותר) ואלו הן כ"ב האותיות. שכן, כך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה לברוא את העולם בכ"ב סוגי המשכות.

שער היחוד והאמונה

פרק יב רק שהברואים מתחלקים למיניהם בכללות ובפרטות ע"י שינויי הצירופים וחילופים ותמורות כנ"ל כי כל אות היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי וכשנצטרפו אותיות הרבה להיות תיבה אזי מלבד ריבוי מיני כחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות שבתיבה עוד זאת העולה על כולנה המשכת כח עליון וחיות כללית הכולל' ושקולה כנגד כל מיני הכחו' והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן והיא מחברתן ומצרפתן יחד להשפיע כח וחיות לעולם הנברא **וְכֹחַ מְיֻחָד פְּרָטִי,** [**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולכאורה קשה – כיון דמובדלים זמ"ז **מי** מחברם, ואיך **בכחו** לחברם? ומתרץ"]: **וּכְשֶׁנִּצְטָרְפוּ אוֹתִיּוֹת הַרְבֵּה לִהְיוֹת תֵּבָה** – כלומר, כוחות שונים רבים ביחד, **אֲזַי מִלְּבַד רִבּוּי מִינֵי כֹּחוֹת וְחַיּוּת הַנִּמְשָׁכִים כְּפִי מִסְפַּר הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתֵּבָה, עוֹד זֹאת** – ישנו עוד כוח, **הָעוֹלֶה עַל כֻּלָּנָה** – העולה על כל הכוחות הפרטיים, והוא: **הַמְשָׁכַת כֹּחַ עֶלְיוֹן וְחַיּוּת כְּלָלִית הַכּוֹלֶלֶת וּשְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל מִינֵי הַכֹּחוֹת וְהַחַיּוּת פְּרָטִיּוֹת שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת וְעוֹלָה עַל גַּבֵּיהֶן,** – של הכוחות הפרטיים, **וְהִיא** – המשכה זו מהכוח והחיות הכללי, **מְחַבְּרָתָן וּמְצָרֶפְתָּן** – מחברת ומצרפת את הכוחות הפרטיים, **יַחַד[1], לְהַשְׁפִּיעַ כֹּחַ וְחַיּוּת לָעוֹלָם הַנִּבְרָא** וכדומה, – הבדלים רבים מספור, אלה של כל כך הרבה מינים, נעשה: **עַל־יְדֵי שִׁנּוּיֵי הַצֵּרוּפִים** – של אותיות. בשעה שהאותיות מצטרפות לצירוף מסויים – מתהווה מין כזה, וכשהן מצטרפות לצירוף אחר – מתהווה מין אחר, **וְחִלּוּפִים וּתְמוּרוֹת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – כנזכר בפרק א', שישנו הענין של חילופים ותמורות, שאות אחת מתחלפת באות אחרת, והנבראים ששמותיהם אינם נזכרים ב"עשרה מאמרות", נמשך חיותם מעשרה מאמרות על־ידי שאותיות העשרה מאמרות מתחלפות באותיות אחרות, **כִּי כָּל אוֹת הִיא הַמְשָׁכַת חַיּוּת**

---

3. ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן. **1.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "(מחברתן) מלשון חבר – שנעשים שייכים זל"ז. (ומצרפתן

שער היחוד והאמונה

הגהה

(ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות התורה היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת לכך גם תמונתן בכתב כל אות היא בתמונה מיוחדת פרטית המורה על ציור ההמשכה והתגלות האור והחיו' והכח הנגלה ונמשך באות זו איך הוא נמשך ונתגלה ממדותיו של הקב"ה ורצונו וחכמתו וכו'):

בתיבה זו לכללו ולפרטיו * כגון ד"מ בתיבו' שבמאמר יהי רקיע וגו' שנבראו בהן ז' רקיעים וכל צבא השמים אשר בהם כמאמר רז"ל שחקים שבו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים וכו' זבול שבו ירושלים ובה"מק ומזבח וכו' מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד וכו' שכללות הרקיעים נבראו וחיים וקיימים בכללות תיבות אלו שבמאמר יהי רקיע וכו' ופרטי הברואים שבז' רקיעים נברא כל פרט מהם וחי וקיים מאיזה צירוף אותיות מתיבות אלו או חילופיהן ותמורותיהן שהן כפי בחי' חיות הנברא הפרטי ההוא כי כל שינוי צירוף הוא הרכבת ואריגת הכוחו' והחיות בשינוי שכל אות הקודמת בצירוף היא הגוברת והיא העיקר בבריאה זו והשאר טפילות אליה ונכללות באורה ועי"ז נבראת בריה חדשה וכן בחילופי אותיות או תמורותיהן נבראות בריאות חדשו' פחותי המעלה בערך הנבראים מהאותיות עצמן

בְּתֵבָה זוֹ, לִכְלָלוֹ – לעולם באופן כללי, וְלִפְרָטָיו. – לנבראים הפרטיים שבעולם. הגהה (**וּלְפִי שֶׁכָּל אוֹת וָאוֹת מִכ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, הִיא הַמְשָׁכַת חַיּוּת וְכֹחַ מְיֻחָד פְּרָטִי שֶׁאֵינוֹ נִמְשָׁךְ בְּאוֹת אַחֶרֶת, לְכָךְ גַּם תְּמוּנָתָן בִּכְתָב - כָּל אוֹת הִיא בִּתְמוּנָה מְיֻחֶדֶת פְּרָטִית,** – בציור פרטי מיוחד, **הַמּוֹרָה** – תמונת האות מראה **עַל צִיּוּר הַהַמְשָׁכָה** – באיזה ציור ואופן ההמשכה, **וְהִתְגַּלּוּת הָאוֹר וְהַחַיּוּת וְהַכֹּחַ הַנִּגְלֶה וְנִמְשָׁךְ בְּאוֹת זוֹ, אֵיךְ הוּא נִמְשָׁךְ וְנִתְגַּלֶּה מִמִּדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וְכוּ'):** – להלן מביא רבנו הזקן, בפנים הספר, דוגמה איך נבראים ממאמר אחד ("יהי רקיע"[2] למשל) הנבראים הפרטיים והכלליים של העולמות.

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "**וגודל** עניַן היחוד גם כמו שהענינים הם **בעוה"ז, דכל ז' הרקיעים וכל צבא השמים** – חיות כו' ממאמר האחד דיהי רקיע וגו'!!". כְּגוֹן דֶּרֶךְ מָשָׁל, בְּתֵבוֹת שֶׁבְּמַאֲמַר: "יְהִי רָקִיעַ וְגוֹ'", שֶׁנִּבְרְאוּ בָּהֶן – במלים "יהי רקיע", ז' רְקִיעִים[3] וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם – הנבראים שבשמים, אֲשֶׁר בָּהֶם, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[4]: "שְׁחָקִים, – הרקיע שנקרא "שחקים", שֶׁבּוֹ רֵחַיִם עוֹמְדוֹת וְטוֹחֲנוֹת מָן לַצַּדִּיקִים וְכוּ', זְבוּל, – הרקיע שנקרא "זבול", שֶׁבּוֹ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּמִזְבֵּחַ וְכוּ', מָכוֹן, – הרקיע שנקרא "מכון", שֶׁבּוֹ אוֹצְרוֹת שֶׁלֶג וְאוֹצְרוֹת בָּרָד וְכוּ'", – הרי יש לכל אחד משבעת הרקיעים, ענינו **הכללי** מה שהוא רקיע, והענינים **הפרטיים** הנמצאים בו: ב"שחקים" – "רחיים וכו'", ב"זבול" – "ירושלים וכו'" וכך הלאה. שֶׁכְּלָלוּת הָרְקִיעִים – מהותם הכללי בתור רקיעים, נִבְרְאוּ וְחַיִּים וְקַיָּמִים בִּכְלָלוּת תֵּבוֹת אֵלּוּ, שֶׁבְּמַאֲמַר "יְהִי רָקִיעַ וְכוּ'" – באור הכללי הגלום במלים "יהי רקיע" וגו', נתהוו שבעת הרקיעים בתור **כלל** של רקיעים[5];

וּפְרָטֵי הַבְּרוּאִים שֶׁבּוֹ' רְקִיעִים[6], נִבְרָא כָּל פְּרָט מֵהֶם וְחַי וְקַיָּם מֵאֵיזֶה צֵרוּף אוֹתִיּוֹת מִתֵּבוֹת אֵלּוּ, אוֹ חִלּוּפֵיהֶן וּתְמוּרוֹתֵיהֶן, שֶׁהֵן – הצירופים וחילופיהם ותמורותיהם, כְּפִי בְּחִינַת חַיּוּת הַנִּבְרָא הַפְּרָטִי הַהוּא. – שבאותו צירוף מסויים מתהווה במדוייק הכוח והחיות המתאימים ונדרשים לחיותו של אותו נברא. כִּי כָּל שִׁנּוּי צֵרוּף, הוּא הַרְכָּבַת וַאֲרִיגַת הַכֹּחוֹת וְהַחַיּוּת בְּשִׁנּוּי, – למשל, האותיות א־ב־ן, המצטרפות למלה "אבן" (השם, החיות והכוח של אבן) – הרי זה דוקא כשהצירוף הוא לפי סדר זה: א־ב־ן; אך בשעה שסדר האותיות משתנה, מתקבל צירוף אחר של שלש אותיות – למרות שכיוון שהן אותן אותיות, וממילא, לכאורה, גם אותן כוחות – אך כיוון שזה באופן הרכבה אחר של כוחות, מתהווה מזה סוג אחר של כוח וחיות, שֶׁכָּל אוֹת הַקּוֹדֶמֶת בַּצֵּרוּף – לדוגמה: במלה "אבן", שה"א" היא הראשונה בצירוף מלה זו, הִיא הַגּוֹבֶרֶת וְהִיא הָעִקָּר בִּבְרִיאָה זוֹ, – הכוח של האות הראשונה, הוא כוח העיקרי והראשי בהרכבת ואריגת הכוחות – אם הוא כוח של חסד, החסד הוא בהתגברות; ואם כוח אחר, הרי אותו כוח הוא בהתגברות, וְהַשְּׁאָר – שאר האותיות, והכוחות שהן מבטאות, טְפֵלוֹת אֵלֶיהָ – לאות (לכוח) הראשונה, וְנִכְלָלוֹת בְּאוֹרָהּ, – של אותה אות[7], וְעַל־יְדֵי־זֶה – שצירוף האותיות הוא אחר, והאות הראשונה בצירוף זה היא אחרת, נִבְרֵאת בְּרִיָּה חֲדָשָׁה. – שכך הדבר בצירוף אחר של אותיות. וְכֵן בְּחִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת אוֹ תְּמוּרוֹתֵיהֶן, – כשאות "א" לדוגמה מתחלפת באות "ע", וכדומה, שכאן לא רק ששונה צירופן של אותן אותיות, אלא שבצירוף החדש ישנן כבר אותיות אחרות לגמרי, המחליפות את האותיות הקודמות, נִבְרָאוֹת בְּרִיאוֹת חֲדָשׁוֹת פְּחוּתֵי הַמַּעֲלָה בְּעֶרֶךְ הַנִּבְרָאִים מֵהָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן.

יחד) נעשים דבר ונברא ותיבה א'. וכל' רש"י מצרף – חתיכה אחת חגיגה כ, ב. **ובלא כף הדמיון**. ובכ"מ ולהלכה למעשה". **2.** בראשית א, ו. **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כפסק הזוהר (י, ב. ובכ"מ) במחלוקת ר' יודא ור"ל (חגיגה יב, ב). ובזח"א (לב, ב) משמע דגם ר' יודא ס"ל דז' רקיעים הם ומזה סיוע להמפרשים בחגיגה דלא פליגי ומר אמר חדא כו'. וראה מפרש לרמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ג'. **4.** חגיגה יב, ב. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א לסוף הפרק. **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וי"ל הדיון בזה, כי פרט הרקיע (דשחקים וכו') נקרא ונתהווה משמו שיקראו לו בלה"ק (שחקים וכו'). עיין לעיל ספ"א". **6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כולל הרקיע עצמו. כנ"ל". **7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "עפ"ז יובן ענין הר"ת ועד שאחז"ל שהוא מן התורה (שבת קה, א)".

יום רביעי ו' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 178, כי הן ד"מ דוגמת... עד עמ' צ, יתברך ויתעלה.

כִּי הֵן דֶּרֶךְ־מָשָׁל, דּוּגְמַת אוֹר הַמֵּאִיר בַּלַּיְלָה בָּאָרֶץ מִן הַיָּרֵחַ, וְאוֹר הַיָּרֵחַ הוּא מֵהַשֶּׁמֶשׁ, וְנִמְצָא אוֹר שֶׁעַל הָאָרֶץ – המאיר מן הלבנה, הוּא אוֹר הָאוֹר שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ. – לא האור של השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו מהשמש. וְכָכָה מִמָּשׁ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּמַּאֲמָרוֹת הֵן כְּלָלוּת הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת וְהָאוֹר וְהַכֹּחַ מִמִּדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, לִבְרֹא הָעוֹלָמוֹת מֵאַיִן לְיֵשׁ, וּלְהַחֲיוֹתָן וּלְקַיְּמָן כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ. – שהם יחיו ויתקיימו. חיות כללית זו באה מה"מאמרות" עצמם. וּמִכְּלָלוּת הַמְשָׁכָה וְהָאָרָה גְּדוֹלָה הַזּוֹ, – שמה"מאמרות" עצמם, הֵאִיר ה' וְהַמְשִׁיךְ מִמֶּנָּה תּוֹלְדוֹתֶיהָ כַּיּוֹצֵא בָּהּ, – של המשכה זו, וַעֲנָפֶיהָ, – של ההמשכה הכללית, שֶׁהֵן תּוֹלְדוֹת וְהַמְשָׁכַת הָאוֹר מֵהָאוֹתִיּוֹת, – שב"מאמרות", וְהֵן הֵן – ההארות שבבחינת תולדות, חִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת וּתְמוּרוֹתֵיהֶן, וּבָרָא בָּהֶן – ב"תולדות", שהם החילופים והתמורות של האותיות, בְּרוּאִים פְּרָטִים שֶׁבְּכָל עוֹלָם. וְכֵן הֵאִיר ה' עוֹד, – באופן נוסף (מהאותיות) וְהַמְשִׁיךְ וְהוֹרִיד הֶאָרָה דְּהֶאָרָה – לעיל דובר, שזה כמשל אור הלבנה המאיר על הארץ, אור שהוא הארה מהארה מהשמש, ואילו כאן מדובר שזה יורד למדריגה ולצמצומים נמוכים עוד יותר, והוא הארה דהארה דהארה – הארה שלישית, מֵהֶאָרוֹת הָאוֹתִיּוֹת. – מהאור המאיר מהאותיות – זהו הארה דהארה דהארה. וְכֵן הִמְשִׁיךְ עוֹד, – את ההארה מההארה וכו' וְהוֹרִיד עַד לְמַטָּה מַטָּה בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, – כשלשלת, שכל טבעת נמוכה מקודמתה, עַד שֶׁנִּבְרָא הַדּוֹמֵם מַמָּשׁ – הדברים הדוממים שלא נראה בהם כל חיות, כַּאֲבָנִים וְעָפָר, וּשְׁמוֹתֵיהֶן "אֶבֶן" וְ"עָפָר" – שהשם הוא חיותו של החפץ, כנזכר בפרק הראשון, הֵם חִלּוּפִים דְּחִלּוּפִים כו' וּתְמוּרוֹת דְּתְמוּרוֹת כו', – כלומר, שהאותיות מתחלפות פעם שניה ויותר, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל: – הרי, שחיותו ומציאותו של כל נברא, הן האותיות של "דבר ה'", והנברא בטל במציאות ל"דבר הוי'", כך שכל הבריאה בטלה ומאוחדת אתו יתברך.

נִשְׁלַם חֵלֶק שֵׁנִי בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה

שער היחוד והאמונה

כי הן ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן הירח ואור הירח הוא מהשמש ונמצא אור שעל הארץ הוא אור האור של השמש וככה ממש ד"מ האותיות שבמאמרות הן כללות המשכת החיות והאור והכח ממדותיו של הקב"ה לברוא העולמו' מאין ליש ולהחיותן ולקיימן כ"ז משך רצונו ית' ומכללות המשכה והארה גדולה הזו האיר ה' והמשיך ממנה תולדותיה כיוצא בה וענפיה שהן תולדות והמשכת האור מהאותיות והן הן חילופי אותיות ותמורותיהן וברא בהן ברואים פרטים שבכל עולם וכן האיר ה' עוד והמשיך והוריד הארה דהארה דהארה מהארות האותיו' וכן המשיך עוד והוריד עד למטה מטה בבחי' השתלשלות עד שנברא הדומם ממש כאבנים ועפר ושמותיהן אבן ועפר הם חילופים דחילופים כו' ותמורות דתמורות כו' כנ"ל:

נשלם חלק שני
בעז"ה יתברך ויתעלה

יום חמישי ז' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 180, אגרת התשובה... עד עמ' צא, עכ"ל הברייתא:

לִקּוּטֵי אֲמָרִים חֵלֶק שְׁלִישִׁי הַנִּקְרָא בְּשֵׁם אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה

בתור הקדמה קצרה לחלק השלישי, של ספר ה"תניא", הוא "אגרת התשובה", ראוי לציין: רבנו הזקן נקרא "בעל התניא והשולחן־ערוך", והרבי שליט"א מפרש: "בעל התניא" – פוסק בפנימיות התורה, ו"בעל השולחן־ערוך" – פוסק בנגלה דתורה.

ישנה אימרה בשיחותיו הקדושות של הרבי הקודם נשמתו־עדן (ספר השיחות ה'תש"א עמוד 142 ואילך), שארבעה חלקי ה"תניא" הם כנגד ארבעה חלקי ה"שולחן ערוך".

את שייכותו של החלק השלישי, "אגרת התשובה", לחלק השלישי שב"שולחן ערוך" ("אבן העזר"), מסביר הרבי שליט"א גם על פי חסידות וגם על פי נגלה:

על־פי חסידות, הרי זה לפי מה שאנו רואים להלן בפרק ד' שב"אגרת התשובה", ששני האופנים בתשובה, תשובה תתאה ותשובה עילאה (תשובה תחתונה ותשובה עליונה), הכוללות בתוכן כל ענין התשובה, הן שתי האותיות "ה" שבשם הוי', ה' תתאה, ה' האחרונה, וה' עילאה, הה' הראשונה, ואם כן – הרי זה הסדר "נשים", "מלכות" ו"בינה".

וכשם שהסדר בש"ס הוא, שבתחילה בא מסכת גיטין, ולאחריה – מסכת קידושין, שזהו (כפי שהרמב"ם אומר בהקדמתו לפירוש המשניות) מפני שבפסוק נאמר "ויצאה והיתה" ("ויצאה מביתו והיתה לאיש אחר"), בתחילה "ויצאה" – גירושין, גיטין, ואחר כך "והיתה", קידושין; ועל־דרך־זה בסדר דברי הימים, שבתחילה היה "ויגרש את האדם", ובמדרש רבה בראשית פרשה כ"א פסקא ח' כתוב ש"ויגרש" מלשון גירושין "כבת ישראל שנתגרשה", שיכולה עדיין להתחתן. ולאחר מכן, בשעת מתן תורה, היה "קדשנו במצוותיו", מלשון "קידושין", כפי שכתוב ב"תניא" חלק ראשון, פרק מ"ו, שזה כמו קידושין שהמקדש אומר "הרי את מקודשת לי" (וכפי שהוא אומר להלן בפרק י') – כך הרי גם הסדר בנוגע ל"נשים" ברוחניות –

אגרת התשובה

פרק א תניא בסוף יומא שלשה חלוקי כפרה הם ותשובה עם כל אחד. עבר על מ"ע ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו עבר על מל"ת ושב תשובה תולה ויוה"כ מכפר. (פי' דאע"ג דלענין קיום מ"ע גדולה שדוחה את ל"ת. היינו משום

שענין ה"קידושין" בא אחרי "גיטין", וממילא מובנת השייכות ל"תשובה". שכן, כיצד יכול היה להיות קידושין אחרי גירושין – אלא שמן ההכרח שיהיה בינתיים ענין התשובה, כפי שאומר בפרק י"ז ב"תניא", שאי אפשר שיהיה ענין עבודת הוי' מבלי שיהיה לפני זה ענין התשובה.

זאת ועוד: על־ידי חטא – "שולחה **אמכם**" (ככתוב: "ובפשעכם שולחה אמכם"),[1] "שולחה" – ענין הגירושין,[2] "ושלחה מביתו", ועל־ידי **תשובה**, הרי "כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם",[3] שספר הכריתות, ענין הגירושין, שהיה לפני זה – מתבטל. ובנגלה ממש: גם מהגמרא ראיה מפורשת על שייכות ענין התשובה לקידושין שאחרי גירושין, כפי שהגמרא (יומא פו, ב) אומרת שרבי יוחנן אומר, שתשובה דוחה לא־תעשה שבתורה, ומביא מהפסוק (ירמיה ג, א) "לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו ליאש אחר הישוב אליה עוד, ואת זנית רעים רבים ושובי אלי" – אומר הקדוש־ברוך־הוא. כלומר, שענין התשובה דוחה הענין של "לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה". אם־כן מכאן ברורה שייכות מהגמרא, שענין התשובה הוא ענין הקידושין שאחרי גירושין. ברורה, איפוא, מכאן שייכות החלק השלישי של ספר ה"תניא", – "**אגרת התשובה**", לחלק השלישי של ה"שולחן ערוך" – "**אבן העזר**" – הענינים של "נשים".

פֶּרֶק א. תַּנְיָא – למדנו בברייתא, **בְּסוֹף** – מסכת **יוֹמָא**[1]**:** **שְׁלֹשָׁה חִלּוּקֵי כַּפָּרָה הֵם,** – באופן הכפרה הניתנת לאדם על חטא שחטא, ישנן שלש דרכים שונות: אם עבר עבירה מסוג מסויים, קיים אופן מסויים של כפרה, ואם העבירה היא מסוג אחר, גם אופן הכפרה הוא אחר, **וּתְשׁוּבָה עִם כָּל אֶחָד:** – בשלשת אופני הכפרה. יחד עם כל אופן של כפרה, נדרש ענין התשובה: **עָבַר עַל מִצְוַת־עֲשֵׂה** – לא קיים מצות־עשה שהיה מחוייב לקיימה, **וְשָׁב** – וחזר בתשובה **אֵינוֹ זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ;** – כלומר, מוחלים לו מיד, **עָבַר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה** – עשה דבר שהתורה מצווה שלא לעשותו, **וְשָׁב** - **תְּשׁוּבָה תּוֹלָה, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר** – התשובה עצמה אינה מספיקה ביחס למדה המרובה של כפרה הנדרשת לגבי אותה עבירה, התשובה משפיעה שלא יענישו אותו – עד לזמנה של הכפרה, והוא יום הכיפורים, בו הוא מתכפר על העבירה שעבר. (**פֵּרוּשׁ, דְּאַף־עַל־גַּב דְּלְעָנְיַן** – למרות שלגבי **קִיּוּם, מִצְוַת־עֲשֵׂה גְּדוֹלָה, שֶׁדּוֹחָה אֶת לֹא־תַעֲשֶׂה**[2] – : כשמזדמן ענין שיש בו הניגודים של עשה ולא־תעשה, כלומר, על־ידי שיעבור על לא־תעשה יקיים מצות־עשה – דוחה אז ה"עשה" את ה"לא־תעשה", ומותר לו לקיים את הדבר כדי לקיים את ה"עשה". לדוגמה: כלאים בציצית; הרי שקיום מצות־עשה הוא למעלה מקיום לא־תעשה, ואילו כאן אנו אומרים, שעל עבירת מצות־עשה מספיקה תשובה בלבד כדי לכפר על כך. ועל עבירת לא־תעשה אין תשובה בלבד מספיקה, אלא מן ההכרח להזדקק ליום כיפור לשם כפרה? – שאלה זו עומד רבנו הזקן לפתור. ומהפתרון נבין גם פנימיות הענינים המתעוררים על־ידי קיום מצות־עשה והפגם המתחולל על־ידי עבירה חס־ושלום על לא־תעשה, ובהתאם לפנימיות הענינים בא פסק ההלכה בנוגע לקיום מצות־עשה כיצד עליה לדחות לא־תעשה, ואופן הכפרה הנדרשת על עבירת לא־תעשה. תוכן התירוץ בקצרה הוא: בקיום מצות־עשה, הרי נוסף על כך שהוא מקיים ציווי הקב"ה לעשות את הדבר, גם נמשך על־ידי־זה אור ושפע בעולמות העליונים ובנפשו, כי כל מצוה היא כמו אבר (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכל' רז"ל[3] רמ"ח איברין כנגד רמ"ח מ"ע"), כלומר, כשם שאבר הוא כלי וממשיך חיות מהנפש, כך כל מצות־עשה היא כלי וממשיכה שפע חיות מאור אין־סוף ברוך־הוא, וכמו שבאבר מתלבשת החיות מהנפש – כך מתלבשת (כלומר, נמשכת בפנימיות) החיות הנמשכת על־ידי קיום מצות־עשה – בעולמות; ואילו בלא־תעשה הרי למרות שבשעה שהוא מקיים לא־תעשה – על־ידי שאינו עובר עליה – שבענין קיום ציווי הקב"ה הוא גם כאן מקיים הציווי שלא לעשות, כמאמר חכמינו ז"ל[4]: "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** אבל רק) **כאילו** עשה מצוה", היות שאין זה דרך פעולה ועשיה, כמו שהדבר במצות־עשה, אלא על־ידי שלילה – על־ידי אי־עשיה – הוא מקיים ציווי ה', ותורה ומצוות הן הרי כדי להמשיך אור על־ידי רמ"ח מצוות־עשה, ולהעביר את "רוח הטומאה" על־ידי שס"ה מצוות לא־תעשה (כפי שאמר בחלק הראשון פרק ל"ז, דף מח, א), וכאן בענינו, כשנפגשים יחד 'עשה' ולא־תעשה, ומתעוררת שאלה איזו מהן לדחות, הרי שלא שייך כאן לומר שעל־ידי שיעשה את הדבר תישאר "רוח הטומאה", שכן, הוא הרי עושה בהתאם לציווי התורה, שהתורה מצוה עליו לדחות את מצות הלא־תעשה. ואילו גם אם התורה תצווה עליו לדחות מצות־עשה – הרי סוף סוף אין כאן **מעשה** שימשיך את האור, והאור הרי יחסר אז. לכן דוחה ה'עשה' את הלא־תעשה: החסרון שישנו באופן רגיל כשמקיימים לא־תעשה – אין כאן, והריווח של עשיית מצות־עשה – המשכת האור – ישנו. בהתאם לכך, הרי לכאורה, שגם בנוגע לעבירה על מצות־עשה, שאז חסרה המשכת האור והשפע בעולמות ובנפשו – תהיה הכפרה הנדרשת גדולה יותר, כפי שהדבר בעבירה על לא־תעשה, ולפי דברי הגמרא ב"יומא", כאמור, הרי להיפך – שעל עבירה על לא־תעשה, נדרשת כפרה גדולה יותר? – אלא, ההסבר הוא שהעליונות שישנה בקיום מצות־עשה, בהמשכת אור בנפש האלקית – לא ניתנת לתיקון על־ידי הכפרה, כי האור שהחסיר להמשיך, אין הכפרה משלימה. הכפרה באה רק כדי לכפר על שעבר על ציווי ה' ולא קיים את המצוה – ועל כך מספיקה תשובה בלבד. ואילו, בעבירה על לא־תעשה, באה הכפרה כדי לתקן את **כל** מה

---

1. פו, א. **2.** יבמות ג, ב. ובכ"מ. **3.** מכות כג, סוף ע"ב. **4.** משנה מכות פ"ג מט"ו.

שהעבירה קלקלה, וכיוון שעל־ידי העבירה – בפעולה – על הלא־תעשה, נגרם פגם בנפשו וגם למעלה, לכן אין די בתשובה בלבד לתקן את הדבר, אלא מן ההכרח להזדקק לכפרה של יום כיפור, שדוקא הוא בכוחו לתקן ולהסיר את הפגם שנגרם בנפשו ולמעלה. וזאת אומר רבנו הזקן: **הֵינוּ** – לכן בענין של **קיום** – גדולה מצות־עשה מלא־תעשה, והיא דוחה את הלא־תעשה, **מִשּׁוּם שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם מִצְוַת־עֲשֵׂה מַמְשִׁיךְ אוֹר וְשֶׁפַע בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים מֵהֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[5], דְּרַמָ"ח פִּקּוּדִין** – 248 מצוות ה'עשה', **אִנּוּן** רְמָ"ח **אֵבְרִין דְּמַלְכָּא** – הן 248 אברי "מלכא") – מדות של עולם האצילות הנקראות "מלכא", כלומר, כשם שאבר הוא כלי לכוח הנפש וממשיך בתוכו הכוח מהנפש אליו הוא משמש כלי, כך כל מצוה היא אבר וכלי להמשכה מיוחדת מהמדות שלמעלה, הנמשכת על־ידי קיום אותה מצוה. הרי, שעל־ידי קיום מצוה, ממשיכים אור ושפע בעולמות העליונים, **וְגַם עַל נַפְשׁוֹ הָאֲלֻקִּית,** – הוא ממשיך אור ושפע מהארת אין־סוף ברוך־הוא – על־ידי קיום המצוה, **כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים:** – כמו שאנו אומרים בברכה שאנו מברכים על קיום מצוה: **"אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו";** – שעל־ידי מצוות, נמשכת קדושה על הנפש. ומפני טעם זה, שעל־ידי מצות־עשה נמשך אור ושפע, – ישנה העליונות של מצות־עשה לגבי לא־תעשה, ו"עשה" דוחה "לא תעשה", **אֲבָל לְעִנְיַן תְּשׁוּבָה,** – לגבי ענין התשובה, כדי לתקן כשעבר על מצות־עשה, **אַף** – למרות שהתשובה עצמה מספיקה על כך **שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ הָעֹנֶשׁ עַל שֶׁמָּרַד בְּמַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלֹא עָשָׂה מַאֲמַר הַמֶּלֶךְ,** – הקב"ה. את זאת מתקנת תשובה בלבד, אך, בכל זאת, אין היא מתקנת כליל את העבירה על מצות־עשה, שהרי **מִכָּל־מָקוֹם הָאוֹר** – שהיה ממשיך על־ידי קיום מצות־העשה, **נֶעְדָּר** – גם אחרי שחזר בתשובה, **וְכו',** וכמאמר **רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[6] עַל פָּסוּק[7]: "מְעָוֹת לֹא יוּכַל לִתְקֹן"** - **"זֶה שֶׁבִּטֵּל קְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית אוֹ וְכו'",** – לא ניתן לתקן זאת, גם כשעושים תשובה, **דְּאַף שֶׁנִּזְהַר מֵעַתָּה לִקְרוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית וְשַׁחֲרִית לְעוֹלָם** – היינו, שהוא חוזר בתשובה על מה שהחסיר מקודם לקרוא קריאת שמע, **אֵין תְּשׁוּבָתוֹ מוֹעֶלֶת לְתַקֵּן מַה שֶּׁבִּטֵּל פַּעַם אַחַת;** – קריאת־שמע. שכן, המשכת האור והשפע שהיה ממשיך על־ידי **אותה** קריאת־שמע – חסרה. על־כל־פנים, הרי מה **שאפשר** לו לתקן – הוא מתקן בתשובה בלבד, ולכן מספיקה תשובה בלבד לשם כפרתו, ואין דבר נוסף כדי לסיים את הכפרה. **וְהָעוֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, עַל־יְדֵי שֶׁנִּדְבַּק הָרָע בְּנַפְשׁוֹ** – כשעושה פעולה של רע על־ידי מעשה או על־ידי דיבור או על־ידי מחשבה, הנה על־ידי זה, **עוֹשֶׂה פְּגָם לְמַעְלָה בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹר חֲצָבָהּ** – של הנשמה, **(בַּלְּבוּשִׁים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה,** – בלבושי עשר ספירות שבעולם העשיה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'תִקּוּנֵי זֹהַר'[8]: "לְבוּשִׁין תְּקִינַת לוֹן, דְּמִנַּיְהוּ פָּרְחִין נִשְׁמָתִין לִבְנֵי נָשָׁא וְכו'"** – לבושים התקנת להן, ל"ספירות", שמהם פורחות נשמות לבני אדם). רואים אנו מ"תיקוני זהר" זה, שישנו ענין של לבושים ל"ספירות" שמהם באות הנפשות, וכשעל־ידי עבירה נעשה פגם בנפש – נעשה על־ידי־זה פגם גם בשורש הנפש, **לְכָךְ** – לכן, **אֵין כַּפָּרָה לְנַפְשׁוֹ וְלֹא לְמַעְלָה** – כפי שיאמר להלן, משמעותה של "כפרה" היא הסרת וניקוי הפגם, הנה תשובה בלבד אין בכוחה לנקות את הפגם בנפש ולמעלה, **עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים,** – שהיום עצמו מכפר. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:** – בנוגע ליום כיפור[9]: **"וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם וְגו'", "לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ"**[10] - **"לִפְנֵי ה'" דַּיְקָא.** – **לפני** ה' דוקא. "לפני" היינו למעלה, למעלה משם הוי', משם תבוא טהרתכם. הרי שהטהרה של יום כיפור, באה ממקום וממדריגה שלמעלה משם הוי', אשר לכן הוא למעלה מהמקום והמדריגה בהם פוגע הפגם המתהווה על־ידי שעוברים על לא־תעשה – ולכן ישנה אז הכפרה על עבירה זו. על־כל־פנים יוצא, שבעבירה על מצות־עשה ישנו דבר חמור יותר מאשר בעבירה על לא־תעשה. **וְלָכֵן אֵין לִלְמֹד מִכָּאן** – מהברייתא האומרת שבמצות־עשה – כשעושים תשובה מוחלין לו במקום, ואילו בלא־תעשה באה הכפרה רק ביום כיפור – אי אפשר ללמוד **שׁוּם קָלָא חַס־וְשָׁלוֹם בְּמִצְוֹת־עֲשֵׂה, וּכְפִרְטָ** – שאסור ללמוד שום קולא **בְּתַלְמוּד תּוֹרָה,** – במצות ה'עשה' של לימוד תורה, **וְאַדְרַבָּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[11]: וְהֵיר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – בנסיבות מסויימות, **עַל** – עבירות חמורות כמו **עֲבוֹדָה־זָרָה וְכו', אַף שֶׁהֵן** – אף שעונשן **כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת**

אגרת התשובה

שע"י קיום מ"ע ממשיך אור ושפע בעולמות עליונים מהארת אור א"ס ב"ה (כמ"ש בזהר דרמ"ח פקודין אינון רמ"ח אברין דמלכא) וגם על נפשו האלקית כמ"ש אשר קדשנו במצותיו. אבל לענין תשובה אף שמוחלין לו העונש על שמרד במלכותו ית' ולא עשה מאמר המלך. מ"מ האור נעדר וכו' וכמארז"ל ע"פ מעוות לא יוכל לתקן זה שביטל ק"ש של ערבית או וכו'. דאף שנזהר מעתה לקרות ק"ש של ערבית ושחרית לעולם אין תשובתו מועלת לתקן מה שביטל פ"א. והעובר על מל"ת ע"י שנדבק הרע בנפשו עושה פגם למעלה בשרשה ומקור חוצבה (בלבושי' די"ם דעשי' כמ"ש בת"ז לבושין תקינת לון דמנייהו פרחין נשמתין לב"נ וכו') לכך אין כפרה לנפשו ולא למעלה עד יוה"כ כמ"ש וכפר על הקדש מטומאות בנ"י ומפשעיהם וכו' לפני ה' תטהרו לפני ה' דייקא ולכן אין ללמוד מכאן שום קולא ח"ו במ"ע ובפרט בת"ת. ואדרבה ארז"ל ויתר הקב"ה על ע"ז וכו' אף שהן כריתות ומיתות

---

5. תיקוני זהר תיקון ל'. **6.** ברכות כו, א. **7.** קהלת א, ה. **8.** בהקדמה. **9.** אחרי מות טז, טז. **10.** שם, טז, ל. **11.** ירושלמי חגיגה פ"א

בֵּית־דִּין, וְלֹא וִתֵּר עַל בִּטּוּל תַּלְמוּד תּוֹרָה). – להלן אומר בברייתא: עָבַר עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין – על עבירות שעונשן כרת או מיתה על־ידי בית־דין – תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים תּוֹלִין, – שלא להיענש מלמעלה על עבירות אלו, וְיִסּוּרִין מְמָרְקִין (פֵּרוּשׁ, – "ממרקין" הוא, גּוֹמְרִין הַכַּפָּרָה, וְהוּא מִלְּשׁוֹן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה לְצַחְצֵחַ הַנֶּפֶשׁ, כִּי כַּפָּרָה הִיא לְשׁוֹן קִנּוּחַ, שֶׁמְּקַנֵּחַ לְכְלוּךְ הַחֵטְא), – הרי שבעבירות של כריתות ומיתות בית־דין, לא מספיק הניקוי שנעשה על־ידי ענינים של תשובה ויום כיפור, אלא נדרש גם הניקוי והמירוק על־ידי יסורים רחמנא־ליצלן, שֶׁנֶּאֱמַר[12]: "וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם". – הרי שישנן עבירות כאלו שעליהן נדרש הניקוי על־ידי יסורין ר"ל – וזן, העבירות שעונשן כריתות ומיתות בית־דין. עַד כָּאן לְשׁוֹן הַבָּרַיְתָא – שבסוף מסכת יומא.

אגרת התשובה

ב"ד ולא ויתר על ביטול ת"ת). עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין (פי' גומרין הכפרה והוא מלשון מריקה ושטיפה לצחצח הנפש. כי כפרה היא לשון קינוח שמקנח לכלוך החטא) שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. עכ"ל הברייתא:

יום שישי ח' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צא, והנה מצות התשובה... עד עמ' 182, כ"א מיראה:

וְהִנֵּה, מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה[13] מִן הַתּוֹרָה הִיא עֲזִיבַת הַחֵטְא בְּלִבַּד – עזיבת החטא בלבד, היא ענין התשובה מן התורה, (כִּדְאִיתָא – כפי שכתוב בַּגְּמָרָא פֶּרֶק ג דְּסַנְהֶדְרִין[14] וּבְ'חֹשֶׁן מִשְׁפָּט' סוֹף סִימָן לד[15] לְעָנְיַן עֵדוּת[16]), – שאם הוא עוזב את החטא בלבד ואינו חוזר על אותו חטא שעשה אותו פסול לעדות – הריהו כשר לעדות[17], דְּהַיְנוּ שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ בְּלֵב שָׁלֵם, לְבַל יָשׁוּב עוֹד לְכִסְלָה, לִמְרֹד בְּמַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ[18], וְלֹא יַעֲבֹר עוֹד – על מִצְוַת הַמֶּלֶךְ – מלכו של עולם, הקב"ה חַס־וְשָׁלוֹם, הֵן בְּמִצְוַת־עֲשֵׂה[19] הֵן בְּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה[20]. וְזֶהוּ עִקַּר פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן "תְּשׁוּבָה", – כלומר, לָשׁוּב אֶל ה' בְּכָל לִבּוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ, לְעָבְדוֹ וְלִשְׁמֹר כָּל מִצְוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[21]: "יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו, וְיָשֹׁב אֶל ה' וְגוֹ'"; – הפסוק אומר: במה מתבטא שובו אל הקב"ה – במה שהרשע

אגרת התשובה

והנה מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד (כדאי' בגמ' פ"ג דסנהדרין ובח"מ ססי' ל"ד לענין עדות) דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת. וזהו עיקר פי' לשון תשובה לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו כמ"ש יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וכו'. ובפ' נצבים כתיב ושבת עד ה' אלקיך

ה"ז. **12.** תהלים פט, כג. **13.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "כותב "מצוה" (ולא "ענין" או "והנה התשובה" וכיו"ב. וע"ד ל' הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב) - דפשטות הל' מורה דס"ל דתשובה בתוכן **דעזיבת החטא מצוה** מה"ת וגם להרמב"ם והסמ"ג שהרי אליבי' קאי כאן (וראה סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה בתחלתה) - ולא רק להרמב"ן (נצבים ל, יא. הובא בלקו"ת עה"פ שם). ובס' היד **לפני** הל' תשובה, (שכנראה גם "הקדמות" אלו להרמב"ם הם): מ"ע א' והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה. ואולי ג"ז מקור דברי הצ"צ שם. ובסהמ"צ להרמב"ם: 'מצוה ע"ג היא שצוונו להתוודות כו' ולומר אותם **עם התשובה**'". ראה במפורט להלן עמוד 1118 ואילך. **14.** כה, ב. **15.** סעיף כט ואילך. **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "לא הביא מקדושין (מט, ב) ושו"ע אה"ע סל"ח סל"א לענין קדושין ובפרט דקדמו לסנה' וחו"מ (וראה מנ"ח מצוה שס"ד) - וי"ל דעדיפא לי' הוכחה מדיני ממונות דלא אזלינן בתר רובא, ז.א. שלא רק ע"ד הרוב מספיקה עזיבת החטא". **17.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "עיקר הכוונה כאן - דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מובן דגם **בלא** וידוי דברים - תשובה היא (**וכדמוכח** גם מהראיות משו"ע מחו"מ שלא הוזכרו שם וידוי דברים), אלא שוידוי ובקשת מחילה - כשעושים - הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה - ולכן הזכירום הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין **בפ"ע**, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב - "ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות **כלל**". ועיין זח"ג קכב, א. סמה"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה. מנחת חינוך מצוה שסד". **18.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "כל המשך הדברים - להקל עשיית התשובה, לבד ענין זה, דבכל תשובה צ"ל ענין **כללי** "דלא ישוב למרוד במל' ית'". ולכאורה הוא חידוש גדול. וצ"ע המקור ע"ז בפוסקים [והוא בדוגמא **שבקיום** המצות ג"כ צ"ל הקדמת ענין הכללי בתחלה יקבל עליו עומ"ש ואח"כ עול מצות - ברכות רפ"ב] - וכ"ה גם בהכתובים שמביא לראי': יעזוב רשע דרכו (ל' יחיד - דרכו **בכלל**, שהוא רֶשַׁע ואח"כ) מחשבותיו (ל' רבים, ענינים ועברות פרטיות); ושבת (בכלל), בקולו וגו' ("פרט") (ציוויו - פרטי המצות). וכן שצ"ל ב' החלטות "הן במ"ע הן במל"ת". **19.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "שבזה צ"ל קום ועשה - ובכ"ז מקבל עליו". **20.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "שבעבירה על מל"ת - **ניכרת** המרידה, משא"כ **בהעדר** עשיית מ"ע". **21.** ישעיה נה, ז.

עוזב את דרכו הקודמת, והחוטא עוזב את מחשבות החטא שלו. **וּכְפָרָשַׁת נִצָּבִים**[22] **כְּתִיב:** – כתוב[23]: **"וְשַׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ וגו', בְּכָל לְבָבְךָ וגו'"**[24]. – הרי[25] שענין התשובה הוא, לשוב אל ה', על־ידי השמיעה בקולו, דבר שצריך להיעשות בכל הלב. וכך גם כתוב[26]: **"שוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ וגו'"**; – וכן כתוב[27]: **"הֲשִׁיבֵנוּ ה' אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה"**[28]. – מכל הפסוקים האמורים, ברור שענין התשובה הוא לשוב אל ה', לקיים את מצוותיו ולא לעשות שום עבירות. **וְלֹא כְּדַעַת הֶהָמוֹן, שֶׁהַתְּשׁוּבָה הִיא הַתַּעֲנִית.** – על העבירות שעבר. **וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁעָבַר עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין, שֶׁגְּמַר כַּפָּרָתוֹ הִיא עַל־יְדֵי יִסּוּרִים,** – כנזכר לעיל מהברייתא במסכת יומא, **הֵינוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מֵבִיא עָלָיו יִסּוּרִים** – ויסורים אלה הם גמר כפרתו, (**וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11]: **"וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט וְנֹגְעִים"** - **"וּפָקַדְתִּי" דַיְקָא**), – שהקב"ה **מביא את היסורים**, **וְהֵינוּ**[29] – מתי מביא הקב"ה יסורים לגמר הכפרה, הרי זה **כְּשֶׁתְּשׁוּבָתוֹ רְצוּיָה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, בְּשׁוּבוֹ אֶל ה' בְּכָל לִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ מֵאַהֲבָה, אַיִ בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא וְ"כַמַּיִם הַפָּנִים וְכוּ'" - אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא, לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה וְחֶסֶד ה' לְמָרֵק עֲוֹנוֹ בִּיסּוּרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה,** – על־ידי התעוררות מלמטה, ו"כמים הפנים", כפי שהאדם מבטא את רצונו העז לשוב אל ה' מצד אהבתו אל ה' – דבר זה פועל התעוררות מקבילה למעלה, שגם אליו יתייחסו באהבה וחסד, למרק אותו כליל מעוונותיו על־ידי יסורים בעולם הזה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[30]: **"כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ וגו'"**. – כדי למרק אותו מעוונותיו – בעולם הזה. יסורים אלה, שהקב"ה מביא, מצד אהבתו, למי ששב אל ה' מתוך אהבה – אלה הם היסורים המסיימים את כפרת הנפש, בעבירות שגמר כפרתן הוא על־ידי יסורים. אך, אין הכוונה לתעניות ויסורים שאדם מקבל על עצמו. **וְלָכֵן לֹא הִזְכִּירוּ הָרַמְבַּ"ם וְהַסְּמַ"ג** – מ"ע טז, **שׁוּם תַּעֲנִית כְּלָל בְּמִצְוַת הַתְּשׁוּבָה, אַף** – לא, **בִּכְרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין,** – גם בתשובה על עבירות שעונשן הוא כרת או מיתת בית דין, שגמר כפרת עבירות אלו הוא הרי ענין היסורים – כפי שהגמרא אומרת – אף על פי כן, אין הרמב"ם והסמ"ג מזכירים גם בעבירות אלו את ענין התענית – מפני שהיסורים האמורים אינם מכוונים לתעניות, **רַק הַוִּדּוּי** – שמתוודים ומפרטים בדיבור את החטאים שחטאו, **וּבַקָּשַׁת מְחִילָה,** – על העבירות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה**[31]: **"וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם וגו'"**[32]. – את הוידוי ובקשת מחילה כן מזכירים הרמב"ם והסמ"ג במצות התשובה, שכן, זהו חלק מהתשובה. טעמו של דבר (כתוב) הוא, כי בעבירה ישנו "גוף" ו"נשמה". מעשה העבירה הוא ה"גוף", והרצון והתאוה לעשות את העבירה, הוא

אגרת התשובה

ושמעת בקולו וכו' בכל לבבך וכו' שובה ישראל עד ה' אלקיך וכו' השיבנו ה' אליך וכו'. ולא כדעת ההמון שהתשובה היא התענית. ואפי' מי שעבר על כריתות ומיתות ב"ד שגמר כפרתו היא ע"י יסורים. היינו שהקב"ה מביא עליו יסורים (וכמ"ש ופקדתי בשבט וכו' ופקדתי דייקא) והיינו כשתשובתו רצויה לפניו ית' בשובו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה אזי באתערותא דלתתא וכמים הפנים וכו' אתערותא דלעילא לעורר האהבה וחסד ה' למרק עונו ביסורים בעוה"ז וכמ"ש כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכו'. ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תענית כלל במצות התשובה אף בכריתות ומיתות ב"ד. רק הוידוי ובקשת מחילה כמ"ש בתורה והתודו את חטאתם

---

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרש הסדרה ולא כדלקמן "בתורה" לשלול ואתחנן ד, ל - דשם הוא רק סיפור דברים, וכהתחלתה **העידותי בכם** גו'. ועוד ועיקר (כי לכאורה גם מסיפור יש ללמוד מהו ענין התשובה) - כי שם אינו מפרט דצ"ל 'בכל לבבך'". **23.** נצבים ל, ב. **24.** הטעם מדוע מביא רבנו הזקן בתחילה פסוק מנביא (ישעיה) ולאחר מכן פסוק מן התורה, כותב הרבי שליט"א, ש"יש לומר" שזה מפני שבנביא מפורש שהתשובה היא עזיבת החטא. והרבי שליט"א מוסיף: "וראה הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב". **25.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ואף דכנ"ל כאן קאי (גם) להרמב"ם, ולדידי' פ' זה הבטחה היא (הל' תשובה פ"ז ה"ה) - עיין רמב"ן (שם) דתרווייהו איתנהו בי'. ומר חפץ אלוף בסהמ"צ שלו מנה במנין העשין עשה ושבת עד ה' אלקיך (הובא בפי' הרי"פ לסהמ"צ להרס"ג פרשה מ"ב) וכ"ה בסמ"ק במצוה נג "לשוב דכתיב ושבת עד ה"א ושמעת בקולו". **26.** הושע יד, ב. **27.** איכה ה, כב. **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הכרח כל ד' הפסוקים ודיוק סדרם (**הקדים** נביא לתורה וכו'): לקמן רפ"ג דע"י החטא מוריד השפעת שם הוי' ב"ה (דחלק הוי' עמו גו' חבל גו' - כמשל החבל כו') - שמזה מובן שהתיקון (התשובה) צ"ל העלאת **כהנ"ל**. ובפ"ד מבוארים פרטי שם הוי' - ה' (אחרונה) מעשה - ועז"נ **יעזוב רשע דרכו** גו' וישוב גו'. ו' - קול וששה מדות (**שבלב**) כו' - ועז"נ ושבת גו' **בקולו** גו' **לבבך** גו'. ה' (ראשונה) התבוננות (**רק** בזה חסרונו) - ועז"נ שובה **ישראל** (שם המעלה). י' - שכל הנעלם שבכחו כו' **שרש** ועיקר חכ' שבה מלובש ה' (ח"א פי"ט ושם, אשר כשנוגע לשם - פונה בכל הכחות כו'). - ועז"נ **השיבנו ה'** גו'. וזהו ג"כ הענין והסדר, שנאמר: **סור מרע** (**יעזוב רשע** - מל"ת) **ועשה** טוב (ושמעת גו' **בכל לבבך** - דפליג לרמ"ח איברין, רמ"ח מ"ע) בקש שלום (**לאחרי** סומ"ר וע"ט - שלכן נק' **ישראל** - ויכול להיות שלום ושלימות כו' - **מתחלה** מלמטלמ"ע, ואח"כ מלמעלמ"ט - שובה ישראל, השיבנו ה') וכמובן **כ"ז** מלקו"ת ס"פ בלק ד"ה מה טובו בבי' **ד'** תשובות - אלא ששם מבארם כאו"א **בפ"ע** - וכאן - כמו שכאו"א מהן (אפילו תשו"ת) כלולה מכולן. וק"ל. ע"ד הקבלה - ראה ש' הגלגולים הקדמה כא [ולהעיר דשם מפרש **ד'** חלקי כפרה - וכפרה הד' חלול ה' וראה חדא"ג יומא (פו, א)]". **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוסיף בזה בי' — דבכ"ז **כל** מצות התשובה גם על כריתות תלוי' **באדם**. ויכול למלאותה ולגמרה כי כששב מאהבה כו' מעורר כו'". **30.** משלי כז, יט. **31.** נשא ה, ז. **32.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הי' צ"ל זה בתחילת הבי' — מהו תשובה מה"ת — אלא עיקר הכוונה כאן — דלא התענית וכמשל"ק. אבל

ה"נשמה". בשעה שהוא עושה תשובה, עליו הרי לבטל גם את ה"גוף" וגם את ה"נשמה" של העבירה. הנה את ה"נשמה" – את הרצון והתאוה – מבטלים על־ידי החרטה על העבר, שחורה לו והוא מצטער על שעשה את העבירה. צער הוא הרי ההיפך מתענוג, והצער על העבירה מבטל את התענוג שבסיבתו היו בו הרצון והתאוה באותה עבירה. אבל הרי צריכים לבטל גם את ה"גוף" של העבירה, ובכך להימנע להבא מלעשות עבירה זו – והרי אין כאן מעשה שיבטל את מעשה העבירה, שהוא "גוף" העבירה. הנה הוידוי שהוא מוציא בפיו, ו"עקימת שפתיו הוי מעשה" – זה מבטל את "גוף" העבירה. על כל פנים, זהו ענין הוידוי שהוא חלק מהתשובה. ואילו תעניות אינן חלק מהתשובה. **וּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּיוֹאֵל[33]: "שׁוּבוּ עָדַי בְּכָל לְבַבְכֶם בְּצוֹם וּבְבֶכִי גוֹ'"**, – כתוב הרי כאן ענין התענית כחלק מ"שובו אלי", **הֵינוּ** – הרי זה כדי **לְבַטֵּל** – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** ענין של **עתיד** (ותשובה – עזיבת **העבר**), **הַגְּזֵרָה שֶׁנִּגְזְרָה** – אז, **לְמָרֵק עָוֹן הַדּוֹר עַל־יְדֵי יִסּוּרִים בִּאַרְבָּה.** – שכדי לבטל את הגזירה, נדרש ענין התענית. אך אין התענית חלק מתשובה. **וְזֶהוּ הַטַּעַם בְּכָל תַּעֲנִיּוֹת שֶׁמִּתְעַנִּין עַל כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָּבֹא עַל הַצִּבּוּר,** – שהתענית באה כדי לבטל את צרת הגזירה. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמְגִלַּת אֶסְתֵּר[34]** – שאסתר ביקשה להטיל תענית כדי לבטל גזירת המן. **וּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִפְרֵי הַמּוּסָר, וּבְרֹאשָׁם סֵפֶר הָרוֹקֵחַ וְסֵפֶר חֲסִידִים, הַרְבֵּה תַּעֲנִיּוֹת וְסִגּוּפִים לָעוֹבֵר עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין[35], וְכֵן** – הם מביאים הרבה תעניות, **לְמוֹצִיא זֶרַע לְבַטָּלָה, שֶׁחַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה[36] גַּבֵּי עֵר וְאוֹנָן,** – בהם היה חטא **זה**, וזה אשר הביא את העונש של מיתה בידי שמים, **וְדֵינוֹ** – של המוציא זרע לבטלה, **כְּחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת לְעָנְיָן זֶה** – ולכן מביאים ספרי המוסר האמורים הרבה תעניות למי שעבר על חטא זה. הרי לכאורה, שהתעניות באות בתור יסורים לגמר הכפרה, שבחייבי כריתות נדרש ענין היסורים דוקא, ואילו לעיל, נאמר הרי שהיסורים הגומרים כפרתם של חייבי כריתות, הם דוקא היסורים שמביאים על האדם מלמעלה, ולא התעניות שהוא מקבל על עצמו בתור יסורים? – מסביר רבנו הזקן: **הֵינוּ, כְּדֵי לְנָצֵל מֵעָנֶשׁ יִסּוּרִים שֶׁל מַעְלָה חַס־וְשָׁלוֹם;** – (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** ענין דלעתיד (בנ"ל) – ולא תשובה – שהוא על העבר), שמא נגזר עליו חס־ושלום מלמעלה עונש של יסורים, יינצל מכך על־ידי התעניות, **וְגַם כְּדֵי לְזָרֵז וּלְמַהֵר גְּמַר כַּפָּרַת נַפְשׁוֹ;** – שבזה יש בכח התעניות לעזור, **וְגַם אוּלַי אֵינוֹ שָׁב אֶל ה' בְּכָל לִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ מֵאַהֲבָה, כִּי־אִם מִיִּרְאָה:** – שאז אין ה"כמים הפנים" שלמעלה, עוזר לגמור כפרתו על־ידי יסורים, ולכן הוא מקבל על עצמו יסורים בענין התעניות[37]. אך בעצם, ענין היסורים הגומרים את הכפרה (בחייבי כריתות ומיתות בית־דין) אין הכוונה ליסורי תעניות, אלא ליסורים שמביאים על האדם רחמנא־ליצלן מלמעלה, כדי לגמור את כפרתו.

אגרת התשובה

וכו'. ומ"ש ביואל שובו עדי בכל לבבכם בצום ובבכי כו' היינו לבטל הגזרה שנגזרה למרק עון הדור ע"י יסורי' בארבה. וזהו הטעם בכל תעניות שמתענין על כל צרה שלא תבא על הצבור וכמ"ש במגלת אסתר. ומ"ש בספרי המוסר ובראשם ספר הרוקח וס' חסידים הרבה תעניות וסיגופים לעובר על כריתות ומיתות ב"ד וכן למוציא זרע לבטלה שחייב מיתה בידי שמים כמ"ש בתורה גבי ער ואונן ודינו כחייבי כריתות לענין זה. היינו כדי לינצל מעונש יסורי' של מעלה ח"ו. וגם כדי לזרז ולמהר גמר כפרת נפשו. וגם אולי אינו שב אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה כ"א מיראה:

יום שבת קודש ט' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 182, פרק ב אך כל זה... עד עמ' צב, יום רצון:

פֶּרֶק ב. בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שתשובה אינה ענין התענית, צום על עבירות שנעשו, אלא תשובה היא "עזיבת החטא", לעזוב את החטא ולא לעשותו עוד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא על־ידי יסורים (והן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית־דין) – אין הכוונה ליסורי תעניות שהאדם גוזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים **עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו.**

מהל' מובן דגם **בלא** וידוי דברים – תשובה היא (**וכדמוכח** גם מהראיות משו"ע מחו"מ **שלא** הוזכרו שם וידוי דברים), **אלא** שוידוי ובקשת מחילה – כשעושים – הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה - ולכן הזכירום הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין **בפ"ע**, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב - "ולכן **לא** הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה. מנחת חינוך מצוה שסד". - ראה לעיל הערה 17. **33.** ב, יב. **34.** ד, טז. **35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וביותר תגדל הקושיא מ"**סיגופים**" דלבטל גזירה לא מצינו רק תענית, כנ"ל ביואל ואסתר כו'. ועכצ"ל שכאן הכוונה אחרת. **36.** וישב לח, ז־ו. **37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "עפ"ז קשה למה לא הזכירו הרמב"ם (שהרי מדבר גם בעושה תשובה מיראה)?! ואולי כוונת בי' אדה"ז – שתעניות וסיגופים הנ"ל (מיעוט חלב ודם) הם ענין (קרבן-) תפלה על העתיד: לינצל מעונש וגם – שתמהר כפרתו וגם אולי – להגיע לתשו' מעולה ויותר. אלא שעפ"ז ג"כ ק"ק – **חילוקי** מספר התעניות כו' לכאו"א **בפ"ע**. אבל ראה פ"ב כיו"ב. ועיין ח"א פכ"ט ע"ד בטוש הגוף (אלא ששם נת' ענין הביטוש דסיבת חומריות הגוף – הקליפה וע"י התבוננות)".

אַךְ כָּל זֶה לְעִנְיַן כַּפָּרָה וּמְחִילַת הֶעָוֹן, – פועלת התשובה ולא נדרשות על כך שום תעניות, שֶׁנִּמְחַל לוֹ לְגַמְרֵי מַה שֶּׁעָבַר עַל מִצְוַת הַמֶּלֶךְ – מלכו של עולם, כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְאֵין מַזְכִּירִין לוֹ דָּבָר וַחֲצִי דָּבָר בְּיוֹם הַדִּין לְעָנְשׁוֹ עַל זֶה – על חטאו, הַס־וְשָׁלוֹם בְּעוֹלָם הַבָּא, וְנִפְטַר לְגַמְרֵי מִן הַדִּין בָּעוֹלָם הַבָּא. אָמְנָם – כדי שֶׁיִּהְיֶה לְרָצוֹן לִפְנֵי ה' וּמֻרְצֶה וְחָבִיב לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ כְּקֹדֶם הַחֵטְא, לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ מֵעֲבוֹדָתוֹ – לשם כך, הָיָה צָרִיךְ לְהָבִיא קָרְבַּן עוֹלָה אֶפְלוּ עַל מִצְוַת־עֲשֵׂה קַלָּה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת וּמִיתַת בֵּית־דִּין, – גם כשמישהו עבר על מצות־עשה כזו, היה עליו להביא קרבן עולה – כשהיו יכולים להקריב קרבנות – בנוסף לתשובתו, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' עַל פָּסוּק[1] "וְנִרְצָה לוֹ"; – שהעולה מרצה על מי שעבר על מצות־עשה, וְכִדְאִיתָא בַּגְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דִּזְבָחִים, – וכמו שהגמרא אומרת בפרק ראשון של מסכת זבחים[2] דְּעוֹלָה מְכַפֶּרֶת עַל מִצְוַת־עֲשֵׂה, וְהִיא דּוֹרוֹן לְאַחַר שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְנִמְחַל לוֹ הָעֹנֶשׁ, וּכְאָדָם שֶׁסָּרַח בַּמֶּלֶךְ וּפִיְּסוֹ עַל־יְדֵי פְּרַקְלִיטִין – שתדלנים, וּמָחַל לוֹ, – המלך, אַף־עַל־פִּי־כֵן שׁוֹלֵחַ – זה שסרח במלך, דּוֹרוֹן וּמִנְחָה לְפָנָיו – לפני המלך, כדי שֶׁיִּתְרַצֶּה לוֹ לִרְאוֹת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ – כך גם ענינו של קרבן עולה, שאחרי שעשה תשובה ומחלו לו על חטאו – מהווה הקרבן מתנה כדי שיהיה מרוצה וחביב לפני הקב"ה כמו שהיה לפני שחטא. (וּלְשׁוֹן – הגמרא שאומרת על ה"עולה" שהיא "מְכַפֶּרֶת", וְכֵן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו" - אֵין זוֹ כַּפָּרַת נַפְשׁוֹ, – אין הכוונה לכפרת נפשו הבאה על־ידי התשובה, אֶלָּא – הכוונה היא: לְכַפֵּר לִפְנֵי ה' לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ, – שתימחה לפני הקב"ה כל השפעה עקב החטא, והחוטא יהיה שוב אהוב על הקב"ה כמו לפני שחטא, כִּדְאִיתָא שָׁם בַּגְּמָרָא, – כפי שהגמרא אומרת שם, שאחרי שהיתה כבר הכפרה, באה ה"עולה" בתור דורון, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[3]: "תְּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן"). – כל ענינו של קרבן ה"עולה" הוא לרצות, שכן הכפרה כבר היתה לפני זה. כל זה היה כשהיו יכולים להקריב קרבנות, שאחרי שעשו תשובה, היו צריכים להביא קרבן כדי להיות מרוצה וחביב כמו לפני החטא, וְעַכְשָׁו שֶׁאֵין לָנוּ קָרְבָּן לְהָפִיק רָצוֹן מֵה' - הַתַּעֲנִית הוּא בִּמְקוֹם קָרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[4] – שתפלת המתענה היא: "שֶׁיְּהֵא מִעוּט חֶלְבִּי וְדָמִי שֶׁנִּתְמַעֵט – על־ידי הצום, כְּאִלּוּ הִקְרַבְתִּי לְפָנֶיךָ וְכו'" – הרי, שענין התענית הוא ענין של קרבן, להיות מרוצה לפני הקב"ה כמו לפני החטא. וְלָכֵן מָצִינוּ בְּכַמָּה תַּנָּאִים וֶאֱמוֹרָאִים, שֶׁעַל דָּבָר קַל – על חטא קל, הָיוּ מִתְעַנִּים תַּעֲנִיּוֹת הַרְבֵּה מְאֹד, כְּמוֹ[5] רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שֶׁהָיָה מַתִּיר שֶׁתְּהֵא פָּרָה יוֹצְאָה בִּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ בְּשַׁבָּת, וַחֲכָמִים אוֹסְרִים, וּפַעַם אַחַת יָצְאָה כֵּן פָּרָתוֹ שֶׁל שְׁכֶנְתּוֹ וְלֹא מִחָה בָּהּ, – שתימנע מכך, וְהֶשְׁחֲרוּ שְׁנָיו מִפְּנֵי הַצּוֹמוֹת, – שצם, עַל שֶׁלֹּא קִיֵּם דִּבְרֵי חֲבֵרָיו; – החכמים שאסרו דבר זה. וְכֵן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאָמַר[6]: "בּוֹשְׁנִי מִדִּבְרֵיכֶם בֵּית שַׁמַּאי", וְהֶשְׁחֲרוּ שְׁנָיו מִפְּנֵי הַצּוֹמוֹת; – שצם על שהתבטא כך על בית־שמאי, וְרַב הוּנָא פַּעַם אַחַת נִתְהַפְּכָה לוֹ רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין, וְהִתְעַנָּה מ' צוֹמוֹת[7]; וְכָהֵנָה רַבּוֹת – בתנאים שונים. – תעניות אלו לא היו ענין של תשובה, וגם לא ענין של יסורים כדי לגמור את הכפרה – שהרי לא היו אלה חטאים כאלו הדורשים גמר כפרה על־ידי יסורים, אלא התעניות באו במקום קרבן, כדי להיות מרוצה וחביב לפני הקב"ה כמו לפני החטא. וְעַל יְסוֹד זֶה –

אגרת התשובה

פרק ב אך כל זה לענין כפרה ומחילת העון שנמחל לו לגמרי מה שעבר על מצות המלך כשעשה תשובה שלימה ואין מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין לענשו ע"ז ח"ו בעוה"ב ונפטר לגמרי מן הדין בעוה"ב. אמנם שיהי' לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו ית' כקודם החטא להיות נחת רוח לקונו מעבודתו. היה צריך להביא קרבן עולה אפי' על מ"ע קלה שאין בה כרת ומיתת ב"ד כמו שדרשו רז"ל בת"כ ע"פ ונרצה לו וכדאיתא בגמ' פ"ק דזבחים דעולה מכפרת על מ"ע והיא דורון לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העונש. וכאדם שסרח במלך ופייסו ע"י פרקליטין ומחל לו. אעפ"כ שולח דורון ומנחה לפניו שיתרצה לו לראות פני המלך (ולשון מכפרת וכן מ"ש בתורה ונרצה לו לכפר עליו אין זו כפרת נפשו אלא לכפר לפני ה' להיות נחת רוח לקונו כדאי' שם בגמ' וכמ"ש תמים יהי' לרצון). ועכשיו שאין לנו קרבן להפיק רצון מה' התענית הוא במקום קרבן כמ"ש בגמרא שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט כאלו הקרבתי לפניך וכו'. ולכן מצינו בכמה תנאים ואמוראי' שעל דבר קל היו מתענים תעניות הרבה מאד כמו ראב"ע שהי' מתיר שתהא פרה יוצאה ברצועה שבין קרניה בשבת וחכמים אוסרי' ופ"א יצאה כן פרתו של שכנתו ולא מיחה בה והושחרו שיניו מפני הצומות על שלא קיים דברי חביריו. וכן ר' יהושע שאמר בושני מדבריכם ב"ש והושחרו שיניו מפני הצומות. ורב הונא פעם אחת נתהפכה לו רצועה של תפילין והתענה מ' צומות. וכהנה רבות. ועל יסוד זה לימד האריז"ל לתלמידיו

---

1. ויקרא א, ד. 2. ד, ב. 3. אמור כב, כא. 4. ברכות יז, א. 5. ירושלמי ביצה פ"ב ה"ח. 6. חגיגה כב, ב. 7. מועד קטן כה, א.

שיש ענין של תעניות גם על חטאים קלים שאינם דורשים גמר כפרה על־ידי יסורים, אלא התעניות הן במקום קרבן, הנה על יסוד זה, **לְמֵד הָאֵי״י זַ״ל לְתַלְמִידָיו עַל־פִּי חָכְמַת הָאֱמֶת,** – כפי שנקראת תורת הקבלה, **מִסְפַּר הַצּוֹמוֹת לְכַמָּה עֲוֹנוֹת וַחֲטָאִים, אַף שֶׁאֵין בָּהֶן כָּרֵת וְלֹא מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם,** – שבהם נדרש גמר כפרה על־ידי יסורים, **כְּמוֹ עַל הַכַּעַס קנ״א** – מאה חמישים ואחת, **תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ׳; וַאֲפִלּוּ עַל אִיסּוּר דְּרַבָּנָן כְּמוֹ סְתָם יֵינָם** – יין של גוי, **יִתְעַנֶּה ע״ג** – שבעים ושלש **תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ׳; וְכֵן עַל בִּטּוּל מִצְוַת־עֲשֵׂה דְּרַבָּנָן כְּמוֹ תְּפִלָּה**[8] - **יִתְעַנֶּה ס״א** – ששים ואחת **תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ׳. וְדֶרֶךְ כְּלָל, סוֹד הַתַּעֲנִית הִיא סְגֻלָּה נִפְלָאָה לְהִתְגַּלּוּת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ הַקָּרְבָּן שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ**[9]: **״רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה״״,** – נחת רוח לקב״ה. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּישַׁעְיָה**[10]: **״הַלְּזֶה תִּקְרָא צוֹם וְיוֹם רָצוֹן לַה״״, מִכְּלָל** – הרי, **שֶׁהַצּוֹם הַנִּרְצֶה הוּא יוֹם רָצוֹן:**

אגרת התשובה

עפ״י חכמת האמת מספר הצומות לכמה עונות וחטאים אף שאין בהן כרת ולא מיתה בידי שמים כמו על הכעס קנ״א תעניות וכו׳. ואפי׳ על איסור דרבנן כמו סתם יינם יתענה ע״ג תעניות וכו׳ וכן על ביטול מ״ע דרבנן כמו תפלה יתענה ס״א תעניות וכו׳ ודרך כלל סוד התענית היא סגולה נפלאה להתגלות רצון העליון ב״ה כמו הקרבן שנא׳ בו ריח ניחוח לה׳. וכמ״ש בישעי׳ הלזה תקרא צום ויום רצון לה׳ מכלל שהצום הנרצה הוא יום רצון:

---

8. הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א: ״אין להוכיח מכאן דאדה״ז ס״ל דתפלה מדרבנן [ראה שו״ע דאדה״ז סק״ו, תניא רפל״ח, לקו״ת בלק (ע, ג). ובמכ׳ אדה״ז הידוע (בית רבי ח״א כ, א) בפשיטות דתפלה מה״ת וראה משנת יואל שקו״ט וביאור], כי לכ״ע זמני התפלה הם דרבנן וכשביטל זה ציווה האריז״ל להתענות ס״א כו׳״. **9.** ויקרא א, ג. **10.** נח, ה.

אגרות קודש

ב״ה, ה׳ תמוז, ה׳תשי״א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ״ה סיון והפ״נ המוסגר בו:

הנה הפ״נ אקראהו בהיותי על ציון כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע ובטח יעורר ר״ר לכאו״א להמצטרך להם.

ובנוגע לשאלתו, הנה בנוגע לתיקון: ירבה באותיות התורה ובאותיות התפלה, כמובן שזהו נוסף על ג׳ השיעורים בחומש תהלים ותניא בכל יום השוים לכל נפש.

והריבוי באותיות התורה והתפלה, כוונתי להוציאם בפה ג״כ. כן ישתדל לקחת חלק בחינוך וקירוב של הנוער ליראת שמים. והשלישית - שיסיח דעתו מענין זה לע״ע, היינו לא רק מהענין בעצמו אלא גם מהתבוננות בגודל החטא ובנחיצות התיקון. ויסיח דעתו מכ״ז לגמרי. ויתקע דעתו בחוזק בלימוד ובתפלה. מובן שכל הנ״ל צ״ל בשמחה (אף שמבואר בספרים באופן אחר, הנה דרך זה יניח כעבור איזה שנים, ועתה יסיח דעתו מכל הענין ויתחזק לעבוד את ה׳ מתוך שמחה דוקא).

בטח זהיר הוא שיהי׳ הגוף בריא, ושתי שעות או שעה וחצי קודם השינה לא יאכל ולא ישתה בל״נ. מובן אשר הכוונה לאכו״ש גדולה. אבל אינו נוגע לאכילה ושתי׳ קלה ביותר.

בודאי ימשיך עוד בלימודים איזה שנים.

בברכת הצלחה בלימוד ביראת שמים.

מ. שניאורסאהן

יום ראשון

יום שלישי — ג תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: חוקת, שלישי עם פירש״י.
תהלים: יח־כב.
תניא: הגהה. סוד . . . מן השכל.

אאזמו״ר אמר: א אידישער קרעכץ וואָס קומט ח״ו בסבה פון א ניט גוט גשמי איז אויך א תשובה גדולה, בפרט א קרעכץ בסבה פון א ניט גוט רוחני איז אודאי און אודאי א תשובה מעליתא. דער קרעכץ שלעפט ארויס פון עומק רע, און שטעלט אנידער אין א מעמד טוב.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ״שׁ] אָמַר: אֲנָחָה יְהוּדִית הַבָּאָה חַס־וְשָׁלוֹם בְּסִבַּת לֹא טוֹב גַּשְׁמִי – גַּם הִיא תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה, בִּמְיוּחָד אֲנָחָה בְּעִקְּבוֹת לֹא טוֹב רוּחָנִי – הִיא וַדַּאי וַדַּאי תְּשׁוּבָה מְעֻלָּה. הָאֲנָחָה מְחַלֶּצֶת מֵעֹמֶק רַע, וּמְצִיבָה בְּמַעֲמָד טוֹב.

יום שני

יום רביעי — ד תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: חוקת, רביעי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק י׳. אך . . . ־174־ מדרכנו.

חָסִיד אֶחָד, אוֹ תַּלְמִיד אֶחָד, כַּאֲשֶׁר נוֹתֵן לִבּוֹ דַּעְתּוֹ וְנַפְשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה וְחִזּוּקָהּ, פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּעִיר גְּדוֹלָה בְּכָל עִנְיְנֵי הָעִיר, וְהוּא בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע בִּזְכוּת אֲבוֹת הָעוֹלָם.

יום שלישי

יום חמישי — ה תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: חוקת, חמישי עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: ומ״מ . . . ־174־ אתכסיאת כו׳.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שָׁאַל אֶת אֶחָד הַחֲסִידִים הַגְּדוֹלִים הַמְקֻרָבִים בְּיוֹתֵר, בִּהְיוֹתוֹ אֶצְלוֹ בִּיחִידוּת, לְמַצָּבוֹ. וַיִּתְאוֹנֵן הֶחָסִיד כִּי יָרַד מִנְּכָסָיו וְכוּ׳. וַיַּעֲנֵהוּ רַבֵּנוּ: לְךָ זְקוּקִים – שֶׁתָּאִיר סְבִיבָתְךָ בְּתוֹרָה וַעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב. פַּרְנָסָה וּמַה שֶּׁאַתָּה צָרִיךְ – זֹאת צָרִיךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָתֵת לְךָ. עֲשֵׂה מַה שֶּׁאַתָּה צָרִיךְ, יַעֲשֶׂה ה׳ יִתְבָּרֵךְ אֶת מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ.

יום רביעי

יום שישי — ו תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: חוקת, ששי עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: עד״מ . . . מדות כלל.

הַמִּצְוֹת נִמְשָׁכוֹת עַל־יְדֵי הַמַּקִּיף שֶׁבַּמִּצְוֹת עַצְמָם. מִצְוַת צְדָקָה, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הִיא מִצְוָה כּוֹלֶלֶת, אֲשֶׁר כָּל הַמִּצְוֹת נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם צְדָקָה. וּמֵהַאי טַעְמָא [=מִסִּיבָּה זוֹ] נָכוֹן בִּמְאֹד לָתֵת קֹדֶם כָּל מִצְוָה פְּרוּטָה לִצְדָקָה, שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת הַמַּקִּיף בַּפְּנִימִי. וּמִכָּל־מָקוֹם הֲוֵי [זֶה] מַקִּיף הַקָּרוֹב, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן תּוֹרָה שֶׁהִיא מַקִּיף הָרָחוֹק וּפְעֻלָּתוֹ נַעֲלָה יוֹתֵר.

יום חמישי

שבת — ז תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: חוקת, שביעי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: פרק יא. והנה . . . ־176־ בלבו.

אאמו״ר אמר: חסידות איז נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחילתן, די דרגא פון עיגולים מבלי אשר ימצא ראש וסוף, אבער אחר כל זה איז דער עיקר איז סדר.

דער בעש״ט איז געווען א מסודר, דער מעזריטשער האָט מדקדק געווען אויף סדר, און דער עלטער זיידע – רבינו הזקן – האָט געלערענט חסידים זיי זאָלען זיין מסודרים, דאָס זעהט מען אין זיינע מאמרים, בריף, ניגונים. די חסידים וואָס האָבען געהאַט א זמן קבוע אויף קומען אין ליאזנא – דערנאָך אין ליאדי – האָבען ניט געהאַט קיין רשות בייטען דעם זמן אָן א רשיון פון רבי׳ן, אויף באַקומען א רשיון האָט מען געדארפט זאָגען א טעם.

באם רבי׳ן איז געווען א ועד מיוחד אויף פיהרען סדר החסידים ובראשו מהרי״ל אחי רבינו, און א באזונדער ועד אויף אָנפירען מיט חסידישע יונגעלייט ובראשו אדמו״ר האמצעי.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] אָמַר: חֲסִידוּת הִיא בִּבְחִינַת נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן, דַּרְגַּת הָעִגּוּלִים, מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמָּצֵא רֹאשׁ וְסוֹף - אֲבָל אַחַר כָּל זֶה הָעִקָּר הוּא סֵדֶר.

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הָיָה מְסֻדָּר, הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ דִּקְדֵּק בְּסֵדֶר, וְהַסַּבָּא רַבָּא - רַבֵּנוּ הַזָּקֵן - לִמֵּד אֶת הַחֲסִידִים שֶׁהֵם יִהְיוּ מְסֻדָּרִים. זֹאת רוֹאִים בְּמַאֲמָרָיו, מִכְתָּבָיו, נִגּוּנָיו. הַחֲסִידִים שֶׁהָיָה לָהֶם זְמַן קָבוּעַ לָבֹא לְלִיאָזְנָא - אַחַר־כָּךְ לְלִיאַדִי - לֹא הָיְתָה לָהֶם רְשׁוּת לְשַׁנּוֹת אֶת הַזְּמַן לְלֹא רִשָּׁיוֹן [=הֶתֵּר] מֵהָרַבִּי. כְּדֵי לְקַבֵּל רִשָּׁיוֹן הָיָה צָרִיךְ לְנַמֵּק.

אֵצֶל הָרַבִּי הָיָה וַעַד מְיֻחָד לְהַנְהָגַת סֵדֶר הַחֲסִידִים, וּבְרֹאשׁוֹ מַהֲרִי״ל [=מוֹרֵנוּ הָרַב יְהוּדָה לֵייב] אֲחִי רַבֵּנוּ, וּוַעַד מְיֻחָד לְהַנְהָגַת הָאַבְרֵכִים הַחֲסִידִיִּים, וּבְרֹאשׁוֹ אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי.

יום שישי

יום ראשון — ח תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בלק, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: אבל האמת . . . כמ״ש במ״א.

מָצִינוּ דְּעִקַּר חִבָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם הָיָה "לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה" - כְּפֵרוּשׁוֹ יְחַבֵּר - "אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ". הֵינוּ, דְּכָל גֹּדֶל עֲבוֹדָתוֹ בְּהַנִּסְיוֹנוֹת, אֵינוֹ בְּעֶרֶךְ לְגַבֵּי הָא [=זֶה] דְּיִצַוֶּה וִיחַבֵּר אֲחֵרִים, מַה שֶּׁיִּזְכֶּה אֲחֵרִים.

שבת קודש

יום שני — ט תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בלק, שני עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: פרק יב. רק . . . ־178־ עצמן.

אלע אידישע עלטערן וועלכע באַדאַרפען האָבען א ספעציעלע ישועה און הצלה פאר זייערע קינדער, איז דער זיכערסטער מיטעל צו שטיצען תורה לערנער.

כָּל הַהוֹרִים בְּיִשְׂרָאֵל הַזְּקוּקִים לִישׁוּעָה וְהַצָּלָה מְיֻחֶדֶת לְיַלְדֵיהֶם, הָאֶמְצָעִי הַבָּטוּחַ בְּיוֹתֵר לְכָךְ הוּא לִתְמֹךְ בְּלוֹמְדֵי תּוֹרָה.

אגרות קודש

ב״ה, ו׳ תמוז, ה׳תיש״א
ברוקלין, נ. י.

הוו״ח אי״א נו״מ איש אשכולות עוסק בצצ״ב וכו׳ וכו׳

מוהר״י שי׳

שלום וברכה!

בת״ח קבלתי מכתבו מיום א׳ תמוז, עם ההמחאות המוסגרות בו, וחמרא למרא וטיבותא לשקייא - יישר כחו בעד השתדלותו הטובה לטובת הכולל בארה״ק ת״ו, ובטח גם להבא יוסיף אומץ להגדיל ולהוסיף בזה כפי דרישת השעה, ובפרט אחרי אשר כלשונו במכתבו כמעט שפחות מחצי נאסף הפעם, הרי בצדק יכול לתבוע מכל אלו אשר בשנה זו השתתפו בסכום קטן יותר או שלא השתתפו כלל. ואדרבה, בדבר חי הרי צריך להיות הולך וגדול הולך ומוסיף ולא ח״ו הולך ופוחת, שכן הוספה והגדלה סימני חיות משא״כ כיווץ וצמצום שהם להיפך. וכל המוסיף מוסיפין לו, ובענין של צדקה הרי אמרו רז״ל גדול המעשה יותר מן העושה, שזהו עוד יותר ממרז״ל חמרא למרא טיבותא לשקייא.

דרך אגב ידועה הקושיא שמאחר שאומרים חמרא למרא טיבותא לשקייא, א״כ למה אסורה עבודת כוכבים ומזלות שעל ידיהם ג״כ נמשכת ההשפעה למטה, וכמו שכתוב וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים. והתירוץ פשוט, אשר השמש והירח וכל צבא השמים אינם בעלי בחירה ואינם אלא כגרזן ביד החוצב שאין מקום לנתינת תודה לגרזן, משא״כ אם השקייא הוא בעל בחירה, שאז ברצונו הטוב נעשה שליח להביא הטוב בפועל ממש, הרי מגיעה לו נתינת תודה. יוצא מזה ג״כ שכיון שהמלאכים אינם בעלי בחירה, וכמו שהובא בתניא פ׳ ל״ט בהתחלתו, וגם בברואי מטה אין הבחירה חפשית מצוי׳ אלא בבני ישראל, הנה ענין טיבותא לשקייא אינו שייך לאמיתתו אלא בבני ישראל.

- ומובן הדבר כי בחירה חפשית לגמרי אינה אלא בבורא עצמו, שהוא אין דבר מכריחו ח״ו, ולכן בחירתו חפשית, משא״כ בכל הנבראים שאי אפשר שיהיו חפשים לגמרי, כיון שסו״ס טבעם או שכלם או רצונם ותאותם מכריחים אותם לעשות פעולה זו ולא הפכה. וגם אם ההכרח בא מבפנים, הרי גם אז אין הבחירה חפשית. וכיון שאין בחירה חפשית שייכת אלא במהות ועצמות א״ס ב״ה שהוא תכלית השלימות, הרי גם למטה אין לזה מקום אלא באדם הנעשה בצלמנו כדמותנו, אשר אתם דוקא קרואים אדם. -

ת״ח על השורות האחדות שכותב בענין דקרן ההצלה, אשר כידוע לו, הנה בשנה זו לא נתנו מאומה בעד מוסדות כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע אשר באירופא, תמורת זה אשר בשנים לפנים הנה כל תמיכתם היתה למוסדות הנ״ל, ובשנה זו לא נתנו אף פרוטה הגם שנתנו עזר לאירופא במדינת רומיניא... ותקותי ובטחוני אשר ישתדל בהקדם לתקן המעוות באופן שלא יחסר למוסדות הנ״ל, אשר הם מוסדות כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע ובודאי משגיח הוא עליהם בעינא פקיחא גם עתה ומתענין לטובתם ומעורר רחמים רבים מלמעלה שיהיו כל עניניהם בהצלחה.

ויהי רצון שנוכל לבשר איש לרעהו אך בשורות טובות.

בברכה.

מי יבנה את בית המקדש השלישי? יום ראשון ג' תמוז ה'תשפ"א

הלכות מלכים פרק יא, הלכה א: הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ עָתִיד לַעֲמֹד וּלְהַחֲזִיר מַלְכוּת בֵּית דָּוִד... וּבוֹנֶה מִקְדָּשׁ.

לדעת רש"י ותוספות (סוכה מא, א ד"ה אי נמי) המקדש שלעתיד יבוא מן השמים בנוי ומשוכלל, שנאמר 'מקדש ה' כוננו ידיך'.

והוכיחו כן מתקנת רבן יוחנן בן זכאי (סוכה שם) ש"יום הנף כולו אסור", היינו שאסור לאכול מתבואה חדשה כל יום ששה עשר בניסן (הראוי להנפת העומר) גם בזמן הזה, כי "מהרה יבנה המקדש" עוד בליל ששה עשר בניסן, ואפשר יהיה להקריב את העומר למחרת, ויש לחשוש שמא יבואו לאכול מהתבואה החדשה לפני שיספיקו להקריב את העומר, כי יאמרו 'גם אשתקד אכלנו מהתבואה החדשה מיד בתחילת היום'.

ומקשה רש"י: מדוע חוששים לכך, והרי "אין בנין בית הקדש בלילה" (שבועות טו, ב)? ומתרץ: הלכה זו נאמרה בבית המקדש שנבנה בידי אדם, אבל בית המקדש השלישי שעתיד לרדת מן השמים יתכן שירד בלילה.

אך מלשון הרמב"ם כאן משמע שבית הקדש השלישי ייבנה בידי המלך המשיח, וכן כתב בספר 'החינוך' (מ"ע צה בסופו), שמצות בנין המקדש מוטלת על הציבור כולו, וכשייבנה הבית במהרה בימינו יקיימו בבניינו מצוה.

וכתב ה'ערוך לנר' (סוכה שם) שמלשון הגמרא 'מהרה יבנה המקדש' מוכח כשיטת הרמב"ם שייבנה בידי אדם, כי לפי שיטת רש"י היה צריך לומר 'מהרה יגלה המקדש'. וכן מוכח מדברי הגמרא (שם, נב) על הפסוק "ויראני ה' ארבעה חרשים" (אומנים) וביניהם משיח בן דוד ומשיח בן יוסף, כי "שניהם חרשים לבנין בית המקדש"(רש"י), ואם בית המקדש יבוא בנוי מן השמים, הרי אין לו צורך באומנים.

ואת קושיית רש"י, איך יתכן שבית המקדש ייבנה בלילה, מתרץ ה'ערוך לנר':

הדין 'אין בית המקדש נבנה בלילה' נאמר לגבי בנין המקדש, ולא לגבי כלי המקדש. והמזבח הוא מכלי המקדש (ראה הלכות בית הבחירה פ"א ה"ו: "ועושין במקדש שבעה כלים, מזבח..."), ומותר לבנותו בלילה, ולהקרבת העומר לא צריך בנין אלא די במזבח (לדעת רבן יוחנן בן זכאי), וכיון שאפשר להקריב את העומר על המזבח שנבנה בלילה, יש לחשוש שיאכלו 'חדש' לפני שיספיקו להקריב את העומר.

האם עבירה על גזירת חכמים היא איסור לאו? יום שני ד' תמוז ה'תשפ"א

הקדמת הרמב"ם: עִנְיַן שְׁנֵי הַתַּלְמוּדִין... יִתְבָּאֵר מֵהֶם דְּבָרִים שֶׁגָּזְרוּ חֲכָמִים... לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁשָּׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה בְּפֵרוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי", עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. | וְכֵן יִתְבָּאֵר מֵהֶם הַמִּנְהָגוֹת וְהַתַּקָּנוֹת שֶׁהִתְקִינוּ... לְפִי שֶׁאָסוּר לָסוּר מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ - יָמִין וּשְׂמֹאל".

לדעת הרמב"ם, העובר על גזירות שגזרו חכמים עבר על איסור 'לא תעשה' ("לא תסור..") כפי שכתב בהלכות ממרים (פ"א ה"ב) "כל מי שאינו עושה בהוראתן עובר בלא תעשה שנאמר לא תסור... אחד דברים שלמדו אותן מפי שמועה... ואחד דברים שעשו אותן סייג לתורה". אמנם, לדעת הרמב"ן (בהשגות לספר המצוות שורש א) העובר על הגזירות שעשו חכמים למשמרת ולסייג, אינו עובר על לאו, והלימוד מ'לא תסור' (יבמות כא, א) הוא אסמכתא בעלמא.

ובביאור שיטת הרמב"ם כתב ה'מגילת אסתר' (ספר המצוות שם):

מה שאמרו בגמרא (יבמות שם) שהלימוד מהפסוק "ושמרתם את משמרתי" אינו אלא אסמכתא, כוונת הדברים היא שהאיסור הפרטי שנלמד מפסוק זה (איסור שניות לעריות, כמבואר בגמ' שם) חכמים הם שגזרו עליו, אבל אין לומר ש"החכמים המתקנים התקנות וגוזרי הגזירות עושים הדבר הזה מדעתם מבלי שבא אליהם ציווי מאת ה' בתורה לעשותם – זה אינו ח"ו", אלא וודאי מצווים מפסוק זה לגזור גזירות ולעשות סייג לתורה, והציווי בכתוב 'ושמרתם את משמרתי' נאמר "על כל הגזירות אשר ירצו החכמים לעשות לגדר וסייג על התורה".

בין תפילין של יד לשל ראש יום שלישי ה' תמוז ה'תשפ"א

מנין המצוות - מצוות עשה: מצוה יב: לִקְשֹׁר תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ... מצוה יג: לִקְשֹׁר תְּפִלִּין בַּיָּד.

הרמב"ם מקדים כאן מצות תפילין של ראש לשל יד, וכך גם במנין המצוות שבתחילת הלכות תפילין.

ויש לתמוה: למה לא נקט כפי הסדר שבפסוק שהוא גם סדר ההנחה בפועל – תחילה "על ידך" ואחר כך "בין עיניך"?

ויש לבאר על פי חידוש של הרוגצ'וב (ר'צפנת פענח' הל' תפילין פ"ד, ד): בתפילין של יד – המצוה היא במעשה הקשירה על היד, ואילו בשל ראש המצוה היא בתוצאה, המצב שבו התפילין מונחים על ראש האדם.

ויסוד החילוק מבואר בלשון הפסוק: בתפילין של יד נאמר 'וקשרתם', הרי שהמצוה היא במעשה הקשירה, ובשל ראש נאמר 'והיו לטוטפות' – שיהיו על הראש.

ו'נפקא מינה' למעשה: הלובש תפילין קודם זמן המצוה ונשאר לבוש בהן עד לזמנה. בשל ראש, אין צורך במעשה

נוסף, שהרי עצם היותן מונחות על ראשו מהווה מצוה. אך בשל יד, יש צורך למשמש בהן בתור מעשה הנחה.

ולפי זה מובן טעמו של הרמב"ם שהקדים של ראש לשל יד במנין המצוות: סדרו של הרמב"ם במצוות אלו בספר 'אהבה' הוא לפי תדירות קיומן, ולכן של ראש קודם לשל יד, כי הוא תדירה יותר, שהרי קיומו נמשך בכל זמן הלבישה, מה שאין כן בתפילין של יד מצוותה רק בשעת מעשה ההנחה ולא לאחר מכן

(לקוטי שיחות חל"ט עמ' 22)

להתרחק מקירבה

יום רביעי ו' תמוז ה'תשפ"א

מנין המצוות - מצות לא־תעשה שנג: שֶׁלֹּא לִקְרַב לָעֲרָיוֹת כִּדְבָרִים הַמְּבִיאִין לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה, כְּגוֹן חִבּוּק וְנִשּׁוּק וּרְמִיזָה וּקְפִיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ, לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוּ אַזְהָרָה לְקִרְבָה הַמְּבִיאָה לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה.

לדעת הרמב"ם, בפסוק "לא תקרבו לגלות ערוה" נאסרה לא רק ביאת עריות אלא כל קירבה שהיא, כפי שפסק בהל' איסורי ביאה (פכ"א ה"א): "כל הבא על ערוה מן העריות... או שחיבק ונישק דרך תאוה ונהנה בקירוב בשר, הרי זה לוקה מן התורה".

אמנם, בדברי הרמב"ם שם נראה כי האיסור מהתורה הוא רק על קירבת גוף ואילו שאר מעשים שיש בהם קירוב הדעת אסורים מדרבנן, ולכן כתב (שם ה"ב) "ואסור לאדם לקרוץ בידו וברגליו או לרמוז בעיניו לאחת מן העריות... ומכין למתכוון לדבר זה מכת מרדות" (מלקות מדרבנן), הרי שקריצה ורמז אסורים מדרבנן ולכן אין בהם מלקות מהתורה.

אך דברים אלו סותרים לדבריו כאן שכתב "לא לקרב לעריות... כגון חיבוק ונישוק ורמיזה וקפיצה שנאמר אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה", הרי שגם 'רמיזה וקפיצה' שאין בהן מגע הגוף הם בכלל האיסור מן התורה!

לכן נראה שאמנם האיסור מן התורה כולל כל קשר של חיבה, אלא שלגבי חיבוק מלקות יש חילוק בין חיבוק ונישוק שלוקים עליהם מן התורה, לקריצה או רמיזה שהם בגדר 'לאו שאין בו מעשה' ולכן אין בהם עונש מלקות מן התורה אלא מדרבנן (אגרות משה אהע"ז ד, ס"ס).

ולפי זה כתב הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה שם) כי אפילו דיבור של חיבה וידידות אסור מן התורה, כפי שמגדיר הרמב"ם שהאיסור הוא על כל קירוב "המביא לידי גילוי ערוה", ובוודאי גם דיבור של חיבה בכלל זה.

יתירה מזו: איסור 'לא תקרבו' נכלל ב'אביזרייהו דגילוי עריות' ולכן אינו נדחה אפילו במקום פיקוח נפש! (ראה בית יוסף ולבוש יו"ד סי' קצה). אלא שלדעת רבים מהפוסקים האיסור מן התורה הוא רק בנגיעה בדרך תאוה אך לא בנגיעה סתמית, ולכן במקום צורך גדול (לאחר שאלת רב), התירו לבעל לסייע לאשתו החולה בשעת נידותה (ראה רמ"א יו"ד שם, סי"ז).

עד אחד שהעיד עובר בלאו?

יום חמישי ז' תמוז ה'תשפ"א

פרטי המצוות על סדר ההלכות (ספר שופטים): הִלְכוֹת עֵדוּת... ד. שֶׁלֹּא יָקוּם דָּבָר בְּעֵדוּת אֶחָד.

כתב ה'חמדת ישראל' (נר מצוה אות עב):

מלשון הרמב"ם משמע שאיסור ה'לאו' בעדות עד אחד ('לא יקום עד אחד באיש') הוא על בית דין, ואילו העד עצמו אינו מוזהר על כך. והרמב"ם הולך בזה לשיטתו (הל' מלכים פ"ג ה"ה) שיש למלך רשות להרוג את ההורג נפש גם על פי עד אחד משום תיקון העולם. ולכן עד אחד אינו נכלל בלאו, שהרי עד זה יכול להעיד לפני המלך שידון על פי עדות זו, ומכאן שאיסור ה'לאו' חל רק על בית דין.

אך לדעת הסמ"ג (סי' ריג, הובא ב'הגהות מימוניות' הל' עדות פ"ה ה"א) גם העד מוזהר בלאו זה, ואם העיד - לוקה. ומביא ראיה מהמסופר בגמרא (פסחים קיג, ב) שרב פפא הלקה את זיגוד לאחר שהעיד על טוביה שחטא, וכאשר נשאל מדוע העניש את זיגוד ולא את טוביה ("טוביה חטא וזיגוד מנגד"?) השיב: אכן, ראוי זיגוד למלקות שהרי אמרה תורה "לא יקום עד אחד באיש" ועדותו עדות יחיד היא.

והעיר עליו ה'פרשת דרכים' (דרך מצותיך, לאוין ד"ה ודע שהסמ"ג):

א. לשון הרמב"ם בספר המצוות (ל"ת רפח) הוא: "הזהיר הדיין שלא... לחייב ממון בעדות עד אחד", וגם בהלכות עדות (פ"ה ה"ה) כתב "אין חותכין דין מן הדינים על פי עד אחד". היינו, אזהרה לבית דין שלא יקבלו עדות של עד אחד.

ב. גם אם הלאו כולל את העד המעיד – הרי 'לאו שאין בו מעשה' אין לוקים עליו (הל' סנהדרין פי"ח ה"א), ומדוע ילקה עד זה על עדותו שהיא בדיבור?

וב'מעיין החכמה' (רעדלהים קכ, א) ביאר את שיטת הסמ"ג שבעדות עד אחד - לוקה, משום שהוא בכלל מוציא שם רע שהרי עדותו אינה מתקבלת (ואזהרתו מ'לא תלך רכיל בעמך'), ואף שאין בו מעשה - לוקה, כי על מוציא שם רע נאמר 'ויסרו אותו' (דברים כב, יח. ופירש רש"י - מלקות).

כיצד אוהבים את ה'?

יום שישי ח' תמוז ה'תשפ"א

הלכות יסודי התורה פרק ב, הלכה א: הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה - מִצְוָה לְאָהֳבוֹ וּלְיִרְאָה הֵימֶנּוּ...

במהות מצות אהבת ה' כתב רש"י (על התורה, דברים ו, ה): 'עשה דבריו מאהבה, אינו דומה העושה מאהבה לעושה

מיראה'. ומבואר מדבריו שהציווי אינו מתייחס לתחושת האהבה שבלב אלא לקיום כל המצוות מתוך אהבה.

אך הרמב"ם מפרש שהציווי הוא על מידת האהבה שבלב, ומבאר שהדרך לכך היא על ידי התבוננות 'במעשיו וברואיו הנפלאים'.

והרמב"ם אינו מפרש כרש"י משום שלשיטתו (ספר המצוות, שורש רביעי) אין למנות במנין תרי"ג מצוות 'מצוות כלליות' המתייחסות לאופן קיום כל המצוות, ומאחר ואהבת ה' נמנית במנין המצוות, בהכרח שיש בה תוכן פרטי ולא רק חיוב לקיים את כל המצוות מתוך אהבה.

אמנם, גם לדעת הרמב"ם אין המצוה מסתכמת בתחושת האהבה בלבד אלא עליה לבוא לידי ביטוי בקיום המצוות, וכפי שכתב בהל' תשובה (פ"י ה"ב): "העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות... לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה... אלא עושה האמת מפני שהוא אמת" (ראה מצות המלך א ע' מב ואילך).

והנה, בספר המצוות (מ"ע ג) כתב הרמב"ם על פי דברי הספרי (דברים ו, ה) שהדרך לבוא לאהבת ה' "שנחשוב ונתבונן במצוותיו ומאמריו ופעולותיו עד שנשיגהו... וזאת היא האהבה המחויבת", אך כאן לא הזכיר את ההתבוננות במצוות ה' אלא 'במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים'.

ויש לומר שאין זו סתירה אלא שני הדברים נצרכים ומשלימים זה את זה, כי המתבונן בנפלאות הבריאה קודם שיעסוק בתורה, עלול לתעות מדרך האמת ולא יגיע על ידי כך לאהבת ה', ולכן צריך להתבונן תחילה בתורת ה' ומתוך כך יגיע לאהבתו, וכאשר יתבונן במעשיו וברואיו יוסיף אהבה על אהבתו, ואהבה זו הבאה על ידי השגה מתקבלת בלב האדם יותר מאהבה המגיעה מתוך אמונה ולימוד התורה (סדר משנה. וראה לקוטי שיחות ל"ד, עמ' 34 ואילך).

'יהרג ואל יעבור' בשעת השמד

שבת קודש ט' תמוז ה'תשפ"א

הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה ג: בְּשֶׁעַת הַשְּׁמָד, וְהוּא כְּשֶׁיַּעֲמֹד מֶלֶךְ רָשָׁע כִּנְבוּכַדְנֶאצַּר וַחֲבֵרָיו וְיִגְזֹר שְׁמָד עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל דָּתָם... יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר, אֲפִלּוּ עַל אַחַת מִשְּׁאָר מִצְוֹת.

כתבו ראשונים (רמב"ן, ר"ן ועוד, שבת מט א) כי זה שאמרו שבשעת גזירת שמד יהרג ואל יעבור, הוא רק כשאנסו אותו לעבור על מצות 'לא תעשה' (בקום ועשה) אבל כשאנסו לבטל מצות 'עשה', יעבור ואל יהרג, כי אינו עושה מעשה בידים או משום שבלאו־הכי אפשר לבטלו מקיום המצוה בעל כורחו (על ידי מאסר וכדומה).

והקשה הר"ן: אם כן, מדוע 'אלישע בעל כנפים' הניח תפילין בעת שמלכות רומי גזרה עונש מוות על כך (שבת שם) והרי תפילין היא מצות־עשה? ותירץ: אף שאינו מחויב, רשאי למסור נפשו על קיום המצוה, כי "מצוה שמסרו ישראל נפשם עליה בשעת הגזירה מוחזקת בידם ומקבלים עליה שכר הרבה".

ולפי זה הקשה ה'לחם משנה':

לדעת הרמב"ם (להלן ה"ד), "כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו", היינו שאינו רשאי למסור נפשו. ואם כן, חוזרת הקושיא מדוע סיכן אלישע את עצמו להניח תפילין? ובהכרח לומר שלדעת הרמב"ם, בעת גזירת שמד, גם במצות־עשה 'יהרג ואל יעבור'.

אך ה'כסף משנה' הביא את דברי ה'נמוקי יוסף' (סנהדרין עב, ב) ש"אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה, כדי שיראו העם וילמדו ליראה את השם". ולפי זה יתכן שגם הרמב"ם סובר שבמצות 'עשה' יעבור ואל יהרג ואלישע סיכן את נפשו להניח תפילין כדי "שיראו העם וילמדו ליראה את השם ולאהבו בכל לבם".

והקשה ה'כסף משנה': לפי הדעה שאם אנסוהו לבטל מצות־עשה 'יעבור ואל יהרג', מדוע מסר רבי חנינא בן תרדיון את נפשו לעסוק בתורה (עבודה זרה יז, ב)?

ומבאר ה'מנחת חינוך' (מ' רצו ס"ק יב): כאשר האנס כופה על היהודי לבטל את המצוה, הרי ביד האנס למנוע ממנו את קיום המצוה, וכיון שבין כך לא יקיים את המצוה מה טעם למסור את הנפש, אבל רבי חנינא בן תרדיון עסק בתורה ברבים, כי כאשר הרומיים לא היו לנגדו היה יכול לעסוק בתורה אף שבכך הוא מסכן את חייו (כשיודע הדבר), וכאשר המצוה מתקיימת הרי היא דוחה את סיכון הנפש.

המשך ביאור למס' יומא ליום שלישי עמ' א

1 דין להיתר, ונודע להם שטעו בית דין בהוראתם, ומביאים בית דין
2 לכפרתם פר לעולה ושעיר לחטאת, **שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים**
3 **תַּחְתֵּיהֶן**, ואחר שהוקרבו הקרבנות האחרים נמצאו הראשונים,
4 **כּוּלָּן** [–כל הראשונים] **יָמוּתוּ**, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי**
5 **שִׁמְעוֹן חולקים ואוֹמְרִים**, לא ימותו אלא **יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ וְיִמָּכְרוּ**
6 **וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶם לִנְדָבָה**, משום שכל אלו חטאות הצבור הן, והדין הוא
7 **שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה**. ומבואר שדעת רבי יהודה שאי אפשר
8 להניח פר ושעיר מיום הכפורים של שנה זו לצאת ידי חובתו
9 בשנה הבאה, וקשה על רבא שפירש שרבי יהודה סובר אף
10 בקרבנות שחובות שנה זו קריבות לשנה הבאה. מתרצת הגמרא:
11 **אָמַר** לֵיהּ רבא,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ג'-ט' תמוז ה'תשפ"א

יום ראשון ג' תמוז ה'תשפ"א

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) בן נח ששגג באחת ממצוותיו. בן נח שרצח בשגגה, או שלא ידע שאסור לו לעבור על אחת ממצוותיו. בן נח שנתגייר ורוצה לחזור להיות כגר תושב. המצוות שבני נח נצטוו מפי הקבלה. שבני ישמעאל חייבים היום במצוות מילה. דיני גוי שעוסק בתורה או ששבת ממלאכתו. קבלת צדקה מידי גוי, ולמי תינתן. ישראל וגוי שבאו לדון לפנינו איך דנים אותם.

1 **א. בֶּן־נֹחַ שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מִמִּצְוֹתָיו[2] - פָּטוּר מִכֻּלּוּם[3],**
2 **חוּץ מֵרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה, שֶׁאִם הֲרָגוֹ גּוֹאֵל הַדָּם[4] - אֵינוֹ**
3 **נֶהֱרָג עָלָיו[5], וְאֵין לוֹ עִיר מִקְלָט[6]; אֲבָל בָּתֵּי־דִינֵיהֶן**
4 **אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[7]? בְּשֶׁגַּג**
5 **בְּאַחַת מִמִּצְוֹת וְעָבַר בְּלֹא כַוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁבָּעַל אֵשֶׁת**
6 **חֲבֵרוֹ וְדִמָּה שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ אוֹ כְּנוּיָהּ; אֲבָל אִם יָדַע**
7 **שֶׁהִיא אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו,**
8 **אֶלָּא עָלָה עַל לִבּוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מֻתָּר לוֹ; וְכֵן אִם הָרַג,**
9 **וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לַהֲרֹג - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד**
10 **וְנֶהֱרָג[8]; וְלֹא תֵחָשֵׁב זוֹ לָהֶם שְׁגָגָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ**
11 **לִלְמֹד וְלֹא לָמַד.**

2) שעבר עליהן בלא כוונה, וכמבואר בסמוך. 3) גם ממיתת סייף וגם מעונש אחר שהוא. וכן מצינו באבימלך מלך גרר, שהתנצל ואמר (בראשית כ, ה): "בתום לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת" - הרי שטענת שוגג מספיקה לפטור בבן נח. 4) קרובו של הנרצח. 5) בניגוד לישראל שהרג בשגגה, שגולה לעיר מקלט, ומציל את חייו, שאם הרגו גואל הדם בתחום עיר מקלטו, הרי הוא נהרג עליו, כמבואר בהלכות רוצח פרק ה, הלכה י"א. 6) שכבר נתבאר, שהשוגג פטור מכלום, אלא, שאין דין ערי מקלט לגבי בן נח, ככתוב (דברים יט, ב) "תבדיל לך - ולא לאחרים" (ספרי שם אות קפ), וכל זה כשהרג את בן נח חבירו, אבל בן נח שהרג את ישראל בשגגה הרי זה נהרג, "אדם מועד לעולם", כלשון רבינו שם הלכה ד, וראה מכות ט, א. 7) שבן נח ששגג פטור. 8) מכות שם. וכן שם ז, ב "שאני אומר, אומר מותר - קרוב למזיד הוא". והשווה הלכות רוצח פרק ו, הלכה י שאפילו ישראל, שעלה על דעתו, שמותר להרוג, הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט, ולפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור, וגם אינו נהרג על ידי בית דין, ומה יעשה זה? ישב וישמור עצמו מגואל הדם, כמבואר שם הלכה ה.

12 **ב. בֶּן־נֹחַ שֶׁאָנְסוֹ אֹנֶס[9] לַעֲבֹר עַל אַחַת מִמִּצְוֹתָיו -**
13 **מֻתָּר לוֹ לַעֲבֹר. אֲפִלּוּ נֶאֱנָס לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה[10] -**
14 **עוֹבֵד, לְפִי שֶׁאֵינָם מְצֻוִּין עַל קִדּוּשׁ־הַשֵּׁם[11]. וּלְעוֹלָם**
15 **אֵין עוֹנְשִׁין מֵהֶן, לֹא קָטָן וְלֹא חֵרֵשׁ[12] וְלֹא שׁוֹטֶה,**
16 **לְפִי שֶׁאֵינָם בְּנֵי מִצְוֹת[13].**

9) אדם אלים ותקיף. 10) שישראל מצווה עליה להיהרג ולא לעבוד, ראה הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה א-ב. 11) סנהדרין עה, א, שהרי נעמן, אחר שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה, אמר לאלישע הנביא (מלכים-ב ה, יח): "לדבר הזה יסלח ה' לעבדיך בבוא אדוני... להשתחוות... והוא נשען על ידי והשתחוויתי בית רמון", ואלישע ענה לו: "לך לשלום", הרי שהודה לו, שאין איסור בדבר. וכגירסת התוספות שם דיבור המתחיל: ואם איתא, שאפילו בפרהסייא אינו מצווה על קידוש השם. אבל ישראל מצווים על קידוש השם, ככתוב (ויקרא כב, לב) "ונקדשתי בתוך בני ישראל", ובשעת השמד, ייהרג ואל יעבור אפילו על אחת מכל המצוות (הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה ג). ובירושלמי שביעית פרק ד הלכה ג אמרו: "ונקדשתי בתוך בני ישראל - ישראל מצווים על קידוש השם, ואין הגויים מצווים על קידוש השם". 12) שאינו שומע ואינו מדבר. 13) השווה לעיל הלכות עדות פרק ט, הלכה ט, יא. ובגיטין כב, ב פסקו בפשיטות: "והלא לאו בני דעת הם". וראה הלכות תרומות פרק ד, הלכה ב.

17 **ג. בֶּן־נֹחַ שֶׁנִּתְגַּיֵּר וּמָל וְטָבַל[14], וְאַחַר־כָּךְ רָצָה לַחֲזֹר**
18 **מֵאַחֲרֵי ה' וְלִהְיוֹת גֵּר תּוֹשָׁב בִּלְבַד[15] כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם**
19 **- אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא יִהְיֶה כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, אוֹ**
20 **יֵהָרֵג[16]. וְאִם הָיָה קָטָן כְּשֶׁהִטְבִּילוּהוּ בֵּית־דִּין[17] -**
21 **יָכוֹל לְמַחוֹת[18] בְּשָׁעָה שֶׁיַּגְדִּיל, וְיִהְיֶה גֵּר תּוֹשָׁב**
22 **בִּלְבָד[19]. וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחָה בִּשְׁעָתוֹ[20] - שׁוּב אֵינוֹ**
23 **מוֹחֶה[21], אֶלָּא הֲרֵי הוּא גֵּר־צֶדֶק. לְפִיכָךְ אִם בָּא**
24 **יִשְׂרָאֵל עַל קְטַנָּה שֶׁהִטְבִּילוּהָ בֵּית־דִּין - כֶּסֶף**
25 **כְּתֻבָּתָהּ[22] אוֹ קְנַס אוֹנֵס אוֹ מְפַתֶּה[23], יִהְיֶה הַכֹּל תַּחַת**
26 **יַד בֵּית־דִּין, עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְלֹא תִמְחֶה בַּגֵּרוּת[24]; שֶׁמָּא**
27 **תִּטֹּל וְתַגְדִּיל וּתְמְחֶה, וְנִמְצֵאת זוֹ אוֹכֶלֶת בְּגוּיוּתָהּ[25]**
28 **מָעוֹת שֶׁאֵין לָהּ זְכוּת בָּהֶן אֶלָּא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל[26].**

14) בהתאם להלכה, שאינו גר עד שיימול ויטבול (יבמות מו, ב). 15) שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל, ראה הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה ז ולעיל פרק ח, הלכה י. 16) שהרי הוא כישראל מומר (יבמות מז, ב). וזה וודאי אם ישנו תחת ידינו, או יהיה ישראל גמור, או ייהרג (כסף משנה). והשווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ג, הלכה י"ז: "אפילו חזר ועבד עבודה-זרה הרי הוא כישראל משומד, שקידושיו קידושין". 17) כגון שאביו או אמו נתגיירו, והוא עמהם (כסף משנה). 18) לומר, אי אפשי להיות גר וחוזר לסורו. 19) שאינו מקבל עליו אלא שבע מצוות בני נח בלבד. ומובן, שאם יקדש אשה ישראלית - אינה מקודשת, שהרי הוא גוי גמור (כתובות יא, א וברש"י). 20) מיד כשהגדיל. 21) ויהיה כישראל גמור, או ייהרג

(שם). 22) שחייב לתת לה אם קידשה וגירשה. 23) הם חמישים שקלים שחייב לתת לה אם בא עליה שלא לשם קידושין והיא הייתה בתולה, ראה הלכות נערה בתולה פרק א, הלכה י. 24) ואז בית הדין ימסור לה את הכסף. 25) כשהיא גוייה. 26) כי בדיני בני נח אין תשלומי קנס לאנוסה או מפותה (כתובות יא, א).

1 **ד. בֶּן־נֹחַ שֶׁבֵּרֵךְ[27] אֶת הַשֵּׁם, אוֹ שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה,**
2 **אוֹ שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָרַג חֲבֵרוֹ וְנִתְגַּיֵּר -**
3 **פָּטוּר[28]. הָרַג בֶּן־יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל**
4 **וְנִתְגַּיֵּר - חַיָּב[29]. וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ עַל בֶּן־יִשְׂרָאֵל,**
5 **וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּעַל, שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּנָּה**
6 **דִּינוֹ[30].**

27) קילל. 28) סנהדרין עא, ב, "הואיל ונשתנה דינו (=שמתחילה נידון בעד אחד, ובדיין אחד ובלא התראה, ואילו עכשיו הוא צריך התראה, ועדים ובית דין של עשרים ושלושה), ונשתנית מיתתו" שכל מיתת בני נח אינה אלא סייף, ואילו היה עובר עכשיו בגירותו היה חייב סקילה על ברכת השם ועבודה־זרה, והוא לא נתחייב מתחילה במיתה חמורה כזו, ולפיכך פטור (רש"י שם). ובנוגע לבא על אשת חבירו או הורגו, וודאי שהוא פטור, שהרי אילו בא עכשיו על אשת גוי הוא פטור ממיתה, וכן אם הרגו (שם וברש"י). ולדעת הרדב"ז בן נח שנתגייר פטור, על פי הכלל: "גוי שנתגייר הרי הוא כקטן שנולד" (הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה י"א) והשווה לעיל הלכות עדות פרק י"ג, הלכה ב. 29) שאף על פי שנשתנה דינו לא נשתנית מיתתו, שהרי גם עכשיו אם יהרוג ישראל מיתתו סייף, ואם יבוא על אשת ישראל שמיתתו חנק - הרי חנק קלה מסייף, ויש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה (שם וברש"י). 30) ואי אפשר להרגו בסייף, כדין בן נח, שהרי אילו היה בא על אשת ישראל עכשיו בגירותו, אין דינו אלא חנק, שהיא קלה מסייף, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ד, הלכה ד, וכבר אמרנו שיש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה.

7 **ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[31], שֶׁכָּל מִיתַת בְּנֵי נֹחַ בְּסַיִף; אֶלָּא אִם**
8 **בָּעַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל אוֹ[32] נַעֲרָה מְאֹרָסָה - יִסָּקֵל. וְאִם**
9 **בְּעָלָהּ אַחַר שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה קֹדֶם שֶׁתִּבָּעֵל - יֵחָנֵק[33].**

31) לעיל פרק ט, הלכה י"ד. 32) יש כאן שגיאת דפוס, ובכל הדפוסים הקדומים וכן בכתב יד התימנים: "אלא אם בעל אשת ישראל נערה מאורסה ייסקל", ותיבת "או" איננה. 33) כפי שנתבאר לעיל פרק ט, הלכה ז. ולא חזר רבינו לשנותו כאן, אלא לחתום בזה בחייבי מיתת בית דין שבבני נח, מכאן ואילך אינו עוסק אלא במחוייבי מיתה בידי שמים בלבד (על פי כסף משנה).

10 **ו. מִפִּי הַקַּבָּלָה[34], שֶׁבְּנֵי נֹחַ אֲסוּרִין בְּהַרְבָּעַת בְּהֵמָה[35]**
11 **וּבְהַרְכָּבַת אִילָן[36] בִּלְבָד[37], וְאֵין נֶהֱרָגִין עֲלֵיהֶן[38].**
12 **וְעַכּוּ"ם שֶׁהִכָּה יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ חָבַל בּוֹ כָּל־שֶׁהוּא[39],**
13 **אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה[40] - אֵינוֹ נֶהֱרָג[41].**

34) שקיבלו חכמינו איש־איש מפי רבו עד למשה מסיני. 35) מין על שאינו מינו. 36) מין בשאינו מינו. 37) אבל מותרים הם בלבישת בגדי כלאיים, וכן לזרוע כלאיים בשדה או כלאיים בכרם (סנהדרין נו, ב). ושם ס, א דרשו: "את חוקותי תשמורו בהמתך לא תרביע כלאיים" (ויקרא יט, יט) - את חוקותי: חוקים שחקקתי לך כבר (=לבני נח) תשמורו, ואלו הם: בהמתך לא תרביע כלאיים, ושדך לא תזרע כלאיים - מה בהמה בהרבעה, אף שדך בהרכבה, שלא להרכיב אילן על שאינו מינו. 38) שלא מצינו בן נח נהרג אלא על שבע מצוות בלבד (שם נז, א), ועל כורחך לא נתקבל הדרש הנ"ל אלא לעניין איסור בלבד (כסף משנה). 39) ולא הרגו. 40) שם נח, ב, שנאמר (שמות ב, יא) "וירא איש מצרי מכה איש עברי...ויך את המצרי ויטמנהו בחול". 41) מטעם האמור לעיל, ועל כורחך מה שאמרו שם: "חייב מיתה" הכוונה למיתה בידי שמים (כסף משנה). והשווה לקמן סוף הלכה ט.

14 **ז. הַמִּילָה, נִצְטַוָּה בָּהּ אַבְרָהָם וְזַרְעוֹ בִּלְבָד[42],**
15 **שֶׁנֶּאֱמַר: "אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ" - יָצָא זַרְעוֹ שֶׁל**
16 **יִשְׁמָעֵאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע"[43],**
17 **וְיָצָא עֵשָׂו[44], שֶׁהֲרֵי יִצְחָק אָמַר לְיַעֲקֹב: "וְיִתֶּן לְךָ אֶת**
18 **בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ", מִכְּלָל, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ זַרְעוֹ**
19 **שֶׁל אַבְרָהָם הַמַּחֲזִיק בְּדָתוֹ וּבְדַרְכּוֹ הַיְשָׁרָה[45], וְהֵם**
20 **הַמְּחַיָּבִין בְּמִילָה[46].**

42) ולא שאר בני נח. 43) סנהדרין נט, ב. 44) אף על פי שהוא בנו של יצחק. 45) ועליו התכוון הקדוש־ברוך־הוא באמרו לאברהם: כי ביצחק ייקרא לך זרע. ובסנהדרין שם דרשו: "ביצחק - ולא כל יצחק", במקצת מזרעו, ולא כל זרעו. ובמדרש בראשית רבה פרשה נ"ג אות יב אמרו: ביצחק, ב' - שניים, במי שהוא מודה בשני עולמות. "כל מי שהוא מודה בשני עולמות ייקרא לך זרע, וכל מי שאינו מודה בשני עולמות (=כגון עשיו שכפר בתחיית המתים, רש"י שם), לא ייקרא לך זרע". 46) השווה הלכות נדרים פרק ט, הלכה כ"א.

21 **ח. אָמְרוּ חֲכָמִים[47], שֶׁבְּנֵי קְטוּרָה, שֶׁהֵם זַרְעוֹ שֶׁל**
22 **אַבְרָהָם שֶׁבָּא אַחַר יִשְׁמָעֵאל וְיִצְחָק[48] - חַיָּבִין**
23 **בְּמִילָה[49]. וְהוֹאִיל וְנִתְעָרְבוּ הַיּוֹם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּבְנֵי**
24 **קְטוּרָה - יִתְחַיְּבוּ הַכֹּל בְּמִילָה בַּשְּׁמִינִי[50]; וְאֵין**
25 **נֶהֱרָגִין עָלֶיהָ[51].**

47) סנהדרין נט, ב. 48) ראה בראשית כה, ב. 49) שנאמר (שם יז, יד) "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו... את בריתי הפר" - לרבות בני קטורה, שחייבים במילה. ולדעת רש"י בסנהדרין שם, לא נתחייבו במילה, אלא אותם שישה בנים עצמם, ולא זרעם אחריהם. 50) מספק. 51) שאין הורגים על הספק (משנה למלך).

26 **ט. עַכּוּ"ם שֶׁעָסַק בַּתּוֹרָה - חַיָּב מִיתָה[52]. לֹא יַעֲסֹק**
27 **אֶלָּא בְּשֶׁבַע מִצְוֹת[53] שֶׁלָּהֶן בִּלְבָד. וְכֵן עַכּוּ"ם**
28 **שֶׁשָּׁבַת[54] אֲפִלּוּ בְּיוֹם מִימוֹת הַחֹל, אִם עֲשָׂאָהוּ**
29 **לְעַצְמוֹ כְּמוֹ שַׁבָּת[55] - חַיָּב מִיתָה[56]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
30 **אִם עָשָׂה מוֹעֵד לְעַצְמוֹ[57]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵין מַנִּיחִין**
31 **אוֹתָן לְחַדֵּשׁ דָּת[58] וְלַעֲשׂוֹת מִצְוֹת לְעַצְמָן מִדַּעְתָּן;**

52) מספק. 53) שאין הורגים על הספק (משנה למלך).

אֶלָּא אוֹ יִהְיֶה גֵּר־צֶדֶק וִיקַבֵּל כָּל הַמִּצְוֹת, אוֹ יַעֲמֹד בְּתוֹרָתוֹ וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע. וְאִם עָסַק בַּתּוֹרָה אוֹ שָׁבַת אוֹ חִדֵּשׁ דָּבָר - מַכִּין אוֹתוֹ וְעוֹנְשִׁין אוֹתוֹ וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה עַל זֶה, אֲבָל אֵינוֹ נֶהֱרָג[59].

52) בידי שמים (סנהדרין נט, א), שנאמר (דברים לג, ד) "תורה ציוה לנו משה מורשה - לנו מורשה ולא להם". וכתב המאירי שם: מפני שאנשים סבורים עליו, שהוא משלנו, מתוך שרואים אותו יודע, ויבואו לטעות אחריו. 53) בהלכותיהן ובפרטיהן, ועליהן נאמר שם: "שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול". 54) ממלאכתו, יום שלם. 55) ששובתים בו ממלאכה יום שלם. 56) שם נח, ב, שנאמר (בראשית ח, כב) "יום ולילה לא ישבותו" - וזה מוסב גם על בני נח, שלא ישבתו ממלאכתם. שזה נראה, כאילו הוא מבני עמנו, וילמדו אחרים ממנו לטעות אחריו (מאירי שם). 57) חג, לשבות בו בתורת חג, ולשמוח בו במאכל ובמשתה, שבזה הוא מבליט את שביתתו החיובית בתורת "יום שבתון", ולא מפני שאין לו מה לעשות ובמה להתעסק. 58) בכתב יד התימנים: לחדש דבר. 59) שלא מצינו בן נח נהרג אלא על שבע מצוות בלבד, ועל כורחך לא אמרו שם "חייב מיתה" אלא מיתה בידי שמים בלבד.

י. בֶּן־נֹחַ שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה מִשְּׁאָר מִצְוֹת הַתּוֹרָה[60] כְּדֵי לְקַבֵּל שָׂכָר[61] - אֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ כְּהִלְכָתָהּ. וְאִם הֵבִיא עוֹלָה - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[62]. נָתַן צְדָקָה - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[63]; וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתָהּ לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְהוּא[64] נִזּוֹן מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִצְוָה עֲלֵיהֶם לְהַחֲיוֹתוֹ[65]; אֲבָל הָעַכּוּ"ם[66] שֶׁנָּתַן צְדָקָה - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[67] וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לַעֲנִיֵּי עַכּוּ"ם[68].

60) פרט לשבת ותלמוד־תורה. 61) לא בתורת מְצוּוֶה, אלא כאדם שאינו מְצוּוֶה ועושה, כדי לקבל שכר. 62) ומקריבים אותה על המזבח (מנחות עג, ב), שנאמר (ויקרא כב, יח) "איש איש מבית ישראל ומן הגר... אשר יקריבו לה' לעולה - איש איש לרבות הגויים, שמקריבים עולה". וראה בהלכות מעשה קרבנות פרק ג, הלכה ה שאין מביאים עימה נסכים, אבל נסכיה קרבים משל ציבור. 63) בבא בתרא ח, א, והצדקה מכפרת עליו, כמו שאמרו שם (י, ב) "כשם שהחטאת מכפרת על ישראל, כך צדקה מכפרת על אומות העולם". 64) גר תושב זה, שמקיים שבע מצוות בני נח. 65) לזונו ולפרנסו, ככתוב (ויקרא כה, לה) "גר ותושב וחי עמך" (עבודה־זרה סה, א). וכן אמרו בפסחים כא, ב שמצוה להקדים נתינת נבילה לגר, ממכירתה לנכרי, שגר אתה מְצוּוֶה להחיותו. ובגר תושב ידובר שם, שאינו עובד עבודה־זרה ואוכל נבילות, כפירוש רש"י שם. 66) שלא קיבל עליו לקיים שבע מצוות. 67) משום דרכי שלום, שאם נסרב לקבלה ייטור לנו איבה. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט "מלך או שר מן הגויים ששלח ממון לישראל לצדקה, אין מחזירים אותו לו, משום שלום מלכות" (על פי בבא בתרא י, ב). 68) שאסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי, שמבזה עצמו ומחלל שם שמים, כמבואר בסנהדרין כו, ב וברש"י שם. והשווה לעיל הלכות עדות פרק י"א, הלכה ה ובביאורנו שם.

יא. חַיָּבִין בֵּית־דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת שׁוֹפְטִים לְאֵלּוּ הַגֵּרִים הַתּוֹשָׁבִים, לָדוּן לָהֶן עַל־פִּי הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלּוּ[69], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁחֵת הָעוֹלָם. אִם רָאוּ בֵּית־דִּין שֶׁיַּעֲמִידוּ שׁוֹפְטֵיהֶם מֵהֶן[70] - מַעֲמִידִין, וְאִם רָאוּ שֶׁיַּעֲמִידוּ לָהֶם מִיִּשְׂרָאֵל[71] - מַעֲמִידִין[72].

69) המבוארים בפרקים ט־י שלפנינו. 70) שיש ביניהם אנשים הראויים לשפוט. 71) שאין בהם מי שראוי לכך. 72) משל ישראל, והכל משום תיקון העולם וישובו. וכן מצינו באברהם אבינו, שעמד לפני ה' להתפלל, לא להשחית את סדום, וכמסופר בתורה בראשית יח, כג.

יב. שְׁנֵי עַכּוּ"ם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם לָדוּן דִּין־תּוֹרָה - דָּנִין[73]. הָאֶחָד רוֹצֶה וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ רוֹצֶה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לָדוּן אֶלָּא בְּדִינֵיהֶן[74]. הָיָה יִשְׂרָאֵל וְעַכּוּ"ם, אִם יֵשׁ זְכוּת לַיִּשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶם - דָּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם וְאוֹמְרִים לוֹ: כָּךְ דִּינֵיכֶם! וְאִם יֵשׁ זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵינוּ - דָּנִין לוֹ דִּין־תּוֹרָה וְאוֹמְרִים לוֹ: כָּךְ דִּינֵינוּ[75]! וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין עוֹשִׂין כֵּן לְגֵר תּוֹשָׁב[76], אֶלָּא לְעוֹלָם דָּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁנּוֹהֲגִין עִם גֵּרֵי תּוֹשָׁב בְּדֶרֶךְ־אֶרֶץ[77] וּגְמִילוּת־חֲסָדִים כְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי אָנוּ מְצַוִּין לְהַחֲיוֹתָן[78], שֶׁנֶּאֱמַר: "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ"[79]. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[80]: אֵין כּוֹפְלִין לָהֶם שָׁלוֹם[81] - בְּעַכּוּ"ם[82], לֹא בְּגֵר תּוֹשָׁב. אֲפִלּוּ הָעַכּוּ"ם, צִוּוּ חֲכָמִים[83] לְבַקֵּר חוֹלֵיהֶם וְלִקְבֹּר מֵתֵיהֶם עִם מֵתֵי יִשְׂרָאֵל[84], וּלְפַרְנֵס עֲנִיֵּיהֶם בִּכְלַל עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַרְכֵי שָׁלוֹם[85]. הֲרֵי נֶאֱמַר: "טוֹב ה' לַכֹּל, וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו", וְנֶאֱמַר: "דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נֹעַם, וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם"[86].

73) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: ורצו שניהם, דנים להם דין תורה, ותיבת "דנין" איננה. 74) כנימוסי בתי דיניהם וכמשפטיהם. 75) בבא קמא קיג, א. 76) שקיבל עליו לקיים שבע מצוות בני נח. 77) בנימוס ובכבוד. 78) לפרנסם ולתמכם. 79) פסחים כא, ב וכמבואר לעיל. 80) גיטין סב, א. 81) לומר להם; שלום שלום, שתי פעמים. 82) שלא קיבל עליו שבע מצוות בני נח. 83) שם סא, א. 84) לא שיקברו אותם אצל ישראל, שהרי אסור לקבור רשע אצל צדיק, ראה סנהדרין מז, א, אלא לומר שמתעסקים בהם לקברם. ולשון רבינו לעיל הלכות אבל פרק י"ד, הלכה י"ב "קוברים מתי גויים, ומנחמים אבליהם". 85) גיטין שם, והשווה הלכות מתנות עניים פרק ז, הלכה ז "מפרנסים ומכסים עניי גויים עם עניי ישראל". 86) וכבר נתבאר בהלכות עבודה־זרה פרק י, הלכה ו ש"אין כל הדברים האלו אמורים, אלא בזמן שגלו ישראל לבין האומות, או שיד הגויים תקיפה על ישראל,

אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם אסור לנו להניח גוי עובד עבודה־זרה בארצנו... עד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח, שנאמר: לא ישבו בארצך, אפילו לפי שעה".

פֶּרֶק אַחַד־עָשָׂר[1]

1) שהמלך המשיח יחזיר בימיו כל משפטי התורה כקדם. שהאמונה במשיח מפורשת בתורה. וכל הכופר בו, כופר בתורה ובמשה רבינו. במה אפשר לוודא, שזהו המשיח האמיתי.

1 **א. הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ עָתִיד לַעֲמֹד וּלְהַחֲזִיר מַלְכוּת דָּוִד[2]**
2 **לְיָשְׁנָהּ[3], לַמֶּמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה, וּבוֹנֶה הַמִּקְדָּשׁ[4],**
3 **וּמְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, וְחוֹזְרִין כָּל הַמִּשְׁפָּטִים בִּיָּמָיו**
4 **כְּשֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם[5]. מַקְרִיבִין קָרְבָּנוֹת, וְעוֹשִׂין שְׁמִטִּין**
5 **וְיוֹבְלוֹת[6], כְּכָל מִצְוָתָהּ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. וְכָל מִי**
6 **שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בּוֹ אוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ מְחַכֶּה לְבִיאָתוֹ - לֹא**
7 **בִשְׁאָר נְבִיאִים בִּלְבַד הוּא כּוֹפֵר, אֶלָּא בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה**
8 **רַבֵּנוּ. שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה הֵעִידָה[7] עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁב**
9 **ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחַמְךָ, וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ וְגוֹ'. אִם**
10 **יִהְיֶה נִדַּחְךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם וְגוֹ'. וֶהֱבִיאֲךָ ה'"[8]. וְאֵלּוּ**
11 **הַדְּבָרִים הַמְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה, הֵם כּוֹלְלִים כָּל הַדְּבָרִים**
12 **שֶׁנֶּאֶמְרוּ עַל־יְדֵי כָּל הַנְּבִיאִים. אַף בְּפָרָשַׁת בִּלְעָם**
13 **נֶאֱמַר, וְשָׁם נִבָּא בִּשְׁנֵי הַמְּשִׁיחִים: בַּמָּשִׁיחַ הָרִאשׁוֹן**
14 **שֶׁהוּא דָוִד, שֶׁהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צָרֵיהֶם,**
15 **וּבַמָּשִׁיחַ הָאַחֲרוֹן שֶׁעוֹמֵד מִבָּנָיו, שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת**
16 **יִשְׂרָאֵל בָּאַחֲרוֹנָה. וְשָׁם הוּא אוֹמֵר: "אֶרְאֶנּוּ וְלֹא**
17 **עַתָּה" - זֶה דָוִד[9], "אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב" - זֶה מֶלֶךְ**
18 **הַמָּשִׁיחַ; "דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב" - זֶה דָוִד, "וְקָם שֵׁבֶט**
19 **מִיִּשְׂרָאֵל" - זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ; "וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב"**
20 **- זֶה דָוִד[10], וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיַּךְ אֶת מוֹאָב וַיְמַדְּדֵם**
21 **בַּחֶבֶל", "וְקַרְקַר[11] כָּל בְּנֵי שֵׁת" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ,**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וּמָשְׁלוֹ מִיָּם עַד יָם"[12]; "וְהָיָה אֱדוֹם**
23 **יְרֻשָּׁה" - זֶה דָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתְּהִי אֱדוֹם[13] לְדָוִד**
24 **לַעֲבָדִים וְגוֹ'", "וְהָיָה יְרֻשָּׁה" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ,**
25 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן וְגוֹ'"[14].**

2) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: מלכות בית דוד. 3) כמו שהיתה לפנים. על־פי מליצת התלמוד (יומא סט, ב) "שהחזירו העטרה ליושנה", וכן בקידושין סו, א. 4) זבחים מה, א: "הילכתא למשיחא", ומפרש רש"י: "הלכה הצריכה לנו לימות המשיח, כשיבנה בית־המקדש". 5) סנהדרין נא, ב: "הלכתא למשיחא!" ומפרש רש"י: הלכה זו, כשיבואו ימי המשיח תצטרך לנו, שישובו ארבע מיתות בית־דין למקומן. 6) שהם תלויים בישיבת כל ישראל על אדמתם, ככתוב (ויקרא כה, י) "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה", וכמבואר בהל' שמיטה ויובל פ"י, ה"ח. וב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, פרשתא יג: "ואם יהיה היובל (במדבר לו, ד) - עתיד היובל לפסוק ולחזור". 7) הבטיחה. 8) ואלה הכתובים, מדברים בגלותנו הארוכה ובגאולתה, שהרי אמר: "ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך" וגו'. ובגלות בבל לא היו מפוזרים בין כל העמים, וכן לא נתקיים בה: "והביאך ה'... וירשתה והטיבך והרבך מאבותיך", שהרי גלו שנית ('קרית ספר'). וראה ברמב"ן ויקרא כו, טז שהבטחה זו (=והטיבך והרבך מאבותיך) היא הבטחה לכל שבטי ישראל, שישובו בגאולה האחרונה לא לששית העם, יהודה ובנימין, ששבו בימי עליית בבל. ובירושלמי קידושין פ"א ה"ח, אמרו: והטיבך והרבך מאבותיך - אבותיך אע"פ שנגאלו חזרו ונשתעבדו, אבל אתם - משאתם נגאלים, שוב אינכם משתעבדים. 9) בירושלמי תענית פ"ד ה"ה, דרשו פסוק זה על המשיח. ואונקלוס תרגם: "ויתרבא משיחא מישראל", וכן ב'מדרש רבה' דברים פ"א, אות יז. 10) וכן ברש"י לתורה שם. 11) הורס, מלשון הכתוב (ישעיה כב, ה) "מקרקר קיר" (אבן־עזרא שם). 12) וכל האומות יצאו מן שת בנו של אדם הראשון (רש"י שם). 13) בפסוק: ארם, אולם ראה שם יד. 14) וב'מדרש רבה' שם, אמרו: "אמרו ישראל לפני הקב"ה, עד מתי משועבדים אנו בידו (ביד עשו)? אמר להם: עד שיבוא אותו יום, שכתוב בו: דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל... אותה שעה אני מופיע מלכותי ואמלוך עליכם, שנאמר: ועלו מושיעים בהר ציון".

26 **ב. אַף בְּעָרֵי־מִקְלָט הוּא אוֹמֵר: "וְאִם יַרְחִיב ה'**
27 **אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ... וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים וְגוֹ',**
28 **וּמֵעוֹלָם לֹא הָיָה דָּבָר זֶה[15], וְלֹא צִוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־**
29 **הוּא לַתּוֹהוּ[16]; אֲבָל בִּדְבְרֵי הַנְּבִיאִים אֵין הַדָּבָר צָרִיךְ**
30 **רְאָיָה, שֶׁכָּל הַסְּפָרִים מְלֵאִים בְּדָבָר זֶה[17].**

15) שיהיו תשע ערי מקלט, שלא היו אלא שלש בעבר הירדן המזרחי, ושלש בכל ארץ כנען. ראה במדבר לה, יד. ובמכות ט, ב. 16) לחינם ולבטלה, ועל־כרחך פסוק זה נאמר לעתיד־לבוא, כמו שאמרו בירושלמי מכות פ"ב, ה"ו: "ולעתיד־לבוא מפרישים עוד שלש", שאז ירחיב ה' לנו את הארץ, ויתן לנו ארץ קיני וקניזי וקדמוני, כמבואר בירושלמי קידושין פ"א, ה"ח. והשווה הל' רוצח פ"ח, ה"ד. 17) בדבר המשיח וייעודו לעתיד, כמפורש בישעיה יא, וכן במיכה ד, מלאכי ג, תהלים עב, ובדניאל יב ועוד.

31 **ג. וְאַל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ צָרִיךְ**
32 **לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים[18], וּמְחַדֵּשׁ דְּבָרִים בָּעוֹלָם אוֹ**
33 **מְחַיֶּה מֵתִים[19] וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ[20] - אֵין הַדָּבָר**
34 **כָּךְ, שֶׁהֲרֵי רַבִּי עֲקִיבָא חָכָם גָּדוֹל מֵחַכְמֵי הַמִּשְׁנָה**
35 **הָיָה, וְהוּא הָיָה נוֹשֵׂא כֵלָיו[21] שֶׁל בֶּן־כּוֹזִיבָא הַמֶּלֶךְ[22],**
36 **וְהוּא הָיָה אוֹמֵר עָלָיו שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ[23], וְדִמּוּ**
37 **הוּא וְכָל חַכְמֵי דּוֹרוֹ שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, עַד**
38 **שֶׁנֶּהֱרַג בַּעֲוֹנוֹת[24]. כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱרַג, נוֹדַע לָהֶם שֶׁאֵינוֹ,**
39 **וְלֹא שָׁאֲלוּ מִמֶּנּוּ חֲכָמִים לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפֵת[25]. וְעִקַּר**
40 **הַדְּבָרִים כָּכָה הֵן: שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת, חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ**
41 **לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים[26], וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן וְלֹא**
42 **גּוֹרְעִין מֵהֶן[27].**

18) אות - בשמים; ומופת - בארץ (רש"י לדברים יג, ב).

19) "כאותות אליהו ואלישע, שיש בהם שינוי מנהגו של עולם" (לשון רבינו בהל' יסודי התורה פ"י, ה"א). 20) בדפוסים קדומים, וכן בכ"י תימן: בדברים אלו, "שהטיפשים אומרים". 21) נמשך אחריו ותומך בו, מלשון הכתוב (שמואל־א, טז, כא). 22) הוא בר כוכבא, שמרד ברומיים והרג בהם הרג רב בשנת הנ"ב לאחר חורבן בית שני, והתבצר בעיר ביתר, ולפי שמרד בקיסר אדריאנוס קראוהו כוזיבא מלשון שקר וכזב ('סדר הדורות'). וראה בבבא־קמא צז, ב "מעות כוזביות", ומפרש רש"י: מטבע של בן כוזיבא. 23) ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה. והיה דורש עליו: "דרך כוכב מיעקב - דרך כוזיבא מיעקב". 24) שהרג את רבי אלעזר המודעי, יצאה בת קול ואמרה: "הרגת את רבי אלעזר המודעי, זרועם של ישראל, לפיכך זרועו של אותו איש יבש תיבש... מיד נלכדה ביתר" (ירושלמי שם). והשווה הל' תעניות פ"ה, ה"ג: "ונפל ביד גויים ונהרגו כולם, והיתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש", וראה ב'מדרש רבה' איכה פ"ב, פסוק ב. 25) והראב"ד משיג: והלא אמרו (סנהדרין צג, ב): כשהכריז בר כוזיבא על עצמו שהוא משיח. שלחו חכמים אחריו לבדקו, אם הוא "מריח ודאין" (=שמריח באדם ושופטו, ויודע מי החייב, ככתוב במשיח (ישעיה יא, ג־ד), והריחו ביראת ה'... ולא למשמע אזניו יוכיח ושפט בצדק דלים"), כיון שראו שאינו "מריח ודאין" - הרגוהו. הרי שהחכמים שאלו ממנו אות, אולם רבינו סובר כירושלמי הנ"ל שהגויים הרגוהו בעוונותיו, וכשמואל האומר (ברכות לד, ב) "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד" (ראה לקמן פי"ב ה"ב), ולדבריו אין לדרוש מהמשיח אותות ומופתים, וחולק על סוגיית התלמוד בסנהדרין הנ"ל (כסף־משנה). 26) שנאמר (דברים כט, כח) והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת - הא למדת, שכל דברי תורה מצווים אנו לעשותם עד עולם (לשון רבינו בהל' יסודי התורה פ"ט, ה"א). 27) חסר כאן, ובדפוס רומי ואמשטרדם, וכן בכת"י תימן: "וכל המוסיף או גורע, או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן, הרי זה בוודאי רשע ואפיקורוס". ובדפוסים הנ"ל: הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס.

1 **ד. וְאִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִבֵּית־דָּוִד, הוֹגֶה[28] בַּתּוֹרָה וְעוֹסֵק**
2 **בְּמִצְוֹת כְּדָוִד אָבִיו, כְּפִי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל־פֶּה,**
3 **וְיָכֹף כָּל יִשְׂרָאֵל לֵילֵךְ בָּהּ וּלְחַזֵּק בִּדְקָהּ[29], וְיִלָּחֵם**
4 **מִלְחֲמוֹת ה'[30] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא מָשִׁיחַ[31]. אִם**
5 **עָשָׂה וְהִצְלִיחַ[32] וּבָנָה מִקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ וְקִבֵּץ נִדְחֵי־**
6 **יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מָשִׁיחַ בְּוַדַּאי[33]. וְיִתַּקֵּן[34] אֶת הָעוֹלָם**
7 **כֻּלּוֹ לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם בְּיַחַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי־אָז אֶהְפֹּךְ**
8 **אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה, לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה' לְעָבְדוֹ**
9 **שְׁכֶם אֶחָד"[35]. וְאִם[36] לֹא הִצְלִיחַ עַד כֹּה, אוֹ נֶהֱרַג -**
10 **בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ זֶה שֶׁהִבְטִיחָה עָלָיו תּוֹרָה, וַהֲרֵי הוּא**
11 **כְּכָל מַלְכֵי בֵּית־דָּוִד הַשְּׁלֵמִים וְהַכְּשֵׁרִים שֶׁמֵּתוּ. וְלֹא**
12 **הֶעֱמִידוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶלָּא לְנִסּוֹת בּוֹ רַבִּים,**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִן הַמַּשְׂכִּילִים יִכָּשְׁלוּ לִצְרוֹף בָּהֶם וּלְבָרֵר**
14 **וְלַלְבֵּן עַד עֵת קֵץ, כִּי עוֹד לַמּוֹעֵד". אַף יֵשׁוּעַ**
15 **הַנּוֹצְרִי[37] שֶׁדִּמָּה שֶׁיִּהְיֶה מָשִׁיחַ וְנֶהֱרַג בְּבֵית־דִּין[38],**
16 **כְּבָר נִתְנַבֵּא בּוֹ דָּנִיֵּאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי פָרִיצֵי עַמְּךָ**
17 **יִנַּשְּׂאוּ לְהַעֲמִיד חָזוֹן[39] וְנִכְשָׁלוּ". וְכִי יֵשׁ מִכְשׁוֹל**
18 **גָּדוֹל מִזֶּה, שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים דִּבְּרוּ שֶׁמָּשִׁיחַ גּוֹאֵל**
19 **יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעָם, וּמְקַבֵּץ נִדְחֵיהֶם[40] וּמְחַזֵּק מִצְוֹתָן,**
20 **וְזֶה גָּרַם לְאַבֵּד יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב, וּלְפַזֵּר שְׁאֵרִיתָם**
21 **וּלְהַשְׁפִּילָם, וּלְהַחֲלִיף הַתּוֹרָה וּלְהַטְעוֹת רֹב הָעוֹלָם**
22 **לַעֲבֹד אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֵי ה'. אֲבָל מַחְשְׁבוֹת בּוֹרֵא**
23 **הָעוֹלָם אֵין כֹּחַ בְּאָדָם לְהַשִּׂיגָם, כִּי לֹא דְרָכֵינוּ דְרָכָיו**
24 **וְלֹא מַחְשְׁבוֹתֵינוּ מַחְשְׁבוֹתָיו[41]; וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ**
25 **שֶׁל יֵשׁוּעַ הַנּוֹצְרִי וְשֶׁל זֶה[42] הַיִּשְׁמְעֵאלִי שֶׁעָמַד**
26 **אַחֲרָיו, אֵינָן אֶלָּא לְיַשֵּׁר דֶּרֶךְ[43] לַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּלְתַקֵּן**
27 **הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לַעֲבֹד אֶת ה' בְּיַחַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אָז[44]**
28 **אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה'**
29 **לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד". כֵּיצַד? כְּבָר נִתְמַלֵּא הָעוֹלָם כֻּלּוֹ**
30 **מִדִּבְרֵי הַמָּשִׁיחַ[45] וּמִדִּבְרֵי הַתּוֹרָה וּמִדִּבְרֵי הַמִּצְוֹת,**
31 **וּפָשְׁטוּ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּאִיִּים רְחוֹקִים וּבְעַמִּים רַבִּים**
32 **עֲרֵלֵי־לֵב, וְהֵם נוֹשְׁאִים וְנוֹתְנִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ**
33 **וּבְמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אֵלּוּ אוֹמְרִים: מִצְוֹת אֵלּוּ אֱמֶת הָיוּ**
34 **וּכְבָר בָּטְלוּ בַּזְּמַן הַזֶּה[46], וְלֹא הָיוּ נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת;**
35 **וְאֵלּוּ אוֹמְרִים: דְּבָרִים נִסְתָּרִים יֵשׁ בָּהֶן וְאֵינָן**
36 **כִּפְשׁוּטָן[47], וּכְבָר בָּא מָשִׁיחַ[48] וְגִלָּה נִסְתְּרֵיהֶם.**
37 **וּכְשֶׁיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בֶּאֱמֶת וַיַּצְלִיחַ וְיָרוּם**
38 **וְיִנָּשֵׂא[49], מִיָּד הֵם כֻּלָּם חוֹזְרִים וְיוֹדְעִים שֶׁשֶּׁקֶר נָחֲלוּ**
39 **אֲבוֹתֵיהֶם, וְשֶׁנְּבִיאֵיהֶם וַאֲבוֹתֵיהֶם הִטְעוּם[50].**

28) לומד ומתעמק. 29) פרצותיה וסדקיה, כלשון הכתוב (מלכים־ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית לכל אשר ימצא שם בדק". 30) בשונאי עם ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את ה', שנאמר (תהלים פג, ג־ד) "ומשנאיך נשאו ראש - על עמך יערימו סוד", הוא שהכתוב אומר (זכריה ב, יב) "הנוגע בכם נוגע בבבת עינו", כביכול, כלפי מעלה ('ספרי' פרשת בהעלותך אות פד), נמצא הלוחם בהם, מלחמת ה' - הוא נלחם. 31) בחזקת - אבל לא משיח ודאי. 32) חסר כאן, ובדפוס הנ"ל, וכן בכת"י תימן: "ונצח כל האומות שסביביו" ובנה מקדש וכו'. 33) שכן הבטיחו הנביאים (ישעיה ב, ב) "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה'... ונהרו אליו כל הגויים", ושם יא, א: "ויצא חוטר מגזע ישי... ואסף נדחי ישראל ...מארבע כנפות הארץ". ובהל' תשובה פ"ט ה"ב, מוסיף רבינו: "שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו". וראה בביאורנו שם. 34) חסר כאן, וראה בסמוך בסוף הפרק, שהשלמתי את כל החסר, לפי נוסח בלתי מצונזר שבכת"י תימן. 35) וכן אמרו (עבודה־זרה כד, א) "כולם גרים גרורים הם לעתיד־לבוא, שנאמר: כי אז אהפוך... ולעבדו שכם אחד". ומפרש רש"י: "אין חילוק בעובדים, ישראל והאומות תהא עבודתם שוה בכל מצוותיו". 36) כל הקטע הזה עד סוף הפרק, חסר מדפוס ונציאה של"ד־ל"ו ואילך,

מטעמי צנזורה, ונמצא בדפוסים קדומים כגון רומי, שונצינו, ואמשטרדם תס"ב, וכאן הוא מודפס במלואו לפי כת"י תימן, הנמצא בידי החכם התימני הרב יוסף קפאח שליט"א, בירושלים. 37) מעיר נצרת, בה נולד. 38) שמסרוהו לשלטונות רומי, והם שפטו אותו כמורד המלכות על שהכריז עצמו כמשיח מלך ישראל, השווה אגרת תימן. הוצאת מוסד הרב קוק עמ' קיט. 39) להופיע לפני העם כנביא, ולחדש דת הנוגדת לתורת ה' (שם עמ' קיח). 40) ראה בביאורנו לעיל אות ל, והשווה אגרת תימן, שם עמ' קב. 41) ע"פ הכתוב בישעיה נו, ח. 42) הכוונה למחמד מייסד דת האיסלם, ובאגרת תימן, שם עמ' קכא, מכנהו רבינו: משוגע. ועליו אמר דניאל (ז, ח) "משתכל הוית בקרניא... ופום ממלל רברבן", וכוונתו תהיה להפר התורה שבידינו, ויתכוון לשנותה, ככתוב (שם ז, כה) "ויסבר להשניה זמנין ודת" (שם קכה - כו). 43) לסלול ולהכשיר. 44) אחרי שיתאכזבו מרשעת המשיחים המדומים ומשקריהם, ידעו להבחין ולהכיר בצדקת משיח ה' ובאמיתתו. 45) הבדאי והמדומה. 46) כדעת ישוע הנצרי, הזכירה רבינו באגרת הנ"ל עמ' קיח. 47) אלא דברי משל ואליגורה. 48) משיח השקר. והכוונה לישמעאלי, כמבואר במוספנו "תשובות הרמב"ם" עמ' תכז. 49) כלשון הכתוב (ישעיה נב, יג) "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא". ודרשוהו חכמינו (תנחומא, תולדות אות יד) על משיח בן דוד. 50) כלשון הכתוב (ירמיה טז, יט) "אליך גויים יבואו מאפסי ארץ, ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו".

פֶּרֶק שְׁנֵים־עָשָׂר[1]

1) שהעולם כמנהגו יתנהג אף בימי המשיח. שלא יתעסק אדם בדברי האגדות על ביאת המשיח, ולא יאריך בהן, וכן לא יחשוב זמן הקץ. שהמשיח ייחס את ישראל לשבטיהם, עפ"י רוח הקודש שתנוח עליו. שתאוות החכמים לימי המשיח, אינה אלא לזכות בהם לחיי העולם הבא.

1 **א. אַל יַעֲלֶה עַל הַלֵּב[2] שֶׁבִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ יִבָּטֵל דָּבָר**
2 **מִמִּנְהָגוֹ[3] שֶׁל עוֹלָם, אוֹ יִהְיֶה שָׁם חִדּוּשׁ בְּמַעֲשֵׂה**
3 **בְרֵאשִׁית[4], אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר**
4 **בִּישַׁעְיָה: "וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם גְּדִי יִרְבָּץ"[5]**
5 **- מָשָׁל וְחִידָה - עִנְיַן הַדָּבָר, שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִין**
6 **לָבֶטַח עִם רִשְׁעֵי עַכּוּ"ם[6] הַמְּשׁוּלִים כְּזְאֵב וְנָמֵר,**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר: "זְאֵב עֲרָבוֹת יְשָׁדְדֵם, נָמֵר שֹׁקֵד עַל**
8 **עָרֵיהֶם", וַיִּחְזְרוּ כֻּלָּם לְדַת הָאֱמֶת, וְלֹא יִגְזְלוּ וְלֹא**
9 **יַשְׁחִיתוּ, אֶלָּא יֹאכְלוּ דָּבָר הַמֻּתָּר בְּנַחַת[7] עִם יִשְׂרָאֵל,**
10 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן". וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
11 **בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּעִנְיַן הַמָּשִׁיחַ הֵם מְשָׁלִים[8]; וּבִימוֹת**
12 **הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יְוֻדַּע לַכֹּל, לְאֵי זֶה דָּבָר הָיָה מָשָׁל,**
13 **וּמָה עִנְיָן רָמְזוּ בָהֶן.**

2) ובכת"י תימן: אל יעלה על דעתך. 3) מטבעו. 4) שתשתנה המציאות ממה שהיא עתה (מלשון רבינו בפירושו להקדמת פרק "חלק", הוא הפרק העשירי ממסכת סנהדרין). 5) שנראה לכאורה שיהיה אז שינוי במעשה בראשית. 6) ובדפוס רומי: רשעי העולם. 7) במנוחה ובמתינות, ככתוב (ישעיה ל, טו) "בשובה ונחת תושעון". ובדפוס רומי: בנחת כישראל. 8) והראב"ד שואל: והלא נאמר בתורה (ויקרא כו, ו) "והשבתי חיה רעה מן הארץ"? כוונתו להשיג, שבניגוד לדברי נביאים, אין לפרש את דברי תורה דרך משל, כי אין מקרא שבתורה יוצא מידי פשוטו, אולם אין זו השגה, שכוונת הפסוק לומר: שהשלום ישרור בארץ, ותהא מיושבת אנשים, וממילא יברחו החיות מהישוב, על־פי דרך הטבע ('מרכבת המשנה').

14 **ב. אָמְרוּ[9] חֲכָמִים[10]: אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת**
15 **הַמָּשִׁיחַ אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבָד[11], יֵרָאֶה**
16 **מִפְּשׁוּטָן שֶׁל דִּבְרֵי הַנְּבִיאִים, שֶׁבְּתְחִלַּת יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ**
17 **תִּהְיֶה מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג[12], וְשֶׁקֹּדֶם מִלְחֶמֶת גּוֹג**
18 **וּמָגוֹג יַעֲמֹד נָבִיא לְיַשֵּׁר יִשְׂרָאֵל וּלְהָכִין[13] לִבָּם,**
19 **שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא[14]**
20 **וְגוֹ'", וְאֵינוֹ בָא, לֹא לְטַמֵּא הַטָּהוֹר[15] וְלֹא לְטַהֵר**
21 **הַטָּמֵא[16], וְלֹא לִפְסֹל אֲנָשִׁים[17] שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת**
22 **וְלֹא לְהַכְשִׁיר מִי שֶׁהֶחֱזִקוּ פְּסוּלִין, אֶלָּא לָשׁוּם שָׁלוֹם**
23 **בָּעוֹלָם[18], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים"[19].**
24 **וְיֵשׁ מִן הַחֲכָמִים שֶׁאוֹמְרִים, שֶׁקֹּדֶם בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ**
25 **יָבוֹא אֵלִיָּהוּ[20]. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - לֹא**
26 **יֵדַע אָדָם אֵיךְ יִהְיוּ עַד שֶׁיִּהְיוּ, שֶׁדְּבָרִים סְתוּמִים הֵן**
27 **אֵצֶל הַנְּבִיאִים, גַּם הַחֲכָמִים אֵין לָהֶם קַבָּלָה[21]**
28 **בְּדְבָרִים אֵלּוּ, אֶלָּא לְפִי הֶכְרֵעַ[22] הַפְּסוּקִים, וּלְפִיכָךְ**
29 **יֵשׁ לָהֶם מַחֲלֹקֶת בִּדְבָרִים אֵלּוּ[23]; וְעַל־כָּל־פָּנִים אֵין**
30 **סִדּוּר הֲוַיַּת דְּבָרִים אֵלּוּ וְלֹא דִּקְדּוּקֵיהֶן עִקָּר בַּדָּת[24].**
31 **וּלְעוֹלָם לֹא יִתְעַסֵּק אָדָם בְּדִבְרֵי הַהַגָּדוֹת, וְלֹא יַאֲרִיךְ**
32 **בַּמִּדְרָשׁוֹת הָאֲמוּרִים בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְלֹא**
33 **יְשִׂימֵם עִקָּר; שֶׁאֵין מְבִיאִין לֹא לִידֵי יִרְאָה[25] וְלֹא**
34 **לִידֵי אַהֲבָה[26]; וְכֵן לֹא יְחַשֵּׁב הַקִּצִּין[27]. אָמְרוּ**
35 **חֲכָמִים[28]: תִּפַּח רוּחָם[29] שֶׁל מְחַשְּׁבֵי הַקִּצִּים[30]. אֶלָּא**
36 **יְחַכֶּה וְיַאֲמִין[31] בִּכְלַל הַדָּבָר[32] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[33].**

9) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: פיסקא זו קשורה להלכה הקודמת, כי שם מקומה, והלכה הבאה מתחילה: יראה מפשוטן וכו'. 10) ברכות לד, ב. 11) שתחזור מלכות ישראל לישונה, ולא יהיו משועבדים עוד למלכויות זרות. 12) גוג - שם המלך, מגוג - שם האומה, ככתוב (בראשית י, ב) "בני יפת גומר ומגוג" (יחזקאל לח, ב וברש"י), והוא יעלה על ישראל "באחרית הימים" להלחם בהם, ויפול שם על הרי ישראל (שם טז, ופרק לט, ד). 13) לאביהם שבשמים. 14) והכתוב מסיים: "לפני בוא יום ה' הגדול והנורא", וזהו יום מלחמת גוג ומגוג, שה' יביאנו על הרי ישראל וישפוט אותו באבני אלגביש מן השמים (שם לח, כב), ואז ידעו כי "ה' קדוש בישראל" (שם לט, ז) וזהו "יום ה'". 15) שטיהרוהו בטעות. 16) שטימאוהו בטעות, לפי שאליהו לא יוסיף ולא יגרע בתורה (פירוש המשנה לרבינו עדיות פ"ח, מ"ז). וכן אמרו (בבא־מציעא נט, ב) "לא בשמים היא - כבר ניתנה תורה בהר סיני... וכבר כתבת בתורה: אחרי רבים להטות", וכן אמרו (מגילה ב, ב) "אלה

המצוות - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה". 17) ליוחסין, לא יאמר עליהם זה ממזר וזה עבד, כמבואר בסמוך בסוף ה"ג. 18) שלום לישראל מן האומות (עדיות שם, ובפירוש הראב"ד). 19) לב האבות והבנים אשר נפל בהם מורך ופחד, וברחו אלה פה ואלה פה מפני הצרות, ישובו אותו היום ויתנחמו זה בזה (ראב"ד שם). 20) לבשר על ביאתו (עירובין מג, ב). ולדעת הרדב"ז, יבוא אליהו למנות סמוכים בישראל. ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ד הי"א, ובביאורנו. 21) איש מפי רבו. 22) הצעת סדר הפסוקים. השווה הל' תשובה פ"ט ה"א, ובביאורנו שם אות א עמ' רנא. 23) סנהדרין צז־צח. ובפסיקתא רבתא לה, שנינו: שלשה ימים קודם שיבוא משיח, בא אליהו ועומד על הרי ישראל ובוכה ומספיד עליהם, ואומר: הרי ארץ ישראל, עד מתי אתם עומדים בחרב ציה ושממה? וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו, ואח"כ אומר להם: בא שלום לעולם. 24) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. 25) יראת חטא. 26) אהבת שמים. 27) קץ הגלות, ומתי יבוא משיח. 28) סנהדרין צז, ב. 29) תצא נשמתם, ובכת"י תימן: "תפוח דעתן". 30) "שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא - שוב אינו בא", נמצא שהם מתאכזבים ומתייאשים מן הגאולה (שם). 31) ככתוב (חבקוק ב, ג) "ויפח לקץ ולא יכזב, אם יתמהמה חכה לו". 32) בעיקרו, ולא בדקדוקיו. 33) בפרק הקודם ה"ד.

1 **ג. בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, כְּשֶׁתִּתְיַשֵּׁב מַמְלַכְתּוֹ וְיִתְקַבְּצוּ**
2 **אֵלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל - יִתְיַחֲסוּ[34] כֻּלָּם עַל פִּיו בְּרוּחַ־הַקֹּדֶשׁ**
3 **שֶׁתָּנוּחַ עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָשַׁב מְצֶרֶף וּמְטַהֵר וְגוֹ'". וּבְנֵי לֵוִי מְטַהֵר[35] תְּחִלָּה וְאוֹמֵר: זֶה מְיֻחָס כֹּהֵן וְזֶה**
5 **מְיֻחָס[36] לֵוִי! וְדוֹחֶה אֶת שֶׁאֵינָן מְיֻחָסִין לְיִשְׂרָאֵל[37].**
6 **הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם וְגוֹ', עַד**
7 **עֲמֹד הַכֹּהֵן לְאוֹרִים וְתֻמִּים"[38]. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁבְּרוּחַ־**
8 **הַקֹּדֶשׁ מְיֻחָסִין הַמֵּחֲזִקִין וּמוֹדִיעִין הַמְיֻחָס. וְאֵינוֹ**
9 **מְיֻחָס יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְשִׁבְטֵיהֶם, שֶׁמּוֹדִיעַ שֶׁזֶּה מִשֵּׁבֶט**
10 **פְּלוֹנִי וְזֶה מִשֵּׁבֶט פְּלוֹנִי; אֲבָל אֵינוֹ אוֹמֵר עַל שֶׁהֵן**
11 **בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת: זֶה מַמְזֵר וְזֶה עֶבֶד[39]!, שֶׁהַדִּין הוּא,**
12 **שֶׁמִּשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה[40] - נִטְמָעָה[41].**

34) יבררו יחוס משפחתם. 35) מייחס. 36) קידושין עא, א. שאין לויים עולים לדוכן, ולא כהנים לעבודת המקדש אלא מיוחסים, ושבט לוי כולל: הכהנים והלוים. 37) שכל מי שאינו מזרע הלוי, נשאר ישראל כשר, ככל ישראל. 38) דרשו חכמינו (סוטה מח, ב) "כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים, ויבוא משיח בן דוד", שהרי אורים ותומים לא היו במקדש שני (כתובות כד, ב וברש"י). ופסוק זה מדבר בבני כהנים שביקשו "כתבם המתיחשים ולא נמצאו", ויאמר להם נחמיה (=הוא התרשתא), שהם מרוחקים מן הכהונה עד ביאת המשיח. 39) עבד כנעני, שפסול לבוא בישראל. 40) נתערבה, נתערב בה פסול משפחה, ולא ידוע מיהו. 41) נשארת בכשרותה, הואיל והוחזקה בכשרות (קדושין עא, א), וכן אמרו בעדויות פ"ח, מ"ז: אין אליהו בא "לא לרחק ולא לקרב". טמע - לשון דמע ותערובת, "ויחפרוהו ממטמונים" (איוב ג, כא) מתורגם: וחפסין ליה מן טומעיא (הערוך).

13 **ד. לֹא[42] נִתְאַוּוּ הַחֲכָמִים וְהַנְּבִיאִים יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ, לֹא**
14 **כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלְטוּ עַל כָּל הָעוֹלָם, וְלֹא כְּדֵי שֶׁיִּרְדּוּ[43]**
15 **בָּעַכּוּ"ם, וְלֹא כְּדֵי שֶׁיְּנַשְּׂאוּ אוֹתָם הָעַמִּים, וְלֹא כְּדֵי**
16 **לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמֹחַ; אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פְּנוּיִין בַּתּוֹרָה**
17 **וְחָכְמָתָהּ, וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם נוֹגֵשׁ וּמְבַטֵּל[44], כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוּ**
18 **לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[45], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה[46].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם.. כו'".

וצריך להבין מאי קא משמע לן, והרי לא יעלה על הדעת שחפץ החכמים והנביאים הוא בשלטון על העולם ומשום כך נתאוו לימות המשיח.

והביאור הוא: בפרק י"א ה"ד מתאר הרמב"ם את פעולותיו של מלך המשיח שילחם מלחמות ה' וינצח.. כל האומות שסביביו.

והנה מצינו שני אופנים בהשפעת ישראל על אומות העולם, האחת היא על־דרך הנ"ל שבתחילת ימות המשיח ההשפעה על אומות העולם על ידי המשיח תהיה בדרך שלטון ורדיה. אבל ישנה גם דרך נעלית יותר והיא ההשפעה בדרך ממילא, שכיון שיהיו ישראל חכמים גדולים וישיגו דעת בוראם ויהיה המצב שאת רוח הטומאה אעביר מן הארץ ומלאה הארץ דעה את ה', הנה אז תהיה השפעת ישראל על אומות העולם בדרך ממילא, כי כשישראל רק ישבו ויעסקו בתורה הרי שבדרך ממילא יטוהר העולם ותושפע לאומות העולם ההכרה בקב"ה ובהנהגתו את העולם.

וזהו שמחדש הרמב"ם: שחכמי ישראל והנביאים לא נתאוו לסוג הראשון של ההשפעה שתבוא דרך זה שישלטו וירדו בכל העולם אלא לסוג השני של ההשפעה שתבוא בדרך ממילא, כי הם ישבו ויעסקו בתורה כל ימיהם וההשפעה על העולם תיעשה בדרך ממילא, וכתוצאה מלימודם ועיסוקם בתורה ובידיעת ה'.

(עלי פי לקו"ש חלק ל"ה עמוד 98)

42) ובכת"י התימנים: "נתאוו חכמים" וכו' ותיבת "לא" איננה. 43) ישתעבדו וילחצו. 44) מלימוד התורה, "שבזמן שאדם טרוד בחולי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוות" (הל' תשובה פ"ט, ה"א). 45) "שאם לא יקנה פה חכמה, ומעשים טובים אין לו, במה יזכה?" (שם). 46) פ"ט, ה"ב.

19 **ה. וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן לֹא יִהְיֶה שָׁם לֹא רָעָב וְלֹא מִלְחָמָה[47],**
20 **וְלֹא קִנְאָה וְלֹא תַחֲרוּת[48], שֶׁהַטּוֹבָה תִּהְיֶה מֻשְׁפַּעַת**
21 **הַרְבֵּה, וְכָל הַמַּעֲדַנִּים מְצוּיִין כֶּעָפָר[49], וְלֹא יִהְיֶה עֵסֶק**
22 **כָּל הָעוֹלָם אֶלָּא לָדַעַת אֶת ה' בִּלְבָד[50]. וּלְפִיכָךְ יִהְיוּ**

1 יִשְׂרָאֵל חֲכָמִים גְּדוֹלִים וְיוֹדְעִים דְּבָרִים הַסְּתוּמִים,
2 וְיַשִּׂיגוּ דַּעַת בּוֹרְאָם כְּפִי כֹּחַ הָאָדָם[51], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי
3 מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה', כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים"[52].

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד".

ידוע גודל דיוקו של הרמב"ם שלא כתב דבריו בלשון מליצה וכו' אלא שכל מילה ומשפט יש בהם תוכן מיוחד ומשמעות נפרדת, כי לא חזר על עניין פעמיים לשם מליצה וכד'.

ולפי זה צריך להבין, א: אם "הטובה תהיה מושפעת" הרי זה כולל ש"המעדנים מצויין כעפר" ומדוע הוסיף זאת.

ב: מדוע כתב בלשון "מיעוט" "אלא לדעת את ה' כו'" ולא בלשון חיובית שיהיה עסק העולם לדעת את ה'.

ג. לאחר שמיעט על ידי המילה "אלא" מה ממעט שוב במילה "בלבד".

והביאור בזה: א: "הטובה תהיה מושפעת" מוסב על עניין שלמעלה, שבאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות מכיון "שהטובה תהיה מושפעת" והיא הסיבה מדוע לא תהיה שם קנאה, מלחמה ותחרות.

ב. במילה "אלא" מחדש הרמב"ם שמכיון שבאותו זמן יהיה "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" הרי שעבודת ה' של יהודי לא תהיה במלחמת היצר כי ההשתדלות והמאמץ היום יומי אצל יהודי יהיה רק העיסוק בידיעת ה'.

ג: ב"אלא לדעת את ה' בלבד" מחדש הרמב"ם שלימוד התורה לא יהיה רק כדי לדעת את מעשה המצוות ואת המעשה אשר יעשון אלא שיהיה לימוד תורה מסוג אחר ויעשה לשם ידיעת ה' והדביקות בו - "לדעת את ה' בלבד"".

מתוך ההדרן על הרמב"ם תשמ"ה – הובא ביין מלכות סימן קצ"ו

47) ככתוב בישעיה ב, ד "ולא ילמדו עוד מלחמה". 48) התנצחות והתחרות, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ה) "ואיך תתחרה את הסוסים". וכן אמרו (ברכות יז, א) "העולם הבא אין בו... לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות". 49) לרוב, ראה שבת ל, ב: "עתידים אילנות שמוציאים פירות בכל יום". 50) אמיתות מציאותו, כמו שביקש משה רבינו, באמרו: "הראני נא את כבודך", וכמבואר בהל' יסודי התורה פ"א, ה"י. 51) כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג, "שאין כח בדעת האדם החי, שהוא מחובר מגוף ונפש, להשיג אמיתת דבר זה על בוריו" (שם), והשווה הל' תשובה פ"י, ה"ו. 52) וכן נאמר (יחזקאל לו, כו) "והסירותי את לב האבן מבשרכם... ואת רוחי אתן בקרבכם". השווה הל' תשובה פ"ט, ה"ב. וב"זוהר" וירא קיג, ב אמרו: "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, וישיגו בני אדם דעה שלימה, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה'". והשווה פירוש המשנה לרבינו בהקדמתו לפרק "חלק" פ"י מסנהדרין, הוצאת 'מוסד הרב קוק' עמ' קכז.

נִשְׁלְמוּ הִלְכוֹת מְלָכִים וְהַחִבּוּר כֻּלּוֹ. בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם בִּפְרָטוֹ וּבִכְלָלוֹ: תַּם וְנִשְׁלַם, שֶׁבַח לָאֵל בּוֹרֵא עוֹלָם. נִגְמַר סֵפֶר אַרְבָּעָה עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר שׁוֹפְטִים. וּמִנְיַן פְּרָקָיו אֶחָד וּשְׁמוֹנִים. הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין - שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת עֵדוּת - שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת מַמְרִים - שִׁבְעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת אֵבֶל - אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם - שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים.

סיום מחזור מ' במסלול ג' פרקים ליום

יום שני ד' תמוז ה'תשפ"א

התחלת מחזור מ"א במסלול ג' פרקים ליום

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם
אָז לֹא אֵבוֹשׁ, בְּהַבִּיטִי אֶל כָּל מִצְוֹתֶיךָ

~ נקודות משיחות קודש ~

אז לא אבוש בהביטי אל כל מצוותיך

הפסוק בו בחר הרמב"ם ככותרת ל'יד החזקה', בא להשמיע את גודל מעלת ידיעת כל התורה כולה.

ב'יד החזקה', נכללו כל הלכות התורה גם אלו שאינן נוהגות בימינו, כי הלימוד ברמב"ם הוא לא רק כדי לדעת את המעשה אשר יעשון אלא שהוא לימוד התורה לשמה, כיון שהתורה היא חכמתו ורצונו ית', ומצד זה צריך להיות "בהביטי אל כל מצוותיך".

ועדיין יש לבאר מדוע זה בושה למי שלא יודע כל התורה כולה.

בהל' עדות כתב הרמב"ם שמאיימים על מוסר עדות שלא יעיד שקר, שהוא בושה לו בעוה"ז ובעוה"ב. ולכאורה, שבועת שקר היא רק לאו, ומדוע לא מצינו בעבירות חמורות יותר שיזהירו את האדם שתהיה לו בושה בעולם הזה ובעולם הבא?

אלא, שעם ישראל נקראו עדים "אתם עדי" על שם שהם עדים כאן בעולם על חכמתו ורצונו של הקב"ה, וא"כ יהודי המעיד עדות שקר פוגם בייעודו הכללי והעיקרי להיות עד נאמן על תורתו ומצוותיו של הקב"ה, שהרי הבושה היא פגם כולל המקיף את כל מציאות האדם ולא רק אבר כזה או אחר, כך גם אדם שאינו יודע כל התורה כולה פוגם בשליחותו העיקרית בעולם להיות עד לחכמתו ורצונו של הקב"ה, ולכן הביא הרמב"ם את הפסוק הנ"ל להשמיענו שרק מי שלמד כל התורה כולה, עליו נאמר - "לא אבוש".

(על־פי 'יין מלכות' ספר המדע סימן ז)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

אז לא אבוש כו'

המילה "אז" מדברת על העתיד, כי הרמב"ם מדבר באדם הנמצא לפני הלימוד בספרו, ורוצה לומר שרק אחרי שלומד האדם את ספר ה'יד', יכול להימנע מרגש של בושה העלולה להיגרם לו מכך שגם אחרי שלמד את כל התורה שבכתב, עדיין אינו יודע היאך לקיים מצוות. ולדוגמא: נאמר בתורה "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך", ועדיין אינו יודע "איך ומה לקשור, ומהו טוטפות, והיכן הוא בין עיניך ועל ידך וכו' וכיוצ"ב בשאר המצוות". על זה נאמר "אז לא אבוש בהביטי אל כל מצוותיך".

(על־פי 'יין מלכות' ספר המדע סימן ז)

הַקְדָּמָה

1 כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי - בְּפֵרוּשָׁן נִתְּנוּ,
2 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לֻחֹת הָאֶבֶן, וְהַתּוֹרָה
3 וְהַמִּצְוָה". "תּוֹרָה", זוֹ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב; וּ"מִצְוָה", זוֹ
4 פֵּרוּשָׁהּ. וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה, עַל פִּי הַמִּצְוָה.
5 וּמִצְוָה זוֹ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה'. כָּל
6 הַתּוֹרָה - כְּתָבָהּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, בִּכְתַב יָדוֹ.
7 וְנָתַן סֵפֶר תּוֹרָה לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט; וְסֵפֶר אֶחָד -
8 נְתָנָהוּ בָּאָרוֹן לְעֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה
9 הַזֶּה, וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם;
10 וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד". וְהַמִּצְוָה, הוּא פֵּרוּשׁ הַתּוֹרָה -
11 לֹא כְּתָבָהּ; אֶלָּא צִוָּה בָּהּ לַזְּקֵנִים וְלִיהוֹשֻׁעַ וְלִשְׁאָר
12 כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי
13 מְצַוֶּה אֶתְכֶם - אֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת". וּמִפְּנֵי זֶה
14 נִקְרֵאת 'תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה'. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְתְּבָה
15 תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, לִמְּדָהּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כֻּלָּהּ בְּבֵית דִּינוֹ
16 לְשִׁבְעִים זְקֵנִים; וְאֶלְעָזָר וּפִינְחָס וִיהוֹשֻׁעַ, שְׁלָשְׁתָּן
17 קִבְּלוּ מִמֹּשֶׁה. וְלִיהוֹשֻׁעַ שֶׁהוּא תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה
18 רַבֵּנוּ, מָסַר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה וְצִוָּהוּ עָלֶיהָ; וְכֵן
19 יְהוֹשֻׁעַ, כָּל יְמֵי חַיָּיו לִמֵּד עַל פֶּה. וּזְקֵנִים רַבִּים קִבְּלוּ
20 מִיהוֹשֻׁעַ, וְקִבֵּל עֵלִי מִן הַזְּקֵנִים וּמִפִּינְחָס; וּשְׁמוּאֵל
21 קִבֵּל מֵעֵלִי וּבֵית דִּינוֹ, וְדָוִד קִבֵּל מִשְּׁמוּאֵל וּבֵית דִּינוֹ.
22 וַאֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי, מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם הָיָה, וְלֵוִי הָיָה,
23 וְשָׁמַע מִמֹּשֶׁה, וְהָיָה קָטָן בִּימֵי מֹשֶׁה; וְהוּא קִבֵּל
24 מִדָּוִד וּבֵית דִּינוֹ. אֵלִיָּהוּ קִבֵּל מֵאֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי וּבֵית
25 דִּינוֹ, וֶאֱלִישָׁע קִבֵּל מֵאֵלִיָּהוּ וּבֵית דִּינוֹ, וִיהוֹיָדָע
26 הַכֹּהֵן קִבֵּל מֵאֱלִישָׁע וּבֵית דִּינוֹ, וּזְכַרְיָה קִבֵּל
27 מִיהוֹיָדָע וּבֵית דִּינוֹ, וְהוֹשֵׁעַ קִבֵּל מִזְּכַרְיָה וּבֵית דִּינוֹ,
28 וְעָמוֹס קִבֵּל מֵהוֹשֵׁעַ וּבֵית דִּינוֹ, וִישַׁעְיָה קִבֵּל מֵעָמוֹס
29 וּבֵית דִּינוֹ, וּמִיכָה קִבֵּל מִישַׁעְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹאֵל
30 קִבֵּל מִמִּיכָה וּבֵית דִּינוֹ, וְנַחוּם קִבֵּל מִיּוֹאֵל וּבֵית
31 דִּינוֹ, וַחֲבַקּוּק קִבֵּל מִנַּחוּם וּבֵית דִּינוֹ, וּצְפַנְיָה קִבֵּל
32 מֵחֲבַקּוּק וּבֵית דִּינוֹ, וְיִרְמְיָה קִבֵּל מִצְּפַנְיָה וּבֵית דִּינוֹ,
33 וּבָרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה קִבֵּל מִיִּרְמְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְעֶזְרָא וּבֵית
34 דִּינוֹ קִבְּלוּ מִבָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה וּבֵית דִּינוֹ. בֵּית דִּינוֹ שֶׁל
35 עֶזְרָא, הֵן הַנִּקְרָאִין 'אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה'. וְהֵם -
36 חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, וְדָנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה,
37 וּנְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה, וּמָרְדְּכַי בִּלְשָׁן וּזְרֻבָּבֶל; וְהַרְבֵּה
38 חֲכָמִים עִמָּהֶן, תַּשְׁלוּם מֵאָה וְעֶשְׂרִים זְקֵנִים. הָאַחֲרוֹן
39 מֵהֶם הוּא שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, וְהוּא הָיָה מִכְּלַל הַמֵּאָה
40 וְעֶשְׂרִים, וְקִבֵּל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה מִכֻּלָּם; וְהוּא הָיָה
41 כֹּהֵן גָּדוֹל אַחַר עֶזְרָא. אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ שׂוֹכוֹ וּבֵית
42 דִּינוֹ קִבְּלוּ מִשִּׁמְעוֹן הַצַّדִּיק וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹסֵף בֶּן
43 יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית
44 דִּינָם קִבְּלוּ מֵאַנְטִיגְנוֹס וּבֵית דִּינוֹ, וִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה
45 וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיּוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר
46 וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן וּבֵית דִּינָם, וִיהוּדָה בֶּן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן
47 בֶּן שֶׁטַח וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי
48 הָאַרְבֵּלִי וּבֵית דִּינָם. שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן גֵּרֵי הַצֶּדֶק
49 וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיהוּדָה וְשִׁמְעוֹן וּבֵית דִּינָם. הִלֵּל
50 וְשַׁמַּאי וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִשְּׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן וּבֵית
51 דִּינָם. וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ שֶׁל הִלֵּל
52 קִבְּלוּ מֵהִלֵּל הַזָּקֵן וּבֵית דִּינוֹ. חֲמִשָּׁה תַּלְמִידִים הָיוּ
53 לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְהֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ
54 מִמֶּנּוּ; וְאֵלּוּ הֵם - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,
55 וְרַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר
56 בֶּן עֲרָךְ. וְרַבִּי עֲקִיבָה בֶּן יוֹסֵף קִבֵּל מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
57 הַגָּדוֹל, וְיוֹסֵף אָבִיו גֵּר צֶדֶק הָיָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל
58 וְרַבִּי מֵאִיר בֶּן גֵּר הַצֶּדֶק קִבְּלוּ מֵרַבִּי עֲקִיבָה, וְגַם
59 קִבֵּל רַבִּי מֵאִיר וַחֲבֵרָיו מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. חֲבֵרָיו שֶׁל
60 רַבִּי מֵאִיר - הֵם רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן,
61 וְרַבִּי נְחֶמְיָה, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, וְרַבִּי יוֹחָנָן
62 הַסַּנְדְּלָר, וְשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן.
63 וְכֵן קִבְּלוּ חֲבֵרָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָה מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
64 הַגָّדוֹל; וַחֲבֵרָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָה - הֵם רַבִּי טַרְפוֹן רַבּוֹ
65 שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, וְרַבִּי
66 יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן קִבֵּל מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן
67 אָבִיו, בְּנוֹ שֶׁל הִלֵּל הַזָּקֵן, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ קִבֵּל
68 מִמֶּנּוּ, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ קִבֵּל מִמֶּנּוּ, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ
69 קִבֵּל מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן שִׁמְעוֹן, זֶה הוּא
70 הַנִּקְרָא 'רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ', וְהוּא קִבֵּל מֵאָבִיו, וּמֵרַבִּי
71 אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ וּמֵרַבִּי שִׁמְעוֹן חֲבֵרוֹ. רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ
72 חִבֵּר הַמִּשְׁנָה. וּמִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְעַד רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ,
73 לֹא חִבְּרוּ חִבּוּר שֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ בָּרַבִּים בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל
74 פֶּה; אֶלָּא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, רֹאשׁ בֵּית דִּין אוֹ נָבִיא
75 שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ זִכְרוֹן הַשְּׁמוּעוֹת
76 שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹתָיו, וְהוּא מְלַמֵּד עַל פֶּה בָּרַבִּים. וְכֵן
77 כָּל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ כְּפִי כֹּחוֹ, מִבֵּאוּר
78 הַתּוֹרָה וּמֵהִלְכוֹתֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַע, וּמִדְּבָרִים

1 שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, בַּדִּינִים שֶׁלֹּא לְמָדוּם מִפִּי
2 הַשְּׁמוּעָה אֶלָּא בְּמִדָּה מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, וְהִסְכִּימוּ
3 עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. וְכָךְ הָיָה הַדָּבָר תָּמִיד, עַד
4 רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ. וְהוּא קִבֵּץ כָּל הַשְּׁמוּעוֹת וְכָל הַדִּינִין
5 וְכָל הַבֵּאוּרִין וְהַפֵּרוּשִׁין שֶׁשָּׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ,
6 וְשֶׁלָּמְדוּ בֵּית דִּין שֶׁל כָּל דּוֹר וָדוֹר, בְּכָל הַתּוֹרָה
7 כֻּלָּהּ; וְחִבֵּר מֵהַכֹּל סֵפֶר הַמִּשְׁנָה. וְשִׁגְּנוֹ לַחֲכָמִים
8 בָּרַבִּים, וְנִגְלָה לְכָל יִשְׂרָאֵל; וּכְתָבוּהוּ כֻּלָּם, וְרִבְּצוּ
9 בְּכָל מָקוֹם, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה
10 מִיִּשְׂרָאֵל. וְלָמָּה עָשָׂה רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ כָּךְ, וְלֹא הִנִּיחַ
11 הַדָּבָר כְּמוֹת שֶׁהָיָה? לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁהַתַּלְמִידִים
12 מִתְמַעֲטִין וְהוֹלְכִין, וְהַצָּרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת וּבָאוֹת,
13 וּמַלְכוּת הָרְשָׁעָה פּוֹשֶׁטֶת בָּעוֹלָם וּמִתְגַּבֶּרֶת, וְיִשְׂרָאֵל
14 מִתְגַּלְגְּלִין וְהוֹלְכִין לִקְצָווֹת - חִבֵּר חִבּוּר אֶחָד לִהְיוֹת
15 בְּיַד כֻּלָּם, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּהוּ בִּמְהֵרָה וְלֹא יִשָּׁכֵחַ; וְיָשַׁב
16 כָּל יָמָיו הוּא וּבֵית דִּינוֹ, וְלִמֵּד הַמִּשְׁנָה בָּרַבִּים. וְאֵלּוּ
17 הֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ
18 הַקָּדוֹשׁ וְקִבְּלוּ מִמֶּנּוּ: שִׁמְעוֹן וְגַמְלִיאֵל בָּנָיו, וְרַבִּי
19 אָפֶס, וְרַבִּי חֲנִינָה בַּר חָמָא, וְרַבִּי חִיָּא, וְרַב, וְרַבִּי
20 יַנַּאי, וּבַר קַפָּרָא, וּשְׁמוּאֵל, וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי
21 הוֹשַׁעְיָה. אֵלּוּ הֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ,
22 וְעִמָּהֶן אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִשְּׁאָר הַחֲכָמִים. אַף עַל פִּי
23 שֶׁאֵלּוּ הָאַחַד עָשָׂר קִבְּלוּ מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעָמְדוּ
24 בְּמִדְרָשׁוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן קָטָן הָיָה, וְאַחַר כֵּן תַּלְמִיד הָיָה
25 לְרַבִּי יַנַּאי וְקִבֵּל מִמֶּנּוּ תּוֹרָה. וְכֵן רַב קִבֵּל מֵרַבִּי יַנַּאי,
26 וּשְׁמוּאֵל קִבֵּל מֵרַבִּי חֲנִינָה בַּר חָמָא. רַב חִבֵּר סִפְרָא
27 וְסִפְרֵי לְבָאֵר וּלְהוֹדִיעַ עִקְּרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי חִיָּא חִבֵּר
28 הַתּוֹסֶפְתָּא לְבָאֵר עִנְיְנֵי הַמִּשְׁנָה. וְכֵן רַבִּי הוֹשַׁעְיָה
29 וּבַר קַפָּרָא חִבְּרוּ הַבָּרַיְתּוֹת לְבָאֵר דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי
30 יוֹחָנָן חִבֵּר הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַחַר
31 חֻרְבַּן הַבַּיִת בְּקִרּוּב מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וּמִגְּדוֹלֵי
32 הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַב וּשְׁמוּאֵל - רַב הוּנָא, וְרַב
33 יְהוּדָה, וְרַב נַחְמָן, וְרַב כָּהֲנָא; וּמִגְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים
34 שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַבִּי יוֹחָנָן - רַבָּה בַּר בַּר חָנָא, וְרַבִּי אַמִּי,
35 וְרַבִּי אַסִּי, וְרַב דִּימִי, וְרַבִּי אָבוּן. וּמִכְּלַל הַחֲכָמִים
36 שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַב הוּנָא וּמֵרַב יְהוּדָה, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף.
37 וּמִכְּלַל הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַבָּה וְרַב יוֹסֵף, אַבַּיֵי
38 וְרָבָא; וּשְׁנֵיהֶם קִבְּלוּ גַּם מֵרַב נַחְמָן. וּמִכְּלַל
39 הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרָבָא, רַב אָשִׁי וְרָבִינָא; וּמַר בַּר
40 רַב אָשִׁי קִבֵּל מֵאָבִיו רַב אָשִׁי, וּמֵרָבִינָא.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והמצוה זו פירושה"

בתחילת ההקדמה כתב הרמב"ם: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו, שנאמר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה. 'תורה' זו תורה שבכתב, 'והמצוה' **זו פירושה...** ומצוה זו היא הנקראת תורה שבע"פ". "והמצוה זו פירושה" אפשר לבאר בשני אופנים. א. ש"פירושה" הוא פרטי הדינים (שלא התפרשו בתושב"כ). ב. שהוא גם טעמי ההלכות.

ומיד בתחילת ההקדמה, מבהיר הרמב"ם את שיטתו ש"פירושה" היינו פרטי הדינים ולא טעמי ההלכות, וכמו שציין מכאן הגאון הרוגוצ'ובי לפלוגתא בגמ' האם צ"ל גמיר וסביר (ידיעת טעמי ההלכות) או ש"גמיר לחודא" מספיק - שהוא דעת הרמב"ם.

וכשביאר אדמוה"ז פלוגתת הראשונים, האם מותר להורות ללא ידיעת הטעמים אם לאו, כתב שאזיל הרמב"ם לשיטתו שלא כתב טעמי ההלכות כלל, כי "המצוה" קאי על פרטי הדינים ולא על טעמי ההלכות, משא"כ הרמב"ן כתב ש"כל המורים הלכה מתוך דברי הרמב"ם - טועים". ועוד ביאר שם ששורש הפלוגתא היא, מהו הטעם שאסרו להורות מתוך דברי המשנה, האם משום שכשאין יודעים הטעמים יבואו לדמות מילתא למילתא (דעת הרא"ש) או מפני שיש משניות שהן דעת יחיד ולא נפסקה הלכה כמותן (דעת הרמב"ם), וטעם זה אין שייך בחיבורו כיון שחיברו על פי מסקנת הגמ'. לכן כתב הרמב"ם שע"י הלימוד בספרו יודעים התורה שבע"פ כולה, היינו "פירושה". וכן בהקדמתו ביאר בארוכה עניין כל המצוות בפירושן ניתנו, ולא הזכיר כלל עניין הסברות והטעמים. לכן גם בהקדמתו התחיל ב"והמצוה זו פירושה" כי שיטתו בעניין זה היא היסוד לכל חיבורו - "משנה תורה".

(על־פי לקו"ש חלק כ"ה עמוד 931)

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל המצוות שניתנו לו למשה – בפירושן ניתנו", כוונת הרמב"ם להדגיש שלימוד התורה צ"ל בשלימות, היינו תושב"כ עם תורה שבע"פ, כי כך ניתנה התורה למשה מלכתחילה (ולא שרק בזמן מאוחר יותר ניתנה תורה שבע"פ), ומיד במתן תורה ניתנה האפשרות לשמיעת התורה בהבנה מלאה הכוללת כל התורה שבע"פ.

מתוך זה, יובן מדוע כתב הרמב"ם "...שניתנו לו למשה", ולא כתב בקיצור כל המצוות בפירושן ניתנו, שבכך מבהיר הרמב"ם שפירושה של התורה הוא חלק מהגדר של התורה, שהרי כתב הרמב"ם ש"אם יעמוד איש...ויאמר שה' שלחו להוסיף....או לפרש במצוה... כלומר פירוש שלא שמענו ממשה, ה"ז נביא שקר **שבא להכחיש נבואתו של משה**, ונבואתו של משה באה "במעמד הר סיני".

יתירה מזאת: במשה רבינו עצמו יש שני עניינים, האחד הוא נבואתו, והשני תורתו (זכרו תורת משה עבדי). והתורה היא למעלה מהנבואה, כפסק הרמב"ם ש"אין נביא רשאי לחדש דבר". וזהו שמשמיענו הרמב"ם במילים "לו למשה כו' בפירושן ניתנו" שלא רק שפירושן של המצוות

ניתנו בזמן אחד אלא גם באופן אחד, היינו על־ידי משה רבינו ע"ה לא רק בתור נביא אלא מצד עניין התורה שבו.

(על־פי לקו"ש חלק י' עמוד 194)

נִמְצָא מֵרַב אָשֵׁי עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם - אַרְבָּעִים דּוֹרוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: (א) רַב אָשֵׁי מֵרָבָא, (ב) וְרָבָא מֵרַבָּה, (ג) וְרַבָּה מֵרַב הוּנָא, (ד) וְרַב הוּנָא מֵרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב וּשְׁמוּאֵל, (ה) וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב וּשְׁמוּאֵל מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, (ו) וְרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (ז) וְרַבָּן שִׁמְעוֹן מֵרַבָּן גַּמְלִיאֵל אָבִיו, (ח) וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (ט) וְרַבָּן שִׁמְעוֹן מֵרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן אָבִיו, (י) וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן אָבִיו מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (יא) וְרַבָּן שִׁמְעוֹן מֵהִלֵּל אָבִיו וְשַׁמַּאי, (יב) וְהִלֵּל וְשַׁמַּאי מִשְּׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן, (יג) וּשְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן מִיהוּדָה וְשִׁמְעוֹן, (יד) וִיהוּדָה וְשִׁמְעוֹן מִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי, (טו) וִיהוֹשֻׁעַ וְנִתַּאי מִיּוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן, (טז) וְיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן מֵאַנְטִיגְנוֹס, (יז) וְאַנְטִיגְנוֹס מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, (יח) וְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק מֵעֶזְרָא, (יט) וְעֶזְרָא מִבָּרוּךְ, (כ) וּבָרוּךְ מִיִּרְמְיָה, (כא) וְיִרְמְיָה מִצְּפַנְיָה, (כב) וּצְפַנְיָה מֵחֲבַקּוּק, (כג) וַחֲבַקּוּק מִנַּחוּם, (כד) וְנַחוּם מִיּוֹאֵל, (כה) וְיוֹאֵל מִמִּיכָה, (כו) וּמִיכָה מִישַׁעְיָה, (כז) וִישַׁעְיָה מֵעָמוֹס, (כח) וְעָמוֹס מֵהוֹשֵׁעַ, (כט) וְהוֹשֵׁעַ מִזְּכַרְיָה, (ל) וּזְכַרְיָה מִיהוֹיָדָע, (לא) וִיהוֹיָדָע מֵאֱלִישָׁע, (לב) וֶאֱלִישָׁע מֵאֵלִיָּהוּ, (לג) וְאֵלִיָּהוּ מֵאַחִיָּה, (לד) וַאֲחִיָּה מִדָּוִד, (לה) וְדָוִד מִשְּׁמוּאֵל, (לו) וּשְׁמוּאֵל מֵעֵלִי, (לז) וְעֵלִי מִפִּינְחָס, (לח) וּפִינְחָס מִיהוֹשֻׁעַ, (לט) וִיהוֹשֻׁעַ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, (מ) וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה - נִמְצָא שֶׁכֻּלָּם מֵעַם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

כָּל אֵלּוּ הַחֲכָמִים הַנִּזְכָּרִים, הֵם גְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת - מֵהֶם רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹת, וּמֵהֶם רָאשֵׁי גָּלֻיּוֹת, וּמֵהֶם מְסַנְהֲדְרֵי גְּדוֹלָה. וְעִמָּהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אֲלָפִים וּרְבָבוֹת שֶׁשָּׁמְעוּ מֵהֶם וְעִמָּהֶם. רָבִינָא וְרַב אָשֵׁי, הֵם סוֹף חַכְמֵי הַתַּלְמוּד; וְרַב אָשֵׁי הוּא שֶׁחִבֵּר הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר, אַחַר שֶׁחִבֵּר רַבִּי יוֹחָנָן הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי בִּכְמוֹ מֵאָה שָׁנָה. וְעִנְיַן שְׁנֵי הַתַּלְמוּדִין - הוּא פֵּרוּשׁ דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה וּבֵאוּר עֲמֻקּוֹתֶיהָ, וּדְבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין מִימוֹת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעַד חִבּוּר הַתַּלְמוּד. וּמִשְּׁנֵי הַתַּלְמוּדִים, וּמִן הַתּוֹסֶפְתָּא, וּמִסִּפְרָא וְסִפְרֵי, וּמִן הַתּוֹסֶפְתּוֹת - מְכֻלָּם יִתְבָּאֵר הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר, הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר, הַחַיָּב וְהַפָּטוּר, הַכָּשֵׁר וְהַפָּסוּל, כְּמוֹ שֶׁהֶעְתִּיקוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מֹשֶׁה מִסִּינַי.

גַּם יִתְבָּאֵר מֵהֶם דְּבָרִים שֶׁגָּזְרוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁשָּׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה בְּפֵרוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי", עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. וְכֵן יִתְבָּאֵר מֵהֶם הַמִּנְהָגוֹת וְהַתַּקָּנוֹת שֶׁהִתְקִינוּ אוֹ שֶׁנָּהֲגוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כְּמוֹ שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר, לְפִי שֶׁאָסוּר לָסוּר מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ - יָמִין וּשְׂמֹאל". וְכֵן מִשְׁפָּטִים וְדִינִין מֻפְלָאִים שֶׁלֹּא קִבְּלוּם מִמֹּשֶׁה, וְדָנוּ בָּהֶם בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר בַּמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, וּפָסְקוּ אוֹתָן הַזְּקֵנִים, וְגָמְרוּ שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא. הַכֹּל חִבֵּר רַב אָשֵׁי בַּתַּלְמוּד, מִימוֹת מֹשֶׁה וְעַד יָמָיו. וְחִבְּרוּ חַכְמֵי מִשְׁנָה חִבּוּרִים אֲחֵרִים, לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַתּוֹרָה: רַבִּי הוֹשַׁעְיָה תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, חִבֵּר בֵּאוּר סֵפֶר בְּרֵאשִׁית. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל פֵּרֵשׁ מִ"אֵלֶּה שְׁמוֹת" עַד סוֹף הַתּוֹרָה, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מְכִילְתָּא'; וְכֵן רַבִּי עֲקִיבָה חִבֵּר מְכִילְתָּא. וַחֲכָמִים אֲחֵרִים אַחֲרֵיהֶם חִבְּרוּ מִדְרָשׁוֹת.

וְהַכֹּל חִבֵּר קֹדֶם הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי.

נִמְצָא רָבִינָא וְרַב אָשֵׁי וְחַבְרֵיהֶם, סוֹף גְּדוֹלֵי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל הַמַּעְתִּיקִים תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְשֶׁגָּזְרוּ גְּזֵרוֹת וְהִתְקִינוּ תַּקָּנוֹת וְהִנְהִיגוּ מִנְהָגוֹת וּפָשְׁטָה גְּזֵרָתָם וְתַקָּנָתָם וּמִנְהָגוֹתָם בְּכָל יִשְׂרָאֵל, בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם. וְאַחַר בֵּית דִּינוֹ שֶׁל רַב אָשֵׁי, שֶׁחִבֵּר הַתַּלְמוּד בִּימֵי בְּנוֹ וּגְמָרוֹ, נִתְפַּזְּרוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל הָאֲרָצוֹת פִּזּוּר יֶתֶר, וְהִגִּיעוּ לִקְצָווֹת וְלָאִיִּים הָרְחוֹקִים; וְרָבְתָה קְטָטָה בָּעוֹלָם, וְנִשְׁתַּבְּשׁוּ הַדְּרָכִים בִּגְיָסוֹת, וְנִתְמַעֵט תַּלְמוּד תּוֹרָה, וְלֹא נִתְכַּנְּסוּ יִשְׂרָאֵל לִלְמֹד בִּישִׁיבוֹתֵיהֶם אֲלָפִים וּרְבָבוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם. אֶלָּא מִתְקַבְּצִים יְחִידִים הַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה' קוֹרֵא בְּכָל עִיר וָעִיר וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, וּמְבִינִים בְּחִבּוּרֵי הַחֲכָמִים כֻּלָּם, וְיוֹדְעִים מֵהֶם דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט הֵיאַךְ הוּא. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁעָמַד אַחַר הַתַּלְמוּד בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וְגָזַר אוֹ הִתְקִין אוֹ הִנְהִיג לִבְנֵי מְדִינָתוֹ אוֹ לִבְנֵי מְדִינוֹת רַבּוֹת - לֹא פָּשְׁטוּ מַעֲשָׂיו בְּכָל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי רֹחַק מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם וְשִׁבּוּשׁ הַדְּרָכִים, וְהָיוֹת בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּדִינָה יְחִידִים, וּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד בָּטֵל מִכַּמָּה שָׁנִים קֹדֶם חִבּוּר הַתַּלְמוּד. לְפִיכָךְ, אֵין כּוֹפִין אַנְשֵׁי מְדִינָה זוֹ לִנְהֹג בְּמִנְהַג מְדִינָה אַחֶרֶת, וְאֵין אוֹמְרִין לְבֵית דִּין זֶה לִגְזֹר גְּזֵרָה שֶׁגָּזְרָה בֵּית דִּין אַחֵר בְּמְדִינָתוֹ. וְכֵן אִם לָמַד אֶחָד מֵהַגְּאוֹנִים שֶׁדֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט כָּךְ הוּא, וְנִתְבָּאֵר לְבֵית דִּין אַחֵר שֶׁעָמַד אַחֲרָיו שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט הַכָּתוּב בַּתַּלְמוּד - אֵין שׁוֹמְעִין לָרִאשׁוֹן, אֶלָּא לְמִי שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה לִדְבָרָיו, בֵּין רִאשׁוֹן, בֵּין אַחֲרוֹן.

וּדְבָרִים הַלָּלוּ, בְּדִינִים וּגְזֵרוֹת וְתַקָּנוֹת וּמִנְהָגוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ אַחַר חִבּוּר הַתַּלְמוּד. אֲבָל כָּל הַדְּבָרִים

1 שֶׁבַּתַּלְמוּד הַבַּבְלִי, חַיָּבִים כָּל יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת בָּהֶן;
2 וְכוֹפִין כָּל עִיר וָעִיר וְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה לִנְהֹג בְּכָל
3 הַמִּנְהָגוֹת שֶׁנָּהֲגוּ חֲכָמִים שֶׁבַּתַּלְמוּד, וְלִגְזֹר גְּזֵרוֹתָם
4 וְלָלֶכֶת בְּתַקָּנוֹתָם, הוֹאִיל וְכָל אוֹתָם הַדְּבָרִים
5 שֶׁבַּתַּלְמוּד הִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאוֹתָם
6 הַחֲכָמִים שֶׁהִתְקִינוּ אוֹ שֶׁגָּזְרוּ אוֹ שֶׁהִנְהִיגוּ אוֹ שֶׁדָּנוּ
7 דִּין וְלָמְדוּ שֶׁהַמִּשְׁפָּט כָּךְ הוּא, הֵם כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל
8 אוֹ רֻבָּן, וְהֵן שֶׁשָּׁמְעוּ הַקַּבָּלָה בְּעִקְּרֵי הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ דּוֹר
9 אַחַר דּוֹר, עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם. כָּל הַחֲכָמִים
10 שֶׁעָמְדוּ אַחַר חִבּוּר הַתַּלְמוּד וּבָנוּ בוֹ, וְיָצָא לָהֶם שֵׁם
11 בְּחָכְמָתָם - הֵם הַנִּקְרָאִים 'גְּאוֹנִים'. וְכָל אֵלּוּ
12 הַגְּאוֹנִים שֶׁעָמְדוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְאֶרֶץ שִׁנְעָר
13 וּבְסְפָרַד וּבְצָרְפַת - לָמְדוּ דֶּרֶךְ הַתַּלְמוּד וְהוֹצִיאוּ
14 לָאוֹר תַּעֲלוּמוֹתָיו וּבֵאֲרוּ עִנְיָנָיו, לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ עֲמֻקָּה
15 דַּרְכּוֹ עַד לִמְאֹד; וְעוֹד, שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי מְעֹרָב
16 עִם לְשׁוֹנוֹת אֲחֵרוֹת, לְפִי שֶׁאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן הָיְתָה
17 בְּרוּרָה לַכֹּל בְּשִׁנְעָר בְּעֵת שֶׁחִבֵּר הַתַּלְמוּד; אֲבָל
18 בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת וְכֵן בְּשִׁנְעָר בִּימֵי הַגְּאוֹנִים, אֵין
19 אָדָם מַכִּיר אוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן עַד שֶׁמְּלַמְּדִים אוֹתוֹ.
20 וּשְׁאֵלוֹת רַבּוֹת שׁוֹאֲלִין אַנְשֵׁי כָּל עִיר וָעִיר לְכָל גָּאוֹן
21 אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵיהֶם, לְפָרֵשׁ לָהֶם דְּבָרִים קָשִׁים
22 שֶׁבַּתַּלְמוּד, וְהֵם מְשִׁיבִים לָהֶם כְּפִי חָכְמָתָם, וְאוֹתָם
23 הַשּׁוֹאֲלִים מְקַבְּצִים הַתְּשׁוּבוֹת, וְעוֹשִׂין מֵהֶן סְפָרִים
24 לְהָבִין מֵהֶם. גַּם חִבְּרוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר,
25 חִבּוּרִים לְבָאֵר הַתַּלְמוּד: מֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ הֲלָכוֹת
26 יְחִידוֹת, וּמֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ פְּרָקִים יְחִידִים שֶׁנִּתְקַשּׁוּ
27 בִּימָיו, וּמֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ מַסֶּכְתּוֹת וּסְדָרִים. וְעוֹד
28 חִבְּרוּ הֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת, בְּעִנְיַן הָאֲסוּר וְהַמֻּתָּר וְהַחַיָּב
29 וְהַפָּטוּר, בִּדְבָרִים שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ
30 קְרוֹבִים לְמַדַּע מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִירֵד לְעָמְקוֹ שֶׁל
31 תַּלְמוּד. וְזוֹ הִיא מְלֶאכֶת ה' שֶׁעָשׂוּ בָּהּ כָּל גְּאוֹנֵי
32 יִשְׂרָאֵל, מִיּוֹם שֶׁחִבַּר הַתַּלְמוּד וְעַד זְמַן זֶה, שֶׁהִיא
33 שָׁנָה שְׁמִינִית אַחַר מֵאָה וָאֶלֶף לְחֻרְבַּן הַבַּיִת, וְהִיא
34 שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים וּתְשַׁע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע
35 לִבְרִיאַת עוֹלָם.

36 וּבַזְּמַן הַזֶּה תָּכְפוּ צָרוֹת יְתֵרוֹת, וְדָחֲקָה שָׁעָה אֶת
37 הַכֹּל, וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמֵינוּ, וּבִינַת נְבוֹנֵינוּ נִסְתַּתְּרָה;
38 לְפִיכָךְ, אוֹתָן הַפֵּרוּשִׁין וְהַהֲלָכוֹת וְהַתְּשׁוּבוֹת שֶׁחִבְּרוּ
39 הַגְּאוֹנִים, וְרָאוּ שֶׁהֵם דְּבָרִים מְבֹאָרִים, נִתְקַשּׁוּ
40 בִּימֵינוּ, וְאֵין מֵבִין עִנְיָנֵיהֶם כָּרָאוּי אֶלָּא מְעַט
41 בְּמִסְפָּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, הַתַּלְמוּד עַצְמוֹ: הַבַּבְלִי,
42 וְהַיְרוּשַׁלְמִי, וְסִפְרָא, וְסִפְרֵי, וְהַתּוֹסֶפְתּוֹת - שֶׁהֵם
43 צְרִיכִין דַּעַת רְחָבָה וְנֶפֶשׁ חֲכָמָה וּזְמַן אָרֹךְ, וְאַחַר כָּךְ
44 יְוַדֵּעַ מֵהֶם הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה בַּדְּבָרִים הָאֲסוּרִים
45 וְהַמֻּתָּרִים וּשְׁאָר דִּינֵי תּוֹרָה הֵיאַךְ הוּא. וּמִפְּנֵי זֶה
46 נִעֲרַתִּי חָצְנִי, אֲנִי מֹשֶׁה בֶּן מַיְמוֹן הַסְּפָרַדִּי, וְנִשְׁעַנְתִּי
47 עַל הַצּוּר בָּרוּךְ הוּא, וּבִינוֹתִי בְּאֵלּוּ הַסְּפָרִים, וְרָאִיתִי
48 לְחַבֵּר דְּבָרִים הַמִּתְבָּרְרִים מִכָּל אֵלּוּ הַחִבּוּרִים, בְּעִנְיַן
49 הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר עִם שְׁאָר דִּינֵי הַתּוֹרָה,
50 כֻּלָּם בְּלָשׁוֹן בְּרוּרָה וְדֶרֶךְ קְצָרָה, עַד שֶׁתְּהֵא תּוֹרָה
51 שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ סְדוּרָה בְּפִי הַכֹּל - בְּלֹא קֻשְׁיָא וְלֹא
52 פֵּרוּק, לֹא זֶה אוֹמֵר בְּכֹה וְזֶה אוֹמֵר בְּכֹה, אֶלָּא
53 דְּבָרִים בְּרוּרִים קְרוֹבִים נְכוֹנִים, עַל פִּי הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר
54 יִתְבָּאֵר מִכָּל אֵלּוּ הַחִבּוּרִים וְהַפֵּרוּשִׁים הַנִּמְצָאִים
55 מִימוֹת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעַד עַכְשָׁו, עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל
56 הַדִּינִין גְּלוּיִין לַקָּטֹן וְלַגָּדוֹל בְּדִין כָּל מִצְוָה, וּבְדִין
57 כָּל הַדְּבָרִים שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר
58 - כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם צָרִיךְ לְחִבּוּר אַחֵר בָּעוֹלָם בְּדִין
59 מִדִּינֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יִהְיֶה חִבּוּר זֶה מְקֻבָּץ לַתּוֹרָה
60 שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ, עִם הַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת וְהַגְּזֵרוֹת
61 שֶׁנַּעֲשׂוּ מִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְעַד חִבּוּר הַתַּלְמוּד, וּכְמוֹ
62 שֶׁפֵּרְשׁוּ לָנוּ הַגְּאוֹנִים בְּכָל חִבּוּרֵיהֶם שֶׁחִבְּרוּ אַחַר
63 הַתַּלְמוּד. לְפִיכָךְ קָרָאתִי שֵׁם חִבּוּר זֶה 'מִשְׁנֵה תּוֹרָה'
64 - לְפִי שֶׁאָדָם קוֹרֵא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ
65 קוֹרֵא בָּזֶה, וְיוֹדֵעַ מִמֶּנּוּ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ, וְאֵינוֹ
66 צָרִיךְ לִקְרוֹת סֵפֶר אַחֵר בֵּינֵיהֶם. וְרָאִיתִי לְחַלֵּק חִבּוּר
67 זֶה הַלָּכוֹת הַלָּכוֹת בְּכָל עִנְיָן וְעִנְיָן, וַאֲחַלֵּק הַהֲלָכוֹת
68 לִפְרָקִים שֶׁבְּאוֹתוֹ עִנְיָן; וְכָל פֶּרֶק וּפֶרֶק אֲחַלֵּק אוֹתוֹ
69 לַהֲלָכוֹת קְטַנּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ סְדוּרִים עַל פֶּה. אֵלּוּ
70 הַהֲלָכוֹת שֶׁבְּכָל עִנְיָן וְעִנְיָן - יֵשׁ מֵהֶן הֲלָכוֹת שֶׁהֵן
71 מִשְׁפְּטֵי מִצְוָה אַחַת בִּלְבַד, וְהִיא הַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
72 דִּבְרֵי קַבָּלָה הַרְבֵּה וְהוּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְיֵשׁ מֵהֶם
73 הֲלָכוֹת שֶׁהֵם כּוֹלְלִים מִשְׁפְּטֵי מִצְוֹת הַרְבֵּה, אִם יִהְיוּ
74 אוֹתָן הַמִּצְוֹת כֻּלָּן בְּעִנְיָן אֶחָד; מִפְּנֵי שֶׁחִלּוּק חִבּוּר
75 זֶה לְפִי הָעִנְיָנִים, לֹא לְפִי מִנְיַן הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ
76 שֶׁיִּתְבָּאֵר לַקּוֹרֵא בּוֹ. וּמִנְיַן מִצְוֹת הַתּוֹרָה הַנּוֹהֲגוֹת
77 לְדוֹרוֹת, שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת: מֵהֶם
78 מִצְוֹת עֲשֵׂה מָאתַיִם שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים, סִימָן לָהֶם
79 מִנְיַן אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם; וּמֵהֶם מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה שְׁלֹשׁ
80 מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ, סִימָן לָהֶן מִנְיַן יְמֵי שְׁנַת
81 הַחַמָּה.

~ נקודות משיחות קודש ~

פסוקי הנ"ך ככותרות לספרי ה'יד'.

בהקדמה לספר ה'יד', כתב הרמב"ם: "אדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואח"כ קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל־פה", וצריך להבין: הלא תורה שבכתב היינו חמשה חומשי תורה, בהם נכתבו המצוות שנתפרשו בתורה שבע"פ. ואם רצה הרמב"ם להדגיש שכדי להבין את כל המצוות אין צורך בספר נוסף בין התורה ל'יד החזקה', מדוע הקפיד לפתוח בפסוקים מנ"ך.

והביאור בזה: פתיחת הרמב"ם בפסוקי נ"ך דווקא, היא

בהתאם מדויק לעניין הנ"ל, כי בפסוקי נ"ך מתקיימים שני הדברים כאחת. האחד, שהם כתורה שבכתב ממש, שהרי "אין נביא רשאי לחדש דבר" ולכן גם הותרו להכתב, ומצד שני הם כתורה שבע"פ שהרי נתבארו בהם עניינים שנכתבו בתורה בקיצור וברמז.

לכן, כשכותב הרמב"ם חיבור שהוא "מקבץ לתורה שבע"פ כולה" מקדים לפתוח בפסוקי הנביאים שמצד אחד הם כתורה שבכתב, ומצד שני הם פירוש כתושבע"פ, ובהם דווקא מתבטא העניין ד"אדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואח"כ קורא בזה כו'" שהרי בפסוקי הנביאים כלולים שניהם בחדא מחתא, והרי הם כ"ממוצע" בין תושב"כ לתושבע"פ.

(על־פי 'יין מלכות' ספר המדע סימן ח)

~ נקודות משיחות קודש ~

"אדם קורא בתורה שבכתב ובזה, ויודע ממנו תורה שבעל־פה כולה"

ולכאורה, אם מטרת חיבורו - "הלכות הלכות" היא "לברר את האסור והמותר הטמא והטהור עם שאר דיני התורה", הרי לשם ידיעת ההלכות אין צורך בלימוד התורה שבכתב, כי הפסוקים הנוגעים להלכה הביאם הרמב"ם בחיבורו, ואלו שלא הביאם אינם נוגעים להלכה, וא"כ מדוע כתב "אדם קורא בתורה תחילה".

אלא שדווקא משום שכתב הרמב"ם חיבור שלאחריו לא יצטרכו "לקרוא ספר אחר", ראה צורך להבהיר שישנו חיוב על סוג לימוד נוסף והוא התורה שבכתב. כי תושב"כ ותושבע"פ הם שני סוגים בלימוד התורה, כמבואר בהלכה שדברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבם כו' ושניהם חלוקים גם באופן הלימוד, כי בתושבע"פ עיקר ההדגשה היא על העיון וההבנה, ואילו בתושב"כ העיקר הוא על האמירה שבדיבור, וגם זה ש'לא ידע מאי קאמר' עולה לתורה ומברך ברכת התורה. את זאת בדיוק רצה הרמב"ם להדגיש, שהלומד בספרו את הלכות התורה, אינו פטור מהלימוד בתושב"כ.

ואם יבוא מישהו לידי מסקנה עקומה ביותר, וידקדק בלשון הרמב"ם ש"קורא בתורה שבכתב תחילה ובזה" מדבר על חמשת חומשי התורה, ומזה יסיק שלדעת הרמב"ם אין צורך בלימוד נ"ך, יראה מיד בתחילת הלימוד עד כמה מופרכת מסקנה זו, כשיקרא את פסוקי נ"ך שהביא הרמב"ם בתחילת ספריו מבלי לציין כלל את מקורם, כי הבין שהלומד בספרו למד גם נ"ך ויודע כבר את מקורותיהם של הפסוקים שהביא ככותרות לספריו.

סברא מוטעית זו היא גם היפך פסק הרמב"ם שכתב בהל' ת"ת "חייב אדם לשלש זמן למידתו, שליש בתורה שבכתב, שליש בתורה שבעל־פה, ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר ויבין במידות שהתורה נדרשת בהן כו' וענין זה הוא הנקרא גמרא". וא"כ איך אפשר לומר שלדעת הרמב"ם יש ללמוד חמשה חומשי תורה וספר ה'יד', ותו לא מידי. ובפרט שבהלכה שלאח"ז כתב שכל זה הוא בתחילת לימודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה... כו' יקרא בעיתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 159)

יום שלישי ה' תמוז ה'תשפ"א

מִצְוֹת עֲשֵׂה

(א) מִצְוָה רִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה, לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". (ב) לְיַחֲדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד". (ג) לְאָהֲבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". (ד) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא". (ה) לְהִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם"; עֲבוֹדָה זוֹ תְּפִלָּה. (ו) לְדָבְקָה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבוֹ תִדְבָּק". (ז) לְהִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ". (ח) לְהִדָּמוֹת בְּדִרְכָיו הַטּוֹבִים וְהַיְשָׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו". (ט) לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". (י) לִקְרוֹת קְרִיַּת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדִבַּרְתָּ בָּם... בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ". (יא) לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְלַמְּדָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ". (יב) לִקְשֹׁר תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ". (יג) לִקְשֹׁר תְּפִלִּין בַּיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ". (יד) לַעֲשׂוֹת צִיצִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת". (טו) לִקְבֹּעַ מְזוּזָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ". (טז) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם לִשְׁמֹעַ תּוֹרָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַקְהֵל אֶת הָעָם". (יז) לִכְתֹּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת*". (יח) לִכְתֹּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שֵׁנִי לְעַצְמוֹ, יָתֵר עַל הָאֶחָד שֶׁל כָּל אָדָם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שְׁתֵּי תּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת*". (יט) לְבָרֵךְ אַחַר הַמָּזוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ, וְשָׂבָעְתָּ - וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". (כ) לִבְנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ*". (כא) לִירְאָה מִבֵּית זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ*". (כב) לִשְׁמֹר בֵּית זֶה תָּמִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ, לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת*". (כג) לִהְיוֹת הַלֵּוִי עוֹבֵד בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא*". (כד) לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן יָדָיו וְרַגְלָיו בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו*". (כה) לַעֲרֹךְ נֵרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעֲרֹךְ

אתו אַהֲרֹן וּבָנָיו". (כו) לְבָרֵךְ הַכֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". (כז) לְהַסְדִּיר לֶחֶם וּלְבוֹנָה לִפְנֵי ה' בְּכָל שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים". (כח) לְהַקְטִיר קְטֹרֶת פַּעֲמַיִם בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים". (כט) לְהַבְעִיר אֵשׁ בְּמִזְבַּח הָעוֹלָה תָּמִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵשׁ, תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ". (ל) לְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן". (לא) לִשְׁלֹחַ טְמֵאִים מִמַּחֲנֵה שְׁכִינָה שֶׁהוּא הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה, כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ". (לב) לַחֲלֹק כָּבוֹד לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּלְהַקְדִּימוֹ לְכָל דָּבָר שֶׁבַּקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתּוֹ". (לג) לְהַלְבִּישׁ הַכֹּהֲנִים לָעֲבוֹדָה בִּבְגְדֵי כְּהֻנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ". (לד) לָשֵׂאת הָאָרוֹן עַל הַכָּתֵף כְּשֶׁנּוֹשְׂאִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ". (לה) לִמְשֹׁחַ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ". (לו) לִהְיוֹת הַכֹּהֲנִים עוֹבְדִים בַּמִּקְדָּשׁ מִשְׁמָרוֹת מִשְׁמָרוֹת, וּבַמּוֹעֲדִים עוֹבְדִים כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי... לְבַד מִמְּכָרָיו, עַל הָאָבוֹת". (לז) לִהְיוֹת הַכֹּהֲנִים מְטַמְּאִים לְקֹרוֹבֵיהֶן וּמִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן מְצֻוִּין לְהִתְאַבֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָהּ יִטַּמָּא". (לח) לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹשֵׂא בְּתוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא, אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח". (לט) לְהַקְרִיב תְּמִידִין בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁנַיִם לַיּוֹם, עֹלָה תָמִיד". (מ) לְהַקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו". (מא) לְהוֹסִיף קָרְבָּן אַחֵר בְּכָל שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת - שְׁנֵי כְבָשִׂים". (מב) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם". (מג) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּחַג הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה'". (מד) לְהַקְרִיב מִנְחַת הָעֹמֶר מִמָּחֳרַת רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח עִם כֶּבֶשׂ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר". (מה) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם עֲצֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים". (מו) לְהָבִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקָּרְבָּנוֹת הַקְּרֵבִים בְּגִלַּל הַלֶּחֶם בְּיוֹם עֲצֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם". (מז) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ". (מח) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי". (מט) לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדַת הַיּוֹם בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ, בְּפַר בֶּן בָּקָר", וְכָל הָעֲבוֹדָה הַכְּתוּבָה בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת. (נ) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם חַג הַסֻּכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ". (נא) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, כִּי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי". (נב) לָחוֹג בָּרְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי". (נג) לְהֵרָאוֹת בָּרְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה - יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ". (נד) לִשְׂמֹחַ בָּרְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ". (נה) לִשְׁחֹט כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל". (נו) לֶאֱכֹל בְּשַׂר פֶּסַח צָלִי בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר". (נז) לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר". (נח) לֶאֱכֹל אֶת בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה וּמָרוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֵהוּ". (נט) לִתְקַע בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל הַקָּרְבָּנוֹת וּבְשִׁעַת הַצָּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת". (ס) לִהְיוֹת כָּל קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה מִיּוֹם שְׁמִינִי וָהָלְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה". (סא) לִהְיוֹת כָּל קָרְבַּן בְּהֵמָה תְּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "תְּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן". (סב) לִמְלֹחַ כָּל קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח". (סג) מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ". (סד) מַעֲשֵׂה הַחַטָּאת, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת". (סה) מַעֲשֵׂה הָאָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם". (סו) מַעֲשֵׂה זֶבַח הַשְּׁלָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים". (סז) מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה". (סח) לְהַקְרִיב בֵּית דִּין קָרְבָּן אִם טָעוּ בְּהוֹרָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ". (סט) לְהַקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת אִם שָׁגַג בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא". (ע) לְהַקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבָּן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא חֵטְא שֶׁחַיָּבִים עָלָיו חַטָּאת אוֹ לֹא חָטָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם... וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ"; וְזֶה הוּא נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי'. (עא) לְהַקְרִיב הַשּׁוֹגֵג בִּמְעִילָה, אוֹ הַחוֹטֵא בִּגְזֵלָה, אוֹ בִּשְׁפָחָה חֲרוּפָה, אוֹ שֶׁכָּפַר בִּפְקָדוֹן וְנִשְׁבַּע - מֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי'. (עב) לְהַקְרִיב קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ", "וְאִם לֹא תַשִּׂיג". (עג) לְהִתְוַדּוֹת לִפְנֵי ה' מִכָּל חֵטְא שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם, בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּן וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ". (עד) לְהַקְרִיב הַזָּב קָרְבָּן אַחַר שֶׁיִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִטְהַר הַזָּב". (עה) לְהַקְרִיב הַזָּבָה קָרְבָּן אַחַר שֶׁתִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם טָהְרָה מִזּוֹבָהּ*". (עו) לְהַקְרִיב הַמְּצֹרָע קָרְבָּן אַחַר שֶׁיִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי...". (עז) לְהַקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת קָרְבָּן אַחַר שֶׁתִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ*". (עח) לְעַשֵּׂר הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מַעֲשַׂר בָּקָר וָצֹאן*". (עט) לְקַדֵּשׁ בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּלְהַקְרִיבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד...". (פ) לִפְדּוֹת בְּכוֹר אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת

1 בְּכוֹר הָאָדָם". (פא) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר:
2 "וּפִטֶּר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה". (פב) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר,
3 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ". (פג) לְהָבִיא כָּל
4 הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁיֵּשׁ עַל הָאָדָם בְּחוֹבָה אוֹ בִּנְדָבָה בְּרֶגֶל
5 רִאשׁוֹן שֶׁפָּגַע בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָאתָ שָּׁמָּה, וַהֲבֵאתֶם
6 שָׁמָּה". (פד) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה,
7 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ". (פה)
8 לְהִטַּפֵּל בַּהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית
9 הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ,
10 וּנְדָרֶיךָ, תִּשָּׂא וּבָאתָ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ
11 מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ. (פו) לִפְדּוֹת קָדָשִׁים
12 בַּעֲלֵי מוּמִים וְיִהְיוּ מֻתָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "רַק בְּכָל אַוַּת
13 נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר
14 אֶלָּא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁיִּפָּדוּ. (פז) לִהְיוֹת הַתְּמוּרָה
15 קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ".
16 (פח) לֶאֱכֹל שְׁיָרֵי מְנָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנּוֹתֶרֶת
17 מִמֶּנָּה, יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו". (פט) לֶאֱכֹל בְּשַׂר חַטָּאת
18 וְאָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם". (צ)
19 לִשְׂרֹף בְּשַׂר קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר
20 יִגַּע בְּכָל טָמֵא". (צא) לִשְׂרֹף נוֹתָר, שֶׁנֶּאֱמַר:
21 "וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח - בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף".
22 (צב) לְגַדֵּל הַנָּזִיר שְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "גֵּדֵל פֶּרַע שְׂעַר
23 רֹאשׁוֹ". (צג) לְגַלַּחַ הַנָּזִיר שְׂעָרוֹ עַל קָרְבְּנוֹתָיו
24 בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ, אוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְרוֹ אִם נִטְמָא,
25 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו". (צד) לְקַיֵּם אָדָם כָּל
26 מַה שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, מִקָּרְבָּן אוֹ צְדָקָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶם,
27 שֶׁנֶּאֱמַר: "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ, תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ". (צה)
28 לָדוּן בַּהֲפָרַת נְדָרִים בְּכָל הַדִּינִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה.
29 (צו) לִהְיוֹת כָּל הַנּוֹגֵעַ בִּנְבֵלָה טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי
30 יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה". (צז) לִהְיוֹת שְׁמֹנָה שְׁרָצִים
31 מְטַמְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא". (צח) לִהְיוֹת
32 הָאֲכָלִין מִתְטַמְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר
33 יֵאָכֵל". (צט) לִהְיוֹת הַנִּדָּה טְמֵאָה וּמְטַמְּאָה
34 לַאֲחֵרִים. (ק) לִהְיוֹת הַיּוֹלֶדֶת טְמֵאָה כְּנִדָּה. (קא)
35 לִהְיוֹת הַמְּצֹרָע טָמֵא וּמְטַמֵּא. (קב) לִהְיוֹת בֶּגֶד מְנֻגָּע
36 טָמֵא וּמְטַמֵּא. (קג) לִהְיוֹת בַּיִת מְנֻגָּע מְטַמֵּא. (קד)
37 לִהְיוֹת הַזָּב מְטַמֵּא. (קה) לִהְיוֹת שִׁכְבַת זֶרַע מְטַמְּאָה.
38 (קו) לִהְיוֹת הַזָּבָה מְטַמְּאָה. (קז) לִהְיוֹת הַמֵּת
39 מְטַמֵּא. (קח) לִהְיוֹת מֵי נִדָּה מְטַמְּאִין לְאָדָם טָהוֹר,
40 וּמְטַהֲרִין לְאָדָם טָמֵא מִטֻּמְאַת מֵת בִּלְבַד. וְכָל אֵלּוּ
41 הַדִּינִין שֶׁל טְמֵאִין אֵלּוּ, רֹב מִשְׁפְּטֵי כָּל טֻמְאָה
42 וְטֻמְאָה מֵהֶן מְבֹאָר בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. (קט) לִהְיוֹת
43 הַטָּהֳרָה מִכָּל הַטֻּמְאוֹת בִּטְבִילָה בְּמֵי מִקְוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
44 "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ"; לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה,
45 שֶׁרְחִיצָה זוֹ בְּמַיִם שֶׁכָּל גּוּפוֹ עוֹלֶה בָּהֶן בְּבַת אַחַת.
46 (קי) לִהְיוֹת הַטָּהֳרָה מִן הַצָּרַעַת, בֵּין צָרַעַת אָדָם בֵּין
47 צָרַעַת בַּיִת, בְּעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וּשְׁתֵּי
48 צִפֳּרִים וּמַיִם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת
49 הַמְּצֹרָע". (קיא) לִהְיוֹת הַמְּצֹרָע מְגֻלַּחַ אֶת כָּל שְׂעָרוֹ,
50 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ".
51 (קיב) לִהְיוֹת הַמְּצֹרָע יָדוּעַ לַכֹּל בַּדְּבָרִים הָאֲמוּרִים
52 בּוֹ: "בִּגְדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים, וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ, וְעַל
53 שָׂפָם יַעְטֶה; וְטָמֵא טָמֵא, יִקְרָא". וְכֵן כָּל שְׁאָר
54 הַטְּמֵאִים צְרִיכִין לְהוֹדִיעַ אֶת עַצְמָן. (קיג) לַעֲשׂוֹת
55 פָּרָה אֲדֻמָּה לִהְיוֹת אֶפְרָהּ מוּכָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה
56 לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל*". (קיד) לִהְיוֹת מַעֲרִיךְ אָדָם נוֹתֵן
57 דָּמִים הַקְּצוּבִין בַּפָּרָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כִּי יַפְלִא
58 נֶדֶר". (קטו) לִהְיוֹת מַעֲרִיךְ בְּהֵמָה טְמֵאָה נוֹתֵן
59 דָּמֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה*". (קטז)
60 לִהְיוֹת מַעֲרִיךְ בֵּיתוֹ נוֹתֵן כְּעֶרְכּוֹ הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר:
61 "וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן*". (קיז) לִהְיוֹת מַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ נוֹתֵן
62 כָּעֶרְכּוֹ הַקָּצוּב בַּפָּרָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה עֶרְכְּךָ כְּפִי
63 זַרְעוֹ". (קיח) לְשַׁלֵּם בִּמְעִילָה מַה שֶּׁמָּעַל לַה'
64 וּלְהוֹסִיף חֹמֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ
65 יְשַׁלֵּם*". (קיט) לִהְיוֹת נֶטַע רְבָעִי קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר:
66 "יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים**". (קכ) לְהַנִּיחַ פֵּאָה.
67 (קכא) לְהַנִּיחַ לֶקֶט. (קכב) לְהַנִּיחַ עֹמֶר הַשִּׁכְחָה.
68 (קכג) לְהַנִּיחַ עוֹלְלוֹת בַּכֶּרֶם*. (קכד) לְהַנִּיחַ פֶּרֶט
69 הַכֶּרֶם*. לְפִי שֶׁבְּכָל אֵלּוּ נֶאֱמַר: "לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב
70 אֹתָם"; וְזֶהוּ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלָּהֶם*. (קכה) לְהָבִיא
71 בִּכּוּרִים לְבֵית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי
72 אַדְמָתְךָ*". (קכו) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה לַכֹּהֵן,
73 שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּתֶּן לוֹ*". (קכז) לְהַפְרִישׁ
74 מַעֲשַׂר דָּגָן לַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ
75 וְגוֹ'". (קכח) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר שֵׁנִי לְהֵאָכֵל לִבְעָלָיו
76 בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
77 לָמְדוּ, שֶׁהוּא מַעֲשַׂר שֵׁנִי*. (קכט) לִהְיוֹת הַלְוִיִּם
78 מַפְרִישִׁין מַעֲשַׂר מִן הַמַּעֲשַׂר שֶׁלָּקְחוּ מִיִּשְׂרָאֵל
79 וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר**".
80 (קל) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר עָנִי תַּחַת מַעֲשַׂר שֵׁנִי בַּשְּׁלִישִׁית
81 וּבַשִּׁשִּׁית בַּשָּׁבוּעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים,
82 תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ*". (קלא) לְהִתְוַדּוֹת
83 וְדוּי מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ,
84 בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ*". (קלב) לִקְרוֹת עַל הַבִּכּוּרִים,
85 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ*". (קלג)
86 לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם -
87 חַלָּה, תָּרִימוּ תְרוּמָה**". (קלד) לְהַשְׁמִיט קַרְקַע,
88 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ*". (קלה)
89 לִשְׁבּוֹת מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר
90 תִּשְׁבֹּת*". (קלו) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת יוֹבֵל בִּשְׁבִיתָה כִּשְׁמִטָּה,
91 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה*". (קלז)
92 לִתְקֹעַ בַּשּׁוֹפָר בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבַרְתָּ

1 שׁוֹפַר תְּרוּעָה". (קלח) לִתֵּן גְּאֻלָּה לָאָרֶץ בִּשְׁנַת
2 הַיּוֹבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם, גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ
3 לָאָרֶץ". (קלט) לִהְיוֹת גְּאֻלַּת בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה עַד
4 שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ, כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר
5 חוֹמָה". (קמ) לִמְנוֹת שְׁנֵי יוֹבֵל שָׁנִים וּשְׁמִטִּים,
6 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע וגו'". (קמא) לְהַשְׁמִיט
7 כְּסָפִים בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה
8 יָדוֹ". (קמב) לִנְגֹּשׁ לְנָכְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת הַנָּכְרִי
9 תִּגֹּשׁ, וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ". (קמג)
10 לִתֵּן מִן הַבְּהֵמָה לַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה,
11 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ". (קמד) לִתֵּן רֵאשִׁית
12 הַגֵּז לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ - תִּתֶּן לוֹ".
13 (קמה) לָדוּן בְּדִינֵי חֲרָמִים, מֵהֶם לַה' וּמֵהֶם לַכֹּהֵן,
14 שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ כָּל (הַ) חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרֹם". (קמו)
15 לִשְׁחֹט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְאַחַר כָּךְ יֵאָכֵל בְּשָׂרָם,
16 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ". (קמז) לְכַסּוֹת
17 דַּם חַיָּה וָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ, וְכִסָּהוּ
18 בֶּעָפָר". (קמח) לִשְׁלֹחַ אֵם צִפּוֹר מִן הַקֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר:
19 "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם". (קמט) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי
20 בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ". (קנ)
21 לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי הָעוֹף עַד שֶׁיַּבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר,
22 שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל צִפּוֹר". (קנא) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי חֲגָבִים
23 לְיַדֵּעַ טָהוֹר מִן הַטָּמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לוֹ כְּרָעַיִם".
24 (קנב) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָּגִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת זֶה תֹּאכְלוּ
25 מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם". (קנג) לְקַדֵּשׁ חֳדָשִׁים וּלְחַשֵּׁב
26 שָׁנִים וְחֳדָשִׁים בְּבֵית דִּין בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֹדֶשׁ
27 הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים". (קנד) לִשְׁבּוֹת בְּשַׁבָּת,
28 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת". (קנה) לְקַדֵּשׁ
29 שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ".
30 (קנו) לְבַעֵר חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ
31 שְׂאוֹר מִבָּתֵּיכֶם". (קנז) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה
32 הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַמַּצּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ
33 בַּיּוֹם הַהוּא". (קנח) לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵיל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
34 "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת". (קנט) לִשְׁבּוֹת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל
35 פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מִקְרָא קֹדֶשׁ". (קס)
36 לִשְׁבּוֹת בַּשְּׁבִיעִי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי,
37 מִקְרָא קֹדֶשׁ". (קסא) לִסְפֹּר מִקְּצִירַת הָעֹמֶר מ"ט
38 יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת".
39 (קסב) לִשְׁבּוֹת בְּיוֹם הַחֲמִשִּׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְרָאתֶם
40 בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, מִקְרָא קֹדֶשׁ". (קסג) לִשְׁבּוֹת
41 בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ,
42 יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן". (קסד) לְהִתְעַנּוֹת בָּעֲשִׂירִי בּוֹ,
43 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם".
44 (קסה) לִשְׁבּוֹת בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁבַּת
45 שַׁבָּתוֹן". (קסו) לִשְׁבּוֹת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת,
46 שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מִקְרָא קֹדֶשׁ". (קסז)
47 לִשְׁבּוֹת בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי
48 מִקְרָא קֹדֶשׁ". (קסח) לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה שִׁבְעַת יָמִים,
49 שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים". (קסט) לִטֹּל
50 לוּלָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, פְּרִי
51 עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים". (קע) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר
52 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם".
53 (קעא) לִתֵּן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
54 "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים". (קעב) לִשְׁמֹעַ
55 מִכָּל נָבִיא שֶׁיְּהֵא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אִם לֹא יוֹסִיף וְלֹא
56 יִגְרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן". (קעג) לְמַנּוֹת
57 מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ". (קעד)
58 לִשְׁמֹעַ מִכָּל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁיַּעֲמִדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל,
59 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ - תַּעֲשֶׂה".
60 (קעה) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים, אִם תִּהְיֶה מַחֲלֹקֶת בֵּין
61 הַסַּנְהֶדְרִין בַּדִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲרֵי רַבִּים - לְהַטּוֹת".
62 (קעו) לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים בְּכָל קָהָל וְקָהָל
63 מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ".
64 (קעז) לְהַשְׁווֹת בֵּין בַּעֲלֵי דִינִין בְּשָׁעָה שֶׁעוֹמְדִין
65 בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ". (קעח)
66 לְהָעִיד בְּבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר:
67 "וְהוּא עֵד, אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע". (קעט) לַחְקֹר הָעֵדִים
68 הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ, הֵיטֵב".
69 (קפ) לַעֲשׂוֹת לְעֵדִים זוֹמְמִין כְּמוֹ שֶׁזָּמְמוּ לַעֲשׂוֹת,
70 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם". (קפא) לַעֲרֹף
71 אֶת הָעֶגְלָה כְּמִצְוָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת
72 הָעֶגְלָה בַּנַּחַל". (קפב) לְהָכִין שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט,
73 שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ, וְשִׁלַּשְׁתָּ". (קפג) לָתֵת
74 לַלְּוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת, וְגַם הֵן קוֹלְטוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר:
75 "וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם עָרִים". (קפד) לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה,
76 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ". (קפה) לְאַבֵּד
77 עֲבוֹדָה זָרָה וְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן
78 וגו'". (קפו) לַהֲרֹג אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת וְלִשְׂרֹף אֶת
79 הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל
80 שְׁלָלָהּ". (קפז) לְאַבֵּד שִׁבְעָה עֲמָמִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
81 שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם". (קפח) לְהַכְרִית זַרְעוֹ
82 שֶׁל עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק".
83 (קפט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק תָּדִיר, שֶׁנֶּאֱמַר:
84 "זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק". (קצ) לַעֲשׂוֹת
85 בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת כַּמִּשְׁפָּט הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
86 "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר". (קצא) לִמְשֹׁחַ כֹּהֵן לַמִּלְחָמָה,
87 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה, וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן
88 וְדִבֶּר אֶל הָעָם". (קצב) לְהַתְקִין יָד בַּמַּחֲנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
89 "וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מחוּץ לַמַּחֲנֶה". (קצג) לְהַתְקִין יָתֵד,
90 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ". (קצד) לְהָשִׁיב
91 אֶת הַגָּזֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל".
92 (קצה) לִתֵּן צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(קצו) לְהַעֲנִיק לְעֶבֶד עִבְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ"; וְכֵן אָמָה עִבְרִיָּה. (קצז) לְהַלְווֹת לְעָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי"; "אִם" זֶה אֵינוֹ רְשׁוּת אֶלָּא מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ". (קצח) לְהַלְווֹת לְנָכְרִי בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. (קצט) לְהָשִׁיב הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט". (ר) לִתֵּן שְׂכַר שָׂכִיר בִּזְמַנּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ". (רא) לִהְיוֹת הַשָּׂכִיר אוֹכֵל בִּזְמַן שְׂכִירוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ", "כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ". (רב) לַעֲזֹב מֵעַל חֲבֵרוֹ אוֹ מֵעַל בְּהֶמְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ". (רג) לְהָקִים הַמַּשָּׂא עַל הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ". (רד) לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ". (רה) לְהוֹכִיחַ הַחוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ". (רו) לֶאֱהֹב כָּל אָדָם מִבְּנֵי בְּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". (רז) לֶאֱהֹב אֶת הַגֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר*". (רח) לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם עִם הַמִּשְׁקָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי צֶדֶק*". (רט) לְכַבֵּד הַחֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם". (רי) לְכַבֵּד אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ*". (ריא) לְיִרְאָה מֵאָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ, אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ*". (ריב) לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּרוּ וּרְבוּ*". (ריג) לִבְעֹל בִּקְדוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וּבָא אֵלֶיהָ*". (ריד) לְשַׂמֵּחַ חָתָן אֶת אִשְׁתּוֹ שָׁנָה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְגוֹ'". (רטו) לָמוּל אֶת הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ*". (רטז) לְיַבֵּם אֵשֶׁת אָח, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ*". (ריז) לַחְלֹץ לְיָבָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ*". (ריח) לִשָּׂא אוֹנֵס אֶת אֲנוּסָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה*". (ריט) לֵישֵׁב מוֹצִיא שֵׁם רַע עִם אִשְׁתּוֹ כָּל יָמָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה, לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו*". (רכ) לָדוּן בִּמְפַתֶּה בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל עִם שְׁאָר דִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יְפַתֶּה*". (רכא) לַעֲשׂוֹת לִיפַת תֹּאַר כַּכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר*". (רכב) לְגָרֵשׁ בִּשְׁטָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת וְנָתַן בְּיָדָהּ*". (רכג) לַעֲשׂוֹת לַשּׁוֹטָה כְּתוֹרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן, אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת*". (רכד) לְהַלְקוֹת הָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִפִּילוֹ הַשּׁוֹפֵט וְהִכָּהוּ*". (רכה) לְהַגְלוֹת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן*". (רכו) לִהְיוֹת בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּסַיִף, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָקֹם יִנָּקֵם*". (רכז) לִהְיוֹת בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּחֶנֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: "מוֹת (יָמוּת) [יוּמַת] הַנֵּאָף וְהַנֵּאָפֶת*". (רכח) לִהְיוֹת בֵּית דִּין שׁוֹרְפִין בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן*". (רכט) לִהְיוֹת בֵּית דִּין סוֹקְלִין בַּאֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּסְקַלְתֶּם אֹתָם*". (רל) לִתְלוֹת מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב תְּלִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ*". (רלא) לִקְבֹּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא*". (רלב) לָדוּן בְּעֶבֶד עִבְרִי כְּהִלְכוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי*". (רלג) לְיַעֵד אָמָה עִבְרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לוֹ יְעָדָהּ...", "וְאִם לִבְנוֹ יְיַעֲדֶנָּה*". (רלד) לִפְדּוֹת אָמָה עִבְרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶפְדָּהּ*". (רלה) לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעוֹלָם, בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ*". (רלו) לִהְיוֹת הַחוֹבֵל מְשַׁלֵּם מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים, וְהִכָּה אִישׁ*". (רלז) לָדוּן בִּנְזִקֵי בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ*". (רלח) לָדוּן בְּנִזְקֵי הַבּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר*". (רלט) לָדוּן בִּגְנֵבָה בְּתַשְׁלוּמִין אוֹ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִגְנֹב", "אִם בַּמַּחְתֶּרֶת", "וְגוֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ*". (רמ) לָדוּן בְּנִזְקֵי הֶבְעֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם*". (רמא) לָדוּן בְּנִזְקֵי הָאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תֵצֵא אֵשׁ, וּמָצְאָה קוֹצִים*". (רמב) לָדוּן בְּדִין שׁוֹמֵר חִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים*". (רמג) לָדוּן בְּדִין נוֹשֵׂא שָׂכָר וְשׁוֹכֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר*". (רמד) לָדוּן בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ*". (רמה) לָדוּן בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ*". (רמו) לָדוּן בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע*". (רמז) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף וַאֲפִלּוּ בְּנֶפֶשׁ הָרוֹדֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ*". (רמח) לָדוּן בְּדִינֵי נְחָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כִּי יָמוּת, וּבֵן אֵין לוֹ וְהָיִתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל*".

~ נקודות משיחות קודש ~

מניין המצוות

"מצוה ראשונה ממצוות־עשה לידע שיש שם אלוקה". צ"ל מדוע מציין הרמב"ם שהיא מצוה ראשונה ממצוות־עשה, הרי זהו דבר הנראה לכל הלומד את מניין המצוות. ואין לומר שרצה להדגיש שהיא מצוה ראשונה בחשיבותה, שהלא גם עניין זה מובן מאליו, שלכן מנאה הרמב"ם לראשונה.

שאלה דומה מתעוררת בדברי הרמב"ם "...לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא.." שהלא אם הוא ממציא כל נמצא, בוודאי שהוא ראשון, ומדוע כתב זאת הרמב"ם. ובפרט שהתואר 'ראשון' מלמד שיש לו שייכות וערך ל'שני', והלא הוא ית' אינו בערך כלל לכל שאר הנבראים.

אלא שבלשון זה מלמד הרמב"ם שהקב"ה השפיל עצמו כביכול להיות בבחינת "מצוי ראשון" שיש לו יחס כביכול

לנמצאים, ודווקא משום כך הוא ממציא כל הנמצאים. עניין זה הוא יסוד כל התורה כולה כי עניינן של מצוות התורה הוא לפעול במציאות העולם.

זהו גם ההסבר מדוע ציין הרמב"ם ש"המצוה לידע שיש שם אלוקה" היא הראשונה ממצוות־עשה כי יש לה שייכות למצוות שנמנו לאחריה, שהרי את כולם יש לקיים מתוך ההכרה ש"יש שם מצוי ראשון" והוא הלכה שמשמיענו הרמב"ם שמצות ידיעת ה' אינה רק מצוה בפני עצמה אלא היא ה"יסוד" וה"עמוד" של כל ההלכות.

כל הנ"ל מתקשר עם דיוק נוסף בדברי הרמב"ם: "**לידע** שיש שם כו'" ולא להאמין. אמונה היא למעלה מגדר מצוה, ולכן המצוה היא לידע בהבנה והשגה בשכל, כי ידיעת האלוקות וההתבוננות בגדלות ה' מולידה אהבת ה' ויראתו, והן המביאות לקיים כל המצוות, ולכן מצוה זו היא מצוה ראשונה ממצוות־עשה כי היא הגורמת קיום כולם.

ההוראה מכל הנ"ל היא שגם כשלומד אדם פנימיות התורה כדבעי (באופן של דעת), אל לו לבוא לידי מסקנה שהתדבקות זו היא תכלית לעצמה, ואל לו להפוך עניין זה לכל מבוקשו. וזאת מלמדנו הרמב"ם בהדגישו שהיא "מצוה ראשונה", היינו שתכליתה היא קיום כל מצוות התורה.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ו עמוד 59)

~ נקודות משיחות קודש ~

מצוה י"ב וי"ג.

לקשור תפילין בראש ... כו' לקשור תפילין ביד כו'".

ידועה הקושיא מדוע הקדים הרמב"ם בכל מקום תפילין של ראש לתפילין של יד: במניין המצוות שבריש הל' תפילין, בספר המצוות, בתחילת הל' תפילין בחיוב הנחתן, בריש פרק ב' בדין כתיבתן, בדין עשייתן, בדין סידור הפרשיות בתוך התפילין, במקום הנחתן על היד ועל הראש ובעניין ברכת התפילין. והרי הוא שלא כסדר שבתורה המקדימה תפילין ש"י לש"ר - "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין כו'".

ויבואר על־פי הצפע"נ שביאר שמצות תפילין של יד היא בפעולת הקשירה ותו לא, אבל בתפילין של ראש "כל רגע ורגע שהוא לבוש, מקיים מצוה" שנאמר "**והיו** לטוטפות", ומה שאין מורידין תפילין של יד לאחר פעולת הקשירה הוא משום הדרשה ש"כל זמן שבין עיניך יהו שתים", ולאחר פעולת הקשירה, התפילין של יד הן פרט בשל ראש. היוצא מכך הוא, שתדירות המצוה של תש"ר גדולה יותר מזו של תש"י, ולכן הקדים אותה הרמב"ם, כי זה בהתאם לתוכנו של כל ספר 'אהבה' שעליו כתב הרמב"ם: "המצוות שהן תדירות שנצטווינו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד", לכן סידר הרמב"ם את ההלכות הגדולות שבספר 'אהבה', על־פי סדר התדירות של המצוות: בתחילתו הלכות ק"ש ותפילה, שק"ש מצוותה פעמיים ביום, וחיוב תפילה מהתורה הוא "להתפלל בכל יום" - אבל לא פעמיים.

אחר המצוות שבדיבור, מונה הרמב"ם את המצוות שבמעשה לפי סדר תדירותן, קודם תפילין שמצוותן כל יום (ובהקשר לזה גם מזוזה וס"ת שכמה וכמה הלכות משותפות להם), אח"כ ציצית כי שלא כבתפילין החיוב בציצית הוא רק אם יש לו כסות בת ארבע כנפות, אח"כ ברכות שמהתורה חייבים לברך רק אחר האכילה ורק אם שבע (ובנוסף, הטעם דציצית הוא משום "וזכרתם" שהוא עניין תמידי יותר מברכות), ומסיים בהלכות מילה שהיא פעם אחת בחיים. לכן סידר הרמב"ם גם תש"ר לפני תש"י כי מצוותה תדירה יותר כדלעיל, והוא בהתאם לסדר התדירות שבכל הספר.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 22)

~ נקודות משיחות קודש ~

מצות־עשה כ'

"לבנות בית הבחירה, שנאמר ועשו לי מקדש". בהלכות מלכים, דעת הרמב"ם היא שהחיוב לבניית בית המקדש נלמד מהפסוק "ועשו לי מקדש", אבל הסמ"ג סובר שהוא מהפסוק "והיה המקום אשר יבחר ה' לשכנו תדרשו ובאת שמה". כי הציווי "ועשו לי מקדש" מדבר במשכן שבמדבר, ואילו ברמב"ם משמע שהוא ציווי כולל לכל מקום בין למשכן בין לשילה ונוב וגבעון ובין לבית עולמים, שנאמר ועשו לי מקדש ולא משכן.

ומה שרצה ה'לחם משנה' להוכיח מהלכות מלכים פ"א ה"א "ולבנות בית הבחירה, שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה", שדעת הרמב"ם היא כהסמ"ג - צריך עיון, שהרי כאן מנה המצוה מ"ועשו לי מקדש" והלא אין מונה במניין המצוות אלא חיובים שהם לדורות, וגם מפשטות לשונו בהל' בית הבחירה "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה, שנאמר כי לא באתם כו'", מוכח שהפסוק "ועשו לי מקדש" שהביא - הוא לכל הזמנים.

(על־פי לקו"ש חלק י"א עמוד 116 הערה 3)

~ נקודות משיחות קודש ~

מצות־עשה רט"ו

"למול את הבן, שנאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו".

אבל בספר המצוות כתב "שציוונו למול את הבן, והוא אמרו ית' לאברהם המול לכם כל זכר", ולכאורה הוא סתירה ל"עיקר הגדול" שכתב בפיה"מ (חולין סוף פרק ז') "ושים על לבך העיקר הגדול, שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו, כגון אין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי ה' תמוז – מנין המצוות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל את עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה".

ומדוע לא כתב בפירוש המשניות כמו שכתב כאן שטעם המצוה הוא ציווי התורה כפי שנאמר מסיני : "למול את הבן, שנאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו", והיאך תיושב הסתירה בין פיה"מ ל"ספר המצוות", ובין "ספר המצוות" ל"מניין המצוות" כאן.

והביאור: במצוות מילה יש שני פרטים: האחד הוא פעולת המילה שעליה נצטווינו על־ידי מרע"ה בסיני, והאחר הוא תוכנה - להכניס את הבן בברית שכרת הקב"ה עם אאע"ה. "ספר המצוות" אינו ספר הלכה אלא ביאור תוכן המצוות תוך תיאור קצר של המצוה ומקורה בתושב"כ והדינים בתושבע"פ . מכיון שתוכן המצוה הוא להכניס את הנימול בבריתו של אאע"ה, ועיקר פרשת מילה היא הפסוקים שנאמרו באברהם ומשם נתבארו רוב פרטי המצוה, לכן מדגיש שהמצוה היתה לאברהם.

משא"כ בספר ה'יד החזקה' שהוא ספר "הלכות הלכות", מביא הרמב"ם את המקור לציווי המעשי של המצוה ולא את תכנה. מקור החיוב על פעולת המילה הוא לפי שנצטווינו בסיני, והוא כאמור בפירוש המשניות שהמצוות שאנו מקיימים הן משום שכך נצטווינו בסיני.

(על־פי לקו"ש חלק ל' עמוד 53)

~ נקודות משיחות קודש ~

מ"ע רמ"ח. "שציוונו לדון בדיני נחלות, שנאמר ואיש כי ימות ובן אין לו".

ולכאורה, ההוכחה שצריך לדון בדיני נחלות היא מהמשך הכתוב: "והעברתם את נחלתו כו'", אבל מהמילים שציטט הרמב"ם אין שום הוכחה לכאורה שצריך לדון בדיני נחלות. ועוד צריך להבין, מדוע מסיים הרמב"ם את מניין מצוות־עשה במצוה זו דווקא. והביאור הוא: זה שסיים הרמב"ם במצוה זו, הוא על־דרך הסבר המפרשים במאמר המשנה האחרונה "עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות כו'" שהתנא בא להודיע תשלום השכר ללומדים ומקיימים את הכתוב בששה סדרי משנה שהוא הגמול שיתן להם הקב"ה.

פרשת נחלות נכתבה בתורה כהמשך לחלוקת הארץ שנחלקה בשלושה אופנים: א. ירושת הארץ. ב. חלוקה ע"פ היגיון "לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט כו'". ג. בגורל - "אך בגורל תחלק את הארץ".

עם ישראל קיבל את ארץ ישראל משום שהיא נחלתו של הקב"ה - "אמר הקב"ה: יבואו ישראל שבאו לחלקי, וינחלו את הארץ שבאה לחלקי", ונתינת הארץ לישראל היא ביטוי לקשר של ישראל עם הקב"ה, וכשם שהקשר של ישראל עם הקב"ה הוא בשלושה "אשרינו מה טוב **חלקנו** מה נעים **גורלנו** ומה יפה **ירושתנו**", כך גם נתינת הארץ היא בשלושה אופנים: חלק, גורל וירושה.

ההבדל שבין חלק וגורל, הוא כמו ההבדל שבין מכר ומתנה. מכר תלוי ברצון הלוקח לשלם על הדבר הנמכר, ומתנה היא מצד הנותן ותלויה ברצונו. כך גם בקשר של ישראל עם הקב"ה, ישנה נחלה שהיא השכר שישראל מקבלים תמורת עבודתם בעולם באתעדל"ת, אבל ישנן גם ההמשכות וההשפעות המגיעות לישראל באתעדל"ע מצד "גורלנו", היינו מצד הבחירה של הקב"ה בישראל.

אעפ"כ גם במתנה מורגשת מציאות המקבל, שאין אדם נותן אם אין למי לתת, ומוכרח שתהיה מציאות המקבל. האופן היחידי בו הנותן והמקבל הופכים למציאות אחת הוא בירושה, אז עומד היורש במקום המוריש, והיורש אינו מציאות חדשה המקבל נכסים מהמוריש, אלא בלשון הכתוב "תחת אבותיך יהיו בניך", והיורש הופך לעצם המוריש, ובדרך ממילא מקבל את הבעלות על נכסי המוריש.

זהו החידוש והמעלה שב'ירושתנו' על 'חלקנו' ו'גורלנו'. 'חלקנו' הוא הקשר עם הקב"ה כמו שצמצם את עצמו עד כדי כך שעבודת הנבראים תופסת מקום אצלו, וחשובים לפניו ליתן שכר בגין עבודתם. 'גורלנו' הוא מה שבחר בנו, והגם שבחר בנו בבחירה אמיתית ולא רק מצד המעלה הגלויה של ישראל, מכל־מקום הרי הבוחר בחר במציאות שאינה הוא כביכול. משא"כ באופן התקשרותם של ישראל ב'ירושתנו' הם 'אחד' לגמרי עם הקב"ה, היורש עומד במקום המוריש, היינו שישראל הם מציאות אחת עם הקב"ה.

לכן מנה הרמב"ם מצות נחלה בסוף המניין של מצוות־עשה, כי יש בו גם הודעת השכר (כמו בפירוש על המשנה האחרונה בעוקצין כדלעיל) והשכר האמיתי שיינתן לעתיד־לבוא לישראל המקיימים כל המצוות הוא התאחדות גמורה עם הקב"ה עד שאין ניכרת כאן מציאות של ישראל כלל כי הם חלק מהקב"ה ממש.

בזה יובן מדוע ציטט הרמב"ם במניין מצות נחלות את המילים "...ובן אין לו", כי שלימות הירושה וההענקה מלמעלה היא באופן שאין מציאות של בן, וכל מציאותו היא מציאות האב, ומכיון שאין כאן מציאות הבן כלל - ציטט מהפסוק רק את המילים "ובן אין לו".

(על־פי לקו"ש חלק כ"ח עמוד 174)

יום רביעי ו' תמוז ה'תשפ"א

מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה

(א) מִצְוָה רִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ אֱלוֹהַּ זוּלָתִי ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי". (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל, לֹא יַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ וְלֹא יַעֲשׂוּ לוֹ אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל". (ג) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדָה זָרָה אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה, לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם". (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאִי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עוֹבְדִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי". (ה) שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲווֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם". (ו) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לְהֵעָבֵד בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָעָבְדֵם". (ז) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר בְּנוֹ לַמֹּלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ". (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה אוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבֹת". (ט) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה יִדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים". (י) שֶׁלֹּא לִפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים". (יא) שֶׁלֹּא לְהָקִים מַצֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה*". (יב) שֶׁלֹּא לִתֵּן אֶבֶן מַשְׂכִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם*". (יג) שֶׁלֹּא לִטַּע אִילָן בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה, כָּל עֵץ*". (יד) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע בַּעֲבוֹדָה זָרָה לְעוֹבְדֶיהָ, וְלֹא מַשְׁבִּיעִין אוֹתָן בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ, לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ*". (טו) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ*; זוֹ אַזְהָרָה לְמַדִּיחַ*. (טז) שֶׁלֹּא לְהָסִית אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַסִּית: "וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת*". (יז) שֶׁלֹּא לֶאֱהֹב הַמַּסִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאבֶה לוֹ*". (יח) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב הַשֹּׂנְאָה לַמַּסִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֵלָיו*". (יט) שֶׁלֹּא לְהַצִּיל הַמַּסִּית, אֶלָּא עוֹמֵד עַל דָּמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו*". (כ) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד הַמּוּסָת זְכוּת עַל הַמַּסִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹל*". (כא) שֶׁלֹּא יִשְׁתֹּק הַמּוּסָת מִלְּלַמֵּד חוֹבָה עַל הַמַּסִּית, אִם יָדַע לוֹ חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו*". (כב) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בִּצְפוּי נֶעֱבָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עָלֵיהֶם*". (כג) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת עִיר הַנִּדַּחַת לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבָּנֶה עוֹד*". (כד) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בְּמָמוֹן עִיר הַנִּדַּחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם*". (כה) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְכָל מִשְׁמִשֶׁיהָ וּבְתִקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ וּבְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ*". (כו) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים*". (כז) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשֶׁקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בְּשִׁמִי, אֵת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו*". (כח) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ לַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא*". (כט) שֶׁלֹּא נִמְנַע מֵהַרְיֵגַת נְבִיא הַשֶּׁקֶר וְלֹא נִירָא מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ*". (ל) שֶׁלֹּא לָלֶכֶת בְּחֻקּוֹת עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא בְּמִנְהָגוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקּוֹת הַגּוֹי*". (לא) שֶׁלֹּא לִקְסֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ קֹסֵם קְסָמִים*". (לב) שֶׁלֹּא לְעוֹנֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְעוֹנְנוּ*". (לג) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְנַחֲשׁוּ*". (לד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מְעוֹנֵן וּמְכַשֵּׁף*". (לה) שֶׁלֹּא לַחְבֹּר חֶבֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחוֹבֵר חָבֶר**". (לו) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בָּאוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשׁוֹאֵל אוֹב**". (לז) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בַּיִּדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִדְּעֹנִי**". (לח) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בַּחֲלוֹם מִן הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים**". (לט) שֶׁלֹּא תַעֲדֶה אִשָּׁה עֲדֵי אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה*". (מ) שֶׁלֹּא יַעֲדֶה אִישׁ עֲדֵי אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה*". (מא) שֶׁלֹּא לִכְתֹּב בַּגּוּף כְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְתֹבֶת קַעֲקַע, לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם*". (מב) שֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ שַׁעַטְנֵז כְּמוֹ שֶׁלּוֹבְשִׁין כָּמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז*". (מג) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת רֹאשׁ כְּכָמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם*". (מד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית כָּל הַזָּקָן כְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ*". (מה) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד כְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְגֹּדְדוּ*; וּגְדִידָא וּשְׁרִיטָה אַחַת הִיא. (מו) שֶׁלֹּא לְשִׂכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד*". (מז) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר מַחֲשָׁבוֹת הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם*". (מח) שֶׁלֹּא לִכְרֹת בְּרִית לְשִׁבְעָה עֲמָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית*". (מט) שֶׁלֹּא לְהַחְיוֹת אָדָם מִשִּׁבְעָה עֲמָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה**". (נ) שֶׁלֹּא לָחוֹן עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחָנֵּם*". (נא) שֶׁלֹּא לְהוֹשִׁיב עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּאַרְצֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ**". (נב) שֶׁלֹּא לְהִתְחַתֵּן בְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם*". (נג) שֶׁלֹּא יִשָּׂא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בַּת יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'*". (נד) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק זֶרַע עֵשָׂו מִן הַקָּהָל אֶלָּא עַד שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי*". (נה) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק מִצְרִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל אֶלָּא עַד שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְתַעֵב מִצְרִי**". (נו) שֶׁלֹּא לִקְרֹא שָׁלוֹם לְעַמּוֹן וּמוֹאָב בַּתְּחִלָּה בְּשִׁעַת מִלְחָמָה כִּשְׁאָר הַגּוֹיִם,

שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם". (נז) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית אִילָנֵי מַאֲכָל, וְכֵן כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ". (נח) שֶׁלֹּא יִירְאוּ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְלֹא יִפְחֲדוּ מֵאוֹיְבֵיהֶם בִּשְׁעַת מִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם", "לֹא תִּירָאוּם". (נט) שֶׁלֹּא יָסוּר מִלְּבָבֵנוּ מַעֲשֵׂה עֲמָלֵק הָרַע שֶׁעָשָׂה לָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁכָּח". (ס) שֶׁאָנוּ מְזַהֲרִין עַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים, לֹא תְקַלֵּל", וְנֶאֱמַר בָּעֹנֶשׁ: "וְנוֹקֵב שֵׁם ה', מוֹת יוּמָת". וְזֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁעָנַשׁ עָלָיו הַכָּתוּב כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, הֲרֵי זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה - חוּץ מִן הַמִּילָה וּפֶסַח, שֶׁהֵן בְּכָרֵת, וְהֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה. (סא) שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר". (סב) שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע לַשָּׁוְא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא*". (סג) שֶׁלֹּא לְחַלֵּל אֶת שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי*". (סד) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹת אֶת דְּבַר ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְנַסּוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם*". (סה) שֶׁלֹּא לְאַבֵּד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אוֹ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, אוֹ בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת; וְכֵן אֵין מוֹחֲקִין אֶת הַשֵּׁמוֹת הַמְקֻדָּשִׁין, וְאֵין מְאַבְּדִים כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם*". (סו) שֶׁלֹּא יָלִין הַצָּלוּב עַל הָעֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ*". (סז) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית שְׁמִירָה סָבִיב לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי*". (סח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן לַהֵיכָל בְּכָל עֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַל יָבֹא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ*". (סט) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן בַּעַל מוּם מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא*". (ע) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם*". (עא) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם עוֹבֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם, לֹא יִקְרָב*". (עב) שֶׁלֹּא יִתְעַסְּקוּ הַלְוִיִּם בַּעֲבוֹדַת הַכֹּהֲנִים וְלֹא הַכֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר בַּלְוִיִּם: "אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם*". (עג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ וְלֹא יוֹרֶה בַּתּוֹרָה שְׁתוּי יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", וְנֶאֱמַר: "וּלְהוֹרוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל*". (עד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד הַזָּר בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם*". (עה) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד כֹּהֵן טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל*". (עו) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד כֹּהֵן טְבוּל יוֹם עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְחַלְּלוּ*". (עז) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן טָמֵא לָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם*"; זֶה מַחֲנֵה שְׁכִינָה. (עח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, שֶׁכִּנְגְּדוֹ לְדוֹרוֹת הַר הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבוֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה*"; זֶה מַחֲנֵה לְוִיָּה. (עט) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת אַבְנֵי מִזְבֵּחַ גָּזִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית*". (פ) שֶׁלֹּא לִפְסֹעַ עַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלוֹת עַל מִזְבְּחִי*". (פא) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר וּלְהַקְרִיב בְּמִזְבֵּחַ הַזָּהָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה*". (פב) שֶׁלֹּא לְכַבּוֹת אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵשׁ, תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ - לֹא תִכְבֶּה*". (פג) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בְּמַתְכֹּנֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ*". (פד) שֶׁלֹּא לָסוּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה זָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא יִסָּךְ*". (פה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בְּמַתְכֹּנֶת הַקְּטֹרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ*". (פו) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא בַּדֵּי הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָסוּרוּ מִמֶּנּוּ*". (פז) שֶׁלֹּא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד*". (פח) שֶׁלֹּא יִקְרַע הַמְעִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה לוֹ - לֹא יִקָּרֵעַ*". (פט) שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹת קָדָשִׁים בַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ...*". (צ) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט קָדָשִׁים בַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ וְנִכְרַת*". (צא) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם, לֹא תַקְרִיבוּ*"; זֶהוּ אִסּוּר הֶקְדֵּשׁוֹ. (צב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט בַּעֲלֵי מוּמִין לְשֵׁם קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'*". (צג) שֶׁלֹּא לִזְרֹק דַּם בַּעֲלֵי מוּמִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּבַעֲלֵי מוּמִין: "לֹא תַקְרִיבוּ לַה'*"; וְזֶהוּ אִסּוּר זְרִיקַת דָּמָם. (צד) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר אֲמוּרֵי בַּעֲלֵי מוּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם*". (צה) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה, אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם*"; זֶהוּ מוּם עוֹבֵר. (צו) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב בַּעַל מוּם מִיַּד הַגּוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִיַּד בֶּן נֵכָר, לֹא תַקְרִיבוּ*". (צז) שֶׁלֹּא יִתֵּן מוּם בַּקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ*"; כְּלוֹמַר, לֹא תִּתֵּן בּוֹ מוּם. (צח) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב שְׁאוֹר אוֹ דְבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל שְׂאוֹר וְכָל דְּבַשׁ, לֹא תַקְטִירוּ**". (צט) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב תָּפֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ**". (ק) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב אֶתְנָן וּמְחִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב**". (קא) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד*". (קב) שֶׁלֹּא לִתֵּן שֶׁמֶן זַיִת בְּמִנְחַת חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן*". (קג) שֶׁלֹּא לִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה*". (קד) שֶׁלֹּא יִתֵּן שֶׁמֶן בְּמִנְחַת שׁוֹטֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִצֹק עָלָיו שֶׁמֶן*". (קה) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלָיו לְבוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה**". (קו) שֶׁלֹּא לְהָמִיר אֶת הַקֳּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחְלִיפֶנּוּ, וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ*". (קז) שֶׁלֹּא לְשַׁנּוֹת הַקֳּדָשִׁים מִקָּרְבָּן לְקָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר בַּבְּכוֹר: "לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ*"; כְּלוֹמַר, לֹא

1 יַקְדִּישֶׁנּוּ לְקָרְבָּן אַחֵר. (קח) שֶׁלֹּא לִפְדּוֹת בְּכוֹר
2 בְּהֵמָה טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר וְגוֹ' לֹא
3 תִפְדֶּה". (קט) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר מַעֲשַׂר בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
4 "לֹא יִגָּאֵל". (קי) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר שְׂדֵה הַחֵרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר:
5 "לֹא יִמָּכֵר". (קיא) שֶׁלֹּא לִפְדּוֹת שְׂדֵה הַחֵרֶם,
6 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִגָּאֵל". (קיב) שֶׁלֹּא יַבְדִּיל רֹאשׁ
7 חַטַּאת הָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל
8 עָרְפּוֹ". (קיג) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בַּקֳּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
9 תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ". (קיד) שֶׁלֹּא לִגְזֹז אֶת הַקֳּדָשִׁים,
10 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ". (קטו) שֶׁלֹּא יִשְׁחַט
11 הַפֶּסַח וְהֶחָמֵץ קַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ
12 דַּם זִבְחִי". (קטז) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ אִמּוּרֵי הַפֶּסַח עַד
13 שֶׁיִּפָּסְלוּ בְּלִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד
14 בֹּקֶר". (קיז) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר:
15 "לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר". (קיח) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר
16 מֵחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
17 יָלִין מִן הַבָּשָׂר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבְּבְשַׂר
18 חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר
19 "לַבֹּקֶר" - לְבָקְרוֹ שֶׁל יוֹם שֵׁנִי שֶׁל הַפֶּסַח, שֶׁהוּא
20 שְׁלִישִׁי לַשְּׁחִיטָה. (קיט) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר פֶּסַח
21 שֵׁנִי עַד בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר".
22 (קכ) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר הַתּוֹדָה עַד בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר:
23 "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר"; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר
24 קָדָשִׁים, שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתָן.
25 (קכא) שֶׁלֹּא לִשְׁבֹּר עֶצֶם בַּפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֶצֶם,
26 לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ". (קכב) שֶׁלֹּא לִשְׁבֹּר עֶצֶם בְּפֶסַח שֵׁנִי,
27 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֶצֶם, לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ". (קכג) שֶׁלֹּא
28 לְהוֹצִיא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח מִן הַחֲבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
29 תוֹצִיא מִן הַבַּיִת". (קכד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת שְׁיָרֵי מִנְחוֹת
30 חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ, חֶלְקָם". (קכה)
31 שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח נָא וּמְבֻשָּׁל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל
32 תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל". (קכו) שֶׁלֹּא
33 לְהַאֲכִיל בְּשַׂר פֶּסַח לְגֵר תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹשָׁב
34 וְשָׂכִיר, לֹא יֹאכַל בּוֹ". (קכז) שֶׁלֹּא יֹאכַל הֶעָרֵל בְּשַׂר
35 פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל עָרֵל, לֹא יֹאכַל בּוֹ". (קכח)
36 שֶׁלֹּא לְהַאֲכִיל בְּשַׂר הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד,
37 שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל בֶּן נֵכָר, לֹא יֹאכַל בּוֹ"; כְּלוֹמַר,
38 יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּלְוָה לִבְנֵי נֵכָר וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹתָם,
39 לֹא יֹאכַל בּוֹ. (קכט) שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם שֶׁנִּטְמָא
40 קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח
41 הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה', וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו". (קל) שֶׁלֹּא
42 לֶאֱכֹל מִן הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר
43 יִגַּע בְּכָל טָמֵא, לֹא יֵאָכֵל". (קלא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נוֹתָר,
44 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא".
45 (קלב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פִּגּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַמַּקְרִיב אֹתוֹ
46 לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ, פִּגּוּל יִהְיֶה; וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ,
47 עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא"; וְהוּא בְּכָרֵת. (קלג) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר
48 תְּרוּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל זָר, לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ". (קלד)
49 שֶׁלֹּא יֹאכַל אֲפִלּוּ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וּשְׂכִירוֹ תְּרוּמָה,
50 שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר, לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ".
51 (קלה) שֶׁלֹּא יֹאכַל עָרֵל תְּרוּמָה, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר
52 קָדָשִׁים. וְדָבָר זֶה לִמְּדוּ הַכָּתוּב מִן הַפֶּסַח בִּגְזֵרָה
53 שָׁוָה, וְאֵינוֹ בְּפֵרוּשׁ מִן הַתּוֹרָה; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה
54 לָמְדוּ, שֶׁאִסּוּר עָרֵל בַּקֳּדָשִׁים - מִגּוּפֵי תּוֹרָה, וְאֵינוֹ
55 מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. (קלו) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן טָמֵא תְּרוּמָה,
56 שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ מִזַּרְעֲךָ וְגוֹ' בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל".
57 (קלז) שֶׁלֹּא תֹּאכַל חֲלָלָה קֹדֶשׁ, לֹא תְּרוּמוֹת וְלֹא חָזֶה
58 וָשׁוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַת כֹּהֵן - כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, הִיא
59 בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל". (קלח) שֶׁלֹּא תֵּאָכֵל
60 מִנְחַת כֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה,
61 לֹא תֵאָכֵל". (קלט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר חַטָּאוֹת
62 הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא
63 מִדָּמָהּ". (קמ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֵטַל
64 בָּהֶם מוּם בְּכַוָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה";
65 מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמַדְנוּ, שֶׁבִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֵטַל
66 בָּהֶם מוּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. (קמא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר
67 שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל
68 לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, מַעְשַׂר דְּגָנְךָ". (קמב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
69 מַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁל תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר:
70 "תִּירֹשְׁךָ". (קמג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁל יִצְהָר
71 חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִצְהָרֶךָ". (קמד) שֶׁלֹּא
72 לֶאֱכֹל בְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
73 תוּכַל וְגוֹ' וּבְכֹרוֹת". (קמה) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים
74 חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ'
75 בְּקָרְבְּךָ וְצֹאנֶךָ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא
76 הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסֹר בְּשַׂר חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת חוּץ
77 לָעֲזָרָה, לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁיֵּאָכֵל חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ
78 - "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" אֶקְרָא בּוֹ. (קמו) שֶׁלֹּא
79 לֶאֱכֹל בְּשַׂר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וּנְדָרֶיךָ
80 אֲשֶׁר תִּדֹּר"; כְּלוֹמַר, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר
81 תִּדֹּר. וְזוֹ הִיא אַזְהָרָה שֶׁל כָּל מוּעַל, שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִן
82 הַקֳּדָשִׁים הָאֲסוּרִין לֵיהָנוֹת מֵהֶן; וְאִם נֶהֱנָה, מָעַל.
83 (קמז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת
84 דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וְנִדְבֹתֶיךָ"; כְּלוֹמַר,
85 לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נִדְבוֹתֶיךָ עַד שֶׁיִּזָּרֵק דָּמָם. (קמח)
86 שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָר לֹא
87 יֹאכַל, כִּי קֹדֶשׁ הֵם". (קמט) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן בְּכוּרִים
88 קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל... וּתְרוּמַת
89 יָדֶךָ"; אֵלּוּ הַבְּכוּרִים. (קנ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שֵׁנִי
90 בְּטֻמְאָה וַאֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁיִּפָּדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
91 "לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה". (קנא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר
92 שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ".

(קנב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת"; וְכָל שֶׁהוּא חוּץ לְצָרְכֵי הַגּוּף הַחַי, "נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" אֶקְרָא בּוֹ. (קנג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל הַטֶּבֶל; וְהַטֶּבֶל, הוּא דָּבָר שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ הַחַיָּב בִּתְרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, שֶׁלֹּא הוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל' אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'"; כְּלוֹמַר, דְּבָרִים שֶׁהֵם עֲתִידִין לְהָרִים אוֹתָן לַה', לֹא יַעֲשׂוּ אוֹתָן חֹל וְיֹאכְלוּ אוֹתָן בְּטִבְלָן. (קנד) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּים תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים, וְלֹא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לִתְרוּמָה, וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, אֶלָּא מוֹצִיאִין עַל הַסֵּדֶר: בִּכּוּרִים תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, וְאַחַר כָּךְ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאַחַר כָּךְ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר", לֹא תְּאַחֵר דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְדִּימוֹ. (קנה) שֶׁלֹּא לְאַחֵר הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת שֶׁנָּדַר וְשֶׁנָּדַב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ". (קנו) שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת לֶחָג בְּלֹא קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם*". (קנז) שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עַל דְּבָרִים שֶׁאָסַר אָדָם עַל נַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ*". (קנח) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן זוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ*". (קנט) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן חֲלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ*". (קס) שֶׁלֹּא יִקַּח גְּרוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ*". (קסא) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה, אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח*". (קסב) שֶׁלֹּא יִבְעֹל כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, וַאֲפִלּוּ בְּלֹא קִדּוּשִׁין, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַלְּלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ"; הֲרֵי הוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְחַלֵּל כְּשֵׁרָה*. (קסג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן לַמִּקְדָּשׁ פְּרוּעַ רֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֹאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ*". (קסד) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן לַמִּקְדָּשׁ קְרוּעַ בְּגָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרֹמוּ**". (קסה) שֶׁלֹּא יֵצֵא כֹּהֵן מִן הָעֲזָרָה בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצֵאוּ**". (קסו) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לִשְׁאָר מֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא**". (קסז) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא כֹּהֵן גָּדוֹל וַאֲפִלּוּ לִקְרוֹבָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא*". (קסח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן גָּדוֹל עִם מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת, לֹא יָבֹא*"; כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁהוּא חַיָּב בְּכָל יָבוֹא וְחַיָּב בְּכָל יִטַּמָּא*. (קסט) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ**". (קע) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק בַּבִּזָּה בִּשְׁעַת כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם חֵלֶק וְנַחֲלָה*****". (קעא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם - לָמֵת*". (קעב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה טְמֵאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה*". (קעג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּג טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם, מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ**". (קעד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף, לֹא יֵאָכְלוּ*". (קעה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף, טָמֵא הוּא לָכֶם, לֹא יֵאָכֵלוּ***". (קעו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - שֶׁקֶץ הוּא, לֹא יֵאָכֵל*". (קעז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ**". (קעח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא לָאֲוִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - לֹא תֹאכֵלוּם**". (קעט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ***". (קפ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מֵתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה***". (קפא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ***". (קפב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר מִן הַחַי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר***". (קפג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה*". (קפד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל דָּם, לֹא תֹאכְלוּ**". (קפה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז - לֹא תֹאכֵלוּ**". (קפו) שֶׁלֹּא לְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ***". (קפז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי" פַּעַם שְׁנִיָּה; כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁאֶחָד לְאִסּוּר בְּשׁוּל וְאֶחָד לְאִסּוּר אֲכִילָה*. (קפח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר שׁוֹר הַנִּסְקָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ*". (קפט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת תְּבוּאָה חֲדָשָׁה קֹדֶם הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶחֶם וְגוֹ' לֹא תֹאכְלוּ*". (קצ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָלִי לֹא תֹאכְלוּ*". (קצא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ*". (קצב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עָרְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים, לֹא יֵאָכֵל**". (קצג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע, וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם*"; זֶה הוּא אִסּוּר אֲכִילָה*. (קצד) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן נֶסֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם**". (קצה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת דֶּרֶךְ זוֹלֵל וְסוֹבֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּגֵנוּ זֶה זוֹלֵל וְסֹבֵא*". (קצו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֹנֶה*". (קצז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּפֶסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ*". (קצח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מַחְמֶצֶת, לֹא תֹאכְלוּ**". (קצט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ אַחַר חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ*". (ר) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ**". (רא) שֶׁלֹּא

1 יִמָּצֵא חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂאוֹר, לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם".
2 (רב) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן, וְלֹא דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ
3 יַיִן וְטַעֲמוֹ כְּטַעַם יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מִשְׁרַת
4 עֲנָבִים"; וַאֲפִלּוּ הֶחְמִיץ הַיַּיִן אוֹ דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ
5 הַיַּיִן, הֲרֵי זֶה אָסוּר עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ
6 שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה". (רג) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים לַחִים,
7 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲנָבִים לַחִים". (רד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים
8 יְבֵשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל". (רה) שֶׁלֹּא
9 יֹאכַל חַרְצַנִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵחַרְצַנִּים לֹא יֹאכֵל". (רו)
10 שֶׁלֹּא יֹאכַל זוּגִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַד זָג - לֹא יֹאכֵל".
11 (רז) שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא הַנָּזִיר לַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאָבִיו
12 וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא". (רח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בְּאֹהֶל הַמֵּת,
13 שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל נֶפֶשׁ מֵת, לֹא יָבֹא". (רט) שֶׁלֹּא יְגַלֵּחַ
14 הַנָּזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ". (רי)
15 שֶׁלֹּא לִקְצֹר כָּל הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְכַלֶּה פְּאַת
16 שָׂדְךָ לִקְצוֹר". (ריא) שֶׁלֹּא לִלְקֹט הַשִּׁבֳּלִים הַנּוֹפְלוֹת
17 בִּשְׁעַת קְצִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶקֶט קְצִירְךָ, לֹא תְלַקֵּט".
18 (ריב) שֶׁלֹּא לִבְצֹר עוֹלְלוֹת הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַרְמְךָ
19 לֹא תְעוֹלֵל". (ריג) שֶׁלֹּא לִלְקֹט פֶּרֶט הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר:
20 "וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט". (ריד) שֶׁלֹּא לִקַּח עֹמֶר
21 הַשִּׁכְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ"; וְכֵן כָּל
22 הָאִילָנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְכַפֵּאר אַחֲרֶיךָ". (רטו) שֶׁלֹּא
23 לִזְרֹעַ כִּלְאֵי זְרָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע
24 כִּלְאָיִם". (רטז) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם,
25 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאַיִם". (ריז) שֶׁלֹּא
26 לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּהֵמְתְּךָ
27 לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם". (ריח) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בִּשְׁנֵי
28 מִינֵי בְהֵמָה כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר
29 וּבַחֲמֹר יַחְדָּו". (ריט) שֶׁלֹּא לַחְסֹם בְּהֵמָה בִּשְׁעַת
30 מְלָאכָה בְּדָבָר שֶׁאוֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ וְנֶהֱנֵית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
31 תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ". (רכ) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֲדָמָה
32 בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע". (רכא) שֶׁלֹּא
33 לַעֲבֹד אִילָן בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר".
34 (רכב) שֶׁלֹּא לִקְצֹר סְפִיחֵי שְׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְרִין
35 בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא
36 תִקְצוֹר". (רכג) שֶׁלֹּא לֶאֱסֹף פֵּרוֹת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית
37 כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹסְפִין בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת
38 עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר". (רכד) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בִּשְׁנַת
39 יוֹבֵל בֵּין אֲדָמָה בֵּין אִילָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְרָעוּ".
40 (רכה) שֶׁלֹּא לִקְצֹר סְפִיחֵי יוֹבֵל כִּשְׁאָר הַשָּׁנִים,
41 שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ". (רכו) שֶׁלֹּא
42 לֶאֱסֹף פֵּרוֹת יוֹבֵל כַּאֲסִפַּת שְׁאָר שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ:
43 "וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת נִזְרֵיהָ". (רכז) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר שָׂדֶה
44 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִצְמִיתוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאָרֶץ, לֹא
45 תִמָּכֵר לִצְמִיתוּת". (רכח) שֶׁלֹּא לְשַׁנּוֹת מִגְרַשׁ הַלְוִיִּם
46 וּשְׂדוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, לֹא
47 יִמָּכֵר"; מִפְּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה שֶׁלֹּא
48 יִשְׁתַּנֶּה. (רכט) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב אֶת הַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר:
49 "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי"; אֶלָּא נוֹתְנִין לָהֶם
50 מַתְּנוֹתֵיהֶם וּמְשַׂמְּחִים אוֹתָם בָּהֶן בְּכָל רֶגֶל וָרֶגֶל.
51 (רל) שֶׁלֹּא יִתְבַּע הַלְוָאָה שֶׁעָבְרָה עָלֶיהָ שְׁבִיעִית,
52 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִגֹּשׁ אֶת רֵעֵהוּ". (רלא) שֶׁלֹּא יִמְנַע
53 מִלְּהַלְוֹת לְעָנִי מִפְּנֵי הַשְּׁמִטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ,
54 פֶּן יִהְיֶה דָּבָר". זֶה הַכְּלָל - כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר
55 'הִשָּׁמֶר' אוֹ 'פֶּן' אוֹ 'אַל', אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא
56 תַעֲשֶׂה. (רלב) שֶׁלֹּא יִמְנַע מִלְּהַחְיוֹת לְעָנִי וּמִלְּתֵּן לוֹ
57 מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ".
58 נִמְצָא: הַנּוֹתֵן צְדָקָה - עוֹשֶׂה מִצְוַת עֲשֵׂה; וְהַמַּעֲלִים
59 עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה - יָתֵר עַל שֶׁבִּטֵּל עֲשֵׂה, עָבַר עַל
60 לֹא תַעֲשֶׂה. (רלג) שֶׁלֹּא לִשְׁלֹחַ עֶבֶד עִבְרִי רֵיקָם
61 כְּשֶׁיֵּצֵא חָפְשִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם".
62 (רלד) שֶׁלֹּא יִתְבַּע הֶעָנִי בְּחוֹבוֹ כְּשֶׁיֵּדַע שֶׁהוּא עָנִי,
63 וְלֹא יָצַר לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה". (רלה)
64 שֶׁלֹּא לְהַלְוֹת בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת כַּסְפְּךָ
65 - לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ". (רלו) שֶׁלֹּא לִלְוֹת בְּרִבִּית,
66 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ"; כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי
67 הַשְּׁמוּעָה, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַלָּוֶה, שֶׁלֹּא יְנַשֵּׁךְ לַמַּלְוֶה.
68 (רלז) שֶׁלֹּא לְהַשִּׁית יָד בֵּין לָוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית, וְלֹא
69 לִהְיוֹת עָרֵב, וְלֹא עֵד, וְלֹא לִכְתֹּב שְׁטָר בֵּינֵיהֶם,
70 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ". (רלח) שֶׁלֹּא
71 לְאַחֵר פְּעֻלַּת שָׂכִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר
72 אִתְּךָ". (רלט) שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן בַּעַל חוֹבוֹ בִּזְרוֹעַ,
73 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ". (רמ)
74 שֶׁלֹּא לִמְנוֹעַ הָעֲבוֹט מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ
75 לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ"; כְּלוֹמַר, לֹא
76 תִּשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ עִמְּךָ, אֶלָּא הַשִּׁיבֵנוּ לוֹ בַּלַּיְלָה, הוּאיל
77 וְהוּא צָרִיךְ לוֹ בַּלַּיְלָה. (רמא) שֶׁלֹּא לְמַשְׁכֵּן
78 הָאַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה".
79 (רמב) שֶׁלֹּא לַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ,
80 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב". (רמג) שֶׁלֹּא לִגְנֹב
81 נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִגְנֹב"; זוֹ גְּנֵבַת נֶפֶשׁ.
82 (רמד) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִגְנֹבוּ"; זוֹ
83 גְּנֵבַת מָמוֹן. (רמה) שֶׁלֹּא לִגְזֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
84 תִגְזֹל". (רמו) שֶׁלֹּא לְהַסִּיג גְּבוּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
85 תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ". (רמז) שֶׁלֹּא לַעֲשֹׁק, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
86 תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ". (רמח) שֶׁלֹּא לְכַחֵשׁ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ,
87 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְכַחֲשׁוּ". (רמט) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע עַל
88 כְּפִירַת מָמוֹן חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְשַׁקְּרוּ";
89 כְּלוֹמַר, לֹא תִּשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר בְּמָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לַחֲבֵרְךָ בִּידֶךָ.
90 (רנ) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תּוֹנוּ
91 אִישׁ אֶת אָחִיו". (רנא) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּדִבָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
92 "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ"; זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים.

(רנב) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֶת הַגֵּר בִּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגֵר לֹא תוֹנֶה". (רנג) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֶת הַגֵּר בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ". (רנד) שֶׁלֹּא לְהַחֲזִיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַאֲדוֹנָיו שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו". (רנה) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בַּטּוֹב לוֹ, לֹא תּוֹנֶנּוּ". (רנו) שֶׁלֹּא לְעַנּוֹת יָתוֹם וְאַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן". (רנז) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי עֲבוֹדַת עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד". (רנח) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אוֹתוֹ מִמְכֶּרֶת עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד". (רנט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי בְּפֶרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ". (רס) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ הַגּוֹי לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לוֹ בְּפֶרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ". (רסא) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אָמָה עִבְרִיָּה לְאַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ". (רסב) שֶׁלֹּא לִמְנַע מֵאָמָה עִבְרִיָּה הַיְעוּדָה שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ, לֹא יִגְרָע"; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַנָּשִׁים. (רסג) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אִשֶּׁת יְפַת תֹּאַר לִהְיוֹת שִׁפְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִמְכְּרֶנָּה". (רסד) שֶׁלֹּא לִכְבֹּשׁ אִשֶּׁת יְפַת תֹּאַר לִהְיוֹת שִׁפְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ". (רסה) שֶׁלֹּא לַחְמֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ". (רסו) שֶׁלֹּא לְהִתְאַוּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ". (רסז) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה מִן הַמֻּחְבָּר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחָרְמֵשׁ לֹא תָנִיף". (רסח) שֶׁלֹּא יִקַּח הַשָּׂכִיר יָתֵר עַל אֲכִילָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ; וְאֶל כֶּלְיְךָ, לֹא תִתֵּן". (רסט) שֶׁלֹּא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם*". (רע) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ בְּהֵמָה רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְאֶה חֲמוֹר אָחִיךָ*". (רעא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עָוֶל בְּמִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב מַזְהִיר: לֹא תַּעֲשׂוּ עָוֶל בְּמִשְׁפַּט הַמִּדָּה. (רעב) שֶׁלֹּא לִהְיוֹת אֶצְלֵנוּ אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ וְגוֹ'". (רעג) שֶׁלֹּא לְעַוֵּל הַמִּשְׁפָּט, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט*". (רעד) שֶׁלֹּא לִקַּח שֹׁחַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֹׁחַד, לֹא תִקָּח*". (רעה) שֶׁלֹּא לְכַבֵּד גָּדוֹל בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל*". (רעו) שֶׁלֹּא יִירָא הַדַּיָּן בַּדִּין מֵאָדָם רַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ*". (רעז) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל עָנִי בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדַל, לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ*". (רעח) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט אָדָם חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ"; זֶה אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹת. (רעט) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל הַמַּזִּיק בְּדִינֵי קְנָסוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ*". (רפ) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּרִים וִיתוֹמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם*". (רפא) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מֵאֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין וְאֵין חֲבֵרוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא*". (רפב) שֶׁלֹּא לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים בְּדִבְרֵי נְפָשׁוֹת, אִם הָיוּ הַמַּחֲיִבִין יוֹתֵר עַל הַמְזַכִּין אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת**". (רפג) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד חוֹבָה מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת תְּחִלָּה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב, לִנְטֹת**". (רפד) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת בַּדַּיָּנִין אָדָם שֶׁאֵינוֹ חָכָם בְּדִינֵי תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חָכָם בְּחָכְמוֹת אֲחֵרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט**". (רפה) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר*". (רפו) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע, לִהְיֹת עֵד חָמָס**". (רפז) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת בְּעֵדוּת בָּנִים, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קְרוֹבִים. (רפח) שֶׁלֹּא לִכְרֹת הַדִּין עַל פִּי עֵד אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ*". (רפט) שֶׁלֹּא לַחֲרֹג נָקִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַרְצַח*". (רצ) שֶׁלֹּא לַחְתֹּךְ הַדִּין בְּאֹמֶד הַדַּעַת, עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵי עֵדִים גּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג***". (רצא) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בַּדִּין שֶׁהֵעִיד בּוֹ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֵד אֶחָד, לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ*". (רצב) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג מְחֻיָּב הֲרִיגָה קֹדֶם שֶׁיֵּעָמֵד בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ, עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה**". (רצג) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף, אֶלָּא הוֹרְגִין אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לַנִּרְדָּף וְיַהַרְגֶנּוּ אוֹ יִגְלֶה עֶרְוָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִצַּתָּה אֶת כַּפָּהּ, לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ**". (רצד) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ הָאָנוּס, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר**". (רצה) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר מִן הָרוֹצֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ*". (רצו) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר בְּגָלוּת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר, לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ*". (רצז) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל הַדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ*". (רצח) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ מִכְשׁוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ**". (רצט) שֶׁלֹּא לְהַכְשִׁיל תָּם בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי עִוֵּר, לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל**". (ש) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף בְּמַלְקוּת הַמְחֻיָּב מַלְקוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוֹסִיף; פֶּן יוֹסִיף*****". (שא) שֶׁלֹּא לְרַגֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ**". (שב) שֶׁלֹּא לִשְׂנֹא בַּלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ*". (שג) שֶׁלֹּא לְהַלְבִּין פְּנֵי אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ, וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא*". (שד) שֶׁלֹּא לִנְקֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקֹּם*". (שה) שֶׁלֹּא לִנְטֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִטֹּר**". (שו) שֶׁלֹּא לִקַּח אֵם עַל הַבָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים**". (שז) שֶׁלֹּא לְגַלֵּחַ שְׂעַר הַנִּתָּק,

1 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ". (שח) שֶׁלֹּא לִתְלֹשׁ
2 סִימָנֵי צָרַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת".
3 (שט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד וְלִזְרֹעַ בְּנַחַל אֵיתָן, שֶׁנֶּאֱמַר:
4 "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ, וְלֹא יִזָּרֵעַ". (שי) שֶׁלֹּא לְהַחְיוֹת
5 מְכַשֵּׁף, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה". (שיא) שֶׁלֹּא
6 יִתְחַיֵּב חָתָן בִּדְבָר מִצְרְכֵי צִבּוּר כָּל שְׁנָתוֹ, כְּגוֹן צָבָא
7 וּשְׁמִירַת הַחוֹמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵצֵא
8 בַּצָּבָא, וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר". (שיב) שֶׁלֹּא
9 לְהַמְרוֹת עַל פִּי בֵּית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִכָּל
10 הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ". (שיג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל
11 מִצְוֹות הַתּוֹרָה, בֵּין תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בֵּין בְּפֵרוּשָׁהּ
12 שֶׁקִּבְּלוּ עַל פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי
13 מְצַוֶּה אֶתְכֶם - אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת; לֹא תֹסֵף עָלָיו".
14 (שיד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִכָּל מִצְוֹות הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
15 "וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ". (שטו) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַדַּיָּן,
16 שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל". (שטז) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל
17 הַנָּשִׂיא, וְהוּא הַמֶּלֶךְ אוֹ רֹאשׁ יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
18 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ, לֹא תָאֹר". (שיז) שֶׁלֹּא
19 לְקַלֵּל אֶחָד מִשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְקַלֵּל
20 חֵרֵשׁ". (שיח) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר:
21 "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוּמָת". (שיט) שֶׁלֹּא
22 לְהַכּוֹת אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת
23 יוּמָת". (שכ) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר:
24 "לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה". (שכא) שֶׁלֹּא לְהַלֵּךְ חוּץ
25 לִתְחוּם מְדִינָה כְּהוֹלְכֵי דְּרָכִים בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל
26 יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ". (שכב) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת,
27 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מֹשְׁבֹתֵיכֶם". (שכג)
28 שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בָּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר:
29 "כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם". (שכד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת
30 מְלָאכָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלָאכָה
31 לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם". (שכה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּחַג
32 הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
33 תַעֲשׂוּ". (שכו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
34 הַשְּׁבִיעִי, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
35 תַעֲשׂוּ". (שכז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם
36 הַכִּפּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ".
37 (שכח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג,
38 שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ". (שכט)
39 שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג, שֶׁנֶּאֱמַר
40 בּוֹ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ". (של) שֶׁלֹּא
41 לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמְּךָ הִיא, לֹא תְגַלֶּה
42 עֶרְוָתָהּ". (שלא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר:
43 "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ לֹא תְגַלֶּה". (שלב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת
44 אֵשֶׁת אָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה".
45 (שלג) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ מִן הָאָב אוֹ מִן
46 הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ,
47 אֲחוֹתְךָ הִיא - לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ". (שלד) שֶׁלֹּא
48 לְגַלּוֹת עֶרְוַת בַּת הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ".
49 (שלה) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת בַּת הַבַּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ
50 בַּת בִּתְּךָ, לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן". (שלו) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת
51 עֶרְוַת הַבַּת; וְלָמָּה לֹא נִתְפָּרְשָׁה בַּתּוֹרָה? מִפְּנֵי שֶׁאָסַר
52 בַּת הַבַּת, שָׁתַק מִן הַבַּת; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ,
53 שֶׁאִסּוּר הַבַּת מְגוּפֵי תּוֹרָה, כְּשֶׁאָר עֲרָיוֹת. (שלז)
54 שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת
55 אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה". (שלח) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת
56 אִשָּׁה וּבַת בִּנָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת בַּת בִּנָּהּ". (שלט)
57 שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת
58 בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח". (שמ) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת
59 הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה".
60 (שמא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת הָאָב, שֶׁנֶּאֱמַר:
61 "עֶרְוַת אֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שמב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת
62 עֶרְוַת אֵשֶׁת אֲחִי הָאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא
63 תִקְרַב, דֹּדְתְּךָ הִיא". (שמג) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת
64 הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת כַּלָּתְךָ, לֹא תְגַלֶּה". (שמד)
65 שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אָח, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֵשֶׁת
66 אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שמה) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת
67 אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח".
68 (שמו) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת נִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל אִשָּׁה
69 בִּנְדַּת טֻמְאָתָהּ - לֹא תִקְרַב". (שמז) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת
70 עֶרְוַת אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ - לֹא
71 תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע". (שמח) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם בְּהֵמָה,
72 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע".
73 (שמט) שֶׁלֹּא תָּבִיא אִשָּׁה בְּהֵמָה עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר:
74 "וְאִשָּׁה לֹא תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ". (שנ) שֶׁלֹּא
75 לִשְׁכַּב עִם זָכָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת זָכָר - לֹא תִשְׁכַּב".
76 (שנא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת הָאָב עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:
77 "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שנב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת
78 אֲחִי הָאָב עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא
79 תְגַלֶּה". (שנג) שֶׁלֹּא לִקְרַב לָעֲרָיוֹת בִּדְבָרִים הַמְּבִיאִין
80 לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה, כְּגוֹן חִבּוּק וְנִשּׁוּק וּרְמִיזָה וּקְפִיצָה,
81 שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ, לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת
82 עֶרְוָה"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לִקְרֻבָה
83 הַמְּבִיאָה לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה. (שנד) שֶׁלֹּא יִשָּׂא מַמְזֵר
84 בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'".
85 (שנה) שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קְדֵשָׁה, וְהִיא הַנִּבְעֶלֶת בְּלֹא כְּתֻבָּה
86 וְקִדּוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה". (שנו) שֶׁלֹּא
87 יַחֲזִיר הַמְגֹרָשׁ גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת לְאַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר:
88 "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב
89 לְקַחְתָּהּ". (שנז) שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא הַיְבָמָה לְאִישׁ זָר חוּץ
90 מִיְּבָמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת". (שנח)
91 שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּכַל
92 שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו". (שנט) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ מוֹצִיא שֵׁם רַע

אֶת אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו". (שס) שֶׁלֹּא יִקַּח סָרִיס בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבֹא פְצוּעַ דַּכָּא". (שסא) שֶׁלֹּא לְסָרֵס זָכָר מִכָּל הַמִּינִין, לֹא אָדָם וְלֹא בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ". (שסב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת עַל יִשְׂרָאֵל אִישׁ מִקְּהַל גֵּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי". (שסג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה הַמֶּלֶךְ סוּסִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים". (שסד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה הַמֶּלֶךְ נָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים". (שסה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ הַמֶּלֶךְ כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֶסֶף וְזָהָב, לֹא יַרְבֶּה לוֹ מְאֹד".

אֵלּוּ הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, הֵן וּכְלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן; וְכָל אוֹתָן הַכְּלָלוֹת וְהַדִּקְדּוּקִין וְהַבֵּאוּרִין שֶׁל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, הִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁקִּבְּלוּ בֵּית דִּין מִפִּי בֵּית דִּין. וְיֵשׁ מִצְוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ אַחַר מַתַּן תּוֹרָה, וְקָבְעוּ אוֹתָן נְבִיאִים וַחֲכָמִים, וּפָשְׁטוּ בְּכָל יִשְׂרָאֵל - כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, וְנֵר חֲנֻכָּה, וְתַעֲנִית תִּשְׁעָה בְּאָב, וְדָדִים, וְעֵרוּבִין. וְיֵשׁ לְכָל מִצְוָה וּמִצְוָה מֵאֵלּוּ פֵּרוּשִׁין וְדִקְדּוּקִין; וְהַכֹּל יִתְבָּאֵר בְּחִבּוּר זֶה.

כָּל אֵלּוּ הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ - חַיָּבִין אָנוּ לְקַבְּלָם וּלְשָׁמְרָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר וכו'"; וְאֵינָן תּוֹסֶפֶת עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה. וְעַל מָה הִזְהִירָה תּוֹרָה, "לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"? שֶׁלֹּא יִהְיֶה נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר, וְלוֹמַר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּהוּ בְּמִצְוָה זוֹ לְהוֹסִיפָהּ לְמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אוֹ לְחַסֵּר אַחַת מֵאֵלּוּ הַשֵּׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ בֵּית דִּין עִם נָבִיא שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן מִצְוָה דֶּרֶךְ תַּקָּנָה, אוֹ דֶּרֶךְ הוֹרָאָה, אוֹ דֶּרֶךְ גְּזֵרָה - אֵין זוֹ תּוֹסֶפֶת; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמְרוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּה לַעֲשׂוֹת עֵרוּב אוֹ לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה בְּעוֹנָתָהּ. וְאֵלּוּ אָמְרוּ כֵּן, הָיוּ מוֹסִיפִין עַל הַתּוֹרָה. אֶלָּא כָּךְ אָנוּ אוֹמְרִים, שֶׁהַנְּבִיאִים עִם בֵּית דִּין תִּקְּנוּ וְצִוּוּ לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה בְּעוֹנָתָהּ כְּדֵי לְהַזְכִּיר שְׁבָחָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּתְשׁוּעוֹת שֶׁעָשָׂה לָנוּ, וְהָיָה קָרוֹב לְשַׁוְּעֵנוּ כְּדֵי לְבָרְכוֹ וּלְהַלְּלוֹ, וּכְדֵי לְהוֹדִיעַ לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים שֶׁאֱמֶת מַה שֶׁהִבְטִיחָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִי גוֹי גָּדוֹל, אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו". וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הִיא כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא תַעֲשֶׂה.

יום חמישי ז' תמוז ה'תשפ"א

וְרָאִיתִי לְחַלֵּק חִבּוּר זֶה לְאַרְבָּעָה עָשָׂר סְפָרִים:

סֵפֶר רִאשׁוֹן - אֶכְלֹל בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן עִקַּר דַּת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ אוֹתָם תְּחִלַּת הַכֹּל - כְּגוֹן יִחוּד שְׁמוֹ בָּרוּךְ הוּא, וְאִסּוּר עֲבוֹדָה זָרָה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר הַמַּדָּע'.

סֵפֶר שֵׁנִי - אֶכְלֹל בּוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן תְּדִירוֹת, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהֶן כְּדֵי לֶאֱהֹב אֶת הַמָּקוֹם וּלְזָכְרוֹ תָּמִיד - כְּגוֹן קְרִיאַת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּתְפִלִּין, וּבְרָכוֹת; וּמִילָה בִּכְלָל, לְפִי שֶׁהוּא אוֹת בִּבְשָׂרֵנוּ לְהַזְכִּיר תָּמִיד בְּשָׁעָה שֶׁאֵין שָׁם לֹא תְּפִלִּין וְלֹא צִיצִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר אַהֲבָה'.

סֵפֶר שְׁלִישִׁי - אֶכְלֹל בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן בִּזְמַנִּים יְדוּעִים - כְּגוֹן שַׁבָּת, וּמוֹעֲדוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר זְמַנִּים'.

סֵפֶר רְבִיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁל בְּעִילָה - כְּגוֹן קִדּוּשִׁין וְגֵרוּשִׁין, וְיִבּוּם וַחֲלִיצָה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר נָשִׁים'.

סֵפֶר חֲמִישִׁי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁל בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת, וּמִצְוֹת שֶׁל מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת - לְפִי שֶׁבִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הָאֵלּוּ קִדְּשָׁנוּ הַמָּקוֹם וְהִבְדִּילָנוּ מִן הָאֻמּוֹת, בַּעֲרָיוֹת וּבְמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, וּבִשְׁנֵיהֶם נֶאֱמַר: "וָאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים", "אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קְדֻשָּׁה'.

סֵפֶר שִׁשִּׁי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁיִּתְחַיֵּב אָדָם בָּהֶן מִי שֶׁאָסַר עַצְמוֹ בִּדְבָרִים - כְּגוֹן שְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר הַפְּלָאָה'.

סֵפֶר שְׁבִיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵם בְּזֶרַע הָאָרֶץ - כְּגוֹן שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת, וּמַעֲשְׂרוֹת וּתְרוּמוֹת, וּשְׁאָר מִצְוֹת הַנִּגְלָלִין עִמָּהֶן מֵעִנְיָנָם. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר זְרָעִים'.

סֵפֶר שְׁמִינִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵם בְּבִנְיַן מִקְדָּשׁ וְקָרְבְּנוֹת צִבּוּר הַתְּמִידִין. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר עֲבוֹדָה'.

סֵפֶר תְּשִׁיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵן בְּקָרְבָּנוֹת הַיָּחִיד. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קָרְבָּנוֹת'.

סֵפֶר עֲשִׂירִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵן בְּטָהֳרוֹת וְטֻמְאוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר טָהֳרָה'.

סֵפֶר אַחַד עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְיֵשׁ בָּהֶן הֶזֵּק תְּחִלָּה בַּמָּמוֹן אוֹ בַּגּוּף. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר נְזִיקִין'.

סֵפֶר שְׁנֵים עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת מְכִירָה וּקְנִיָּה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קִנְיָן'.

סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, בִּשְׁאָר דִּינִין שֶׁאֵין בִּתְחִלָּתָן הֶזֵּק - כְּגוֹן שׁוֹמְרִין, וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת, וּטְעָנוֹת וּכְפִירוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר מִשְׁפָּטִים'.

סֵפֶר אַרְבָּעָה עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵן מְסוּרִין

לְסַנְהֶדְרִין - כְּגוֹן מִיתוֹת בֵּית דִּין, וְקַבָּלַת עֵדוּת, וְדִין הַמֶּלֶךְ וּמִלְחֲמוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר שׁוֹפְטִים'.

וְזֶה הוּא חִלּוּק הֲלָכוֹת שֶׁל חִבּוּר זֶה לְפִי עִנְיְנֵי הַסְּפָרִים, וְחִלּוּק הַמִּצְוֹת לְפִי עִנְיְנֵי הַהֲלָכוֹת.

וְעַתָּה אַתְחִיל לְבָאֵר כָּל מִשְׁפְּטֵי מִצְוָה וּמִצְוָה וְכָל הַדִּינִים הַנִּכְלָלִים עִמָּהּ מֵעִנְיָנָהּ עַל סֵדֶר הַהֲלָכוֹת בְּעֶזְרַת אֵל שַׁדַּי.

סֵפֶר הַמַּדָּע

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, הִלְכוֹת דֵּעוֹת, הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם, הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ; (ב) שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ זוּלָתִי ה'; (ג) לְיַחֲדוֹ; (ד) לְאַהֲבוֹ; (ה) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ; (ו) לְקַדְּשׁוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לְחַלֵּל שְׁמוֹ; (ח) שֶׁלֹּא לְאַבֵּד דְּבָרִים שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶן; (ט) לִשְׁמֹעַ מִן הַנָּבִיא הַמְדַבֵּר בִּשְׁמוֹ; (י) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

מצות ידיעת ה'.

שיטת הרמב"ם היא, שמצות ידיעת ה' אינה רק ידיעה כללית על הימצאות ה' או אמונה בקיומו אלא שהיא חובת האדם ללמוד ולהתבונן בגדלות ה' כפי יכולתו והשגתו, שיטתו זו מוכחת מכמה מקומות:

א: מצות ידיעת ה' מופיעה גם בתחילת מנין המצוות וגם בפתיחת הל' יסודי התורה, אבל בהל' יסוה"ת הקדים לה הרמב"ם חמש הלכות המבארות כמה וכמה פרטים בתיאור ה"מצוי ראשון", ורק בהלכה ו' כתב "וידיעת דבר זה מצות־עשה, שנאמר אנכי ה' אלקיך" כי כדי לקיים את המצוה צריכים ללמוד ולדעת כמה וכמה עניינים הנוגעים ל"מצוי ראשון".

ב: מלשון הרמב"ם שכתב: "**לידע** שיש שם אלוקה" ו"**לידע** שיש שם מצוי ראשון", וכך גם במצות אחדות ה', מסיים "**וידיעת** דבר זה מ"ע", ולא כתב **והאמנת** דבר זה. כי המצוה היא על ידיעה שכלית ולא רק על אמונה במציאות ה'. לכן גם לא הסתפק בחמש ההלכות הנ"ל אלא האריך בשאר ההלכות שעד סוף הפרק בפירוט עניינים הנוגעים לידיעת ה', כי זה נוגע לחיוב שהוא "לידע", כיון שרק כאשר יודעים את השקו"ט בעניינים אלה, ועכ"פ את הידיעות והחקירות והבחינות היסודיות, אזי יוצאים ידי חובת המצוה - "לידע את ה".

ג: מקורו של הרמב"ם הוא מהזוהר, ועל כן נכתב בהקבלה מדוייקת ללשונו: "וידעתם כי אני ה' אלקיכם וגו' פקודא דא קדמאה דכל פקודין (יסוד היסודות)...למנדע ליה לקוב"ה (לידע שיש שם מצוי ראשון) דאית שליטא עילאה דאיהו ריבון עלמא וברא עלמין כולהו שמיא וארעא וכל חיליהון (והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם כו')". והלא גם הזוהר מביא כל הנ"ל על הפסוק "**וידעתם** כי אני כו'", ועליו אמר החיוב "למנדע לי' לקוב"ה", ומכאן גם מקור שיטתו של הרמב"ם שחיוב המצוה הוא **לידע** כל הפרטים במצוי הראשון ולא רק להאמין.

ד: בתחילת פרק שני מהל' יסוה"ת, כתב אודות מצות אהבת ה': "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ - מיד הוא אוהב כו'. ואח"כ במשך שלושה פרקים מפרט הרמב"ם את "מעשיו וברואיו הנפלאים" בפרק אחד על המלאכים, ובשני הפרקים שלאחריו על מעשה בראשית. ולכאורה, ספר ה'יד' הוא ספר "הלכות הלכות", ומדוע כתב הרמב"ם את כל הפרטים הנ"ל. אלא שחייבים לומר שענייינים אלו הם לא להתבוננות שעל־ידה מגיעים אחרי זמן לאהבת ה' ויראתו אלא שהם חלק ממצות ידיעת ה'. לכן הביא הרמב"ם את ה"כללים הגדולים ממעשה רבון העולמים", כיון שידיעתם היא חלק ממצות ידיעת ה'.

(על־פי לקו"ש חלק י"א עמוד 279)

הִלְכוֹת דֵּעוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהִדַּמּוֹת בִּדְרָכָיו; (ב) לְהִדַּבֵּק בְּיוֹדְעָיו; (ג) לֶאֱהֹב אֶת הָרֵעִים; (ד) לֶאֱהֹב אֶת הַגֵּרִים; (ה) שֶׁלֹּא לִשְׂנֹא אַחִים; (ו) לְהוֹכִיחַ; (ז) שֶׁלֹּא לְהַלְבִּין פָּנִים; (ח) שֶׁלֹּא לְעַנּוֹת אֶמְלָלִין; (ט) שֶׁלֹּא לֵילֵךְ רָכִיל; (י) שֶׁלֹּא לִנְקֹם; (יא) שֶׁלֹּא לִנְטֹר.

הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת - (א) לִלְמֹד תּוֹרָה; (ב) לְכַבֵּד מְלַמְּדֶיהָ וְיוֹדְעֶיהָ.

הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַחַת וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְתֵשַׁע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לִפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה; (ב) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר הִרְהוּר הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם; (ג) שֶׁלֹּא לְגַדֵּף; (ד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ; (ה) שֶׁלֹּא יִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל לְעַצְמוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאִי; (ט) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ אֲחֵרִים אַחֲרֶיהָ; (י) לִשְׂרֹף עִיר הַנִּדַּחַת; (יא) שֶׁלֹּא לִבְנוֹתָהּ; (יב) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת מִכָּל מָמוֹנָהּ; (יג) שֶׁלֹּא לְהָסִית לְעָבְדָהּ; (יד) שֶׁלֹּא לֶאֱהֹב הַמֵּסִית; (טו) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב שֹׂנְאָתוֹ; (טז) שֶׁלֹּא לְהַצִּילוֹ; (יז) שֶׁלֹּא לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת; (יח) שֶׁלֹּא

יִמָּנַע מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה; (יט) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ; (כ) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מִן הַמִּתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ; (כא) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשֶׁקֶר, וַאֲפִלּוּ בְּשֵׁם ה'; (כב) שֶׁלֹּא לָגוּר מֵהַרִיגַת נְבִיא שֶׁקֶר; (כג) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה; (כד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹב; (כה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת יִדְּעוֹנִי; (כו) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ; (כז) שֶׁלֹּא לְהָקִים מַצֵּבָה; (כח) שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲוֹות עַל אֶבֶן מַשְׂכִּית; (כט) שֶׁלֹּא לִטַּע אֲשֵׁרָה; (ל) לְאַבֵּד עֲבוֹדָה זָרָה וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בִּשְׁבִילָהּ; (לא) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ; (לב) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בְּצִפּוּי נֶעֱבָד; (לג) שֶׁלֹּא לִכְרֹת בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה; (לד) שֶׁלֹּא לָחוֹן עֲלֵיהֶם; (לה) שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֵנוּ; (לו) שֶׁלֹּא לִנְהוֹג בְּמִנְהָגוֹתֵיהֶם וּבְמַלְבּוּשָׁם; (לז) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ; (לח) שֶׁלֹּא לְקָסֵם; (לט) שֶׁלֹּא לְעוֹנֵן; (מ) שֶׁלֹּא לַחְבֹּר חֶבֶר; (מא) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ אֶל הַמֵּתִים; (מב) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּאוֹב; (מג) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּיִדְּעוֹנִי; (מד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף; (מה) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת רֹאשׁ; (מו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית פְּאַת זָקָן; (מז) שֶׁלֹּא יַעֲבֶה אִישׁ עֲדֵי אִשָּׁה; (מח) שֶׁלֹּא תַּעֲבֶה אִשָּׁה עֲדֵי אִישׁ; (מט) שֶׁלֹּא לִכְתֹּב קַעֲקַע; (נ) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד; (נא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת.

הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא שֶׁיָּשׁוּב הַחוֹטֵא מֵחֶטְאוֹ לִפְנֵי ה', וְיִתְוַדֶּה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים - שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מֵהֶם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְתֵשַׁע וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר אַהֲבָה

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קְרִיַּת שְׁמַע, הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה, הִלְכוֹת צִיצִית, הִלְכוֹת בְּרָכוֹת, הִלְכוֹת מִילָה.

הִלְכוֹת קְרִיַּת שְׁמַע. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִקְרוֹת קְרִיַּת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בַּיּוֹם.

הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה: (א) לַעֲבֹד אֶת ה' בִּתְפִלָּה בְּכָל יוֹם; (ב) לְבָרֵךְ כֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם.

הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִהְיוֹת תְּפִלִּין עַל הָרֹאשׁ; (ב) לְקָשְׁרָן עַל הַיָּד; (ג) לִקְבֹּעַ מְזוּזָה בְּפִתְחֵי הַשְּׁעָרִים; (ד) לִכְתֹּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ; (ה) לִכְתֹּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שֵׁנִי לְעַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה.

הִלְכוֹת צִיצִית. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לַעֲשׂוֹת צִיצִית עַל כַּנְפֵי הַכְּסוּת.

הִלְכוֹת בְּרָכוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְבָרֵךְ אֶת שְׁמוֹ אַחַר אֲכִילָה.

הִלְכוֹת מִילָה. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לָמוּל אֶת הַזְּכָרִים בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה.

סֵפֶר זְמַנִּים

הִלְכוֹתָיו עֶשֶׂר, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שַׁבָּת, הִלְכוֹת עֵרוּבִין, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב, הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה, הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב, הִלְכוֹת שְׁקָלִים, הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת, הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה.

הִלְכוֹת שַׁבָּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) שֶׁלֹּא לָצֵאת חוּץ לַגְּבוּל בְּשַׁבָּת; (ד) שֶׁלֹּא לָעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת; (ה) לְקַדֵּשׁ הַיּוֹם בִּזְכִירָה.

הִלְכוֹת עֵרוּבִין. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים וְאֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן.

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁבֹּת בּוֹ מִמְּלָאכָה; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ.

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁבֹּת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ה) לִשְׁבֹּת בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת; (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ז) לִשְׁבֹּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ט) לִשְׁבֹּת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג; (י) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (יא) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג; (יב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה.

הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה; (ב) לְהַשְׁבִּית שְׂאוֹר מֵאַרְבָּעָה עָשָׂר; (ג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ה) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ו) שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ז) לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח; (ח) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה.

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ

מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי; (ב) לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג; (ג) לִטֹּל לוּלָב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג.

הִלְכוֹת שְׁקָלִים. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִתֵּן כָּל אִישׁ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְחַשֵּׁב וְלֵידַע וְלִקְבֹּעַ חֳדָשִׁים בְּאֵיזֶה יוֹם הוּא תְּחִלַּת כָּל חֹדֶשׁ וָחֹדֶשׁ מֵחֳדְשֵׁי הַשָּׁנָה.

הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְהִתְעַנּוֹת וְלִזְעֹק לִפְנֵי ה' בְּכָל עֵת צָרָה גְּדוֹלָה שֶׁתָּבוֹא עַל הַצִּבּוּר.

הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵינָן מִן הַמִּנְיָן.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים - תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מֵהֶן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְיֵשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ מִצְוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

סֵפֶר נָשִׁים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת אִישׁוּת, הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין, הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה, הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה, הִלְכוֹת שׁוֹטָה.

הִלְכוֹת אִישׁוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשָּׂא אִשָּׁה בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ב) שֶׁלֹּא תִּבְעַל אִשָּׁה בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ג) שֶׁלֹּא יִמְנַע שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה; (ד) לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת מִמֶּנָּה.

הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת - (א) מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא שֶׁיְּגָרֵשׁ הַמְגֹרָשׁ בְּסֵפֶר; (ב) שֶׁלֹּא יַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִשֶּׁנִּשֵּׂאת.

הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְיַבֵּם; (ב) לַחֲלֹץ; (ג) שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זָר עַד שֶׁתָּסוּר רְשׁוּת הַיָּבָם מֵעָלֶיהָ.

הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְקַנֵּס הַמְפַתֶּה; (ב) שֶׁיִּשָּׂא הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ הָאוֹנֵס; (ד) שֶׁתִּשֹּׁב אֵשֶׁת מוֹצִיא שֵׁם רַע תַּחַת בַּעֲלָהּ לְעוֹלָם; (ה) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ מוֹצִיא שֵׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ.

הִלְכוֹת שׁוֹטָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - (א) מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לַעֲשׂוֹת לְשוֹטָה כְּתוֹרַת הַקְּנָאוֹת הַסִּדּוּרָה בַּתּוֹרָה; (ב) שֶׁלֹּא לִתֵּן שֶׁמֶן עַל קָרְבָּנָהּ; (ג) שֶׁלֹּא לִתֵּן עָלָיו לְבוֹנָה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שִׁבְעָה עֶשְׂרֵה - מֵהֶן תֵּשַׁע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה.

סֵפֶר קְדֻשָּׁה

הִלְכוֹתָיו שָׁלֹשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה, הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, הִלְכוֹת שְׁחִיטָה.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לָבֹא עַל הָאֵם; (ב) שֶׁלֹּא לָבֹא עַל אֵשֶׁת אָב; (ג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אָחוֹת; (ד) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת אֵשֶׁת אָב; (ה) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת הַבֵּן; (ו) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת; (ז) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת הַבַּת; (ח) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבִתָּהּ; (ט) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ; (י) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ; (יא) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֲחוֹת אָב; (יב) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֲחוֹת אֵם; (יג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֶשֶׁת אֲחִי הָאָב; (יד) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֶשֶׁת הַבֵּן; (טו) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֶשֶׁת אָח; (טז) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ; (יז) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם בְּהֵמָה; (יח) שֶׁלֹּא תָּבִיא אִשָּׁה בְּהֵמָה עָלֶיהָ; (יט) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם זָכָר; (כ) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אָב; (כא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחִי הָאָב; (כב) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֶשֶׁת אִישׁ; (כג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל נִדָּה; (כד) שֶׁלֹּא לְהִתְחַתֵּן בַּגּוֹיִם; (כה) שֶׁלֹּא יָבוֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בַּקָּהָל; (כו) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי מִצְּרִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל; (כז) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי אֲדוֹמִי מִלָّבוֹא בַּקָּהָל; (כח) שֶׁלֹּא יָבוֹא מַמְזֵר בַּקָּהָל; (כט) שֶׁלֹּא יָבוֹא סָרִיס בַּקָּהָל; (ל) שֶׁלֹּא לְסָרֵס זָכָר, אֲפִלּוּ בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף; (לא) שֶׁלֹּא יִשָּׂא כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה; (לב) שֶׁלֹּא יִבְעֹל כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, אֲפִלּוּ בְּלֹא קִדּוּשִׁין; (לג) שֶׁיִּשָּׂא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּתוּלָה בְּנַעֲרוּתָהּ; (לד) שֶׁלֹּא יִשָּׂא כֹּהֵן גְּרוּשָׁה; (לה) שֶׁלֹּא יִשָּׂא זוֹנָה; (לו) שֶׁלֹּא יִשָּׂא חֲלָלָה; (לז) שֶׁלֹּא יִקְרַב אָדָם לְאַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בָּעַל.

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה, לְהַבְדִּיל בֵּין טְמֵאָה לִטְהוֹרָה; (ב) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי הָעוֹף, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ג) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָּגִים, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ד) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי חֲגָבִים, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה; (ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא; (ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּגִים טְמֵאִים; (ח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף; (ט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ; (י) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ; (יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא לָאָרֶץ; (יב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם; (יג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נְבֵלָה;

(יד) שֶׁלֹּא לִיהָנוֹת בְּשׂוֹר הַנִּסְקָל; (טו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
טְרֵפָה; (טז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר מִן הַחַי; (יז) שֶׁלֹּא
לֶאֱכֹל דָּם; (יח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה;
(יט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה; (כ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר
בְּחָלָב; (כא) שֶׁלֹּא לְבַשְּׁלוֹ; (כב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל לֶחֶם
תְּבוּאָה חָדָשׁ; (כג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן הֶחָדָשׁ;
(כד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ; (כה) שֶׁלֹּא
לֶאֱכֹל עָרְלָה; (כו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם; (כז)
שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טֶבֶל; (כח) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ.

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חֲמֵשׁ מִצְוֹות - שָׁלֹשׁ
מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא
פִּרְטָן: (א) לִשְׁחֹט, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל; (ב) שֶׁלֹּא
לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד; (ג) לְכַסּוֹת דַּם
חַיָּה וָעוֹף; (ד) שֶׁלֹּא לִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים; (ה)
לְשַׁלֵּחַ הָאֵם, אִם לְקָחָהּ עַל הַבָּנִים.
נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שִׁבְעִים -
מֵהֶן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים מִצְוֹות לֹא
תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר הַפְּלָאָה

הִלְכוֹתָיו אַרְבַּע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת,
הִלְכוֹת נְדָרִים, הִלְכוֹת נְזִירוּת, הִלְכוֹת עֲרָכִין
וַחֲרָמִים.

הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות - אַחַת
מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא
פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע בִּשְׁמוֹ לַשֶּׁקֶר; (ב) שֶׁלֹּא
לִשָּׁא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא; (ג) שֶׁלֹּא לִכְפֹּר בְּפִקָּדוֹן; (ד)
שֶׁלֹּא לִישָׁבַע עַל כְּפִירַת מָמוֹן; (ה) לִישָׁבַע בִּשְׁמוֹ
בֶּאֱמֶת.

הִלְכוֹת נְדָרִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹות - שְׁתַּיִם
מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא
פִּרְטָן: (א) שֶׁיִּשְׁמֹר מוֹצָא שְׂפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁנָּדַר;
(ב) שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ; (ג) שֶׁיּוּפַר הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׁבוּעָה,
וְזֶה הוּא הֵפֵר נְדָרִים הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב.

הִלְכוֹת נְזִירוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹות - שְׁתַּיִם
מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא
פִּרְטָן: (א) שֶׁיְּגַדֵּל הַנָּזִיר פֶּרַע; (ב) שֶׁלֹּא יְגַלַּח שְׂעָרוֹ
כָּל יְמֵי נִזְרוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן וְלֹא תַּעֲרֹבֶת
יַיִן, וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֶׁלָּהֶן; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים
לַחִים; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל צִמּוּקִין; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל
חַרְצַנִּים; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל זַגִּין; (ח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְאֹהֶל
הַמֵּת; (ט) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לַמֵּתִים; (י) שֶׁיְּגַלַּח עַל
הַקָּרְבָּנוֹת, כְּשֶׁיַּשְׁלִים נִזִּירוּתוֹ אוֹ כְּשֶׁיִּטַּמָּא.

הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹות
- חָמֵשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה
הוּא פִּרְטָן: (א) לָדוּן בְּעֶרְכֵי אָדָם כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ
בַּתּוֹרָה, וְזֶה הוּא דִּין עֶרְכֵי אָדָם; (ב) דִּין עֶרְכֵי
בְּהֵמָה; (ג) דִּין עֶרְכֵי בָּתִּים; (ד) דִּין עֶרְכֵי שָׂדוֹת;
(ה) דִּין מַחֲרִים נְכָסָיו; (ו) שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵרֶם; (ז)
שֶׁלֹּא יִגְּאַל חֵרֶם.
נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ
וְעֶשְׂרִים - עֶשֶׂר מֵהֶן מִצְוֹות עֲשֵׂה, וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר זְרָעִים

הִלְכוֹתָיו שֶׁבַע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת כִּלְאַיִם,
הִלְכוֹת מַתְּנוֹת עֲנִיִּים, הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת, הִלְכוֹת
מַעֲשְׂרוֹת, הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי, הִלְכוֹת
בִּכּוּרִים וּשְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה, הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל.

הִלְכוֹת כִּלְאַיִם. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות לֹא
תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ זְרָעִים
כִּלְאַיִם; (ב) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם; (ג)
שֶׁלֹּא לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה כִּלְאַיִם; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת
מְלָאכָה בִּכְלְאֵי בְּהֵמָה כְּאֶחָד; (ה) שֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ
כִּלְאַיִם.

הִלְכוֹת מַתְּנוֹת עֲנִיִּים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
מִצְוֹות - שֶׁבַע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה;
וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַנִּיחַ פֵּאָה; (ב) שֶׁלֹּא יְכַלֶּה
הַפֵּאָה; (ג) לְהַנִּיחַ לֶקֶט; (ד) שֶׁלֹּא יְלַקֵּט הַלֶּקֶט;
(ה) לַעֲזֹב עוֹלְלוֹת בַּכֶּרֶם; (ו) שֶׁלֹּא יְעוֹלֵל הַכֶּרֶם;
(ז) לַעֲזֹב פֶּרֶט הַכֶּרֶם; (ח) שֶׁלֹּא יְלַקֵּט פֶּרֶט הַכֶּרֶם;
(ט) לְהַנִּיחַ הַשִּׁכְחָה; (י) שֶׁלֹּא יָשׁוּב לָקַחַת הַשִּׁכְחָה;
(יא) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר לָעֲנִיִּים; (יב) לִתֵּן צְדָקָה בְּמִסַּת
יָד; (יג) שֶׁלֹּא יְאַמֵּץ לְבָבוֹ עַל הָעָנִי.

הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות -
שְׁתַּיִם מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה
הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה; (ב)
לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר; (ג) שֶׁלֹּא יַקְדִּים תְּרוּמוֹת
וּמַעֲשְׂרוֹת זֶה לָזֶה, אֶלָּא יַפְרִישׁ עַל הַסֵּדֶר; (ד) שֶׁלֹּא
יֹאכַל זָר תְּרוּמָה; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל אֲפִלּוּ תּוֹשָׁב כֹּהֵן
אוֹ שְׂכִירוֹ תְּרוּמָה; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל עָרֵל תְּרוּמָה; (ז)
שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן טָמֵא תְּרוּמָה; (ח) שֶׁלֹּא תֹּאכַל
חֲלָלָה תְּרוּמָה, וְלֹא מִן הַמּוּרָם מִן הַקֳּדָשִׁים.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא לְהַפְרִישׁ
מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִשְּׁנֵי הַזְּרִיעָה, וְלִתְּנוֹ
לַלְוִיִּם.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע
מִצְוֹות - שָׁלֹשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא
תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי;
(ב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דָּמָיו בִּשְׁאָר צָרְכֵי הָאָדָם, חוּץ
מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה; (ג) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בְּטֻמְאָה;
(ד) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בַּאֲנִינוּת; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר

שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ח) לִהְיוֹת נָטַע רְבָעִי כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, וְדִינוֹ לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם לְבָעָלָיו כְּמַעֲשַׂר שֵׁנִי לְכָל דָּבָר; (ט) לְהִתְוַדּוֹת וְדוּי הַמַּעֲשֵׂר.

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים עִם שְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין. יֵשׁ בְּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת - שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים וּלְהַעֲלוֹתָן לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַכֹּהֵן בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) לִקְרוֹת עֲלֵיהֶן; (ד) לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן; (ה) לָתֵת זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה לַכֹּהֵן; (ו) לִתֵּן לוֹ רֵאשִׁית הַגֵּז; (ז) לִפְדּוֹת בְּכוֹר הַבֵּן וְלָתֵת פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן; (ח) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלָתֵת פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן; (ט) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר, אִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ.

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל. יֵשׁ בְּכְלָלָן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת - תֵּשַׁע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ מִמְּלָאכָה בַּשְּׁבִיעִית; (ב) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאִילָן בְּשָׁנָה זוֹ; (ד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר הַסָּפִיחַ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (ה) שֶׁלֹּא יִבְצֹר הַנְּזִירִים כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (ו) שֶׁיַּשְׁמִיט מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ; (ז) שֶׁיַּשְׁמִיט כָּל הַלְוָאָתוֹ; (ח) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלְוָה; (ט) שֶׁלֹּא יִמְנַע מִלְּהַלְווֹת קֹדֶם הַשְּׁמִטָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָבֵד מָמוֹנוֹ; (י) לִסְפֹּר שָׁנִים שֶׁבַע שֶׁבַע; (יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת חֲמִשִּׁים; (יב) לִתְקֹעַ בַּשּׁוֹפָר בַּעֲשִׂירִי לְתִשְׁרֵי כְּדֵי לָצֵאת עֲבָדִים חָפְשִׁים; (יג) שֶׁלֹּא תֵּעָבֵד אֲדָמָה בְּשָׁנָה זוֹ; (יד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (טו) שֶׁלֹּא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (טז) לִתֵּן גְּאֻלָּה לָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ, וְהוּא דִּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה וּשְׂדֵה מִקְנֶה; (יז) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר הָאָרֶץ לְצְמִיתוּת; (יח) דִּין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה; (יט) שֶׁלֹּא יִנָּחֵל כָּל שֵׁבֶט לֵוִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא נוֹתְנִים לָהֶם עָרִים מַתָּנָה לָשֶׁבֶת בָּהּ; (כ) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק בַּבִּזָּה; (כא) לִתֵּן לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם; (כב) שֶׁלֹּא יִמְכֹּר מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, אֶלָּא גּוֹאֲלִים לְעוֹלָם בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל. נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֵׁבַע וְשִׁשִּׁים - מֵהֶם שְׁלֹשִׁים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר עֲבוֹדָה

הִלְכוֹתָיו תֵּשַׁע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, הִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ, הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ, הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין, הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, הִלְכוֹת מְעִילָה.

הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה. יֵשׁ בְּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לִבְנוֹת מִקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ גָּזִית; (ג) שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת בְּמַעֲלוֹת עָלָיו; (ד) לִירְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ; (ה) לִשְׁמֹר אֶת הַמִּקְדָּשׁ סָבִיב; (ו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ.

הִלְכוֹת כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ. יֵשׁ בְּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לַעֲשׂוֹת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ; (ג) שֶׁלֹּא לָסוּךְ מִמֶּנּוּ; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כְּמַתְכֹּנֶת הַקְּטֹרֶת; (ה) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת חוּץ מִן הַקְּטֹרֶת; (ו) לָשֵׂאת הָאָרוֹן עַל הַכָּתֵף; (ז) שֶׁלֹּא יָסוּרוּ הַבַּדִּים מִמֶּנּוּ; (ח) שֶׁיַּעֲבֹד הַלֵּוִי בַּמִּקְדָּשׁ; (ט) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד בִּמְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ בַּמִּקְדָּשׁ; (י) לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן לַעֲבוֹדָה; (יא) שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁווֹת בָּרְגָלִים; (יב) לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה לַעֲבוֹדָה; (יג) שֶׁלֹּא יִקְרַע הַמְּעִיל; (יד) שֶׁלֹּא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד.

הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. יֵשׁ בְּכְלָלָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן שִׁכּוֹר לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לוֹ כֹּהֵן פְּרוּעַ רֹאשׁ; (ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לוֹ כֹּהֵן קְרוּעַ בְּגָדִים; (ד) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן בְּכָל עֵת אֶל הַהֵיכָל; (ה) שֶׁלֹּא יֵצֵא כֹּהֵן מִן הַמִּקְדָּשׁ בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה; (ו) לְשַׁלֵּחַ טְמֵאִים מִן הַמִּקְדָּשׁ; (ז) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ; (ח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לְהַר הַבַּיִת; (ט) שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ טָמֵא; (י) שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ טְבוּל יוֹם; (יא) לְקַדֵּשׁ הָעוֹבֵד יָדָיו וְרַגְלָיו; (יב) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בַּעַל מוּם לַהֵיכָל וְלַמִּזְבֵּחַ; (יג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם; (יד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם עוֹבֵר; (טו) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד זָר.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ. יֵשׁ בְּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת תְּמִימִים; (ב) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ; (ג) שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט; (ד) שֶׁלֹּא יִזְרֹק דָּמוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יַקְטִיר חֶלְבּוֹ; (ו) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר; (ז) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם, אֲפִלּוּ בְּקָרְבְּנוֹת הַגּוֹיִם; (ח) שֶׁלֹּא יָטִיל מוּם בַּקֳּדָשִׁים; (ט) לִפְדּוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים; (י) לְהַקְרִיב מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה. וְקֹדֶם זְמַן זֶה הוּא הַנִּקְרָא מְחֻסַּר זְמַן, וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ; (יא) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב אֶתְנָן וּמְחִיר; (יב) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר שְׂאוֹר וּדְבַשׁ; (יג) לִמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת; (יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית מֶלַח מֵעַל הַקָּרְבָּנוֹת.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות - עֶשֶׂר מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה כְּמַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים עַל הַסֵּדֶר; (ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הָעוֹלָה; (ג) סֵדֶר הַחַטָּאת; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִבְּשַׂר הַחַטָּאת הַפְּנִימִית; (ה) שֶׁלֹּא יַבְדִּיל בְּחַטַּאת הָעוֹף; (ו) סֵדֶר הָאָשָׁם; (ז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ; (ח) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּם חוּץ לָעַזָּרָה; (ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים; (י) סֵדֶר הַשְּׁלָמִים; (יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים; (יב) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסֵדֶר מַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה; (יג) שֶׁלֹּא יָשִׂים שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא; (יד) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה; (טו) שֶׁלֹּא תֵאָכֵל מִנְחַת כֹּהֵן; (טז) שֶׁלֹּא תֵאָפֶה מִנְחַת חָמֵץ; (יז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים שְׁיָרֵי מִנָּחוֹת; (יח) שֶׁיָּבִיא כָּל נִדְרָיו וְנִדְבוֹתָיו בְּרֶגֶל שֶׁפָּגַע בּוֹ; (יט) שֶׁלֹּא יְאַחֵר נִדְרָיו וְנִדְבוֹתָיו וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן; (כ) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה; (כא) לְהָבִיא קָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה; (כב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט קָרְבָּנוֹת חוּץ לָעַזָּרָה; (כג) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב קָרְבָּן חוּץ לָעַזָּרָה.

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין. יֵשׁ בִּכְלָלָן תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַקְרִיב שְׁנֵי כְּבָשִׂים בְּכָל יוֹם עוֹלוֹת; (ב) לְהַדְלִיק אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם; (ג) שֶׁלֹּא לְכַבּוֹתָהּ; (ד) לְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן בְּכָל יוֹם; (ה) לְהַקְטִיר קְטֹרֶת בְּכָל יוֹם; (ו) לְהַדְלִיק נֵרוֹת בְּכָל יוֹם; (ז) שֶׁיַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, וְהִיא הַנִּקְרֶאת 'חֲבִתִּין'; (ח) לְהוֹסִיף שְׁנֵי כְּבָשִׂים עוֹלוֹת בְּשַׁבָּת; (ט) לַעֲשׂוֹת לֶחֶם הַפָּנִים; (י) מוּסַף רָאשֵׁי חֳדָשִׁים; (יא) מוּסַף הַפֶּסַח; (יב) לְהַקְרִיב עֹמֶר הַתְּנוּפָה; (יג) לִסְפֹּר כָּל אִישׁ וָאִישׁ שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת מִיּוֹם הַקְרֵבַת הָעֹמֶר; (יד) מוּסַף עֲצֶרֶת; (טו) לְהָבִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקָּרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת בְּגִלַּל הַלֶּחֶם בְּיוֹם עֲצֶרֶת; (טז) מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה; (יז) מוּסַף יוֹם צוֹם; (יח) מוּסַף הֶחָג; (יט) מוּסַף שְׁמִינִי עֲצֶרֶת.

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁהֻטַּל בָּהֶם מוּם; (ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פִּגּוּל; (ג) שֶׁלֹּא יוֹתִיר קָדָשִׁים לְאַחַר זְמַנָּם; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל נוֹתָר; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם שֶׁנִּטְמָא הַקָּדָשִׁים; (ז) לִשְׂרֹף אֶת הַנּוֹתָר; (ח) לִשְׂרֹף אֶת הַטָּמֵא.

הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים כֻּלָּן עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, הַקָּרְבָּנוֹת וְהַוִּדּוּיִין וְשִׁלּוּחַ הַשָּׂעִיר וּשְׂאָר הָעֲבוֹדָה.

הִלְכוֹת מְעִילָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְשַׁלֵּם הַמּוֹעֵל אֲשֶׁר חָטָא בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְקָרְבָּן, וְזֶה הוּא דִּין הַמּוֹעֵל; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּקָדָשִׁים; (ג) שֶׁלֹּא לִגְזֹז הַקֳּדָשִׁים.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, מֵאָה וְשָׁלֹשׁ - מֵהֶן שֶׁבַע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר הַקָּרְבָּנוֹת

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח, הִלְכוֹת חֲגִיגָה, הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת, הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת, הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, הִלְכוֹת תְּמוּרָה.

הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁחֹט הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ; (ב) שֶׁלֹּא לִזְבֹּחַ אוֹתוֹ עַל הֶחָמֵץ; (ג) שֶׁלֹּא תָּלִין אֵמוּרָיו; (ד) לִשְׁחֹט פֶּסַח שֵׁנִי; (ה) לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר; (ו) לֶאֱכֹל בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל נָא וּמְבֻשָּׁל; (ח) שֶׁלֹּא יוֹצֵא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח חוּץ לַחֲבוּרָה; (ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ מְשֻׁמָּד; (י) שֶׁלֹּא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ לְתוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר; (יא) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ עָרֵל; (יב) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם; (יג) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר עֶצֶם בְּפֶסַח שֵׁנִי; (יד) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִמֶּנּוּ לַבֹּקֶר; (טו) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִפֶּסַח שֵׁנִי לַבֹּקֶר; (טז) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר חֲגִיגַת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר עַד יוֹם שְׁלִישִׁי.

הִלְכוֹת חֲגִיגָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹות - אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה'; (ב) לָחֹג בִּשְׁלֹשָׁה רְגָלִים; (ג) לִשְׂמֹחַ בָּרְגָלִים; (ד) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה רֵיקָם; (ה) שֶׁלֹּא יַעֲזֹב לֵוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ וְלִתֵּן לוֹ מַתְּנוֹתָיו בָּרְגָלִים; (ו) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם בְּחַג הַסֻּכּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמִטָּה.

הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בְּכוֹרוֹת; (ב) שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) שֶׁלֹּא יִפְּדֶה הַבְּכוֹר; (ד) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה; (ה) שֶׁלֹּא יִגָּאֵל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה. וְכַלְלוֹתֵי הַמַּעֲשֵׂר עִם הַבְּכוֹר - לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂה

שְׁנֵיהֶם אֶחָד, וְהַכָּתוּב כֻּלּוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת דָּמָם תִּזְרֹק" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה דַּם מַעֲשֵׂר וְדַם בְּכוֹר.

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ; (ב) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ אִם חָטָא אִם לֹא חָטָא עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא חַטָּאתוֹ, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי'; (ג) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם הַשּׁוֹגֵג בִּמְעִילָה אוֹ הַחוֹטֵא בִּגְזֵלָה אוֹ בִּשְׁפָחָה חֲרוּפָה אוֹ שֶׁכָּפַר בִּפִקָּדוֹן, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי'; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא קָרְבָּן עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת, אִם הָיָה עָשִׁיר בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי עוֹף אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד'; (ה) שֶׁיַּקְרִיבוּ הַסַּנְהֶדְרִין קָרְבָּן, אִם טָעוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה בְּאַחַת מִן הַחֲמוּרוֹת.

הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁתַּקְרִיב הַזָּבָה כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; (ב) שֶׁתַּקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; (ג) שֶׁיַּקְרִיב הַזָּב כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַמְּצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן, תִּגְּמֹר טָהֳרָתָן.

הִלְכוֹת תְּמוּרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא יָמִיר; (ב) שֶׁתִּהְיֶה הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ, אִם הֵמִיר; (ג) שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה הַקֳּדָשִׁים מִקְּדֻשָּׁה לִקְדֻשָּׁה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, תֵּשַׁע וּשְׁלֹשִׁים - עֶשְׂרִים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּתְשַׁע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר טָהֳרָה

הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֶה, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת, הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת, הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳהָלִין, הִלְכוֹת כֵּלִים, הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת.

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין טֻמְאַת מֵת.

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין פָּרָה אֲדֻמָּה; (ב) דִּין טֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָן.

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהוֹרוֹת בְּצָרַעַת אָדָם כְּדִינָהּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה; (ב) שֶׁלֹּא יָקֵץ סִימָנֵי טֻמְאָה; (ג) שֶׁלֹּא יְגַלַּח הַנֶּתֶק; (ד) שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע מְפֻרְסָם בִּקְרִיעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וַעֲטִיָּה עַל שָׂפָם; (ה) טָהֳרַת צָרַעַת; (ו) שֶׁיְּגַלַּח הַמְּצֹרָע אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר; (ז) דִּין צָרַעַת הַבֶּגֶד; (ח) דִּין צָרַעַת הַבַּיִת.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נִדָּה; (ב) דִּין טֻמְאַת יוֹלֶדֶת; (ג) דִּין טֻמְאַת זָבָה; (ד) דִּין טֻמְאַת זָב.

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נְבֵלָה; (ב) דִּין טֻמְאַת שֶׁרֶץ; (ג) דִּין טֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע. וַעֲבוֹדָה זָרָה מְטַמְּאָה כְּשֶׁרֶץ, וְטֻמְאָתָהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אָהֳלִין. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טֻמְאַת מַשְׁקִין וָאָהֳלִין וְהֶכְשֵׁרָן.

הִלְכוֹת כֵּלִים. וְזֶה הוּא פְּרָטָן: עִנְיָנִין אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת, לֵידַע כֵּלִים שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת, וְכֵלִים שֶׁאֵינָם מִטַּמְּאִין, וְכֵיצַד מִטַּמְּאִין הַכֵּלִים וּמְטַמְּאִין.

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא שֶׁיִּטְבֹּל כָּל טָמֵא בְּמֵי מִקְוֶה וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, עֶשְׂרִים - מֵהֶן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר נְזִיקִין

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן, הִלְכוֹת גְּנֵבָה, הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה, הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק, הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ.

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין הַשּׁוֹר; (ב) דִּין הַהֶבְעֵר; (ג) דִּין הַבּוֹר; (ד) דִּין הַהַבְעָרָה.

הִלְכוֹת גְּנֵבָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן; (ב) דִּין הַגַּנָּב; (ג) לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם עִם הַמִּשְׁקָלוֹת; (ד) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עָוֶל בַּמִּדָּה וּבַמִּשְׁקָלוֹת; (ה) שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְאָדָם אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֵחַ וְנוֹתֵן בָּהֶם; (ו) שֶׁלֹּא יַסִּיג גְּבוּל; (ז) שֶׁלֹּא לִגְנֹב נְפָשׁוֹת.

הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִגְזֹל; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשֹׁק; (ג) שֶׁלֹּא לַחְמֹד; (ד) שֶׁלֹּא לְהִתְאַוּוֹת; (ה) לְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה; (ו) שֶׁלֹּא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה; (ז) לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה.

הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ מַזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ.

הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁבַע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לִרְצֹחַ; (ב) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ; (ג) לְהַגְלוֹת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה; (ד) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לִמְחַיֶּב גָּלוּת; (ה) שֶׁלֹּא יוּמַת הָרוֹצֵחַ כְּשֶׁיִּרְצַח, קֹדֶם עֲמִידָה בַּדִּין; (ו) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף; (ז) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל דָּם; (ט) לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט וּלְהָכִין לָהֶן הַדֶּרֶךְ; (י) לַעֲרֹךְ אֶת הָעֶגְלָה בַּנַּחַל; (יא) שֶׁלֹּא יֵעָבֵד אוֹתָהּ קַרְקַע וְלֹא תִּזָּרֵע; (יב) שֶׁלֹּא תָּשִׂים דָּמִים; (יג) לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה; (יד) שֶׁלֹּא יַכְשִׁיל תָּמִים בְּדָבָר; (טו) לִפְרֹק עִם מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּדֶּרֶךְ; (טז) לִטְעֹן עִמּוֹ; (יז) שֶׁלֹּא יַנִּיחֶנּוּ בַּדֶּרֶךְ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים - מֵהֶן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, עֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה.

סֵפֶר קִנְיָן

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת מְכִירָה, הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה, הִלְכוֹת שְׁכֵנִים, הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין, הִלְכוֹת עֲבָדִים.

הִלְכוֹת מְכִירָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) דִּין מִקָּח וּמִמְכָּר; (ב) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר; (ג) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים; (ד) שֶׁלֹּא יוֹנֶה גֵּר צֶדֶק בְּמָמוֹנוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יוֹנֻהוּ בִּדְבָרִים.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה. עִנְיָן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לֵידַע דִּין זוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר, הֵיאַךְ יִקְנֶה וּבַמֶּה יִקְנֶה, וְדִין נוֹתֵן מַתָּנָה וּמְקַבֵּל, וְאֵיזוֹ מַתָּנָה חוֹזֶרֶת וְאֵיזוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת.

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים. עִנְיָן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לֵידַע דִּין חִלּוּק הַקַּרְקָעוֹת בֵּין הַשֻּׁתָּפִין, וְהַרְחָקַת נִזְקֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן מִשְּׁכֵנוֹ וּמִבַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ, וְדִין בַּעַל הַמֶּצֶר.

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין. עִנְיָן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לֵידַע דִּין שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם וְשֻׁתָּפוֹ, וּמִשְׁפְּטֵיהֶן בְּמִקָּחָן וּמִמְכָּרָן וּבְהֶפְסֵדָן וּשְׂכָרָן.

הִלְכוֹת עֲבָדִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) דִּין קִנְיַן עֶבֶד עִבְרִי; (ב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִמְכֶּרֶת עֶבֶד; (ג) שֶׁלֹּא יַעַבְדֻנוּ בְּפֶרֶךְ; (ד) שֶׁלֹּא נַנִּיחַ גֵּר תּוֹשָׁב לִרְדּוֹת בּוֹ בְּפֶרֶךְ; (ה) שֶׁלֹּא נַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עֶבֶד; (ו) לְהַעֲנִיק לוֹ בִּצְאֵתוֹ חָפְשִׁי; (ז) שֶׁלֹּא יֵצֵא רֵיקָם; (ח) לִפְדּוֹת אָמָה עִבְרִיָּה; (ט) לְיַעֲדָהּ; (י) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר; (יא) לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם הִפִּיל לוֹ אֲדוֹנָיו אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרָיו; (יב) שֶׁלֹּא לְהַסְגִּיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; (יג) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה הַנִּצּוֹל אֵלֵינוּ.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - שֵׁשׁ מֵהֶן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה.

סֵפֶר מִשְׁפָּטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁכִירוּת, הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן, הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה, הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן, הִלְכוֹת נְחָלוֹת.

הִלְכוֹת שְׁכִירוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁבַע מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; (א) דִּין שָׂכִיר וְשׁוֹמֵר שָׂכָר; (ב) לִתֵּן שְׂכַר שָׂכִיר בְּיוֹמוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יְאַחֵר שְׂכַר שָׂכִיר אַחַר זְמַנּוֹ; (ד) שֶׁיֹּאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְחֻבָּר שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְחֻבָּר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה; (ו) שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הַשָּׂכִיר בְּיָדוֹ יָתֵר עַל מַה שֶּׁאָכַל; (ז) שֶׁלֹּא יַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ, וְכֵן שְׁאָר בְּהֵמָה.

הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) דִּין הַשּׁוֹאֵל; (ב) דִּין שׁוֹמֵר חִנָּם.

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַלְווֹת לְעָנִי וָמָךְ; (ב) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ אוֹתוֹ; (ג) לִגְבֹּשׁ אֶת הַנָּכְרִי; (ד) שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן בַּעַל חוֹב בִּזְרוֹעַ; (ה) לְהַחְזִיר הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו בִּזְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; (ו) שֶׁלֹּא יְאַחֵר הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; (ז) שֶׁלֹּא יַחְבֹּל אַלְמָנָה; (ח) שֶׁלֹּא יַחְבֹּל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ; (ט) שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית; (י) שֶׁלֹּא יִלְוֶה הַלֶּוֶה בְּרִבִּית; (יא) שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק אָדָם בֵּין מַלְוֶה וְלוֶה בְּרִבִּית, וְלֹא יָעִיד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב שְׁטָר, וְלֹא יַעֲרֹב; (יב) לִלְווֹת מִן הַנָּכְרִי וּלְהַלְווֹתוֹ בְּרִבִּית.

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טוֹעֵן וּמוֹדֶה אוֹ כּוֹפֵר.

הִלְכוֹת נְחָלוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין סֵדֶר נְחָלוֹת.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים - מֵהֶן אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה.

סֵפֶר שׁוֹפְטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין

וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם, הִלְכוֹת עֵדוּת, הִלְכוֹת מַמְרִים, הִלְכוֹת אֵבֶל, הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת.

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשִׁים מִצְוֹת - עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים; (ב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט; (ג) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים, אִם נֶחְלְקוּ הַשּׁוֹפְטִים; (ד) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג אִם רַבּוּ הַמְחַיְּבִים בְּאִישׁ אֶחָד, עַד שֶׁיִּהְיוּ יָתֵר שְׁנַיִם; (ה) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד חוֹבָה מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; (ו) לַהֲרֹג בִּסְקִילָה; (ז) לַהֲרֹג בִּשְׂרֵפָה; (ח) לַהֲרֹג בְּסַיִף; (ט) לַהֲרֹג בְּחֶנֶק; (י) לִתְלוֹת; (יא) לִקְבֹּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹם הֲרִיגָתוֹ; (יב) שֶׁלֹּא תָּלִין נִבְלָתוֹ; (יג) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מְכַשֵּׁף; (יד) לְהַלְקוֹת לָרָשָׁע; (טו) שֶׁלֹּא יוֹסִיף בְּהַכָּיַת הַלּוֹקֶה; (טז) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג נָקִי בְּאֶמְדַּן הַדַּעַת; (יז) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ אָנוּס; (יח) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ אוֹ חוֹבֵל בּוֹ; (יט) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל הַדַּל בַּדִּין; (כ) שֶׁלֹּא לְהַדֵּר גָּדוֹל בַּדִּין; (כא) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל בַּעַל עֲבֵרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֵא; (כב) שֶׁלֹּא לְעַוֵּל מִשְׁפָּט; (כג) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם; (כד) לִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק; (כה) שֶׁלֹּא לִירְאָה בַּדִּין מֵאִישׁ זְרוֹעַ; (כו) שֶׁלֹּא לִקַּח שֹׁחַד; (כז) שֶׁלֹּא לִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא; (כח) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַדַּיָּן; (כט) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא; (ל) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם מִשְּׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרִים.

הִלְכוֹת עֵדוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהָעִיד בְּבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת; (ב) לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר הָעֵדִים; (ג) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהֵעִיד עָלָיו, בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; (ד) שֶׁלֹּא יָקוּם דָּבָר בְּעֵדוּת אֶחָד; (ה) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה; (ו) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב; (ז) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר; (ח) לַעֲשׂוֹת לְעֵד זוֹמֵם כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת.

הִלְכוֹת מַמְרִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת - שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לַעֲשׂוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה שֶׁיֹּאמְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל; (ב) שֶׁלֹּא לָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם; (ג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא בַּמִּצְוֹת שֶׁבִּכְתָב, וְלֹא בְּפֵרוּשָׁן שֶׁלָּמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה; (ד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִן הַכֹּל; (ה) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָב וָאֵם; (ו) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָב וָאֵם; (ז) לְכַבֵּד אָב וָאֵם; (ח) לִירְאָה מֵאָב וָאֵם; (ט) שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל קוֹל אָבִיו וְאִמּוֹ.

הִלְכוֹת אֵבֶל. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים, וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן מִתְטַמֵּא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים; וְאֵין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין, וּלְפִי זֶה כָּלַלְתִּי הֲלָכוֹת אֵלּוּ בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁהֵם מֵעֵין קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה; (ב) שֶׁלֹּא יִטְמֵא כֹּהֵן גָּדוֹל לִקְרוֹבִים; (ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס עִם הַמֵּת בְּאֹהֶל; (ד) שֶׁלֹּא יִטְמֵא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לְנֶפֶשׁ אָדָם, אֶלָּא לִקְרוֹבִים בִּלְבַד.

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל; (ב) שֶׁלֹּא יְמַנֶּה מִקְּהַל גֵּרִים; (ג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים; (ד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים; (ה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב; (ו) לְהַחֲרִים שִׁבְעָה עַמְּמִין; (ז) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מֵהֶן נְשָׁמָה; (ח) לִמְחוֹת זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק; (ט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק; (י) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּחַ מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַאֲרִיבָתוֹ בַּדֶּרֶךְ; (יא) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם; (יב) לִשְׁלֹחַ שָׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ, וְלָדוּן בָּהּ כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, אִם תַּשְׁלִים וְאִם לֹא תַּשְׁלִים; (יג) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ שָׁלוֹם מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב בִּלְבַד, כְּשֶׁצָּרִים עֲלֵיהֶן; (יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית אִילָנֵי מַאֲכָל בַּמָּצוֹר; (טו) לְהַתְקִין יָד שֶׁיֵּצְאוּ בוֹ בַּעֲלֵי הַמַּחֲנֶה לְהִפָּנוֹת בוֹ; (טז) לְהַתְקִין יָתֵד לַחְפֹּר בוֹ; (יז) לִמְשֹׁחַ כֹּהֵן לְדַבֵּר בְּאָזְנֵי אַנְשֵׁי הַצָּבָא בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה; (יח) לִהְיוֹת מְאָרֵשׂ נוֹשֵׂא אִשָּׁה וּבוֹנֶה בִּנְיָן וְנוֹטֵעַ כֶּרֶם שְׁמֵחִין בְּקִנְיָנָן שָׁנָה תְּמִימָה, וּמַחְזִירִין אוֹתָן מִן הַמִּלְחָמָה; (יט) שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר עֲלֵיהֶן דָּבָר, וְלֹא יֵצְאוּ אֲפִלּוּ לְצָרְכֵי הָעִיר וְצָרְכֵי הַגְּדוּד וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן; (כ) שֶׁלֹּא לַעֲרֹץ וְלַחְזֹר לְאָחוֹר בִּשְׁעַת מִלְחָמָה; (כא) דִּין יְפַת תֹּאַר; (כב) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר יְפַת תֹּאַר; (כג) שֶׁלֹּא יִכְבְּשֶׁנָּה לְעַבְדוּת אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, אַרְבַּע וְשִׁבְעִים - מֵהֶן שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֶׁבַע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

וְנִמְצְאוּ כָּל הַהֲלָכוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה עָשָׂר סֵפֶר, שָׁלֹשׁ וּשְׁמוֹנִים הֲלָכוֹת.

וְעַתָּה אַתְחִיל לְבָאֵר מִשְׁפְּטֵי כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, וְכָל הַדִּינִין הַנִּגְלָלִין עִמָּהּ מֵעִנְיָנָהּ עַל סֵדֶר הַהֲלָכוֹת, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי בָּרוּךְ הוּא.

יום שישי ח' תמוז ה'תשפ"א

מִשֹּׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־לֵב

סֵפֶר רִאשׁוֹן וְהוּא סֵפֶר הַמַּדָּע

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶה סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. ב. הִלְכוֹת דֵּעוֹת. ג. הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה. ד. הִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְחֻקּוֹת הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. ה. הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"משוך חסדך ליודעך וצדקתך לישרי לב".

האדמו"ר המהר"ש מציין שהמשנה מתחילה במ"ם פתוחה ("מאימתי קוראים את שמע כו'") ומסיימת במ"ם סתומה ("...ה' יברך את עמו בשלום" (מאמר פתוח ומאמר סגור). ובנוסף, המשנה פותחת ומסיימת גם באותו העניין, שתחילתה בכניסת הכהנים שהם המברכים את ישראל **בשלום**, ומסיימת בה' יברך את עמו **בשלום**.

בשני הדברים הנ"ל דומה ספר ה'יד החזקה' שהוא "מקבץ לתורה שבע"פ כולה" למשנה, שבה נתבארו ענייני התורה שבע"פ.

האחד, שמתחיל במ"ם פתוחה - "משוך חסדך ליודעך", ומסיים במ"ם סתומה - "כמים לים מכסים". והשני, שגם ה'יד החזקה' מתחיל ומסיים באותו ענין שבתחילתו: "לידע שיש שם מצוי ראשון.. **שכל הנמצאים** משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו", וסיומו: "לא יהיה עסק **כל העולם** אלא לדעת את ה' בלבד ... ומלאה הארץ דעה את ה'...".

(על־פי 'יין מלכות' ספר המדע סימן א)

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה[1]

1 יֵשׁ בְּכֻלָּן עֶשֶׂר מִצְוֹת: שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע
2 מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לִידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם
3 אֱלוֹהַּ. ב) שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ אַחֵר
4 זוּלָתֵי ה'. ג) לְיַחֲדוֹ. ד) לְאָהֲבוֹ. ה) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ.
5 ו) לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ. ז) שֶׁלֹּא לְחַלֵּל שְׁמוֹ. ח) שֶׁלֹּא לְאַבֵּד
6 דְּבָרִים שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם. ט) לִשְׁמֹעַ מִן הַנָּבִיא
7 הַמְדַבֵּר בִּשְׁמוֹ. י) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹתוֹ.
8 וּבֵאוּר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ:

1) המצוות הנכללות בהלכות הללו, הן עיקרי התורה ויסודותיה.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) שיש מצוי ראשון, הוא אלוקי עולם אדון כל הארץ; שאינו גוף, ושהוא אחד ואין שני לו.

9 א. יְסוֹד הַיְסוֹדוֹת וְעַמּוּד הַחָכְמוֹת[2] - לִידַע שֶׁיֵּשׁ
10 שָׁם[3] מָצוּי רִאשׁוֹן[4], וְהוּא מַמְצִיא[5] כָּל נִמְצָא. וְכָל
11 הַנִּמְצָאִים מִשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וּמַה שֶּׁבֵּינֵיהֶם, לֹא נִמְצְאוּ
12 אֶלָּא מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ[6].

2) המחקריות. רבינו ז"ל התכוון להתחיל חיבורו בשם המיוחד על דרך: "שויתי ה' לנגדי תמיד", ורמזו בארבעת ראשי התיבות הראשונות. 3) אין פירושו כאן כיחס המקום: **שם** ולא **פה**, אלא שימוש־לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם; ורבינו העביר אותו מלשון ערב ללשון עֵבֶר (רבי שמואל אבן־תיבון בפתיחתו למורה־נבוכים). 4) נמצא ראשון שהוא קדמון לכל דבר אחר שבעולם וגם לַזְּמָן, כלומר: שאין לו תחילה וראשית. 5) בורא הכל יש מאין. 6) ממקור מציאותו האמיתית, הנצחית, נובעת ומתקיימת כל המציאות.

13 ב. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁהוּא אֵינוֹ מָצוּי - אֵין דָּבָר
14 אַחֵר יָכוֹל לְהִמָּצְאוֹת[7].

7) כי המצוי הראשון אינו רק ממציא הנמצאים ובוראם, אלא גם מחיה את כולם ומקיימם, הוא סיבת קיומם - ולפיכך לא יוכלו להתקיים אף רגע בלעדיו.

15 ג. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת, שֶׁאֵין כָּל הַנִּמְצָאִים מִלְּבַדּוֹ
16 מְצוּיִים - הוּא לְבַדּוֹ יִהְיֶה מָצוּי, וְלֹא יִבְטַל הוּא
17 לְבִטּוּלָם[8]; שֶׁכָּל הַנִּמְצָאִים צְרִיכִין לוֹ, וְהוּא, בָּרוּךְ
18 הוּא, אֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם וְלֹא לְאֶחָד מֵהֶם, לְפִיכָךְ אֵין
19 אֲמִתָּתוֹ כַּאֲמִתַּת[9] אֶחָד מֵהֶם.

8) שהרי מציאותו היא מציאות עצמית, בלתי תלוייה באחרים כמציאות שאר הנמצאים שהיא תלוייה בו, במצוי הראשון - ולכן קיומו נצחי ולא יחדל מהיות אפילו כשכל הנמצאים ייבטלו והיו כלא היו. 9) מציאותם של שאר הנמצאים אינה מוכרחת, שהרי תלויים הם באחרים, בסיבה שסיבבה למציאותם - ולפיכך הם רק אפשרי המציאות: אפשר שיתקיימו ואפשר שלא יתקיימו; אבל המצוי הראשון והקדמון לכל דבר שאין סיבה למציאותו, אמיתת מציאותו היא הכרחית - ולפיכך הוא מחוייב המציאות, ואי־אפשר שלא יימצא.

20 ד. הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת"[10] - הוּא
21 לְבַדּוֹ הָאֱמֶת, וְאֵין לְאַחֵר אֱמֶת כַּאֲמִתָּתוֹ. וְהוּא
22 שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת: "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ", כְּלוֹמַר: אֵין
23 שָׁם מָצוּי אֱמֶת מִלְּבַדּוֹ כְּמוֹתוֹ[11].

10) וכדברי חז"ל על הפסוק הזה: "מהו 'אמת'? שהוא אלוקים חיים ומלך עולם" (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). 11) זולתו אין בכל המציאות מצוי נצחי וקיים כמותו.

24 ה. הַמָּצוּי הַזֶּה הוּא אֱלֹהֵי הָעוֹלָם, אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ.
25 וְהוּא הַמַּנְהִיג הַגַּלְגַּל[12] בְּכֹחַ שֶׁאֵין לוֹ קֵץ וְתַכְלִית[13],
26 בְּכֹחַ שֶׁאֵין לוֹ הֶפְסֵק[14]; שֶׁהַגַּלְגַּל סוֹבֵב תָּמִיד, וְאִי
27 אֶפְשָׁר שֶׁיִּסֹּב בְּלֹא מְסַבֵּב[15]; וְהוּא, בָּרוּךְ הוּא,
28 הַמְסַבֵּב אוֹתוֹ בְּלֹא יָד וּבְלֹא גּוּף[16].

12) כמו: המנהיג את הגלגל. חסרה פה מלת הפעול "את", כמנהג לשון המשנה וסגנונה, הוא הגלגל העליון המקיף את כל שאר הגלגלים, ובסיבובו התמידי מסבב הוא גם אותם והם מקיימים בזה את העולם. על הגלגלים ידובר להלן בפרק ג. 13) בחוזק. 14) בזמן והתמדה. 15) שהרי הגלגל הוא גוף, וכל גוף אינו מתנועע מעצמו בלי כוח מניע אחר זולתו. 16) שאלמלי היה גוף שיש לו קץ ותכלית, לא היה הגלגל סובב תמיד בלי קץ וסוף. ועוד: אלמלי היה מניע הגלגל גוף, היה מתנועע גם הוא יחד עם הגלגל המונע

על ידו, שהרי כלל הוא שאין גוף מניע מבלי שיתנועע גם הוא (מורה־נבוכים חלק ב, הקדמה ט). והיות שכל מתנועע צריך למניע אשר יסבב תנועתו - אם כן אין לדבר סוף! אלא על כורחך אתה אומר: שהמצוי הראשון המניע את הגלגל - אינו גוף (השווה מורה־נבוכים חלק ב, א).

ו. וידיעת דָּבָר זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ"[17]. וְכָל הַמַּעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֵׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ אַחֵר חוּץ מִזֶּה, עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי", וְכוֹפֵר בָּעִקָּר[18], שֶׁזֶּהוּ הָעִקָּר הַגָּדוֹל שֶׁהַכֹּל[19] תָּלוּי בּוֹ.

17) (מכות כד.), כלומר: אנוכי ה' מחוייב המציאות, ולפיכך - אנוכי גם "אלוקיך", ועליך להכיר באלקותי ולעבדני. 18) בעיקרו של עולם, בהקדוש־ברוך־הוא. 19) מציאות אלוקים ואחדותו הוא עיקר גדול, והכופר בו - כופר בכול.

ז. אֱלוֹהַּ זֶה אֶחָד הוּא וְאֵינוֹ שְׁנַיִם, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁנַיִם, אֶלָּא אֶחָד שֶׁאֵין כְּיִחוּדוֹ אֶחָד מִן הָאֲחָדִים הַנִּמְצָאִים בָּעוֹלָם; לֹא אֶחָד כְּמִין שֶׁהוּא כוֹלֵל אֲחָדִים הַרְבֵּה[20]. וְלֹא אֶחָד כְּגוּף, שֶׁהוּא נֶחֱלָק לְמַחֲלָקוֹת וְלִקְצָווֹת[21]; אֶלָּא יָחִיד, שֶׁאֵין יִחוּד אַחֵר כְּמוֹתוֹ בָּעוֹלָם. אִלּוּ הָיוּ אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה, הָיוּ גוּפִין וּגְוִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַנִּמְנִים[22] הַשָּׁוִין בִּמְצִיאוּתָן נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה, אֶלָּא בַּמְּאֹרָעִין שֶׁיֵּאָרְעוּ בַּגּוּפוֹת וְהַגְּוִיּוֹת. וְאִלּוּ הָיָה הַיּוֹצֵר גּוּף וּגְוִיָּה, הָיָה לוֹ קֵץ וְתַכְלִית, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת גּוּף שֶׁאֵין לוֹ קֵץ; וְכֹל שֶׁיֵּשׁ לְגוּפוֹ קֵץ וְתַכְלִית, יֵשׁ לְכֹחוֹ קֵץ וָסוֹף. וֵאלֹהֵינוּ, בָּרוּךְ שְׁמוֹ, הוֹאִיל וְכֹחוֹ אֵין לוֹ קֵץ וְאֵינוֹ פוֹסֵק, שֶׁהֲרֵי הַגַּלְגַּל סוֹבֵב תָּמִיד - אֵין כֹּחוֹ כֹּחַ גּוּף; וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ גּוּף, לֹא יֵאָרְעוּ לוֹ מְאֹרְעוֹת הַגּוּפוֹת כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶא נֶחֱלָק וְנִפְרָד מֵאַחֵר. לְפִיכָךְ אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה אֶלָּא אֶחָד[23]. וידיעת דָּבָר זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"[24].

20) מין האדם, למשל, כולל אישים רבים. 21) גוף האדם מורכב מחלקים שונים: חומר וצורה, אברים שונים פנימיים וחיצוניים. וכן כל גוף גשמי אחר יש לו קצוות: אורך רוחב ועומק. 22) דברים הניתנים להימנות. 23) בהלכה זו הוכיח הרמב"ם ז"ל במופת הגיוני את אחדותו המוחלטת של המצוי הראשון, הקדוש־ברוך־הוא: שהרי אם נאמר [=ח"ו], למשל, שיש שני אלוקות שווים במציאות ובמעלה ואין אחד עילה לשני - אז בהכרח יתחייב שהם גופים; שאם לא כן, במה יהיו נפרדים זה מזה להימנות בתור שניים? הלא כל הדברים הנמנים נבדלים זה מזה על ידי איזה שינוי, על ידי איזה מאורע ומקרה שיש בזה מה שאין בזה. למשל, שתי מטבעות יצוקות ביציקה אחת והן שוות בכל זו לזו, בכל זאת נפרדות הן אחת מחברתה על ידי מקרה המקום, שכל אחת תופסת לעצמה מקום מיוחד. ויש בהן, איפוא, שינוי מקומי המבדיל ביניהן - ושינויים או מקרים כאלה יחולו רק בגופים. ומאחר שכבר הוכח למעלה (הלכה ה) על ידי תנועת הגלגל הנצחית, שמניעו ומסבבו בלי קץ ותכלית אינו גוף ואין בו, איפוא, משיגי הגוף, שינויים ומקרים גופניים - ממילא יתחייב מזה, שהוא אחד ואין שני לו. 24) השווה פירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פרק י, היסוד השני).

ח. הֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים[25], שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גּוּף וּגְוִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת", וְהַגּוּף לֹא יִהְיֶה בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת; וְנֶאֱמַר: "כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה". וְנֶאֱמַר: "וְאֶל מִי תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה"; וְאִלּוּ הָיָה גּוּף, הָיָה דּוֹמֶה לִשְׁאָר גּוּפִים.

25) אחרי שהוכיח במופת הגיוני שהקדוש־ברוך־הוא אינו גוף, הוא מחזר כאן להביא ראייה להוכחתו גם מהתנ"ך.

ט. אִם־כֵּן, מַהוּ זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְתַחַת רַגְלָיו"; "כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים"; "יַד ה'"; "עֵינֵי ה'"; "אָזְנֵי ה'", וְכַיּוֹצֵא בַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[26]? הַכֹּל לְפִי דַעְתָּן שֶׁל בְּנֵי־אָדָם הוּא, שֶׁאֵינָן מַכִּירִין אֶלָּא הַגּוּפוֹת[27], וְדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי־אָדָם[28]. וְהַכֹּל כִּנּוּיִים הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי" - וְכִי חֶרֶב יֵשׁ־לוֹ, וּבַחֶרֶב הוּא הוֹרֵג? אֶלָּא מָשָׁל, וְהַכֹּל מָשָׁל. רְאָיָה לַדָּבָר זֶה שֶׁנָּבִיא אֶחָד אוֹמֵר שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "לְבוּשֹׁהּ כִּתְלַג חִוָּר", וְאֶחָד רָאָהוּ חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה; מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַצְמוֹ רָאָהוּ עַל הַיָּם כְּגִבּוֹר עוֹשֵׂה מִלְחָמָה[29], וּבְסִינַי - כְּשְׁלִיחַ־צִבּוּר עָטוּף[30]. לוֹמַר, שֶׁאֵין לוֹ דְּמוּת וְצוּרָה[31], אֶלָּא הַכֹּל בְּמַרְאֶה הַנִּבּוּאָה וּבַמַּחֲזֶה. וַאֲמִתַּת הַדָּבָר[32] אֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מֵבִין, וְלֹא יְכוֹלָה לְהַשִּׂיגוֹ וּלְחָקְרוֹ. וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא, אִם עַד תַּכְלִית שַׁדַּי תִּמְצָא".

26) הלא כל אלה אברי גוף הם? 27) כדברי רבינו (מורה־נבוכים חלק א, כו): "כי לא ישיגו ההמון בתחילת מחשבתם מציאות כי אם לגשם בלבד, לדבר שיש לו גוף; וכל מה שאין לו גוף או אינו נמצא בגוף - אינו לדעתם נמצא. 28) (ברכות לא.) כדי שיבינו לדבריה מדברת התורה בכינויים ובציורי דיבור הלקוחים מתוך חיי האדם וסביבתו. וזוהי כוונת חז"ל במאמרם: "אשריהם צדיקים הנביאים שהם מדמים הצורה ליוצרה, אלא אין משמיעים לאוזן - אלא מה שהיא יכולה לשמוע, ואין מראים לעין - אלא מה שהיא יכולה לראות (מדרש "שוחר טוב" פרק א). 29) (מכילתא בשלח). 30) (ראש השנה יז:). 31) מכיוון שלכל אחד הוא נגלה בצורה ודמות אחרת, אות הוא שאין לו צורה ודמות כל עיקר, והכל רק במחזה. 32) מהותו האמיתית של הקדוש־ברוך־הוא תעלומה היא, ולא יגיע האדם לעולם לחקר תכליתה.

י. מַהוּ זֶה שֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְהַשִּׂיג כְּשֶׁאָמַר: "הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדֶךָ"? - בִּקֵּשׁ לֵידַע אֲמִתַּת הַמָּצְאוֹ

שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עַד שֶׁיִּהְיֶה יָדוּעַ בְּלִבּוֹ כְּמוֹ יְדִיעַת אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים, שֶׁרָאָה פָּנָיו וְנֶחְקְקָה צוּרָתוֹ בְּלִבּוֹ, שֶׁנִּמְצָא אוֹתוֹ הָאִישׁ נִפְרָד בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר הָאֲנָשִׁים. כָּךְ בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִהְיוֹת מְצִיאוּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִפְרֶדֶת בְּלִבּוֹ מִשְּׁאָר מְצִיאַת הַנִּמְצָאִים, עַד שֶׁיֵּדַע אֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ כַּאֲשֶׁר הִיא. וְהֶשִׂיבוֹ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּדַעַת הָאָדָם הַחַי, שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִגּוּף וָנֶפֶשׁ, לְהַשִּׂיג אֲמִתַּת דָּבָר זֶה עַל בֵּרְיוֹ. וְהוֹדִיעוֹ בָּרוּךְ הוּא, מַה שֶּׁלֹּא יָדַע אָדָם לְפָנָיו וְלֹא יֵדַע לְאַחֲרָיו, עַד שֶׁהִשִּׂיג מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ דָּבָר, שֶׁנִּפְרַד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר הַנִּמְצָאִים, כְּמוֹ שֶׁיִּפָּרֵד אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים שֶׁרָאָה אֲחוֹרָיו וְהִשִּׂיג כָּל גּוּפוֹ וּמַלְבּוּשׁוֹ בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר גּוּפֵי הָאֲנָשִׁים. וְעַל דָּבָר זֶה רָמַז הַכָּתוּב וְאָמַר: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי, וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ[33]".

33) תוכן הלכה זו הוא: ביקש משה רבינו להכיר לדעת את מהותו של הקדוש־ברוך־הוא לאמיתה כאשר היא, עד כדי כך שיוכל להבדיל בין מציאותו למציאות שאר הנמצאים, כמו שיכיר אדם את רעהו שהסתכל בפניו ונתרשמה צורתו בזיכרונו היטב שלא יחליפהו באיש אחר. על זה קיבל משה רבינו תשובה: ""וראית את אחורי, ופני לא ייראו", כלומר: הקשית לשאול. אמנם, תשיג את מהותי יותר מהקודמים לפניך והבאים אחריך, אבל גם כן אך את מקצתה ולא כולה - "כי לא יראני האדם וחי": אדם חי, המחובר מגוף ונפש, אין כוח בדעתו להשיג מהותי כאשר היא (עיין שמונה פרקים פרק ז; מורה נבוכים חלק א, נד).

יא. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְבָּרֵר שֶׁאֵינוֹ גּוּף וּגְוִיָּה, יִתְבָּרֵר שֶׁלֹּא יֵאָרַע לוֹ אֶחָד מִמְּאֹרְעוֹת הַגּוּפוֹת - לֹא חִבּוּר וְלֹא פֵּרוּד[34], לֹא מָקוֹם וְלֹא מִדָּה, לֹא עֲלִיָּה וְלֹא יְרִידָה, וְלֹא יָמִין וְלֹא שְׂמֹאל, וְלֹא פָּנִים וְלֹא אָחוֹר, וְלֹא יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה; וְאֵינוֹ מָצוּי בַּזְּמַן[35] עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ רֵאשִׁית וְאַחֲרִית וּמִנְיָן שָׁנִים; וְאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה, שֶׁאֵין לוֹ דָּבָר שֶׁיִּגְרֹם לוֹ שִׁנּוּי; וְאֵין לוֹ לֹא מָוֶת וְלֹא חַיִּים, כְּחַיֵּי הַגּוּף הֶחָי[36]; וְלֹא סִכְלוּת וְלֹא חָכְמָה, כְּחָכְמַת הָאִישׁ הֶחָכָם[37]; לֹא שֵׁנָה וְלֹא הַקִּיצָה[38], וְלֹא כַּעַס וְלֹא שְׂחוֹק, וְלֹא שִׂמְחָה וְלֹא עַצְבוּת, וְלֹא שְׁתִיקָה וְלֹא דִּבּוּר כְּדִבּוּר בְּנֵי־אָדָם. וְכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[39]: אֵין לְמַעְלָה, לֹא יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה[40], וְלֹא עֹרֶף וְלֹא עִפּוּי[41].

34) לא הרכבה ולא הפרדה. כל המקרים והפעולות המנויים כאן הם משיגי הגוף. ולא ישיגו, איפוא, את המצוי הראשון שאינו גוף. 35) שהרי קדמון הוא לכל דבר וגם לזמן, כאשר כבר אמרנו; וכמו שאין לו תחילה וראשית, כך אין לו סוף ותכלית. 36) שהם תוספת לגוף האדם; והמצוי הראשון שאינו גוף ואינו מורכב אין לו שום תוספת - אלא הוא והחיים מהות אחת היא. 37) שהיא תוספת על מהותו; אבל הוא לא כן: הוא - החכמה, והחכמה - הוא.

38) לפי נוסח אוכספורד. שם פעולה בהפעיל משורש קוץ אחי יָקוּץ, והוראתו: יקיצה משינה. ברוב הדפוסים הנוסח: הֲקִיצָה - שם פעולה שנגזר בטעות משם הפועל הָקִיץ: אשבעה בהקיץ תמונתך (תהלים יז, א). עיין בדברי רש"י (בבא בתרא י.). 39) (חגיגה טו.). 40) בגמרא שלנו חסר "ולא עמידה". ורש"י בפירושו מעיר: "ולא עמידה" לא גרסינן. 41) הרמב"ם בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י) פירש: "לא ערף ולא עפוי" - לא פירוד ולא חיבור. "עורף" הוא סמל הפירוד, ו"עפוי" מלשון: ועפו בכתף פלשתים (ישעיה יא, יד), שפירושו: יתחברו (עיין שם). ויש מפרשים: "עפוי" משורש: עפה. שפירושו: סבוב והתגלגל, אופנים לא עפו (מדרש־רבה, יתרו), וכה פירושו: לא עורף - דבכל צדדיהם יש רק פנים (רש"י, חגיגה טו.) ולא עפוי - ולא סבוב, על דרך: לא יסבו בלכתן, איש אל עבר פניו ילכו (יחזקאל א, ט), ולדעת רש"י: עיפוי - לשון עייפות.

יב. וְהוּאִיל וְהַדָּבָר כֵּן הוּא - כָּל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁנֶּאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי הַנְּבִיאִים, הַכֹּל מָשָׁל וּמְלִיצָה הֵן; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק", "כְּעֵסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם", "כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ ה'", וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; עַל הַכֹּל אָמְרוּ חֲכָמִים: דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי־אָדָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הַאֹתִי הֵם מַכְעִיסִים", חֲרִי הוּא אוֹמֵר: "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", וְאִלּוּ הָיָה פְּעָמִים כּוֹעֵס וּפְעָמִים שָׂמֵחַ, הָיָה מִשְׁתַּנֶּה[42]. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֵינָן מְצוּיִין אֶלָּא לַגּוּפִים הָאֲפֵלִים, הַשְּׁפָלִים, שֹׁכְנֵי בָתֵּי חֹמֶר, אֲשֶׁר בֶּעָפָר יְסוֹדָם[43]. אֲבָל הוּא, בָּרוּךְ הוּא, יִתְבָּרֵךְ וְיִתְרוֹמֵם עַל כָּל זֶה.

42) "מלך בשר ודם כשהוא בכעס אינו ברצון; אבל הקדוש־ברוך־הוא אינו כן, אלא גם כשהוא בכעס הוא ברצון" (מדרש שוחר טוב, פרק ב). 43) (איוב ד, יט).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) שמצוה לאהוב את ה'; שכל הברואים מחולקים לשלושה חלקים; ראשי פרקים על מעשה מרכבה.

א. הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה, מִצְוָה לְאָהֳבוֹ וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְנֶאֱמַר: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא".

ב. וְהֵיאַךְ הִיא הַדֶּרֶךְ לְאַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ? בְּשָׁעָה שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו וּבְרוּאָיו הַנִּפְלָאִים וְהַגְּדוֹלִים, וְיִרְאֶה מֵהֶן חָכְמָתוֹ, שֶׁאֵין לָהּ עֵרֶךְ וְלֹא קֵץ - מִיָּד הוּא אוֹהֵב וּמְשַׁבֵּחַ וּמְפָאֵר וּמִתְאַוֶּה תַּאֲוָה גְּדוֹלָה לֵידַע הַשֵּׁם הַגָּדוֹל. כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לְאֵל חָי". וּכְשֶׁמְּחַשֵּׁב בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ עַצְמָן[2], מִיָּד הוּא נִרְתָּע לַאֲחוֹרָיו וְיִירָא וְיִפְחַד, וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא בְּרִיָּה קְטַנָּה, שְׁפָלָה, אֲפֵלָה, עוֹמֶדֶת בְּדַעַת קַלָּה, מְעוּטָה לִפְנֵי תְּמִים דֵּעוֹת[3], כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ - מָה אֱנוֹשׁ כִּי

תִּזְכְּרֻנוּ". וּלְפִי הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[4], אֲנִי מְבָאֵר כְּלָלִים גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֵׂה רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פֶּתַח לַמֵּבִין לֶאֱהֹב אֶת הַשֵּׁם; כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[5] בְּעִנְיַן אַהֲבָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ[6] אַתָּה מַכִּיר אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.

2) ומעריך לעומתם את אפסות האדם ומך ערכו. מיד הוא נסוג אחור מתוך רגש של נחיתות ופחיתות, כמו שהוא הולך ומבאר. 3) הכוונה לאלהים, סמל שלימות הדעת. ובמקרא: תמים דעים (איוב לז, טז). 4) האמורים בענין, שמתוך הסתכלות והתבוננות בנפלאות תמים דעים, באים לידי אהבתו ויראתו. 5) 'ספרי', ואתחנן. 6) מתוך עיון והתבוננות בתורת ה' ומצוותיה.

ג. כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ נֶחֱלָק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים[7]: מֵהֶן בְּרוּאִים, שֶׁהֵן מְחֻבָּרִים מִגֹּלֶם[8] וְצוּרָה[9], וְהֵם הוֹיִם וְנִפְסָדִים[10] תָּמִיד, כְּמוֹ גּוּפוֹת הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְהַצֶּמֶחִים וְהַמַּתָּכוֹת[11]. וּמֵהֶן בְּרוּאִים, שֶׁהֵן מְחֻבָּרִים מִגֹּלֶם וְצוּרָה, אֲבָל אֵינָן מִשְׁתַּנִּין מִגּוּף לְגוּף וּמִצּוּרָה לְצוּרָה כְּמוֹ הָרִאשׁוֹנִים, אֶלָּא צוּרָתָן קְבוּעָה לְעוֹלָם בְּגָלְמָם וְאֵינָן מִשְׁתַּנִּין כְּמוֹ אֵלּוּ, וְהֵם הַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים שֶׁבָּהֶן. וְאֵין גָּלְמָם כִּשְׁאָר גְּלָמִים[12] וְלֹא צוּרָתָם כִּשְׁאָר צוּרוֹת. וּמֵהֶן בְּרוּאִים - צוּרָה בְּלֹא גֹּלֶם כְּלָל, וְהֵם הַמַּלְאָכִים, שֶׁהַמַּלְאָכִים אֵינָם גּוּף וּגְוִיָּה, אֶלָּא צוּרוֹת נִפְרָדוֹת זוֹ מִזּוֹ[13].

7) עולם השפל, זהו העולם שלנו. עולם הגלגלים והכוכבים. ועולם המלאכים, כמו שהוא הולך ומבאר. 8) חומר, כמו: גולמי כלי עץ (כלים יב, ז), חומר מחוסר צורה ותבנית. 9) היא נפש החומר ועצמותו, אשר בה יתעצם החומר וייבדל משאינו מינו. למשל: השכל הוא צורת האדם, כי בו יתעצם ויתייחד למין מיוחד, מין "מדבר", ונבדל בזה משאר בעלי החיים. ולפיכך נקרא אדם המחוסר שכל - גולם. ונבדלת "צורה" מ"תבנית", שזו האחרונה היא צורה גשמית, חיצונית ונראית לעינים, כמו: תבנית יד, בעוד ש"צורה" היא רוחנית מופשטת, ומושגת רק בשכל. 10) מתהווים, ונפרדים תמיד ליסודות שמהם נתהוו. 11) הם ארבעת סוגי היצורים שעל כדור הארץ: דומם, צומח, חי, מדבר. ומנויים פה בסדר מהופך, מלמעלה למטה. 12) שהם בני חלוף, ההווים ונפסדים תמיד – אלא בני־קיימא הם ואינם משתנים. 13) נפרדות ונפשטות מכל חומר, ונבדלות הן אחת מחברתה ע"י מעלתן (עיין להלן, הלכה ה). ורבינו ז"ל בספרו (מו"נ ח"ב, י) מבאר את מאמר המדרש (ב"ר פרק סח), ש"המלאך הוא שלישו של עולם", על־פי שיטתו כאן, שהעולם נחלק לשלושה חלקים – ועולם המלאכים הוא, איפוא, שליש העולם.

ד. וּמַהוּ זֶה שֶׁהַנְּבִיאִים אוֹמְרִים, שֶׁרָאוּ הַמַּלְאָךְ אֵשׁ וּבַעַל כְּנָפַיִם?[14] הַכֹּל בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה וְדֶרֶךְ חִידָה, לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ גּוּף, וְאֵינוֹ כָּבֵד כַּגּוּפוֹת הַכְּבֵדִים[15]; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", וְאֵינוֹ אֵשׁ, אֶלָּא מָשָׁל; וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת"[16].

14) והלא המלאך הוא צורה בלי גולם, אי־גופני, ואיך יתואר כאש ובעל כנפים שהם גופים מורכבים? 15) כמים או עפר, אלא קלים הם כאש ורוח. אבל כל זה הוא רק דרך משל וחידה לשבר את האוזן, ולאמיתו של דבר - הם צורות נפרדות ואינם גופנים כל עיקר (השווה מו"נ ח"א, מט). 16) וסופו של הפסוק: "משרתיו אש לוהט": פעם אש, ופעם רוח – לומר לך: שאינם לא זה ולא זה, אלא הכל לפי כח הדמיון של הנבואה (מעשה רוקח).

ה. וּבַמֶּה יִפָּרְדוּ[17] הַצּוּרוֹת זוֹ מִזּוֹ, וַהֲרֵי אֵינָן גּוּפִין?[18] לְפִי שֶׁאֵינָן שָׁוִין בִּמְצִיאוּתָן, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן לְמַטָּה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהוּא מָצוּי מִכֹּחוֹ, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה[19], וְהַכֹּל נִמְצָאִים מִכֹּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְטוּבוֹ. וְזֶהוּ שֶׁרָמַז שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ וְאָמַר: "כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר"[20].

17) במקום: תִּפָּרַדְנָה, על־דרך לשון המשנה: הנשואות יתארסו והארוסות יינשאו (יבמות מא.). ואולי, מפני שהמכוּון ב"צורות" הם המלאכים, על כן משמשים בהן זכר ונקבה בערבוביא. 18) ושינויים גופניים לא יחולו בהם - במה, איפוא, ייפרדו המלאכים שיהיו ניכרים ונבדלים זה מזה? 19) הם נפרדים במציאותם ובטיב מעלתם: שכל אחד הוא עלול לשני שממעל לו ומצוי מכוחו (עיין למעלה פ"א, ה"ז): וכולם יחד נמצאים מכוח אמיתות מציאותו של המצוי הראשון. 20) כלומר: עולם הגלגלים שומר על העולם השפל, עולם היסודות שיסודותיו יתקיימו: עליהם, על הגלגלים, שומר עולם המלאכים שהם עילתם וצורתם. וממעל לכולם – הקדוש־ברוך־הוא, שהוא עילת העילות וצורת העולם.

ו. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ: 'לְמַטָּה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ', אֵינָהּ מַעֲלַת מָקוֹם, כְּמוֹ אָדָם שֶׁיּוֹשֵׁב לְמַעְלָה מֵחֲבֵרוֹ; אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִין בִּשְׁנֵי חֲכָמִים שֶׁאֶחָד גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בְּחָכְמָה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל זֶה; וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בְּעֵלָה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִן הֶעָלוּל.

ז. שְׁנוּי שְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים - עַל שֵׁם מַעֲלָתָם הוּא. וּלְפִיכָךְ נִקְרָאִים 'חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ', וְהֵם לְמַעְלָה מִן הַכֹּל, וְאוֹפַנִּים וְאֲרָאֵלִים וְחַשְׁמַלִּים וּשְׂרָפִים וּמַלְאָכִים וֵאלֹהִים וּבְנֵי אֱלֹהִים וּכְרוּבִים וְאִישִׁים - כָּל אֵלּוּ עֲשָׂרָה הַשֵּׁמוֹת[21] שֶׁנִּקְרְאוּ בָהֶן הַמַּלְאָכִים, עַל שֵׁם עֶשֶׂר מַעֲלוֹת שֶׁלָּהֶן הֵן. וּמַעֲלָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, אֶלָּא מַעֲלַת הָאֵל בָּרוּךְ הוּא, הִיא מַעֲלַת הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרֵאת חַיּוֹת; לְפִיכָךְ נֶאֱמַר בַּנְּבוּאָה, שֶׁהֵן תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד. וּמַעֲלָה עֲשִׂירִית הִיא מַעֲלַת הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרֵאת 'אִישִׁים', וְהֵם הַמַּלְאָכִים הַמְדַבְּרִים עִם הַנְּבִיאִים וְנִרְאִים לָהֶם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה; לְפִיכָךְ

נִקְרְאוּ אִישִׁים, שֶׁמַּעֲלָתָם קְרוֹבָה לְמַעֲלַת דַּעַת בְּנֵי־אָדָם.

21) עשרת המלאכים הללו לשמותם בצוותא חדא, נזכרים גם בזוהר (שמות, בא) ורק בשינוי סדר.

ח. וְכָל הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ חַיִּים וּמַכִּירִין אֶת הַבּוֹרֵא וְיוֹדְעִים אוֹתוֹ דֵּעָה גְּדוֹלָה עַד לְמְאֹד - כָּל צוּרָה וְצוּרָה לְפִי מַעֲלָתָהּ, לֹא לְפִי גָּדְלוֹ[22]. אֲפִלּוּ מַעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה[23] אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַשִּׂיג אֲמִתַּת הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁהוּא, אֶלָּא דַּעְתָּהּ קְצָרָה לְהַשִּׂיג וְלֵידַע; אֲבָל מַשֶּׂגֶת וְיוֹדַעַת יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁמַּשֶּׂגֶת וְיוֹדַעַת צוּרָה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה. וְכֵן כָּל מַעֲלָה וּמַעֲלָה, עַד מַעֲלָה עֲשִׂירִית, גַּם הִיא יוֹדַעַת הַבּוֹרֵא דֵּעָה, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּנֵי הָאָדָם הַמְחֻבָּרִים מִגֹּלֶם וְצוּרָה יָכוֹל לְהַשִּׂיג וְלֵידַע כְּמוֹתָהּ. וְהַכֹּל אֵינָן יוֹדְעִין הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ[24].

22) כל אחת מהצורות, מכירה את הבורא לא לפי גדלו האמיתי, אלא לפי מעלתה היא ולפי כח השגתה בלבד. ויש סוברים שהנוסח הנכון הוא: "לפי מעלתה ולפי גדלה". וכן מוכח הדבר לקמן בפרק ג, ה"ט (הגהות האדר"ת). 23) חיות הקודש. ואמרו חז"ל: "והחיות עומדות אצל כסא כבודו, ואינן יודעות מקום כבודו" (פרקי דרבי אליעזר, פרק ד). כמו כן: "לא יראני האדם וחי". מהו וחי? אמר רבי עקיבא: אף החיות הנושאות את הכסא, אינן רואות את הכבוד (במדבר רבה, סוף פרשת נשא). 24) כמו: את עצמו, שרק ידיעתו שלימה ואמיתית.

ט. כָּל הַנִּמְצָאִים חוּץ מִן הַבּוֹרֵא, מִצּוּרָה הָרִאשׁוֹנָה[25] עַד יַתּוּשׁ קָטָן שֶׁיִּהְיֶה בְּטַבּוּר הָאָרֶץ[26] - הַכֹּל מִכֹּחַ אֲמִתָּתוֹ נִמְצָאוּ. וּלְפִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ וּמַכִּיר גְּדֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ וַאֲמִתָּתוֹ, הוּא יוֹדֵעַ הַכֹּל, וְאֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּנּוּ[27].

25) חיות הקודש. 26) בכדור הארץ. כל נקודה שבכדור, הוא טבורו ומרכזו. 27) גם הבנאי יודע על־פי התכנית שתיכנן ברוחו – עוד בטרם גשתו אל המלאכה – את צורת הבנין לכל מוצאיו ומובאיו, ומכל־שכן הבורא יתברך.

י. הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַכִּיר אֲמִתּוֹ וְיוֹדֵעַ אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּדֵעָה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין; שֶׁאֵין אָנוּ וַדַּעְתֵּנוּ אֶחָד[28]. אֲבָל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, הוּא וַדַּעְתּוֹ וְחַיָּיו אֶחָד מִכָּל צַד וּמִכָּל פִּנָּה וּבְכָל דֶּרֶךְ יִחוּד. שֶׁאִלְמָלֵי הָיָה חַי בְּחַיִּים וְיוֹדֵעַ בְּדֵעָה חוּץ מִמֶּנּוּ - הָיוּ שָׁם אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה: הוּא וְחַיָּיו וְדַעְתּוֹ; וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אֶחָד מִכָּל צַד וּמִכָּל פִּנָּה וּבְכָל דֶּרֶךְ יִחוּד. נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיָּדוּעַ, וְהוּא הַדֵּעָה עַצְמָהּ - הַכֹּל אֶחָד. וְדָבָר זֶה אֵין כֹּחַ בַּפֶּה לְאָמְרוֹ, וְלֹא בְּאֹזֶן לִשְׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם לְהַכִּירוֹ עַל בֵּרְיוֹ[29]. וּלְפִיכָךְ אוֹמֵר: "חֵי פַּרְעֹה"[30] "וְחֵי נַפְשְׁךָ", וְאֵין אוֹמֵר "חֵי ה'", אֶלָּא "חַי ה'"[31] - שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא וְחַיָּיו שְׁנַיִם, כְּמוֹ חַיֵּי הַגּוּפִים הַחַיִּים אוֹ כְּחַיֵּי הַמַּלְאָכִים. לְפִיכָךְ אֵינוֹ מַכִּיר הַבְּרוּאִים וְיוֹדְעָם מֵחֲמַת הַבְּרוּאִים, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין אוֹתָם, אֶלָּא מֵחֲמַת עַצְמוֹ יֵדָעֵם. לְפִיכָךְ מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ, יוֹדֵעַ הַכֹּל, שֶׁהַכֹּל נִסְמָךְ לוֹ בַּהֲוָיָתוֹ[32].

28) לא הרי ידיעת הבורא כהרי ידיעת האדם. ידיעת האדם באה אליו מחוצה לו על־ידי נסיונות חיים, לימוד והתבוננות. ועל־ידי תוספת של ידיעות חדשות שהוא רוכש לו בכל פעם. עצמותו מתחדשת ומשתנית, ואינה היום מה שהיתה אתמול. נמצא, כי האדם היודע, והידוע - היא הידיעה שרכש לו, והדעה - הוא השכל שאמצעותו רכש לו ידיעתו – שלושה המה. לא כן הבורא, שידיעתו אינה באה מחוצה לו, אלא מחמת עצמו היא, ולפיכך – הוא הידוע, והוא הידוע, והוא הדעה עצמה. 29) שכשם שמהות מציאותו בלתי מושגת, כך גם חייו ודעתו בלתי מושגים. 30) בסמיכות, כמו: בחיי־פרעה, סומך ונסמך, כי פרעה וחייו - שנים הם: גווייתו וחייו. 31) כמו: אלהים חיים, כלומר: הוא החיים, והחיים הוא. הוא מקור החיים. ולכן אין לנו אלא שֶׁנאמַר: הוא חי ולא בחיים, ויודע ולא בדעה, כלומר: לא בחיים ולא בדעת שהם נוספים על מהותו (הריטב"א). 32) סדר הכרתנו הוא מן העלול אל העילה: אברהם אבינו הכיר את הבורא על ידי הסתכלות בנפלאות הבריאה, וקרא: בירה נפלאה כזו – אדון יש לה! אבל הקב"ה שהוא העילה הראשונה, הוא יודע הכל מחמת עצמו, ולכן אין דבר נעלם ממנו. משל למה הדבר דומה? לאומן שיצר כלי עם מנגנון פלאים. כל העובר עליו מסתכל ומתבונן בו עד שבא עד תכונתו ויודע אותו. ומה בין ידיעת המסתכל בכלי לידיעת האומן העושה את הכלי? בעוד שהמסתכל נמשך אחר הכלי, האומן – הכלי נמשך אחריו, שהוא יודע אותו מעצמו עוד בטרם שעשהו (השווה מו"נ ח"ג, בא).

יא. דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה בִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ - כְּמוֹ טִפָּה מִן הַיָּם הֵם מִמַּה שֶּׁצָּרִיךְ לְבָאֵר בְּעִנְיָן זֶה. וּבֵאוּר כָּל הָעִקָּרִים שֶׁבִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ, הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה'[33].

33) על שם המרכבה שראה יחזקאל כשנגלו לו מראות אלוקים (יחזקאל א). ואף־על־פי שהשם "מרכבה" לא נזכר בפירוש בכל המראה, אולם נקרא כך בפי חכמינו, מפני שראה במראה מתחת לכסא הכבוד ארבע חיות – וזוהי דמות מרכבה, כמו שנאמר: ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה (מלכים־א י, כט). ללמדך, שסתם שם "מרכבה" נאמר על קיבוץ של ארבעה אישים (מו"נ ח"א, ע).

יב. צִוּוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[34], שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ בִּדְבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא לְאִישׁ אֶחָד בִּלְבַד, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה חָכָם וּמֵבִין מִדַּעְתּוֹ; וְאַחַר־כָּךְ מוֹסְרִין לוֹ רָאשֵׁי הַפְּרָקִים וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁמֵּץ[35] מִן הַדָּבָר, וְהוּא מֵבִין מִדַּעְתּוֹ

וְיוֹדֵעַ סוֹף הַדָּבָר וְעָמְקוֹ. וּדְבָרִים אֵלּוּ דְּבָרִים עֲמֻקִּים הֵם עַד לְמְאֹד, וְאֵין כָּל דַּעַת וָדַעַת רְאוּיָה לְסָבְלָן[36]. וַעֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ דֶּרֶךְ מָשָׁל: "כִּבְשִׂים לִלְבוּשֶׁךָ" - כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[37] בְּפִרּוּשׁ מָשָׁל זֶה: דְּבָרִים שֶׁהֵן כִּבְשׁוֹנוֹ[38] שֶׁל עוֹלָם, יִהְיוּ לִלְבוּשֶׁךָ, כְּלוֹמַר: לְךָ לְבַדְּךָ, וְאַל תִּדְרֹשׁ אוֹתָם בָּרַבִּים; וַעֲלֵיהֶם אָמַר: "יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ"; וַעֲלֵיהֶם אָמַר: "דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ" - כָּךְ פִּרְשׁוּ חֲכָמִים[39] הָרִאשׁוֹנִים: דְּבָרִים שֶׁהֵן כִּדְבַשׁ וְחָלָב, יִהְיוּ תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ[40].

34) חגיגה יא:. 35) מעט מזעיר, קצת. 36) כמסופר (חגיגה יד:) שמארבעה חכמים שנכנסו ל"פרדס" - רק אחד, רבי עקיבא, יצא בשלום - והשאר נפגעו וניזוקו. 37) שם, יג. 38) דברי סוד כבושים ונסתרים, כגון: המסתורין האלוהי ורזי הבריאה. "כבשים ללבושך" – בשין ימנית. 39) שם. 40) מ"מ ומ"ב המתוקים כדבש ליודעי חן, יהיו גנוזים תחת לשונך ולא תפרסמם ברבים.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) שמות הגלגלים, מניינם וסידור הילוכם; ד' היסודות, מהותם וסידורם.

א. הַגַּלְגַּלִּים הֵם הַנִּקְרָאִים שָׁמַיִם וְרָקִיעַ וּזְבוּל וַעֲרָבוֹת, וְהֵם תִּשְׁעָה[2] גַּלְגַּלִּים: גַּלְגַּל הַקָּרוֹב מִמֶּנּוּ הוּא גַּלְגַּל הַיַּרֵחַ[3]. וְהַשֵּׁנִי שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, הוּא גַּלְגַּל, שֶׁבּוֹ הַכּוֹכָב הַנִּקְרָא כּוֹכָב. וְגַלְגַּל שְׁלִישִׁי שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁבּוֹ נֹגַהּ. וְגַלְגַּל רְבִיעִי, שֶׁבּוֹ חַמָּה. וְגַלְגַּל חֲמִישִׁי, שֶׁבּוֹ מַאְדִּים. וְגַלְגַּל שִׁשִּׁי, שֶׁבּוֹ כּוֹכַב צֶדֶק. וְגַלְגַּל שְׁבִיעִי, שֶׁבּוֹ שַׁבְּתַי. וְגַלְגַּל שְׁמִינִי, שֶׁבּוֹ שְׁאָר כָּל הַכּוֹכָבִים שֶׁנִּרְאִים בָּרָקִיעַ. וְגַלְגַּל תְּשִׁיעִי, הוּא גַּלְגַּל הַחוֹזֵר בְּכָל יוֹם מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, וְהוּא הַמַּקִּיף וּמְסַבֵּב אֶת הַכֹּל. וְזֶה שֶׁתִּרְאֶה כָּל הַכּוֹכָבִים כְּאִלּוּ הֵם כֻּלָּם בְּגַלְגַּל אֶחָד, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה - מִפְּנֵי שֶׁהַגַּלְגַּלִּים טְהוֹרִים וְזַכִּים כַּזְּכוּכִית וְכַסַּפִּיר, לְפִיכָךְ נִרְאִים הַכּוֹכָבִים שֶׁבַּגַּלְגַּל הַשְּׁמִינִי מִתַּחַת גַּלְגַּל הָרִאשׁוֹן.

2) מנין הגלגלים, קיבל הרמב"ם מתוכני זמנו, שהוכיחו כי תשעה הם (מו"נ ח"ב, ט). וכדאי להעיר שרבים מקשים על שיטת רבינו מגמרא מפורשת (חגיגה יב:), שרק שני רקיעים הם, שנאמר: הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים (דברים י, יד). אולם קושיא זו, כבר הרגיש בה רבינו והקדים במו"נ (שם) ואמר: שחכמי התלמוד מנו את כדורי הכוכבים לרקיע אחד, ואת הגלגל המקיף שאין בו כוכבים כלל - חשבו לרקיע השני, ואין שום סתירה מדבריהם לשיטתו. 3) (חגיגה יב:). הרמב"ם ז"ל מונה בזה את הגלגלים מלמטה למעלה, ולכן הסדר שלהם מהופך מזה שאנו רגילים בו לפי הספרות התלמודית (רש"י, שבת קכט: . פרקי דרבי אליעזר פרק ו): שצ"ם חנכ"ל, שסידורם מלמעלה למטה. שבעה כוכבי לכת אלה, קבועים בשבעת הגלגלים התחתונים, וכל אחד מקיף את כדור הארץ לפי תנועת הגלגל שלו. בגלגל השמיני, קבועים שאר הכוכבים והם מפוזרים על פני כל הגלגל הזה, הנקרא: "גלגל המזלות", ונראים לעינינו בלילה. הגלגל התשיעי הוא הגלגל היומי, המקיף את כדור הארץ במשך עשרים וארבע שעות. ובהילוכו המהיר הוא מקיף את כל הגלגלים, ולמרות תנועותיהם המיוחדות לכל אחד מהם, הוא מניעם עמו "תנועת החלק בכל". ובעוד שכל הגלגלים הפנימיים מקיפים את הארץ ממערב למזרח, מקיף הגלגל התשיעי את הארץ ממזרח למערב, ונראה כאילו הוא חוזר למערב, ומכאן שמו: "גלגל החוזר".

ב. כָּל גַּלְגַּל וְגַלְגַּל מִשְׁמוֹנָה הַגַּלְגַּלִּים שֶׁבָּהֶן הַכּוֹכָבִים נֶחֱלָק לְגַלְגַּלִּים הַרְבֵּה, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, כְּמוֹ גְּלִדֵי בְּצָלִים[4] - מֵהֶן גַּלְגַּלִּים סוֹבְבִים מִמַּעֲרָב לְמִזְרָח, וּמֵהֶן סוֹבְבִים מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב, כְּמוֹ הַגַּלְגַּל הַתְּשִׁיעִי, הַחוֹזֵר מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב. וְכֻלָּם אֵין בֵּינֵיהֶם מָקוֹם פָּנוּי[5].

4) כקליפות הבצלים המקיפות ומונחות אחת על גבי חברתה ומדובקות זו בזו, ואין שום חלל ריק ביניהן (והשווה מו"נ ח"א, עב). 5) כי לו היה שם מקום פנוי, לא היה קשר אורגני ביניהם.

ג. כָּל הַגַּלְגַּלִּים אֵינָן, לֹא קַלִּים וְלֹא כְּבֵדִים[6], וְאֵין לָהֶם, לֹא עַיִן אָדֹם[7] וְלֹא עַיִן שָׁחֹר וְלֹא שְׁאָר עֵינוֹת. וְזֶה שֶׁאָנוּ רוֹאִין אוֹתָם כְּעֵין הַתְּכֵלֶת - לְמַרְאִית הָעַיִן בִּלְבַד הוּא, לְפִי גֹּבַהּ הָאֲוִיר. וְכֵן אֵין לָהֶם, לֹא טַעַם וְלֹא רֵיחַ, לְפִי שֶׁאֵין אֵלּוּ הַמְּאֹרָעִין מְצוּיִין אֶלָּא בַּגּוּפוֹת שֶׁלְּמַטָּה מֵהֶן[8].

6) כי מהות גולמם וחומרם, אינו ממהות החומר שלנו. 7) צבע, מראה אדום, ולכן מין זכר. וריבויו: עֵינוֹת, על משקל לילות. 8) שלמטה מגלגל הירח, כלומר: בכדור שלנו.

ד. כָּל הַגַّלְגַּלִּים הָאֵלּוּ הַמַּקִּיפִין אֶת הָעוֹלָם הֵן עֲגֻלִּין כְּכַדּוּר[9], וְהָאָרֶץ תְּלוּיָה בָּאֶמְצַע. וְיֵשׁ לְמִקְצָת מִן הַכּוֹכָבִים גַּלְגַּלִּים קְטַנִּים, שֶׁהֵן קְבוּעִים בָּהֶן, וְאֵין אוֹתָם הַגַּלְגַּלִּים מַקִּיפִין אֶת הָאָרֶץ, אֶלָּא גַּלְגַּל קָטָן שֶׁאֵינוֹ מַקִּיף קָבוּעַ בַּגַּלְגַּל הַגָּדוֹל הַמַּקִּיף[10].

9) חכמינו ז"ל אמרו: "אין מרובע מששת ימי בראשית" (ירושלמי, שבועות פ"ג, ה"ח). 10) קבוע בגוף הגלגל המקיף, ולא בחללו. כדי לבאר את תנועת כוכבי הלכת, שפעמים ממהרים תנועתם ופעמים מאיטים אותה, הוכרח התוכן תלמי, יוצר השיטה "מרכזיות הארץ", לשער כי אחדים מכוכבי הלכת יש להם מרכזים נוספים משלהם ואין הארץ מרכזם. אלה נקראים: "יוצאי מרכז", וקטנים הם מגלגלי מרכזי הארץ. וכן שיער שישנם "גלגלי הקפה", הנקראים: אפיציקלים, שמעגלם הקטן הוא מסלול הכוכב. והוא קבוע בתוך המעגל הגדול, המשמש לו מרכז. "גלגלי

הקפה" אלה אינם מקיפים את העולם בכלל (השווה מו"נ ח"א, עב).

ה. מִסְפַּר כָּל הַגַּלְגַּלִּים הַמַּקִּיפִין אֶת כָּל הָעוֹלָם - שְׁמוֹנָה־עָשָׂר[11]; וּמִסְפַּר הַגַּלְגַּלִּים הַקְּטַנִּים שֶׁאֵינָן מַקִּיפִין - שְׁמוֹנָה[12]. וּמִמַּהֲלַךְ הַכּוֹכָבִים וִידִיעַת שִׁעוּר סִבִּיבָתָן בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה, וּמִנְּטִיָּתָן מֵרוּחַ דָּרוֹם לְרוּחַ צָפוֹן וּמֵרוּחַ צָפוֹן לְרוּחַ דָּרוֹם[13], וּמִגָּבְהָן מֵעַל הָאָרֶץ וּקְרִיבָתָן, יָדַע מִסְפַּר כָּל אֵלּוּ הַגַּלְגַּלִּים וְצוּרַת הֲלִיכָתָן וְדֶרֶךְ הַקָּפָתָן. וְזוֹ הִיא חָכְמַת חֶשְׁבּוֹן תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת[14], וּסְפָרִים רַבִּים חִבְּרוּ בָהֶן חַכְמֵי יָוָן.

11) בספרו (מו"נ, שם) יאמר רבינו: מספר הגלגלים המקיפים את כל העולם, אי אפשר שיהא פחות משמונה־עשר, אבל אפשר שמספרם יעלה יותר. והמפרש "שם טוב" יבאר שם, שלכל אחד מהכוכבים: שבתאי, צדק, מאדים, כוכב ולבנה - יש גלגל "יוצא מרכז" – הרי עשרה. והכוכבים: חמה, נוגה, לכל אחד מהם שני גלגלים "יוצאי מרכז" – הרי ששה. הוסיף עליהם את גלגל המזלות וגלגל המקיף – הרי שמונה־עשר. 12) הם גלגלי הקפה. 13) לקו המשוה. 14) שחז"ל חייבו אותנו ללמוד לדעת חכמה זו ולחשב חשבונותיה (שבת עה.), בסמכם את דבריהם על הכתוב: כי היא חכמתם ובינתכם לעיני העמים (דברים ד, ו). תקופה – שם משורש: קוף אחי נקף. ופירושו: הקף וסיבוב. גלגול זמן: ויהיה לתקופת הימים (שמואל־א א, כ). וכאן ענינו: חשבון הילוך השמש והירח. מזלות – משורש: נזל־הלך, ונזכרים במקרא (מלכים־ב כג, ה). והם שתים־עשרה קבוצות כוכבים המהוות בהרכבן תמונות מתמונות שונות בדמות: טלה, שור וכו' כדלהלן (הלכה ו). ואמרו חז"ל (ברכות לב:) אמר הקב"ה לכנסת ישראל: בתי, שנים־עשר מזלות בראתי ברקיע. ובפרקי דרבי אליעזר פ"ו, מונה שמותם כסדר הערוך פה בהלכה ו. וכן מנויים הם במדרש מגילת אסתר על הפסוק: בחודש הראשון הוא חודש ניסן (מגילת אסתר פ"ג, א).

ו. גַּלְגַּל הַתְּשִׁיעִי[15], שֶׁהוּא מַקִּיף אֶת הַכֹּל, חִלְּקוּהוּ הַחֲכָמִים הַקַּדְמוֹנִים לִשְׁנֵים־עָשָׂר חֲלָקִים; כָּל חֵלֶק וָחֵלֶק הֶעֱלוּ לוֹ שֵׁם, עַל שֵׁם צוּרָה זוֹ שֶׁתֵּרָאֶה בּוֹ מִן הַכּוֹכָבִים שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, שֶׁהֵם מְכַוְּנִים תַּחְתָּיו, וְהֵם הַמַּזָּלוֹת שֶׁשְּׁמוֹתָם: טָלֶה, שׁוֹר, תְּאוֹמִים, סַרְטָן, אַרְיֵה, בְּתוּלָה, מֹאזְנַיִם, עַקְרָב, קֶשֶׁת, גְּדִי, דְּלִי, דָּגִים.

15) הגלגל התשיעי נחלק לשלוש מאות וששים מעלות, והשמש מקיפה את הארץ ביום אחד מהלך שהוא קרוב למעלה אחת, וחלק זה ילכו הכוכבים שבגלגל השמיני בתקופה של שבעים שנה בקירוב.

ז. גַּלְגַּל הַתְּשִׁיעִי עַצְמוֹ אֵין בּוֹ, לֹא חֵלֶק וְלֹא צוּרָה מִכָּל הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ וְלֹא כּוֹכָב; אֶלָּא בְּחִבּוּר הַכּוֹכָבִים שֶׁבַּגַּלְגַּל הַשְּׁמִינִי הוּא שֶׁיֵּרָאֶה בְּכוֹכָבִים גְּדוֹלִים שֶׁבּוֹ תַּבְנִית הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ אוֹ קָרוֹב מֵהֶן. וְאֵלּוּ הַשְּׁנֵים־עָשָׂר צוּרוֹת לֹא הָיוּ מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד אוֹתָן הַחֲלָקִים אֶלָּא בִּזְמַן הַמַּבּוּל, שֶׁאָז הֶעֱלוּ לָהֶן שֵׁמוֹת אֵלּוּ. אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה כְּבָר סָבְבוּ מְעַט, לְפִי שֶׁכָּל הַכּוֹכָבִים שֶׁבַּגַּלְגַּל שְׁמִינִי, כֻּלָּם סוֹבְבִים, כְּמוֹ הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ, אֶלָּא שֶׁהֵן סוֹבְבִין בִּכְבִדּוּת; וְחֵלֶק שֶׁיִּתְהַלֵּךְ הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ[16] כְּנֶגְדּוֹ בְּיוֹם אֶחָד, יֵלֵךְ כְּנֶגְדּוֹ כָּל כּוֹכָב מֵהֶן בְּקִרּוּב מִשִּׁבְעִים שָׁנָה.

16) כמעט בכל הדפוסים, הנוסחא כאן: "השמש והירח". ותמוהה היא מאד, שהרי אין מהלך השמש והירח שוה: שהשמש מקיפה את הארץ במשך שס"ה יום, והירח מקיף את הארץ במשך כ"ט יום, שתים־עשרה שעות ותשצ"ג חלקים. וכבר תמהו המפרשים על זה (עיין "חזון נחום"). אבל בנוסחת אוקספורד הוצאת חיימזון, אין תיבת "והירח", ונכונה היא. שיטת הגלגלים המוצעת בזה והידועה בשם: גיאוצנטרית, שהארץ היא מרכז כל העולם כולו, היתה שלטת כל ימי הביניים עד קופרניקוס (1403-73 לחורבן בית שני), אבי השיטה ההליוצנטרית, שלפיה השמש היא מרכז הבריאה.

ח. כָּל הַכּוֹכָבִים הַנִּרְאִים, יֵשׁ מֵהֶן כּוֹכָבִים קְטַנִּים, שֶׁהָאָרֶץ גְּדוֹלָה מֵאַחַד מֵהֶן, וְיֵשׁ מֵהֶן כּוֹכָבִים גְּדוֹלִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן גָּדוֹל מִן הָאָרֶץ כַּמָּה פְּעָמִים. וְהָאָרֶץ גְּדוֹלָה מִן הַיָּרֵחַ כְּמוֹ אַרְבָּעִים פְּעָמִים. וְהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ כְּמוֹ מֵאָה וְשִׁבְעִים פְּעָמִים. נִמְצָא הַיָּרֵחַ - אֶחָד מִשִּׁשֶּׁת אֲלָפִים וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת מִן הַשֶּׁמֶשׁ בְּקִרּוּב. וְאֵין בְּכָל הַכּוֹכָבִים כּוֹכָב גָּדוֹל מִן הַשֶּׁמֶשׁ, וְלֹא קָטָן מִכּוֹכָב שֶׁבַּגַּלְגַּל הַשֵּׁנִי.

ט. כָּל הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים כֻּלָּן, בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ וְדֵעָה וְהַשְׂכֵּל הֵם[17], וְהֵם חַיִּים וְעוֹמְדִים וּמַכִּירִין אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי גָּדְלוֹ וּלְפִי מַעֲלָתוֹ מְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים לְיוֹצְרָם כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים. וּכְשֵׁם שֶׁמַּכִּירִין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כָּךְ מַכִּירִין אֶת עַצְמָן, וּמַכִּירִין אֶת הַמַּלְאָכִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶן. וְדַעַת הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים מְעוּטָה מִדַּעַת הַמַּלְאָכִים וּגְדוֹלָה מִדַּעַת בְּנֵי־אָדָם.

17) תנועתם הסיבובית של הגלגלים, המתנועעים תמיד בלי הרף ולא ינוחו, מוכיחה – לדעת רבינו – שהם בעלי־חיים ובני דעה והשכל (עיין מורה־נבוכים ח"ב, ד).

י. בָּרָא הָאֵל לְמַטָּה מִגַּלְגַּל הַיָّרֵחַ גֹּלֶם אֶחָד, שֶׁאֵינוֹ כְּגֹלֶם הַגַּלְגַּלִּים[18]. וּבָרָא אַרְבַּע צוּרוֹת לְגֹלֶם זֶה, וְאֵינָן כְּצוּרַת הַגַּלְגַּלִּים, וְנִקְבַּע כָּל צוּרָה וְצוּרָה בְּמִקְצָת גֹּלֶם זֶה. צוּרָה רִאשׁוֹנָה - צוּרַת הָאֵשׁ, נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָת גֹּלֶם זֶה, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶן גּוּף הָאֵשׁ. וְצוּרָה שְׁנִיָּה - צוּרַת הָרוּחַ, נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶן גּוּף הָרוּחַ. וְצוּרָה שְׁלִישִׁית - צוּרַת הַמַּיִם,

נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶם גּוּף הַמַּיִם. וְצוּרָה
רְבִיעִית - צוּרַת הָאָרֶץ, נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ, וְנִהְיָה
מִשְּׁנֵיהֶם גּוּף הָאָרֶץ. נִמְצָא לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ אַרְבָּעָה
גּוּפִין[19] מֻחְלָקִין[20], זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד
מַקִּיף אֶת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ מִכָּל רוּחוֹתָיו כְּמוֹ גַּלְגַּל.
הַגּוּף הָרִאשׁוֹן, הַסָּמוּךְ לְגַלְגַּל הַיָּרֵחַ, הוּא גּוּף הָאֵשׁ.
לְמַטָּה מִמֶּנּוּ - גּוּף הָרוּחַ. לְמַטָּה מִמֶּנּוּ - גּוּף הַמַּיִם.
לְמַטָּה מִמֶּנּוּ - גּוּף הָאָרֶץ. וְאֵין בֵּינֵיהֶם מָקוֹם פָּנוּי
בְּלֹא גּוּף כְּלָל.

18) כלומר: חומר שפל־ערך, שאינו מגיע למדריגת חומר הגלגלים. 19) במדבר־רבה, יד. אלה הם ארבעת היסודות הטבעיים: אש, רוח, מים, עפר (ארמ"ע), שמהם הורכב העולם השפל וכל אשר בו, ונקרא על כן: עולם היסודות. 20) כמו: מחולקים.

יא. אַרְבָּעָה גּוּפוֹת הָאֵלּוּ אֵינָם בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ וְאֵינָם
יוֹדְעִים וְלֹא מַכִּירִים, אֶלָּא כְּגוּפִים מֵתִים[21]. וְיֵשׁ לְכָל
אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם מִנְהָג[22], שֶׁאֵינוֹ יוֹדְעוֹ, וְלֹא מַשִּׂיגוֹ,
וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ. וְזֶה שֶׁאָמַר דָּוִד: "הַלְּלוּ אֶת ה' מִן
הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת, אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג
וְקִיטוֹר"[23]; וּבֵאוּר עִנְיַן הַדְּבָרִים: הַלְּלוּהוּ בְּנֵי־אָדָם,
מִגְּבוּרוֹתָיו שֶׁתִּרְאוּ בָּאֵשׁ וּבַבָּרָד וּבִשְׁאָר בְּרוּאִים
שֶׁתִּרְאוּ לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ, שֶׁגְּבוּרָתָם תָּמִיד נִכֶּרֶת
לְקָטֹן וּלְגָדוֹל[24].

21) להם אין תנועה סיבובית כמו גלגלים, אלא המנוחה היא מנהגם וטבעם: ואם יכריחם איזה כח חיצוני לעזוב מקום מנוחתם ולהתנועע, אזי בסור הכח המכריח, ישובו תיכף בקו ישר למקומם. למשל: אבן שהיא מיסוד העפר, כשהיא נזרקת למעלה, תשוב תיכף למטה ליסודה, עפר הארץ. וכן שאר היסודות – וזה אות שאין בהם רוח חיים (מו"נ ח"ב, ו). וכן אמרו חז"ל (בראשית־רבה פ"ב): "והארץ היתה תהו ובהו" – ישבה לה הארץ תוהה ובוהה, שוממת ודואגת על רוע מזלה, ואמרה: "העליונים והתחתונים נבראו בבת אחת, העליונים חיים והתחתונים מתים". 22) טבע המיוחד לו, סגולה. 23) אם גופים מתים הם, איך יהללוהו, הרי לא המתים יהללו י־ה? 24) בני אדם יהללוהו כשיראו גבורותיו בברואים ובכל תופעות הטבע.

יום ש"ק ט' תמוז ה'תשפ"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) כל הנבראים למטה מן הרקיע מורכבים מארבעת היסודות; נפש האדם וצורתו; מה בין מעשה בראשית למעשה מרכבה.

א. אַרְבָּעָה גּוּפִים הַלָּלוּ, שֶׁהֵם אֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וָאָרֶץ,
הֵם יְסוֹדוֹת כָּל הַנִּבְרָאִים לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ. וְכֹל
שֶׁיִּהְיֶה מֵאָדָם וּמִבְּהֵמָה וָעוֹף וְרֶמֶשׂ וְדָג וְצֶמַח
וּמַתֶּכֶת וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וּשְׁאָר אַבְנֵי בִנְיָן,
וְהָרִים וְגוּשֵׁי עָפָר - הַכֹּל גָּלְמָן מְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה
יְסוֹדוֹת הַלָּלוּ. נִמְצָאוּ כָּל הַגּוּפִים שֶׁלְּמַטָּה מִן
הָרָקִיעַ, חוּץ מֵאַרְבָּעָה[2] יְסוֹדוֹת הָאֵלּוּ, מְחֻבָּרִים
מִגֹּלֶם וְצוּרָה, וְגֹלֶם שֶׁלָּהֶם מְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת
הָאֵלּוּ. אֲבָל כָּל אֶחָד מֵאַרְבָּעָה הַיְסוֹדוֹת אֵינוֹ מְחֻבָּר
אֶלָּא מִגֹּלֶם וְצוּרָה בִּלְבָד.

2) הריטב"א בפירושו לארבעה פרקים אלה אומר: "כל הגופים" - לאו דווקא, שהרי יש גופים המורכבים רק משני יסודות, כגון: עשן, מורכב רק מאש ועפר; אבק - מעפר ורוח: אש - ממים ורוח.

ב. דֶּרֶךְ הָאֵשׁ וְהָרוּחַ לִהְיוֹת מַהֲלָכָם מִמַּטָּה, מִטַּבּוּר[3]
הָאָרֶץ, לְמַעְלָה כְּלַפֵּי הָרָקִיעַ. וְדֶרֶךְ הַמַּיִם וְהָאָרֶץ
לִהְיוֹת מַהֲלָכָם מִתַּחַת הָרָקִיעַ לְמַטָּה עַד לָאֶמְצַע;
שֶׁאֶמְצַע הָרָקִיעַ הוּא הַמַּטָּה שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ[4].
וְאֵין הִלּוּכָם, לֹא בְּדַעְתָּם וְלֹא בְּחֶפְצָם[5], אֶלָּא מִנְהָג
שֶׁנִּקְבַּע בָּהֶן וְטֶבַע[6] שֶׁנִּטְבַּע בָּהֶן. טֶבַע הָאֵשׁ - חַם
וְיָבֵשׁ, וְהוּא קַל מִכֻּלָּם. וְהָרוּחַ - חַם וָלַח. וְהַמַּיִם -
קָרִים וְלַחִים. וְהָאָרֶץ - יְבֵשָׁה וְקָרָה, וְהִיא כְּבֵדָה
מִכֻּלָּם, וְהַמַּיִם קַלִּים מִמֶּנָּה, לְפִיכָךְ נִמְצָאִים לְמַעְלָה
עַל הָאָרֶץ. וְהָרוּחַ קַל מִן הַמַּיִם, לְפִיכָךְ הוּא מְרַחֵף
עַל־פְּנֵי הַמַּיִם. וְהָאֵשׁ קַל מִן הָרוּחַ. וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם
יְסוֹדוֹת לְכָל גּוּפִים שֶׁתַּחַת הָרָקִיעַ, יִמָּצֵא כָּל גּוּף
וְגוּף מֵאָדָם וּבְהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף וְדָג וָצֶמַח וּמַתֶּכֶת
וָאֲבָן, גָּלְמוֹ מְחֻבָּר מֵאֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וְעָפָר. וְאַרְבַּעְתָּן
יִתְעָרְבוּ בְּיַחַד, וְיִשְׁתַּנּוּ כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּעֵת הָעֵרוּב,
עַד שֶׁיִּמָּצֵא הַמְחֻבָּר מֵאַרְבַּעְתָּן אֵינוֹ דּוֹמֶה לְאֶחָד מֵהֶן
כְּשֶׁהוּא לְבַדּוֹ. וְאֵין בַּמְּעֹרָב מֵהֶן אֲפִלּוּ חֵלֶק אֶחָד
שֶׁהוּא אֵשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ אוֹ מַיִם בִּפְנֵי עַצְמָן אוֹ אֶרֶץ
בִּפְנֵי עַצְמָהּ אוֹ רוּחַ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא הַכֹּל נִשְׁתַּנּוּ
וְנַעֲשׂוּ גּוּף[7] אֶחָד. וְכָל גּוּף וָגוּף הַמְחֻבָּר מֵאַרְבַּעְתָּן,
יִמָּצֵא בוֹ קֹר וָחֹם, לֵחַ וְיֹבֶשׁ כְּאֶחָד. אֲבָל יֵשׁ מֵהֶם
גּוּפִים, שֶׁיִּהְיֶה בָהֶם חָזְקָה[8] מִיסוֹד הָאֵשׁ, כְּמוֹ בַּעֲלֵי
נֶפֶשׁ חַיָּה, לְפִיכָךְ יֵרָאֶה בָהֶם הַחֹם יָתֵר. וְיֵשׁ מֵהֶן
גּוּפִין שֶׁיִּהְיֶה בָהֶן חָזְקָה מִיסוֹד הָאָרֶץ, כְּמוֹ הָאֲבָנִים,
לְפִיכָךְ יֵרָאֶה בָהֶם הַיֹּבֶשׁ הַרְבֵּה. וְיֵשׁ מֵהֶן גּוּפִין,
שֶׁיִּהְיֶה בָהֶם חָזְקָה מִיסוֹד הַמַּיִם, לְפִיכָךְ יֵרָאֶה בָהֶם
הַלֵּחַ יָתֵר. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה יִמָּצֵא גּוּף חַם מִגּוּף
אַחֵר חַם, וְגוּף יָבֵשׁ יֶתֶר מִגּוּף אַחֵר יָבֵשׁ; וְכֵן יִמָּצְאוּ
גּוּפִים, שֶׁיֵּרָאֶה בָהֶן הַקֹּר בִּלְבָד, וְגוּפִים יֵרָאֶה בָהֶן
הַלֵּחַ בִּלְבָד, וְגוּפִים יֵרָאֶה בָהֶן הַקֹּר וְהַיֹּבֶשׁ כְּאֶחָד
בְּשָׁוֶה, אוֹ הַקֹּר וְהַלֵּחַ כְּאֶחָד בְּשָׁוֶה, אוֹ הַחֹם וְהַיֹּבֶשׁ
כְּאֶחָד בְּשָׁוֶה, אוֹ הַחֹם וְהַלֵּחַ כְּאֶחָד בְּשָׁוֶה - לְפִי רֹב
הַיְסוֹד שֶׁהָיָה בְּעִקַּר הַתַּעֲרֹבֶת, יֵרָאֶה מַעֲשֶׂה אוֹתוֹ
הַיְסוֹד וְטִבְעוֹ בַּגּוּף הַמְעֹרָב.

3) ממרכז הארץ. דבר כדורי, כל נקודה שבו - הוא מרכזו.

4) כדור הארץ הנמצא במרכזו של גלגל הרקיע - הוא המטה שאין למטה הימנו. 5) כהילוך הכוכבים והגלגלים שהם בעלי דעה ורצון. 6) תכונה וסגולה תולדתית שאין בה רצון. 7) על ידי הערבוב נשתנו היסודות כל כך עד שאינם ניכרים עוד. 8) תוקף, חלק יותר גדול.

1 **ג. וְכָל הַמְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת אֵלּוּ הוּא נִפְרָד**
2 **בַּסּוֹף: יֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר יָמִים אֲחָדִים, וְיֵשׁ**
3 **שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר שָׁנִים רַבּוֹת. וְכֹל שֶׁנִּתְחַבֵּר מֵהֶם,**
4 **אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפָּרֵד לָהֶן. אֲפִלּוּ הַזָּהָב וְהָאֹדֶם[9] אִי**
5 **אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפָּסֵד וַיַּחֲזֹר לִיסוֹדוֹתָיו, וְיָשׁוּב מִקְצָתוֹ**
6 **לְאֵשׁ וּמִקְצָתוֹ לְמַיִם וּמִקְצָתוֹ לְרוּחַ וּמִקְצָתוֹ לָאָרֶץ.**

9) שהם חמרים קשים ביותר. אודם - אחת מאבני החושן.

7 **ד. הוֹאִיל וְכָל הַנִּפְסָד יִפָּרֵד לִיסוֹדוֹת אֵלּוּ - לָמָּה**
8 **נֶאֱמַר לָאָדָם: "וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב"? לְפִי שֶׁרֹב בִּנְיָנוֹ**
9 **מִן הֶעָפָר. וְלֹא כָּל הַנִּפְסָד כְּשֶׁיִּפָּסֵד מִיָּד יַחֲזֹר**
10 **לְאַרְבָּעָה הַיְסוֹדוֹת, אֶלָּא יִפָּסֵד וַיַּחֲזֹר לְדָבָר אַחֵר,**
11 **וְדָבָר אַחֵר לְדָבָר אַחֵר[10], וְסוֹף הַדְּבָרִים יַחֲזֹר**
12 **לַיְסוֹדוֹת; וְנִמְצְאוּ כָּל הַדְּבָרִים חוֹזְרִין חֲלִילָה[11].**

10) פושטים צורה ולובשים צורה אחרת. 11) סובבים וחוזרים וסובבים במעגל אין קץ, חלילה - תואר־הפועל משורש חָלַל, אחי חוֹל; ומזה השם: מָחוֹל - רקידה במעגל.

13 **ה. אַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת הָאֵלּוּ מִשְׁתַּנִּים זֶה לָזֶה תָּמִיד בְּכָל**
14 **יוֹם וּבְכָל שָׁעָה, מִקְצָתָן, לֹא כָּל גּוּפָן. כֵּיצַד? מִקְצַת**
15 **הָאָרֶץ הַקְּרוֹבָה מִן הַמַּיִם מִשְׁתַּנֶּית וּמִתְפּוֹרֶרֶת[12]**
16 **וְנַעֲשֵׂית מָיִם. וְכֵן מִקְצַת הַמַּיִם הַסְּמוּכִים לָרוּחַ**
17 **מִשְׁתַּנִּין וּמִתְמַסְמְסִין[13] וְהוֹוִין רוּחַ. וְכֵן הָרוּחַ, מִקְצָתוֹ**
18 **הַסָּמוּךְ לָאֵשׁ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְחוֹלֵל[14] וְנַעֲשֶׂה אֵשׁ. וְכֵן**
19 **הָאֵשׁ, מִקְצָתָהּ הַסָּמוּךְ לָרוּחַ מִתְחוֹלֵל, מִשְׁתַּנֶּה**
20 **וּמִתְכַּנֵּס[15] וְנַעֲשֶׂה רוּחַ. וְכֵן הָרוּחַ, מִקְצָתוֹ הַסָּמוּךְ**
21 **לַמַּיִם מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס[16] וְנַעֲשֶׂה מָיִם. וְכֵן הַמַּיִם[17],**
22 **מִקְצָתוֹ הַסָּמוּךְ לָאָרֶץ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֶׂה אָרֶץ.**
23 **וְשִׁנּוּי זֶה - מְעַט מְעַט, וּלְפִי אֹרֶךְ הַיָּמִים. וְאֵין כָּל**
24 **הַיְסוֹד מִשְׁתַּנֶּה, עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה כָּל הַמַּיִם רוּחַ אוֹ כָּל**
25 **הָרוּחַ אֵשׁ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּבָּטֵל אֶחָד מִן הַיְסוֹדוֹת**
26 **הָאַרְבָּעָה; אֶלָּא מִקְצַת יִשְׁתַּנֶּה מֵאֵשׁ לְרוּחַ, וּמִקְצַת**
27 **יִשְׁתַּנֶּה מֵרוּחַ לְאֵשׁ, וְכֵן בֵּין כָּל אֶחָד וַחֲבֵרוֹ יִמָּצֵא**
28 **הַשִּׁנּוּי בֵּין אַרְבַּעְתָּן, וְחוֹזְרוֹת חֲלִילָה לְעוֹלָם.**

12) מלשון הכתוב: פור התפוררה ארץ (ישעיה כד, יט). 13) מתנדפים ונעשים רוח. מלשון; ימאסו כמו מים (תהלים נח, ח). 14) מלשון: סע מתחולל (ירמיה כג, יט). 15) מתכווץ ומצטמצם. 16) מלשון: כונס כנד מי הים (תהלים לג, ז). 17) יסוד המים.

29 **ו. וְשִׁנּוּי זֶה יִהְיֶה בִּסְבִיבַת הַגַּלְגַּל[18], וּמִסְּבִיבָתוֹ**
30 **יִתְחַבְּרוּ אַרְבַּעְתָּן וְיִהְיֶה מֵהֶן שְׁאָר גָּלְמֵי בְּנֵי־אָדָם**
31 **וְנֶפֶשׁ חַיָּה, צֶמַח וְאֶבֶן וּמַתֶּכֶת. וְהָאֵל נוֹתֵן לְכָל גֹּלֶם**
32 **וָגֹלֶם צוּרָה רְאוּיָה לוֹ, עַל־יְדֵי מַלְאָךְ הָעֲשִׂירִי, שֶׁהִיא**
33 **הַצּוּרָה הַנִּקְרֵאת 'אִישִׁים'[19].**

18) על ידי סיבוב הגלגלים והשפעתם מתמזגים היסודות, ומהם מתהווים כל יצורי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר. 19) כמבואר למעלה (פרק ב, הלכה ז).

34 **ז. לְעוֹלָם אֵין אַתָּה רוֹאֶה גֹּלֶם בְּלֹא צוּרָה אוֹ צוּרָה**
35 **בְּלֹא גֹּלֶם, אֶלָּא לֵב הָאָדָם[20] הוּא שֶׁמְּחַלֵּק גּוּף**
36 **הַנִּמְצָא בְּדַעְתּוֹ, וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִגֹּלֶם וְצוּרָה;**
37 **וְיוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁם גּוּפִים שֶׁגָּלְמָם מְחֻבָּר מֵאַרְבַּעַת**
38 **הַיְסוֹדוֹת, וְגוּפִים שֶׁגָּלְמָם פָּשׁוּט וְאֵינוֹ מְחֻבָּר רַק**
39 **מִגֹּלֶם אֶחָד[21]. וְהַצּוּרוֹת שֶׁאֵין לָהֶם גֹּלֶם[22] אֵינָן נִרְאִין**
40 **לָעַיִן, אֶלָּא בְּעֵין הַלֵּב[23] הֵן יְדוּעִין, כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ אֲדוֹן**
41 **הַכֹּל בְּלֹא רְאִיַּת עָיִן.**

20) תבונת אדם. 21) כגון: גולם הגלגלים. 22) המלאכים, הצורות הנפרדות. 23) דרך השאלה. כלומר: בכח השכל והבינה שבליבו משיג האדם את הצורות הבלתי נראות לעין הפשוטה, עין הבשר.

42 **ח. נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר הִיא צוּרָתוֹ[24] שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֵל;**
43 **וְהַדַּעַת הַיְתֵרָה הַמְּצוּיָה בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם, הִיא צוּרַת**
44 **הָאָדָם הַשָּׁלֵם בְּדַעְתּוֹ. וְעַל צוּרָה זוֹ נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה:**
45 **"נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ"[25], כְּלוֹמַר, שֶׁתִּהְיֶה**
46 **לוֹ צוּרָה הַיּוֹדַעַת וּמַשֶּׂגֶת הַדֵּעוֹת שֶׁאֵין לָהֶם גֹּלֶם,**
47 **כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים, שֶׁהֵם צוּרָה בְּלֹא גֹּלֶם, עַד שֶׁיִּדְמֶה**
48 **לָהֶן. וְאֵינוֹ אוֹמֵר[26] עַל צוּרָה זוֹ הַנִּכְּרֶת לָעֵינַיִם,**
49 **שֶׁהִיא הַפֶּה וְהַחֹטֶם וְהַלְּסָתוֹת וּשְׁאָר רֹשֶׁם הַגּוּף, שֶׁזּוֹ**
50 **'תֹּאַר' שְׁמָהּ; וְאֵינָהּ הַנֶּפֶשׁ הַמְּצוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ חַיָּה,**
51 **שֶׁבָּהּ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמוֹלִיד וּמַרְגִּישׁ וּמְהַרְהֵר; אֶלָּא**
52 **הַדַּעַת, שֶׁהִיא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ[27], וּבְצוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַכָּתוּב**
53 **מְדַבֵּר: "בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ". וּפְעָמִים רַבּוֹת תִּקָּרֵא**
54 **זֹאת הַצּוּרָה נֶפֶשׁ וָרוּחַ[28]. וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר**
55 **בִּשְׁמוֹתָן, שֶׁלֹּא יִטְעֶה אָדָם בָּהֶן, וְכָל שֵׁם וָשֵׁם יִלָּמֵד**
56 **מֵעִנְיָנוֹ[29].**

24) שבה הוא נבדל מסוג ה"צומח". 25) הרוחניים. כלומר: ניתן בו בינה ודעת להשיג דברים מופשטים, וידמה לנו, יושבי מרום (מורה נבוכים חלק א, א). 26) "בצלמנו". 27) החיונית. 28) כגון: גם בלא דעת נפש לא טוב (משלי יט, ב); והרוח תשוב אל האלוקים (קהלת יב, ז). 29) כי לפעמים תבאנה "נפש ורוח" במובן הנפש החיונית היורדת היא למטה (קהלת ג, כא), לפיכך מזהיר רבינו להיזהר בשמות אלה שלא לערבבם ולא לטעות בהם, אלא ללמדם מעניינם: מתוך הנושא הנידון תוגדר מהותם.

57 **ט. אֵין צוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מְחֻבֶּרֶת מִן הַיְסוֹדוֹת כְּדֵי**
58 **שֶׁתִּפָּרֵד לָהֶם, וְאֵינָהּ מִכֹּחַ הַנִּשְׁמָה[30] עַד שֶׁתְּהֵא**
59 **צְרִיכָה לִנְשָׁמָה, כְּמוֹ שֶׁהַנִּשְׁמָה צְרִיכָה לַגּוּף; אֶלָּא**

מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמַיִם הִיא. לְפִיכָךְ כְּשֶׁיִּפְרֵד הַגֹּלֶם, שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִן הַיְסוֹדוֹת, וְתֹאבַד הַנְּשָׁמָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה אֶלָּא עִם הַגּוּף, וּצְרִיכָה לַגּוּף בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ - לֹא תִּכָּרֵת הַצּוּרָה הַזֹּאת, לְפִי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לִנְשָׁמָה בְּמַעֲשֶׂיהָ, אֶלָּא יוֹדַעַת וּמַשֶּׂגֶת הַדֵּעוֹת הַפְּרוּדוֹת מִן הַגְּלָמִים, וְיוֹדַעַת בּוֹרֵא הַכֹּל וְעוֹמֶדֶת לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ".

30) היא הנפש החיונית נחלת כל חי למינהו, כמו: כל אשר נשמת רוח חיים באפיו (בראשית ז, כב). רצונו לומר: הנשמה ההיא היודעת דעת עליון אינה מסוג אותה הנשמה, הנפש החיונית הצריכה לגוף, שעם מותו תאבד גם היא עימו - אלא מאת ה' היא והיא צורת האדם שאינה תלוייה לא בגוף ולא בנפש החיונית, והיא קיימת גם אחרי מות האדם (עיין בפירושו למשנה, סנהדרין פרק י').

י. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁדִּבַּרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה, כְּמַר מִדְּלִי[31] הֵם וּדְבָרִים עֲמֻקִּים הֵם; אֲבָל אֵינָם כְּעִנְיַן עֹמֶק פֶּרֶק רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי[32]. וּבֵאוּר כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁבְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי, הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית'[33]. וְכָךְ צִוּוּ הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[34] - שֶׁאֵין דּוֹרְשִׁין גַּם בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ בָּרַבִּים, אֶלָּא לְאָדָם אֶחָד מוֹדִיעִין דְּבָרִים אֵלּוּ וּמְלַמְּדִין אוֹתָן.

31) מעט מזעיר, כטיפת מים הנופלת מדלי מלא, כלומר: מעט מזעיר הם לעומת כל מה שיש לדבר בעניין נשגב זה. 32) העוסקים במעשה מרכבה. 33) תורת הטבע ורזי היצירה המוצעת בצורת "ראשי פרקים" בפרשה הראשונה של ספר "בראשית". 34) (חגיגה יא:).

יא. וּמַה בֵּין עִנְיַן מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה לְעִנְיַן מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית? שֶׁעִנְיַן מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, אֲפִלּוּ לְאֶחָד אֵין דּוֹרְשִׁים בּוֹ, אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה חָכָם וּמֵבִין מִדַּעְתּוֹ, מוֹסְרִין לוֹ רָאשֵׁי הַפְּרָקִים; וְעִנְיַן מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית מְלַמְּדִין אוֹתוֹ לַיָּחִיד אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵבִין אוֹתוֹ מִדַּעְתּוֹ, וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לֵידַע מִדְּבָרִים אֵלּוּ. וְלָמָּה אֵין מְלַמְּדִין אוֹתוֹ לָרַבִּים? לְפִי שֶׁאֵין כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת רְחָבָה לְהַשִּׂיג פֵּרוּשׁ וּבֵאוּר כָּל הַדְּבָרִים עַל בֵּרְיָן[35].

35) לפיכך מלמדים אותם רק ליחידי סגולה זכי לב וגדולי מחשבה.

יב. בִּזְמַן שֶׁאָדָם מִתְבּוֹנֵן בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ, וּמַכִּיר כָּל הַבְּרוּאִים מִמַּלְאָךְ וְגַלְגַּל וְאָדָם כֵּיצַד בּוֹ, וְיִרְאֶה חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל הַיְצוּרִים וְכָל הַבְּרוּאִים - מוֹסִיף אַהֲבָה לַמָּקוֹם, וְתִצְמָא נַפְשׁוֹ וְיִכְמַהּ[36] בְּשָׂרוֹ לֶאֱהֹב הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא[37], וְיִירָא וְיִפְחַד מִשִּׁפְלוּתוֹ וְדַלּוּתוֹ וְקַלּוּתוֹ, כְּשֶׁיְּעַיֵּן עַצְמוֹ לְאֶחָד מֵהַגּוּפוֹת הַקְּדוֹשִׁים הַגְּדוֹלִים[38]; וְכָל־שֶׁכֵּן לְאַחַת מֵהַצּוּרוֹת הַטְּהוֹרוֹת, הַנִּפְרָדוֹת מִן הַגְּלָמִים, שֶׁלֹּא נִתְחַבְּרוּ בְּגֹלֶם כְּלָל[39]; וְיִמְצָא עַצְמוֹ שֶׁהוּא כִּכְלִי מָלֵא בּוּשָׁה וּכְלִמָּה, רֵיק וְחָסֵר.

36) ישתוקק תשוקה גדולה, מלשון: כָּמַהּ לך בשרי (תהלים סג, ב). 37) ואהבתו לאלוקים תאלצהו להיות "משכיל דורש אלוקים", כדי להכירו לדעת יותר ויותר; ועל ידי זה ישתלם במעלת המידות ובמעלות השכליות - והיא תכלית הנרצה העליונה של אדם להגיע בזה לחיי נצחים (עיין פירושו למשנה, סנהדרין פרק י'). 38) הגלגלים. 39) המלאכים.

יג. וְעִנְיְנֵי אַרְבָּעָה פְּרָקִים אֵלּוּ שֶׁבְּחָמֵשׁ מִצְוֹת הָאֵלּוּ[40], הֵם שֶׁחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים קוֹרְאִין אוֹתוֹ 'פַּרְדֵּס'[41], כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: אַרְבָּעָה נִכְנְסוּ לַפַּרְדֵּס[42]; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ וַחֲכָמִים גְּדוֹלִים הָיוּ, לֹא כֻּלָּם הָיָה בָהֶן כֹּחַ לֵידַע וּלְהַשִּׂיג כָּל הַדְּבָרִים עַל בֵּרְיָן[43]. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין רָאוּי לְטַיֵּל בַּפַּרְדֵּס, אֶלָּא מִי שֶׁנִּתְמַלֵּא כְרֵסוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר; וְלֶחֶם וּבָשָׂר[44] הוּא - לֵידַע הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר, וְכַיּוֹצֵא בָהֶם מִשְּׁאָר הַמִּצְוֹת. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ 'דָּבָר קָטָן' קָרְאוּ אוֹתָן חֲכָמִים, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים[45]: דָּבָר גָּדוֹל - מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, וְדָבָר קָטָן - הֲוָיוֹת[46] דְּאַבָּיֵי וְרָבָא; אַף־עַל־פִּי־כֵן רְאוּיִין הֵן לְהַקְדִּימָן, שֶׁהֵן מְיַשְּׁבִין דַּעְתּוֹ[47] שֶׁל אָדָם תְּחִלָּה; וְעוֹד, שֶׁהֵם הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁהִשְׁפִּיעַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשּׁוּב הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי לִנְחֹל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְאֶפְשָׁר שֶׁיֵּדְעֵם הַכֹּל, קָטָן וְגָדוֹל, אִישׁ וְאִשָּׁה, בַּעַל לֵב רָחָב וּבַעַל לֵב קָצָר.

40) א) לידע שיש שם אלוקה; ב) שאחד הוא ואין זולתו; ג) לייחדו; ד) לאהבו; ה) ליראה ממנו. 41) גן נחמד, כינוי הוא לגן שמים, גן של המסתורין האלוקי. ויודעי ח"ן, המה בעלי המסתורין וה"מקובלים" בדורות הבאים, מצאו בו מקום להתגדר בו; וגם מצאו בו נוטריקון נאה מתאים לשיטתם: פשט, רמז, דרוש, סוד. 42) (חגיגה יד:) נכנסו לטייל בו ולחזות בנועם ה' על ידי התבוננות במעשה־מרכבה ובמעשה־בראשית. 43) וכולם ניזוקו חוץ מאחד. 44) וכן אמרו חז"ל: כל משען לחם (ישעיה ג, ב) - אלו בעלי תלמוד (חגיגה יד.). כמו כן אמרו: דברי תורה - כל ההוגה בהם טועם טעם בשר (עירובין כא:). 45) (סוכה כח.). 46) השקלא־וטריא בתלמוד; הקושיות והאיבעיות שאביי ורבא עסקו בהם. ולמה נקרא "דבר קטן"? כי ביחס למעשה־מרכבה שנושאו הוא הקדוש־ברוך־הוא בכבודו ובעצמו, עוסק התלמוד במצוות ה' ומשפטיו. 47) וכן אמרו חז"ל על התנאים, שהם "מיישבי העולם" (סוטה כב.).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) שכל בית ישראל מְצוּוִים על קידוש השם; מתי לעבור ולא להיהרג, ומהו חילול ה'.

א. כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל[2] מְצֻוִּין עַל קִדּוּשׁ[3] הַשֵּׁם הַגָּדוֹל הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וּמֻזְהָרִין שֶׁלֹּא לְחַלְּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי". כֵּיצַד? כְּשֶׁיַּעֲמֹד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְיֶאֱנֹס אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה אוֹ יַהַרְגֶנּוּ - יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּצְוֹת: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם" - וָחַי בָּהֶם, וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם[4]. וְאִם מֵת וְלֹא עָבַר - הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ[5].

2) לרבות גם נשים, שגם הן מצוות על קידוש השם, כמבואר במסכת סנהדרין (עד, ב). 3) למסור את הנפש על תורת ה' ודתו, שעל־ידי־זה מתקדש שמו יתעלה ('תורת כהנים', אמור). וכדאי להביא בזה דברי רבינו על מצות "קידוש השם" (ספר המצוות, ט): כשגזר נבוכדנצר הרשע להשתחוות לצלם. כמסופר בספר דניאל, השתחוו לו כל המון בית ישראל ולא היה שם ביניהם מקדש שם שמים, כי פחדו לנפשם והעטו חרפה על כל ישראל. עד שבאו דניאל, חנניה, מישאל ועזריה וקידשו שם שמים ברבים, והסירו את החרפה מעל עמם. ונתקיימו אז דברי ישעיה הנביא, שאמר: לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו, כי בראותו ילדיו... יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כט, כג). 4) יומא פה, ב. 5) חייב ליתן את הדין על שמסר נפשו חינם. רבינו סובר: "יעבור ואל ייהרג" שאמרו רבותינו, פירושו – מחויב לעבור, כדי שלא ייהרג. אבל רבים מגדולי הראשונים חולקים עליו בזה, וסבורים שאם נהרג ולא עבר – צדקה תיחשב לו, ולדעתם "יעבור ולא ייהרג" רשות היא ולא חובה (עיין עבודה זרה כז, ב ב'תוספות' דיבור־המתחיל יכול אפילו).

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[6]? בִּשְׁאָר מִצְוֹת, חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכַת דָּמִים. אֲבָל שְׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת אֵלּוּ, אִם יֹאמַר לוֹ: עֲבֹר עַל אַחַת מֵהֶן אוֹ תֵּהָרֵג! - יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[7]? בִּזְמַן שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְכַּוֵּן לַהֲנָאַת עַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָנְסוֹ לִבְנוֹת לוֹ בֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת אוֹ לְבַשֵּׁל לוֹ תַּבְשִׁילוֹ, אוֹ אָנַס אִשָּׁה[8] לְבָעֲלָהּ וְכֵיוֹצֵא בָזֶה. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִירוֹ עַל הַמִּצְוֹת בִּלְבַד - אִם הָיָה בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ וְאֵין שָׁם עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל[9], יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג; וְאִם אָנְסוֹ לְהַעֲבִירוֹ בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל - יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר, וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִירוֹ אֶלָּא עַל מִצְוָה מִשְּׁאָר מִצְוֹת בִּלְבַד.

6) שיעבור ולא ייהרג. 7) שיש לחלק בין שלוש עבירות אלו לשאר העבירות שבתורה. 8) באשה פנויה ידובר פה, כי אשת איש בכלל "גילוי עריות" היא. 9) כי אין פרהסיא פחות מעשרה בני אדם (סנהדרין עד, ב).

ג. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[10] - שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה[11]; אֲבָל בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה, וְהוּא שֶׁיַּעֲמֹד מֶלֶךְ רָשָׁע כִּנְבוּכַדְנֶצַּר וַחֲבֵרָיו, וְיִגְזֹר גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל דָּתָם אוֹ מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת - יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר, אֲפִלּוּ עַל אַחַת מִשְּׁאָר מִצְוֹת, בֵּין נָאֱנָס בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה, בֵּין נָאֱנָס בֵּינוֹ לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

10) שיש לחלק בין עבירה לעבירה, ובין עשרה ופחות מעשרה. 11) רדיפות וגזירות דתיות (שם).

ד. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג! וְנֶהֱרַג וְלֹא עָבַר - הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר! וְנֶהֱרַג וְלֹא עָבַר - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם; וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים, כְּדָנִיֵּאל, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו[12]. וְאֵלּוּ הֵן הֲרוּגֵי מַלְכוּת, שֶׁאֵין מַעֲלָה עַל מַעֲלָתָן[13], וַעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר: "כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם[14], נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה"[15]; וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: "אֹסְפוּ לִי חֲסִידָי, כֹּרְתֵי בְרִיתִי עֲלֵי זָבַח". וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר! וְעָבַר וְלֹא נֶהֱרַג - הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם; וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים, וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁהִיא קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, וְעָבַר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁהִיא חִלּוּל הַשֵּׁם. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר בְּאֹנֶס, אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בֵּית־דִּין, אֲפִלּוּ הָרַג בְּאֹנֶס; שֶׁאֵין מַלְקִין וּמְמִיתִין אֶלָּא לָעוֹבֵר בִּרְצוֹנוֹ, וּבְעֵדִים וְהַתְרָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ: "וְנָתַתִּי[16] אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[17] לָמְדוּ: 'הַהוּא'[18] - לֹא אָנוּס, וְלֹא שׁוֹגֵג, וְלֹא מֻטְעֶה; וּמָה אִם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁהִיא חֲמוּרָה מִן הַכֹּל, הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּאֹנֶס אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת[19], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִיתַת בֵּין־דִּין[20] - קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה; וּבַעֲרָיוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר"[21]. אֲבָל[22] אִם יָכוֹל לְמַלֵּט נַפְשׁוֹ וְלִבְרֹחַ מִתַּחַת יַד הַמֶּלֶךְ הָרָשָׁע, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה - הִנֵּה הוּא כְּכֶלֶב שָׁב עַל קֵאוֹ[23], וְהוּא נִקְרָא עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּמֵזִיד[24], וְהוּא נִטְרָד מִן הָעוֹלָם הַבָּא וְיוֹרֵד לַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל גֵּיהִנֹּם.

12) בבבא־בתרא י, ב. 13) כמו שאמרו חז"ל: הרוגי מלכות - אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם (שם). 14) גיטין נז, ב. 15) אלו רבי עקיבא וחבריו שמסרו עצמם לשחיטה על דברי תורה (סנהדרין קי:). 16) נוסח זה היה גם בספר "היד החזקה" שלפני בעל "מעשה רוקח". וברוב הדפוסים מובא כאן הפסוק: "ונתתי את פני באיש ההוא" – ותמוה הוא, שהרי אין פסוק כזה נזכר כלל בנותן מזרעו

למולך. 17) כל דבר שקיבלוהו חז"ל מסיני, ויש לו גם אסמכתא בקרא, קוראו רבינו: "מפי השמועה", מה־שאין־כן "קבלה" שאין לו אסמכתא בקרא ("יד מלאכי").
18) "ההוא" – משמע, כשהאיש העובר את העבירה הוא בהווייתו, כמו שהוא: בדעתו ובהכרתו הברורה, והמעשה שהוא מוציא אל הפועל נעשה ברצונו והסכמתו – להוציא את השוגג מאליו, או את המוטעה על־ידי אחרים. וכן להוציא את האנוס שעושה מתוך הכרח שמכריחים אותו ולא ברצונו ('תורת כהנים' קדושים. זבחים קח:).
19) כשעבדוה במזיד, אבל בלי עדים והתראה. 20) בעדים והתראה. 21) כי אנוסה היא, כמו שמפרש הפסוק והולך: "כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש, כן הדבר הזה", ואונס רחמנא פטריה (ע"ז נד.). 22) בכתב־יד ברלין, וכן באוקספורד, חסרה כל הפיסקה הזאת, ולכן היקפנוה בסוגריים. אולם מעין זה נמצא ב"אגרת השמד" להרמב"ם.
23) מלשון הכתוב (משלי כו, יא). 24) כי מה שהיה תחילה באונס, נעשה לבסוף ברצון (כתובות נא, ב. ביאור הגר"א, שו"ע יו"ד סי' קנז, ס"ק כ).

1 **ה. נָשִׁים שֶׁאָמְרוּ לָהֶם עוֹבְדֵי כוֹכָבִים: תְּנוּ לָנוּ אַחַת**
2 **מִכֶּן וּנְטַמֵּא אוֹתָהּ, וְאִם לָאו, נְטַמֵּא אֶת כֻּלְּכֶן! -**
3 **יִטַּמְּאוּ כֻּלָּן, וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל[25].**
4 **וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם עוֹבְדֵי כוֹכָבִים: תְּנוּ לָנוּ אֶחָד**
5 **מִכֶּם וְנַהַרְגֶנּוּ, וְאִם לָאו, נַהֲרֹג כֻּלְּכֶם! - יֵהָרְגוּ כֻּלָּם,**
6 **וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם יְחַדּוּהוּ[26]**
7 **לָהֶם וְאָמְרוּ: תְּנוּ לָנוּ פְּלוֹנִי, אוֹ נַהֲרֹג אֶת כֻּלְּכֶם! -**
8 **אִם הָיָה מְחֻיָּב מִיתָה כְּשֶׁבַע בֶּן־בִּכְרִי[27], יִתְּנוּ אוֹתוֹ**
9 **לָהֶם, וְאֵין מוֹרִין לָהֶם כֵּן לְכַתְּחִלָּה[28]; וְאִם אֵינוֹ חַיָּב**
10 **מִיתָה - יֵהָרְגוּ כֻּלָּן, וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת**
11 **מִיִּשְׂרָאֵל.**

25) לפי שאין דוחים נפש מפני נפש (תרומות פ"ח, מי"ב. ירושלמי, שם ה"ד). 26) שנקבו בשמו של אחד מהם, ודרשו כי ימסרוהו לידם. 27) שנתחייב מיתה על שמרד במלכות (שמואל־ב, פרק כ). 28) שאין זו ממידת חסידים, כמסופר (ירושלמי, תרומות פ"ח, ה"ד) על אחד שנתחייב מיתה למלכות, וברח ללוד אצל רבי יהושע בן־לוי והתחבא שם. כשהקיפו חילות המלך את העיר ואיימו להחריבה אם לא ימסרוהו בידם, שידל רבי יהושע את האיש בדברים לצאת אליהם ולעזוב את העיר, כדי שלא לסכן את חיי תושביה. הלה הסכים, יצא ונמסר על־ידם רבי יהושע למלכות. ואליהו הנביא שהיה רגיל תמיד אצל רבי יהושע בן־לוי לא נגלה מאז אליו עוד. והיה רבי יהושע מצטער מאד, וישב בתענית עד שנתגלה אליו אליהו ואמר לו: וכי למסורות ולמלשינים אני נגלה?! אמר רבי יהושע: הלא משנה מפורשת היא, שכגון זה מותר? (תוספתא, תרומות פ"ז). אמר לו אליהו: וכי משנת חסידים היא?

12 **ו. כָּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ בָּאֲנָסִין[29], כָּךְ אָמְרוּ בַּחֲלָאִים.**
13 **כֵּיצַד? מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לָמוּת, וְאָמְרוּ הָרוֹפְאִים,**
14 **שֶׁרְפוּאָתוֹ בְּדָבָר פְּלוֹנִי מֵאִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה - עוֹשִׂין.**
15 **וּמִתְרַפְּאִין בְּכָל אִסּוּרִין[30] שֶׁבַּתּוֹרָה בִּמְקוֹם סַכָּנָה,**
16 **חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[31] וְגִלּוּי עֲרָיוֹת[32] וּשְׁפִיכַת**
17 **דָּמִים[33], שֶׁאֲפִלּוּ בִּמְקוֹם סַכָּנָה אֵין מִתְרַפְּאִין בָּהֶן[34].**
18 **וְאִם עָבַר וְנִתְרַפֵּא - עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ בֵּית־דִּין עֹנֶשׁ**
19 **הָרָאוּי לוֹ[35].**

29) שיש חילוק בין עבודה־זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, לשאר עבירות. 30) אפילו באיסורי הנאה.
31) כגון: שהרופאים אמרו לו שאם ישתה את המים, או יאכל העלים מאותה עבודה־זרה – יירפא. 32) עיין לקמן הלכה ט. 33) כגון: אשה המקשה לילד וחייה בסכנה – אם הוולד הוציא כבר את ראשו, שוב אין נוגעים בו כדי להציל את חיי אמו (אהלות פ"ז, מ"ו). 34) פסחים כה, א. וכן אמרו (עבודה זרה כז, ב): לא ישא ויתן אדם עם המינים, ואין מתרפאים מהם, אפילו לחיי שעה. מעשה בבן־דמא, בן אחותו של רבי ישמעאל, שהכישו נחש, ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו, ולא הניחו רבי ישמעאל. ואמר לו: רבי ישמעאל אחי, הנח לו ואירפא ממנו ואני אביא לך מקרא מן התורה שהוא מותר (וחי בהם – ולא שימות בהם). ולא הפסיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו ומת. קרא עליו רבי ישמעאל: אשריך, בן־דמא, שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי חבריך וכו'. 35) שהרי איש לא אנסו לכך. ואם מחמת חליו – מי יערוב לו שתהיה לו לרפואה? ואולי יירפא גם בלעדיה. ולפיכך אין זה דומה לאונס, שנאמר למעלה (ה"ד) שאין עונשים אותו – כי שם אונס ודאי (מעשה רוקח).

20 **ז. וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ בִּמְקוֹם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת אֵין עוֹבְרִין**
21 **עַל אַחַת מִשְּׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת אֵלּוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת**
22 **ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ" -**
23 **אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשֶׁךָ. וַהֲרִיגַת נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל**
24 **לְרַפֹּאת נֶפֶשׁ אַחֶרֶת, אוֹ לְהַצִּיל אָדָם מִיַּד אֹנֵס[36] -**
25 **דָּבָר שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה לוֹ[37] הוּא, שֶׁאֵין מְאַבְּדִין נֶפֶשׁ**
26 **מִפְּנֵי נֶפֶשׁ[38]. וַעֲרָיוֹת הוּקְשׁוּ לִנְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי**
27 **כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ, כֵּן הַדָּבָר**
28 **הַזֶּה".**

36) איש זרוע, חמסן. 37) השכל הישר מחייב זאת.
38) כמו שאמרו חכמינו (פסחים כה:): מה חזית דדמא דידך סומק טפי – למה תראה דמך יותר אדום מדם אחרים, וחייך יותר יקרים מחיי אחרים, אולי להיפך?! ורש"י ז"ל מפרש שם: פיקוח נפש דוחה אמנם כל עבירות שבתורה, מפני חיבת נפשו של איש ישראל, אבל במקום שסוף סוף תאבד נפש מישראל, והעבירה תהיה עשויה – אין שם דין של "פיקוח נפש", כי מי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר משל זה, אולי להיפך?

29 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁאֵין מִתְרַפְּאִין בִּשְׁאָר**
30 **אִסּוּרִים אֶלָּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה? בִּזְמַן שֶׁהֵן דֶּרֶךְ**
31 **הֲנָאָתָן[39], כְּגוֹן שֶׁמַּאֲכִילִין אֶת הַחוֹלֶה שְׁקָצִים**
32 **וּרְמָשִׂים אוֹ חָמֵץ בַּפֶּסַח, אוֹ שֶׁמַּאֲכִילִין אוֹתוֹ**
33 **בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים. אֲבָל שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן, כְּגוֹן**
34 **שֶׁעוֹשִׂין לוֹ רִטְיָה[40] אוֹ מְלוּגְמָא[41] מֵחָמֵץ אוֹ מֵעָרְלָה;**

אוֹ שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַר מְעֹרָב עִם אִסּוּרֵי מַאֲכָל, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהֶן הֲנָאָה לַחֵךְ - הֲרֵי זֶה מֵתָּר, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה[42]; חוּץ מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם וּבָשָׂר בְּחָלָב, שֶׁהֵן אֲסוּרִין אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן[43]; לְפִיכָךְ אֵין מִתְרַפְּאִין מֵהֶן אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן, אֶלָּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה.

39) כל האיסורים שבתורה שנאמרו בלשון אכילה, כגון איסור אכילת חזיר, שכתוב בו: ומבשרם לא תאכלו (ויקרא יא, ח), אין לוקים עליהם אלא כשאוכלים אותם דרך אכילתם, שזהו דרך הנאתם: אבל איסורים שלא נזכרה בהם לשון אכילה, כגון: בשר בחלב וכלאי הכרם – אסורים בין דרך הנאתם ובין שלא כדרך הנאתם, ומתרפאים בהם רק במקום סכנה. 40) תחבושת על מכה לרככה. 41) תחבושת לחה על מכה לחממה. 42) פסחים כה, ב. 43) שם כד, ב.

ט. מִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשָּׁה, וְחָלָה וְנָטָה לָמוּת, וְאָמְרוּ הָרוֹפְאִים: אֵין לוֹ רְפוּאָה עַד שֶׁתִּבְעַל לוֹ; - יָמוּת וְאַל תִּבָּעֵל לוֹ, אֲפִלּוּ הָיְתָה פְּנוּיָה. וַאֲפִלּוּ לְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר, אֵין מוֹרִין לוֹ בְּכָךְ, וְיָמוּת, וְלֹא יוֹרוּ לְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר; שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֶפְקֵר, וְיָבוֹאוּ בִּדְבָרִים אֵלּוּ לִפְרֹץ בָּעֲרָיוֹת[44].

44) סנהדרין עה, א.

י. כָּל הָעוֹבֵר מִדַּעְתּוֹ, בְּלֹא אֹנֶס, עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה בִּשְׁאָט[45] בְּנֶפֶשׁ, לְהַכְעִיס[46] - הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וּלְפִיכָךְ נֶאֱמַר בִּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר: "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'"; וְאִם עָבַר בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל[47] - הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים. וְכֵן כָּל הַפּוֹרֵשׁ מֵעֲבֵרָה אוֹ עָשָׂה מִצְוָה, לֹא מִפְּנֵי דָּבָר בָּעוֹלָם, לֹא פַּחַד וְלֹא יִרְאָה וְלֹא לְבַקֵּשׁ כָּבוֹד, אֶלָּא מִפְּנֵי הַבּוֹרֵא[48] בָּרוּךְ הוּא, כִּמְנִיעַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק עַצְמוֹ מֵאֵשֶׁת רַבּוֹ[49] - הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם.

45) בזלזול וקלות ראש. 46) להכעיס את ה', כביכול, ולהרעים את הבריות בסביבתו, בעוד שלו לעצמו אין בזה שום תועלת והנאה. כגון שבועת שקר, שנשבע שאכל ולא אכל. השווה 'ספר המצוות' ל"ת, סג. 47) בפרהסיא. 48) כנחשון בן־עמינדב נשיא שבט יהודה, שבבטחונו בה' קפץ לתוך הים תחילה, בעוד שאחרים היו מדיינים זה עם זה, וקידש שם שמים (סוטה לז.). 49) כדברי חז"ל (שם, לו:): יוסף שקידש שם שמים בסתר, הוסיפו לו אות אחת על שמו, שנאמר: עדות ביהוסף (תהלים פא, ו).

יא. וְיֵשׁ דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁהֵם בִּכְלַל חִלּוּל הַשֵּׁם, וְהוּא - שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָם אָדָם גָּדוֹל בַּתּוֹרָה וּמְפֻרְסָם בַּחֲסִידוּת, דְּבָרִים שֶׁהַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנִים[50] אַחֲרָיו בִּשְׁבִילָם, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן עֲבֵרוֹת[51] - הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח, וְאֵינוֹ נוֹתֵן דְּמֵי הַמִּקָּח לְאַלְתַּר[52], וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְנִמְצְאוּ הַמּוֹכְרִים תּוֹבְעִין[53] וְהוּא מַקִּיפָן[54]; אוֹ שֶׁיַּרְבֶּה בִּשְׂחוֹק אוֹ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אֵצֶל עַמֵּי הָאָרֶץ וּבְנֵיהֶן[55]; אוֹ שֶׁדִּבּוּרוֹ עִם הַבְּרִיּוֹת אֵינוֹ בְּנַחַת וְאֵינוֹ מְקַבְּלָן בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, אֶלָּא בַּעַל קְטָטָה וְכַעַס; וְכֵיוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ - הַכֹּל לְפִי גָּדְלוֹ שֶׁל חָכָם, צָרִיךְ שֶׁיִּדַּקְדֵּק[56] עַל עַצְמוֹ וְיַעֲשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין[57]. וְכֵן אִם דִּקְדֵּק הֶחָכָם עַל עַצְמוֹ, וְהָיָה דִּבּוּרוֹ בְּנַחַת[58] עִם הַבְּרִיּוֹת וְדַעְתּוֹ מְעֹרֶבֶת[59] עִמָּהֶם, וּמְקַבְּלָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וְנֶעֱלָב מֵהֶם וְאֵינוֹ עוֹלְבָם; מְכַבֵּד לָהֶן, וַאֲפִלּוּ לַמְּקַלִּין[60] לוֹ, וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, וְלֹא יַרְבֶּה בַּאֲרִיחוֹת[61] עַמֵּי הָאָרֶץ וִישִׁיבָתָן, וְלֹא יֵרָאֶה תָּמִיד אֶלָּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, עָטוּף בְּצִיצִת, מֻכְתָּר בִּתְפִלִּין, וְעוֹשֶׂה בְּכָל מַעֲשָׂיו לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין; וְהוּא[62], שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק[63] הַרְבֵּה וְלֹא יִשְׁתּוֹמֵם, עַד שֶׁיִּמָּצְאוּ הַכֹּל מְקַלְּסִין אוֹתוֹ וְאוֹהֲבִים אוֹתוֹ וּמִתְאַוִּים לְמַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אָתָּה, יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר".

50) מדברים בגנותו. 51) לגבי אחרים, שאינם מבני עלייה. 52) על אתר, תיכף. 53) לפי גירסת הגמרא שלנו, משמע: כשאין תובעים אותו יש חילול השם, וזהו ההיפך ממה שכתב רבינו כאן (עיין יומא פו.). וכבר הרגיש בזה הכסף־משנה. והנה נתברר שבש"ס, כתב־יד אוקספורד, הגירסא כדברי רבינו כאן, והובאה גם ב"דקדוקי סופרים". 54) הוא מסבבם ומטריחם לבוא בכל פעם ב"לך ושוב": והרואים זאת אומרים שהוא גוזל אותם ואינו רוצה לפרוע. 55) בביתם ועמהם: אבל להסב עמם על שולחנו בביתו – מותר. 56) יקפיד ויחמיר על עצמו. 57) מֵעֵבֶר החוק והמנהג לצד הויתור, למשל: צדק ומשפט - זוהי "שורת הדין", חסד ורחמים – "לפנים משורת הדין". 58) יומא פו, א. 59) איש רעים להתרועע ומקובל על הבריות. 60) למזלזלים בכבודו ונוהגים בו קלות ראש (דא"ז, פרק ו). 61) שם משפט מהפועל אָרַח, ופירושו: ואינו מרבה אצלם באכסניא. ויש קוראים: אריחות, ריבוי מן אריחה־ארוחה – סעודה. 62) ובלבד. 63) יותר מדי לקיצוניות, ויהא כאיש שומם שאינו מן הישוב המעורר תמהון והשתוממות אצל הבריות, על־דרך הכתוב: אל תתחכם יותר, למה תשומם (קהלת ז, טז).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) שאסור למחוק את השמות הקדושים; ואלו שמות מותרים במחיקה.

א. כָּל הַמְאַבֵּד[2] שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים, הַטְּהוֹרִים, שֶׁנִּקְרָא בָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[3]; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא - לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

2) המוחק (מכות כב.). 3) מלקות מדאורייתא, שהן ארבעים מלקיות חסר אחת. וכמו מיתת בית־דין, כך גם עונש מלקות אינו אלא בעדים והתראה.

1 **ב. וְשִׁבְעָה[4] שֵׁמוֹת הֵם: הַשֵּׁם הַנִּכְתָּב יוֹ"ד הֵ"א**
2 **וָא"ו הֵ"א, וְהוּא הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, אוֹ הַנִּכְתָּב אֲדֹנָי,**
3 **וְאֵל, אֱלוֹהַּ, וֵאלֹהִים, וֵאלֹהֵי[5], וְשַׁדַּי, וּצְבָאוֹת - כָּל**
4 **הַמּוֹחֵק אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת[6] מִשִּׁבְעָה אֵלּוּ, לוֹקֶה.**

4) שבועות לה, א. שם המפורש ושם אדנות חשובים כאחד, הואיל ושניהם נקראים: אדנ"י. 5) כנוסחת אוקספורד. וכן מנו חז"ל במסכת שבועות (שם), את השם "אהיה" בין השמות שאינם נמחקים. וברוב הדפוסים, נמצא "אלוהי" במקום "אהיה". 6) רבי ישמעאל אומר: מנין למוחק אות אחת מן השם שהוא בלא־תעשה וכו' (ספרי, ראה).

5 **ג. כָּל הַנִּטְפָּל לַשֵּׁם מִלְּפָנָיו, מֻתָּר לְמָחֲקוֹ[7]; כְּגוֹן**
6 **לָמֶ"ד מִ'לַיהוָה' וּבֵי"ת מִ'בֵּאלֹהִים' וְכַיּוֹצֵא בָהֶן,**
7 **אֵינָן כִּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם. וְכָל הַנִּטְפָּל לַשֵּׁם מֵאַחֲרָיו, כְּגוֹן**
8 **דָּ' שֶׁל 'אֱלֹהֶיךָ' וְ'כֶם' שֶׁל 'אֱלֹהֵיכֶם' וְכַיּוֹצֵא בָהֶן,**
9 **אֵינָם נִמְחָקִים, וַהֲרֵי הֵם כִּשְׁאָר אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם,**
10 **מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם מְקֻדָּשָׁם[8]; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְקַדְּשוּ**
11 **וְאָסוּר לְמָחְקָם - הַמּוֹחֵק אֵלּוּ הָאוֹתִיּוֹת הַנִּטְפָּלוֹת,**
12 **אֵינוֹ לוֹקֶה[9], אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[10].**

7) שבועות לה, ב. 8) קדושת השם שלפניהן, מתפשטת ועוברת גם עליהן. 9) מלקות דאורייתא. 10) מלקות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות עיני בית־הדין וכפי צורך השעה. ורש"י ז"ל פירש: מכת מרדות – רידוי תוכחת שלא יהא רגיל בכך, ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו (חולין קמא:). מרדות – מלשון מרד ומעל. על שמרד בדברי חכמים (הערוך). ולדעת רש"י, מלשון רידוי וייסור, שרודים ומייסרים אותו.

13 **ד. כָּתַב אָלֶ"ף לָמֶ"ד מֵ'אֱלֹהִים', יוֹ"ד הֵ"א**
14 **מִ'יהוָה'[11] - אֵינוֹ נִמְחָק. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר 'יָהּ'[12],**
15 **שֶׁהוּא שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ[13], מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הַשֵּׁם מִקְצָת שֵׁם**
16 **הַמְפֹרָשׁ הוּא. אֲבָל הַכּוֹתֵב שִׁי"ן דָּלֶ"ת מִ'שַׁדַּי',**
17 **צָדֵ"י בֵּי"ת מִ'צְבָאוֹת', הֲרֵי זֶה נִמְחָק[14].**

11) רצה לכתוב אלהים, ולא הספיק וכתב רק אל, וכן יה משם הויה, ושני שמות אלה שמות קודש הם בפני עצמם. 12) כשמלכתחילה התכוון לכתוב יה, שיש בו שתי קדושות: קדושה עצמית וגם קדושת מקצת שם המפורש. 13) הפר"ח גורס: "ועוד, מפני שזה השם מקצת" וכו'. וגירסת הרדב"ז היא: כתב אל מאלהים, 'וה' משם הויה – אינו נמחק, ואין צורך לומר 'יה' שהוא שם בפני עצמו. ו"מפני שזה השם מקצת שם המפורש" חוזר אל 'וה' שברישא (תשובת הרדב"ז חלק ה, ג"א קכא) 14) שבועות לה, ב מפני שהן כשלעצמן אין בהן שום צד של קדושה.

18 **ה. שְׁאָר הַכִּנּוּיִין שֶׁמְּשַׁבְּחִין בָּהֶן אֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־**
19 **הוּא, כְּגוֹן חַנּוּן וְרַחוּם, הַגָּדוֹל, הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא,**
20 **הַנֶּאֱמָן, קַנָּא וְחָזָק וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר**
21 **כְּתָבֵי[15] הַקֹּדֶשׁ וּמֻתָּר לְמָחֲקָן.**

15) זוהי נוסחת אקספורד וכתב־יד ברלין. ונוסחת רוב הדפוסים היא: "כשאר כתבי הקודש", ותמוהה היא מאד, שהרי כתבי הקודש אינם נמחקים, כמבואר לקמן בפרקנו (הלכה ח). ולפי גירסתנו, ביאור הדברים כך הוא: שאר הכינויים... הרי הם כשאר דברי הקודש, כלומר: כדברי כתבי־הקודש שנכתבו שלא במקומם שמותרים במחיקה, מפני שקדושתם העיקרית פקעה מהם (עבודת המלך).

22 **ו. כְּלִי שֶׁהָיָה שֵׁם כָּתוּב עָלָיו - קוֹצֵץ אֶת מְקוֹם הַשֵּׁם**
23 **וְגוֹנְזוֹ[16]; וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשֵּׁם כָּתוּב[17] בִּכְלִי מַתָּכוֹת אוֹ**
24 **בִּכְלִי זְכוּכִית[18], וְהִתִּיךְ הַכְּלִי - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[19]; אֶלָּא**
25 **חוֹתֵךְ אֶת מְקוֹמוֹ וְגוֹנְזוֹ. וְכֵן אִם הָיָה שֵׁם כָּתוּב עַל**
26 **בְּשָׂרוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא יִרְחַץ וְלֹא יָסוּךְ[20] וְלֹא יַעֲמֹד**
27 **בִּמְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת[21]; נִזְדַּמְּנָה לוֹ טְבִילָה שֶׁל מִצְוָה -**
28 **כּוֹרֵךְ עָלָיו גֶּמִי[22] וְטוֹבֵל; וְאִם לֹא מָצָא גֶּמִי - מְסַבֵּב**
29 **בִּבְגָדָיו; וְלֹא יְהַדֵּק[23], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָחֹץ[24]; שֶׁלֹּא אָמְרוּ**
30 **לִכְרֹךְ עָלָיו, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲמֹד בִּפְנֵי הַשֵּׁם**
31 **כְּשֶׁהוּא עָרֹם[25].**

16) ערכין ו, א שאסור ליהנות מאותו החלק שהשם נתון עליו. 17) ולא כתוב. ואף־על־פי שלענין הרבה דברים, כגון לענין גט, אין החקיקה נחשבת לכתיבה והגט פסול, שנאמר בגט: "וכתב", ולא 'חקק' (גיטין כ.), אבל לענין מחיקת השם נחשבת החקיקה ככתיבה, ואין השם החקוק נמחק. 18) שאפשר לומר שאין קדושה בשם זה, מפני ש"שלא במקומו" הוא, שהרי מקום השם אינו אלא על גבי נייר או על גבי קלף. 19) שאי־אפשר להתיך את הכלי מבלי למחוק גם את השם החקוק בו, והרי זה כמחיקה בידים ממש. ובכתב־יד ברלין, הגירסא: "היה השם חקוק... אינו לוקה". שכנראה סובר כי סוף־סוף גרמא בעלמא היא ולא מחיקה בידים ממש ואין לוקים על כגון זה (שבת קכ:). 20) כי בשפשוף וסיכה יש מחיקה ישירה. 21) משום: ולא יראה בך ערות דבר (דברים כג, טו). 22) גמא, סוף הגדל על שפת הנחל. קנה וסוף קמלו (ישעיה יט, ו), מתורגמים: קני וגומא. 23) ולא ידביק בחזקה את הגמי לבשרו. 24) שלא יבדיל, שלא יעשה בזה חציצה החוצצת בין הגוף הטובל והמים המטהרים. 25) כלומר: כל עצמה של הכריכה בגמי לא באה אלא משום: "ולא יראה בך ערות דבר": ולמחיקה – שמא ייכנסו המים כשלא יהדק וימחקו את השם – אין אנו חוששים, כי גרמא בעלמא הוא.

32 **ז. הַסּוֹתֵר אֲפִלּוּ אֶבֶן אַחַת דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה[26] מִן הַמִּזְבֵּחַ**
33 **אוֹ מִן הַהֵיכָל אוֹ מִשְּׁאָר הָעֲזָרָה - לוֹקֶה[27], שֶׁנֶּאֱמַר**
34 **בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: "כִּי אֶת מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן", וְכָתוּב:**
35 **"לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". וְכֵן הַשּׁוֹרֵף עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ**
36 **דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן**
37 **בָּאֵשׁ", וּכְתִיב: "לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".**

26) שלא על־מנת לבנות. 27) 'ספרי', פרשת ראה.

1 ח. כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ[28] כֻּלָּן, וּפֵרוּשֵׁיהֶן[29] וּבֵאוּרֵיהֶן[30],
2 אָסוּר לְשָׂרְפָם אוֹ לְאַבְּדָם בַּיָּד[31]; וְהַמְאַבְּדָן בַּיָּד,
3 מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[32]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
4 בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁכְּתָבָם יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁה; אֲבָל
5 אֶפִּיקוֹרוֹס[33] יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּתַב סֵפֶר־תּוֹרָה - שׁוֹרְפִין
6 אוֹתוֹ עִם הָאַזְכָּרוֹת שֶׁבּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בִּקְדֻשַּׁת
7 הַשֵּׁם וְלֹא כְתָבוֹ לִשְׁמוֹ, אֶלָּא שֶׁהוּא מַעֲלֶה בְּדַעְתּוֹ
8 שֶׁזֶּה כִּשְׁאָר הַדְּבָרִים[34]; וְהוֹאִיל וְדַעְתּוֹ כֵּן, לֹא
9 נִתְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם. וּמִצְוָה לְשָׂרְפוֹ[35], כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ שֵׁם
10 לָאֶפִּיקוֹרְסִים וְלֹא לְמַעֲשֵׂיהֶם. אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים
11 שֶׁכָּתַב אֶת הַשֵּׁם - גּוֹנְזִין[36] אוֹתוֹ. וְכֵן כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ
12 שֶׁבָּלוּ[37] אוֹ שֶׁכְּתָבָן עוֹבֵד כּוֹכָבִים, יִגָּנְזוּ.

28) כתבי הקודש – מן הראוי לנקד כְּתָבֵי, שהרי הקמץ שמתחת לתי"ו הוא יסודו ואינו משתנה גם בסמיכות, כמו: כתב־הדת (אסתר ד, ח). אולם מפני שהצורה כִּתְבֵי נשתרשה כבר ושגורה בפי כל יהודי, וכמעט שנתקדשה על ידי תפילת האזכרה "אב הרחמים" שאומרים בשבת, על כן החזקנו בה. 29) תרגומיהם. 30) ביאורי עניניהם. 31) ממש, באופן ישיר ולכתחילה. וכן במסכת שבת קטו, א: "וכי מותר לאבדו ביד"? 32) מלקות מדברי סופרים. ובכתבי־הקודש שאין בהם אזכרות ידובר. אולם עיין ב"ספר המצוות' ל"ת, סה). 33) ישראל הכופר בתורה מן השמים ומבזה תלמידי־חכמים (סנהדרין צט:). אפיקורוס – על שם הפילוסוף היוני אפיקור שחי כארבע מאות שנה לפני חורבן בית שני (חב"ש) שכפר בעיקר והורה שאין השארת הנפש, וכי הנאת העולם ותענוגיו הם עיקר החיים ותכליתם. 34) כדברי ספרות בעלמא. 35) כדברי רבי טרפון: אקפח את בני, שאם יבואו לידי שאני אשרוף אותם ואת האזכרות שבהם (שבת קטז.). 36) לא קוראים ולא שורפים אותו (גיטין מה:). 37) שבת צ, א.

13 ט. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּאַבְרָהָם - קֹדֶשׁ; אַף זֶה
14 שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲדֹנָי, אִם נָא מָצָאתִי חֵן[38] בְּעֵינֶיךָ", הֲרֵי
15 הוּא קֹדֶשׁ. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּלוֹט - חֹל, חוּץ
16 מִזֶּה: "אַל נָא אֲדֹנָי[39], הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן". כָּל
17 הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּגִבְעַת בִּנְיָמִין[40] - קֹדֶשׁ. כָּל
18 הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּמִכְמָה[41] - חֹל. כָּל הַשֵּׁמוֹת
19 הָאֲמוּרִים בְּנָבוֹת[42] - קֹדֶשׁ. כָּל 'שְׁלֹמֹה' הָאָמוּר
20 בְּשִׁיר־הַשִּׁירִים - קֹדֶשׁ[43], וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַכִּנּוּיִין[44],
21 חוּץ מִזֶּה: "הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה". כָּל 'מַלְכַּיָּא'[45]
22 הָאָמוּר בְּדָנִיֵּאל[46] - חֹל, חוּץ מִזֶּה: "אַנְתְּ מַלְכָּא
23 מֶלֶךְ[47] מַלְכַּיָּא", וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַכִּנּוּיִין.

38) לא כדעת הסוברים שזה "שם חול", וְשֶׁאֵל המלאך ההולך באמצע מכוונים דברי אברהם, אלא כדעת רבי אלעזר המודעי (שבועות לה:), שאברהם פנה בזה לה' בבקשה להמתין לו עד שיכניס את אורחיו. 39) לוט פנה בזה אל ה' שבידו להמית ולהחיות, ושיעור הכתוב כך הוא: ויאמר לוט אליהם, אל המלאכים: "אל־נא יהיה כדבריכם שאמרתם אלי להימלט ההרה". ומעתה הוא פונה אל ה': אדוני! הנה נא מצא עבדך חן וגו' (רש"י, שם), או כפירוש הריטב"א: "ויאמר לוט אליהם" – בפניהם, והדיבור כולו לה'. 40) שופטים פרק כ. 41) שם, יז־יח. 42) מלכים־א, פרק כא. 43) כוונתו להקב"ה שהשלום שלו. 44) הכתובים במקומם אשור למחקם (עבודת המלך). 45) כלומר: כל "מלך', דאילו 'מלכיא' חול הוא תמיד, וגם פה. 46) בדברי דניאל גופו, דאילו בספר דניאל יש עוד 'מלך' שהוא קודש (דניאל ד, לד). 47) ושיעור הכתוב כך הוא: אנת, מלכא נבוכדנצר, מלך מלכיא, שהוא אלהא דשמיא מלכותא חסנא וגו' (רש"י, שבועות שם).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ג'־ט' תמוז ה'תשפ"א

יום ראשון ג' תמוז ה'תשפ"א

הִלְכוֹת נְזִירוּת

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) קבלת נזירות באונס או בשוגג, דין המתפיס בנזירות, ספיקות שונים בקבלת נזירות, שהולכים בהם להקל, שהאיש מדיר את בנו הקטן בנזירות ולא האשה, דיני נשים ועבדים בנזירות, הפרתן וכפיית העבדים בביטול נזירותם, נזירות שלא בפני הבית ובחוץ־לארץ.

24 א. הַנּוֹדֵר בְּנָזִיר בְּשׁוֹגֵג[2] אוֹ בְּאֹנֶס[3] אוֹ שֶׁנָּדַר לְזָרֵז
25 חֲבֵרוֹ[4] אוֹ דֶּרֶךְ הֲבָאי[5] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, בִּשְׁאָר[6]
26 נְדָרִים[7]. וּמִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר וְנִהַם[8] עַל נִדְרוֹ - הֲרֵי זֶה
27 נִשְׁאָל לְחָכָם וּמַתִּיר לוֹ נְזִירוּתוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּתִּירִין שְׁאָר
28 הַנְּדָרִים[9].

2) כגון שאמר: הריני נזיר אם אכלתי היום, ובשעת נדרו היה בטוח שלא אכל, ונזכר אח"כ שאכל היום (נדרים כה:), וראה לעיל הל' נדרים פ"ח ה"ג, ולעיל פ"א, הט"ו. 3) כגון שהדירוהו מוכסים, ואמרו לו: נדור לנו, שאתה נזיר, אם יש עמך דבר שחייב במכס, ונדר. ראה לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"א. 4) שלא יעמוד בדעתו, כגון שאמר לו הריני נזיר אם לא תבוא לסעוד אצלי. ראה שם, ה"ג. 5) גוזמה והפלגה, כגון שאמר: הריני נזיר, אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, "שלא נתכוין זה אלא לספר את גובה החומה". כדברי רבינו לעיל הל' שבועות פ"ג, ה"ה. 6) בכת"י התימנים: כשאר. 7) נזיר יא, ב. וכבר כתב רבינו לעיל פ"א ה"א: "הנזירות היא נדר מכלל נדרי איסור", ולפיכך דברים הנוהגים בשאר נדרים, נוהגים גם בנזירות (רדב"ז). וכן נתבאר לעיל פ"א ה"ה, שעיקר הנזירות תלוי בלב, וכיון ששגג או נאנס - ודאי לא גמר בלבו להנזר ('מעשה רוקח'). 8) מתחרט. 9) ראה הל' נדרים פ"ד,

ה"ה. ובנדרים ג, א - אמרו, שהשווה הכתוב נזירות לנדרים, שנאמר (במדבר ו, ב) "לנדור נדר נזיר, להזיר לה'", כשם שבנדרים עובר ב"לא יחל", אף נזירות כן. ומכאן שכשם שבנדרים, אחרים (החכם) מוחלים לו, אף נזירות כן ('קרית ספר'). והדברים מפורשים במכות כב, א. ששאלו שם: "והרי נזיר?" כלומר, שישנו בשאלה לחכם.

1 **ב. מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר, וְהָלַךְ לְהָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[10] שֶׁנָּזַר**
2 **עַל דַּעַת שֶׁיְּבִיאֵם בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ, מְצָאָן שֶׁנִּגְנְבוּ אוֹ**
3 **נִגְנְבָה בְּהֵמָה מֵהֶן אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְנְבָה הַבְּהֵמָה נָזַר**
4 **- הֲרֵי זֶה נָזִיר[11]; וְאִם אַחַר שֶׁנִּגְנְבָה אוֹ שֶׁאָבְדָה אוֹ**
5 **שֶׁמֵּתָה נָזַר - אֵינוֹ נָזִיר, שֶׁזֶּה נָזַר בְּטָעוּת[12].**

10) כבש לעולה, כבשה לחטאת, ואיל לשלמים, ככתוב בתורה במדבר ו, יד. 11) משנה, נזיר לב, א. ואין אומרים לו: אילו היית יודע שתיגנב בהמתך - כלום היית נודר, כי אין פותחים ב"נולד" = בדבר שנתחדש לאחר הנדר ואינו שכיח, כמבואר לעיל הל' נדרים פ"ח ה"ה, ובהל' שבועות פ"ו, הי"ב. כי הואיל ואין זה שכיח, "גמר בלבו בשעת נדרו שיהיה נזיר בכל ענין, אפילו אם תיגנב בהמתו, לפי שסבור בלבו שלא תיגנב" ('תוספות' נזיר שם, דיבור־המתחיל: מי שנדר). 12) שדעתו היתה לקבל נזירותו על אותה בהמה, ובשעה שנזר לא היתה ברשותו. (משנה, שם). והשווה הל' נדרים פ"ח, ה"ג: "מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות שהם מותרים". ולדעת ה'תוספות' בנזיר לב, ב - אינו נזיר, בתנאי שיתיר לו החכם. ורבינו סובר, שאינו נזיר כלל, ואינו צריך אפילו שאלה לחכם.

6 **ג. הַמַּתְפִּיס בִּנְזִירוּת[13] - הֲרֵי זֶה נָזִיר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
7 **בְּדִין כָּל הַמַּתְפִּיס בְּנֶדֶר[14].**

13) שהתפיס נזירותו בנזירות חבירו, כמפורש בסמוך בהלכה הבאה. 14) הל' נדרים פ"ג ה"ג, ש"המתפיס בנדרים - חייב".

8 **ד. הָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו וְאָמַר: הֲרֵינִי כָּזֶה - הֲרֵי**
9 **זֶה נָזִיר[15]. נָדַר חֲבֵרוֹ בְּנָזִיר, וְאָמַר הוּא: פִּי כְּפִיו**
10 **מִיַּיִן[16], אוֹ שֶׁאָמַר: שְׂעָרִי כִּשְׂעָרוֹ מִלְּהִגָּזֵז - הֲרֵי זֶה**
11 **נָזִיר[17]. וְכֵן אִם שָׁמַע[18] וְאָמַר 'וַאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר,**
12 **[וְשָׁמַע שְׁלִישִׁי בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר][19] שֵׁל שֵׁנִי וְאָמַר**
13 **'וַאֲנִי', וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה[20] - כֻּלָּן נְזִירִין[21].**

15) נזיר ג, א. והשווה לעיל פ"א, ה"ו. 16) מלשתות יין. 17) שם כא, ב. אבל אמר: פי כפיו ושערי כשערו, לא אמר כלום, שהפה והשיער אינם דברים שהנשמה תלויה בהם (שם). וראה לעיל פ"א, הט"ז. 18) את חבירו אומר: הריני נזיר. 19) שהוא כדי שאילת שלום תלמיד לרב: שלום עליך רבי (לעיל הל' שבועות פ"ב, הי"ז). 20) כל אחד בתוך כדי דיבור של קודמו. 21) נזיר כא, א. שכל אחד התפיס בקודמו. ולפיכך אם נשאל הראשון על נדרו והותר - הותרו כולם, ואם נשאל השני והותר, השני ושלאחריו מותרים, והראשון אסור (שם). והשווה לעיל הל' נדרים פ"ד ה"ט, ובביאורנו שם ה"ג.

14 **ה. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וַחֲבֵרוֹ אָמַר**
15 **'וַאֲנִי'[22] - הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר מִיָּד[23].**

22) אע"פ שיש להסתפק בכוונת דבריו, ולומר שנתכוין להיות נזיר לכשיוולד גם לו בן. 23) נזיר יג, א. שכוונת חבירו על גוף דברי הראשון ועיקרם, שאמר: הריני נזיר, ובזה התפיס נזירותו. ואע"פ שזוהי בעיה בגמרא שם ולא נפשטה, מתוך שאמרו שם: "אם־תמצי־לומר על גופו משמע" נראה שכך היא ההלכה, כקבלת הגאונים בכל "אם־תמצי־לומר" שבבעיות הש"ס, שההלכה כ"אם־תמצי־לומר" (רדב"ז).

16 **ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לְךָ בֵּן, וְשָׁמַע**
17 **חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי' - אֵין זֶה נָזִיר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה**
18 **הָאַחֲרוֹן[24] אֶלָּא לוֹמַר: שֶׁאֲנִי אוֹהֵב שֶׁיִּהְיֶה לְךָ בֵּן**
19 **כְּמוֹ זֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא בּוּשׁ מִמֶּנּוּ[25].**

24) להיות נזיר. 25) שלא להביע לו בפניו את רגשי חיבתו אליו, כדרך שהביע זה הראשון (נזיר שם). "אם־תמצי־לומר: כל בפניו בוש הוא", וכו'. וכבר אמרנו שכל "אם־תמצי־לומר" הלכה היא (רדב"ז).

20 **ז. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִפְלוֹנִי בֵּן[26], וְשָׁמַע**
21 **חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי' - הֲרֵי זֶה סָפֵק: שֶׁמָּא לֹא נִתְכַּוֵּן**
22 **אֶלָּא לִהְיוֹת נָזִיר כְּמוֹתוֹ[27], אוֹ לוֹמַר שֶׁאֲנִי אוֹהֵב**
23 **אוֹתוֹ כְּמוֹתְךָ[28]. וּסְפֵק נְזִירוּת - לְהָקֵל[29].**

26) ואותו פלוני לא היה במעמד זה. 27) שכל שלא בפניו אינו בוש ממנו, ולא נתכוין אלא לקבל עליו נזירות, והתפיסה בראשון. 28) כשם שאתה רוצה שיהיה לו בן, כך גם אני רוצה, אבל לא נתכוין לקבל עליו נזירות כלל (נזיר שם), בעיה שלא נפשטה. 29) טהרות פ"ד, מי"ב. שהרי הוא צריך להביא קרבנות במלאת ימי נזרו, ושמא אינו נזיר ונמצא שהכניס חולין לעזרה. ואפילו בדרך נדבה לא יוכל להביא, כי אין מביאים חטאת נדבה (ר"ן נדרים יט.).

24 **ח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִים בַּדֶּרֶךְ וְרָאוּ אֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן,**
25 **וְאָמַר אֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם: זֶה הַהוֹלֵךְ כְּנֶגְדֵּנוּ שִׁמְעוֹן**
26 **הוּא, וְאָמַר חֲבֵרוֹ: רְאוּבֵן הוּא, וְאָמַר זֶה[30]: הֲרֵינִי**
27 **נָזִיר אִם יִהְיֶה רְאוּבֵן[31], וְאָמַר הָאַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אִם**
28 **יִהְיֶה שִׁמְעוֹן, הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם וַהֲרֵי הוּא רְאוּבֵן - הֲרֵי**
29 **זֶה נָזִיר[32], וְאִם הָיָה שִׁמְעוֹן - הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר, כְּמוֹ**
30 **שֶׁנָּדְרוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לֹא הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם, אֶלָּא**
31 **חָזַר לַאֲחוֹרָיו וְנֶעְלַם מֵעֵינֵיהֶם, וְלֹא יָדְעוּ מִי הוּא -**
32 **אֵין אֶחָד מֵהֶן נָזִיר[33].**

30) שאמר: ראובן הוא. 31) שיתקיים כדברי. 32) משנה, נזיר לב, ב. וכדעת בית־הלל שם. 33) שם, הואיל ולא נתברר דברי מי נתקיימו, הרי זו ספק נזירות - ולהקל, וכרבי יהודה שם לד, א.

33 **ט. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אִם יִהְיֶה בִּכְרִי[34] זֶה מֵאָה**
34 **כּוֹר[35], וְהָלַךְ לְמָדְדוֹ וּמְצָאוֹ שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד - אֵינוֹ**
35 **נָזִיר[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁסְּפֵק נְזִירוּת - לְהָקֵל[37].**

34) ערימת תבואה. 35) מידת תבואה, המכילה שלשים סאה, כמבואר לקמן הל' ערכין פ"ד, ה"א. 36) שלא גמר בדעתו להיות נזיר עד שיתברר הדבר כמו שאמר (נדרים יט. ובר"ן שם). 37) נזיר ח, א. וכרבי יהודה.

1 **י. הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וְרָאוּ אֶת הַכּוּי[38] מֻרְחוֹק, וְאָמַר**
2 **אֶחָד מֵהֶם: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי**
3 **נָזִיר שֶׁזֶּה בְּהֵמָה, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה**
4 **חַיָּה, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה בְּהֵמָה, וְאָמַר**
5 **אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה לֹא חַיָּה וְלֹא בְּהֵמָה,**
6 **וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה בְּהֵמָה וְחַיָּה - הֲרֵי**
7 **כֻּלָּם[39] נְזִירִים; מִפְּנֵי שֶׁהַכּוּי יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה בָּהֶן**
8 **לְחַיָּה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה בָּהֶן לִבְהֵמָה, וְיֵשׁ בּוֹ**
9 **דְּרָכִים שָׁוֶה לְחַיָּה וְלִבְהֵמָה[40], וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שֶׁאֵינוֹ**
10 **שָׁוֶה לֹא לַבְּהֵמָה וְלֹא לַחַיָּה[41]. וְהוּא הַדִּין אִם רָאוּ**
11 **אַנְדְּרוֹגִינוֹס וְנֶחְלְקוּ בּוֹ אִם הוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, וְנָדְרוּ**
12 **עַל דֶּרֶךְ שֶׁנָּדְרוּ אֵלּוּ בַּכּוּי - הֲרֵי כֻּלָּם נְזִירִים;**
13 **שֶׁהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה בָּהֶן לְאִישׁ,**
14 **וּדְרָכִים שָׁוֶה בָּהֶן לְאִשָּׁה[42], וּדְרָכִים שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בָּהֶן**
15 **לֹא לְאִישׁ וְלֹא לְאִשָּׁה, וּדְרָכִים שֶׁהֵן שָׁוִין לְאִישׁ**
16 **וּלְאִשָּׁה[43].**

38) "מין מורכב מן העז ומן הצבי . . . ולא הכריעו בו חכמים אם מין בהמה או חיה היא" (לשון רבינו בפירוש המשנה, ביכורים פ"ב, מ"ח). 39) ששה אנשים אלו. 40) כמבואר בסמוך הי"א. 41) נמצאו כולם אמרו אמת (משנה, נזיר לד. וכפירוש רבינו שם). 42) כמבואר בסמוך הי"א. 43) ולפיכך נתקיימו דברי כולם (תוספתא נזיר פ"ג, מי"א).

17 **יא. וְכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ[44] - בְּעִנְיְנֵי הַמִּצְוֹת[45], לֹא**
18 **בְּטִבְעוֹ וְתוֹלַדְתּוֹ[46]. וְכֵן דַּרְכֵּי הַכּוּי - בְּעִנְיְנֵי הַמִּצְוֹת,**
19 **לֹא בְּטִבְעוֹ וְתוֹלַדְתּוֹ[47]. כֵּיצַד? דָּמוֹ טָעוּן כִּסּוּי,**
20 **כְּחַיָּה[48]; וְחֶלְבּוֹ אָסוּר, כִּבְהֵמָה[49]; וַהֲרֵי הוּא כִּלְאַיִם**
21 **עִם הַבְּהֵמָה וְכֵן עִם הַחַיָּה, כְּאִלּוּ אֵינוֹ חַיָּה וְלֹא**
22 **בְּהֵמָה[50]; וְטָעוּן שְׁחִיטָה, כִּבְהֵמָה וְחַיָּה[51]. וְיֵשׁ בּוֹ**
23 **דְּרָכִים אֲחֵרִים[52], וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[53].**
24 **וְכֵן אַנְדְּרוֹגִינוֹס: מִטְּמֵא בְּלֵבֶן, כַּאֲנָשִׁים[54]; וּמִטַּמֵּא**
25 **בְּאָדָם, כְּנָשִׁים[55]; וְאֵינוֹ נִמְכָּר בְּעֶבֶד עִבְרִי, לֹא**
26 **כַּאֲנָשִׁים וְלֹא כְּנָשִׁים[56]; וְהַהוֹרְגוֹ[57] - נֶהֱרָג עָלָיו,**
27 **כַּאֲנָשִׁים וּכְנָשִׁים[58]. וְיֵשׁ בּוֹ דִּינִים אֲחֵרִים, וְכָל אֶחָד**
28 **יִכָּתֵב בִּמְקוֹמוֹ[59].**

44) של האנדרוגינוס. 45) במובן הדיני. 46) בכת"י התימנים, כל הפיסקה הזו בנוגע לכוי, אינה. 47) דם שחיטתו. 48) אבל דם שחיטת בהמה, פטור מכיסוי. 49) כחלב בהמה, אבל חלב חיה מותר. 50) ואסור להרביעו לא על חיה ולא על בהמה אלא עם מינו. 51) הכל במסכת ביכורים פ"ב מ"ח־יא. 52) והן מפורשות במשנה, שם. 53) כגון בהל' יום טוב פ"ג, ה"א; הל' ביכורים פ"ט, ה"ה; הל' אבות הטומאה פ"א, ה"ו ועוד.

54) זבים ובעלי קרי. לובן - כינוי לזרע הזכר. 55) שדם זיבתן ונדתן טמא (בכורים פ"ד, מ"ב־ג). 56) שעבד עברי אינו נמכר אלא האיש, וזה ספק נקיבה הוא. והבת נמכרת כשהיא קטנה ע"י אביה, אבל אין האב מוכר את בנו לעבד (שם מ"ה, וברע"ב). 57) במזיד. 58) שם מ"ד. 59) הל' יבום פ"ו, ה"ח; הל' איסורי ביאה פכ"ב, הי"א; הל' עדות פ"ט, ה"ג ועוד.

29 **יב. וְכֵן אִם רָאוּ אֲנָשִׁים בָּאִים כְּנֶגְדָּם, מֵהֶם פִּקְחִים[60]**
30 **וּמֵהֶם סוּמִים[61], וְאָמַר אֶחָד: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵלּוּ**
31 **פִּקְחִין[62], וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין אֵלּוּ פִּקְחִין,**
32 **וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵי אֲנִי נָזִיר שֶׁאֵלּוּ סוּמִין, וְאָמַר אַחֵר:**
33 **הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין אֵלּוּ סוּמִין, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר**
34 **שֶׁאֵלּוּ פִּקְחִין וְסוּמִין, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין**
35 **אֵלּוּ לֹא פִּקְחִין וְלֹא סוּמִין[63] - הֲרֵי כֻּלָּם נְזִירִים[64].**
36 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

60) רואים, שעיניהם פקוחות (= פתוחות). 61) עוורים. 62) ודבריו אמת, שיש ביניהם פקחים. 63) כי הפקחים שבהם אינם סומים, והסומים שביניהם אינם פקחים, ונתקיימו דבריו. 64) הרדב"ז מציין את מקור ההלכה בתוספתא, ובתוספתא נזיר שלפנינו - איננה.

37 **יג. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים[65] וְנָדַר בְּנָזִיר - הֲרֵי**
38 **זֶה נָזִיר וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא**
39 **הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[66], כִּשְׁאָר הַנְּדָרִים[67]. וְהָאִישׁ מַדִּיר**
40 **אֶת בְּנוֹ קָטָן בְּנָזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹנַת**
41 **נְדָרִים[68], וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת אֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר. וְדָבָר זֶה**
42 **הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה הוּא[69], וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּשְׁאָר נְדָרִים.**

65) שהוא בן שתים־עשרה שנה ויום אחד, ויודע לשם מי נדר, כמבואר לעיל הל' נדרים פי"א, ה"א־ד. 66) שאפילו מלאו לו שלש־עשרה שנה ויום אחד, אלא שלא הביא שתי שערות, עדיין לא נעשה גדול לשאר דברים. 67) שנדרו קיים, וכמו שמטעים רבינו שם: "ודבר זה מדברי תורה, שהמופלא הסמוך לאיש, הקדשו ונדרו נדר" ע"פ דברי הש"ס נדה מו, ב. וכרבי יוחנן וריש לקיש שם, ולפיכך מביא הקטן קרבנותיו, ואינם חולין בעזרה. 68) שהוא פחות מבן שתים־עשרה שנה ויום אחד. 69) שקיבל משה מסיני (משנה, נזיר כח: וכרבי יוחנן בגמרא שם). וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "מפי הקבלה - אין לו סמך בתורה ולא רמז, והוא מה שאמר (בגמרא שם) הלכה היא בנזיר". והשווה לקמן פ"ג הי"ב, ובהל' אבל פ"ג ה"ח, ועוד. וכתב ה'מעשה רוקח' אע"פ שמצינו, שחנה הדירה את שמואל בנה בנזירות, ככתוב (שמואל־א א, יא) "ומורה לא יעלה על ראשו" (ראה במשנה שם סו. ולקמן פ"ג, הט"ז) - על כרחנו לומר, שגם אביו אלקנה הסכים על ידה והדירו גם הוא. וראה ברד"ק לשמואל שם, שאף הוא עמד על זה. וב'אור המאיר' למורי רבי מאיר שפירא ז"ל סימן ל, פלפל בזה הרבה.

43 **יד. כֵּיצַד? הָאָב שֶׁאָמַר לִבְנוֹ הַקָּטָן: הֲרֵי אַתָּה נָזִיר,**
44 **אוֹ שֶׁאָמַר: בְּנִי פְּלוֹנִי נָזִיר, אוֹ הֲרֵי זֶה נָזִיר[70], וְשָׁתַק**

הַבֵּן - הֲרֵי זֶה נָזִיר. וְחַיָּב הָאָב לִנְהֹג בּוֹ כָּל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת, וְאִם נִטְמָא - מֵבִיא[71] קָרְבַּן טֻמְאָה[72], וּכְשֶׁיַּשְׁלִים נְזִירוּתוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה, כִּשְׁאָר הַנְּזִירִים הַגְּדוֹלִים.

70) וב'תוספות' נזיר כח, ב - דיבור־המתחיל האיש מדיר, הוסיפו: או שיצוה לבנו שיאמר הריני נזיר. 71) האב בשביל בנו. 72) כדין נזיר גדול, וכמבואר לקמן פ"ו, ה"ג. ומביא שתי תורים, אחת לעולה ואחת לחטאת, והכהן מולק ואוכל מחטאתו ואין בזה משום נבילה (נזיר כט.).

טו. לֹא רָצָה הַבֵּן וּמִחָה בְּדָבָר זֶה אוֹ שֶׁמִּחוּ קְרוֹבָיו, אוֹ שֶׁגִּלַּח שְׂעָרוֹ אוֹ שֶׁגִּלְּחוּהוּ קְרוֹבָיו, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁגִּלָּה דַּעְתּוֹ[73] שֶׁלֹּא רָצָה הוּא אוֹ קְרוֹבָיו בִּנְזִירוּת זוֹ - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נָזִיר[74]. וְעַד מָתַי יֵשׁ לוֹ לְהַדִּירוֹ? עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיַעֲשֶׂה אִישׁ[75].

73) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: שגילה דעתם. 74) משנה, שם כח, ב. וראה לקמן פ"ט, הי"ב. וכתבו ה'תוספות' שם, דוקא כשמיחו מיד כששמעו, אבל אם בתחילה לא מיחו, ואחר שהתחילה הנזירות מיחו, אין בכך כלום. וכן פירש רבינו שם: "וכל זמן שחלה עליו הנזירות והתנהג בה, אינו יכול לא הוא ולא קרוביו לבטלה". ובתוספתא שם פ"ג, מ"ט שנינו: "הדירו כשהוא קטן וגלח, או שהביא שתי שערות, בטלה הימנו נזירות אביו". ונראה, ששתי שערות מבטלות הנזירות, אף לאחר שהתחיל כבר למנות ימי נזירותו ('תוספות' שם). וראה ב'תוספות יו"ט' לסוטה פ"ג, מ"ה. והרא"ש בפירושו לנזיר כח, ב - מסתפק אם שתה הבן יין או שנטמא למתים, אם מחאתו מחאה, כי אין אלו דומים לגילוח, שהוא מעשה בגופו. וב'אור שמח' מכריע, שאם שתה הבן בעצמו מרצונו הרי זו מחאה, אבל השקוהו קרוביו או טימאוהו אין זו מחאה, שהמגלח את הנזיר לוקה (לקמן פ"ה, הי"א), ולפיכך מחאתם מחאה. אבל המשקה את הנזיר והמטמאו, אינו לוקה (שם, ה"כ) ולפיכך אין מחאתם מחאה. 75) שיהיה בן שלש־עשרה שנה ויום, ויביא שתי שערות, כי עד אז עדיין קטן הוא לכל המצוות שבתורה (נזיר כט:) כדעת רבי.

טז. הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵין לָהֶן נְזִירוּת[76]; שֶׁנֶּאֱמַר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[77].

נקודות משיחות קודש

"הגויים אין להם נזירות, שנאמר דבר אל בני ישראל".

וצריך להבין מדוע לא פירט שמותרים ביין ובתגלחת, ויובן בהקדים שמצינו גדר של שבועה ונדר גם קודם מתן־תורה כמו שבועת אבימלך, שלכאורה צ"ע מאיזה טעם התחייב לקיים שבועתו, והרי אין דין שבועה בכלל ז' מצוות בני נח.. ויש לומר על־פי מה שפירש ה'חזקוני' שבני דור המבול נענשו על שלא שקיימו מצוות שחייבים בני אדם לשמרן מכח סברת הדעת אע"פ שלא נצטוו. וכן כתב רבינו ניסים גאון (בהקדמתו למסכת ברכות) "כל המצוות שהן תלויין בסברא ובאובנתא דלבא, כבר הכל מתחייבים בהן למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ, עליו ועל זרעו אחריו לדורי דורים". ועפ"ז יש לומר, שגם שמירת מוצא שפתיו נכלל בדברים שחייבים בהם, מכח "סברת הדעת" אף שאינם בכלל שבע מצוות בני נח.

עפ"ז יש לומר, שלא בכל מקרה יהיה הגוי מותר ביין ותגלחת, ותלוי באיזה אופן קיבל עליו את הנזירות, אם אמר "הריני נזיר כישראל" הרי בזה לא חל עליו דין נזיר כלל, כיון שנתמעט מדין נזירות התורה, והרי זה כנשבע על דבר שאי־אפשר לו לקיים שאין כאן שבועה, ובמילא מותר ביין ובתגלחת. אבל אם אמר "הריני נזיר מן התגלחת" או "מן היין", חייב לשמור מוצא שפתיו לא מדין נזיר אלא "מכח סברת הדעת". ולכן לא פירט הרמב"ם שמותר ביין ובתגלחת, כי ישנם מקרים שבהם יהיה חייב מצד שמירת מוצא שפתיו.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ח עמוד 30)

76) נזיר סא, א. 77) אף־על־פי שמקבלים מהם נדרים ונדבות כישראל, וקרבנם קרב, אין נזירות חלה עליהם, ומותרים לשתות יין, ואין מביאין קרבנות נזירות (נזיר שם). וטעם הדבר, כי קרבנות נדריו - הם מצוה שבממונו, וכשמקדיש ממונו נתקדש, אבל הנזירות היא מצוה שבגופו, ולא נצטוו הגויים על מצוה זו (תורה תמימה, לפסוק זה). ובגמרא שם מפרש, שבנזיר נאמר: "לאביו ולאמו לא יטמא" - מי שיש לו טומאה. יצאו אלו, שאין להם טומאה, שאם נגעו במת לא נטמאו, וכן הכתוב אומר (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא . . . ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל". יצאו אלו, שאין להם קהל.

יז. נָשִׁים וַעֲבָדִים - יֵשׁ לָהֶן נְזִירוּת[78]. וְהָאָב אוֹ הַבַּעַל מֵפֵר נְזִירוּת הָאִשָּׁה, אִם רָצָה, כִּשְׁאָר הַנִּדָּרִים[79]. אֲבָל הָעֶבֶד - יֵשׁ לְרַבּוֹ[80] לָכֹף אוֹתוֹ[81] לִשְׁתּוֹת וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים. וְאִם לֹא כָּפָה אוֹתוֹ - נוֹהֵג נְזִירוּת[82].

78) שבפירוש נאמר (שם ו, ב) "איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר", ועבדים — אע"פ שאין נפשם קנויה להם, יש להם נזירות, שנאמר (שם) "ואמרת אליהם" - לרבות את העבדים. 79) נזיר סב, ב. וראה לעיל הל' נדרים פי"א, ה"ו־ח. 80) יכול. 81) למחות בידו כל זמן שירצה, בניגוד לאשה שאינו יכול לכופה, מכיון שנדרה בנזיר ולא היפר לה, שוב אינו יכול להפר (משנה, נזיר סא. וברש"י). 82) כאמור לעיל אות עז "ואמרת אליהם" - לרבות את העבדים, כשאין רבו מוחה בידו. וראה לעיל הל' נדרים פי"ג ה"ה־ו, ובביאורנו.

יח. נָדַר הָעֶבֶד שְׁאָר נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ[83] אוֹ שֶׁמְּעַכְּבִין אֶת הַמְּלָאכָה, אוֹ שֶׁהֶעֱרִיךְ[84] - אֵין רַבּוֹ צָרִיךְ לְכַפּוֹ[85], מִפְּנֵי שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ קְנוּיָה[86] לוֹ וְלֹא יָחוּל עָלָיו נֶדֶר[87]. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאוֹסֵר פֵּרוֹת אֲחֵרִים עֲלֵיהֶם[88]. אֲבָל אִם אֵין שָׁם עִנּוּי[89] וְלֹא דָּבָר שֶׁמְּעַכֵּב מְלָאכָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְכַפּוֹ[90]. נָדַר עַבְדּוֹ בִּנְזִירוּת, וְאָמַר לוֹ: מוּפָר לָךְ - יָצָא לְחֵרוּת[91], וְחַיָּב לְהַשְׁלִים

נְזִירוּתוֹ[92]; שֶׁהָעֵבֶד כּוֹפִין אוֹתוֹ וְאֵין מְפֵרִין לוֹ, וְאִם הֵפֵר - יָצָא לְחֵרוּת[93].

83) ומכחישים את גופו. 84) שאמר: ערכי עלי, או ערך פלוני עלי, שנותן להקדש כפי שני הנערך, ראה לקמן הל' ערכין פ"א, ה"ב. 85) לבטל נדרו. 86) והתורה אמרה (שם, ל, ג) "לאסור אסר על נפשו" יצא זה שאין נפשו קנויה לו אלא משועבד הוא לרבו (נזיר סב:). 87) וגם הערכים הם נדר, כמבואר לקמן הל' ערכים פ"א, ה"א. 88) שאין האיסור חל, כמבואר בנדרים פה, ב. 89) הגוף והנפש. 90) לבטל נדרו, שהרי אין רבו מפסיד כלום, ונדרו חל. ובנזיר שם, אומר אביי, הטעם שאין העבד יכול לידור נדר שיש בו עינוי נפש, שנאמר (ויקרא ה, ד) "נפש כי תשבע . . להרע או להטיב", מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים שאין הרשות בידו". ובנדר שיש בו עינוי נפש, גופו נכחש, וגורם רעה לרבו. וראה לעיל הל' שבועות פי"ב, ה"ו: "עבד שנשבע, אין רבו צריך לכפותו והרי הוא אחר שנשבע כקודם שנשבע", ושבועה אפילו אין בה עינוי נפש אינה חלה עליו, וכבמבואר בביאורנו שם, שהשבועה היא איסור נפשו על החפץ ו"אין נפשו של עבד קנויה לו" וכלשון רבינו כאן, אבל הנדרים הם איסור החפץ על עצמו, וכשאין בהם עינוי נפש חלים עליו ('תוספות יו"ט' נזיר פ"ט, מ"א). 91) משנה, נזיר סב, ב: "היפר לעבדו יצא לחירות" וכו'. והטעם, כיון שלא כפה אותו כדרך העבדים אלא היפר לו כמנהג בני חורין, גילה דעתו שאין לו רשות עליו, הואיל ונהג בו מנהג בתו ואשתו, וכדברי רבינו בהל' עבדים פ"ח, הי"ז: "אמר לו רבו מופר לך - יצא לחירות, שכיון שלא כפה אותו במקום שיש לכפותו, גילה דעתו שהפקיע שעבודו". והראב"ד חולק וגורס במשנה: "היפר לעבדו ויצא לחירות, משלים נזירותו". הוא שונה ויצא בוא"ו. וגירסת משנתנו כגירסת רבינו "יצא לחירות" בלי וא"ו. 92) נזיר, שם. 93) ואין זה גרוע מעבד שאמר לו רבו לקרוא שלשה פסוקים בתורה בפני ציבור שיצא לחירות, וכופים את רבו לכתוב לו שטר שחרור, כמבואר בהל' עבדים שם, ע"פ דברי הש"ס בגיטין מ, א.

יט. עֶבֶד שֶׁנָּדַר בִּנְזִירוּת וּבָרַח אוֹ שֶׁהָלַךְ מֵרַבּוֹ[94] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן, כְּדֵי שֶׁיִּצְטַעֵר וְיַחֲזֹר לִרְשׁוּת רַבּוֹ[95]. נָזַר וְהִשְׁלִים נְזִירוּתוֹ וְגִלַּח[96], וְלֹא יְדָעוֹ[97] רַבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יָצָא לְחֵרוּת[98] - הֲרֵי זֶה יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ[99]; אֲבָל אִם נָדַר וְלֹא גִּלַּח וְיָצָא לְחֵרוּת - לֹא יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ[100]. נִטְמָא וְאַחַר כָּךְ יָצָא לְחֵרוּת - מוֹנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנִּטְמָא[101].

94) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: שהלך רבו. וכן נראה מפירוש הרדב"ז. 95) שעדיין לא יצא לחירות בבריחתו, כשם שלא יצא לחירות בהליכת רבו. ומטעם זה הביאו רבינו כאן, כדי להשוות בריחת העבד להליכת רבו, לומר, הואיל ולא יצא לחירות, קונסים את העבד, שלא ישתה כדי שיצטער ויחזור לרבו ויכופהו לשתות. וכל זה משום תקנת רבו (נזיר סב: וברש"י). ואע"פ שרבי יוסי חולק על זה, פסק רבינו כרבי מאיר, משום שסוגיית הש"ס שם פירשה את דברי רבי מאיר באחרונה, אחרי רבי יוסי, ודאי מפני שהלכה כמותו (רדב"ז). וב'מעשה רוקח' מתרץ, הואיל וזהו קנס לעבד, שישוב לרבו, עלינו לומר הלכה כרבי מאיר בגזירתו, כדברי רב נחמן בכתובות ס, ב. 96) כדין כל נזיר במלאת ימי נזרו. 97) צ"ל: ולא ידע, וכן בדפוסים קדומים. 98) אע"פ שאילו ידע, יתכן שהיה כופהו ונתבטלה נזירותו. 99) הואיל ונגמרה נזירותו, ורבו לא הספיק לכופו (תוספתא נזיר פ"ו, מ"ה). 100) תוספתא שם, הואיל ולא נשלמה נזירותו, שמחוסרת גילוח, לא יצא ידי נזרו וחייב לנהוג נזירות אחרת. וטעם הדבר, שכל נזירות שנוהג העבד שלא מדעת רבו, נחשבת "נזירות ספק", שמא ישמע רבו ויכופו ויבטל נזירותו, ולפיכך כשלא השלים נזירותו ויצא לחירות, אין המנין שמנה בעודו עבד, עולה לו, כי שמא אם היה עדיין עבד היה רבו כופהו ומבטל כל המנין, ואין מנין הספק עולה לו לנזירות ודאי שחלה עליו לאחר שנשתחרר ('מרכבת המשנה'). 101) תוספתא, שם. ופירוש הדברים, אע"פ שיצא לחרות, אינו מביא קרבנות טומאה כדין כל נזיר טהור שנטמא, וגם אינו צריך להתחיל את מנין נזירותו מיום השמיני לטהרתו - כדין נזיר טהור שנטמא - שבו הוא מביא את קרבנותיו, אלא ביום השביעי לטומאתו כשיטבול מתחיל למנות נזירותו. כי הואיל ונהג נזירותו בלא ידיעת רבו, לא היה מניינו ודאי, כי שמא ישמע רבו ויכופו ובטלה נזירותו, וכשנטמא פקעה נזירותו, ואינה ראויה לקרבן, והרי זה דומה לנדר בנזיר והוא טמא מת, שיום שביעי שלו עולה לו ממנין נזירות ואינו מביא קרבן טומאה, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ד-ח. וב'ירושלמי' נזיר פ"ט ה"א, אמרו: "נטמא ואחר־כך יצא לחירות, מביא קרבן טומאה". אולם רבינו פוסק כתוספתא הנ"ל ('מרכבת המשנה').

כ. נְזִירוּת נוֹהֶגֶת בִּפְנֵי הַבַּיִת[102] וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[103]. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר בַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי זֶה נָזִיר לְעוֹלָם[104], שֶׁאֵין לָנוּ בַּיִת כְּדֵי שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ.

102) בזמן שבית־המקדש קיים. 103) שהרי היא נדר כשאר נדרי איסור הנוהגים גם שלא בפני הבית. וכן שנינו במשנה (נזיר לב:) "כשעלו נזירים מן הגולה ומצאו ביהמ"ק חרב . . . אמרו, כל שנזר עד שלא חרב ביהמ"ק - נזיר (= וחייב לנהוג בנזירות), ומשחרב ביהמ"ק אינו נזיר", שיכול לומר אילו הייתי יודע שהבית חרב, לא הייתי נודר (רש"י ו'תוספות' שם), ומכאן אתה למד, שאילו ידע שחרב הבית ונדר - הרי זה נזיר (רדב"ז). 104) ויתכן שאם הכביד שערו "מקל בתער משנים־עשר חודש עד שנים־עשר חודש", כדין 'נזיר עולם', המבואר לקמן פ"ג, הי"ב.

כא. אֵין הַנְּזִירוּת נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[105]. וּמִי שֶׁנָּזַר בְּחוּצָה לָאָרֶץ - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וּמְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִהְיוֹת נָזִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמִנְיַן הַיָּמִים שֶׁנָּזַר[106]. לְפִיכָךְ[107], מִי שֶׁנָּדַר בַּזְּמַן הַזֶּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִהְיוֹת נוֹהֵג שָׁם נְזִירוּת עַד שֶׁיָּמוּת אוֹ עַד שֶׁיִּבָּנֶה הַמִּקְדָּשׁ וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ[108].

105) שהרי גזרו טומאה על ארץ העמים (נזיר נד. והל' טומאת מת פי"א, ה"א), נמצא שאינו יכול למנות שם נזירות בטהרה, והרי זה כאילו נדר והוא בבית הקברות, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. 106) שאם נדר להיות נזיר מאה יום, הרי זה מונה מאה יום בעלותו לארץ ישראל, למרות שהשלים כבר את נזירותו בחוץ לארץ (משנה בנזיר יט: וכבית הלל). וראה בגמרא שם כ, א - שקונסים אותו "בתחילת נזירות". כלומר, מתחיל וחוזר ומונה כל ימי נזירותו כפי שקיבל בתחילה. ושם במשנה מסופר: "מעשה בהילני המלכה, שהלך בנה למלחמה, ואמרה אם יבוא בני מן המלחמה בשלום, אהא נזירה שבע שנים, ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים, ובסוף שבע שנים עלתה לארץ והורוה בית־הלל שתהיה נזירה עוד שבע שנים אחרות" וכו'. וכל זה מדברי חכמים, אבל מן התורה נזירות שבחוץ לארץ היא נזירות גמורה, שהרי טומאת ארץ העמים אינה אלא מדרבנן, ומן התורה טהור גמור הוא, ועלה לו מניינו. וכן נראה מדברי רבינו בסמוך הכ"ב, שחייב לנהוג נזירות בחוץ־לארץ מצד הדין. וכן הקנס אינו אלא חיובו לעלות לארץ ישראל ולחזור ולמנות שם (כסף־משנה). 107) הואיל ואסור לו לשהות בחוץ־לארץ מפני טומאתה. 108) והראב"ד שואל, והלא בזמן הזה כולנו טמאים טומאת מת, ואין לנו אפר פרה להטהר, ואין הפרש בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, למה נכוף אותו לעלות לארץ ישראל. ולדבריו אסור להזיר בכל מקום, אולם דעת רבינו, הואיל וגזרו טומאה על ארץ העמים, נמצא כל שעה שהוא נמצא שם, הוא מוסיף טומאה על טומאתו, ולפיכך כופים אותו לעלות לא"י, שלא יוסיף טומאה בכל שעה (רדב"ז). והוסיף ה'כסף משנה' שבארץ ישראל אין שום איסור להזיר כיום, שאע"פ שכולנו טמאים טומאת מת, אם אחר שנזר יזהר מלהטמא, מה איסור יש בזה!

1 **כב. וְכָל זְמַן שֶׁהוּא בְּחוּצָה לָאָרֶץ הֲרֵי זֶה אָסוּר**
2 **לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים וּלְגַלֵּחַ, וְכָל דִּקְדּוּקֵי**
3 **נְזִירוּת עָלָיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָמִים אֵלּוּ עוֹלִין**
4 **לוֹ[109]. וְאִם עָבַר וְשָׁתָה אוֹ גִּלַּח אוֹ נָגַע בְּמֵת וְכַיּוֹצֵא**
5 **בְּנְגִיעָה[110] - לוֹקֶה[111].**

109) כדין נדר בנזיר והוא טמא מת, שחלה עליו נזירות, אע"פ שימי טומאתו אינם עולים לו, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ז. 110) שנשא את המת או האהיל עליו, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ה. 111) כי אע"פ שכולנו טמאי מתים, אין זה "מחולל ועומד", אלא הרי זה כנטמא למת ופירש, וחזר ונגע, שלוקה על כל נגיעה, כמבואר לקמן פ"ה, הי"ז.

יום שני ד' תמוז ה'תשפ"א

מחזור י"ד
שנה שניה

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) זמן סתם נזירות, ודין האומר: הריני נזיר כמנין ימות השנה, ההבדלים בין נזיר עולם לנזיר לזמן קצוב, נזירות שמשון ונזירות שמואל הרמתי, המקבל נזירות כשער ראשו או כעפר הארץ.

6 **א. סְתָם נְזִירוּת - שְׁלֹשִׁים יוֹם. כֵּיצַד? מִי שֶׁאָמַר:**
7 **הֲרֵינִי נָזִיר - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. וַאֲפִלּוּ אָמַר:**
8 **הֲרֵינִי נָזִיר נְזִירוּת גְּדוֹלָה עַד מְאַת הַרְבֵּה - הֲרֵי זֶה**
9 **נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ זְמַן.**

10 **ב. פֵּרֵשׁ זְמַן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי**
11 **נָזִיר יוֹם אֶחָד, אוֹ עֲשָׂרָה יָמִים, אוֹ עֶשְׂרִים יוֹם -**
12 **הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם; שֶׁאֵין נְזִירוּת פְּחוּתָה**
13 **מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[2].**

2) "מפי הקבלה - אין לו סמך בתורה ולא רמז והוא מה שאמרו (בגמרא שם) הלכה היא בנזיר". אמנם בנזיר ה, אמרו: "קדוש יהיה - יהיה בגימטריה שלושים". אבל רבינו בפירושו למשנה שם כותב, שהיה להם דבר זה בקבלה, אלא, שסמכו על הפסוק דרך סימן בלבד, "כי אין לנו לסמוך על גימטריא". וראה בנזיר ו: שדרשו: "קדוש יהיה גדל פרע - אין גדול פרע פחות משלושים יום". שדרך בני אדם לגדל שער שלושים יום ועד אז אין בו כובד.

14 **ג. פֵּרֵשׁ זְמַן יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אֶחָד**
15 **וּשְׁלֹשִׁים אוֹ אַרְבָּעִים אוֹ מֵאָה יוֹם, אוֹ מֵאָה שָׁנָה -**
16 **הֲרֵי זֶה נָזִיר כַּזְּמַן שֶׁפֵּרֵשׁ, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.**

17 **ד. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שָׁעָה אַחַת - הֲרֵי זֶה נָזִיר**
18 **שְׁלֹשִׁים יוֹם[3]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְשָׁעָה**
19 **אַחַת - הֲרֵי זֶה נָזִיר אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים יוֹם; שֶׁאֵין נוֹזְרִין**
20 **שָׁעוֹת[4].**

3) כיוון שאין נודרים שעות, שנאמר "ימי נזרו" - מלמד שאין נזירות לשעות, ואין נזירות פחותה משלושים יום, הרי זה נתכוון לנזירות שלימה. 4) והרי זה כאילו אמר: הריני נזיר אחד ושלושים יום.

21 **ה. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר מִכָּאן עַד מְקוֹם פְּלוֹנִי, אִם לֹא**
22 **הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ[5] - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם בִּלְבַד; שֶׁלֹּא**
23 **נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לִנְזִירוּת גְּדוֹלָה, וַהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ זְמַן[6].**
24 **וְאִם הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ[7]: אִם הָיָה מַהֲלָךְ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם**
25 **- הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם[8]; וְאִם הָיָה יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים**
26 **יוֹם - הֲרֵי זֶה נָזִיר נְזִירוּת אַחַת כְּמִנְיַן הַיָּמִים[9].**

5) שלא יצא ללכת לשם. 6) והרי זה כאילו אמר ארוכה לי נזירות זו כמכאן ועד מקום פלוני. 7) שהתחיל ללכת בדרך המוליכה למקום פלוני. 8) שאין נזירות פחותה משלושים יום. 9) שמכאן ועד אותו מקום. ופירשוה בגמרא שם ז. "כשהחזיק בדרך". שהדעת מוכיחה, שנתכוון להיות נזיר כל זמן שיהיה בדרך. והתוספות שם פירשו: שבוודאי מפני אונסי הדרך קיבל עליו נזירות להינצל מסכנת הדרך למספר מהלך ימים עד מקום פלוני.

27 **ו. מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שְׁתֵּי נְזִירוֹת אוֹ שָׁלֹשׁ אוֹ**
28 **אַרְבַּע - הֲרֵי זֶה נָזִיר כַּמִּנְיָן שֶׁאָמַר, כָּל נְזִירוּת מֵהֶן**
29 **שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּבְסוֹף כָּל שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשִׁים[10] מְגַלֵּחַ**

וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּת שְׁנָיָה. אֲפִלּוּ אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה אֶלֶף נְזִירוֹת, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה כַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה אַחַת אַחַת אַחַר אַחַת עַד שֶׁיָּמוּת[11] אוֹ עַד שֶׁיַּשְׁלִים מִנְיַן נְזִירוֹתָיו[12].

10) ביום שלושים ואחד. 11) ומגלח בכל שלושים יום כנ"ל. 12) ואין לו דין של נזיר עולם, אלא מגלח בסוף כל שלושים ומביא קרבנותיו.

ז. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה - מוֹנֶה נְזִירוֹתָיו כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה[13]. אִם פֵּרֵשׁ שְׁנוֹת הַחַמָּה - מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ נְזִירוֹת, כָּל אַחַת מֵהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם[14]; וְאִם פֵּרֵשׁ שְׁנַת הַלְּבָנָה - מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וַחֲמִשִּׁים נְזִירוֹת; וְאִם סָתַם - מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וַחֲמִשִּׁים נְזִירוֹת. שֶׁהֲרֵי בְּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הַנְּדָרִים הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְרֹב שְׁנֵי הַחַמָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם מוֹנִין לָהּ[15], וְרֹב שְׁנֵי הַלְּבָנָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים יוֹם מוֹנִין לָהּ[16], וְאֵין קוֹרִין כָּל הָעָם שָׁנָה סְתָם אֶלָּא לִשְׁנַת הַלְּבָנָה[17].

13) נזירות של שלושים יום כנגד כל יום מימי השנה. 14) נמצא שהוא נוהג נזירות שלושים שנה. 15) ובהלכות קידוש החודש פרק ט הלכה א כותב רבינו: "שנת החמה יש מחכמי ישראל שאומרים שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות; ויש מהם שאומרים: שהיא פחות מרביע היום". 16) ורבינו שם פרק ו, הלכה ד כותב: "שנה של לבנה ... שלוש מאות יום וארבעה וחמישים יום, ושמונה שעות, ושמונה מאות וששה ושבעים חלקים" וכו'. 17) ולפיכך אם נדר כמניין ימות השנה סתם הרי זה מונה נזירותו כמניין ימי שנת הלבנה.

ח. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת וּמֶחֱצָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתֵּי נְזִירוֹת[18]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר וְיוֹם אֶחָד, אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁעָה אַחַת - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתֵּי נְזִירוֹת[19]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר וְאַחַת - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתַּיִם[20]. הֲרֵינִי נָזִיר וְאַחַת וְעוֹד - הֲרֵי זֶה נָזִיר שָׁלֹשׁ נְזִירוֹת. הֲרֵינִי נָזִיר וְאַחַת וְעוֹד וְשׁוּב - הֲרֵי זֶה נָזִיר אַרְבַּע נְזִירוֹת. הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה נָזִיר נְזִירוּת אַחַת שֶׁל שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם[21].

18) כיוון שאמר: הריני נזיר, חלה עליו נזירות אחת. וכשהוסיף ואמר: ומחצה, קיבל עליו נזירות שנייה, כאילו אמר: ועוד מחצה, והואיל ואין נזירות פחותה משלושים יום, הרי זה נזיר שתי נזיריות. 19) שהאומר: הריני נזיר שעה אחת, הרי זה נזיר שלושים יום. 20) כשאמר: ואחת, נתכוון להוסיף נזירות שנייה. 21) כאן הפסיק בתיבת: "שלושים" בין הריני נזיר לתיבת: ויום אחד, נמצא שלא נתכוון זה לקבל עליו נזירות נוספת, אלא למנות ימי נזירותו כמה יהיו, והרי זה כאילו אמר: הריני נזיר שלושים ואחד יום, שהכול מצטרף למניין אחד. אלא, שבגמרא שם אמר רב: אין הדברים אמורים, אלא כשאמר הריני נזיר שלושים ואחד יום, אבל אמר: הריני נזיר שלושים יום ויום אחד - נזיר שתיים. מכיוון שהוסיף תיבת יום, נתכוון לנדור שתיים, ומטעם זה החליט בעל ה"לחם משנה" שיש כאן טעות סופר, וצריך להיות בדברי רבינו: "הריני נזיר שלושים ואחד יום" וכן נראה גם מדברי ה"כסף משנה", אלא שבכל הדפוסים הקדומים וכן בכתב יד התימנים, כתוב: "שלושים יום ויום אחד", ולפיכך נראה שסמך רבינו על הירושלמי האומר: ברייתא חולקת על רב, שהרי שנינו: "לא נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא על האומר: הריני נזיר שלושים יום ויום אחד שאינו נזיר אלא אחת" וכו'. וזה שלא כרב, ולפיכך פסק רבינו כמותה.

ט. מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי כִּתֵּי[22] עֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ, אֵלּוּ מְעִידִין שֶׁנָּזַר שְׁתַּיִם, וְאֵלּוּ מְעִידִין שֶׁנָּזַר חָמֵשׁ[23] - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתַּיִם; שֶׁבִּכְלַל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם, וַהֲרֵי כֻּלָּן מְעִידִים בִּשְׁתַּיִם[24].

22) זוגות. 23) והוא אומר שלא נדר כלל, או שאומר איני יודע. 24) כבית הלל. ובית שמאי אומרים: "נחלקה העדות (הואיל ומכחישות זו את זו) ואין כאן נזירות". וראוי להעיר, שבגמרא אמרו: "לא נחלקו בית שמאי ובית הלל, על שתי כיתי עדים ... שיש בכלל חמש שתיים. על מה נחלקו על כת אחת, אחד (=עד אחד) אומר שתיים ואחד אומר חמש, שבית שמאי אומרים נחלקה עדותם ובית הלל אומרים יש בכלל חמש שתיים". וב"לחם משנה" תמה למה לא הביא רבינו דין זה? ויש להשיב, שרבינו סומך על מה שיכתוב בהלכות עדות פרק ג הלכה ג: "אפילו אמר האחד מנה הלווהו והשני אומר מאתיים חייב לשלם מנה, שבכלל מאתיים מנה".

י. מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת, בֵּין שֶׁנָּדַר שְׁתֵּיהֶן בְּבַת אַחַת[25] בֵּין שֶׁנָּדַר זוֹ אַחַר זוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר יוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר יוֹם, וּמָנָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן[26], וְאַחַר כָּךְ נִשְׁאַל[27] עַל הָרִאשׁוֹנָה וְהִתִּיר נִדְרוֹ - עָלְתָה לוֹ רִאשׁוֹנָה בַּשְּׁנִיָּה[28], וּמֵבִיא זֶה הַקָּרְבָּן וְנִפְטָר. וַאֲפִלּוּ הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ[29], וַאֲפִלּוּ גִּלַּח שְׂעָרוֹ[30], וְאַחַר כָּךְ נִשְׁאַל עָלֶיהָ - עָלְתָה לוֹ רִאשׁוֹנָה בַּשְּׁנִיָּה. שֶׁהֲרֵי אֵין הַשְּׁנִיָּה חָלָה אֶלָּא לְאַחַר הָרִאשׁוֹנָה[31], וְהָרִאשׁוֹנָה כֵּיוָן שֶׁהִתִּירָהּ כְּאִלּוּ אֵינָהּ מֵעִקָּרָהּ[32].

25) שאמר: הרי עלי שתי נזירויות. 26) לתגלחתו. 27) לחכם, שיתיר לו את נדר נזירותו. 28) המניין שמנה לראשונה יעלו לשם הנזירות השנייה, ולא יצטרך לשמור עוד נזירות שנייה. 29) הקריב קרבנותיו. 30) על הראשונה. 31) כי מי גרם לשנייה, שלא תחול תחילה להיות מניין הראשון שלה, ראשונה הייתה מעכבתה. 32) שהחכם עוקר את הנדר מעיקרו, "ונמצא המניין למפרע של שנייה".

יא. מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר לְעוֹלָם, אוֹ הֲרֵינִי נָזִיר כָּל יְמֵי חַיַּי - הֲרֵי זֶה נָזִיר לְעוֹלָם. וְאִם אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר אֶלֶף שָׁנָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר לִזְמַן קָצוּב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה הָאָדָם אֶלֶף שָׁנָה.

יב. וּמַה בֵּין נְזִיר עוֹלָם לְנָזִיר לִזְמַן קָצוּב? שֶׁהַנָּזִיר לִזְמַן - אָסוּר לְגַלֵּחַ עַד סוֹף יְמֵי נִזְרוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִם. וּנְזִיר עוֹלָם, אִם הִכְבִּיד שְׂעָרוֹ - מְקַל[33] בְּתַעַר מִשְּׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת[34] כְּשֶׁיְּגַלֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי[35] מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ, כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלְּחוֹ[36]. וְאַבְשָׁלוֹם נְזִיר עוֹלָם הָיָה[37]. וְדָבָר זֶה[38] הֲלָכָה הִיא מִפִּי הַקַּבָּלָה[39]. וּנְזִיר עוֹלָם שֶׁנִּטְמָא - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, כְּמוֹ נָזִיר לִזְמַן קָצוּב[40].

33) ולא מגלח לגמרי, כאבשלום, שלא גילח לגמרי, שהרי נתלה בשערו. ומעשה תלייתו סמוך לגילוחו היה. 34) לעולה ולחטאת ולשלמים, כדין תגלחת הטהרה. 35) צריך להיות: והיה, כלשון הכתוב, וכן בכתב יד התימנים. 36) לסוף שנים עשר חודש. 37) שקיבל עליו להיות נזיר כל ימי חייו. 38) שאבשלום היה נזיר. 39) למשה מסיני. ואף על פי שהכתוב אומר: "כי כבד עליו וגילחו", אין זה מוכרח לומר שהיה נזיר, כי אולי מסיבות אחרות גידל שערו, אלא שקבלה הייתה בידי חכמינו. 40) כל זה במשנה: "נזיר עולם הכביד שערו מקל בתער ואם נטמא מביא קרבן טומאה". וסובר רבינו ש"הכביד שערו" - הכוונה לשנים עשר חודש, וכמו שמצינו באבשלום וכדעת רבי שם עמוד ב, אבל הנזיר לזמן קצוב אינו מגלח כלל, שהרי נזר נזירות ארוכה. וכמבואר שם ז. שכל נזירות שיש לה קצבה, הרי היא נזירות אחת וארוכה, ואינו מגלח כלל, אלא אם נטמא, כשאר נזירים.

יג. שִׁמְשׁוֹן[41] לֹא הָיָה נָזִיר גָּמוּר, שֶׁהֲרֵי לֹא נָדַר בְּנָזִיר[42], אֶלָּא הַמַּלְאָךְ הִפְרִישׁוֹ מִן הַטֻּמְאָה[43]. וְכֵיצַד הָיָה דִּינוֹ? הָיָה אָסוּר בְּיַיִן וְאָסוּר בְּתִגְלַחַת, וּמֻתָּר לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[44].

נקודות משיחות קודש

שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בנזיר אלא המלאך הפרישו מן הטומאה".

יש לדייק בלשונו שכתב "הפרישו" ולא הקדישו או הזירו, כי רק האדם לבדו יכול לקבל על עצמו קדושת נזיר, ואפילו המלאך אינו יכול לצוות על זה, כי קדושת נזיר יכול רק הנזיר לקבל על עצמו. ומה שעשה המלאך הוא ציווי על אמו לחנכו ולהנהיגו במנהג נזירות, ולכשיגדל יוכל לקבל על עצמו קדושת נזיר.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ח נ' 32 והנ' 59)

נקודות משיחות קודש

"וכיצד היה דינו, הי' אסור ביין ואסור בתגלחת ומותר להטמא למתים".

עיקר עניין הנזירות הוא בתגלחת וביין כמבואר בחסידות, שבעצם הרי האורות שלמעלה הם מובדלים ומופרשים מכל הענינים, וצריך שיהיה הפסק וצמצום כדי שיומשכו למטה. והפסק זה נמשל לשערות, שהם ממותרי המוחין, היינו מוחין נעלים כל־כך שאין הכלי יוכל להכילם, וכדי שיצמחו מזה שערות, חייב הדבר להיות דרך הפסק של גולגולת.

ובזה יובן הפסוק "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו" כי על־ידי־זה נמשכת הקדושה העליונה שלמעלה מכל הענינים, וזהו עניינו של נזיר "נזר אלקיו על ראשו" שזהו בחינת נזר ומקיף שלמעלה מהשתלשלות על־ידי בחינת השערות. על־פי־זה יובן מה שעיקר עניין הנזירות הוא בתגלחת וגם ביין, כי צריך להיזהר שלא יבוא למעין עניין של נדב ואביהוא. מה־שאין־כן עניין הטומאה אינו שייך לעצם הנזירות אלא זהו דבר נוסף ודרגה נוספת, ולכן לא נכלל עניין זה בנזירות שמשון.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן י"ד)

41) בן מנוח, שנאמר בו: "כי נזיר אלוקים יהיה הנער". 42) הוא עצמו לא נדר וגם אביו מנוח לא הדירו. 43) באמרו לאמו "ואל תאכלי כל טמא". 44) למשה מסיני. ושם עמוד ב' בגמרא, סיכמו, ששמשון הרג את הפלשתים וגם נגע בהם במותם ונטמא בהם, וזה על פי הקבלה. כמבואר שם.

יד. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשִׁמְשׁוֹן - הֲרֵי זֶה נָזִיר מִן הַתִּגְלַחַת וּמִן הַיַּיִן לְעוֹלָם, וְאֵינוֹ מְגַלֵּחַ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּשְׁאָר נְזִירֵי עוֹלָם[45], וּמֻתָּר לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים[46]. וְאִם אָמַר: לֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְאִישׁ אַחֵר שֶׁשְּׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן[47] - אֵינוֹ נָזִיר. וּמִי שֶׁנָּדַר נָזִיר כְּשִׁמְשׁוֹן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁאֵל[48] עַל נִדְרוֹ; שֶׁנְּזִירוּת שִׁמְשׁוֹן לְעוֹלָם הָיְתָה[49].

נקודות משיחות קודש

"ומי שנדר נזיר כשמשון אינו יכול להישאל על נדרו, שנזירות שמשון לעולם היתה".

וצריך להבין, כיון ששמשון קיבל על עצמו קדושת נזיר באופן שהגדיל ולא מיחה על ההנהגה שהנהיגתו אמו, מדוע לא יכול להישאל על נדרו, הרי את קדושת הנזיר הוא קיבל על עצמו לכאורה ככל נזיר אחר.

ויש לומר: א. שאלה על הנדר יכולה להיות רק בעניין שכל כולו הוא של השואל. ב. אין שאלה למחצה. ג. העדר המחאה של שמשון אינו מוסיף עוד עניין אלא מאשר או מעלה את אותו העניין שהתחילה בו האם.

(על־פי לקו"ש חלק י"ח נ' 70 הנ' 66)

45) שלא מצינו בשמשון שיגלח שערו בכל שנים עשר חודש כאבשלום, אלא מצינו שאמר "מורה לא עלה על ראשי כי נזיר אלקים אני מבטן אמי אם גילחתי וסר ממני כוחי". 46) כשמשון. ואף על פי שאין מתפיסים אלא בדבר הנדור ולא בדבר האסור, ואיך אפשר להתפיס נזירות בשמשון שלא היה נדור, אלא נאסר ביין ובתגלחת על פי

המלאך? כבר השיב ר"י בן לב, שבנזיר נאמר: נזיר להזיר לה', לרבות נזיר שמשון, שאף על פי שהוא נזיר על פי ה' מתפיסים בו. 47) והוא לא היה נזיר כלל. 48) לחכם להתירו. 49) ולא הייתה ניתרת בשאלה, שעל ידי מלאך נוזָר, ואין שאלה "לציווי שלמעלה".

1 **טו. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי כְּשִׁמְשׁוֹן כְּבֶן מָנוֹחַ[50], כְּבַעַל**
2 **דְּלִילָה, כְּמִי שֶׁעָקַר דַּלְתוֹת עַזָּה, כְּמִי שֶׁנִּקְרוּ**
3 **פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו - הֲרֵי זֶה נָזִיר כִּנְזִירוּת שִׁמְשׁוֹן,**
4 **וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁנַּעֲשׂוּ מַעֲשִׂים אֵלּוּ לְאִישׁ**
5 **אַחֵר[51].**

50) ולפי זה צריך שידגיש הריני נזיר, וגם להזכיר: שמשון בן מנוח, אבל אם יזכיר כשמשון בלבד אינו נזיר, שלשמשון אחר נתכוון. ולדעת ה"כסף משנה" הגירסה הנכונה היא כנוסח שלפנינו, שאפילו לא יאמר אלא: הריני כשמשון, הרי זה נזיר, וכן בכולם. שכל אחד מחמשת השמות האלה מספיק להתפיס בו נזירות, ולפיכך משמיעתנו המשנה את כולם, שאל נטעה לומר אם אמר: כשמשון, או: כבן מנוח נתכוון לאיש אחר ששמו כך. 51) אין אומרים, שמא נתכוון לאיש אחר, אבל אם יאמר בפירוש: לא נתכוונתי אלא לאיש אחר ששמו שמשון, - אינו נזיר.

6 **טז. שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי[52] נָזִיר עוֹלָם הָיָה[53]. לְפִיכָךְ,**
7 **הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי כִּשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי, כְּבֶן חַנָּה, כְּבֶן**
8 **אֶלְקָנָה, כְּמִי שֶׁשִּׁסֵּף[54] אֶת אֲגַג בַּגִּלְגָּל, וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ**
9 **- הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם[55]. וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא לְאִישׁ**
10 **אַחֵר שֶׁמַּעֲשָׂיו כָּאֵלֶּה נִתְכַּוֵּן.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"שמואל הרמתי, נזיר עולם היה".

ידועה שאלת הרד"ק היאך היתה יכולה חנה (ואם שמשון) לקבל נזירות עבור בנה, והלא הלכה למשה מסיני "האיש מדיר בנו, ואין האשה מדרת בנה בנזיר". יש המתרצים שהאמהות לא הדירו את בניהן בנזיר אלא ביקשו כך מהאבות, וזהו לדעתם הרמז בפסוק "ותאמר לאישה כו'" שביקשתו להדיר את בנם, וכן חנה ביקשה מאלקנה להדיר את שמואל. אלא שתירוץ זה קשה, שהרי הרמב"ם בפיה"מ כתב שעניין זה שהאיש מדיר כו' ואין האשה מדרת בנה בנזיר, הוא הלכה למשה מסיני "ואין לו סמך בכתוב ולא רמז", והלא אם כדבריהם שהעניין רמוז בכתוב, מדוע כתב "אין לו רמז".

בנוסף, ידועה השאלה על המשנה האחרונה במסכת נזיר, היאך למד רבי נהוראי 'גזירה־שוה' משמשון על שמואל, והלא "אין גזירה־שוה למחצה", היינו שהדבר הנלמד חייב להיות דומה לגמרי לדבר המלמד, והלא שמשון היה נזיר אחר והיה מותר להיטמא למתים.

ויש לומר: חנה ואם שמשון אכן לא יכולות היו להדיר את בניהן בנזיר, כי קדושת נזירות יכול רק האדם לקבל על עצמו ואפילו לא המלאך. ומה שעשו חנה ואם שמשון הוא חינוך להנהגה טובה של נזירות, וכשגדלו שמואל ושמשון ולא מיחו על הנהגת הנזירות קיבלו על עצמם למפרע קדושת נזירות. (על־דרך קטן שנתגייר שמטבילין אותו על דעת בית־דין, ואם ירצה למחות כשיגדיל יחזור להיות גוי כדמעיקרא).

ובזה תתורץ גם השאלה הנוספת, כי מה שלמד רבי נהוראי הוא לא 'גזירה־שוה' על סוג הנזירות של שמואל מסוג הנזירות של שמשון, אלא על אופן קבלת הנזירות שבשניהם היתה קבלת קדושת נזיר באופן שהגדילו ולא מיחו.

(על־פי לקו"ש חלק י"ח עמוד 63)

52) בן אלקנה וחנה. 53) שהדירתו אמו בנזירות (=בהסכמת אביו) שנאמר בו "ונתתיו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו", ונאמר בשמשון: "ומורה לא יעלה על ראשו, מה "מורה" האמורה בשמשון - נזיר אף "מורה" האמורה בשמואל - נזיר. 54) ביקע. 55) מיקל שערו בכל י"ב חודש, ואינו מטמא למתים.

11 **יז. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר מְלֹא הַבַּיִת אוֹ מְלֹא הַקֻּפָּה[56]**
12 **- בּוֹדְקִין אוֹתוֹ. אִם אָמַר: לֹא הָיָה בְּדַעְתִּי שֶׁאֶהְיֶה**
13 **נָזִיר כָּל יָמַי, וְלֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְהַאֲרִיךְ זְמַן הַנְּזִירוּת**
14 **זְמַן מְרֻבֶּה - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם בִּלְבַד[57]; וְאִם**
15 **אָמַר: סְתָם נָדַרְתִּי[58] - רוֹאִים אֶת הַקֻּפָּה כְּאִלּוּ הִיא**
16 **מְלֵאָה חַרְדָּל[59], וְיִהְיֶה נָזִיר כָּל יָמָיו[60]. וְיֵשׁ לוֹ לְגַלֵּחַ**
17 **מִשְּׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְיָבִיא**
18 **קָרְבְּנוֹתָיו, כִּשְׁאָר נְזִירֵי עוֹלָם[61].**

56) סל. 57) שכל שלא פירש זמן הרי הוא בכלל סתם נזיר, שאינו נזיר אלא שלושים יום. ומה שאמר: נתכוונתי להאריך זמן הנזירות, לא נתכוון אלא לומר, ארוכה עלי נזירות זו כמלוא הבית. 58) ולא היה בליבי אלא כפי שיפרשו החכמים את לשון נדרי. 59) גרעיני זרע חרדל, שהם קטנים מאוד. 60) נזירות אחת ארוכה עד סוף ימיו. 61) ואין אומרים, שמא לקופה מליאה קישואים נתכוון ויהיה נזיר כמניין הקישואים שסל זה ראוי להכיל ולא יותר. מאחר שנודר זה ירד לתורת נזירות, לקבל עליו נזירות ארוכה, והדבר ספק לאיזה מין מילוי הקופה נתכוון, על כורחו לא יוכל להביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו למניין הקישואים. כי שמא לחרדל נתכוון, נמצא שעדיין לא מלאו ימי נזרו ואסור לו להביא חולין לעזרה. ולפיכך לעולם לא יעלה זה מקבלת נזירותו.

19 **יח. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כִּשְׂעַר רֹאשִׁי, אוֹ כַּעֲפַר**
20 **הָאָרֶץ, אוֹ כְּחוֹל הַיָּם - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר: הֲרֵי**
21 **נְזִירוּת עָלַי כְּמִנְיַן שְׂעַר רֹאשִׁי, אוֹ כְּמִנְיַן עֲפַר הָאָרֶץ,**
22 **אוֹ כְּמִנְיַן חוֹל הַיָּם[62]. לְפִיכָךְ[63] יְגַלַּח כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם,**
23 **וְיַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּת שְׁנֵיָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם וִיגַלֵּחַ, וְכֵן**
24 **עַד שֶׁיָּמוּת[64]. וּבְכָל תִּגְלַחַת וְתִגְלַחַת אֵינוֹ שׁוֹתֶה יַיִן**
25 **וְלֹא מִטַּמֵּא לְמֵתִים[65]. וְאִם שָׁתָה אוֹ נִטַּמָּא, אֲפִלּוּ**
26 **בְּיוֹם הַתִּגְלַחַת - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[66].**

62) הואיל וכל אלה גופים חלוקים הם ומובדלים זה מזה. 63) הואיל וקיבל עליו הרבה נזירויות נפרדות זו מזו. 64) ששערות ראשו מרובות משני חייו. 65) שהרי עם גמר הנזירות הראשונה מתחלת השנייה ואין שום פרק זמן מבדיל ביניהן. 66) משום חילול הנזירות החדשה שהוא עומד בה.

יט. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֹכַל כִּכָּר זוּ, הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֶכְלֶנָּה, הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֹכְלֶנָּה, וַאֲכָלָהּ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזִירוּת כַּמִּנְיָן שֶׁאָמַר[67]. וּמוֹנֶה אַחַת אַחַר אַחַת, כָּל אַחַת מֵהֶן שְׁלֹשִׁים, וּמְגַלֵּחַ בְּסוֹף כָּל שְׁלֹשִׁים וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ.

67) שהנזירות חלה על נזירות. והוא הדין אם אמר: הריני נזיר היום הריני נזיר היום - חייב שתיים. וכבר פסק רבינו לעיל בהלכות נדרים פרק ג, הלכות א־ב, שנדר חל על נדר, בניגוד לשבועה שאינה חלה על שבועה.

יום שלישי ה' תמוז ה'תשפ"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) זמן תגלחת טהרה עם מלאת ימי נזרו, שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום, דין האומר: הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי, או ביום שבן דוד בא, שלמו ימי נזירותו ולא גילח, כל דקדוקי נזירות עליו, נזיר שנזר ודימה שאינו נדר ונהג היתר בנזירותו, ונודע לו שנדרו נדר, מאימתי הוא מונה ימי נזירותו, שהבעל מפיר נזירות אשתו בתגלחת הטומאה ולא לפני תגלחת טהרה.

א. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה[2] יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים[3], וְאִם גִּלַּח בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - יָצָא[4]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים[5].

2) שהיא במלאת ימי נזרו, בנגוד לנזיר שנטמא, שהוא סותר את מנין נזירותו, ומגלח תגלחת טומאה ביום השביעי לטומאתו, כמבואר לקמן פ"ו, הי"א. 3) שסתם נזירות שלשים יום, והוא מתגלח לאחר מלאת ימי נזרו (משנה בנזיר טז., וכן בגמרא שם ה: על־פי רב מתנה). 4) שם, שמקצת היום ככולו, ונעשה כאילו גילח ביום שלשים ואחד (נזיר ה: וברש"י). 5) הואיל ופירש: שלשים יום, נעשה כאילו אמר שלשים יום שלמים, ואין אומרים בו מקצת היום ככולו (שם, ובתוספות דיבור־המתחיל: תנן, הריני נזיר). וכתב רבינו בפירושו למשנה נזיר פ"ג, מ"א: "כשתשמע לשון גילוח, הבן ממנו הבאת הקרבנות (=הקודמת לגילוח) בלשון התורה".

ב. מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירֵיוֹת - מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְאֶת הַשְּׁנִיָּה בְּיוֹם אֶחָד וְשִׁשִּׁים[6]. וְאִם גִּלַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים - מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים[7], וְאִם גִּלַּח יוֹם תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים - יָצָא; שֶׁיּוֹם שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לוֹ אַף לְמִנְיַן נְזִירוּת שְׁנִיָּה[8].

6) שכשגילח את הראשונה ביום שלשים ואחד נגמרה הנזירות, ומתחלת נזירות שניה בו ביום, כאדם המקבל נזירות בחצי יום, שעולה לו אותו חצי יום ליום שלם, נמצא שביום ששים כלתה הנזירות השניה, ומגלח למחרתו כדין (תוספות לנזיר ה:). 7) שהוא יום שלשים ואחד לנזירותו השניה. 8) נמצאו שלשים יום של הנזירות השניה, כלו ביום חמשים ותשעה, וכבר אמרנו בהלכה הקודמת, "אם גילח ביום שלשים - יצא" (משנה נזיר טז.).

ג. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר, וְנָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן[9], וְהִתְחִיל נְזִירוּת שֶׁלּוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ בֵּן - מַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ[10] וְאַחַר כָּךְ מוֹנֶה אֶת שֶׁל בְּנוֹ[11]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וַהֲרֵינִי נָזִיר כַּךְ וְכַךְ יוֹם[12], וְהִתְחִיל בִּנְזִירוּת שֶׁלּוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ בֵּן[13] - פּוֹסֵק נְזִירוּת שֶׁלּוֹ וּמוֹנֶה אֶת שֶׁל בְּנוֹ[14], וְאַחַר כָּךְ חוֹזֵר וּמַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ[15], וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כִּנְזִירוּת אַחַת[16]. לְפִיכָךְ[17], אִם נִטְמָא בְּתוֹךְ נְזִירוּת שֶׁל בְּנוֹ - סוֹתֵר הַכֹּל[18]; נִטְמָא אַחַר נְזִירוּת בְּנוֹ, כְּשֶׁהִתְחִיל לְהַשְׁלִים נְזִירוּתוֹ - אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא עַד נְזִירוּת בְּנוֹ[19]. וּבְכַמָּה יָמִים מַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ? אִם נִשְׁאַר מִנְּזִירוּתוֹ כְּשֶׁנּוֹלַד הַבֵּן שְׁלֹשִׁים אוֹ יוֹתֵר[20] - מוֹנֶה נְזִירוּת בְּנוֹ וּמַשְׁלִים הַיָּמִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּתוֹ[21]; וְאִם נִשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּתוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים[22] - מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים אַחַר נְזִירוּת בְּנוֹ; שֶׁאֵין בֵּין תִּגְלַחַת לְתִגְלַחַת פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם[23].

9) שקיבל עליו נזירות נוספת לכשיולד לו בן. 10) תחילה, ומגלח ומביא את קרבנותיו. 11) ומגלח בסופה (משנה נזיר יג:). וכתב הרדב"ז: כל זה כשכבר התחיל למנות את שלו, אבל אם לא התחיל למנות את שלו עד שנולד לו בנו, מקדים איזו מהן שירצה. 12) כאן הקדים נזירות של בנו לנזירות שלו. 13) ולא הספיק לגמור את שלו. 14) ומגלח ומביא קרבנותיו. 15) ומגלח, ואם לא נשארו לו שלשים יום, עליו למנות שלשים יום, כמבואר בסוף ההלכה. 16) שהרי פוסק בנזירות שלו ומונה את של בנו, כאילו היה הכל נזירות אחת (משנה שם יג:). ולדעת התוספות שם יג. דיבור־המתחיל הריני נזיר כשיהיה לי בן, אחר שהשלים את של בנו, אינו מגלח אלא משלים נזירות שלו ואח"כ הוא מגלח פעם אחת על שתיהן, ומביא שתי מערכות קרבנות, אחת לשל בנו ואחת לשלו. אבל אינו מגלח תיכף אחר שהשלים נזירות בנו, שאם כן לא יוכל לגלח על שלו, שלא נשארו לו שלשים יום, ו"אין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום". 17) הואיל והן נזירות אחת. 18) גם את שלו (שם יד. כרבי יוחנן). 19) שהרי כבר השלים את נזירות בנו וגילח עליה. וממילא אינו סותר גם את מה שמנה בתחילה לשלו, שכיון שאינו סותר מה שלפניו, אינו סותר מה שלפני פניו (רדב"ז) וראה לקמן בביאורנו אות כב. והראב"ד חולק, ולדעתו הרי הוא סותר את כל מה שמנה לנזירות שלו, אפילו מה שהתחיל למנות לפני נזירות בנו. 20) כגון שנזירות שלו היתה נזירות מרובה. 21) ומגלח. 22) כגון שנדר נזירות סתם, והתחיל למנות עשרה ימים ונולד לו בנו. 23) שאין גידול

שיער פחות משלשים יום. וכלשון המשנה שם טו. "שאין תגלחת פחות משלשים יום". ובזה יובנו דברי רבינו לעיל: ש"אינו סותר אלא עד נזירות בנו", מכיון שעליו למנות אחרי נזירות בנו שלשים יום, הרי זו חשובה נזירות בפני עצמה, ודי לו אם יסתור הימים שאחרי נזירות בנו, ולא את הימים שמנה לפניה (רדב"ז).

ד. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וַהֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם, וְהִתְחִיל בִּנְזִירוּת שֶׁלּוֹ וְנוֹלַד לוֹ בֵּן[24]: אִם נִשְׁאַר מִן הַמֵּאָה שֶׁנָּדַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[25] אוֹ יָתֵר כְּשֶׁנּוֹלַד הַבֵּן - לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי פּוֹסֵק נְזִירוּת שֶׁלּוֹ וּמַתְחִיל וּמוֹנֶה שֶׁל בְּנוֹ, וּמְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וּמַשְׁלִים הַשְּׁלֹשִׁים אוֹ יָתֵר שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּתוֹ, וּמְגַלֵּחַ לִנְזִירוּתוֹ; וְאִם נִשְׁאַר מִן הַמֵּאָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים - סוֹתֵר עַד שִׁבְעִים[26].

24) והרי עליו להפסיק נזירותו שלו, ולמנות תחילה של בנו. 25) כגון שנולד הבן ביום השבעים למנין נזירות שלו. 26) ומונה שלשים יום ומשלים עד מאה (משנה נזיר טו.). ושם הנוסח: "סותר שבעים". וכבר העירו התוספות שם יג: שזוהי גירסא משובשת. ויתכן, שרבינו גורס שם: "סותר עד שבעים" (תוספות יו"ט שם).

ה. כֵּיצַד? נוֹלַד הַבֵּן בְּיוֹם שְׁמוֹנִים - מוֹנֶה שֶׁל בְּנוֹ[27] וּמַשְׁלִים אֶת שֶׁל בְּנוֹ וּמְגַלֵּחַ, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת מֵאַחַר הַתִּגְלַחַת שְׁלֹשִׁים יוֹם[28]. וְנִמְצָא מַפְסִיד מִקֹּדֶם הִוָּלֵד עֲשָׂרָה יָמִים, שֶׁהֵם מִיּוֹם שִׁבְעִים עַד הִוָּלֵד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[29].

27) שלשים יום, שהם ימי סתם נזירות. 28) שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום. 29) כמו שאמרו בירושלמי (נזיר פ"ב, ה"י) "נולד ביום שמונים, סותר עשרה. נולד ביום תשעים, סותר עשרים". והכוונה שהוא מפסיד כל מה שמנה לאחר שבעים יום.

ו. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם[30], וְחָזַר וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר מֵעַתָּה מֵאָה יוֹם[31] - מוֹנֶה עֶשְׂרִים יוֹם[32] וּפוֹסֵק[33], וּמַתְחִיל לִמְנוֹת שְׁלֹשִׁים, שֶׁהִיא הַנְּזִירוּת שֶׁנָּדַר לְאַחַר עֶשְׂרִים, וְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וְחוֹזֵר וּמוֹנֶה שְׁמוֹנִים יוֹם כְּדֵי לְהַשְׁלִים הַמֵּאָה שֶׁנָּדַר בַּסּוֹף, וּמְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[34].

30) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 31) נמצא שקיבל עליו שתי נזירויות, אחת של מאה - והיא הראשונה שחלה עליו מעכשיו, והשניה שהיא של שלשים, העומדת לחול עליו מיד לאחר עשרים יום. 32) לנזירות המאה. 33) ואינו מגלח. 34) נזיר יד. בברייתא.

ז. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם, וַהֲרֵינִי נָזִיר מֵעַתָּה[35] - מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם[36] וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וְחוֹזֵר וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אֲחֵרִים, וְהִיא הַנְּזִירוּת שֶׁנָּדַר לְאַחַר עֶשְׂרִים. שֶׁאִם תֹּאמַר: מוֹנֶה עֶשְׂרִים וּפוֹסֵק, מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים וּמְגַלֵּחַ - נִשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּת שֶׁהִתְחִיל בָּהּ עֲשָׂרָה יוֹם בִּלְבַד, וְאֵין בֵּין תִּגְלַחַת טָהֳרָה לְתִגְלַחַת עוֹלָם פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם[37].

35) נמצא קיבל עליו שתי נזירויות, כל אחת של שלשים יום. 36) מעכשיו. 37) שפחות משלשים יום אין בהם כדי "גידול שער" לקיים בו מצות תגלחת, כמבואר שם מד. וכן שנינו שם טו. "שאין תגלחת פחות משלשים יום" (נזיר יד.). וסובר רבינו, הואיל ולא נשארו מהנזירות הראשונה אלא עשרה ימים שאינם ראויים לתגלחת, על־כרחו מונה שלשים ימים רצופים מעכשיו וחוזר ומונה הנזירות שנדר לאחר עשרים. אבל התוספות שם יג: דיבור־המתחיל חדא, סיכמו שהואיל ועשרה ימים האחרונים אינם ראויים להצטרף עם העשרים הראשונים, ודאי נודר זה נתכוון להניח עשרים יום הראשונים פנויים, להיות מותר בהם ביין ובתגלחת ולהטמא למתים, ולאחר עשרים יום להתחיל בנזירות הראשונה שקיבל עליו לאחר עשרים יום, ואחרי שימנה שלשים יום רצופים, יגלח, ויחזור וימנה נזירות שניה שלשים יום רצופים. ומה שנדר: "והריני נזיר מעתה", כאילו אמר: אני מקבל מעכשיו עוד נזירות, שתתחיל לאחר גמר הנזירות הראשונה, כמבואר בתוספות שם, דיבור־המתחיל בעי רבא.

ח. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם[38], וְחָזַר וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר עוֹלָם מֵעַתָּה[39] - לֹא חָלָה עָלָיו נְזִירוּת שֶׁנָּדַר בָּרִאשׁוֹנָה[40].

38) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 39) ונזיר עולם אינו מגלח בסוף שלשים, אלא אם הכביד שערו מקל בתער משנים־עשר חודש לשנים־עשר חודש, כמבואר לעיל פ"ג, הי"ב. נמצא שלא יוכל לנהוג נזירותו שלאחר עשרים יום, שהרי אסור הוא בגילוח במלאת שלשים ימי נזרו, מחמת נדר נזירותו לעולם. 40) שמיד חלה עליו נזירותו השניה והרי הוא נזיר עולם, ושוב לא יוכל לנהוג נזירותו שנדר בראשונה, שהרי אסור הוא בגילוח כאמור, ואין אומרים לא תחול עליו נזירות עולם עד אשר יגמור נזירותו הראשונה, כי הואיל ונזירות ישנה בשאלה לחכם, אנו רואים את הנזירות שלאחר עשרים יום כאילו אינה, וכשאמר: הריני נזיר עולם מעתה, היה בדעתו שתחול מיד, ועל נזירות שלאחר עשרים, ילך אצל חכם ויתירנו, והרי היא כאילו אינה קיימת, ומכיון שהתחילה נזירותו השניה לחול בעשרים יום הראשונים - שוב אין לה הספק, והראשונה אינה יכולה לחול עוד (נזיר יד. בעיה שנפשטה בדרך "אם תמצא לומר", וכפירוש הכסף־משנה).

ט. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שִׁמְשׁוֹן לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם[41], וְחָזַר וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר מֵעַתָּה[42] - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ לִנְזִירוּת זוֹ שֶׁנָּדַר בָּאַחֲרוֹנָה[43].

41) ונזיר שמשון אינו מתגלח לעולם, ואינו שותה יין כל ימיו, ומותר להטמא למתים (לעיל פ"ג, הי"ד). 42) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 43) אבל אסור הוא לשתות יין, וכל חומרי נזיר עליו בעשרים ימים הראשונים, אלא שאינו מגלח בסוף נזירותו שנדר באחרונה, כי לאחר עשרים יום

חלה עליו נזירות שמשון, ונזיר שמשון אינו מגלח, ואין אומרים מכיון שחלה עליו נזירותו שנדר באחרונה, שוב לא תיפסק, ויגלח בסוף שלשים, ואחריה יתחיל בנזירות שמשון, כי נזירות שמשון אינה בשאלה (לעיל פ"ג, הי"ד), ומכיון ששלמו העשרים יום, מיד היא חלה ושוב אינו יכול לגלח (שם, בעיה שלא נפשטה), ופסק רבינו להחמיר. ואע"פ שהלכה היא: "ספק נזירות להקל" (לעיל פ"ב, ה"ז)? - בנזירות שמשון, שאין בה שאלה לחכם, ספיקה להחמיר (כסף־משנה). וב'לחם משנה' נימק הטעם, שנזירות שמשון ספיקה להחמיר, כי כל הטעם שספק נזירות להקל הוא, מפני שאין אדם מכניס נפשו לספק נזירות, שספיקה חמור מוודאה, שוודאי נזיר מגלח ומביא קרבן, וספק נזיר אינו מגלח, שאינו ראוי להביא קרבנותיו, משום ספק חולין לעזרה (ראה נדרים יט:), אבל נזירות שמשון, שגם בוודאה אינו מגלח לעולם, נמצא שאין ספיקה חמור מוודאה, וממילא הולכים בה להחמיר, כשם ש"סתם נדרים להחמיר" (שם יח:, ובהל' נדרים פ"ב, ה"ז). וכן הדברים מוכחים בסוגיית הש"ס נדרים יט:.

1 **י. מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵי אֲנִי נָזִיר יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתִי -**
2 **הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא וּלְגַלֵּחַ לְעוֹלָם[44].**

44) שמא ימות למחר ונמצא שהוא נזיר היום, וכל דקדוקי נזירות עליו. ודבר זה נלמד ממה שאמרו (נדרים ג:) האומר: לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר, הרי זה נזיר מיד, שמא ימות עתה (ראה לעיל פ"א, ה"ד), אף כאן יש לחוש שמא ימות למחר, אלא שבדין הקודם אינו חייב אלא נזירות אחת ואח"כ הוא מותר בכל, ואילו בדין שלפנינו הרי זה אסור לשתות יין וכו' לעולם, שמא ימות למחר (רדב"ז). וכתב ה"קרית ספר" שבדין שלפנינו, אינו אלא אסור לשתות יין, אבל אינו לוקה, שהרי זה התראת ספק, שמא יחיה למחר נמצא שלא עבר כלום, ואין לוקים על התראת ספק.

3 **יא. הָאוֹמֵר: הֲרֵיני נָזִיר בַּיּוֹם שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא בּוֹ, אִם**
4 **בְּחֹל נָדַר - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְעוֹלָם[45]; וְאִם בְּשַׁבָּת אוֹ**
5 **בְּיוֹם טוֹב נָדַר - אוֹתָהּ שַׁבָּת אוֹ אוֹתוֹ יוֹם טוֹב מֻתָּר,**
6 **מִכָּאן וְאֵילֵךְ אָסוּר לְעוֹלָם. שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יָבוֹא**
7 **בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב אוֹ לֹא יָבוֹא[46], וְהוֹאִיל וְהוּא**
8 **סָפֵק - בְּיוֹם שֶׁנָּדַר[47] לֹא חָלָה עָלָיו נְזִירוּת, שֶׁסְּפֵק**
9 **נְזִירוּת - לְהָקֵל[48], מִכָּאן וְאֵילֵךְ[49] חָלָה עָלָיו נְזִירוּת[50],**
10 **וְשַׁבָּת הַבָּאָה שֶׁהִיא סָפֵק[51] אֵינָהּ מַפְקַעַת נְזִירוּת**
11 **שֶׁחָלָה עָלָיו[52].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"האומר הריני נזיר ביום שבן דוד בא בו, אם בחול נדר – הרי זה אסור לעולם כו'".

הטעם הפנימי שלמדים יום ביאת המשיח מנזיר, הוא שעניין הנזירות בכלל הוא ההרחקה והפרישות היתירה מענייני העולם, המביאה על האדם שלימות וקדושה מיוחדים, ושלימות זו של קדושת נזירות תהיה לעתיד־לבוא שאז יהיו ישראל "פנויין בתורה וחכמתה... ובאותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות... ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" וכל אחד ואחד מישראל יהי' "קדוש ישראל", וכמאמר הנביא "ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריכם לנזירים", וכתיב "אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם".

(על־פי לקו"ש חלק ל"ח עמוד 32)

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהדבר ספק אם יבוא בשבת ויום־טוב".

ועל מה ששאלו, איך עולה הדבר בקנה אחד עם הנוסח ב"אני מאמין" "אחכה לו בכל יום שיבוא", הרי שלא נמצא נוסח זה ברמב"ם לא בספר ה'יד', ולא בפירוש המשניות, אלא שכך הודפס בסידורים.

ועוד יש לומר, שהרי "הדבר ספק אם יבוא בשבת ויום־טוב או לא יבוא", והלא אליהו הנביא יבוא קודם ויתרץ קושיות כו' ויכול שיבוא בערב שבת ויו"ט שלפני־זה ויפתור הספק ויוכל בן דוד לבוא.

(על־פי 'לקוטי שיחות' חלק כ"ג עמוד 394)

45) שמא היום יבוא משיח בן דוד. 46) משום איסור תחום בשבת, "שהיוצא חוץ לתחום המדינה (=העיר) בשבת - לוקה" (הל' שבת פכ"ז, ה"א) וספק הוא, אם יש איסור תחומין למעלה מעשרה טפחים, או אין איסור תחומין למעלה מעשרה (עירובין מג.). 47) שהוא שבת או יו"ט. 48) נזיר ח. 49) בימי החול. 50) ואע"פ שגם בימי החול אינו אלא ספק אם יבוא, בכל זאת אין אומרים בזה: ספק נזירות להקל, כי "ביום שבן־דוד בא" - משמעו ביום שהוא ראוי לבוא מצד הדין, כפירוש 'רבינו תם' בתוספות לעירובין מג: ד"ה ואסור לשתות (מעשה רוקח). 51) אם יבוא או לא יבוא. 52) עירובין מג: שלא אמרו: ספק נזירות להקל אלא בתחילת תחולת הנזירות. אבל אם כבר חלה עליו, אינה נפקעת מספק, כמבואר בנזיר ח. ולעיל פ"ג, הי"ז בענין "הריני נזיר מלוא הקופה", ובביאורנו שם אות עט. וכתב ה"קרית ספר" שגם בדין זה אינו אלא אסור לשתות יין אבל אינו לוקה, שאם לא בא עדיין בן דוד, הוברר הדבר למפרע, שלא עבר כלום.

12 **יב. נָזִיר שֶׁשָּׁלְמוּ יְמֵי נְזִירוּתוֹ וְלֹא גִלַּח תִּגְלַחַת**
13 **טָהֳרָה[53] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא**
14 **לְמֵתִים כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם, וְכָל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו.**
15 **וְאִם גִּלַּח אוֹ שָׁתָה יַיִן אוֹ נִטַּמָּא - לוֹקֶה[54].**

53) שלא הביא עדיין קרבנותיו, שעליהם הוא מגלח, אבל כל שהביא קרבנותיו ולא גילח ראשו, אין תגלחתו מעכבת, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה (לחם־משנה). 54) נזיר טו. שנאמר (במדבר ו, ו) "כל ימי הזירו לה', על נפש מת לא יבא" - לרבות ימים שאחר מלאת, כימים שלפני מלאת. וכן לענין יין ולענין גילוח - בכולם נאמר: "כל ימי" - לרבות ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת (שם יד:).

16 **יג. מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר וְדִמָּה[55] שֶׁאֵינוֹ נֶדֶר[56], וְהָיָה נוֹהֵג**
17 **הֶתֵּר בְּנִדְרוֹ וְשָׁתָה יַיִן[57], וּלְאַחַר זְמַן שָׁאַל לְחָכָם**

וְהוֹרָהוּ שֶׁהוּא נָדֵר וְשֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזִירוּת[58] - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנָּדַר[59]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[60], שֶׁיִּנְהַג אִסּוּר כַּיָּמִים שֶׁנָּהַג בָּהֶן הֶתֵּר[61].

55) וחשב. 56) שנדמה לו, שאותה לשון שקיבל עליו נזירות - אינה לשון נזירות. 57) דקדק רבינו לנקוט: ושתה יין, שאינה סותרת את נזירותו (ראה לקמן פ"ו, ה"א), אבל אם גילח, גילוחו סותר שלשים יום, ואפילו גילחוהו באונס, כמבואר שם, וכן אם נטמא אפילו באונס - סותר הכל (שם ה"ג). 58) שיש בלשון קבלתו, לשון נזירות. 59) כל הימים שעבר בהם עולים לו לימי נזירותו (משנה בנזיר לא:), שהרי אונס היה, שחשב שאינו נזיר, וכל זה מדין תורה. 60) החכמים, שהיו נקראים סופרים על שם שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל.) ובירושלמי שקלים (פ"ה, ה"א) אמרו: "מה תלמוד־לומר סופרים (דברי הימים־א, ב, נה)? אלא שעשו את התורה ספורות ספורות" מנין ומספר לכל הלכה, כגון: חמשה לא יתרומו: חמשה דברים חייבים בחלה. ועזרא הכהן היה נקרא סופר (עזרא ז, ו) "כשם שהיה סופר בדברי תורה (=מנה אותיותיה), כך היה סופר בדברי חכמים" (ירוש' שם), למנות ההלכות כנ"ל. 61) ברייתא נזיר לב.

יד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְנָהַג הֶתֵּר בְּנִדְרוֹ עֲשָׂרָה יָמִים, וְנָהַג אִסּוּר עֶשְׂרִים יוֹם, וּלְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים שָׁאַל לְחָכָם וְאָסַר לוֹ - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה עֲשָׂרָה יָמִים מִיּוֹם שֶׁשָּׁאַל, כְּנֶגֶד הָעֲשָׂרָה שֶׁנָּהַג בָּהֶן הֶתֵּר. וְאִם שָׁתָה אוֹ גִלַּח אוֹ נִטַּמָּא בַּעֲשֶׂרֶת יָמִים הָאֵלּוּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[62].

62) על שמרד ועבר על דברי חכמים, אבל אינו לוקה מלקות ארבעים. שמן התורה, כבר הושלמה נזירותו והותר בכל. והשווה פירוש המשנה לרבינו, בנזיר שם: "לפי שהיה באותו הזמן (שנהג היתר) טועה, והיה סבור שלא חל עליו הנדר".

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[63]? בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת[64]; אֲבָל בִּנְזִירוּת מְרֻבָּה - דַּיּוֹ שֶׁיִּנְהַג שְׁלֹשִׁים יוֹם בִּנְזִירוּת[65], אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל נְזִירוּתוֹ הַמְּרֻבָּה כָּל יָמָיו[66]. וְאִם לֹא נָהַג אִסּוּר בְּעַצְמוֹ - אֵין נִזְקָקִין לוֹ כְּלָל[67].

63) שינהוג איסור כמנין הימים שנהג בהם היתר. 64) שהיא בת שלשים יום. 65) נדרים כ. וכן בתוספתא שם פ"א, מי"א. 66) כגון שנזר מאה יום, וזילזל בכולם, דיו שינהוג איסור שלשים יום בלבד. 67) אין החכמים נענים לו, להתיר לו את נדרו, אפילו אם מצא הנודר פתח חרטה להתיר לו (נדרים כ.).

טז. כָּל בֵּית דִּין שֶׁנִּזְקָקִין לָזֶה[68] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ[69], וּמוֹדִיעִין לְאֵלּוּ שֶׁמְּזַלְזְלִין בִּנְדָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין מִן הַתּוֹרָה[70], אוֹ שֶׁיּוֹרוּ לָהֶן לְהָקֵל[71], אוֹ שֶׁיִּפְתְּחוּ לָהֶן פֶּתַח[72] - מְנַדִּין אוֹתוֹ[73] בֵּית דִּין הַהֲדִיוֹט[74].

68) להתיר לו נדרו. 69) שנדר נדר גמור ונהג בו היתר (ראה ר"ן לנדרים שם, דיבור־המתחיל ולענין הלכה). 70) שמודיע שאין נדרו חמור, ואינו אלא מדברי חכמים, כגון אלה המנויים בהל' נדרים פ"ב, הי"ב־יג. 71) שאומר לו: אין זה נדר ומותר לך, במקום לומר לו שלא ינהג מנהג זה בנדרים ולגעור בו, כמבואר שם. 72) חרטה, וע"י כך הם מתכוונים לעשות את נדרו "נדר בטעות" ולהתיר לו. 73) מרחיקים אותם מן הקהל, ואומרים, שהם בשמתא, ראה הל' תלמוד־תורה פ"ז, ה"ב. 74) נדרים כ. ובכת"י התימנים: מנדים את אותו בית־דין ההדיוט.

יז. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בִּנְזִירוּת, וְשָׁלְמוּ יְמֵי הַנְּזִירוּת וְהֵבִיאָה קָרְבְּנוֹתֶיהָ, וְנִשְׁחֲטָה אַחַת מִן הַבְּהֵמוֹת[75] וְנִזְרַק דָּמָהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע בַּעְלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא גִלְּחָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[76]. וְאִם קֹדֶם זְרִיקָה - הֲרֵי זֶה יָפֵר[77]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[78]? בְּתִגְלַחַת טָהֳרָה[79]; אֲבָל בְּתִגְלַחַת טֻמְאָה[80] - יָפֵר אַף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוּ הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל תִּגְלַחַת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲדַיִן צְרִיכָה לִמְנוֹת נְזִירוּת אַחֶרֶת[81].

75) שעליה להביא שלש בהמות, כמבואר לקמן פ"ח, ה"א. 76) את נדר נזירותה, ועליה להביא את שאר קרבנותיה ולהתגלח כדין. ואין אומרים יפר את נדרה משום עינוי נפש, כי לאחר שנזרק הדם יכולה היא לשתות יין (לקמן פ"ח, ה"ה) ואין כאן שום עינוי נפש. 77) שעדיין אסורה היא בשתיית יין, ומיפר אדם נדרי אשתו משום עינוי נפש (משנה נזיר כח.). ולקמן פ"ט, ה"ט יתבאר מה תעשה בקרבנותיה שהפרישה לפני ההפרה. 78) שאין הבעל יכול להפר אחרי זריקת דם הקרבן. 79) שהיא מתגלחת אחרי נזירות שמנתה בטהרה. 80) שנטמאה וסתרה את כל מנין נזירותה, ועליה להתגלח ולהקריב קרבנותיה, ולהתחיל למנות נזירות חדשה. ראה לקמן פ"ו, ה"ג. 81) ויכול בעלה לומר: "אי־אפשי באשה מנוולת" כלומר, מעונה ומנועה משתיית יין (משנה שם).

יום רביעי ו' תמוז ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מיני הגפן האסורים על הנזיר, שלוקה שש מלקיות על התראה אחת, נזיר שהעביר על ראשו סם המשיר את השיער ביטל מצות "גדל פרע", נזיר שנטמא למת פעמים הרבה אימתי אינו לוקה אלא אחת, המטמא את הנזיר מי מהם לוקה, כמה מלקיות לוקה הנזיר שטימא עצמו.

א. שְׁלֹשָׁה מִינִין אֲסוּרִין לְנָזִיר: הַטֻּמְאָה[2], וְהַתִּגְלַחַת[3], וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן[4], בֵּין פְּרִי בֵּין פְּסֹלֶת פְּרִי[5]. אֲבָל הַשֵּׁכָר שֶׁל תְּמָרִים אוֹ שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת[6] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מֻתָּר לַנָּזִיר[7]. וְשֵׁכָר זֶה שֶׁנֶּאֱסַר עָלָיו בַּתּוֹרָה[8], הוּא הַשֵּׁכָר שֶׁל תַּעֲרֹבֶת הַיַּיִן[9].

2) להטמא למת, ככתוב (במדבר ו, ו) "כל ימי הזירו . . . על נפש מת לא יבוא". 3) לגלח שער ראשו, ככתוב (שם ה) "תער לא יעבור על ראשו". וראה להלן הי"א. 4) ככתוב (שם, ד) "מכל אשר יֵעָשֶׂה מגפן היין . . . לא יאכל". וכמבואר בסמוך ה"ב. 5) כגון חרצני הענבים וקליפותיהם,

כמבואר בהלכה הבאה, וכן ענבים שהתליעו, כמבואר בנזיר לד, ב. 6) תאנים מיובשות. 7) שאינו יוצא מן הגפן. 8) שם, ג: "מיין ושכר יזיר". 9) משקה שיין מעורב בו כשיעור הנזכר בסמוך ה"ד. אולם לדברי אונקלוס (שם) שכר - הוא יין ישן. וכן מפרש רש"י שם. "שהיין משכר כשהוא ישן". וראוי להעיר שב'ספרי' שנינו: "רבי אלעזר הקפר אומר: יין - זה מזוג (במים), שכר - זה חי".

1 **ב. הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן כֵּיצַד? נָזִיר שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִן**
2 **הַפְּרִי, שֶׁהוּא עֲנָבִים, לַחִים אוֹ יְבֵשִׁים[10] אוֹ בֹּסֶר[11],**
3 **אוֹ שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִפְּסֹלֶת הַפְּרִי, שֶׁהִיא הַזַּגִּין, וְהֵם**
4 **הַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה[12], אוֹ הַחַרְצַנִּים, וְהֵם הַזַּגִּין**
5 **הַפְּנִימִיִּין[13] שֶׁזּוֹרְעִים אוֹתָן - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וְכֵן אִם**
6 **שָׁתָה רְבִיעִית[14] יַיִן[15] אוֹ אָכַל כְּזַיִת מִיַּיִן קָרוּשׁ[16],**
7 **שֶׁהוּא הַפְּרִי[17], אוֹ שָׁתָה רְבִיעִית חֹמֶץ, שֶׁהוּא פְּסֹלֶת**
8 **הַפְּרִי[18] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. אֲבָל הֶעָלִין וְהַלּוּלָבִים[19] וּמֵי**
9 **גְּפָנִים[20] וְהַסְּמָדַר[21] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְנָזִיר; שֶׁאֵינָן**
10 **לֹא פְּרִי וְלֹא פְּסֹלֶת פְּרִי, אֶלָּא מִן הָעֵץ הֵן נֶחְשָׁבִין[22].**

10) צמוקים. 11) ענבים שלא נתבשלו כל צרכם, כלשון הכתוב (ירמיה לא, כט) "האכל הבסר תקהינה שניו". 12) משנה, נזיר לד, ב. כדעת רבי יוסי האומר: "שלא תטעה, כזוג (פעמון) של בהמה, החיצון – זוג, והפנימי - עינבל". כך בענבים, החיצון נקרא זג. 13) ובכת"י התימנים: "והם הפנימיים" ותיבת: הזגין איננה. ולדעת ה'מעשה רוקח' תיבת "הזגין" היא 'טעות סופר'. 14) רביעית הלוג, והיא מפורשת לעיל בהל' שבועות פ"ד, ה"ד. 15) משנה, שם: "עד שישתה רביעית יין", ובגמרא שם לח, א - אמרו: רביעית יין לנזיר - הלכה למשה מסיני. 16) שנחשב כאוכל, ושיעורו בכזית, וכן אמרו (שבת עז.) לענין הוצאת יין בשבת מרשות לרשות: "יבש (נקרש) בכזית", והשווה הל' שבת פי"ח, ה"ב. 17) בניגוד לחומץ, שאינו אלא פסולת הפרי. 18) שהיין מתקלקל והופך לחומץ. 19) ענפי הגפן בעודם ירוקים ורכים. 20) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעים וחותכים הגפן או הזמורות" (לשון רבינו בפירושו למשנה, ערלה פ"א, מ"ז). 21) ראשית הפרי בהתחלת התפתחותו לאחר שנשרו הפרחים מהעץ, ככתוב (שיר השירים ז, יג): "פרחה הגפן פתח הסמדר". ונזכר גם במשנה (ערלה פ"א, מ"ז) וב'ערוך' מגדיר: "סמדר - בין לבלוב לבוסר". 22) ערלה פ"א, מ"ז. ובנזיר לד, ב - דרשו: "מיין ושכר יזיר - פרט, מכל אשר יעשה מגפן היין - כלל, מחרצנים ועד זג - חזר ופרט, פרט וכלל ופרט, אין אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי (= חומץ), אף כל פרי ופסולת פרי", ופירשו שם: "כל פרי" - לרבות בוסר, "כל פסולת פרי" - לרבות ענבים שהתליעו, ונתמעטו עלים ולולבים ומי גפנים, שאינם דומים לפרט.

11 **ג. כָּל אִסּוּרֵי גֶּפֶן[23] מְצָטָרְפִין זֶה עִם זֶה[24]. כֵּיצַד?**
12 **הֲרֵי שֶׁצֵּרַף עֲנָבִים לַחִים עִם יְבֵשִׁים אוֹ עִם בֹּסֶר**
13 **וְחַרְצָן וְזָג, וְאָכַל מִן הַתַּעֲרֹבֶת כְּזַיִת - לוֹקֶה. וְכֵן אִם**
14 **אָכַלְם זֶה אַחַר זֶה[25] עַד שֶׁאָכַל מִן הַכֹּל כְּזַיִת -**
15 **לוֹקֶה[26]. וְכֵן אִם שָׁתָה רְבִיעִית תַּעֲרֹבֶת יַיִן וָחֹמֶץ -**
16 **לוֹקֶה[27].**

23) בדפוס רומי: הגפן. 24) משנה, נזיר לד, א. 25) בהפסקות מועטות. 26) ובלבד שלא יהיה בין תחילת האכילה עד סופה יותר משיעור אכילת ג' ביצים, כמבואר בסמוך ה"ד, אבל אם יש מתחילת האכילה עד סופה יותר מכשיעור אכילת שלש ביצים - אין האכילות מצטרפות (רדב"ז). כמו ששנינו בכריתות יב, ב: "עד שישהה מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס". והשווה הל' מאכלות אסורות פי"ד ה"ח. 27) שנאמר: "מכל אשר יֵעָשֶׂה מגפן היין - לימד על איסורי נזיר שהם מצטרפים זה עם זה" (נזיר לז:). ולענין הפסקות בשתיה: אם שהה מתחילה ועד סוף כדי שתיית רביעית (שתיה בנחת. כפירוש הרדב"ז שם) מצטרפות, ואם לאו אין מצטרפות, כלשון רבינו בהל' מאכלות אסורות פי"ד ה"ט, והשווה שם פ"ד, הט"ז.

17 **ד. דָּבָר הַמַּתִּיר אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְדָבָר הָאָסוּר[28] בְּנָזִיר.**
18 **כֵּיצַד? יַיִן שֶׁנִּתְעָרֵב בִּדְבַשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁטַּעַם הַכֹּל**
19 **טַעַם יַיִן, וְשָׁתָה מִן הַתַּעֲרֹבֶת, וְכֵן הַצִּמּוּקִין[29] שֶׁדְּרָסָן**
20 **עִם הַגְּרוֹגְרוֹת, וְטַעַם הַכֹּל טַעַם צִמּוּקִין, וְאָכַל מִן**
21 **הַתַּעֲרֹבֶת - אֵינוֹ לוֹקֶה; עַד שֶׁיִּהְיֶה מִדָּבָר הָאָסוּר**
22 **בַּתַּעֲרֹבֶת כְּזַיִת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[30] וְאָכַל כְּשָׁלֹשׁ**
23 **בֵּיצִים[31], כִּשְׁאָר הָאִסּוּרִין הַשָּׁוִים בְּכָל אָדָם[32], כְּמוֹ**
24 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[33].**

28) להשלים לכשיעור, כזית או רביעית. 29) ענבים מיובשות. 30) שאם יאכל מהתערובת כשלש ביצים, אי־אפשר שלא יאכל כזית מן האיסור. 31) נמצא שאכל את האיסור בהפסקות, כזמן אכילת שלש ביצים, ומצטרפות האכילות לשיעור אחד, כמבואר לעיל אות כד, וכדברי רש"י בע"ז סז, א: "כיון שאינו שוהה באכילתו משהתחיל לאכלו (את האיסור) עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס - מצטרפת אכילתו, אבל אם אין בכדי אכילת פרס . . . הואיל ושוהה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס, הרי הן כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין". 32) כגון חלב ודם האסורים על הכל, בניגוד ליוצא מן הגפן, שאינו אסור אלא לנזיר בלבד. 33) פט"ו, ה"ג. ומקור ההלכה בנזיר לז, א. שאמרו שם: "וכל משרת ענבים לא ישתה - ליתן טעם (האיסור) כעיקר, שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין - חייב, ומכאן אתה דן לכל איסורים שבתורה". ולא כרבי עקיבא הדורש מכאן ל"היתר שמצטרף לאיסור", שאם אין באיסורי נזיר כשיעור והיתר משלים לכזית, שיהא חייב.

25 **ה. וְכֵן אִם שָׁרָה פִּתּוֹ בְּיַיִן, וְהָיָה[34] הָרְבִיעִית יַיִן בְּכִדֵי**
26 **פְּרָס[35] מִן הַפַּת, וְאָכַל כְּדֵי פְּרָס, שֶׁנִּמְצָא שֶׁאָכַל**
27 **רְבִיעִית יַיִן - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[36]. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ**
28 **נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים - לֶאֱסֹר דָּבָר**
29 **שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ הַיַּיִן וְטַעְמוֹ כְּטַעַם הַיַּיִן[37]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה**
30 **טַעְמוֹ וּמַמָּשׁוֹ[38], כִּשְׁאָר אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[39].**

34) בכת"י התימנים: והיתה. 35) הוא חצי ככר, שיש בו כשש ביצים, נמצא חצי הככר, הנקרא: "פרס" יש בו כשלש

ביצים (עירובין פב:) וכרבי יוחנן בן ברוקה, והשווה הל' טומאת צרעת פט"ז, ה"ו. 36) אע"פ ששתיות בהפסקה אינן מצטרפות אלא כדי שתיית רביעית, אבל כאן שהוא נהנה מן היין - דרך אכילה, עם אכילת הפת, דינו כמאכל, שהוא מצטרף בכדי אכילת פרס ('אור שמח'). 37) כגון ששרה ענבים במים, ויש בהם טעם יין (נזיר לז. וכמבואר לעיל אות לא). 38) שיהיה מן היין שנבלע בלחם, רביעית בכדי אכילת פרס. 39) כגון חלב הכליות, שנפל לתוך תבשיל הגריסין ונמוח, והיה מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן התערובת, ואכל מן הגריסין כשלש ביצים - לוקה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ג. והמקור לזה, דברי רבי יוחנן בע"ז סז, א: "כל שטעמו וממשו אסור ולוקים עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס". וראוי להעיר, ששיטת רש"י בע"ז סז, א ועוד, שאכילת פרס היא שיעור של ארבע ביצים, וזה תלוי במחלוקת התנאים בעירובין פב, ב. ראה לעיל אות לב.

1 **ו. נִתְעָרֵב יַיִן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בִּדְבַשׁ וְאֵין שָׁם טַעַם יַיִן -**
2 **הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְנָזִיר. לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מֵחֵלֶב וָדָם[40].**

40) שהם בעונש כרת, ואם נתערבו בתבשיל ולא נמצא בו טעם האיסור - הרי התבשיל מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ב.

3 **ז. הָיָה בּוֹ טַעַם יַיִן וְאֵין שָׁם רְבִיעִית בִּכְדֵי אֲכִילַת**
4 **פְּרָס - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[41], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
5 **בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[42], וּמַכִּין אוֹתוֹ אִם אָכַל**
6 **מַכַּת מַרְדּוּת[43].**

41) מדברי חכמים, כדברי רבי יוחנן בע"ז סז, ב: "טעמו ולא ממשו - אסור ואין לוקים עליו". וסובר רבינו - אסור מדבריהם בלבד. 42) פט"ו, ה"ג. ובכת"י התימנים: כמו שביארנו באיסורי מאכלות. ולדעת הראב"ד, אם יש בו טעם יין, אפילו אם אין בו רביעית בכדי אכילת פרס, הרי זה אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו. וראה ב'תוספות' חולין צח, ב דיבור־המתחיל: רבא אמר. 43) שמרד ועבר על דברי חכמים, והיא כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך השעה, כדברי רבינו בפירושו למשנה, נזיר פ"ד, מ"ג.

7 **ח. נָזִיר שֶׁאָכַל כְּזַיִת עֲנָבִים וּכְזַיִת חַרְצָן וּכְזַיִת זָג**
8 **וּכְזַיִת צִמּוּקִים וְשָׁתָה רְבִיעִית יַיִן, וַאֲפִלּוּ סָחַט**
9 **אֶשְׁכּוֹל וְשָׁתָה מִמֶּנּוּ[44] רְבִיעִית - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה חָמֵשׁ**
10 **מַלְקִיּוֹת[45], שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלָאוֹ אֶחָד הוּא. וְלוֹקֶה**
11 **מַלְקוּת שִׁשִּׁית מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ, שֶׁהוּא שָׁוֶה בְּכָל**
12 **הַנְּדָרִים[46]. וְכֵן אִם אָכַל כְּזַיִת זָג אוֹ כְּזַיִת עֲנָבִים -**
13 **לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת - מִשּׁוּם זָג אוֹ מִשּׁוּם עֲנָבִים,**
14 **וְאַחַת - מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[47]. וְהוּא הַדִּין לְנָזִיר**
15 **שֶׁגִּלַּח אוֹ נִטְמָא - שֶׁהוּא לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת - עַל**
16 **הָאִסּוּר הַמְיֻחָד בּוֹ, וְאַחַת - עַל הָאִסּוּר הַשָּׁוֶה בְּכָל**
17 **הַנְּדָרִים, שֶׁהוּא לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ.**

44) שאין לו עדיין טעם יין, אבל הוא נקרא בשם אחר: יין חדש. 45) ברייתא נזיר לח, ב. כי התורה אמרה: "וענבים לחים ויבשים (= צמוקים) לא יאכל - לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, ומכאן אתה דן לכל איסורי נזיר, כל שהוא מין אחד והם שני שמות - חייב על זה בפני עצמו" וכו', לרבות יין חדש (= אפילו מיץ ענבים) וענבים, אע"פ שטעמם שוה, הואיל והם שני שמות - חייב שתים. 46) שם, כי גם הנזירות נדר היא, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. אבל אינו לוקה מלקות שביעית, משום: "מכל אשר יֵעָשֶׂה מגפן היין . . . לא יאכל" כי זהו "לאו שבכללות" שזה כולל הרבה דברים ואינו מפרש דבר מסויים, ואין לוקים על לאו שבכללות (שם כרבא, בניגוד לאביי). 47) שלוקין עליו, כמבואר בהל' נדרים פ"א, ה"ה.

18 **ט. נָזִיר שֶׁשָּׁתָה רְבִיעִית יַיִן וּרְבִיעִית חֹמֶץ[48] - אֵינוֹ**
19 **לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת; שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
20 **וְעַל הַחֹמֶץ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. שֶׁאֵין כָּתוּב: יַיִן לֹא יִשְׁתֶּה**
21 **וְחֹמֶץ לֹא יִשְׁתֶּה, אֶלָּא כָּךְ: חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא**
22 **יִשְׁתֶּה. כְּלוֹמַר: לֹא יִשְׁתֶּה יַיִן וְלֹא דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ**
23 **הַיַּיִן, וְהוּא הַשֵּׁכָר[49], וַאֲפִלּוּ הֶחְמִיצוּ. וְהוֹאִיל וְלֹא**
24 **כָּפַל אֶלָּא הַחֹמֶץ, שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד[50] - אֵינוֹ לוֹקֶה עַל**
25 **זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[51].**

48) שהוא יין שנחמץ. 49) ראה לעיל ה"א. 50) בין שהוא חומץ יין, בין שהוא חומץ שכר, נקרא: חומץ סתם, ומין אחד ושם אחד הם, כמבואר בע"ז סו, א. 51) וכשם שאינו חייב שתים על חומץ יין וחומץ שכר, שהוא שם אחד ומין אחד, כך אינו חייב שתים על היין והחומץ אע"פ שהם שני שמות, הואיל ואינו מיוחד לאו בכל אחד מהם בפני עצמו (רדב"ז). אמנם אם ישתה חומץ בלבד - ילקה עליו. שבפירוש אמרה תורה: חומץ יין לא ישתה. והראב"ד חולק, ולדעתו יין וחומץ שני מינים ושני שמות הם, כמבואר בבבא־בתרא צו, א - וחייב שתים. אולם רבינו ב'ספר המצוות', לא־תעשה רו, הוכיח את דבריו מסוגיית הש"ס נזיר לח, ב. ששאלו שם: "והרי שייר יין וחומץ, מכאן אתה למד שאינו חייב על היין והחומץ שתים, מפני שהחומץ אמנם נאסר בעבור עיקרו, שהוא היין, וכאילו אמר הכתוב, שאיסורו לא נסתלק ממנו (מהיין) בהפסדו (ע"פ 'ספר המצוות' מהדורת ר' חיים העליר ובהערותיו שם). והשווה 'ספר החינוך' מצוה שעב.

26 **י. נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה בְּיַיִן[52] כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, אַף עַל פִּי**
27 **שֶׁהוּא חַיָּב לַשָּׁמַיִם[53] עַל כָּל רְבִיעִית וּרְבִיעִית - אֵינוֹ**
28 **לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת מִשּׁוּם יַיִן וְאַחַת דְּלֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[54],**
29 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל רְבִיעִית**
30 **וּרְבִיעִית וְאָמְרוּ לוֹ: אַל תִּשְׁתֶּה, אַל תִּשְׁתֶּה, וְהוּא**
31 **שׁוֹתֶה - חַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[56]. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,**
32 **שֶׁאָסוּר לַנָּזִיר לַעֲמֹד בְּמוֹשַׁב שׁוֹתֵי יַיִן וְיִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ**
33 **הַרְבֵּה, שֶׁהֲרֵי מִכְּשׁוֹל לְפָנָיו[57]. אָמְרוּ חֲכָמִים[58]: סָבִיב**
34 **לַכֶּרֶם לֹא יִקְרָב[59].**

52) בכת"י התימנים: שותה יין, וכן לשון המשנה בנזיר מב, א. 53) שהקב"ה מעניש אותו על כל רביעית ורביעית, שהיא עבירה בפני עצמה, כלשון רבינו בפירושו למשנה,

שם. 54) שאין חיוב ללקות אלא אחר ההתראה. 55) לעיל ה"ח. 56) בדפוסים קדומים: אחת ואחת. וכן לשון המשנה, נזיר מב, א. 57) שמא ימשך אחריהם וישתה עמהם. 58) ע"ז נח, א. 59) שמא יאכל שם ענבים.

1 **יא. נָזִיר שֶׁגִּלַּח שַׁעֲרָה אַחַת - לוֹקֶה[60], בֵּין בְּתַעַר**
2 **בֵּין בְּזוּג[61]. וְהוּא שֶׁקִּצְּצָהּ מֵעִקָּרָהּ[62] כְּעֵין תַּעַר[63]. וְכֵן**
3 **אִם תְּלָשָׁהּ בְּיָדוֹ - לוֹקֶה[64]. אֶחָד הַמְגַלֵּחַ וְאֶחָד**
4 **הַמִּתְגַּלֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ[65]. וְאִם**
5 **הִנִּיחַ מִמֶּנּוּ כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁהּ לְעִקָּרָהּ - אֵינוֹ לוֹקֶה,**
6 **שֶׁאֵין זֶה כְּעֵין תַּעַר[66].**

60) נזיר מ, א. וכן בתוספתא שם פ"ד, מ"ג. 61) במספרים. 62) סמוך לשרשה. 63) שמגלח מעיקרו. נזיר מ, א. 64) שם לט, ב. שנאמר: "לא יעבור על ראשו - לרבות כל המעבירים". 65) קרא בו: "לא יעבור" הוא, ולא יעביר לו אחר (שם מד.), שלשון "יעבור" מוסב על התער, שלא נתפרש כאן הפועל, ומשמע בין הוא בין אחר ('תורה תמימה'). וראה בהל' ע"ז פי"ב, ה"ז: "ואין המתגלח לוקה עד שיסייע". 66) נזיר לט, ב. אבל ביטל מצות־עשה, שנאמר: גדל פרע שער ראשו, כמבואר בהלכה הבאה ('קרית ספר').

7 **יב. הֶעֱבִיר עַל רֹאשׁוֹ סַם[67] שֶׁמַּשִּׁיר אֶת הַשֵּׂעָר וְהִשִּׁיר**
8 **אֶת הַשֵּׂעָר - אֵינוֹ לוֹקֶה[68], אֶלָּא בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה,**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ.**

67) משחה. 68) נזיר מ, א. לענין מצות תגלחת הטהרה, והוא־הדין לענין איסור גילוח, כשם שאינו יוצא בסם מצות גילוח, כך אינו עובר עליו באיסור גילוח ('תורה תמימה'). ואע"פ שאמרנו לעיל אות סא "לא יעבור - לרבות כל המעבירים", הכוונה כשהוא מעביר בידו, אבל הסם שאינו תולש ביד - אינו עובר עליו (רדב"ז). וב'זית רענן' מסביר, הואיל ואין השערות נושרות מיד בשעת המשיחה - אין דינה כתער. וב'ספר המצוות' 'עשה' צב, מביא רבינו מקור ההלכה שבהעברת סם אינו עובר בלאו אלא ב'עשה' מ'מכילתא', והיא ב'ספרי' זוטא נשא פרק ו, א: "ואל יתן סמנים בעשה . . . מה שיירתי במצות־עשה, החופף באדמה והנותן סמנין".

10 **יג. נָזִיר שֶׁגִּלַּח כָּל רֹאשׁוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם**
11 **הַתְּגַלְּחַת אֶלָּא אַחַת[69]. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל שֵׂעָר**
12 **וְשֵׂעָר[70] וְאָמְרוּ לוֹ: אַל תְּגַלֵּחַ, אַל תְּגַלֵּחַ, וְהוּא מְגַלֵּחַ**
13 **- לוֹקֶה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.**

69) משנה, נזיר מב, א. וכבר נתבאר לעיל ה"י, שהוא חייב לשמים על גילוח כל שערה ושערה. וכן כותב רבינו בפירושו למשנה, שם. 70) בכת"י התימנים: כל שערה ושערה.

14 **יד. נָזִיר חוֹפֵף[71] עַל שְׂעָרוֹ בְּיָדוֹ וְחוֹכֵךְ בְּצִפָּרְנָיו,**
15 **וְאִם נָפַל שֵׂעָר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁהֲרֵי אֵין כַּוָּנָתוֹ**
16 **לְהַשִּׁיר וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַשִּׁיר[72]. אֲבָל לֹא יִסְרֹק**
17 **בְּמַסְרֵק[73] וְלֹא יָחוֹף בַּאֲדָמָה[74], מִפְּנֵי שֶׁמַּשֶּׁרֶת[75] אֶת**
18 **הַשֵּׂעָר וַדַּאי[76]. וְאִם עָשָׂה כֵּן - אֵינוֹ לוֹקֶה[77].**

71) משפשף ומגרד. 72) משנה, שם. וכרבי שמעון האומר: דבר שאינו מתכוין מותר. השווה הל' שבת פ"א, ה"ה. 73) בגמרא שם אמרו: "כל הסורק, להסיר נימין (שערות) מדולדלות מתכוין". ומפרש רש"י: הרי זה דבר מתכוין ואסור. וכתב הרדב"ז, שבכל זאת אינו לוקה, כיון שכבר נידלדלו קצת - אין כאן גילוח, אבל אסור לסרוק, כיון שעדיין לא נעקרו לגמרי. 74) מין מיני אדמה המשיר את השיער, ראה רע"ב למשנה שם. 75) ובכת"י התימנים: שמשיר. 76) ואע"פ שאינו מתכוין להשיר השיער, הואיל וידוע שאי־אפשר לחוף באדמה ולא ישיר השיער, אע"פ שאינו מתכוין לכך - אסור, השווה הל' שבת פ"א, ה"ז. 77) שהרי זה כמו העביר סם על ראשו, שאינו לוקה. כמבואר לעיל הי"ב ('מרכבת המשנה'). ויתכן שביטל בזה מצות־עשה של: גדל פרע. כמבואר לעיל בהעברת סם.

19 **טו. נָזִיר שֶׁנִּטַּמָּא לְמֵת טֻמְאַת שִׁבְעָה[78], בֵּין בְּטֻמְאוֹת**
20 **שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן[79], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[80], בֵּין בְּטֻמְאוֹת**
21 **שֶׁאֵינוֹ מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן[81] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[82].**

78) שבעה ימים. 79) שמחוייב להתגלח עליהן תגלחת טומאה. 80) לקמן פ"ז, ה"ב. 81) כגון שנגע ברביעית דם מן המת, או בגולל ודופק, כמו שיתבאר שם ה"ו־ז. 82) משום: לא יטמא להם במותם (במדבר ו, ז), כי אין זה ענין לתגלחת טומאה, המפורשת בפסוק אחר (שם, ט) "וכי ימות מת עליו . . . וגלח ראשו ביום טהרתו", שאינו מתגלח עד שיטמא מטומאות שהן מעצמו של מת, כלשון רבינו לקמן פ"ז ה"א, ובביאורנו שם. ואע"פ שכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ג, ה"ג: "לפיכך אני אומר, שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - אינה דין תורה" - אין זה סותר מה שכתב כאן: "הרי זה לוקה", כי רבינו לשיטתו ב'ספר המצוות' שורש שני, שכל דבר שאינו מפורש בתורה, אע"פ שהוא נדרש באחת מי"ג מידות, נקרא 'מדברי סופרים' (ראה הל' אישות פ"א ה"ב, ובביאורנו שם אות ח). וכן כתב רבינו שם פ"ה, ה"ו: "אע"פ שהם דברי קבלה, אינם דין תורה, שהרי לא נתפרשו בתורה". וכתב ה'כסף משנה' שם, שכוונת רבינו לומר, שמשפטם דין תורה, אלא שאינם מפורשים בתורה ('מעשה רוקח').

22 **טז. נִטַּמָּא לְמֵת פְּעָמִים הַרְבֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב**
23 **מַלְקוּת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת לַשָּׁמַיִם - אֵין בֵּית דִּין**
24 **מַלְקִין אוֹתוֹ אֶלָּא אַחַת[83]. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל פַּעַם**
25 **וָפַעַם, וְהוּא מִטַּמֵּא - לוֹקֶה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[84].**

83) שאין מלקות בית־דין בלי התראה על כל פעם ופעם. 84) משנה, נזיר מב, א. והשווה לעיל ה"י.

26 **יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[85] בְּשֶׁנִּטַּמָּא[86] וּפֵרֵשׁ, וְחָזַר**
27 **וְנָגַע[87] אוֹ נָשָׂא אוֹ הֶאֱהִיל[88]; אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵעַ**
28 **בְּמֵת, וַעֲדַיִן הַמֵּת בְּיָדוֹ, וְנָגַע בְּמֵת אַחֵר - אֵינוֹ חַיָּב**
29 **אֶלָּא אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל נְגִיעָה**
30 **וּנְגִיעָה, שֶׁהֲרֵי מְחֻלָּל וְעוֹמֵד[89].**

85) שאם התרו בו, לוקה על כל אחת. 86) במת. 87) במת. 88) עליו, ראה לקמן פ"ז ה"ה, שאע"פ שכבר טמא הוא מנגיעתו הקודמת, נוספה לו טומאה בנגיעתו השניה, שבשעה שנוגע במת, אדם שני הנוגע בו יטמא שבעת ימים - וזוהי הנקראת 'טומאה בחיבורין', אבל משפירש מן המת ונגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב (נזיר מב: וב'תוספות' שם ד"ה: לא קשיא).
89) מנגיעתו הראשונה, והתורה אמרה (ויקרא כא, ד) "לא יטמא בעל (= כהן) בעמיו להחלו" - מי שאינו מחולל, מוזהר על הטומאה. יצא זה שהוא מחולל ועומד. והוא־הדין לנזיר, שהם למדים זה מזה (שם וב'תוספות' דיבור־המתחיל: איתיביה אביי).

1 **יח. נָזִיר שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת וְשָׁהָה שָׁם עַד שֶׁמֵּת שָׁם**
2 **הַמֵּת[90], אוֹ שֶׁנִּכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת בְּשִׁדָּה[91] תִּבָּה וּמִגְדָּל[92]**
3 **וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע גַּג הַתֵּבָה מֵעָלָיו מִדַּעְתּוֹ[93] - הֲרֵי זֶה**
4 **לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת - מִשּׁוּם לֹא יָבֹא[94], וְאַחַת -**
5 **מִשּׁוּם לֹא יִטַּמָּא[95]; שֶׁהֲרֵי טֻמְאָה וּבִיאָה בָּאִין**
6 **כְּאַחַת[96]. אֲבָל אִם נִכְנַס כְּדַרְכּוֹ - טֻמְאָתוֹ קוֹדֶמֶת**
7 **לְבִיאָתוֹ; שֶׁמֵּעֵת שֶׁיַּכְנִיס חָטְמוֹ אוֹ אֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו**
8 **נִטְמָא[97], וְאֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם בִּיאָה עַד שֶׁיָּבוֹא כֻּלּוֹ[98].**

90) ובכת"י התימנים: מת. 91) מין ארון, או מרכבה עשויה כמין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נוי, עגלות צב, ובלשון גמרא יש: שידה תיבה ומגדל". 92) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. 93) מרצונו ובהסכמתו, כי שלא מדעתו, הרי הוא אנוס ופטור. 94) "על נפש מת לא יבוא". 95) "לא יטמא להם במותם". 96) ונתחלל בשתיהן כאחת (נזיר מג.) והשווה הל' אבל פ"ג, ה"ו. 97) שאהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו חוטמו או אצבעותיו נגעו בטומאה (נזיר שם, וב'תוספות' ד"ה: בבית נמי).
98) נמצא שהוא מחולל ועומד משעת טומאה, ואין איסור "לא יבוא" חל עליו (שם). וב'תורת כהנים' (ויקרא יד, מו) אמרו: "והבא אל הבית - כשיכנס ראשו ורובו", שביאה במקצת - אין שמה ביאה. והשווה הל' ביאת מקדש פ"ג, הי"ח.

9 **יט. נִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת בִּשְׁגָגָה[99],**
10 **וְאַחַר שֶׁנּוֹדַע לוֹ הִתְרוּ בוֹ[100], וְלֹא קָפַץ וְיָצָא אֶלָּא**
11 **עָמַד שָׁם - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[101]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁהֶא שָׁם כְּדֵי**
12 **הִשְׁתַּחֲוָיָה[102], כְּמוֹ טָמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[103].**

99) שלא ידע שמת נמצא באהל, או לא ידע שזהו בית הקברות. 100) שיצא, ולא יטמא נזרו. 101) אע"פ שנכנס בשגגה, הרי זה לוקה על שהייתו, ואע"פ שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, והשהייה אין בה מעשה - כבר חידש ה'מגיד משנה' בהל' שכירות פי"ג ה"ב, שכל לאו שישנו במעשה, אפילו במקרה שאין בו מעשה - לוקים עליו, והרי סתם נזיר שנטמא הוא לאו שיש בו מעשה, כגון הכניסה לאהל המת, לפיכך אפילו כשנכנס בשגגה ושהה - לוקה עליו (הגהות ר"ב רנשבורג לנזיר יז.). 102) שהיא כדי לקרוא: "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה, וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים־ב ז, ג), כמבואר בשבועות טז, ב. ובהל' ביאת המקדש פ"ג, הכ"ג.
103) שנכנס למקדש כשהוא טהור ונטמא שם, כמבואר בשבועות יד, ב. יז, א. וכן בהל' ביאת המקדש פ"ג, הכ"א־כג, אבל טמא שנכנס למקדש, חייב על כניסתו אפילו לא שהה שם, כמבואר שם הכ"א. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א - בעיית רב אשי שם, אלא שרב אשי דן בנטמא בבית הקברות באונס, כגון שנכנס בשידה ובא חבירו ופרע את הגג מעליה שלא מדעתו, ורבינו משוה דין השוגג לדין האונס, ששניהם פטורים הם, ואם שהה בשניהם אחרי ההתראה - לוקה, כדין נטמא במקדש ולא קפץ ויצא (רדב"ז). וראה לקמן פ"ו ה"ט, ובביאורנו שם.

13 **כ. הַמְטַמֵּא אֶת הַנָّזִיר[104]: אִם הָיָה הַנָּזִיר מֻזִּיד -**
14 **הַנָּזִיר לוֹקֶה, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא**
15 **תִּתֵּן מִכְשֹׁל[105]; וְאִם הָיָה הַנָּזִיר שׁוֹגֵג, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ**
16 **מֻזִּיד - אֵין אֶחָד מֵהֶם לוֹקֶה[106]. וְלָמָּה לֹא יִלְקֶה**
17 **הַמְטַמֵּא אֶת הַנָּזִיר?[107] לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: וְטִמֵּא אֶת רֹאשׁ**
18 **נִזְרוֹ[108] - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיְּטַמֵּא עַצְמוֹ מִדַּעְתּוֹ[109].**

104) באחת מטומאות המת המנויות לקמן פ"ז, ה"ב־ח.
105) וכגון שהיתה הטומאה במקום שהנזיר עצמו לא היה יכול ליגע בה, אבל אם הנזיר עצמו היה יכול להגיע אליה, אין מטמא זה אלא מסייע בלבד, ואע"פ שאסור לסייע ידי עוברי עבירה, אינו עובר משום: ולפני עור וכו' (רדב"ז). והשווה ע"ז ו, ב. ובין כך ובין כך אינו לוקה על: ולפני עור וכו', לפי שהוא כולל דברים הרבה. ואין לוקים על לאו שבכללות, כמבואר בהל' סנהדרין פי"ח, ה"ב־ג.
106) שכבר נתבאר, שאין לוקים משום: ולפני עור וכו'.
107) כשם שלוקה המגלח את הנזיר, לעיל הי"א.
108) ולא נאמר: וטמא לו ראש נזרו. 109) נזיר מד, א. ומכאן למדנו שהמגלח את הנזיר אע"פ שהיה הנזיר שוגג - לוקה המגלח, שעבר על "תער לא יעבור על ראשו", על־כל־פנים (רדב"ז). וראה בביאורנו לעיל אות סב.

19 **כא. נָזִיר טָהוֹר שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ - לוֹקֶה אַף מִשּׁוּם לֹא**
20 **תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ, שֶׁהֲרֵי אִחַר נְזִירוּת טָהֳרָה[110] וְעָשָׂה**
21 **מַעֲשֶׂה[111]. וְכֵן אִם נָדַר[112] בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - לוֹקֶה אַף**
22 **מִשּׁוּם לֹא תְאַחֵר[113]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַנָּזִיר שֶׁטִּמֵּא**
23 **עַצְמוֹ - לוֹקֶה אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת: מִשּׁוּם לֹא יִטַּמָּא,**
24 **וּמִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[114], וּמִשּׁוּם לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ,**
25 **וּמִשּׁוּם לֹא יָבוֹא, אִם הָיְתָה בִּיאָה וְטֻמְאָה כְּאַחַת,**
26 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[115].**

110) שבגלל טומאתו אינו יכול למנות ימי נזירות טהרה עד אשר יטהר (נדרים ד.). 111) שטמא עצמו.
112) בנזירות. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אם נזר.
113) שהרי הוא מאחר נזירותו עד אשר יטהר (נדרים שם). ואין זה לאו שאין בו מעשה, כי מה שאינו יוצא משם, חשוב מעשה ('תוספות' נזיר יז, א דיבור־המתחיל אילימא). וראה לעיל בביאורנו אות צז. 114) השווה לעיל פ"א, ה"ב. וכן אמרו בנדרים ג, ב: "לעבור עליו בשתים".

115) לעיל הי"ח. שכל לאוין אלו, שמות מיוחדים הם. ובנוגע לנדר בבית הקברות, ראה לקמן פ"ו, ה"ח.

יום חמישי ז' תמוז ה'תשפ"א

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נזיר שגילח שערו הריהו סותר שלשים יום מימי נזרו, נזיר שנטמא סותר הכל, נדר בנזיר והוא טמא מת או שהוא בבית הקברות, סדר תגלחת טומאה, נזיר שגילח תגלחת טהרה ונודע לו שנטמא טומאת התהום.

1 **א. נָזִיר שֶׁשָּׁתָה יַיִן וְאָכַל יוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן אֲפִלּוּ יָמִים**
2 **רַבִּים - אֵינוֹ סוֹתֵר מִימֵי נְזִירוּתוֹ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד[2]. וְכֵן**
3 **אִם גִּלַּח מְעוּט שְׂעַר רֹאשׁוֹ, בֵּין בְּשׂוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד[3].**
4 **נִתְגַּלַּח רֹב רֹאשׁוֹ, בֵּין בְּתַעַר בֵּין כְּעֵין תַּעַר[4], וְלֹא**
5 **נִשְׁאַר מִן הַשְּׂעָרוֹת כְּדֵי לָכוּף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן[5], בֵּין**
6 **בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, אֲפִלּוּ גִּלְּחוּהוּ לִסְטִים[6] בְּאֹנֶס -**
7 **הֲרֵי זֶה סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ פֶּרַע[7], וְאַחַר**
8 **כָּךְ מַתְחִיל לִמְנוֹת[8].**

2) שנאמר "והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו" - טומאה סותרת ואין היין סותר. 3) "לסתור אינו סותר אלא ברוב ראשו" וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל לסתור, שזוהי הלכה (=למשה מסיני) בנזיר, שלא מצינו בה טעם. 4) כגון מספריים הגוזזים את השיער סמוך לעיקרו. 5) כי אם נשאר מהם כדי לכוף ראשם לעיקרם אינו סותר. 6) גזלנים. 7) גידול שיער בן שלושים יום. 8) ממקום שפסק, בין בנזירות מועטת (שהיא של שלושים יום) בין בנזירות מרובה.

9 **ב. כֵּיצַד? נָדַר נְזִירוּת מֵאָה יוֹם, וּלְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם**
10 **נִתְגַּלַּח רֹב רֹאשׁוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹהֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד**
11 **שֶׁיִּרְבֶּה שְׂעַר רֹאשׁוֹ, וְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם מוֹנֶה**
12 **שְׁמוֹנִים יוֹם תַּשְׁלוּם יְמֵי נְזִירוּתוֹ. וְכָל אוֹתָן**
13 **הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם כָּל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו[9], אֶלָּא שֶׁאֵין**
14 **עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן[10].**

9) שאסור לו לשתות יין ולהיטמא למת. 10) ועליו להשלים נזירותו ממקום שפסק.

15 **ג. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, וַאֲפִלּוּ**
16 **טִמְּאוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּאֹנֶס[11] - סָתַר הַכֹּל[12],**
17 **וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[13], וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה[14],**
18 **וּמַתְחִיל לִמְנוֹת יְמֵי נְזִירוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַיָּמִים**
19 **הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ. וַאֲפִלּוּ נִטְמָא בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ[15]**
20 **בְּסוֹף הַיּוֹם - סָתַר הַכֹּל[16].**

11) וכן אמרו נזיר שנטמא מביא קרבנות על הזדון כשוגג, שנאמר "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום" - פתע, זה שוגג וכן הוא אומר: ואם בפתע בלא איבה הדפו, פתאום - זה אונס. 12) ואפילו מה שמנה קודם בטל. 13) כשיטהר. 14) ביום השמיני לטומאתו. 15) ביום השלושים לנזירות סתם, או ביום האחרון לנזירות מרובה. 16) משנה בנזיר

טז. "הריני נזיר מאה יום ונטמא יום מאה סותר את הכל" ולא כרבי אליעזר האומר שם: אינו סותר אלא שלושים.

21 **ד. נִטְמָא אַחַר יוֹם מְלֹאת[17], שֶׁהוּא יוֹם הַבָּאַת**
22 **קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה אִלּוּ לֹא נִטְמָא - סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים**
23 **בִּלְבַד[18]. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? מֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה**
24 **כְּשֶׁיִּטְהַר, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[19], וּמַתְחִיל לִמְנוֹת**
25 **נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וּמֵבִיא**
26 **קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה. וְאִם נִטְמָא אַחַר שֶׁנִּזְרַק עָלָיו אֶחָד**
27 **מִן הַדָּמִים[20] - אֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם[21], אֶלָּא יָבִיא שְׁאָר**
28 **קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה שֶׁלּוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר[22].**

17) ביום הראשון שלאחר מלאת ימי נזרו. 18) ואפילו נדר מאה יום ונטמא ביום מאה ואחד אינו סותר אלא שלושים יום. שגזרו יום מאה ואחד שהוא יום תגלחת והבאת קרבנותיו משום יום מאה. ומכל מקום לא החמירו עליו לעשותו כיום מאה, שהוא סותר את הכל, וגזרו שיסתור סתם נזירות, שהיא שלושים יום בלבד. 19) ויש להעיר, שלקמן הלכה י"א כותב רבינו, שמגלח שער ראשו בשביעי ומביא קרבנותיו בשמיני, הרי שתגלחתו קודמת להבאת קרבנותיו. 20) מקרבנותיו. 21) ובגמרא אמרו: "ואחר ישתה הנזיר יין - אחר מעשה יחידי", אחר זריקת דם קרבן אחד מקרבנותיו, נמצא שקודם שנטמא היה מותר כבר באיסורי נזיר, וכאילו שלמה נזירותו. 22) ואותו קרבן שהביא בטהרה לא יחזור ויביאנו.

29 **ה. נִטְמָא בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו[23], שֶׁהוּא יוֹם שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל**
30 **שֵׂעָר, אוֹ גִּלַּח אַחַר מְלֹאת - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר**
31 **כְּלוּם[24], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא גִּלַּח, שֶׁהֲרֵי שָׁלְמָה**
32 **הַנְּזִירוּת וְכֹל שֶׁנִּטְפַּל לָהּ[25].**

23) אחרי יום הבאת קרבנותיו, כגון ביום שלושים ושניים לנזירות סתם, או ביום מאה ושניים כשקיבל עליו נזירות מאה יום. 24) נזיר יד: "נטמא ביום גידול שער רב אמר אינו סותר" ומפרש רבינו: יום גידול שער יום שאחרי יום הבאת קרבנותיו. 25) הוא יום הבאת קרבנותיו, שהוא יום אחרי מלאת.

33 **ו. נִטְמָא בַּיּוֹם שֶׁנָּדַר אוֹ בַּשֵּׁנִי - אֵינוֹ סוֹתֵר, אֶלָּא**
34 **מַשְׁלִים עֲלֵיהֶם אַחַר שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[26]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
35 **וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ - עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם שְׁנֵי יָמִים**
36 **רִאשֹׁנִים[27]. לְפִיכָךְ[28], אִם נִטְמָא מִשְּׁלִישִׁי וָהָלְאָה -**
37 **סוֹתֵר כָּל הַקּוֹדְמִין[29].**

26) כשיטהר מטומאתו, ביום השמיני לטומאתו. 27) "הריני נזיר מאה יום ונטמא בתחילת מאה, יכול יהא סותר? תלמוד לומר: והימים הראשונים יפלו, עד שיהיו לו ימים ראשונים וזה אין לו ראשונים". ולדעת התוספות: כשנטמא ביום ראשון אינו מביא קרבן טומאה כלל, אלא מונה שבעה ימים, וביום השמיני הוא חוזר ומונה להשלים ימי נזירותו. 28) הואיל ולא הקפיד הכתוב אלא על שני ימים הראשונים. 29) ואחרי שיטהר מתחיל למנות מניין חדש. ואפילו אם נטמא בסוף ימי נזירותו הרי זה סותר, ואין

אומרים: והימים הראשונים יפלו - מכלל שיש אחרונים, וזה אין לו אחרונים. אלא הלכה כחכמים בזה, שאפילו נטמא ביום מלאת סותר הכל ואין צורך ב"ימים אחרונים".

ז. נָדַר בְּנָזִיר וְהוּא טָמֵא מֵת[30] - חָלָה עָלָיו נְזִירוּת[31]; וְאִם נִטְמָא פַּעַם אַחֶרֶת[32] אוֹ שָׁתָה יַיִן אוֹ גִּלַּח[33] - לוֹקֶה[34]. וְאִם שָׁהָה בְּטֻמְאָתוֹ כַּמָּה יָמִים - אֵין עוֹלִין לוֹ[35], עַד שֶׁיַּזֶּה[36] שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וְיִטְבֹּל בַּשְּׁבִיעִי[37]. וְיוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִמִּנְיַן נְזִירוּת לָזֶה שֶׁנָּדַר וְהוּא טָמֵא[38]. אֲבָל נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא[39] - אֵינוֹ מַתְחִיל לִמְנוֹת[40] אֶלָּא מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה[41].

30) לפני קבלת נזירותו. 31) וכשיטהר מטומאתו עליו לנהוג נזירות בטהרה, ללא קבלת נזירות פעם שנייה. 32) בהיותו טמא. 33) בימי טומאתו. 34) הואיל וחלה עליו נזירות. 35) למניין נזירות טהרה שיתחיל אחר כך. 36) במי אפר פרה אדומה. 37) לטומאתו, כדין כל טמא מת הטעון הזאה וטבילה. 38) שמתחיל למנות נזירותו מיום שביעי אחרי שהיזה וטבל, לפי שאינו מביא שום קרבן על טומאתו אין לו לחכות ליום השמיני, יום הבאת הקרבנות. 39) אחרי שמנה שני ימים לנזירותו. 40) נזירות הטהרה. 41) שבו הוא מביא קרבנותיו על טומאתו, ואינו מתחיל למנות נזירותו אלא אחרי הבאת קרבן חטאתו. והטעם, שטמא שנזר אינו מביא קרבן על טומאתו, מפורש שם שנאמר "וכי ימות מת עליו ... וטמא ראש נזרו" - בטהור שנטמא הכתוב מדבר, ולא בטמא שנזר.

ח. מִי שֶׁנָּדַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - נְזִירוּת חָלָה עָלָיו[42]. וַאֲפִלּוּ שָׁהָה שָׁם כַּמָּה יָמִים - אֵין עוֹלִין לוֹ[43]. וְלוֹקֶה עַל שְׁהִיָּתוֹ שָׁם[44]. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ שֶׁלֹּא יַזִּיר שָׁם - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ[45] שְׁעָרוֹ כְּשֶׁיָּצָא מִשָּׁם. וְאִם נִטְמָא שָׁם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן[46] - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה[47].

42) אף על פי שהוא טמא. 43) למניין נזירותו. 44) אם שהה כדי שיעור השתחוויה. ובוודאי כשהתרו בו: אל תשהה, שאם אין התראה אין מלקות. 45) תגלחת טומאה, הואיל ואינו מביא קרבן טומאה. 46) אבל על טומאת בית הקברות אינו מגלח. 47) הואיל ונטמא טרם שנזר אינו מביא קרבן טומאה, וכל שאינו מביא קרבן טומאה אינו מגלח תגלחת טומאה.

ט. נִכְנַס לְשָׁם בְּשִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל[48], וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה[49] וְנִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה שָׁם - אֵינוֹ לוֹקֶה[50], אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[51] אִם שָׁהָה.

48) והם מפסיקים בינו לבין הטומאה, ונזר שם. 49) הגג. ושלא מדעתו. 50) ואפילו התרו בו, הואיל וכשקיבל עליו הנזירות, בהיתר הייתה, שהרי השידה הייתה סגורה, יתכן, שאפילו שהה אינו לוקה ואין לדמות שהיית חוץ (=בנזיר), לפנים (=נטמא במקדש ושהה שם), שהוא חייב, כי אולי אין ללמוד חוץ מפנים. 51) שאפילו אם מלקות מן התורה אין כאן, אבל איסור מדרבנן יש כאן, ששהה בטומאה, ולוקה על שמרד בדברי חכמים.

י. יָצָא[52] מִבֵּית הַקְּבָרוֹת וְשָׁהָה יָמִים[53] וְחָזַר וְנִכְנַס - אֵין אוֹתָן הַיָּמִים עוֹלִין לוֹ[54]. יָצָא וְהִזָּה וְטָבַל[55] וְטָהַר, וּמָנָה יָמִים מִנְּזִירוּתוֹ[56], וְחָזַר לְבֵית הַקְּבָרוֹת - אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמָּנָה עוֹלִין לוֹ[57]. וַאֲפִלּוּ נִכְנַס בְּיוֹם שְׁמִינִי שֶׁלּוֹ[58] - הֲרֵי הַשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן[59]. וְאִם נִטְמָא שָׁם אַחַר שֶׁנִּכְנַס בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - מֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה[60], וְסוֹתֵר הַיָּמִים הַקּוֹדְמִין[61], וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[62].

52) זה שנדר בנזיר בהיותו בבית הקברות. 53) ולא היזה וטבל. 54) כיוון שלא טהר בינתיים הכול טומאה אחת היא, ואפילו יטמא אחרי כן בטומאה שהנזיר מגלח עליה, אינו מגלח ואינו מביא קרבן הואיל ולא טהר בינתיים. 55) כדין כל טמא הטעון הזאה וטבילה. 56) לשם נזירות טהרה, לקיים נדרו שנדר בבית הקברות. 57) כי טומאת בית הקברות אף על פי שהיא מטמאה את הנזיר שבעה ימים, אין היא סותרת את הימים הקודמים, והם עולים לו מן המניין, לכשיצא מבית הקברות ויטהר וישלים עליהם. אבל זה ברור, שימי טומאתו בהיותו בבית הקברות אינם עולים לו. 58) לצאתו מבית הקברות והתחיל להיטהר. 59) וכשיטהר לא יצטרך להשלים אלא עשרים ותשעה יום, נוסף על יום השביעי, שנחשב כיום אחד למניינו. בניגוד לנזיר טהור שנטמא, שאינו מתחיל למנות מניינו אלא מיום השמיני והלאה. ואף על פי שנזיר זה טהור שנטמא הוא, שהרי מנה מקצת ימים אחרי שנטהר, ונטמא אחר כך, - הואיל ועיקר נזירותו קיבל בטומאה, נקרא: טמא שטהר, שדינו להתחיל מניינו מיום השביעי. 60) והחידוש הוא: אף שקדמה לו טומאת בית הקברות, והרי הוא מחולל ועומד, בכל זאת חלה עליו הטומאה השנייה, החמורה לחייבו קרבן ותגלחת, הואיל והספיק כבר להתחיל נזירות בטהרה. 61) על כרחנו שהספיק כבר למנות שני ימים בטהרה ונכנס לבית הקברות בתשיעי, כי אם נכנס בשמיני אין לו אלא יום אחד טהור, וכבר פסק רבינו לעיל הלכה ו, שאם נטמא ביום השני למניינו, אינו סותר כלל. 62) שכל אלו השלושה כאחד הם, ודין אחד להם.

יא. תִּגְלַחַת טֻמְאָה כֵּיצַד הִיא? הַנָּזִיר שֶׁנִּטְמָא בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה מַזֶּה עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, וּמְגַלֵּחַ שְׂעַר רֹאשׁוֹ בַּשְּׁבִיעִי, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי אַחַר הַהַזָּיָה כְּדֶרֶךְ כָּל טְמֵאֵי מֵת[63], וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[64] וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בַּשְּׁמִינִי, וְהֵן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד לְעוֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת, וְכֶבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם, וְסוֹתֵר כָּל הַיָּמִים הַקּוֹדְמִין וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּתוֹ[65]. וְאִם גִּלַּח בַּשְּׁמִינִי - מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בּוֹ בַּיּוֹם[66].

63) הטעונים טבילה לאחר ההזאה. 64) אחרי הטבילה,

שטבילתו היא לפני שקיעת החמה. 65) מיום השמיני והלאה. 66) ואין הנזיר טעון טבילה אחר גילוחו ביום השמיני, שטבילתו ביום השביעי עלתה לו. בניגוד למצורע שגילח בשמיני, שטעון טבילה לאחר גילוחו, וממילא הוא טעון הערב שמש, ומביא קרבנו ביום התשיעי.

יב. מֵאֵימָתַי מַתְחִיל לִמְנוֹת? מִשֶּׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ. אֲבָל עוֹלָתוֹ וַאֲשָׁמוֹ אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ מִלִּמְנוֹת[67].

67) שעולה דורון היא, ואינה מעכבת, ואשם - נאמר בו: "והזיר לה' את ימי נזרו - והביא כבש בן שנתו לאשם" הקדים "והזיר" ל"והביא" לומר לך שאין אשמו מעכבו. אבל החטאת, נאמר בה "וכיפר עליו ... וקידש את ראשו" מתחילה יכפר, ואחרי כן יקדש.

יג. הֲרֵי שֶׁהִזָּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי וְלֹא טָבַל[68], וְנִתְאַחֵר כַּמָּה יָמִים - כְּשֶׁיִּטְבֹּל יַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו לְמָחָר. טָבַל וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ וְאַחַר קָרְבְּנוֹתָיו - אֵינוֹ מַתְחִיל לִמְנוֹת עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ; אֲבָל עוֹלָתוֹ וַאֲשָׁמוֹ אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

68) אחר ההזאה.

יד. כְּשֶׁמְּגַלֵּחַ הַנָּזִיר תִּגְלַחַת טֻמְאָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְגַלֵּחַ עַל פֶּתַח הַמִּקְדָּשׁ[69] וְלֹא לְהַשְׁלִיךְ שְׂעָרוֹ עַל הָאֵשׁ[70]. וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמְּדִינָה[71] אוֹ בַּמִּקְדָּשׁ - שְׂעָרוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה[72], וְטָעוּן קְבוּרָה[73], וְאֶפְרוֹ[74] אָסוּר כְּאֵפֶר כָּל הַנִּקְבָּרִים. וְהַמְּגַלֵּחַ בַּמִּקְדָּשׁ, אִם הִשְׁלִיכָן תַּחַת דּוּד הָאֶשֶׁם - יָצָא[75].

69) כדרך שנזיר טהור מגלח. 70) שתחת דוד האשם. 71) בירושלים. וידוע פירושו של רבינו שכל ערי ישראל נקראות: מדינה. 72) שנאמר "וקידש את ראשו" - הרי הוא כקדש ואסור בהנאה. 73) שלא יהנו ממנו. 74) אם שרפוהו. 75) ובתוספתא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר בלכתחילה, אבל בדיעבד, אם השליכו תחת הדוד, הכול מודים, שיצא, ולכתחילה אין צורך לשורפו תחת הדוד כי אם לקברו כנ"ל. בניגוד לנזיר טהור שמצוה לכתחילה להשליך שערו תחת דוד השלמים.

טו. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא טֻמְאוֹת הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת וּבֵין שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת - אֵינוֹ מֵבִיא עַל טֻמְאוֹתָיו אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[76]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּטְמָא פַּעַם שְׁנִיָּה קֹדֶם שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה הָרִאשׁוֹנָה[77]. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְאַחֵר כַּמָּה יָמִים אַחַר טָהֳרָתוֹ קֹדֶם הֲבָאַת חַטָּאתוֹ[78], וְנִטְמָא בְּאוֹתָן הַיָּמִים[79] - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[80]. אֲבָל אִם נִטְמָא וְטָהַר[81] וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ[82], וְנִטְמָא פַּעַם שְׁנִיָּה אַחַר שֶׁהֵבִיא חַטָּאתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ וְעוֹלָתוֹ - חַיָּב בְּקָרְבָּנוֹת אֲחֵרוֹת[83].

76) והדבר ברור, שאין התראה מועילה כלום. 77) שהם חטאת ועולה ואשם. 78) שהוא ביום השמיני. 79) טרם שהביא חטאתו. 80) שכל עוד שלא הביא חטאתו אינו מתחיל למנות נזירות טהרה. נמצאו כל טומאותיו כאילו הן טומאה אחת ארוכה, הואיל ועדיין לא יצא לשעה הראוייה למניין נזירות טהרה. 81) הזה וטבל. 82) אחרי שהעריב שמשו. 83) שמשהביא חטאתו, חלה עליו נזירות טהרה, וכשנטמא אז הרי היא טומאה חדשה אחרי שנטהר.

טז. נָזִיר שֶׁגִּלַּח תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁטָּמֵא הָיָה בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְרוֹ: אִם בְּטֻמְאָה יְדוּעָה[84] נִטְמָא - סָתַר הַכֹּל, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וּמוֹנֶה נְזִירוּת אַחֶרֶת, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה; וְאִם בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם נִטְמָא[85] - אֵינוֹ סוֹתֵר. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[86].

84) שאפשר שהייתה ידועה לאדם אחר בשעה שנטמא. 85) שבמקום שעבר היה קבר התהום, ולא הכיר בו אדם מעולם. 86) "אין זה לקוח מהסברא, ואין לו ראייה. אלא הלכה למשה מסיני".

יז. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים[87] נוֹדַע שֶׁהוּא טָמֵא, בֵּין בְּטֻמְאָה יְדוּעָה בֵּין בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - סוֹתֵר הַכֹּל[88]. נוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּזְרַק אֶחָד מִן הַדָּמִים[89], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גִּלַּח, הוֹאִיל וְטֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה הִיא - אֵינוֹ סוֹתֵר[90].

87) מן הקרבנות. 88) שכל שלא נזרק עליו אחד מן הדמים עדיין כל דקדוקי נזירות עליו והרי זה כאילו נטמא בתוך מלאת ימי נזרו. 89) ואז הותר לשתות ביין ולהיטמא למתים ואפילו לא גילח עדיין. 90) שאפילו נטמא באותה שעה אינו סותר. זה הכלל: נודע לו לפני הדבר המעכבו סותר, לאחר הדבר המעכבו אינו סותר אלא בטומאה ידועה. כי כך נתקבלה ההלכה מסיני.

יח. אֵי זוֹ הִיא טֻמְאַת הַתְּהוֹם? כֹּל שֶׁאֵין אָדָם מַכִּירָהּ אֲפִלּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם[91]. וְלֹא אָמְרוּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם אֶלָּא לְמֵת בִּלְבַד[92]; אֲבָל הָרוּג - לֹא, שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ בּוֹ זֶה שֶׁהֲרָגוֹ[93].

91) כתהום הזו שהיא עמוקה ונעלמה מאיתנו עד אין שיעור. 92) שנמצא טמון בקרקע, ואפשר שאף אחד לא הרגיש במותו, או שנפל לקבר ומת. ואין אחד יודע. 93) הרוצח. וכל שהכיר בה אחד, הרי זו טומאה ידועה. וכתב הרדב"ז: צריך שיהא ניכר, שהוא הרוג בידי אדם, אבל אם היה הרוג מיד חיה רעה או שהכישו נחש ומת, הרי לא הכיר בו אדם, והרי זו טומאת התהום.

יט. נִמְצָא הַמֵּת גָּלוּי[94] - אֵין זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם[95]. נִמְצָא מֻשְׁקָע בְּקַרְקָעוֹת מְעָרָה וְהַמַּיִם עַל גַּבָּיו[96] - הֲרֵי זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם, שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה[97]. הָיָה טָמוּן בְּתֵבֵן אוֹ בִּצְרוֹרוֹת[98] - הֲרֵי זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם; בְּמַיִם, בַּאֲפֵלָה וּבִנְקִיקֵי הַסְּלָעִים[99] - אֵינָהּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם[100].

94) כגון שהיה הנזיר במערה, ונמצא מת צף על פי המערה,

ספק נטמא בו, ספק לא נטמא, כגון שהייתה המערה פתוחה מלמעלה ואינו מאהיל עליה. 95) הואיל ונמצא במקום, שאפשר שיראוהו בני אדם. 96) וירד הנזיר לטבול שם מטומאה אחרת, שאינה טומאת מת. 97) אף על פי שבוודאי נטמא, לא הייתה הטומאה ידועה לשום אדם. 98) אפשר שלא הכיר בו אדם מעולם, שהרי תבן יכול להתגלגל עליו על ידי רוח, וצרורות עשויים להתגלגל ממקום למקום. 99) סדקים, חגוים. 100) הואיל והם חלולים יכול אדם להציץ בהם ואינה מכוסה, שאפשר שאדם הסתכל והכיר בו.

1 **כ. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְיָרַד וְטָבַל[101] בִּמְעָרָה, וְהֵבִיא**
2 **קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וּמָנָה נְזִירוּת וְגִלַּח תִּגְלַחַת טָהֳרָה,**
3 **וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁמֵּת הָיָה מֻשְׁקָע בְּקַרְקְעוֹת הַמְּעָרָה**
4 **כְּשֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ**
5 **יְדוּעָה - סָתַר הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁהֶחְזַק לְטֻמְאָה[102], וְחֶזְקַת**
6 **הַטָּמֵא טָמֵא עַד שֶׁיִּטְהַר וַדַּאי[103]. יָרַד לְהָקֵר[104] - הֲרֵי**
7 **זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּגְעַ[105]. נִמְצָא הַמֵּת צָף עַל פְּנֵי**
8 **הַמַּיִם[106] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָמֵא[107]; שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁנִּגְעַ**
9 **בָּזֶה שֶׁהוּא צָף[108].**

101) ביום השביעי לטומאתו. 102) כשירד למערה היה טמא וודאי. 103) ולא אמרו טומאת התהום טהורה בנזיר, אלא כשהיה הנזיר בחזקת טהור. 104) שלא היה טמא למת כלל אלא ירד להצטנן מחומו. 105) ואם נודע שנגע, הרי זה טמא מת, אלא שאינו סותר ימי נזירותו הואיל ונודע לו לאחר שנזרק אחד מן הדמים, וטומאת התהום היא. 106) וספק נטמא בו ספק לא נטמא. 107) שספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא ואפילו ירד להקר הרי זה טמא. ואין זו טומאת התהום, שהרי נמצאה במקום שאפשר שיראוה בני אדם, והואיל ו"טומאה ידועה" היא, אפילו נודע לו לאחר זריקת הדמים, סתר הכול. 108) שספק טומאה צפה על פני המים טהורה לעניין שרץ. ובהלכות אבות הטומאות פרק י"ד, הלכה ג' כותב רבינו: "ולא אמרו ספק טומאה צפה טהור אלא לשרץ בלבד".

יום שישי ח' תמוז ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) טומאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן ואינו סותר את נזרו, נזיר שנצטרע אם ימי הסגרו עולים לו מן המנין, שהנזיר מיטמא למת מצוה ואינו שותה יין מצוה, שהנזיר מותר להתגלח תגלחת מצוה למרות שיש בו עשה ולא־תעשה.

10 **א. יֵשׁ טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן**
11 **וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹדְמִין[2], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא בָהֶן**
12 **טֻמְאַת שִׁבְעָה[3]. לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ: וְכִי יִטְמָא**
13 **לְנֶפֶשׁ, אֶלָּא: וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו - עַד שֶׁיִּטְמָא**
14 **מִטֻּמְאוֹת שֶׁהֵן מֵעַצְמוֹ שֶׁל מֵת[4], וְאַחַר כָּךְ[5] יָבִיא**
15 **קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וִיגַלַּח תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וְיִפְּלוּ כָּל**
16 **הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים.**

2) ראה לעיל פ"ו, הי"א. 3) שדינו להיות טמא על ידן שבעה ימים, וכמבואר להלן ה"ז. 4) כגון בשרו או עצמותיו, המנויות להלן ה"ב, ולא ארץ העמים, או גולל ודופק, או נוגע בכלים הנגועים במת, המנויות להלן ה"ד־ה. והשווה 'תוספות' נזיר נד. דיבור־המתחיל וכלים. 5) כלומר, רק אז.

17 **ב. וְאֵלּוּ טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן: עַל**
18 **הַנֵּפֶל, וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְקַשְּׁרוּ אֵבָרָיו בְּגִידִין[6]. וְעַל כְּזַיִת**
19 **מִבְּשַׂר הַמֵּת, וְעַל כְּזַיִת נֶצֶל[7]. וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב**
20 **מִנְיַן הָעֲצָמוֹת[8], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן רֹבַע הַקַּב[9].**
21 **וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב בִּנְיָנוֹ שֶׁל מֵת[10], וְאַף עַל פִּי**
22 **שֶׁאֵין בָּהֶן רֹבַע הַקַּב. וְעַל חֲצִי קַב עֲצָמוֹת[11], אַף עַל**
23 **פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב בִּנְיָנוֹ וְלֹא רֹב מִנְיָנוֹ. וְכָל**
24 **הָעֲצָמוֹת יִהְיוּ מִשֶּׁל מֵת אֶחָד, וְלֹא מִשְּׁנֵי מֵתִים[12].**
25 **וְעַל הַשִּׁדְרָה[13] הַבָּאָה מִמֵּת אֶחָד. וְעַל הַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁל**
26 **מֵת אֶחָד[14]. וְעַל אֵבֶר מִן הַמֵּת הַבָּא מִמֵּת אֶחָד[15], וְעַל**
27 **אֵבֶר מִן הַחַי מֵאָדָם אֶחָד, שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן בָּשָׂר שֶׁרָאוּי**
28 **לַעֲלוֹת בּוֹ אֲרוּכָה בַּחַי[16]. וְעַל חֲצִי לֹג[17] דָּם הַבָּא**
29 **מִמֵּת אֶחָד[18]. וְעַל מְלֹא חָפְנַיִם רְקַב הַמֵּת[19]. אֵי זֶהוּ**
30 **נֶצֶל? זֶה בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁנִּמּוֹחַ וְנַעֲשָׂה לֵחָה סְרוּחָה[20].**

6) שכל אבריו נוצרים, ועדיין אין עליו כזית בשר (נזיר נ.) וברש"י לחולין פט:. והשווה הל' טומאת מת פ"ב, ה"א: "שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם". 7) ליחה סרוחה היוצאת מבשר המת שנימוח. נצל - לשון הפרשה, כמו (בראשית לא, ט) "ויצל אלוקים את מקנה אביכם" (רש"י לנזיר נ.). 8) של אברי האדם, והם: קכ"ה איברים, שהם הרוב של רמ"ח איבריו. 9) אבל אם אין בהם רוב מנין העצמות, אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, כמבואר בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ט, ובכל זאת אין הנזיר מגלח עליהן עד שיהא בהן חצי קב, כמבואר להלן ה"ו. 10) כגון שתי שוקיים וירך אחת (נזיר נ.). 11) משנה נזיר מט: 12) אהלות פ"ב, מ"ו, וכחכמים. וראה נזיר נב. 13) מערכת חוליות העוברות לאורך הגב שבאדם. 14) משנה נזיר מט: "על השדרה ועל הגולגולת", אלא שבגמרא שם נב. נסתפקו אם כוונת המשנה לשדרה וגולגולת יחד, או כל אחת מהן מטמאה, ורבינו סובר, מכיון ששמאי אמר (שם עמ' ב) "עצם אחד מן השדרה או מן הגלגולת", הרי שאין צורך בשתיהן. ואע"פ שהגמרא שם דוחה: "שונה שמאי שמחמיר" - מכיון שאין אנו מוצאים שום מחלוקת מפורשת בזו, עלינו לומר, שזוהי דיעה מוסכמת על הכל (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס, בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ח). וכתב רבינו בפירושו למשנה, אהלות פ"ב, מ"א, שדרה וגולגולת אע"פ שאין בהן בשר מטמאות באהל, לפי שצורת אדם ניכרת בהן, ככתוב: "בעצם אדם" עצם שניכר בו, שהוא של אדם. 15) ולא משני מתים, כגון הזרוע או השוק, שיש בה שתי עצמות, והאחת ממת אחד, והאחת ממת שני, ונקראות אבר אחד (רש"י נזיר נב.). 16) כל שאילו היה האבר מחובר באדם חי, היה יכול לעלות ארוכה (=רפואה) ע"י אותו בשר, והוא

פחות מכזית (משנה נזיר מט:). ובגמרא שם נג: דרשו: "בחלל חרב או במת" (במדבר יט, טז) - אבר שהבדילתו החרב מן החי, הרי הוא כמת. 17) שתי רביעיות, ואע"פ שגם רביעית אחת מטמאה באהל, הלכה למשה מסיני, שאין הנזיר מגלח אלא על חצי לוג (שם מט: ובתוספות). 18) שם נב. וכחכמים. 19) גופו של מת, שכלה לחותו ונעשה כמין עפר, משנה שם מט: "תרווד (=כף) רקב" ובגמרא שם נ: אמר רבי יוחנן, מלוא חפניו. 20) נזיר נ., ובהל' טומאת מת פ"ב, ה"א כותב רבינו: "והוא שתקרוש אותה הליחה, שאם קרשה בידוע שהיא מבשרו, ואם לא קרשה אינה מטמאה, שמא כיחו וניעו (רוק הפה וליחת הגרון) הוא" וזה ע"פ הגמרא בנזיר שם.

1 **ג. וְאֵין רִקַּב הַמֵּת מְטַמֵּא עַד שֶׁיִּקָּבֵר עָרֹם בְּאָרוֹן שֶׁל**
2 **שַׁיִשׁ[21], וְיִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁלֵם[22]. חָסֵר מִמֶּנּוּ אֵבֶר, אוֹ**
3 **שֶׁנִּקְבַּר בִּכְסוּתוֹ[23] אוֹ בְּאָרוֹן שֶׁל עֵץ[24] אוֹ בְּשֶׁל**
4 **מַתֶּכֶת[25] - אֵין לוֹ רָקָב. וְלֹא אָמְרוּ רָקָב אֶלָּא לְמֵת**
5 **בִּלְבַד, לְהוֹצִיא הָרוּג, שֶׁהֲרֵי חָסֵר דָּמוֹ[26].**

21) שאינו נשחק ואינו נרקב, וכל הרקב הוא מגופו של מת בלבד (נזיר נא.). 22) שם עמ' ב. 23) לפי שכסותו נרקבת עמו, נעשית לו תערובת. והלכה למשה מסיני, שאין רקב המת מטמא, אלא הבא מן המת עצמו בלא כל תערובת (שם עמ' א). 24) כנ"ל. 25) שדרכה להעלות חלודה, ותתערב עם המת (הל' טומאת מת ג, ד). ומתוך שאמרו שם נא. "בארון של שיש", למד רבינו למעט של מתכת, ובהל' טומאת מת שם, כותב רבינו: "בארון של שיש או של זכוכית וכיוצא בהן". 26) נדה כז: וכבר נתבאר, שלא אמרו רקב אלא למת שלם.

6 **ד. קָבְרוּ שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד[27], אוֹ שֶׁגָּזְזוּ שְׂעָרוֹ אוֹ**
7 **צִפָּרְנָיו וּקְבָרוּם עִמּוֹ[28], אוֹ אִשָּׁה עֲבָרָה שֶׁמֵּתָה**
8 **וְנִקְבְּרָה וְעֻבָּרָהּ בְּמֵעֶיהָ - אֵין הָרָקָב שֶׁלָּהֶם מְטַמֵּא[29].**
9 **וְכֵן אִם טָחַן הַמֵּת עַד שֶׁנַּעֲשָׂה רָקָב - אֵינוֹ מְטַמֵּא[30],**
10 **עַד שֶׁיַּרְקִיב מֵאֵלָיו. טָחַן אֶת הַמֵּת וְהִנִּיחַ עֲפָרוֹ עַד**
11 **שֶׁהִרְקִיב כֻּלּוֹ[31], אוֹ [שֶׁהִרְקִיב] מִקְצָתוֹ כְּשֶׁהוּא חַי**
12 **וּמֵת וְהִרְקִיב הַכֹּל - הֲרֵי זֶה סָפֵק[32]; וְאִם נִטְמָא לְרָקָב**
13 **זֶה - הֲרֵי זֶה סָפֵק טָמֵא[33]. וְכֵן אִם נִטְמָא בְּרֹבַע[34]**
14 **עֲצָמוֹת הַבָּאִין מֵהַשִּׁדְרָה אוֹ מִן הַגֻּלְגֹּלֶת בְּאָהֳלָן[35] -**
15 **הֲרֵי זֶה סָפֵק טָמֵא[36].**

27) "נעשו גלגלים (=תערובת) זה לזה" (נזיר נא.). 28) הרי זה כמי שנקבר בכסותו, שרקבונם נעשה לו תערובת, ואין לו תורת רקב (שם). 29) בעיה שם, שנפשטה בדרך אם תמצא לומר, כיון שסוף העובר לצאת (אילו היתה חיה) הרי הוא כגוף פרוש ונבדל. וכבר נתבאר, שרקב שני מתים אינו מטמא. וכדאי להעיר, שבגמרא שם אמרו: שני מתים שנקברו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, והרקיבו ועמדו על מלוא תרווד רקב, רקבם טמא (אף־על־פי שלא נשאר מכל אחד אלא חצי תרווד, כיון שכל אחד נקבר יחידי, יש להם דין רקב - תוספות שם), וזהו שהדגיש רבינו כאן: קברו שני מתים כאחד, שדווקא באופן זה אין הרקב מטמא. 30) שם עמ' ב. אין זה רקב אלא עפר טחינתו. 31) ספק, שמא צריך שירקב כברייתו, כמו שהיה ללא כל שינוי. 32) שם. ספק, אם מה שהרקיב כשהוא חי יש לו תורת רקב. או נאמר, הואיל והוא מת לפנינו, הרי זה כהרקיב כולו כשהוא מת. 33) ולא יכול להביא קרבן על טומאתו, כי שמא טהור הוא, ואסור לו להכניס חולין לעזרה. 34) רובע הקב, והקב ארבעה לוגין. 35) שהאהיל הנזיר עליהן, או שהיה הנזיר והן באהל אחד, כמבואר בסמוך ה"ה. 36) שם נב: כי אע"פ שבדרך כלל אין הנזיר מגלח, אלא על חצי קב עצמות - בשדרה וגולגולת, הואיל והן חמורות, שמטמאות כמו שהן, ראה לעיל ה"ב, אולי גם רובע עצמות מהן הנזיר מגלח עליהן. וכל זה לענין טומאת אהל, אבל לענין מגען ומשאן, אפילו על עצם כשעורה, הרי הוא מגלח, כמבואר בסמוך ה"ו. וראוי להעיר, שבגמרא שם נא. נשארו עוד הרבה בעיות בענינים אלו בתיקו, ורבינו השמיטן, מפני שאינן מצויות, ונדירות מאד (רדב"ז). וב"לחם משנה" הקשה למה לא הזכיר רבינו, שאין רקב אלא הבא מן הבשר ומן הגידים ומן העצמות, כמבואר בנזיר נא.? אבל רבינו כבר הזכיר (לעיל ה"ד) "ויהיה כולו שלם", וממילא יש בו בשר וגידים ועצמות (מרכבת־המשנה).

16 **ה. כָּל אֵלּוּ הַשְּׁתִּים עֶשְׂרֵה טֻמְאוֹת שֶׁמָּנִינוּ[37], אִם נָגַע**
17 **נָזִיר בְּאַחַת מֵהֶן אוֹ נְשָׂאָהּ, אוֹ הֶאֱהִיל[38] הַנָּזִיר עָלֶיהָ**
18 **אוֹ הֶאֱהִיל[39] הַטֻּמְאָה עַל הַנָּזִיר[40], אוֹ הָיָה הַנָּזִיר**
19 **וְאַחַת מִטֻּמְאוֹת אֵלּוּ בְּאֹהֶל אֶחָד[41] - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ**
20 **תְּגַלֻּחַת טֻמְאָה, וּמֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה, וְסוֹתֵר אֶת**
21 **הַכֹּל[42]. חוּץ מִן הָרָקָב, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע; שֶׁאִי**
22 **אֶפְשָׁר שֶׁיִּגַּע בְּכֻלּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ גּוּף אֶחָד[43]. אֲבָל אִם**
23 **נְשָׂאוֹ אוֹ נִטְמָא בְּאָהֳלוֹ - מְגַלֵּחַ.**

37) למעלה ה"ב. 38) סיכך בגופו עליה. 39) בדפ' רומי, וכן בכת"י התימנים: האהילה. 40) שהטומאה סיככה על הנזיר, כגון שהוא עמד תחתיה. 41) והגג מאהיל על שניהם. 42) משנה נזיר מט: 43) גוש אחד, וכן שנינו באהלות פ"ב, מ"ב "מלוא תרווד רקב שגבלו במים, אינו חיבור לטומאה". וכתב רבינו בפירושו שם: "לפי שחלקיו נבדלים קצתם מקצתם, והלישה לא תשימהו גוף אחד, כמו שאמרו (שבת יח.): אפר לאו בר גיבול הוא".

24 **ו. וְכֵן נָזִיר שֶׁנָּגַע בְּעֶצֶם הַמֵּת, אֲפִלּוּ עֶצֶם כִּשְׂעוֹרָה,**
25 **אוֹ נְשָׂאוֹ - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ עָלָיו, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת**
26 **טֻמְאָה, וְסוֹתֵר אֶת הַקּוֹדְמִים[44]. וְאֵין עֶצֶם כִּשְׂעוֹרָה**
27 **מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[45]. אֲבָל נִטְמָא בְּאַחַת מִשְּׁנֵים עָשָׂר**
28 **דְּבָרִים הַלָּלוּ[46]: בְּגוּשׁ אֶרֶץ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
29 **וּמַזָּלוֹת[47], אוֹ בְּשֶׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ קֶבֶר בְּתוֹכָהּ[48], שֶׁהֵן**
30 **מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[49]; אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל עָלָיו וְעַל[50]**
31 **הַשָּׁרִיגִים[51] הַיּוֹצְאִים מִן הָאִילָנוֹת[52], אוֹ הַפְּרָעוֹת**
32 **הַיּוֹצְאוֹת מִן הַגָּדֵר[53], אוֹ מִטָּה אוֹ גָּמָל[54] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ;**
33 **אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאֹהֶל רֹבַע עֲצָמוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב**
34 **בִּנְיָן[55] וְלֹא רֹב מִנְיָן; אוֹ שֶׁנִּטְמָא בִּרְבִיעִית דָּם מִן**

הַמֵּת, שֶׁהִיא מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[56]; אוֹ שֶׁנִּטְמָא בַּגּוֹלֵל[57] אוֹ בַּדּוֹפֵק[58], שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל[59]; אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאֵבֶר מִן הַחַי אוֹ בְּאֵבֶר מִן הַמֵּת שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן בָּשָׂר כָּרָאוּי[60] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר.

44) משנה נזיר מט:. 45) אהלות פ"ב, מ"ג, שנאמר (במדבר יט, יד) "אדם כי ימות באהל" צריך שיהיה היכר בעצם, שהיא של אדם. וכן כל עצם שאין עליון דמיון אנושי (הכוונה לשדרה וגולגולת שחסרו. תוספות יו"ט שם), וכן הכתוב אומר (שם טז) "או בעצם אדם" (רע"ב שם ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"א, מ"ח). ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים הנוסח: "ואין עצם אחד מטמא באהל", ובצדק, שהרי בהל' טומאת מת פ"ב, ה"י כותב רבינו: "היה עצם אחד אפילו יש בו רובע (=הקב) הרי זה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל" וראה נזיר נג. בדברי שמאי שם. 46) המנויים להלן. 47) ובדפוסים קדומים: ארץ העמים. וכל חוץ לארץ נקראת כך, וגזרו טומאה על עפר הבא מחוץ לארץ, שיהא מטמא במגע ובמשא. וכתב רבינו בפירושו למשנה (אהלות פ"ב, מ"ג) "שהם להתרשלותם עם המתים, וקוברים אותם בכל מקום, שפטנו על ארצותם בזאת הטומאה - וזה בגזירה מדרבנן... לפי שאנו נאמר שיהיה בכל חלק מעפרה עצם כשעורה". 48) ונשברו עצמות המת ונידושו בכל השדה עד מאה אמה. 49) משנה שם, וכן בנזיר נד. 50) טעות סופר יש כאן, וצ"ל: "כשהאהילו עליו ועל כזית מן המת שריגים היוצאים" וכו', וכן בהל' טומאת מת פי"ט, ה"ו (מעשה רב, לרבי בצלאל הכהן מוילנה). 51) ענפים. 52) שהענפים רחוקים זה מזה, ואין בכל אחד מהם שיעור טפח להביא את הטומאה על ידו, ומן התורה טהור הוא, שאין זה אהל. וחכמים גזרו טומאה בהולך תחתיהם (נזיר נד: ובתוספות שם, וכן רבינו בהל' טומאת מת פי"ג, ה"ב). 53) אבנים או עצים בולטים ממנו. פרעות - לשון גדל פרע (רע"ב לאהלות פ"ח, מ"ב) וגם אלה אינם מביאים הטומאה, מפני שאין ברחבם טפח (תוספות יו"ט לאהלות שם, וראה בנדה נז. וסח:). 54) שתחת המיטה או הגמל, יש כזית מן המת והנזיר עמו (תוספתא אהלות פ"ט, מ"א) ואין כריסו של הגמל נידון כאהל, שאינו עשוי להגן, וכדברי רבינו בהל' טומאת מת פי"ט, ה"ו "שכל אלו ההלכות האמורות בטומאת אהלים הנעשים מן האדם או מן הבהמה או מן הכלים הכל מדברי סופרים... ולפיכך אין הנזיר מגלח עליהם". ובירושלמי נזיר פ"ז, ה"ג מונה מיטה וגמל בין אלה, שאינם נעשים אהל ואין הנזיר מגלח עליהם, וראה סוכה כא. "אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל". 55) ראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות ט. 56) אבל אין הנזיר מגלח עליה, הלכה למשה מסיני (משנה בנזיר נד. ובתוספות שם מט: דיבור־המתחיל ועל חצי לוג). 57) כיסוי ארון המת. 58) צדי הארון, שהכיסוי דופק עליו. 59) אהלות פ"ב, מ"ד, שנאמר: וכל אשר יגע על פני השדה - לרבות גולל ודופק, אשר יגע - משום מגע הוא מטמא ולא משום משא (רע"ב שם). וכתב רבינו שם: ויקראו צדי הקבר "דופקים" להיותם דוחקים המת (לשון "ודפקום יום אחד", בראשית לג, יג) ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר. 60) כדי להעלות ארוכה (נזיר נג:) כרבי יוחנן. ועל־כרחך שאין בו עצם כשעורה, שאם יש בו עצם כשעורה הרי הנזיר מגלח לפחות על מגעו ועל משאו (תוספות שם). וראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות יד.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁבְּכָל אֵלּוּ הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה וּמַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה וְלֹא מֵבִיא קָרְבָּנוֹת וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוּדְמִין. אֲבָל כָּל יְמֵי הַטֻּמְאָה אֵין עוֹלִין לוֹ מִמְּנָיַן יְמֵי נְזִירוּתוֹ[61].

61) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד", הרי שימי טומאתו לא עלו לו למנין.

ח. נָגַע בְּאֹהֶל הַמֵּת[62] אוֹ בַּכֵּלִים הַנּוֹגְעִים בַּמֵּת[63] - אֵינוֹ מַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי[64]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁדִּין זֶה מְיֻחָד בְּנָזִיר; אֲבָל כָּל אָדָם שֶׁנִּטְמָא בִּכְלִי[65] טֻמְאַת שִׁבְעָה - יַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת[66]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה שֶׁאֵינוֹ[67] מַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי אִם נָגַע בְּכֵלִים, כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ לוֹ יְמֵי טֻמְאָתוֹ בַּכֵּלִים מִמְּנָיַן יְמֵי נְזִירוּתוֹ[68].

62) שם נד. "ואהל", ומפרש רבינו שם: שנגע באהל המת. 63) שהם מטמאים כמת עצמו, והנוגע בהם טמא טומאת שבעה, שנאמר (במדבר יט, טז) "בחלל חרב או במת", חרב הרי זה כחלל (נזיר נג:). וכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ה, ה"ג: "מפי השמועה למדו, שהחרב כמת, והוא־הדין לשאר כלים בין כלי מתכות, בין כלי שטף ובגדים, הרי הוא אומר (שם לא, יט) "כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו ביום השלישי וביום השביעי" וכי תעלה על דעתך, שזה ירה חץ והרג, או זרק אבן והרג, נטמא שבעת ימים? אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה, מפני שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו, שהרי נגע הכלי במת". 64) אבל הוא טמא שבעה ימים. 65) שנגעו במת. 66) פ"ה, ה"ג. ולדעת הראב"ד שם, אין זה אלא בכלי מתכות או בחיבורין ואפילו בשאר כלים. חיבורים - שנגע האדם בכלים, בשעה שהכלים היו מחוברים למת. 67) בדפוסים קדומים: שזה שאינו. 68) שאילו היה צריך הזאה, לא היו ימי טומאתו עולים לו למנין נזירותו. והמקור לדברי רבינו, שאין הנזיר מזה על כלים שנגעו במת, הוא לשון סוגיית הש"ס בנזיר נד: שהתפלאו שם, כלים הנוגעים במת, הנוגע בהם בר הזאה הוא? ועל־כרחך שזה דין מיוחד בנזיר, כי בשאר כל אדם, ודאי שטעון הזאה, וכשיטת רבינו בהל' טומאת מת כנ"ל. והראב"ד סובר, שאין משם ראיה, כי המשנה עוסקת בכלי עץ ושלא בחיבורין, וכשנגעו במת אינם כמת, אלא אב הטומאה בלבד, והנוגע בהם אינו טמא שבעה ואינו טעון הזאה, בין נזיר בין שאר כל אדם, ולפיכך מתפלאה הגמרא שם: "כלים בני הזאה הם?" (לחם־משנה).

ט. נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְהֶחְלַט[69] - כָּל יְמֵי חֲלוּטוֹ[70] וְשִׁבְעַת יְמֵי סְפִירוֹ שֶׁסּוֹפֵר אַחַר שֶׁיִּטְהַר לְצָרַעְתּוֹ[71] בֵּין תִּגְלַחַת רִאשׁוֹנָה[72] לִשְׁנִיָּה[73] אֵין עוֹלִין לוֹ מִימֵי נְזִירוּתוֹ[74]. אֲבָל יְמֵי הֶסְגֵּר[75] - עוֹלִין לוֹ[76]. וְכֵן אִם זָב

16 17 18 19

בְּשָׂרוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - כָּל יְמֵי זִיבָתָן[77] עוֹלִין לָהֵן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין[78]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא[79].

69) שנגמר דינו שהוא טמא, "וטמאו הכהן" (ויקרא יג, יא) מתרגם יונתן "ויחלטיניה כהנא". 70) שהוא טמא בהחלט. 71) כשנרפא נגע הצרעת. 72) שהיא ביום טהרתו, שנאמר בו (ויקרא יד, ח) "וגלח את כל שערו". 73) שהיא ביום השביעי לטהרתו, ככתוב שם ט. 74) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד". משמע מזה, שימי חלוטו וספרו אינם מן המנין, אבל אינם סותרים את הקודמים. ולאחר שהשלים ימי ספרו, משלים נזירותו על מנין הימים, שמנה קודם טומאתו (שם). 75) בתחילה כשהכהן ראה את הנגע, ועדיין לא החליט לטמאו מסגירו לשבעת ימים, לראות אם יפשה הנגע, ככתוב שם יג, ד־ח. 76) למנין נזירותו (משנה שם). ובגמרא שם נו: אמרו - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז, ה"ג. 77) שהם טמאים, ככתוב שם טו, ב, כה. 78) הואיל ואינם טעונים תגלחת. וכנ"ל. 79) משנה שם נד: "באמת אמרו, ימי הזב והזבה וכו'". וכל "באמת אמרו" - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז ה"ג.

י. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נִטְמָא הַנָּזִיר בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[80] - שֶׁיְּמֵי טֻמְאָתוֹ עוֹלִין לוֹ, וְאֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם[81]. נִטְמָא בְּמֵת בְּתוֹךְ יְמֵי צָרַעְתּוֹ[82] - סוֹתֵר אֶת כָּל הַקּוֹדְמִין, שֶׁהֲרֵי בִּנְזִירוּתוֹ עוֹמֵד[83] וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא[84].

80) כגון נבילה או שרץ. שהן קלות מטומאת זיבה, ואין טומאתו שבעה ימים אלא טומאת ערב בלבד. 81) שאין איסור לנזיר להטמא אלא למת בלבד, כמו שאמרו (נזיר מג.) "לא יטמא להם במותם (במדבר ו, ז) - במותם אינו מיטמא, אבל מיטמא בנגיעתם ובזיבתם", והשווה הל' טומאת אוכלין פט"ז, ה"ט. 82) היה נזיר ונצטרע, ובימי צרעתו נטמא למת. 83) שכשיתרפא מצרעתו, עליו להשלים נזירותו על הימים שמנה מקודם, כמבואר לעיל ה"ט ובביאורנו אות עב. 84) לצרעתו, לא היה סותר את הקודמים בגלל צרעתו בלבד, נזיר יד: כרבי יוחנן, אבל ריש לקיש אומר שם: "אינו סותר (=את הקודמים), צרעת לחוד ונזירות לחוד", הואיל ואין ימי צרעתו עולים לו למנין נזירותו, דינו משונה מסתם נזיר, ואין טומאתו במת סותרת כלום. וראה לקמן פ"י, הי"ב־יג.

יא. הַנָּזִיר מֵתָר בְּטֻמְאַת מֵת מִצְוָה[85] וּבְתִגְלַחַת מִצְוָה[86], וְאָסוּר בְּיֵין הַמִּצְוָה כְּיֵין הָרְשׁוּת. כֵּיצַד? מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיִּשְׁתֶּה הַיּוֹם יַיִן, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה עָלָיו לִשְׁתּוֹת[87], וְאַחַר כָּךְ נָדַר בְּנָזִיר - חָלָה נְזִירוּת עַל הַשְּׁבוּעָה וְאָסוּר בְּיֵין[88]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא אָסוּר בְּיֵין קִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[89].

85) מבואר להלן הי"ב. 86) מבואר להלן הט"ו. 87) מחמת שבועתו. 88) נזיר ד. שנאמר (שם, ג) "מיין ושכר יזיר", והוא מיותר, שהלא נאמר מכל אשר יעשה מגפן היין - לרבות יין מצוה כיין הרשות, וכפירוש התוספות שם, וכן שם מד. 89) שאע"פ שאמרו (פסחים קו.) "זכור את יום השבת לקדשו - זכרהו על היין" - אין זה אלא אסמכתא בלבד, שקידוש היום כשלעצמו הוא מן התורה, והיין אינו אלא מדברי חכמים (תוספות נזיר ד. דיבור־המתחיל מאי היא, וכן בפסחים שם) והשווה הל' שבת פרק כט ה"א, ה"ו.

יב. וְכֵיצַד הוּא מֵתָר בְּטֻמְאַת מֵת מִצְוָה? הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בְּמֵת שֶׁאֵין שָׁם מִי שֶׁיִּקְבְּרֵנוּ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא[90] לוֹ וְקוֹבְרוֹ. וּדְבָרִים אֵלּוּ דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן[91].

90) מותר לו להטמא, אבל בכל זאת הוא סותר נזירותו ומביא קרבן טומאה (קרית ספר). 91) משנה בנזיר מז., ובגמרא שם מח. דרשו: לאביו ולאמו... לא יטמא (במדבר ו, ז) מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר (שם ו) "על נפש מת לא יבוא" - אלא לאביו ולאמו אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה, וזהו מה שכתב רבינו: "דברי קבלה", כלומר, שכך בא מדרש זה בקבלה, כדברי רבינו בפירושו שם פ"ו, מ"ה, וראה בתוספות־יו"ט שם.

יג. נָזִיר וְכֹהֵן שֶׁפָּגְעוּ בְּמֵת מִצְוָה - יִטַּמָּא נָזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סוֹתֵר הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים וּמֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה, וְאַל יִטַּמָּא כֹּהֵן. שֶׁזֶּה[92] קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת שָׁעָה[93], וַאֲפִלּוּ הָיָה נְזִיר עוֹלָם[94], וְהַכֹּהֵן קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם[95].

92) הנזיר. 93) למשך ימי נזירותו בלבד. 94) שאמר: הריני נזיר לעולם (ראה לעיל פ"ג, הי"א), בכל זאת סתם נזירות אינה אלא שלשים יום (תוספות לנזיר מז.). ולדעת ה"לחם משנה" כוונת רבינו, שהנזיר, נזר בחייו אחרי שנולד, ואין קדושתו קדושת עולם - בעוד שהכהן קדושתו מיום שנולד. 95) משעה שנולד ועד יום מותו (משנה בנזיר מז.). ועוד הבדל יש ביניהם, שהנזיר ישנו בשאלה, וקדושתו ניתרת ע"י שאלה לחכם (ראה לעיל פ"ב, ה"א) וקדושת כהן אינה בטלה עולמית (לחם־משנה).

יד. פָּגְעוּ בּוֹ שְׁנֵי נְזִירִים, אֶחָד נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְאֶחָד נָזִיר מֵאָה יוֹם - יִטַּמָּא נָזִיר שְׁלֹשִׁים[96]. הָיָה אֶחָד נָזִיר לִזְמַן קָצוּב[97] וְהַשֵּׁנִי נָזִיר עוֹלָם - יִטַּמָּא הַנָּזִיר לִזְמַן קָצוּב; שְׁנִזִּירוּת עוֹלָם קְדֻשָּׁתוֹ חֲמוּרָה מִזֶּה[98].

96) שקדושתו מועטת מקדושת נזיר מאה (ירושלמי נזיר פ"ז, סוף ה"א). 97) אפילו לאלף שנה (ראה לעיל פ"ג, הי"א). 98) ירושלמי שם, שנזיר עולם אם הכביד שערו, מיקל בתער בכל שנים־עשר חודש ומביא קרבנו, וזוהי קדושתו, בעוד שנזיר לזמן קצוב אינו מגלח עד סוף ימי נזרו, ואינו מביא איפוא שום קרבן טהרה תוך ימי קצבת נזירותו, ראה לעיל פ"ג, הי"ב. וגם סתם נזירות קצובה, אינה לכל ימי חייו, שלרוב היא לזמן קצר בלבד, ולפיכך קדושתה קלה מנזיר עולם (רדב"ז).

טו. וְכֵיצַד הוּא מֵתָר בְּתִגְלַחַת מִצְוָה? נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע,

1 וְנִרְפָּא מִצָּרַעְתּוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּת - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ כָּל
2 שְׂעָרוֹ. שֶׁהֲרֵי תִּגְלַחְתּוֹ[99] מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר
3 בַּמִּצֹרָע: וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ וְגוֹמֵר; וְכָל מָקוֹם
4 שֶׁאַתָּה מוֹצֵא מִצְוַת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה[100]: אִם יָכוֹל
5 לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם[101] - מוּטָב, וְאִם לָאו[102] - יָבוֹא
6 עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וְהַלּוֹא נָזִיר שֶׁגִּלַּח בִּימֵי
7 נִזְרוֹ עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: קָדֹשׁ יִהְיֶה
8 גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ[103], וּבְכָל מָקוֹם אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה
9 לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה[104], וְלָמָּה דּוֹחֶה עֲשֵׂה שֶׁל תִּגְלַחַת
10 הַנֶּגַע לְנִזְירוּת? מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נִטְמָא הַנָּזִיר בְּצָרַעַת,
11 וִימֵי חֲלוּטוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[105], וַהֲרֵי אֵינוֹ
12 קָדוֹשׁ[106] בָּהֶן, וּבָטֵל הָעֲשֵׂה מֵאֵלָיו, וְלֹא נִשְׁאַר אֶלָּא
13 לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא: תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ, וּלְפִיכָךְ
14 בָּא עֲשֵׂה שֶׁל תִּגְלַחַת הַצָּרַעַת וְדָחָה אוֹתוֹ[107].

99) לצרעתו. 100) שאחת היא בסתירה לשניה, כגון לעשות ציצית מחוטי צמר בטלית של פשתן, שהציצית מצות־עשה, והשעטנז הוא איסור לא־תעשה. 101) כגון חוטי צמר בטלית של צמר, הרי אפשר לו לקיים את שתיהן, וכן חוטי פשתן בטלית פשתן. 102) כגון שיש לו טלית פשתן, וחייב להטיל בה חוטי תכלת, שהם מצמר, תבוא מצות תכלת ותדחה איסור שעטנז (מנחות מ. וכן בהל' ציצית פ"ג, ה"ו), וגם כאן ה'עשה' של תגלחת מצורע דוחה את ה'לא־תעשה' של איסור גילוח הנזיר, שנאמר בו: "תער לא יעבור על ראשו" (נזיר נח.). 103) והרי זו מצות־עשה, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. 104) כגון יבמה אלמנה מן הנישואין, אסורה להתייבם לכהן גדול, שאין 'עשה' של מצות יבום דוחה 'לא־תעשה' (של אלמנה לכהן גדול) ו'עשה', שמוזהר על הבעולה, ככתוב: "והוא אשה בבתוליה יקח" (יבמות כא. ובהל' יבום פ"ו, הי"א). 105) לעיל ה"ט. 106) ראה לקמן פ"י ה"ב: "ששער נזיר שנצטרע, מותר בהנייה" הרי שאין בו כל קדושה. 107) ולדעת הראב"ד, אין זה עיקר הטעם, אלא מפני שהלאו וה'עשה' של נזיר קלים מאד, שנזירות ישנה בשאלה לחכם, והיא ניתרת, ולפיכך 'עשה' של תגלחת מצורע דוחה אותם, כמבואר ביבמות ה. ורבינו סובר, מאחר שבמסכת נזיר מא: ונח. מודגש בפירוש, שתגלחת מצורע דוחה 'לא־תעשה' שבנזיר, ולא הזכירו שם את ה'עשה' שבנזיר, אין אנו מניחים גמרא מפורשת במקומה, ונמשכים אחרי סוגיא ביבמות, שהיא שלא במקומה. וגם טעמו של הראב"ד, לא יספיק לתגלחת מצורע שהוא נזיר, נזירות שמשון, שאין לו שאלה, ראה לעיל פ"ג, הי"ד, ולפיכך טעמו של רבינו מקיף וכולל יותר (רדב"ז).

יום ש"ק ט' תמוז ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) תגלחת טהרה וסדר הבאת קרבנות הנזיר, דין נזיר ממורט, ותגלחת פסולה כיצד יעשה, תגלחת הבן על קרבנות אביו הנזיר, הריני נזיר ועלי לגלח נזיר ושמע חברו ואמר ואני ועלי לגלח נזיר, כיצד יעשו.

15 א. תִּגְלַחַת הַטָּהֲרָה כֵּיצַד הִיא? כְּשֶׁיִּגְמֹר הַנָּזִיר יְמֵי
16 נִזְירוּתוֹ[2] מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת: כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה, וְכַבְשָׂה
17 לְחַטָּאת, וְאַיִל לִשְׁלָמִים[3]. הֵבִיא שְׁלָשְׁתָּן וְלֹא פֵּרַשׁ[4]
18 - הָרְאוּיָה לְחַטָּאת[5] תִּקְרַב[6] חַטָּאת, וְהָרְאוּיָה
19 לִשְׁלָמִים[7] - שְׁלָמִים, וְהָרְאוּיָה לְעוֹלָה[8] - עוֹלָה.
20 וּמֵבִיא עִם אֵיל הַשְּׁלָמִים שִׁשָּׁה עֶשְׂרוֹנוֹת[9] וּשְׁנֵי
21 שְׁלִישֵׁי עִשָּׂרוֹן סֹלֶת. אוֹפֶה מֵהֶן עֶשְׂרִים חַלָּה[10]: עֶשֶׂר
22 חַלּוֹת מַצּוֹת[11], וַעֲשָׂרָה רְקִיקֵי[12] מַצּוֹת. וּמוֹשֵׁחַ
23 הָעֶשְׂרִים[13] בִּרְבִיעִית שֶׁמֶן. וְשִׁעוּר זֶה[14] הֲלָכָה לְמֹשֶׁה
24 מִסִּינַי[15]. וּמֵבִיא הָעֶשְׂרִים בִּכְלִי אֶחָד[16].

2) ראה לעיל פ"ד, ה"א. 3) ככתוב בתורה (במדבר ו, יד). וכתב הרמב"ן שם יא: "טעם החטאת . . . כי האיש הזה חוטא בנפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזור מקדושתו ועבודת ה', וראוי היה לו שיזיר לעולם ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלקיו . . . והנה הוא צריך כפרה בשובו להטמא בתאוות העולם". 4) איזו לחטאת ואיזו לעולה, אע"פ שכל הקרבנות צריך שיקראו להם הבעלים שם. 5) הכבשה. 6) בכת"י התימנים: תיקרב. 7) האיל. 8) הכבש, הואיל ואמר: הרי אלו לנזירותי, הרי זה כאילו קרא שם לכל אחד ואחד (משנה, נזיר מה., וברע"ב שם). ואע"פ שכבשה ראויה גם לשלמים, ככתוב בתורה (ויקרא ג, ו־ז) - בקרבנות נזיר, אין הכבשה ראויה אלא לחטאת ('תוספות יו"ט'). 9) העשרון - הוא עשירית האיפה (במדבר כח, ה), והאיפה שלש סאין, והסאה ששה קבים, כמבואר בהל' עירובין פ"א, הי"ג. נמצא, העשרון: שני קבים פחות חומש (הל' ביכורים פ"ו, הט"ו). 10) נמצאת כל חלה היא שלישית העשרון. 11) שהן בלולות בשמן כשעדיין הן סולת. 12) הרקיק אינו בלול בשמן אלא משוח בשמן אחר אפייתו (הל' מעשה הקרבנות פ"ט, הכ"א). 13) כל חלה כדינה, חלת מצה - בלולה בשמן, והרקיק - משוח, ככתוב בתורה (במדבר ו, טו). וכן בהל' מעשה הקרבנות שם, הכ"ג. וכנראה, שכאן סומך רבינו על מה שיכתוב בפרוטרוט בהל' מעשה הקרבנות ('מעשה רוקח'). ובמנחות עח, א - ששם המקור לדין חלות נזיר, אמרו: "ובשר זבח תודת שלמיו - לרבות שלמי נזיר לעשרת קבים ירושלמיות (נמצאו שתי חלות לקב), ולרביעית שמן". 14) של רביעית הלוג שמן. 15) מנחות פט, א. 16) בסל, ככתוב (במדבר ו, יז): "על סל המצות". ובהל' מעשה הקרבנות פ"ט הכ"ג, מסיים רבינו: "והכהן לוקח מהן (מהחלות) שתי חלות, אחת מכל מין".

25 ב. וְשׁוֹחֵט הַחַטָּאת תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָה, וְאַחַר
26 כָּךְ הַשְּׁלָמִים, וְאַחַר כָּךְ[17] מְגַלֵּחַ. וְאִם גִּלַּח אַחַר
27 שֶׁשָּׁחַט הַחַטָּאת אוֹ הָעוֹלָה - יָצָא[18]. וּמְכַשֵּׁל
28 הַשְּׁלָמִים אוֹ שׁוֹלְקָן[19]. וְלוֹקֵחַ מִן הָרֹטֶב שֶׁל זִבְחֵי
29 הַשְּׁלָמִים וְנוֹתֵן עַל הַשֵּׁעָר[20], וְאַחַר כָּךְ מַשְׁלִיכוֹ לָאֵשׁ

תַּחַת דּוּד הַשְּׁלָמִים. וְאִם הִשְׁלִיכוֹ תַּחַת הַחַטָּאת - יָצָא[21].

17) משנה, נזיר מה, א. וכרבי יהודה שם. וכן סדרן בתורה (במדבר ו, יד). ואחרי עשיית השלמים, כתבה תורה (שם, יח) "וגלח הנזיר". וראה ב'תוספות יו"ט' שם. 18) משנה, שם. 19) בישול מרובה, ובכל זאת אינם יוצאים מתורת בישול (משנה, שם עמ' ב, ו'תוספות' פסחים לט:). 20) נזיר מה, ב. שנאמר (במדבר ו, יח): "אשר תחת זבח השלמים - מזבחו (=מהרוטב) יהא תחתיו". 21) שם "זבח - לרבות את החטאת".

ג. וְהֵיכָן מְגַלֵּחַ שְׂעָרוֹ? בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים[22], בִּלְשִׁכַּת[23] הַנְּזִירִים שֶׁהָיְתָה שָׁם בְּקֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית, וְשָׁם מְבַשְּׁלִין אֶת שַׁלְמֵיהֶן וּמַשְׁלִיכִין שְׂעָרָן לָאֵשׁ[24]. וְאִם גִּלַּח בַּמְּדִינָה[25] - יָצָא[26]. וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמְּדִינָה וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמִּקְדָּשׁ - תַּחַת הַדּוּד הוּא מַשְׁלִיךְ שְׂעָרוֹ[27]. וְאֵינוֹ מְגַלֵּחַ עַד שֶׁיִּהְיֶה פֶּתַח הָעֲזָרָה פָּתוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד[28]. לֹא שֶׁיְּגַלֵּחַ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, שֶׁזֶּה בִּזְיוֹן מִקְדָּשׁ הוּא[29].

22) חצר בית המקדש, מקום מעמד לנשים, ונזכרת במשנה מדות פ"ב, מ"ה. 23) חדר. 24) משנה שם, וככתוב בתורה: "ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים". 25) בכל ערי ישראל לגבולותיה, כשיטת רבינו בפירושו למשנה (ראש השנה פ"ד, מ"א) שירושלים כולה נקראת מקדש; ומדינה - שאר העיירות שבכל ארץ ישראל. 26) משנה, נזיר מה, ב. והרע"ב שם מפרש: מדינה - ירושלים, ואע"פ שנאמר שם "וגלח הנזיר פתח אהל מועד" - אין זה אלא ללמד, שאינו מגלח עד שיהיה פתח אהל מועד פתוח, וכמבואר בסמוך. 27) משנה, שם. ובנוסח המשנה שבבבלי, כתוב: "ואם גילח במדינה, לא היה משלח תחת הדוד", אבל נוסח המשנה שב'ירושלמי' שם: "ואם גילח במדינה, היה משלח" וכו'. וראה לעיל פ"ו הי"ד, לענין תגלחת נזיר טמא. 28) הוא ההיכל, ורבינו כתב: פתח העזרה פתוח, וצריך עיון. 29) נזיר מה, א. ולפי זה, לא יגלח בלילה, שאז פתח העזרה סגור, וכן אמרו (זבחים נה:) "שלמים ששחטם קודם פתיחת דלתות ההיכל - פסולים, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד, בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול".

ד. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרוֹעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאַיִל, וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן הַסַּל, וְרָקִיק אֶחָד, וְנוֹתְנָן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר אוֹ הַנְּזִירָה וּמְנִיפָן[30]. וְאַחַר כָּךְ הֵתַּר הַנָּזִיר[31] לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים.

30) הכהן, ככתוב (במדבר ו, כ) "והניף אותם הכהן", וכמו שאמרו (קידושין לו:) "כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף". וכתב רבינו: "או הנזירה" כדברי המשנה (שם עמ' א) "והתנופות . . . נוהגות באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ולא כדברי רבי שמעון שזורי, האומר (נזיר מה.) אין נזירה מניפה, "שמא יתגרו בה פרחי כהונה". וראה פירוש המשנה לרבינו בקידושין שם: "ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן - שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה: איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמרו (קידושין שם) אתיא (= למד) כף כף מסוטה". 31) זה למצוה מן המובחר, אבל לעכב, ראה בסמוך ה"ה.

ה. נָזִיר מְמֹרָט[32] אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר[33]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר אוֹ שֶׁאֵין לוֹ כַּפַּיִם[34] - הֲרֵי זֶה מַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו וְיִשְׁתֶּה וְיִטַּמָּא[35]. וְאִם הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו וְלֹא גִּלַּח רֹאשׁוֹ - אֵין הַתִּגְלַחַת מְעַכֶּבֶת, אֶלָּא שׁוֹתֶה וּמִטַּמֵּא לָעֶרֶב[36]. שֶׁמִּשֶּׁיִּזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים[37] הֻתַּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן עַל כַּפָּיו וְלֹא הִנִּיף; שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ - לְמִצְוָה וְלֹא לְעַכֵּב[38].

32) שאין לו שערות בראשו, כגון שהוא קרח. 33) יומא סא, ב – וכבית־הלל. ואע"פ שבנזיר מו, ב - אמרו: "ובית הלל אומרים, צריך להעביר תער על ראשו" - כבר העירו ה'תוספות' ביומא שם, שזאת היא מהסוגיות ההפוכות, ופסק רבינו כהסוגיא ביומא, שכן המשנה בנגעים פי"ד מ"ט, שנויה כמותה. ואילו הסוגיה בנזיר, היא בסתירה לדברי המשנה בנגעים ('תוספות יו"ט' נגעים, שם). 34) ואינו ראוי להניף. 35) מותר לו להטמא למתים. 36) אחרי מלאת לו שלשים יום, כי ביום שלשים עצמו, אסור לו עדיין לשתות יין (רדב"ז). וה'אור שמח' מסביר את היתר טומאתו מבערב, ע"פ מה שנתבאר בנזיר יד, ב - נזיר שנטמא לאחר זריקת הדמים, ועדיין לא גילח, אין לו תקנה למצות גילוח, שלעולם לא יוכל להתגלח כמצוותו, שאינו יכול לסתור ולמנות נזירות אחרת ולהביא קרבן אחר ויתגלח, שהרי לאחר מלאת נטמא (ואינו סותר), ואין לו תקנה לגלח בטהרה אלא מגלח בטומאה (רש"י). ומעתה, אם הנזיר יטמא למתים ביום הבאת קרבנו לפני גילוחו, לא יוכל להתגלח עוד פתח אוהל מועד (בגלל טומאתו), וממילא אין לו תקנה עולמית, אבל אם לא גילח עד הערב, אזי ממילא מותר לו להטמא למתים, שבערב כבר נעלו דלתות ההיכל, וממילא אינו יכול להתגלח, ולמחר כבר עבר זמן אכילת שלמי נזיר, ולא יוכל לשלח שערו תחת הדוד כמצוותו, ולפיכך מותר לו להטמא לכתחילה, שבין כה כבר הפסיד את מצות הגילוח כתיקונה. 37) דמי הקרבנות. 38) נזיר מו, א. כדעת החכמים, שאין הגילוח מעכב. וכל־שכן התנופה, שהיא אחרי הגילוח (רדב"ז). וכן סתמה המשנה בנזיר כח, א: "נזרק עליה אחד מן הדמים, אינו יכול להפר". ואמרו בגמרא שם: משנתנו שלא כרבי אליעזר, הסובר תגלחת מעכבת וכו' (כסף־משנה).

ו. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתִּגְלַחַת מְעַכֶּבֶת[39] עָלָיו, מִצְוָה לְגַלֵּחַ[40] אֲפִלּוּ לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה. וְנָזִיר שֶׁגִּלַּח בְּלֹא תַעַר, אוֹ שֶׁגִּלַּח וְשִׁיֵּר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[41] וְלֹא קִיֵּם מִצְוַת גִּלּוּחַ. בֵּין נָזִיר טָהוֹר בֵּין נָזִיר טָמֵא[42].

39) בכ"י תימן, ורומי ר"מ: מעכבת. 40) נגעים פי"ד, מ"ד. וכן בנזיר מ, א. 41) שם, שנאמר (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו, עד מלאת הימים וגו' - התורה אמרה: אחר מלאת, לא תהא תגלחת אלא בתער". ובנוגע

לשיור שתי שערות, כתבו ה'תוספות' שם, שזוהי הלכה בנזיר. וב'תוספות יו"ט' לנגעים שם, מפרש, שסתם שיער אינו פחות משנים, - וכן אמרו ב'תורת כהנים' (תזריע פרק ב) "ושער בנגע הפך לבן, מיעוט שער שתי שערות" - וכל ששייר שתי שערות, עדיין שערו עליו ולא קיים מצות גילוח. 42) נזיר מב, א. שנאמר בו (במדבר ו, ט): ביום השביעי יגלחנו, שאין צריך לומר, שהרי כבר אמר הכתוב (שם): וגלח ראשו ביום טהרתו, אלא לומר לך, שיגלח כל ראשו, ואם שייר שתי שערות - לא עשה כלום.

1 **ז. גִּלַּח וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[43], וְצִמַּח רֹאשׁוֹ כֻּלּוֹ, וְחָזַר**
2 **וְגִלְּחוֹ עִם אוֹתָן שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת, אוֹ שֶׁגִּלַּח אַחַת[44]**
3 **וְנָשְׂרָה[45] אַחַת - הֲרֵי זֶה קַיֵּם מִצְוַת גִּלּוּחַ[46]. נָשְׂרָה אַחַת**
4 **וְגִלַּח אַחַת - אֵין כָּאן מִצְוַת גִּלּוּחַ[47].**

43) אבל אם לא גילח את הראש כולו אלא את שתי השערות בלבד, יתכן שלא עשה כלום, הואיל וכשגילחן נשאר ראשו מלא שיער, כמו שנסתפק בזה אביי, בנזיר שם. 44) משגילח ושייר שתי שערות, ועדיין לא צמחו לו שערות. 45) נפלה מאליה. 46) הואיל ובשעה שבא לגלח היו שתים, שהן שיעור גילוח. 47) שבשעה שעמד לגלחן, לא היו שתים, ואין גילוח בפחות משתי שערות (נזיר שם, וכן בבבא־קמא קה.) "אע"פ ששער אין כאן, מצות גילוח אין כאן".

5 **ח. גִּלַּח עַל הַשְּׁלָמִים[48] וְנִמְצָא פָּסוּל[49] - תִּגְלַחְתּוֹ**
6 **פְּסוּלָה[50], וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ[51]. גִּלַּח עַל הַחַטָּאת**
7 **וְנִמְצֵאת שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה לְשֵׁם חַטָּאת[52], וְאַחַר כָּךְ**
8 **הֵבִיא הַשְּׁלָמִים וְהָעוֹלָה וְהִקְרִיבָן כְּמִצְוָתָן - תִּגְלַחְתּוֹ**
9 **פְּסוּלָה וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ[53].**

48) אחרי עשיית השלמים בלבד. 49) כגון שנשפך הדם או שנטמא. 50) הואיל ועדיין לא נזרק אפילו אחד מן הקרבנות בהכשר, והרי זה כגילחוהו לסטים לאחר מלאת, וסותר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו, ה"א, ד. 51) הזבחים שיקריב אחר תגלחתו הפסולה, לא עלו לו לחובתו, הואיל ואינו ראוי עכשיו להתגלח עד שיעשה שלשים יום, והרי הוא כאילו הקריבם תוך מלאת ימי נזרו (משנה, נזיר מו: וב'תוספות' שם). 52) והרי היא פסולה, כמו ששנינו (זבחים פ"א, מ"א) "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמם כשרים . . . חוץ מן החטאת". 53) נזיר שם, וכמבואר לעיל אות נ.

10 **ט. גִּלַּח עַל הָעוֹלָה וְעַל הַשְּׁלָמִים וְנִשְׁחֲטוּ שֶׁלֹּא**
11 **לִשְׁמָן[54], וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא קָרְבָּנוֹת אֲחֵרוֹת לְהַקְרִיבָן**
12 **לִשְׁמָן - תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה[55] וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ[56].**

54) והרי הם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, נמצא שלא גילח על שלמי נזיר ועולתו, אלא על עולת נדבה או שלמי נדבה, שלא לשם חובתו. 55) שנזיר שגילח על שלמי נדבה - לא יצא, נמצא כאילו התגלח בתוך מלאת וסותר שלשים. 56) משנה שם, כחכמים. וכמבואר לעיל אות נ.

13 **י. גִּלַּח עַל שְׁלָשְׁתָּן[57] וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶם כָּשֵׁר -**
14 **תִּגְלַחְתּוֹ כְּשֵׁרָה[58], וְיָבִיא שְׁאָר הַזְּבָחִים[59] וְיִקְרְבוּ**
15 **כְּהִלְכָתָן[60].**

57) אחרי שהוקרבו כולם: החטאת והעולה והשלמים. 58) שכבר נתבאר לעיל ה"ה: "שמשיזרק עליו אחד מן הדמים - הותר". 59) תמורת אלה שנמצאו פסולים. 60) הואיל ותגלחתו כשרה, לא סתר כלום, ואין לו אלא להשלים הקרבת קרבנותיו בהכשר (משנה, שם).

16 **יא. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה - הֲרֵי הוּא**
17 **כְּמִי שֶׁנִּתְגַּלַּח בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּתוֹ, שֶׁהוּא סוֹתֵר**
18 **שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61]. וְנִמְצָא מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים**
19 **יוֹם אַחַר הַתִּגְלַחַת הַפְּסוּלָה, וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[62].**

61) לעיל פ"ו ה"א, שאין גידול שיער פחות משלשים יום. 62) ויגלח עליהם שנית תגלחת כשרה.

20 **יב. שַׁלְמֵי נָזִיר שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא כְּמִצְוָתָן[63] - כְּשֵׁרִים[64],**
21 **וְאֵין עוֹלִים לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם**
22 **אֶחָד[65], וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם[66] וְלֹא מַתָּנוֹת[67] וְלֹא זְרוֹעַ.**

63) כגון שלא לשמן, או שהביא איל בן שנה ומצוותו שיהיה בן שתי שנים (נזיר כד: וב'תוספות' שם). 64) הרי הם כשלמי נדבה. 65) כשלמי נזיר, בניגוד לשלמי נדבה, הנאכלים לשני ימים ולילה אחד. 66) חלות נזיר הבאות עם שלמי נזיר, כמבואר לעיל ה"א. 67) לכאורה, הכוונה לחזה ושוק הניתנים לכהן במתנה, אבל אלה ניתנות לכהן אף משלמי נדבה? ולפיכך הגיה ה'אורח מישור', הובאו דבריו ב'מרכבת המשנה', שצ"ל: אלא מתנות ולא זרוע, כלומר, הזרוע מן האיל הניתנת משלמי נזיר לכהן, אינה ניתנת משלמים אלה מאחר שלא הותר הנזיר בהם, והרי הם כשלמי נדבה, שאין לכהן בהם אלא מתנות חזה ושוק בלבד (נזיר, שם). וראה ב'תוספות' שם עמ' א ד"ה שלמים נמי. וה'אור שמח' מקיים את גירסת הספרים: "ולא מתנות", והכוונה לחזה ושוק, שאינם ניתנים תנופה על כפי הנזיר, ואשה נזירה אינה מניפה כלל, ראה לעיל אות כט, הואיל ואין הנזיר ניתר בהם, בניגוד לשלמי נזיר כשרים, שנותן הכהן אותם על ידי הנזיר ומניפם. כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"ט ה"ט, אבל זה ודאי שניתנים מתנה לכהן, כי אפילו שלמי נדבה חייבים בחזה ושוק. וכן לשון התוספתא "אין בהם נתינה על כפים".

23 **יג. שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת אֵלּוּ[68] וְהַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהֶם - הַכֹּל**
24 **מִן הַחֵלִּין[69], כִּשְׁאָר נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
25 **בִּמְקוֹמוֹ[70].**

68) המנויות לעיל ה"א. 69) ולא ממעות מעשר שני. 70) הל' מעשה הקרבנות פט"ז הט"ו, ש"כל המחוייב בקרבן, לא יביא קרבנו אלא מן החולין". ומקורו במנחות פ"ג. הוקשו כל הקרבנות לחטאת, מה חטאת נאמר בה (ויקרא טז, ו): "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו" - משלו ולא משל מעשר, אף כל דבר שבחובה - אינו בא אלא מן החולין, וראה במשנה, שם פב, א.

26 **יד. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלֵּחַ[71] מִמַּעוֹת**

מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[72].

71) קרבנות שעליו להביא לצרכי תגלחתו. 72) מכיון שאמר: הריני נזיר - נתחייב, שאמירתו לגבוה (להקדש) כמסירתו להדיוט, וכשחזר ואמר: על־מנת וכו' אינו יכול לשנות ולפטור עצמו ממעות מעשר שני (ביצה כ. וברש"י). ויתכן, שאם יאמר: על־מנת שאביא ממעות מעשר שני - הריני נזיר, הואיל והקדים תנאו להתחייבותו, יביא כפי תנאו ('תוספות' שם).

טו. הָאִישׁ שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר - יֵשׁ לוֹ לְהָבִיא קָרְבְּנוֹת אָבִיו[73] לְעַצְמוֹ וּמְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶם; וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל קָרְבְּנוֹת אָבִיהָ[74]. וְדָבָר זֶה[75] הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[76] הוּא. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לִקְנוֹת בָּהֶן קָרְבְּנוֹתָיו, וּמֵת וְהִנִּיחַ הַמָּעוֹת סְתוּמִין[77], וְאָמַר אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאָבִיא קָרְבְּנוֹתַי מִמָּעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אָבִי לְקָרְבְּנוֹתָיו - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מֵהֶן קָרְבְּנוֹתָיו. וְכֵן אִם הָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת סְתוּמִין, וּמֵת הָאָב, וְאָמַר הַבֵּן אַחַר מוֹת אָבִיו: הֲרֵינִי מְגַלֵּחַ עַל מָעוֹת אָבִי[78] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מֵהֶן[79]. אֲבָל אִם לֹא אָמַר[80] - יִפְּלוּ הַמָּעוֹת לִנְדָבָה[81]. מֵת הָאָב וְהִנִּיחַ בָּנִים רַבִּים[82] - חוֹלְקִים הַמָּעוֹת הַסְּתוּמִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא יֵרֵשָׁה לָהֶן, וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְגַלֵּחַ עַל חֶלְקוֹ[83], וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהֶן פִּי שְׁנַיִם[84].

73) שנדר אביו לנזירותו הוא. 74) אפילו כשאין בנים, והיא היורשת היחידה. 75) שהבן מגלח, ואין הבת מגלחת. 76) כך מסורת היא בידינו (נזיר ל. וברש"י). 77) שלא פירש ואמר: הרי אלו לחובתי, ראה לקמן פ"ט ה"ד. ואם פירש, דינו מבואר שם ה"ג. 78) אע"פ שבשעה שנזר לא היה בדעתו להביא משל אביו, שהרי נזר בחיי האב. 79) נזיר ל, ב. וכגירסת ה'תוספות' שם דיבור־המתחיל: תא שמע. 80) הבן, שהוא רוצה לגלח על מעות אביו. 81) לקופות שבמקדש, שמשליכים בהן שאר מעות נדבה, לקנות מהן קרבנות ציבור, והם עולות נדבה (משנה, מעילה יא. ורע"ב לנזיר פ"ד, מ"ד). 82) וכולם נדרו בנזירות בחייו, או לאחר מותו. 83) והיתר ישלימו מכיסיהם. 84) כשאר הירושות, שנוטל בהן חלק כפול (נזיר ל:), בעיה שנפשטה שם בדרך: "אם־תמצי־לומר".

טז. בֵּין שֶׁהָיָה הָאָב נְזִיר עוֹלָם וְהַבֵּן נָזִיר זְמַן קָצוּב, בֵּין שֶׁהָיָה הָאָב נָזִיר זְמַן קָצוּב וְהַבֵּן נָזִיר עוֹלָם[85] - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מִמָּעוֹת נְזִירוּת אָבִיו[86].

85) ראה למעלה פ"ג, הי"א־יב ההבדלים הדיניים שביניהם. 86) אע"פ שאין נזירותם שוה. הואיל ועל־כל־פנים הם שוים בנזירות טהרה, ששניהם מביאים קרבנות טהרה, הם בכלל ההלכה שמפי הקבלה (נזיר שם), בעיה שנפשטה בדרך: אם־תמצי־לומר.

יז. הִפְרִישׁ הָאָב מָעוֹת לְהָבִיא בָּהֶן קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה[87] וָמֵת - אֵין הַבֵּן מֵבִיא בָּהֶן קָרְבְּנוֹת טָהֲרָה. וְכֵן אִם הִפְרִישָׁן הָאָב לְקָרְבַּן טָהֲרָה - אֵין הַבֵּן מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן תִּגְלַחַת טֻמְאָה[88]. שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ הֵן סָפֵק[89]. וְאִם הֵבִיא זְבָחָיו - לֹא עָלוּ לוֹ[90].

87) שנטמא בתוך ימי נזרו, והפריש מעות לצפרים וקרבן אשם. 88) אם נטמא. 89) בעיה היא בגמרא שם, הואיל ואין קרבנות נזירותם ממין אחד, שמא לא עליהם נתקבלה ההלכה שבנזיר. 90) לשם חובתו, ועל כרחו יביא זבחים אחרים, ויַתְנֶה: אם הזבחים הראשונים עלו לי - יהיו אלה נדבה, ואם הראשונים לא עלו לי - יהיו אלה לחובתי (כסף־משנה). אבל עדיין יש להסתפק, מה יעשה בחטאתו שהרי אין חטאת באה נדבה? ('מעשה רוקח'), ולפיכך מהנכון הוא, שיביא רק חטאת העוף הבאה על הספק (ראה לקמן פ"י, ה"ח) ועולה ושלמים לא יביא כלל, שאינם מעכבים, ומכיון שכבר הביאם בראשונה על הספק - די לו, ועל חטאתו יַתְנֶה: אם הראשונים לא עלו לי, הרי זה חטאתי, ואם עלו לי, הרי זו חטאת העוף הבאה על הספק (לחם־משנה לקמן פ"י, סוף הי"ב).

יח. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר - חַיָּב לְהָבִיא קָרְבְּנוֹת תִּגְלַחַת טָהֲרָה, וּמַקְרִיבָן עַל יַד[91] אֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה. אָמַר עֵד: הֲרֵי עָלַי חֲצִי קָרְבְּנוֹת נָזִיר, אוֹ אִם אָמַר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר[92] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא חֲצִי הַקָּרְבָּנוֹת לְאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה, וְאוֹתוֹ נָזִיר מַשְׁלִים קָרְבְּנוֹתָיו מִשֶּׁלּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: הֲרֵי עָלַי קָרְבְּנוֹת חֲצִי נָזִיר[93] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבְּנוֹת נָזִיר שָׁלֵם; שֶׁאֵין לָנוּ חֲצִי נְזִירוּת[94].

91) עבור, ובכת"י התימנים: על ידי. ודין זה נלמד ממקור הי"ט הבאה. 92) כוונתו לחצי קרבנות נזיר שלם (נזיר יב:). 93) משמעו, כאילו יש קרבנות לחצי נזירות. 94) שאפילו אמר: הריני נזיר יום אחד, הרי זה נזיר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ג ה"ב, וכן אמרו בנדרים פג, א: "אין נזירות לחצאים, ואין קרבן לחצאים". ומכיון שסמך תיבת "חצי" לנזיר ולא לקרבנות, נתכוין לומר "חצי נזירות" ואין לנו חצי נזירות, ולפיכך יתחייב בכל הקרבנות (נזיר, שם).

יט. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר[95], וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי' - הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְגַלֵּחַ נָזִיר אַחֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא הִתְפִּיס עַצְמוֹ אֶלָּא בַּנְּזִירוּת. וְאִם אָמַר: וַאֲנִי וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר - הֲרֵי זֶה חַיָּב[96]. וְאִם הָיוּ פִּקְחִין - מֵבִיא כָּל אֶחָד מֵהֶן קָרְבָּנוֹת עַל יְדֵי חֲבֵרוֹ[97]. וְאִם לֹא עָשׂוּ כֵּן[98] - חַיָּבִים לְגַלֵּחַ נְזִירוּת אֲחֵרִים[99].

95) נתחייב בשני נדרים, להיות נזיר, ולהביא קרבנות תגלחת נזיר אחר. 96) בשניהם (שם יא:). 97) זה מביא קרבנותיו של זה, וזה מביא קרבנותיו של זה, ונפטרו מלהביא קרבנות נזיר אחר, ואע"פ שבשעה שנדר הראשון לגלח נזיר, עדיין לא היה השני נזיר (שם יב.). 98) אלא

כל אחד הביא קרבנותיו משלו. 99) כדי לקיים את נדרם השני. ובכת"י התימנים: "נזירים אחרים". וכן לשון המשנה שם יא, ב. ומכאן המקור להתחלת הי"ח, כמו שהערנו לעיל אות צ.

1 **כ. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר[100], וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ**
2 **וְאָמַר: וַאֲנִי וְעָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר - זֶה מֵבִיא חֲצִי**
3 **קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁל זֶה, וְזֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁל זֶה,**
4 **וְכָל אֶחָד מֵהֶן מַשְׁלִים קָרְבְּנוֹתָיו, אִם הָיוּ פִּקְחִין. וְאִם**
5 **לָאוּ - זֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבָּנוֹת מֵאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה, וְזֶה**
6 **מֵבִיא חֲצִי קָרְבָּנוֹת[101] מֵאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה.**

100) לדעת הרדב"ז, יש כאן טעות, וצריך להגיה: הריני נזיר ועלי לגלח חצי נזיר, וכן בהגהות מהר"ם מפדובה. 101) בכת"י התימנים: "זה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה, וזה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה". ודין זה נלמד מהמשנה בנזיר יא, ב - שהיא המקור להי"ט דלעיל. ולדעת הרדב"ז, יתכן שרבינו היה גורס במשנה שם יב, ב: "הריני נזיר, ועלי לגלח חצי נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני, ועלי לגלח חצי נזיר".

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ג'-ט' תמוז ה'תשפ"א

יום ראשון ג' תמוז ה'תשפ"א

מצות עשה קצא. ריד.
מצות לא תעשה שיא. נח.
מצות עשה רכא. מצות לא תעשה רסג. רסד.

7 **הַמִּצְוָה הַקצ"א** —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְמַנּוֹת כֹּהֵן
8 שֶׁיּוֹכִיחַ (יטיף וינאם) לִפְנֵי הָעָם אֶת־תּוֹכַחַת הַמִּלְחָמָה
9 ("שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה וגו'"— דברים כ, ג),
10 וְיַחֲזִיר מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי שֶׁיִּלָּחֵם, הֵן מִפְּנֵי חֻלְשָׁתוֹ, הֵן מִפְּנֵי
11 שֶׁמַּחְשְׁבוֹתָיו תְּלוּיוֹת בְּדָבָר הַגּוֹרֵם לוֹ חֹסֶר גִּישָׁה
12 לַמִּלְחָמָה —— וְהֵם שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב (בית,
13 כרם, אשה) —— וְרַק אַחַר־כָּךְ מַתְחִילִים בַּמִּלְחָמָה. וְכֹהֵן
14 זֶה נִקְרָא: 'מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה'. וְיֹאמַר בְּתוֹכַחְתּוֹ כַּלָּשׁוֹן
15 הַנִּזְכָּר בַּתּוֹרָה, וְיוֹסִיף בְּעִנְיָן זֶה דְּבָרִים הַמְעוֹרְדִים אֶת־
16 הָעָם לַמִּלְחָמָה וּמְבִיאִים אוֹתָם לְמִסּוֹר אֶת־נַפְשָׁם עַל
17 נִצְחוֹן דָּת ה', וְעַל הַנְּקָמָה בַּסְּכָלִים הַמְקַלְקְלִים אֶת־סֵדֶר
18 הַיְּשׁוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל־
19 הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן" (שם, ב). אַחַר־כָּךְ יְצַוֶּה לְהַכְרִיז
20 בְּשׁוּרוֹת הַצָּבָא לְהַחֲזִיר רַכֵּי הַלֵּבָב, וְכָל־מִי שֶׁבָּנָה וְלֹא
21 יָשַׁב אוֹ נָטַע וְלֹא אָכַל, אוֹ אֵרַשׂ וְלֹא כָּנַס כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר
22 הַכָּתוּב, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים" (שם, ה). אָמְרוּ
23 בְּגְמָרָא (סוטה מג.): "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים —— כֹּהֵן מְדַבֵּר
24 וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ". וְכָל־זֶה, כְּלוֹמַר: תּוֹכַחַת מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה
25 וְהַהַכְרָזָה בְּעִרְכֵי הַמִּלְחָמָה אֵינוֹ חוֹבָה אֶלָּא בְּמִלְחֶמֶת
26 הָרְשׁוּת וּבָהּ נוֹהֵג דִּין זֶה; אֲבָל מִלְחֶמֶת מִצְוָה —— אֵין
27 בָּהּ שׁוּם דָּבָר מִכָּל־זֶה, לֹא תּוֹכָחָה ("שמע ישראל וגו'")
28 וְלֹא הַכְרָזָה (להחזיר שלושה סוגים שבמקרא), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר
29 בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מד:). וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

30 **הַמִּצְוָה הַרי"ד** —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּתְיַחֵד הֶחָתָן
31 לְאִשְׁתּוֹ שָׁנָה שְׁלֵמָה, וְלֹא יֵלֵךְ בָּהּ לְמַסָּעוֹת וְלֹא יֵצֵא
32 לְצָבָא כִּבּוּשׁ, וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּכָל־הַדּוֹמֶה לָזֶה —— אֶלָּא
33 יְשַׂמֵּחַ עִמָּהּ שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם שֶׁכְּנָסָהּ (נשאה), וְהוּא
34 אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח
35 אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח" (שם כד, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
36 מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מג.).

37 **הַמִּצְוָה הַשי"א** —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹצִיא
38 אֶת־הֶחָתָן מִבֵּיתוֹ בְּמֶשֶׁךְ שָׁנָה לְשׁוּם עֲבוֹדָה מִן־הָעֲבוֹדוֹת
39 לֹא לְמִלְחָמָה וְלֹא לְזוּלָתָהּ, אֶלָּא נִפְטְרֵנוּ בְּמֶשֶׁךְ כָּל־הַשָּׁנָה
40 מֵחוֹבוֹת הַגּוֹרְמִים לְהֵעָדְרוֹ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה:
41 "וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר" (שם). וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סוֹטָה
42 (מד.): "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" (שם) יָכוֹל בַּצָּבָא הוּא בְּלֹא יֵצֵא,
43 אֲבָל יְתַקֵּן כְּלֵי זַיִן וִיסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן —— תַּלְמוּד לוֹמַר:
44 'וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר, עָלָיו הוּא דְּאֵין אַתָּה מַעֲבִיר
45 אֲבָל אַתָּה מַעֲבִיר עַל אֲחֵרִים (שאר הפטורים מהמלחמה,
46 הבונה בית וכו'), וְכִי מֵאַחַר דְּנִפְקָא לִי (שאני לומדו)
47 מִ"לֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר", "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" לָמָּה לִי?
48 לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין". וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי
49 שֶׁלֹּא כָּל־מַה־שֶּׁחַיָּבִים עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין יִהְיֶה שְׁתֵּי מִצְוֹת.
50 וְדַע שֶׁגַּם הֶחָתָן עַצְמוֹ (בנוסף לאזהרה המוטלת על הממונים
51 על הגיוס והפטור לצבא) מֻזְהָר מִלָּצֵאת מִבֵּיתוֹ, כְּלוֹמַר:
52 לִנְסֹעַ —— כָּל־הַשָּׁנָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק
53 ח' מִסּוֹטָה (שם).

54 **הַמִּצְוָה הַנ"ח** —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּירוֹא אֶת־
55 הַכּוֹפְרִים בְּשָׁעַת הַמִּלְחָמָה וּמִלַּעֲרוֹץ (לפחד) מִפְּנֵיהֶם,
56 אֶלָּא חוֹבָה לְהִתְאַמֵּץ וּלְהִתְחַזֵּק וְלַעֲמוֹד כְּנֶגֶד הָעָם הָאַחֵר
57 (האויב). וְכָל־הַנָּסוֹג וּפוֹנֶה לְאָחוֹר —— הֲרֵי זֶה עָבַר עַל
58 לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם" (שם ז, כא).
59 וְכָפַל אֶת־הַלָּאו וְאָמַר: "לֹא תִירָאוּם" (שם ג, כב). וְכָפַל
60 אֶת־הַצִּוּוּי בְּעִנְיָן זֶה הַרְבֵּה, כְּלוֹמַר: שֶׁלֹּא לַעֲרוֹץ וְשֶׁלֹּא
61 לִפְנוֹת לְאָחוֹר בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה לְפִי שֶׁבְּמַצָּב זֶה אֶפְשָׁר
62 לְקַיֵּם אֶת דְּבַר הָאֱמֶת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק
63 ח' מִסּוֹטָה (מב:).

64 **הַמִּצְוָה הַרכ"א** —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין יְפַת תֹּאַר,
65 וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ("כי תצא למלחמה...") "וְרָאִיתָ

בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר" (שם כא, יא) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרֵישׁ קִדּוּשִׁין (בא:).

הַמִּצְוָה הָרִס"ג —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּמְכּוֹר אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר אֲחֲרֵי בְּעִילָתָהּ בְּאוֹתָהּ הַפַּעַם שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּשָׁעַת כִּבּוּשׁ הָעִיר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַכָּסֶף" (שם, יד).

הַמִּצְוָה הַרס"ד —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ גַּם כֵּן מִלְּהַעֲבִיד יְפַת־תֹּאַר אַחַר בְּעִילָתָהּ. כַּוָּנָתִי בְּאָמְרִי "לְהַעֲבִידָהּ": שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָּה שִׁפְחָה וְיַנִּיחֶנָּה אֶצְלוֹ כִּשְׁאָר הַשְּׁפָחוֹת הָעוֹבְדוֹת דֶּרֶךְ שִׁפְחוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ" (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ —— שֶׁלֹּא תִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁשְּׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ מַזְהִירִים עַל שְׁנֵי עִנְיָנִים נִפְרָדִים, וְהֵם: שֶׁהֻזְהַר מִלִּמְכְּרָהּ לְזוּלָתוֹ וְגַם מִלְּהַשְׁאִירָהּ אֶצְלוֹ דֶּרֶךְ שִׁפְחוּת, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה יִתְעַלֶּה: "וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ". וְכָךְ פֵּרְשׁוּ (בדוגמא לפירוש שביפת־תואר) בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר: בְּגוֹנֵב נֶפֶשׁ "וְהִתְעַמֵּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ" (שם כד, ז), אָמְרוּ (ספרי שם): מְשַׁיְּכָנִיסוֹ לִרְשׁוּתוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי יְפַת־תֹּאַר בִּתְחִלַּת קִדּוּשִׁין (בא:).

סיום חלק המצוות־עשה

[כתבה רבינו בסמוך למצות עשה רמח]

וְדַע שֶׁזֶּה שֶׁאָמַרְתִּי בְּכָל־מִצְוָה 'כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֶיהָ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי', אֵין כַּוָּנָתִי בְּכָךְ שֶׁאוֹתוֹ הַפֶּרֶק אוֹ אוֹתָהּ הַמַּסֶּכְתָּא כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי אוֹתָהּ הַמִּצְוָה, עַד שֶׁלֹּא תֵּעָדֵר מִשָּׁם שׁוּם שְׁאֵלָה, אֶלָּא אֲנִי מַזְכִּיר אֶת־הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עִקַּר הִלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה וְרֹב דִּינֶיהָ, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מֵהִלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים בַּתַּלְמוּד, שֶׁלֹּא אַזְכִּיר מִקּוֹמָן עָתָּה.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְבּוֹנֵן בִּכְלַל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, שֶׁקָּדַם זִכְרָן, תִּמְצָא מֵהֶן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה לַצִּבּוּר לֹא לְכָל־יָחִיד וְיָחִיד, כְּגוֹן: בִּנְיַן בֵּית־הַבְּחִירָה וַהֲקָמַת מֶלֶךְ וְהַכְרָתַת זֶרַע עֲמָלֵק. וּמֵהֶן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה לַיָּחִיד, אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה פְּלוֹנִי אוֹ אִם אֵרַע לוֹ מַצָּב פְּלוֹנִי, כְּגוֹן קָרְבַּן שׁוֹגֵג וְקָרְבַּן הַזָּב, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשָּׁאֵר (האחד מבני) אָדָם כָּל־יְמֵי חַיָּיו, וְלֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה וְלֹא יֵאָרַע לוֹ אוֹתוֹ הַדָּבָר. וְיֵשׁ מִמִּצְוֹת אֵלּוּ גַּם דִּינִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כְּגוֹן דִּין עֶבֶד עִבְרִי, וְדִין אָמָה עִבְרִיָּה, וְדִין עֶבֶד כְּנַעֲנִי, וְדִין שׁוֹמֵר חִנָּם וְדִין שׁוֹאֵל וְזוּלָתָם מִמַּה־שֶּׁקָּדַם זִכְרוֹ. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשָּׁאֵר אָדָם כָּל־יְמֵי חַיָּיו וְלֹא יָדוּן בְּדִין זֶה וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה זוֹ. וּמֵהֶן גַּם מִצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, כְּגוֹן הַחֲגִיגָה וְהָרְאִיָּה וּמִצְוַת הַקְהֵל וּכְבָר הִזְכַּרְנוּן אַחַת אֶחָת. וּמֵהֶן גַּם מִצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְכוּשׁ, כְּגוֹן מַעַשְׂרוֹת וּתְרוּמוֹת וּמַתְּנוֹת כְּהֻנָּה וּמַתְּנוֹת עֲנִיִּים, כְּלוֹמַר הַלֶּקֶט וְהַפֶּרֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה וְהָעוֹלְלוֹת; וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ אוֹתוֹ הָרְכוּשׁ וְלֹא יִתְחַיֵּב בָּהֶן וְיִחְיֶה אָדָם כָּל־יָמָיו וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה מִן־הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר מִן־הַסּוּג הַזֶּה. אֲבָל הַצְּדָקָה אֵינָהּ בִּכְלַל אֵלּוּ, לְפִי שֶׁהִיא חוֹבָה אֲפִלּוּ לְעָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן־הַצְּדָקָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמֵהֶן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה עַל־כָּל־אָדָם בְּהֶכְרֵחַ, בְּכָל־זְמַן וּבְכָל־מָקוֹם וּבְאֵיזֶה מַצָּב שֶׁיִּהְיֶה, כְּגוֹן הַציצִית וְהַתְּפִלִּין וּשְׁמִירַת שַׁבָּת, וְאָנוּ נִקְרָא אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁמִּסּוּג זֶה: הַמִּצְוֹת הַהֶכְרָחִיּוֹת, לְפִי שֶׁהֵן חוֹבָה בְּהֶכְרֵחַ עַל־כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהוּא גָּדוֹל בְּשָׁנִים בְּכָל־זְמַן וּבְכָל־מָקוֹם וּבְכָל־מַצָּב.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְבּוֹנֵן בְּרַמַּ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה אֵלּוּ תִּמְצָא, שֶׁהַמִּצְוֹת הַהֶכְרָחִיּוֹת הֵן שִׁשִּׁים, בְּתְנַאי שֶׁנַּנִּיחַ שֶׁאָדָם זֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהוּא חַיָּב בְּשִׁשִּׁים מִצְוֹת אֵלּוּ בְּהֶכְרֵחַ נִמְצָא בְּמַצָּב רֹב בְּנֵי אָדָם הַיְנוּ: שֶׁהוּא גָּר בְּבֵית שֶׁבְּעִיר, וְאוֹכֵל מִינֵי הַמָּזוֹן הַיְדוּעִים שֶׁהֵם מְזוֹן בְּנֵי אָדָם, כְּלוֹמַר לֶחֶם וּבָשָׂר, וְעוֹשֶׂה מִסְחָר עִם בְּנֵי אָדָם, וְנוֹשֵׂא אִשָּׁה וּמוֹלִיד בָּנִים. וְשִׁשִּׁים מִצְוֹת אֵלּוּ הֵן לְפִי הַסֵּדֶר שֶׁסִּדַּרְנוּ בְּמִנְיָנֵנוּ זֶה: הַמִּצְוָה א, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י —— וְזוֹ הָעֲשִׂירִית אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ; יא —— וְגַם הִיא אֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; יב —— וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; יג —— וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; יד —— וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; טו, יח —— וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; יט, כו —— וְזוֹ מְיֻחֶדֶת לְזִכְרֵי הַכֹּהֲנִים; לב, נד, עג, צד, קמג, קמו, קמז, קמט, קנ, קנב, קנד, קנה, קנו, קנז, קנח, קנט, קס, קסא —— וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; קסב, קסג, קסד, קסה, קסו, קסז, קסח —— וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; קסט —— וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; קע —— וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; קעב, קעה, קפד, קצה, קצז, רו, רז, רח, רט, רי, ריא, ריב —— וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; ריג, ריד —— וְהִיא מְיֻחֶדֶת לַזְּכָרִים; רטו —— וְגַם הִיא מְיֻחֶדֶת לַזְּכָרִים.

הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּשִּׁשִּׁים הַמִּצְוֹת הַהֶכְרָחִיּוֹת הָאֵלֶּה מ"ו מִצְוֹת הֵן חוֹבָה גַּם לַנָּשִׁים, וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת מֵהֶן אֵינָן חַיָּבוֹת בָּהֶן. וְיִהְיֶה לְךָ הַסִּימָן בְּשִׁשִּׁים מִצְוֹת הַהֶכְרָחִיּוֹת הָאֵלּוּ שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלֻכּוֹת (שיר השירים ו, ח), וְיִהְיֶה הַסִּימָן בְּהַשְׁמָטַת הָאַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִן־הַנָּשִׁים אָזְלַת יָד (דברים לב, לו) אוֹ יְהֵא הַסִּימָן בְּחוֹבַת הַמ"ו מִצְוֹת בִּלְבָד לַנָּשִׁים גַּם אַתְּ בְּדַם בְּרִיתֵךְ (זכריה ט, יא) כְּלוֹמַר: מִנְיַן בְּדַם חוֹבָה לָהֶן וְהֵן הַבְּרִית הַמְיֻחֶדֶת לָאִשָּׁה בְּהֶכְרֵחַ.

זֶהוּ מַה־שֶּׁרָאִינוּ לִרְשֹׁם בְּמִנְיַן מִצְוֹת עֲשֵׂה.

וּמֵאֵת ה' אֶשְׁאַל עֵזֶר לְקַיֵּם כָּל־מַה־שֶּׁצִּוָּה בּוֹ מֵהֶן וּלְהִתְרַחֵק מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְהִיר מִמֶּנּוּ.

וְזֶהוּ (התרי"ג מצוות) מַה־שֶּׁרָצִינוּ לִכְלוֹל בְּמַאֲמָר זֶה (כלומר: בספר המצוות).

סיום מחזור המ' במסלול ספר המצוות

יום שני ד' תמוז ה'תשפ"א

התחלת מחזור המ"א במסלול ספר המצוות

הספר הזה . . במצות עשה

הַסֵּפֶר הַזֶּה "סֵפֶר הַמִּצְוֹת" בּוֹ אֲבָאֵר אֶת־מִנְיַן הַמִּצְוֹת וְאֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹתָן. וְאָבִיא לְכָךְ רְאָיוֹת מִפִּסּוּקֵי הַתּוֹרָה וּמִדִּבְרֵי חֲזַ"ל עַל פֵּרוּשָׁן, וְאַקְדִּים כְּלָלִים ("שורשים" — יסודות) שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת. וּכְשֶׁיֵּצֵא מִנְיָנָן נָכוֹן עַל פִּי הַמַּאֲמָר הַזֶּה בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁאֵין בָּהּ סָפֵק — תִּתְבָּרֵר לַקּוֹרֵא טָעוּתוֹ שֶׁל כָּל־מִי שֶׁמָּנָה הֵיפֶךְ מַה־שֶּׁמָּנִינוּ אֲנַחְנוּ. וְאֵין לִי צֹרֶךְ לְהָשִׁיב לְאָדָם מְסֻיָּם וְלֹא לְבָרֵר טָעוּתוֹ. כֵּיוָן שֶׁהַתּוֹעֶלֶת וְהַתַּכְלִית הַמְכֻוָּנוֹת בְּמַאֲמָר זֶה תֵּשַׂגְּנָה עַל־יְדֵי מְבַקְּשֵׁיהֶן בְּלִי זֹאת. שֶׁכֵּן אֲבָאֵר אֶת־הַמִּצְוֹת כֻּלָּן וּמִנְיָנָן — מִצְוָה מִצְוָה — וְאָבִיא רְאָיָה עַל כָּל־מַה־שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ סָפֵק, אוֹ מַה שֶּׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁגֶּה מִי שֶׁאֵין לוֹ בְּקִיאוּת בְּדִינֵי הַתּוֹרָה, וְאָסִיר שְׁגִיאָתוֹ וַאֲבָאֵר כֹּל מַה־שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ סָפֵק.

אֲבָל אֵין כַּוָּנָתִי בְּחִבּוּר זֶה לְפָרֵט דִּינֵי אֵיזוֹ מִצְוָה מִן־הַמִּצְוֹת, אֶלָּא לִמְנוֹתָן בִּלְבָד. וְאִם אָמְנָם אֲפָרֵשׁ מֵהֶן מַשֶּׁהוּ בִּשְׁעַת הַזְכָּרָתָן, הֲרֵי אֲפָרְשֶׁנּוּ עַל דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁ הַשֵּׁם (לצורך הסברת "שם" — מהות המצווה — אך לא כדי לפרט הלכותיה), כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע מַה הוּא הָעֲשֵׂה אוֹ הַלָּאו הַזֶּה, וּלְאֵיזֶה דָּבָר נִתַּן הַשֵּׁם הַזֶּה. וּכְשֶׁתֵּשֵׁג יְדִיעַת מִנְיָנָן עַל פִּי רְאָיוֹת מִן־הַחִבּוּר הַזֶּה, אָז אַזְכִּירָן בְּדֶרֶךְ סְתָם בְּרֹאשׁ אוֹתוֹ הַחִבּוּר הַכּוֹלֵל (בפתיחת ספר "משנה תורה") בַּמֶּה שֶׁזָּכַרְנוּ (כמו שהזכרנו לעיל).

הַכְּלָלִים (שורשים)

וַאֲנִי עַתָּה מַתְחִיל בְּזִכְרוֹן הַכְּלָלִים שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת, וְהֵם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּלָלִים. אַךְ אַקְדִּים [וְאֹמַר] שֶׁכְּלַל הַמִּצְוֹת שֶׁכּוֹלֵל סֵפֶר הַתּוֹרָה, שֶׁצִּוָּנוּ הַשֵּׁם בָּהֶן — הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, מֵהֶן — מִצְוֹת עֲשֵׂה רמ"ח, כְּמִנְיַן אֵבְרֵי גּוּף הָאָדָם; וּמֵהֶן — מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שס"ה, וְהֵן כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה (שנת השמש). וּמִנְיָן זֶה נִזְכָּר בִּלְשׁוֹן הַתַּלְמוּד בְּסוֹף גְּמָרָא מַכּוֹת (כג:). אָמְרוּ: שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי: שס"ה כְּנֶגֶד יְמוֹת הַחַמָּה, ורמ"ח כְּנֶגֶד אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם. וְעוֹד אָמְרוּ (תנחומא פרשת תצא) עַל דֶּרֶךְ הַדְּרָשׁ עַל שֶׁמִּצְוֹת עֲשֵׂה כְּמִנְיָן הָאֲבָרִים, כְּלוֹמַר: כָּל־אֵבֶר וָאֵבֶר אוֹמֵר לוֹ לָאָדָם: עֲשֵׂה בִּי מִצְוָה; וְשֶׁמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה, כְּלוֹמַר: כָּל־יוֹם וָיוֹם אוֹמֵר לוֹ לָאָדָם: אַל תַּעַשׂ בִּי עֲבֵרָה. וְזֶה לֹא נֶעְלָם מֵאַף אֶחָד מִכָּל־מִי שֶׁמָּנָה אֶת־הַמִּצְוֹת, כְּלוֹמַר: שֶׁזֶּהוּ מִנְיָנָן, אֶלָּא שֶׁשָּׁגוּ שְׁגִיאָה גְּמוּרָה בַּדְּבָרִים הַמְּנוּיִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּחִבּוּר זֶה, וְזֹאת מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדְעוּ עִנְיָנֵי י"ד הַכְּלָלִים (השורשים) הָאֵלֶּה שֶׁאֲבָאֲרֵם עַכְשָׁו:

הַכְּלָל הָרִאשׁוֹן מֵהֶם: שֶׁאֵין לִמְנוֹת בַּמִּנְיָן הַזֶּה אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן.

הַכְּלָל הַשֵּׁנִי: שֶׁלֹּא כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּאַחַת מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן אוֹ בְּרִבּוּי, רָאוּי לִמְנוֹתוֹ.

הַכְּלָל הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת מִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת.

הַכְּלָל הָרְבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת צִוּוּיִם הַנּוֹגְעִים לְכָל־מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

הַכְּלָל הַחֲמִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת טַעַם הַמִּצְוָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

הַכְּלָל הַשִּׁשִּׁי: שֶׁהַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, יֵשׁ לִמְנוֹת עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלָאו שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

הַכְּלָל הַשְּׁבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת פִּרְטֵי הִלְכוֹת הַמִּצְוָה.

הַכְּלָל הַשְּׁמִינִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת הַשְּׁלִילָה עִם הָאַזְהָרָה.

הַכְּלָל הַתְּשִׁיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת־הַלָּאוִין וְהָעֲשֵׂה, אֶלָּא אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמַּזְהָרִים וְשֶׁמְּצַוִּים עֲלֵיהֶם.

הַכְּלָל הָעֲשִׂירִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת־הַהַקְדָּמוֹת שֶׁהֵן לְאֵיזוֹ תַּכְלִית שֶׁהִיא.

הַכְּלָל הָאַחַד־עָשָׂר: שֶׁאֵין לִמְנוֹת חֶלְקֵי הַמִּצְוָה, כָּל־חֵלֶק בְּנִפְרָד, אִם כְּלָלָם מִצְוָה אֶחָת.

הַכְּלָל הַשְּׁנֵים עָשָׂר: שֶׁבַּפְּעֻלָּה שֶׁמְּצֻוִּים עַל עֲשִׂיָּתָהּ, אֵין לִמְנוֹת כָּל־חֵלֶק שֶׁבָּהּ לְבַדּוֹ.

הַכְּלָל הַשְּׁלִשָּׁה עָשָׂר: שֶׁמִּסְפַּר הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֶּה לְפִי מִסְפַּר הַיָּמִים שֶׁבָּהֶם נוֹהֶגֶת הַמִּצְוָה הַהִיא.

הַכְּלָל הָאַרְבָּעָה עָשָׂר: אֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹת קִיּוּם הָעֲנָשִׁים בְּמִצְוַת עֲשֵׂה.

יום שלישי ה' תמוז ה'תשפ"א

[בימי לימוד הקדמת היד ילמד כל אחד ואחד

מתוך מהדורת חזק

מהשורשים (—הכללים) כפי יכולתו, לחלק השאר ללמדו בימים הסמוכים בנוסף על לימוד מצות אותו יום].

וְהִנְנִי חוֹזֵר לְבָאֵר כָּל־כְּלָל מֵהֶם וּלְהָבִיא רְאָיוֹת עָלָיו, אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם.

הַכְּלָל הָרִאשׁוֹן: שֶׁאֵין לִמְנוֹת בְּמִנְיָן הַזֶּה אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן.

דַּע שֶׁעִנְיָן זֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהָעִיר עָלָיו, כִּי הוּא בָּרוּר.

שֶׁהֲרֵי כֵּיוָן שֶׁלְּשׁוֹן הַתַּלְמוּד (מכות כג:) הוּא: "שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" — אֵיךְ נֹאמַר בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן שֶׁהוּא מִכְּלַל הַמִּנְיָן? אֶלָּא הַעִירֹנוּ עַל כָּךְ, מִכֵּיוָן שֶׁכְּבָר טָעוּ בָּזֶה וּמָנוּ גַּר חֲנֵכָה וּמִקְרָא מְגִלָּה בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְכֵן מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל־יוֹם וְנִחוּם אֲבֵלִים וּבִקּוּר חוֹלִים וּקְבֻרַת מֵתִים וְהַלְבָּשַׁת עֲרֻמִּים וְחִשּׁוּב תְּקוּפוֹת וּשְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם לִגְמֹר בָּהֶן אֶת־הַהַלֵּל. אָכֵן יֵשׁ לְהִסְתַּכֵּל בִּתְמִיהָה בְּמִי שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֶת־דִּבְרֵיהֶם "נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" וּמוֹנֶה קְרִיאַת הַהַלֵּל, שֶׁבּוֹ שַׁבַּח דָּוִד לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה, (כאלו) בָּזֶה נִצְטַוָּה מֹשֶׁה; וּמוֹנֶה גַּר חֲנֵכָה, שֶׁקָּבְעוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים בְּבֵית שֵׁנִי. וְכֵן מִקְרָא מְגִלָּה! וְאִיבִי סָבוּר שֶׁיִּדַּמֶּה מִישֶׁהוּ אוֹ יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי שֶׁיְּצַוֶּה אוֹתָנוּ, שֶׁאִם בְּסוֹף מַלְכוּתֵנוּ יִקָּרֶה לָנוּ עִם הַיְּוָנִים כָּךְ וְכָךְ שֶׁנִּתְחַיֵּב לְהַדְלִיק גַּר חֲנֵכָה. אַךְ נִרְאֶה לִי, שֶׁמַּה שֶּׁהִכְשִׁילָם בְּכָךְ הוּא, שֶׁאָנוּ מְבָרְכִים עַל דְּבָרִים אֵלּוּ: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה, וּלְהַדְלִיק גַּר חֲנֻכָּה, וְלִגְמֹר אֶת־הַהַלֵּל"; וְגַם שֶׁהַתַּלְמוּד (שבת כג.) שׁוֹאֵל (על כך שמברכים על מצוות דרבנן "וצוונו"): הֵיכָן צִוָּנוּ? וְאָמְרוּ: מ"לֹא תָסוּר". וְאִם אָמְנָם מִשּׁוּם כָּךְ מָנוּ — הָיָה רָאוּי שֶׁיִּמְנוּ כָּל־דָּבָר שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן, כֵּיוָן שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁצִּוּוּנוּ חֲכָמִים וְכֹל מַה־שֶּׁאָסְרוּ עָלֵינוּ, הֲרֵי כְּבָר נִצְטַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּסִינַי שֶׁיְּצַוֶּה אוֹתָנוּ לְקַיְּמוֹ, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: "עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה" (דברים יז, יא). וְהִזְהִירָנוּ מִלַּעֲבֹר עַל דִּבְרֵיהֶם בְּשׁוּם עִנְיָן מִמַּה־שֶּׁגָּזְרוּ וְקָבְעוּ וְאָמַר: "לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל" (שם). אֲבָל אִם נָכוֹן לִמְנוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוּא מִדְּרַבָּנָן בִּכְלַל תַּרַי"ג מִצְוֹת, כֵּיוָן שֶׁהוּא נִכְנָס לִכְלַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תָסוּר", וְ"עַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה" — מַדּוּעַ נִתְיַחֲדוּ אֵלּוּ מִזּוּלָתָן?! וַהֲרֵי כְּמוֹ שֶׁמָּנוּ גַּר חֲנֵכָה וּמִקְרָא מְגִלָּה, כָּךְ הָיָה נָכוֹן לִמְנוֹת נְטִילַת יָדַיִם וּמִצְוַת עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי אָנוּ מְבָרְכִים: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם, וְעַל מִצְוַת עֵרוּב, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מְבָרְכִים: עַל מִקְרָא מְגִלָּה, וּלְהַדְלִיק גַּר שֶׁל חֲנֻכָּה — וְהַכֹּל מִדְּרַבָּנָן! וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (חולין קו.): מַיִם רִאשׁוֹנִים (נטילת ידים שלפני הסעודה) מִצְוָה. מַאי מִצְוָה? אָמַר אַבַּיֵּי: מִצְוָה לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִקְרָא מְגִלָּה וְגַר חֲנֻכָּה: הֵיכָן צִוָּנוּ? מ"לֹא תָסוּר". וּכְבָר נִתְבָּאֵר, שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁתִּקְּנוּ הַנְּבִיאִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, שֶׁעָמְדוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ — הוּא גַּם־כֵּן מִדְּרַבָּנָן. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ערובין כא:): בְּשָׁעָה שֶׁתִּקֵּן שְׁלֹמֹה עֵרוּבִין וְיָדַיִם (נטילת ידים) יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: "חָכַם בְּנִי וְשִׂמַּח לִבִּי וְכוּ'" (משלי כז, יא). וּבִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים בֵּאֲרוּ, שֶׁעֵרוּבִין — דְּרַבָּנָן, וְיָדַיִם — מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּבְכָךְ נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁתִּקְּנוּ אַחַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִקְרָא: דְּרַבָּנָן.

הִנֵּה בֵּאַרְתִּי לְךָ זֹאת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּחְשֹׁב שֶׁמִּקְרָא מְגִלָּה — כֵּיוָן שֶׁהוּא תִּקּוּן נְבִיאִים — נֶחְשָׁב מִדְּאוֹרַיְתָא (ואינו דומה לשאר מצוות דרבנן), שֶׁהֲרֵי עֵרוּבִין מִדְּרַבָּנָן (ולא נמנה במצוות) אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם תִּקּוּן שְׁלֹמֹה בֶּן־דָּוִד וּבֵית דִּינוֹ. וְזֶה מַה־שֶּׁנְּעֶלַם מִזּוּלָתֵנוּ (בעל "הלכות גדולות"), וְלָכֵן מָנָה הַלְבָּשַׁת עֲרֻמִּים, לְפִי שֶׁמָּצָא בִּישַׁעְיָה: "כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ" (ישעיה נח, ז). וְלֹא יָדַע שֶׁזֶּה נִכְנָס לִכְלַל אָמְרוֹ: "דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ" (דברים טו, ח). כִּי עִנְיַן הַצִּוּוּי הַזֶּה — וְאֵין בָּזֶה שׁוּם סָפֵק — שֶׁנַּאֲכִיל אֶת־הָרְעֵבִים, וְנַלְבִּישׁ אֶת־הָעֲרֻמִּים, וְנִתֵּן מָצָא לְמִי שֶׁאֵין לוֹ מָצָא, וְכִסּוּי לְמִי שֶׁאֵין לוֹ כִּסּוּי, וְנַשִּׂיא אֶת־הַפָּנוּי שֶׁאֵין לוֹ יְכֹלֶת לְהִתְחַתֵּן, וְנַרְכִּיב מִי שֶׁדַּרְכּוֹ לִרְכֹּב, כַּמְּפֻרָסָם בְּדִבְרֵי הַתַּלְמוּד (כתובות סז:) שֶׁכָּל־זֶה נִכְנָס לִכְלַל אָמְרוֹ: "דֵּי מַחְסֹרוֹ". אַךְ כְּאִלּוּ לְשׁוֹן הַתַּלְמוּד מְחֻבָּר אֶצֶל אֵלּוּ בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת (ולכן טעו בדבר המפורש בתלמוד); וְלוּלֵא כָּךְ — לֹא מָנוּ מִקְרָא מְגִלָּה וְכַדּוֹמֶה בֵּין הַמִּצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. וּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא בִּשְׁבוּעוֹת (לט.): אֵין לִי אֶלָּא מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ עַל הַר סִינַי; שֶׁעֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ, כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ" (אסתר ט, כז) — קִיְּמוּ מַה־שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר, וְהוּא: שֶׁיַּאֲמִינוּ בְּכָל־מִצְוָה שֶׁיִּתַּקְּנוּ הַנְּבִיאִים וְהַחֲכָמִים כְּלְאַחַר מִכֵּן.

אֲבָל תְּמַהֲנִי: מַדּוּעַ מָנוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁהֵן מִדְּאוֹרַיְתָא, וְלֹא מָנוּ גַּם־כֵּן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן? הֲרֵי כְּמוֹ שֶׁמָּנוּ בֵּין מִצְוֹת עֲשֵׂה גַּר חֲנֻכָּה וּמִקְרָא מְגִלָּה וּמֵאָה בְּרָכוֹת וְהַלֵּל, הָיָה לָהֶם לִמְנוֹת גַּם־כֵּן בִּכְלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — עֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת כְּעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה? כִּי כְּמוֹ שֶׁכָּל־עֶרְוָה וְעֶרְוָה (איסורי ביאה) הִיא לֹא־תַעֲשֶׂה דְּאוֹרַיְתָא, כָּךְ כָּל־שְׁנִיָּה וּשְׁנִיָּה (נשים שהן קרובות של קרוביו של האדם — "שניות" — שמן התורה היו מותרות) הִיא לֹא־תַעֲשֶׂה דְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ וְאָמְרוּ (יבמות פרק ב משנה ד): שְׁנִיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּתַּלְמוּד, שֶׁמַּה־שֶּׁאָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה "אֵסוּר מִצְוָה" רְצוֹנָם לוֹמַר: הַשְּׁנִיּוֹת. וְאָמְרוּ: מַאי (מהו לשון) מִצְוָה? מִצְוָה לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. וְכָךְ הָיָה לָהֶם לִמְנוֹת בְּתוֹךְ הַכְּלָל אֲחוֹת חֲלוּצָה, שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים!

כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵלּוּ מָנִינוּ כָּל־עֲשֵׂה דְּרַבָּנָן וְכָל־לֹא־תַעֲשֶׂה דְּרַבָּנָן, הָיָה הָעִנְיָן מַגִּיעַ לַאֲלָפִים רַבִּים! וְזֶה דָּבָר בָּרוּר שֶׁאֵין בּוֹ נִסְתָּר כְּלָל, וְהוּא: שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁהוּא מִדְּרַבָּנָן

אֵינוֹ נֶחְשָׁב בִּכְלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, לְפִי שֶׁהַסְּכוּם הַזֶּה כֻּלָּם פְּסוּקֵי תּוֹרָה וְאֵין בָּהֶם שׁוּם דָּבָר מִדְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר. אַךְ זֶה שֶׁהֵם מוֹנִים מִקְצָת דְּבָרִים שֶׁהֵם מִדְּרַבָּנָן וּמַנִּיחִים מִקְצָתָם לְפִי בְּחִירָתָם — זֶה דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְקַבְּלוֹ בְּשׁוּם פָּנִים, יֹאמְרוּ מִי שֶׁיֹּאמְרוּ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ עִנְיָן הַכְּלָל הַזֶּה וְרַאֲיָתוֹ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר שֶׁמֶץ סָפֵק לְשׁוּם אָדָם.

הַכְּלָל הַשֵּׁנִי: שֶׁלֹּא כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּאַחַת מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת (כללי לימוד) שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן אוֹ בִּרְבּוּי, רָאוּי לִמְנוֹתוֹ.

כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּרֹאשׁ חִבּוּרֵנוּ עַל פֵּרוּשׁ הַמִּשְׁנָה, שֶׁרֹב דִּינֵי הַתּוֹרָה נִלְמָדִים בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, וְשֶׁהַדִּין שֶׁנִּלְמַד בְּמִדָּה מֵאוֹתָן הַמִּדּוֹת פְּעָמִים יֵשׁ בּוֹ מַחֲלֹקֶת; אַף יֵשׁ דִּינִים שֶׁהֵם פֵּרוּשִׁים מְקֻבָּלִים מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ וְאֵין בָּהֶם מַחֲלֹקֶת, אֶלָּא שֶׁמְּבִיאִים עֲלֵיהֶם רְאָיָה בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת. שֶׁכֵּן מֵחָכְמַת הַכָּתוּב שֶׁאֶפְשָׁר לִמְצֹא בּוֹ רֶמֶז הַמּוֹרֶה עַל אוֹתוֹ הַפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל אוֹ הֶקֵּשׁ הַמּוֹרֶה עָלָיו, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ עִנְיָן זֶה שָׁם. כִּיוָן שֶׁהַדָּבָר כֵּן — הֲרֵי לֹא כָּל־(הֲלָכָה) שֶׁנִּמְצָא שֶׁחֲכָמִים הוֹצִיאוּהָ בְּמִדָּה מִי"ג מִדּוֹת נֹאמַר עָלֶיהָ שֶׁהִיא נֶאֱמְרָה לְמֹשֶׁה בְּסִינַי; אַךְ גַּם לֹא נֹאמַר עַל כֹּל מַה־שֶּׁנִּמְצָא שֶׁחָזַ"ל סוֹמְכִים אוֹתוֹ בַּתַּלְמוּד עַל אַחַת מִי"ג מִדּוֹת. שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן — כִּי הוּא יָכוֹל לִהְיוֹת פֵּרוּשׁ מְקֻבָּל. וְהָעִנְיָן כָּךְ הוּא: כֹּל מַה־שֶּׁלֹּא תִּמְצָאֶנּוּ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה וְתִמְצָא שֶׁהַתַּלְמוּד לָמַד אוֹתוֹ בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת, אִם פֵּרְשׁוּ הֵם בְּעַצְמָם וְאָמְרוּ שֶׁזֶּה גּוּף תּוֹרָה (חלק מהתורה) אוֹ שֶׁזֶּה מִדְּאוֹרַיְתָא — הֲרֵי זֶה רָאוּי לִמְנוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי מְקַבְּלֵי הַמָּסֹרֶת (חז"ל) אָמְרוּ שֶׁהוּא מִדְּאוֹרַיְתָא; אֲבָל אִם לֹא בֵּאֲרוּ זֹאת וְלֹא אָמְרוּ זֹאת בְּפֵרוּשׁ — הֲרֵי הוּא מִדְּרַבָּנָן, כֵּיוָן שֶׁאֵין פָּסוּק הַמּוֹרֶה עָלָיו, גַּם זֶה כְּלָל שֶׁכְּבָר נִשְׁתַּבֵּשׁ בּוֹ זוּלָתֵנוּ, וּלְפִיכָךְ מָנָה (בה"ג) יִרְאַת חֲכָמִים בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה. וּמַה־שֶּׁהֱבִיאוֹ לִידֵי כָּךְ, כְּפִי הַנִּרְאֶה לִי, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא (פסחים כב:): "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" (דברים ו, יג) — לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְחָשְׁבוּ שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּרִבּוּי, הוּא מִן הַכְּלָל הַנִּזְכָּר (בכלל תרי"ג מצוות).

אַךְ אִם הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁחָשְׁבוּ, מַדּוּעַ לֹא מָנוּ כִּבּוּד בַּעַל הָאֵם (אב חורג) וְאֵשֶׁת הָאָב מִצְוָה בִּכְּנֵי עַצְמָהּ, נוֹסֶפֶת עַל כִּבּוּד אָב וָאֵם? וְכֵן כִּבּוּד אָחִיו הַגָּדוֹל? שֶׁכֵּן הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה לָמַדְנוּ (רק) מֵרִבּוּי שֶׁחַיָּבִים לְכַבְּדָם. אָמְרוּ (כתובות קג.): "אֶת־אָבִיךָ" (שמות כ, יב) — לְרַבּוֹת אָחִיךָ הַגָּדוֹל וּלְרַבּוֹת בַּעַל אִמֶּךָ; "וְאֶת־אִמֶּךָ" (שם) — לְרַבּוֹת אֵשֶׁת אָבִיךָ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" — לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וּמַדּוּעַ מָנוּ אֵלּוּ וְלֹא מָנוּ אֵלּוּ?!

וּכְבָר הֱבִיאָם חֹסֶר הַיְדִיעָה לְעִנְיָן חָמוּר יוֹתֵר מִזֶּה וְהוּא, שֶׁאִם מָצְאוּ דְּרָשׁ שֶׁל אֵיזֶה פָּסוּק, וְאוֹתוֹ הַדְּרַשׁ מְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת אֵיזוֹ פְּעֻלָּה אוֹ לְהִתְרַחֵק מֵאֵיזֶה דָּבָר — וְאֵלֶּה כֻּלָּם בְּלִי סָפֵק דְּרַבָּנָן — הֲרֵי הֵם מוֹנִים אוֹתָם בִּכְלַל הַמִּצְוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁפְּשֻׁטָהּ דִּקְרָא אֵינוֹ מוֹרֶה עַל שׁוּם דָּבָר מֵאוֹתָם הַדְּבָרִים, וְעַל אַף הַכְּלָל שֶׁלְּמִדּוּנוּ, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, בְּאָמְרָם (שבת סג.): אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַתַּלְמוּד חוֹקֵר בְּכָל־מָקוֹם, כְּשֶׁמּוֹצְאִים (חז"ל) פָּסוּק שֶׁלָּמְדוּ מִמֶּנּוּ עִנְיָנִים רַבִּים עַל דֶּרֶךְ הַבַּאוּר וַהֲבָאַת הָרְאָיוֹת, וְשׁוֹאֵל: גּוּפֵהּ דִּקְרָא (פשוטו של מקרא) בְּמַאי קָא מְדַבֵּר? (ורק בזה היה עליהם להתחשב) — אֶלָּא מִכֵּיוָן שֶׁהֵם מִסְתַּמְּכִים עַל שְׁגִיאָה זוֹ, מָנוּ בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה: בִּקּוּר חוֹלִים וְנִחוּם אֲבֵלִים וּקְבֻרַת מֵתִים, בִּגְלַל הַדְּרָשׁ הַנֶּאֱמַר עַל דְּבָרָיו יִתְעַלֶּה: "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן" (שמות יח, כ) וְהוּא אָמְרָם עַל זֶה (בבא קמא ק.): אֶת־הַדֶּרֶךְ — זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים; יֵלְכוּ — זֶה בִּקּוּר חוֹלִים; בָּהּ — זוֹ קְבֻרַת מֵתִים; וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה — אֵלּוּ הַדִּינִין; אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן — זוֹ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. וְחָשְׁבוּ שֶׁכָּל־פְּעֻלָּה וּפְעֻלָּה מִן־הַפְּעֻלּוֹת הָאֵלֶּה הִיא מִצְוָה בִּכְּנֵי עַצְמָהּ, וְלֹא יָדְעוּ שֶׁכָּל־הַפְּעֻלּוֹת הָאֵלֶּה וְדוֹמֵיהֶן נִכְנָסוֹת תַּחַת מִצְוָה אַחַת מִכְּלַל הַמִּצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (ויקרא יט, יח). וּבְדֶרֶךְ זוֹ גּוּפָהּ מָנוּ חִשּׁוּב תְּקוּפוֹת (לוח השנה) כְּמִצְוָה בִּגְלַל הַדְּרָשׁ הַנֶּאֱמַר עַל הַפָּסוּק: "כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים" (דברים ד, ו). — וְהוּא אָמְרָם (שבת עה.): אֵיזוֹ הִיא חָכְמָה וּבִינָה שֶׁהִיא לְעֵינֵי הָעַמִּים? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה חִשּׁוּב תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת.

הֲלֹא אֵלּוּ הָיוּ מוֹנִים עִנְיָן שֶׁהוּא בָּרוּר יוֹתֵר מִזֶּה, שֶׁאֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת יוֹתֵר שֶׁרָאוּי לִמְנוֹתוֹ — וְזֶה כָּל־דָּבָר שֶׁנִּלְמַד בְּמִדָּה אַחַת מִי"ג מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן — כִּי אָז הָיָה מִסְפַּר הַמִּצְוֹת מַגִּיעַ לַאֲלָפִים רַבִּים. שֶׁמָּא תַּחְשֹׁב שֶׁאָנוּ נִמְנָעִים מִלְּמָנוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בְּרוּרוֹת, וְשֶׁאוֹתוֹ הַדִּין הַנִּלְמָד בְּאוֹתָהּ הַמִּדָּה אוּלַי נָכוֹן וְאוּלַי בִּלְתִּי נָכוֹן — לֹא זֹאת הִיא הַסִּבָּה, אֶלָּא הַסִּבָּה הִיא, שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמָד הֵם עֲנָפִים מִן־הָעִקָּרִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי בְּפֵרוּשׁ, וְהֵם: תַּרְיַ"ג מִצְוֹת.

וַאֲפִלּוּ הָיָה מֹשֶׁה בְּעַצְמוֹ הַלּוֹמֵד, הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָם נִמְנִים. וְהַרְאָיָה לְכָל־זֶה אָמְרָם בִּגְמָרָא תְּמוּרָה (טז.): אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת קַלִּין וְחֲמִרִין וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֶבְלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֶחֱזִירָן עָתְנִיאֵל בֶּן־קְנַז מִפִּלְפּוּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר־יַכֶּה אֶת־קִרְיַת־סֵפֶר וּלְכָדָהּ וְגוֹ' וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן־קְנַז" (יהושע טו, טז־יז). וְאִם אֵלּוּ הֵן הַנִּשְׁכָּחוֹת, כַּמָּה הָיָה הַסֵּדֶר הַכּוֹלֵל שֶׁמִּמֶּנּוּ נִשְׁכַּח מִסְפַּר זֶה. שֶׁהֲרֵי לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁנִּשְׁכַּח כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד. אִם כֵּן אֵין סָפֵק, שֶׁאוֹתָם הַדִּינִים שֶׁנִּלְמְדוּ בְּקַל וָחֹמֶר אוֹ בְּמִדָּה אַחֶרֶת הָיוּ אֲלָפִים רַבִּים — וְכָל־אֵלּוּ כְּבָר הָיוּ בִּימֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהֲרֵי בִּימֵי אֶבְלוֹ נִשְׁתַּכְּחוּ. הִנֵּה

נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁאֲפִלּוּ בִּימֵי מֹשֶׁה מְדַבְּרִים עַל "דִּקְדּוּקֵי סוֹפְרִים" (לשון הגמרא דלעיל), לְפִי שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּסִינַי בְּפֵרוּשׁ — הֲרֵי הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁתַּרְיַ"ג מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי לֹא מָנוּ בָּהֶן כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, אֲפִלּוּ לֹא בִּזְמַנּוֹ עָלָיו הַשָּׁלוֹם — כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא נִמְנָה בָּהֶן מַה־שֶּׁנִּלְמַד בִּזְמַן מְאֻחָר. אֶלָּא רַק זֶה נִמְנָה מַה־שֶּׁהָיָה פֵּרוּשׁ שֶׁנִּמְסַר בִּשְׁמוֹ. וְהוּא, שֶׁיֹּאמְרוּ נוֹשְׁאֵי הַקַּבָּלָה בְּפֵרוּשׁ, שֶׁדָּבָר זֶה אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ וְאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה; אוֹ שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁהוּא גּוּף תּוֹרָה — אָז נִמְנֶה אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי נִלְמַד מִפִּי הַקַּבָּלָה, וְלֹא בְּאַחַת הַמִּדּוֹת; וְלֹא הִזְכִּירוּ בְּעִנְיָנוֹ אַחַת הַמִּדּוֹת וְהֵבִיאוּ עָלָיו רְאָיָה בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת אֶלָּא לְהַרְאוֹת חָכְמַת הַכָּתוּב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה.

הַכְּלָל הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת מִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת.

דַּע שֶׁאָמְרָם: "תַּרְיַ"ג מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" מוֹרֶה, שֶׁמִּסְפָּר זֶה הוּא מִסְפַּר הַמִּצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת. לְפִי שֶׁמִּצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת אֵין לָהֶן קֶשֶׁר בְּסִינַי, אִם נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי וְאִם לֹא. וְלֹא נִתְכַּוְّנוּ בְּאָמְרָם "בְּסִינַי" אֶלָּא לְעִקַּר מַתַּן הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּסִינַי, וְזֶה מַאֲמַר ה' יִתְעַלֶּה: "עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וְהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ וְגוֹ'" (שמות כד, יב). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (מכות כג:): מַאי קְרָאֵהּ? (מהו הפסוק שמשם למדנו שישנן תרי"ג מצוות) "תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה וְגוֹ'" (דברים לג, ד), כְּלוֹמַר: מִנְיַן תְּ'וֹ'רָ'ה', שֶׁהוּא (בגימטריא) תרי"א; וְ"אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמָעוּם; וּבְאֵלֶּה נִשְׁלְמוּ תַּרְיַ"ג מִצְוֹת. (מדוע מפסוק זה דוקא אנו לומדים מנין המצוות:) הַכַּוָּנָה בְּסִימָן זֶה, שֶׁהַדָּבָר שֶׁצִּוָּה לָנוּ מֹשֶׁה וְלֹא שְׁמַעְנוּהוּ אֶלָּא מִמֶּנּוּ הוּא מִנְיַן תְּ'וֹ'רָ'ה' וְאוֹתָהּ (דוקא) קָרָא: "מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב" — וּמִצְוָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אֵינָהּ מוֹרָשָׁה לָנוּ, שֶׁכֵּן לֹא נִקְרָא "יְרֻשָּׁה" אֶלָּא דָּבָר הַקַּיָּם לְדוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ" (שם יא, כא). וּמִמַּה שֶׁאָמְרוּ (תנחומא פרשת תצא) גַּם זֹאת: שֶׁכָּל־אֵבֶר וְאֵבֶר כְּאִלּוּ מְצֻוֶּה לָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, וְכָל־יוֹם וָיוֹם כְּאִלּוּ מַזְהִירוֹ מֵעֲבֵרָה — וַהֲרֵי זֶה מוֹכִיחַ שֶׁהַמִּנְיָן הַזֶּה לֹא יֶחְסַר לְעוֹלָם, אֲבָל אִלּוּ הָיוּ מִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת מִכְּלַל הַמִּנְיָן, כִּי אָז הָיָה הַמִּסְפָּר הַזֶּה חָסֵר בִּזְמַן שֶׁבּוֹ מִסְתַּיֶּמֶת חוֹבַת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה, וְלֹא הָיָה מַאֲמַר זֶה (מנין תרי"ג) נָכוֹן אֶלָּא בִּזְמַן מְסֻיָּם.

וְאָמְנָם זוּלָתֵנוּ (בה"ג) טָעָה גַּם בָּעִקָּר הַזֶּה וּמָנָה — כְּשֶׁהָיָה נָתוּן בְּדָחָק (כדי להשלים המספר) — "וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ" (במדבר ד, כ) (שאין ללויים לגעת בעת אריזת — "בליעת" — הכלים), וְגַם מָנָה (תחילת הפסוק: ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה ..) "לֹא יַעֲבֹד עוֹד" (שם ח, כה) — בְּעִנְיַן (עבודת) הַלְוִיִּם. אֲבָל גַּם אֵלּוּ אֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת אֶלָּא בַּמִּדְבָּר, אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין פא:): רֶמֶז לְגוֹנֵב אֶת־הַקַּסְדָּה (כלי שרת — "קשוות") — "לֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת" ("בבלע את הקודש" — שגונבים את כלי הקודש) הֲרֵי דַּי בְּאָמְרָם "רֶמֶז", שֶׁפְּשָׁטֵהּ דִּקְרָא אֵינוֹ בְּעִנְיָן זֶה; וְגַם אֵינוֹ מִכְּלַל מְחֻיְּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּתּוֹסֶפְתָּא (פרק א דכריתות) וּבְסַנְהֶדְרִין (פג.).

אָכֵן תְּמַהֲנִי עַל מִי שֶׁמָּנָה אֶת־הַלָּאוִין הָאֵלֶּה — מַדּוּעַ לֹא מָנָה אֶת־הַפָּסוּק בְּעִנְיַן הַמָּן: "אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר" (שמות טז, יט)? וְכֵן אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה" (דברים ב, ט); וְכֵן הַלָּאו שֶׁבָּא בְּעִנְיַן בְּנֵי עַמּוֹן: "אַל־תְּצָרֵם וְאַל־תִּתְגָּר בָּם" (שם, יט). אַף הָיָה לוֹ לִמְנוֹת בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה אֶת הַפָּסוּק: "עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֵס" (במדבר כא, ח); וְהַפָּסוּק "קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֵן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן" (שמות טז, לג), כְּשֵׁם שֶׁמָּנוּ תְּרוּמַת הַמִּכְסָה (בביזת מדין) וַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. וְכֵן הָיָה לָהֶם לִמְנוֹת: "הֱיוּ נְכוֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים" (שם יט, טו), וְכֵן "גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ" (שם לד, ג) וְ"אַל־יֶחֱרְסוּ לַעֲלוֹת אֶל־ה'" (שם יט, כד), וְרַבִּים כָּאֵלֶּה. הֲרֵי לֹא יִסְתַּפֵּק בַּעַל שֵׂכֶל, שֶׁכָּל־אֵלּוּ הֵן מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי — עֲשֵׂה וְלָאו — אֶלָּא שֶׁהֵן כֻּלָּן לְפִי שָׁעָה וְאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת, וְלָכֵן אֵין לִמְנוֹתָן. לְפִי הָעִקָּר הַזֶּה אֵין גַּם לִמְנוֹת בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בִּגְרִיזִים וְעֵיבָל, וְלֹא בִּנְיַן הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִבְנוֹתוֹ בְּבוֹאֵנוּ לְאֶרֶץ כְּנַעַן — לְפִי שֶׁכָּל־אֵלּוּ מִצְוֹת לְפִי שָׁעָה. גַּם לֹא הָעֲשֵׂה, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב שְׁלָמִים כָּל־בְּהֵמָה שֶׁנִּרְצֶה לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה — לְפִי שֶׁכָּל־זֶה צֻוָּה בְּמִיֻּחָד בַּמִּדְבָּר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהֶבִיאֵם לַה'" (.. וזבחו זבחי שלמים") (ויקרא יז, ה). אָמְרוּ בְּסִפְרָא (פרשת אחרי מות שם): "וְהֶבִיאֵם — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, אֶלָּא שֶׁהִיא בַּמִּדְבָּר בִּלְבָד, כְּמוֹ שֶׁבָּאֵר בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (חומש דברים) הֶתֵּר בְּשַׂר תַּאֲוָה לְדוֹרוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר" (שם יב, כ). אִלּוּ הָיָה צָרִיךְ לִמְנוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוּא מִסּוּג זֶה, הָיָה כֹּל מַה־שֶּׁצִּוָּה בּוֹ מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם שֶׁהָיָה לְנָבִיא עַד הַיּוֹם שֶׁמֵּת — מִלְּבַד הַמִּצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת — יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ־מֵאוֹת מִצְוֹת, אִם נִמְנָה כָּל־מִצְוָה שֶׁנִּתְּנָה בְּמִצְרַיִם וְכֹל מַה־שֶּׁבָּא בַּמִּלּוּאִים וְזוּלָתָם — כֻּלָּם דִּבְרֵי תּוֹרָה, מֵהֶם עֲשֵׂה וּמֵהֶם לֹא־תַעֲשֶׂה. אַךְ כֵּיוָן שֶׁלֹּא יִתָּכֵן לִמְנוֹת אֶת־כֻּלָּן, יִתְחַיֵּב בְּהֶכְרֵח שֶׁלֹּא תִּמְנֶה אַף אַחַת מֵהֶן; וְלֹא כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה זוּלָתֵנוּ, שֶׁלָּקַח אֲחָדוֹת עַל דֶּרֶךְ הָעֵזֶר (לצורך השלמה) כְּשֶׁנִּלְאָה לִמְצֹא אֶת הַמִּנְיָן. — זֶהוּ מַה־שֶּׁרָצִינוּ לְהַשִּׂיגוֹ בַּכְּלָל הַזֶּה.

הַכְּלָל הָרְבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת צִוּוּיִים הַנּוֹגְעִים לְכָל־מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

יֵשׁ בַּתּוֹרָה עֲשִׂין וְלָאוִין שֶׁאֵינָם עַל דָּבָר מְסֻיָּם, אֶלָּא כּוֹלְלִים אֶת־הַמִּצְוֹת כֻּלָּן, כְּאִלּוּ יֹאמַר: עֲשֵׂה כֹּל מַה־שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו וְהִשָּׁמֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְהַרְתִּיךָ מִמֶּנּוּ, אוֹ: אַל

מתוך מהדורת חזק

תַּמְרֶה בְּשׁוּם דָּבָר מִמַּה שֶׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו. הָכִי אֵין מָקוֹם לִמְנוֹת אֶת הַצִּוּוּי הַזֶּה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִצְוָה לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר מְסֻיָּם — עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוַת עֲשֵׂה; וְגַם אֵינוֹ מַזְהִיר מִמַּעֲשֶׂה מְסֻיָּם — עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. כָּךְ, לְמָשָׁל, אָמְרוֹ: "וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ" (שמות כג, יג), וּכְגוֹן אָמְרוֹ: "אֶת־חֻקּוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" (ויקרא יט, יט), "וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ" (שם יח, ד), "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי" (שמות יט, ה), "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי" (ויקרא יח, ל). וְהַרְבֵּה כָּאֵלּוּ. וּכְבָר טָעוּ בַּכְּלָל הַזֶּה, עַד שֶׁמָּנוּ "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" (שם יט, ב) מִצְוָה מִכְּלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלֹא יָדְעוּ שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ", "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" (שם יא, מד) — הֵם צִוּוּיִם לְקַיֵּם כָּל־הַתּוֹרָה, כְּאִלּוּ אָמַר: הֱיֵה קָדוֹשׁ בַּעֲשׂוֹתְךָ כֹּל מַה־שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו, וְתִשָּׁמֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְהַרְתִּיךָ מִמֶּנּוּ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים שם): קְדֹשִׁים תִּהְיוּ — פְּרוּשִׁים הֱיוּ, כְּלוֹמַר: הִבָּדְלוּ מִכָּל־הַתּוֹעֵבוֹת שֶׁהִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם מִכֻּלָּן. וּבַמְּכִלְתָּא אָמְרוּ: "וַאֲנִשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי" (שמות כב, ל) — אִיסִי בֶּן־יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְחַדֵּשׁ מִצְוָה לְיִשְׂרָאֵל הוּא מוֹסִיף לָהֶם קְדֻשָּׁה, כְּלוֹמַר: הַצִּוּוּי הַזֶּה (שנתחדש) אֵינוֹ עוֹמֵד (אינו במטרה) בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא הוּא קָשׁוּר לַמִּצְוָה שֶׁצִּוּוּ בָהּ (למשמעות העמוקה של קיום "מצוה" של הקדוש ברוך הוא) שֶׁכֵּן כָּל־הַמְקַיֵּם אוֹתוֹ הַצִּוּוּי נִקְרָא: קָדוֹשׁ. אִם כֵּן אֵין הֶבְדֵּל בֵּין שֶׁהוּא אוֹמֵר: "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ" אוֹ אִלּוּ הָיָה אוֹמֵר: עֲשׂוּ מִצְוֹתַי; שֶׁהֲרֵי כְּלוּם הָיֵינוּ אוֹמְרִים: זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה נוֹסֶפֶת עַל הַמִּצְוֹת שֶׁנִּרְמָז אֲלֵיהֶן שֶׁצִּוָּה לְקַיְּמָן? כָּךְ לֹא נֹאמַר עַל "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁהוּא מִצְוָה לְפִי שֶׁלֹּא צִוָּה לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִמַּה־שֶׁיְּדַעְנוּ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (במדבר טו, מ): "וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" — זוֹ קְדֻשַּׁת מִצְוֹת. — הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁכִּוַּנּוּ לוֹ. וּמִן־הַכְּלָל הַזֶּה גַּם כֵּן אָמְרוֹ: "וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם" (דברים י, טז), כְּלוֹמַר: תִּכָּנַע וְתִשְׁמַע לְכָל־הַמִּצְוֹת שֶׁקָּדַם זִכְרָן. וְכֵן "וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד" (שם) רְצוֹנוֹ לוֹמַר: אַל תַּמְרוּ בְּקַבָּלַת כֹּל מַה־שֶּׁצִּוִּיתִיךָ וְאַל תַּעֲבֹר עָלָיו.

הַכְּלָל הַחֲמִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת טַעַם הַמִּצְוָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

יֵשׁ שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת כְּעֵין לָאוִין, וְאֶפְשָׁר לַחְשֹׁב שֶׁהֵם מִכְּלַל מַה־שֶּׁרָאוּי לִמְנוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְזֶה כְּגוֹן אָמְרוֹ: "לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ (גרשה) לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ וְגוֹ' (אחרי אשר הוטמאה) וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ" (דברים כד, ד), שֶׁכֵּן אָמְרוֹ: "וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ" טַעַם לְאִסּוּר מַה־שֶּׁקָּדַם, כְּאִלּוּ אָמַר: אִם תַּעֲשֶׂה זֹאת — הֲרֵי תַּרְבֶּה שְׁחִיתוּת בָּאָרֶץ. וְכָךְ, לְמָשָׁל, אָמְרוֹ: "אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ" (ויקרא יט, כט), שֶׁכֵּן אָמְרוֹ: "וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ" — טַעַם; כְּאִלּוּ אָמַר: שֶׁטַּעַם אִסּוּר הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּזְנֶה הָאָרֶץ. וְכֵן אָמְרוֹ: "וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם" (שם יא, מג), אַחֲרֵי שֶׁהִזְכִּיר אִסּוּר הַמִּינִים (מן החיה) שֶׁנֶּאֱסְרָה אֲכִילָתָם וְנָתַן טַעַם לְכָךְ וְאָמַר: אַל־תִּטַּמְּאוּ בַּאֲכִילָתָם, כְּאִלּוּ אָמַר, שֶׁהָעֲבֵרָה עַל הַלָּאו הַזֶּה טֻמְאַת נֶפֶשׁ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (במדבר לה, לד) עַל דְּבָרָיו יִתְעַלֶּה אַחֲרֵי שֶׁקָּדְמָה הָאַזְהָרָה שֶׁלֹּא לָקַחַת כֹּפֶר לָרוֹצֵחַ: "וְלֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ" (במדבר לה, לד) — מַגִּיד הַכָּתוּב, שֶׁשְּׁפִיכַת דָּמִים מְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁהַלָּאו הַזֶּה טַעַם לַלָּאו הַקּוֹדֵם, לֹא שֶׁהוּא דָּבָר אַחֵר. וְכֵן אָמְרוּ (זבחים טז.): "וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא (הכהן הגדול מבית המקדש) וְלֹא יְחַלֵּל" (ויקרא כא, יב) — הָא אִם יָצָא חִלֵּל. וּכְבָר טָעָה זוּלָתֵנוּ גַּם בַּכְּלָל הַזֶּה, וּמָנָה אֶת־הַלָּאוִין הָאֵלֶּה כֻּלָּם בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת. אָכֵן יִתְבַּיֵּשׁ מִי שֶׁמָּנָה אוֹתָם כְּשֶׁיִּשְׁאָלוּהוּ וְיֹאמְרוּ לוֹ: הַלָּאו הַזֶּה עַל מָה הוּא מַזְהִיר? וְאָז לֹא תִּהְיֶה לוֹ תְּשׁוּבָה כְּלָל, וּבְכָךְ יִתְבָּרֵר בִּטּוּל מִנְיָנוֹ — וְזֶה מַה־שֶּׁרָצִינוּ לְבָאֵר בַּכְּלָל הַזֶּה.

הַכְּלָל הַשִּׁשִּׁי: שֶׁהַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, יֵשׁ לִמְנוֹת עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלָאו שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

דַּע שֶׁדָּבָר אֶחָד יָכוֹל לִהְיוֹת בּוֹ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה פָּנִים: אוֹ שֶׁתִּהְיֶה עֲשִׂיַּת אֵיזֶה דָּבָר מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָעֲבֵרָה עָלָיו מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב וּשְׁמִטָּה, שֶׁעֲשִׂיַּת הַמְּלָאכָה בָּהֶם — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהַשְּׁבִיתָה בָּהֶם — מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכֵן צוֹם יוֹם כִּפּוּר — מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָאֲכִילָה בּוֹ — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. אוֹ שֶׁיִּהְיֶה לָאו שֶׁקָּדְמוֹ עֲשֵׂה, כְּגוֹן אָמְרוֹ עַל אוֹנֵס וּמוֹצִיא שֵׁם רָע: "וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה" (דברים כב, יט ו־כט) — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַחַר־כָּךְ אָמַר: "לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו" (שם) — וְזוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. אוֹ שֶׁיִּהְיֶה הַלָּאו קֹדֶם וְאַחַר־כָּךְ יִנָּתֵק (יבטל) לַעֲשֵׂה (שקיום ה"עשה" מבטלו) כְּגוֹן אָמְרוֹ: "לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים" (שם כב, ו) וְאַחַר־כָּךְ: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם" (שם, ז). כָּל־מִין מֵאֵלּוּ יֵשׁ לִמְנוֹת עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ בִּכְלָל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלָאו שֶׁבָּהּ בִּכְלָל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — לְפִי שֶׁבְּפֵרוּשׁ [אָמְרוּ] חֲכָמִים בְּכָל־אַחַת מֵהֶן, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהִרְבֵּה פְּעָמִים אוֹמְרִים: עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ וְלָאו שֶׁבָּהּ: וְזֶה דָּבָר בָּרוּר, שֶׁעִנְיַן הָעֲשֵׂה שֶׁבָּהּ אֵינוֹ עִנְיַן הַלָּאו וְהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים נִפְרָדִים, שֶׁצִּוָּה עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִזְהִיר עַל הָאַחֵר; וְאִינִי זוֹכֵר שֶׁמִּישֶׁהוּ טָעָה בַּכְּלָל הַזֶּה, עַד כַּמָּה שֶׁאֲנִי זוֹכֵר עָתָּה.

הַכְּלָל הַשְּׁבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת פִּרְטֵי הִלְכוֹת הַמִּצְוָה.

דַּע שֶׁכָּל־מִצְוָה הִיא מִשְׁפָּט אֶחָד מְקֻבָּל, וּמִן הַהַקְדָּמָה הַזֹּאת (שרבנו הציבה והגדירה בראש כל מצוה ב"ספר המצוות") מִתְחַיְּבִים צִוּוּיִם וְאַזְהָרוֹת רַבִּים בְּהִלְכוֹת הַמִּצְוָה. הַמָּשָׁל לְכָךְ: הַחֲלִיצָה וְהַיִּבּוּם (אשה שמת בעלה ולא השאיר זרע אחריו, על אחי בעלה ליבמה — לישאנה — או לקיים

חליצה שהן כעין גירושין) הֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה — וְזֶה אֵין בּוֹ מַחֲלֹקֶת. אֲבָל כְּשֶׁנִּתְבּוֹנֵן בְּהִלְכוֹת שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה וּמֵה־שֶּׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת בָּהֶן בְּהֶתְאֵם לְהַקְדָּמוֹת הַהֲלָכָה — יִתְחַיֵּב, שֶׁיִּהְיוּ מִקְצָת הַנָּשִׁים חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת, וּמִקְצָתָן מִתְיַבְּמוֹת וְלֹא חוֹלְצוֹת, וּמִקְצָתָן אוֹ חוֹלְצוֹת אוֹ מִתְיַבְּמוֹת, וּמִקְצָתָן לֹא חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְכֵן גַּם הָאֲנָשִׁים, כְּלוֹמַר: הַיְבָמִין. מִקְצָתָם חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, וּמִקְצָתָם מְיַבְּמִין וְלֹא חוֹלְצִין, וּמִקְצָתָם לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, וּמִקְצָתָם אוֹ מְיַבְּמִין אוֹ חוֹלְצִין. וְכֵן נִמְצָא שֶׁהַיְבָמוֹת מִקְצָתָן חוֹלֶצֶת מִזֶּה וּמִתְיַבֶּמֶת לָזֶה, וּמִקְצָתָן חוֹלֶצֶת מִזֶּה וּמִזֶּה, וּמִקְצָתָן מֻתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן, וּמֻתָּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, וַאֲסוּרוֹת לָאֵלּוּ וְאֵלּוּ, וּמֻתָּרוֹת לָאֵלּוּ וְאֵלּוּ (כמפורט בארבעת הפרקים הראשונים של מסכת יבמות).

אם־כֵּן אלוּ מְנִינוּ כָּל־דִּין וָדִין מִן־הַדִּינִים הָאֵלֶּה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, הָיוּ דִּינֵי מַסֶּכֶת יְבָמוֹת לְבַדָּהּ מַגִּיעִים לְיוֹתֵר מִמָּאתַיִם מִצְוֹת, וְאֵין אַף אַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינָהּ אוֹ עֲשֵׂה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אוֹ לָאו — שֶׁנֹּאמַר, לְמָשָׁל: זוֹ צְרִיכָה לַחֲלֹץ בְּאֹפֶן כָּזֶה, אוֹ לְהִתְיַבֵּם בְּאֹפֶן כָּזֶה; אוֹ נֹאמַר: זוֹ אֲסוּרָה לָזֶה, אוֹ אִי אֶפְשָׁר לָהּ לַחֲלֹץ אוֹ לְהִתְיַבֵּם כְּלָל. וְכָךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּכָל־מִצְוָה וּמִצְוָה.

כֵּיוָן שֶׁהַדִּבָּר כָּךְ — וְזֶה מִמַּה־שֶּׁאֵין בּוֹ מַחֲלֹקֶת — הֲרֵי שֶׁהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, אַף אִם הֵן מְפֹרָשׁוֹת בַּתּוֹרָה, אֵין לְמִנּוֹתָן; כִּי לֹא מִפְּנֵי שֶׁהַכָּתוּב בֵּאֵר הִלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה אוֹ תְּנָאִים שֶׁבָּהּ, נִמְנֶה אֲנַחְנוּ כָּל־תְּנַאי אוֹ כָּל־פְּרַט הֲלָכָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וּכְבָר טָעוּ בָּזֶה הַרְבֵּה: שֶׁכֵּן כֹּל־מַה־שֶּׁנִּמְצָא כָּתוּב מוֹנִים, בְּלִי לְהִתְבּוֹנֵן בְּעִקַּר הַמִּצְוָה וְלֹא בְּהִלְכוֹתֶיהָ אוֹ תְּנָאֶיהָ. דֶּרֶךְ מָשָׁל: שֶׁהַכָּתוּב חִיֵּב בְּסֵפֶר וַיִּקְרָא (פרק ה): אֶת מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו וְהַנִּזְכָּרִים עִמּוֹ (להביא) קָרְבַּן חַטָּאת — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה בְּלִי סָפֵק. אַחַר־כָּךְ בֵּאֵר הַכָּתוּב מַה הֵן הִלְכוֹת הַקָּרְבָּן הַזֶּה, וְאָמַר שֶׁיְּהֵא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה; וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת דָּמֶיהָ, יָבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה; וְאִם לֹא יוּכַל, יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת — וְזֶה הוּא קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד. הִנֵּה זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בֵּאוּר, מַהוּ הַקָּרְבָּן הַמֻּטָּל עָלָיו. אַךְ אֵין לִמְנוֹת כָּאן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת וְלֵאמֹר: הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּה לְהַקְרִיב בְּהֵמָה וְאַחַר־כָּךְ הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ לְהַקְרִיב עוֹף וְאַחַר־כָּךְ הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ לְהַקְרִיב עֲשִׂירִית הָאֵיפָה — לְפִי שֶׁאֵינָם שְׁלֹשָׁה צִוּוּיִן אֶלָּא מִצְוָה אַחַת, וְהִיא: שֶׁיַּקְרִיב קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, וְאוֹתוֹ הַקָּרְבָּן הוּא כָּךְ אוֹ כָּךְ אִם אִי־אֶפְשָׁר בְּכָךְ. וּמִן הַסּוּג הַזֶּה גַּם כֵּן שִׁגְגַת מִצְוֹת, וְהוּא שֶׁהַכָּתוּב אָמַר בְּוַיִּקְרָא (שם ד), שֶׁמִּי שֶׁשָּׁגַג וְעָבַר עַל מִצְוַת ה' יַקְרִיב קָרְבָּן — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא: שֶׁיַּקְרִיב הַשּׁוֹגֵג חַטָּאת בִּתְנַאי שֶׁתִּהְיֶה הַשִּׁגְגָה בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת, וְיֵשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה וְהִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֵרוּשׁ (המשניות ב)הוֹרָיוֹת (בהקדמה) וּכְרֵתוֹת (פרק א משנה ב). אַחַר־כָּךְ פָּרַט הַכָּתוּב הֲלָכוֹת בְּעִנְיַן קָרְבַּן זֶה וְכָתַב עָלָיו מִקְרָאוֹת וְאָמַר: אִם הַשּׁוֹגֵג מֵעַם הָאָרֶץ — יַקְרִיב כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה; וְאִם הוּא נָשִׂיא — יַקְרִיב שָׂעִיר; וְאִם הוּא כֹּהֵן גָּדוֹל — יַקְרִיב פָּר. אֲבָל אִם הַשִּׁגְגָה דַּוְקָא בַּעֲבוֹדָה־זָרָה — יַקְרִיב הַשּׁוֹגֵג שְׂעִירָה בֵּין שֶׁהוּא נָשִׂיא אוֹ הֶדְיוֹט אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל. אַךְ עַל־יְדֵי שִׁנּוּי מִינֵי הַבְּהֵמוֹת שֶׁמֵּהֶן מַקְרִיבִים אֶת־הַקָּרְבָּן, לֹא יֵהָפֵךְ הַקָּרְבָּן הָאֶחָד — שֶׁהוּא קָרְבַּן שׁוֹגֵג — לְרַבִּים, עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוֹת הַרְבֵּה. שֶׁכֵּן אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כָּךְ, הָיֵינוּ צְרִיכִים לִמְנוֹת גַּם־כֵּן אֶת־אָמְרוֹ 'כִּשְׁבָּה' אוֹ 'שְׂעִירָה' כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת — וְגַם אָמְרוֹ 'שְׁתֵּי תּוֹרִים' אוֹ 'שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה' כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת — וְאֵין הַדָּבָר כֵּן; אֶלָּא הַצִּוּוּי (להביא) קָרְבָּן הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֶׁזֶּה מֵבִיא לְאוֹתוֹ הַקָּרְבָּן עַצְמוֹ שְׂעִירָה, וְאַחֵר מֵבִיא שָׂעִיר — זֶהוּ מִתְּנַאֵי אוֹתוֹ קָרְבָּן, וְאֵין כָּל־תְּנַאי מִתְּנַאֵי הַמִּצְוֹת נֶחְשָׁב כְּמִצְוָה. הָבֵן עִנְיָן זֶה הֵיטֵב, כִּי הַטָּעוּת בּוֹ נִסְתֶּרֶת, לֹא יַרְגִּישׁ בָּהּ אֶלָּא נָבוֹן.

מֵהַסּוּג הַזֶּה גַּם אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה, שֶׁנַּעֲרָה מְאֹרָסָה אִם זָנְתָה — בִּסְקִילָה; וְאִם הִיא בַּת כֹּהֵן — בִּשְׂרֵפָה; זוֹהִי הַשִּׁלְמַת דִּין עֹנֶשׁ אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁזָּנְתָה. וּכְבָר טָעָה בָּזֶה כָּל־מִי שֶׁשָּׁמַעְתִּי עָלָיו, שֶׁכֵּן מוֹנִים אֵשֶׁת אִישׁ מִצְוָה, וְנַעֲרָה מְאֹרָסָה מִצְוָה, וּבַת כֹּהֵן מִצְוָה — וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא הוּא כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר, וְהוּא: שֶׁאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה "לֹא תִנְאָף" (שמות כ, יד) — הִיא מִצְוָה אַחַת מִכְּלָל הַמִּצְוֹת, וּבָא בַּקַּבָּלָה, שֶׁהַלָּאו הַזֶּה אַזְהָרָה לְאֵשֶׁת אִישׁ; אַחַר־כָּךְ בָּא הַכָּתוּב אַחַר אַזְהָרָה זוֹ וּבֵאַר, שֶׁהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה יֵהָרֵג וְהוּא אָמְרוֹ: "מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת" (ויקרא כ, י). אַחַר־כָּךְ הִשְׁלִים הַכָּתוּב אֶת־תּוֹרַת הָעֹנֶשׁ הַזֶּה וְהִתְנָה בּוֹ תְּנָאִים וְאָמַר, שֶׁאָמְרוֹ "מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת" יֵשׁ בּוֹ חִלּוּקִים: אִם אֵשֶׁת אִישׁ זוֹ הִיא בַּת־כֹּהֵן — הֲרֵי הִיא נִשְׂרֶפֶת; וְאִם הִיא נַעֲרָה מְאֹרָסָה בְּתוּלָה — הֲרֵי הִיא נִסְקֶלֶת; וְאִם הִיא בְּעוּלָה וְאֵינָהּ בַּת כֹּהֵן — הֲרֵי הִיא בְּחֶנֶק. אֲבָל אֵין הַמִּצְוֹת הוֹפְכוֹת לְרַבּוֹת עַל־יְדֵי פֵּרוּט סוּגֵי הַמִּיתָה, כִּי בְּכָל־זֶה לֹא יָצָאנוּ מִגֶּדֶר אִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּסַנְהֶדְרִין (נא:): הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נֹאֵף וְנֹאֶפֶת — הוֹצִיא הַכָּתוּב אֶת־בַּת יִשְׂרָאֵל לִסְקִילָה, וְאֶת־בַּת כֹּהֵן לִשְׂרֵפָה. רְצוֹנָם לוֹמַר בָּזֶה, שֶׁאִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ כּוֹלֵל הַכֹּל, וְהוּא שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת"; אֶלָּא שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בְּמִיתָה זוֹ וְקָבַע לִמְקָצָתָן שְׂרֵפָה וּלְמִקְצָתָן סְקִילָה. אֲבָל אִלּוּ הָיָה צָרִיךְ לִמְנוֹת פֵּרוּט דִּין הַמִּצְוָה מֵאַחַר שֶׁהוּא נִזְכָּר בַּתּוֹרָה, הָיֵינוּ צְרִיכִים שֶׁלֹּא לִמְנוֹת "מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה — גּוֹלֶה" כְּמִצְוָה אַחַת, כֵּיוָן שֶׁהַכָּתוּב פָּרַט הִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (במדבר לה). וְהָיָה לָנוּ לִמְנוֹת כָּךְ: מַה־שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: "וְאִם־בִּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ" — מִצְוָה אַחַת; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — אָמְרוֹ: "וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ"; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — אָמְרוֹ: "אוֹ בִכְלִי

עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ"; וְהַמִּצְוָה הָרְבִיעִית — אָמְרוֹ: "גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה הַחֲמִישִׁית — אָמְרוֹ: "וְאִם בְּשִׂנְאָה יֶהְדָּפֶנּוּ"; וְהַמִּצְוָה הַשִּׁשִּׁית — אָמְרוֹ: "אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו בִּצְדִיָּה"; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁבִיעִית — אָמְרוֹ: "אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — אָמְרוֹ: "וְאִם בְּפֶתַע בְּלֹא־אֵיבָה הֲדָפוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית — אָמְרוֹ: "אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל־כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה"; וְהַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית — אָמְרוֹ: "אוֹ בְכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת"; וְהַמִּצְוָה הַי"א — אָמְרוֹ: "וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַי"ב — אָמְרוֹ: "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה הַי"ג — אָמְרוֹ: "וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר־מִקְלָטוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַי"ד — אָמְרוֹ: "וְיָשַׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל"; וְהַמִּצְוָה הַט"ו — אָמְרוֹ: "וְאִם־יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה הַט"ז — אָמְרוֹ: "וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ" אֵלּוּ עָשִׂינוּ כֵּן בְּכָל־מִצְוָה וּמִצְוָה, הָיָה מִנְיַן הַמִּצְוֹת מַגִּיעַ לְיוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם — וְדָבָר זֶה בָּרוּר שֶׁהוּא בָּטֵל, לְפִי שֶׁכָּל־זֶה הוּא פֵּרוּט הַמִּצְוָה וְהִיא הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה הִיא: דִּין מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה, וְזֶהוּ הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בּוֹ לְפִי דִּינֵי הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה. וְכָךְ קָרָאָם ה' "מִשְׁפָּטִים" וְלֹא קָרָאָם "מִצְוֹת" וְאָמַר: "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה".

וּכְבָר נִתְעוֹרֵר בַּעַל "הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת" וְשָׂם לֵב לְמִקְצָת הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה וְהִתְלַבֵּט (התקשה) בָּהֶם וְהִתְחִיל לְמְנוֹת פָּרָשִׁיּוֹת פָּרָשִׁיּוֹת וְאָמַר בְּמִנְיָנוֹ: פָּרָשַׁת נְחָלוֹת, פָּרָשַׁת נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת, פָּרָשַׁת מוֹצִיא שֵׁם רָע. וְכָךְ מָנָה הַרְבֵּה פָּרָשִׁיּוֹת, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵר לוֹ הָעִנְיָן הַזֶּה בִּשְׁלֵמוּת וְלֹא הִשִּׂיגוּ, וּלְפִיכָךְ מָנָה בְּאוֹתָן הַפָּרָשִׁיּוֹת מַה־שֶּׁכְּבָר מָנָה מִקֹּדֶם מִבְּלִי שֶׁהִרְגִּישׁ בְּכָךְ. וּלְפִי שֶׁנֶּעְלַם מִזּוּלָתֵנוּ הַכְּלָל הַזֶּה, הִגִּיעַ לְכָךְ שֶׁמָּנָה בְּמִצְוָת צָרַעַת אַחַת עָשָׂר מִצְוֹת, וְלֹא יָדַע שֶׁזּוּ מִצְוָה אַחַת, וְכֹל מַה־שֶּׁנִּזְכַּר בַּכָּתוּב אֵינוֹ אֶלָּא פֵּרוּט הֲלָכוֹת וּתְנָאִים. פֵּרוּשׁ הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁצָּרַעַת אָדָם מְטַמֵּאתּוּ, וְנַעֲשֶׂה טָמֵא וְחַיָּב בְּכֹל מַה־שֶּׁחַיָּבִים בּוֹ הַטְּמֵאִים: לְהִתְרַחֵק מִן־הַמִּקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וְלָצֵאת חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה. אֶלָּא שֶׁאָנַחְנוּ לֹא נֵדַע אֵיזוֹ צָרַעַת מְטַמֵּאָה וְאֵיזוֹ אֵינָהּ מְטַמֵּאָה, לָכֵן הִתְחִיל הַכָּתוּב לְבָאֵר וּלְפָרֵט אֶת־הַדִּין: שֶׁאִם הוּא כָּךְ — הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם הוּא כָּךְ — הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם הוּא בְּמַצָּב כָּזֶה — מַעֲמִידִין אוֹתוֹ זְמַן מְסֻיָּם. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ספרא ויקרא יג, כט): "לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ" (שם) — כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לְטַהֲרוֹ, כָּךְ מִצְוָה לְטַמְּאוֹ — הֲרֵי שֶׁהַמִּצְוָה הִיא רַק שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ: טָמֵא אוֹ טָהוֹר, אֲבָל פִּרְטֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם יְהֵא טָמֵא אוֹ טָהוֹר — אֵין לְמִנּוֹתָם, לְפִי שֶׁהֵם תְּנָאִים וּפִרּוּטֵי הֲלָכוֹת.

וַהֲרֵי זֶה כְּאָמְרֵנוּ, שֶׁבַּעַל מוּם אָסוּר לְהַקְרִיבוֹ, וְזוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; אֶלָּא נִשְׁאַר לָנוּ לָדַעַת מַה הֵם הַמּוּמִין. אַךְ כְּלוּם נִמְנֶה כָּל־מוּם וָמוּם כְּמִצְוָה?! אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כָּךְ — הָיָה (עולה) מִנְיָנָם קָרוֹב לְשִׁבְעִים מוּם. אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָנוּ מוֹנִים אֶת־הַמּוּמִין — מַה־מֵּהֶם מוּם וּמַה־מֵּהֶם אֵינוֹ מוּם, אֶלָּא רַק אֶת־הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ עַל בַּעַל מוּם — כָּךְ אֵין גַּם לִמְנוֹת סִימָנֵי הַצָּרַעַת, מַה־מֵּהֶם טָמֵא וּמַה־מֵּהֶם טָהוֹר, אֶלָּא (מונים רק) שֶׁהַמִּצְרָע טָמֵא; וְכָל־הַשָּׁאָר הוּא בֵּאוּר מַה הִיא הַצָּרַעַת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ רָאוּי לִמְנוֹת כָּל־מִין וָמִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת כְּמִצְוָה אַחַת, וְאֵין מוֹנִים פֵּרוּט הַהֲלָכוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַמִּין מִן־הַטֻּמְאוֹת וּתְנָאָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר מִמִּנְיָנֵנוּ. הָבֵן כְּלָל זֶה, כִּי הוּא עַמּוּד הַתָּוֶךְ בְּמַה־שֶּׁאֲנַחְנוּ עוֹסְקִים בּוֹ.

יום רביעי ו' תמוז ה'תשפ"א

הַכְּלָל הַשְּׁמִינִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת הַשְּׁלִילָה עִם הָאַזְהָרָה.

דַּע שֶׁהָאַזְהָרָה הִיא מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי (סוגי) הַצִּוּוּי (הפקודה), כְּלוֹמַר (ה"צווי" מתחלק לשנים) שֶׁתְּצַוֶּה לַמְצֻוֶּה לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ; כְּגוֹן שֶׁתְּצַוֵּהוּ לֶאֱכֹל וְתֹאמַר לוֹ: אֱכֹל: אוֹ שֶׁתְּצַוֵּהוּ לְהִמָּנַע מֵאֹכֶל וְתֹאמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל. אַךְ אֵין בַּלָּשׁוֹן הָעַרְבִּי שֵׁם הַכּוֹלֵל אֶת־שְׁנֵי הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה יָחַד; וּכְבָר הִזְכִּירוּ זֹאת הַמְּדַבְּרִים בְּתוֹרַת הַהִגָּיוֹן (חכמי הלשון) וְאָמְרוּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: "אֲבָל הַצִּוּוּי וְהָאַזְהָרָה אֵין לָהֶם בַּלָּשׁוֹן הָעַרְבִּי שֵׁם הַכּוֹלֵל, וּלְפִיכָךְ הֵצְרַכְנוּ לְקָרְאָם גַּם שְׁנֵיהֶם בְּשֵׁם אֶחָד מֵהֶם, וְהוּא: הַצִּוּוּי (המתפצל לשנים: ה"צווי" — עשה, ו"אזהרה" — לא תעשה)". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁהָאַזְהָרָה וְהַצִּוּוּי עִנְיָן אֶחָד הֵם". (ובכלל ה"צווי") הַמִּלָּה הַמְּפֹרְסֶמֶת בַּלָּשׁוֹן הָעַרְבִּי הַמְשַׁמֶּשֶׁת לְאַזְהָרָה הִיא מִלַּת "לֹא", וְעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ מָצוּי בְּלִי סָפֵק בְּכָל־לָשׁוֹן, כְּלוֹמַר: שֶׁאַתָּה תְּצַוֶּה לַמְצֻוֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה. בָּרוּר אֲפוֹא שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה שְׁתֵּיהֶן צִוּוּי מֻחְלָט: דְּבָרִים שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹתָם, וּדְבָרִים שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹתָם. הַשֵּׁם שֶׁל אֵלֶּה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹתָם — מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהַשֵּׁם שֶׁל אֵלֶּה שֶׁהֻזְהַרְנוּ עֲלֵיהֶם — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; וְהַשֵּׁם הַכּוֹלֵל יַחַד בַּלָּשׁוֹן הָעִבְרִי — גְּזֵרָה (פקודה, צו), וְכָךְ קוֹרְאִים חֲכָמִים כָּל־מִצְוָה, בֵּין שֶׁתִּהְיֶה עֲשֵׂה אוֹ לֹא־תַעֲשֶׂה: גְּזֵרַת מֶלֶךְ.

אֲבָל הַשְּׁלִילָה הִיא עִנְיָן אֶחָד, וְהוּא: שֶׁתִּשְׁלֹל נָשׂוּא מִנּוּשֵׂא, וְאֵין בָּזֶה שׁוּם צִוּוּי כְּלָל, כְּגוֹן שֶׁתֹּאמַר: לֹא אָכַל פְּלוֹנִי אֶתְמוֹל וְלֹא שָׁתָה פְּלוֹנִי אֶת־הַיַּיִן, וְאֵין רְאוּבֵן אֲבִי שִׁמְעוֹן וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה — שֶׁכָּל־זֶה הוּא שְׁלִילָה, וַאֲפִלּוּ רֵיחַ צִוּוּי אֵין בּוֹ. וְהַמִּלָּה שֶׁבָּהּ שׁוֹלְלִים בְּעַרְבִית לָרֹב הִיא מִלַּת "מא", אַךְ שׁוֹלְלִים גַּם בְּמִלַּת "לא", וּבְמִלַּת "בְּלִי". אֲבָל הָעִבְרִים הֲרֵי לָרֹב שְׁלִילָתָם בְּאוֹתָהּ מִלַּת "לא" עַצְמָהּ, שֶׁבָּהּ גַּם מַזְהִירִים; וְשׁוֹלְלִים גַּם בְּמִלַּת "אֵין" וּמַה־שֶּׁמִּתְחַבֵּר אֵלֶיהָ מִן־הַכִּנּוּיִים: "אֵינוֹ" וְ"אֵינָם" וְ"אֵינְכֶם" וְזוּלָתָם.

(ודוגמאות לכך): **הַשְּׁלִילָה** בְּעִבְרִי בְּמִלַּת "לֹא" כְּגוֹן אָמְרוֹ: "וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" (דברים לד, י); "לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב" (במדבר כג, יט); "לֹא־תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה" (נחום א, ט); "וְלֹא־עָמַד אִישׁ" (בראשית מה, א); "וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע מִמֶּנּוּ" (אסתר ה, ט) וְכָאֵלֶּה רַבִּים. וְהַשְּׁלִילָה בְּמִלַּת "אַיִן", כְּגוֹן אָמְרוֹ: "וְאָדָם אַיִן" (בראשית ב, ה); "וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה" (קהלת ט, ה) וְזוּלָתָם רַבִּים גַּם כֵּן.

הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ הַהֶבְדֵּל בֵּין הַשְּׁלִילָה לָאַזְהָרָה, וְהוּא: שֶׁהָאַזְהָרָה (היא חלק) מִעִנְיַן הַצִּוּוּי וְאֵינָהּ אֶלָּא פֹּעַל בְּצִוּוּי, כְּלוֹמַר: כְּשֵׁם שֶׁהַצִּוּוּי לְעוֹלָם לֶעָתִיד, כָּךְ הָאַזְהָרָה; וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁבַּלָּשׁוֹן יְהֵא הַצִּוּוּי לֶעָבָר — וְכָךְ הָאַזְהָרָה. וְאֵין אֶפְשָׁרוּת לְהַכְנִיס צִוּוּי לְסִפּוּר, כִּי הַסִּפּוּר זָקוּק לְנָשׂוּא וְנוֹשֵׂא וְהַצִּוּוּי דִּבּוּר שֶׁלֵּם בְּעַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּסְּפָרִים שֶׁנִּתְחַבְּרוּ לְךָ; וְכֵן לֹא תִּכָּנֵס גַּם הָאַזְהָרָה בַּסִּפּוּר. אֲבָל לֹא כָּךְ הַשְּׁלִילָה — לְפִי שֶׁהַשְּׁלִילָה תִּכָּנֵס בַּסִּפּוּר וְתִשְׁלֹל בֶּעָבָר וּבֶעָתִיד וּבַהֹוֶה. וְכָל־זֶה בָּרוּר מֵעַצְמוֹ עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת.

כֵּיוָן שֶׁהַדָּבָר כֵּן — בְּשׂוּם פָּנִים אֵין לִמְנוֹת אֶת־הַלָּאוִין שֶׁהֵם שְׁלִילָה בֵּין מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְזֶה דָּבָר מֵעַצְמוֹ שֶׁאֵין צָרִיךְ עָלָיו מוֹפֵת (ראיה), זוּלַת מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ בְּבֵרוּר עִנְיָנֵי (דברי) הַבִּטּוּיִים, כְּדֵי לְהַבְדִּיל בֵּין הָאַזְהָרָה וּבֵין הַשְּׁלִילָה (ורק על־ידי הבנת הענין אפשר לקבוע אם זו אזהרה או שלילה).

אַךְ זוּלָתֵנוּ לֹא יָדַע זֹאת וְהִגִּיעַ לְכָךְ, שֶׁמְּנָה: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" (שמות כא, ז); וְלֹא יָדַע שֶׁזּוֹ שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה. וּבֵאוּר הָעִנְיָן כְּמוֹ שֶׁאַסְבִּיר, וְהוּא: שֶׁה' דָּן מַכֵּה עַבְדּוֹ אוֹ אֲמָתוֹ הַכְּנַעֲנִים שֶׁחִסְּרוֹ בִּשְׁעַת הַהַכָּאָה אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵבָרִים (כמו שן ועין) — שֶׁהוּא יוֹצֵא לַחָפְשִׁי; הָיָה אֵפוֹא עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ, שֶׁכָּךְ הוּא בְּאָמָה עִבְרִיָּה מִכָּל־שֶׁכֵּן מֵעֶבֶד כְּנַעֲנִי (היוצא בשן ועין), וְשֶׁהִיא (אמה עבריה) אִם חִסְּרָהּ אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵבָרִים יוֹצֵאת לַחָפְשִׁי — לְפִיכָךְ שָׁלַל מִמֶּנָּה דִּין זֶה בְּאָמְרוֹ: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים", כְּאִלּוּ אָמַר: אֵין חוֹבָה לְהוֹצִיאָהּ לַחָפְשִׁי כְּשֶׁמְּחַסְּרָהּ אִבְר מֵאֵבָרֶיהָ — הִנֵּה זוֹ שְׁלִילַת דִּין מְסֻיָּם מִמֶּנָּה, אַךְ לֹא אַזְהָרָה. וְכָךְ פֵּרְשׁוּ מוֹסְרֵי הַקַּבָּלָה וְאָמְרוּ בַּמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" — אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהַכְּנַעֲנִים יוֹצְאִים. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזּוֹ שְׁלִילַת דִּין מְסֻיָּם הַנִּשְׁלָל מִמֶּנָּה, לֹא שֶׁהוּא הִזְהִיר עַל הַדָּבָר.

וְאֵין הֶבְדֵּל בֵּין אָמְרוֹ: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" וּבֵין אָמְרוֹ: "לֹא־יִבָּקֵר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא" (ויקרא יג, לו), שֶׁהוּא שְׁלִילָה בִּלְבַד, לֹא אַזְהָרָה; וְהוּא שֶׁבָּא לְהוֹדִיעֵנוּ: שֶׁעִם סִימָן זֶה אֵינוֹ צָרִיךְ הֶסְגֵּר (כבדיני טומאת הצרעת שכשמסתפק הכהן בדינה, מסתגר המנוגע כדי לבחון התפתחות) וְלֹא יִסְתַּפֵּק בּוֹ, כִּי הוּא טָמֵא. וְכֵן אָמְרוֹ: "(ואיש כי ישכב את אשה .. והיא שפחה .. וחופשה לא ניתן לה) לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה" (ויקרא יט, כ) — לְפִי שֶׁהוּא גַּם כֵּן שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה. שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: שֶׁאֵינָם חַיָּבִים מִיתָה כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁלְמָה חֵרוּתָהּ (ואין הקידושין חלין), וְאֵין לְתַרְגֵּם אֶת־זֶה וְלוֹמַר "לֹא יֶקְתְּלָא" (אל יהרגו), שֶׁבְּכָךְ יֵצֵא מֵעִנְיַן הַשְּׁלִילָה לְעִנְיַן הָאַזְהָרָה. כִּי אָמְרוֹ כָּאן: "לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה" כְּמוֹ אָמְרוֹ: "אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת" (דברים כב, כו) שֶׁשָּׁלַל מִמֶּנָּה חִיּוּב הַמִּיתָה בִּגְלַל הָאֹנֶס; כָּךְ שָׁלַל מֵהֶם כָּאן חִיּוּב הַמִּיתָה בִּגְלַל הָעֲבָדוּת, כְּאִלּוּ אָמַר: אֵין לָהֶם חֵטְא מָוֶת, כִּי לֹא חֻפָּשָׁה. וְכֵן אָמְרוֹ: "וְלֹא־יִהְיֶה כִקְרַח וְכַעֲדָתוֹ" (במדבר יז, ה) — הוּא שְׁלִילָה. וּפֵרְשׁוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא שְׁלִילָה וּבֵרְרוּ עִנְיָנוֹ וְאָמְרוּ (מדרש תנחומא שם): שֶׁהוּא יִתְעַלֶּה הִשְׁמִיעֵנוּ שֶׁכָּל־הַיּוֹצֵא וְטוֹעֵן עַל הַכְּהֻנָּה וּיבַקְּשָׁהּ לְעַצְמוֹ (כמנהג קרח ועדתו) — לֹא יֵאָרַע לוֹ מַה־שֶּׁאֵרַע לְקֹרַח וַעֲדָתוֹ, כְּלוֹמַר: הַבְלִיעָה וְהַשְּׂרֵפָה — אֶלָּא יִהְיֶה עָנְשׁוֹ "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ" (מהביטוי "ביד משה" אנו למדים שילקה במה שלקתה יד משה) כְּלוֹמַר: הַצָּרַעַת; וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה אֵלָיו: "הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ" (שמות ד, ו) וְהֵבִיאוּ רְאָיָה מִמַּה־שֶּׁאֵרַע לְעַזִּיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה (שביקש להקטיר קטורת "ובידו מקטרת להקטיר — והצרעת זרחה במצחו" — דברי הימים־ב כו, יט). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמָּצָאנוּ דֵּעָה אַחֶרֶת (של חז"ל) בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (קי.), וְהוּא אָמְרָם: "כָּל־הַמַּחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא־יִהְיֶה כִקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ" — הֲרֵי זֶה עַל דֶּרֶךְ הַתּוֹכָחָה לֹא שֶׁכָּךְ פְּשָׁטֵהּ דִּקְרָא בְּעִנְיָן זֶה; אֲבָל הָאַזְהָרָה עַל עִנְיָן זֶה (המחלוקת) נִכְלֶלֶת תַּחַת לָאו אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה מה).

אֵין אֵפוֹא שׂוּם דָּבָר שֶׁעַל יָדָיו אֶפְשָׁר לְהַבְדִּיל בֵּין הַשְּׁלִילָה לָאַזְהָרָה חוּץ מֵעִנְיַן הַדְּבָרִים, אֲבָל לֹא מִן־הַמִּלָּה, כֵּיוָן שֶׁמִּלַּת הַשְּׁלִילָה וְהָאַזְהָרָה בְּעִבְרִית מִלָּה אַחַת, וְהִיא מִלַּת "לֹא". וְלָכֵן הֶכְרַח, שֶׁלְּמַעְיֵן תְּהֵא הַבָּנָה בְּעִנְיַן הַדְּבָרִים וְאָז יַשִּׂיג בְּקַלּוּת אֵיזֶה לָאו הוּא שְׁלִילָה וְאֵיזֶה לָאו הוּא אַזְהָרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ מִקֹּדֶם. וּכְבָר הֵעִירוּ חֲכָמִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, עַל עִנְיָן זֶה בְּמַה־שֶּׁמָּצָאנוּ אֶצְלָם בַּמַּחֲלֹקֶת שֶׁנָּפְלָה בֵּינֵיהֶם בְּלָאו מִן הַלָּאוִין אִם הוּא שְׁלִילָה אוֹ אַזְהָרָה, וְזֶה בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה עַל חַטַּאת הָעוֹף: "וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא־יַבְדִּיל" (ויקרא ה, ח). הִנֵּה תַּנָּא דִּידַן, וְהוּא הַמְדַבֵּר בַּמִּשְׁנָה, סוֹבֵר שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה, וְלָכֵן הוּא אוֹמֵר: אִם הִבְדִּיל (הפריד את הראש מהצואר) — פָּסַל. יוֹצֵא לְפִי זֶה שֶׁהַלָּאו הַזֶּה יִהְיֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; שֶׁכֵּן כְּשֶׁהִבְדִּיל אֶת־הָרֹאשׁ — פָּסַל, כְּאִלּוּ הִקְרִיב שְׁאוֹר אוֹ דְּבַשׁ. אֲבָל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סוֹבֵר, שֶׁהַלָּאו הַזֶּה שְׁלִילָה (שלילת ההכרח) וְלֹא אַזְהָרָה, וְשֶׁפֵּרוּשׁ אָמְרוֹ: "לֹא

יַבְדִּיל" — שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל הָרֹאשׁ, אֶלָּא מַסְפִּיק שֶׁיַּחְתּוֹךְ אוֹתוֹ בְּאֵיזֶה שִׁעוּר, וּלְפִיכָךְ אִם הִבְדִּיל — כָּשֵׁר לְפִי דַּעְתּוֹ. וְכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא זְבָחִים (סה:) אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: שָׁמַעְתִּי שֶׁמַּבְדִּילִין בְּחַטַּאת הָעוֹף; מַאי "לֹא יַבְדִּיל" — אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל. וְהִקְשׁוּ עַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְאָמְרוּ: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי בּוֹר נַמִּי, דִּכְתִיב: "(וכי יפתח איש בור) וְלֹא יְכַסֶּנּוּ" (שמות כא, לג) — הָכִי נַמִּי (האמנם כך) דְּאֵינוֹ צָרִיךְ לְכַסּוֹת?! וְהָיְתָה הַתְּשׁוּבָה: הָתָם דִּכְתִיב: "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם" — מִכְּלָל דְּבָעֵי כִּסּוּי. הָנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁמְּבִיאִים רְאָיָה מֵעִנְיַן הַדְּבָרִים, אִם זוֹ שְׁלִילָה אוֹ אַזְהָרָה. וְנִתְבָּאֵר עוֹד שֶׁאָמְרוּ "לֹא יַבְדִּיל" — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה, וּמִכָּאן יִתְבָּאֵר שֶׁאָמְרוּ בְּעוֹלַת הָעוֹף: "וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו לֹא־יַבְדִּיל" (ויקרא א, יז) — אֵין לִמְנוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא שְׁלִילָה, הוֹאִיל וּלְדִבְרֵי הַכֹּל: אִם הִבְדִּיל — כָּשֵׁר. שֶׁכֵּן, כֵּיוָן שֶׁאָמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה: "וְנִתַּח אֹתוֹ לְנָתְחָיו" (שם א, יב), הָיָה עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ, שֶׁגַּם עוֹלַת הָעוֹף כָּךְ, לְפִיכָךְ אָמַר: אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל, אֶלָּא וְשִׁסַּע בִּלְבָד; וְאִם הִבְדִּיל — כָּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

עוֹד מִכְּלַל הַלָּאוִין הָאֵלֶּה שֶׁהֵם בְּגֶדֶר שְׁלִילָה אָמְרוּ: "כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה" (שם כז, כט), וְיִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁזּוֹ שְׁלִילָה — לֹא אַזְהָרָה — אִם תֵּדַע מַהוּ מוּבַן הַדָּבָר הַזֶּה, וְהוּא: שֶׁהַכָּתוּב כִּבֵּר דָּן בְּדָמִים קְצוּבִים בָּעֲרָכִים לְפִי גִּיל הַנֶּעֱרָךְ וּלְפִי הֶיוֹתוֹ זָכָר אוֹ נְקֵבָה, וְאֵין הֶבְדֵּל בְּעִנְיָן זֶה בֵּין שֶׁאָמַר: "עֶרְכִּי עָלַי", אוֹ "עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי" — הֲרֵי אָנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ הַפְּלוֹנִי מָה הוּא וּמַה־גִּילוֹ, וְיִשַּׁלֵּם בְּהֶתְאֵם לְכָךְ. וְאִם הַנֶּעֱרָךְ הוּא אָדָם שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין וְנִפְסַק דִּינוֹ, וְאַחַר גְּמַר דִּינוֹ אָמַר מִי שֶׁהוּא: "עֵרֶךְ זֶה עָלַי" — הֲרֵי זֶה לֹא יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם כְּלוּם, לְפִי שֶׁהוּא חָשׁוּב כְּמֵת שֶׁאֵין לוֹ עֵרֶךְ מֵעֵת שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ. וְזֶהוּ הָעִנְיָן שֶׁרָצָה בְּאָמְרוֹ "לֹא יִפָּדֶה", כְּלוֹמַר: אֵין לוֹ פִּדְיוֹן, שֶׁיִּצְטָרֵךְ אוֹתוֹ הַמַּעֲרִיךְ לְשַׁלֵּם. וְזֶהוּ דִּין מִדִּינֵי הָעֲרָכִים וְהִלְכוֹתָם שֶׁזְّכָרוֹ הַכָּתוּב, אֲבָל אֵינוֹ אַזְהָרָה. וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (ערכין פרק א משנה ג): הַגּוֹסֵס וְהַיּוֹצֵא לַהָרֵג לֹא נִדַּר וְלֹא נֶעֱרַךְ. וּפֵרַשׁ הַתַּלְמוּד (ערכין ו.): שֶׁזֶּה בִּתְנַאי שֶׁיְּהֵא יוֹצֵא מִבֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַהָרֵג. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): חַיָּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת". הִתְבּוֹנֵן בְּדִיּוּק הַלָּשׁוֹן וּבְעֹמֶק הָעִיּוּן בָּהּ, אֵיךְ בֵּאֲרוּ שֶׁהַלָּאו הַזֶּה שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה בְּאָמְרָם: "אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן" וְלֹא אָמְרוּ: "אֵין פּוֹדִין אוֹתָם". אֶת־הָעִנְיָן הַזֶּה עִצְמוֹ בֵּאֲרוּ בַּסִּפְרָא בְּפָרָשַׁת עֲרָכִים וְאָמְרוּ: מִנַּיִן לִמְחַיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין, לְאֶחָד (׳מעריך׳). שֶׁאָמַר "עֶרְכּוֹ (של החייב מיתה) עָלַי", שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִפָּדֶה", כְּלוֹמַר: מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֵרֶךְ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ עִנְיָן זֶה בְּתַכְלִית הַבֵּאוּר עַד שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁלֹּא נִשְׁאַר דָּבָר מִסֵּפֶק אֲפִלּוּ לֹא לְקֵשֶׁה הַהֲבָנָה שֶׁבִּבְנֵי אָדָם.

כֵּיוָן שֶׁדִּבַּרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה, דַּע שֶׁהַמִּלִּים הַמְשַׁמְּשׁוֹת בַּתּוֹרָה לָאַזְהָרָה הֵן אַרְבַּע מִלִּים, וְכֹל מַה־שֶּׁהִזְהִיר עָלָיו בְּאַחַת מֵאַרְבַּע אֵלּוּ נִקְרָא: מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְהֵן: 'הִשָּׁמֶר' וּ'פֶן', 'אַל' וְ'לֹא'. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (זבחים קו.): כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'הִשָּׁמֶר', 'פֶּן' וְ'אַל' וְ'לֹא' — אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה.

אֲבָל נִשְׁאַר לָנוּ לְבָאֵר דָּבָר אֶחָד, שֶׁבּוֹ תִּשְׁלַם כַּוָּנַת הַשַּׁעַר הַזֶּה, וְהוּא: שֶׁכָּל־מָקוֹם שֶׁבֵּאֵר בַּתּוֹרָה וְחִיֵּב אוֹתָנוּ לְנַקּוֹת עַצְמֵנוּ עַל־יְדֵי שֶׁנִּשְׁלַל מֵעַצְמֵנוּ מַעֲשֶׂה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי — הֲרֵי אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה נִמְנֶה מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַלָּאו שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ הוּא שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה. כִּי מִשֶּׁהִטִּיל עָלֵינוּ שֶׁנִּשְׁלַל מֵעַצְמֵנוּ וְנֹאמַר: אֲנִי לֹא עָשִׂיתִי כָּךְ וְלֹא עָשִׂיתִי כָּךְ — נוֹדַע בְּהֶכְרֵחַ, שֶׁעֲשִׂיַּת אוֹתוֹ הַכָּךְ־וָכָךְ מְזְהָרִים עָלֶיהָ, וְזֶה כְּגוֹן שֶׁחִיְּבָנוּ הַכָּתוּב (בעת ה"ווידוי" בבית המקדש על המעשרות) שֶׁנֹּאמַר: "לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" (דברים כו, יד) — מַשְׁמַע מִזֶּה: שֶׁכָּל־מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה מֵאֵלּוּ מְזְהָרִים עָלָיו, וְיִתְבָּאֵר זֶה בִּמְקוֹמוֹ כְּשֶׁנְּדַבֵּר עַל מִצְוֹת אֵלּוּ.

הַכְּלָל הַתְּשִׁעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת עֶצֶם הַלָּאוִין וְהָעֲשֵׂה, אֶלָּא אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמְּזְהָרִים וְשֶׁמְּצֻוִּים עֲלֵיהֶם.

דַּע, שֶׁכָּל־צִוּוּיֵי הַתּוֹרָה וְאַזְהָרוֹתֶיהָ הֵם בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים: בִּדְעוֹת, בְּמַעֲשִׂים, בְּמִדּוֹת וּבְדִבּוּר. וְזֶהוּ שֶׁצִּוְּתָה אוֹתָנוּ לְהַאֲמִין וּלְקַבֵּל אֵיזוֹ דֵּעָה, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַאֲמִין בַּיִּחוּד. וּבְאַהֲבַת הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה וְיִרְאָתוֹ; אוֹ שֶׁהִזְהִירָה אוֹתָנוּ מִלְّהַאֲמִין בְּאֵיזוֹ דֵּעָה, כְּגוֹן שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּהְיוֹת בַּדֵּעָה שֶׁיֵּשׁ אֱלֹהוּת לְזוּלָתוֹ. וְכֵן צִוְּתָה אוֹתָנוּ בְּאֵיזֶה מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב אֶת־הַקָּרְבָּנוֹת וּלְבָנוֹת אֶת־הַמִּקְדָּשׁ; אוֹ הִזְהִירָה אוֹתָנוּ מֵאֵיזֶה מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְّהַקְרִיב לְזוּלָתוֹ יִתְעַלֶּה וּמִלְּהִשְׁתַּחֲוֹת לַנֶּעֱבָד זוּלָתוֹ (עבודת אלילים). וְכֵן צִוְּתָה אוֹתָנוּ לְהִתְנַהֵג בְּאֵיזוֹ מִדָּה, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּצְדָקָה בְּחֶסֶד, בְּרַחֲמָנוּת, בְּחֶמְלָה וּבְאַהֲבָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (ויקרא יט, יח); אוֹ שֶׁהִזְהִירַתְנוּ מֵאֵלּוּ מִדּוֹת, כְּגוֹן שֶׁהֵזְהַרְנוּ עַל הַנִּטִּירָה וְהַנְּקִימָה וּגְאֻלַּת הַדָּם וְזוּלָתָן מִן־הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר. אוֹ שֶׁצִּוְּתָה אוֹתָנוּ בַּאֲמִירַת אֵיזֶה דָּבָר, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו וּלְהִתְוַדּוֹת עַל הָעֲוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִמַּה־שֶּׁאֲבָאֵר; וְהִזְהִירַתְנוּ מֵאֲמִירַת אֵיזֶה דָּבָר, כְּגוֹן שֶׁהֵזְהַרְנוּ עַל שְׁבוּעַת הַשֶּׁקֶר וְהָרְכִילוּת וּלְשׁוֹן הָרַע וְהַקְּלָלָה וְזוּלָתָן.

אִם הֵשִׂגוּ עִנְיָנִים אֵלּוּ, הֲרֵי רָאוּי לִמְנוֹת אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמְּצֻוִּים אוֹ מְזְהָרִים עֲלֵיהֶם, בֵּין שֶׁאֵלֶּה מַעֲשֶׂה אוֹ דִּבּוּר אוֹ דֵּעָה אוֹ מִדָּה. וְאֵין לְהַבִּיט לְרִבּוּי הַצִּוּוּיִן שֶׁבָּאוּ

מתוך מהדורת חזק

בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן, אִם הַמְדֻבָּר בַּ"עֲשֵׂה"; אוֹ לְרִבּוּי הָאַזְהָרוֹת שֶׁבָּאוּ בְּעִנְיָנוֹ, אִם הַמְדֻבָּר בְּ"לָאו" — כִּי כֻּלָּם לְחִזּוּק בִּלְבָד (להדגיש את חומרת הדבר). לְפִי שֶׁפְּעָמִים יָבוֹא בְּאוֹתוֹ עִנְיָן עַצְמוֹ לָאו אַחֲרֵי לָאו לְחִזּוּק, וְכֵן יָבוֹא בּוֹ צִוּוּי אַחֲרֵי צִוּוּי לְחִזּוּק. אֶלָּא־אִם־כֵּן תִּמְצָא מַאֲמַר חֲכָמִים בְּחִלּוּק הָעִנְיָנִים וִיבָאֲרוּ לְךָ הַמְפָרְשִׁים, שֶׁכָּל־לָאו מֵאֵלּוּ אוֹ כָּל־עֲשֵׂה כּוֹלֵל עִנְיָן שֶׁלֹּא כְּעִנְיָן שֶׁכּוֹלֵל הַלָּאו אוֹ הָעֲשֵׂה הָאַחֵר — חֲרֵי אָז רָאוּי לִמְנוֹתוֹ בְּלִי סָפֵק, כִּי אָז לֹא נִשְׁאַר לְחִזּוּק אֶלָּא בָּא לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן, אַף־עַל־פִּי שֶׁפִּשַּׁט הַכָּתוּב (לבאורה) שֶׁהֵם בְּעִנְיָן אֶחָד. לְפִי שֶׁאֲנַחְנוּ אֵין אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁאֵיזֶה פָּסוּק נִכְפָּל לְחִזּוּק וְאֵינוֹ לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן אֶלָּא כְּשֶׁאֵין לָנוּ עַל כָּךְ דִּבְרֵי הַמְפָרְשִׁים נוֹשְׂאֵי הַקַּבָּלָה; אֲבָל אִם נִמְצָא קַבָּלָה, שֶׁהַצִּוּוּי הַזֶּה אוֹ הַלָּאו כּוֹלֵל עִנְיָן פְּלוֹנִי, וְהַצִּוּוּי הַחוֹזֵר וְנִכְפָּל כּוֹלֵל עִנְיָן אַחֵר — הֲרֵי זֶה הַנָּכוֹן וְהָאֱמֶת: שֶׁלֹּא נִכְפַּל פָּסוּק אֶלָּא לְעִנְיָן, וְאָז רָאוּי לִמְנוֹת אֶת־זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֶת־זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל אִם אֵין עִנְיָן נוֹסָף — הֲרֵי תַּכְלִית הַכֶּפֶל לְחִזּוּק; וְגַם בָּא לְהוֹדִיעַ, שֶׁהָעוֹן הַזֶּה חָמוּר מְאֹד, כְּיָן שֶׁבָּאָה בּוֹ אַזְהָרָה אַחַר אַזְהָרָה, אוֹ שֶׁנִּכְפַּל לְהַשְׁלָמַת דִּין הַמִּצְוָה (שכל פסוק משלים פרטי דינים שאין בשני), אוֹ כְּדֵי לִלְמֹד מִמֶּנּוּ אֵיזֶה דִּין בְּמִצְוָה אַחֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁמְּבָאֵר הַתַּלְמוּד וְאוֹמֵר: מֵפְנֶה (פסוק "פנוי" — כפול בענינו) — לְהַקִּישׁ, לָדוּן מִמֶּנּוּ גְּזֵרָה שָׁוָה. וּכְבָר מָצָאנוּ שֶׁחֲכָמִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, הֵעִירוּ עַל עִנְיָן זֶה בַּגְּמָרָא פְּסָחִים בַּפֶּרֶק הַשֵּׁנִי (כד.), וְכִוְּנוּ לְאַחַד הַלָּאוִין שֶׁלְּפִי הַנִּרְאֶה הוּא נִכְפַּל, כְּיָן שֶׁהָאַזְהָרָה כְּבָר נִלְמְדָה מִזּוּלָתוֹ, וּבִקְּשׁוּ לַהֲקִימוֹ בְּעִנְיָן נוֹסָף, וְאָמְרוּ עַל כָּךְ בְּדֶרֶךְ טַעֲנָה וְקַשְׁיָה: אֲמַר לֵהּ רָבִינָא לְרַב אָשֵׁי: וְאֵימָא (אמור, אולי, שהפסוק נכפל כדי) לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין? כְּלוֹמַר: זֶה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לְהָקִים אֶת־הַלָּאו הַזֶּה בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁלֹּא כָּעִנְיָן שֶׁנִּלְמַד מִן־הַלָּאו הָאַחֵר — מַדּוּעַ מִתְבַּקֵּשׁ מוֹצָא זֶה? שֶׁמָּא נִכְפַּל בְּאוֹתוֹ עִנְיָן עַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ הַדָּבָר חַיָּב בִּשְׁנֵי לָאוִין?! וּבָאָה הַתְּשׁוּבָה: אֲמַר לֵהּ: כָּל־הֵיכָא (בכל מקום) דְּאִכָּא לְמִדְרַשׁ (שאפשר לפרש שהכפילות באה להוסיף דין חדש וכדומה) — דָּרְשִׁינַן, וְלָא מוֹקְמִינַן (ולא מניחים שמטרת הכפילות להשמיענו) בְּלָאוֵי יַתִּירֵי. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁכָּל־לָאו שֶׁלֹּא בָּא לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן — הֲרֵי הוּא נִקְרָא: יָתֵר ("לאו יתירי"), כְּלוֹמַר: שֶׁהוּא נִכְפַּל. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמְרוּ שֶׁהוּא 'לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין' — הֲרֵי בְּכָל־זֹאת הוּא לָאו יָתֵר, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר מִן־הַלָּשׁוֹן הַזֶּה (שבגמרא דלעיל), וְאֵין רָאוּי לִמְנוֹתוֹ כְּיָן שֶׁנִּכְפַּל. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּסְפַּר הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֶּה בִּגְלַל רִבּוּי הַלָּאוִין אוֹ הָעֲשִׂין.

חֲרֵי יָדוּעַ, שֶׁצִּוּוּי הַשְּׁבִיתָה בַּשַּׁבָּת נִכְפַּל בַּתּוֹרָה שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה פְּעָמִים — כְּלוּם יִסְבֹּר מִישֶׁהוּ הַמּוֹנֶה אֶת־הַמִּצְוֹת וְיֹאמַר: שֶׁמִּכְּלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה הַשְּׁבִיתָה בַּשַּׁבָּת, וְהִיא שְׁנַיִם עָשָׂר מִצְוֹת?! וְכֵן בָּאָה הָאַזְהָרָה עַל אֲכִילַת הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים — הַאִם אֶפְשָׁר לְבַר־דַּעַת לוֹמַר: שֶׁאִסּוּר הַדָּם הוּא שֶׁבַע מִצְוֹת? הִנֵּה זֶה מִמַּה־שֶּׁלֹּא יִטְעֶה בּוֹ אַף אֶחָד — כְּלוֹמַר: בִּשְׁבִיתַת שַׁבָּת, שֶׁהִיא מִצְוָה אַחַת מִכְּלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְכֵן בָּאַזְהָרָה עַל אֲכִילַת הַדָּם, שֶׁהִיא מִצְוָה אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְדַע שֶׁאֲפִלּוּ תִּמְצָא מַאֲמַר לַחֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהָעוֹבֵר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית כְּבָר עָבַר עַל כָּךְ וְכָךְ לָאוִין, אוֹ שֶׁהַמְבַטֵּל דָּבָר פְּלוֹנִי כְּבָר עָבַר עַל כָּךְ וְכָךְ עֲשִׂין — לֹא יִתְחַיֵּב מִזֶּה לִמְנוֹת כָּל־אוֹתָם הַלָּאוִין כָּל־אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלֹא כָּל־עֲשֵׂה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּיָן שֶׁהָעִנְיָן אֶחָד וְאֵין בּוֹ כְּפִילוּת. וְלֹא אָמְרוּ שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל כָּךְ וְכָךְ עֲשִׂין אוֹ עַל כָּךְ וְכָךְ לָאוִין, אֶלָּא מִפְּנֵי כֵּיפֶל הַצִּוּוּי אוֹ הָאַזְהָרָה בְּאוֹתָהּ הַמִּצְוָה, שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל אַזְהָרוֹת רַבּוֹת אוֹ צִוּוּיִם רַבִּים. אֶלָּא־אִם־כֵּן תִּמְצָא שֶׁאוֹמְרִים "לוֹקֶה שְׁתַּיִם", אוֹ "לוֹקֶה שָׁלֹשׁ" — הֲרֵי אָז נִמְנֶה כָּל־אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְפִי שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת עַל שֵׁם אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר לְפִי מַה־שֶּׁיְּדוּעַ בַּתַּלְמוּד בְּמַכּוֹת (טז.) וְחֵלֶק (פב.) וְזוּלָתָם; אֲבָל לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת עַל שְׁנֵי שֵׁמוֹת, כְּלוֹמַר: שְׁנֵי עִנְיָנִים שֶׁבָּאָה הָאַזְהָרָה בְּכָל־עִנְיָן מֵהֶם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. זֶהוּ הַהֶבְדֵּל בֵּין אָמְרָם: "עוֹבֵר מִשּׁוּם כָּךְ וּמִשּׁוּם כָּךְ" (בגלל שנכפלו האזהרות) וּבֵין אָמְרָם: "לוֹקֶה שְׁתַּיִם אוֹ לוֹקֶה שָׁלֹשׁ" (בגלל אזהרות שונות שהצטברו). וְהָרְאָיָה עַל כָּל־מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ, אָמְרָם (מנחות מד.): כֹּל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ — עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה עֲשֵׂה, לְפִי שֶׁנִּכְפַּל בּוֹ לְשׁוֹן צִוּוּי חָמֵשׁ פְּעָמִים: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת, וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת" (במדבר טו, לח־לט) "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ" (דברים כב, יב). אַךְ (עם כל זאת) מָצָאנוּ לָהֶם מַאֲמָר מְפֹרָשׁ בְּמִצְוַת צִיצִת שֶׁהִיא מִצְוָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר כְּשֶׁאַזְכִּיר מִצְוָה זוֹ (מצות עשה יד).

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה עַצְמוֹ אָמְרוּ (מנחות מד.): "כֹּל שֶׁאֵינוֹ מֵנִיחַ תְּפִלִּין — עוֹבֵר בִּשְׁמֹנֶה עֲשֵׂה", מִפְּנֵי שֶׁנִּכְפַּל הַצִּוּוּי בָּהֶם שְׁמֹנֶה פְּעָמִים, כְּלוֹמַר בְּשֶׁל־רֹאשׁ וְשֶׁל־יָד. וְכֵן אָמְרָם (מנחות שם): "כָּל־כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן — עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה עֲשֵׂה", מִפְּנֵי שֶׁנִּכְפַּל הַצִּוּוּי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. אַךְ לֹא יִסְבֹּר מִישֶׁהוּ, הַמּוֹנֶה אֶת־הַמִּצְוֹת, לוֹמַר: בִּרְכַּת כֹּהֲנִים שָׁלֹשׁ מִצְוֹת, וְצִיצִת חָמֵשׁ מִצְוֹת, וּתְפִלִּין שְׁמֹנֶה מִצְוֹת. כְּיָן שֶׁהַדָּבָר כֵּן — חֲרֵי אֵין גַּם לִמְנוֹת אוֹנָאַת הַגֵּר שָׁלֹשׁ מִצְוֹת מִפְּנֵי כְּפִילַת הַלָּאו, בִּגְלַל אָמְרָם בַּגְּמָרָא מְצִיעָא (נט): הַמְאַנֶּה אֶת־הַגֵּר (בדיברים) — עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, וְהַלּוֹחֲצוֹ (דוחקו במעשים) — בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, אֶלָּא אֵלֶּה שְׁתֵּי מִצְוֹת בִּלְבָד: "לֹא תוֹנֶה" "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שמות כב, כ), וְנִכְפַּל הַלָּאו בְּכָךְ — וְזֶה בָּרוּר, אֵין בּוֹ שׁוּם סָפֵק. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא מְצִיעָא (שם): "מִפְּנֵי מָה הִזְהִירָה תּוֹרָה בִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְקוֹמוֹת עַל הַגֵּר? מִפְּנֵי שֶׁסּוּרוֹ רָע!" כְּלוּם אֶפְשָׁר לְמִישֶׁהוּ לוֹמַר, שֶׁאֵלּוּ שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ מִצְוֹת מִכְּלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת?! חֲרֵי זֶה מַה שֶּׁאִי־אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ.

הִנֵּה נִתְבָּאֵר וְנִתְבָּרֵר, שֶׁאֵין לִמְנוֹת כָּל־לָאו הַנִּמְצָא בַּתּוֹרָה וְלֹא כָּל־עֲשֵׂה, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה נִכְפָּל — אֶלָּא רָאוּי לִמְנוֹת אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמְּצֻוִּים אוֹ מֻזְהָרִים עֲלֵיהֶם. וְאִי־אֶפְשָׁר לָדַעַת שֶׁהַלָּאו אוֹ הָעֲשֵׂה הַנִּכְפָּל בָּא לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן, אֶלָּא עַל־יְדֵי מוֹרֶה שֶׁיּוֹרֶה עַל זֹאת — וְהֵם מְקַבְּלֵי הַפִּרּוּשׁ (חכמינו) עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם גַּם לֹא יִטְעֲךָ שֶׁהַלָּאו נִכְפָּל בְּבִטּוּיִים שׁוֹנִים, כְּגוֹן אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ" (דברים כד, כא) אַחַר אָמְרוֹ "וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ" (שם, יט), וְאָמְרוֹ: "כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ" (שם, כ) — לְפִי שֶׁאֵין אֵלּוּ שְׁנֵי לָאוִין, אֶלָּא זוֹ אַזְהָרָה אַחַת עַל עִנְיָן אֶחָד, וְהוּא, שֶׁלֹּא יִקַּח מַה־שֶּׁשָּׁכַח מִן־הַתְּבוּאָה אוֹ הַפֵּרוֹת בְּעֵת אֲסִיפָתָם, וְהֵבִיא לְכָךְ שְׁתֵּי דֶּגְמָאוֹת: עֲנָבִים וְזֵיתִים; פֵּרוּשׁ "לֹא תְפָאֵר": אַל־תִּכְרֹת מַה־שֶּׁשָּׁכַחְתָּ בְּקַצּוֹת הַפֹּאֵרוֹת, וְהֵן הָעֲנָפִים*. אַךְ מִמַּה־שֶּׁרָאוּי לְהוֹסִיף לַכְּלָל הַזֶּה הוּא מַה־שֶּׁאֹמַר עַתָּה, וְהוּא: הָעִנְיָן שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לִמְנוֹת אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמְּצֻוִּים אוֹ מֻזְהָרִים עֲלֵיהֶם הוּא בִּתְנַאי, שֶׁיְּהֵא בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן שֶׁמֻּזְהָרִים עָלָיו לָאו מְיֻחָד בְּכָל־עִנְיָן וְעִנְיָן; אוֹ שֶׁיֵּשׁ רְאָיָה שֶׁאָמְרוּהָ בַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה, הַמַּבְדִּילָה אֶת כָּל־הָעִנְיָנִים זֶה מִזֶּה וְיֵשׁ אַזְהָרָה לְכָל־עִנְיָן מֵהֶם. אֲבָל אִם לָאו אֶחָד כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים — חֲרֵי אָז נִמְנֶה הַלָּאו לְבַדּוֹ, לֹא כָּל־עִנְיָן וְעִנְיָן מִן־הָעִנְיָנִים שֶׁאוֹתוֹ הַלָּאו כּוֹלְלָם — וְזֶהוּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר עַתָּה. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה "לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" (ויקרא יט, כו), אָמְרוּ (סנהדרין סג.), בְּפֵרוּשׁוֹ: "מִנַּיִן לָאוֹכֵל מִבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ שֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. דָּבָר אַחֵר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם — לֹא תֹאכְלוּ בָּשָׂר (הקרבנות), וַעֲדַיִן דָּם (לפני זריקת הדם) בַּמִּזְרָק. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֵין מַבְרִין (סעודה ראשונה שאחרים עורכים עבור האבלים — נקראת "הבראה") עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן לְסַנְהֶדְרִין שֶׁהָרְגוּ אֶת־הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵין טוֹעֲמִין כְּלוּם כָּל־אוֹתוֹ הַיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אַזְהָרָה לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" — חֲרֵי אֵלּוּ חֲמִשָּׁה עִנְיָנִים שֶׁכֻּלָּם בְּאַזְהָרָה וְכֻלָּם נִכְלָלִים. תַּחַת לָאו זֶה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין כְּשֶׁמָּנוּ עִנְיָנִים אֵלּוּ: "עַל כֻּלָּם אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם דְּהָוֵי לֵהּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת — וְכָל־לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת אֵין לוֹקִין עָלָיו". וּבֵאֲרוּ עוֹד, שֶׁלָּאו שֶׁבִּכְלָלוּת הוּא: דַּאֲתוֹ תְּרֵי־תְּלָתָא (שנים שלושה) אִסּוּרֵי מֵחַד לָאו — חֲרֵי שֶׁאֵין לִמְנוֹת כָּל־אִסּוּר וְאִסּוּר שֶׁנִּכְלַל בְּלָאו זֶה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא מוֹנִים אֶת־הַלָּאו הַכּוֹלֵל אֶת־כָּל־הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה לְבַדּוֹ. וּכְמוֹ הַלָּאו הַזֶּה, כְּלוֹמַר "לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" אָמְרוּ: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד), לְפִי שֶׁגַּם הוּא כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר (לא תעשה רצט). וְכֵן אָמְרוּ: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא" (שמות כג, א), שֶׁגַּם הוּא כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר (לא תעשה רפא). — וְזֶה הוּא הַסּוּג הָאֶחָד מִשְּׁנֵי הַסּוּגִים שֶׁל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת.

הַסּוּג הַשֵּׁנִי הוּא, שֶׁיָּבוֹא לָאו אֶחָד לֶאֱסֹר דְּבָרִים רַבִּים הַמְחֻבָּרִים וְנוֹסָפִים זֶה לָזֶה, וְהוּא שֶׁיֹּאמַר: לֹא תַעֲשֶׂה כָּךְ וָכָךְ. וְסוּג זֶה נֶחְלָק לִשְׁנֵי חֲלָקִים: יֵשׁ מִמֶּנּוּ מַה־שֶּׁבֵּאֲרוּ בַּתַּלְמוּד שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת עַל כָּל־דָּבָר וְדָבָר מֵאוֹתָם הַדְּבָרִים הַמְחֻבָּרִים; וְיֵשׁ מִמֶּנּוּ מַה־שֶּׁאָמְרוּ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, לְפִי שֶׁהוּא לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. הִנֵּה אוֹתָם הַלָּאוִין שֶׁבֵּאֲרוּ שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וָאַחַת — הֵם שֶׁאָנוּ נִמְנֶה כָּל־דָּבָר מֵהֶם כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ: וּמַה־שֶּׁבֵּאֲרוּ שֶׁהוּא חַיָּב אַחַת עַל הַכֹּל — נִמְנֶה אוֹתוֹ כְּמִצְוָה אַחַת, לְפִי מַה־שֶּׁקִּבַּלְנוּ בַּכְּלָל הַזֶּה, שֶׁלֹּא יִלְקֶה מִישֶׁהוּ שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת מִשֵּׁם אֶחָד בְּשׁוּם אֹפֶן. וּמֵאַחַר שֶׁחִיְּבוּ בִּפְרוּשׁ בְּכָל־עִנְיָן וְעִנְיָן מֵאוֹתָם הָעִנְיָנִים הַמְחֻבָּרִים וְנוֹסָפִים, כְּלוֹמַר שֶׁלּוֹקִין עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד, וְשֶׁהָעוֹשֶׂה אוֹתָם כֻּלָּם בְּבַת אַחַת לוֹקֶה מַלְקִיּוֹת הַרְבֵּה — יָדַעְנוּ בְּהֶכְרֵחַ, שֶׁהֵם שֵׁמוֹת הַרְבֵּה (של איסורים שונים) וְכָל־עִנְיָן נִמְנֶה לְבַדּוֹ.

וְאַזְכִּיר עַתָּה דֶּגְמָאוֹת רַבּוֹת מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי הַסּוּג הַשֵּׁנִי הַזֶּה, וְאֶפְשָׁר שֶׁאַזְכִּיר אוֹתָם הַלָּאוִין מִן־הַסּוּג הַזֶּה כֻּלָּם, כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרֵר הָעִנְיָן הַמְכֻוָּן תַּכְלִית בֵּאוּר. מֵהֶם אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בְּכֶבֶשׂ הַפֶּסַח: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא (אינו צלוי כל צרכו) וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל" (שם יב, ט), שֶׁאָנוּ מוֹנִים לָאו זֶה כְּמִצְוָה אַחַת, וְלֹא נִמְנֶה "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא" כְּמִצְוָה וְ"לֹא תֹאכְלוּ מְבֻשָּׁל" כְּמִצְוָה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא יִחֵד לְכָל־עִנְיָן לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלֹא אָמַר "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וְלֹא בָשֵׁל מְבֻשָּׁל" — אֶלָּא הֵבִיא לָאו אֶחָד הַכּוֹלֵל שְׁנֵי הָעִנְיָנִים, וְחִבֵּר וְהוֹסִיף אֶחָד מֵהֶם לָאַחֵר. וּבְפֶרֶק ב' מִפְּסָחִים (מא.) אָמְרוּ "אָמַר אַבָּיֵי: אָכַל נָא — לוֹקֶה שְׁתַּיִם: מְבֻשָּׁל — לוֹקֶה שְׁתַּיִם: נָא וּמְבֻשָּׁל — לוֹקֶה שָׁלֹשׁ". וְזֶה — מִפְּנֵי שֶׁסָּבַר: לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת, וּבְשָׁעָה שֶׁאָכַל נָא — עָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין: הָאֶחָד מֵהֶם — אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא; וְהַשֵּׁנִי — לָאו הַבָּא מִכְּלָלָא, כְּאִלּוּ אָמַר: אַל תֹּאכְלוּ אֶלָּא צָלִי — וַחֲרֵי אֲכָלוֹ שֶׁלֹּא צָלִי. וְאִם אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל, לוֹקֶה לְדַעְתּוֹ שָׁלֹשׁ: אַחַת עַל אֲכִילָתוֹ נָא, וְשֵׁנִית עַל אֲכִילָתוֹ מְבֻשָּׁל, וּשְׁלִישִׁית עַל אֲכִילָתוֹ שֶׁלֹּא צָלִי. וְשָׁם אָמְרוּ בְּהֶמְשֵׁךְ מַאֲמָר זֶה "וְרָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. אִכָּא דְּאָמְרֵי (יש שאמרו): חֲדָא מִיהָא לָקֵי (אחד בכל זאת לוקה)", כְּלוֹמַר: אִם אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל — לוֹקֶה אַחַת. "וְאִכָּא דְּאָמְרֵי: חֲדָא נַמִּי לָא לָקֵי, מִשּׁוּם דְּלָא מִיְּחַד לָאוֹהּ (הלאו אינו מיוחד) כְּלָאו דַּחֲסִימָה" — כְּלוֹמַר אָמְרוּ יִתְעַלֶּה "לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד), שֶׁהוּא לָאו אֶחָד הַמַּזְהִיר עַל דָּבָר אֶחָד (ומלאו ד"חסימה" למדנו דין עונש מלקות — שנאמר שם — לכל הלאוין, ולכן עליהם להיות

מתוך מהדורת חזק

דומים אליו); אֲבָל לָאו זֶה הַמַּזְהִיר עַל שְׁנֵי דְּבָרִים — נָא וּמְבֻשָּׁל — אֵין לוֹקִין עָלָיו. וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁנִּתְבָּרֵר בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (סג.) "אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבְּכְלָלוּת", וְלָכֵן נִדְחִים דִּבְרֵי אַבַּיֵּי. וְהַנָּכוֹן שֶׁהוּא לוֹקֶה אַחַת, בֵּין שֶׁאָכַל נָא אוֹ מְבֻשָּׁל אוֹ נָא וּמְבֻשָּׁל — אַחַת בִּלְבַד לוֹקֶה; וּלְפִיכָךְ נִמְנֶה אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל" כְּמִצְוָה אֶחָת. וְשָׁם (פסחים מא.) אָמְרוּ עוֹד "אָמַר אַבַּיֵּי: אָכַל זָג (קליפת הענבים) — לוֹקֶה שְׁתַּיִם; חַרְצָן (הגרעינים) — לוֹקֶה שְׁתַּיִם; זָג וְחַרְצָן לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וְרָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת" — הַכַּוָּנָה לְאָמְרוֹ: "מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן" (במדבר ו, ד) שֶׁאַבַּיֵּי סוֹבֵר שֶׁלּוֹקִין עָלָיו. וְכָךְ אָמְרוּ בְּפֶרֶק ד' מִמְּנָחוֹת (נח.): "הַמַּעֲלֶה מִשְּׁאוֹר וּדְבַשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אָמַר אַבַּיֵּי: לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁאוֹר וְלוֹקֶה מִשּׁוּם דְּבַשׁ וְלוֹקֶה מִשּׁוּם עֵרוּב שְׁאוֹר. וְלוֹקֶה מִשּׁוּם עֵרוּב דְּבַשׁ", כְּלוֹמַר שֶׁאָמְרוֹ "כָּל (שאור וכל דבש לא תקטירו)" — (ויקרא ב, יא) כּוֹלֵל שְׁנֵי דְּבָרִים: שֶׁלֹּא יַקְרִיב לְבַדּוֹ, וְשֶׁלֹּא יַקְרִיב דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת מֵהֶם בְּאֵיזֶה שִׁעוּר שֶׁיִּהְיֶה — וְכָל־זֶה לְפִי עִקַּר שִׁטָּתוֹ שֶׁכְּבָר יָדַעְתָּ: לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. וְשָׁם אָמְרוּ "רָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. אִבָּא דְּאָמְרֵי (יש שאמרו): חֲדָא מִיהָא לָקֵי", כְּלוֹמַר: אִם אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל — לוֹקֶה אַחַת. "וְאִבָּא דְּאָמְרֵי: חֲדָא נַמִּי לָא לָקֵי, מִשּׁוּם דְּלָא מְיַחַד לָאוֹהּ (הלאו אינו מיוחד) כְּלָאו דַּחֲסִימָה".

כֵּיוָן שֶׁנִּתְבָּאֵר, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל" — מִצְוָה אַחַת; וְכֵן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל־שְׂאֹר" (שם) מִצְוָה אַחַת, נִמְנֶה כָּךְ גַּם: "לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי" (דברים כג, ד) — מִצְוָה אַחַת, וְכֵן גַּם־כֵּן: "כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן" (שמות כב, כא), וְכֵן אָמְרוּ: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם" (דברים כד, יז), וְכֵן אָמְרוּ: "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ (של האשה) לֹא יִגְרָע" (שמות כא, י) — נִמְנֶה כָּל־לָאו מֵהֶם כְּמִצְוָה אַחַת, לְפִי שֶׁכָּל־לָאו מֵהַלָּאוִין הָאֵלֶּה הוּא כְּמוֹ "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל", וּכְמוֹ "כָּל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ". וְאֵין הֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם. וְכֵן אָמְרוּ: "לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב (בית ה' אלהיך לכל נדר". דברים כג, יט) — הוּא לָאו אֶחָד. וְכֵן אָמְרוּ: "יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ וְגוֹ' בְּבֹאֲכֶם וְגוֹ' וּלְהַבְדִּיל וְגוֹ' וּלְהוֹרֹת" (ויקרא י, ט־יא) כְּלוֹמַר: הִזְהִיר בְּלָאו אֶחָד עַל הַכְּנִיסָה לַמִּקְדָּשׁ אוֹ הַהוֹרָאָה בַּתּוֹרָה כְּשֶׁהוּא שָׁתוּי — זֶהוּ הַחֵלֶק הָאֶחָד מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי הַסּוּג הַשֵּׁנִי מִסּוּגֵי לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת.

אַךְ הַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הוּא בְּדִיּוּק כְּמוֹ לְשׁוֹן הַחֵלֶק הַקּוֹדֵם הַזֶּה, אֶלָּא שֶׁבָּא בַּפֵּרוּשׁ הַמִּקְבָּל שֶׁכָּל־דָּבָר וְדָבָר מִן־הַדְּבָרִים הַמְחֻבָּרִים וְנוֹסְפִים לוֹקִים עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאִם יַעֲשֶׂה אֶת־כֻּלָּם — לוֹקֶה עַל כָּל־אֶחָד מֵאוֹתָם הַמְחֻבָּרִים, גַּם אִם יַעֲשֶׂה אוֹתָם בְּבַת אַחַת (כדין העובר על כמה לאוין שונים) — וְאֵלּוּ רָאוּי לִמְנוֹת כָּל־אֶחָד וְאֶחָד כְּלָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מֵהֶם אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ (מחוץ לחומה) מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ (.. כי אם .. במקום אשר יבחר ה' אלוקיך בו". דברים יב, יז). אָמְרוּ בַּגְּמָרָא כְּרֵתוֹת (ד:): "אָכַל מַעְשַׂר דָּגָן תִּירֹשׁ וְיִצְהָר — חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת". וְהִקְשׁוּ עַל זֶה וְאָמְרוּ: "וְכִי לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת?" וְהַתְּשׁוּבָה: "קְרָא יַתִּירָא כְּתִיב. מִכְּדֵי כְּתִיב: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ" (שם יד, כג); לְמָה לִי לְמִכְתַּב "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ"? וְכִי תֵּימָא לָלָאו (להוסיף לאו על העשה) — אִם כֵּן לֵימָא קְרָא: לֹא תֹאכְלוּם. לְמָה לִי לְמֶהְדַּר לְמִכְתְּבִנְהֵי (לחזור ולכתוב) כֻּלְּהֵי? שְׁמַע מִנַּהּ: לְחַלֵּק" (לאו נפרד לכל פרט שבפסוק). וְשָׁם נִתְבָּאֵר גַּם־כֵּן, שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ (עד הביאכם את קרבן אלוקיכם" — איסור חדש. ויקרא כג, יד) — שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. אָמְרוּ: "אָכַל לֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל (סוגי מאכלים העשויים מהתבואה) — חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. וְכִי לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת? קְרָא יַתִּירָא כְּתִיב: לִכְתֹּב רַחֲמָנָא חָד וְלֵיתֵי אִידָךְ מִנַּהּ". וְנִתְבָּאֵר אַחֲרֵי שַׁקְלָא וְטַרְיָא שֶׁאָמְרוּ "קָלִי" לֹא הָיָה בּוֹ צֹרֶךְ, וְרַק הִזְכִּירוּ לְחַלֵּק: לְחַיְּבוֹ מַלְקוּת עַל קָלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכַאֲשֶׁר אָמְרוּ בַּתַּלְמוּד עַל דֶּרֶךְ הַוִּכּוּחַ: שֶׁמָּא יְחַיֵּב מַלְקוּת עַל קָלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ כֵּיוָן שֶׁנִּזְכַּר בְּגִלַּל זֶה, וְיִהְיֶה חַיָּב עַל לֶחֶם וְכַרְמֶל (שלא מצאנו עבורם לימוד מיוחד "לחלק" כשם שמצינו ב"קלי") מַלְקוּת אֶחָת? הֵשִׁיבוּ: לְמַאי הִלְכְתָא כַּתְבֵהּ רַחֲמָנָא לְקָלִי בָּאֶמְצַע — לוֹמַר (אלא ללמד לנו): לֶחֶם כִּי־קָלִי וְקָלִי כִּי־כַרְמֶל, וְיִהְיֶה חַיָּב עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד.

בְּדוֹמֶה לְכָךְ אֹמַר, שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים" (דברים יח, י־יא) — שֶׁכָּל־אֶחָד מִתִּשְׁעַת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שֶׁנִּמְנוּ הוּא לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְכֻלָּם (המוזכרים בפסוק) אֵינָם מִן־הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי הַסּוּג הַשֵּׁנִי (שהוא לאו שבכללות ואין לוקין — אלא מהחלק השני שבסוג השני — שלוקין). וְהָרְאָיָה לְכָךְ אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בָּאֶמְצַע: "מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ" — שֶׁכֵּן כְּבָר נִתְבָּאֵר שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנְנוּ" (ויקרא יט, כו). וּכְמוֹ מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ לְחַלֵּק — וְהִזְכִּירָם בָּאֶמְצַע — כָּךְ כֹּל מַה־שֶּׁלִּפְנֵיהֶם וְאַחֲרֵיהֶם הֵם כְּמוֹ מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ בְּלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל. וּכְבָר טָעָה זוּלָתְנוּ בְּעִנְיָן זֶה, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ לֹא הִשִּׂיגָה עִנְיָנִים אֵלּוּ בִּכְלָל, אוֹ שֶׁשָּׁכַח וְשָׁגָה בָּהֶם. כָּךְ מָנָה אָמְרוּ יִתְעַלֶּה עַל הַכֹּהֲנִים: "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ" (שם כא, ז) — כְּמִצְוָה אַחַת, וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא קְדוּשִׁין (עז.), שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת אֲפִלּוּ בְּאִשָּׁה

אַחַת, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה קסא). אָמְנָם אֶפְשָׁר לִמְצֹא לוֹ הִתְנַצְּלוּת עַל מְנוֹתוֹ זוֹנָה וַחֲלָלָה כְּמִצְוָה אַחַת, מִפְּנֵי שֶׁחָשְׁבוּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת וְגָבְרָה אֶצְלוֹ הַדֵּעָה שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אִשָּׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ" כְּמוֹ אָמְרוֹ: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל", וְלֹא יָדַע שֶׁזֶּה לְחַלֵּק וְזֶה אֵינוֹ לְחַלֵּק, כְּמוֹ שֶׁגַּם לֹא הִבְדִּיל בֵּין אָמְרוֹ: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ" וּבֵין אָמְרוֹ: "שְׁאָרָהּ כְּסוּתָהּ וְעִנָּתָהּ לֹא יִגְרָע". אַךְ לֹא אֶתְפֹּשׂ עָלָיו בְּכַיּוֹצֵא בָּזֶה; אֲבָל שֶׁמָּנָה גְּרוּשָׁה בִּכְלַל זוֹנָה וַחֲלָלָה וְעָשָׂה הַכֹּל מִצְוָה אַחַת, עַל כָּךְ אֵין לוֹ בְּהֶחְלֵט הִתְנַצְּלוּת — לְפִי שֶׁהִיא, כְּלוֹמַר הַגְּרוּשָׁה, בְּפֵרוּשׁ בְּלָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ". — הִנֵּה כְּבָר בֵּרַרְנוּ אֶת־הָעִקָּר הַגָּדוֹל הַזֶּה, כְּלוֹמַר: לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת, וּבֵאַרְנוּ סִפְּקוֹתָיו וְהוֹדַעְנוּ מַה־מִּמֶּנּוּ לְחַלֵּק, וּמַה־מִּמֶּנּוּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת בִּלְבָד וְאֵין חַיָּבִים עָלָיו אֶלָּא אֶחָת, וְשֶׁזֶּה שֶׁהוּא לְחַלֵּק — נִמְנֶה כְּהַרְבֵּה מִצְוֹת; וְשֶׁאֵינוֹ לְחַלֵּק — נִמְנֶה כְּמִצְוָה אֶחָת. שִׂים כְּלָל זֶה כֶּלוֹ נֶגֶד עֵינֶיךָ תָּמִיד, כִּי הוּא מַפְתֵּחַ גָּדוֹל מְאֹד לְאֵמּוּת מִנְיָן הַמִּצְוֹת.

יום חמישי ז' תמוז ה'תשפ"א

הַכְּלָל הָעֲשִׂירִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת־הַהַקְדָּמוֹת לְאֵיזוֹ תַּכְלִית שֶׁהִיא.

פְּעָמִים יָבוֹאוּ בַּתּוֹרָה צִוּוּיִים, וְאֵין אוֹתָם הַצִּוּוּיִים הַמִּצְוָה, אֶלָּא הַקְדָּמוֹת לַעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה. דֻּגְמָה לָזֶה אָמְרוֹ: "וְלָקַחְתָּ סֹלֶת" וְגוֹ' (ויקרא כד, ה) כִּי אֵין רָאוּי לִמְנוֹת לְקִיחַת הַסֹּלֶת כְּמִצְוָה וַאֲפִיָּתוֹ כְּמִצְוָה — אֶלָּא הַנִּמְנֶה הוּא רַק אָמְרוֹ: "וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד" (שמות כה, ל); וְהַמִּצְוָה הִיא רַק, שֶׁיְּהֵא לֶחֶם תָּמִיד לִפְנֵי ה'. אַחַר־כָּךְ תֹּאַר, אֵיךְ יִהְיֶה הַלֶּחֶם הַזֶּה, וּמִמַּה הוּא נַעֲשֶׂה, וְאָמַר שֶׁיִּהְיֶה מִסֹּלֶת, וְיִהְיוּ שְׁתִּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַצְמָהּ אֵין לִמְנוֹת אָמְרוֹ: "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ" (שם כז, כ), אֶלָּא מוֹנִים אָמְרוֹ: "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד"; וְזוֹ הִיא הֲטָבַת הַנֵּרוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"תָמִיד" (פרק ג). וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַצְמָהּ אֵין מוֹנִים אָמְרוֹ: "קַח־לְךָ סַמִּים" (שם ל, לד), אֶלָּא מוֹנִים הַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת בְּכָל־יוֹם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת וְגוֹ' יַקְטִירֶנָּה" וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן וְגוֹ'" (שם ל, ז־ח) — וְזוֹ הִיא הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה. אֲבָל אָמְרוֹ "קַח־לְךָ סַמִּים" — הַקְדָּמָה לַצִּוּוּי שֶׁהוּא מְבָאֵר, אֵיךְ תֵּעָשֶׂה מִצְוָה זוֹ וּמֵאֵיזֶה דָּבָר תִּהְיֶה הַקְּטֹרֶת הַזֹּאת וְכָךְ אָמְרוֹ: "קַח־לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ" (שם ל, כג) — אֵינוֹ נִמְנֶה; אֲבָל הַנִּמְנֶה הוּא הַצִּוּוּי שֶׁצִּוָּנוּ לִמְשֹׁחַ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה הַמְתֻּאָר. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תָּדוּן כָּל־הַדּוֹמֶה לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבֶּה לְפִי מִנְיָנְךָ מַה־שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי שֶׁיִּרְבֶּה — וְזוֹהִי כַּוָּנָתֵנוּ בַּכְּלָל הַזֶּה, וְהוּא דָּבָר בָּרוּר. אֶלָּא הִזְכַּרְנוּהוּ וְהֵעַרְנוּ עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁגַּם בָּזֶה כְּבָר טָעוּ הַרְבֵּה וּמָנוּ מִקְצַת הַקְּדָמוֹת הַמִּצְוָה עִם הַמִּצְוָה עַצְמָהּ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר לְמִי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּמִנְיָן הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁהִזְכִּיר שִׁמְעוֹן קַיָּארָא זִכְרוֹ לִבְרָכָה — הוּא וְכָל־מִי שֶׁנִּמְשַׁךְ אַחֲרָיו מִן־הַמַּזְכִּירִים פָּרָשִׁיּוֹת בְּמִנְיָנָם.

הַכְּלָל הָאַחַד עָשָׂר: שֶׁאֵין לִמְנוֹת חֶלְקֵי הַמִּצְוָה כָּל־חֵלֶק בְּנִפְרָד, אִם כְּלָלָם מִצְוָה אֶחָת.

יֵשׁ לִפְעָמִים, שֶׁדִּין אֶחָד שֶׁהוּא מִצְוָה אַחַת יֵשׁ לוֹ חֲלָקִים רַבִּים, כְּגוֹן: מִצְוַת לוּלָב שֶׁהִיא אַרְבָּעָה מִינִין (ויקרא כג, מ); הֲרֵי אֵין אוֹמְרִים, שֶׁפְּרִי עֵץ הָדָר (אתרוג) — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעֵץ־עָבוֹת (הדס) — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעַרְבֵי־נָחַל — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְכַפּוֹת תְּמָרִים (לולב) מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁכָּל־אֵלּוּ הֵם חֶלְקֵי הַמִּצְוָה, שֶׁכֵּן הוּא צִוָּה לְאַחֲדָם, וְאַחֲרֵי אִחּוּדָם, תִּהְיֶה הַמִּצְוָה לְקִיחַת הַכֹּל בַּיָּד בַּיּוֹם הַיָּדוּעַ. וּבְדִיּוּק בְּדוֹמֶה לְכָךְ אֵין רָאוּי לִמְנוֹת אָמְרוֹ בַּמְּצֹרָע, שֶׁהוּא טָהֹר בִּשְׁתֵּי־צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וּמַיִם חַיִּים וּכְלֵי חֶרֶשׂ (שם יד, ד־ה) — כְּשֵׁשׁ מִצְוֹת; אֶלָּא טָהֲרַת הַמְּצֹרָע מִצְוָה אַחַת עַל כָּל־תָּאֳרֶיהָ הַהֵכְרְחִיִּים בָּהּ — אֵלּוּ וְזוּלָתָם, כְּלוֹמַר הַתִּגְלַחַת, כִּי כָּל־אֵלֶּה הֵם חֶלְקֵי הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהּ וְהִיא טָהֲרַת מְצֹרָע; הַיְנוּ שֶׁתִּהְיֶה בְּאֹפֶן כָּזֶה וּבְאֹפֶן כָּזֶה. וְדִין זֶה עַצְמוֹ הוּא בַּהֶכֵּר שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת לַמְּצֹרָע בְּמַצַּב טַמְאָתוֹ כְּדֵי שֶׁנִּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְהוּא: "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" (שם יג, מה) — כִּי אֵין כָּל־פְּעֻלָּה מֵאֵלּוּ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא כְּלָלָם הוּא הַמִּצְוָה. וְהוּא שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר לַמְּצֹרָע — כְּדֵי שֶׁיַּכִּירֵהוּ כָּל־רוֹאֵהוּ וְיִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְדֶרֶךְ הֶכֵּרוֹ תִּהְיֶה בְּכָךְ וָכָךְ — כְּשֵׁם שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׂמֹחַ לִפְנֵי ה' בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל סֻכּוֹת, וּבֵאַר שֶׁאוֹתָהּ הַשִּׂמְחָה תִּהְיֶה בִּלְקִיחַת זֶה וָזֶה.

כְּלָל זֶה קָשֶׁה מְאֹד לַהֲבִינוֹ, וְאֹפֶן הַקֹּשִׁי שֶׁבּוֹ — מַה־שֶּׁאָסַפֵּר לָךְ, וְהוּא שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים עָלָיו, שֶׁדָּבָר פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְעַכְּבִין זֶה־אֶת־זֶה — הֲרֵי בָּרוּר שֶׁזּוֹ מִצְוָה אַחַת, כְּגוֹן: אַרְבָּעָה מִינִים שֶׁבַּלּוּלָב, וְלֶחֶם הַפָּנִים עִם לְבוֹנָה זַכָּה הַנַּעֲשִׂית עִמּוֹ שֶׁאָמְרוּ בָּהֶם: "הַסִּדָּרִים וְהַבָּזִיכִים מְעַכְּבִין זֶה־אֶת־זֶה" (מנחות כז.) — הֲרֵי בָּרוּר, שֶׁזּוֹ מִצְוָה אֶחָת. וְכָךְ כֹּל מַה־שֶּׁיִּתְבָּרֵר לְךָ, שֶׁהַתַּכְלִית הַמְבֻקֶּשֶׁת (קיום המצוה) לֹא תֵּשֵׁג בְּחֵלֶק אֶחָד מֵאוֹתָם הַחֲלָקִים — הֲרֵי גַּם־כֵּן בָּרוּר, שֶׁכְּלָלוּתָם הִיא הָעִנְיָן הַמְּנוּי, כְּגוֹן: הֶכֵּר הַמְּצֹרָע שֶׁנִּתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאִם בְּגָדָיו פְּרֻמִים בִּלְבַד אֲבָל לֹא פָּרַע רֹאשׁוֹ וְלֹא עָטָה עַל שָׂפָם וְלֹא קָרָא: טָמֵא! טָמֵא! — שֶׁלֹּא עָשָׂה כְּלוּם וְלֹא הֵשִׂגָּה הַכָּרָתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כֻּלָּם. וְכֵן לֹא תֵּשֵׁג טָהֲרָתוֹ אֶלָּא בְּכֹל מַה־שֶּׁנִּזְכַּר: הַצִּפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וְתִגְלַחַת — אָז תֵּשֵׁג הַטָּהֲרָה. אַךְ נְקֻדַּת הַקֹּשִׁי הִיא בַּדְּבָרִים שֶׁאָמְרוּ

מתוך מהדורת חזק

בָּהֶם: "אֵינָם מְעַכְּבִים זֶה־אֶת־זֶה". כִּי הָעוֹלָה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה הוּא, שֶׁהוֹאִיל וַחֲלָקִים אֵלּוּ כָּל־חֵלֶק מֵהֶם אֵינוֹ זָקוּק לַחֲבֵרוֹ, יִהְיֶה כָּל־חֵלֶק מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כְּגוֹן אָמְרָם: "הַתְּכֵלֶת (שבציצית) אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת־הַלָּבָן וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת־הַתְּכֵלֶת" (מנחות פרק ד משנה א). שֶׁכֵּן הֵיינוּ אוֹמְרִים, שֶׁלָּבָן וּתְכֵלֶת נִמְנִים כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, לוּלֵא מָצָאנוּ עֲלֵיהֶם מַאֲמַר מְפֹרָשׁ בַּמְּכִלְתָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְהוּא אָמְרָם שָׁם: "יָכוֹל שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת, מִצְוַת תְּכֵלֶת וּמִצְוַת לָבָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת — מִצְוָה אַחַת הִיא וְאֵינָהּ שְׁתֵּי מִצְוֹת". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאֲפִלּוּ הַחֲלָקִים שֶׁאֵינָם מְעַכְּבִים זֶה־אֶת־זֶה, פְּעָמִים הֵם מִצְוָה אַחַת אִם הָעִנְיָן אֶחָד; שֶׁהַרֵי הַמַּטָּרָה בַּצִּיצִת "לְמַעַן תִּזְכְּרוּ", לָכֵן נִמְנֵית כְּלָלוּת הַדָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי זְכִירָה. אִם כֵּן, לֹא נִשְׁאַר לָנוּ לִתֵּן לֵב בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת לְאָמְרָם "מְעַכְּבִין" וְ"אֵין מְעַכְּבִין" — אֶלָּא לָעִנְיָן בִּלְבַד: אִם הוּא עִנְיָן אֶחָד אוֹ עִנְיָנִים רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי מִכְּלָלִים אֵלּוּ שֶׁאָנוּ עוֹסְקִים בְּבֵאוּרָם.

הַכְּלָל הַשְּׁנִים עָשָׂר: שֶׁבִּפְעֻלָּה שֶׁמְּצַוִּים עַל עֲשִׂיָּתָהּ, אֵין לִמְנוֹת חֵלֶק שֶׁבָּהּ לְבַדּוֹ.

יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שֶׁמְּצַוִּים אָנוּ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה מַעֲשֶׂה, וְאַחַר־כָּךְ יַתְחִיל הַכָּתוּב לְבָאֵר אֵיכוּת הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא, וִיפָרֵשׁ אֶת־הַשֵּׁם שֶׁהִזְכִּיר וְיֹאמַר מַה הוּא כּוֹלֵל, — חֲרֵי אֵין לִמְנוֹת כָּל־צִוּוּי שֶׁבָּא בְּאוֹתוֹ הַדִּבּוּר כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. לְדֻגְמָה אָמְרוֹ: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" (שמות כה, ח), חֲרֵי זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת מִכָּל־הַמִּצְוֹת, וְהִיא: שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ בַּיִת שֶׁאֵלָיו יָבוֹאוּ וְיָחֹגוּ בּוֹ, וּבוֹ תִּהְיֶה הַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת, וְשָׁם יִתְקַבְּצוּ בַּמּוֹעֲדִים. אַחַר־כָּךְ הִתְחִיל לְתָאֵר פְּרָטָיו וְאֵיךְ הֵם נַעֲשִׂים — אֲבָל אֵין לִמְנוֹת כֹּל מַה־שֶּׁאָמַר בּוֹ "וְעָשִׂיתָ" מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַצְמָהּ יִהְיֶה הַדָּבָר בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁנִּזְכְּרוּ בְּוַיִּקְרָא, וְהוּא, שֶׁהַמִּצְוָה הָאַחַת הִיא כְּלָל הָעֲבוֹדָה הַמִּתְאָרֶת בְּכָל־מִין מִמִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת. הַמָּשָׁל בָּזֶה: הָעוֹלָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַת הָעוֹלָה כָּךְ, הֵינוּ, שֶׁתִּשָּׁחֵט וְתִפָּשֵׁט וּתְנֻתַּח וְיִזָּרֵק דָּמָהּ בְּאֹפֶן כָּזֶה וְכָזֶה וַיַּקְרֵב חֶלְבָּהּ; אַחַר־כָּךְ יִשָּׂרֵף בְּשָׂרָהּ כָּלִיל עִם שְׁעוּר יָדוּעַ מִן הַסֹּלֶת הַבָּלוּל בַּשֶּׁמֶן וְשְׁעוּר יָדוּעַ מִן־הַיַּיִן — וְהֵם הַנְּסָכִים — וְשֶׁיִּהְיֶא עוֹרָהּ לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אוֹתָהּ. הִנֵּה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת בִּכְלָלוּתָהּ הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא תּוֹרַת הָעוֹלָה, כִּי הַתּוֹרָה חִיְּבָהּ שֶׁכְּמוֹ הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת תֵּעָשֶׂה כָּל־עוֹלָה. וְכָךְ גַּם עֲבוֹדַת הַחַטָּאת כֻּלָּהּ — שְׁחִיטָתָהּ וְהֶפְשֵׁטָהּ וְהַקְרָבַת מַה־שֶּׁקָּרֵב מִמֶּנָּה וּרְחִיצַת הַכֵּלִים אֲשֶׁר יַזֶּה מִדָּמָהּ עֲלֵיהֶם וּרְחִיצַת הַכֵּלִים, שֶׁהִיא מִתְבַּשֶּׁלֶת בָּהֶם אוֹ שְׁבִירָתָם — הַכֹּל תּוֹרַת חַטָּאת, וְזוֹ מִצְוָה אֶחָת. וְכָךְ תּוֹרַת הָאָשָׁם הִיא מִצְוָה אַחַת; וְכָךְ תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, וְשֶׁהוּא עַל תּוֹדָה עִם לֶחֶם אוֹ בְּלִי לֶחֶם, וּלְקִיחַת הַכֹּהֵן מִמֶּנּוּ חָזֶה וָשׁוֹק וַהֲנָפָתוֹ — הַכֹּל מִכְּלַל עֲבוֹדַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, וְזוֹ מִצְוָה אֶחָת. וְאֵלּוּ הֵם כְּלַל מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁחִיּוּבָם כּוֹלֵל לְיָחִיד וְצִבּוּר, חוּץ מִן־הָאָשָׁם, שֶׁהוּא קָרְבָּן יָחִיד לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמַת סִדֶּר קָדָשִׁים. הַסִּדֶּר הַזֶּה בָּעֲבוֹדוֹת הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאֵין לִמְנוֹת כָּל־פְּרָט וּפְרָט מִפְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, זוֹלָתֵי אִם יֵשׁ צִוּוּיִים הַכּוֹלְלִים אֶת־כָּל־מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת, וְאֵינָם מְיֻחָדִים לְאַחַד הַמִּינִים לְהוֹצִיא אֶת־זוּלָתוֹ — כִּי כָּל־צִוּוּי מֵאֵלּוּ (הציווים הכוללים את הקרבנות כולם) צָרִיךְ לִמְנוֹתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁאָז אֵינוֹ פְּרָט מִפְּרָטֵי עֲבוֹדַת קָרְבָּן מְסֻיָּם. כָּךְ, לְמָשָׁל, אַזְהָרָתוֹ יִתְעַלֶּה מִלְּהַקְרִיב בַּעַל מוּם, אוֹ צִוּוּיוֹ שֶׁיְּהֵא תָּמִים, וְצִוּוּיוֹ שֶׁלֹּא יְהֵא מְחֻסַּר זְמַן — וְהוּא אָמְרוֹ: "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה" (ויקרא כב, כז); וְצִוּוּיוֹ לִמְלֹחַ כָּל־קָרְבָּן — וְהוּא אָמְרוֹ "עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח" (שם ב, יג); וְאַזְהָרָתוֹ מִלְּבַטְּלוֹ — כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח"; וְצִוּוּיוֹ לֶאֱכֹל מַה־שֶּׁיֵּאָכֵל מִמֶּנּוּ — שֶׁכָּל־אֶחָד מִן הַצִּוּוּיִים הָאֵלֶּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁאֵין אַף אֶחָד מֵהֶם פְּרָט מֵעֲבוֹדַת קָרְבָּן מְסֻיָּם, אֶלָּא הֵם צִוּוּיִים הַכּוֹלְלִים כָּל־קָרְבָּן כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר בִּשְׁעַת מִנְיָנוּ.

וּבָרוּר, כִּי זֶה שֶׁהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ מַה־שֶּׁרָאוּי לוֹ לָקַחַת — פְּרָט מִפְּרָטֵי הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ בְּעוֹר הָעוֹלָה. וְכָךְ גַּם בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. כְּלַל הַמִּצְוָה הוּא, שֶׁנִּפְרִישׁ רֵאשִׁית הַגֵּז וְנִתְּנֵהוּ לַכֹּהֵן; וְכֵן שֶׁנִּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וְנִתְּנֵהוּ לַלֵּוִי. וּכְבָר טָעוּ בָּזֶה עַד שֶׁמָּנוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִתְּנוֹת כְּהֻנָּה כְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִצְוֹת, אַחַר שֶׁמָּנוּ מִקְצָת הַמִּצְוֹת שֶׁאוֹתָהּ הַמַּתָּנָה הִיא פְּרָט מֵהֶן, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעוֹר הָעוֹלָה וְחָזֶה וְשׁוֹק מִשְּׁלָמִים. וּלְפִי שֶׁנֶּעְלַם כְּלַל זֶה מִזּוּלָתֵנוּ וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ כָּל־עִקָּר וְלֹא שָׂם אֵלָיו לֵב, הִגִּיעַ לְכָךְ כְּמִצְוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן: יְצִיקוֹת, בְּלִילוֹת, פְּתִיתוֹת, מְלִיחוֹת, הַגָּשׁוֹת, תְּנוּפוֹת, קְמִיצוֹת וְהַקְטָרוֹת — וְלֹא יָדַע שֶׁכָּל־אֵלּוּ פְּרָטֵי עֲבוֹדַת הַמִּנְחָה, וְהוּא, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב מִנְחָה. אַחַר־כָּךְ הִתְחִיל (הפסוק) לְבָאֵר עַל אֵיזֶה דָּבָר חָל הַשֵּׁם הַזֶּה — וְהִיא תּוֹרַת הַמִּנְחָה — וְאָמַר, שֶׁתִּהְיֶה מִסֹּלֶת אוֹ מִלֶּחֶם הָאָפוּי בְּאֹפֶן כָּךְ אוֹ בְּאֹפֶן כָּךְ כְּלוֹמַר: מַחֲבַת אוֹ מַרְחֶשֶׁת אוֹ מַאֲפֵה תַּנּוּר; וּבוֹלְלָהּ בַּשֶּׁמֶן בְּשִׁעוּר מְסֻיָּם, וּפוֹתְתָהּ, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ מֶלַח וּלְבוֹנָה, וַיַּגִּישׁ וְיָנִיף וְיִקְמֹץ מִמֶּנָּה כַּסֵּדֶר שֶׁבֵּאַרְנוּ וּבֵרַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת. וְכָל־אֵלּוּ פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַדָּבָר הַנַּעֲשֶׂה לְפִי כָּל־הַתֵּאוּר הַזֶּה נוֹפֵל שֵׁם מִנְחָה. אִם־כֵּן הַמִּצְוָה הִיא: הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַת קָרְבַּן הַלֶּחֶם אוֹ הַסֹּלֶת שֶׁנַּקְרִיב לְפִי כָּל־הַסֵּדֶר הַזֶּה. וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמִצְוַת מִנְחָה, כְּלוֹמַר: הַיְצִיקָה וְהַבְּלִילָה וְהַפְּתִיתָה וְהַמְּלִיחָה וְהַתְּנוּפָה וְהַהַגָּשָׁה וְהַקְּמִיצָה וְהַהַקְטָרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּחֲלִיצָה: "וְחָלְצָה נַעֲלוֹ וְגוֹ' וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה" (דברים כה, ט). וּכְשֵׁם שֶׁמִּצְוַת חֲלִיצָה אַחַת וְאֵין אָנוּ מוֹנִים חֲלִיצָה וּרְקִיקָה וּקְרִיאָה, כֵּיוָן שֶׁכְּלָלוּתָם מַעֲשֵׂה הַחֲלִיצָה וְזוֹ מִצְוָה אַחַת — כָּךְ גַּם לֹא נִמְנֶה: וְצָקַתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן, וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה, בַּמֶּלַח

תִּמְלָח, וְהֵנִיף, וְהִגִּישׁ, וְקָמַץ וְהִקְטִיר. וְזֶה לֹא יֵעָלֵם אֶלָּא מִמִּי שֶׁתּוֹפֵשׂ אֶת־הָעִנְיָנִים בְּעִיּוּן רִאשׁוֹן, בְּלִי שֶׁיַּחֲזֹר וְיִשְׁקֹל אֶת־הָעִנְיָנִים בְּדַעְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם: "אַגַּב שִׁטְפָהּ אַמְרֵהּ", כְּלוֹמַר: אֲמָרוֹ בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת אֶלָּא לְפִי הַמַּחֲשָׁבָה הָרִאשׁוֹנָה הָעוֹלָה עַל הַדַּעַת אִם־כֵּן כְּלָל זֶה בֵּרֵר לָנוּ מִצְוַת הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם וְאֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹתָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרֶה בָּהֶם שׁוּם מִשְׁגֶּה וְלֹא עֵרְבּוּב כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר בְּמִנְיָנֵנוּ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם.

הַכְּלָל הַשְּׁלִשָׁה עָשָׂר: שֶׁמִּסְפַּר הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֶּה לְפִי מִסְפַּר הַיָּמִים שֶׁבָּהֶם נוֹהֶגֶת הַמִּצְוָה הַהִיא.

בָּרוּר, שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה בְּעֵת וּבִזְמַן קָבוּעַ; פְּעָמִים נִמְשֶׁכֶת אוֹתָהּ תְּקוּפַת זְמַן בְּהֶמְשֵׁךְ, כְּלוֹמַר: שֶׁחוֹבָה לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה יוֹם אַחֲרֵי יוֹם, כְּגוֹן: סֻכָּה וְלוּלָב; וּפְעָמִים הִיא בְּיָמִים יְדוּעִים כְּגוֹן הַקָּרְבָּנוֹת. אִם נֹאמַר, דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁמּוֹסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ מִצְוָה אַחַת, הֲרֵי זוֹ הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף כָּל־פַּעַם שֶׁנּוֹלַד הַיָּרֵחַ. וְאִם יֹאמַר מִישֶׁהוּ: מַדּוּעַ לֹא תִּמְנֶה מוּסַף כָּל־רֹאשׁ חֹדֶשׁ כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ? נֹאמַר לוֹ: אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כֵּן — תִּמְנֶה גַּם אֶת־הַתָּמִיד שֶׁל כָּל־יוֹם כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְהַקְטֹרֶת הַקְּטֹרֶת בְּכָל־יוֹם מִימוֹת הַשָּׁנָה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וַהֲטָבַת הַנֵּרוֹת שֶׁהִיא חוֹבָה בְּכָל־יוֹם וָיוֹם כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ! אַךְ כֵּיוָן שֶׁאֵין מוֹנִים אֶלָּא אֶת־הָעִנְיָן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ — יִהְיֶה חִיּוּבוֹ בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּהְיֶה — אֵין מוֹנִים מוּסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ אֶלָּא מִצְוָה אַחַת, וּמוּסַף שַׁבָּת מִצְוָה אַחַת, וְכֵן מוּסַף כָּל־מוֹעֵד וּמוֹעֵד מֵחֲמֵשֶׁת הַמּוֹעֲדִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא חוֹבָה בְּהַרְבֵּה יָמִים רְצוּפִים, כִּי כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כג, מ), כָּךְ אָמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה'" (שם, לו); וּכְשֵׁם שֶׁמִּצְוַת לוּלָב הִיא אַחַת, כָּךְ מִצְוַת מוּסַף־פֶּסַח — אַחַת, וְכֵן מוּסַף כָּל־פֶּרֶק וּפֶרֶק. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ יִתְבָּאֵר, שֶׁגַּם הַחֲגִיגָה (קרבן שהיו מקריבים בעליה לרגל) מִצְוָה אַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא חוֹבָה בִּשְׁלִשָׁה פְּרָקִים; וְכֵן הָרְאִיָּה (החיוב לראות עם קרבן הנקרא 'ראיה' ולהֵרָאות בבית המקדש) וְהַשִּׂמְחָה (בשלשת הרגלים) — וְזֶה מִמַּה־שֶּׁלֹּא יִטְעֶה בּוֹ שׁוּם אָדָם וְלֹא יַחְשֹׁב אַחֶרֶת.

אֶלָּא טָעוּ בְּמַה־שֶּׁתָּלוּי בַּכְּלָל הַזֶּה טָעוּת גְּדוֹלָה מְאֹד וּמוּזָרָה, וְהִיא, שֶׁמָּנוּ כָּל־הַמּוּסְפִּין מִצְוָה אַחַת: מוּסַף שַׁבָּת וּמוּסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וּמוּסְפֵי מוֹעֲדוֹת. הֲרֵי לְפִי דֶּרֶךְ מִנְיָן זוֹ הָיוּ צְרִיכִים לִמְנוֹת שְׁבִיתַת כָּל־יוֹם טוֹב מִצְוָה אַחַת — וְלֹא עָשׂוּ כֵּן. אַךְ ה' יוֹדֵעַ וָעֵד — שֶׁאֵין רָאוּי לְתָפְסָם בְּדָבָר כָּזֶה, לְפִי שֶׁלֹּא דָּבְקוּ בְּשִׁיטָה אַחַת (עקבית) בְּמִנְיָנָם, אֶלָּא "יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת" (תהלים קז, כו), וְהָאֱמֶת הַבְּרוּרָה הִיא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ לְךָ, שֶׁכָּל־מוּסָף וּמוּסָף מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ כְּמוֹ שֶׁשְּׁבִיתַת כָּל־יוֹם וָיוֹם מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ — וְזוֹהִי הַשִּׁיטָה הַנְּכוֹנָה.

הַכְּלָל הָאַרְבָּעָה עָשָׂר: אֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹת קִיּוּם הָעֲנָשִׁים בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה.

דַּע שֶׁכָּל־הַמִּצְוֹת, עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, נֶחְלָקוֹת חֲלָקָה רִאשׁוֹנִית לְפִי מַטְּרַת הַשַּׁעַר הַזֶּה לִשְׁנֵי חֲלָקִים: חֵלֶק שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ בּוֹ הַכָּתוּב עֹנֶשׁ כְּלָל, אֶלָּא צִוָּה וְהִזְהִיר וְלֹא חִיֵּב אֶת־הָעוֹבֵר עֹנֶשׁ וְלֹא יָעַד לוֹ עֹנֶשׁ מְסֻיָּם, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עַל צִוּוּי אוֹ אַזְהָרָה מְסֻיֶּמֶת, וְחֵלֶק שֶׁבֵּאֵר בּוֹ גְּמוּל וְעֹנֶשׁ. מִן־הַמִּצְוֹת שֶׁל הַחֵלֶק שֶׁפֵּרַשׁ בּוֹ אֶת־הָעֹנֶשׁ: מַה־שֶּׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה לִסְקֹל בָּאֶבֶן מִי שֶׁעוֹבֵר עֲלֵיהֶן; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לִשְׂרֹף בָּאֵשׁ אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לְהַכּוֹת בַּסַּיִף (חרב) אֶת־צַוַּאר הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּפְּרוּשׁ הַמְקֻבָּל (מחז"ל); וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לְחַנֵּק אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּפְרוּשׁ; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לְהַלְקוֹת אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן בָּרְצוּעָה; וּמֵהֶן — שֶׁיָּעַד עֲלֵיהֶן כָּרֵת, וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָעוֹבֵר שֶׁיָּמוּת בְּעָמְדוֹ בְּחֶטְאוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק חֵלֶק; וּמֵהֶן — שֶׁיָּעַד עֲלֵיהֶן, יִתְעַלֶּה, בְּמִיתָה בִּלְבָד, וְהוּא, שֶׁיְּמִיתֵהוּ ה' בְּחֶטְאוֹ וְיִתְכַּפֵּר־לוֹ בְּמִיתָתוֹ. וּכְבָר בֵּאֲרוּ בְּרֵישׁ מַכּוֹת (יג.), כִּי כָּל־לָאו שֶׁהָעוֹבֵר עָלָיו חַיָּב כָּרֵת אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם בִּלְבָד, אִם נִתְבָּרֵר שֶׁהָעוֹבֵר עָבַר עַל אוֹתוֹ הַלָּאו וְהֵזִיד בְּאוֹתָהּ הָעֲבֵרָה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה — הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁעִקַּר מִשְׁפָּטוֹ, שֶׁיִּהֵא דִּינוֹ מָסוּר לַשָּׁמָיִם; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה לְהַעֲנִישׁ אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן בְּמָמוֹנוֹ בִּלְבָד, לֹא בְּגוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁקָּבַע לַגַּזְלָן (שכפר בממון חבירו ונשבע לשקר) תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְלַגַּנָּב תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מַה־שֶּׁגָּנַב; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה שֶׁיַּקְרִיב הָעוֹבֵר קָרְבָּן עַל חַטָּאתוֹ וְיִתְכַּפֵּר־לוֹ.

וַאֲשֶׁר לְקִיּוּם הָעֲנָשִׁים הָאֵלֶּה — כֻּלָּם מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁנָּמִית אֶת־זֶה, וְשֶׁנַּלְקֶה אֶת־זֶה, וְשֶׁנִּסְקֹל אֶת־זֶה, וְשֶׁנַּקְרִיב קָרְבָּן עַל מַה־שֶּׁעָבַרְנוּ עָלָיו. וּלְאֹפֶן מִנְיָנָן, שֶׁאָנוּ נִמְנֶה אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין כְּאַרְבַּע מִצְוֹת מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה, לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (פרק ז משנה א): זוֹ מִצְוַת הַנִּסְקָלִין. וְכֵן אָמְרוּ (שם פרק ז משנה ב־ג): כֵּיצַד מִצְוַת הַנִּשְׂרָפִין? כֵּיצַד מִצְוַת הַנֶּחְנָקִין? כֵּיצַד מִצְוַת הַנֶּהֱרָגִין? וְאָמְרוּ עוֹד (שם לה:), שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ" (שמות לה, ג) — הוּא אַזְהָרָה שֶׁלֹּא לְבַצֵּעַ אֶת־הָעֲנָשִׁים בַּשַּׁבָּת, וְהוּא, שֶׁבָּזֶה הִזְהִיר מִשְּׂרֵפַת־מִצְוָה (שרפה שהיא מצוה); וְאָמַר: "בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם", כְּלוֹמַר: בְּמוֹשַׁב בֵּית דִּין לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ, אַף־עַל־פִּי שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. אָמְרוּ: "שְׂרֵפָה בַּכְּלָל הָיְתָה, וְיָצְאַת לְלַמֵּד: מַה שְּׂרֵפָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהִיא אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין וְאֵינָהּ דּוֹחָה אֶת־הַשַּׁבָּת, אַף כָּל־שְׁאָר מִיתוֹת בֵּית דִּין לֹא יִדְחוּ אֶת־הַשַּׁבָּת" (וכשם שהשרפה מצוה כך שאר מיתות). וְזֶה בָּרוּר וְלֹא יִסָּפֵק בּוֹ שׁוּם אָדָם. וְכָךְ גַּם רָאוּי, שֶׁנִּמְנֶה הַמַּלְקוּת בָּרְצוּעָה כְּמִצְוָה, וְאֵין לִמְנוֹת כָּל־עֹנֶשׁ מְיֻחָד כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַד שֶׁנֹּאמַר, דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁהַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִסְקֹל מְחַלֵּל שַׁבָּת — מִצְוַת עֲשֵׂה

מתוך מהדורת חזק

אַחַת; וּסְקִילַת בַּעַל אוֹב — מִצְוָה שְׁנִיָּה; וּסְקִילַת עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה — מִצְוָה שְׁלִישִׁית, עַד שֶׁיְּהֵא מִנְיָן הַמִּצְוֹת כְּפִי מִנְיָן הָאִישִׁים שֶׁהֵם מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה זוּלָתֵנוּ בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת. שֶׁכֵּן אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כָּךְ, רָאוּי הָיָה בְּהֶכְרַח שֶׁנִּמְנֶה כָּל־מַלְקוּת וּמַלְקוּת מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַד שֶׁתְּהֵא מַלְקוּת אוֹכֵל נְבֵלָה — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּמַלְקוּת אוֹכֵל בָּשָׂר חֲזִיר — מִצְוָה שְׁנִיָּה, וּמַלְקוּת אוֹכֵל בָּשָׂר בְּחָלָב — מִצְוָה שְׁלִישִׁית, וּמַלְקוּת לוֹבֵשׁ שַׁעַטְנֵז — מִצְוָה רְבִיעִית, וְיִהְיוּ אֲצָלֵנוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה כְּמִנְיָן הַלָּאוִין שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶם — חֲרֵי אָז יִתְרַבּוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה וְיִהְיוּ בְּהֶכְרַח יוֹתֵר מֵאַרְבַּע מֵאוֹת מִצְוֹת! אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נִמְנֶה כָּל־מְחַיֵּב מַלְקוּת, אֶלָּא נִמְנֶה סוּג הָעֹנֶשׁ בִּלְבָד — וְהִיא הַהַלְקָאָה בְּשׁוֹט — כָּךְ לֹא נִמְנֶה בַּמִּיתוֹת אֶלָּא מִין הָעֹנֶשׁ וְהוּא: שְׂרֵפָה, סְקִילָה, חֲנֶק וְהֶרֶג וְכָךְ גַּם לֹא נִמְנֶה כָּל־מְחַיֵּב קָרְבָּן לְבַדּוֹ עַד שֶׁנֹּאמַר: חַטַּאת שִׁגְגַת שַׁבָּת — מִצְוָה, חַטַּאת שִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה — מִצְוָה, אֶלָּא נִמְנֶה מִין הַקָּרְבָּן בִּלְבָד, כְּמוֹ שֶׁמָּנִינוּ מִין הַמִּיתָה.

וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת מִשְׁתַּנִּים לְפִי שִׁנּוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעֲלֵיהֶן חַיָּבִים אוֹתוֹ הַקָּרְבָּן. כִּי יֵשׁ עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ חַטָּאת קְבוּעָה, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ אָשָׁם תָּלוּי, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ אָשָׁם וַדַּאי, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד (המשתנה לפי הישג ידו של המקריב). לְפִיכָךְ לֹא נִמְנֶה חַטָּאת עִם הָאָשָׁם, אֶלָּא נִמְנֶה חִיּוּב חַטָּאת קְבוּעָה — מִצְוָה, וְחִיּוּב אָשָׁם תָּלוּי — מִצְוָה, וְחִיּוּב אָשָׁם וַדַּאי — מִצְוָה, וְחִיּוּב קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד — מִצְוָה, יִתְחַיֵּב בְּאוֹתוֹ קָרְבָּן מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב; וְלֹא נָשִׂים לֵב לְשִׁנּוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעַל כָּל־אַחַת מֵהֶן חַיָּבִים אוֹתוֹ מִין שֶׁל קָרְבָּן, כְּשֵׁם שֶׁמָּנִינוּ הַמַּלְקוּת מִצְוָה אַחַת וְלֹא שַׂמְנוּ לֵב לְשִׁנּוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעַל כָּל־אַחַת מֵהֶן חַיָּבִין מַלְקוּת. וְכָךְ קָבַע הַכָּתוּב לְכָל־מִין מֵהֶם פָּרָשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

וּכְבָר עֵרְבֵב זוּלָתֵנוּ בַּכְּלָל הַזֶּה עִרְבּוּב שֶׁאֵין צֹרֶךְ לְהָשִׁיב עָלָיו; אַף לֹא יִהְיֶה קַל לְהָשִׁיב עָלָיו בִּגְלַל עֹצֶם עִרְבּוּבוֹ לָעִנְיָנִים חֲרֵי יֵשׁ לִתְמֹהַּ וּלְהִתְפַּלֵּא עַל אָדָם הַמּוֹנֶה מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין כֻּלָּם אֶחָד אֶחָד, וּמְחַיְּבֵי כָּרֵת וּמְחַיְּבֵי מִיתָה מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה; אַחַר־כָּךְ מוֹנֶה גַּם אֶת־הַדְּבָרִים שֶׁהִזְהִרְנוּ עֲלֵיהֶם, שֶׁעֲלֵיהֶם חַיָּבִים אוֹתָהּ הַמִּיתָה, בִּכְלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁמָּנָה בַּעַל "הַלָּכוֹת גְּדוֹלוֹת" 'הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת' בִּכְלַל מְחַיְּבֵי סְקִילָה, אַחַר־כָּךְ מָנָה "לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה". וְלֹא נִשְׁאַר לָנוּ לוֹמַר אֶלָּא שֶׁהֵם חוֹשְׁבִים בָּרִאשׁוֹנָה, בְּלִי סָפֵק, שֶׁקִּיּוּם הָעֲנָשִׁים מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְאִם־כֵּן — אֵיךְ מוֹנִים בָּהֶם (גם) הָעֹנֶשׁ וְגַם הַדָּבָר (האיסור עצמו) שֶׁחַיָּבִים עָלָיו אוֹתוֹ הָעֹנֶשׁ?! וְיוֹתֵר קָשֶׁה מִזֶּה, שֶׁמָּנוּ בְּתוֹכָן, כְּלוֹמַר בְּתוֹךְ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, מְחַיְּבֵי כָּרֵת שֶׁבָּהֶם אֵין מִיתָה; וְהֵם מְדַמִּים, שֶׁחִיּוּב הַכָּרֵת וְהָעֹנֶשׁ עַל כָּךְ זוֹ הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה, עַד שֶׁבַּעַל "סֵפֶר הַמִּצְוֹת" (רב חפץ גאון) פֵּרֵשׁ זֹאת וְאָמַר בַּפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן, כְּשֶׁסִּכֵּם מַה־שֶּׁכָּלַל אוֹתוֹ הַפֶּרֶק, דְּבָרִים בְּנֹסַח זֶה: "וּמִמֶּנּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם עִנְיָנִים שֶׁהוֹדִיעָנוּ, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה יְבַצֵּעַ אוֹתָם (והן מוטלות, כביכול עליו) וְלֹא אֲנַחְנוּ, וְכֻלָּם בְּטוּחִים". וְזֶה שֶׁאָמַר "וּמִמֶּנּוּ", כְּלוֹמַר מִן־הָעִנְיָנִין שֶׁכּוֹלֵל אוֹתוֹ הַפֶּרֶק. וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם הָעִנְיָנִים — הֵם: עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה הַמְחַיְּבִים כָּרֵת בִּלְבַד וְתִשְׁעַת מְחַיְּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁמָּנָה. וְעִנְיָנִין אָמְרוֹ: "וְכֻלָּם בְּטוּחִים" — כְּלוֹמַר שֶׁהוּא יִתְעַלֶּה הִבְטִיחַ, שֶׁהוּא יַכְרִית וְיָמִית זֶה. וְאֵין סָפֵק, שֶׁאָדָם זֶה לֹא נִשְׁאֲרָה אֶצְלוֹ הִסְבָּרָה שֶׁתַּרְיַ"ג מִצְוֹת חוֹבָה עָלֵינוּ, אֶלָּא יֵשׁ מֵהֶן שֶׁהֵן חוֹבָתֵנוּ אָנוּ וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁהֵן חוֹבָתוֹ יִתְעַלֶּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר וּפֵרֵשׁ, שֶׁהוּא יְבַצֵּעַ אוֹתָן וְלֹא אֲנַחְנוּ. וְהַשֵּׁם יוֹדֵעַ וָעֵד שֶׁכָּל־זֶה לְדַעְתִּי בִּלְבוּל גָּמוּר, וְאֵין צָרִיךְ לְדַבֵּר עַל זֶה בְּשׁוּם פָּנִים, כִּי הֵם דְּבָרִים שֶׁבִּטּוּלָם בָּרוּר; אֶלָּא בָּאָה לָהֶם כֻּלָּם טָעוּת זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹנִים אֶת־הָעֲנָשִׁים כְּמִצְוֹת וּבְוּכִים בְּכָךְ: פַּעַם מוֹנִים אוֹתָם לְבַדָּם, וּפַעַם מוֹנִים אֶת־הָעֹנֶשׁ וְגַם אֶת־הַדָּבָר שֶׁעָלָיו חַיָּבִים אוֹתוֹ הָעֹנֶשׁ, וְקוֹבְעִים אֶת־כָּל־זֶה כְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת. אֲבָל סֵדֶר הַמִּנְיָן הַנָּכוֹן הוּא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְתִּי: שֶׁכָּל־מִין שֶׁל עֹנֶשׁ הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וּלְפִי זֶה יִהְיֶה דִּין תַּשְׁלוּמֵי גַּנָּב — מִצְוַת עֲשֵׂה, כִּי אָנוּ נִצְטַוִּינוּ לְהַטִּיל עָלָיו סְכוּם בְּשִׁעוּר זֶה. וְדִין תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ — מִצְוָה, וְדִין חִיּוּב חַטָּאת קְבוּעָה — מִצְוָה, וְדִין חִיּוּב אָשָׁם וַדַּאי — מִצְוָה, וְדִין חִיּוּב אָשָׁם תָּלוּי — מִצְוָה; וְקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד — מִצְוָה; וְכֵן לִסְקֹל וְלִשְׂרֹף וְלַהֲרֹג וְלַחֲנֹק וְלִתְלוֹת — כָּל־אֶחָד מִן־הָעֲנָשִׁים הָאֵלֶּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, יִתְחַיֵּב בָּהֶן מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב; כְּשֵׁם שֶׁהַהַלְקָאָה בְּרָצוּעָה מִצְוָה אַחַת, יִתְחַיֵּב בַּמַּלְקוּת מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב. — זֶהוּ מַה־שֶּׁרָצִינוּ לְהַקְדִּימוֹ בַּכְּלָל הַזֶּה, וּבוֹ נִשְׁלְמוּ הַכְּלָלִים שֶׁהַקְדַּמְתָּם תּוֹעִיל לְמַה־שֶּׁאֲנַחְנוּ עוֹסְקִים בּוֹ.

הַקְדָּמָה

— מָבוֹא —

עוֹד רָאוּי לְהוֹסִיף לְכָךְ הַקְדָּמָה זוֹ: שֶׁכָּל־דָּבָר שֶׁחַיָּבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין אוֹ כָּרֵת — חֲרֵי זוֹ בְּהֶכְרַחַ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. חוּץ מִפֶּסַח וּמִילָה שֶׁהֵם בְּכָרֵת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם מִצְוֹת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (ב.); וְאֵין אֲצָלֵנוּ שׁוּם מִצְוַת עֲשֵׂה זוּלָתָן שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן יִתְחַיֵּב כָּרֵת — וְכָל־שֶׁכֵּן מִיתַת בֵּית דִּין. אִם־כֵּן, כֹּל מַה־שֶּׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי יוּמַת, אוֹ שֶׁהוּא חַיָּב כָּרֵת — יָדַעְנוּ בְּבֵרוּר שֶׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מֻזְהָרִים עָלָיו וְשֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. וְיֵשׁ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּכָּתוּב הַלָּאו שֶׁבּוֹ מִלְּבַד בֵּאוּר הָעֹנֶשׁ וְיִהְיֶה הָעֹנֶשׁ מְבֹאָר וְגַם הָאַזְהָרָה מְבֹאֶרֶת, כְּגוֹן: חִלּוּל שַׁבָּת וַעֲבוֹדָה־זָרָה, שֶׁאָמַר בָּהֶם: "לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה" וְ"לֹא תַעֲבֹדֵם", אַחַר־כָּךְ חִיֵּב

סְקִילָה לְמִי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה אוֹ עָבַד. וּפְעָמִים לֹא תִּתְבָּאֵר הָאַזְהָרָה בַּכָּתוּב בְּלָאו גְּרִידָא, אֶלָּא הוּא מַזְכִּיר אֶת־הָעֹנֶשׁ בִּלְבַד וְעוֹזֵב אֶת־הָאַזְהָרָה; אֶלָּא שֶׁהַכְּלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: "לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר" (זבחים קו:), וְעַל־כָּל־פָּנִים יֵשׁ אַזְהָרָה לְכָל־מִי שֶׁחַיָּב עֹנֶשׁ. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים בְּכָל־מָקוֹם: "עֹנֶשׁ שְׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: כָּךְ וָכָךְ". וְאִם לֹא נִתְפָּרְשָׁה הָאַזְהָרָה בַּכָּתוּב, לְמָדוּהָ בְּאַחַת הַמִּדּוֹת (שהתורה נדרשת בהן), כְּגוֹן זֶה שֶׁאָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים) בְּאַזְהָרַת מְקַלֵּל אָבִיו וּמַכֵּה אָבִיו, שֶׁלֹּא נִתְבָּאֲרָה בַּכָּתוּב כְּלָל, כִּי לֹא אָמַר: "לֹא־תְקַלֵּל אָבִיךָ" וְלֹא אָמַר: "לֹא־תַכֶּה אָבִיךָ", אֲבָל חִיֵּב מִיתָה לְמִי שֶׁהִכָּה אוֹ קִלֵּל. וּמִתּוֹךְ כָּךְ לָמַדְנוּ, שֶׁהֵן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוֹצִיאוּ וְלָמְדוּ לָהֶן וּלְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אַזְהָרָה מִמְּקוֹמוֹת אֲחֵרִים בְּדֶרֶךְ אַחַת מִן־הַמִּדּוֹת. וְאֵין זוֹ סְתִירָה לְמַה־שֶּׁאָמְרוּ (במקומות רבים בתלמוד): "אֵין מַזְהִירִין מִן־הַדִּין", וְלֹא לְמַה־שֶּׁאוֹמְרִים תָּמִיד: "וְכִי מַזְהִירִין מִן־הַדִּין?!" אֶלָּא כַּוָּנַת מַה־שֶּׁאוֹמְרִים: "אֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין" — כְּדֵי לֶאֱסֹר בְּדֶרֶךְ לִמּוּד עַל־יְדֵי מִדָּה (שהתורה נדרשת בהן) מַה־שֶּׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בּוֹ אִסּוּר לְגַמְרֵי; אֲבָל אִם נִמְצָא אֶת־הָעֹנֶשׁ לְעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה זֶה מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה — נֵדַע בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אָסוּר וּמַזְהָרִים עָלָיו. וְרַק נִלְמַד בְּאַחַת הַמִּדּוֹת הֵיכָן הֵעִיר עַל הָאַזְהָרָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיֵּם לָנוּ הַכְּלָל "לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר". וְאָכֵן אַחֲרֵי שֶׁמָּצָאנוּ הָאַזְהָרָה עַל אוֹתוֹ דָּבָר — אָז חַיָּב מִי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה אוֹ כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין. דַּע אֵפוֹא הַקְדָּמָה זוֹ וּזְכֹר אוֹתָהּ עִם כָּל־הַכְּלָלִים שֶׁקָּדְמוּ בְּכֹל מַה־שֶּׁנַּזְכִּיר לְקַמָּן.

עַתָּה אַתְחִיל לְהַזְכִּיר כָּל־הַמִּצְוֹת, מִצְוָה מִצְוָה, וַאֲבָאֵר אוֹתָן בְּדֶרֶךְ פֵּרוּשׁ שֵׁם הַמִּצְוָה (מבלי להיכנס לפרטי ההלכות), כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְנוּ בְּרֵאשִׁית דְּבָרֵינוּ (בהקדמה על מטרת הספר — שיעור א), לְפִי שֶׁזּוֹהִי מַטָּרַת הַמַּאֲמָר. אַךְ טוֹב בְּעֵינַי לְהוֹסִיף לְמַטָּרָה זוֹ תּוֹסֶפֶת, וְהִיא: כְּשֶׁאַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ אִיזֶה עֹנֶשׁ בַּעֲשֹׂה אוֹ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, אַזְכִּיר עָנְשָׁהּ וְאֹמַר: "וְהָעוֹבֵר עָלֶיהָ — חַיָּב מִיתָה, אוֹ כָּרֵת, אוֹ קָרְבָּן כָּךְ, אוֹ מַלְקוּת, אוֹ אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין, אוֹ תַּשְׁלוּמִין". וְכֹל מַה־שֶּׁלֹּא יִזָּכֵר בּוֹ עֹנֶשׁ מִן־הָעֲנָשִׁים — תֵּדַע שֶׁאִם הִיא מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (תוספתא כריתות פרק א): "כְּעוֹבֵר עַל מִצְוַת מֶלֶךְ", וְלֹא עָלֵינוּ לְהַעֲנִישׁוֹ. אֲבָל מִצְוֹת עֲשֵׂה כֻּלָּן — הֲרֵי כָּל־מִצְוָה מֵהֶן בְּשָׁעָה שֶׁעָשִׂיתָהּ חוֹבָה, יֵשׁ לָנוּ לְהַלְקוֹת בָּרְצוּעָה אֶת־הַנִּמְנָע מִלַּעֲשׂוֹתָהּ עַד שֶׁיָּמוּת אוֹ יַעֲשֶׂה, אוֹ יַעֲבוֹר זְמַן הַחִיּוּב. כִּי מִי שֶׁעָבַר וְלֹא יָשַׁב בַּסֻּכָּה, דֶּרֶךְ מָשָׁל, אֵין לָנוּ לְהַלְקוֹתוֹ אַחַר סֻכּוֹת עַל עֲבֵרָתוֹ — וְדַע זֹאת.

וְעוֹד: כְּשֶׁאַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה עַל הַנָּשִׁים, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא־תַעֲשֶׂה — אֹמַר: וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה עַל הַנָּשִׁים וּבְיָדוּעַ, שֶׁהַנָּשִׁים אֵינָן דָּנוֹת וְלֹא מְעִידוֹת וְלֹא מַקְרִיבוֹת קָרְבָּן בִּידֵיהֶן וְלֹא נִלְחָמוֹת בְּמִלְחֶמֶת רְשׁוּת לֹא אֶצְטָרֵךְ לוֹמַר בָּהּ "וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה עַל הַנָּשִׁים", כֵּיוָן שֶׁזֶּה רִבּוּי דְּבָרִים לְלֹא צֹרֶךְ.

וְעוֹד: כְּשֶׁאַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, אוֹ בִּפְנֵי הַבַּיִת, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא־תַעֲשֶׂה — אֹמַר: וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל אוֹ בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְיָדוּעַ גַּם־כֵּן, שֶׁכָּל־הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָם קְרֵבִים אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ וְשֶׁהָעֲבוֹדָה אֲסוּרָה מִחוּץ לָעֲזָרָה; וְכֵן דִּינֵי נְפָשׁוֹת אֵין דָּנִים אוֹתָם אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "מִנַּיִן שֶׁאֵין מְמִיתִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת? תַּלְמוּד לוֹמַר: מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת (שמות כא, יד) הָא: אִם יֵשׁ לְךָ בַּיִת — אַתָּה מֵמִית; וְאִם לָאו — אֵין אַתָּה מֵמִית". וְשָׁם אָמְרוּ עוֹד: "מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא סַנְהֶדְרִין סְמוּכָה לַמִּזְבֵּחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת". וְכֵן יָדוּעַ שֶׁהַנְּבוּאָה וְהַמַּלְכוּת נִסְתַּלְּקוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנֶּחְדַּל מִן־הַחֲטָאִים שֶׁאֲנַחְנוּ מַתְמִידִים בָּהֶם — וְאָז יִסְלַח לָנוּ ה' וִירַחֲמֵנוּ, כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחָנוּ, וְיַחֲזִירֵן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל הַחֲזָרַת הַנְּבוּאָה: "וְהָיָה אַחֲרֵי־כֵן אֶשְׁפֹּךְ אֶת־רוּחִי עַל־כָּל־בָּשָׂר וְנִבְּאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם" (יואל ג, א). וְאָמַר עַל הַחֲזָרַת הַמַּלְכוּת וְהַמֶּמְשָׁלָה: "בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם" (עמוס ט, יא). גַּם יָדוּעַ שֶׁהַמִּלְחָמָה וְכִבּוּשׁ הָאָרֶץ לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בְּמֶלֶךְ וְעַל־פִּי סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה וְכֹהֵן גָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד" ("ושאל לו" — כשיצטרך לצאת למלחמה — רש"י במדבר כז, כא). וּלְפִי שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ כֻּלָּם מְפֻרָסָמִים אֵצֶל רֹב בְּנֵי אָדָם, הֲרֵי כָּל־מִצְוֹת עֲשֵׂה אוֹ לֹא־תַעֲשֶׂה הַתְּלוּיָה בְּקָרְבָּנוֹת, אוֹ בַּעֲבוֹדוֹת, אוֹ בְּמִיתוֹת בֵּית דִּין, אוֹ בַּסַּנְהֶדְרִין, אוֹ בְּנִבְיא וָמֶלֶךְ, אוֹ בְּמִלְחֶמֶת רְשׁוּת — לֹא אֶצְטָרֵךְ לוֹמַר בָּהֶן: וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, כֵּיוָן שֶׁזֶּה בָּרוּר לְפִי מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ. אֲבָל מַה־שֶּׁאֶפְשָׁר שֶׁיְּהֵא בּוֹ סָפֵק אוֹ טָעוּת, אָעִיר עָלָיו בְּעֶזְרַת הָאֵל.

וְעַתָּה אַתְחִיל בִּזְכִרוֹן כָּל־מִצְוָה וּמִצְוָה בְּעֶזְרַת שַׁדַּי.

יום שישי ח' תמוז ה'תשפ"א

מצות עשה א. מצות לא תעשה א. מצות עשה ב.

הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה — הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּידִיעַת [בְּהַאֲמָנַת] הָאֱלֹקוּת, וְהוּא: שֶׁנֵּדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם עִלָּה וְסִבָּה וְהוּא הַפּוֹעֵל לְכָל־הַנִּמְצָאִים, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ, ב. דברים ה, ו) וּבְסוֹף גְּמָרָא מַכּוֹת (כג.) אָמְרוּ: "תַּרְיַ"ג מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. מַאי קְרָא? תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה (דברים לג, ד) — כְּלוֹמַר: מִנְיַן ת"ו"ר"ה', וְהִקְשׁוּ עַל זֶה וְאָמְרוּ: "תּוֹרָה בְּגִמַּטְרִיָּא הֲכֵי הָוֵי? שֵׁשׁ מֵאוֹת וְחַד סְרֵי הָוֵי!". (שהרי ת"ו"ר"ה בגימטריא תרי"א

ולא תרי"ג) וּבָאָה הַתְּשׁוּבָה: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" מִפִּי הַגְּבוּרָה (הקדוש ברוך הוא) שְׁמָעוּם" (ולא מפי משה) הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאָנֹכִי ה' מִכְּלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, וְהוּא הַצִּוּוּי לֵידַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

הָרִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה —— הִיא הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲלוֹת עַל דַּעְתֵּנוּ אֱלָהוּת לְזוּלָתוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ —— יִתְרוֹמֵם מִלְּיַחֵס לוֹ אֲמִירָה (ארבע מלים אלה הם כעין מאמר המוסגר כיון שאמר "והוא אומרו", הסתייג מיד ממושג אמירה כפשוטו ביחס לקדוש ברוך הוא) "לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי" (שמות כ, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (כג:) שֶׁלָּאו זֶה הוּא מִכְּלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, וְהוּא אָמְרָם שָׁם: "שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי וְגוֹ'", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה —— הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּידִיעַת הַיִּחוּד, וְהוּא: שֶׁנֵּדַע שֶׁפּוֹעֵל (בורא) הַמְּציאוּת וְסִבָּתוֹ הָרִאשׁוֹנָה הוּא אֶחָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (דברים ו, ד). וּבְרֹב הַמִּדְרָשׁוֹת תִּמְצָא שֶׁהֵם אוֹמְרִים: "עַל־מְנָת לְיַחֵד אֶת־שְׁמִי, עַל־מְנָת לְיַחֲדֵנִי" וְהַרְבֵּה כְּגוֹן זֶה. כַּוָּנָתָם בְּדָבָר זֶה: שֶׁלֹּא הוֹצִיאָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים וְלֹא עָשָׂה עִמָּנוּ מַה־שֶּׁעָשָׂה בַּעֲשִׂיַּת חֶסֶד וַהֲטָבָה, אֶלָּא בִּתְנַאי שֶׁנִּקְבַּע בְּדַעְתֵּנוּ שֶׁהוּא אֶחָד, לְפִי שֶׁאָנוּ מְחֻיָּבִים בְּכָךְ. וּבְהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת אוֹמְרִים (חכמים) 'מִצְוֹת יִחוּד', וְקוֹרְאִים לְמִצְוָה זוֹ גַּם 'מַלְכוּת שָׁמַיִם', כִּי אוֹמְרִים (— מתבטאים על פעולה מסויימת, שנעשית): כְּדֵי לְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, כְּלוֹמַר הַהוֹדָאָה בַּיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה בּוֹ.

יום ש"ק ט' תמוז ה'תשפ"א

מצות עשה ג. ד. ט.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית —— הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל אַהֲבָתוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא: שֶׁנִּתְבּוֹנֵן וְנִסְתַּכֵּל בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּוּיָו וּפְעֻלּוֹתָיו, כְּדֵי שֶׁנַּשִּׂיגֵהוּ וְנִתְעַנֵּג בְּהַשָּׂגָתוֹ תַּכְלִית הַתַּעֲנוּג —— וְזוֹהִי תַּכְלִית הָאַהֲבָה הַמִּצְוָה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (דברים ו, ו) "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ" (שם ו, ה) יוֹדֵעַ אֲנִי כֵּיצַד אֹהַב אֶת־הַמָּקוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ" —— שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה מַכִּיר מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם". הִנֵּה בֵּאַרְנוּ לְךָ, שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת תָּבוֹא לִידֵי הַשָּׂגָה, וְיִמָּצֵא לְךָ הַתַּעֲנוּג וְתָבוֹא הָאַהֲבָה בְּהֶכְרֵחַ. וּכְבָר אָמְרוּ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת גַּם־כֵּן, שֶׁנִּקְרָא אֵת כָּל־בְּנֵי הָאָדָם לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְעַלֶּה וְלָאֱמוּנָה בּוֹ, שֶׁכֵּן אִם אַתָּה אוֹהֵב אֶת־מִי־שֶׁהוּא, תְּהַלֵּלֶנּוּ וּתְשַׁבְּחֶנּוּ וְתִקְרָא בְּנֵי־אָדָם לְאַהֲבָתוֹ —— וְזֶה עַל דֶּרֶךְ הַמָּשָׁל —— כָּךְ אִם תֶּאֱהַב אֶת־ה' בֶּאֱמֶת בְּמַה שֶׁהִגִּיעַ לְךָ מֵהַשָּׂגַת אֲמִתּוּתוֹ, הֲרֵי שֶׁאַתָּה בְּלִי סָפֵק תִּקְרָא אֶת־הַפְּתָאִים וְהַסְּכָלִים לִידִיעַת הָאֱמֶת שֶׁאַתָּה כְּבָר יוֹדֵעַ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "וְאָהַבְתָּ אֵת ה'" —— אַהֲבֵהוּ עַל הַבְּרִיּוֹת כְּאַבְרָהָם אָבִיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן" (בראשית יב, ה) כְּלוֹמַר: כְּמוֹ שֶׁאַבְרָהָם, לְפִי שֶׁהָיָה אוֹהֵב —— כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַכָּתוּב: "זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי" (ישעיה מא, ח) קָרָא בְּעֹצֶם הַשֵּׂגָתוֹ אֶת־בְּנֵי הָאָדָם לָאֱמוּנָה מֵרֹב אַהֲבָתוֹ, כָּךְ תֶּאֱהֲבֵהוּ עַד שֶׁתִּקְרָא בְּנֵי הָאָדָם אֵלָיו.

הַמִּצְוָה הָרְבִיעִית —— הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְקַבֵּעַ בְּדַעְתֵּנוּ יִרְאָתוֹ יִתְעַלֶּה וּמוֹרָאוֹ, וּבַל נִהְיֶה שַׁאֲנַנִּים וּבוֹטְחִים (שלוים ושקטים בלי שום דאגה על החטאים). —— אֶלָּא נָחוּשׁ לְבִיאַת עָנְשׁוֹ בְּכָל־עֵת, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" (דברים ו, יג). וּבַגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (נו.) אָמְרוּ בְּדֶרֶךְ שַׁקְלָא וְטַרְיָא עַל דְּבָרָיו יִתְעַלֶּה: "וְנֹקֵב שֵׁם־ה' מוֹת יוּמָת" (ויקרא כד, טז): וְאֵימָא פָּרוּשֵׁי (אמור, אולי, ש"נוקב" שבפסוק, הכוונה בזה להוגה את שם השם במפורש), דִּכְתִיב: (ודוגמה לכך) "אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת" (במדבר א, יז) וְאַזְהַרְתֵּהּ מִן "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא"? —— כְּלוֹמַר: זֶה שֶׁנֶּאֱמַר "וְנֹקֵב שֵׁם־ה'" הוּא שֶׁיַּזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בִּלְבַד בְּלִי שֶׁיְּבָרֵךְ. וְאִם תֹּאמַר: אֵיזֶה עֹנֶשׁ יֵשׁ בָּזֶה? נֹאמַר, (שהוא עובר על "את ה' אלהיך תירא" מפני) שֶׁהוּא מְאַבֵּד אֶת־הַיִּרְאָה. כִּי מִיִּרְאַת ה' הוּא, שֶׁלֹּא יִזָּכֵר שְׁמוֹ לְבַטָּלָה. וְהָיְתָה הַתְּשׁוּבָה עַל שְׁאֵלָה זוֹ וּדְחִיַּת דָּבָר זֶה בְּכָךְ שֶׁאָמְרוּ: "חָדָא —— דְּבָעִינָא שֵׁם בְּשֵׁם, וְלֶכָא", כְּלוֹמַר (טעם ראשון שאי אפשר לומר כן, הוא משום שיש דין שהמגדף אינו חייב עד) שֶׁיְּבָרֵךְ אֶת־הַשֵּׁם בְּשֵׁם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ "יַכֶּה יוֹסֵי אֶת־יוֹסֵי" (כלומר, עד שיזכיר שם השם ויקללו בשם השם, כגון יכה פלוני את פלוני, או יקלל שם פלוני את שם פלוני, והזכיר שם יוסי רק לדוגמה). וְעוֹד, "אַזְהָרַת עֲשֵׂה הִיא, וְכָל־אַזְהָרַת עֲשֵׂה לָא שְׁמַהּ אַזְהָרָה". כְּלוֹמַר: זֶה שֶׁאָמַרְתָּ "אַזְהַרְתֵּהּ מִן 'אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא'" לֹא יִתָּכֵן, לְפִי שֶׁזֶּה צִוּוּי —— וְהוּא מִצְוַת עֲשֵׂה —— וְאֵין מַזְהִירִין בַּעֲשֵׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" —— מִצְוַת עֲשֵׂה.

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ויקרא כב, לב). וְעִנְיַן מִצְוָה זוֹ: שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים לְפָרְסֵם דָּת אֱמֶת זוֹ בָּרַבִּים, וְשֶׁלֹּא נִירָא בְּכָךְ מֵהֶזֵּק שׁוּם מַזִּיק, עַד שֶׁאֲפִלּוּ יָבוֹא אֵלֵינוּ אַנָּס עָרִיץ (שליט תקיף וגבור) וְיִקְרָא אוֹתָנוּ לִכְפּוֹר בּוֹ יִתְעַלֶּה —— לֹא נִשְׁמַע לוֹ, אֶלָּא נִמְסֹר אֶת־עַצְמֵנוּ לַמָּוֶת בְּהֶחְלֵט; וְלֹא נִתֵּן לוֹ לַחְשֹׁב שֶׁכָּפַרְנוּ, אַף שֶׁלִּבֵּנוּ מַאֲמִין בּוֹ יִתְעַלֶּה. (שאפילו למראית עין בלבד אסור לכפור בקדוש ברוך הוא) וְזוֹ הִיא מִצְוַת קִדּוּשׁ הַשֵּׁם שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהּ כָּל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר: שֶׁנִּמְסֹר אֶת־עַצְמֵנוּ לָמוּת בִּידֵי הָעָרִיץ עַל אַהֲבָתוֹ יִתְעַלֶּה וְהָאֱמוּנָה בִּיחִידוֹ, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה בִּימֵי נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע כְּשֶׁהִכְרִיחַ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַצֶּלֶם, וְהִשְׁתַּחֲווּ כָּל־בְּנֵי אָדָם וְיִשְׂרָאֵל בִּכְלָלָם,

1 וְלֹא הָיָה שָׁם מִקְדַּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם. וְהָיָה בְּכָךְ חֶרְפָּה גְּדוֹלָה
2 לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאָבְדָה מִכֶּלֶם מִצְוָה זוֹ, וְלֹא הָיָה שָׁם מִי
3 שֶׁמְּקַיֵּם אוֹתָהּ אֶלָּא הַכֹּל פָּחֲדוּ (דניאל ג). וְאֵין מִצְוָה זוֹ
4 נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּכְגוֹן אוֹתוֹ הַמַּעֲמָד הֶעָצוּם שֶׁבּוֹ פָּחֲדוּ
5 כָּל־בָּאֵי הָעוֹלָם, וְהָיָה חוֹבָה לְפַרְסֵם יִחוּדוֹ וּלְהַכְרִיז עָלָיו
6 בְּאוֹתָהּ הָעֵת. וּכְבָר הִבְטִיחַ ה' עַל־יְדֵי יְשַׁעְיָהוּ, שֶׁלֹּא
7 תִּהְיֶה חֶרְפַּת יִשְׂרָאֵל גְּמוּרָה בְּאוֹתוֹ הַמַּעֲמָד, וְשֶׁיּוֹפִיעוּ
8 בָּהֶם בַּחוּרִים בְּאוֹתוֹ הַמַּעֲמָד הַקָּשֶׁה, שֶׁלֹּא יַרְתִּיעֵם הַמָּוֶת,
9 וְיַפְקִירוּ דָּמָם וִיפַרְסְמוּ אֶת־הָאֱמוּנָה וִיקַדְּשׁוּ אֶת־ה'
10 בָּרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְהוּא
11 אָמְרוֹ: "לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ. כִּי
12 בִרְאֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ
13 אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ" (ישעיה כט,
14 כב־כג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (אמור ט, ה־ו): "עַל־מְנָת כָּךְ הוֹצֵאתִי
15 אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם — עַל־מְנָת שֶׁתְּקַדְּשׁוּ אֶת־שְׁמִי
16 בָּרַבִּים". וּבַגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (לג:) אָמְרוּ: "בֶּן־נֹחַ מְצֻוֶּה עַל
17 קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, אוֹ אֵינוֹ מְצֻוֶּה? תָּא שְׁמַע (בא נשמע, תשובה
18 לשאלה): שֶׁבַע מִצְוֹת נִצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ. וְאִי אִיתָא (ואם תאמר
19 שנצטוו גם על קדוש השם) — תְּמַנְיָא הֲווֹ" (יש שמונה ולא
20 שבע)!. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, (מזה שדנו בגמרא אם גם בן נח
21 נצטווה על זה, ואם זה נכלל בכלל ב"שבע מצוות בני נח" אם
22 לא, משמע) שֶׁהִיא מִכְּלַל מִסְפַּר הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה עַל
23 יִשְׂרָאֵל, וְהֵבִיאוּ רַאֲיָתָם עַל מִצְוָה זוֹ מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא
24 כב, לב) "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
25 מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין.

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, ה'תיש"א
ברוקלין, נ. י.

אל המנהלים הר"מים והמורים
בישיבות "אחי תמימים" ליובאוויטש דעיר...
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על כתבם בקשתם ושאלתם

בהתאם עם שנוי הסדרים, בכמה מהישיבות, בחדשי הקיץ, הנני להעיר את תשומת לבם על הדברים דלקמן:

(א) גם בימים אשר התלמידים נמצאים בישיבה ושוקדים על למודיהם, החובה מוטלת על מחנכיהם שלא להסיח דעתם מתלמידיהם גם בשעות היותם מחוץ לכתלי הישיבה, ולהשתדל בכל עוז אשר הנהגתם ודרכי חייהם תהיינה בכל עת ובכל שעה כדבעי למהוי.

ומכל שכן בימי החופש בקיץ, אשר אז דרושה התענינות יתרה בתלמידים לדעת אודות כל אחד ואחד מהם אי' הם נמצאים ובמה הם עוסקים, ולסייע להם בכל מיני סיוע ללכת בדרך הנכונה והישרה. וכדרז"ל דאף כשאינו נראה להתלמידים - מפקח ורואה להיות דעתו עליהם (ב"ב ח, ב. ובחדא"ג שם).

(ב) לעלי' - אין קץ, ולכן גם המורים המומחים ביותר, כדאי אשר ינצלו את ימי החופש כדי להוסיף על ידיעותיהם בדברים הנוגעים לעבודתם, שהיא מלאכת הוי' (ב"ב כא, ב).

(ג) כדאי לעורר את הבעה"ב העסקנים שבישיבות, אשר ישתדלו, בהמצאם בנאות דשא להנפש, לנצל כל הזדמנות שנפגשים אז בפנים חדשות לקרבם לעזר הישיבות, ולהסבירם אשר עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכי' מאושר. ואל תקרא מאושר אלא מראשו, שהם ממשיכים מראש כל ההמשכות וההשפעות (זח"ג נג, ב. ד"ה עץ חיים תרצ"ט).

(ד) אין להסתפק במספר התלמידים בישיבות, כל זמן שישנם ילדים הראויים לישיבה ואין מבקרים אותם מסיבות חולשת הכרת אבותיהם בנחיצות הדבר. ולכן החובה לסדר בכל מקום תעמולה מסודרת, עשוי' במרץ ובהתלהבות הדרושה, כדי להגדיל מספר התלמידים בישיבות, ואין די

המשך בעמוד הבא

יחזקאל פרק־ד א־ד

א וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ לְבֵנָה וְנָתַתָּה אוֹתָהּ לְפָנֶיךָ וְחַקּוֹתָ עָלֶיהָ עִיר אֶת־יְרוּשָׁלִָם: ב וְנָתַתָּה עָלֶיהָ
מָצוֹר וּבָנִיתָ עָלֶיהָ דָּיֵק וְשָׁפַכְתָּ עָלֶיהָ סֹלְלָה וְנָתַתָּה עָלֶיהָ מַחֲנוֹת וְשִׂים־עָלֶיהָ כָּרִים סָבִיב: ג וְאַתָּה
קַח־לְךָ מַחֲבַת בַּרְזֶל וְנָתַתָּה אוֹתָהּ קִיר בַּרְזֶל בֵּינְךָ וּבֵין הָעִיר וַהֲכִינֹתָהּ אֶת־פָּנֶיךָ אֵלֶיהָ וְהָיְתָה בַּמָּצוֹר
וְצַרְתָּ עָלֶיהָ אוֹת הִיא לְבֵית יִשְׂרָאֵל: (פ) ד וְאַתָּה שְׁכַב עַל־צִדְּךָ הַשְּׂמֹאלִי וְשַׂמְתָּ אֶת־עֲוֹן בֵּית־יִשְׂרָאֵל
עָלָיו מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו תִּשָּׂא אֶת־עֲוֹנָם:

רש"י

(א) לבנה. טויל"ה בלע"ז ויש מהם שהם גדולות: **(ב) דיק.** מגונייי"ל בלע"ז שמשליכין בו אבנים לעיר: **סוללה.** שופך עפר וסוללו וכובשו במקלות ועושה תל גבוה לעמוד עליו ולראות בתוך העיר ולירות בחצי': **סוללה.** בסטי"ון בלע"ז: **ושים עליה כרים.** ת"י איפרורין והם כפרים שעושים חיילותיו ויושבי' באהלי' לרוחות העיר שלא יהא אדם יוצא ובא, ופירוש כרים שרים ממונים על הצבא זה שומר לרוח זה וזה לרוח זה: **(ג) קיר ברזל.** דוגמא לחומת העיר המפסקת בין הצבא ובין העיר: **אות היא.** שכך תבא ירושלי' במצור: **(ד) על צדך השמאלי.** לסבול צער וייסורין מניין ימים כמנין שנים אשר הציקתני רוחי כביכול על שהכעיסו לפני ותכפ' על עונם אחרי אשר קשה בעיניך הפורענות שאני אומר להביא עליהם:

מצודת דוד

(א) ונתתה. העמידה מול פניך וחקוק עליה צורת עיר וחזר ופירש את ירושלים: **(ב) ונתתה עליה מצור.** ר"ל תצייר על העיר ההיא החקוקה צורת מצור כאילו האויבים צרים עליה: **ובנית וגו'.** ר"ל תצייר עליה כעין דיק וכו' וכולם המה ענייני המצור: **(ג) ונתתה אותה.** העמיד אותה להיות כקיר ברזל מפסקת בינך ובין העיר החקוקה והיא דוגמת חומת העיר המפסקת בינה ובין הצרים עליה: **והכינותה.** תכין אליה פניך כאילו אתה נלחם עליה: **והיתה במצור.** ר"ל אף כי תהיה במצור אשר ציירת עליה צורת מצור עכ"ז גם אתה תצור עליה ותלחם בה והיא לאות לבני ישראל אשר מלבד האויב הנלחם בם אלחם בם גם אני: **(ד) שכב על צדך השמאלי.** כנגד שומרון ראש מלכות אפרים שהיתה משמאלה של ארץ יהודה וכמ"ש ואחותך הגדולה שומרון וכו' היושבת על שמאלך (לקמן טז): **ושמת וגו'. עליו.** על הצער הזה תשים עון ישראל ר"ל בזה הצער יכופר עון ישראל לבל יהיו כלים בעוונותיהם מבלי תקומה: **מספר הימים.** כחשבון מספר הימים אשר תשכב על צדך השמאלי כחשבון הזה תכפר על עוונם אם הרבה הרבה ואם מעט מעט:

מצודת ציון

(א) לבנה. עשוי מן הטיט ומייבשים בחמה או שורפים אותו באש וכן נלבנה לבנים (בראשית יא): **וחקות.** מלשון חקיקה: **(ב) מצור.** האויבים המקיפים העיר ללכדה יקרא מצור כי מצירים להם: **דיק.** הוא מגדל הנבנה ללכוד העיר וכן ויבנו עליה דיק (ירמיה נב): **סוללה.** הוא תל העפר ששופכים מול העיר לעלות עליו ללחום על העיר וכן וישפוך סוללה (דניאל יא): **מחנות.** צבאות עם: **כרים.** הם אילי ברזל עשויים לנגח בהם בחומה להפילה כמוזכר ביוסיפון: **(ג) מחבת.** שם כלי מה: **קיר.** כותל: **והכינותה.** מל' הכנה: **אות.** סימן: **לבית ישראל.** על בני יהודה יאמר: **(ד) תשא.** ענין כפרה וסליחה כמו כל תשא עון (הושע יד):

המשך מעמוד הקודם

מלים לתאר את גודל הזכות להציל אפילו נפש אחת בישראל בגשמיות ועל אחת כמה וכמה ברוחניות (ב"מ ל, א).

אתעניין לדעת מהפעולות הטובות הנעשות בהתאם להנ"ל, וכן אם מסודר אצלם מחנה קיץ (דעי-קעמפ). והנני מקוה לקבל בשורות טובות בזה.

ולקראת ימי הגאולה יב-יג תמוז הבע"ל, גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר, זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, וגאולת כל "העוסקים בהרבצת תורה - כלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר יהי רצון שתתמלא ברכתו במילואה - כי יפתח ה' את אוצרו הטוב וישפיע לכל חובבי תורה לומדי' ומגידי שעורים ברבים, בתוך כלל אחב"י יחיו, שפעת חיים וברכה מרובה עד בלי די".

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש ורוב טוב גשמי ורוחני,

מ. שניאורסאהן

עזרא פרק־ז כב־כח

כב עַד־כְּסַף כַּכְּרִין מְאָה וְעַד־חִנְטִין כֹּרִין מְאָה וְעַד־חֲמַר בַּתִּין מְאָה וְעַד־בַּתִּין מְשַׁח מְאָה וּמִלַּח דִּי־לָא
כְתָב: כג כָּל־דִּי מִן־טַעַם אֱלָהּ שְׁמַיָּא יִתְעֲבֵד אַדְרַזְדָּא לְבֵית אֱלָהּ שְׁמַיָּא דִּי־לְמָה לֶהֱוֵא קְצָף עַל־מַלְכוּת
מַלְכָּא וּבְנוֹהִי: כד וּלְכֹם מְהוֹדְעִין דִּי כָל־כָּהֲנַיָּא וְלֵוָיֵא זַמָּרַיָּא תַרְעַיָּא נְתִינַיָּא וּפַלְחֵי בֵּית אֱלָהָא דְּנָה
מִנְדָּה בְּלוֹ וַהֲלָךְ לָא שַׁלִּיט לְמִרְמֵא עֲלֵיהֹם: כה וְאַנְתְּ עֶזְרָא כְּחָכְמַת אֱלָהָךְ דִּי־בִידָךְ מֶנִּי שָׁפְטִין וְדַיָּנִין
דִּי־לֶהֱוֹן (דאנין) דָּאיְנִין לְכָל־עַמָּה דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה לְכָל־יְדְעֵי דָתֵי אֱלָהָךְ וְדִי לָא יָדֵע תְּהוֹדְעוּן:
כו וְכָל־דִּי־לָא לֶהֱוֵא עָבֵד דָּתָא דִי־אֱלָהָךְ וְדָתָא דִּי מַלְכָּא אָסְפַּרְנָא דִּינָה לֶהֱוֵא מִתְעֲבֵד מִנֵּהּ הֵן לְמוֹת
הֵן (לשרשו) לִשְׁרֹשִׁי הֵן־לַעֲנָשׁ נִכְסִין וְלֶאֱסוּרִין: (פ) כז בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר נָתַן כָּזֹאת
בְּלֵב הַמֶּלֶךְ לְפָאֵר אֶת־בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם: כח וְעָלַי הִטָּה־חֶסֶד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיוֹעֲצָיו וּלְכָל־שָׂרֵי
הַמֶּלֶךְ הַגִּבֹּרִים וַאֲנִי הִתְחַזַּקְתִּי כְּיַד־יְהוָה אֱלֹהַי עָלַי וָאֶקְבְּצָה מִיִּשְׂרָאֵל רָאשִׁים לַעֲלוֹת עִמִּי: (פ)

רש"י

(כב) **די לא כתב.** ומלח שאין כתוב בו מדה יתנו ככל הצורך: **(כג)** **כל די מן טעם.** כל אשר יהיה מרשותו של הקב"ה וציוויו יעשה בזריזות בחותם המלך לביתו של הקב"ה: **אדרזדא.** חותם בלשון ערבי: **די למה להוא.** אשר למה יהיה קצף על מלכות המלך ובניו ועל כן יתנו הגזברים כל צרכי הבית: **(כד)** **ולכום מהודעין.** ולכם אנו מודיעים אשר כל הכהנים והלוים המשוררים והשוערים והנתינים שהם חוטבי עצים ושואבי מים למזבח ועובדים בבית זה של הקב"ה לא ישלוט אדם עליהם להשליך עליהם מס וכסף גולגולת אלא יהיו בני חורין מעבודת המלך: **(כה)** **ואנת עזרא כחכמת אלהיך די בידך.** ואתה עזרא כפי חכמת אלהיך אשר בידיך יותר מן השופטים והדיינים שהם דנין כל העם שבעבר הנהר לצד ארץ ישראל עם יודעי התורה: **ודי לא ידע.** והשופט אשר לא ידע לשפוט תודיע לו המשפט לעשותו: **(כו)** **וכל די לא להוא עבד.** וכל אשר לא יהיה עושה דתו של הקב"ה ודת המלך מהרה יעכב הדין והמשפט: **דינה.** הדין יעשה ממנו מן המעכב משפט: **הן למות.** להרג: **הן לשרושי.** אם לעקרו מן העולם אותו ואת זרעו ואת משפחתו, לשרושי דישראצינ"ר בלע"ז: **הן לענוש נכסין.** אם לענשו בממון: **ולאסורין.** או לייסרו בייסורין, עד כאן מכתב האגרת אשר נתן דריוש המלך לעזרא הסופר למען ישאהו לירושלים להראותו אל הכהנים והלוים וגזברי המלך למען יחזיקו לקיים המצות ולעבוד ה' בבית המקדש ולשמור התורה כמשפט: **(כז)** **ברוך ה'.** כך כתב עזרא בספרו כאשר נתן הודאה להקב"ה: **(כח)** **ויועציו.** הם שבעה רואי פני המלך הן שבעה יעטוהי של מעלה: **כיד ה' אלהי עלי.** כאשר היתה עזרתו של הקב"ה עלי וקבצתי מישראל הנשארים בבבל ראשי אבות וגדולים לעלות עמי מבבל:

מצודת דוד

(כב) **עד כסף.** ר"ל אף אם ירבה לשאול עד ק' ככר כסף ועד ק' כורים חטים ועד ק' בתים יין ועד ק' בתים שמן: **ומלח.** ר"ל ומלח מה שישאל אשר אין דרך לכתוב דבר קצוב על כי הוא דבר זול וכאומר מלח תנו כל מה שירצו: **(כג)** **כל די.** כל אשר הוא מן גזרת אומר של אלהי השמים יעשה בזריזות לבית אלהי השמים: **די למה.** אשר למה יהיה קצף מה' על מלכות המלך ובניו בעבור התעצלות צורך הבית: **(כד)** **ולכום.** אתם הפקידים על המס מודיע אני לכם אשר כל הכהנים והלוים המשוררים והשוערים הנתינים ועובדי עבודת בית אלהים זה: **מנדה וגו'.** מיני המסי' האלה אין ממשלה ורשות להטיל עליהם: **(כה)** **ואנת.** ואתה עזרא כפי חכמת אלהיך אשר בידיך פקוד ומנה שופטים ודיינים אשר יהיו דנין לכל העם אשר בעבר הנהר: **לכל ידעי.** רצה לומר, מנה את כל יודעי תורת אלהיך ואשר לא ידעו מה מדבר הקשה תודיע להם: **(כו)** **וכל די.** וכל אשר לא יהיה עושה דת התורה של אלהיך ודת של המלך המזהיר על הדבר: **אספרנא.** חיש מהר יהיה נעשה ממנו משפט ודין הן אם יהיה משפטו להמיתו הן לעקור שרשיו ר"ל להמית אותו ואת בניו הן לענשו עונש ממון ונכסים הן לאסרו בבית האסורים את הכל יהיה נעשה חיש מהר: **(כז)** **ברוך ה'.** אלה דברי עזרא שהודה לה' על הטובה: **כזאת.** כדבר הזאת לזרז על דברי הבית ולפאר ולרומם את בית ה': **(כח)** **ועלי.** המקום הטה עלי חסד לפני המלך: **ולכל.** ולפני כל: **כיד ה'.** כפי הכח שהיה מה' עלי: **ראשים.** ואחריהם היו נמשכים יתר העם:

מצודת ציון

(כב) **בתין.** שם מדת הלח והיא ג' סאין: **(כג)** **אדרזדא.** הוא ענין זריזות ואין לו דומה:

ו הַשֵּׁנִי שֶׁבַּחֻלִּין — מְטַמֵּא מַשְׁקֶה חֻלִּין, וּפוֹסֵל לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה. הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבַּתְּרוּמָה — מְטַמֵּא מַשְׁקֶה קֹדֶשׁ, וּפוֹסֵל לְאוֹכְלֵי קֹדֶשׁ, שֶׁנַּעֲשׂוּ לְטַהֲרַת הַקֹּדֶשׁ; אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ לְטַהֲרַת תְּרוּמָה — מְטַמֵּא שְׁנַיִם, וּפוֹסֵל אֶחָד בַּקֹּדֶשׁ.

ז רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין: הָאֶחָד שֶׁבַּקֹּדֶשׁ וְשֶׁבַּתְּרוּמָה וְשֶׁבַּחֻלִּין — מְטַמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בַּקֹּדֶשׁ, מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בַּתְּרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶת הַחֻלִּין; הַשֵּׁנִי שֶׁבְּכֻלָּן — מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בַּקֹּדֶשׁ, וּמְטַמֵּא מַשְׁקֶה חֻלִּין, וּפוֹסֵל לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה; הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבְּכֻלָּן — מְטַמֵּא מַשְׁקֶה קֹדֶשׁ וּפוֹסֵל לְאוֹכְלֵי קֹדֶשׁ.

ח הָאוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי — לֹא יַעֲשֵׂם בְּבֵית הַבַּד. וְחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּב הַקֹּדֶשׁ — הֲרֵי אֵלּוּ כְּחֻלִּין; רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: הֲרֵי אֵלּוּ כִּתְרוּמָה, לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד.

פירוש ברטנורא

ו **השני שבחולין מטמא משקה חולין.** דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין (קודש) להיות תחילה לקודש: **שנעשו על טהרת הקודש.** כלומר הא דאמרינן דשלישי של תרומה פוסל ולא מטמא אוכלי קודש, הני מילי כשנעשית על טהרת הקודש. אבל נעשית על טהרת תרומה, שלא שמרהו על טהרת הקודש, השלישי מטמא שנים ופוסל אחד בקודש. שטהרתה של תרומה טומאה היא אצל הקודש, והרי זה השלישי דתרומה חשוב אצל הקודש כאילו נטמא בשרץ עצמו:

ז **ר' אליעזר אומר שלשתן שוין.** כדמפרש ואזיל, דלית ליה לר' אליעזר טהרתה של תרומה טומאה היא אצל הקודש: **השלישי שבכולן.** לא משכחת שלישי בחולין אא"כ נעשו על טהרת תרומה. ואין הלכה כר' אליעזר:

ח **האוכל אוכל שני לא יעשה בבית הבד.** לא יתעסק לעשות שמן בבית הבד. דהא מודה ר' יהושע לעיל לר' אליעזר שהאוכל אוכל שני הוא עצמו נעשה שני ופוסל את התרומה ומטמא משקין להיות תחילה (דהיינו השמן): **על גב הקודש.** על טהרת הקודש: **הרי אלו כחולין.** ואין באים לכלל שלישי:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

הַשֵּׁנִי שֶׁבַּחֻלִּין, מְטַמֵּא מַשְׁקֶה חֻלִּין – שכל הפוסל את התרומה מטמא את המשקין להיות תחילה (פרה ח, ז), **וּפוֹסֵל לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה** – לאוכלים של תרומה, שעושה אותם שלישי. **הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבַּתְּרוּמָה, מְטַמֵּא מַשְׁקֶה קֹדֶשׁ** – שכל הפוסל את הקודש מטמא משקה קודש להיות תחילה; אבל משקים של תרומה שנגעו בשלישי של תרומה טהורים, שאין רביעי בתרומה; **וּפוֹסֵל לְאוֹכְלֵי קֹדֶשׁ** – לאוכלים של קודש; **שֶׁנַּעֲשׂוּ** – ויש גורסים: שנעשה – **לְטַהֲרַת הַקֹּדֶשׁ** – כלומר מה שאמרנו ששלישי של תרומה פוסל לאוכלי קודש ואינו מטמאם, זהו דווקא אם התרומה נעשתה על טהרת הקודש, שדינו כשלישי של קודש העושה רביעי בקודש; **אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ** – ויש גורסים: נעשה – **לְטַהֲרַת תְּרוּמָה** – אבל אם התרומה נעשתה על טהרת התרומה בלבד, השלישי שלה **מְטַמֵּא שְׁנַיִם, וּפוֹסֵל אֶחָד בַּקֹּדֶשׁ** – שטהרתה של תרומה טומאה היא אצל הקודש, והרי השלישי שלה חשוב לגבי הקודש כראשון לטומאה, שמטמא שניים, ופוסל אחד, היינו שעושה שני ושלישי בקודש, והשלישי עושה רביעי.

בארנו את הסיפא לפי רוב המפרשים (הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"). אבל הרמב"ם מפרשה בדרך אחרת, ולשיטתו אין הפיסקה "שנעשו לטהרת הקודש" מוסבה על "השלישי שבתרומה", אלא היא המשך לפיסקה "ופוסל לאוכלי קודש"; ברם המשך הסיפא "אבל אם נעשו לטהרת תרומה" מוסב על "השלישי שבתרומה". וכך פירוש הסיפא: השלישי שבתרומה מטמא משקה קודש, ופוסל לאוכלי קודש. וכן אוכלים של חולין שנעשו לטהרת הקודש. במה דברים אמורים? בשלישי של תרומה עצמה, אבל אם נעשו חולין לטהרת תרומה — מטמא שניים ופוסל אחד בקודש. כלומר שיש בהם שניים טמאים (ראשון ושני), והשלישי פסול, ואפילו היו השני והשלישי קודש, אינם עושים רביעי בקודש, שהואיל והראשון הוא של חולין שנעשו על טהרת תרומה, אין טומאתו מתפשטת להלן משלישי אפילו בקודש.

וכן פוסק הרמב"ם (הל' אבות הטומאות יא, ח-ט): "השלישי שבתרומה שנגע באוכלי קודש — פסלם ונעשו רביעי"... — חולין שנעשו על טהרת תרומה, השלישי שבהם פסול כתרומה, ואם נגע בקודש אינו עושהו רביעי (עיין "משנה אחרונה" שמאריך בהסבר דברי הרמב"ם על פי סוגיית הגמרא חולין לה, ב; ועיין "תפארת ישראל, בועז").

באור משנה ז

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין – קודש ותרומה וחולין שווים, כמו שהוא מפרש והולך: **הָאֶחָד שֶׁבַּקֹּדֶשׁ וְשֶׁבַּתְּרוּמָה וְשֶׁבַּחֻלִּין** – ראשון לטומאה של קודש או של תרומה או של חולין, **מְטַמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בַּקֹּדֶשׁ** – שעושה בקודש שני ושלישי ורביעי; **מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בַּתְּרוּמָה** – שעושה בתרומה שני ושלישי; **וּפוֹסֵל אֶת הַחֻלִּין** – שעושם שני, ואין השני עושה שלישי בהם; **הַשֵּׁנִי שֶׁבְּכֻלָּן** – שבקודש ושבתרומה ושבחולין, **מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בַּקֹּדֶשׁ** – שעושה בקודש שלישי ורביעי; **וּמְטַמֵּא מַשְׁקֶה חֻלִּין** – אפילו משקה חולין הוא מטמא ועושהו ראשון, וכל שכן משקה תרומה וקודש, שכל הפוסל תרומה מטמא כל משקה להיות תחילה, **וּפוֹסֵל לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה** – לאוכלים של תרומה, שעושה אותם שלישי, ואין הם עושים רביעי; **הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבְּכֻלָּן** – שבקודש ושבתרומה ושבחולין, והיינו בחולין שנעשו על טהרת התרומה, **מְטַמֵּא מַשְׁקֶה קֹדֶשׁ** – בלבד, להיות תחילה, **וּפוֹסֵל לְאוֹכְלֵי קֹדֶשׁ** – לאוכלים של קודש בלבד, שעושה אותם רביעי. רבי אלעזר אינו סובר, שטהרת התרומה טומאה היא אצל הקודש, ואפילו חולין שנעשו על טהרת התרומה אין השלישי שלהם מטמא אוכלים של קודש אלא פוסלם בלבד.

לשיטת הגר"א (שהבאנוה לעיל בשולי הבאור למשנה ג), מדבר רבי אלעזר בשלישי שבחולין סתם (ולא בשלישי של חולין שנעשו על טהרת התרומה), וחולק הוא על מה ששנינו במשנה ג, ששלישי בחולין נאכל בנזיד הדמע, מהטעם שאין שלישי בחולין כלל, שכן לדעתו יש שלישי בחולין לגבי קודש, כלומר שחולין שנגעו בשני לטומאה, הרי הם פוסלים אוכלים של קודש, כדין שלישי, ועושים אותם רביעי.

יום שני

באור משנה ח

הָאוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי – האוכל מאכל שהוא שני לטומאה, **לֹא יַעֲשֵׂם** – ויש גורסים: לא יעשה – **בְּבֵית הַבַּד** – לא יעשה זיתים בבית הבד להוציא מהם שמן, שהרי האוכל אוכל שני נעשה גופו שני לטומאה (כמו ששנינו לעיל משנה ב), ומטמא את המשקים, היינו את השמן, להיות ראשון. ויש מעירים, שאף על פי שמותר לטמא החולין ולאכלם בטומאתם, מכל מקום כאן אסור, משום שבבית הבד עדיין טבל הם, ונמצא מטמא תרומות ומעשרות שבהם ("משנה אחרונה"; ועיין "תפארת ישראל"). **וְחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּב הַקֹּדֶשׁ** – על טהרת הקודש, **הֲרֵי אֵלּוּ כְּחֻלִּין** – שאם נגעו בשני לטומאה אינם נעשים שלישי; **רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: הֲרֵי אֵלּוּ כִּתְרוּמָה, לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד** – שאם נגעו בשרץ נטמאים בהם ראשון ושני, ואף השלישי נפסל בהם. ברם, אינם עושים רביעי בקודש,

פרק שלישי

א הָרִטֶּב וְהַגְּרִיסִים וְהֶחָלָב, בִּזְמַן שֶׁהֵן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ — הֲרֵי אֵלּוּ תְּחִלָּה; קָרְשׁוּ — הֲרֵי אֵלּוּ שְׁנִיִּים; חָזְרוּ וְנִמּוֹחוּ, כַּבִּיצָה מְכֻוָּן — טָהוֹר, יוֹתֵר מִכַּבִּיצָה — טָמֵא, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאָה טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בְּכַבִּיצָה.

ב רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַשֶּׁמֶן תְּחִלָּה לְעוֹלָם; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף הַדְּבַשׁ; רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: אַף הַיַּיִן. וְגוּשׁ שֶׁל זֵיתִים שֶׁנָּפַל לְתַנּוּר וְהֶסַּק, כַּבִּיצָה מְכֻוָּן — טָהוֹר, יוֹתֵר מִכַּבִּיצָה — טָמֵא, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאָת טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בְּכַבִּיצָה; אִם הָיוּ פְּרוּדִין, אֲפִלּוּ הֵן סְאָה — טָהוֹר.

פירוש ברטנורא

הרי אלו כתרומה. ויש בהם שלישי. והני תנאי תרוייהו סבירא להו חולין שנעשו על טהרת הקודש לאו כקודש דמו, ושאין לך דבר שעושה רביעי בקודש אלא קודש מקודש בלבד. ופליגי אמתניתין דלעיל דקתני השלישי שבכולן פוסל לאוכלי קודש:

ג א הרוטב והגריסין שהן משקה טופח. שהן לחין כל כך שיש בהן טופח על מנת להטפיח: **הרי אלו תחילה.** דחשובים כמשקין: **קרשו הרי אלו שניים.** דכיון שנקרשו חשובים כאוכלים שנגעו במשקין: **חזרו ונמוחו כביצה מכוון טהור.** דיצא מהן תורת אוכל וירד עליהן תורת משקה, ופרחה טומאתו כשנשתנו, ואין למשקה זה מי שיטמאנו, דמכי יצאת טפה ראשונה אמעיט האוכל מכביצה, ופחות מכביצה אין מטמא אחרים. אבל יותר מכביצה טמא, כדמפרש טעמא, דמכי יצאת טפה ראשונה נטמאת אותה טפה בכביצה אוכל טמא, וכשנמחה אח"כ כולו חזרה הטפה וטמאה את הכל:

ב השמן תחילה לעולם. ואע"פ שקרש אינו יוצא מתורת משקה: **ר' שמעון שזורי אומר אף היין** שקרש אינו יוצא מתורת משקה. ואין הלכה כר"ש שזורי: **גוש של זיתים.** זיתים הרבה מחוברים יחד. ובגוש טמא איירי: **כביצה מכוון טהור.** התנור. דאין אוכל מטמא כלי. ומשקה היוצא מן הגוש מחמת היסק אין לו במה טמא, דמכיון דיצאת טפה ראשונה חסר ליה מכביצה. אבל כשיש בגוש יותר מכביצה, כשיצאת טפה ראשונה עדיין נשאר בגוש כביצה, ונטמאה הטפה בגוש, וחזרה להיות תחילה, וטמאה הטיפה את התנור, שמשקין מטמאים כלי: **אם היו פרודים.** אם היו הזיתים פרודים שאינן גוש: **אפילו הן מאה.** כלומר אפילו הן שיעור מאה ביצים אין מצטרפין לכביצה לטמא את שמן היוצא להיות תחילה:

משניות מבוארות – קהתי

שחולין שנעשו על טהרת הקודש אינם כקודש; והרי שחולקים שני התנאים שבמשנתנו על רבי אלעזר שבמשנה הקודמת, האומר: שלישי שבכולן פוסל לאוכלים של קודש. נמצא שיש מחלוקת של שלושה תנאים בחולין שנעשו על טהרת הקודש: א) לדעת תנא קמא של משנתנו הרי הן כחולין; ב) לדעת רבי אלעזר בר רבי צדוק הרי הן כתרומה; ג) לדעת רבי אלעזר הרי הן כקודש. ופוסק הרמב"ם כסתם משנתנו.

ויש מפרשים שרבי אלעזר בר רבי צדוק סובר, שחולין שנעשו על טהרת הקודש עושים שלישי בתרומה, והשלישי עושה רביעי בקודש, ונמצא רבי אלעזר שבמשנה הקודמת סובר כמותו, ואין בזה אלא שתי שיטות בלבד ("משנה אחרונה" לפי הרשב"א; ועיין "תפארת ישראל").

באור משנה א

הָרִטֶּב – של בשר או של דגים ("תפארת ישראל"), **וְהַגְּרִיסִים** – והמרק של גריסים שנתבשלו; גריסים היינו פולים טחונים; **וְהֶחָלָב** – שכל אלו חשובים משקים, כל זמן שלא קרשו, **בִּזְמַן שֶׁהֵן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ** – שיש בהם כדי ללחלח את היד הנוגעת בהם; ויש מפרשים, שכוונת המשנה היא: טופח על מנת להטפיח, כלומר שהיד הנוגעת בהם לא זו בלבד, שהיא נרטבת אלא גם תוכל ללחלח מקום אחר (הר"ש; ברטנורא), **הֲרֵי אֵלּוּ תְּחִלָּה** – דינם כמשקים, ונעשים ראשון לטומאה; **קָרְשׁוּ** – אם לאחר שנטמאו נקרשו, ואין עליהם משקה טופח, **הֲרֵי אֵלּוּ שְׁנִיִּים** – לטומאה, שכיון שנקרשו נשתנו ונעשו אוכלים, והם נטמאו מהמשקין הטמאים, שכן ראשון ראשון שנקרש נגע במשקה שעדיין לא נקרש, והרי אוכלים מקבלים טומאה בכל שהם, ומשקים מטמאים בכל שהם, הלכך אפילו היו המשקים פחות מכביצה, משנקרשו נעשו שניים לטומאה; **חָזְרוּ וְנִמּוֹחוּ** – שיצאו מתורת אוכלים, ונכנסו שוב לתורת משקים; וכיון שנשתנו, פרחה מהם טומאתם, **כַּבִּיצָה מְכֻוָּן** – אם אין בהם אלא כשיעור ביצה מכוון (מדוייק). וכל שכן אם יש בהם פחות מכביצה, **טָהוֹר** – שאין מה שיטמאנו למשקה זה, שכן משנמחתה טיפה ראשונה נתמעט האוכל (הקרוש) מכביצה, ואין אוכלים מטמאים אחרים בפחות מכביצה, הלכך המשקה טהור; **יוֹתֵר מִכַּבִּיצָה** – אבל אם יש בהם יותר מכביצה, **טָמֵא** – המשקה, **שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאָה טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה** – שנמחתה, **נִטְמֵאת בְּכַבִּיצָה** – נטמאה הטיפה בשיעור כביצה של האוכל הקרוש, והיא טימאה את כל המשקים שנימחו אחריה, שהרי משקים מתטמאים ומטמאים אחרים בכל שהם.

יום שלישי

באור משנה ב

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַשֶּׁמֶן תְּחִלָּה לְעוֹלָם – השמן שנטמא, הרי הוא ראשון לטומאה לעולם, ואפילו קרש, אינו יוצא מתורת משקה, לפי שאי אפשר שלא תישאר בו שום לחלוחית (**הרמב"ם בפירושו; ברטנורא; הגר"א; "תפארת ישראל"**); אבל בתוספתא שנו: השמן שקרש אינו לא אוכל ולא משקה. ומכאן יש מפרשים דברי רבי מאיר, שאם נטמא השמן וקרש וחזר ונימח, אפילו אין בו כביצה, הרי הוא חוזר להיות ראשון לטומאה, שאף על פי שקרש וחזר ונימח, לא פקעה ממנו טומאת משקה (**הר"ש; הרא"ש; עיין רמב"ם הל' טומאת אוכלין ט, א; ועיין "כסף משנה" שם; ועיין "תפארת ישראל, בועז" ו"משנה אחרונה" כאן**); **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף הַדְּבַשׁ** – של דבורים דינו כשמן; **רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: אַף הַיַּיִן** – שקרש אינו יוצא מתורת משקה (**עיין גמרא מנחות לא, א; ועיין "תוספות יום טוב"**). **וְגוּשׁ שֶׁל זֵיתִים שֶׁנָּפַל לְתַנּוּר** – זיתים הרבה שנדבקו ונעשו גוש אחד, ונטמא ואחר כך נפל לתנור, **וְהֶסַּק** – התנור, ומחמת החום זב השמן מן הגוש, **כַּבִּיצָה מְכֻוָּן** – אם הגוש יש בו כשיעור ביצה מכוון (מדוייק). **טָהוֹר** – התנור, שאין אוכל מטמא כלי; ואף השמן שיצא לא נטמא, לפי שביציאת הטיפה הראשונה נתמעט הגוש מכביצה, ואין אוכלים מטמאים בפחות מכביצה, **יוֹתֵר מִכַּבִּיצָה** – היה הגוש יותר מכביצה, **טָמֵא** – התנור, **שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאָת טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בְּכַבִּיצָה** – נטמאה הטיפה מחמת מגעה בגוש, שעדיין נשאר בו כביצה, והטיפה טימאה את התנור, שמשקים טמאים מטמאים כלי; **אִם הָיוּ פְּרוּדִין** – הזיתים, ולא נדבקו לגוש, **אֲפִלּוּ הֵן סְאָה** – שיש בתנור סאה זיתים; ויש גורסים: אפילו הן מאה (**הר"ש; ברטנורא**) – כלומר אפילו יש בהם כשיעור מאה ביצים, הואיל וכל זית הוא פחות מכביצה, ואינו מטמא את טיפת השמן היוצאת ממנו, **טָהוֹר** – התנור, לפי שאין מצטרפים לכביצה לטמא את טיפת השמן היוצאת. והגר"א מבאר הטעם, שכל טיפה וטיפה שיצאה מכל פרוד ופרוד (מכל זית וזית) נשרפה ונבלעה בתנור, ולא נתחברו המשקים, וכל טיפה נגעה בפרוד שהוא פחות מכביצה. אבל אם לא היתה נבלעת כל טיפה בתנור, ונתכנסו ונתחברו המשקים כאחד, מיטמאים המשקים מהפרודים שיש בהם ביחד כביצה, שהמשקים כולם אחד הם ונגעו באוכלים כביצה ("אליהו רבא").

ג טְמֵא מֵת שֶׁסָּחַט זֵיתִים וַעֲנָבִים, כַּבֵּיצָה מְכֻוָּן — טָהוֹר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע בִּמְקוֹם הַמַּשְׁקֶה; יוֹתֵר מִכַּבֵּיצָה — טָמֵא, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאָה טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בְּכַבֵּיצָה. אִם הָיָה זָב אוֹ זָבָה, אֲפִלּוּ גַּרְגֵּר יְחִידִי — טָמֵא, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאָה טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בְּמַשָּׁא. זָב שֶׁחָלַב אֶת הָעֵז — הֶחָלָב טָמֵא, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאָה טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בְּמַשָּׁא.
ד כַּבֵּיצָה אֹכָלִין שֶׁהִנִּיחָן בַּחַמָּה וְנִתְמַעֲטוּ, וְכֵן כַּזַּיִת מִן הַמֵּת, וְכַזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, וְכָעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, כַּזַּיִת פִּגּוּל, וְכַזַּיִת נוֹתָר, כַּזַּיִת חֵלֶב — הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא. הִנִּיחָן בַּגְּשָׁמִים וְנִתְפְּחוּ — טְמֵאִין, וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְחֵלֶב וְטָמֵא.

פירוש ברטנורא

ג ובלבד שלא יגע במשקין. כגון שדרכן בפשוטי כלי עץ שאינן מיטמאים, דהשתא אין כאן מי שיטמא המשקין אלא הזגין שנגע בהן טמא מת, שהרי לא נזהר מנגיעתן אלא משיצא משקה, וכשהמשקין נוגעים בזגין כבר חסר שיעור כביצה, ואין אוכל מטמא בפחות מכביצה: **יותר מכביצה טמא.** שכיון שיצאה טפה ראשונה נטמאת בכביצה, דאע"ג דאין משקה הנבלע באוכל מקבל טומאה עמו, משלים הוא את שיעורו. דדכוותיה אשכחן בסמוך גבי כזית מן המת ומן הנבילה שנתמעטו בחמה והניחן בגשמים ותפחו, דגשמים המובלעים משלימין לכשיעור:
ד הרי אלו טהורים. אכביצה אוכלים ואכזית מן המת וכזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ קאי: **הניחן בגשמים ונתפחו טמאין.** דכל השיעורים בתר גודלייהו אזלינן. ומהכא קימא לן דאין דיחוי אצל איסורים:

משניות מבוארות – קהתי

בגמרא (פסחים לג, ב) נחלקו אמוראים, אם המשקים שבתוך הזיתים או בתוך הענבים הם כמופקדים בתוכם, ואינם חיבור לאוכל שבהם, ונמצא שאם נטמאים הזיתים או הענבים, אין המשקים שבתוכם נטמאים אתם, או שבלועים הם בתוך האוכל וחיבור הם לו, וכשנטמאים הזיתים או הענבים אף המשקים שבתוכם נטמאים עמהם. מכאן, מה ששנינו בסיפא, בענין גוש של זיתים שנפל לתנור והוסק, שאם היה כביצה מכוון טהור, כפי שבארנו לעיל, היינו דווקא לשיטת האומר שהמשקים מופקדים באוכל, ונמצא שמתחילה לא נטמא המשקה עם האוכל, וכשנפלט אינו נטמא מחמת מגעו באוכל, אלא אם כן יש בו כביצה. אבל לשיטת האומר, שהמשקים בלועים באוכל, הרי כבר נטמאו עם האוכל, ואפילו הוא פחות מכביצה יש למשקה הנפלט לטמא את התנור כדין משקה טמא. מכאן מבאר הר"ש, שלשיטת האומר שהמשקים בלועים באוכל מדובר במשנתנו בכגון שהזיתים לא נטמאו באב הטומאה, אלא בראשון לטומאה, ונמצאו הזיתים והמשקה שבהם שני לטומאה, ואין שני מטמא כלי. ומוסיף בעל "משנה אחרונה", שאף על פי שמשקים הם לעולם ראשון לטומאה, מכל מקום כאן, כל זמן שאינם יוצאים, אין שם משקים עליהם, ודינם כאוכלים, ואף כשיוצאים עדיין אין טומאתם אלא מכוח אוכלים. ברם, אם יש בגוש יותר מכביצה, המשקים נטמאים מחמת מגעם בגוש ונעשים ראשון לטומאה, ולפיכך מטמאים הם את התנור. והרמב"ם פוסק, שהמשקה נחשב כמופקד באוכל, וכאילו הוא גוף אחר (הל' טומאת אוכלין ט, ב).

באור משנה ג

טְמֵא מֵת שֶׁסָּחַט זֵיתִים וַעֲנָבִים – שהוכשרו לקבל טומאה, ונגע בהם קודם סחיטה וטימאם, וכגון שסחטם בפשוטי כלי עץ, שאינם מיטמאים, ונמצא שהמשקים הנסחטים מהזיתים או מהענבים לא קיבלו טומאה מהאדם הסוחט; ואף על פי שנטמאו הזיתים והענבים קודם הסחיטה, מכל מקום המשקים שבתוכם לא נטמאו, לפי שנחשבים הם כמופקדים בתוכם, וכאילו הם גוף אחר (כמו שבארנו בשולי באורנו למשנה הקודמת); ואף משום מגעם בזג בפנים אינם נטמאים, לפי שהוא מגע בית הסתרים (**"תפארת ישראל"**); אבל משיוצאים המשקים, הואיל ונוגעים הם בזגים הטמאים, באה המשנה ללמדנו, שאם הזיתים או הענבים היו **כַּבֵּיצָה מְכֻוָּן** – בדיוק כשיעור ביצה, **טָהוֹר** – המשקה היוצא מהם, לפי שהוא נוגע בזיתים או בענבים שהם פחות מכביצה, ואין אוכלים מטמאים בפחות מכביצה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע** – טמא מת הסוחטם, **בִּמְקוֹם הַמַּשְׁקֶה** – במקום שנעשה כבר משקה, וכמו שבארנו לעיל, שמדובר כאן בכגון שסחטם בפשוטי כלי עץ; **יוֹתֵר מִכַּבֵּיצָה** – אבל אם היו אותם זיתים וענבים יותר מכביצה, **טָמֵא** – המשקה, **שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאָה טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בְּכַבֵּיצָה** – נטמאה מחמת מגעה בכביצה של זיתים וענבים, והיא טימאה כל המשקים. ואף על פי שהמשקה שבתוכם אינו טמא, כמו שבארנו לעיל, ובזגים עצמם אין כביצה, מכל מקום מצטרף עמהם המשקה שבתוכם להשלים לשיעור כביצה ולטמא את הטיפה שיצאה (**רש"י פסחים לג, ב**). **אִם הָיָה זָב אוֹ זָבָה** – סוחטים זיתים וענבים, **אֲפִלּוּ גַּרְגֵּר יְחִידִי** – אפילו לא סחטו אלא גרגר יחידי, שהוא פחות מכביצה, **טָמֵא** – המשקה, **שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאָה טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בְּמַשָּׁא** – של הזב או הזבה, שאף על פי שלא נגעו בה, נטמאה כל טיפה וטיפה מחמת היסטם. וכן **זָב שֶׁחָלַב אֶת הָעֵז** – והוא הדין בהמה אחרת (**"תפארת ישראל"**), **הֶחָלָב טָמֵא** – אפילו לא נגע בו, **שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאָה טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בְּמַשָּׁא** – של הזב, הואיל והסיטה בחליבה. בעל "תפארת ישראל" מפרש, שכשאחז הדד, שבה היתה תלויה הטיפה היוצאת, הרי נשאה, ואף על גב שאחר כך הניח הדד להישמט מבין אצבעותיו, והחלב זב והולך מאליו, טימאה הטיפה הראשונה את כל החלב. אבל הגר"א כותב: "טיפה ראשונה" לאו דווקא, שכל טיפה וטיפה נטמאת במשא כטיפה הראשונה, אלא אגב השאר נקט גם כאן "טיפה הראשונה".

בארנו משנתנו לשיטת האומר, שהמשקים מופקדים הם בתוך הזיתים והענבים, שכך ההלכה. וכן מבארים כל המפרשים. ברם, בגמרא (פסחים לג, ב) מבואר, שלשיטת האומר, שהמשקים בלועים בתוך הזיתים והענבים, ואם נטמאו הזיתים והענבים, אף המשקים נטמאים עמהם, אפשר ליישב, שמדובר במשנתנו בענבים וזיתים שלא הוכשרו לקבל טומאה, ונמצא שהמשקה הנסחט מהם הוא שמכשירים לקבל טומאה, הלכך אם היה בהם כשיעור ביצה מכוון, הרי הם טהורים, שבזמן שהוכשרו לקבל טומאה כבר לא היה בהם שיעור להיטמא מחמת מגע טמא מת (עיין בתוספות שם שמוכיחים מכאן, שאוכלים אף אינם מקבלים טומאה בפחות מכביצה; ברם, יש מתרצים שם, שאף על פי שאוכלים מקבלים טומאה בפחות מכביצה, מכל מקום אינם מקבלים הכשר לטומאה בפחות מכביצה).

יום רביעי

באור משנה ד

כַּבֵּיצָה אֹכָלִין – טמאים, **שֶׁהִנִּיחָן בַּחַמָּה וְנִתְמַעֲטוּ** – שנתייבשו מחמת חום השמש וצמקו, ולא נשאר בהם כשיעור ביצה, **וְכֵן כַּזַּיִת מִן הַמֵּת, וְכַזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, וְכָעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, כַּזַּיִת פִּגּוּל, וְכַזַּיִת נוֹתָר, כַּזַּיִת חֵלֶב** – שהניחם בחמה ונתמעטו משיעורם, **הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים** – היינו כביצה אוכלים וכזית מן המת וכזית מן הנבילה וכעדשה מן השרץ, הואיל ונתמעטו, הרי הם טהורים מלטמא אחרים (**"תפארת ישראל"; עיין "משנה אחרונה"; ועיין רמב"ם הל' טומאת אוכלין ד, ה**), **וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן** – על כזית פיגול וכזית נותר וכזית חלב, **מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא** – המפרשים מגיהים: וחלב (במקום "וטמא"), וכן הגירסא בגמרא (**מנחות נד, ב**), שמובאת שם משנתנו. ואמנם זוהי כנראה הגירסה הנכונה, אלא שמתוך שיגרת הלשון (שבמסכת זבחים נזכר הרבה פעמים "פיגול נותר וטמא") נקטה גם משנתנו "וטמא". **הִנִּיחָן בַּגְּשָׁמִים** – אותם הדברים שנתמעטו משיעורם, **וְנִתְפְּחוּ** – ויש בהם עכשיו כשיעור, אף על פי שהגשמים המובלעים

ה כָּל הַטֻּמְאוֹת כְּשָׁעַת מְצִיאָתָן: אִם טְמֵאוֹת — טְמֵאוֹת, וְאִם טְהוֹרוֹת — טְהוֹרוֹת, אִם מְכֻסּוֹת — מְכֻסּוֹת, אִם מְגֻלּוֹת — מְגֻלּוֹת. מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת מְלֵאָה חֲלוּדָה, אוֹ שְׁבוּרָה — טְהוֹרָה, שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת כְּשָׁעַת מְצִיאָתָן.

ו חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנִּמְצְאוּ בְּמָבוּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֻמְאָה — הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת טַהֲרָה. וְכָל הַפֹּקֵחַ — בְּחֶזְקַת טֻמְאָה. וְכָל שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל — סְפֵקוֹ טָהוֹר.

פירוש ברטנורא

ה אם טמאות טמאות. כי הא דתנן לקמן בפרק השרץ והצפרדע [משנה ז'] נגע באחד בלילה ואין ידוע אם חי אם מת ובשחר עמד ומצאו מת, חכמים מטמאים, שכל הטומאות כשעת מציאתן. ודוקא במקום מציאתן, למעוטי נגע באחד בלילה בזוית זו ולמחר מצאו מת בזוית אחרת וכיוצא בזה: **אם מכוסות מכוסות.** כגון כלי חרס המוקף צמיד פתיל לא אמרינן שמא בשעה שהיה המת באוהל היה מגולה ועכשיו מכוסה, או אם מצאו מגולה לא אמרינן שמא בשעה שהיה המת (באוהל) היה מכוסה ומוקף צמיד פתיל: **מחט שנמצאת מלאה חלודה.** שמעכבת את התפירה, דחלודה כזו מטהרתה מידי טומאתה: **או שבורה טהורה.** ולא אמרינן שמא כשהיתה שלימה נטמאה וכשיתקנוה ותחזור שלימה תחזור לטומאתה הישנה. והיינו פירושא דאם טהורות טהורות דתנן לעיל:

ו בחזקת טהרה. ואע"ג דספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא והאי מבוי רשות היחיד הוא, אפילו הכי כיון דספיקא הוי בדבר שאין בו דעת לישאל, כגון חרש שוטה וקטן, ספיקו טהור, דהכי ילפינן מקראי דכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, משמע ודאי טמא לא יאכל ספק טמא יאכל, וכתיב כל טהור יאכל בשר, ודאי טהור הוא דיאכל הא ספק טמא ספק טהור לא יאכל, אלא לאו שמע מינה כאן שיש בו דעת לישאל כאן שאין בו דעת לישאל: **וכל הפקח.** שיש בו דעת לישאל. אם לא ידע אם הלך במקום טומאה אם לאו, בחזקת טומאה הוא. דספק טומאה ברה"י ספיקו טמא מסוטה ילפינן, דספיקא הוא אם נטמאת אם לאו וספק זה במקום סתירה הוא דהיינו רה"י ואמר רחמנא ונסתרה והיא נטמאה, וסוטה יש בה דעת לישאל אם נטמאה אם לאו:

משניות מבוארות – קהתי

בהם משלימים אותם לכשיעור, **טְמֵאִין** — שחזרו לכמות שהיו, בין לטומאת אוכלים, בין לטומאת מת ונבילה, **וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְחֵלֶב וְטָמֵא** — אף כאן צריך להגיה "וחלב" (במקום "וטמא"), כמו שבארנו לעיל. ובגמרא (**מנחות נד, א**) אמרו, שאם הניחו בגשמים דבר טמא שהיה מעיקרו פחות מכשיעור, ותפח עד לכשיעור, הריהו מטמא על כל פנים מדברי סופרים (**עיין רמב"ם הל' אבות הטומאות ד, יג**).

באור משנה ה

כָּל הַטֻּמְאוֹת כְּשָׁעַת מְצִיאָתָן — דנים אותן לפי השעה שמוצאים אותן, **אִם טְמֵאוֹת** — אם נמצאו טמאות, **טְמֵאוֹת** — כגון מי שנגע באדם בלילה, ולא היה ידוע אם חי אם מת, ובשחר מצאו מת, הרי זה טמא, שכל הטומאות כשעת מציאתן (משנה להלן ה, ז); **וְאִם טְהוֹרוֹת** — אם נמצאו טהורות, **טְהוֹרוֹת** — כגון שרץ שנמצא שרוף ומונח על גבי פירות, אין חוששים שמא לאחר שנגע בפירות נשרף, אלא הואיל ועכשיו נמצא שרוף, אנו דנים כשעת מציאתו, והפירות טהורים (שכן שרץ שרוף אינו מטמא; משנה להלן ט, ט); **אִם מְכֻסּוֹת, מְכֻסּוֹת** — כגון כלי חרס המוקף צמיד פתיל שנמצא באוהל המת, אין חוששים שמא היה תחילה מגולה ונטמא כבר, אלא הואיל ונמצא מכוסה, אנו אומרים, שהיה מכוסה כל הזמן שהיה המת באוהל; **אִם מְגֻלּוֹת, מְגֻלּוֹת** — שאם נמצא כלי מגולה באוהל שהיה שם מת, אין אומרים, שמא בשעה שהיה המת באוהל היה מכוסה ומוקף צמיד פתיל ואחר כך נתגלה, אלא הואיל ונמצא מגולה, אנו אומרים שהיה מגולה אף בשעה שהיה המת באוהל (**ר"ש; רא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"**; ועיין הגהות וחידושי הרש"ש, שלדעתו אין לבאר את הפיסקה "אם מכוסות מכוסות" בכגון כלי חרס המוקף צמיד פתיל, אלא בכגון בור ודות באוהל המת, שדי להם בכיסוי בלבד, או בכגון כלי חרס בבית המנוגע, שגם כן מציל בכיסוי בלבד — לדעת רבי יוסי שהלכה כמותו). **מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת מְלֵאָה חֲלוּדָה, אוֹ שְׁבוּרָה** — שאינה ראויה לתפירה, והיא נטהרת מטומאתה, אם היה ידוע שנטמאה, ועכשיו נמצאה על הטהרות, הואיל והיא עכשיו מלאה חלודה או שבורה, **טְהוֹרָה** — מלטמא את הטהרות שנמצאה עליהם, ואין חוששים שמא נפלה עליהן קודם שהחלידה או קודם שנשברה וטימאה אותן, אלא אנו אומרים כמו שנמצאה עכשיו כך נפלה על הטהרות, והכל טהור, **שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת כְּשָׁעַת מְצִיאָתָן** — דינן כשעת מציאתן.

בארנו את הסיפא לפי רש"י (נידה ד, א). והרב מברטנורא מפרש, שהואיל ונמצאה המחט מלאה חלודה או שבורה, המחט טהורה, ואין חוששים שמא כשהיתה שלימה נטמאה וכשתיקנוה תחזור לטומאתה הישנה, וזהו הפירוש למה ששנינו לעיל: "ואם טהורות טהורות". אבל יש תמהים על פירוש זה, שאינו מתיישב עם דברי הגמרא (נידה ד, א), ולכן מסקנתם היא שהמשנה מתפרשת לפי רש"י שם (כמו שבארנו). או שנראה להם לפרש עוד, בכגון שהמחט נמצאה באוהל המת, ובאה המשנה ללמד, שאין חוששים שמא באה המחט לכאן קודם שהחלידה או שנשברה, ונמצא שנטמאה, ולכשיחזרו ויתקנוה תחזור לטומאתה הישנה (תוספות רבי עקיבא איגר).

יום חמישי
באור משנה ו

כבר הזכרנו במקומות רבים, שספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא, וברשות הרבים ספקו טהור. דין זה למדים מסוטה, שאסורה לבעלה מספק, כמו שדורשים בגמרא (סוטה כח, א): "מה תלמוד לומר (בסוטה) "והיא נטמאה", "והיא לא נטמאה" (במדבר ה, יד)? אם נטמאה, למה שותה? אם לא נטמאה, למה משקה? מגיד לך הכתוב, שהספק אסורה. מכאן אתה דן (קל וחומר) לשרץ (היינו לכל טומאה): ומה סוטה, שלא נעשה בה שוגג כמזיד ואונס כרצון, נעשה בה ספק כודאי; שרץ שנעשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון, אינו דין שיעשה בו ספק כודאי?! וממקום שבאת (הואיל ואין למדים דין ספק טומאה אלא מסוטה, הרי ממקום זה חוזרים ולמדים): מה סוטה רשות היחיד (שהרי נסתרה), אף שרץ רשות היחיד; ומה סוטה דבר שיש בו דעת להישאל (שיש בה דעת להישאל אם נטמאה), אף שרץ דבר שיש בו דעת להישאל. מכאן אמרו: דבר שיש בו דעת להישאל — ברשות היחיד ספקו טמא, ברשות הרבים ספקו טהור; ושאין בו דעת להישאל — בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים ספקו טהור. ויש למדים (שם) דין זה מפסוק, שנאמר (ויקרא ז, יט): "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" ומשמע: אשר יגע ודאי טמא, לא ייאכל, אבל אם יגע ספק טמא ספק טהור — ייאכל, ואילו בסוף אותו פסוק נאמר: "והבשר כל טהור יאכל בשר", ומשמע: ודאי טהור הוא שיאכל, אבל ספק טמא ספק טהור לא יאכל, הא כיצד? כאן שיש בו דעת לישאל, כאן שאין בו דעת לישאל ("הבשר אשר יגע" — דבר שאין בו דעת לישאל אם נגע או לא נגע, הלכך ספקו טהור; "כל טהור יאכל בשר", המדבר בטומאת הגוף, הרי יש בו דעת לישאל, אם נטמא או לא נטמא, הלכך ספקו טמא). ומכאן למדים לכל ספק טומאה ברשות היחיד, שאם הוא דבר שאין בו דעת להישאל — ספקו טהור, ואם הוא דבר שיש בו דעת להישאל — ספקו טמא (עיין "משנה אחרונה" על משנתנו שמאריך בלימוד זה). — שלוש המשניות שלפנינו (ו-ח) עוסקות בדין זה של ספק טומאה ברשות היחיד בדבר שאין בו דעת להישאל.

חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנִּמְצְאוּ בְּמָבוּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֻמְאָה — והמבוי רשות היחיד, וספק אם הלכו במקום הטומאה ונטמאו אם לאו, **הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת טַהֲרָה** — לפי שאין בהם דעת להישאל, שאינם יודעים להשיב על מה ששואלים אותם (רמב"ם), הלכך ספקם טהור. **וְכָל הַפֹּקֵחַ** — שיש בו דעת להישאל, אלא שספק לו אם הלך במקום טומאה אם לאו, **בְּחֶזְקַת טֻמְאָה** — שספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו. **וְכָל שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת**

ז תִּינוֹק שֶׁנִּמְצָא בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת וְהַשּׁוֹשַׁנִּים בְּיָדוֹ, וְאֵין הַשּׁוֹשַׁנִּים אֶלָּא בִּמְקוֹם הַטֻּמְאָה — טָהוֹר, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: אַחֵר לִקְּטָן וְנָתַן לוֹ. וְכֵן חֲמוֹר בֵּין הַקְּבָרוֹת — כֵּלָיו טְהוֹרִין.

ח תִּינוֹק שֶׁנִּמְצָא בְּצַד הָעֲסָה וְהַבְּצַק בְּיָדוֹ — רַבִּי מֵאִיר מְטַהֵר; וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים, שֶׁדֶּרֶךְ הַתִּינוֹק לְטַפֵּחַ. בָּצָק שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְקִירַת תַּרְנְגוֹלִים, וּמַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אִם יֵשׁ בֵּין מַשְׁקִין לַכְּפָרוֹת כְּדֵי שֶׁיְּנַגְּבוּ אֶת פִּיהֶם בָּאָרֶץ — הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין; וּבַפָּרָה וּבַכֶּלֶב — כְּדֵי שֶׁיְּלַחֲכוּ אֶת לְשׁוֹנָם; וּשְׁאָר כָּל הַבְּהֵמָה — כְּדֵי שֶׁיִּתְנַגֵּב; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר

פירוש ברטנורא

ז ואין השושנים אלא במקום טומאה. שאי אפשר שיקח השושנים אא"כ יכנס לבית הקברות: **טהור.** כיון דאיכא למתלי באחר, שמא לקטן אחר ונתנן לו, דתינוק אין בו דעת לישאל וספיקו טהור: **וכן חמור.** שהיה עומד במקום טהרה ולא ידענן אם נכנס במקום טומאה: **כליו טהורים.** לפי שאין בו דעת לישאל:

ח תינוק שנמצא בצד עיסה. תינוק טמא שנמצא בצד עיסה טהורה וחתיכה של עיסה זו בידו: **ר' מאיר מטהר.** ר' מאיר לטעמיה דחייש למיעוטא וסבר דרוב תינוקות מטפחים בעיסה, ושמא לקח הוא עצמו את הבצק וטימא את העיסה, ומיעוט אין מטפחים ושמא אדם טהור לקח ונתן לו, ועיסה זו בחזקת טהרה עומדת, סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא, והוי פלגא ופלגא וטהור לענין תינוק שאין בו דעת לישאל: **וחכמים מטמאים.** לטעמייהו דלא חיישי למיעוטא, ורוב תינוקות מטפחים. והלכה כחכמים: **נקירת.** נקבים נקבים יש בעיסה מחמת התרנגולים שנקרו בה: **שינגבו את פיהן בארץ.** דרך התרנגולים לאחר ששתו מנגבין פיהן בארץ, הילכך אם יש קרקע מפסקת בין משקין לככרות כדי שיוכלו לנגב בה פיהן לאחר ששתו, הככרות טהורים. ואם לאו, טמאים, שהרי נטמאו במשקין טמאים שהיה בפיהן של תרנגולים. ואע"ג דבשיש קרקע מפסקת מספקא לן אם נגבו פיהן אם לא, הוי ספק טומאה ברבר

משניות מבוארות – קהתי

לְהִשָּׁאֵל, סְפֵקוֹ טָהוֹר — יש מפרשים: וכל כמו שכל, היינו שפיסקה זו היא נתינת טעם למה ששנינו ברישא: חרש שוטה וקטן בחזקת טהרה, שכל שאין בו דעת להישאל, ספקו טהור **(הרא"ש).** ויש מפרשים, שפיסקה זו באה לרבות כל מיני דברים שאין בהם דעת לישאל, כגון בהמה כלים ומאכלים **("תפארת ישראל"; ועיין "משנה אחרונה").**

באור משנה ז

תִּינוֹק — טהור, **שֶׁנִּמְצָא בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת וְהַשּׁוֹשַׁנִּים בְּיָדוֹ, וְאֵין הַשּׁוֹשַׁנִּים אֶלָּא בִּמְקוֹם הַטֻּמְאָה** — אף על פי שאין בכל הסביבה שושנים כאלו אלא בבית הקברות בלבד, ומסתבר שליקטם התינוק בבית הקברות ונטמא, מכל מקום **טָהוֹר** — התינוק, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: אַחֵר לִקְּטָן וְנָתַן לוֹ** — שמא אחר ליקט שושנים אלו, ונתנן לו, וכיון שאפשר לתלות באחר, הרי יש כאן ספק, וספק טומאה בתינוק, שאין בו דעת לישאל, ספקו טהור. **וְכֵן חֲמוֹר בֵּין הַקְּבָרוֹת** — חמור העומד בין הקברות, ויש ספק שמא נכנס במקום הטומאה ונטמאו שם כליו, היינו המרדעת והאוכף, על ידי שנגעו בקבר או על ידי שהאהילו עליו **(עיין תוספות אנשי שם), כֵּלָיו טְהוֹרִין** — לפי שאין בחמור ובכליו דעת להישאל.

בענין התינוק ששנינו ברישא מקשה הרש"ש: והלא אפילו אחר נתן לו את השושנים, הרי האחר נטמא בקבר ונעשה אב הטומאה וטימא את התינוק בנגעו בו? ואף על פי שספק אם נגע בו בשעה שהושיט לו את השושנים, מכל מקום הרי זה ספק במי שיש בו דעת לישאל, דהיינו האחר? ומתרץ, שאולי כיון שאין אנו יודעים מי הוא האחר, הרי זה כמי שאין בו דעת לישאל. ובעל "תוספות אנשי שם" כותב, שנראה לו, שאין דרך אדם גדול ללקוט שושנים בבית הקברות וליתן לקטן, אלא דרך תינוקות כן הוא, שאחד לוקט בעד השני, ולכן אנו תולים, שתינוק אחר ליקט בשבילו, והרי תינוק אין בו דעת לישאל.

ברם, בעל "תפארת ישראל" כותב, שמשנתנו באה להשמיענו גם זאת, שאין חוששים שמא נטמא על ידי האדם שנתן לו את השושנים, שהואיל וספק הוא, ספקו טהור, מאחר שאין בתינוק דעת להישאל.

יום ששי

באור משנה ח

תִּינוֹק — טמא **(רש"י; רמב"ם);** ויש מבארים שסתם תינוק טמא הוא, לפי שדרכו לטפח ידיו באשפה, שמצויים בה שרצים מתים, או מפני שנשים נידות רגילות לחבקו ולנשקו **("תפארת ישראל" על פי רש"י ותוספתא), שֶׁנִּמְצָא בְּצַד הָעֲסָה** — הטהורה, **וְהַבְּצַק בְּיָדוֹ** — חתיכה של עיסה בידיו, ויש ספק שמא נטל את הבצק מן העיסה וטימאה, או שמא אחר, שהיה טהור, נתן לו את הבצק, **רַבִּי מֵאִיר מְטַהֵר** — את העיסה, שתולה הוא, שאדם טהור נטל את הבצק ונתן לתינוק; ואף על פי שרוב התינוקות מטפחים בעיסה (דרכם להכות בידיהם בעיסה), מכל מקום הואיל ומיעוטם אין מטפחים, ועיסה זו בחזקת טהרה עומדת, הרי שיש כאן מיעוט וחזקה נגד הרוב, וכמחצה על מחצה הוא, וכיון שהתינוק אין בו דעת לישאל, הלכך תולים שאדם טהור נתן לו את הבצק והעיסה טהורה **(גמרא חולין פו, א; הר"ש; הרא"ש; ברטנורא); וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים** — את הבצק, **שֶׁדֶּרֶךְ הַתִּינוֹק לְטַפֵּחַ** — בעיסה, הלכך חוששים, שהתינוק בעצמו טיפח בעיסה ולקח ממנה את הבצק וטימא את העיסה. בגמרא **(נידה יח, ב)** מבואר, שחכמים הולכים לשיטתם שאין חוששים למיעוט, וכאילו אינו קיים כלל, ורוב וחזקה רוב עדיף. והרמב"ם **(בפירושו למשנתנו)** מבאר טעם המחלוקת, שלדעת רבי מאיר יש כאן ספק, אם התינוק נטל בעצמו את הבצק מן העיסה וטימא את העיסה, או שאחר נטל את הבצק ונתן לו, הלכך ספקו טהור, והעיסה טהורה, לפי שאין בה דעת להישאל. וחכמים סוברים, שאין כאן ספק, לפי שחזקה שהתינוק מטפח בעיסה, הלכך העיסה טמאה. וכן כותב הרמב"ם בחיבורו **(הל' אבות הטומאות טז, ג):** "במה דברים אמורים, שכל שאין בו דעת להישאל ספקו טהור? בשהיה הדבר שקול ואין שם חזקה; אבל אם היה הדבר ידוע שחזקתו שנטמא, הרי זה טמא. כיצד? תינוק טמא שנמצא בצד העיסה והבצק בידו, הרי העיסה טמאה, שדרך התינוק לטפח ובכך היא חזקתו". **בָּצָק שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְקִירַת תַּרְנְגוֹלִים** — נקבים שבאים מחמת התרנגולים המנקרים בבצק, **וּמַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ הַבַּיִת** — ומן הסתם שתו התרנגולים תחילה מן המשקים ואחר כך ניקרו בבצק: **אִם יֵשׁ בֵּין מַשְׁקִין לַכְּפָרוֹת כְּדֵי שֶׁיְּנַגְּבוּ אֶת פִּיהֶם בָּאָרֶץ** — שכן דרך התרנגולים לנגב את פיהם בארץ לאחר שתייתם, ולפיכך אם יש מקום בין המשקים לכיכרות, כדי שיוכלו לנגב שם את פיהם לאחר שתייתם, **הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין** — כיכרות הבצק טהורים, שאף על פי שיש ספק אם ניגבו את פיהם אם לא, הרי זה ספק טומאה בדבר שאין בו דעת להישאל, וספקו טהור **(הר"ש; ברטנורא).** ויש מבארים הטעם, שתולים שניגבו פיהם קודם שניקרו, הואיל וכך דרכם. או משום שיש ספק ספקא: ספק אם שתו, ואפילו שתו, שמא ניגבו פיהם **("תפארת ישראל").** אבל אם אין בין המשקים לכיכרות כדי שינגבו את פיהם בארץ, הכיכרות טמאים, שחזקתם ששתו וניקרו בבצק במשקים שבפיהם **(רמב"ם); וּבַפָּרָה וּבַכֶּלֶב** — שאכלו מן הבצק, הכיכרות טהורים, אם יש בין המשקים לכיכרות, **כְּדֵי שֶׁיְּלַחֲכוּ אֶת לְשׁוֹנָם** — לאחר השתיה, שכן דרכם ללחך בלשונם את המשקים שבשפת פיהם; **וּשְׁאָר כָּל הַבְּהֵמָה** — שאכלו מן הבצק, אם יש מרחק רב בין המשקים לכיכרות, **כְּדֵי שֶׁיִּתְנַגֵּב** — שיתייבש מעצמו המשקה שבשפת פיהם,

בֶּן יַעֲקֹב מְטַהֵר בַּכֶּלֶב, שֶׁהוּא פִּקֵּחַ, שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַנִּיחַ אֶת הַמָּזוֹן וְלֵילֵךְ לַמַּיִם.

פרק רביעי

א הַזּוֹרֵק טֻמְאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, כִּכֵּר לְבֵין הַמַּפְתְּחוֹת, מַפְתֵּחַ לְבֵין הַכִּכָּרוֹת — טָהוֹר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּכֵּר לְבֵין הַמַּפְתְּחוֹת — טָמֵא, מַפְתֵּחַ לְבֵין הַכִּכָּרוֹת — טָהוֹר.

ב הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֻלְדָּה, וּמְהַלֶּכֶת עַל גַּבֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע — סְפֵקוֹ טָהוֹר.

ג הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֻלְדָּה, וְהַנִּבֵּלָה בְּפִי הַכֶּלֶב, וְעָבְרוּ בֵּין הַטְּהוֹרִים, אוֹ שֶׁעָבְרוּ טְהוֹרִים בֵּינֵיהֶן — סְפֵקָן טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לַטֻּמְאָה מָקוֹם. הָיוּ מְנַקְּרִין בָּהֶן עַל הָאָרֶץ, וְאָמַר: הָלַכְתִּי לַמָּקוֹם הַלָּז, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם נָגַעְתִּי אִם לֹא נָגַעְתִּי — סְפֵקוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַטֻּמְאָה מָקוֹם.

פירוש ברטנורא

שאין בו דעת לישאל, וספיקו טהור: **שהוא פיקח.** ואין דרכו לשתות כל זמן שהוא מוצא לאכול, שהוא אומר כל שעה משקין מצויין ואין כל שעה אוכלין מצויין. והלכה כרבי אליעזר בן יעקב:

ד א הזורק. ככר לבין המפתחות. לא שנא זרק ככר טהור לבין מפתחות טמאות, ולא שנא זרק מפתחות טמאות לבין הככרות, ולא נודע אם נגע הככר במפתחות הטמאות, טהור הככר, דסבירא ליה להאי תנא זורק כמי שאין בו דעת לישאל דמי: **ר' יהודה אומר ככר לבין המפתחות טמא.** דסבירא ליה לרבי יהודה זורק כמי שיש בו דעת לישאל דמי, וספיקו טמא. מיהו כשזרק [מפתח טמא בין ככרות], טהור, הואיל והטומאה אינה נחה במקום אלא עוברת על הטהור, ספקו טהור. ואין הלכה כר' יהודה. וככר ומפתחות דנקט במתניתין, הוא הדין לכל שאר דברים הנזרקים, אלא משום דאורחייהו דאינשי לזרוק ככר ומפתחות זה לזה, משום הכי נקט הני:

ב ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור. ואפילו ברשות היחיד, ואפילו אדם שיש בו דעת לישאל אוחז בטומאה. שאין לטומאה מקום שתהא נחה בו, שכל זמן שהיא בפי חולדה או בפי הכלב אינה חשובה נחה במקום, אלא טומאה עוברת היא, הלכך ספקו טהור, ואפילו אוחז בטומאה האדם שיש בו דעת לישאל:

ג היו מנקרין בהן. אם השליכו החולדה את השרץ והכלב את הנבילה מפיהם על הארץ והיו מנקרים בה, הרי יש מקום לטומאה וספיקה טמא:

משניות מבוארות – קהתי

קודם שיגיעו לכיכרות, הכיכרות טהורים; **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב מְטַהֵר בַּכֶּלֶב** — שאם הכלב אכל מן הבצק, אפילו הבצק סמוך למשקים, הכיכרות טהורים, **שֶׁהוּא פִּקֵּחַ** — לפי שהכלב פיקח, **שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַנִּיחַ אֶת הַמָּזוֹן וְלֵילֵךְ לַמַּיִם** — לשתות, שיודע הוא שאין אוכלים מצויים לו כל כך כמו מים; ובתוספתא מובא, שהוא אומר: בכל שעה משקים מצויים ואין בכל שעה אוכלים מצויים; ולכן כשהוא מוצא מאכל, אוכל הוא כל שבעו קודם שישתה, ואינו חוזר לאכול אחר ששתה (**הרא"ש**), והרי שודאי לא שתה מן המשקים הטמאים קודם שאכל מן הבצק, והכיכרות טהורים. והלכה כרבי אליעזר בן יעקב.

באור משנה א

הַזּוֹרֵק טֻמְאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם — ויש ספק שמא נגעה בטהרות; וכן הזורק טהרה ממקום למקום, כגון **כִּכֵּר לְבֵין הַמַּפְתְּחוֹת** — הזורק כיכר טהור לבין המפתחות הטמאים, ואין ידוע אם נגע הכיכר במפתחות, או **מַפְתֵּחַ לְבֵין הַכִּכָּרוֹת** — הזורק מפתח טמא לבין הכיכרות הטהורים, ואין ידוע אם נגע המפתח בכיכרות, **טָהוֹר** — הכיכר שנזרק לבין המפתחות, וכן הכיכרות שנזרק מפתח לבינם, טהורים, לפי שהזורק דינו כדבר שאין בו דעת לישאל, הואיל ובשעה שהגיעו זה לזה, לא היה האדם אצלם, ולא ברור לו אם היתה אפשרות שיגעו זה בזה (**הר"ש; ברטנורא; "משנה אחרונה"**); **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּכֵּר לְבֵין הַמַּפְתְּחוֹת** — הזורק כיכר טהור לבין המפתחות הטמאים, **טָמֵא** — הכיכר, שלדעת רבי יהודה דינו של הזורק כמו שיש בו דעת לישאל, הואיל והספק בא מכוח זריקתו, וספק טומאה ברשות היחיד בדבר שיש בו דעת להישאל הרי ספקו טמא; **מַפְתֵּחַ לְבֵין הַכִּכָּרוֹת** — ברם הזורק מפתח טמא לבין כיכרות טהורים, **טָהוֹר** — הכיכרות טהורים, לפי שהטומאה לא נחה במקום, אלא נזרקה, וספק טומאה הנזרקת ספקו טהור. ברם, ספק טהרה הנזרקת ספקו טמא, הואיל והטומאה נחה במקום. ואין הלכה כרבי יהודה. משנתנו נקטה כיכרות ומפתחות לדוגמה, והוא הדין לשאר דברים הנזרקים.

בארנו את טעמי המחלוקת לפי רוב המפרשים (ר"ש; רא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"). אבל יש מפרשים, שטעמו של תנא קמא, לפי שכל הנזרקים ספיקם טהור, בין אם זורקים טומאה בין אם זורקים טהרה. ורבי יהודה סובר, שספק טהרה הנזרקת טמא, הואיל ויש מקום לטומאה (הרמב"ם בפירושו; "אליהו רבא"; ועיין רמב"ם הל' אבות הטומאות טו, ו; שם מבואר הטעם, לפי שכל הטומאות כשנעת מציאתן).

שבת קודש

באור משנה ב

משנתנו והמשנה שלאחריה מוסיפות ללמד, שטומאה העוברת ואינה נחה במקום, ספיקה טהור אפילו ברשות היחיד, ואפילו בדבר שיש בו דעת להישאל.

הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֻלְדָּה — אם היה שרץ מת בפי החולדה, **וּמְהַלֶּכֶת** — החולדה, **עַל גַּבֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה** — עם השרץ בפיה, **סָפֵק נָגַע** — השרץ בכיכרות, ונטמאו, **סָפֵק לֹא נָגַע** — בהן, ולא נטמאו, **סְפֵקוֹ טָהוֹר** — לפי שטומאה עוברת היא ואינה נחה במקום, וכל טומאה שאינה נחה במקום, ספקה טהור, ואפילו ברשות היחיד, ואפילו אדם אוחז בכיכר, שיש בו דעת להישאל (**הרא"ש; "תפארת ישראל"; עיין ברטנורא; ועיין "מלאכת שלמה"**). ויש מבארים: ספקו טהור — מפני שני דברים, שאין לטומאה מקום, ואין בו דעת להישאל (**"אליהו רבא"**).

באור משנה ג

הַשֶּׁרֶץ — המת — **בְּפִי הַחֻלְדָּה, וְהַנִּבֵּלָה בְּפִי הַכֶּלֶב, וְעָבְרוּ בֵּין הַטְּהוֹרִים** — בין בני אדם טהורים, **אוֹ שֶׁעָבְרוּ טְהוֹרִים בֵּינֵיהֶן** — ספק נגעו בשרץ או בנבילה ספק לא נגעו, **סְפֵקָן טָהוֹר** — אף על פי שיש בהם דעת להישאל, **מִפְּנֵי שֶׁאֵין לַטֻּמְאָה מָקוֹם** — קבוע; ואפילו עמדו החולדה והכלב, והטהורים עברו ביניהם, מכל מקום אין הטומאה שבפיהם נחשבת כאילו נחה במקום, לפי שאין פיהם מקום קבוע לטומאה, הלכך ספקן טהור. **הָיוּ מְנַקְּרִין בָּהֶן עַל הָאָרֶץ** — אם השליכו החולדה והכלב את השרץ והנבילה מפיהם לארץ, והיו מנקרים בהם, וגוררים אותם לכאן ולכאן, **וְאָמַר** — אדם: **הָלַכְתִּי לַמָּקוֹם הַלָּז, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם נָגַעְתִּי אִם לֹא נָגַעְתִּי** — בשרץ או בנבילה שם; הואיל ויש בו דעת להישאל, **סְפֵקוֹ טָמֵא** — אם היתה הטומאה ברשות היחיד, **מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַטֻּמְאָה מָקוֹם** — שאף על פי שהיו השרץ והנבילה נגררים בשעת הניקור על ידי החולדה והכלב, מכל מקום הואיל ומונחים על הארץ הרי זה נחשב שיש לטומאה מקום; הלכך ספיקה ברשות היחיד טמא.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ד ע"ב: הברייתא מביאה עוד תנאים הסוברים כרבי יוסי הגלילי שמשה הופרש בסיני, אלא שלדעתם אין ללמוד מכך להצריך פרישה לכל הנכנס למחנה שכינה: **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לֹא בָא הַכָּתוּב** להפרישו **אֶלָּא** כדי **לְמָרֵק אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁבְּמֵעָיו, לְשׁוּמוֹ כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת,** ולכך אף שהענן כיסה את משה קודם עלייתו למרום, אין ללמוד מכאן דין פרישה לכל כהן גדול שאינו צריך מירוק. **רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר, לֹא בָא הַכָּתוּב** להפרישו **אֶלָּא** כדי **לְאַיֵּים עָלָיו** - להטיל עליו אימה בהיותו לבדו, וישים אל ליבו שיכנס למחנה שכינה באימה, **כְּדֵי שֶׁתְּהֵא תּוֹרָה נִיתֶּנֶת בְּאֵימָה בְּרְתֵת וּבְזִיעַ, שֶׁנֶּאֱמַר 'עָבְדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה וְגִילוּ בִּרְעָדָה',** אבל אין ללמוד מכאן לחייב פרישה לכהן שלא שייך אצלו טעם זה. מבארת הגמרא את הפסוק: **מַאי 'וְגִילוּ בִּרְעָדָה',** הרי אם יש גילה אין רעדה. **אָמַר רַב אַדָּא בַּר מַתְּנָה אָמַר רַב, בִּמְקוֹם גִּילָה** - קבלת תורה שהיא משמחת שנאמר (תהילים יט ט) 'פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב', **שָׁם תְּהֵא רְעָדָה** ויראה, ולכך הופרש משה שתהא התורה ניתנת באימה. מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָא מִיפְּלְגֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי עֲקִיבָא** - מה ההכרח והראיה של כל אחד לחלוק ולפרש את הפסוק כדעתו. מבארת הגמרא: מחלוקתם תלויה **בִּפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא, בְּשִׁשָּׁה בְּחוֹדֶשׁ** סיון **נִיתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בְּשִׁבְעָה בּוֹ.** ומבארת הגמרא, **מַאן דְּאָמַר בְּשִׁשָּׁה,** אם כן **בְּשִׁשָּׁה** בסיון **נִיתְּנָה** התורה, ולמחרת **בְּשִׁבְעָה** בו, **עָלָה** לקבל את הלוחות (**דִּכְתִיב 'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי'**). **וּמַאן דְּאָמַר בְּשִׁבְעָה,** אם כן **בְּשִׁבְעָה** בסיון **נִיתְּנָה** תורה **וּבְשִׁבְעָה עָלָה,** כלומר באותו יום לאחר מתן תורה עלה, [**דִּכְתִיב 'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי'** לחודש סיון]. ומעתה מחלוקת התנאים בענין כיסוי הענן תלויה במחלוקת זו, **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי** סובר שכיסה הענן את משה לאחר מתן תורה כדי להפרישו, משום **שסָבַר לָהּ כְּתַנָּא קַמָּא דְּאָמַר בְּשִׁשָּׁה בַּחוֹדֶשׁ נִיתְּנָה תּוֹרָה, הִלְכָּךְ** חייב להעמיד **שזֶּה הָיָה מַעֲשֶׂה אַחַר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת,** כלומר כיסוי הענן ששה ימים היה מיום ז' סיון עד י"ב בו, וכך מתפרש הפסוק, **'וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינַי, וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים'** היינו שכסהו **לְמֹשֶׁה** אחר מתן תורה, **'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי'** לפרישה שהוא יום י"ג בסיון **לְקַבּוּלֵי שְׁאָר תּוֹרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** לפרש כדעת רבי עקיבא ש**'וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה'** היה **מֵרֹאשׁ חוֹדֶשׁ,** וממילא **'וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן'** פירושו **לָהָר** כאמור לעיל, ולפי זה **'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי'** היה יום ז' בסיון **לְקַבּוּלֵי עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת,** אי אפשר לפרש כן, **דְּהָא קַבִּילוּ לְהוּ** לעשרת הדברות **מִשִּׁשָּׁה** בסיון. **וְעוֹד דְּהָא אִסְתַּלַּק עָנָן** מן ההר **מִשִּׁשָּׁה** כשנגמר מעמד מתן תורה, ואם כן מדוע כתוב שה' קרא למשה מתוך הענן. **וְרַבִּי עֲקִיבָא** סובר שהענן כיסה להר קודם מתן תורה, משום **שסָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר בְּשִׁבְעָה בַּחֹדֶשׁ נִיתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל,** ולכך יכול לפרש ש'ויקרא אל משה ביום השביעי' הוא ז' בסיון שבו ניתנה תורה למשה וישראל.

רש"י

למרק אכילה ושתיה — רבי נתן סבר לה כרבי יוסי הגלילי, דפרישה למשה הואי, אך לא ללמוד מכאן לשאר הנכנסין למחנה שכינה פרישה. שלא היתה פרישה זו אלא שבששה ימים הללו נתמרקה אכילה שבמעיים להיות כמלאכי השרת, אבל בעלמא לא בעינן מירוק. **לאיים עליו** — הוא נמי סבר לה כרבי יוסי הגלילי דפרישה למשה, ולהבדילו מבני אדם שתחול עליו אימה, בהיותו לבדו יבין וישים לבבו ליכנס למחנה שכינה באימה. **במקום גילה** — מתן תורה של לוחות, דכתיב (תהלים יט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב". **במאי קא מיפלגי** — מה ראייה מביאין לדבריהן? **ניתנה תורה** — עשרת הדברות. ומקראי ילפי טעמייהו תנא קמא ורבי יוסי, במסכת שבת פרק "רבי עקיבא". **מאן דאמר בששה בו'** — כדי נסבא הכא, ופירוש היה בספרים, כי היכי דלא תיקשי לך לקמן היאך שלמו ארבעים בשבעה עשר בתמוז שנשתברו הלוחות. **בשבעה עלה** — לקבל הלוחות ושהה ארבעים יום. **רבי יוסי הגלילי סבר לה כתנא קמא** — הלכך על כרחך ששה ימים ויום השביעי על כרחך אחר עשרת הדברות היו, ופירש משה ששה ימים, ובשביעי נכנס לקבל הלוחות. **ורבי עקיבא סבר לה כרבי יוסי** — הלכך שביעי זה — שביעי לחודש היה.

נמצא לפי דין זה ולפי דברי רב חסדא, שאם שָׁחָטָן [–את השלמים] בַּחוּץ קוֹדֶם שֶׁנִּפְתְּחוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל, פָּטוּר משום שחוטי חוץ, מַאי טַעְמָא, משום שִׁמְחוּסַר פְּתִיחָה כִּמְחוּסַר מַעֲשֶׂה דְּמֵי – חסרון פתיחת דלתות ההיכל נחשב כחסרון בגוף הבהמה, ואף שאין הפתיחה בגוף הקרבן, מכל מקום מכיון שבו נאמר פתיחת הדלתות, זה נחשב כחסרון בגופו.

הגמרא דנה בדברי רב חסדא, שהשוחט קרבן שאינו ראוי בפנים לשם מה שהופרש, חייב משום שחוטי חוץ, הואיל והוא ראוי לשם קרבן אחר. מקשה הגמרא: וּמִי אִית לֵיהּ לְרַב חִסְדָּא 'הוֹאִיל' – וכי רב חסדא סובר לחייב בשחוטי חוץ הואיל וראוי לקרבן אחר, וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא, קרבן שהופרש לשם פֶּסַח, שֶׁשְּׁחָטוֹ בַּחוּץ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה ולא בזמן הקרבת הפסח, אם שחטו לִשְׁמוֹ – לשם קרבן פסח, שאינו ראוי כעת לכך בפנים, פָּטוּר, ואילו שחטו שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ אלא לשם שלמים, חַיָּיב כרת משום שחוטי חוץ, מכיון שפסח בשאר ימות השנה ראוי להיות שלמים בפנים. ומדייקת הגמרא, טַעְמָא שחייב משום דְּשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ – ששחט במפורש שלא לשם פסח אלא לשם שלמים, הָא סְתָמָא – אך אם שחט בסתם ולא פירש, דינו כמו ששחט לִשְׁמוֹ הוּא וּפָטוּר, וְקשה, אַמַּאי – מדוע פטור, לֵימָא – נאמר שיהיה חייב הוֹאִיל וְרָאוּי שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ אלא לשם שלמים בִּפְנִים, ומזה שפטר רב חסדא מוכח שאינו סובר שאומרים 'הואיל'. מתרצת הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך, שיש לדמות פסח לשעירי יום הכיפורים, הָתָם – בקרבן פסח בָּעֵי עֲקִירָה – כדי לשחטו בשאר ימות השנה לשלמים, צריך לעקור ממנו שם פסח, כלומר, לשחטו במפורש לשם שלמים, ואילו שחטו סתם לא עקר ממנו שם פסח, ואינו ראוי להיקרב בפנים כלל, ואין לחייבו משום שחוטי חוץ, אולם הַאי – שעירי יום הכיפורים לֵא בָּעֵי עֲקִירָה – אין צריך לעקור ממנו שם שעיר הנעשה בפנים, כדי להקריבם לשעיר חטאת המוסף הנעשה בחוץ, שהרי מאותו סוג קרבן הם שכבר עומדים לשם חטאת, ולפיכך אם שחט בסתמא חייב כיון שראוי לקרבן אחר.

רַבָּה בַּר שִׁימִי מַתְנִי לְהוּ – לשתי המימרות שהובאו בשם רב חסדא, בְּדִרְבָּה – שנה אותם בשם רבה, וְקַשְׁיָא לֵיהּ דִּרְבָּה אַדִּרְבָּה – והוקשו לו דברי רבה ממימרא זו לזו כפי שהקשינו, וּמְשַׁנֵּי בִּדְשַׁנְּיָנָן – ויישב כפי שיישבנו, שאכן תלוי אם צריך עקירה או לא.

הגמרא מביאה שתי דעות בשם רבי יוחנן בענין השוחט פסח בחוץ: כִּי אָתָא [–כשבא] רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ בַּחוּץ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, בֵּין אם שחט לִשְׁמוֹ – לשם קרבן פסח ובֵין שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ אלא לשם שלמים, פָּטוּר ממלקות וכרת של איסור שחוטי חוץ. אָמַר רַב דִּימִי, אַמְרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא – דנתי בסוגיא זו קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה – בפני רב ירמיה ושאלתיו, בִּשְׁלָמָא כששחט לִשְׁמוֹ מובן שפטור, דְּהָא לָא חָזֵי לֵיהּ – שהרי אינו ראוי כעת להיקרב בפנים לשם פסח, אֶלָּא כששחט שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ אלא לשם שלמים, אַמַּאי – מדוע פטור, הָא חָזֵי – הרי הוא ראוי שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ בִּפְנִים, כלומר, שניתן להקריבו בפנים לשם שלמים, וְאָמַר לִי רבי ירמיה, שטעם הפטור הוא, מכיון שצריך לעקור ממנו שם פסח כדי שיוכשר לשלמים בפנים, וכששוחטו בחוץ אין העקירה מועילה, כיון שדין עקירת שם מקרבן פסח להכשירו לשם שלמים נאמר רק בשוחטו בפנים לשם שלמים, אך עֲקִירַת חוּץ לָאו שְׁמָהּ עֲקִירָה, ולפיכך נקרא אינו ראוי לבפנים ופטור.

כִּי אָתָא [–וכשבא] רָבִין אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן להיפך, פֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ בַּחוּץ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, בֵּין לִשְׁמוֹ בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, חַיָּיב משום שחוטי חוץ, הואיל וראוי להקריבו שלא לשמו בפנים. מקשה הגמרא: וְכִי בשאר ימות השנה חייב אֲפִילּוּ כששחטו לִשְׁמוֹ, וְהָתְנַן – והלא שנינו במשנה (זבחים קיב:), קרבן שהוא מְחוּסַר זְמַן – שעדיין לא הגיע זמן הראוי להקריבו, השוחטו בחוץ פטור, בֵּין אם הוא מחוסר זמן בְּגוּפוֹ וכגון שעדיין לא מלאו לקרבן שמונה ימים ללידתו, ובֵין אם הוא מחוסר זמן בַּבְּעָלִים, וְאִיזֶהוּ מְחוּסַר זְמַן בַּבְּעָלִים, כגון הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצוֹרָע הצריכים להביא את קרבנות טהרתם אחר ספירת שבעה, או ביולדת בסוף ימי טהרתה, ובאופן שֶׁהִקְרִיבוּ את חַטָּאתָם וַאֲשָׁמָם בַּחוּץ קודם שהגיע זמן הקרבתם, פְּטוּרִין, כיון שקרבנות אלו לא היו ראויים להיקרב בפנים כלל, לא לחובתם בתורת חטאת ואשם, שהרי הבעלים מחוסר זמן ולא הגיע זמן חיובו, ואף לנדבה אינם ראויים, כיון שחטאת ואשם אינם קרבים נדבה, אמנם אילו הקריבו את עוֹלוֹתֵיהֶן וְשַׁלְמֵיהֶן בַּחוּץ, חַיָּבִין, שהרי יכולים להיקרב בפנים בתורת נדבה. וְאָמַר רַב חִלְקִיָּה בַּר טוֹבִי, לֹא שָׁנוּ שהשוחט אשם בחוץ כשהוא מחוסר זמן בבעלים שפטור אֶלָּא כששחטו לִשְׁמוֹ, כיון שאינו ראוי לשם אשם בפנים, אֲבָל כששחטו שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ כגון ששחטו לשם עולה או לשם שלמים, חַיָּיב, כיון שהיה ראוי להיקרב כך בפנים, שהרי כל קרבן [חוץ מפסח בזמנו וחטאת] שנשחט בפנים שלא לשם מה שהיה עומד הרי הוא כשר, אלא שבעליו לא יצאו בזה ידי חובתם, וצריכים להביא קרבן אחר לחובתם. ומבואר שכששוחט אשם מחוסר זמן בחוץ לִשְׁמוֹ מִיהָא – על כל פנים פָּטוּר, ולפי דברי רבין בשם רבי יוחנן יקשה, אַמַּאי פטור, נֵימָא – נאמר אף בזה שיהיה חייב הוֹאִיל וּרְאוּיִן להיקרב שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ בִּפְנִים. מתרצת הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך שיתכן לדמות דין אשם מחוסר זמן לדין פסח בשאר ימות השנה, הָתָם – שם לגבי אשם, בכדי לשחטו לשם עולה או שלמים בָּעֵי עֲקִירָה – צריך לעקור ממנו שם אשם, וכששחטו לשמו לא עקר כלל את שמו ואינו ראוי כעת בפנים כלל, ולפיכך פטור כששחטו בחוץ, מה שאין כן הָכָא – כאן כששחט את הַפֶּסַח בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה ממילא שְׁלָמִים נִינְהוּ, ואין צורך לעקור שם פסח ממנו כדי שיוכשר לשלמים, ולכך אף כששחטו בחוץ לשמו חייב, כיון שמשתנה מאליו לשם שלמים ונחשב ראוי להיקרב בפנים.

הגמרא מביאה שאמוראים נוספים נחלקו בדין זה: רַב אַשִּׁי מַתְנִי – למד שהשוחט פסח בשאר ימות השנה בין לשמו ובין שלא לשמו חַיָּיב, כִּדְאַמְרִינָן לעיל שכך אמר רבין בשם רבי ירמיה אמר רבי יוחנן, ואילו רַב יִרְמְיָה מִדְּפָתֵי מַתְנִי – למד כרב דימי, שהשוחט פסח בין לשמו בין שלא לשמו פָּטוּר, מפני שקָסָבַר פֶּסַח בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה בָּעֵי עֲקִירָה בכדי שיוכשר לשם שלמים, וַעֲקִירַת חוּץ לָאו שְׁמָהּ עֲקִירָה, ולפיכך אם שוחטו ועוקר שמו בחוץ אינו ראוי להיקרב בפנים לשם שלמים, ופְלִינָא דְּרַב חִלְקִיָּה בַּר טוֹבִי – רב ירמיה מדפתי הסובר שעקירת חוץ אינה עקירה, חולק על רב חלקיה בר טובי הסובר ששמה עקירה, וחייב משום כך את השוחט אשם מחוסר זמן בחוץ שלא לשמו.

לסיכום, מצינו שלש שיטות בדין השוחט פסח בשאר ימות השנה בתורת שלמים: א. דעת רב חסדא שצריך לעקור את שם הפסח על ידי שחיטתו לשם שלמים. ב. דעת רבין שהפסח נעשה שלמים בלי עקירה. ג. דעת רב דימי שצריך לעקור את שם הפסח, אך רק על ידי שחיטה בפנים ניתן לעוקרו, אולם על ידי שחיטה בחוץ לא ניתן לעוקרו.

הגמרא דנה בדין שחיטת שעירי יום הכיפורים בחוץ לאחר הגרלה: אָמַר מַר בברייתא (לעיל סב:), שחט את השעירים בחוץ מִשֶּׁהִגְרִיל [–אחר שהגריל] עֲלֵיהֶן, חַיָּיב עַל השעיר שֶׁל שֵׁם שראוי לאהל מועד, וּפָטוּר עַל השעיר שֶׁל עֲזָאזֵל שאינו ראוי להקריבו בפנים וכדלהלן. תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא יז ג–ד) 'אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה'',

רש"י

ומי אית ליה לרב חסדא הואיל — לחייב על קרבן שאינו ראוי לשם מה שהופרש בפנים ושחטו בחוץ, דנימא חייב משום הואיל וראוי לשם קרבן אחר. **לשמו פטור** — דאינו ראוי לשמו בפנים. **שלא לשמו** — אלא לשם שלמים — חייב, דראוי הוא לשם שלמים בפנים. הכי גרסינן: **טעמא דשלא לשמו הא סתמא לשמו הוא ופטור ואמאי נימא וכו'**: **בעי עקירה** — אינו ראוי בפנים לשלמים, אלא אם כן עקר שם פסח ממנו בשחיטתו. הלכך, לאו מתקבל בפנים הוא כל כמה דלא עקריה. **האי לא בעי עקירה** — ואף על פי שלקחו לשם שעיר הנעשה בפנים — זה חטאת וזה חטאת שניהן שוין בשמותיהן. **מתני להו בדרבה** — הני תרתי שמעתתא דרב חסדא הא דאמר לעיל הואיל וראוין לשעיר הנעשה בחוץ, והא דאמר רב חסדא פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה וכו' — מתני לה בדרבה, דרבה אמרינהו. **פסח ששחטו בחוץ** — גרס בכולה. **עקירת חוץ** — עקירת שם בשחיטת חוץ לא שמה עקירה. אם הכשיר הכתוב פסח בשאר ימות השנה בשלמים — לא הכשירו אלא בפנים, ובעקירת השם, אבל בחוץ — לעולם שמו עליו. **חייב** — עליו, משום הואיל וראוי שלא לשמו בפנים. **והא תנן** — במסכת זבחים. **מחוסר זמן** — פטור על שחיטת חוץ, בין שהוא מחוסר זמן בגופו בין שהוא מחוסר זמן בבעלים. בגופו — כגון בתוך שמונה ללידתו. **ואיזהו מחוסר זמן בבעלים הזב והזבה וכו'** — שיש זמן להבאת קרבנותיהם לסוף ספירת שבעה, והיולדת לסוף מלאת ימי טהרה. **שהקריבו** — לפני הזמן חטאתן ואשמן בחוץ — פטורין, שאינן מתקבלים בפנים לא לחובה ולא לנדבה. לחובה — משום דלא מטא זימנייהו, ולנדבה — שאין חטאת ואשם בא לנדבה. והאי אשם — במצורע הוא, דאילו בזב וזבה ויולדת ליכא אשם. **עולותיהן ושלמיהם חייבין** — שעולה ושלמים באים נדבה, ומתקבלין נדבה בפנים. ובמסכת זבחים פרכינן: והני בני שלמים נינהו? ומשנינן: תני נזיר בהדייהו. ואף מצורע לא שנינו במשנה. ופרכינן התם: הני בני אשמות נינהו? ומשנינן: תני מצורע בהדייהו. **ואמר רב חלקיה לא שנו** — דאשם בחוץ מחוסר זמן בבעלים פטור אלא לשמו, דאינו ראוי לשמו בפנים. אבל שלא לשמו, כגון לשם עולה או לשם שלמים — חייב, שכן ראוי לפנים כיוצא בו בפנים, דכל הזובחים שנזבחו שלא לשמן כשרין, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן. **ואמאי** — לשמו פטור? לימא הואיל, בדקאמרת. **שלמים** — הוה סתמיה בלא עקירה. ומקראי ילפינן לה במסכת פסחים ובפרק קמא דזבחים. **רב אשי מתני חייב** — בהא, דכי אתא רבין. **ורב ירמיה מתני פטור** — בין לשמו בין שלא לשמו, כרב דימי. **ופליגא דרב חלקיה** — דאמר עקירת חוץ שמה עקירה.

תוספות

שלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל פטור — תימה דאמר רבי יוחנן פרק "השוחט והמעלה" (זבחים קז,ב): המעלה בזמן הזה בחוץ — חייב. ואמאי? הא אינו ראוי אל פתח אהל מועד, כיון דנהרס המזבח. דאפילו נפגם המזבח אמרינן בפרק "קדשי קדשים" (שם נט,א וסב,א): כל הקדשים שנשחטו שם — פסולין והוה ליה מחוסר זמן. ואפילו מחוסר פתיחת דלתות פטור, כל שכן מחוסר מעשה גדול. ותנן בפרק בתרא דזבחים (קיב,ב): אותו ואת בנו ומחוסר זמן בחוץ — אפילו לא תעשה אין בו לרבנן דרבי שמעון. ועוד, אמרינן בפרק קמא דעבודה זרה (יג,א): אם הקדיש והעריך והחרים בזמן הזה — בהמה תעקר. ופריך ונשחטיה מישחטו! ופירש רש"י: משום שחוטי חוץ ליכא — דבקדשי בדק הבית מיירי. ולא נהירא לרבינו יצחק: דאם כן, כי פריך ונשווייה גיסטרא — היכי משני מפני שמטיל מום בקדשים? אלא מפרש רבינו יצחק: דמיירי בקדשי מזבח ולא מחייב משום שחוטי חוץ, דהוה ליה מחוסר זמן. ודוחק לומר דההיא דמסכת עבודה זרה אתיא כמאן דאמר הותרו הבמות. חדא — דמנא ליה לאוקמי כמאן דאמר הותרו הבמות כדי להקשות ונשחטיה מישחט? כיון דלמאן דאמר לא הותרו לא קשיא. ועוד: דהא סתם מתניתין היא בפרק בתרא דזבחים (קיב,ב), דירושלים אין אחריה היתר. ובגמרא פריך מינה למאן דאמר בפרק קמא דמגילה (י,א) שמעתי שמקריבין בבית חוניו. ויש לומר: דרבי יוחנן דמחייב במעלה בחוץ מיירי בהעלאת קטרת, דלא בעי מזבח דאמרינן בפרק "קדשי קדשים" (זבחים נט,א): מזבח שנעקר מקטיר קטרת במקומו. אי נמי: בהעלאת מנחה. דדוקא במיני דובחים אמרינן כשנפגם המזבח שפסולין, דנפקא לן מ"וזבחת עליו" — בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר. וניחא נמי דנקט רבי יוחנן המעלה, טפי משחיטה וזריקה. אי נמי יש לומר: דמיירי שבנוי מזבח במקומו, והעלה בחוץ. דסבירא ליה קדשה לעתיד לבא. אבל אין לתרץ דרבי יוחנן רבי יהודה סבירא ליה, דאמר קדשי קדשים שרי להקטיר על הרצפה. דנהי דשרי להקטיר על הרצפה — מכל מקום בעי שיהא מזבח במקומו. אבל נפגם המזבח — לא הוי שרי להקטיר בשום דוכתא. תימה: אמאי פטור בשלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל, לפי מה שפירש רש"י בפרק "קדשי קדשים" (שם סא,א) גבי קודם שיעמידו לויים את המשכן ולאחר שיפרקו, דדוקא שלמים ששחטן בפנים קודם דלתות ההיכל — פסולים, אבל שאר קדשים — לא. אם כן, כיון דפסולו בקודש שיש לו היתר בשאר קדשים — אם עלו לא ירדו, מידי דהוה אפסח וחטאת ששחטן שלא לשמן בחוץ, דחייב עליהם, כדאיתא בפרק בתרא דזבחים (קטו,א) משום דמתקבל בפנים, שיש לו היתר בשאר זבחים. ויש לומר: דהתם הבהמה ראויה לשחטה בפנים בההיא שעתא לשמה, אבל הכא — אינם ראוים לפנים קודם פתיחת הדלתות.

שְׁחָטָן בַּחוּץ קוֹדֶם שֶׁנִּפְתְּחוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל - פָּטוּר. מַאי טַעְמָא - מְחוּסַּר פְּתִיחָה, כְּמְחוּסַּר מַעֲשֶׂה דָּמֵי. וּמִי אִית לֵיהּ לְרַב חִסְדָּא "הוֹאִיל", וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא: פֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ בַּחוּץ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, לִשְׁמוֹ - פָּטוּר, שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - חַיָּיב. טַעְמָא - דְּשֶׁלֹּא לְשֵׁמוֹ, הָא סְתָמָא - לִשְׁמוֹ הוּא, וּפָטוּר. וְאַמַּאי? לֵימָא: הוֹאִיל וְרָאוּי שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ בִּפְנִים! - הָכִי הָשְׁתָּא! הָתָם - בְּעֵי עֲקִירָה, הַאי לָא בְּעֵי עֲקִירָה. רַבָּה בַּר שִׁימִי מַתְנֵי לְהוּ בְּדַרְבָּה, וְקַשְׁיָא לֵיהּ דְּרַבָּה אַדְּרַבָּה, וּמְשַׁנֵּי כִּדְשַׁנַּיְנַן. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ בַּחוּץ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, בֵּין לִשְׁמוֹ בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - פָּטוּר. אֲמַר רַב דִּימִי: אֶמְרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה, בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוֹ - דְּהָא לָא חָזֵי לֵיהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - אַמַּאי? הָא חָזֵי שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ בִּפְנִים! וַאֲמַר לִי: עֲקִירַת חוּץ - לָאו שְׁמָהּ עֲקִירָה. כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ בַּחוּץ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, בֵּין לִשְׁמוֹ בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - חַיָּיב. וַאֲפִילּוּ לִשְׁמוֹ? וְהָתְנַן: מְחוּסַּר זְמַן, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּבַעֲלִים. וְאֵיזֶהוּ מְחוּסַּר זְמַן בַּבְּעָלִים - הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְצוֹרָע שֶׁהִקְרִיבוּ חַטָּאתָם וַאֲשָׁמָם בַּחוּץ - פְּטוּרִין, עוֹלוֹתֵיהֶן וְשַׁלְמֵיהֶן בַּחוּץ - חַיָּיבִין, וְאָמַר רַב חִלְקִיָּה בַּר טוֹבִי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לִשְׁמוֹ, אֲבָל שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - חַיָּיב. לִשְׁמוֹ מִיהָא פָּטוּר, אַמַּאי? נֵימָא: הוֹאִיל וּרְאוּיִן שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ בִּפְנִים! - הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם - בְּעֵי עֲקִירָה, הָכָא - פֶּסַח בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה שְׁלָמִים נִינְהוּ. רַב אַשִׁי מַתְנֵי: חַיָּיב, כְּדַאֲמְרִינַן. רַב יִרְמְיָה מִדְּפִתְּי מַתְנֵי פָּטוּר, קָסָבַר: פֶּסַח בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה בְּעֵי עֲקִירָה, וַעֲקִירַת חוּץ לָאו שְׁמָהּ עֲקִירָה, וּפְלִיגָא דְּרַב חִלְקִיָּה בַּר טוֹבִי. אָמַר מָר: מִשֶּׁהִגְרִיל עֲלֵיהֶן - חַיָּיב עַל שֶׁל שֵׁם, וּפָטוּר עַל שֶׁל עֲזָאזֵל. תְּנוּ רַבָּנַן: "אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה'".

א

טעמא דשלא לשמו הא סתמא פטור — תימה לרבינו תם: נידוק מרישא איפכא. טעמא — דלשמו, הא סתמא — חייב. ודוחק הוא לומר דלשמו דרישא היינו סתמא, משום דאמרינן ריש פרק קמא דזבחים (ב,ב) דסתם זבחים לשמן הן עומדין — דהני מילי בזמנן, אבל פסח בשאר ימות השנה — סתמיה לאו לשמו קאי. אלא נראה כספרים דלא גרסי טעמא דשלא לשמו. ואיכא למימר דמרישא דייק: דסלקא דעתך דלא בעי עקירה, ואם כן אמאי פטור? והא אי בעי שחיט סתמא בפנים, דסתמא שלא לשמו קאי. ומשני: דבעי עקירה. וכי האי גוונא איכא בפרק "תמיד נשחט" (פסחים סד,א): ובמועד — לשמו פטור, שלא לשמו — חייב, וגרס רש"י שם כמו בבאן: טעמא דשלא לשמו, הא סתמא — פטור. וקשיא נמי התם כמו שהקשינו בבאן, אלא יש לפרש שם כדפירשתי הכא. **ופליגא** דרב חלקיה בר טובי — בלאו הכי נמי הוה מצי למימר ופליגא דרב דימי אדרב חלקיה, אלא משום דהשתא פליגא דרב דימי ודרבין אדרב חלקיה.

יומא. פרק שישי – שני שעירי דף סג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

וכל שאין ראוין לפתח אהל מועד אין חייבין עליו — מה שפירש רש"י שיש מפרשים משום דסתם קדשי בדק הבית בעלי מומין הן, דהמתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה, וכתב שאי אפשר לו להעמידה כן במקומה בזבחים פרק חטאת, ולא פירש מה היה קשה לו. ובפרק "פרת חטאת" פירש דתנן בפרק "פרת חטאת" (זבחים קיב,א) פרת חטאת ששחטה חוץ מגיתה, וכן שעיר המשתלח ששחט בחוץ — פטור משום דאין ראוין לבא אל אהל מועד. אלמא: פרת חטאת, אף על גב דתמימה היא, כיון דאין סופה לבא אל פתח אהל מועד — פטור, הכי נמי בקדשי בדק הבית פטור, ואפילו תמימים.

ולא אוציא פרת חטאת ושעיר המשתלח — רש"י לא גריס פרת חטאת, דפרת חטאת לא אתיא כלל לפתח אהל מועד. והדין עמו, דאי משום דכתיב בה "והזה אל נכח פני אהל מועד מדמה", אם כן כי פריך בזבחים ושעיר המשתלח לאו ראוי אל פתח אהל מועד הוא, ופריך מזאת הברייתא דקרי ליה ראוי אל פתח אהל מועד, ומשני ליה: כאן — קודם הגרלה, כאן — לאחר הגרלה. ואי בעית אימא: כאן — קודם וידוי וכו'. ליפרוך מפרת חטאת, ולא הוה מצי לשנויי כדמשני! על כן נראה דלא גרס פרת חטאת בברייתא. ודוחק הוא, דבברייתא גרסינן שהן ראוים וכו' עד יצאו אלו שאינן מיוחדין, בלשון רבים, וצריך לגרוס: שהוא ראוי, יצא, בלשון יחיד. כיון דלא גרסינן אלא שעיר המשתלח. ונראה לי ליישבו, והכי פירושו: ולא אוציא פרת חטאת, ואפילו אם תמצא לומר שאוציא נמי פרת חטאת, כיון דאיהי לא אתיא פתח אהל מועד — מכל מקום לא אוציא שעיר המשתלח תלמוד לומר "לה'" והשתא ניחא, דכי פריך בפרק "פרת חטאת" (זבחים קיג,א) משעיר המשתלח לא פריך מפרת חטאת — משום דבהאי ברייתא נמי אם תימצי לומר קאמר, דפרת חטאת אינה רואיה לפתח אהל מועד לה', לשעיר המשתלח דהדהה ודאי ראוי לפתח אהל מועד הוא, ולהכי לא פריך התם אלא משעיר המשתלח. זריקת דמים על המזבח — הקשה מורי קרובי הכהן הרב רבינו יהודה זצ"ל: דבפרק "השחוט והמעלה" (זבחים קז,ב) אמרינן דלא הוה צריך למיכתב זריקה בחוץ, דאתיא לה שפיר מבינייהו משחיטה והעלאת חוץ, אלא לגוויי לך אקבלה דלא תיתי מבינייהו. ובבעלי מומין אמאי איצטריך למיכתב? תיתי מבינייהו! וליכא למימר לגוויי אקבלה דלא תיתי — דמהיכא תיתי? אי משחיטה והעלאה — איכא למיפרך: מה להנך שכן חייבין עליהם בחוץ, תאמר בקבלה. ודנתי לפניו: דאיכא למימר מקדיש בעלי מומין יוכיח, שפטור בחוץ וחייב בבעלי מומין. עוד הקשה: לרבי יוסי ברבי יהודה, דמחייב אף בקבלה בבעלי מומין, אמאי איצטריך קרא להקטרה זריקה וקבלה? ליתי כולהו מבינייהו משוחט ומקדיש. גם בזה דנתי לפניו דאיצטריך לגוויי אקמיצה דלא תיתי, והא דמיבעי פרק "כל הקרבנות" (מנחות פה,ב) אי לוקח משום בעלי מומין בסולת שהתליע — מצינו למימר דהיינו דווקא במקדיש — אבל קמיצה — לא. אי נמי: ההיא לרבנן דרבי יוסי ברבי יהודה. אי נמי, יש לומר: דאי לא כתיב קרא לזריקה — הוה מוקמינן חד לא תקריבו לזריקה, ואידך לקבלה. דהא אשחיטה ומקדיש לא מיתוקם אלא באם אינו ענין, ואזריקה וקבלה משמע שפיר טפי דלשון הקרבה הוי זריקה וקבלה, כדאשכחן סוף פרק קמא דזבחים (יג,א): "והקריבו" זו קבלת הדם, או אינו אלא זריקה? ואם כן, מקדיש ושוחט לא הוה נפקא לן. ומבינייהו נמי לא, דמה להנך — דעבודה ניגהו ולא שייכי בחולין — תאמר בשחיטה דשייכא בחולין. וגבי על החמץ הקשה: בפרק "תמיד נשחט" (פסחים סג,ב) למה לי קרא לזריקה תיתי מבינייהו, דלגוויי אקבלה, הא בלאו הכי קבלה לא אתיא משחיטה והקטרה, כדפרישית. דמה להנך — שכן חייבת בחוץ. ודנתי לפניו: מולק יוכיח, שפטור בחוץ וחייב על החמץ, כדאיתא בפרק "תמיד נשחט" (גם זה שם). וכן הקשה בעבודה זרה: למה לי קרא לזריקה? ניתי מבינייהו, דלגוויי אקבלה לא איצטריך — דאיכא למיפרך כדפרישית. וכן בזה דנתי לפניו: דלא אייתר לן שום קרא לזריקה, אלא מדברי קבלה יליפינן לה, מדכתיב "בל אסיך נסכיהם מדם". ועוד: אפילו לפי דבריו איצטריך לגוויי אקבלה, דלא תיתי. דאי פרכת כדפרכינן — איכא למימר השתחואה יוכיח, שפטור בחוץ וחייב לעבודה זרה. מיהו, האמת הוא דלא איצטריך קרא לגוויי אקבלה דלא תיתי, דכיון דלא אשכחן קרא שעובדין בקבלה לעבודה זרה — אין לחייב עליה, כדפירש רש"י בפרק "ארבע מיתות" (ס,ב) אהא דפריך: וליחשוב נמי זורק ופירש רש"י: בשלמא מקבל ומוליך לא קשיא לן — דכיון דלא אשכחן שעובדין לשם עבודה זרה בכך, אף על גב דהוי כעין פנים — פטור בשלא בדרכה. על כן נראה כתירוץ הראשון. עוד הקשה: היכי קאמר התם דקבלה הוה אתיא מבינייהו, משחיטה והעלאה אי לא היה כתיב זריקה לגוויי עלה דלא תיתי. והאיכא למיפרך: מה להנך — שחייבין (בעבודה זרה) ובבעלי מומין, תאמר בקבלה דפטור לרבנן דרבי יוסי ברבי יהודה! ורציתי לומר: מנסך יוכיח

ולא

רש"י

אי קרבן שומע אני וכו' — רישא דברייתא בתורת כהנים הכי איתא: יכול השוחט חולין בפנים יהא חייב, ודין הוא וכו' תלמוד לומר: קרבן — על הקרבן הוא חייב ואינו חייב על החולין. אי קרבן שומע אני וכו'. כלומר: או אינו אומר קרבן להוציא את החולין בפנים אלא להביא קדשי בדק הבית ששחטן בחוץ שיהא חייב. שהרי אף הם נקראו קרבן, בענין שנאמר "ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא", והא ודאי בדק הבית הוא. **הראוי לפתח וגו'** — וקדשי בדק הבית לא היו עתידים לבא לפתח אהל מועד. ואני שמעתי: שאינן ראוין לפתח אהל מועד, שסתם קדשי בדק הבית בעלי מומין הן, דאמר מר (תמורה ז,ב): המתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה. ואי אפשר להעמידה כן במקומה במסכת זבחים. **ולא אוציא פרת חטאת** — לא גרסינן. שאף היא אינה ראויה לבא לאהל מועד, אלא: ולא אוציא שעיר המשתלח, שהוא ראוי לבא לאהל מועד. להגריל ולהתוודות עליו, הכי מפרש לה בזבחים. **ולה' להוציא הוא** — בשעיר המשתלח, שהוא ראוי לבא בתמיה. **אלו אישים** — שלא יתן מהן על אש של מערכה. **מנין שלא יקדישנו מחוסר זמן תלמוד לומר קרבן** — ומשעת הקדשו קרוי קרבן. **התם דאל פתח לרבות** — שעיר המשתלח, דלא ממעט מאל פתח, שהרי ראוי לבא אל פתח. **לה' להוציא** — אתא. דאילו לרבות — לא איצטריך. וכי אתא — להוציא אתא. ולמדרש: מי שמיוחדין לשם, יצא זה שאינו מיוחד. **הכא דאשה משמע להוציא** — שעיר המשתלח, שהרי אינו עולה לאשים. **לה'** לרבוי — אתא, ולמדרש: לה' — כל דלה'. **והא אין הגורל קובע** — לשם אלא את הראוי לשם, וכיון דלא ידע על איזה מהן יעלה הגורל לשם — אי אפשר להיות אחד מהן מחוסר זמן. **חנן המצרי היא** — דלית ליה הגרלה משהגריל ומת אחד מהן. הלכך, כשמת שעיר המשתלח ומביא אחר שלא בהגרלה — הוצרך ללמד מן המקרא שלא יביא מחוסר זמן. **אפילו דם** — של שעיר הפנימי בבוסר, שכבר נשחט ומת המשתלח, מביא חבירו מן השוק. **ומזיז** — לדם, ומשלחו. **דלית ליה דחויין** — דלית ליה שיהא הדם דחוי בשביל חבירו שמת, לומר: ישפך הדם, כדקאמר רבי יהודה במתניתין: מת המשתלח ישפך הדם. **דילמא מייתי ומגריל** — וירעה אותו שיפול עליו גורל של שם, ויתכפר בדם של ראשון. ולעולם שנים צריך להביא, ומגריל. ואכתי פשיטא דמחוסר זמן לא, דאין גורל קובע אלא בראוי לשם. **רבינא אמר** — כי איצטריך קרא דמחוסר זמן — כגון שהומם המשתלח משהגריל עליו, וחיללו על אחר, וזה אין צריך להגריל — שהרי מכח הראשון בא. **ואשה לא תתנו וגו'** — בבעלי מומין כתיב. **מקצתן** — כזית מהן.

רבא

אי קָרְבָּן - שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִילּוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שֶׁנִּקְרְאוּ קָרְבָּן, כְּעֵנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַנִּקְרַב אֶת קָרְבַּן ה'" - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוּ" כָּל הָרָאוּי לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד - חַיָּב עָלָיו בַּחוּץ, כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד - אֵין חַיָּבִין עָלָיו בַּחוּץ. אוֹצִיא אֵלּוּ שֶׁאֵין רְאוּיִן לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְלֹא אוֹצִיא פָּרַת חַטָּאת וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ שֶׁהוּא רָאוּי לָבוֹא אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד! תַּלְמוּד לוֹמַר "לַה'" - מִי שֶׁמְּיוּחָדִין לַה', יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין מְיוּחָדִין לַשֵּׁם. וְ"לַה'" לְהוֹצִיא הוּא? וּרְמִינְהוּ: "רֵצָה לְקָרְבָּן אִשֶּׁה לַה'" - אֵלּוּ אִישִׁים, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יַקְדִּישֶׁנּוּ מְחוּסַּר זְמַן, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּן..." "לַה'" לְרַבּוֹת שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ! - אָמַר רָבָא: הָתָם מַעְנְיָנָא דִּקְרָא, וְהָכָא מַעְנְיָנָא דִּקְרָא. הָתָם דְּ"אֶל פֶּתַח" לְרַבּוֹת, "לַה'" לְהוֹצִיא. הָכָא דְּ"אִשֶּׁה" לְהוֹצִיא, "לַה'" לְרַבּוֹת. טַעְמָא - דְּרַבִּי רַחֲמָנָא, הָא לָא רַבִּי - הֲוָה אָמִינָא: שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ קָדוֹשׁ בִּמְחוּסַּר זְמַן. וְהָא אֵין הַגּוֹרָל קוֹבֵעַ אֶלָּא בָּרָאוּי לַשֵּׁם! אָמַר רַב יוֹסֵף: הָא מַנִּי - חָנָן הַמִּצְרִי הִיא. דְּתַנְיָא, חָנָן הַמִּצְרִי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ דָּם בַּכּוֹס - מֵבִיא חֲבֵירוֹ וּמְזַוֵּג לוֹ. אֵימַר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְחָנָן הַמִּצְרִי דְּלֵית לֵיהּ דְּחוּיִין, דְּלֵית לֵיהּ הַגְרָלָה מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ? דִּילְמָא מַיְיתִי וּמַגְרִיל! אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף: הָא מַנִּי - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּתַנְיָא: מֵת אֶחָד מֵהֶן - מֵבִיא חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא בְּהַגְרָלָה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רְבִינָא אָמַר: כְּגוֹן שֶׁהוּמַם וְחִילְּלוּ עַל אַחֵר. וּמִנָּא תֵּימְרָא דְּפָסֵיל בֵּיהּ מוּמָא - דְּתַנְיָא: "וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם" - אֵלּוּ הַחֲלָבִים, אֵין לִי אֶלָּא כּוּלָּן, מִקְצָתָן מַנִּין - תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵהֶם" "מִזֶּבַח" - זוֹ זְרִיקַת דָּמִים, "לַה'" - לְרַבּוֹת שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב מְחוּסַּר זְמַן, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב בַּעַל מוּם, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא מְחוּסַּר זְמַן - מִשּׁוּם דְּלָא מָטֵי זְמַנֵּיהּ, אֲבָל בַּעַל מוּם דְּמָטֵי זְמַנֵּיהּ - אֵימָא לָא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בַּעַל מוּם - מִשּׁוּם דְּמָאֵיס, אֲבָל מְחוּסַּר זְמַן דְּלָא מָאֵיס - אֵימָא לָא, צְרִיכָא.

רבא

שואלת הברייתא: שנלמד בקל וחומר שאם קדשים שהיה להם שעת היתר בחוץ חייבים עליהם משום שחיטת חוץ, חולין שלא היה להם שעת היתר בפנים ודאי שנחייב עליהם משום שוחט בפנים. משיבה הברייתא: תלמוד לומר 'קָרְבָּן' ללמד שדווקא על קרבן חייבים ולא על חולין. וממשיכה הברייתא לשאול: **אי** – אולי נאמר שמתיבת 'קָרְבָּן' **שׁוֹמֵעַ אֲנִי** לרבות **אֲפִילּוּ** כששחט בחוץ **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת**, דהיינו, בהמות שהוקדשו לצרכי בדק בית המקדש ואינן עומדות להקרבה על המזבח, **שֶׁהֲרֵי** אף הם **נִקְרְאוּ קָרְבָּן, כְּעֵנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי השלל שבני ישראל לקחו מאת המדינים (במדבר לא נ) 'נַקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה' וגו' כְּלִי זָהָב אֶצְעָדָה וְצָמִיד טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז', שהם ודאי אינם עומדים להקרבה על גבי המזבח, ואף על פי כן נקראו 'קרבן'. משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא יז ד) 'וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ', ללמד שכָּל הָרָאוּי לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד חַיָּב עָלָיו כששחטו בַּחוּץ, אבל כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵין חַיָּבִין עָלָיו אם שוחטים אותו בַּחוּץ, ולפיכך פטור אם שחט קדשי בדק הבית בחוץ אף שנקראו קרבן, כיון שאינם מיועדים להיקרב בפנים ונקראים אינם ראויים לבוא, לאהל מועד. שואלת הברייתא: אם כן אולי **אוֹצִיא** מדין שחוטי חוץ רק את **אֵלּוּ** [–קדשי בדק הבית] שֶׁאֵין רְאוּיִן לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד, **וְלֹא אוֹצִיא** מדין שחוטי חוץ (**פרת חטאת** ו)שֶׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, והשוחטו בחוץ יהיה חייב, כיון שֶׁהוּא רָאוּי לָבוֹא אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד בכדי להגריל עם חבירו ולהתוודות עליו לפני שילוחו לעזאזל. משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) 'לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה'', ללמד שחייב רק על מִי שֶׁמְּיוּחָדִין לַה' כמו קדשי מזבח, שכל עבודתם בעזרה, לפיכך יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין מְיוּחָדִין לַשֵּׁם כמו שעיר המשתלח, מדין שחוטי חוץ, שהרי השעיר נשלח לאחר מכן לעזאזל המדברה.

מקשה הגמרא: **וְכִי לַה''** לְהוֹצִיא הוּא בא, וּרְמִינְהוּ – והלא קשה מברייתא ששנינו לגבי דין מחוסר זמן, שאסור להביא קרבן שעדיין לא עברו שבעה ימים מלידתו, שנאמר (ויקרא כב כז) 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד וגו' וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַה'', ומתיבת 'אִשֶּׁה' לומדים **אֵלּוּ אִישִׁים** – שהתורה אוסרת ליתן ממנו על אש המערכה כשלא מלאו לו שבעה ימים מהלידה, **וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יַקְדִּישֶׁנּוּ** כשהוא **מְחוּסַּר זְמַן** – כשהוא רק בן שבעה ימים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'קָרְבָּן', ומיד כשמקדישו נקרא קרבן, לפיכך אין להקדישו עד שימלאו לו שבעה ימים. ומתיבת 'לַה'' לומדים **לְרַבּוֹת שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** שאף בו אסרה התורה מחוסר זמן. ומשמע מהברייתא שתיבת 'לה'' משמעותה לרבות שעיר המשתלח, ואילו לעיל דרשנו ש'לה'' הוא מיעוט. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, הָתָם מֵעֲנְיָנָא דִּקְרָא** – שם דורשים לפי ענין הפסוק, **וְהָכָא מֵעֲנְיָנָא דִּקְרָא** – וכאן דורשים לפי ענין הפסוק, **הָתָם** – לגבי שחוטי חוץ, **דְּמִתְיַבּוֹת 'אֶל פֶּתַח** אֹהֶל מוֹעֵד' היה ראוי **לְרַבּוֹת** שעיר המשתלח לדין שחוטי חוץ, כיון שאף הוא ראוי לבוא לפתח אהל מועד, באה תיבת **'לַה'' לְהוֹצִיא** ולמעט, שדווקא המיוחדין לה' חייבין עליהם משום שחוטי חוץ ולא שעיר המשתלח, שאילו באה התורה לרבותו אין צורך בתיבת 'לה'' מאחר שכבר נתרבה מ'אל פתח', **וְהָכָא** – לגבי מחוסר זמן **דְּמִתְיַבּוֹת 'אִשֶּׁה'** היה ראוי **לְהוֹצִיא** ולמעט את שעיר המשתלח שאינו בכלל האיסור של מחוסר זמן, שהרי אינו עולה לאישים למזבח, באה תיבת **'לַה'' לְרַבּוֹת** שעיר המשתלח שאף עליו חל האיסור של מחוסר זמן.

מקשה הגמרא: **טַעֲמָא** – טעם הפסול בשעיר המשתלח כשהוא מחוסר זמן הוא רק משום **דְּרַבִּי רַחֲמָנָא** – שריבתה התורה פסוק מיוחד לפסלו, **הָא לֹא רַבִּי** – אך אילו לא היתה התורה מרבה, **הָוֶה אֲמִינָא** ששָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ קָדוֹשׁ אפילו **בְּמְחוּסַּר זְמַן**, וְקשה, **הָא** – הרי למדנו שאֵין הַגּוֹרָל על השעירים קוֹבֵעַ איזה מהשעירים יהיה לשם, **אֶלָּא בְּרָאוּי לַשֵּׁם**, אך כשאחד מהם מחוסר זמן ואינו ראוי לשם, הרי אינו יודע עדיין איזה מבין שניהם יעלה לשם, ואי אפשר להביאו אפילו לעזאזל, ואם כן קשה מדוע צריך פסוק לרבות ששעיר המשתלח פסול כשהוא מחוסר זמן.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הָא מַנִּי** – ברייתא זו שהצריכה פסוק לאסור להפריש שעיר המשתלח כשהוא מחוסר זמן, כשיטת **חָנָן הַמִּצְרִי הִיא**, הסובר שאילו מת אחד השעירים לאחר שהגרילו עליהם מביא אחר תחתיו ללא הגרלה, והיינו אומרים שאילו מת שעיר המשתלח יוכל להביא אחר מחוסר זמן להיות במקומו אפילו שאינו ראוי לשם, שהרי בכזה אופן אין צורך שיקבענו הגורל, על כן צריך ריבוי מהפסוק ללמדנו שמחוסר זמן פסול בשעיר המשתלח. **דְּתַנְיָא** בברייתא, **חָנָן הַמִּצְרִי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** אם **הַדָּם** של השעיר לשם כבר ישנו **בַּכּוֹס**, היינו שכבר נשחט ודמו עומד להזאה, מכל מקום אילו מת שעיר המשתלח, אין שופכים את הדם אלא **מֵבִיא** שעיר אחר מן השוק להיות **חֲבֵירוֹ**, כלומר שיהיו זוג, **וּמְזַוֵּג לוֹ** לדם שעיר הפנימי את השעיר שהביא מהשוק, והדם כשר וחבירו משתלח. דוחה הגמרא: **אֵימַר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ** – אמור ששמעת **לְחָנָן הַמִּצְרִי** רק את הדין **דְּלֵית לֵיהּ** – שלא סובר חנן המצרי **דְּחוּיִין**, דהיינו שאין הדם שבכוס נדחה ונפסל בגלל שחבירו המשתלח מת, ואין צריך לשופכו, אולם **דְּלֵית לֵיהּ** – שחנן המצרי אינו סובר דין **הַגְרָלָה** באופן שמת שעיר המשתלח, **מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ** – האם שמעת, הלא הוא לא הזכיר בדבריו שלא צריך הגרלה, **וְדִילְמָא מַיְיתִי** – שמא צריך להביא שנים **וּמַגְרִיל** עליהם, וזה שיעלה לשם יִרעה עד שיסתאב וזה שיעלה לעזאזל יזווגו לדם הפנימי. ואם כן לא יתכן לבאר שלשיטת חנן המצרי צריך ריבוי לאסור להפריש מחוסר זמן לשעיר המשתלח, שהרי כיון שצריך הגרלה, אין הגורל קובע אלא בראוי לשם.

הגמרא מתרצת תירוץ אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, הָא מַנִּי** – הברייתא שהצריכה פסוק לאסור להפריש שעיר המשתלח כשהוא מחוסר זמן, כשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּתַנְיָא** בברייתא, **מֵת אֶחָד מֵהֶן** – מהשעירים, **מֵבִיא חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא בַּהַגְרָלָה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן**. ומבואר שרבי שמעון סובר שאילו מת אחד מהם אין צריך הגרלה, ועל כן הוצרכה הברייתא ללמוד ריבוי מיוחד לאסור מחוסר זמן בשעיר המשתלח, שהרי לולא הריבוי היינו אומרים שבאופן שלא צריך הגרלה כגון שמת אחד מהם, רשאי להביא אף מחוסר זמן, שהרי אין צורך שיהיה ראוי בגורל לשם.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: **רָבִינָא אָמַר**, הריבוי לאסור מחוסר זמן בשעיר המשתלח נצרך למקרה **כְּגוֹן** שֶׁאחר שהגריל עליהם **הוּמַם** – נפל מום בשעיר המשתלח ונפסל, **וְחִילְּלוּ** את השעיר המשתלח **עַל** שעיר **אַחֵר** שיעמוד במקומו, ואז אין צריך הגרלה, כיון שהשני בא מכח הראשון שעלה בגורל, ועל כן צריך לרבות במיוחד לפסלו כשהוא מחוסר זמן.

מבררת הגמרא: **וּמְנָא תֵּימְרָא** – מנין לך לומר **דְּפָסֵיל בֵּיהּ מוּמָא** – שמום פוסל בשעיר המשתלח אף לאחר הגרלה. משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בתורה לגבי בעלי מומין (ויקרא כב כב) 'וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַה'', ודורשת הברייתא את תיבת 'אִשֶּׁה', **אֵלּוּ הַחֲלָבִים** – הקטרת האימורין שאסור בבעל מום, **אֵין לִי** מריבוי הכתוב **אֶלָּא** שאסור להקטיר את **כּוּלָּן**, אך שאסור להקטיר אפילו את **מִקְצָתָן** [–כזית] של האימורין **מַנַּן לָנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מֵהֶם'**, שמשמעותו מקצת וחלק מהם. ממשיכה הברייתא ודורשת: **'מִזֶּבַח' זוּ זְרִיקַת דָּמִים**, שאסור לזרוק דם בעלי מומין על המזבח, **'לַה'' לְרַבּוֹת שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** שאף בו מום פוסל, אפילו אם נעשה בו המום לאחר ההגרלה.

מבארת הגמרא מדוע צריך בשעיר המשתלח גם ריבוי למחוסר זמן וגם ריבוי לבעל מום: **וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב** – והוצרכה התורה לכתוב ריבוי **שבַּעַל מוּם** פסול בשעיר המשתלח, **וְכֵן אִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב מְחוּסַּר זְמַן** שאסור בשעיר המשתלח, **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** – שאילו כתבה התורה רק איסור **מְחוּסַּר זְמַן**, היינו אומרים שדווקא בזה פסול, **מִשּׁוּם דְּלָא מָטֵי זְמָנֵיהּ** – שעדיין לא הגיע הזמן שיוכשר לקרבן, **אֲבָל בַּעַל מוּם דְּמָטֵי זְמָנֵיהּ** – שבכר הגיע זמן הכשרו, **אֵימָא** – נאמר **שֶׁלֹּא** פוסל בו המום. **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא**, ואילו היתה התורה כותבת רק פסול **בַּעַל מוּם**, היינו אומרים שדווקא מום פוסל בו **מִשּׁוּם דְּמָאִים**, – שהוא מאוס ואינו ראוי להביאו כקרבן, **אֲבָל מְחוּסַּר זְמַן דְּלָא מָאִים**, מפני שאין זה פגם בגוף השעיר, **אֵימָא** – נאמר **שֶׁלֹּא** יפסל אלא יהיה כשר לשעיר המשתלח, **צְרִיכָא** – לפיכך צריכים ריבוי מיוחד גם בבעל מום וגם במחוסר זמן, ללמדנו ששעיר המשתלח דינו כשאר קדשים לדינים אלו.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף מדוע צריך פסוק לפסול מחוסר זמן בשעיר המשתלח: **רָבָא אָמַר**, ודאי שאין צריך פסוק לפסול מחוסר זמן בשעיר המשתלח, והריבוי לאסור נצרך למקרה כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ – למוכר הבהמות שמכר לציבור את השעיר, חוֹלֶה מסוכן **בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ** שמותר לחלל עבורו את יום הכיפורים, וְשָׁחַט עבורו את **אִמּוֹ** של השעיר המשתלח **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים** לאחר שנעשתה ההגרלה על השעירים, ונמצא שעתה השעיר לעזאזל מחוסר זמן למצותו להשתלח מחמת האיסור (ויקרא כב כח) 'אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד', ולולא הריבוי היינו אומרים שכיון שבשעת הגרלה לא היה מחוסר זמן, אינו נפסל.

מקשה הגמרא: **וְכִי הַאי גַּוְונָא** – ובאופן זה שמיתתו בריסוק איברים בדחיה לצוק, **מִי אֲסִיר** – האם נאסר מחמת 'אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ', הלא **'לֹא תִשְׁחָטוּ' אָמַר רַחֲמָנָא**, ומשמע שדווקא כששניהם בשחיטה אסור, **וְהָא** – דחיית השעיר לצוק **לָאו שְׁחִיטָה הִיא.**

מתרצת הגמרא: הָא אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא – הרי כבר אמרו בארץ ישראל, שדְּחִיָּיתוֹ של השעיר **לַצּוּק** כדי לקיים מצותו **זוֹ הִיא שְׁחִיטָתוֹ** – נחשבת כשחיטה, ולפיכך כששחט את אמו נאסר לדחותו בצוק.

שנינו במשנה: ואם משהגריל מת יביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחילה, ויאמר **אִם** שֶׁל שֵׁם מֵת **זֶה** שֶׁעָלָה עָלָיו הגורל לשם יתקיים תחתיו **וְכוּ'**, והשני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. הגמרא מבארת איזה שעיר ירעה עד שיסתאב ואיזה יעשה בו עבודתו: **אָמַר רַב**, השעיר הַשֵּׁנִי שֶׁהִיה **בַּזּוּג הָרִאשׁוֹן יִקְרַב** לקרבן, והשעיר הַשֵּׁנִי שֶׁבַּזּוּג הַשֵּׁנִי שהובא אחרי שמת אחד השעירים שבזוג הראשון, **יִרְעֶה** עד שיסתאב. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, השעיר הַשֵּׁנִי שֶׁבַּזּוּג **הָרִאשׁוֹן יִרְעֶה** עד שיסתאב, והשעיר הַשֵּׁנִי שֶׁבַּזּוּג הַשֵּׁנִי שהובא כדי לקחת את בן זוגו במקום זה שמת, **יִקְרַב** לקרבן, ונמצא לפי רבי יוחנן שעבודת השעירים מתקיימת בשני שעירי הזוג השני.

הגמרא מבררת את מחלוקתם: **בְּמַאי קָא מִיפְּלְגִי** – במה נחלקו רב ורבי יוחנן. **רַב סָבַר**, שבַּעֲלֵי חַיִּים שנפסלו ונדחו ממצותם **אֵינָן נִידְחִין** לגמרי, וכשיחזורו להיות ראויים מקריבים אותם, ולפיכך השעיר מהזוג הראשון אף שנדחה כשמת חבירו, לא נדחה לגמרי, וכשיעמוד אחר במקום המת חוזר להיות ראוי. **וְרַבִּי יוֹחָנָן סָבַר**, שבַּעֲלֵי חַיִּים שנדחו **נִידְחִין** לגמרי, ואינם ראויים עוד להקרבה אפילו אם יתוקן הפסול, ולפיכך השעיר מהזוג הראשון דינו שירעה עד שיסתאב, כיון שנדחה כשמת חבירו. הגמרא מבארת את טעמיהם: **מַאי טַעְמָא דְּרַב** הסובר שבעלי חיים אינן נדחין, **דְּיָלִיף** [–שלומד] **מִמְּחוּסַּר זְמַן** – בהמה שעדיין לא מלאו לה שבעה ימים לילידתה שאסורה להקרבה, ורק מהיום השמיני כשרה להקרבה, והרי **מְחוּסַּר זְמַן, לָאו אַף עַל גַּב דְּהַשְׁתָּא** – אפילו שכעת שלא מלאו לו שבעה ימים **לֵא חֲזֵי** – אינו ראוי להקרבה, מכל מקום **כִּי חֲדַר מִיחַזֵּי** – כשעברו שבעה ימים וראוי להקרבה **שַׁפִּיר דָּמֵי** – כשר לקרבן, אפילו שהיה דחוי, **הָכָא נַמִּי** – אף בבעלי חיים שנדחו, וכגון השעיר שהיה ראוי מתחילה ונדחה במיתת חבירו, **לֵא שְׁנָא** – אין דינו שונה, וכיון שחוזר להיות ראוי כשמביאים לו בן זוג אחר, כשר. מקשה הגמרא: **מִי דָּמֵי** – האם שעיר הנדחה במיתת חבירו דומה למחוסר זמן, **הָתָם** – במחוסר זמן **לֵא אִיתְחֲזֵי כְּלָל** – מעולם לא היה ראוי להקרבה, וכאילו לא הוקדש כלל עד שמלאו ימיו, אבל **הָכָא** השעיר **נְרָאֶה** היה מתחילה לקרבן, **וְנִדְחֶה** במיתת השעיר השני, ולכן יש לומר שאינו חוזר ונראה עוד.

הגמרא מביאה טעם אחר לשיטת רב: **אֶלָּא הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַב** שאין בעלי חיים נידחין, **דְּיָלִיף** [–שלומד] **מִבַּעַל מוּם עוֹבֵר** – שעתיד להתרפא, ודינו שרק בעוד המום בו פסול להקרבה, וכשיעבור המום ניתן להקריבו, והרי **בַּעַל מוּם עוֹבֵר, לָאו אַף עַל גַּב דְּלֵא חֲזֵי הַשְׁתָּא** – האם לא דינו שאפילו שכשהמום עליו הוא לא ראוי, מכל מקום **כִּי חֲדַר מִיחַזֵּי** – כשעבר מומו ושוב הוא ראוי, **שַׁפִּיר דָּמֵי** – כשר לקרבן, **הָכָא נַמִּי** – אף השעיר שהיה ראוי מתחילה ונדחה במיתת חבירו **לֵא שְׁנָא** – אין דינו שונה מבעל מום עובר, וכיון שעתה חוזר להיות ראוי כשמביאים לו בן זוג אחר, כשר.

הגמרא מבררת מנין שבעל מום עובר שעבר מומו כשר. שואלת הגמרא: **וְהָתָם** – בבעל מום עובר **מְנָא לָן** – מנין לנו שכשעבר מומו כשר לקרבן, ואינו נדחה לעולם. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (ויקרא כב כה) 'כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ', ומשמע שדווקא כש'מוּם בָּם' **הוּא דְּלֵא יֵרָצוּ, הָא** – אבל כשעָבַר מוּמָן **יֵרָצוּ**, וכשר לקרבן.

וְרַבִּי יוֹחָנָן הסובר שבעלי חיים שנדחו אינם חוזרים ונראים יאמר **שִׁמְעֵט רַחֲמָנָא** – מיעטה התורה וכתבה 'בָּהֶם', לדייק שדווקא **הֵם** – בעלי מומין **הוּא דְּכִי עָבַר מוּמָן יֵרָצוּ** לקרבן, **הָא** – אבל **כָּל** שאר בעלי חיים **הַדְּחוּיִין, הוֹאִיל וְנִדְחוּ** פעם אחת, **נִדְחוּ** לעולם. **וְרַב** שלמד מבעל מום לשאר דחויין יבאר **דַּהַהוּא** – המיעוט 'בָּהֶם' בא ללמד שדווקא כשבעלי המומים **בְּעַיְנֵיהוּ** – ניכרים בפני עצמם ואינם מעורבים באחרים **הוּא דְּלֵא מִירְצוּ** לקרבן, **הָא עַל יְדֵי תַּעֲרוּבוֹת** – אבל כשנתערבו בכשרים **מִירְצוּ** – ירצו לקרבן אפילו כשעדיין המום בהם, וכדעת רבי אליעזר להלן, כְּדְתְנַן במשנה (זבחים עז:), **אֵיבָרִים** של כמה קרבנות עולה **תְּמִימִים** שנתערבו **בְּאֵיבָרִים בַּעֲלֵי מוּמִין** – של בהמה בעלת מום, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם** כבר **קָרַב הָרֹאשׁ** שֶׁל **אֶחָד** מֵהֶן לפני שהתרגישו שהתערבו בפסולים, תולים לקולא שהראש שקרב הוא מהבעלת מום, **וַיַּקְרִיבוּ** את **כָּל הָרָאשִׁין כּוּלָּן**, וכן אם קרבו כבר **כְּרָעַיִם** שֶׁל **אֶחָד** מֵהֶן, **יַקְרִיבוּ** את **כָּל הַכְּרָעַיִם כּוּלָּן**, משום שכשנתערבו אין בהם איסור דאורייתא שספיקו לחומרא, כיון שהתורה הזהירה עליהם רק כשהם בפני עצמם, כנדרש מתיבת 'בהם', וכשקרב אחד מהם יש רק ספק דרבנן ותולים לקולא. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֲפִילּוּ** שכבר **קָרְבוּ** האיברים **כּוּלָּן חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן**, אותו אחד **יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה**, שעדיין יש לומר שמא האבר הנותר הוא מבעלת מום, ואינו ניתר בתערובת, משום שלא תולים שהאבר האסור כבר קרב.

הגמרא ממשיכה לפרש את טעמי רב ורבי יוחנן. שואלת הגמרא: **וְאִידָךְ** – רבי יוחנן שדרש מ'בָּהֶם' למעט שדווקא בעלי מום ירצו לקרבן כשעבר מומם אולם שאר בעלי חיים אינם חוזרים ונראים, מנין דורש שבעלי מומין כשרים בתערובת. משיבה הגמרא: **נַפְקָא לֵיהּ** – הוא לומד דרשה זו מ'בָּם' 'בָּהֶם', כלומר, שיכלה התורה לכתוב 'משחתם בם' וכתבה 'בהם', מלשון יתירה נלמד שבעלי מומין כשרים בתערובת. שואלת הגמרא: **וְאִידָךְ** – רב שלמד את ההיתר בתערובת מתיבת 'בהם', מה ידרוש מהיתור של האות ה'. משיבה הגמרא: רב 'בָּם' 'בָּהֶם' **לֵא דָּרִישׁ**, שכן הוא דרך התורה לכתוב.

הגמרא חוזרת לברר את דעת רב. שואלת הגמרא: **וּלְרַב, נְהִי נַמִּי** – אף אם סובר **דְּבַעֲלֵי חַיִּים אֵינָן נִדְחִין**, עדיין יש להבין מה עדיפותו של השעיר מהזוג הראשון, ומדוע לא נאמר **אִי בָּעֵי הַאי** – שאם ירצה להקריב את השעיר מהזוג הראשון, **נַקְרֵיב** – יקריב אותו, **וְאִי בָּעֵי הַאי** – ואם ירצה להקריב את השעיר מהזוג השני, **נַקְרֵיב**, שהרי שניהם ראויים כעת. משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, רַב סָבַר לְהָ כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר מִצְוָה בָּרִאשׁוֹן** דווקא. מבררת הגמרא: **הֵי** – היכן מצאנו שרַבִּי יוֹסֵי סובר שמצוה בראשון, **אִי נַיְמָא** – אם נאמר שהכוונה לרַבִּי יוֹסֵי דְּשנינו לגבי **קוּפּוֹת** מחצית השקל, דִּתְנַן במשנה (שקלים פ"ג מ"ב), **שָׁלֹשׁ קוּפּוֹת** שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ **סְאִין** היו במקדש, **שֶׁבָּהֶן תּוֹרְמִין הַכֹּהֲנִים אֶת הַלִּשְׁכָּה** – ממלאים אותם מהשקלים שנאספו בלשכה בקופות הגדולות, שלש פעמים בשנה, בפסח בעצרת ובסוכות, **וְכָתוּב עֲלֵיהֶן אֶלֶף בֵּית גִּימֶל**, על כל אחת אות אחת. **וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, לָמָּה כָּתוּב עֲלֵיהֶן אֶלֶף בֵּית גִּימֶל**, כדי **לֵידַע אֵיזֶה מֵהֶן נִתְרַמָּה רִאשׁוֹן, וּלְהָבִיא הֵימֶנָּה** קרבנות צבור **רִאשׁוֹן** לפני הקופות האחרות, משום שֶׁ**מִּצְוָה בָּרִאשׁוֹן**. הרי שלרבי יוסי יש לקיים את המצוה בראשון, וכדבריו סבר רב שאמר שמקריבים דווקא את השעיר הראשון. דוחה הגמרא: **דִּילְמָא שַׁאנִי הָתָם** – שמא שונה הדין בקופות שמצוה בראשון, משום **דִּבְעֵידְנָא דְּאִתְחֲזֵי כַּמַּיְיתָא** – שבזמן שנתמלאה הראשונה והיתה ראויה להביא ממנה קרבנות, עדיין **לֵא אִתְחֲזֵי בַּתְרַיְיתָא** – לא היתה השניה ראויה, שהרי עוד לא נתמלאה, ולפיכך יש להביא

המשך בעמוד מד

רש"י

רבא אמר — מחוסר זמן דאיצטריך קרא לשעיר המשתלח, כגון שהיה לו למי שמוכרן לציבור חולה בתוך ביתו, שמותר לחלל עליו יום הכפורים, ושחט את אמו של שעיר, שנעשה מחוסר זמן משום אותו ואת בנו לאחר שהגריל עליו. **מי אסיר** — להוליכו לצוק משום אותו ואת בנו. **אין נדחין** — אם אירעה להם שעת פסול עדיין יכולין להתקן כשיזדווג לו אחר, ולא אמרינן הואיל ונדחה ידחה אלא בשחוטין כגון מת המשתלח ישפך הדם. **הא** על ידי **תערובת ירצו** — כרבי אליעזר. **איברים** — של עולה תמימה, שנתערבו בהן איברי בעלת מום אחת. **אם** קרב **הראש של אחד מהן** — קודם שהרגישו בדבר. **יקריבו כל הראשין כולן** — ותולין האיסור באותו שקרב כבר. ותלינן לקולא, דהואיל ונתערבו — אין כאן ספק איסור דאורייתא למיזל לחומרא, דלא הזהירה תורה עליהן אלא כשהן בעצמן, שנאמר בהם: "כי משחתם בהם מום בם", כי איתנהו בעינייהו. **מכם** בהם — מדמצי למיכתב "בם" וכתב "בהם". **בעידנא דאיתחזאי קמייתא לא איתחזאי בתרייתא** — אבל האי לא איתחזי קמא עד דאיתחזי בתרא, שאף על פי שהגריל עליו — אינו ראוי לישחט עד לאחר מתן דם הפר, ובתוך כך מת חבירו, והביאו שנים והגרילו עליהן, וכשהגיע זמן שחיטת השעיר — כבר זה האחרון עומד. **אלא רבי יוסי דפסח** — דהא הבא לא איתחזאי קמא עד דאתחזאי בתרא, שהרי אין זמן שחיטת פסח אלא לאחר חצות, וקודם לכן אבד ראשון והופרש שני ונמצא ראשון, והרי שניהן עומדים כשהגיע זמן שחיטה, ואפילו הכי קאמר רבי יוסי מצוה בראשון.

יתקיים

תוספות

ולא נהירא ליה, דהא בעיא היא בפרק "כל הקרבנות" (מנחות פז,א) אי לקי משום בעל מום על יין הפסול לנסכים, ועלתה בתיקו. מידהו, יש לומר: מנסך מים יוכיח, דחייב בחוץ אף על גב דלא אשכחן שילקה עליהם משום בעל מום. ולי הוקשה: היכי קאמר דאתיא מביניידהו משחיטת חוץ ומהעלאה וממנסך ניפרוך שחייבין בעבודה זרה! ויש לומר: דלאו דוקא נקט לגלויי אקבלה דלא תיתי, דלקבלה לא איצטריך. אלא לגלויי אקמיצה דלא תיתי, דבקמיצה ליכא למיפרך כדפרכינן, דהא חייבין עליה בעבודה זרה כמו שחייבין על השחיטה, דקמיצה דמנחה במקום שחיטה דזבח לכל מילי. ואם תאמר: בקמיצה נמי איכא למיפרך: מה להנך — שכן חייבין על החמץ, תאמר בקמיצה כדמשמע בפרק "תמיד נשחט" (פסחים סג,ב) יש לומר מנסך יוכיח דפטור על החמץ וחייב בחוץ. ואם תאמר: כיון דסוף סוף לא אתיא מביניידהו, אלא אם כן נימא מנסך יוכיח, מאי אצטריך למימר תיתי מביניידהו? הא ממנסך לחודיה אתו, דליכא למיפרך מידי! יש לומר: איכא למיפרך: מה למנסך — שכן קבע לו ראשו של מזבח, תאמר בקמיצה ותאמר בזריקה שעומד על הרצפה וזורק דמים למטה מחוט הסיקרא. **דחייתו** לצוק זו היא שחיטתו — הקשה הרב רבי משה מפונטייזא זצ"ל: דבפרק "אותו ואת בנו" (חולין פא,ב) תנן: השוחט עגלה ערופה ושור הנסקל וכו' — חייב, ורבי שמעון פוטר. פירוש: דהוה ליה שחיטה שאינה ראוייה. ופריך בגמרא [שם פב,א]: והתנן נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה — תצא ותרעה בעדר, אלמא לא מיתסרא מחיים, ואמאי פוטר רבי שמעון? ומשום הכי קאמר עלה: עגלה ערופה אינה משנה. ואמאי לא קאמר דשוחט דמתניתין — היינו ערוף, ורבי שמעון פוטר משום דלא חזיא לאכילה. וחייב לרבנן — דעריפתה זו היא שחיטתה, כדאמרינן הכא — דחייתו לצוק זו היא שחיטתו. ובפרק "חטאת העוף" בזבחים (ע,ב) אמרינן דעריפה מטהרת מידי נבילה! ותירץ רבינו תם: דלא הוה ליה למיתני השוחט אלא הערוף. ודוחק הוא: דדילמא תנא שוחט — משום פרת חטאת ושור הנסקל דמיתנו בהדה, כדאשכחן ריש פרק "השוחט" (חולין כט,א) דקאמר: סיפא בקדשים, ודקאמר שחיטתן כשרה — מליקתן כשירה מיבעי ליה! איידי דסליק מבהמה תנא שחיטתן כשירה וכן הא דקתני התם השוחט חיה ועוף ולא יצא מהם דם וכו'. וקאמרינן בגמרא: אי סלקא דעתך בקדשים חיה בקדשים מי איכא? אבל לא פריך אי בקדשים שחיטה בעוף מי איכא, אלא משום בהמה וחיה נקט השוחט. **התם** לא איתחזאי כלל הכא נראה ונדחה הוא — ואפילו לרבי יוחנן, דסבירא ליה בפרק קמא דקידושין

1 רָבָא אָמַר: כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁחַט
2 אִמּוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכִי הַאי גַּוְונָא מִי אֲסִיר? "לֹא
3 תִשְׁחֲטוּ" אֲמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לָאו שְׁחִיטָה הִיא! הָא
4 אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא: דְּחִיָּתוֹ לַצּוּק זוֹ הִיא שְׁחִיטָתוֹ. "אִם
5 שֶׁל שֵׁם מֵת זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו" וכו'. אָמַר רַב: שְׁנֵי
6 שֶׁבְּזוּג רִאשׁוֹן - יִקְרַב, שֵׁנִי שֶׁבְּזוּג שֵׁנִי - יִרְעֶה. רַבִּי
7 יוֹחָנָן אָמַר: שְׁנֵי שֶׁבְּזוּג רִאשׁוֹן - יִרְעֶה, שְׁנֵי שֶׁבְּזוּג
8 שֵׁנִי יִקְרַב. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? רַב סָבַר: בַּעֲלֵי חַיִּים
9 אֵינָן נִידְחִין, וְרַבִּי יוֹחָנָן סָבַר: בַּעֲלֵי חַיִּים נִידְחִין. מַאי
10 טַעְמָא דְּרַב - דְּיָלִיף מִמְּחוּסַּר זְמַן, מְחוּסַּר זְמַן, לָאו
11 אַף עַל גַּב דְּהִשְׁתָּא לָא חָזֵי, כִּי הָדַר מִיחַזֵּי - שַׁפִּיר
12 דָּמֵי, הָכָא נַמִּי, לָא שְׁנָא. מִי דָּמֵי? הָתָם - לָא אִיתְחֲזֵי
13 כְּלָל, הָכָא - גְּרֵאָה וְנִדְחֵה. אֶלָּא, הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַב:
14 דְּיָלִיף מִבַּעַל מוּם עוֹבֵר: בַּעַל מוּם עוֹבֵר, לָאו אַף
15 עַל גַּב דְּלָא חָזֵי הָשְׁתָּא, כִּי הָדַר מִיחַזֵּי - שַׁפִּיר
16 דָּמֵי, הָכָא נַמִּי - לָא שְׁנָא. וְהָתָם מְנָא לָן - דִּכְתִיב
17 "כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם" - מוּם בָּם הוּא דְּלֹא
18 יֵרָצוּ, הָא עָבַר מוּמָן יֵרָצוּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן: מִיעֵט רַחֲמָנָא
19 "בָּהֶם" - הֵם הוּא דְּכִי עָבַר מוּמָן יֵרָצוּ, הָא כָּל
20 דְּחוּיִין, הוֹאִיל וְנִדְחוּ - נִדְחוּ. וְרַב: הַהוּא "בָּהֶם"
21 - בְּעִינֵייהוּ הוּא דְּלָא מִירְצוּ, הָא עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבוֹת - מִירְצוּ. כִּדְתְנַן: אֵיבָרִים תְּמִימִים
22 בְּאֵיבָרִים בַּעֲלֵי מוּמִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם קָרַב הָרֹאשׁ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - יַקְרִיבוּ כָּל
23 הָרָאשִׁין כּוּלָּן, כְּרָעָיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - יַקְרִיבוּ כָּל הַכְּרָעַיִם כּוּלָּן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֲפִילּוּ
24 קָרְבוּ כּוּלָּן חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן - יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה, וְאִידָךְ: נָפְקָא לֵיהּ מִ"בָּם" "בָּהֶם".
25 וְאִידָךְ: "בָּם" "בָּהֶם" לָא דָּרֵישׁ. וּלְרַב, נְהִי נַמִּי דְּבַעֲלֵי חַיִּים אֵינָן נִדְחִין, אִי בָּעֵי הַאי נַקְרִיב
26 אִי בָּעֵי הַאי נַקְרִיב! אָמַר רָבָא: רַב סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר: מִצְוָה בָּרִאשׁוֹן. הֵי רַבִּי
27 יוֹסֵי? אִי נֵימָא רַבִּי יוֹסֵי דְּקוּפּוֹת, דִּתְנַן: שָׁלֹשׁ קוּפּוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ סְאִין, שֶׁבָּהֶן תּוֹרְמִין
28 אֶת הַלִּשְׁכָּה, וְכָתוּב עֲלֵיהֶן אלף, בית, גימל. וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: לָמָּה כָּתוּב עֲלֵיהֶן
29 אלף בית גימל - לֵידַע אֵיזֶה מֵהֶן נִתְרַמָּה רִאשׁוֹן, לְהָבִיא הֵימֶנָּה רִאשׁוֹן שֶׁמִּצְוָה בָּרִאשׁוֹן, -
30 דְּיִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דִּבְעִידָנָא דְּאִתַּחְזִי קַמַּיְתָא לָא אִתַּחְזִי בַּתְרַיְיתָא. אֶלָּא רַבִּי יוֹסֵי דְּפֶסַח,
31 (דִּתְנַן) [דְּתַנְיָא] הַמַּפְרִישׁ פִּסְחוֹ וְאָבַד, וְהִפְרִישׁ אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הָרִאשׁוֹן וְהַרֵי
32 שְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין - אֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה יִקְרַב, דִּבְרֵי חֲכָמִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִצְוָה בָּרִאשׁוֹן,

ואם

(ז,ב) ובפרק קמא דזבחים (יב,א): דיחוי מעיקרו הוי דיחוי, ואפילו בבעלי חיים, גבי בהמה של שני שותפין הקדיש חציה וחזור ולקחה והקדיש חציה קדושה ואינה קריבה. ולא דמי למחוסר זמן, דהתם משעה שהקדישה היתה דחויה. ואף על גב דגבי מחוסר זמן נמי אמרינן לילה לקדושה יום להרצאה — אלמא: אף על גבי דבעידנא דאקדשיה לא חזיא להקרבה, אפילו הכי כי חזי למחר — מקריב ליה, ולא אמר דיחוי מעיקרו הוא. וכן כל קרבן שהקדישו ביום ועבר עליה לילה אחת שלא הקריבו — תו לא לקרביה, דהוה ליה נראה ונדחה. ואין לתרץ: לילה לאו מחוסר זמן, ולא חשיב נדחה. דהא הכא חשיב נדחה, אף על גב דהדר חזי ביומיה! ויש לומר: כיון שאינו מחוסר מעשה בגופו — לא חשיב נדחה, ועוד: דלילה לא חזיא להקרבת שום קרבנות. אבל הכא, שצריך להביא שנים אחרים ולהגריל עליהם, דהוי כמחוסר מעשה. ועוד: דהוא זמן הקרבה, ואפילו הכי לא מצי לאקרוביה — הלכך חשיב דיחוי. **הא** על ידי תערובת מרצו כדתנן כו' — וסבירא ליה כרבי אליעזר. אי נמי, אפילו כרבנן אף על גב דפליגי עליה רבנן התם בברייתא — רבנן דמתניתין שרו מדאורייתא, כדמשמע לישנא דמתניתין דלא אסרו אלא אבר הנשאר. אבל אותם שקרבו ועלו למערכה — לא ירדו, ומדרבנן הוא דאסרי לכתחילה, כדמשמע לישנא דמתניתין: אפילו קרבו כולם חוץ מאחד מהם יצא לבית השריפה. **ואידך** נפקא ליה מבם בהם — והשתא איכא שלשה דרשות: הא עבר מומם ירצו, ואידך הא כל דחויין הואיל ונדחו ידחו, ואידך הא על ידי תערובת מירצו. והא דלא מייתי התם בפרק "התערובת" (זבחים עז,ב) דרשא דרבי (יוחנן) — משום דלא בעי לאתויי אלא הנך שתי דרשות דאפילו רב מודה בהו. והא דמשמע התם דדרשא דרבי יוחנן מהוה אמינא דבהם — אין לחוש בזה, דלא נחת גמרא לדקדק בזה.

ואם

יומא. פרק שישי – שני שעירי דף סד עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

ואם היה שני מובחר ממנו יביאנו — ובמתניתין נמי נימא הכי. אי נמי: שמא לא שייך הא מילתא אלא בגבולין או בנעשים בעזרה, אבל בשעיר המשתלח ובשעיר הפנימי הנשרף חוץ לשלש מחנות — אפילו אם היה שני מובחר ממנו, מצוה בראשון.

יעמד חי ולא שחבירו מת — לעיל, כי קאמר דטעמא דרבי יוחנן משום דכתיב "בהם" — לא הוה מצי למימר דטעמא משום דכתיב "יעמד חי" ולא שכבר עמד, ואף על גב דלא ידע לברייתא — מכל מקום טעמא דידיה מהאי קרא. ובשאר קרבנות מודה לדרב. דילפינן ממום עובר. דהא אפילו בשאר קרבנות פליג עליה דרב דסבירא ליה בעלי חיים נדחין, ואפילו דיחוי מעיקרו הוי דיחוי, כההיא דבהמה של שני שותפין. וצריך לומר דתניא כוותיה דרבי יוחנן ולא מטעמיה דטעמא דרבי יוחנן מ"בהם" כדלעיל דסבירא ליה בעלי חיים נדחין. והאי תנא סבר אין דיחוי אלא בשחוטין, דיליף מבעל מום עובר כרב, בשאר קרבנות, לבד מהכא דגלי קרא "יעמד חי".

ברייתא כוותיה דרבי יוחנן — תימה לי: הא איכא נמי מתניתין דדייקא כרבי יוחנן ועדיפא מיניה, דאפילו דיחוי מעיקרו הוי דיחוי, בפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צז,ב) תנן: המפריש נקבה לפסחו — תרעה עד שתסתאב, ותימכר, ויביא בדמיה שלמים. ואמרינן עלה בגמרא: שמע מינה תלת: שמע מינה בעלי חיים נדחין, ושמע מינה דיחוי מעיקרו הוי דיחוי וכו'. ויש לומר: דלא דמי, דהתם הוי דחייה גמורה, דלעולם נקבה לא חזיא לקרבן שהופרשה לשמו דהיינו פסח. ובהא נמי מיתרצא מה שמקשים גבי בהמה של שני שותפין, ומאי קא משמע לן רבי יוחנן מתניתין היא דהיא דהמפריש נקבה לפסחו. ואף על גב דאיכא למימר דתמורה כיוצא בה אתא לאשמועינן, דלא שמעינן ממתניתין — מכל מקום התלמוד דדייק ממילתיה דרבי יוחנן שמע מינה תלת, לידוק ממתניתין! ומאי איצטריך למידק ממילתיה דרבי יוחנן? אלא יש לומר: אי ממתניתין — הוה אמינא שאני התם דלא חזיא לעולם לפסח שהופרשה לשמו, ולהכי הויא דחויה לעולם, אפילו למותר פסח דחוי שלמים לא תיקרב היא גופה אלא דמיה.

האמר רבא דיקא מתניתין כוותיה דרב — תימה לי: מאי קאמר דיקא כוותיה דרב? אדרבה: תיקשי מינה לרבי יוחנן, דלא מיתוקמא כלל אליביה. ובמאי טעה מעיקרא דקאמר בשלמא לרבי יוחנן — הא לא מיתוקם כלל "ועוד אמר רבי יהודה" אליביה. ועוד: דלאיכא דאמרי דבסמוך מסיק לרבי יוחנן בקשיא וללישנא קמא לא מסיק קשיא! ונראה לי: דמעיקרא דקאמר בשלמא לרבי יוחנן — לא אסיק אדעתיה דתיקשי ליה "ועוד אמר רבי יהודה", דאיכא לפרושי דבתרתי פליגי, מעיקרא פליג דקאמר תנא קמא ירעה אמר איהו ימות, והדר קאמר ועוד אמר רבי יהודה כו', דשמעיה לתנא קמא דקאמר אם של עזאזל מת וכו' והשני ירעה — אלמא דאיירי שמת של עזאזל קודם שנשחט של שם. ואיכא למימר דאיירי כגון שמת קודם וידוי. וטעמא דמת קודם וידוי, הא מת לאחר וידוי — אין צריך להביא שנים אחרים ולהגריל, דסבירא ליה בהא כרבי שמעון, דאמר לעיל פרק "טרף בקלפי" (מ,ב) עד מתי זקוק להיות חי — עד כפרת דברים, ואהא אתא רבי יהודה נמי לפליגו, אם מת המשתלח ישפך הדם ומביא שנים אחרים, ואתא לאשמועינן דבכפרת דמים תלוי הדבר. ורבי יהודה לטעמיה, דאמר לעיל: עד מתי זקוק להיות חי — עד שעת מתן דמו של חבירו, ואין הדבר תלוי בוידוי כלל, דאפילו אם הקדים וידוי שעיר המשתלח למתן דם שעיר הפנימי, ומת המשתלח — ישפך הדם. והשתא ניחא הא דקתני ועוד. ומכל מקום הדר קאמר דיקא מתניתין כוותיה דרב, דלא ניחא ליה לפרושי ועוד כדפרישית, משום דלישנא דמתניתין לא משמע ליה הכי, דאתא לאשמועינן הא. ומשום דאיכא למימר הכי ואיכא למימר כדמעיקרא, בדקא סלקא דעתך דמקשה — לא מסיק קשיא. אבל לאיכא דאמרי, דלא קאמר מעיקרא בשלמא לרבי יוחנן, אלא פריך מיד לרבי יוחנן דלא משמע ליה כלל לפרושי ה"ועוד" כדפרישית ללישנא קמא לדברי המקשה, דקאמר בשלמא לרבי יוחנן — להכי מסיק קשיא.

הכל מודים

רש"י

יתקיים תחתיו — אינו נותן תמורה אלא לזה שמת, אבל לחי — אינו נותן תמורה, להפסל הוא ולבא זה תחתיו. **כדקאי קאי** — בקדושתיה ולא אמרינן יודחה. **שני איני יודע וכו'** — אמתניתין קאי, שני ששינוהו עליו ירעה איני יודע וכו'. הכי גרסינן: ולא שחבירו מת — ולא זה שמת חבירו. **יעמד חי ולא שכבר עמד** — ונדחה על ידי מיתת חבירו ועכשיו הוא בא לחזור ולעמוד. יעמד חי — עמידה אחת ולא שתי עמידות. **ימות המשתלח** — אלמא: בעלי חיים נדחין. **כי קאמר אליבא דרבנן** — מדקאמר ר' יהודה "ועוד" לאשמועינן דבעלי חיים נדחין — מכלל דשמעינהו לרבנן דאמרי שני שבזוג ראשון קרב דבעלי חיים אין נדחין. ושני שבזוג שני ירעה, שאין חטאת צבור מתה. ואתא לאיפלוגי עליהו בתרתי; דקא אמריתו אין חטאת צבור מתה — אני אומר תמות. ועוד, לא בזה שאמרתם עליו ירעה — אני אומר ימות, אלא הוא יקרב, ושני שבזוג ראשון ימות. **בשלמא לרב בהא פליגי רבי יהודה ורבנן** — בהאי "ועוד" דסיפא. **אלא לרבי יוחנן** — דאמר רבנן נמי בשני שבזוג ראשון אמרו ירעה, במאי פליג ר' יהודה עלייהו בהך סיפא, דקתני ועוד. **בשלמא לר' יוחנן** — דאמר ירעה דמתניתין אשני שבזוג ראשון קאמר, משכחת לה דאילו דיחיד כי האי גוונא תמות, משום חטאת שכפרו בעליה. **כדרבי אבא** — דאמר במסכת תמורה (כג,א) גבי פלוגתא דרבי ורבנן, שנחלקו במפריש חטאתו ונאבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות. דקאמר רבי: מתכפר באחת מהן, והשניה תמות. וחכמים אומרים: אין חטאת שכפרו בעליה מתה, אלא שנמצאת לאחר שכפרו הבעלים, אבל נמצא קודם כפרה ולאחר הפרשה — רועה. ואמר ר' אבא עליה: הכל מודים שאם נתכפר בשאינה אבודה, דהיינו שניה שהופרש אחרון — אבודה מתה. שכך נאמרה הלכה למשה מסיני: חטאת שאבדה ונתכפרו בעליה באחרת — הראשונה מתה. לא נחלקו אלא שנתכפר בראשונה והשניה עומדת. ובהא פליגי; רבי סבר: מפריש לצורך תשלומי אבוד — כאבוד דמי, ורבנן סברי: לאו כאבוד דמי. וגבי מתניתין דהכא, בשלמא לר' יוחנן דאמר שני שבזוג ראשון קתני מתניתין ירעה — היינו דיחיד טעמא משום דאין חטאת צבור מתה, הא דיחיד — תמות, דהוה ליה נתכפר בשאינה אבודה. והדדויה קיימת, והכל מודים שמתה.

אלא

וְאִם הָיָה הַשֵּׁנִי מוּבְחָר מִמֶּנּוּ - יְבִיאֶנּוּ, אָמַר רָבָא: דַּיְקָא מַתְנִיתִין כְּוָותֵיהּ דְּרַב, וּבְרַיְיתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. מַתְנִיתִין כְּוָותֵיהּ דְּרַב - דְּקָתָנֵי: אִם שֶׁל שֵׁם מֵת זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַשֵּׁם יִתְקַיֵּים תַּחְתָּיו, וְאִידָךְ כִּדְקָאֵי קָאֵי. בְּרַיְיתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן - דְּקָתָנֵי: שֵׁנִי, אֵינִי יוֹדֵעַ אִם שֵׁנִי שֶׁבְּזוּג רִאשׁוֹן אִם שֵׁנִי שֶׁבְּזוּג שֵׁנִי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "יַעֲמֹד חַי" - וְלֹא שֶׁחֲבֵירוֹ מֵת. מַאי מַשְׁמַע? יַעֲמֹד חַי, וְלֹא שֶׁכְּבָר עָמַד. תְּנַן: וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נִשְׁפַּךְ הַדָּם - יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, מֵת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ - יִשָּׁפֵךְ הַדָּם. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין - מִשּׁוּם הָכִי יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, אֶלָּא לְרַב דְּאָמַר בַּעֲלֵי חַיִּים אֵינָן נִדְחִין - אַמַּאי יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ? אָמַר לְךָ רַב: אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה לָא קָא אָמִינָא,כִּי אָמִינָא - אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן. בִּשְׁלָמָא לְרַב - בְּהָא פְּלִיגִי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנַן, אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן בְּמַאי פְּלִיגִי? אָמַר רָבָא: הָא אָמְרִינַן דַּיְקָא מַתְנִיתִין כְּוָותֵיהּ דְּרַב. תְּנַן: שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה. הָא דְּיָחִיד כִּי הַאי גַּוְונָא - מֵתָה. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן - כִּדְרַבִּי אַבָּא אָמַר רַב, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב:

הכל

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו - מענה על מכתבי - ומראותי התענינותו הנני מסג"פ הקונטרס לי"ב וי"ג תמוז שי"ל זה עתה עם מכ' הכללי השייך אליו.

ובמ"ש במכתבו, שהוא מהאפרוחים שנדדו מקינם כו' הנה יש להעיר (ע"ד הצחות?) מהכלל בתורה אין בע"ח נדחים (יומא סד, א. ועיין לקח טוב למהר"י ענגל כלל ו') ושאין דיחוי אצל מצות (חולין פז, א. ויעויין אחרונים בשו"ע או"ח סתרמ"ו ויו"ד סכ"ח) ובפרט בענינים רוחניים שאין לך דבר העומד בפני הרצון.

המשך בעמוד הבא

וְאִם הָיָה השה **הַשֵּׁנִי מוּבְחָר מִמֶּנּוּ** – מן הראשון, **יְבִיאֶנּוּ**, שעדיף להביא לקרבן את המובחר מלקיים מצוה בראשון. ומבואר שרבי יוסי סובר שלכתחילה מצוה בראשון, וכדבריו סבר רב, ולכן אמר שיקרב הראשון.

הגמרא ממשיכה לדון במחלוקת רב ורבי יוחנן, ומביאה ראיה לכל אחת מהשיטות: **אָמַר רָבָא, דְּיָקָא מַתְנִיתִין כְּוָותֵיהּ דְּרַב** – משנתינו מדוייקת כרב שפירש כוונת חכמים שהשעיר השני מהזוג הראשון יקרב, והשני מהזוג השני ירעה, **וְאִילּוּ הַבָּרַיְיתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – מדוייקת כרבי יוחנן שפירש כוונת חכמים שהשני מהזוג השני יקרב, והשני מהזוג הראשון ירעה. מבארת הגמרא: **מַתְנִיתִין** מדוייקת **כְּוָותֵיהּ דְּרַב, דְּקָתָנֵי** במשנה, שאם מת אחד מהשעירים מביא שנים אחרים ומגריל עליהם, **וְאִם** השעיר **שֶׁל שֵׁם מֵת**, יאמר הכהן, **זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַשֵּׁם יִתְקַיְּים תַּחְתָּיו** – במקום המת. מדייקת הגמרא, שדווקא במקום המת צריך להעמיד שעיר אחר, **וְאִידָּךְ** – אבל בן זוגו של המת שנשאר חי, **כִּדְקָאֵי קָאֵי** – כמו שעמד בתחילה בקדושתו כך נשאר גם לאחר מיתת השעיר, ואינו נדחה לגמרי במיתת חבירו שיהיה צריך להעמיד אחר תחתיו, וכדברי רב שהשני שבזוג הראשון יקרב, והשני שבזוג השני ירעה עד שיסתאב. **וְהַבָּרַיְיתָא** מדוייקת **כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן**, **שְׁנֵי** האמור במשנה שירעה, **אֵינִי יוֹדֵעַ אִם** כוונתו של התנא **לִשְׁנֵי שֶׁבְּזוּג רִאשׁוֹן** דהיינו בן זוגו של המת, **אִם** – או שהכוונה **לִשְׁנֵי שֶׁבְּזוּג שֵׁנִי, כְּשֶׁהוּא** [–הפסוק] **אוֹמֵר** שהשעיר המשתלח לעזאזל "**יַעֲמֹד חַי לִפְנֵי ה'**" (ויקרא טז ז), ממעטים, **וְלֹא** השעיר מזוג ראשון **שֶׁחֲבֵירוֹ מֵת**, וממילא יודע אני כדברי רבי יוחנן שהשני שבזוג השני יקרב והשני שבזוג הראשון ירעה עד שיסתאב.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא. מקשה הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע** – כיצד משמע מפסוק זה ששעיר שחבירו מת אינו בכלל "יַעֲמֹד חַי", הרי בפשטות הפסוק מדבר על השעיר עצמו ש"יעמד חי" ולא מת. מתרצת הגמרא: הפסוק "יַעֲמֹד חַי" משמעותו עמידה אחת ולא שתי עמידות, והיינו שרק עכשיו בשעת הגרלה זו יעמוד חי, **וְלֹא שֶׁכְּבָר עָמַד** בהגרלה אחרת ונדחה במיתת חבירו ובא שוב לעמוד חי להקרבה, ומבואר בברייתא כדברי רבי יוחנן, ששני מזוג ראשון דחוי הוא, ויקרב שני מזוג שני.

הגמרא מבארת כיצד יבארו רב ורבי יוחנן את מחלוקת רבנן ורבי יהודה במשנה: תְּנַן במשנה, אחר שהביא התנא את מחלוקתם של רבנן ורבי יהודה, **וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, נִשְׁפַּךְ הַדָּם** של שעיר הפנימי לפני שהיזו ממנו כמצותו, **יָמוּת** בן זוגו **הַמִּשְׁתַּלֵּחַ**, משום שנדחה ואינו ראוי עוד, וצריך להביא שנים אחרים ולערוך עליהם גורל חדש, וכן אם **מֵת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** כשעדיין דם השעיר הפנימי בכוס ולא נזרק, **יִשְׁפֵּךְ הַדָּם**, משום שאינו ראוי עוד לעבודתו. מקשה הגמרא: **בְּשֶׁלָּמָא** – יהיה מובן לְשיטת **רַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר כַּעֲלֵי חַיִּים** נִדְחִין אפילו כשחוזרים להיות ראויים, **שִׁמְּשׁוּם הָכִי יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ**, כיון שנדחה כשנשפך דמו של השעיר הפנימי, ואינו יכול עוד להיות ראוי, **אֶלָּא** לְשיטת **רַב דְּאָמַר כַּעֲלֵי חַיִּים אֵינָן נִדְחִין**, ולשיטתו לא נדחה לגמרי שעיר המשתלח כשנשפך דם הפנימי, אם כן **אַמַּאי** [–מדוע] **יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ**, הרי יוכל לחזור לעמוד לקרבן עם שעיר אחר מהזוג השני. מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רַב**, ודאי נחלקו רבנן ורבי יהודה אף בדין בעלי חיים נדחין, ומוכח כן מלשונו של רבי יהודה שנקט 'ועוד', דהיינו שרבי יהודה חולק על רבנן בדבר נוסף וסובר שבעלי חיים נדחין, ומוכח שרבנן סוברים שבעלי חיים אינן נדחין, ובא רבי יהודה לומר שאף בזה חלוק אני עליכם, ואני סובר שבעלי חיים נידחין, ולפיכך השני מהזוג הראשון שהוא דחוי דינו שימות, והשני מהזוג השני יקרב, ואכן יאמר רב, **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא קָא אָמְרִינָא** – שלא אמרתי את דברי לפי רבי יהודה, אלא **כִּי אָמְרִינָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן** – אמרתי לפי רבנן הסוברים שבעלי חיים אינן נדחין.

ממשיכה הגמרא להקשות מהמשנה: **בְּשֶׁלָּמָא** – יהיה מובן **לְרַב, דְּבָהָא** – שבנידון זה, איזה שני יקרב למזבח, אם מזוג ראשון או מזוג שני **פְּלִיגֵי** [–נחלקו] **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנַן** בסיפא של המשנה, ומובן מדוע רבי יהודה נקט בסיפא לשון 'ועוד', כיון שבא להוסיף לחלוק על רבנן בדין נוסף, **אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן** הסובר שאף לרבנן בעלי חיים נדחין, וכוונתם במשנה שהשני מהזוג הראשון ירעה, אם כן קשה, **כְּמַאי פְּלִיגֵי** – במה נחלקו רבי יהודה ורבנן בסיפא בנוסף על מה שנחלקו ברישא. **אָמַר רָבָא, הָא אַמְּרִינָן** – הרי כבר אמרנו לעיל **דַּיְיקָא מַתְנִיתִין כְּוָותֵיהּ דְּרַב** – שהמשנה מדוייקת כמו רב, וגם מכאן יש לדייק מהמשנה כדברי רב.

הגמרא מוסיפה להקשות ממשנתינו על רב: תְּנַן במשנה, שלדעת חכמים השעיר הנותר ירעה עד שיסתאב, ואינו הולך למיתה כשאר חטאת שכיפרו בעליה באחרת, משום **שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה**, ומדויק מכך, שדווקא בחטאת צבור הדין כן, **הָא דְּיָחִיד** – אבל בחטאת שהפריש אדם לחטאתו, **בְּכִי הַאי גַּוְונָא** – באופן כזה שכפרו בעליה באחרת, הדין הוא שֶׁמֵּתָה הנותרת ולא צריך שתרעה עד שתסתאב. ומקשה הגמרא, **בְּשֶׁלָּמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן** שפירש כוונת חכמים ששעיר שני מזוג ראשון ירעה, מובן לשון המשנה 'שאין חטאת צבור מתה', שאילו היתה חטאת של יחיד, דינה היה למיתה, שהרי היא נחשבת כחטאת אבודה, כיון שרבי יוחנן סובר **כְּדְרַבִּי אַבָּא אָמַר רַב,** לגבי מחלוקתם של רבי ורבנן (תמורה כב:) במפריש בהמה לחטאת ואבדה הבהמה, והפריש בהמה אחרת תחתיה לחטאת, ולאחר מכן נמצאה הראשונה, וכעת שתיהן עומדות בפנינו והקריב את אחת מהן. נחלקו רבי ורבנן מה דינה של הבהמה הנותרת, רבי סבר שהבהמה הנותרת תמות, כיון שהיא בכלל חטאת שכפרו בעליה באחרת ודינה למיתה כשאר חטאות המתות. אבל חכמים סוברים שאין דינה למיתה אלא תרעה עד שתסתאב, משום שהכלל שחטאת שכפרו בעליה באחרת למיתה אינו אלא באופן שנמצאה האבודה אחרי שנתכפרו הבעלים בחברתה, אך אם נמצאה לפני כפרת הבעלים, אף שהבעלים הפריש כבר אחרת במקומה, אין דינה למיתה אלא תרעה עד שתסתאב. ועל זה מצינו **דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב,**

המשך מעמוד הקודם

ומה שהעיר דהחיוב להטמאות למת מצוה מכריח דמצות קבורה מה"ת היא, יעויין רמב"ן בסהמ"צ שרש א', אבל ברש"י ברכות (יט, ב) הוא משום כבוד הבריות וזה מדמה בסוגיא שם לפושט בגד בשוק דאין שם מצוה ורק כבוד הבריות **לחוד** - ועכ"פ יש **ראשונים** דס"ל דאין מצות קבורה מה"ת, והם רס"ג בסהמ"צ שלו פרשיות סל"ד (שאינה אלא בנתלין ע"פ ב"ד) רדב"ז ח"א סש"א (דבסתם מתים יש רק ל"ת דלא תלין ולא מ"ע דקבורה) ולבה"ג היא רק חלק ממ"ע כללית דוהלכת בדרכיו (רמב"ן שם) ולירא‍ים ס"נ ג"כ עד"ז, וברמב"ם הל' אבל רפי"ד שהיא מ"ע מדבריהם ובכלל ואהבת לרעך כמוך (וכבר העירו שזהו סותר למש"כ שם רפי"ב ובסהמ"צ מ"ע רל"א) ועיין שו"ע רבינו סתצ"ה קו"א סק"ג ור"ס תקכ"ז דס"ל שהוא מ"ע מה"ת ועייג"כ שו"ת שאג"א החדשות ס"ו וסי"ב בפי' פערלא לסהמ"צ לרס"ג מ"ע י"ט שהאריך בכ"ז, שד"ח כללים מע' ק' ל"ט, ואכמ"ל.

בברכה לעסוק בד"ת במנוחה והרחבה בגו"ר.

הַכֹּל [–בין רבי ובין רבנן] מוֹדִים שֶׁאִם נִתְכַּפֵּר הבעלים בְּשֶׁאֵינָהּ אֲבוּדָה – בחטאת שהפריש כשאבדה הראשונה, שהדין הוא שהחטאת הָאֲבוּדָה מֻתָּר, אפילו אם נמצאה קודם שהבעלים התכפר, ועמדה בפנינו עם חברתה, כיון שהיא דחויה, ובכלל חמש חטאות שהלכה למשה מסיני שדינן למיתה, ולפי שיטת רבי יוחנן שיקרב השעיר השני מהזוג השני, והשעיר השני מהזוג הראשון ירעה, מובן מדוע כתוב במשנה 'שאין חטאת צבור מתה', שאילו היתה חטאת זו של יחיד לדברי הכל היה דינה למיתה, כמו שאר אבודים שנתכפרו בעליהם באחר. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי – מה בא רבי יהודה להוסיף בלשון 'וְעוֹד', הלא אף לחכמים אין בעלי חיים נדחין והראשון קרב. מסיקה הגמרא: אכן לדברי רבי יוחנן קַשְׁיָא, ומשמעות משנתינו כרב.

שנינו במשנה: וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, נִשְׁפַּךְ הַדָּם יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, מת המשתלח ישפך הדם: הגמרא דנה בדברי רבי יהודה. שואלת הגמרא: בִּשְׁלָמָא – יהיה מובן באופן שנִשְׁפַּךְ הַדָּם של שעיר הפנימי מדוע יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, משום דְּאַכַּתִּי לֹא אִיתְעֲבִיד מִצְוָתֵיהּ – שעדיין לא נעשתה מצותו של שעיר הפנימי במתנות דם, וכיון שעבודת מתן דמו מעכבת, צריך להביא כעת זוג אחר ולהגריל עליו, ובן זוגו המשתלח נדחה כשנשפך הדם ונשאר יחיד, וכיון שלרבי יהודה בעלי חיים נדחין, לכן ימות, אֶלָּא באופן שמֵת שעיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, אַמַּאי [–מדוע] יִשְׁפַּךְ הַדָּם של השעיר הפנימי, הָא אִיתְעֲבִיד לֵיהּ מִצְוָתֵיהּ – הרי נעשתה מצותו של השעיר המשתלח, שאין מעכב בו אלא הגרלה כדי לקבוע לכל שעיר את שמו, וכבר נעשתה בו ההגרלה, ומדוע ידחה הדם וישפך. משיבה הגמרא: אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, אָמַר קְרָא שהשעיר המשתלח (ויקרא טז י) 'יָעֳמַד חַי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר', ודורשים, עַד מָתַי יְהֵא זָקוּק השעיר המשתלח לִהְיוֹת חַי, עַד שֶׁעַת מַתַּן דָּמִים שֶׁל חֲבֵירוֹ העומד לשם, וכשמת המשתלח לפני מתן דם הפנימי נדחה הדם ואי אפשר ליתן ממנו, שהרי לדברי הכל בבהמות שנשחטו שייך דיחוי, וצריך להביא זוג אחר ולהגריל עליהם, כיון שכפרת הדם מעכבת.

הגמרא דנה בענין הקרבת שעירים ופרים ביום הכפורים שנשארו משנה קודמת, ודין שקלים שנאבדו ונמצאו: תְּנַן הָתָם – שנינו שם במשנה (שקלים פ"ב מ"א), בְּנֵי הָעִיר [אחת הערים מחוץ לירושלים] שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שִׁקְלֵיהֶן לבית המקדש בידי שליח, וְנִגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ ממנו בדרך, ואינו יכול להביאם למקדש כדי לקנות מהם קרבנות צבור, אִם כשנודע לבעלים כבר נִתְרַמָּה הַתְּרוּמָה שהיו תורמים מן השקלים שבלשכה לג' קופות קטנות, נִשְׁבָּעִין השלוחים שבועת השומרים לַזָּבָרִין, משום שבשעה שתורמים את הלשכה מכלילים בתרומה אף את התורמים של השקלים האבודים כדי שיהיה להם חלק בקרבנות, והבעלים פטורים מליתן עוד, ונמצא שהפסד האבידה להקדש, והגזברים הם בעלי הדין כלפי השלוחים. וְאִם לָאו – אם כשנודע לבעלים עדיין לא נתרמה התרומה, נִשְׁבָּעִין השלוחים לִבְנֵי הָעִיר, מפני שבמקרה זה אין תורמים עליהם מהשקלים שבלשכה אלא בתנאי שישלחו שקלים אחרים, ונמצא שההפסד הוא לבעלים, והם בעת בעלי הדין, וּבְנֵי הָעִיר שׁוֹקְלִין שקלים אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן – במקום השקלים שאבדו. אם נִמְצְאוּ השקלים [באופן שנאבדו] אוֹ שֶׁהֶחֱזִירוּם הַגַּנָּבִים [באופן שנגנבו], אֵלּוּ וְאֵלּוּ – השקלים שחזרו והשקלים שהביאו במקומם שְׁקָלִים הֵם ונשארים בקדושתם, שהרי הופרשו לשקלי חובה, וְהשקלים שחזרו אֵין עוֹלִין לָהֶן [–לבעלים] לַשָּׁנָה הַבָּאָה לחובתם, אפילו שיצאו ידי חובת שנה זו בשקלים שהביאו תחתם, ויצטרכו לתת בשנה הבאה שקלים חדשים בכבל שנה. ובברייתא שנינו, רַבִּי יְהוּדָה חולק וְאוֹמֵר, עוֹלִין לָהֶן לַשָּׁנָה הַבָּאָה ופטורים מלתת שקלים נוספים. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה שפטורים בשנה הבאה. אָמַר רָבָא, קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה חוֹבוֹת שֶׁל שָׁנָה זוֹ – שהופרשו לחובת שנה זו קְרֵיבוֹת לַשָּׁנָה הַבָּאָה ויוצא בהם ידי חובתו, ולפיכך יוצא הבעלים ידי חובתו בשנה הבאה בשקלים שנמצאו לאחר התרומה בשנה זו.

הגמרא מקשה על רבא: אֵיתִיבֵיהּ – הקשה אַבַּיֵי, שנינו בברייתא, פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן, וְכֵן שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה – בשחטאו צבור בעבודה זרה על פי הוראת בית שאמר שלדעת חכמים אין בעלי חיים נדחין והראשון קרב והשעיר מזוג שני ירעה, ולכן רבי יהודה נקט בלשון 'ועוד', כיון שברישא פְּלִיגִי [–נחלקו] בְּחַטָּאת צִבּוּר, וּבְסֵיפָא פְּלִיגִי בְּבַעֲלֵי חַיִּים, כלומר שרבי יהודה בתחילה בא לחלוק שאין דין הנותר לרעיה אלא למיתה כיון שחטאת צבור מתה, ועוד נחלק שלא הראשון קרב, אלא אדרבה הוא הולך למיתה כיון שבעלי חיים נדחין, והשעיר מזוג שני שעליו אמרתם שירעה הוא יקרב. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי – מה בא רבי יהודה להוסיף בלשון 'וְעוֹד', הלא אף לחכמים אין בעלי חיים נדחין והראשון קרב. מסיקה הגמרא: אכן לדברי רבי יוחנן קַשְׁיָא, ומשמעות משנתינו כרב.

שנינו במשנה: וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, נִשְׁפַּךְ הַדָּם יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, מת המשתלח ישפך הדם: הגמרא דנה בדברי רבי יהודה. שואלת הגמרא: בִּשְׁלָמָא – יהיה מובן באופן שנִשְׁפַּךְ הַדָּם של שעיר הפנימי מדוע יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, משום דְּאַכַּתִּי לֹא אִיתְעֲבִיד מִצְוָתֵיהּ – שעדיין לא נעשתה מצותו של שעיר הפנימי במתנות דם, וכיון שעבודת מתן דמו מעכבת, צריך להביא כעת זוג אחר ולהגריל עליו, ובן זוגו המשתלח נדחה כשנשפך הדם ונשאר יחיד, וכיון שלרבי יהודה בעלי חיים נדחין, לכן ימות, אֶלָּא באופן שמֵת שעיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, אַמַּאי [–מדוע] יִשְׁפַּךְ הַדָּם של השעיר הפנימי, הָא אִיתְעֲבִיד לֵיהּ מִצְוָתֵיהּ – הרי נעשתה מצותו של השעיר המשתלח, שאין מעכב בו אלא הגרלה כדי לקבוע לכל שעיר את שמו, וכבר נעשתה בו ההגרלה, ומדוע ידחה הדם וישפך. משיבה הגמרא: אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, אָמַר קְרָא שהשעיר המשתלח (ויקרא טז י) 'יָעֳמַד חַי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר', ודורשים, עַד מָתַי יְהֵא זָקוּק השעיר המשתלח לִהְיוֹת חַי, עַד שֶׁעַת מַתַּן דָּמִים שֶׁל חֲבֵירוֹ העומד לשם, וכשמת המשתלח לפני מתן דם הפנימי נדחה הדם ואי אפשר ליתן ממנו, שהרי לדברי הכל בבהמות שנשחטו שייך דיחוי, וצריך להביא זוג אחר ולהגריל עליהם, כיון שכפרת הדם מעכבת.

הגמרא דנה בענין הקרבת שעירים ופרים ביום הכפורים שנשארו משנה קודמת, ודין שקלים שנאבדו ונמצאו: תְּנַן הָתָם – שנינו שם במשנה (שקלים פ"ב מ"א), בְּנֵי הָעִיר [אחת הערים מחוץ לירושלים] שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שִׁקְלֵיהֶן לבית המקדש בידי שליח, וְנִגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ ממנו בדרך, ואינו יכול להביאם למקדש כדי לקנות מהם קרבנות צבור, אִם כשנודע לבעלים כבר נִתְרַמָּה הַתְּרוּמָה שהיו תורמים מן השקלים שבלשכה לג' קופות קטנות, נִשְׁבָּעִין השלוחים שבועת השומרים לַזָּבָרִין, משום שבשעה שתורמים את הלשכה מכלילים בתרומה אף את התורמים של השקלים האבודים כדי שיהיה להם חלק בקרבנות, והבעלים פטורים מליתן עוד, ונמצא שהפסד האבידה להקדש, והגזברים הם בעלי הדין כלפי השלוחים. וְאִם לָאו – אם כשנודע לבעלים עדיין לא נתרמה התרומה, נִשְׁבָּעִין השלוחים לִבְנֵי הָעִיר, מפני שבמקרה זה אין תורמים עליהם מהשקלים שבלשכה אלא בתנאי שישלחו שקלים אחרים, ונמצא שההפסד הוא לבעלים, והם בעת בעלי הדין, וּבְנֵי הָעִיר שׁוֹקְלִין שקלים אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן – במקום השקלים שאבדו. אם נִמְצְאוּ השקלים [באופן שנאבדו] אוֹ שֶׁהֶחֱזִירוּם הַגַּנָּבִים [באופן שנגנבו], אֵלּוּ וְאֵלּוּ – השקלים שחזרו והשקלים שהביאו במקומם שְׁקָלִים הֵם ונשארים בקדושתם, שהרי הופרשו לשקלי חובה, וְהשקלים שחזרו אֵין עוֹלִין לָהֶן [–לבעלים] לַשָּׁנָה הַבָּאָה לחובתם, אפילו שיצאו ידי חובת שנה זו בשקלים שהביאו תחתם, ויצטרכו לתת בשנה הבאה שקלים חדשים בכבל שנה. ובברייתא שנינו, רַבִּי יְהוּדָה חולק וְאוֹמֵר, עוֹלִין לָהֶן לַשָּׁנָה הַבָּאָה ופטורים מלתת שקלים נוספים. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה שפטורים בשנה הבאה. אָמַר רָבָא, קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה חוֹבוֹת שֶׁל שָׁנָה זוֹ – שהופרשו לחובת שנה זו קְרֵיבוֹת לַשָּׁנָה הַבָּאָה ויוצא בהם ידי חובתו, ולפיכך יוצא הבעלים ידי חובתו בשנה הבאה בשקלים שנמצאו לאחר התרומה בשנה זו.

הגמרא מקשה על רבא: אֵיתִיבֵיהּ – הקשה אַבַּיֵי, שנינו בברייתא, פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן, וְכֵן שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה – בשחטאו צבור בעבודה זרה על פי הוראת בית

רש"י

אלא לרב — דאמר בשני שבזוג שני קתני מתניתין דירעה, ובראשון שנדחה יתכפר. אמאי? הא דיחיד תמות, לא מיבעי לרבנן דלא מתה — דהא נתכפר בדחוייה ואינהו אמרי מפריש לאבוד — לאו כאבוד דמי, אלא אפילו לרבי לא מתה, שהרי לא הופרש לתשלומי אבוד, שהרי מתחילה היה ראשון קיים, ובשביל המשתלח שמת הוצרך להביא שנים, וכיון דאין בעלי חיין נדחין, מעיקרא, אי בעי האי מקריב והוה ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות, שאם יאבד אחד מהן יקריב את חבירו. **ואמר ר' אושעיא** — שני ירעה אפילו לרבי שהרי לא הופרש לאיבוד. **כיון** — דמצוה בראשון, מעיקרא כי אפרשינן להאי שני — אדעתא דאיבוד אפרשינן, ולא גרע ממפריש לאבוד. ומתניתין רבי היא. והכי אמרינן במסכת תמורה: דרב כרבי מוקי לה למתניתין. **תנן רבי יהודה אומר תמות** — קא סלקא דעתך בההיא דקאמרי רבנן ירעה, אמר רבי יהודה תמות. ועל כרחך לרבי יהודה בעלי חיים נדחין, כדקתני: נשפך הדם ימות המשתלח. **בשלמא לרבי יוחנן דאמר בשני שבזוג ראשון** — תנן ירעה, ואמר רבי יהודה עליה תמות — מיכפר בשני שבזוג שני. **אלא לרב** — דאמר ירעה דמתניתין בשני שבזוג שני תנן, ועליה אמר רבי יהודה תמות. **במאי מיכפר** — דאילו בראשון לר' יהודה לא מיכפר, דהאמר בעלי חיין נדחין. **מי סברת וכו' אשני שבזוג ראשון קאי** — ובתרתי פליג, כדפרישית לעיל. **ואיבא דמותיב הכי** — הך תיובתא קמייתא דאותיבנא לעיל ועוד אמר רבי יהודה וכו', דאותיבנא לעיל לרב, איבא דמותיב לה מעיקרא לרבי יוחנן, והכי מותיב לה. **בשלמא לרב** — דאמר לתנא קמא בעלי חיין אין נדחין, ובשני שבזוג שני קאמר ירעה, ורבי יהודה לאו עליה קאמר ימות — היינו דהדר קאמר: ועוד לאשמועינן דבעלי חיין נדחין סבירא ליה, ותמות דקאמר ברישא לאו אההוא דאמרי רבנן ירעה קאי, ובתרתי אתא לאפלוגי; ברישא פליג אחטאת צבור, דקאמרי רבנן ירעה ואמר [רבי יהודה] ימות. וסיפא מיפליג בבעלי חיין, דקאמרי רבנן אין נדחין ויתכפר בראשון, ואתא איהו למימר: הוא ימות והשני יקרב. **אלא לרבי יוחנן מאי ועוד** — הא רבנן נמי אמרי: ראשון ידחה. **קשיא** — כדאמרן: דיקא מתניתין כוותיה דרב. **בשלמא נשפך הדם ימות המשתלח דלא איתעביד מצותיה** — דדם וחוקה בדברים הנעשים בבגדי לבן כתיבא, וצריך להביא דם אחר, ואי אפשר בלא הגרלה. וכיון דאית ליה בעלי חיים נדחים — ימות המשתלח הראשון. **אלא מת המשתלח** — למה לו תשלומין, שאתה מזקיקו לו להביא שנים ולהגריל, ולשפוך דם הראשון? הא איתעביד מצותיה: דשעיר המשתלח כל דבר המעכב בו אינו אלא הגרלה בלבד, לקבוע גורל של שם על שלו, דהא שמעינן ליה לר' יהודה דאמר: לא התודה — כשר, וכל שכן דשילוח דלא מעכב לדברי הכל, דכי כתיב חוקה — אדברים שהכהן עושה בבגדי לבן, ולא על דברים הנעשים על ידי איש עתי. **לחיות חי** — שלא ימות עד שעת מתן דמו של חבירו, הא אם מת קודם לכן — אין כפרת הדם כלום, לכך צריך תשלומין. ובלא הגרלה אי אפשר, וזקוק לשנים, וראשון ידחה, דהכל מודין בשחוטין שנדחין. **בני העיר ששלחו** — על ידי שליח, שקליהן לירושלים למקדש. **אם נתרמה** — שלש קופות, קודם שנודע שאבדו. **נשבעין** — השלוחין שבועת שומרין לגזברין, שהרי ההפסד להקדש, שאין הבעלים חייבים לשקול עוד [דתניא] (כתובות קח,א): תורמין על האבוד שלא נודע. **ואם לאו** — שלא נתרמה התרומה, אין ההפסד להקדש אלא של בעלים, לפיכך נשבעין לבני העיר. **נמצאו** — קאי אאבדו. **החזירום הגנבים** — קאי אגנבו. **ואין עולין לחם** — לבעלים, וצריכין לשקול לשנה הבאה. **חובות של שנה זו** — שהופרשו לחובת שנה זו. **שעירי עבודה זרה** — צבור שחטאו בעבודה זרה בהוראת בית דין — מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת. **והפריש אחרים תחתיהן** — ונמצאו הראשונים. **כולן ימותו** — ולא אמרינן: יקרבו לשנה הבאה.

תוספות

הכל מודים שאם נתכפר בשאינה אבודה אבודה מתה — והא דאמרי רבנן אין חטאת מתה אלא שנמצא לאחר שכיפרו בעלים, תימה: כיון דסבירא להו דאפילו נמצאת קודם כפרה אבודה מתה, אמאי נקט דווקא שנמצאת לאחר שכיפרו, שאבדה והקריב אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה תמות? ובתמורה פרק "ולד חטאת" (כג.ב) פריך כי האי גוונא; תנן: הכל מודים שאם נתכפר בשאינה אבודה אבודה מתה — והא דאמרי רבנן אין חטאת מתה אלא שנמצא לאחר שכיפרו בעלים, תימה: כיון דסבירא להו דאפילו נמצאת קודם כפרה אבודה מתה, אמאי נקט דווקא שנמצאת לאחר שכיפרו, שאבדה והקריב אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה תמות? ובתמורה פרק "ולד חטאת" (כג.ב) פריך כי האי גוונא; תנן: המפריש חטאתו ואבדה, והקריב אחרת תחתיה, ונמצאת הראשונה — תמות. טעמא — דהקריב, הא לא הקריב — לא. קשה לתרוייהו, פירוש: לרבי אבא ולרב הונא דהתם, דאמר: הכל מודים שאם משך אחת מהן והקריב שהשניה תמות, לא נחלקו אלא בבא לימלך וכו'. ומשני: מילתא דפשיט — קתני, דלא פשיט — לא קתני. פירוש: מילתא דפשיט קתני — שנמצאת לאחר הקרבה אז אין צריך להאריך ולפרש כלום, אבל נמצאת קודם הקרבה — זימנין מתה זימנין רועה, אם מתכפר בשאינה אבודה — השניה מתה, ואם מתכפר באבודה — שאין אבודה רועה לרבנן. והכי נמי הוה מצי למיפרך ממילתא דרבנן גופייהו, כדפרשתי, אלא ניחא ליה למפרך מההיא ד"והקריב" שהיא שנויה ברישא, ואתיא כרבנן. **הוה** ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות — תימה לי: הוה מצי לשנויי הא מני — רבי שמעון היא, דלית ליה רועה כלל בחטאת יחיד, ואפילו בהפריש שתי חטאות לאחריות, כדמשמע בתמורה (טו,ב) ובפרק "התודה" (מנחות פ,א) ובפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צז,ב). ויש לומר: דמתניתין לא מתוקמא כוותיה, דקתני מתניתין: מת אחד מהם, מביא שנים אחרים ומגריל עליהם.

ואיהו אמר לעיל: מביא חבירו שלא בהגרלה.

אמר רבי ינאי אמר קרא יעמד חי עד מתי זקוק לחיות עד שעת מתן דמו של חבירו — תימה לי: אמאי לא מייתי ברייתא דלעיל, דבפרק "טרף בקלפי" (מ,ב) דקתני בהדיא הכי אליבא דרבי יהודה! ויש לומר: דאי מההיא — הוה אמינא: אם מת קודם מתן דמי חבירו — יביא אחר אבל לא ישפך. ורבי ינאי אתי לאשמועינן דאף הדם ישפך.

נשבעים לגזברין — פירש רש"י: דתנן תורמין על האבוד וכו' — ובפרק "הזהב" (בבא מציעא נח,א) פירש רש"י על האבוד שבא ליד שליח, ואבד ולא נודע לבעלים קודם התרומה, ועל הגבוי שהוא עדיין ביד שליח ולא אבד. וקשה: דאם כן הוה ליה זו ואין צריך לומר זו! דכיון דתנא תורמין על האבוד, שיש לו חלק אף על פי שאבד ולא יגיע לעולם ללשכה, ואפילו הכי יש לו חלק בקופות — כל שכן על הגבוי שסופו שיגיע. ומפרש רבינו יצחק: על האבוד — שבא ללשכה ואבד קודם שנתרמה התרומה. ולא מיבעי זה דכבר בא ללשכה, אלא אפילו על הגבוי — שבשעת התרומה היה ביד שליח, ואפילו סופו נאבד ולא הגיע ללשכה. ואותם שנים אין הבעלים חייבין באחריותו. ועל התעיד לגבות — שלא נתן עדיין לשליח. והא דאמר בפרק שני דכתובות (קח,א) המודר הנאה מחבירו שוקל שקלו, דתנן תורמין על האבוד וכו'. פירוש: דלא קא מהני ליה מידי, דבלאו הכי לא היה חייב לשקול — מאבוד וגבוי מייתי, דלא מחייב באחריותו. אבל בעתיד לגבות לא איירי, דכיון דחייב לשקול — אם כן כששוקל לו שקלו קא מהני ליה.

וכן שעירי עבודה זרה שאבדו — לא ידענא אמאי לא נקט נמי פר העלם דבר של צבור? ונראה לי: משום דלא פסיקא ליה, דאיכא נמי פר העלם דבר של כהן משיח שטעה ועשה בהוראת עצמו, דהוראת כהן משיח לעצמו בהוראת בית דין לצבור, ובההוא לא הוי פליגי רבי אלעזר ורבי שמעון.

הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאִם נִתְכַּפֵּר בְּשֶׁאֵינָהּ אֲבוּדָה - אֲבוּדָה מֵתָה. אֶלָּא לְרַב, הֲוָה לֵיהּ כְּמַפְרִישׁ שְׁתֵּי חַטָּאוֹת לְאַחֲרָיוּת. וְאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: הִפְרִישׁ שְׁתֵּי חַטָּאוֹת לְאַחֲרָיוּת - מִתְכַּפֵּר בְּאַחַת מֵהֶם, וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה! - כֵּיוָן דְּאָמַר רָבָא: רַב סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר מִצְוָה בָּרִאשׁוֹן, מֵעִיקָּרָא כְּמַפְרִישׁ לְאִיבּוּד דָּמֵי. תְּנַן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תְּמוּת. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר שֵׁנִי שֶׁבְּזוּג רִאשׁוֹן יִרְעֶה, לְרַבִּי יְהוּדָה תָּמוּת - מִתְכַּפֵּר בַּשֵּׁנִי שֶׁבְּזוּג שֵׁנִי. אֶלָּא לְרַב, דְּאָמַר שֵׁנִי שֶׁבְּזוּג שֵׁנִי יִרְעֶה, לְרַבִּי יְהוּדָה תָּמוּת, לְרַבִּי יְהוּדָה בְּמַאי מִיכַּפֵּר? מִי סָבְרַתְּ רַבִּי יְהוּדָה אַשֵּׁנִי שֶׁבְּזוּג שֵׁנִי קָאֵי? רַבִּי יְהוּדָה אַשֵּׁנִי שֶׁבְּזוּג רִאשׁוֹן קָאֵי. וְאִיבָּא דְּקָא מוֹתִיב הָכִי: וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נִשְׁפַּךְ הַדָּם - יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, מֵת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ - יִשָּׁפֵךְ הַדָּם. בִּשְׁלָמָא לְרַב - רֵישָׁא פְּלִיגִי בְּחַטַּאת צִבּוּר, וְסֵיפָא פְּלִיגִי בְּבַעֲלֵי חַיִּים. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי "וְעוֹד"? קַשְׁיָא. "וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נִשְׁפַּךְ הַדָּם יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ". בִּשְׁלָמָא נִשְׁפַּךְ הַדָּם יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ - דְּאַכַּתִּי לָא אִיתְעֲבִיד מִצְוָתֵיהּ, אֶלָּא מֵת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ אַמַּאי יִשָּׁפֵךְ הַדָּם? הָא אִיתְעֲבִיד לֵיהּ מִצְוָתֵיהּ! אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: אָמַר קְרָא "יַעֲמַד חַי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר", עַד מָתַי יְהֵא זָקוּק לִהְיוֹת חַי - עַד שְׁעַת מַתַּן דָּמִים שֶׁל חֲבֵירוֹ. תְּנַן הָתָם: בְּנֵי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שִׁקְלֵיהֶן וְנִגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ, אִם נִתְרַמְּה תְּרוּמָה - נִשְׁבָּעִין לַגִּזְבָּרִין, וְאִם לָאו - נִשְׁבָּעִין לִבְנֵי הָעִיר, וּבְנֵי הָעִיר שׁוֹקְלִין אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן. נִמְצְאוּ, אוֹ שֶׁהֶחֱזִירוּם הַגַּנָּבִים - אֵלּוּ וָאֵלּוּ שְׁקָלִים הֵם, וְאֵין עוֹלִין לָהֶן לַשָּׁנָה הַבָּאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עוֹלִין לָהֶן לַשָּׁנָה הַבָּאָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? - אָמַר רָבָא: קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה חוֹבוֹת שֶׁל שָׁנָה זוֹ קְרֵיבוֹת לַשָּׁנָה הַבָּאָה. אִיתִּיבֵיהּ אַבַּיֵי: פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן, וְכֵן שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן - כּוּלָּן יָמוּתוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיִמָּכְרוּ, וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶם לִנְדָבָה, שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה. אָמַר לֵיהּ:

יומא. פרק שישי – שני שעירי דף סה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

רש"י

ומשום גזרה ימותו — תימה: דבפרק שני דמסכת קנים [מ"ג] תנן, אחת לזו ושתים לזו, שלש לזו וארבע לזו, חמש לזו שש לזו שבע לזו. פירוש: שבע נשים, לזו יש קן אחת סתומה שלא פורש איזו חטאת ואיזו עולה, ולזו שתי קנין ולזו שלש קנין וכו', ופרח גוזל אחד מאותו קן יחידי לשניה, ולא נודע איזה הוא. ומשניה פרח לשלישית, ומשלישית לרביעית, לחמישית לששית, לשביעית, וחזר — פסול, ופוסל אחד בהליכתו ואחד בחזירתו. הראשונה והשניה אין לה כלום. פירוש: פסול ופוסל אחד בן זוגו הנשאר, משום דמיד כשפרח מראשונה לשניה — הרי בשניה יש בה חמש פרידין — אין להקריב ממנה אלא ארבע, שתי חטאות ושתי עולות, ופוסל אותו אחר בן זוגו שנשאר בראשונה. דאי מקרבי ליה לאותו שנשאר, אם יעשוהו חטאת — יהא נקבע בן זוגו שפרח לשניה בעולה, והוה ליה עולה שנתערבה בארבע פרידין סתומים ולא היה כשר להקריב ממנה אלא שתי עולות. אבל חטאת — אפילו אחת לא, דילמא עביד לההיא עולה למטה. ושלש עולות למעלה לא — דילמא עביד כולן שלש עולות מן אותם ארבע פרידין שבשניה, משל אשה אחת, ומן הדין אין לעשות מהם אלא שתי עולות. וכן כשפרח משניה לשלישית, וכן כולם — הפורח נפסל, ובן זוגו הנשאר מטעם דלעיל. וכן כשחזר ופרח אחד מן השביעית לששית, ומן הששית לחמישית, ורביעית לשלישית, ושניה לראשונה — פסול ופוסל. להכי, הראשונה והשניה אין להן כלום, השלישית יש לה אחת, הרביעית שתים, החמישית שלש וכו'. והשתא תימה: כיון דפוסל בן זוגו הנשאר בראשונה, מיד בפריחה ראשונה, כשפרח מראשונה לשניה — אם כן כשחזר ופרח אחד מהן משביעית לששית לחמישית לרביעית לשלישית לשניה לראשונה, אמאי פסול כל שבשניה? יקריבו ממנה שני פרידין! כי מיד כשפרח בראשונה משניה לשלישית — פסול גוזל הפורח, ופוסל בן זוגו הנשאר בשניה. ואין כשר בשניה אלא זוג אחד חטאת ועולה. כשחזר נמי משניה לראשונה — אמאי מיפסל בן זוגו הנשאר? אי משום דאי מקריב ליה חטאת יהא נקבע הפורח לראשונה לעולה, ואי עולה יהא נקבע הפורח לחטאת — ומה בכך? והלא בלאו הכי הראשונה אין לה כלום, ומה בכך אם יהא נקבע בן זוגו בחטאת או בעולה, ולא יוכשר להקריב מן הראשונה אלא חטאת אחת, אם יהא נקבע גוזל שפרח לתוכה בחטאת, או עולה אחת אם יהא נקבע גוזל הפורח לתוכה בעולה. וכן קשה: השלישית אמאי אין לה [אלא] אחת והרביעית שתים והחמישית שלש והששית ארבע בחזרה, והשביעית ששה, משום דכל חדא מפסדת קן אחד בהליכה ואחד בחזרה. ואמאי? כיון דשניה אין לה כלום — אם כן השלישית לא תפסיד בחזרה כלום, ויהיה לה שתי קנין כשירות בה. וכן בסיפא, דקתני: חזר עוד ופרח וחזר ופרח השלישית והרביעית אין לה כלום, החמישית יש לה אחת. ואמאי הרביעית יהא לה אחת? כיון דשלישית אין לה כלום! וכיון דאמרינן רביעית אין לה כלום החמישית יהא לה שתים! וכן בסיפא דחזר עוד ופרח וחזר ופרח דקתני: החמישית והששית אין להם כלום, השביעית יש לה אחת — יש להקשות כי האי גוונא! ויש לומר: משום גזירה דגזרינן הני דפרח לבין שאינן קריבות, דמן הדין לא היה להם להפסיד אטו פרח לבין הקריבות. והקשה רבינו יעקב מאורלי"נ"ש: דמשום גזירה ימותו? בדפריך בשמעתא, ותירץ: דדוקא בהמה דאית לה תקנתא ברעייה פריך הכי, דהוה לן למיעבד תקנתא ברעייה. אבל בעופות, דלית להו תקנתא ברעייה, שאין פדיון לעופות — ליכא למיפרך הכי. והקשה רבינו יצחק: הא בבהמה נמי אמרינן ימותו, משום גזירה, בפרק "התערובת" (זבחים עג.ב) דאמר: כל הזבחים שנתערב בהן שור הנסקל, אפילו אחד בריבוא — ימותו כולן. ופריך: ונכבשינהו דנינייד"ו, ונימא: כל דפריש מרובא פריש — ומשני: גזירה שמא יקח מן הקבוע, ואומר רבינו יצחק: דהכא פריך הכי: דדוקא משום גזירה פר אטו שעיר. דשעיר גופה אינו אלא למצוה בעלמא מתרומה חדשה, ימותו? ולקמן נמי פריך משום גזירה פר אטו שעיר דשעיר גופיה גזירה, שמא יאמרו הגורל קובע משנה לחבירתה — ימותו? אי נמי, נראה לי: דפריך ומשום גזירה כזו פר אטו שעיר, דלא דמי כולי האי להדדי, דדאי פר והאי שעיר, האי קרבן יחיד והאי קרבן צבור ימותו? אבל עופות בעופות, דדמי להדדי בכל מילי — מיחלף, וגזרינן שפיר מיתה. **גזירה** משום חטאת שמתו בעליה — דילמא מיית אחד מן הכהנים. דאפילו אם תמצי לומר דמקופיא מכפרי — ראוי לגזור בפר כשמת אחד מן הכהנים משום חטאת שמתו בעליה. אבל מה שפירש רש"י דילמא מיית כהן גדול — לא נהירא לי, דזה דבר הנראה לעינים, ואפשר לעמוד עליו אי מיית או לא, אבל משום חד מכל הכהנים — איכא למיחש שפיר, דאי אפשר לידע שפיר אי מיית חד מינייהו או לא.

משום חטאת שעברה שנתה כו' עד תינח שעיר פר מאי איכא למימר — תימה לי: מאי פריך? הא בפר נמי, דדינו הוא להיות בן שלש שנים ותו לא, אי עברו שנותיו — פסול, ותו לא חזי להקרבה. כדתנן בפרק קמא דמסכת פרה [מ"ב], רבי יוסי הגלילי אומר: פרים בני שתים, וחכמים אומרים: אף בני שלש, רבי מאיר אומר: אף בני ארבע וחמש, אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד, אלמא: דלרבנן טפי משלש לא! ויש לומר: נהי דפסול להקרבה, לא הוה לן למימר ימותו — דשמא לא גמירי הלכתא דחטאת שעברה שנתה אלא בחטאת, שהיא כשבה או שעירה או שעיר, דהוו בני שנה, ובהכי שייך למיגזר משום עברה שנתה. דהלכתא גמירי לה דלמיתה אזלא. אבל בפרים דהוו בני שלשה — לא גמירי הלכתא דימותו כשעברו שלש שנים, ולהכי לא שייך למיגזר בהו, והוה לן למימר יראה, אי נמי: הכא פריך אליבא דרבי מאיר, דמדקא דחקת לשנויי גזירה משום עברה שנתה, והוית מצי לשנויי בלא גזירה לרבנן דרבי הויא חטאת שעברה שנתה ממש, אלא כדי לאוקמי ככולי עלמא אפילו כרבי משנית הכי, אם כן לרבי מאיר דאמר בפר אף בני ארבע וחמש והוא הדין טפי, מאי מתרצת?

אין

קָרְבְּנוֹת צִבּוּר קָא אָמַרְתְּ? שָׁאנֵי קָרְבְּנוֹת צִבּוּר כִּדְרַבִּי טָבִי אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה. דְּאָמַר רַבִּי טָבִי אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה, אָמַר קְרָא "זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ" אָמְרָה תּוֹרָה חַדֵּשׁ וְהָבֵא לִי קָרְבָּן מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה. הָא תִּינַח שָׂעִיר, פַּר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - גְּזֵירָה פַּר אַטּוּ שָׂעִיר. - וּמִשּׁוּם גְּזֵירָה יָמוּתוּ? וְעוֹד, הָא דְּרַבִּי טָבִי אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה גּוּפָהּ מִצְוָה הִיא. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: קָרְבְּנוֹת צִבּוּר הַבָּאִין בְּאֶחָד בְּנִיסָן - מִצְוָה לְהָבִיא מִן הֶחָדָשׁ, וְאִם הֵבִיא מִן הַיָּשָׁן - יָצָא, אֶלָּא שֶׁחִסֵּר מִצְוָה! - אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא: לְפִי שֶׁאֵין הַגּוֹרָל קוֹבֵעַ מִשְׁנָה לַחֲבֵרְתָּהּ. - וְנֵיתֵי וְנַגְרִיל! - גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ הַגּוֹרָל קוֹבֵעַ מִשְׁנָה לַחֲבֵרְתָּהּ. - הָא תִּינַח שָׂעִיר, פַּר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - גְּזֵירָה פַּר אַטּוּ שָׂעִיר. - וּמִשּׁוּם גְּזֵירָה יָמוּתוּ? - אֲמָרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵּי: גְּזֵירָה מִשּׁוּם חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ. הָא תִּינַח פַּר, שָׂעִיר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - גְּזֵירָה שָׂעִיר אַטּוּ פַּר. - וּמִשּׁוּם גְּזֵירָה יָמוּתוּ? - אֶלָּא: גְּזֵירָה מִשּׁוּם חַטָּאת שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ. - גְּזֵירָה? הֵיא גּוּפָהּ חַטָּאת שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ הִיא! - הָא לָא קַשְׁיָא - כְּרַבִּי, דְּתַנְיָא "שָׁנָה תְּמִימָה" - מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה יוֹם, כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מוֹנֶה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם לְיוֹם.

ואם

קרבנות צבור — הבאין מתרומות הלשכה קאמרת. **שאני קרבנות צבור** — מראש חדש ניסן ואילך אין באין מן הישנה. **כדרבי טבי** — במסכת ראש השנה [ז,א]. **חדש בחדשו** — לחדשי חידושין יתירי כתיבי, לדרשה, לומר לך: יש חדש שאתה צריך לחדש הקרבנות ולהביאם מתרומה חדשה, וגמר שנה שנה מניסן, דכתיב "ראשון הוא לכם" וגו'. **התינח שעיר** — דאתי מתרומת הלשכה. **מצוה היא** — ולא עיכוב. **אין גורל** — של שנה זו קובע לשם שנה אחרת. **ומשום גזירה ימותו** — בתמיה: דיו אם ירעה! משום חטאת שמתו בעליה — שמא ימות הכהן בשנה זו. **אלא גזירה משום חטאת שעברה שנתה** — שמא עד יום הכפורים הבא תעבור שנה על השעיר הזה משנולד, וקיימא לן בכל שעירי חטאת שפסולין לאחר שנה. דתניא בתורת כהנים גבי חטאת יחיד: "תורה אחת יהיה לכם" וגו' — הרי כל התורה כולה בעבודה זרה, מה חטאת עבודה זרה בת שנתה, אף כאן — בת שנתה. כשהוא אומר יהיה — לרבות שעירי רגלים. כשהוא אומר לכם — לרבות שעירי עבודה זרה. לעושה — לרבות שעיר נשיא. **ופרכינן: גזירה, היא גופה חטאת שעברה שנתה** — מאי גזירה דקאמרת? הא ודאי חטאת שעברה שנתה היא לשנה הבאה. **הא לא קשיא** — משכחת לה דלא עברה שנתה כרבי, דאמר: אין השנה שלימה מיום הכפורים ליום הכפורים, מפני שאנו מונין ללבנה, ושנת החמה עודפת עליה אחד עשר יום, וצריך אתה ליתן לכל שנה את עיבורה, מה ששנת החמה יתירה עליה. **דתניא שנה תמימה** — האמורה בבתי ערי חומה. להיות חלוטה ללוקח. **רבי אומר מונה שלש מאות וששים וחמשה ימים** — בין שעיברו בית דין את השנה בין שלא עיברוה, שאין לך למנות אלא לימות החמה. **וחכמים אומרים** — הכל כמו שישראל מונין: שנים עשר חדש מיום ליום, אם פשוטה היא.

ואם

"דאגה בלב איש ישיחנה", ואמרו רבותינו זיכרונם לברכה שני פירושים: יסיחנה מדעתו, ישיחנה לאחרים. ופירש ה"צמח-צדק": לאחרים רק בגוף, אבל מאוחדות אתו עמו, שמרגישים את עניינו.

היום יום כה סיוון

אם מדין של **קָרְבְּנוֹת צִבּוּר** הנלקחים מתרומת הלשכה שהיא מכספי הצבור **קָא אָמַרְתְּ** – אתה אומר להקשות, זו אינה קושיא כלל, משום **שֶׁאנִי** – ששונה דינם של **קָרְבְּנוֹת צִבּוּר** שאינם ראויים לשנה הבאה, כיון שמראש חודש ניסן ואילך אינם באים עוד מתרומת שקלי השנה שעברה, ויש להביאם מכספי התרומה החדשה שנאספו בחודש אדר האחרון, **וּכְדְרַבִּי טָבִי אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה, דְּאָמַר רַבִּי טָבִי אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה, אָמַר קְרָא** (במדבר כח יד) 'וְ**אֵת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ** לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה', ודורשים ממה שנקטה התורה בפסוק כמה פעמים לשון של חידוש ['חדש' 'בחדשו' 'לחדשי'], **שֶׁאֲמָרָהּ תּוֹרָה, חֲדַשׁ וְהָבֵא לִי קָרְבָּן מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה** – שבאחד מן החדשים צריכים לחדש את הקרבנות, ומאותו חודש ואילך יש להביא את קרבנות הצבור מכספי התרומה החדשה ולא מן הישנה, וחודש זה הוא ניסן.

שואלת הגמרא: **הָא תִּינַח** – לפי זה מיושב הטעם לגבי **שָׂעִיר** של יום הכפורים, שהוא קרבן צבור ונקנה מכספי הלשכה, אבל **בְּפַר** של יום הכפורים שאינו בא מתרומת הלשכה, אלא הוא בא מממונו של כהן גדול ודינו כקרבן יחיד, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה הטעם שיידחה ולא יבוא להקרבה בשנה הבאה. משיבה הגמרא: אכן הדחייה של הפר אינה אלא משום **גְּזֵירָה פַּר אָטוּ** – אגב **שָׂעִיר**, שחוששים שמא יבואו להמתין אף עם הפר להקריבו בשנה הבאה, יבואו להמתין אף עם השעיר להקריבו בשנה הבאה, ואסור לעשות כן, שהרי השעיר צריך לבוא מתרומה חדשה.

דוחה הגמרא: **וְכִי מִשּׁוּם גְּזֵירָה** בלבד **יָמוּתוּ**, הלא די היה אם מפני גזירה זו ישלח הפר לרעות עד שיסתאב. **וְעוֹד** מוסיפה הגמרא להקשות, **הָא דְּרַבִּי טָבִי אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה** שאמר שצריך להביא מתרומה חדשה, הלכה זו **גּוּפָהּ** – עצמה רק **מִצְוָה** – לכתחילה **הִיא** ואין זה מעכב, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, קָרְבְּנוֹת צִבּוּר הַבָּאִין בְּאֶחָד בְּנִיסָן** ואילך, **מִצְוָה** לכתחילה **לְהָבִיא מִן הֶחָדָשׁ** – התרומה החדשה, **וְאִם הֵבִיא מִן הַיָּשָׁן** – התרומה הישנה **יָצָא** בדיעבד, **אֶלָּא שֶׁחִסֵּר** והפסיד לקיים את **הַמִּצְוָה** כראוי, וכיון שכך לא מסתבר לומר שהשעיר והפר ימותו, ודי בזה שירעו עד שיסתאבו.

הגמרא מבארת טעם אחר: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא,** הטעם שפר ושעיר של יום הכפורים שנמצאו לאחר שהוקרבו אחרים תחתיהם דינם למיתה, ואינם עומדים לשנה הבאה, הוא **לְפִי** – מפני **שֶׁאֵין הַגּוֹרָל** שערך הכהן הגדול על השעירים ביום הכפורים **קוֹבֵעַ** את תפקידו של השעיר שלשמו יעמוד **מִשָּׁנָה** זו **לְחֲבֵרְתָּהּ** – לשנה הבאה, ולא יוכל להקריבו בשנה הבאה על פי הגורל של שנה זו. שואלת הגמרא: אם כן **וְנֵיתֵי** – יביאו את השעיר בשנה הבאה עם שעיר נוסף **וְנַגְרֵיל** בשנה הבאה על שניהם, והגורל של השנה הבאה יקבע את שמו. משיבה הגמרא: אין להשאיר את השעיר ולהגריל עליו שוב בשנה הבאה, מפני **גְּזֵירָה שֶׁמָּא** יהיו אנשים שלא יראו את הגורל בשנה הבאה **וִיאמְרוּ** ששמו עליו משנה שעברה **וְהַגּוֹרָל קוֹבֵעַ מִשָּׁנָה לְחֲבֵרְתָּהּ.**

שואלת הגמרא: **הָא תִּינַח** – לפי זה מיושב הטעם מדוע אין להקריב בשנה הבאה את **הַשָּׂעִיר** משנה זו, משום שבשעיר אכן יש חובת הגרלה, אלא **פַּר** שלא מגרילים עליו **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה הטעם שיידחה ולא יבוא להקרבה בשנה הבאה. משיבה הגמרא: אכן הדחייה של הפר אינה אלא משום **גְּזֵירָה פַּר אָטוּ** – אגב **שָׂעִיר,** שחוששים שמא אם נשהה את פר יום הכפורים להקריבו בשנה הבאה, יבואו להקל בזה אף בשעיר שהוא אסור משום גזירה שמא יאמרו הגורל קובע. דוחה הגמרא גם את הטעם הזה: **וְכִי מִשּׁוּם גְּזֵירָה** בלבד **יָמוּתוּ**, הלא די היה אם מפני גזירה זו ישלח הפר לרעות עד שיסתאב.

הגמרא מבארת טעם אחר: **אֲמָרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּאַבָּיֵי** – אמרו התלמידים לפני אביי לבאר, שדינם למיתה **גְּזֵירָה מִשּׁוּם חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ** – משום שחוששים שמא במשך השנה ימות הכהן הגדול שהוא בעליו של הפר, ומכיון שפר זה הוא קרבן חטאת שלו, הרי זו חטאת שמתו בעליה שהיא אחת מחמש חטאות שדינן למיתה, ולשנה הבאה כשיבואו להקריב את הפר, ישכח מהם שפר זה הופרש בשנה שעברה ובעליו הכהן הגדול מת ודינו למיתה, ויטעו לומר שהופרש מממונו של הכהן הגדול החדש, בשנה זו.

שואלת הגמרא: **הָא תִּינַח** – לפי זה מיושב הטעם מדוע אין להקריב בשנה הבאה את **הַפַּר** שהוא קרבן של הכהן הגדול ויתכן לחשוש שבעליו ימות, אלא **שָׂעִיר** שהוא קרבן צבור ובא מכספי תרומת הלשכה ולא יתכן שבעליו ימותו, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה הטעם שיידחה ולא יבוא להקרבה בשנה הבאה. משיבה הגמרא: אכן הדחייה של השעיר אינה אלא משום **גְּזֵירָה שָׂעִיר אָטוּ** – אגב **פַּר,** שחוששים שמא יבואו להמתין אף עם הפר לשנה הבאה, ועליו בבר גזרו שמא ימות הכהן הגדול ויפסל משום חטאת שמתו בעליה. דוחה הגמרא גם טעם זה: **וְכִי מִשּׁוּם גְּזֵירָה** בלבד **יָמוּתוּ,** הלא די היה אם מפני גזירה זו ישלח השעיר לרעות עד שיסתאב.

הגמרא מבארת טעם אחר: **אֶלָּא** הטעם שדין הפר והשעיר למיתה, הוא **גְּזֵירָה מִשּׁוּם חַטָּאת שֶׁעָבְרָה שָׁנָתָהּ** – שהיא יותר מבת שנה ונפסלת להקרבה, שחוששים שמא עד יום הכפורים של שנה הבאה תעבור שנתו הראשונה של השעיר ויהיה יותר מבן שנה, ולא יהיה ראוי להקרבה.

מקשה הגמרא: וכי רק **גְּזֵירָה** היא שמא תעבור שנתו, הרי **הִיא גּוּפָהּ** – חטאת זו עצמה **חַטָּאת שֶׁעָבְרָה שָׁנָתָהּ הִיא,** שהרי אם נמתין עם שעיר זה עד יום הכפורים בשנה הבאה, ודאי תעבור שנתו ולא נוכל להקריבו, ואין זה רק חשש. מתרצת הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא** – קושיא זו אינה קשה, מפני שיכול להיות שעד יום הכפורים הבא לא תעבור עליו שנה, **וּכְשִׁיטַת רַבִּי** הסובר לגבי דין בתי עיר חומה, שמונים את השנה לפי מנין ימות החמה, ולפי זה בשנה פשוטה [שלא עיברוה בית דין] אין שנה שלימה בין יום הכפורים הזה ליום הכפורים שבשנה הבאה, מכיון שאנו מונין את החדשים לפי הלבנה המתחדשת, וכעבור שנים עשר חדשים למנינה עדיין חסרים אחד עשר יום להשלים לחשבון שנת חמה העודפת עליה, ועליך להוסיפם על ימי שנת הלבנה כדי להשלים הימים כשנת חמה, **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בתורה לגבי בתי ערי חומה (ויקרא כה ל) 'וְאִם לֹא יִגְאַל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו', ומבארת הברייתא, **שְׁמוֹנֶה** – סופר **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה יוֹם כְּמִנְיַן יְמוֹת** שנת **הַחַמָּה,** ואף שכבר עבר אחד עשר יום משנת הלבנה שלימה, וכן אילו עיברו בית דין את השנה ונוסף עליה חודש, אינו מתחשב בזה כלל, אלא כיון שעברה שנה תמימה לפי ימות החמה נהיה הבית חלוט ללוקח, **דִּבְרֵי רַבִּי, וַחֲכָמִים** חולקים **וְאוֹמְרִים, מוֹנֶה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם לְיוֹם** כמו שישראל מונים לפי חשבון שנת הלבנה, וכשיגיע בשנה פשוטה לסוף חודש השנים עשר, הושלמה השנה והוחלט הבית ללוקח,

---

כשהוא לומד המאמרי חסידות שלי, קורא את השיחות ומתחבר עם ידידי, אנ"ש ותלמידי התמימים יחיו, בלימודם ובהתוועדותם, ומקיים בקשתי באמירת תהלים ובשמירת זמני הלימודים, הנה בזה היא ההתקשרות [=אלי].

היום יום כד סיוון

וְאִם נִתְעַבְּרָה השנה על ידי בית דין שקבעו לעשותה שלשה עשר חדשים, **נִתְעַבְּרָה לַמּוֹכֵר**, כיון שהולכים לפי מנין שישראל מונים בשנה הזאת שהיא של שלשה עשר חדשים, ועד שלא תושלם השנה לאותו יום בחודש שבו נערכה המכירה בשנה שעברה, לא יוחלט הבית ללוקח. נמצא שלפי רבי אם הקדיש את השעיר בערב יום הכפורים בשנה פשוטה, כשהיה בן שמונה ימים, כשיגיע יום הכפורים בשנה הבאה ועברו שנ"ד יום, השעיר הוא בן שס"ד יום ולא מלאה לו שנה כימי שנת חמה, ולכן זו רק גזירה שמא תעבור שנתו.

שואלת הגמרא: **הָתִינַח** – לפי זה מיושב הטעם מדוע אין להקריב בשנה הבאה את **הַשָּׂעִיר** שחובתו שיהיה בן שנה, אך **פַּר** שמתחילה הוא כשר עד בן שלש שנים, ואינו מת אף אם תעבור לו שנה שלישית, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה הטעם שיידחה ולא יבוא להקרבה בשנה הבאה. מיישבת הגמרא: אכן הדחייה של הפר אינה אלא משום **גְּזֵירָה פַּר אָטוּ** [–אגב] **שָׂעִיר. דוחה הגמרא: וְכִי מִשּׁוּם גְּזֵירָה בלבד יָמוּת**, הלא די היה אם ירעה עד שיסתאב. **וְעוֹד** מקשה הגמרא, מדוע דינו למיתה, הלא **חַטָּאת שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ** לפני שהביאה להקרבה, **לִרְעִיָּה אַזְלָא** [–היא הולכת] ואין דינה למיתה, **וּבְדְאָמַר** רֵישׁ לָקִישׁ, **חַטָּאת שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ, רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ הִיא עוֹמֶדֶת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת** שאין הכהן יכול לקחתה להקרבה, **וְרוֹעֶה** עד שתסתאב, ותמכר ויביא בדמיה אחרת.

הגמרא מבארת טעם אחר מדוע פר ושעיר שאבדו ונמצאו אחר הכפרה, ימותו: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, גזרו חכמים **גְּזֵירָה מִשּׁוּם תַּקָּלָה** – כדי שלא יכשלו בהם במשך השנה. ומוכח בברייתא שאכן חוששים לתקלה, (דתנן) [דְּתַנְיָא] בברייתא, **אֵין מַקְדִּישִׁין** שום דבר, שסתם הקדש הוא לבדק הבית, **וְאֵין מַעֲרִיכִין** – שאומר דבר זה חרם, וסתם חרמים לבדק הבית, **בַּזְּמַן הַזֶּה**, כיון שאין בית המקדש, ואין להם תקנה. **וְאִם הִקְדִּישׁ וְהֶעֱרִיךְ וְהֶחֱרִים** – ואילו עשה אחד מאלו בזמן הזה, ונמצאים בידיו חפצי קודש, מוטל עליו לאבדם כדי שלא יבוא להיכשל בהם, ולפיכך אם **בְּהֵמָה** היא, **תֵּיעָקֵר**, ואם הם **פֵּירוֹת** או **כְּסוּת וְכֵלִים**, יניחם שיֵרָקְבוּ, ואם היו **מָעוֹת וּכְלֵי מַתָּכוֹת** שאינם נרקבים, **יוֹלִיךְ הֶנְאָה** – סך דמיהם **לְיַם הַמֶּלַח** לאיבוד. **וְאִי זֶה הוּא עִיקּוּר** האמור לגבי בהמה, **נוֹעֵל** את **הַדֶּלֶת לְפָנֶיהָ** ואין לה מה לאכול **וְהִיא מֵתָה מֵאֵלֶיהָ** ברעב.

מבררת הגמרא: **תַּקָּלָה דְּמַאי** – לאיזו תקלה חוששים אם ישהה את השעיר והפר לשנה הבאה. **אִי** – אם החשש הוא מפני **תַּקָּלָה דְּהַקְרָבָה** – שיבוא להקריבם בשאר ימות השנה, אם כן **אֲפִילּוּ כָּל רְעִיּוֹת נַמִּי** – בכל הבהמות שדינם לרעות עד שיסתאבו יגזרו כן, מפני שאף בהם יש את אותו חשש, **וְאִי** – ואם החשש הוא מפני **תַּקָּלָה דְּיִגּוּזָה וַעֲבוֹדָה** – שמא ישכח שהם קדושים ויגזו צמרם או יעבוד בהם, אם כן **אֲפִילּוּ** בכָּל **רְעִיּוֹת נַמִּי** נגזור כן. אלא **לְעוֹלָם** החשש הוא מפני **תַּקָּלָה דְּהַקְרָבָה, וְהָכָא** – כל שאר בהמות שדינם לרעות, **דְּלָאו בְּנֵי הַקְרָבָה נִינְהוּ** – שאינן עומדות בעצמן להקרבה אלא רק דמיהן, **לֵא טָרִיד בְּהוּ** – אינו טרוד להקריבן, ומסיח דעתו מהן לגמרי ולא יכשל בהן, אבל **הַךְ** – בהמה זו [השעיר או הפר] **דְּכַת הַקְרָבָה הִיא** – שעומדת להקרבה ביום הכפורים בשנה הבאה, **טָרִיד בָּהּ** – מחשבתו טרודה בה להקריבה כמצותה, ויש חשש שמא יכשל ויבוא להקריבה במשך השנה, ולפיכך דינה למיתה.

הגמרא מבארת שנחלקו תנאים האם חוששים לתקלה: **וְתַקָּלָה עַצְמָהּ תַּנָּאֵי הִיא** – שנויה במחלוקת תנאים, **דְּתַנְיָא חֲדָא** – ששנינו בברייתא אחת, קרבן **פֶּסַח שֶׁלֹּא קָרַב בְּפֶסַח רִאשׁוֹן**, כגון שבעליו יצא ידי חובתו באחר ונותר קרבן זה, ימכרנו בעליו למי שהיה טמא או בדרך רחוקה בפסח ראשון, **וִיקָרֵב** על ידו **בְּפֶסַח שֵׁנִי**, ואם אותו פסח לא הוקרב גם **בַּשֵּׁנִי**, ישהנו **וִיקָרֵב לַשָּׁנָה הַבָּאָה. וְתַנְיָא אִידָךְ** – ובברייתא אחרת שנינו **שֹׁא יִקָּרֵב** לשנה הבאה. **מַאי לָאו** – האם לא **בְּתַקָּלָה פְּלִיגִי** – נחלקו הברייתות, שהברייתא הראשונה אינה חוששת לתקלה ולכן ישהנו לשנה הבאה, והברייתא השניה חוששת לתקלה ולפיכך לא ישהנו לשנה הבאה.

דוחה הגמרא: **לֹא, יתכן לפרש דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – שלפי שתי הברייתות [**לֹא**] **חַיְישִׁינַן לְתַקָּלָה, וְהָכָא בְּפִלּוּגְתָּא** – במחלוקת **דְּרַבִּי וְרַבָּנַן** אם מנין שנה כשנת חמה או כשנת לבנה, **קָא מִיפְּלִגִי** – נחלקו הברייתות, **וְלֹא קַשְׁיָא** מברייתא אחת לשניה, **הָא** – הברייתא הראשונה סוברת **כְּרַבִּי**, שיתכן שלא תעבור שנה תמימה מפסח זה עד פסח בשנה הבאה, מפני שיש ביניהם שנ"ד יום, ואפילו שהופרש לאחר שמלאו שמונה ימים לילידתו, עדיין לא מלאו לו שס"ה יום כשנת חמה, **הָא** – והברייתא השניה סוברת **כְּרַבָּנַן**, ששנה 'תמימה' היא לפי שנת הלבנה, וקודם שיגיע הפסח הבא תעבור שנתו.

מקשה הגמרא על דחיה זו: **וְהָתַנְיָא** – והלא שנינו בברייתא, **וְכֵן הַמָּעוֹת** שהופרשו עבור פסח בשנה זו ולא השתמש בהם, לא ישתמש בשנה הבאה, ובברייתא אחרת סוברת שהמעות ראויים לשנה הבאה, ובמעות אין לתלות במחלוקת רבי ורבנן, שהרי אין שנה פוסלת במעות. **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ** – האם לא מוכח מכאן שהברייתות **בְּתַקָּלָה פְּלִיגִי**, ולכן אף לגבי המעות יש לחשוש שיבוא לידי תקלה. מסיקה הגמרא: אכן **שְׁמַע מִינָּהּ**.

משנה

אחר ששנה התנא את הדינים הנוגעים לשני השעירים, חוזר התנא ללמד את המשך סדר עבודת יום הכפורים: לאחר שסיים הכהן הגדול ליתן מתנות דם הפר והשעיר כמצותם, **בָּא לוֹ הכהן אַצֶּל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** העומד כנגד שער המזרח שממנו מוציאים אותו לשילוח לעזאזל, ששם העמידו את השעיר כשבראשו קשור לשון של זהורית, **וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו** בין שני קרניו, **וּמִתְוַדֶּה** על עוונות העם.

וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר הכהן גדול בוידויו, **אָנָּא הַשֵּׁם, חָטְאוּ עָווּ פָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטְאוּ וְשֶׁעָוּ וְשֶׁפָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לֵאמֹר** (ויקרא טז ל) 'כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ'. **וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִים בָּעֲזָרָה, כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים** את **הַשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי כֹּהֵן גָּדוֹל, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים** – ועונים לעומתו 'בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'.

אחר שגמר להתוודות, **מָסְרוֹ** הכהן גדול [את השעיר] **לְמִי שֶׁהָיָה** מיועד מאתמול להיות **מוֹלִיכוֹ** לעזאזל כדי לדחותו בצוק.

המשנה מבארת מי הם הראויים לשילוח השעיר: **הַכֹּל** – בין כהנים ובין ישראלים **כְּשֵׁרִין לְהוֹלִיכוֹ** לעזאזל, **אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ** – הנהיגו בזה **הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים** מנהג **קָבַע** שיוליכוהו כהנים, **וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין** בית דין של כהנים **אֶת יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי**, אף לישראל היו מניחים להוליכו שהרי היה **מַעֲשֶׂה וְהוֹלִיכוֹ** אדם ושמו **עֲרָסְלָא, וְיִשְׂרָאֵל הָיָה.**

וְכֶבֶשׂ – כמין גשר גבוה **עָשׂוּ לוֹ** – לשליח, שדרכו יוצא מן העזרה אל מחוץ לעיר, **מִפְּנֵי הַבַּבְלִיִּים שֶׁהָיוּ מְתַלְּשִׁים בְּשִׂעָרוֹ** של השליח לצערו, **וְאוֹמְרִים לוֹ, טוֹל וָצֵא טוֹל וָצֵא**, ואל תשהה עוונותינו אצלנו עוד.

גמרא

שנינו במשנה שהיה הכהן הגדול מתודה ואומר 'כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל'. מדייקת הגמרא: **וְאִילּוּ 'בְּנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ' לֹא קָאָמַר**, ומשמע שהמשנה סוברת שאין הכהנים מתכפרים בשעיר המשתלח, ואם כן **מַאן תַּנָּא** – כמו איזה תנא סוברת משנתינו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה**, משנתינו **דְּלֵא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאִי** – שאם המשנה סוברת **כְּרַבִּי יְהוּדָה, הָא** – הרי **אָמַר** שיש **לָהֶם** – לכהנים **כַּפָּרָה בַּשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. דוחה הגמרא: אַבַּיֵי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא** – אפילו אם תאמר שמשנתינו סוברת **כְּרַבִּי יְהוּדָה** לא יקשה מלשון המשנה, שכן **אָטוּ** – האם **כֹּהֲנִים לָאו בְּכְלָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל נִינְהוּ** – הם, וכשהכהן הגדול מתודה על עם ישראל הוא מתכוין לכלול אף את הכהנים.

שנינו במשנה: **מְסָרוֹ לְמִי שֶׁמּוֹלִיכוֹ. הגמרא דנה בדיני הולכת השעיר לעזאזל: תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא טז כא) 'וְשִׁלַּח בְּיַד אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה', ודורשים חכמים **'אִישׁ' לְהַכְשִׁיר אֶת הַזָּר** – ישראל שאינו כהן. **'עִתִּי'**

רש"י

ואם נתעברה נתעברה למוכר — ולא תחלט עד שיגיע באותו יום באותו חדש שמכרה לו. ולרבי משכחת לה כגון שהקדישו ביום שמיני ללידתו, בערב יום הכפורים בשנה פשוטה, וכי מטי יום הכפורים הבא. אכתי לא מלו ליה שלוש מאות ששים וחמשה ימים, אלא שלוש מאות ששים וארבע. **פר מאי איכא למימר** — שהוא בן שלש. **רואין אותה** — בכל מקום שהיא, כאילו עומדת בבית הקברות שאין הכהן יכול ליקרב אליה. אבל לא מחטאות המתות היא אלא שאינה קריבה, הלכך רועה עד שיפול בה מום ותימכר. **משום תקלה** — לקמן מפרש מאי תקלה. **דתנן** — דחיישינן לתקלה. **אין** מקדישין — משום דחיישינן לתקלה. אכתי לא מלו ליה תקנה. **ואין** שסתם הקדש לבדק הבית ואין להן תקנה. **מחרימין** — קסבר סתם חרמין לבדק הבית. ופלוגתא היא במסכת ערכין (כח,ב). **כל רועות** — כל הני דאמור רבנן ירעו עד שיסתאבו ניחוש שמא יקריבם. **והנך דלאו בני הקרבה נינהו** — שאר רועות אינן עומדות ליקרב הני עצמן, אלא דמיהן. **לא טריד בהו** — אינו מהרהר בהקרבתן, ומסיח דעתיה מהקרבה דידהו. **הך דבת הקרבה היא** — ליום הכפורים הבא טריד בהו לבו על הקרבתו, ודילמא מקריב לה מקמי יום הכפורים. **תנאי היא** — איכא דחייש ואיכא דלא חייש. **יקרב בשני** — בפסח שני, ימבר לטמא ושהיה בדרך רחוקה. **הא רבי** — דאמר מפסח לפסח אפשר לו שלא עברה שנתו ואף על פי שהופרש לאחר שמונה לילידתו. דאלו מחוסר זמן לא קדיש. **וכן המעות** — שהפרישו לפסח אל יקרבו לשנה הבאה, ואיכא למאן דאמר יקרבו. **משנה בא לו אצל שעיר** — השתא הדר תנא למילתיה לאורויי בסדר העבודה וקאמר דלאחר שגמר כהן גדול מתן דמים של פר ושעיר כדסליק פירקין דהוציאו לו בא לו הכהן אצל שעיר המשתלח במקום שהעמידו שם כנגד בית שילוחו כדאמרן בפרק "טרף בקלפי" (לעיל מא,ב). **אלא שעשו כהנים קבע** — שהרגילו לעשות את הכהנים קבע להיות מוליכים אותו, ולא היו בית דין של כהנים מניחין את ישראל להוליכו. **ערפלא** — שם האיש. **וכבש** — כמין מעלה עשו לו, שהוא גבוה ויוצא דרך אותו הכבש חוץ לעזרה וחוץ לעיר, כדי שלא יוכלו הבבליים ליגע במשולח לפי שהיו רגילין לתלשו בשערו, ואומרים לו: טול מהר וצא ואל תשהה עונותינו אצלנו עוד.

גמרא

וְאִם נִתְעַבְּרָה - נִתְעַבְּרָה לַמּוֹכֵר. הָתְּנִינַן שָׂעִיר, פַּר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - גְּזֵירָה פַּר אַטּוּ שָׂעִיר. וּמִשּׁוּם גְּזֵירָה יָמוּת? - וְעוֹד, חַטָּאת שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ - לִרְעִיָּה אָזְלָא! דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: חַטָּאת שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ - רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ הִיא עוֹמֶדֶת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְרוֹעָה. - אֶלָּא אָמַר רָבָא: גְּזֵירָה מִשּׁוּם תַּקָּלָה. (דִּתְנַן) [דְּתַנְיָא] אֵין מַקְדִּישִׁין וְאֵין מַעֲרִיכִין וְאֵין מַחֲרִימִין בַּזְּמַן הַזֶּה. וְאִם הִקְדִּישׁ וְהֶעֱרִיךְ וְהֶחֱרִים, בְּהֵמָה - תֵּיעָקֵר, פֵּירוֹת כְּסוּת וְכֵלִים - יֵרָקְבוּ, מָעוֹת וּכְלֵי מַתָּכוֹת - יוֹלִיךְ הֲנָאָה לַיָּם הַמֶּלַח. וְאֵי זֶה הוּא עִיקּוּר - נוֹעֵל דֶּלֶת לְפָנֶיהָ וְהִיא מֵתָה מֵאֵלֶיהָ. תַּקָּלָה דְּמַאי? אִי תַּקָּלָה דְּהַקְרָבָה - אֲפִילּוּ כָּל רְעִיּוֹת נַמִּי! אִי תַּקָּלָה דְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה - אֲפִילּוּ כָּל רְעִיּוֹת נַמִּי! - לְעוֹלָם תַּקָּלָה דְּהַקְרָבָה, וְהָנָךְ דְּלָאו בְּנֵי הַקְרָבָה נִינְהוּ - לָא טָרִיד בְּהוּ, הַךְ דְּבַת הַקְרָבָה הִיא - טָרִיד בָּהּ. וְתַקָּלָה עַצְמָהּ תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא חָדָא: פֶּסַח שֶׁלֹּא קָרַב בָּרִאשׁוֹן - יִקְרַב בַּשֵּׁנִי, בַּשֵּׁנִי - יִקְרַב לַשָּׁנָה הַבָּאָה. וְתַנְיָא אִידָּךְ: לָא יִקְרַב, מַאי לָאו - בְּתַקָּלָה פְּלִיגִי? לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא [לָא] חָיְישִׁינַן לְתַקָּלָה, וְהָכָא בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי וְרַבָּנַן קָא מִיפַּלְגִי. וְלָא קַשְׁיָא: הָא - רַבִּי, הָא רַבָּנַן. - וְהָתַנְיָא: וְכֵן הַמָּעוֹת! - אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ בְּתַקָּלָה פְּלִיגִי, שְׁמַע מִינָּהּ. **משנה** בָּא לוֹ אֵצֶל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו, וּמִתְוַדֶּה. וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר: אָנָּא הַשֵּׁם! חָטְאוּ, עָווּ, פָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּא הַשֵּׁם! כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטְאוּ, וְשֶׁעָוּו, וְשֶׁפָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לֵאמֹר "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ". וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִים בָּעֲזָרָה, כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי כֹּהֵן גָּדוֹל, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. מְסָרוֹ לְמִי שֶׁהָיָה מוֹלִיכוֹ. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְהוֹלִיכוֹ, אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים גְּדוֹלִים קֶבַע וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין אֶת יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: מַעֲשֶׂה וְהוֹלִיכוֹ עַרְפְּלָא, וְיִשְׂרָאֵל הָיָה. וְכֶבֶשׁ עָשׂוּ לוֹ, מִפְּנֵי הַבַּבְלִיִּים שֶׁהָיוּ מְתַלְּשִׁים בִּשְׂעָרוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ: טוֹל וָצֵא, טוֹל וָצֵא! **גמרא** וְאִילּוּ "בְּנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ" לָא קָאָמַר, מַאן תְּנָא? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּאִי כְּרַבִּי יְהוּדָה - הָא אָמַר: יֵשׁ לָהֶם כַּפָּרָה בַּשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. אַבָּיֵי אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה, אַטּוּ כֹּהֲנִים לָאו בִּכְלָל "עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל" נִינְהוּ? "מְסָרוֹ לְמִי שֶׁמּוֹלִיכוֹ". תְּנוּ רַבָּנַן: "אִישׁ" - לְהַכְשִׁיר אֶת הַזָּר, "עִתִּי"

שיהא

תוספות

אין מקדישין — משום דחיישינן לתקלה. והכי נמי אמרינן בבכורות בפרק "מעשר בהמה" (נג,א) דלאחר חורבן בטלו מעשר בהמה משום תקלה. ותימה דבפרק "במה בהמה" (שבת נד,ב) רבי אלעזר בן עזריה הוה מעשר מעדריה תריסר אלפי עגלי בכל שתא ושתא ואיך יתכן זה להיות? והא רבי יוחנן בן זכאי חי לאחר חורבן קצת, מדתנן משחרב בית המקדש התקין רבי יוחנן בן זכאי והוא היה נשיא, ואחריו רבן גמליאל, ולכל הפחות היה שנתים נשיא עד שנתמנה רבי אלעזר בן עזריה, כדמשמע בפרק "תפלת השחר" (ברכות כז,ב) דקאמר: אשתקד צעריה ובו'. ואם כן היה רבי אלעזר בן עזריה לכל היותר בשעת חורבן בן חמש עשרה, שהרי בן שמונה עשרה היה כשנתמנה נשיא, וזה היה שלש שנים אחר חורבן לכל הפחות, כדפרישית, וקטן הוה בימי הבית רק שנתים לפני החורבן, וקטן לאו בר אפרושי מעשר הוא ובשביל אותם שנתים שהגדיל לפני החורבן שאז היה מפריש, לא הוה ליה למימר כל שתא ושתא, ויש לומר: אפוטרופוס שלו היה מפריש. אי נמי: לא בטלו מעשר בהמה לאלתר בתר חורבן. אי נמי יש מפרשים: הוה מעשר למלך. ולא נהירא, דלא הוה ליה למימר בהאי לישנא.

ואין מחרימין — פירש רש"י: כמאן דאמר סתם חרמים לבדק הבית. ורבינו יצחק מפרש: דאתיא אפילו כמאן דאמר לכהנים, ואף על גב דשרו ולא שייך בהן תקלה הני מילי בתר דמטו ליד כהן. אבל קודם לכן לא כדאמר בפרק "כל פסולי המוקדשין" (בכורות לב,א): חרמים, כל זמן שהם ביד בעלים הרי הן כהקדש לכל דבריהם ומועלין בהם. ואם תאמר: אי הכי מאי איריא בזמן הזה? אפילו בזמן הבית נמי, ויש לומר: בזמן הבית דשכיחי קדשים היו בקיאין וזהירין במילי קדושה, אבל השתא דלא שכיחי לא זהירי, אי נמי: בזמן הבית שכיחי כהנים, ולא היו צריכין הבעלים להשהותו בידם, ונותנין אותו לאלתר לכהן.

פירות כסות וכלים ירקבו — תימה, דבערכין פרק "המקדיש" (כט,א) אמרינן: דהוא גברא דאחרמינהו לנכסיה בפומבדיתא, אתא לקמיה דרב יהודה, אמר ליה: זיל שקול ארבעה זוזי ושדי בנהרא, ואמאי לא קאמר ליה כדתניא הכא: פירות כסות וכלים ירקבו וכו'? ויש לומר: התם מיירי במקרקעי, ואותם אין להם תקנה אלא בחילול. דאי אמרינן יניחנה בורה ולא תיעבד ולא תזרע שדות בורות איכא טובא, וליכא היכירא, ואתי בה לידי תקלה. ואם תאמר: והא על כרחך מטלטלי נמי הוו מדפריך התם והא עובדא דפומבדיתא קרקע נמי הוה, מכלל דמטלטלי נמי הוה מיהו לא עשו תקנה בחילול אלא מקרקעי אבל מטלטלי עבור להו, כדמפרש הכא. וכל שכן דניחא טפי דמקשה התלמוד בפשיטות במקרקעי נמי הוו, ומנא ליה? דילמא רק במטלטלי! אלא על כרחך מקרקעי נמי הוו מדעבד תקנה בחילול.

ותקלה עצמה תנאי היא — הכא לא מייתי תנאי דפליגי בסוף פרק קמא דפסחים (כ,ב) בתקלה והתם לא מייתי הני תנאי דהכא, משום דמייתי דמי לדמי. **אמר** רבי ירמיה דלא כרבי יהודה — מכאן אני מתרץ מאי דפליגי רבי יהודה ורבי שמעון בפרק קמא דשבועות (יג,ב), דרבי יהודה סבר כהנים מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות, ולרבי שמעון לית להו כפרה כלל בשעיר המשתלח. וקאמר התם: מאי טעמא דרבי שמעון. והוקשה לי אמאי לא קאמר טעמא דרבי שמעון מדכתיב בפר שני וידויין ודם פר, כדאמר בתר הכי: בשלמא לרבי שמעון היינו דבעינן שני וידויין ודם פר. ונימא דהיינו טעמא, דבעינן שני וידויין ולא כדמסיק התם לרבי יהודה, כדתנא דבי רבי ישמעאל אחד לו ואחד לביתו מוטב שיבא זכאי ויכפר על החייב וכו'. ומכאן יש לי לתרץ דעל כרחך רבי שמעון נמי אית ליה דתנא דבי רבי ישמעאל, דהא רבי ירמיה מוקי למתניתין כרבי שמעון, ואפילו הכי תנן בוידוי ראשון דפר "אני וביתי" בפרק "אמר להם הממונה" (לעיל לה,ב) ובוידוי שני בפרק "טרף בקלפי" (לעיל מא,ב) תנן "ובני אהרן" וכו' ומפרש טעמא בגמרא (מג,ב) משום דרבי ישמעאל.

אמר

יומא. פרק שישי – שני שעירי דף סו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

אמר רפרם זאת אומרת עירוב והוצאה כו' — אמרינן בפרק "אמרו לו" (כריתות יד,א) דרפרם בדותא היא, דפריך עליה: ודילמא שאני שעיר המשתלח דהכשירו ביום הכפורים בכך, אלא דרפרם בדותא היא. **פלוני** מהו לעולם הבא — פירש רבינו חננאל: אבשלום שבא על פילגשי אביו, מהו לעולם הבא? מי סבירא לן הא דאמר רב נשים בכתובה וקידושין פילגשים בלא כתובה ובלא קידושין, הכי אמרינן בסנהדרין פרק "כהן גדול" (כא,א), או לא. ויש מפרשים: ששאלוהו על שלמה, מי סבירא לן כרבי יונתן דאמר כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה, שנאמר "ולא היה לבבו שלם" כו' כלבב דוד אביו הוא דלא היה, מיחטא נמי לא היה חטא. הכי אמר בפרק "במה בהמה יוצאה" (שבת נו,ב) ובתוספתא פרק שלישי, דיבמות.

מהו להציל הכבשה מן הארי — כלומר: בת שבע מיד דוד, מי סבירא לן דאמר רבי יונתן במסכת כתובות (ט,ב): כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו, ואוריה כתב גט לבת שבע. מהו להציל הרועה מיד הארי, כלומר: מהו להציל אוריה מיד דוד, מי סבירא לן: חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב, ולא היה מורד במלכות, או דילמא אין חולקין ומורד במלכות הוה, עד כאן לשונו. פירוש: משום דקאמר "ואדוני יואב" דקרי ליה ליואב אדוני בפני המלך. ופלוגתא היא בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קיט,ב) אם חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב או לא.

אמר ליה רבי יוסי תנוח דעתך כו' — ואם תאמר: בסוף פרק "שתי הלחם" (מנחות ק,א) גבי חל להיות יום הכפורים ערב שבת, שעיר החיצון של יום הכפורים אוכלין אותו כשהוא חי. תניא בגמרא איפכא רבי יוסי אומר לא בבליים היו כו', עד אמר לו רבי יהודה תנוח דעתך שהנחת דעתי. ויש לומר: מר מאי דשמיע ליה קאמר, ומר מאי דשמיע ליה קאמר. רבי יהודה קיבל דהדהיא דהכא לא בבליים הן, ורבי יוסי קיבל בההוא דהתם.

רש"י

גמרא שיהא מזומן — מוכן לכך מאתמול. **עתי אפילו בשבת** — עתי בעתו ובמועדו ישתלח, ולא יעבור ואפילו בשבת ובטומאה. ולקמן מפרש מאי איסור שבת וטומאה שייך בשילוחו, דאיצטריך לרבויי. **למאי הלכתא** — מה חלול שבת יש שהוצרך להתירו. אי משום תחומין — דרבנן בעלמא נינהו, שגזרו עליהן לאחר מתן תורה. **כמאן** — איצטריך לרבויי דלא כר' נתן דאמר חי נושא את עצמו הוא, ואין בו אלא משום שבות. ופלוגתא במסכת שבת (צד,א). **חולה שאני** — דהשתא לא נושא את עצמו, והנושא מחלל שבת. **זאת אומרת** — מדאיצטריך למתני "עתי" אפילו בשבת איכא למשמע דאין איסור הוצאה ליום הכפורים דאי יום הכפורים כשבת להוצאה למה לי קרא להתיר משאו בשבת? הרי כשחל בחול נמי כשבת דמי, וקאמר רחמנא ישלחנו. עירוב כדי נסבא, אלא דהא בהא תליא, דלא תקינו חכמים עירובי חצרות אלא בשביל איסור הוצאה, שגזרו מרשות לרשות גזירה משום הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. **למאי הילכתא** — מה איסור טומאת מקדש או קדשיו יש בשילוחו שהוצרך לומר שידחה את הטומאה. **נכנס טמא** לעזרה — שהכהן מוסרו לו שם. **יכול להרכיב אני ואתם** — בריא וחזק היה השעיר להרכיב אותי ואתכם עליו, לקמן אמרינן שלא היה חפץ להשיב על שאלתם מה שלא שמע מפי רבו. **אהא בשלום אני ואתם** — כלומר, מה לכם לשאול על זאת? לא אני ולא אתם נזקק לשילוחו. **דחפו** — לצוק ולא מת, מהו שיהא צריך לירד אחריו וימיתנו. **פלוני מהו לעולם הבא** — על אדם אחד שאלוהו, מה מעשיו בעיניך? ויש פותרים: על שלמה בן דוד שאלוהו. **אלא על פלוני** — שמא על אבשלום שאלתוני. **אלא על הרועה** — אם מותר להצילו מפי הארי. ממזר מהו לירש — את אביו. **אמר להם מהו ליבם** — אשת אחיו שאלתם אותי. **מהו לסוד את ביתו** — בזמן הזה, מי אסור מפני צער חורבן הבית. אמר להם: לא שאלתוני אלא מהו לסוד את קברו. **לא שהפלינן** — והפרישן לדברים אחרים, כאדם המתבוין לדחות כשאינו יודע להשיב, אלא יודע היה, אבל לא אמר דבר שלא שמע מרבו. **שמעשה העגל שוין** — עבודותיו שוות לאיסור, מפני מה אין מיתתן שוה? שהיו בו שלש מיתות, מיתת סייף "שימו איש חרבו", מיתת מגיפה, "ויגוף ה' את העם" (שמות לב) מיתת הדרוקן דכתיב "ויזר על פני המים", ואמרינן במסכת עבודה זרה (מד,א): לא נתכוין משה אלא לבודקן בסוטות בלצבות בטן. **ויבח וקיטר** — הן עבודות שחייבין עליהן לעבודה זרה מיתה, כדתנן ב"ארבע מיתות" (סנהדרין ס,ב) שהן בסקילה. וכאן בסייף, שעדיין לא נתפרשו להן ארבע מיתות בית דין, ונידונו במיתת בני נח שכל מיתתן בסייף כדאמרינן בסנהדרין (נו,א). **ניפף ונישק** — אין בהן מיתת בית דין, כדתנן ב"ארבע מיתות" (שם ס,ב). אלא בידי שמים נידונו במגפה. **כל בני לוי** — שכולן בכלל זה. **האומר לאביו ולאמו** — במעשה העגל לא ראיתיו נעשו אכזרים עליהם לנקום נקמתו של מקום. אלמא: אביו ואמו, אחיו ובניו עבדו עבודה זרה. **ומתוך ששונאין** — בני ארץ ישראל את הבבליים היו קורין כל קלי הראש ועושי דבר שלא כהוגן על שמם. **תנוח דעתך** — משפחתו היתה מבבל, והיה קשה לו הדבר. **מה שהי צפירא דין וחובי דרא סגיאין** — מה מתעבב שעיר זה כאן ועונות הדור מרובין, והן עליו. **משנה** מיקירי ירושלים — מחשובי ירושלים. **עד סוכה הראשונה** — סוכות עשו לו בדרך, ובני אדם הולכין לגור שם לפני יום הכפורים, שמלוין אותו מסוכה לסוכה.

שֶׁיְּהֵא מְזוּמָן, "עֲתִי" - וַאֲפִילּוּ בַּשַּׁבָּת, "עֲתִי" - וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה, "אִישׁ" - לְהַכְשִׁיר אֶת הַדָּר. פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: כַּפָּרָה כְּתִיבָא בֵּיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. "עֲתִי" וַאֲפִילּוּ בַּשַּׁבָּת. לְמַאי הִלְכְתָא? - אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה חוֹלֶה - מְרַכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ. כְּמַאן - דְּלָא כְּרַבִּי נָתָן. דְּאִי רַבִּי נָתָן - הָאָמַר: חַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ. - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי נָתָן, חָלָה שָׁאנִי. אָמַר רַפְרָם: זֹאת אוֹמֶרֶת עֵירוּב וְהוֹצָאָה לַשַּׁבָּת, וְאֵין עֵירוּב וְהוֹצָאָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים. "עֲתִי" וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה. לְמַאי הִלְכְתָא? - אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לוֹמַר שֶׁאִם נִטְמָא מְשַׁלְּחוֹ - נִכְנָס טָמֵא לָעֲזָרָה וּמְשַׁלְּחוֹ. שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: חָלָה, מַהוּ שֶׁיַּרְכִּיבֵהוּ עַל כְּתֵפוֹ? - אָמַר לָהֶם: יָכוֹל הוּא לְהַרְכִּיב אֲנִי וְאַתֶּם. חָלָה מְשַׁלְּחוֹ, מַהוּ שֶׁיְּשַׁלְּחֶנּוּ בְּיַד אַחֵר? - אָמַר לָהֶם: אֶהָא בְּשָׁלוֹם אֲנִי וְאַתֶּם. דְּחָפוֹ וְלֹא מֵת, מַהוּ שֶׁיֵּרֵד אַחֲרָיו וִימִיתֶנּוּ? - אָמַר לָהֶם: "כֵּן יֹאבְדוּ כָל אוֹיְבֶיךָ ה'". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חָלָה - מְרַכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ, חָלָה מְשַׁלְּחוֹ - יְשַׁלְּחֶנּוּ בְּיַד אַחֵר, דְּחָפוֹ וְלֹא מֵת - יֵרֵד הַכִּבְשָׂה?! מַהוּ לְהַצִּיל הָרוֹעֶה מִן הָאֲרִי? אָמַר לָהֶם לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל הָרוֹעָה?! מַמְזֵר מַה הוּא לִירַשׁ? - מַהוּ לְיַבֵּם? מַהוּ לָסוּד אֶת בֵּיתוֹ? - מַהוּ לָסוּד אֶת קִבְרוֹ? לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִפְלִינָן בִּדְבָרִים, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ מֵעוֹלָם. שָׁאֲלָה אִשָּׁה חֲכָמָה אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מֵאַחַר שֶׁמַּעֲשֵׂה הָעֵגֶל שָׁוִין מִפְּנֵי מָה אֵין מִיתָתָן שָׁוָה? אָמַר לָהּ: אֵין חָכְמָה לְאִשָּׁה אֶלָּא בַּפֶּלֶךְ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָוּו". אֵיתִמַר, רַב וְלֵוִי: חַד אָמַר: זִיבַח וְקִיטֵּר - בַּסַּיִּף, גִּפַּף וְנִישַּׁק - בְּמִיתָה, שָׁמַח בִּלְבָבוֹ - בְּהִדְרוֹקָן. וְחַד אָמַר: עֵדִים וְהַתְרָאָה - בַּסַּיִּף, עֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה - בְּמִיתָה, לֹא עֵדִים וְלֹא הַתְרָאָה - בְּהִדְרוֹקָן. אָמַר רַב יְהוּדָה: שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי לֹא עָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּעָמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה" וגו'. יָתֵיב רָבִינָא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא, אֵיתִיבֵיהּ בְּנֵי רַב פַּפָּא בַּר אַבָּא לְרָבִינָא: "הָאמַר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו" - "אָבִיו" - אֲבִי אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, "אֶחָיו" - אֶחָיו מֵאִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, "בָּנָיו" - בְּנֵי בִתּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. "וְכֶבֶשׁ עָשׂוּ לוֹ" כו'. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: לֹא בַּבְלִיִּים הָיוּ אֶלָּא אַלֶּכְסַנְדְּרִיִּים הָיוּ, וּמִתּוֹךְ שֶׁשּׂוֹנְאִים אֶת הַבַּבְלִיִּים הָיוּ קוֹרִין אוֹתָן עַל שְׁמָן. תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא בַּבְלִיִּים הָיוּ אֶלָּא אַלֶּכְסַנְדְּרִיִּים הָיוּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: תָּנוּחַ דַּעְתְּךָ שֶׁהַנַּחְתָּ אֶת דַּעְתִּי. "טוֹל וָצֵא". תָּנָא: מַה שָּׁהֵי צִפֵּירָא דִּין וְחוֹבֵי דָּרָא סַגִּיאִין. **מִשְׁנָה** מִיקִּירֵי יְרוּשָׁלַיִם הָיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ עַד סוּכָּה הָרִאשׁוֹנָה. עֶשֶׂר סוּכּוֹת מִירוּשָׁלַיִם וְעַד צוּק

ללמדנו שֶׁיְּהֵא המשלח מְזוּמָּן – מיועד לשילוח כבר מערב יום הכפורים, ועוד דרשו, 'עֹתִי' מלשון עת, ללמד שישתלח בעתו ובזמנו וַאֲפִילּוּ כשחל יום הכפורים בְּשַׁבָּת, 'עֹתִי' ללמד שישתלח בזמנו וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה.

הגמרא דנה בדברי הברייתא: 'אִישׁ' לְהַכְשִׁיר אֶת הַזָּר. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, הלא שילוח השעיר אינו נחשב לעבודה במקדש שצריך שתיעשה בכהן. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא כַּפָּרָה כְּתִיבָא בֵּיהּ – שמא תהא סבור לומר שכיון שכתבה התורה בשעיר המשתלח (ויקרא טז ז) 'וְעָמַד חַי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו', אם כן בשילוחו תלויה הכפרה, ולכן היא צריכה להיעשות ביד כהן כשאר כפרת קדשים, קָא מַשְׁמַע לָן שאפילו ישראל כשר לשילוחו.

עוד דרשו בברייתא, 'עֹתִי' וַאֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת. שואלת הגמרא: לְמַאי הִלְכְתָּא – מפני מה הוצרכו ריבוי מיוחד ללמד שמשתלח גם בשבת, הרי אין בשילוחו חילול שבת שצריך פסוק להתירו, ואף מה שהוא הולך חוץ לתחום שבת, הוא רק איסור מגזירת חכמים. משיבה הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הריבוי נצרך לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה השעיר חוֹלֶה ואינו יכול להלך ברגליו, מַרְכִּיבוֹ המשלח עַל כְּתֵפוֹ, אף שהוא עובר בזה על מלאכת הוצאה בשבת. מבררת הגמרא: לפי ביאור זה, כְּמַאן – כדעת מי נשנתה הברייתא, דְּלֵא כְּרַבִּי נָתָן, דְּאִי כְּרַבִּי נָתָן מדוע צריך לכך פסוק, הָאָמַר רבי נתן שכל דבר חַי נחשב כנוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ בכוחותיו, והאדם אינו חייב על הוצאתו, ואם כן אין נשיאת השעיר נחשבת לחילול שבת, ואין צורך בפסוק להתירו. משיבה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא שהברייתא כדעת רַבִּי נָתָן, מכל מקום חָלָה שאינו יכול לישא את עצמו, שַׁאנִי – דינו שונה מבעל חי בריא, והנושאו מחלל שבת.

הגמרא לומדת מברייתא זו דיני הוצאה ועירוב ביום הכפורים: אָמַר רַפְרָם, מכך שהוצרכו לימוד מיוחד להתיר לשלח את השעיר אפילו בשבת, ואת אוֹמֶרֶת שאיסורי עֵירוּב חצרות וְהוֹצָאָה מרשות לרשות נאמר רק לְשַׁבָּת, וְאֵין איסור עֵירוּב וְהוֹצָאָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שאילו היו איסורים אלו גם ביום הכפורים, לא היו צריכים פסוק להתיר שילוחו של שעיר כשחל יום הכפורים בשבת, שהרי אף כשחל יום הכפורים בחול היה אסור לנושאו ואף על פי כן כתבה התורה שישלחנו, הרי שנדחה איסור זה משום מצות שילוח, ואם כן הוא הדין כשחל בשבת.

עוד דרשו בברייתא, 'עֹתִי' וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה. שואלת הגמרא: לְמַאי הִלְכְתָּא – באיזה אופן הוצרכו להתיר שישתלח אפילו בטומאה, הלא איסור טומאה אינו אלא בכניסת טמא למקדש או בטומאת הקדשים, ומה עניינו לשעיר המשתלח חוץ לעיר. משיבה הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הפסוק בא לוֹמַר שֶׁאפילו אִם נִטְמָא מְשַׁלְּחוֹ, מכל מקום לא ישלחנו ביד אחר אלא ביד המזומן מאתמול, וּנְכָנְסָם אף שהוא טָמֵא לָעֲזָרָה לקבל את השעיר מהכהן הגדול, כיון שטומאה הותרה בציבור, וּמְשַׁלְּחוֹ לעזאזל כדינו.

הגמרא מביאה ברייתא ששאלו את רבי אליעזר כמה שאלות בדיני שעיר המשתלח: שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אם חָלָה השעיר המשתלח ואינו יכול להלך ברגליו, מַהוּ שֶׁיְּרַכִּיבֵהוּ – האם מותר שירכיבהו המשלח עַל כְּתֵפוֹ ובכך עובר המשלח על מלאכת הוצאה ביום הכפורים. אָמַר לָהֶם, אֶהֱא בְּשָׁלוֹם אֲנִי וְאַתֶּם, כלומר, אף בשיחלה השליח לא נזדקק אנו להחליפו, ומה לכם לשאול על כך, ולא השיבם על שאלתם. עוד שאלוהו, אם דְּחָפוֹ את השעיר לצוק וְלֹא מֵת השעיר, מַהוּ להצריכו שֶׁיֵּרֵד אַחֲרָיו וִימִיתֶנּוּ. אָמַר לָהֶם את הפסוק (שופטים ה לא) 'כֵּן יֹאבְדוּ כָל אוֹיְבֶיךָ ה'', כלומר, לא השיב לשאלתם, והיסב את דבריו לומר שמעולם לא אירע שלא מת השעיר בדחיפה מהצוק, והלואי וכן יאבדו כל אויבי ה'.

מביאה הגמרא את דעת חכמים בדינים אלו: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, חָלָה השעיר, מַרְכִּיבוֹ המשלח עַל כְּתֵפוֹ, מפני שאיסור הוצאה הותר לשילוח השעיר. חָלָה מְשַׁלְּחוֹ, יִשְׁלְחֶנּוּ בְּיַד אַחֵר, אף שהשני אינו מוכן לכך מאתמול. דְּחָפוֹ וְלֹא מֵת, יֵרֵד אַחֲרָיו וִימִיתֶנּוּ.

הגמרא מביאה שאלות נוספות ששאלו את רבי אליעזר ולא השיב עליהם תשובות ברורות: שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, פְּלוֹנִי שחי בדורם מַהוּ לָעוֹלָם הַבָּא – האם מעשיו טובים ויזכה בהם לעולם הבא. אָמַר לָהֶם, שמא לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל פְּלוֹנִי – אדם אחר שהיה ידוע במעשיו הטובים, ובכך דחה את שאלתם ולא השיבם. עוד שאלוהו, מַהוּ לְהַצִּיל רוֹעֶה את הַכִּבְשָׂה מִן הָאֲרִי – האם מותר לרועה שאינו בעל הכבשה להציל מפי הארי את הכבשה שטרף, אף שבכך נוטל ממנו את מזונותיו. אָמַר לָהֶם, שמא לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל הַכִּבְשָׂה. שוב שאלוהו, מַהוּ לְהַצִּיל הָרוֹעֶה מִן הָאֲרִי. אָמַר לָהֶם שמא לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל הָרוֹעֶה אם מותר להצילו מפי הארי. עוד שאלוהו, מַמְזֵר – הנולד מהבא על חייבי כריתות, מַה הוּא לְיָרֵשׁ בנכסי אביו. אמר להם, שמא שאלתם מַהוּ לְיַבֵּם את אשת אחיו שמת בלי בנים. עוד שאלוהו, מַהוּ לָסוּד אֶת בֵּיתוֹ בזמן הזה לאחר חורבן בית המקדש, האם יש בזה איסור משום אבילות. אמר להם, שמא שאלתם מַהוּ לָסוּד אֶת קִבְרוֹ.

מבארת הברייתא: הטעם בתשובותיו אלו, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִפְלִינָן בִּדְבָרִים – שהניעם לדברים אחרים מפני שלא היה יודע מה להשיב, שודאי ידע להשיב, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ מֵעוֹלָם.

הגמרא מביאה שאלה נוספת שנשאל רבי אליעזר ולא השיב: שָׁאֲלָה אִשָּׁה חֲכָמָה אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מֵאַחַר שֶׁכָּל מַעֲשֶׂה – מיני עבודות שנעשו בחטא הָעֵגֶל, שָׁוִין באיסורם, אם כן מִפְּנֵי מַה אֵין מִיתָתָן של כל החוטאים שָׁוָה, אלא היו שנהרגו בסייף [–חרב], והיו שמתו במגיפה, והיו שמתו בהדרוקן, שפיזר משה את אפר העגל על פני המים והשקה את העם, ומי שחטא בעגל היה מת בחולי מעיים. אָמַר לָהּ, אֵין חָכְמָה לָאִשָּׁה אֶלָּא בַּפֶּלֶךְ – בכוש שדרך הנשים לטוות בו, ואל לך לחקור בחכמות אחרות. וְכֵן הוּא אוֹמֵר לגבי מלאכת המשכן (שמות לה כה) 'וְכָל אִשָּׁה חֲכַמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ'.

הגמרא מביאה שנחלקו אמוראים בביאור חילוק עונשי המיתה לחוטאי העגל: אִיתְּמַר, רַב וְלֵוִי נחלקו, חַד – האחד אָמַר שמי שזִיבַּח וְקִיטֵּר לעגל, היינו שעבד עבודה זרה ממש וחייב מיתה, נידון בְּסַיִּף, ומי שנִּפַּף – חיבק וְנִישַּׁק את העגל, נידון בְּמִיתָה בידי שמים במגיפה, ומי שרק שָׁמַח בְּלִבּוֹ ולא עשה מעשים, נידון בְּהִדְרוֹקָן – בשתיית המים שאפר העגל מערב בהם ועל ידי זה היה מת בחולי מעיים. וְחַד אָמַר, שמי שעבד לעגל והיו עֵדִים שראו זאת, וְכן היתה הַתְרָאָה – שהזהירו אותו שאם יעשה דבר זה יהרג על ידי בית דין, נידון בְּסַיִּף, ומי שעבד בפני עֵדִים אך בְּלֹא הַתְרָאָה, נידון בְּמִיתָה במגיפה, ומי שעבד שלֹא בפני עֵדִים וְשֶׁלֹּא בְּהַתְרָאָה, נידון בְּהִדְרוֹקָן – בשתיית המים ומת בחולי מעיים.

הגמרא מביאה דרשות נוספות בענין חטא העגל: אָמַר רַב יְהוּדָה, שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי לֹא עָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים במעשה העגל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב כו) 'וַיֵּעָמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וְגוֹ' וַיֹּאמֶר מִי לַה' אֵלָי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי', ומשמע שאף אחד מהם לא חטא. יָתִיב – ישב רָבִינָא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא – מימרא זו, אֵיתִיבֵיהּ – הקשו בְּנֵי רַב פַּפָּא בַּר אַבָּא לְרָבִינָא, הלא משה אמר על שבט לוי 'הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו וְאֶת אֶחָיו לֹא הִכִּיר וְאֶת בָּנָיו לֹא יָדָע', היינו שהרגו את קרוביהם במעשה העגל, ומבואר שהיו משבט לוי שחטאו בעגל. מתרצת הגמרא: 'אָבִיו' הכוונה לְאָבִי אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, 'אֶחָיו' הכוונה לְאֶחָיו מֵאִמּוֹ שנולדו לה מִיִּשְׂרָאֵל ולא מאביו שהוא לוי, 'בָּנָיו' הכוונה לִבְנֵי בִּתּוֹ שנולדו לה מִיִּשְׂרָאֵל, ומשום שבני בנים הרי הם כבנים לפיכך נקראו בניו.

שנינו במשנה: וְכֶבֶשׂ עָשָׂה לוֹ כו' מפני הבבליים שהיו מתלשים בשערו, ואומרים לו טול וצא טול וצא. הגמרא מבארת את דברי המשנה: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, לֹא בַּבְלִיִּים הָיוּ אֶלָּא אֶלְכְּסַנְדְּרִיִּים הָיוּ – מבני אלכסנדריה של מצרים, וּמִתּוֹךְ שֶׁבְּנֵי ארץ ישראל שׂוֹנְאִים אֶת הַבַּבְלִיִּים כיון שלא עלו עם עזרא מבבל, הָיוּ קוֹרִין אוֹתָן

המשך בעמוד נט

תִּשְׁעִים רִים [–שם מידה] היו מירושלים עד הצוק, וְשִׁבְעָה וּמֶחֱצָה ריסין יש לְכָל מִיל, ונמצא שהיה המרחק מירושלים לצוק שנים עשר מיל, והיה המשלח הולך את אותם שנים עשר מיל באחד עשר מסעות, מסע ראשון מירושלים עד הסוכה הראשונה מהלך מיל, ובין סוכה לסוכה מיל, נמצא שמהסוכה הראשונה עד האחרונה תשעה מסעות שהם תשעה מיל, ומרוחקת מירושלים עשרה מילין, ומן האחרונה עד הצוק היה מסע אחרון שהוא שני מיל. עַל כָּל סוּכָּה וְסוּכָּה שהיה מגיע בדרכו, היו אנשי אותה סוכה אוֹמְרִין לוֹ, חֲרֵי מָזוֹן וַחֲרֵי מַיִם לפניך, ובכך הוקל לו רעבונו, מתוך שידע שאם יאחזנו בולמוס ויסתכן ימצא מיד מזון ומים.

וְהִיו מְלַוִּין אוֹתוֹ אנשי כל סוכה מִסּוּכָּה לְסוּכָּה הבאה, ושם היו אחרים שליווהו הלאה, חוּץ מֵאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן – אותו ששהה בסוכה אחרונה שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ עִמּוֹ לַצּוּק כיון שהמרחק מסוכתו לצוק היה שני מילין, ואסור היה לו ללכת יותר מתחום שבת אלפיים אמה שהוא מיל, אֶלָּא המשלח ממשיך את דרכו לצוק לבדו, והמלוה עוֹמֵד מֵרָחוֹק וְרוֹאֶה אֶת מַעֲשָׂיו אם עושה תפקידו כהוגן.

המשנה מבארת את סדר מעשי המשלח בצוק: מָה הָיָה עוֹשֶׂה כשהגיע לצוק, היה חוֹלֵק לשני חלקים לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית – צמר המשוך כמין לשון וצבוע באדום, וכשנתכפר לישראל היה הלשון מלבין, חֶצְיוֹ קָשׁוּר בַּסֶּלַע – המשלח היה קושר חצי אחד של הלשון בסלע וְחֶצְיוֹ השני קָשׁוּר בֵּין שְׁנֵי קַרְנָיו. ולאחר מכן דְּחָפוֹ את השעיר לַאֲחוֹרָיו, וְהוּא – השעיר היה מִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד בגובה הצוק, וְלֹא הָיָה מַגִּיעַ לְחֲצִי הָהָר עַד שֶׁנַּעֲשָׂה אֵבָרִים אֵבָרִים מהחבטות שנחבט מסלעי ההר. ולאחר שגמר המשלח את מלאכתו, בָּא – היה חוזר שני מילין, וְיָשַׁב לוֹ תַּחַת סוּכָּה אַחֲרוֹנָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ.

המשנה מבארת דין טומאת בגדי המשלח: נאמר (ויקרא טז כו) 'וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו', וּמֵאֵימָתַי היה המשלח מְטַמֵּא בְּגָדִים, מִשֶּׁיֵּצֵא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם. רַבִּי שִׁמְעוֹן חולק וְאוֹמֵר, רק מִשָּׁעַת דְּחִיָּיתוֹ לַצּוּק.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין המרחק בין ירושלים לצוק, וכמה סוכות היו בדרך לצוק: תָּנוּ רַבָּנָן, עֶשֶׂר סוּכּוֹת וּשְׁנַיִם עָשָׂר מִילִין הָיוּ מירושלים עד הצוק, כמבואר במשנתינו, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תֵּשַׁע סוּכּוֹת וַעֲשָׂרָה מִילִין היו בין ירושלים לצוק, ומירושלים עד הסוכה הראשונה היה מיל ובין כל סוכה לסוכה היה מיל, והסוכה התשיעית שהיא האחרונה עמדה במרחק תשע מיל מירושלים, וממנה עד הצוק היה מרחק של מיל, והיה הנמצא בסוכה האחרונה מלוה את המשלח עד הצוק. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, חֲמֵשׁ סוּכּוֹת וַעֲשָׂרָה מִילִין הָיוּ, ובין כל סוכה לסוכה היו שני מיל, ומירושלים עד הסוכה הראשונה וכן מן האחרונה עד הצוק היה רק מיל אחד, והיו מלוים אותו עד הסוכה הראשונה, וְכוּלָּן – שאר הנמצאים בסוכות היו מלוים אותו עַל יְדֵי עֵירוּב, כלומר שהיו אנשי הסוכה הראשונה נותנים עירובם במרחק מיל מסוכתם לצד הסוכה השניה, וכך יכלו ללוותו שני מיל עד הסוכה השניה, וכן עשו שאר אנשי הסוכות, חוץ מאנשי הסוכה האחרונה שלא הוצרכו לערב, כיון שסוכתם היתה רחוקה מהצוק רק מיל.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, סַח לִי אֶלְעָזָר בְּנִי בלשון שחוק, אם הגענו לומר שהיו מלוים אותו עַל יְדֵי עֵירוּב, אם כן יְכוֹלְנִי [–יכול אני] לַעֲשׂוֹת שיוכלו ללוות את המשלח אֲפִילּוּ אם יהיו רק שְׁתֵּי סוּכּוֹת וַעֲשָׂרָה מִילִין, על ידי שנעמיד את הסוכה הראשונה במרחק ארבעה מיל מירושלים, ויעשו בני ירושלים עירוב וכך יוכלו ללוותו שני מיל, ומקצת אנשי הסוכה הראשונה יעשו עירוב לכיוון ירושלים ויצאו לקראתו שני מיל, עד מקום שבני ירושלים ליווהו, ויחזרו עמו עד הסוכה הראשונה, והסוכה השניה תעמוד במרחק ארבעה מיל מהסוכה הראשונה, ומקצת בני הראשונה יעשו עירוב לכיוון השניה כדי שיוכלו ללוותו שני מיל, ומקצת בני הסוכה השניה יעשו עירוב לכיוון הראשונה ויצאו לקראתו שני מיל עד מקום שליווהו בני הראשונה, ויחזרו עמו לסוכה השניה, ומקצת בני הסוכה השניה יעשו עירוב לכיוון הצוק, ויוכלו ללוותו שני מיל עד הצוק.

מבררת הגמרא: כְּמַאן אֲזָלָא הָא דְּתַנְיָא – כדעת מי מהתנאים נאמרו סיום דברי הברייתא, שהיו למשלח מלוים בכל הדרך חוּץ מֵאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ עִמּוֹ לַצּוּק, אֶלָּא עוֹמֵד מֵרָחוֹק וְרוֹאֶה אֶת מַעֲשָׂיו. מבארת הגמרא: כְּמַאן, כְּרַבִּי מֵאִיר, שלשיטתו לא היה האחרון יכול ללוותו עד הצוק, כיון שהצוק היה רחוק מסוכתו שני מיל, אבל לשיטות רבי יהודה ורבי יוסי יכל האחרון ללוותו שהרי המרחק מהסוכה האחרונה לצוק היה רק מיל, וכמו שנתבאר לעיל.

שנינו במשנה: עַל כָּל סוּכָּה וְסוּכָּה אוֹמְרִים לוֹ חֲרֵי מָזוֹן וַחֲרֵי מַיִם. הגמרא מביאה ברייתא המבארת ענין זה: תָּנָא בברייתא, מֵעוֹלָם לֹא הוּצְרַךְ אָדָם המשלח את השעיר לְכָךְ, אֶלָּא היו אומרים לו כך, משום שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה רעבונו של מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ ויודע שאם יצטרך לאכול יש בהישג ידו מזון ומים, לְרעבונו של מִי שֶׁאֵין לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ ויודע שכשיצטרך לכך יהיה עליו לתור אחר מזונות.

שנינו במשנה: מָה הָיָה עוֹשֶׂה, חוֹלֵק לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית, חצאי קשור בסלע וחצאי קשור בין שני קרניו. הגמרא מבארת מדוע היה צריך לקשור כך. שואלת הגמרא: וְנִקְטְרֵיהּ כּוּלֵּיהּ – מדוע לא היה קושר את כל הלשון של זהורית בַּסֶּלַע. משיבה הגמרא: כֵּיוָן דְּמִצְוָה בַּשָּׂעִיר שצריך לדוחפו בצוק, חוששים דִּילְמָא קָרִים וּמַלְבִּין וּמִיַּתְבָא דַּעְתֵּיהּ – שמא ילבין הלשון קודם שידחפנו לצוק, ותתיישב דעתו משמחה שהתכפרו עוונות עם ישראל, ולא יקיים את מצות דחיית השעיר. לכן קבעו שיקשור חצי מהלשון בסלע ולאחר מכן יקשור את החצי השני בין קרני השעיר, ואז יהיו עיניו תלויות בחצי לשון זה, וכיון שהוא עסוק בשעיר לא יניחנו עד שידחפנו לצוק. שואלת הגמרא: אם כן וְנִקְטְרֵיהּ כּוּלֵּיהּ בֵּין קַרְנָיו – יקשור את כל הלשון בין קרני השעיר. משיבה הגמרא: זִמְנִין דְּנָמִישׁ לֵיהּ לְרִישֵׁיהּ וְלָאו אַדַּעְתֵּיהּ – חוששים שלפעמים יכוף השעיר את ראשו בשיפול לצוק, ולא יוכל המשלח לראות אם הלשון שבין קרניו הלבין, ותחלש דעתם של ישראל מפני שיחשבו שלא הושלמה כפרת עוונותיהם, ולכן היה קושר חציו בסלע ובחצי זה יוכל לראות כשילבין.

הגמרא מביאה ברייתא בענין קשירת לשון של זהורית: תָּנוּ רַבָּנָן, בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ קוֹשְׁרִין את הַלָּשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית בבית המקדש עַל פֶּתַח הָאוּלָם מִבַּחוּץ, והיו כל העם יכולים לראות אם הלבין הלשון לסימן שנמחלו עוונותיהם או לא, אם הִלְבִּין הָיוּ שְׂמֵחִין, ואם לֹא הִלְבִּין הָיוּ עֲצֵבִין וּמִתְבַּיְּשִׁין, לכן הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ קוֹשְׁרִין את הלשון עַל פֶּתַח הָאוּלָם מִבִּפְנִים, וַעֲדַיִן הָיוּ העם מְצִיצִין לתוך האולם וְרוֹאִין, אם הִלְבִּין הָיוּ שְׂמֵחִין, ואם לֹא הִלְבִּין הָיוּ עֲצֵבִין, לכן הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ במדבר ליד הצוק, חֶצְיוֹ בַּסֶּלַע וְחֶצְיוֹ בֵּין קַרְנָיו.

הגמרא מוסיפה לבאר בטעם קשירת הלשון: אָמַר רַבִּי נַחוּם בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר, בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ קוֹשְׁרִין לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית עַל פֶּתַח אוּלָם מִבִּפְנִים, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר הָיָה מַלְבִּין, וְיָדְעוּ בבית המקדש שֶׁנַּעֲשָׂית מִצְוָתוֹ – שבכר הגיע המשלח לצוק ודחה את השעיר כמצותו, והתכפר לישראל במיתתו, והרמז בהלבנת הלשון האדומה לכפרת העוונות הוא כמו שֶׁנֶּאֱמַר בנבואת ישעיה (ישעיה א יח) 'אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ', היינו שאף אם יהיו חטאיכם עד כדי כך שיהיו מורכתמים לפני כאדמימות של שנים [–חוטים צבועים באדום], אם תחזרו בתשובה אלבינם כשלג.

שנינו במשנה: לֹא הָיָה [השעיר] מַגִּיעַ לְמַחֲצִית הָהָר עד שנעשה אברים אברים. הגמרא דנה בדין איברי השעיר לאחר נפילתו: אִיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה, אוֹתָן אֵבָרִים של השעיר שנדחה בצוק, מָה הֵן בַּהֲנָאָה האם הם מותרים בהנאה כגון להאכילם לבהמות, או אסורים. נחלקו בדין זה רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, מוּתָּרִין בהנאה, וְחַד אָמַר, אֲסוּרִין בהנאה.

הגמרא מבארת את טעמי מחלוקתם: מַאן דְּאָמַר מוּתָּרִין,

רש"י

תשעים רים — היו מירושלים ועד צוק. הר גבוה וזקוף, כדאמרינן בבבא מציעא, עלתה לראשי צוקין ונפלה. **שבעה ומחצה רים לכל מיל** — הרי לתשעים ריס שנים עשר מיל, והם אחד עשר מסעות, מירושלים לסוכה הראשונה מסע אחד, ומסוכה לסוכה עד עשר סוכות תשעה מסעות, הרי עשרה מסעות, ומסוכה אחרונה לצוק מסע אחד. הרי לכל מסע ומסע מיל, חוץ מאחד מהן שיש בו שני מילין היינו דקתני ומלוין אותו מסוכה לסוכה שהמיל הוא תחום שבת. חוץ מאחרון שהוא רחוק שני מילין, ומלוהו מיל ועומד מרחוק ורואה את מעשיו. והחשבון הזה אינו שוה לחשבון שיסד רבי אלעזר קליר: ובשלשים קנים הוא קצב הריס. אותו חשבון אינו עולה לאלפים אמה המיל. אבל בברייתא דהאזינו בספרי מצינו שם מידת חלוקת ארץ ישראל לעתיד לבוא רוחב גבול כל שבט ושבט שבעים וחמשה מיל, וגם רבי אלעזר קליר יסד כן בפיוט "ארחץ בנקיון כפות", ברוחב שבעים וחמש מיל חריצותיה. והם עשרים וחמשה אלף קנים שבספר יחזקאל. (מה) שנאמר "ומן המדה הזאת תמוד" וגו' וכל קנה שש אמות, הרי מאה וחמישים אלף אמה, הן לכל אלפים אמה מיל הרי שבעים וחמשה מיל. **הרי מים** והרי מזון — בגמרא מפרש: אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו. **שאינו מגיע עמו לצוק** — כמו שפירשתי לפי שהוא רחוק שני מילין. חולק לשון של זהורית — בגמרא מפרש טעמא. **בא** וישב לו — חוזר עד סוכה האחרונה. אף על פי שהיוצא חוץ לתחום אפילו ברשות אין לו אלא אלפים אמה ממקום שיצא לשם ברשות, לזה התירו לפי שהוא מעונה וחלש, ועוד, שירא לעמוד יחידי במדבר משתחשך. **מאימתי מטמא בגדים** — דכתיב "והמשלח את השעיר יכבס בגדיו" (ויקרא טז).

גמרא חמש סוכות ועשרה מילין — וכל אחד מלוידהו יותר ממיל, או עד הסוכה על ידי עירוב. סח לי אלעזר בני — בלשון שחוק על דבריי, ואמר לי, אם על ידי עירוב דיי לנו בשתי סוכות ומסוכה ראשונה יצאו לקראתו שני מילין הרי ארבע מילין, שאתה יכול להרחיק הסוכה מירושלים. וסוכה השניה לסוף ארבעה מילין של ראשונה, ויהיו מקצת בני הראשונה מערבין לצד השניה, ומקצת יערבו לצד ירושלים, וכן בני שניה מקצתן מערבין לצד הראשונה לצאת לקראתו שני מילין ומקצתן מערבין לצד צוק ללוותו שני מילין. **כמאן כרבי מאיר** — דאילו לרבי יהודה ורבי יוסי אף האחרון מגיע לצוק. **לא צריך אדם לכך** — לא נצרך אדם המשלח לאבול בדרך, אלא מה טעם אמרו לו כן שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו להיות רעב כמי שאין לו. **כיון דמצוה בשעיר** — לדחפו לאחוריו, כדכתיב "אל ארץ גזירה" — דבר המתגזר ויורד, אי אמרת נקטריה כוליה בסלע זמנין דקדים ומלבין קודם דחיפת השעיר, ומייתבא דעתיה משמחת ליבון החטאים, ולא איכפת ליה לקיים מצות השעיר. לפיכך קושר באחרונה חציה בין קרניו ועיניו תלוין בו ומאחר שהוא עסוק בו באחרונה לא יניח מלדחפו, והיא לא תלבין לחצאים עד שתגמר מלאכת כולה. **דגמיש ליה לרישיה** — יכוף ראשו תחת גופו בשיפול לאחוריו, ולא יוכל לראות הלשון אם הלבין.

דכתיב

תוספות

רבי יהודה אומר תשע סוכות ועשרה מילין — יש ספרים שיש בהן עשר סוכות. אם כן לפי זה האחרונה היתה עומדת בצוק, ושמא משום חולשא דמשלח, כדי שלא יצטרך לחזור וילין שם.

וכולן על ידי עירוב — מכאן מקשים אהא דאמר בפרק "מי שהוציאוהו" (עירובין נא,א) כזה יהו כל שובתי שבת, פירוש, אלפים דתחום שבת, ומעביר ארבע אמות ברשות הרבים כולהו נותנין להם אלכסונן. ומפרש רבינו תם: דבכל צד שילך נותנין לו אלכסון, ויכול לילך בשבת אלכסון של אלפים. ובכל מקום שמזכיר בגמרא עמוד הרחב ארבעה על ארבעה לאו דווקא, אלא בעי שיהא ריבועו כשיעור אלכסון של ארבעה על ארבעה, דהיינו חמשה טפחים ושלש חומשין. וגבי כוורת בפרק קמא דשבת (ח,א) דנקט רחבה ששה ולא נקט רחבה ארבעה כמו בכל דוכתא משום דבכל דוכתא דאיירי במרובע לא הוה צריך למינקט אלא ארבעה, וממילא ידענא כמו שהוא באלכסונו כן הוא בכל מקום. אבל סתם כוורת עגולה היא, ואי הוה נקט רחבה ארבעה הוה משמע מכל צד כי כוורת אין לה אלכסון. וקשה לפירושו: מכאן משמע דתחום שבת מיל, והיינו אלפים ותו לא, כמו שהוכיח רש"י. מיהו, יש לומר דסימנא בעלמא הוא מיל, כמו בכל דוכתא דנקט אלפים, אף על גב דידהבינן ליה אלכסון, הכי נמי, הכא נקט מיל אף על גב דידהבינן ליה אלכסון. מיהו, קשה לפירושו: דהא פאות דשבת ילפינן מערי לוים, וערי לוים אין נותנין אלא לפאות העולם כדאיתא בפרק "כיצד מעבירין" (עירובין נו,ב). על כן פירש רבינו שמואל: דההולך ממזרח העולם למערבו או מצפון לדרום אין נותנין לו פאות, אבל ההולך מקרן דרומית מערבית של עולם למזרחית צפונית נותנין לו פאות. ועמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה על ארבעה, אם הועמד ריבועו לריבועו של עולם חורק ונח על גביו חייב, ואם אלכסונו עומד לריבוע העולם אינו חייב עד שיהא ריבועו חמשה טפחים ושלשה חומשין.

כמאן אזלא הא דתניא חוץ מאחרון שבהן כו' — תימה לי: אמאי לא קאמר כמאן אזלא הא דתנן חוץ מאחרון שבהם, דהא במתניתין נמי קתני לה. וליכא למימר דגרסינן דתנן, כמו יש ספרים שהוגה בהן דתנן ואמתניתין קאי דאם כן אמאי מיבעי ליה אסיפא? מרישא הוה מצי לאוכוחי דמתניתין אתיא כרבי מאיר, דקתני מירושלים עד צוק תשעים ריס שבעה ומחצה לכל מיל דהיינו כרבי מאיר דאמר שנים עשר מיל. ונראה לי דגרס דתניא, וסיפא דהא ברייתא דאתינן עלה היא, ובתר פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי קתני לה. ועל כן מתמה גמרא, אף על גב דרבי מאיר הוזכר ברישא ובתר הכי רבי יהודה ובתר הכי רבי יוסי לכאורה הוה משמע דמסקנא דמילתא דרבי יוסי היא, להכי איצטריך לאשמועינן דאתאן לתנא קמא, דהיינו רבי מאיר. וכי האי גוונא איכא בפרק קמא דסנהדרין (ו,ב) דן את הדין אתאן לתנא קמא, ובפרק "לא יחפור" (בבא בתרא כה,ב) נמי איכא כי האי גוונא.

אטו

תִּשְׁעִים רִים, שִׁבְעָה וּמֶחֱצָה לְכָל מִיל. עַל כָּל סוּכָּה וְסוּכָּה אוֹמְרִין לוֹ: הֲרֵי מָזוֹן וַהֲרֵי מַיִם. וּמְלַוִּין אוֹתוֹ מִסּוּכָּה לְסוּכָּה, חוּץ מֵאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ עִמּוֹ לַצּוּק, אֶלָּא עוֹמֵד מֵרָחוֹק וְרוֹאֶה אֶת מַעֲשָׂיו. מֶה הָיָה עוֹשֶׂה? חוֹלֵק לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית, חֶצְיוֹ קָשׁוּר בַּסֶּלַע וְחֶצְיוֹ קָשׁוּר בֵּין שְׁנֵי קַרְנָיו. וּדְחָפוֹ לַאֲחוֹרָיו, וְהוּא מִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד. וְלֹא הָיָה מַגִּיעַ לַחֲצִי הָהָר עַד שֶׁנַּעֲשָׂה אֵבָרִים אֵבָרִים. בָּא וְיָשַׁב לוֹ תַּחַת סוּכָּה אַחֲרוֹנָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וּמֵאֵימָתַי מְטַמֵּא בְּגָדִים - מִשֶּׁיֵּצֵא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִשָּׁעַת דְּחִיָּיתוֹ לַצּוּק. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: עֶשֶׂר סוּכּוֹת וּשְׁנַיִם עָשָׂר מִילִין הָיוּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תֵּשַׁע סוּכּוֹת וַעֲשָׂרָה מִילִין. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: חָמֵשׁ סוּכּוֹת וַעֲשָׂרָה מִילִין הָיוּ, וְכוּלָּן עַל יְדֵי עֵירוּב. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: סָח לִי אֶלְעָזָר בְּנִי: אִם עַל יְדֵי עֵירוּב - יְכוֹלִנִי לַעֲשׂוֹת אֲפִילּוּ שְׁתֵּי סוּכּוֹת וַעֲשָׂרָה מִילִין. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא חוּץ מֵאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ עִמּוֹ לַצּוּק אֶלָּא עוֹמֵד מֵרָחוֹק וְרוֹאֶה אֶת מַעֲשָׂיו? - כְּמַאן - כְּרַבִּי מֵאִיר. "עַל כָּל סוּכָּה וְסוּכָּה אוֹמְרִים לוֹ הֲרֵי מָזוֹן וַהֲרֵי מַיִם". תָּנָא: מֵעוֹלָם לֹא הוּצְרַךְ אָדָם לְכָךְ, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ לְמִי שֶׁאֵין לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ. "מֶה הָיָה עוֹשֶׂה חוֹלֵק לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית". וְנִקְטְרֵיהּ כּוּלֵּיהּ בַּסֶּלַע! - כֵּיוָן דְּמִצְוָה בַּשָּׂעִיר דִּילְמָא קָדִים וּמַלְבִּין, וּמַיְתְבָא דַּעְתֵּיהּ. - וְנִקְטְרֵיהּ כּוּלֵּיהּ בֵּין קַרְנָיו! - זְמִנִּין דְּגָמֵישׁ לֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ, וְלָאו אַדַּעְתֵּיהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ קוֹשְׁרִין לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית עַל פֶּתַח הָאוּלָם מִבַּחוּץ, הִלְבִּין - הָיוּ שְׂמֵחִין, לֹא הִלְבִּין - הָיוּ עֲצֵבִין וּמִתְבַּיְּשִׁין. הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ קוֹשְׁרִין עַל פֶּתַח אוּלָם מִבִּפְנִים, וַעֲדַיִן הָיוּ מְצִיצִין וְרוֹאִין: הִלְבִּין - הָיוּ שְׂמֵחִין, לֹא הִלְבִּין - הָיוּ עֲצֵבִין. הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ חֶצְיוֹ בַּסֶּלַע וְחֶצְיוֹ בֵּין קַרְנָיו. אָמַר רַבִּי נַחוּם בַּר פַּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ קוֹשְׁרִין לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית עַל פֶּתַח אוּלָם מִבִּפְנִים, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר - הָיָה מַלְבִּין, וְיָדְעוּ שֶׁנַּעֲשִׂית מִצְוָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם יִהְיוּ חַטֹּאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ". "לֹא הָיָה מַגִּיעַ לְמַחֲצִית הָהָר". אִיבַּעְיָא לְהוּ: אוֹתָן אֵבָרִים מָה הֵן בַּהֲנָאָה? רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: מוּתָּרִין, וְחַד אָמַר: אֲסוּרִין. מַאן דְּאָמַר מוּתָּרִין

דכתיב

אטו במגס מקטיר ליה — כך היה כתוב בספרים כאן ובסוף פרק "תמיד נשחט" (פסחים סה,ב). ורש"י מחקו, לפי שהיה קשה לו דבבמה דוכתי במנחות קתני מעלה ומקטירה בכלי שרת, ולא פריך הכי אטו בכלי שרת מקטיר ליה. וגרס רש"י והקטירו סלקא דעתך. וכי היה יכול להקטירו מידו? והלא היה לבוש עדיין בגדי לבן, והקטרה הוא בבגדי זהב מבחוץ. ומשני: נתנו במגס להקטירו לכשיגיע זמנו. ובפרק "תמיד נשחט" (שם) מפרש: הקטירו סלקא דעתך? אטו הוא גופיה מקטיר ליה, והא בזר קיימינן, דלעיל מינה איירי בהפשטה דכשירה בזר. ומשני: נתנו במגס להקטיר על ידי כהן. ורבינו תם אומר: דאין צריך להגיה הספרים, והא דלא פריך הכי גבי מנחה, בכלי שרת סלקא דעתך — שאני התם, כיון דמנחה בעיא קידוש כלי, אגב דמקדש בכלי שרת מעלה למזבח בכלי שרת שהיא נתונה בו להקטירה, אבל הכא, ובפרק "תמיד נשחט" פריך שפיר במגס סלקא דעתך? וכי חובה הוא שיהיה בכלי שרת כלל? והקשה הרב רבינו שמואל מורדון: דבפרק שני דסוטה (טו,א) דפריך הכי גבי מנחה דקתני מעלה ומקטירה בכלי שרת ומקטיר לה, ומשני: אימא להקטירה. ומעתה אין צריך למחוק הספרים דאיבא למימר כיון דפריך לה חדא זימנא בסוטה גבי מנחה ושני לה לא חש להקשות במנחה זימנא אחריתי, אף על גב דבזבח פריך לה ב"תמיד נשחט" (פסחים סה,ב) והדר פריך לה הכא התם כבשים והכא פרים. אבל גבי מנחות שם מנחה אחת היא. ולספרים דרסינן בסוטה בברייתא מעלן ומקטירן בכלי שרת, ומולחו ונותנו על גבי האשים ניחא [לפירוש רבינו תם] דהכי פריך מקטירו בכלי שרת סלקא דעתך? פירוש: וכי כמו שהיא בכלי שרת בלא מליחה מקטירו? ומשני: אימא להקטירו, פירוש: לאחר מליחה, ולי נראה דגרסינן שפיר במגס סלקא דעתך ופריך: וכי חובה הוא שיוליכנו במגס למזבח? נהי נמי דכשקרען והוציא אימוריהן נותנו במגס, ולא על גבי רצפה, שלא יהו קדשי שמים מוטלים כנבלה מכל מקום כשמעלן למזבח יכול להעלותן בידיו ומדקתני ליה גבי סדר יום הכפורים משמע דכך הוא הסדר ובענין אחר אין לעשות. ולהכי פריך: וכי חובה הוא לעשות כן להעלותם במגס? ובפרק "תמיד נשחט" נמי, דקתני כל סדר הפסח שחיטתו וקבלת דמו והולכתו וזריקתו והפשיטו והקטרתו לחכי מתמה מדקתני הכי גבי סדר הפסח אלמא דחובה הוא להקטירו במגס, וכן בפרק ב' דסוטה דקתני סדר מנחות כיצד? אדם מביא מנחתו מתוך ביתו וכל סדר המנחה קתני עד מעלה ומקטירה בכלי שרת, להכי פריך: מדקתני הכי גבי סדר מנחה אלמא חובה היא, אבל בשאר דוכתי לא פריך הכי.

כשם

דכתיב במדבר — "ושלח את השעיר במדבר" (ויקרא טז) וקרא יתירא הוא, למדרש שיהא הפקר במדבר. **גזירה** — לשון חומר ואיסור. **המדברה המדברה במדבר** — שלש מקראות בענין "לשלח אותו לעזאזל המדברה", "ושלח ביד איש עתי המדברה", "ושלח את השעיר במדבר". **חתוכה** — צוק חתוך בזקיפה, ולא משופע כל כך. **דבר המתגזר ויורד** — השעיר מתגזר בה איברים איברים. **שמא תאמר מעשה תהו הם** — מה כפרה יש בשילוח זה, ומה יש ביד צוק זה להועיל. **לתקלה** — שימצאם אדם ויהנה מהם, שלא ידע שהיו מן השעיר. **שיהא עז וקשה** — "אל" לשון קשה. **ומניין שבצוק** — הר זקוף. **גזירה** — חתוכה. **עזיא ועזאל** — מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין ועליהם נאמר "ויראו בני האלהים את בנות האדם" (בראשית ו) כלומר, על העריות מכפר. **משפטי** — משמע דברים המיושרים, והדין נותן לעשותו. **חוק** — משמע שאינו אלא גזירת מלך, כמו "וישימה לחק" (שמואל א ל). "וישם אותה יוסף לחוק" (בראשית מז). **השטן** — יצר הרע משיב עליהן תשובה, להטעות את ישראל, ולומר שהתורה אינה אמת כי מה תועלת בכל אלו? לכך נכתב בהן "חוק" אני ה' גזרתי עליכם. **תלמוד לומר אני ה'** — אחוקותי קאי, דמינייהו סליק. את חוקותי תשמרו — אני ה' חקקתים גזרתים. **השולח את המשלח** — המלוים אותו מירושלים. **תלמוד לומר והמשלח** — משמע ששילחו כבר לצד המדבר. **זורקו בבת ראש** — קסבר, דחיפתו וזריקתו היא שילוחו. **משנה בא לו אצל פר וכו'** — חזר לו התנא לסדרו הראשון שהוא מסדר עבודת כהן גדול. וקתני בא לו כהן גדול אצל פר ושעיר העומדים לישרף, אחר שמסר את המשתלח למי שהוא מוליכו, בא לו אצלם, וקרעם והוציא האימורין. **ונתנם במגס** — בקערה של כלי שרת, והקטירן. כדכתיב (ויקרא טז) "ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה" ובגמרא פריך: הא אכתי לא חזי להקטירן. **קלען במקלעות** — כמין קליעה, ארבעה בני אדם נושאין שני מוטות, שנים לפנים שנים לאחור ומהלכים מוט אצל מוט, והפר והשעיר נתונים עליהן מורכבין זה על זה, וכופפן זה תחת זה כמין קליעה, ושלימין הן, אלא שנקרע בריסן להוציא אימוריהן, כדתניא בגמרא שמוציאן שלמים. **והוציאן לבית השריפה** — חוץ לירושלים. **מאימתי מטמאים בגדים** — העסוקין בהן, כדכתיב "והשורף אותם יכבס בגדיו" (שם). **משיצאו חוץ לחומת העזרה** — בגמרא מפרש טעמא. **גמרא** הכי גרסינן: **והקטירן סלקא דעתא אלא אימא, להקטירן**, ולא גרס במגס מקטיר להו, וגרסא משובשת היא כאן ובמסכת פסחים (סה,ב) ובמסכת סוטה (טו,א). דשפיר הוה שייך למיתני לתנא והקטירן במגס, דבמגס מעלה אותן למזבח. דדכוותיה תנינן טובא: מעלו ומקטירו בכלי שרת (סוטה יד,ב), מעלו ומקטירו בהמיינו. אלא הכי קשיא ליה: והקטירן סלקא דעתך? וכי עכשיו הוא מקטירן? והלא עודנו לבוש בגדי לבן, ועדיין עליו לקרות הפרשה בבגדים הללו, ואחר כך יטבול וילבש בגדי זהב לאילו ואיל העם, ויטבול שניה להוציא כף ומחתה, ויטבול שלישית למוספין ואמורי חטאת הללו ותמיד של בין הערבים, כדקתני בפרקין דלקמן, אלא אימא, להקטירן, נתן למגס להקטירן בו למזבח כשיגיע זמנן. **לא היה מנתחן** — השורפן בניתוח בשר עולה, שהוא מופשט מן העור קודם ניתוח, כדכתיב "והפשיט ונתחה" (ויקרא א) אלא עור על גבי בשר, ואינו מפשיטן. **נאמר כאן** — בפר רשעיר "את עורותם ואת בשרם ואת פרשם". **ונאמר** — בפר כהן משיח עור ובשר ופרש, "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו" (ויקרא ד).

דִּכְתִיב "בַּמִּדְבָּר", וּמַאן דְּאָמַר אֲסוּרִין - דִּכְתִיב "גְּזֵרָה". וּמַאן דְּאָמַר אֲסוּרִין - הַאי "מִדְבָּר" מַאי עֲבִיד לֵיהּ? - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "הַמִּדְבָּרָה" "הַמִּדְבָּרָה", "בַּמִּדְבָּר" - לְרַבּוֹת נוֹב וְגִבְעוֹן, שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים. וְאִידָּךְ, הַאי "גְּזֵרָה" מַאי עֲבִיד לֵיהּ? - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "גְּזֵירָה" אֵין גְּזֵירָה אֶלָּא חֲתוּכָה, דָּבָר אַחֵר: אֵין "גְּזֵרָה" אֶלָּא דָּבָר הַמִּתְגַּזֵּר וְיוֹרֵד. דָּבָר אַחֵר "גְּזֵרָה" - שֶׁמָּא תֹּאמַר מַעֲשֵׂה תֹהוּ הוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲנִי ה'", אֲנִי ה' גְּזַרְתִּיו וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶן. אָמַר רָבָא: מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר מוּתָּרִין, לֹא אָמְרָה תּוֹרָה "שִׁלַּח" לְתַקָּלָה. תָּנוּ רַבָּנַן: "עֲזָאזֵל" - שֶׁיְּהֵא עַז וְקָשֶׁה, יָכוֹל בַּיְּשׁוּב - תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמִּדְבָּר", וּמִנַּיִן שֶׁבַּצּוּק - תַּלְמוּד לוֹמַר "גְּזֵרָה". תַּנְיָא אִידָּךְ: "עֲזָאזֵל" - קָשֶׁה שֶׁבֶּהָרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "עֲזָאזֵל" - שֶׁמְּכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה עִוְּזָא וַעֲזָאזֵל. תָּנוּ רַבָּנַן: "אֶת מִשְׁפָּטֵי תַּעֲשׂוּ" - דְּבָרִים שֶׁאִלְמָלֵא (לֹא) נִכְתְּבוּ דִּין הוּא שֶׁיִּכָּתְבוּ, וְאֵלּוּ הֵן: עֲבוֹדָה זָרָה, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְגָזֵל, וּברְכַת הַשֵּׁם. "וְאֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ" - דְּבָרִים שֶׁהַשָּׂטָן וְאוּמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִים עֲלֵיהֶן, וְאֵלּוּ הֵן: אֲכִילַת חֲזִיר, וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז, וַחֲלִיצַת יְבָמָה, וְטָהֳרַת מְצוֹרָע, וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר מַעֲשֵׂה תֹהוּ הֵם - תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲנִי ה'" - אֲנִי ה' חֲקַקְתִּיו, וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶן. "אֵימָתַי מְטַמֵּא בְּגָדִים". תָּנוּ רַבָּנַן: הַמְשַׁלֵּחַ מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְאֵין הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַמְשַׁלֵּחַ מְטַמֵּא בְּגָדִים. יָכוֹל מִשֶּׁיֵּצֵא חוּץ לְחוֹמַת עֲזָרָה - תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמְשַׁלֵּחַ". אִי "הַמְשַׁלֵּחַ" - יָכוֹל עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַצּוּק, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַמְשַׁלֵּחַ" הָא כֵּיצַד ו מִשֶּׁיֵּצֵא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר "עֲזָאזֵל וְכִבְּס" - עַד שֶׁהִגִּיעַ לַצּוּק. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר "וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו" - זוֹרְקוֹ בְּבֶבֶת רֹאשׁ וּמְטַמֵּא בְּגָדִים. **משנה** בָּא לוֹ אֵצֶל פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין, קָרְעָן וְהוֹצִיא אֶת אֵימוּרֵיהֶן, נְתָנָן בַּמְּגִס וְהִקְטִירָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. קִלְּעָן בַּמִּקְלָעוֹת, וְהוֹצִיאָן לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה. וּמֵאֵימָתַי מְטַמְּאִין בְּגָדִים - מִשֶּׁיָּצְאוּ חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִשֶּׁיַּצִּית הָאוּר בְּרוּבּוֹ. **גמרא** סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: לְהַקְטִירָן עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ. "קִלְּעָן בַּמִּקְלָעוֹת" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּמִין קְלִיעָה. תָּנָא: לֹא הָיָה מְנַתְּחָן בְּשַׂר עוֹלָה, אֶלָּא עוֹר עַל גַּבֵּי בָשָׂר. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן עוֹר וּבְשָׂר וּפֶרֶשׁ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עוֹר וּבְשָׂר וּפֶרֶשׁ",

מה

טעמו משום דִּכְתִיב (ויקרא טז כב) 'וְשִׁלַּח אֶת הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר', ותיבות אלו מיותרות, כיון שכבר נאמר בפסוק הקודם 'וְשִׁלַּח בְּיַד אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה', ובאו ללמד שדין השעיר כמדבר, היינו שהוא הפקר. וּמַאן דְּאָמַר אֲסוּרִין, טעמו משום דִּכְתִיב (שם) 'וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו וגו' אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה', ומשמע שבשילוחו יש חומר ואיסור ואין להתירו בהנאה.

הגמרא מבררת איך יפרש כל אחד מהם את הפסוק השני. שואלת הגמרא: וּמַאן דְּאָמַר אֲסוּרִין, הַאי 'מִדְבָּר' מַאי עָבִיד לֵיהּ – מה ילמד מהריבוי 'במדבר'. משיבה הגמרא: מִיבָּעֵי לֵיהּ – פסוק זה נצרך לו לְכַדְתַּנְיָא בברייתא, שלוש פעמים נאמר בתורה שצריך לשלח את השעיר למדבר, (ויקרא טז י) 'לְשַׁלֵּחַ אוֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה', (שם כא) 'וְשִׁלַּח בְּיַד אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה', (שם כב) 'וְשִׁלַּח אֶת הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר', לְרַבּוֹת שגם כשהיה אוהל מועד בנוֹב וְגִבְעוֹן, שִׁילֹה, וּבֵית עוֹלָמִים [–בית המקדש], בכל אלו צריכים לשלח את השעיר למדבר. שואלת הגמרא: וְאִידָּךְ – מאן דאמר מותרין, הַאי 'גְּזֵרָה' מַאי עָבִיד לֵיהּ – מה ילמד מתיבת 'גזירה'. משיבה הגמרא: מִיבָּעֵי לֵיהּ – פסוק זה נצרך לו לְכַדְתַּנְיָא בברייתא, נאמר 'גְּזֵרָה', ולומדים שאין 'גְּזֵרָה' אֶלָּא חֲתוּכָה, כלומר הצוק צריך להיות גזור וחתוך בזקיפה, ולא משופע. דָּבָר אַחֵר, אֵין 'גְּזֵרָה' אֶלָּא דָּבָר הַמִּתְגַּזֵּר וְיוֹרֵד, כלומר הצוק צריך להיות מקום שהשעיר יתגזר ויתחלק בו לאברים אברים כשידחה בו. דָּבָר אַחֵר, 'גְּזֵרָה' מלשון חוק וגזירה שכך גזר ה' וכדלהלן, שֶׁמָּא תֹּאמַר שמצות שילוח השעיר לצוק מַעֲשֶׂה תֹּהוּ [–שוא] הוּא, כלומר שמא תהרהר ותאמר כיצד שילוח השעיר לעזאזל מביא לידי כפרה, ואיזו תועלת תהיה מצוק זה כשידחו בו את השעיר, תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפסוקים (ויקרא יח ב) 'אֲנִי ה'', אֲנִי ה' גְּזַרְתִּיו את שילוח השעיר לצוק, וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶן.

הגמרא מביאה את הכרעת רבא במחלוקת רב ושמואל: אָמַר רָבָא, מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר שאברי השעיר לאחר שדחפוהו מוּתָּרִין בהנאה, משום שלֹא אָמְרָה תּוֹרָה שַׁלַּח ועל ידי כך יבואו לְתַקָּלָה כשימצאו אחרים את האברים ולא ידעו שאלו אברי השעיר שנשלח לעזאזל ויהנו מאבריו.

הגמרא מביאה ברייתות נוספות המבארות מדוע נקרא מקום דחיית השעיר בשם 'עזאזל': תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, 'עֲזָאזֵל' שציותה התורה לדחות בו את השעיר, משמעותו שֶׁיְּהֵא עַז וְקָשֶׁה – קרקע חזקה ונוקשת, ונדרשת תיבה זו בדרך 'עזז' 'אל', ו'אל' הוא מלשון קושי וחוזק. מבררת הברייתא: יָכוֹל יהא אותו מקום בַּיְּשׁוּב, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא טז כב) 'בַּמִּדְבָּר', שאינו מקום ישוב בני אדם. שואלת הברייתא: וּמִנַּיִן שֶׁמקום שילוחו הוא בְּצוּק ששיפועו תלול ומזדקף לגובה, ואין שיפועו מתארך באלכסון, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) 'גְּזֵרָה' מלשון חתוכה, דהיינו שיהיה הר חתוך ויורד בשיפוע קצר.

תַּנְיָא אִידָּךְ – שנינו ברייתא אחרת, עֲזָאזֵל הוא הַקָּשֶׁה שֶׁבַּהָרִים, כמבואר לעיל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל יז יג) 'וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח', שהנביא יחזקאל מתנבא על מלך בבל שיבוא ויקח אתו את חוזקה של הארץ, כלומר את השרים, הרי ש'אל' פירושו חזק וקשה.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, עֲזָאזֵל נקרא כן על שם שֶׁהשעיר שנדחה בו מְכַפֵּר עַל עוון גילוי עריות שדומים לְמַעֲשֵׂה עֲוִיָּא וַעֲזָאל – שני מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין, וחטאו בגילוי עריות.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת המבארת ששילוח השעיר לעזאזל אינו אלא חוק וגזירה ומחלקת בין הדברים שהשכל מבין אותם לדברים שאין השכל מבין אותם: תָּנוּ רַבָּנַן, 'אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ' (ויקרא יח ד), אלו דְּבָרִים שֶׁאִלְּמָלֵא (לא) – שאף אילו לא נִכְתְּבוּ בתורה, מן הַדִּין הוּא שֶׁיִּכָּתְבוּ, מפני ש'משפטים' הם דברים המיושרים שמסתבר לעשותם. וְאֵלּוּ הֵן, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שודאי אין לעבוד לאל אחר בלתי לה' לבדו, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְגֵזֶל, וּבִרְכַּת הַשֵּׁם [בלשון סגי–נהור]. ובהמשך הפסוק נאמר 'אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ', אלו דְּבָרִים שֶׁהַשָּׂטָן – היצר הרע מֵשִׂיב עֲלֵיהֶן תשובה, בטענה שאין בהם תועלת, מפני שאינם אלא גזירת מלך ואין אנו יודעים להם טעם, וְאֵלּוּ הֵן, אֲכִילַת חֲזִיר, וְאיסור לְבִישַׁת שַׁעֲטְנֵז – בגד המעורב מחוטי צמר ופשתים, וַחֲלִיצַת יְבָמָה – אשה שמת בעלה ולא הותיר אחריו זרע, שאסורה להינשא לכל העולם עד שיחלוץ לה אחי בעלה, וְסדר טָהֳרַת מְצוֹרָע מנגעו, וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ לעזאזל ביום הכיפורים, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר מַעֲשֶׂה תֹּהוּ [–שוא] הֵם, תַּלְמוּד לוֹמַר באותו פסוק 'אֲנִי ה'', כלומר אֲנִי ה' חֲקַקְתִּיו את החוקים, וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶן.

שנינו במשנה: מאֵימָתַי המשלח את השעיר מְטַמֵּא בְּגָדִים, משיצא חוץ לחומת ירושלים, רבי שמעון אומר, משעת דחייתו לצוק. הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין טומאת בגדי משלח השעיר: תָּנוּ רַבָּנַן, הַמְשַׁלֵּחַ את השעיר מְטַמֵּא בְּגָדִים וטעונים טבילה, וְאֵין הַשּׁוֹלֵחַ – המלוה אֶת הַמְשַׁלֵּחַ בדרכו מירושלים מְטַמֵּא בְּגָדִים. שואלת הברייתא, יָכוֹל מִשֶּׁיֵּצֵא המשלח מחוץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה כבר נטמאו בגדיו, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא טז כו) 'הַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו', ומשמע שכבר יצא לכיוון המדבר. שואלת הברייתא, אִי – אם היה נאמר רק 'הַמְשַׁלֵּחַ', יָכוֹל הייתי לומר שאינו מטמא בגדים עַד גמר שילוחו שֶׁנֵּגַע לַצּוּק, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהַמְשַׁלֵּחַ' בתוספת ו' לרבות שמיד כשהתחיל שילוחו מטמא בגדים. הָא כֵּיצַד, מִשֶּׁיֵּצֵא מחוץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם מטמא בגדים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי חולק וואֹמֵר, ממה שנאמר 'עֲזָאזֵל וְכִבֵּס', היינו שנאמר 'יכבס בגדיו' סמוך לתיבה 'עזאזל', אנו למדים שעַד שֶׁהִגִּיעַ לַצּוּק אינו מטמא. רַבִּי שִׁמְעוֹן חולק וואֹמֵר, שמהפסוק 'וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו' משמע שזּוֹרְקוֹ בְּבֵית רֹאשׁ וְאז מְטַמֵּא בְּגָדִים.

משנה

אחר שסיים התנא ללמד סדר שילוח השעיר לעזאזל, חוזר לסדר עבודת הכהן הגדול בפר ושעיר הנשרפים, וסדר שריפתם: אחר שנתן הכהן גדול את השעיר לאיש המוליכו לעזאזל, בָּא לוֹ [–הכהן הגדול] אֵצֶל פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין שנזרק דמם בפנים, וכעת עומדים להוציאם לשריפה, קְרָעָן – את כריסם וְהוֹצִיא אֶת אֵימוּרֵיהֶן, היינו החלבים, וְנָתְנָן בְּכֶלִים – בקערה של כלי שרת, וְהִקְטִירָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ כמצוותם, לאחר מכן קְלָעָן בְּמִקְלָעוֹת – היו נותנים את גוף הפר והשעיר על שני מוטות העומדים זה אצל זה, וכופפים את הפר והשעיר אחד תחת השני כעין קליעה ברצועה, והיו שלמים אלא שנקרע כריסם כדי להוציא את אימוריהם, וארבעה אנשים היו נושאים את שני המוטות, שנים לפנים ושנים לאחור, וְהוֹצִיאָן לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה מחוץ לירושלים כדי לשרפם. המוציאים את הפר והשעיר לשריפה בגדיהם טמאים וטעונים טבילה, שנאמר (ויקרא טז כח) 'וְהַשּׂוֹרֵף אוֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו'. מביאה המשנה שנחלקו תנאים ממתי בגדיהם טמאים, וּמֵאֵימָתַי מְטַמְּאִין בְּגָדִים, מִשֶּׁיֵּצְאוּ חוץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן חולק וואֹמֵר, רק מִשֶּׁיַּצִּית הָאוּר בְּרוּבָן – כשתבער האש ברוב בשרם, יטמאו בגדיהם.

גמרא

במשנה משמע שהכהן נותן את האימורין במגיס ומיד מקטירם על גבי המזבח, מקשה הגמרא: וְהִקְטִירָן קָלְקָא דַּעֲתָךְ – וכי עולה בדעתך שכעת הוא מקטירם, הרי עליו לעשות כמה עבודות הקודמות להקטרתם. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אֵימָא – אמור שכוונת המשנה שיתנם במגיס כדי לְהַקְטִירָן עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ כשיגיע זמנם. שנינו במשנה: קְלָעָן בְּמִקְלָעוֹת והוציאן לבית השריפה. הגמרא מבארת איך נעשתה הקליעה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּמִין קְלִיעָה – היו כופפים את הפר והשעיר אחד תחת השני כעין קליעה ברצועה. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דיני שריפתם: תָּנָא בברייתא, השורף את הפר והשעיר לֹא הָיָה מְנַתְּחָן כניתוּחַ בְּשַׂר קרבן עוֹלָה שמפשיטו מן העור קודם הניתוח, אֶלָּא היה העוֹר נשאר עַל גַּבֵּי הַבָּשָׂר, וחותך את האברים עם העור שעליהם. מבררת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי – מנין שאין ניתוח פר ושעיר הנשרפין כניתוח העולה. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן בפר ושעיר של יום הכפורים עוֹר וּבָשָׂר וּפַרְשׁוֹ בפסוק (ויקרא טז כז) 'וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת עֹרָתָם וְאֶת בְּשָׂרָם וְאֶת פִּרְשָׁם', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בפר כהן המשיח שחטא עוֹר וּבָשָׂר וּפַרְשׁוֹ בפסוק (ויקרא ד יא) 'וְאֶת עוֹר הַפָּר וְאֶת כָּל בְּשָׂרוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו וְקֶרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ',

ולומדים בגזרה שוה, מַה לְהַלָּן בפר כהן משיח שריפתו עַל יְדֵי נִיתּוּחַ האיברים וְלֹא עַל יְדֵי הֶפְשֵׁט העור, אַף כָּאן בפר ושעיר יום הכיפורים שריפתם עַל יְדֵי נִיתּוּחַ וְלֹא עַל יְדֵי הֶפְשֵׁט.

מבררת הגמרא: וְהָתָם – בפר כהן משיח עצמו, מְנָא לָן – מנין לנו שצריך השורף לנתח את איבריו, ומנין לנו שאסור לו להפשיט את העור. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר לגבי פר כהן משיח (ויקרא ד יא–יב) 'וְאֶת עוֹר הַפָּר וְאֶת כָּל בְּשָׂרוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ, וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפָּר' וגו', מְלַמֵּד שֶׁמּוֹצִיאוֹ [–את הפר] שָׁלֵם עם כל איבריו. שואלת הברייתא: אם כן יָכוֹל אני לומר שיִשְׂרְפֶנּוּ שָׁלֵם ולא ינתחו כלל. משיבה הברייתא: נֶאֱמַר כָּאן בפר כהן משיח 'רֹאשׁוֹ וּכְרָעָיו' בפסוק (שם) 'עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן לגבי הקטרת עולה על המזבח 'רֹאשׁ' וּ'כְרָעִים' בפסוק (ויקרא א ח) 'וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן וגו' אֶת הָרֹאשׁ' ובפסוק (שם יג) 'וְהַקָּרֵב וְהַכְּרָעַיִם יַרְחַץ בַּמָּיִם', ולומדים בגזירה שוה, מַה לְהַלָּן בעולה, מקטירה עַל יְדֵי נִיתּוּחַ, שהרי נאמר בה (ויקרא א ו) 'וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ', אַף כָּאן בפר כהן משיח מקטירו עַל יְדֵי נִיתּוּחַ. שואלת הברייתא, אִי – אם כן נלמד גם מַה לְהַלָּן בעולה, מקטיר איבריה עַל יְדֵי הֶפְשֵׁט העור, שהרי נאמר בה (שם) 'וְהִפְשִׁיט אֶת הָעוֹלָה', אַף כָּאן בפר כהן משיח יקטיר איבריו עַל יְדֵי הֶפְשֵׁט העור. משיבה הברייתא, תַּלְמוּד לוֹמַר בפר כהן משיח (שם ד יא) 'וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ', ללמד שאין מפשיטים את העור של פר כהן משיח בשריפתו.

מבררת הגמרא: מַאי תַּלְמוּדָא – כיצד לומדים מ'וקרבו ופרשו' שאין להפשיט את העור. אָמַר רַב פַּפָּא, נאמר (שם) 'וְאֶת עוֹר הַפָּר וְאֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וגו' וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ', ולומדים כֶּשֶׁם שֶׁפִּרְשׁוֹ – הרעי שלו מכוסה בְּקִרְבּוֹ – בכריסו, שאין דרך ארץ להוציא את הפרש כשהוא מגולה, כָּךְ גם כְּשָׁרוֹ יהיה מכוסה בְּעוֹרוֹ ולא יפשיטנו. ומיד אחר כך הוסיפה התורה להקיש הוצאת הפר לשריפתו, שנאמר (שם יב) 'וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפָּר' וגו' וְשָׂרַף אוֹתוֹ', ללמדנו שגם בשריפה לא יפשיט את העור.

שנינו במשנה: מֵאֵימָתַי מְטַמְּאִין בְּגָדִים, משיצאו חוץ לחומת העזרה. רבי שמעון אומר, משיצית האור ברובן. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמו של תנא קמא: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה לגבי פר ושעיר של יום הכיפורים (ויקרא טז כז) 'וְיוֹצִיא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ', ומשמע שמקום שריפתם הוא מיד כשיצאו מחוץ למחנה אחד, ומקשה הברייתא, לְהַלָּן לגבי פר העדה ופר כהן משיח, אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם – אתה מצריך לשרפם מחוץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, וְאִילּוּ כָּאן בפר ושעיר של יום הכפורים אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם – מצריך לשרפם מחוץ לְמַחֲנֶה אַחַת בלבד, וכי אפשר לומר כך, והרי פר ושעיר של יום הכיפורים גם הם מחטאות הפנימיות כמו פר כהן משיח ופר העדה, והתורה הקישה אותם ללמוד זה מזה. מתרצת הברייתא, אכן שריפת הפר והשעיר היא מחוץ לשלוש מחנות, אלא אם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר בפר ושעיר של יום הכיפורים 'מִחוּץ לַמַּחֲנֶה' שמשמעו מחנה אחד, לוֹמַר לְךָ שכֵּיוָן שֶׁיָּצָא הבשר מחוץ לְמַחֲנֶה אַחַת מיד מְטַמְּאִים בְּגָדִים, ו'מחוץ למחנה' נאמר לענין הפסוק שלאחר מכן 'וְהַשּׂוֹרֵף אוֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו'.

הגמרא מבררת את מקור הדין שמקום שריפת פר כהן משיח הוא מחוץ לשלוש מחנות. שואלת הגמרא: וְהָתָם – שם, בפר כהן משיח מְנָא לָן – מנין לנו ששריפתו מחוץ לשלוש מחנות. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר לגבי פר כהן משיח (ויקרא ד יב) 'וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפָּר אֶל מִחוּץ לַמַّחֲנֶה', וכוונת התורה שיוציאו מחוץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. שואלת הברייתא: אַתָּה אוֹמֵר שיוציאו מחוץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, אוֹ אֵינוֹ – שמא אין הכוונה אֶלָּא שיוציאו מחוץ לְמַחֲנֶה אַחַת בלבד, כמשמעות הפסוק. משיבה הברייתא: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּפַר הָעֵדָה (שם כא) 'וְהוֹצִיא אֶת הַפָּר אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה', שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר – שאין צריך לומר כן בפר העדה, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר בו 'וְשָׂרַף אוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפַּר הָרִאשׁוֹן', היינו שישרוף את פר העדה כשריפת פר כהן משיח שפרשתו נאמרה קודם לכן, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר הריבוי 'אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה', אם אינו ענין ללמדך הוצאת מחנה אחת, תנהו ענין לִיתֵּן לוֹ – להצריך שיוציא את פר העדה מחוץ לְמַחֲנֶה שְׁנִיָּה, ומהדיקש לומדים שגם פר כהן משיח מוציאו מחוץ למחנה שניה, וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר (שם ו ד) 'מִחוּץ לַמַּחֲנֶה' בְּהוצאת הַדֶּשֶׁן, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר – שאין צריך לכתוב כן שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר בפר כהן משיח שישרפנו 'אֶל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן', וכיון שנאמר שם שמוציאו מחוץ למחנה, הרי למדנו שמקום שריפתו מחוץ למחנה הוא במקום הוצאת הדשן, אלא תֵּן לוֹ – תן ריבוי זה ללמוד ממנו לפר כהן משיח, שיוציא לשרפו מחוץ לְמַחֲנֶה שְׁלִישִׁית.

הגמרא דנה בשיטת רבי שמעון שהשורף את הפר והשעיר מטמא בגדיו משיצית האור ברובן. שואלת הגמרא: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הַאי [–הפסוק] 'מִחוּץ לַמַּחֲנֶה' שכתוב ביום הכיפורים שממנו למדו חכמים שבהוצאה מחוץ למחנה אחד מטמא בגדים, מַאי עָבֵיד לֵיהּ – מה יעשה עם הדרשה הזו. משיבה הגמרא: מִיבְּעֵי לֵיהּ – הפסוק נצרך לו לְכִדְתַנְיָא בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן בפר יום הכיפורים 'מִחוּץ לַמַּחֲנֶה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן לגבי מעשה פרה אדומה (במדבר יט ג) 'מִחוּץ לַמַּחֲנֶה', ללמד בגזירה שוה מַה כָּאן בפר יום הכיפורים מוציאו לשרפו מחוץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, וכנדרש לעיל מפר העלם דבר, אַף לְהַלָּן – שחיטת פרה אדומה תיעשה מחוץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, וּמַה לְהַלָּן בפרה אדומה מלאכתה נעשית בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, כנדרש מהפסוק (שם ד) 'וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד', שצריך שיעמוד הכהן המזה בצד מזרח של ירושלים ויכוין פניו למערב לכיוון פתח ההיכל שהוא בצד מערב שלו ופתוח למזרח, ונמצא שעומד מול ההיכל, אַף כָּאן בפר יום הכיפורים מקום שריפתו הוא בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם.

שואלת הגמרא: וּלפי רַבָּנָן שלמדו שהפסוק 'מחוץ למחנה' שנאמר בפר יום הכיפורים בא ללמד שבגדי השורף נטמאים מיד כשיצא מחוץ למחנה אחד, ואינו מיותר ללמוד גזירה שוה מפרה אדומה, הֵיכָא שָׂרִיף לְהוּ – באיזה צד של ירושלים היה מקום שריפת הפר והשעיר [ושאר חטאות הפנימיות]. משיבה הגמרא: כִּדְתַנְיָא בברייתא, אותן חטאות הפנימיות שדינם להישרף מחוץ לשלוש מחנות, הֵיכָן נִשְׂרָפִין,

---

נקוט האי כללא בידך וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהיה לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותיה של נפש הבהמית.

היום יום כג סיוון

רש"י

מה להלן וכו' — כדמפרש ואזיל. **וקרבו ופרשו והוציא** — בתורת כהנים הכי גרסינן לה: ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא מלמד שמוציאו שלם. **ונאמר להלן ראש וכרעים** הכי גרסינן. ומעולה גמר, שנאמנו בה ראש וכרעים בהקטרתה, שנאמר "וערכו את הנתחים את הראש ואת הפדר" ונאמר "והקרב והכרעים". **כשם שפרשו בקרבו וכו'** — שנאמר "ואת עור הפר ואת כל בשרו" הקיש הוצאת עור ובשר להוצאת קרבו ופרשו, מה פרשו בקרבו אף בשרו בעורו, וכתיב והוציא ושרף מה הוצאתו בשרו ועורו אף שריפתו כן. **תנו רבנן נאמר כאן מחוץ למחנה וכו'** — הגירסא הזו משובשת היא, ואי אפשר להעמידה ובמסכת זבחים ובתורת כהנים הכי איתא: תנו רבנן להלן אתה נותן להן שלש מחנות וכאן אתה נותן להן מחנה אחת אם כך למה נאמר אל מחוץ למחנה? לומר לך כיון שיצאו חוץ למחנה אחת מטמאין בגדים וגבי פר יום הכפורים תניא לה בתורת כהנים "יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו" וגו'. וקמתמה תנא ואמר הכי להלן בפר העדה וכהן משיח אתה נותן להן לשריפתן חוץ לשלש מחנות: עזרה והר הבית וירושלים בדיליף לקמן וכאן אתה אומר "אל מחוץ למחנה ושרפו" דמשמע ששורפן חוץ למחנה שכינה, מיד במחנה לויה והלא אף אלו פנימיים, ואיתקישו להדדי לשריפה ולטומאת בגדים כדאמרינן גבי פר העלם דבר "ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת" וכוליה לדרשא, ודרשינן לפר זה פר יום הכפורים במסכת זבחים (לט,א) ובמסכת מנחות (כז,א) מייתינן לה, ועיקרה בתורת כהנים וגבי פר יום הכפורים נמי כתיב: "החטאת החטאת" ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת. מה תלמוד לומר חטאת חטאת — לפי שלא למדנו שיהו מטמאין בגדים ונשרפין אבית הדשן אלא אלו בלבד, מניין לרבות פר משיח ופר העדה ושעירי עבודה זרה תלמוד לומר "חטאת חטאת" אלמא כי הדדי נינהו, אם כך למה נאמר כאן מחנה אחת, לא נאמרה אלא על טומאת הבגדים הכתובה אחריה "והשורף אותם יכבס בגדיו" ולומר לך: כיון שיצאו חוץ למחנה אחת מטמאין בגדים ואף של פר כהן משיח מכאן למד שהרי לא נכתבה בו טומאת בגדים ומריבויא דחטאת חטאת אתיא כדפרישית. והכי גרסינן: אמר מר להלן אתה נותן להם שלש מחנות וכו'. **מחוץ למחנה בדשן** — בהוצאת דשן המזבח "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה" שאין תלמוד לומר, אינו מלמד כלום דאנא ידענא דאל מחוץ למחנה מוציאין אותו דכתיב בפרים הנשרפים "אל שפך הדשן" וכתיב בהו "מחוץ למחנה". **ור' שמעון** — דאמר במתניתין אין מטמאין בגדים עד שיוצת האור ברובן, האי "מחוץ למחנה" דכתיב בפר ושעיר של יום הכפורים מאי עביד ליה. **נאמר כאן** — בפר יום הכפורים, ונאמר להלן בפרה אדומה "והוציא אותה אל מחוץ למחנה" (במדבר יט). **מה כאן** — בפרים הנשרפין חוץ לשלש מחנות אף שחיטת פרה אדומה חוץ לשלש מחנות. **ומה להלן** — בפרה אדומה במזרחה של ירושלים דכתיב בה "אל נכח פני אהל מועד" (שם) אלמא: עומד במזרח ופניו למערב כנגד פתחו של היכל שהוא בכותל מערבי ופתוח למזרח אף כאן וכו'. **ורבנן** — דמפקי ליה לקרא לטומאת בגדים, ולית להו גזירה שוה. **היכא שריף להו** — לאיזו רוח של ירושלים.

לצפונה

תוספות

כשם שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו — פירש רש"י: ואיתקש שריפה להוצאה. ותימה לי: והא בקדשים אין למידין היקש מהיקש, והכא כיון דהוצאה גופה למידין בהיקש מדאיתקש עור ובשר לפרש, היכי הדר תו גמרינן מינה שריפה בהיקש? ואין לתרץ כיון דנשרפין חוץ לשלש מחנות לא חשיבי עור ובשר שלהם קודש לענין זה שלא יחזורו וילמדו בהיקש, אלא חוזרין שפיר ומלמדין בהיקש, דהא בפרק "איזהו מקומן" (זבחים נ,א) מייתי הא ברייתא דהכא וגמר מינה דבר הלמד בגזרה שוה חוזר ומלמד בגזרה שוה בקדשים. אלא יש לומר: דשריפה גופה איתקש לפרש, כשם שפרשו בקרבו בשעת שרפה כך בשרו בעורו דושרף קאי על בשרו וראשו וכרעיו וקרבו ופרשו, ששורף הכל. וכשם שפרשו בקרבו דגנאי היה לשרוף הפרש בפני עצמו אף בשרו בעורו. מיהו, יכולני ליישב פירוש רש"י. **תן** לו מחנה שלישית — תימה: בפר העדה מנלן שלש מחנות? אי מפר כהן משיח הא איהו גופיה גמר בהיקש מדשן, ודבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש. ולמאן דאמר הימנו ודבר אחר לא הוי היקש ניחא, דאגב דגמרי מיניה מחנה הכתוב בו, גמרינן נמי מחנה דגמר בהיקשא. וכן קשה בפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מב,ב) דיליף מקלל דסקילתו חוץ לשלש מחנות מגזירה שוה דפרים הנשרפים, ואמאי? והא דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגזירה שוה למאן דאמר ב"איהו מקומן" דבתר מלמד אזלינן אף על גב דלמד חול הוא. וכן בשמעתא דקאמר להלן: אתה נותן להם שלש מחנות, וכאן מחנה אחת. פירוש: הא גמרי מהדדי בגזרה שוה דחטאת חטאת בשילהי "התערובת" (זבחים פג,א). וקשה: והא דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגזירה שוה! וכן קשה לרבי שמעון דגמר פרה מפר יום הכפורים חוץ לשלש מחנות בגזירה שוה, ופר יום הכפורים גופיה בהיקש מפר כהן משיח, כדפירש רש"י מדדרשי "לפר" — זה פר יום הכפורים דאיתקש בההוא קרא לפר כהן משיח ולפר העלם, ובקרא אחריתי דכתיב "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת", שאין תלמוד לומר "החטאת" "החטאת", אלא החטאת יתירא — לשאר נשרפין הוא דאתא. הרי איתקשו להדדי. וכל שכן דקשה טפי הכא דגמר פרה בגזירה שוה מפר יום הכפורים, ופר יום הכפורים בהיקש מפר כהן המשיח, דאיהו גופיה יליף בהיקש. בשלמא מזרחה של ירושלים דגמר יום הכפורים מפרה — מצי הדר למיגמר מפר כהן משיח לרב פפא דפרק "איזהו מקומן" דאמר: בתר מלמד אזלינן, ומלמד חולין הוא. דפרה קדשי בדק הבית היא. אבל היכי מלמד יום הכפורים על פרה? כיון דמלמד קודש הוא! ויש לומר: דפר יום הכפורים ופר כהן משיח לא בהיקש גמרי בהדדי, אלא בגזירה שוה דעור ובשר ופרש כדלעיל, או בגזרה שוה ד"החטאת" "החטאת" מהדדי, דבכולהו כתיב "החטאת". ולא כמו שפירש רש"י דהיקש הוא. והשתא ניחא דהוה ליה דבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בגזירה שוה. ופר העלם נמי, למאן דאמר הימנו ודבר אחר הוי היקש — לאו בהיקש יליף אלא בגזירה שוה ד"החטאת" "החטאת" ואפילו לרבי מאיר דפליג בסוף פרק "התערובות" (גם זה שם) אדההוא דרשא דחטאת וקאמר: אינו צריך, הרי הוא אומר לכפר כו' לאו משום דלית ליה גזירה שוה, אלא הכי קאמר: אינו צריך גזירה שוה לטומאת בגדים דמקרא דלכפר נפקא. אי נמי: יליף שריפה חוץ לשלש מחנות מגזירה שוה דמחוץ למחנה כרבי שמעון. וקשה: אמאי איצטריך לרבי שמעון מחוץ למחנה מיותר ללמד על פרה שלש מחנות? נגמר לה מפרים הנשרפים כדגמר מקלל בריש פרק "נגמר הדין" (סנהדרין מב,ב). ויש לומר: דשמא לרבי שמעון מקלל נמי מפר יום הכפורים גמר כמו פרה. ועוד תימה: לדידן נגמר מקלל שיהא חוץ למחנה מיום הכפורים דמטמא בגדים חוץ למחנה אחת, ולא נגמר חוץ לשלש מחנות משריפת פרים. ויש לומר: מסתברא משריפה אית לן למיגמר דאידי ואידי הכשירו שם: מקלל לסוקלו ופרים לשורפן. אבל טומאת בגדים שחוץ למחנה אחת אינן הכשירו. אבל תימה: מאי איצטריך קרא בפרק "השוחט והמעלה" (זבחים קז,ב)

מַה לְהַלָּן עַל יְדֵי נִיתּוּחַ וְלֹא עַל יְדֵי הֶפְשֵׁט - אַף כָּאן עַל יְדֵי נִיתּוּחַ וְלֹא עַל יְדֵי הֶפְשֵׁט. וְהָתָם מְנָא לָן? - דְּתַנְיָא: "וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ וְהוֹצִיא" - מְלַמֵּד שֶׁמּוֹצִיאוֹ שָׁלֵם. יָכוֹל יְשַׂרְפֶנּוּ שָׁלֵם - נֶאֱמַר כָּאן "רֹאשׁוֹ וּכְרָעָיו", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "רֹאשׁ וּכְרָעִים", מַה לְהַלָּן - עַל יְדֵי נִיתּוּחַ, אַף כָּאן - עַל יְדֵי נִיתּוּחַ. אִי מַה לְהַלָּן עַל יְדֵי הֶפְשֵׁט - אַף כָּאן עַל יְדֵי הֶפְשֵׁט? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ. - מַאי תַּלְמוּדָא? - אָמַר רַב פַּפָּא: כְּשֵׁם שֶׁפִּרְשׁוֹ בְּקִרְבּוֹ - כָּךְ בְּשָׂרוֹ בְּעוֹרוֹ. "מַאִימָתַי מְטַמְּאִין בְּגָדִים". תָּנוּ רַבָּנַן: "יוֹצִיא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ". לְהַלָּן אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם שָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, וְכָאן אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם מַחֲנֶה אַחַת, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה"? לוֹמַר לְךָ: כֵּיוָן שֶׁיָּצָא חוּץ לְמַחֲנֶה אַחַת - מְטַמְּאִים בְּגָדִים. - וְהָתָם מְנָא לָן? - דְּתַנְיָא: "וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפָּר" - חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. אַתָּה אוֹמֵר חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוּץ לְמַחֲנֶה אַחַת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּפַר הָעֵדָה "אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפָּר הָרִאשׁוֹן" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" - לִיתֵּן לוֹ מַחֲנֶה שְׁנִיָּה. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר "מִחוּץ לַמַّחֲנֶה" בְּדֶשֶׁן, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "אֶל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן" - תֵּן לוֹ מַחֲנֶה שְׁלִישִׁית. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַאי "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? - מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה", מַה כָּאן - חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, אַף לְהַלָּן - חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. וּמַה לְהַלָּן בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם - אַף כָּאן בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. וְרַבָּנַן, הֵיכָא שָׁרִיף לְהוּ? - כִּדְתַנְיָא: הֵיכָן נִשְׂרָפִין?

לצפונה

במחנה לרבות אפילו חוץ למחנה אחת דלא תימא חוץ לשלש מחנות כמו פרים הנשרפים. בלאו קרא נגמר מחוץ למחנה דטומאת בגדים דדמו להדדי דתרוייהו לאו מכשירים נינהו! ונראה לי: דאי לא כתב "במחנה" הוה גמרינן מפרה, דאף על גב דהאי מכשיר והאי לאו מכשיר הוא מכל מקום ביון דאידי ואידי בשחיטת חוץ איירי דכתיב גבי פרה "והוציא אותה אל מחוץ למחנה ושחט אותה לפניו" וגמרינן להו מהדדי, ופרה גמרינן מפרים הנשרפין משריפתן ולא מטומאתן, דלשריפתן דמיא דאידי ואידי מכשיר הוא, אבל לטומאתן לא דמיא כלל.

הדרן עלך שני שעירי

בא לו

רַבָּנַן: "וְהַשֹּׁרֵף" - הַשּׁוֹרֵף מִטַּמֵּא בְּגָדִים, וְלֹא הַמְּצִית אֶת הָאוּר, וְלֹא הַמְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה, וְאִי זֶהוּ הַשּׁוֹרֵף - זֶה הַמְסַיֵּעַ בִּשְׁעַת שְׂרִיפָה. יָכוֹל אַף מְשַׁנֵּעַשּׂוּ אֵפֶר מְטַמְּאִין בְּגָדִים - תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָם" - אוֹתָם מְטַמְּאִין בְּגָדִים וְלֹא מְשַׁנֵּעַשּׂוּ אֵפֶר מְטַמְּאִין בְּגָדִים. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הַפָּר מְטַמֵּא, נִיתַּךְ הַכֶּשֶׁר - אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים. מַאי בֵּינַיְיהוּ? - אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּשָׁוְיָיהּ חֲרוּכָא. **משנה** אָמְרוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל: הִגִּיעַ שָׁעִיר לַמִּדְבָּר. וּמִנַּיִן הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שָׁעִיר לַמִּדְבָּר? דִּירְכָּאוֹת הָיוּ עוֹשִׁין, וּמְנִיפִין בַּסּוּדָרִין, וְיוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שָׁעִיר לַמִּדְבָּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא סִימָן גָּדוֹל הָיָה לָהֶם: מִירוּשָׁלַיִם וְעַד בֵּית חִדּוּדוֹ - שְׁלֹשָׁה מִילִין, הוֹלְכִין מִיל וְחוֹזְרִין מִיל וְשׁוֹהִין כְּדֵי מִיל, וְיוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שָׁעִיר לַמִּדְבָּר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: וַהֲלֹא סִימָן אַחֵר הָיָה לָהֶם, לְשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית הָיָה קָשׁוּר עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, וּכְשֶׁהִגִּיעַ שָׁעִיר לַמִּדְבָּר הָיָה הַלָּשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית הָיָה קָשׁוּר עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, וְלֹא הָיָה קָשׁוּר. **גמרא** אָמַר אַבָּיֵי: שְׁמַע מִינָּהּ - בֵּית חִדּוּדוֹ בַּמִּדְבָּר קַיְיָמָא, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּקָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה: כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ שָׁעִיר לַמִּדְבָּר - נַעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ.

הדרן עלך שני שעירי

בא לוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל לִקְרוֹת, אִם רָצָה לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי בוּץ - קוֹרֵא, וְאִם לָאו - קוֹרֵא בְּאַצְטְלִית לָבָן מִשֶּׁלּוֹ. חַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן, וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא "אַחֲרֵי מוֹת" וְ"אַךְ בָּעָשׂוֹר", וְגוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה וּמַנִּיחוֹ בְּחֵיקוֹ, וְאוֹמֵר: יוֹתֵר מִמַּה שֶׁקָּרָאתִי לִפְנֵיכֶם כָּתוּב כָּאן, "וּבָעָשׂוֹר" שֶׁבְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרֵא עַל פֶּה. וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַהוֹדָאָה, וְעַל מְחִילַת הֶעָוֹן, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל יִשְׂרָאֵל בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעַל הַכֹּהֲנִים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל שְׁאָר הַתְּפִלָּה. הָרוֹאֶה כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא - אֵינוֹ רוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין, וְהָרוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין - אֵינוֹ רוֹאֶה כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא. וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, אֶלָּא שֶׁהִיתָה דֶּרֶךְ רְחוֹקָה, וּמְלֶאכֶת שְׁנֵיהֶן שָׁוָה כְּאַחַת. **גמרא** מִדְּקָתָנֵי "בְּאַצְטְלִית לָבָן מִשֶּׁלּוֹ" - מִכְּלָל דִּקְרִיאָה לָאו עֲבוֹדָה הִיא. וְקָתָנֵי: "אִם רָצָה לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי בוּץ - קוֹרֵא". שְׁמַעְתָּ מִינָּהּ: בִּגְדֵי כְהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן! דִּילְמָא שָׁאנֵי קְרִיאָה, דְּצוֹרֶךְ עֲבוֹדָה הִיא, דְּאִיבַּעְיָא לָן: בִּגְדֵי כְהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן, אוֹ לֹא נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן? תָּא שְׁמַע: לֹא הָיוּ יְשֵׁנִים בְּבִגְדֵי קוֹדֶשׁ. שֵׁינָה הוּא דְּלָא, הָא מֵיכַל - אָכְלִי. דִּילְמָא שָׁאנֵי אֲכִילָה, דְּצוֹרֶךְ עֲבוֹדָה הִיא, כִּדְתַנְיָא: "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם" מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִין. שֵׁינָה הוּא - דְּלָא, הָא הִלּוּכֵי - מְהַלְּכִי! בְּדִין הוּא דְּהִלּוּכֵי נַמִּי לָא,

וסיפא

לִצְפוֹנָה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וְחוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַבֵּית הַדֶּשֶׁן נִשְׂרָפִין. אָמַר רָבָא: מַאן תַּנָּא דְּפָלֵיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הוּא, דְּתַנְיָא: "אֶל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף" שֶׁיְּהֵא לְשֵׁם דֶּשֶׁן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: שֶׁיְּהֵא מְקוֹמוֹ מְשׁוּפָּךְ. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְדִילְמָא בִּמְקוֹמוֹ מְשׁוּפָּךְ הוּא דְּפָלִיגִי? תָּנוּ לִצְפוֹנָה של ירושלים — שכל מעשה חטאת בצפון. **אבית הדשן** — צריך שיקדים לשם דשן המזבח שיהא נקרא קודם לכן מקום שפך הדשן מכלל דלתנא קמא לא צריך. **ר' אליעזר בן יעקב הוא** — דאמר לא אשמועינן אלא שיהא מקומו מדרון, שיהא דשנו משתפך. **ודילמא במקומו משופך הוא דפליגי** — ומודה ר' אליעזר בן יעקב שיקדים שם דשן אלא דבעי נמי מקומו משופך. **השורף** — המתעסק בצרכי שריפתן בגופן, דכתיב "אותם" כגון המסייע בשעת שריפה. והאי תנא אית ליה כרבי שמעון דאין מטמאין בגדים עד שיוצת בהן האור. **דשויה חרוכא** — דהוי ניתך הבשר, ואפר מיהו לא הוו. לתנא קמא מטמאין עד שיעשו אפר ד"אותם" קרינא ביה, לרבי אלעזר ברבי שמעון שוויה חרוכא לא מטמא דלא פר מיקרי. **משנה אמרו** לו לכהן גדול וכו' — שאינו רשאי להתחיל בעבודה אחרת, עד שהגיע שעיר למדבר שנאמר "ושלח את השעיר במדבר", ואחר כך "ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה". **דירכאות** — בני אדם עומדים מירושלים לצוק, בכדי שיראה זה סימנו של זה, ומניפין אותם הסמוכין למדבר בסודרין. וזה הסמוך לו רואה ומניף גם הוא ורואה חבירו הסמוך לירושלים. דירכאות בלעז רידר"יגרדש. **עד בית חדודו** — הוא ראש המדבר, ושם נתקיים "ושלח את השעיר במדבר". **הולכין מיל** — כדאמרן לעיל (סו,ב): מיקירי ירושלים מלוין אותו עד סוכה הראשונה. **גמרא נעשית מצותו** — ומתחיל לקרות הפרשה. הדרן עלך שני שעירי **משנה בא** לקרות — את הפרשה, דילפינן ממלואים, דאמרינן בפרק קמא (ה,ב): מניין שאף מקרא פרשה מעכב וכו'. **אם רצה לקרות בבגדי בוץ** — שהוא לבוש עכשיו, שעבד בהן לעבודת היום. **אצטלית** — לבוש כמין חלוק. **בית הכנסת** — היה סמוך לעזרה בהר הבית. **חזן הכנסת** — שמש. **ראש הכנסת** — על פיו נחתכין צרכי הכנסת, מי מפטיר, מי פורס על שמע, מי עובר לפני התיבה. **ואך בעשור** — שבפרשת "אמור אל הכהנים". **ואומר יותר ממה שקריתי וכו'** — בגמרא מפרש טעמא. **שבחומש הפקודים** — ספר "וידבר" שמתחיל במנינן של ישראל, ופרשת פינחס באותו ספר, ושם המוסיפין אמורין. **קורא על פה** — טעמא מפרש בגמרא. **על התורה** — ברכה של אחריה "אשר נתן לנו" וכו'. **ועל העבודה** — "רצה בעמך ישראל ותרצה העבודה בדביר ביתך וכו' שאותך לבדך ביראה נעבוד". **ועל ההודאה** — "מודים אנחנו לך" עד "הטוב לך להודות", על העבודה מברך בשביל העבודה שעבד, והודאה סמוכה לעבודה, דכתיב "זובח תודה יכבדנני" (תהלים נ) אחר עבודה תודה והיא הודאה. **על מחילת העון** — "מחול לעונותינו ביום הכפורים הזה וכו' עד מלך מוחל וסולח לעונותינו" וכו'. **על המקדש** — מתפלל על המקדש, וחותם "ברוך שבחר במקדש". **ועל הכהנים** — מתפלל על הכהנים, וחותם "ברוך שבחר בזרעו של אהרן" וכן על ישראל. ועל שאר התפלה — מפרש בגמרא. **גמרא** נתנו ליהנות — נתן רשות ליהנות בהן בלא שעת עבודה. **שינה הוא דלא** — שמא יפיה.

וסיפא

היצר-הרע נקרא נפש הבהמית לא מפני שהוא בהמה דווקא, כי לפעמים הוא שועל פיקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים עניו ובעל מידות טובות.

היום יום כג סיוון

לְצִפּוֹנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, כשאר כל מעשי חטאת שנעשים בצפון, וְחוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, כנדרש לעיל מריבוי התורה שלש פעמים 'מחוץ למחנה'. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַבֵּית הַדֶּשֶׁן נִשְׂרָפִין, כלומר כיון שנאמר בתורה לגבי פר כהן משיח (ויקרא ד יב) 'עַל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף', אנו למדים שקודם שריפת הפר צריך להביא דשן מהמזבח למקום השריפה, כדי שיהיה נקרא 'מקום שפך הדשן'.

מדברי הברייתא משמע שדווקא רבי יוסי מצריך ששריפת הפרים צריכה להיות במקום שהיה בו כבר דשן המזבח, ומשמע שתנא קמא סובר שאין צריך להקדים את דשן המזבח לשריפת הפרים. הגמרא מבררת מיהו תנא קמא: אָמַר רָבָא, מַאן תְּנָא דְּפָלִיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי – מיהו התנא קמא שחולק על רבי יוסי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הוּא, דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר לגבי שריפת פר כהן משיח (שם) 'אֶל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף', ללמד שֶׁיְּהֵא לְשָׁם דֶּשֶׁן קודם שישרוף שם את בשר הפר, וכדעת רבי יוסי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אין צריך שיהיה שם דשן קודם השריפה, אלא הפסוק בא ללמד שֶׁיְּהֵא מְקוֹמוֹ מְשׁוּפָּךְ – מדרון משופע, שכשיתנו שם דשן יהיה הדשן משתפך בו. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבא, מנין לך שרבי אליעזר בן יעקב חולק על רבי יוסי, וְדִילְמָא בִּמְקוֹמוֹ מְשׁוּפָּךְ הוּא דְּפָלִיגִי – שמא נחלקו רק האם צריך שיהיה מקום השריפה משופע במדרון, אבל גם רבי אליעזר בן יעקב מודה שצריך להביא דשן לאותו מקום קודם ששורף בו את הפר.

הגמרא מביאה ברייתא בענין טומאת בגדים למתעסק בשריפת הפר והשעיר: תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר לגבי שריפת פר ושעיר יום הכפורים (ויקרא טז כח) 'וְהַשֹּׂרֵף אוֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו', ולומדים מהמילה 'אותם' שדווקא הַשּׂוֹרֵף – המתעסק בשריפת גופם מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְלֹא הַמַּצִּית אֶת הָאוּר – האש, וְלֹא הַמְסַדֵּר אֶת העצים או האיברים על גבי הַמַּעֲרָכָה, שאינם מתעסקים בשריפת גופם ממש. ומבארת הברייתא, וְאִי זֶהוּ הַשּׂוֹרֵף, זֶה הַמְסַיֵּעַ בהיפוך האיברים לכאן ולכאן ובהגדלת האש בִּשְׁעַת שְׂרֵיפָה. שואלת הברייתא: יָכוֹל [–אולי] אַף מְשַׁנְעֵשׂוֹ בשר הפר והשעיר אֵפֶר, יהיו מְטַמְּאִין בְּגָדִים של המסייע בשריפתם, ואם יהפך בהם עתה מי שלא התעסק בהם עד עתה, יטמאו בגדיו. משיבה הברייתא: תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֹתָם', למעט שדווקא השורף אוֹתָם – את בשר הפר והשעיר כשהם בעין, הם מְטַמְּאִין בְּגָדִים, וְלֹא מְשַׁנְעֵשׂוֹ אֵפֶר מְטַמְּאִין בְּגָדִים, כיון שהמהפך באפר אינו נחשב מתעסק בשריפת בשר. רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לומדים זאת מ'הַפָּר', שדווקא השורף כשעדיין ניכר בו צורת 'פר' מְטַמֵּא בגדים, אבל לאחר שנִיתַּךְ הַבָּשָׂר ובטל ממנו מראיתו אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים. מבררת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה החילוק בין שני הלימודים. משיבה הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּשַׁוְיֵיהּ חֲרוֹבָא – החילוק ביניהם הוא כשמסייע בשריפה לאחר שנחרך הבשר ועדיין לא נעשה אפר, שלתנא קמא הוא מטמא בגדים כיון שעדיין נחשב ששורף 'אותם', ולרבי אלעזר ברבי שמעון אינו מטמא בגדים כיון שכשנחרך אינו נקרא עוד 'פר'.

משנה

אין הכהן הגדול רשאי להמשיך בעבודת יום הכיפורים עד שיגיע השעיר למדבר, שנאמר (ויקרא טז כב) 'וְשִׁלַּח אֶת הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר', ורק אחר כך (שם כה) 'וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה', והיו צריכים להודיע לכהן הגדול כשהשעיר הגיע למדבר. המשנה מביאה מחלוקת תנאים כיצד ידעו בירושלים שהגיע השעיר למדבר: אָמְרוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל הִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר, ואז ממשיך בסדר עבודת היום בקריאת הפרשה ועשיית הקרבנות. וּמִנַּיִן הָיוּ יוֹדְעִין בירושלים כְּשֶׁהִגִּיעַ הַשָּׂעִיר לַמִּדְבָּר, דִּירְכָאוֹת הָיוּ עוֹשִׂין – בני אדם היו עומדים כשומרים בין ירושלים לצוק, וּמְנִיפִין בְּסוּדָרִין – כשהגיע השעיר למדבר היה השומר הסמוך לו מניף סודר, וחבירו הסמוך לו רואה ומניף לחבירו האחר, וכן הלאה עד שראה זה העומד סמוך לירושלים, וְכָךְ הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ הַשָּׂעִיר לַמִּדְבָּר.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מדוע הוצרכו לסימן זה של הסודרים, וַהֲלֹא סִימָן גָּדוֹל הָיָה לָהֶם, שהרי מִירוּשָׁלַיִם – מקום שילוח השעיר וְעַד בֵּית חִדּוּדוֹ – תחילת המדבר, יש מרחק שֶׁל שָׁלֹשׁ מִילִין, וכשהגיע השעיר לתחילת המדבר כבר התקיים (ויקרא טז כב) 'וְשִׁלַּח אוֹתוֹ בַּמִּדְבָּר' ויכול הכהן להמשיך בעבודתו, והיו הוֹלְכִין ללוות את המשלח מרחק מִיל, וְחוֹזְרִין מִיל לירושלים, ובזמן זה התרחק המשלח עם השעיר מיל נוסף, וְשׁוֹהִין כְּדֵי זמן הילוך מִיל, וְיוֹדְעִין לפי חישוב זה שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, וַהֲלֹא סִימָן אַחֵר הָיָה לָהֶם כדי לדעת שהגיע השעיר למדבר, שהרי לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית – צמר סרוק ומשוך במין לשון וצבעו אדום הָיָה קָשׁוּר עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, וּבְשֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר הָיָה הַלָּשׁוֹן מַלְבִּין לסימן שנתכפרו עוונותיהם של ישראל, וכענין שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א יח) 'אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ', וכך ידעו בבית המקדש מיד כשהגיע השעיר למדבר.

גמרא

הגמרא מבארת את שיטת רבי יהודה: אָמַר אַבָּיֵי, ממה שרבי יהודה נקט 'עד בית חידודו' ולא 'עד המדבר' שֶׁמַּע מִינָּהּ שבֵּית חִדּוּדוֹ בִּתחילת הַמִּדְבָּר קַיְימָא – הוא נמצא, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּקָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה שלא רק שאין צריך להמתין עד שיגיע השעיר לצוק, אלא גם אין צריך להמתין שיגיע לאמצע המדבר, אלא כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַשָּׂעִיר לַמִּדְבָּר נַעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ.

הדרן עלך שני שעירי

פרק שביעי - בא לו כהן גדול

משנה

המשנה ממשיכה בסדר יומו ועבודתו של כהן גדול ביום הכפורים. לאחר שמסר לשריפה את הפר והשעיר שעלה עליו הגורל לה', והשעיר שעלה עליו הגורל לעזאזל הגיע למדבר, המשיך הכהן גדול בעבודתו: בָּא לוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל לעזרת נשים, כדי לִקְרוֹת בתורה את פרשת היום. אִם רָצָה לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי בּוּץ – בגדי לבן שעדיין לבוש בהם מעבודת פנים שעבד, קוֹרֵא. וְאִם לָאו – אם אינו רוצה לקרוא בבגדי בוץ, קוֹרֵא בְּאַצְטְּלִית [–מין חלוק] לָבָן מִשֶּׁלּוֹ. חַזַּן הַכְּנֶסֶת – השמש, נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה, וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת – הממונה על הנהגת הצבור בענייני התפילות, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן של כהן גדול העומד לשרת תחתיו אם יארע בו פסול, וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד – נעמד וּמְקַבֵּל את הספר, וְקוֹרֵא בו את סדר עבודת יום הכיפורים הכתובה בפרשת 'אַחֲרֵי מוֹת' (ויקרא טז א–לד) וְאת ענייני יום הכפורים האמורים מפסוק 'אַךְ בָּעָשׂוֹר' (ויקרא כג כז) ואילך. וְגוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה וּמַנִּיחוֹ בְּחֵיקוֹ, וְאוֹמֵר לקהל שהתאסף שם לשמוע, יוֹתֵר מִמָּה שֶׁקָּרָאתִי לִפְנֵיכֶם כָּתוּב כָּאן. כלומר, גם הקריאה שאקרא כעת בעל פה, כתובה בתורה. ופרשת 'וּבָעָשׂוֹר' (במדבר כט ז) שֶׁבַּחוּמָּשׁ הַפְּקוּדִים, שם נאמרו מוספי יום הכפורים, קוֹרֵא בעל פֶּה. וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ – לאחר קריאתה, שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת. וחן, עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַהוֹדָאָה, וְעַל מְחִילַת חֶטְאוֹ, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ ברכה מיוחדת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל יִשְׂרָאֵל ברכה בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעַל הַכֹּהֲנִים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל שְׁאָר הַתְּפִלָּה – שאר הענייניים הנצרכים לישועת ישראל.

הָרוֹאֶה כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא ביום הכפורים, אֵינוֹ רוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין חוץ לירושלים. וְהָרוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין, אֵינוֹ רוֹאֶה כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא. וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לראות את שתיהן, אֶלָּא שֶׁהִיְּתָה דֶּרֶךְ רְחוֹקָה מירושלים עד בית השריפה, וּמְלֶאכֶת שְׁנֵיהֶן שָׁוָה כְּאַחַת – שתיהן נעשו באותה שעה, ואינו יכול לראות את שניהם.

גמרא

מדייקת הגמרא: מִדְּקָתָנֵי במשנה, שאם רוצה קורא בְּאַצְטְּלִית לָבָן מִשֶּׁלּוֹ, ואינו צריך ללבוש בגדי כהונה, מִכְּלָל – משמע מזה דִּקְרִיאָה של הפרשה ביום הכפורים לָאו עֲבוֹדָה הִיא. וְאף על פי כן קָתָנֵי במשנה, שאם רָצָה לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי בּוּץ, שהם בגדי כהונה, קוֹרֵא, ואם כן שָׁמַעְתְּ מִינָּהּ שבִּגְדֵי כְּהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן – ניתן רשות

המשך בעמוד נט

ומשום ההיתר שהתחדש בסִיפָא איצטְרִיכָא לֵיהּ לשנות ברישא את
האיסור בשינה דווקא. ששנינו בסיפא, אבל פּוֹשְׁטִין הכהנים את
בגדיהם וּמְקַפְּלִין וּמַנִּיחִין תַּחַת רָאשֵׁיהֶם, שכיון שכבר פשטו אותם
לא חוששים שמא יפיחו בהם בשנתם.

הגמרא מדייקת מהסיפא של הברייתא: שנינו, פּוֹשְׁטִין וּמְקַפְּלִין
וּמַנִּיחִין אוֹתָן תַּחַת רָאשֵׁיהֶן, שֶׁמֵּעַתָּה מִינָּהּ שבִּגְדֵי כְּהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת
בָּהֶן. דוחה הגמרא: אֲמַר רַב פַּפָּא, לֹא תֵּימָא שכוונת המשנה
שהניחום תַּחַת רָאשֵׁיהֶן ממש, אֶלָּא אֵימָא שהניחום כְּנֶגֶד [–ליד]
רָאשֵׁיהֶן, ולא נהנו מהם.

דין נוסף שאפשר ללמוד מדברי רב פפא: אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא,
מפירושו של רב פפא שהתירו לכהנים להניח את הבגדים סמוך
לראשיהם ולא חששו שמא יפיח, שֶׁמֵּעַתָּה מִינָּהּ – יש לך ללמוד
מכאן שתְּפִילִין המונחות מִן הַצַּד – בצידו של אדם ישן, שַׁפִּיר דָּמֵי,
שמאחר ואינו לובשם אין זה בזיון אם יפיח.

ראיה לדברי רב פפא: הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא דְּתחת ראשיהן פירושו
כְּנֶגֶד רָאשֵׁיהֶן. דְּאִי סָלְקָא דְּעָתָךְ שהניחום תַּחַת רָאשֵׁיהֶן ממש, לא
מובן מדוע הותר, וְתִיפּוּק לִי לאסור מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, דְּהָא אִיכָּא אַבְנֵט
שהיה עשוי מצמר ופשתן יחד. וּנְהִי נָמֵי – ואף שנאמר דְּבגדי
כהונה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן ואין בהם מעילה, מכל מקום הָא מִתְּנֵי
מִכִּלְאַיִם. וְהָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל (בשאר ימות
השנה) ביום הכפורים שהיה עשוי רק פשתן, זֶה הוּא – דומה הוא
לאַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט [של כל ימות השנה], כלומר אף הוא עשוי
רק פשתן, אם כן לא היה כלל כלאים בבגדי כהן הדיוט, והותר
לשכב עליהם. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא זֶה הוּא
אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט, כיון ששל כהן הדיוט עשוי כלאים, מַאי
אִיכָּא לְמֵימַר – מדוע התירו לשכב עליו ולא חששו לאיסור
כלאים. אלא מוכח כרב פפא, שהיו מניחים אותם לצד ראשיהן
ולא תחתיהם.

הגמרא מעלה אפשרות לדחות את הראיה: וְכִי תֵּימָא שכִּלְאַיִם רק
בִּלְבִישָׁה וְהַעֲלָאָה – ללבשם או להניחם על גופו הוּא דְּאָסוּר, אבל
בְּהַצָּעָה – להציעם תחתיו שָׁרֵי, ולפיכך הותר לכהנים לשכב
עליהם. דוחה הגמרא: וְהָתַנְיָא שאף להציע תחתיו אסור, נאמר
(ויקרא יט יט) 'וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ', משמע שלא אסרה
תורה אלא לבישה והעלאה, אֲבָל אַתָּה מוּתָּר לְהַצִּיעוֹ תַּחְתֶּיךָ
ולשכב עליו. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים, אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן מדרבנן, שֶׁמָּא
תִּיכְּרֵךְ ותעלה נִימָא אַחַת עַל בְּשָׂרוֹ, ויעבור על איסור כלאים.
ומכיון שאף הצעה אסורה בכלאים, ולדעה אחת יש בבגדי כהונה
משום כלאים, על כרחך שהניחו את בגדיהם סמוך לראשיהם כרב
פפא.

הגמרא מעלה אפשרות נוספת לדחות את הראיה לרב פפא: וְכִי
תֵּימָא שאכן הניחו את הבגדים תחת ראשם ממש, והסיבה שלא
חשו לאיסור כלאים כיון דְּמַפְסִיק לֵיהּ מִידֵּי בֵּינֵי בֵּינֵי – שהניחו בגד
אחר לחצוץ בין ראשם לבגדים. דוחה הגמרא: לא יתכן לומר כך,
וְהָאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אָמַר רַבִּי מִשּׁוּם
קְהִלָּא קַדִּישָׁא שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, אֲפִילּוּ הניח עֶשֶׂר מַצָּעוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ, ויש
כִּלְאַיִם תַּחְתֵּיהֶן, אָסוּר לִישַׁן עֲלֵיהֶן, לפי שעדיין יש לחשוש שמא
תיכרך נימא על בשרו. אֶלָּא לָאו, מזה שלא חשו לאיסור כלאים
שֶׁמַּע מִינָּהּ כרב פפא שהניחום כְּנֶגֶד רָאשֵׁיהֶן ולא תחתיהם. מסיקה
הגמרא: אכן שֶׁמַּע מִינָּהּ.

דעה החולקת על רב פפא: רַב אַשֵׁי אָמַר, לְעוֹלָם הניחום תַּחַת
רָאשֵׁיהֶן, ומה שקשה וְהָא קָא מִתְּחַנֵּי מִכִּלְאַיִם, אין זו קושיא, כיון
שבִּגְדֵי כְּהוּנָּה קָשִׁין הֵן ואינם מחממים, לכן אין בהם איסור כלאים.

כִּי הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, הַאי נַמְטָא גַּמְדָא – לבד
קשה, דְּנָרֵשׁ – העשוי במקום ששמו נרש, שַׁרְיָא – מותר, כלומר אין
בו משום איסור כלאים, לפי שהוא קשה ואינו מחמם.

הגמרא חוזרת לברר את הספק האם בגדי כהונה ניתנו ליהנות: תָּא
שְׁמַע, בִּגְדֵי כְּהוּנָּה, הַיּוֹצֵא לבוש בָּהֶן לַמְּדִינָה – חוץ למקדש,
אָסוּר, כיון שנוהג בהם מנהג חולין. ואילו הלובשן בַּמִּקְדָּשׁ – בכל
הר הבית, בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה מוּתָּר, מִפְּנֵי
שֶׁבִּגְדֵי כְּהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן אף שלא בשעת עבודה. מסיימת
הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ.

הגמרא מקשה על דברי הברייתא: וְכִי בַּמְּדִינָה לֹא הותר ללבוש
בגדי כהונה, וְהָתַנְיָא, בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה [בְּטֵבֵת], יוֹם הַר גְּרִיזִים
[הוּא], דְּלֹא לְמִסְפַּד בו. הוא היוֹם שֶׁבּוֹ בִּקְּשׁוּ
כּוּתִיִּים אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ [–בית המקדש] מֵאֶלְכְּסַנְדְּרוּס מלך מוֹקְדוֹן
לְהַחֲרִיבוֹ, וּנְתָנוֹ לָהֶם. בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ אֶת שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, מָה עָשָׂה, לָבַשׁ
בִּגְדֵי כְּהוּנָּה, וְנִתְעַטֵּף בִּבְגֵדֵי כְּהוּנָּה, וּמִגִּיקֵרֵי [–נכבדי] יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ,
וַאֲבוּקוֹת שֶׁל אוֹר [–אש] בִּידֵיהֶן. וְכָל אותו הַלַּיְלָה, היו הֹלְכוֹ –
שמעון הצדיק ויקירי ישראל הוֹלְכִים אל המלך מִצַּד זֶה, וְהַלָּלוֹ –
כותים הוֹלְכִים אל המלך מִצַּד זֶה, עַד שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר. כֵּיוָן
שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, אָמַר לָהֶם – שאל המלך את הכותים, מִי הַלָּלוֹ.
אָמְרוּ לוֹ, יְהוּדִים שֶׁמָּרְדוּ בְךָ. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ המלך לְמקום ושמו
אַנְטִיפַּטְרִס, זָרְחָה הַחַמָּה וּפָגְעוּ שמעון הצדיק והמלך זֶה בָּזֶה. כֵּיוָן
שֶׁרָאָה המלך לְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, יָרַד מִמֶּרְכַּבְתּוֹ וְהִשְׁתַּחֲוָה לְפָנָיו. אָמְרוּ
לוֹ עבדיו, וכי מֶלֶךְ גָּדוֹל כְּמוֹתְךָ יִשְׁתַּחֲוֶה לִיהוּדִי זֶה. אָמַר לָהֶם, דְּמוּת
דְּיוֹקְנוֹ [–מלאך בדמותו] שֶׁל זֶה באה וּמְנַצַּחַת לְפָנַי בְּבֵית מִלְחַמְתִּי.
אָמַר לָהֶם המלך לישראל, לָמָּה בָּאתֶם. אָמְרוּ לו, אֶפְשָׁר – וכי יתכן
שהכֵּית שֶׁמִּתְפַּלְּלִים בּוֹ עָלֶיךָ וְעַל מַלְכוּתְךָ שֶׁלֹּא תֵחָרֵב, יִתְעוֹדֵד – ירמו
אותך עוֹבְרֵי כּוֹכָבִים כדי לְהַחֲרִיבוֹ. אָמַר לָהֶם, מִי הַלָּלוֹ שהתעוני.
אָמְרוּ לוֹ, כּוּתִיִּים הַלָּלוּ שֶׁעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ. אָמַר לָהֶם, הֲרֵי הֵם הכותים
מְסוּרִין בְּיֶדֵיכֶם להענישם כרצונכם. מִיָּד נְקָבוּם בְּעֶקְבֵיהֶם, וּתְלָאוּם
בְּזַנְבֵי סוּסֵיהֶם, וְהָיוּ מְגָרְרִין אוֹתָן עַל הַקּוֹצִים וְעַל הַבַּרְקָנִים, עַד
שֶׁהִגִּיעוּ לְהַר גְּרִיזִים – מקום מושבם של הכותים. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְהַר
גְּרִיזִים, חָרְשׁוּהוּ את המקום וּזְרָעוּהוּ כַּרְשִׁינִין – מאכל בהמה, כְּדֶרֶךְ
שֶׁבִּקְּשׁוּ הכותים לַעֲשׂוֹת לְבֵית אֱלֹהֵינוּ. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם, עֲשָׂאוּהוּ יוֹם טוֹב.
הרי ששמעון הצדיק לבש בגדי כהונה חוץ למקדש, ומשמע
שהדבר מותר.

מתרצת הגמרא: אִי בָּעֵית אֵימָא, הבגדים שלבש שמעון הצדיק היו
מאותן הרְאוּיִין [–מוכנים] לִבְגֵדֵי כְּהוּנָּה, אבל לא הוקדשו עדיין. וְאִי
בָּעֵית אֵימָא, אכן לבש בגדי כהונה ממש, והותר לו משום 'עֵת
לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ' (תהלים קיט קכו) – כשבא עת שצריך
לעשות דבר של ה', מותר להפר דבר תורה. אף כאן עת סכנה
היתה, שרצו להחריב את בית המקדש.

שנינו במשנה: חַזָּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה, ונותנו לראש הכנסת
וכו' וכהן גדול עומד ומקבל. מדייקת הגמרא: מזה שמכבדים את
ראש הכנסת ואת הסגן ליטול את ספר התורה בפני הכהן גדול,
שְׁמַע מִינָּהּ שחוֹלְקִין – מותר לתלמיד לחלוק כָּבוֹד לַתַּלְמִיד גדול
ממנו ואפילו בִּמְקוֹם שהָרַב נמצא, ואינו כממעט מכבוד הרב. דוחה
הגמרא: אֲמַר אַבָּיֵי, כּוּלָּהּ – כל מה שמעבירין את הספר מזה לזה,
מִשּׁוּם להראות את כְּבוֹדוֹ דְּכֹהֵן גָּדוֹל הִיא, שיש הרבה שררות
תחתיו.

שנינו במשנה: וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד. מדייקת הגמרא: מִכְּלָל מתוך דברי
המשנה משמע שֶׁעֵד שעת הקריאה הוּא – הכהן גדול היה יוֹשֵׁב,
וְהָא אֲנָן תְּנַן

צריך להיות אצלו בכיסו – כמובן במקומות שמותר זה – תניא, ומזמן לזמן בשעות הפנויות ילמוד בו איזה שורות.

ממכתב כ"ט סיוון תשי"ד

רש"י

וסיפא איצטריך ליה — שינה דנקט משום דבעי לאשמועינן שמותר ליתנן תחת ראשיהן, ותו לא איכפת לן אם יפיח מאחר שפושטן. **כנגד ראשיהן** — אצל ראשיהן. **שמע מיניה** — מדמותר להניחן אצלו לא חייש לשמא יפיח. **תפילין מן הצד** — להניחן אצלו כשהוא ישן. **הניחא** — האי דלא חייש לכלאים למאן דאמר אבנטו של כהן גדול ביום הכפורים שהוא של בוץ זהו אבנטו של הדיוט כל ימות השנה, ואין כלאים בבגדי כהן הדיוט שפיר. **לא** זהו וכו' — דשל הדיוט כל השנה של כלאים. **קשים הם** — ואינן מחממין לפיכך אין בהן משום כלאים. **נמטא** — לבד פלטר"א בלע"ז. **נמדא** — קשה. **שרי** — אין בו משום כלאים דהעלאה דומיא דלבישה דאית בה הנאת חימום הוא דאיתסר. למדינה אסור — שנודג בה דרך חול. **הר גריזים** — מקום מושבן של כותים. **עת לעשות לה'** — כשבא עת לעשות דבר לשמו של מקום — מותר להפר בו תורה. לתלמיד במקום **הרב** — לראש הכנסת ולסגן בפני כהן גדול, ואינו כממעט כבוד הרב. **כולה משום כבודו דכהן גדול** — מראין אותו שיש שררות הרבה למטה ממנו. אבל בעלמא אין חולקין.

אין

בא לו תפילין מן הצד שריין — פירש רש"י ולא חיישינן שמא ישן בהן ויפיח. אבל בפרק קמא דתמיד (כז,א) מפרש טעמא אחרינא: דלא חיישינן דילמא מגנדר ונפל עליהו ואיכא בזיון תפילין.

אלא למאן דאמר לא זהו אבנטו של כהן הדיוט מאי איכא למימר — אף על גב דפלוגתא דתנאי היא בפרק קמא (יב,א) הוא רוצה ליישב מתניתין דפרק קמא דתמיד (כה,ב) דהדיא דמקפלין ומניחין תחת ראשיהן אליבא דכולי עלמא.

קשין הן — תימה אם כן מאי היא דאמר בפרק קמא דערבין (ג,א) הכל חייבין בכלאים בהנים לוים וישראלים, ופריך: פשיטא! ומשני: בהנים איצטריך ליה, סלקא דעתך אמינא הואיל ואישתרי לגייהו כלאים בעבודה, שלא בעידן עבודה נמי לישתרו — קא משמע לן וכו'. והשתא כיון דקשין הן — לא אישתרו כלאים לגייהו! ותירץ רבינו תם: דלבישה והעלאה דהוו דאורייתא אסירי אפילו בקשין אבל הצעה דמדרבנן לא גזרו בקשין. ודלא כפירוש רש"י שפירש קשין הן ומותרין בלבישה והעלאה ובסוף פרק קמא דיום טוב (יד,ב) דתנן: משלחין ביום טוב כלאים. ופריך: כלאים למאי חזוי? ומשני: בקשין — מיירי נמי בהצעה. ואם תאמר: והצעה היכי שרי? והא כיון דהוו כלאים דאורייתא לענין לבישה והעלאה — ליתסרו אפילו למובדו לעובד כוכבים דתניא (בתוספתא דכלאים פרק ה): הבגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים ולא יעשנו מרדעת לחמור וכל שכן להציע תחתיו! יש לומר: דהיא איירי דווקא באבד והיישינן שמא יקרע בגדו ויחזור ויתפרנו על גבי בגדו כדאמר במסכת עבודה זרה (לב,א) גבי נודות העובדי כוכבים שאסור לעשות מהן שטיחין לחמור שמא יבקע נודו ויחזור ויתפרנו על גב נודו, אבל אם היו הכלאים ניכרים — מותר כדתנן במסכת כלאים (פרק ט משנה ד): חבריכי דמת ומרדעת החמור — אין בהם משום כלאים. ואם תאמר: והאמר הכא אפילו עשר מצעות זו על גבי זו וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהם, וכן קשה אהא דתנן במסכת כלאים (פרק ט משנה ב): הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים! ויש לומר: דבמצעות שייך כריכה, להכי חיישינן שמא תכרך לו נימא. אבל במרדעת החמור ובכרים וכסתות לא שכיחא שתיכרך נימא ולהכי לא גזרו. מיהו אם בשרו נוגע בהן אסור, כדתנא בהדיא גבי כרים וכסתות: ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן. והוא הדין במרדעת. ובלבישה והעלאה אסירי בכל ענין, ואף על פי שאין בשרו נוגע בהן. כדתנן לא יתן אדם מרדעת של כלאים על כתיפו אפילו להוציא זבל. ומה שהשיב רבינו יצחק להרב רבינו שמעון מינבל"א על אותם קוש"ט פורפיטיינ"ש שיש בהן כלאי בגדים, ומוכיח של צמר אף על פי שהבגדים שעליהן הן של פשתן — יש להתיר כדאיתא בסוף פרק קמא דביצה (טו,א ושם), לשון רבינו יצחק.

בגדי כהונה היוצא בהן למדינה אסור — וכן משמע בפרק "האיש מקדש" (קדושין נד,א) דאפילו בעזרה אסור לכתחילה ללובשן שלא לצורך עבודה. דקאמר בגדי כהונה אין בהן מעילה לפי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת. פירוש: שיוכלו להזהר להסירן מיד אחר עבודה. ומשמע הא לכתחילה ללובשן אסור, דבזה אפשר להזהר. ואם תאמר: הא אמרינן בפרק "האומר" בקידושין (סו,א) גבי ינאי המלך: הקם להם בציץ שבין עיניך, אלמא שמותר להניחו אפילו חוץ למקדשו וליכא למימר דמיד נזרקה בו מינות, דהתם משמע דאבתי לא נזרקה בו מינות עד בתר הכי, דקאמר: ותורה שבכתב מה תהא עליה? ולא אמר נמי: התורה שבעל פה. ומיהו, למאן דאמר (לעיל ז,ב) דווקא עודהו על מצחו מרצה יכול להניחו כל שעה. ואומר רבינו תם: דלכולי עלמא יכול להניחו כל שעה, מדכתיב ביה "והיה על מצחו תמיד" (שמות כח) ואף על גב דאיצטריך לדרשא אחריתי, לעיל בפרק קמא (ז,ב) שלא יסיח דעתו ממנו. ושמא יש לומר מדכתיב תרי זימני "והיה על מצח אהרן" "והיה על מצחו" נפקא. ויותר היה נראה לומר דשלא כדין עשה שהניח הציץ, מיהו הכא לא הוה מצי לאבוחי דנזרקה בו מינות שכפר בכל התורה שבעל פה עד בתר הכי, דדייק מדלא קאמר אלא תורה שבכתב מה תהא עליה.

אין

תוספות

וְסִיפָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ: פּוֹשְׁטִין וּמְקַפְּלִין וּמַנִּיחִין תַּחַת רָאשֵׁיהֶם. פּוֹשְׁטִין וּמְקַפְּלִין וּמַנִּיחִין אוֹתָן תַּחַת רָאשֵׁיהֶן, שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ: בִּגְדֵי כְהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן! אָמַר רַב פַּפָּא: לָא תֵּימָא תַּחַת רָאשֵׁיהֶן, אֶלָּא אֵימָא: כְּנֶגֶד רָאשֵׁיהֶן. אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא: שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ תְּפִילִין מִן הַצַּד שַׁפִּיר דָּמֵי. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא דִּכְנֶגֶד רָאשֵׁיהֶן, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ תַּחַת רָאשֵׁיהֶן - וְתֵיפּוֹק לִי מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, דְּהָא אִיכָּא אַבְנֵטוֹ! וּנְהִי נַמִּי דְּנִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן - הָא מִתְּהֲנֵי מִכִּלְאַיִם! הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל (בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה) זֶה הוּא אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא זֶה הוּא אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט - מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? וְכִי תֵּימָא: כִּלְאַיִם בִּלְבִישָׁה וְהַעֲלָאָה הוּא דְּאָסוּר, בְּהַצָּעָה שָׁרֵי - וְהָתַנְיָא: "לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ" - אֲבָל אַתָּה מוּתָּר לְהַצִּיעוֹ תַּחְתֶּיךָ, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁמָּא תִּיכָּרֵךְ נִימָא אַחַת עַל בְּשָׂרוֹ. וְכִי תֵּימָא: דְּמַפְסִיק לֵיהּ מִידֵי בֵּינֵי בֵּינֵי - וְהָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר רַבִּי מִשּׁוּם קְהִילָּא קַדִּישָׁא שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם: אֲפִילּוּ עֶשֶׂר מַצָּעוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ, וְכִלְאַיִם תַּחְתֶּיהָן - אָסוּר לִישֹׁן עֲלֵיהֶן. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ: כְּנֶגֶד רָאשֵׁיהֶן, שְׁמַע מִינָּהּ. רַב אַשִׁי אָמַר: לְעוֹלָם תַּחַת רָאשֵׁיהֶן, וְהָא קָא מִתְּהֲנֵי מִכִּלְאַיִם! בִּגְדֵי כְהוּנָּה קָשִׁין הֵן, כִּי הָא דַּאֲמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הַאי נַמְטָא גַּמְדָא דְּגָרֵשׁ - שַׁרְיָא. תָּא שְׁמַע: בִּגְדֵי כְהוּנָּה, הַיּוֹצֵא בָּהֶן לַמְּדִינָה - אָסוּר, וּבַמִּקְדָּשׁ, בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה - מוּתָּר, מִפְּנֵי שֶׁבִּגְדֵי כְהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן, שְׁמַע מִינָּהּ. וּבַמְּדִינָה לֹא? וְהָתַנְיָא: בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה [בְּמִבְטָח] יוֹם הַר גְּרִזִּים [הוּא], דְּלָא לְמִסְפַּד. יוֹם שֶׁבְּקֹשׁוּ כּוּתִיִּים אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ מֵאֲלֶכְסַנְדְּרוּס מוֹקְדוֹן לְהַחֲרִיבוֹ וּנְתָנוּ לָהֶם. בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ אֶת שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק. מֶה עָשָׂה? לָבַשׁ בִּגְדֵי כְהוּנָּה, וְנִתְעַטֵּף בְּבִגְדֵי כְהוּנָּה, וּמִיּוֹקִירֵי יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ, וַאֲבוּקוֹת שֶׁל אוּר בְּיָדֵיהֶן, וְכָל הַלַּיְלָה הָלְכוּ הוֹלְכִים מִצַּד זֶה וְהָלְכוּ הוֹלְכִים מִצַּד זֶה עַד שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר אָמַר לָהֶם: מִי הַלָּלוּ? אָמְרוּ לוֹ: יְהוּדִים שֶׁמָּרְדוּ בְךָ. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְאַנְטִיפַּטְרֹס זָרְחָה חַמָּה, וּפָגְעוּ זֶה בְזֶה. כֵּיוָן שֶׁרָאָה לְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, יָרַד מִמֶּרְכַּבְתּוֹ וְהִשְׁתַּחֲוָה לְפָנָיו. אָמְרוּ לוֹ: מֶלֶךְ גָּדוֹל כְּמוֹתְךָ יִשְׁתַּחֲוֶה לִיהוּדִי זֶה? אָמַר לָהֶם: דְּמוּת דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל זֶה מְנַצַּחַת לְפָנַי בְּבֵית מִלְחַמְתִּי. - אָמַר לָהֶם: לָמָּה בָּאתֶם? - אָמְרוּ: אֶפְשָׁר בַּיִת שֶׁמִּתְפַּלְּלִים בּוֹ עָלֶיךָ וְעַל מַלְכוּתְךָ שֶׁלֹּא תֶּחֱרַב יַתְעִיךְ גּוֹיִם לְהַחֲרִיבוֹ? - אָמַר לָהֶם: מִי הַלָּלוּ? - אָמְרוּ לוֹ: כּוּתִיִּים הַלָּלוּ שֶׁעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ. - אָמַר לָהֶם: הֲרֵי הֵם מְסוּרִים בְּיֶדְיכֶם. מִיָּד נְקָבוּם בְּעֶקְבֵיהֶם וּתְלָאוּם בְּזַנְבֵי סוּסֵיהֶם, וְהָיוּ מְגָרְרִין אוֹתָן עַל הַקּוֹצִים וְעַל הַבַּרְקָנִים עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְהַר גְּרִיזִים. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְהַר גְּרִיזִים חֲרָשׁוּהוּ, וּזְרָעוּהוּ כַּרְשִׁינִין. כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּקְשׁוּ לַעֲשׂוֹת לְבֵית אֱלֹהֵינוּ. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם עֲשָׂאוּהוּ יוֹם טוֹב. - אִי בָּעֵית אֵימָא - רְאוּיִין לְבִגְדֵי כְהוּנָּה, וְאִי בָּעֵית אֵימָא - "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ". "חַנָּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה". שְׁמַע מִינָּהּ: חוֹלְקִין כָּבוֹד לַתַּלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב! - אָמַר אַבָּיֵי: כּוּלָּהּ מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּכֹהֵן גָּדוֹל הִיא. "יְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד". מִכְּלָל שֶׁהוּא יוֹשֵׁב? וְהָא אָנַן תְּנַן:

אין

אין ישיבה בעזרה — דכתיב "לעמוד לשרת" (דברים יח) "העומדים שם לפני ה'" (שם) ולא מצינו בה ישיבה. **אלא למלכי בית דוד שנאמר ויבא המלך דוד וישב וגו'** — כשאמר לו נתן הנביא "אתה לא תבנה הבית כי ימלאו ימיך" וגו'. **ויברך עזרא וגו'** — בההוא ענינא דויקרא לפני הרחוב כתיב "ברוך ה' אלהים" וגו' כך תיקנו באותו היום לומר במקדש בסוף כל ברכה וברכה כדאמרינן במסכת תענית (יג,א). **בגבולין** — כל חוץ לעזרה קרי גבולין. **בייא בייא** — לשון זעקה וקובלנא. **האי דאחרביה לבית המקדש** — מבקשין רחמים שימסר בידם יצר הרע של עבודה זרה. **לקבולי אגרא** — שנכוף אותו ונקבל שכר. **פיתקא** — כתב. **אמת** — כלומר, מסכים אני עמכם. **אמר להו נביא** — זכריה בן עדו. **ביניתא** — שיער. **בדוידא דאברא** — בסיר של עופרת. **זאת הרשעה** — "וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את אבן העופרת אל פיה". **שאינ קלא** — נכנס הקול לתוך העופרת ואינו יוצא ממנו. **כליא עלמא** — יכלה העולם, שלא תהא פריה ורביה. **ביעתא בת יומא** — ביצה הנולדה בו ביום, לפי שפסק החימום מן המעים, ואפילו אותן שעיברה התרנגולת כבר אינן מתבשלין במעיה. **לפלגא** — שיהא שולט באדם ליזקק לאשתו ולא לאחרת. **כחלינהו** — סימו את עיניו על ידי כחול. **האל הגדול הגבור והנורא** — אשר לא ישא פנים. **עובדי עבודה זרה מקרקרים בהיכלו** — שראה שרי נבוכדנצר נכנסין להיכל ומריעים בו ככל רצונם. **לא אמר נורא** — בפרשת "הנה חנמאל" כתיב "עושה חסד לאלפים ומשלם עון אבות אל חיק בניהם אחריהם האל הגדול והגבור ה' צבאות שמו" (ירמיהו לב). **דניאל לא אמר גבור** — בתפלתו בספרו (דניאל ט). **עובדי עבודה זרה משתעבדים בבניו** — זה שבעים שנה. **זו היא גבורתו** — שכובש יצרו כל השנים הללו שנשתעבדו בהן ומאריך אפו על כל הגזירות שגוזרים על בניו. **ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו וכו'** — מן יום החורבן אתה למד נוראותיו, שכל האומות נאספו להשמידם ונתקיימו מהן. **ורבנן** — ירמיה ודניאל. **שהוא אמתי** — מסכים על האמת ושונא את השקר. **כאן בכדי שיפסיק התורגמן** — הא דקתני אין מדלגין בפרשה הרחוקה מזה, שקודם שגולל ספר תורה עד מקום הדילוג יפסיק התורגמן המתרגם פסוק שקרא הקורא, ונמצאו צבור יושבין ומצפין אין זה כבוד צבור. אבל "אך בעשור" סמוכה היא ל"אחרי מות" ויכול לגלול שם קודם שיפסיק התורגמן. **בענין אחד** — כגון הכא ששתי הפרשיות מדברות בענין יום הכפורים — מדלגינן, ובכדי שלא יפסיק התורגמן. והא דקתני דאפילו בכדי שלא יפסיק נמי לא ידלג בשני ענינים לפי שדברי תורה היא אזהרות ועונשין ומצות וצריך שיכנסו בלב השומעין, וכשאדם יוצא משיטה לשיטה אחרת אינו נוח להתבונן. **והתניא** — בניחותא.

מסוף

אין ישיבה בעזרה — פירשתי לעיל בפרק שני (כה,א) גבי זקן יושב במערבה.

ועד כמה הוא מדלג בכדי שלא יפסיק התורגמן — לא בעי לשנויי דאתורה קאי, משום דקתני "אין מדלגין בתורה", הדר קא מפרש: "ועד כמה מותר לדלג בתורה בכדי שלא יפסיק התורגמן". והא דאסרו ברישא בכדי שיפסיק התורגמן? ויש לומר: דאין הכי נמי, דהוה מצי לשנויי הכי, אלא אביי מתרץ לו האמת, כאן בענין אחד, כאן בשני ענינין כדתניא וכו'.

ובלבד

אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'"! - כְּדַאֲמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֲזָרַת נָשִׁים, הָכָא נַמִּי - בְּעֲזָרַת נָשִׁים. וְהֵיכָא אִיתְּמַר דְּרַב חִסְדָּא - אַהָא. מֵיתִיבִי דְּתַנְיָא: הֵיכָן קוֹרִין בּוֹ - בָּעֲזָרָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בְּהַר הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא בוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם". וְאָמַר רַב חִסְדָּא - בְּעֲזָרַת נָשִׁים. "וַיְבָרֶךְ עֶזְרָא אֶת ה' הָאֱלֹהִים הַגָּדוֹל", מַאי "גָּדוֹל"? אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב: שֶׁגִּדְּלוֹ בְּשֵׁם הַמְפוֹרָשׁ. רַב גִּידֵּל אָמַר: "בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם". אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי: וְדִילְמָא שֶׁגִּדְּלוֹ בְּשֵׁם הַמְפוֹרָשׁ? - אָמַר לֵיהּ: אֵין אוֹמְרִים שֵׁם הַמְפוֹרָשׁ בַּגְּבוּלִים. - וְלֹא? וְהָכְתִיב "וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא הַסֹּפֵר עַל מִגְדַּל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לַדָּבָר" וְאָמַר רַב גִּידֵּל: שֶׁגִּדְּלוֹ בְּשֵׁם הַמְפוֹרָשׁ! - הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה. "וַיִּצְעַקוּ אֶל ה' אֱלֹהִים בְּקוֹל גָּדוֹל" מַאי אַמּוּר? - אָמַר רַב וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן: בֵּייָא, בֵּייָא! הַיְינוּ הַאי דְּאַחְרְבֵיהּ לְמִקְדָּשָׁא, וְקָלְיֵהּ לְהֵיכָלֵיהּ, וְקַטְלֵינְהוּ לְכוּלְּהוּ צַדִּיקֵי, וְאַגְלִינְהוּ לְיִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָהוֹן, וַעֲדַיִין מַרְקַד בֵּינָן. כְּלוּם יְהַבְתִּיהּ לָן אֶלָּא לְקַבּוֹלֵי בֵּיהּ אַגְרָא - לָא אִיהוּ בָּעֵינַן, וְלָא אַגְרֵיהּ בָּעֵינַן. נָפַל לְהוּ פִּיתְקָא מֵרְקִיעָא, דַּהֲוָה כְּתַב בָּהּ "אֱמֶת". אָמַר רַב חֲנִינָא, שְׁמַע מִינַּהּ: חוֹתְמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "אֱמֶת". אוֹתִיבוּ בְּתַעֲנִיתָא תְּלָתָא יוֹמִין וּתְלָתָא לֵילְוָאתָא, מְסָרוּהוּ נִיהַלֵּיהוּ. נְפַק אַתָּא כִּי גּוּרְיָא דְּנוּרָא מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. אָמַר לְהוּ נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: הַיְינוּ יִצְרָא דַּעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר זֹאת הָרִשְׁעָה". בַּהֲדֵי דְּתִפְסוּהּ לֵיהּ אִשְׁתְּמִיט בֵּינֵיתָא מִמַּזְיֵיא, וּרְמָא קָלָא, וַאֲזַל קָלֵיהּ אַרְבַּע מְאָה פַּרְסֵי. אֲמַרוּ: הֵיכִי נַעֲבִיד? דִּילְמָא חַס וְשָׁלוֹם מַרְחֲמֵי עָלֵיהּ מִן שְׁמַיָּא. אֲמַר לְהוּ נָבִיא: שַׁדְיוּהוּ בְּרוּדָא דְּאַבְרָא, וְחַפְיוּהוּ לְפוּמֵיהּ בְּאַבְרָא, דְּאַבְרָא מִשְּׁאַב שָׁאֵיב קָלָא, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר זֹאת הָרִשְׁעָה וַיַּשְׁלֵךְ אֹתָהּ אֶל תּוֹךְ הָאֵיפָה וַיַּשְׁלֵךְ אֶת אֶבֶן הָעֹפֶרֶת אֶל פִּיהָ". אָמְרוּ: הוֹאִיל וְעֵת רָצוֹן הוּא נִבְעֵי רַחֲמֵי אַיְצְרָא דַּעֲבִירָה. בְּעוּ רַחֲמֵי וְאִמְּסַר בִּידֵיהוּ. אֲמַר לְהוּ: חֲזוּ דְּאִי עֲדַיִין לֵיהּ לְהַהוּא - כַּלְיָא עָלְמָא. חֲכָשׁוּהוּ תְּלָתָא יוֹמֵי, וּבְעוּ בֵּיעָתָא בַּת יוֹמָא בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלָא אִשְׁתַּכַּח. אָמְרִי: הֵיכִי נַעֲבִיד? נִקְטַלֵיהּ - כַּלְיָא עָלְמָא! נִיבְעֵי רַחֲמֵי אַפַּלְגָּא - פַּלְגָּא בִּרְקִיעָא לָא יָהֲבִי. כַּחֲלִינְהוּ לְעֵינֵיהּ, וּשְׁבָקוּהוּ. וְאַהֲנֵי דְּלָא מִיגְרֵי בֵּיהּ לְאִינִישׁ בִּקְרִיבָתָהּ. בְּמַעֲרְבָא מַתְנוּ הָכִי: רַב גִּידֵּל אָמַר: "גָּדוֹל" שֶׁגִּדְּלוֹ בְּשֵׁם הַמְפוֹרָשׁ, וְרַב מַתְּנָא אָמַר: "הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא". וְהָא דְּרַב מַתְּנָא מַטְיָא לְדִרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דַּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה - שֶׁהֶחֱזִירוּ עֲטָרָה לְיוֹשְׁנָהּ. אָתָא מֹשֶׁה אָמַר "הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא", אָתָא יִרְמְיָה וַאֲמַר: נָכְרִים מְקַרְקְרִין בְּהֵיכָלוֹ, אַיֵּה נוֹרְאוֹתָיו? לֹא אָמַר נוֹרָא. אָתָא דָּנִיאֵל, אָמַר: נָכְרִים מִשְׁתַּעְבְּדִים בְּבָנָיו, אַיֵּה גְּבוּרוֹתָיו? לֹא אָמַר גִּבּוֹר. אָתוּ אִינְהוּ וַאֲמַרוּ: אַדְּרַבָּה, זוֹ הִיא גְּבוּרַת גְּבוּרָתוֹ שֶׁכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שֶׁנּוֹתֵן אֶרֶךְ אַפַּיִם לְרְשָׁעִים. וְאִלּוּ הֵן נוֹרְאוֹתָיו - שֶׁאִלְמְלֵא מוֹרָאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵיאַךְ אוּמָּה אַחַת יְכוֹלָה לְהִתְקַיֵּים בֵּין הָאוּמּוֹת? וְרַבָּנַן הֵיכִי עָבְדִי הָכִי וְעָקְרִי תַּקָּנְתָּא דְּתַקִּין מֹשֶׁה! - אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִתּוֹךְ שֶׁיּוֹדְעִין בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲמִתִּי הוּא, לְפִיכָךְ לֹא כִּיזְּבוּ בּוֹ. "וְקוֹרֵא אַחֲרֵי מוֹת וְאַךְ בֶּעָשׂוֹר". וּרְמִינְהִי: מְדַלְּגִין בַּנְּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה! - לָא קַשְׁיָא; כָּאן - בִּכְדֵי שֶׁיִּפְסִיק הַתּוּרְגְּמָן, כָּאן - בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַפְסִיק הַתּוּרְגְּמָן. - וְהָא עֲלָהּ קָתָנֵי: - מְדַלְּגִין בַּנְּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה, וְעַד כַּמָּה מְדַלֵּג - בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַפְסִיק הַתּוּרְגְּמָן. - הָא בַּתּוֹרָה - כְּלָל כְּלָל לֹא! - אָמַר אַבַּיֵי: לָא קַשְׁיָא, כָּאן - בְּעִנְיָן אֶחָד, כָּאן - בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין. וְהָתַנְיָא: מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה בְּעִנְיָן אֶחָד, וּבַנְּבִיא בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין, כָּאן וְכָאן בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַפְסִיק הַתּוּרְגְּמָן, וְאֵין מְדַלְּגִין מִנְּבִיא לְנָבִיא, וּבְנָבִיא שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר מְדַלְּגִין.

ובלבד

קשה לו להגביר את כוח המחשבה דיבור ומעשה שלו . . ושואל אנה לברוח – הנה אין צריך לברוח, כי . . ה' ניצב עליו ומלוא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי, אשר זהו גופא הוא נתינת כוח לעמוד במלחמת היצר ולנצחה, וגם התבוננות קלה בזה מספיקה.

ממכתב כ"ט סיוון תשי"ד

אֵין יְשִׁיבָה מוּתֶרֶת בְּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר (דה"י א' יז טז) 'וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'", אבל לכל אדם, ואפילו כהן גדול, אסורה הישיבה. מתרצת הגמרא: כְּדַאֲמַר רַב חִסְדָּא ביישוב קושיא אחרת, שהיו קוראים בְּעֲזָרַת נָשִׁים, הָכָא נַמִּי יש לתרץ שהקריאה היתה בְּעֲזָרַת נָשִׁים, שאין קדושתה כעזרה ומותר לשבת בה.

מבררת הגמרא: וְהֵיכָא אִיתְּמַר תירוצו דְּרַב חִסְדָּא. משיבה הגמרא: אַהָא – על קושיא זו. שכן ממשנתנו משמע שלפני שהספר תורה הובא למקום הקריאה ישב שם הכהן גדול, והקשו על כך, מֵיתִיבִי, דְּתַנְיָא הֵיכָן קוֹרִין בּוֹ – בספר התורה, בְּעֲזָרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב חולק וואוֹמֵר בְּהַר הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר בקריאה שקרא עזרא (נחמיה ח ג) 'וַיִּקְרָא בוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמָּיִם'. ולדעת תנא קמא קשה, שהרי אין ישיבה בעזרה מלבד למלכי בית דוד. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, כוונת תנא קמא שקראו בְּעֲזָרַת נָשִׁים, שבה מותר לשבת.

אגב העיסוק בקריאת עזרא, מפרשת הגמרא פסוק נוסף באותו ענין: נאמר (שם שם ו) 'וַיְבָרֶךְ עֶזְרָא אֶת ה' הָאֱלֹהִים הַגָּדוֹל'. מבררת הגמרא: מַאי 'גָּדוֹל' – כיצד גידלו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב, שֶׁגִּדְּלוֹ בכך שהזכירו בַּשֵּׁם הַמְּפוֹרָשׁ – שם בן ארבע אותיות. רַב גִּידֵּל אָמַר, גידלו בכך שתיקן בבית המקדש השני לומר בסוף כל ברכה את הפסוק (דה"י א' טז לו) 'בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם'.

הגמרא מקשה על דברי רב גידל: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב דִּימִי, מנין לרב גידל לפרש כך, וְדִילְמָא הפירוש הוא כרב שֶׁגִּדְּלוֹ בַּשֵּׁם הַמְּפוֹרָשׁ. משיבה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב דימי לאביי, רב גידל מיאן בפירוש זה כיון שאֵין אוֹמְרִים שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ בַּגְּבוּלִים – חוץ לעזרה. וכיון שעזרא עמד חוץ לעזרה, לא יתכן שהזכיר את שם המפורש. מקשה הגמרא: וְלֹא – וכי לדעת רב גידל אין אומרים שם המפורש בגבולים, וְהָכְתִיב (שם שם ד) 'וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא הַסֹּפֵר עַל מִגְדַּל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לַדָּבָר', וְאָמַר רַב גִּידֵּל, מהו 'מגדל', שֶׁהעם גִּדְּלוֹ לה' ונשבע בַּשֵּׁם הַמְּפוֹרָשׁ לעשות כהוראת עזרא. מתרצת הגמרא: הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה זו, שזעקו לה' שיעקור את יצר הרע מביניהם, אבל בכל מקום אסור.

הגמרא ממשיכה לדרוש את הפסוקים: בתפילת אנשי כנסת הגדולה שם נאמר (שם ט ד) 'וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' אֱלֹהֵים בְּקוֹל גָּדוֹל'. מבררת הגמרא: מַאי אֲמוּר בזעקתם. משיבה הגמרא: אָמַר רַב וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן, בְּיֵיא בְּיֵיא – אבוי אבוי, הֲיָינוּ תַּאי – הלא זהו, היצר הרע של עבודה זרה, דְּאַחְרֵיהּ לְמִקְדָּשָׁא – שהחריב את המקדש, וְקָלֵיהּ לְהֵיכָלֵיהּ – ושרף את היכלו, וְקַטְלִינְהוּ לְכוּלְּהוּ צַדִּיקֵי – והרג את כל הצדיקים, וְאַגְלִינְהוּ לְיִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָהוֹן – והגלה את ישראל מארצם, וְאחר כל זאת הוא עֲדַיִן מְרַקֵּד בֵּינָן ומסיתנו. כְּלוּם – וכי לא לכך יְהַבְתִּיהּ לָן את היצר הרע אֶלָּא כדי לְקַבּוּלֵי בֵּיהּ אַגְרָא – לקבל שכר כשנתגבר עליו, אך אנחנו לֹא אִיהוּ בְּעִנְּנָן וְלֹא אַגְרֵיהּ בְּעִנְּנָן – לא בו אנו חפצים ולא בשכרו. נָפַל לְהוּ פִּיתְקָא – כתב מֶרְקִיעָא, דַּהֲוָה כְּתַב בָּהּ אֱמֶת, כלומר שה' מסכים עמם שטוב הדבר לסלקו.

אָמַר רַב חֲנִינָא, שָׁמַע מִינָּהּ שחותָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֱמֶת, ולכן חתם 'אמת' בפיתקא, כמלך שמסכים עם עבדיו וחותם על תקנותיהם.

הגמרא ממשיכה בסיפור המעשה: אוֹתֵיכוּ בְּתַעֲנִיתָא – ישבו אנשי כנסת הגדולה בתענית תְּלָתָא יוֹמִין וּתְלָתָא לֵילְוָאתָא, וּמְסָרוּהוּ נִיחֲלֵיהוּ – נתנו אותו בידיהם לבטל את כוחו. באותה שעה, נָפַק אָתָא – יצא ובא כִּי גּוּרְיָא דְּנוּרָא – כמו ארי קטן מאש מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. אָמַר לְהוּ זכריה בן עדו הַנְּבִיא לְיִשְׂרָאֵל, הֲיָינוּ יִצְרָא דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר בדברי זכריה לחבריו אנשי כנסת הגדולה (זכריה ה ח) 'וַיֹּאמֶר זֹאת הָרִשְׁעָה' – הארי הזה הוא היצר של עבודה זרה. בְּהָדֵי דְּתָפְסוּהָ לֵיהּ – בשעה שתפסוהו, אִשְׁתְּמִיט בֵּינֵיתָא מִמֵּיזֵיא – נתלשה שערה משערותיו, וּרְמָא קָלָא – הרים קול וצווח וְאָזַל קָלֵיהּ – ונשמע קולו עד אַרְבַּע מְאָה פַּרְסֵי. אָמְרוּ אנשי כנסת הגדולה, הֵיכִי נַעֲבִיד – מה נעשה, דִּילְמָא חַס וְשָׁלוֹם מְרַחֲמֵי עֲלֵיהּ מִן שְׁמַיָּא מחמת צעקתו. אָמַר לְהוּ נָבִיא, שַׁדְּרוּהוּ בְּדוּדָא דְּאַבְרָא – השליכוהו לסיר של עופרת, וְחַפְּיוּהוּ לְפוּמֵיהּ בְּאַבְרָא – וכסו את פי הסיר בעופרת, כיון דְּאַבְרָא מִשְּׁאַב שָׁאִיב קָלָא – עופרת שואבת את הקול שלא ישמע, יותר מכלי מתכת. ואכן כך עשו, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וַיֹּאמֶר זֹאת הָרִשְׁעָה, וַיַּשְׁלֵךְ אֹתָהּ אֶל תּוֹךְ הָאֵיפָה, וַיַּשְׁלֵךְ אֶת אֶבֶן הָעֹפֶרֶת אֶל פִּיהָ'.

המשיכו וְאָמְרוּ אנשי כנסת הגדולה, הוֹאִיל וְעַד רָצוֹן הוּא, שנמסר בידינו יצר של עבודה זרה, נִבְעֵי רַחֲמֵי – נבקש רחמים אף אֵיצָרָא דַּעֲבֵירָה [–של עריות] ונבטל את כוחו לגמרי. בָּעוּ רַחֲמֵי, וְאָמְרֵי בְּרַדְיֵיהוּ. אָמַר לְהוּ היצר, חָזוּ – התבוננו, דְּאִי קְטֵילִיתוּ לֵיהּ לְהַהוּא [את יצר הערירות] כַּלְיָא עָלְמָא – יכלה העולם, כי אם תתבטל התאווה לא יפרו וירבו. חֲכָשׁוּהוּ תְּלָתָא יוֹמֵי כדי לבחון אם אכן אי אפשר לעולם בלעדיו, וּבָעוּ בֵּיעָתָא בַּת יוֹמָא בְּכָל אֲרַע יִשְׂרָאֵל וְלֹא אִשְׁתְּכַח – וכשחיפשו בכל ארץ ישראל ביצה טריה לצורך חולה, לא מצאו, כי אפילו התרנגולים לא התאוו לפרות ולרבות. אָמְרֵי, הֵיכִי נַעֲבִיד. אם נִקְטְלֵיהּ – נהרגהו, הרי כַּלְיָא עָלְמָא. ואם נִיבְעֵי רַחֲמֵי אַפְלְגָא – שישלוט באדם רק לדבר היתר ולא לעבירה, הרי פַּלְגָא בִּרְקִיעָא לֹא יָהֲבֵי – משמים אין נותנים חצי דבר. לפיכך כַּחֲלִינְהוּ לְעֵינֵיהּ – סימאו את עיניו על ידי כחול [–מין סם], וּשְׁבָקוּהוּ ולא הרגוהו. וְאַהֲנֵי מה שסימאוהו, דְּלֹא מִינְּרֵי בֵּיהּ לְאִינִישׁ בְּקָרִיבְתֵּהּ – שאינו מגרה אדם לחטוא עם קרובותיו, אבל עדיין הוא מגרה אותו באשת איש ובנדה.

הגמרא חוזרת לביאור תיבת 'גדול': בְּמַעֲרָבָא [–ארץ ישראל] מַתְנוּ הָכִי – שנו כך את המחלוקת בביאור תיבת גדול האמור בפסוק, רַב גִּידֵּל אָמַר, 'גָּדוֹל' היינו שֶׁגִּדְּלוֹ עזרא ושיבחו לה' בַּשֵּׁם הַמְּפוֹרָשׁ, וְרַב מַתְּנָא אָמַר, שגידלו בשבחים הנזכרים בפסוק 'הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא'.

וְהָא – ודרשה זו דְּרַב מַתְּנָא, מַטְיָא – באה לְדַרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כלומר מסייעת לדבריו. דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן אנשי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, לפי שֶׁהֶחֱזִירוּ את הַעֲטָרָה של הקדוש ברוך הוא לְיוֹשְׁנָהּ – לקדמותה. שהרי בתחילה אָתָא מֹשֶׁה וְאָמַר – הזכיר את ה' בתואר (דברים י יז) 'הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא'. וכאשר אָתָא יִרְמְיָה וראה את שרי נבוכדנצר נכנסים להיכל ועושים כרצונם ואינם יראים, עמד וְאָמַר, אם הַנְּכָרִים מְקַרְקְרִין [–הורסים] בְּהֵיכָלוֹ אַיֵּה הם נוֹרְאוֹתָיו – היכן מוראו, לפיכך לֹא אָמַר 'נוֹרָא'. אחר כך אָתָא דָּנִיֵּאל וְאָמַר, הרי נָכְרִים מִשְׁתַּעְבְּדִים בְּבָנָיו כבר שבעים שנה בגלות בבל, אם כן אַיֵּה גְּבוּרוֹתָיו, לפיכך לֹא אָמַר 'גִּבּוֹר'. אך כאשר אָתוּ אִינְהוּ – אנשי כנסת הגדולה, וראו שבסוף שנות הגלות נצלו ישראל מכמה צרות, עמדו וְאָמְרוּ, אַדְּרַבָּה, זוֹ – מה שה' לא העניש את הרשעים בכל אותן שנים ששעבדו בישראל, הִיא גְּבוּרַת גְּבוּרָתוֹ – גילוי לגבורתו הגדולה ביותר, שֶׁכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ [–רצונו] בכך שֶׁנּוֹתֵן אֶרֶךְ אַפַּיִם לְרְשָׁעִים. ומיום החורבן, שנאספו כל האומות להשמיד את ישראל ולא יכלו, אתה למד שאֵלּוּ הֵן נוֹרְאוֹתָיו, שֶׁכֵּן אִלְמְלֵא מוֹרָאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵיאַךְ אוּמָּה אַחַת [–ישראל] יְכוֹלָה לְהִתְקַיֵּים בֵּין הָאוּמּוֹת. ועל שם שחזרו והוסיפו תארי 'גיבור ונורא', נקראו אנשי כנסת הגדולה.

מקשה הגמרא: וְרַבָּנָן – ירמיה ודניאל הֵיכִי עָבְדִי הָכִי שפיחתו תארים אלו וְעָקְרֵי תַּקָּנְתָּא דְּתַקְּנוּהָ מֹשֶׁה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִתּוֹךְ שֶׁיּוֹדְעִין בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲמִתִּי הוא – מסכים עם האמת ושונא את השקר, לְפִיכָךְ לֹא כִּיזְּבוּ בּוֹ – לא שיבחוהו במידה שלא היתה נראית בזמנם.

שנינו במשנה: וְקוֹרֵא 'אַחֲרֵי מוֹת' (ויקרא טז) וְ'אַךְ בֶּעָשׂוֹר' (ויקרא כג). נמצא שהכהן גדול דילג בקריאת התורה, לפיכך מקשה הגמרא: וּרְמִינְהִי, שנינו (מגילה פ"ד מ"ד) מְדַלְּגִין – מותר לדלג מפרשה לפרשה בַּנְּבִיא, וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – במסכת מגילה ששנינו שאין מדלגים בתורה, מדובר שמדלג הרבה, בִּכְדֵי שֶׁעֵד שיגמור לגלול לאותו מקום כבר יַפְסִיק [–יסיים] הַתּוּרְגְּמָן לפרש את הפרשה הקודמת, ואין זה מכבוד הציבור להמתין ולשתוק עד שיגמור לגלול. אבל כָּאן – במשנתינו,

המשך בעמוד מד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

לד יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר [ערה] לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת [רעו] - מֻתָּר לֵהָנוֹת בָּהּ לָעֶרֶב לְאַחַר שֶׁהִמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה [רעדרעח], וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר שֶׁל פַּרְהֶסְיָא [רעטרפ], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן שכ"ה לְעִנְיַן נָכְרִי שֶׁעָשָׂה מֵעַצְמוֹ [רפא] בִּשְׁבִיל הַיִּשְׂרָאֵל (עַיֵּן שָׁם שֶׁיֵּשׁ חוֹלְקִים [רפב]):

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סוף סעיף לד

ביאורי הלכה

ערה] ישראל שאמר - שעבר על איסור "אמירה לנכרי".
רעו] מלאכה בשבת - בין אמר לו בשבת עצמה בין אמר לו קודם השבת שיעשה בשבת[317].
רעז] בכדי שיעשה - בין לו בין לאחרים, וצריך להמתין בכדי שיעשה אפילו עשה הנכרי מעצמו או קצץ לו שכר[318].
רעח] בכדי שיעשה - אם נתיר לו ליהנות במוצאי שבת מיד יש לחוש שמא יאמר לו לעשות בשבת כדי שיהיה הדבר מוכן לו במוצאי שבת מיד[319].
רעט] של פרהסיא - בענין שהכל יודעים שמלאכה זו נעשית בשבת לפלוני ישראל[320].
רפ] של פרהסיא - כשהנכרי עשה מלאכה בשבת בפרהסיא קנסו שלא יהנה ממנה אותו אחד שנעשתה עבורו[321] לעולם[322].
רפא] שעשה מעצמו - בא לחלק מדין נכרי שקצץ לו שכר ולא קבע מלאכתו לשבת שנתבאר שם שאינו אסור לעולם מעיקר הדין אף שעשה בפרהסיא, אבל הלכה זו עוסקת בנכרי שקבע מלאכתו לשבת שדינו זהה לנכרי שעשה מעצמו ואסור ליהנות ממלאכתו לעולם מעיקר הדין.
רפב] שיש חולקים - לדעת החולקים איסור ההנאה מקבר שנעשה בשבת אינו קנס אלא משום גנאי למת, ובאדם חי לא אסרו הנאה לעולם, ולעת הצורך יש לסמוך על דעתם להקל בדברי סופרים[323].

ציונים והוספות

317) אבל אם אמר לו קודם השבת וקצץ לו שכר אלא שלא קבע מלאכתו לשבת לפעמים מותר ליהנות ממלאכתו בשבת עצמה, וכן דינו שונה לעניין פרהסיא כדלהלן סי' שכה סכ"א.
318) ע"פ סי' שכה ס"ט וסכ"א, וכאן בא לחדש שלא קנסו אותו שלא ייהנה מהמלאכה לעולם אפילו שעבר על איסור אמירה לנכרי.
319) שאיסור האמירה לנכרי קל בעיני הבריות (סי' שיח ס"א, ושם יתבאר כיצד משערים "בכדי שייעשה").
320) ע"פ סי' שכה סכ"א.
321) אבל לאחרים מותר ליהנות מהמלאכה לאחר שימתינו בכדי שיעשה אלא שנכון להחמיר גם לאחרים.
322) קנס על שנתחלל שבת ע"י נכרי בפרהסיא בשבילו (סי' שכה סכ"א).
323) ושם יתבאר שבחילול שבת בפרהסיא ע"י אמירת ישראל טוב להחמיר לכתחילה אפילו לאחרים גם לדעת המקילים.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שח דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת

סב ואף אם אין על השלחן אלא קליפות אלו או שאר דברים שאינם מאכל לבהמה מכל מקום אם הוא בענין שאין הניעור בלבד מועיל לו כגון שהוא צריך להשתמש במקום השלחן בענין שאם ינערן ממנו כאן ויפלו לארץ כאן לא יוכל להשתמש שם בארץ מה שצריך לו מותר לסלק השלחן למקום אחר אע"פ שהדברים המוקצים מונחים עליו שכיון שהוא לא נעשה בסיס להם הרי הוא מטלטל דבר המותר ודבר האסור מיטלטל עמו מאליו:

סג חבילי קש וחבילי עצים רכים אם הזמינם למאכל בהמה מותר לטלטלם אפילו הם גדולים הרבה אבל סתמן להסקה הן עומדין ואסור לטלטלם ובמקומות שסתם קש אינו עומד להסקה אלא למאכל בהמה או לשכב עליו מותר לטלטלו:

סד כל דבר שהוא ראוי למאכל מין חיה ועוף המצויים מותר לטלטלו ואפילו אינו ראוי לרוב מיני חיה ועוף כגון החצב שאינו ראוי אלא לצביים והחרדל שאינו ראוי אלא ליונים מותר לטלטלם במקום שהצביים והיונים מצויים דהיינו במקום שדרך סתם בני אדם לגדלם ורגילים בכך ולא די במה שמצויים אצל השרים בלבד:

סה ודבר שאינו ראוי אלא לחיה ועוף שאינם מצויים באותה העיר אם יש לו מאותו מין חיה או עוף מותר לטלטל המאכל הראוי להם ואם לאו אסור ולכן אסור לטלטל העצמות במקום שאין כלבים מצויים כגון אם שובת בשדה או במלון שאין שם כלב בין שנתפרקו מן הבשר בשבת בין שנתפרקו מערב שבת ועצמות קשים כל כך שאף לכלב אינן ראויין אסור לטלטלן בכל מקום כעצים ואבנים:

* * *

סו גרעיני תמרים במקומות שדרכם להאכילן לבהמות מותר לטלטלן ומכל מקום אדם חשוב צריך להחמיר על עצמו שלא לטלטלם אלא על דרך שינוי כגון שיניח אצלם חתיכת פת או שאר דבר המותר בטלטול ויטלטלם יחד לפי שבמקומות הרבה אין מאכילים אותם כלל לבהמות לכן יש לו להחמיר בהם אף במקום שמאכילין:

סז כל הקליפין והגרעינין שאינן ראויין לבהמה אוכל את האוכל וזורקן בלשונו לאחוריו ולא יזרקם בידיו וגם לא יזרקם בלשונו לפניו ויסמוך בדעתו שכשיהיו הרבה מהם לפניו וימאסו בעיניו יהיה מותר להוציאן משם כדין גרף של רעי שיתבאר לפי שאין עושין גרף של רעי לכתחלה כמו שיתבאר:

סח בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל מותר לטלטלו מפני שראוי לאכילת אדם שיש בני אדם שדעתם יפה וכוססין בשר חי (שאין איסור באכילתו משום דם כמ"ש ביו"ד סי' ס"ז) אבל בשר קשה שאינו ראוי לכוס אותו אסור לטלטלו והוא הדין שאר דברים כיוצא בו כגון שומן חי צונן שאף שראויין לכלבים הרי אינן עומדים לכלבים אלא לאכילת אדם למוצאי שבת ובשבת אינן ראוין לו לכלום אבל בשר תפוח (פירוש שמסריח) מותר לטלטלו מפני שראוי לכלבים ועומד לכלבים:

סט דג מלוח מותר לטלטלו ושאינו מלוח אסור מפני שאינו ראוי לשום אדם ואינו עומד להשליכן לכלבים:

ע בשר של נכרי שנשחט היום מותר בטלטול כמו בשר נבלה שמתה בשבת שיתבאר בסי' שכ"ד:

עא קמיע שאינו מומחה אע"פ שאין יוצאין בו מחשש שמא אין מועיל כלום ואין תורת תכשיט עליו וא"כ אין עליו תורת כלי כלל שהרי אינו ראוי לכלום אף בחול בין שהוא של כתב בין שהוא של עיקרין אעפ"כ מותר לטלטלו מפני שלא חששו לכך אלא לענין איסור הוצאה אבל לא לענין איסור טלטול ואם מותר לתלותו עליו בבית ובחצר נתבאר בסי' ש"ג:

* * *

עב כל דבר מטונף כגון רעי וקיא וצואה בין של אדם בין של תרנגולים וכיוצא בהם אם היו בחצר שהוא דר בה דהיינו חצר לפני הבית או שאצל הבית שהוא יוצא ונכנס לתוכה תדיר שזהו מקום שמקפידין עליו שלא יהא בו טינוף מותר להוציאם לאשפה או לבית הכסא אפילו בידיו ממש בלא כלי וזה הוא הנקרא בכל מקום גרף של רעי וכן אם הם במבוי במקום דריסת הרגל מותר לסלקם לצדדין.

אבל אם הם מונחים בחצר אחרת שאינו דר שם וכן אם הם בחצר שאחורי הבית שזהו מקום שאין מקפידים עליו אם יש בו טינוף אלא אם כן יושבים שם אבל כשאין יושבים שם אין מקפידין אף שנכנסים ויוצאין שם הואיל ואין נכנסין ויוצאין שם תדיר לפיכך אסור להוציאם משם אלא אם כן יושב שם ואם ירא מפני התינוק שלא ילך שמה ויתלכלך בהם מותר לכפות עליהם כלי שהכלי ניטל אף בשביל דבר שאינו ניטל בשבת כמו שנתבאר בסי' רע"ז ואף אם הם בחצר שדר בה אלא שהם בחלק המוקצה מהחצר לאשפה או לתרנגולין אסור להוציאם משם.

ואם גרף של רעי עומד במקום שאין מקפידים עליו כשהוא עומד כך אלא שהוא מלא ואי אפשר לפנות עליו שם מותר להוציאו ולהחזירו בדרך שיתבאר משום כבוד הבריות:

עג גרף של רעי ועביט של מי רגלים אע"פ שמותר להוציאם לאשפה לפנותם שם אסור להחזירם לבית לפי שאסורים בטלטול אף כשהם ריקנים מפני שהם מאוסים כל כך עד שאינם ראויים אפילו לכסות בהם כלי ולא התירו מוקצה מחמת מיאוס אלא אם כן ראוי לכסות בו כלי כמו שנתבאר למעלה ואם צריך להחזירם כדי לחזור ולפנות עליהם היום מותר להחזירם ע"י שיתן לתוכם מים המותרים בטלטול דהיינו שהם ראויים עדיין לבהמה אף כשהם בתוך העביט או הגרף ואע"פ שלא התירו לטלטל דבר האסור בטלטול ע"י שיטלטל עמו דבר המותר בטלטול אלא במת בלבד כמו שיתבאר בסי' שי"א מכל מקום כאן שהוא צריך לחזור ולפנות עליהם היום הקילו משום כבוד הבריות והוא הדין אם צריך לחזור ולהוציא בהם צואה היום.

ויש מתירין להחזירם לבית בכל ענין ע"י נתינת מים לתוכם אע"פ שאינו צריך לחזור ולפנות עליהם היום ולא להוציא בהם צואה.

ויש להחמיר כסברא הראשונה ומכל מקום במקום הפסד כגון שהגרף הוא חשוב קצת ויש הפסד אם יניחנו באשפה ויגנב משם יש לסמוך על סברא האחרונה:

* * *

עד וכל זה כשכבר סילקם מידו כשהגיע לאשפה אבל בעודן בידו מותר להחזירם לדברי הכל בכל ענין ואף בלי נתינת מים לתוכם כדין כל מוקצה שאם ישנו כבר בידו מותר לטלטלו לכל מקום שירצה כמו שנתבאר למעלה ולפי מה שנתבאר שם שטוב להחמיר בזה גם כאן טוב ליתן לתוכם מים אף שעודן בידו:

עה אין עושין גרף של רעי לכתחלה דהיינו שמביא לפניו דבר שעתיד לימאס או שעושה דבר שעתיד לימאס וסומך בדעתו שיוציאנו אח"כ כשימאס שאף שהתירו להוציא הדבר המאוס מכל מקום לא יעשה לכתחלה דבר שיהיה בודאי אח"כ מאוס לפניו ויוציאנו ומכל מקום אם עבר ועשה כן מותר להוציאו אח"כ ואם אין בדעתו בתחלה שיוציאנו אח"כ מותר לעשות כן אף לכתחלה ואח"כ אם נמלך להוציאו הרי זה מותר:

עו במקום הפסד מותר לקבוע ישיבתו אצל גרף של רעי שהוא במקום שאין מקפידין עליו כדי שימאס הגרף בעיניו ויוציאנו משם ויסתלק ההפסד כגון אם איזה דבר נמאס ונפסד מפני הגשמים היורדים עליו בחצר שאינו דר שם יכול להכניס לשם מטתו לשכב עליה או להכניס שולחנו לאכול שם והוא הדין לשאר כלי תשמישו כגון ספריו ללמוד בהם וכיוצא בענין זה שזהו נקרא קביעות ישיבה וכשתתאונן דעתו עליו מפני המיאוס יוציאנו משם למקום המשומר מפני הגשמים וכן כל כיוצא בענין זה אבל ישיבה בלבדה בלא מטה או שולחן או שאר כלי תשמישו אינה מועלת כלום מפני שאם תתאונן דעתו עליו מפני

המיאוס אנו אומרים לו קום ולך מכאן ושב במקום אחר כיון שמתחלה לא היה יושב כאן ועכשיו נכנס דרך עראי משא"כ כשקבע כאן דירתו ע"י מטה או שולחן או שאר כלי תשמישו אין מטריחים אותו לעקור דירתו מכאן אלא מוציאין את הגרף מלפניו:

* * *

עז מכניס אדם מלא קופתו עפר מבעוד יום ומערה אותו בביתו לארץ ומותר לעשות בו כל צרכיו בשבת כגון ליטול ממנו לכסות רוק או צואה וכיוצא בזה והוא שייחד לו קרן זוית שאז ניכר הדבר שהוא מוכן ועומד לכך אבל אם עירה אותו באמצע ביתו למדרס רגלים הרי הוא בטל לגבי עפר קרקע הבית ומוקצה הוא ואסור לטלטלו לפיכך פירות הטמונים בחול מותר ליטלם משם בשבת שאין אותו העפר מוקצה שהרי הכינו לכך מתחלה וייחד לו כלי או קרן זוית ובלבד שיהא העפר תיחוח כל כך בענין שאין בו משום עשיית גומא כמו שיתבאר בסי' תצ"ח:

עח אסור לטלטל בהמה או חיה או עוף מפני שאינן ראויים בשבת כשהם חיים ואפילו עוף שראוי לצחק בו תינוק כשבוכה אסור לטלטלו ואעפ"כ מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו בו שהכלי ניטל אף לצורך דבר שאינו ניטל בשבת ואע"פ שבעוד שהאפרוחים על הסל אסור לטלטל את הסל מפני האפרוחים שעליו אעפ"כ אין כאן ביטול כלי מהיכנו אפילו לפי שעה הואיל ובידו להפריח האפרוחים מהסל מיד שעלו או שירדו עליו או שלא יעמדו עליו אפילו רגע ולאחר שירדו מעליו מותר לטלטלו ואם היו האפרוחים על הסל כל משך בין השמשות אסור לטלטלו כל היום כולו אף לאחר שירדו שמתוך שהוקצה ונעשה בסיס לאיסור בבין השמשות הוקצה לכל היום כולו:

עט כל בהמה חיה ועוף מדדין אותם ברשות היחיד דהיינו שאוחז בצוארן ובצדדין ומסייען ומנענע רגליהן שילכו ובלבד שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הארץ שמוקצים הם ואסורים בטלטול ואע"פ שכל מוקצה כשם שאסור לטלטל כולו כך אסור לטלטל מקצתו אעפ"כ התירו לו לדדות אותם משום צער בעלי חיים אם הבעלי חיים צריכים לכך אבל אם אינם צריכים לכך אסור אפילו לדדות אותם ותרנגולת אסור אפילו לדדות אותה אפילו היא צריכה לכך מפני שהיא מגבהת עצמה כשמדדים אותה ונמצא זה מטלטל את כולה וזה לא התירו משום צער בעלי חיים אבל מותר לדחות אותה מאחוריה בידים כדי שתכנס ללול אם ברחה ממנו:

* * *

פ וכל זה לדדות ברשות היחיד אבל ברה"ר אסור לדדות שום בהמה חיה ועוף גזרה שמא יגביהם ויוליכם ויתחייב משום מעביר ד' אמות ברשות הרבים ולא אמרו החי נושא את עצמו אלא באדם אבל לא בבהמה חיה ועוף וכרמלית דינו כרשות הרבים לענין זה ולדחות אותם מאחריהם אם ברחו מותר אפילו ברשות הרבים:

פא האשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים שאין לגזור שמא תגביהנו ותוליכנו ארבע אמות ברשות הרבים שאף אם תעשה כן לא תעבור על דבר של תורה אלא על דבר של דברי סופרים שהחי נושא את עצמו ובלבד שלא תגררהו אלא יהא מגביה רגלו האחת ויניח השנייה על הארץ וישען עליה עד שיחזור ויניח רגלו שהגביה שנמצא לעולם הוא נשען על רגלו האחת אבל כשהיא גוררת שתי רגליו הרי זה כנושאתו ואסור אפילו בכרמלית ואם הוא קטן כל כך שצריך לגרור ב' רגליו ונשאתו ברשות הרבים חייבת שבקטן כזה אין אומרים החי נושא את עצמו וכן הנושא את הכפות או את החולה שאינו יכול לילך כלל חייב מפני שאינן נושאין את עצמן כלל ואף אם הוא גדול כל כך שיכול לילך ברגליו לבדו אסור לישא אותו אפילו בכרמלית שלא אמרו החי נושא את עצמו אלא לפטור מחטאת אבל עכ"פ אסור מדברי סופרים משום שבות ובכרמלית הוא שבות דשבות וצריך להזהיר לרבים שטועים בזה:

פב כלי שנתרועע לא יתלוש ממנה חרס לכסות בו או לסמוך בו מפני שהוא כמתקן כלי שכל דבר שמתקנו בשבת להשתמש בו איזה תשמיש יש בו משום תיקון כלי כמו שיתבאר בסימן ש"מ:

פג אסור לשחוק בכדור בשבת ויו"ט לפי שאסור לטלטלו מפני שאין תורת כלי עליו ויש מתירים לטלטלו ולשחוק בו ברה"[י] ונהגו מקדם להקל ולא מיחו בידם הואיל ויש להם על מי שיסמוכו:

* * *

פד אסור לשאת תחת אציליו זרע התולעים שעושים המשי מפני שאסור בטלטול שהרי אינו ראוי לכלום ועוד שמוליד בחומו:

פה יש אוסרים לטלטל בגד שעטנז של ישראל אפילו לצורך גופו ומקומו מפני שאינו ראוי לכלום לא להתלבש בו ולא להציעו תחתיו אם אינו בגד קשה ע"ד שנתבאר ביו"ד סי' ש"א ויש מתירים לצורך גופו או מקומו מפני שמכל מקום יש תורת כלי עליו אלא שמלאכתו לאיסור והעיקר כסברא הראשונה מפני שאין תורת כלי מועיל אלא לכלי שמלאכתו לאיסור בשבת בלבד אבל בחול מלאכתו להיתר שאף אם בשבת אינו ראוי כלל לשום תשמיש מותר לטלטלו הואיל ויש עליו תורת כלי דהיינו שראוי הוא למלאכתו בחול כגון נר שמדליקין בו נפט שבשבת אינו ראוי לכלום ומותר לטלטלו מפני שיש עליו תורת כלי כמו שנתבאר למעלה אבל אם גם בחול אינו ראוי למלאכה כגון בגד שעטנז שאסור להתלבש בו גם בחול אין עליו תורת כלי ומלבוש כלל שאף שראוי להשתמש בו תשמיש אחר כגון לכסות בו כלים או להאהיל בו למעלה מראשו וכיוצא בתשמישים אלו שאין הבגד מיוחד להם ולא נעשה בשביל כך אינן מורידין עליו תורת כלי אלא אם כן ייחדו לכך כמו שכל צרורות ואבנים שהם ראויים לכיסוי כלים ואעפ"כ אין עליהם תורת כלי על ידי כך אלא אם כן ייחדם לכך כמו שנתבאר למעלה ואין מועיל כלל להבגד מה שיש עליו צורת ותואר מלבוש כיון שאסור ללבשו כמו שאין מועיל למאכל האסור באכילה בשבת להתירו בטלטול מפני שיש עליו תואר אוכל ותורת אוכל עדיף מתורת כלי:

'לקוטי תורה' פרשת חוקת – הפרשה החסידית

וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל[1]

1 **"וְהִזָּה** הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי"
2 (פָּרָשָׁתֵנוּ יט, יט):

3 הִנֵּה בְּתְחִיַּית הַמֵּתִים כְּתִיב (הוֹשֵׁעַ ו, ב): "**בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי**
4 **יְקִימֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו**"[2].

5 וְהָעִנְיָן: כִּי "מְחַיֶּה מֵתִים" הוּא "**בְּרַחֲמִים רַבִּים**"[3], "טַל
6 שֶׁעָתִיד לְהַחֲיוֹת בּוֹ אֶת הַמֵּתִים"[4], וְהוּא מְקוֹר "י"ג מִדּוֹת
7 הָרַחֲמִים"[5]. וְהִנֵּה "תִּפְאֶרֶת", שֶׁהוּא מִדַּת הָרַחֲמִים, מִדָּתוֹ
8 שֶׁל יַעֲקֹב, עוֹלֶה עַד הַכֶּתֶר, בְּחִינַת "רַחֲמִים רַבִּים", בְּסוֹד
9 (תִּרוּמָה כו, כח): "בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן" הַ"מַּבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל
10 הַקָּצֶה" – בְּזֹהַר סוֹף פָּרָשַׁת תְּרוּמָה (דַּף קע"ה, עַמּוּד ב'). וְזֶהוּ
11 "בַּיּוֹם **הַשְּׁלִישִׁי**" דַּיְיקָא "**יְקִימֵנוּ**"[6];

12 וְזֶהוּ "וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי **נְשָׁרִים**" (יִתְרוֹ יט, ד), שֶׁהוּא
13 "**פְּנֵי נָשֶׁר**" (יְחֶזְקֵאל י, יד), בְּחִינַת רַחֲמִים, לְעוֹרֵר רַחֲמִים עַל
14 יְרִידַת הַנֶּפֶשׁ, וְעַל יְדֵי זֶה "וָאָבִיא אֶתְכֶם **אֵלָי**" (יִתְרוֹ שָׁם)
15 מַמָּשׁ, "כְּנֶשֶׁר יָעִיר כו' יִשְׁאַהוּ **עַל** אֶבְרָתוֹ כו'" (הַאֲזִינוּ לב, יא),
16 כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[7].

17 "**וְנִחְיֶה לְפָנָיו**" דַּיְיקָא, הַיְינוּ שֶׁלֶּעָתִיד־לָבוֹא יִתְגַּלֶּה
18 **פְּנִימִית** עַתִּיק־יוֹמִין, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשְּׁבִירָה וְהַתִּיקוּן כו'.

19 וְזֶהוּ "בַּיּוֹם **הַשְּׁלִישִׁי** כו' וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם **מֵרָחוֹק**" (וַיֵּרָא
20 כב, ד), וְהוּא עַל דֶּרֶךְ לְ"יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם"[8]. כִּי
21 בְּחִינַת "מֵרָחוֹק" הוּא מַה שֶּׁ**רָחוֹק מֵהַשָּׂגָה**; "אָמַרְתִּי
22 אֶחְכְּמָה וְהִיא **רְחוֹקָה** מִמֶּנִּי" (קֹהֶלֶת ז, כג) שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה עַל
23 מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָּה[9]. וְכָל זֶה נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי "בַּיּוֹם
24 **הַשְּׁלִישִׁי** כו'" – בְּחִינַת רַחֲמִים כַּנָּ"ל[10].

25 וְהִנֵּה אֵפֶר הַפָּרָה[11] הוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת **תְּשׁוּבָה**[12] –
26 לְשָׁרוֹף כָּל הַהִרְהוּרִין בִּישִׁין[13], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְעַל
27 יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ "מַיִם חַיִּים" מִבְּחִינַת "אֶחְכְּמָה וְהִיא
28 רְחוֹקָה", "לָרָחוֹק שֶׁנַּעֲשָׂה קָרוֹב"[14].

29 וּכְעִנְיַן הַהַזָּאָה לְטַהֵר טְמֵא מֵת – כָּכָה[15] מַמָּשׁ יְחַיֶּה
30 אִישׁ אֶת נַפְשׁוֹ הָאֲסוּרָה וּקְשׁוּרָה בְּהֶבְלֵי עוֹלָם וְנֶחֱשֶׁבֶת
31 כְּמֵת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה נג, ט): "וַיִּתֵּן אֶת רְשָׁעִים קִבְרוֹ",
32 וּכְמַאֲמַר רַז"ל[16]: "רְשָׁעִים בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים". וְהַיְינוּ
33 עַל יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים רַבִּים מִלְּמַעְלָה.

34 וְלָכֵן הַהַזָּאָה הוּא גַּם כֵּן "בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי" – עַל יְדֵי
35 שֶׁמְּעוֹרֵר **רַחֲמִים** עַל נַפְשׁוֹ: "בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ
36 כו'"[17], "וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן כו'"[18] (תְּהִלִּים עח, לח);

37 "**וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי**" הוּא בְּחִינַת **מַלְכוּת**. וְהוּא בְּחִינַת
38 דָּוִד. וּבְז' אוּשְׁפִּיזִין[19], יַעֲקֹב הוּא הַג' וְדָוִד הוּא הַשְּׁבִיעִי.
39 וּבְחִינַת דָּוִד – שֶׁהָיָה **מְרֻכָּבָה** לִבְחִינַת מַלְכוּת, לְפִי שֶׁהוּא
40 בְּחִינַת "דָּוִד **עַבְדִּי**" (שְׁמוּאֵל־ב ג, יח).

41 וְהִנֵּה כְּתִיב (בְּהַר כה, נה): "כִּי **לִי** בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **עֲבָדִים**",
42 פֵּירוּשׁ: עַל יְדֵי שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת "עֲבָדִים", עַל יְדֵי זֶה יִהְיוּ
43 "לִי" מַמָּשׁ. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[20] עַל פָּסוּק (שְׁלַח
44 יד, יז): "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כו'", שֶׁבְּחִינַת עֶבֶד, שֶׁהוּא הַבִּיטּוּל

---

1) (לְעֵת עַתָּה לֹא נוֹדַע זְמַן אֲמִירָתוֹ).

2) [עַיֵּן בְּמִדְרַשׁ רַבָּה, פָּרָשַׁת וַיֵּרָא, פָּרָשָׁה נ"ו ("עַל פָּסוּק "בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו" פֹּרֵשׁ "יְחַיֵּנוּ מִיָּמִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִמֵנוּ" קָאֵי עַל תְּחִיַּת הַמֵּתִים". – אוֹר הַתּוֹרָה נַ"ך בְּרֵרָך א עַמּוּד תלד. וּרְאֵה לְקַמָּן דְּרוּשִׁים לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה סד א.)].

3) (נֹסַח תְּפִילַת הָעֲמִידָה).

4) (שַׁבָּת פח, ב, וְשָׁם נִסְתָּם. זֹהַר חֵלֶק ג רפח, א).

5) וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֵּאָכִילְךָ אֶת הַמָּן" (לְקַמָּן עֵקֶב יג, ג וָאֵילָךְ).

6) וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק זֶה לְקַמָּן גֶּבֶי "**עֲשָׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה**" (דְּרוּשִׁים לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה סג, ב וָאֵילָךְ).

7) (רְאֵה לְקַמָּן הַאֲזִינוּ עח, ב. שִׁיר הַשִּׁירִים מט, ב).

8) (יְשַׁעְיָה כט, כב. רְאֵה לְעֵיל אֲמֹר לה, ג דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּסְפַרְתֶּם" פֶּרֶק ב).

9) (בְּמִדְבַּר רַבָּה פָּרָשָׁה יט, ג. עַל הַפָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה". קֹהֶלֶת רַבָּה פָּרָשָׁה ז, ד עַל הַפָּסוּק אָמַרְתִּי אֶחְכְּמָה).

10) וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (לְקַמָּן נִצָּבִים מה, ד – מו, א) עַל פָּסוּק (נִצָּבִים ל, יא) "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת כו' **וְלֹא רְחוֹקָה** הִיא כו'" שֶׁנֶּאֱמַר עַל מִצְוֹת הַתְּשׁוּבָה, כִּי הֲגַם שֶׁהַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת כֶּתֶר, מַקִּיף־עֶלְיוֹן, מַה שֶׁנִּקְרָא "רָחוֹק" – אַף עַל פִּי כֵן "**קָרוֹב** אֵלֶיךָ הַדָּבָר כו'" (שָׁם, יד). וְהַיְינוּ כְּעִנְיַן "וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים כו' אֵלָי" כַּנָּ"ל.

11) (פָּרָשָׁתֵנוּ יט, ה יט: וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה . . וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה . . וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי . . וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי").

12) (אֵפֶר . . תְּשׁוּבָה: רְאֵה לְעֵיל נו, ג־ד. נח, ד).

13) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א נֹחַ, סד, ב. חֵלֶק ב פְּקוּדֵי, רסח, ב. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ע עַמּוּד קלו).

14) (בְּרָכוֹת לד, ב).

15) (כָּכָה . . מִלְּמַעְלָה: רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֵּאָכִילְךָ אֶת הַמָּן" – לְקַמָּן עֵקֶב יג, ג).

16) (בְּרָכוֹת יח, ב. בְּרֵאשִׁית רַבָּה לט, ז).

17) (בִּרְכַּת "יוֹצֵר אוֹר").

18) וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב" בְּעִנְיַן "**בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים** כו'" (לְעֵיל בְּהַעֲלוֹתְךָ לה, ב־ג).

19) (זֹהַר חֵלֶק ג אֱמוֹר קג, ב וָאֵילָךְ).

20) (רְאֵה לְעֵיל שְׁלַח לט, א).

לְגַמְרֵי בְּלִי שׁוּם טַעַם וְדַעַת – שֶׁרְשׁוֹ גָּבוֹהַּ מְאֹד. וְהַיְינוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת כֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה־וּבִינָה, וְהוּא בְּחִינַת "מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף". וְזֶהוּ בְּחִינַת "לִי" מַמָּשׁ, עַל דֶּרֶךְ הַמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[21] עַל פָּסוּק (הוֹשֵׁעַ ב, כא): "וְאֵרַשְׂתִּיךְ **לִי** לְעוֹלָם כו'" – שֶׁבְּבְחִינָה זוֹ אֵין שַׁיָּיְךְ שִׁינּוּיִים כו'.

וְגַם, הִנֵּה שֹׁרֶשׁ טוּמְאַת מֵת נִמְשָׁךְ מִשְּׁבִירַת־הַכֵּלִים; "ז' מַלְכִּין דְּתַהוּ שֶׁמֵּתוּ כו'"[22] – "בֶּלַע" (וַיִּשְׁלַח לוֹ, לב) הוּא בְּחִינַת הַדַּעַת כו'. וְזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיָן "עֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע" (בְּרֵאשִׁית ב, ט). מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחָכְמָה־עִילָּאָה כְּתִיב (אִיּוֹב ד, כא): "יָמוּתוּ **וְלֹא בְחָכְמָה**" – "עֵץ **הַחַיִּים**" (בְּרֵאשִׁית ג, כד). וְכָל שֶׁכֵּן בִּבְחִינַת כֶּתֶר כו', חַיֵּי הַחַיִּים כו'. וְזֶה נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַבִּיטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַדַּעַת, שֶׁהוּא בְּחִינַת "בַּיּוֹם הַ**שְּׁבִיעִי**" כו'[23]. וְזֶהוּ עִנְיָן "דָּוִד[24] חַי וְקַיָּים"[25].

וְהִנֵּה גַּם בְּיַעֲקֹב אָמְרוּ רַז"ל[26]: "יַעֲקֹב אָבִינוּ **לֹא מֵת**" – שֶׁהוּא מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשְּׁבִירָה.

וְלָכֵן[27] הַהַזָּאָה לְטָהֲרַת טָמֵא מֵת, לְהַעֲבִיר רוּחַ הַטּוּמְאָה הוּא דַּייְקָא "בַּיּוֹם הַ**שְּׁלִישִׁי** וּבַיּוֹם הַ**שְּׁבִיעִי**"[28]. :

21) (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר ח, ד).

22) (ז' מַלְכִּין . . בֶּלַע . . דַּעַת: רְאֵה זֹהַר (אִדְּרָא רַבָּא) נָשׂא קכח, א. עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַכְּלָלִים פֶּרֶק א. שָׁם (שַׁעַר דְּרוּשֵׁי הַנְּקֻדּוֹת) שַׁעַר ח פֶּרֶק ד. שַׁעַר שְׁבִירַת הַכֵּלִים פֶּרֶק א. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

23) וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה" בְּעִנְיָן "**וָעָד**" אֵין לוֹ הֶפְסֵק (עירובין נד, א) כו'", עַיֵּין שָׁם (תּוֹרָה אוֹר קטו, ב־ג).

24) (רֹאשׁ הַשָּׁנָה כה, א. זֹהַר חֵלֶק א קצב, ב).

25) וְכַמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר סוֹף פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ עַל פָּסוּק "וַיְבָרֶךָ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה כו'" (בֵּאוּרֵי הַזֹּהַר לְאַדְמו"ר הָאֶמְצָעִי וַיִּגַּשׁ עא, ב).

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר לְעֵיל בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח עַל פָּסוּק "וַיֵּאָבֵק כו'" בְּעִנְיָן "**כִּי לֹא יָכוֹל לוֹ** כו'" (תּוֹרָה אוֹר כו, ג).

26) (תַּעֲנִית ה, ב).

27) (רְאֵה לִקּוּטֵי לֵוִי יִצְחָק אִגְּרוֹת קֹדֶשׁ עַמּוּד רמ. הֶעָרוֹת עַל הַזֹּהַר עַמּוּד קל. קנו. תּוֹרַת מְנַחֵם תִּפְאֶרֶת לֵוִי יִצְחָק בְּרֵאשִׁית עַמּוּד קפז).

28) וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "וַיֵּאָכִילֶךָ אֶת הַמָּן" (לִקְמָן עֵקֶב יג, ג וְאֵילָךְ).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(א) **וייצר** ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים כו'. ויש להבין מ"ש וייצר בשני יודי"ן דוקא. ומ"ש ה' אלקים ב' שמות הללו יחד שלא אמר כן בכל הברואים רק שם אלקים לבדו כמו ויאמר אלקים יהי אור יהי רקיע כו'. (רק בג"ע אמר ויטע ה' אלקים כו'. ובגמר מע"ב דכתי' ביום עשות ה' אלקים כו'). (אך במעשה האדם שאמר נעשה אדם הזכיר שם אלקים לבדו כמ"ש ביום הו' ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כו' וכן ויברא אלקים את האדם כו' וביצירה אמר וייצר ה' אלקים כו'. והלא אמר (ישעיה מג, ז) בראתיו יצרתיו אף עשיתיו וכמו שאו' בראת יצרת נפחת בי כו' ולמה נבדל בחי' היצירה דוקא להזכיר בו ב' שמות דהוי"ה אלקים וגם מ"ש בעשיה ובריאה בצלמו ולא אמר כן ביצירה כו'). אך הענין הוא בקצרה לפי ששרש בחי' אדם הוא בשם מ"ה במלוי אלפין דוקא כידוע (שהוא בחינת ז"א) ובאות האלף יש ב' יודי"ן. יו"ד העליון ע"ג הקו האמצעי שהוא יו"ד דחכ' ויו"ד תחת הקו שהוא בחי' ח"ת דבחי' המל' שכלולים יחד משום דנתב"ס וסב"ת דוקא (כמשי"ת) והן ב' שמות דה' אלקים כידוע ע"כ אמר וייצר בב' יודי"ן וב' שמות דה' אלקים כו'. ובבחי' יצירה דוקא שהוא בבחי' שם מ"ה דאדם כידוע:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וְלָזֹאת סִיבַּת הַגָּלוּת הָיָה "עִיבּוּר הַזָּ"א בְּבֶטֶן אִימָא", שֶׁאָזַי הוּא בְּקַטְנוּת מְאֹד, וּכְבָר נִתְבָּאַר לְעֵיל שֶׁכְּשֶׁאוֹר הַיּוֹשֶׁר מִתְצַמְּצֵם בְּכֵלִים מִכֵּלִים שׁוֹנִים אָזַי מַגִּיעַ יְנִיקָה לְהַחִיצוֹנִים, וְאִם כֵּן, כְּשֶׁהָיוּ הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת בְּקַטְנוּת

בִּלְתִּי מוֹחִין, הֲרֵי הַשֶּׁפַע שֶׁהָיָה עַל יָדָם הָיְתָה בְּקַטְנוּת מְאֹד, בְּצִמְצוּמִים שׁוֹנִים, וְאָז הָיָה מַגִּיעַ לְהַחִיצוֹנִים יְנִיקָה בְּיוֹתֵר. וְהוּא עַל פִּי דֶּרֶךְ הַב' שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק א' בֵּינִיקַת הַחִיצוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בַּעֵץ חַיִּים[70]: "וּפְנֵיהֶם לַפְּנִימִי כוּ'".

וְעוֹד זֹאת, שֶׁ"עִיבּוּר הַזָּ"א בְּבֶטֶן אִימָּא" הוּא הַגּוֹרֵם גַּם כֵּן יְנִיקָתָם עַל פִּי הַדֶּרֶךְ הָא':

כִּי מֵאַחַר שֶׁהַמּוֹחִין מִסְתַּלְּקִין מִלְּהָאִיר בּוֹ בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת וְנִכְלָלִים בִּבְחִינַת מַקִּיפִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָ"עִיבּוּר בְּבֶטֶן אִימָּא", שֶׁבֵּינָה – מְקוֹר הַמַּקִּיפִים, וְאָז מִבְּחִינַת הַמַּקִּיפִים מַגִּיעַ גַּם כֵּן יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים כַּנַּ"ל שֶׁ"אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הַמַּקִּיף".

מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁהַמּוֹחִין דְּאַבָּא וְאִימָּא מְאִירִים בְּזָ"א בְּגִלּוּי, אָז הוּא בְּחִינַת "גַּדְלוּת דְּיוֹשֶׁר", לִהְיוֹת הַהַשְׁפָּעָה מִן הַמִּדּוֹת כְּפִי הָרָאוּי עַל יְדֵי הַחָכְמָה שֶׁ"לִּכְבוֹדִי בְּרָאתִיו כוּ'"[71], וְאָז אֵין יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים כַּנַּ"ל.

אֲבָל הָעִיבּוּר הוּא הַגּוֹרֵם שְׁנֵי הַבְּחִינוֹת: שֶׁמֵּהֶם מַגִּיעַ יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים, שֶׁהַמִּדּוֹת[72] נַעֲשׂוּ בְּקַטְנוּת מְאֹד; וְהַהַנְהָגָה עַל יְדֵי הַמַּקִּיפִים, בְּחִינַת הָרָצוֹן שֶׁבְּלִי הַחָכְמָה. כִּי הָא בְּהָא תְּלִיָא, שֶׁשֹּׁרֶשׁ עַצְמִיּוּת נָה"י שֶׁבַּמִּדּוֹת הוּא מֵהָרָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה כַּנַּ"ל, וּכְשֶׁהַחָכְמָה מַלְבִּישָׁתוֹ וּמַשְׁפַּעַת מוֹחִין בְּהַמִּדּוֹת אֲזַי נִמְנַע יְנִיקָתָם כַּנַּ"ל:

וְזֶהוּ "**עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם**", וְכִדְפֵירֵשׁ בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים, הוּבָא לְעֵיל פֶּרֶק א', שֶׁ"אָנוּ" – בְּנֵי זָ"א, "הָיִינוּ עֲבָדִים **לְפַרְעֹה**" – הָעוֹמֵד בָּ**עוֹרֶף** וּמְעַכֵּב שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמְשָׁכַת הַשֶּׁפַע בִּבְחִינָה פְּנִימִית אֶלָּא לוֹ.

וְהָיְינוּ כַּנַּ"ל שֶׁמִּבְּחִינַת הָרָצוֹן כְּשֶׁאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בְּהַחָכְמָה יוּכַל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ יְנִיקָה גַּם לַחִיצוֹנִים כִּי "שִׁמְמִית בְּיָדַיִם תְּתַפֵּשׂ כוּ'". וּמִכָּל מָקוֹם, גַּם מִשָּׁם יְנִיקָתָם רַק בִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִים וְלֹא מִבְּחִינַת פָּנִים חַס־וְשָׁלוֹם, שֶׁהֲרֵי אֵינָן רְצוּיִים כְּלָל, כִּדְכְתִיב[73]: "וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי", וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר פֶּרֶק א' גַּם בְּעִנְיַן הַעִיגּוּלִים שֶׁ"אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הַמַּקִּיף כוּ'".

וְהָעִנְיָן:

כִּי הִנֵּה שֵׁם הֲוָיָ' רוֹמֵז עַל הַשְׁפָּעַת הָאֱלֹהוּת לְהַוּוֹת הָעוֹלָמוֹת, וְהִנֵּה יו"ד הֵ"א, שֶׁהֵם חָכְמָה וּבִינָה, הֵם בִּבְחִינַת צִמְצוּם וְהִתְפַּשְּׁטוּת שֶׁיֵּשׁ בְּכָל הַשְׁפָּעָה, וְקוּצוֹ שֶׁל יו"ד – בְּכֶתֶר, וְהוּא בְּחִינַת הָרָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה וּבִינָה וּמְקוֹר לָהֶם, כִּי כָּל הַמְשָׁכָה וְשֶׁפַע תָּלוּי בִּרְצוֹן הַמַּשְׁפִּיעַ.

וְהָרָצוֹן יֵשׁ בּוֹ גַּם כֵּן פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת. וְהוּא הַנִּקְרָא בַּ"עֵץ חַיִּים": "פָּנִים וְעוֹרֶף דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין". וּבִלְשׁוֹן פָּסוּק הוּא **חֵפֶץ וְרָצוֹן**:

שֶׁהַחֵפֶץ הוּא פְּנִימִית הָרָצוֹן, וְהוּא: כִּי הַדָּבָר שֶׁמִּתְעַנֵּג בּוֹ, אִם כֵּן רְצוֹנוֹ בּוֹ אֲמִיתִּי, וְנִקְרָא חֵפֶץ, כְּמוֹ "חָפֵץ בְּבַת יַעֲקֹב"[74].

אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְעַנֵּג בּוֹ וְאֵינֶנּוּ תַּכְלִית אֶצְלוֹ, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְכָךְ מֵחֲמַת אֵיזֶה דָּבָר הַמַּכְרִיחוֹ, וְלוּלֵי שֶׁהָיָה אוֹתוֹ הַדָּבָר לֹא הָיָה רוֹצֶה בּוֹ כְּלָל, וְאַדְרַבָּה, רְצוֹנוֹ יוֹתֵר שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר, וְלֹא הָיָה מִצְטָרֵךְ לְהַדָּבָר שֶׁרוֹצֶה בּוֹ עַתָּה – זֶהוּ הַנִּקְרָא רָצוֹן.

שֶׁהֲרֵי אִיתָא בְּמִשְׁנָה סוֹף פֶּרֶק ה' דְּעֵירוּבִין[75]: "כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי", הֲרֵי גַּם מַה שֶּׁאוֹמֵר וּמַסְכִּים לִיתֵּן הַגֵּט עַל כָּרְחוֹ מֵחֲמַת הַכְּפִיָּה נִקְרָא "רוֹצֶה", לְפִי שֶׁמִּתְרַצֶּה עַל כָּל פָּנִים עַתָּה, עִם כִּי אֵינוֹ חָפֵץ בּוֹ בֶּאֱמֶת.

וּכְמוֹ כֵן לְמַעְלָה:

הַשְׁפָּעַת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא מַשְׁפִּיעַ בְּתַעֲנוּג, וְחָפֵץ בָּהּ בֶּאֱמֶת, הִיא הַנִּמְשָׁכָת מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, וְזֶהוּ עִנְיַן "**פָּנִים** דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין".

אֲבָל מַה שֶּׁהוּא מַשְׁפִּיעַ בְּלִי חֵפֶץ וְתַעֲנוּג, רַק דֶּרֶךְ אַגַּב, לְעוֹצֶם רוֹמְמוּתוֹ שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק מִלְּהֵטִיב אֲפִילוּ לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי כַּנַּ"ל, זֶהוּ בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, וְנִקְרָא "**עוֹרֶף** דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין" אוֹ "רָצוֹן".

וְהָעִנְיָן:

כִּי הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִיא בְּחִינַת **פְּנִימִיּוּת** רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי כָּל עִנְיַן חָכְמַת הַתּוֹרָה הוּא הִתְחַכְּמוּת בְּהַמְשָׁכוֹת דְּאוֹר אֵין־סוֹף, אֵיךְ וּמַה שֶׁיּוּמְשַׁךְ, וְשֶׁלֹּא יִהְיֶה מוֹנֵעַ מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ – שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעֲשִׂיָּן וְלֹא תַעֲשֶׂה:

כִּי רְמַ"ח **מִצְוֹת עֲשֵׂה** הֵם רְמַ"ח הַמְשָׁכוֹת אוֹרוֹת בְּכֵלִים – עַל יְדֵי הַסּוּכָּה נִמְשָׁךְ גִּילּוּי אוֹר בִּבְחִינַת חֶסֶד, וְעַל יְדֵי הָאֶתְרוֹג – בְּמַלְכוּת, וְכַיּוֹצֵא. וְהַחָכְמָה שֶׁבָּהֶם – הַיְינוּ אֵיךְ וּמַה שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה, וְאֵיךְ שֶׁיִּהְיֶה תְּמוּנַת הַכֵּלִי לְפִי מֶזֶג הַהַמְשָׁכָה שֶׁל הָאוֹר, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן עִיקַּר הַתּוֹרָה "הַנִּגְלוֹת לָנוּ"[76]: הִלְכוֹת סוּכָּה – אֵיךְ וּמַה תַּעֲשֶׂה הַסּוּכָּה, וְכֵן הָאֶתְרוֹג – הַכֹּל לְפִי תְּמוּנַת הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל

70) כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּעֵץ חַיִּים: רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר מב פֶּרֶק ג. בִּיאוּרֵי הַזֹּהַר לְאַדְמוֹר הָאֶמְצָעִי מו, א.

71) יְשַׁעְיָה מג, ז.

72) נִתְקַן עַל פִּי כְּתַב יָד 1151.

73) מַלְאָכִי א, ג.

74) וַיִּשְׁלַח לד, יט.

75) דַּף כא, א.

76) נִצָּבִים כט, כח.

יָדָם, שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְהִתְמַשֵּׁךְ עַל יְדֵי מִצְוָה זוֹ כְּשֶׁנַּעֲשֵׂית כְּהִלְכָתָהּ;

וּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה עִנְיָנָם לְצוֹרֶךְ הַפְרָדַת הָרַע, לְהַפְרִידוֹ מִסִּטְרָא דִּקְדוּשָׁה, שֶׁלֹּא תּוּמְשַׁךְ שֶׁפַע אֱלֹהוּת לִמְקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי. וְזֶהוּ כָּל הָאַזְהָרוֹת, "לֹא תֹאכַל חֵלֶב", "לֹא תֹאכַל דָּם", כִּי עַל יְדֵי שֶׁהָאָדָם מַפְרִיד אֶת עַצְמוֹ מִסִּטְרָא אָחֳרָא, וּמְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ מִדְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּמַאֲסַר הַקְּלִיפּוֹת שֶׁאֵין לָהֶם עֲלִיָּיה, הוּא גּוֹרֵם גַּם כֵּן כָּכָה לְמַעְלָה.

וְעַל כֵּן יֵשׁ בַּתּוֹרָה מִבְּחִינַת "עַתִּיק יוֹמִין", שֶׁהוּא פְּנִימִיּוּת דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין, דְּהַיְינוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ יִתְבָּרֵךְ חֵפֶץ וְרָצוֹן פְּנִימִי בְּהַמִּשְׁכָּה וְהַשְׁפָּעָה זֹאת, וּרְצוּיָה הִיא לוֹ, וּמִתְעַנֵּג מִמֶּנּוּ, שֶׁזֶּהוּ הַנִּקְרָא "עַתִּיק יוֹמִין", כַּיָּדוּעַ שֶׁהוּא בְּחִינַת עוֹלָם הַתַּעֲנוּג.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בְּיִשְׂרָאֵל[77]: "יָאֵר הַוְיָ' **פָּנָיו** אֵלֶיךָ" – פֵּירוּשׁ: **פְּנִימִיּוּתְךָ.** כִּי יִשְׂרָאֵל הֵם הַמְקַיְּימִים רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁבַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהֵם "אֶרֶץ **חֵפֶץ**"[78] – שֶׁבָּהֶם נִשְׁלַם חֵפֶץ ה'. וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרְאוּ "יִשְׂרָאֵל", וּשְׁמָם נָאֶה לָהֶם, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ "לִי רֹאשׁ", כְּלוֹמַר אֲמִיתַּת כַּוָּנָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִצְוַת צִיצִית (שפ"ו) רֵישׁ פֶּרֶק ב'[79].

אֲבָל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְשָׂרֵיהֶם שֶׁלְּמַעְלָה נִקְרָאִים "אֱלֹקִים **אֲחֵרִים**"[80] – שֶׁמִּקַּבְּלִים מִבְּחִינַת **אֲחוֹרַיִּים**, לִהְיוֹת כִּי אֵין לוֹ יִתְבָּרֵךְ חֵפֶץ כְּלָל בַּהַמְשָׁכָה שֶׁמַּשְׁפִּיעַ אֲלֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי אֵינָן מְקַיְּימִים הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חֵפֶץ ה' כִּדְכְתִיב[81]: "ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה".

וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְקַבְּלִים שֶׁפַע וִינִיקָה, הוּא רַק מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים, דְּהַיְינוּ בְּדֶרֶךְ אַגַּב, אַחַר שֶׁכְּבָר נִמְשָׁךְ קִילּוּחַ הַשֶּׁפַע מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל עַם סְגֻלָּתוֹ[82], אֲזַי מְקַבְּלִים גַּם הַחִיצוֹנִים מִן הַתַּמְצִית, הֲגַם שֶׁלֹּא נִמְשְׁכָה הַשֶּׁפַע בִּשְׁבִילָם כְּלָל.

וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּשֶׁעוֹשֶׂה הַמֶּלֶךְ סְעוּדָּה[83] בִּשְׁבִיל אֲנָשִׁים מְכוּבָּדִים, שֶׁמּוֹצִיא מָמוֹן מֵאוֹצָרוֹ וּמְפַזֵּר בִּשְׁבִיל כִּיבּוּד זֶה – שֶׁמַּגִּיעַ אַחַר־כָּךְ גַּם כֵּן עֲצָמוֹת וְשִׁירַיִּים וְלִפְחוּת עֵרֶךְ), הֲגַם שֶׁלֹּא כִּיוֵּן בִּשְׁבִילָם כוּ', כִּי לְעוֹצֶם רוֹמְמוּת הַמֶּלֶךְ אֵינוֹ מַקְפִּיד וּמְדַקְדֵּק כָּל כָּךְ. וְהַנָּה, גַּם הַתַּמְצִית וְהַפֵּירוּרִים הֶפְקֵר שֶׁלּוֹ יַעֲלוּ לְסַךְ עָצוּם גַּם בְּעֵינֵי הַשָּׂרִים הַגְּדוֹלִים כַּיָּדוּעַ.

וְזֶהוּ מַדְרִיגַת פַּרְעֹה, שֶׁהוּא "**עוֹרֶף** דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין" – פֵּירוּשׁ: כִּי פַּרְעֹה אָמַר "לִי יְאוֹרִי כוּ'"[84], "מִי הַוְיָ' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ"[85], שֶׁהָיָה יֵשׁ וְדָבָר, וְאַף עַל פִּי כֵן קִיבֵּל חַיּוּת וִינִיקָה מִלְּמַעְלָה, וְהַיְינוּ מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים. וְשֹׁרֶשׁ הַשְׁפָּעָה זוֹ הִיא מִבְּחִינַת "עוֹרֶף דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין" – פֵּירוּשׁ: אֲחוֹרַיִּים שֶׁל הָרָצוֹן וְלֹא פְּנִימִיּוּתוֹ, כִּי אֵין לוֹ חֵפֶץ בּוֹ כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר בַּ"עֵץ חַיִּים": "שֶׁעוֹמֵד בָּעוֹרֶף דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין" – פֵּירוּשׁ:

עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל הָעוֹרֶף גַּשְׁמִי שֶׁהוּא אֲחוֹרֵי הַצַּוָּאר כִּי עִיקַּר הִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת מֵהָרֹאשׁ הוּא דֶּרֶךְ הַצַּוָּאר לַלֵּב עַל יְדֵי הַוְרִידִים, וְזֶהוּ תּוֹכָן וְ**עִיקַּר** הִילּוּף הַחַיּוּת שֶׁבַּגּוּף; וְ**אַגַּב** – מִתְפַּשְּׁטִים וְוֹרִידִים גַּם כֵּן אֶל הָעוֹרֶף, וְאֵינוֹ עִיקָּר כָּל כָּךְ;

וּכְמוֹ כֵּן פֵּירוּשׁ "עוֹרֶף דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין" – הַיְינוּ כֹּחַ הַהַמְשָׁכָה הַנִּמְשֶׁכֶת בְּלִי חֵפֶץ וְתַעֲנוּג, אֶלָּא דֶּרֶךְ טָפֵל, שֶׁמִּשָּׁם מְקוֹם יְנִיקַת פַּרְעֹה, וְעִם הֱיוֹת בְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים, הֲרֵי רַבָּה הִיא עַד מְאֹד לָתֶת לוֹ מֶמְשָׁלָה וּשְׁלִיטָה גְּדוֹלָה, שֶׁהֲרֵי הָיָה מוֹלֵךְ בְּכִיפָּה[86], כַּנַּ"ל לְפִי שֶׁגַּם הַפֵּירוּרִים הֶפְקֵר שֶׁלּוֹ יִתְבָּרֵךְ, יַעֲלוּ מְאֹד לְהוֹן רַב בָּעוֹלָמוֹת הַמִּקַּבְּלִים מִמֶּנּוּ כוּ'.

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁגַּם אָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמְקַבְּלִים מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, הָיְינוּ אָז "עֲבָדִים לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם", שֶׁהוּכְרַחְנוּ אָז לְקַבֵּל הַחַיּוּת גַּם כֵּן בִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִּים הַנִּקְרָא עוֹרֶף.

וְהָעִנְיָן, כִּי בְּחַיֵּי הָאָבוֹת שֶׁ"הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה"[87], שֶׁהָיוּ בְּבִיטּוּל תָּמִיד לְיוֹצְרָם כַּיָּדוּעַ, וְהָיוּ רְצוּיִים לְפָנָיו בָּרוּךְ־הוּא, וְגַם הַשְּׁבָטִים הָיוּ גַּם כֵּן מֵעֵין אֲבוֹתָם, כִּי שֵׁבֶט הוּא לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה[88], שֶׁמּוּמְשָׁכִים מִשֶּׁלְּמַעְלָה מֵהֶם, הֵם

---

77) נָשֹׂא ו, כה.

78) מַלְאָכִי ג, יב.

79) לְעֵיל טו, ב.

80) יִתְרוֹ כ, ב.

81) יְשַׁעְיָה מב, כא.

82) יִשְׂרָאֵל עַם סְגֻלָּתוֹ: עַל פִּי יִתְרוֹ יט, ה וּתְהִלִּים קלה, ד.

83) וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּשֶׁעוֹשֶׂה הַמֶּלֶךְ סְעוּדָּה: רְאֵה גַּם תּוֹרַת חַיִּים שְׁמוֹת קכו א ואילך. וְאֵילָךְ. קוּנְטְרֵס וּמַעְיָן מַאֲמָר ז' בְּתַחִילָתוֹ. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּיוֹם עַשְׂתִּי עֶשֶׂר יוֹם" תשל"א סָעִיף ז (סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט חֵלֶק ג עמוד 132).

84) יְחֶזְקֵאל כט, ג.

85) שְׁמוֹת ה, ב.

86) מוֹלֵךְ בְּכִיפָּה: רְאֵה מְכִילְתָּא בְּשַׁלַּח יד, ה. שְׁמוֹת רַבָּה פָּרָשָׁה טו, יו"ד. זֹהַר חֵלֶק ב שְׁמוֹת ו, א.

87) בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה מז, ו. פָּרָשָׁה פב, ו. זֹהַר חֵלֶק ג פִּנְחָס רנז, ב.

88) כְּמוֹ "כּוֹכְבָא דְשָׁבִיט" (בְּרָכוֹת נח, ב). – תּוֹרָה אוֹר וַיֵּצֵא כד, א. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת. וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "כּוֹכָב הַיּוֹרֵד כַּחֵץ בָּרְקִיעַ מִמְּקוֹם לְמָקוֹם, וְאָרוּךְ כְּשֵׁבֶט, שֶׁהוּא יוֹרֶה וְנִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁפּוֹתֵחַ רָקִיעַ".

הָאֲבוֹת כוּ׳, עַל כֵּן הָיָה הַמִּשְׁכַּת הַשֶּׁפַע לָהֶם מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּחֶפֶץ וְרָצוֹן פְּנִימִי, וְהוּא פְּנִימִיּוּת דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין, כַּנַּ"ל בְּעִנְיַן "יָאֵר ה׳ פָּנָיו אֵלֶיךָ".

אֲבָל לְאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְרַיִם[89]: "וַיִּמָּת יוֹסֵף וְכָל אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא", וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּקַטְנוּת, וְהָיָה הַשְׁפָּעַת הַשֶּׁפַע לָהֶם גַּם כֵּן בִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם לְבַד, וְזֶהוּ שֶׁהָיוּ "עֲבָדִים לְ**פַרְעֹה**", שֶׁהוּא עִיקַּר הַמְּקַבֵּל מִשָּׁם, וְהֵם הָיוּ מְקַבְּלִים דֶּרֶךְ הַשַּׂר שֶׁלּוֹ כוּ׳.

וְכָל זֶה הוּא עִנְיַן הַיְנִיקָה עַל דֶּרֶךְ הָא׳ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל: "אֲחוֹרַיִהֶם אֶל הַמִּקִּיף", רוֹצֶה לוֹמַר, לְרוֹמְמוּת הָרָצוֹן, נוֹתֵן שִׁירַיִם לַכְּלָבִים, וְהֵמָּה שִׁירַיִם גְּדוֹלִים, וְעִם כָּל זֶה הוּא מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם כַּנַּ"ל :

וְאָמַר עוֹד: "בְּמִצְרָיִם – **מֵצַר־יָם**", זֶהוּ עִנְיַן סִיבָּה שְׁנִיָּה לְהַגָּלוּת, וְהוּא עִנְיַן "עִיבּוּר זָ"א בְּבֶטֶן אִימָּא" הַנִּקְרָא "יָם", אוֹ מִי שֶׁאָז הָיָה בְּקַטְנוּת מְאֹד, "תְּלַת כְּלִילָן גּוֹ תְּלַת" כַּנַּ"ל, עַצְמִיּוּת הַמִּדּוֹת בְּלִי מוֹחִין, וּמֵחֲמַת הַקַּטְנוּת הִגִּיעַ לָהֶם גַּם כֵּן יְנִיקָה עַל פִּי דֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי כַּנַּ"ל בַּאֲרִיכוּת :

"וַיּוֹצִיאֵנוּ הוי׳ אֱלֹקֵינוּ" – "אַבָּא וְאִימָּא שֶׁהִלְבִּישוּ לַזְּרוֹעוֹת דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין". וְזֶהוּ "בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה". וְהַיְינוּ שֶׁנִּתְפַּשֵּׁט וְיָרַד מִן עַצְמוּת בַּעַל הָרָצוֹן, שֶׁיִּהְיֶה הָרָצוֹן מִתְלַבֵּשׁ בְּחָכְמָה וְיִתְנַהֵג עַל יָדָהּ, וְיִהְיוּ זְרוֹעוֹתָיו מִתְלַבְּשִׁים בְּחָכְמָה וּבִינָה, שֶׁיִּהְיוּ בוֹ חֲסָדִים וּגְבוּרוֹת, יָמִין וּשְׂמֹאל, לְקָרֵב אוֹ לְרַחֵק כְּפִי הָרָאוּי עַל פִּי הַחָכְמָה וּבִינָה;

וְאָז "וַיּוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם", כִּי עַל פִּי הַחָכְמָה אֵין רָאוּי לְהַגִּיעַ חִיּוּת כָּל כָּךְ לְפַרְעֹה הָאוֹמֵר "לִי יְאוֹרִי", כִּי אִם לְ"יִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ"[90] הַמְּקַבְּלִים תּוֹרָה שֶׁהִיא פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ כַּנַּ"ל.

וּבְזֹאת יֵשׁ גַּם כֵּן תּוֹעֶלֶת לְהִתְלַבְּשׁוּת הָרָצוֹן בְּחָכְמָה, שֶׁמּוֹנֵעַ יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים כַּנַּ"ל.

וְעוֹד זֹאת, שֶׁאָז הֲגַם שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ צִמְצוּם יוֹתֵר מִשֶּׁהָיָה לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל בַּתְּחִלָּה, עִם כָּל זֶה הִנֵּה בַּחָכְמָה תָּאִיר עַתָּה בְּחִינַת הַפְּנִימִיּוּת שֶׁבְּרָצוֹן, הוּא בְּחִינַת חֵפֶץ הָעֶלְיוֹן, הַנִּקְרָא "עַתִּיק יוֹמִין", שֶׁהֲרֵי הַחָכְמָה תַּנְהִיג הָרָצוֹן לִהְיוֹת כְּפִי הָרָאוּי עַל פִּי הַתַּעֲנוּג עֶלְיוֹן, מַה שֶּׁ"נִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים"[91].

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאִדְּרָא זוּטָא דַף רפ"ט (א׳) עִנְיָן: "חָד טוּרְנָא דַּהֲוָה מִתְתַּקֵּן לְאִתְנַהֲרָא, בָּטֵשׁ בְּהַאי מוֹחָא כוּ׳"[92], שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר, "טוּרְנָא" – עִנְיַן שָׁלִיחַ, וְהוּא בְּחִינַת הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר הַתַּעֲנוּג מֵ"רֵישָׁא סְתִימָא דַעַתִּיקָא דְּלָא אִתְיְדַע", שֶׁהוּא בְּחִינַת "עַתִּיק יוֹמִין", עוֹלָם הַתַּעֲנוּג, שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּ"מוֹחָא" דַּוְקָא וְכַנַּ"ל. וְזֶהוּ עִנְיַן "יָאֵר הַוי׳ פָּנָיו אֵלֶיךָ כוּ׳".

וְאָז עַל יְדֵי זֶה הָיָה גַּם כֵּן לֵידַת הַזָּ"א וּיְצִיאָתוֹ מֵעִיבּוּרוֹ בְּבֶטֶן אִימָּא, שֶׁזֶּהוּ יְצִיאַת מִצְרַיִם, מִן הַ"מֵּיצַר" דְּ"מִי", וְאָז נִמְשְׁכוּ לוֹ מוֹחִין עַל יְדֵי אַבָּא וְאִימָּא הַנַּ"ל וְנַעֲשׂוּ בִּבְחִינַת גַּדְלוּת, וְאָז נִמְנַע הַיְנִיקָה מִפַּרְעֹה גַּם מִדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי, מִמַּה שֶּׁ"פְּנֵיהֶם אֶל הַפְּנִימִי" כַּנַּ"ל.

וְנִמְצָא, עִנְיַן "וַיּוֹצִיאֵנוּ ה׳ אֱלֹקֵינוּ", שֶׁהוּא הַלְבָּשַׁת אַבָּא וְאִימָּא לַזְּרוֹעוֹת דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין הַנַּ"ל, הָיָה תּוֹעֶלֶת לְמִנּוֹעַ הַיְנִיקָה מֵחִיצוֹנִיּוּת עַל פִּי שְׁנֵי הַדְּרָכִים, מִבְּחִינַת עוֹרֶף דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין, וְגַם מִן הַקַּטְנוּת דְּזָ"א, כִּי הָא בְּהָא תַּלְיָא כַּנַּ"ל :

מִצְוַת קָרְבַּן פֶּסַח [פָּרָשַׁת בֹּא]

89) שְׁמוֹת א, ו.

90) תְּהִלִּים קמח, יד.

91) רְאֵה תַּנְחוּמָא נָשֹׂא טז. בְּחֻקּוֹתַי ג. בְּרֵאשִׁית רַבָּה סוֹף פָּרָשָׁה ג. בַּמִּדְבָּר רַבָּה פָּרָשָׁה יג, ו. תַּנְיָא רֵישׁ פֶּרֶק לוֹ.

92) וְשָׁם: "וְהַהוּא רֵישָׁא סְתִימָא דִּבְרֵישָׁא דְּעַתִּיקָא דְּלָא אִתְיְדַע, כַּד פָּשִׁיט חַד טוּרְנָא, דַּהֲוָה מִתְתַּקֵּן לְאִתְנַהֲרָא, בָּטֵשׁ בְּהַאי מוֹחָא".

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ולכאורה אין לזה הבנה דאם הפשתים הם מבחי׳ סט"א דקין איך הם כלולים למעלה יחד עם הקדושה. ואפ"ל ע"ד שבמרכבה העליונה הוא פני ארי׳ שהוא חיה טמאה למטה, וכן פני נשר שהוא עוף טמא למטה, והרי כתי׳ ואשא אתכם על כנפי נשרים ונשר שכינתא עילאה בינה ויונה שכינתא תתאה, וכן פני ארי׳ גבוה מפני שור, אלא כי זה נמשך רק מפני שבה"כ שמפני שבחי׳ פני ארי׳ גבוה מאד אין לו כלי להתלבש למטה בחיה טהורה כ"א בחיה טמאה דוקא, וכן התומ"צ נתלבשו בגשמיות דוקא, וברוחניות אין דרך להשיגם, ועיין מזה בת"א בד"ה כי אברהם לא ידענו. כמ"כ יובן ענין הפשתן שבשרשו גבוה מאד שהרי נאמר כתנת בד קדש ילבש כו׳, ואפשר הוא למעלה מבחי׳ צמר ששרשו מבחי׳ ושער רישיה כו׳,

והבד י"ל שרשו מעצם לובן העליון שלמעלה מבחי' שערות כמו לבנונית דגלגלתא כו' כהדין קמצא דלבושא מיני' וביה שזהו לבוש הבדים, ועיין בביאור ע"פ שחורה אני ונאוה בענין שהל"ת גבוהים ממ"ע אף שהמ"ע שרשן מבחי' ושער רישי' כעמר נקי יעו"ש, אלא שהיא הנותנת שלכן למטה בשבה"כ נתלבש דוקא בבחי' קין, וע"ד שיש לבן העליון דקדושה בחי' ועתיק יומין כו' ויש לבן הרמאי לבן דקליפה כו', וכן איתא בכהאריז"ל דשורש קין למעלה גבוה מבחי' הבל, וכמו שרש עשו מעולם התהו שלמעלה מעולם התיקון דיעקב שהוא ג"כ כמשל ארי' ושור כמ"ש בת"א פ' וישלח. ולכן בציצית ובהמ"ק אזי הפשתן מעין שהוא בשרשו שם הוא מין במינו עם שער רישי' כעמר נקי וכו', וכן אש במקדש בשבת בקרבנות ועריות למעלה, ועמ"ש מענין שעטנז בהגהות על מצנפת ואבנט ובישעי' סד"ה והי' אמונת עתך.

לא תלבש שעטנז

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – תרנ"ז

וְהַדּוּגְמָא מִכָּל זֶה יוּבַן לְמַעְלָה בְּעִנְיַן שֵׁם הַוָּיָ' וֶאֱלֹקִים, דְּשֵׁם אֱלֹקִים הוּא בְּחִינַת מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁמְּצַמְצֵם וּמַסְתִּיר עַל אוֹר שֵׁם הַוָּיָ' בִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת.

דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל דְּשֵׁם הַוָּיָ' הוּא מְקוֹר הַגִּילּוּי, וְהַיְינוּ גִּילּוּי אוֹר בְּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל, דְּהָאוֹר דָּבוּק בַּמָּאוֹר וְהוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר, וּבְשֵׁם שֶׁהַמָּאוֹר הוּא אֵין סוֹף כְּמוֹ כֵן הָאוֹר גַּם כֵּן אֵין סוֹף כו', וְאִם כֵּן הֲרֵי אֵינוֹ בְּעֵרֶךְ הָעוֹלָמוֹת, שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת הֵם בְּבְחִינַת יֵשׁ וּגְבוּל כו' כַּנַּ"ל, וְאוֹר אֵין סוֹף הוּא בִּלְתִּי בַּעַל גְּבוּל, וּגְבוּל וּבִלְתִּי בַּעַל גְּבוּל אֵינָם בְּעֵרֶךְ זֶה לָזֶה כו';

אָמְנָם אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת כִּי אִם מֵהַגִּילּוּי דְּאוֹר אֵין סוֹף, וְכִידּוּעַ שֶׁכָּל פְּעוּלָּה הוּא עַל יְדֵי **הִתְגַּלּוּת כֹּחַ הַפּוֹעֵל** דְּוִקָּא, וַהֲרֵי הַגִּילּוּי דְּאוֹר אֵין סוֹף הוּא בְּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל כַּנַּ"ל וְאֵינוֹ בְּעֵרֶךְ הָעוֹלָמוֹת כו'.

הִנֵּה זֶהוּ עִנְיַן שֵׁם אֱלֹקִים שֶׁמְּצַמְצֵם וּמַעְלִים וּמַסְתִּיר אֶת הָאוֹר דְּשֵׁם הַוָּיָ', וְהוּא שֶׁמִּתְעַלֵּם בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וְעַצְמִיּוּת הָאוֹר דְּשֵׁם הַוָּיָ' וְאֵינוֹ מֵאִיר רַק בְּחִינַת הָאָרָה חִיצוֹנִיּוּת מִמֶּנָּה, וְהָאָרָה זוֹ מִתְלַבֶּשֶׁת בְּכֵלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת בִּבְחִינַת הִתְחַלְּקוּת חָכְמָה וְחֶסֶד כו', וְיֵשׁ לָהּ בְּחִינַת עֶרֶךְ וְשַׁיָּיכוּת לָעוֹלָמוֹת, וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁכָּל הַמְּצוּמְצָם שֶׁל הַמַּשְׁפִּיעַ שֶׁהוּא לְפִי עֶרֶךְ הַמְּקַבֵּל כו', וְאַחַר כָּךְ עַל יְדֵי חִיצוֹנִיּוּת הַכֵּלִים וְעַל יְדֵי הַפַּרְסָא הַמַּפְסֶקֶת בֵּין אֲצִילוּת לְבי"ע (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיַן הַפַּרְסָא בְּתוֹרָה אוֹר פָּרָשַׁת וַיֵּרָא דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "פְּתַח אֵלִיָּהוּ"[25], שֶׁהוּא כְּעִנְיַן הַמְּשָׁלִים כו') נִמְשָׁךְ אוֹר לְפִי עֶרֶךְ עוֹלָמוֹת בַּעֲלֵי גְּבוּל לְהַוּוֹת עוֹלָמוֹת בִּי"ע כו'.

אַךְ הִנֵּה כָּל בְּחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַנַּ"ל דְּשֵׁם אֱלֹקִים, הֲרֵי לְגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף אֵין זֶה מַעְלִים וּמַסְתִּיר כְּלָל, וְכַנַּ"ל בַּמָּשָׁל שֶׁלְּגַבֵּי הַמַּשְׁפִּיעַ אֵין שׁוּם הֶעְלֵם, וּמֵאִיר אֶצְלוֹ כָּל עוֹמֶק שִׂכְלוֹ וְחָכְמָתוֹ גַּם בְּהַשֵּׂכֶל הַמְצוּמְצָם וּבְהַמְּשָׁלִים כו' כַּנַּ"ל, כְּמוֹ כֵן יוּבַן כִּבְיָכוֹל לְמַעְלָה, דְּלְגַבֵּי אוֹר אֵין סוֹף אֵין שׁוּם צִמְצוּם וְהֶסְתֵּר כְּלָל, דְּאוֹר אֵין סוֹף נִמְצָא בִּמְקוֹם הֶחָלָל לְאַחַר הַצִּמְצוּם כְּמוֹ קוֹדֶם הַצִּמְצוּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא"[26], וּכְתִיב "הֲיִסְתֵּר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ"[27], שֶׁגַּם לְאַחַר כָּל הַהֶעְלֵמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים נִמְצָא הָאוֹר דְּאֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא בְּכָל מָקוֹם, דְּ"לֵית אֲתַר פָּנוּי מִינֵּיהּ כְּלָל"[28], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אִם אֶסַּק שָׁמַיִם שָׁם אָתָּה, וְאַצִּיעָה שְׁאוֹל הִנֶּךָּ"[29], דְּגַם בְּ"שְׁאוֹל" וְ"אֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת"[30], בִּבְחִינַת תַּכְלִית הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר, גַּם שָׁם נִמְצָא אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, וְכָל הַהֶעְלֵם הוּא רַק לְגַבֵּי הַנִּבְרָאִים שֶׁאֵינָם רוֹאִים הַגִּילּוּי אוֹר דְּאֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא כו', אֲבָל לְגַבֵּי אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא אֵין שׁוּם הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר כְּלָל כו'.

וְהִנֵּה בֶּאֱמֶת אֵין זֶה הֶסְתֵּר אֲמִיתִּי לְגַבֵּי הַנִּבְרָאִים גַּם כֵּן (וְהָא בְּהָא תַּלְיָא, שֶׁאִם הָיָה הֶסְתֵּר לְגַבֵּי הַמַּשְׁפִּיעַ – פֵּירוּשׁוֹ הֶסְתֵּר לְגַבֵּי הַמְּקַבֵּל גַּם כֵּן, וּמֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ הֶסְתֵּר לְגַבֵּי הַמַּשְׁפִּיעַ

25) יד, ב־ג.

26) יִרְמְיָה כג, כד.

27) יִרְמְיָה כג, כד. ושם: אם יסתר.

28) תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן נז (דף צא, ב).

29) תְּהִלִּים קלט, ח.

30) יִרְמְיָה ב, ו.

אֵין זֶה הֶסְתֵּר לְגַבֵּי הַמְקַבֵּל גַּם כֵּן, רַק הַהֶפְרֵשׁ – בֵּין בְּחִינַת אוֹר יָשָׁר לְאוֹר חוֹזֵר כו' כַּנַּ"ל), כִּי אִם אַדְרַבָּה מֵבִיא וּמְגַלֶּה אֶת הָאוֹר בְּמַדְרֵיגָה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כו'.

וְהָעִנְיָן:

דְּהִנֵּה מִשֵּׁם הַוָּיָ' עַצְמוֹ לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל כו' כַּנַּ"ל, וְעַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה הָאוֹר דְּשֵׁם הַוָּיָ' בָּעוֹלָמוֹת לְהַווֹתָם וּלְהַחֲיוֹתָם כו', דַּהֲרֵי הַהִתְהַוּוּת הוּא מִשֵּׁם הַוָּיָ' כַּנַּ"ל. דַּהֲגַם דִּכְתִיב "בְּרֵאשִׁית בָּרָא **אֱלֹקִים**"[31], הַיְינוּ שֶׁנִּתְהַווּ עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים, אֲבָל גּוּף וְעֶצֶם הַהִתְהַוּוּת הוּא מִשֵּׁם **הַוָּיָ'** דַּוְקָא. וְזֶהוּ דַּהַוָּיָ' הוּא לְשׁוֹן מְהַוֶּוה[32], וְכַנַּ"ל דְּכָל פְּעוּלָּה הוּא **בְּהִתְגַּלּוּת הַפּוֹעֵל** דַּוְקָא, וְהַיְינוּ שֵׁם הַוָּיָ' שֶׁהוּא בְּחִינַת גִּילּוּי. וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים "הַוָּיָ' מֶלֶךְ, הַוָּיָ' מָלָךְ, הַוָּיָ' יִמְלוֹךְ"[33], דְּבִבְחִינַת מָלָךְ מֶלֶךְ יִמְלוֹךְ, עָבָר הֹוֶה וְעָתִיד, שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְחַלְּקוּת הַזְּמַן שֶׁמִּצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִכָּל מָקוֹם הַוָּיָ' מֶלֶךְ וּמָלָךְ וְיִמְלוֹךְ, דְּהַכֹּל הוּא מִשֵּׁם הַוָּיָ' עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים כו', וְהוּא מַה שֶׁשֵּׁם הַוָּיָ' נִמְשָׁךְ וּמֵאִיר בְּכָל עוֹלָם וּבְכָל נִבְרָא לְהַווֹתוֹ וּלְהַחֲיוֹתוֹ.

וְזֶהוּ הַחִיּוּת מַה שֶׁכָּל נִבְרָא וְנִבְרָא מַרְגִּישׁ שֶׁהוּא חַי, שֶׁהַחִיּוּת שֶׁבּוֹ הוּא הָאוֹר דְּשֵׁם הַוָּיָ' שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים כו'.

וּכְמוֹ בְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל הַנַּ"ל, הֲרֵי אוֹר הַשֵּׂכֶל שֶׁמִּתְקַבֵּל וּמִתְיַיֵּשֵׁב בְּהַמְקַבֵּל הֲגַם שֶׁהוּא לְאַחַר צִמְצוּם וְהֶעְלֵם עַצְמוּת אוֹר הַמַּשְׁפִּיעַ אַחַר שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בִּמְשָׁלִים כו', מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי אוֹר שֵׂכֶל הַמַּשְׁפִּיעַ מֵאִיר וּמִתְיַיֵּשֵׁב בְּתוֹכוֹ כו', כְּמוֹ כֵּן הָאוֹר וְהַחִיּוּת שֶׁבְּכָל נִבְרָא שֶׁמֵּאִיר בִּפְנִימִיּוּתוֹ לְהַחֲיוֹתוֹ הוּא הָאוֹר דְּשֵׁם הַוָּיָ' שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים וּמֵאִיר וּמִתְלַהֵט בְּכָל נִבְרָא כו'.

(אֶלָּא[34] שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה גַּם כֵּן בְּחִינַת הַהֶסְתֵּר, וְהוּא מַה שֶׁאֵין הַנִּבְרָא מַרְגִּישׁ שֶׁהוּא חַיּוּת אֱלֹקִי כו', אֲבָל בֶּאֱמֶת אֵין זֶה הֶסְתֵּר אֲמִיתִּי, שֶׁהֲרֵי בֶּאֱמֶת הוּא חַיּוּת אֱלֹקִי, וְהָאָדָם יָכוֹל לְהַרְגִּישׁ זֹאת (כְּשֶׁנּוֹתֵן דַּעְתּוֹ עַל זֶה כו'), וְנִמְצָא שֶׁהַהֶסְתֵּר דְּשֵׁם אֱלֹקִים אֵינוֹ הֶסְתֵּר אֲמִיתִּי כִּי אִם אַדְרַבָּה מֵבִיא וּמְגַלֶּה אֶת הָאוֹר בְּמַדְרֵיגָה שֶׁלְּמַטָּה, הַיְינוּ, בְּנִבְרָאִים בַּעֲלֵי גְּבוּל שֶׁאֵינָם בְּעֵרֶךְ הָאוֹר דְּשֵׁם הַוָּיָ', יָאִיר בָּהֶם גַּם כֵּן הָאוֹר הַוָּיָ' כו' כַּנַּ"ל.

ד"ה וידעת היום – מאסקווא, נז

31) בְּרֵאשִׁית א, א.

32) פְּרִדֵּס שַׁעַר א (שַׁעַר עֶשֶׂר וְלֹא תִּשְׁעָ) פֶּרֶק ט. שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה רֵישׁ פֶּרֶק ד. וּרְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג רנז, סוֹף עמוד ב. גִּנַּת אֱגוֹז להר"י גִּקַטִּלְיָא חֵלֶק הָרִאשׁוֹן שַׁעַר הַהֲוָיָ' (ד, א וְאֵילָךְ. הוּבָא בַּשֶּׁלֶ"ה בְּהַקְדָּמָה ד, ב וְאֵילָךְ). מוֹרֶה נְבוּכִים חֵלֶק א פֶּרֶק סא. טוּר וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ אֹרַח חַיִּים סִימָן ה. וְעוֹד.

33) נִסַּח הַתְּפִלָּה קֹדֶם "בָּרוּךְ שֶׁאָמַר". עַל פִּי זֹהַר חֵלֶק א לד, א.

34) אֶלָּא: חָסַר סִיּוּם הַחֲצָאי עִגּוּל וְאוּלַי צָרִיךְ לִהְיוֹת אַחַר תֵּבַת כַּנַּ"ל.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש

"יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא"[1].

קיימים שני סוגי חיים.

האחד הוא חיי הנשמה בגן־עדן לפני שהיא יורדת למטה לעולם, או לאחר שהיא יוצאת מהגוף ומהעולם. שני אופני חיים אלו, הגם שהם שונים, עם זאת שניהם הם חיים רוחניים.

סוג החיים השני הוא, כאשר הנשמה יורדת לעולם הזה, והיא מחייה את הגוף. על סוג החיים הזה אומרים שיותר טובה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל החיים שחיים בעולם הבא.

נחוץ להבין: מה הפירוש בדבר?

החיים בעולם הזה, ככלות הכל, הרי הם חיים גשמיים, ואפילו צבא השמים אינם רוחניים לחלוטין, כמו שכתוב[2] "עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט", שבריאת המלאכים העליונים היא משני היסודות אש ורוח. זהו אחד החילוקים העיקריים בין צבא השמים וצבא הארץ.

1) פרקי אבות פרק ד, משנה יז.

2) תהלים קד, ד.

ה' יתברך ברא את צבא הארץ כך שהם מורכבים מארבעת היסודות[3]: אש, רוח, מים ועפר.

ארבעת היסודות אש, רוח, מים ועפר, הם ארבעה חומרים בעלי תכונות שונות, שכל אחד מהם, החל מיסוד האש, הוא כבד־משקל יותר מהקודם. יסוד הרוח, היסוד השני מארבעת היסודות, הוא כבד־משקל יותר מיסוד האש, שהוא הרוחני ביותר והקל ביותר מבין כל ארבעת היסודות.

היסוד השני שהוא יסוד הרוח גם הוא אינו כבד־משקל, והוא אינו כה רוחני כמו יסוד האש, אבל הוא רוחני. לכן הקב"ה טבע בשניהם (הן ביסוד האש והן ביסוד הרוח) טבע שווה, שלשניהם יש טבע להיות נמשכים למעלה.

שני היסודות אש ורוח הם בעלי כוח וגבורה חזקים, ואף כי הכוחות החזקים שלהם הם בעלי תכונות שונות, הכוח של יסוד האש הוא לכלות (לשרוף) הכל, והכוח של יסוד הרוח הוא להרוס ולשבור, אבל שניהם הם בעלי כוח וגבורה חזקים.

יסוד המים הוא כבד־משקל יותר מיסוד הרוח, וביסוד זה הטביע ה' יתברך טבע שונה מאשר בשני היסודות אש ורוח. טבע המים הוא להימשך מלמעלה למטה. טבע זה שה' יתברך הטביע ביסוד המים הוא ממש הפוך מהטבע שהטביע ה' יתברך בשני היסודות אש ורוח.

הסיבה לכך היא מפני שיסוד המים, לעומת שני היסודות הקודמים, הוא גשמי. אש ורוח הם רוחניים וגם הטבע שלהם רוחני — טבע העליה מנמוך לגבוה, אבל יסוד המים שהוא גשמי גם טבעו גשמי — ירידה מגבוה לנמוך[4].

כך אנו רואים גם בטבעי בני אדם. אדם שהוא עדין בטבעו, לא זו בלבד שהוא אוהב ורוצה עדינות, אלא הוא נמשך לעדינות ולחיים ולהבנה נעלים יותר. אדם שהוא מגושם בטבעו, אוהב ורוצה גסות ונמשך לגסות.

זהו אחד החילוקים הכלליים בין רוחניות וגשמיות. רוחניות היא עדינה וגשמיות היא גסה. עדינות נמשכת למעלה וגסות נמשכת למטה.

יסוד המים גם הוא בעל כוח חזק, ויסוד העפר הוא הכבד ביותר מכל היסודות.

את צבא הארץ ברא ה' יתברך בהרכבה מארבעת היסודות אש, רוח, מים ועפר, ואת צבא השמים ברא ה' יתברך בהרכבה של שני היסודות, אש ורוח, שהם רוחניים.

זהו שכתוב[2] "עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט".

ישנם מלאכים שה' יתברך ברא אותם בהרכבה של שני היסודות אש ורוח, שהם יסודות רוחניים, וישנם מלאכים שה' יתברך ברא רק מאחד היסודות, אש או רוח, כי כל צבא השמים חייהם רוחניים.

אבל את צבא הארץ שה' יתברך ברא מהרכבה של כל ארבעת היסודות, וגם את האדם, והם חיים בעולם הזה, שכללות החיים בעולם הזה הם גשמיים — הרי אפילו התשובה והמעשים הטובים גם הם גשמיים.

איך, אם־כן, הם נעלים מחיי העולם הבא שהם הרי רוחניים?

---

3) רמב"ם, הלכות יסודי התורה פרק ד.

4) תענית ז, ע"א.

קיצור. חיי הנשמה בגן־עדן לפני ירידתה למטה, וכשהיא יוצאת מהעולם, הם חיים רוחניים. חיי הנשמה בגוף הם חיים גשמיים. מבין ארבעת היסודות, האש הוא העדין ביותר, הרוח עב יותר, מים הוא גשמי. עדינות נמשכת לנעלה, גשמיות לגסות. עפר הוא היסוד הגס ביותר.

ב.

הגמרא[5] אומרת: "שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן: תורה ותשובה וגן־עדן וכו'".

צריך להבין: גן־עדן הוא הרי שכר על התורה ומצוות שהאדם עושה בעולם הזה, ושכר על כל דבר הרי הוא רק לאחר שמסיימים את עשיית הדבר.

כגון שכיר יום — כששוכרים מישהו לעשות דבר מסוים, השכר על הדבר שעשה בא לאחר הדבר. הרי כדי שישלמו על דבר, מוכרחים תחילה לעשות את הדבר, כי לפני שעושים דבר איך יכול להיות שכר על כך? הרי השכר עבור דבר, הוא נעלה מהדבר עצמו.

על־פי־זה לא מובן, איך הדבר עצמו הוא יותר מהשכר עבורו, שהמשנה אומרת שתשובה ומעשים טובים עדיפים מהחיים בגן־עדן, ואיך החיים בגן־עדן הם שכר על העבודה של תורה ומצוות?

גם לא מובן איך אפשרי ענין התשובה עוד לפני שה' יתברך ברא את העולם?

בכלל יש להבין את אומרו[1] "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא":

מאמר זה הוא המשך למשנה שלפני כן[6] — "העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין". העולם בו אנו חיים בחיים גשמיים, גופניים, דומה למבוא לחיי העולם הבא, הרוחניים, ויש להתכונן בפרוזדור כדי להכנס נקי.

איך "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים" — שאין זה אלא הכנה בעולם הזה לבוא לעולם הבא — "יותר מחיי העולם הבא"? הרי חיי העולם הבא הם חיים רוחניים, ורוחניות וגשמיות הם הפכים ממש. רוחניות נמשכת למעלה, וגשמיות נשפעת למטה!

באמת, את זה גופא יש להבין, איך העולם הזה הוא פרוזדור לעולם הבא?

כאשר חיי העולם הזה הם גשמיים וחיי העולם הבא הם רוחניים — היאך גשמיות היא כניסה לרוחניות?

כוונת חז"ל באמרם שגן־עדן ותשובה נבראו לפני העולם, "קודם שנברא העולם", אין פירושו לפני העולם [בזמן], אלא למעלה מהעולם [בדרגה]. העולם נקרא בשם עולם שמשמעו העלם[7], הסתר. לא ניכר מהו הנכון.

— בכל דבר שה' יתברך ברא ישנו גוף הנברא, והנפש ונשמה של הנברא. העיקר הוא הרי הנפש המחיה את הגוף, אבל לראות, אנו רואים רק את גוף הנברא. את נפש הנברא אין אנו רואים כי היא נסתרת.

---

5) פסחים, נד ע"א.

6) פרקי אבות שם, משנה טז.

7) לקוטי תורה, שלח לז, ד.

בספרים כתוב שהאדם נקרא "עולם קטן"[8], והעולם נקרא "גוף גדול"[9], כי כל מה שנמצא בעולם נמצא באדם.

כתוב במדרש[10]: "מה [כשם ש]הנשמה מחיה את הגוף, כך הקב"ה מחיה את העולם". זהו שכתוב[11] "ומבשרי אחזה אלקה". מהגוף שלי הנני רואה אלקות. האדם הרי מרגיש את הנפש המחיה את הגוף, ויודע היטב שיש בו נפש המחיה אותו, ויודע שכל הכוחות והחושים באים רק מהנפש.

הגוף עצמו ללא הנפש, אינו פועל שום פעולה, למרות שיש בו את כל האיברים. רק כאשר הנפש מלובשת בגוף אזי הגוף חי. המוח מבין שכל, העין רואה והאוזן שומעת. כל זה הוא מהנפש.

זו הכוונה במה שהאדם נקרא "עולם קטן" והעולם נקרא "גוף גדול", כי מחיי העולם הקטן, האדם, אפשר להבין את חיי הגוף הגדול — העולם.

קיצור. ה' יתברך ברא את התשובה ואת הגן־עדן מדרגה נעלית מהעולם. עולם הוא העלם, החיות נסתרת. גוף הנברא מסתיר את חיות הנברא. האדם הוא עולם קטן והעולם הוא גוף גדול.

ג.

אף שהאדם יודע שיש בו נפש המחיה את גופו, והוא חש את החיות שהנפש מחיה את הגוף, בכל זאת, הוא אינו יודע את מהות החיות. ידיעה זו שהוא יודע שישנה חיות, למרות שהיא ידיעה ודאית, והוא חש שכן הוא, בכל זאת הידיעה הזו אינה אלא כידיעת המציאות.

הוא יודע שיש בו חיות כזו, כוח־חיים, שמחיה את כל האיברים. אבל מהי החיות, כלומר מהותה של החיות, אינו יודע. ומכיון שאינו מסוגל לתאר לעצמו את דמות הנפש, כי לאדם אין הכרה בנפש

— אילו היתה לאדם הכרה בנפש, היה ביכלתו לתאר ולצייר בדיבור מהי נפש, כשם שבדברים גשמיים, גופניים, הוא יכול לתאר לעצמו אפילו דבר כזה שמעולם לא ראה, והרי את מה שהוא מתאר לעצמו, ביכלתו לתאר בדיבור כמו בציור על־גבי נייר, שזהו בדבר גשמי בלבד, אבל בנפש הרוחנית אין לאדם שום יכולת תיאור —

ומכיוון שאין לו שום דמיון מהי הנפש, ממילא אינו יכול לתאר זאת אפילו בדיבור, אלא שכל הידיעה שהוא יודע אודות הנפש אינה אלא שיש בו נפש שמחיה אותו. ביחס לכוחות ולחושים שיש לו, הוא מכיר אותם רק מפעולותיהם.

כשהוא מבין ענין שכלי, מכך הוא יודע שיש בו כוח השכל, ויש לו הוכחה ודאית לכך. כי קודם לכן הוא לא ידע את ההשכלה, הרעיון השכלי, וכעת הוא יודע זאת. הידיעה היא הוכחה שיש לו את כוח השכל.

מכך שהוא רואה ושומע ושאר החושים שקיימים בו, יש לו הוכחה שיש לו את הכוחות הפועלים, כל כוח בכלי שלו; כוח השכל במוח, כוח הראיה בעין, כוח השמיעה באוזן, כוח ההליכה ברגל, וכך גם בשאר האיברים.

---

8) תנחומא, פקודי ג. תיקוני זוהר, תיקון סט (ק, ע"א). ועיין גם כן אבות דרבי נתן פרק לא, ג. קהלת רבה פרשה א, ד. זוהר חלק א קלה, ע"ב. מורה נבוכים חלק א פרק עב. לקוטי תורה במדבר, ה, ע"א. [הערה 14 בקונטרס ענינה של תורת החסידות].

9) מורה נבוכים חלק א, פרק עב.

10) מדרש תהלים קג, א. ויקרא רבה, פרשה ד, ח. וראה ברכות י, א.

11) איוב יט, כו.

אך ידיעה זו שהוא יודע את כוחות הנפש מצד פעולותיהם באיברים, אינה אלא ידיעת המציאות, על־ידי הפעולות של האיברים יודעים שקיימת מציאות של כוחות כאלה, ועל־ידי הפעולות יודעים את המציאות של הכוחות הללו, אבל את מהות הכוחות לא יודעים, גם לא על־ידי הפעולות.

אמנם, קיים חילוק בין הידיעה שהיא ידיעת מציאות הכוחות, ובין ידיעת מציאות הנפש, שכן הכוחות הם פרטיים. כל כוח הוא רק מה שהוא: כוח השכל הוא כוח פרטי של שכל, שאינו רואה ואינו שומע ואינו הולך, כוח הראיה הוא כוח פרטי של ראיה, שאינו מבין ואינו שומע, וכוח השמיעה הוא כוח פרטי של שמיעה.

כך הוא בכל כוח של הנפש. כוח פרטי המבצע פעולה פרטית, ובמילא, ידיעת האדם על ידי פעולת הכוח, היא ידיעה במהות המציאות של הכוח.

אך הנפש, שפעולתה היא כללית ולא פרטית, ידיעת האדם בנפש אינה אלא בכך שיש את מציאות הנפש, ולא במהות של מציאות הנפש.

כוחות הנפש יודעים במהות המציאות, ובנפש יודעים רק שיש את מציאות הנפש.

קיצור. הידיעה הוודאית שהאדם יודע שקיימת בו הנפש, אינה אלא ידיעת המציאות, ואת זה גופא יודעים רק על־ידי הפעולות של כוחות הנפש, אך את מהות הנפש לא יודעים כלל. גם על־ידי פעולות הכוחות אין יודעים. הכוחות הם פרטיים והנפש היא כללית. בכוחות יודעים את מהות המציאות, ובנפש רק את מציאות המציאות.

* * *

זהו שהעולם הזה נקרא פרוזדור לעולם הבא, למרות שידיעת האדם בענין הרוחניות, כמו הנפש וכדומה, אינה אלא הכרה במציאות הרוחנית של הנפש, אבל בכל אופן זו ידיעה מסוימת, לכן צריך להיות "התקן עצמך בפרוזדור", כי על־ידי הידיעה הזו באים לידיעה נעלית יותר, שכן כך הוא הסדר במושכלות, שמהבנה אחת באים להבנה נעלית יותר, עד שמגיעים להשגת שכל אלקי בלבושי השכל האנושי, וזה יוצר געגועים לאלקות ונותן עונג בלימוד התורה וקיום המצוות, שאז העולם הזה הוא פרוזדור לטרקלין.

יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים.

[תמוז ה'תש"ב]

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

י. מורנו הבעל־שם־טוב חידש שהעין מטעה. מה שהגמרא[22] אומרת "עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה", יכולים לראות זאת גם בעולם הזה, שהעליון אינו עליון והתחתון אינו תחתון.

הוד כ"ק רבינו הזקן חידש, שהעליון יקבל מעלת התחתון, והתחתון יגיע למעלות העליון, למרות שאין הוא יכול להיות כמו העליון, מכל־מקום יגיע לכל־הפחות למעלה אחת של העליון.

יא. מורנו הבעל־שם־טוב אמר פעם 'תורה' במוצאי יום הכיפורים, "יום כיפורים הוא כפורים", והכוונה היא שיום כיפור הוא כמו פורים[23]. גם ביום

22) פסחים נ, א.

23) ראה תיקוני זוהר תי' כא (נז, ע"ב): פורים אתקריאת ע"ש יום הכפורים. תורה אור מג"א ד"ה ומרדכי יצא. שם סד"ה חייב אינש (הראשון וגם השני). בהוספות שם ד"ה ויקח המן פ"ח.

כיפור היו גורלות במקדש, ובפורים כתוב[24] "הפיל פור הוא הגורל". ההבדל הוא: ביום כיפור הוא עבודת הצדיקים, ובין כך ובין כך היו הגורלות, אלא אם היו "עושין רצונו של מקום" היה הגורל לה' עולה בימין, אך תמיד היה ענין הגורלות. וכתוב[25] "לה' חטאת", שזה כיפר. ואילו בפורים היה "הפיל פור" על גזירות רעות על בני ישראל, וכל זאת כדי שבני ישראל יחזרו בתשובה. העבודה בפורים היא מעומקא־דליבא בענין של מסירות נפש.

– כעת[26] הוא גם־כן זמן של "הפיל פור", הגזירות הרעות הנוכחיות הן כדי להביא לתשובה, וזה בא מהטוב הנעלם. –

למרות שהיו משה רבינו, הכהנים שעשו את העבודה בבית המקדש, כל הנביאים וכו', אף־על־פי־כן מיום הכיפורים הראשון שהיה בשנת ב' אלפים תמ"ט עד פורים – אילו 'לקחו' "עד דלא ידעי", לא היו יודעים בדיוק באיזו שנה אירע המאורע של פורים. הרי לא שתו משקה, אך אינני רוצה לחשב כעת את החשבון. נדמה שהפורים הראשון היה בשנת ג' אלפים ת"ד. –

ובמשך כל הזמן לא הורגש שיום כיפורים הוא כפורים, ידעו מכך יחידי סגולה בלבד, עד שבא הבעל־שם־טוב וגילה זאת לכול.

המובן מזה הוא, שהזמן אינו נוגע, שכן הדברים ב'פנימיות' הם כפי האמת, וב'אמת' אין הזמן נוגע.

יב. עסוקים אנו היום בעבודת הכלל, ולאמיתו של דבר, על כל אחד לעסוק בעבודת הכלל, הן בעניין הצלת הגוף של בני ישראל, והן בעניין החזקת התורה. וכשם שבמצוות לימוד התורה אין הבדל, ואפילו עני ובעל יסורים[27] מחוייב לקבוע עתים לתורה, כך גם במצוות החזקת לומדי תורה מחוייבים בה כל בני ישראל, גם עני שאין לו משלו כלום, צריך להיות עושה ומעשה, וצריכים להשתדל שילמדו תורה מתוך הרחבת הדעת. כל אחד מישראל צריך להחזיק בתלמודי תורה הכשרים ובישיבות הכשרות, ויש להשתדל להציל את הילדים מתלמודי התורה הלא־כשרים ומהישיבות הלא־כשרות, בהם המורים אינם שומרי שבת, והרי הם בתים של שמד ר"ל ויש להציל את הילדים משם.

יש גם לחזק ולעודד ללמוד ולקבוע עתים לתורה ברבים. כשלומדים הרי יודעים את הדין, שטהרת המשפחה זה ענין של כרת רח"ל, שבת – סקילה, חטאת, וכאשר משוחחים על כך הרי יודעים את חומרת הדבר.

24) מגילת אסתר ג, ז.
25) מגילת אסתר ג, ז.
26) ראה ויקרא ד, ג.
27) ע"פ לשון הרמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ח.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ס"ב – הפרוש מדוברובנה

ברוך, שההשגחה הועידה אותו להיות אביו של רבי שניאור זלמן, אדמו"ר הזקן, מייסד חסידות חב"ד, היה אז עדיין בחור צעיר. עם זאת ידע כבר זמן רב את המשמעות האמיתית של "מכל מלמדי השכלתי", ובלע בצמא את כל אשר שמע מפי אנשים ולמד מספרים.

הוא הגיע לדרגה זו לאחר אשר היה מסוגל, והיה מעוניין, להבין ולהעריך נכוחה את השיטות השונות ביהדות - בין אם הם היו שיטות בלימוד התורה או בעבודת הבורא. לפיכך התרשם עוד יותר כאשר שמע את הסיפורים אודות צדיקים שונים, ובמיוחד אודות אלה אשר הלכו בסתר או בגלוי בדרכו של רבי ישראל בעל שם טוב, אשר גם שמעו החל להגיע לאוזני ברוך.

בביתו של אליעזר ראובן הנפח בדוברומיסל, שם שהה בפסח מסוים, הייתה לו שעת כושר מצוינת לשמוע ולהתבונן אודות צדיקים שונים מהעבר ומההווה, ועל שיטות שונות בעבודת הבורא בעבר ובהווה.

הנה הוא שמע רבות אודות הבעל־שם־טוב ותלמידיו מפי ר' יצחק שאול, חתנו של הנפח ומהחסידים הראשונים ואשר היה בנו של ר' ניסן מהרקי, אחד מתלמידי הבעל־שם־טוב ומפיצי תורתו. ברוך היה מוקסם.

הוא גם שמע שם מעשיות אודות צדיקים - אשר נהרו אחר שיטה אחרת ביהדות - מפי בנו של הנפח שמואל נחום בחור ישיבה. היה לו לברוך חומר רב במה להתבונן, והיה יכול להשוות ולסכם.

רושם רב עשה עליו סיפורו של שמואל נחום אודות הפרוש מדוברובנה.

היה זה כאשר נסע שמואל נחום לדוברובנה ללמוד בישיבה המקומית. היה עליו לעבור בחינה בטרם יתקבל לישיבה, ועד מועד המבחן היה עליו להמתין זמן ממושך. לכן יעץ לו ר' אברהם משה השמש, לקבוע לעצמו מקום ב"בית הכנסת של הפרוש הזקן" הנמצא ב"סימטה הקרה" בדוברובנה.

בבואו לבית־הכנסת פגש שם ברוך את הפרוש הזקן והצדיק ר' חיים. תחילה חשב שמואל נחום ששמו של בית הכנסת הוא על שם הפרוש הזה. אך לאחר מכן התברר לו כי בית המדרש עתיק יותר מימי שנותיו של ר' חיים הזקן, וכי הפרוש אשר על שמו נקרא המקום השתייך לדור הקודם.

היה זה שמונים־תשעים שנה קודם לכן. בדוברובנה היה חי ילד בשם פייביש העניך, אשר הצטיין מאוד ביראת השמים שלו.

תורה למד מעט, ובקושי היו לו את הכישרונות להתעמק בסוגיות הקשות של ים התלמוד. ולכן, אמר ברוב חשק ובמתיקות יוצאת מהכלל כל הזמן מזמורי תהלים. הוא ממש לא הפסיק לומר תהלים ואת התהלים אמר בהתלהבות ובהשתפכות־הנפש תמידיים.

נוסף על היותו בעל גוף חסון ומראה נאה, התברך פייביש העניך בקול עָרֵב. ולכן, היה בית המדרש בו ישב תמיד ואמר תהלים, הִדֵהד מקול קריאת התהלים שלו. כאשר אמר את המזמורים בקול שמח, היו כולם יכולים לחוש את השמחה אשר קולו הביא עימו. וכאשר הגיע למזמורים אשר בהם שופך המשורר את ליבו הכבד לפני ריבונו של עולם וקולו של פייביש העניך חדור בעצבות ותחנונים, היו השומעים חשים איך שליבותיהם מתכווצים מרוב צער, ודמעות מילאו את עיניהם.

כאשר מלאו לפייביש העניך שש־עשרה שנה פָּרַש מענייני העולם הזה וְחָדַל לדבר עם בני אדם. הוא סָתַם את נחיריו כדי שלא יגיע אליהם ריח מאכל, אָטַם את אוזניו כדי שלא ישמע את קול האנשים, וְקָשַׁר את עיניו במטפחת.

את ספר התהלים ואת התפילות ידע בעל־פה. בכל יום מימי החול ישב בתענית, ורק בערב סָעַד את ליבו בפת לחם חַרֵבָה ומַיִם כדי לקיים את נפשו. בליל שבת קידש על כיכר לחם ואכל ממנו קצת יותר מביום חול, וכך גם ביום השבת. יותר מזה לא טָעַם אפילו בשבת וחג. כן מיעט מאוד בשינה עד כמה שהיה באפשרותו, ובכלל עשה הכל כדי למנוע מגופו כל תענוג. למרות כל זאת היה גופו, למרבה הפלא, בריא וחזק וגם מראהו היה שפיר. כך נהג שנים רבות.

שמו התפרסם לא רק בכל דוברובנה כי־אם גם בכל ערי ועיירות הסביבה, ואפילו גויי הכפרים דיברו בהתפעלות על "אומר התהלים" הצעיר.

לא הרחק מדוברובנה הייתה אחוזה פריצית שנוהלה על־ידי שונא ישראל. בדעתו של צורר היהודים הזה עלה רעיון לבצע תעלול בַּפְּרוּש המדובר - על ידי כך שידאג להבאתו בחוזק יד לאחוזה, שם יתכנסו כל אנשי האחוזה כדי להתקלס בו.

הוא הטיל, אפוא, על אחד מאנשיו לנסוע לדוברובנה ולהביא את הפרוש. ברם, אך התקרב השליח לבית המדרש, שבו ישב הפרוש ואמר תהלים ברוב התלהבות, נפלה עליו אימה ופחד, והוא לא העיז להיכנס פנימה, קולו של הפרוש אשר נישא מבית המדרש באמרו תהלים בהתלהבות ודביקות - די היה כדי להניעו לשוב נפחד לאדונו הפריץ ולומר לו כי מדובר באדם קדוש שאי אפשר לגשת אליו. אין מקום כלל - הסיק - לפגיעה בכבודו של הצדיק, וכל־שכן לא על הבאתו בכוח לחצר.

מנהל האחוזה האכזר התמלא זעם: הכיצד ייתכן הדבר שמשרת שלו העיז לסרב למלא את שליחותו להביא את הפרוש לחצר? מיד ציווה להעניק למשרת הסרבן חמש עשרה מלקות בפומבי למען ישמעו ויירא, אשר נענשים במידה ואין מצייתים.

רוכבים עם חצוצרות פשטו בסביבה והביאו את צו הפריץ אשר על כל האוכלוסייה לבוא כדי לחזות בעונשו של השליח אשר לא ביצע את שליחותו.

תכניתו של מנהל האחוזה הייתה להראות להמון, לאחר שיסתיים הטיפול בשליח הסרבן, כי אין הפרוש תופש אצלו מקום כלל, וכי למרות הכל יצליח להביאו לאחוזה כדי להתעלל בו.

לשם כך בנה בימת עץ גדולה תחת כיפת השמים, על במה זו היו אמורים להתקיים בו ביום שני מחזות, לעיני כל התושבים שירוכזו מכל הסביבה: תחילה יצפו הכל בהלקאת המשרת החוטא, ומיד לאחר מכן יובא הפרוש לבמה כדי להעמידו ללעג וקלס.

המשרת הועלה לבמה ונקשר לקורת עץ עבה כאשר גבו הערום מופנה אל הקהל. צמיתים עם שבטים מיוחדים אשר הוכנו מראש, החלו בהלקאה כאשר סופר החצר עומד ומונה את הצליפות: אחת, שתיים, שלוש, ארבע.

המלקות באו זו אחר זו: האוויר נבקע על ידי צליפה של שוט קלוע, אשר הד קולה האדיר מתמזג עם קול חבטה עזה המונחת על גוו העירום של אדם. כך - אחת אחר השנייה.

כרגיל במקרים כאלו, נראים, עם הצליפות הראשונות, פסים אדומים על פני הגוף, ומייד לאחר מכן מתחילים להתפרץ סילונות דם. המולקה צריך להתחיל לזעוק מרה, לבכות ולבקש רחמים. הגוף המוכה רועד כבקדחת, ובסיומו של המחזה מתעלף המעונה או אף נופח את נשמתו.

ה"נוהג" הרגיל במקרה כזה היה, אשר לאחר שהסתיימו המלקות, וה"חוטא" היה שוכב שותת דם, חבול ומעונה וחסר נשימה, היה עליו עדיין לזחול בשארית כוחותיו לפריץ ולנשק את עור נעליו. ברוב המקרים היה נשאר המוכה אחר ביצוע העונש מחוסר הכרה, ולאחר שנשאו אותו לביתו היה רתוק למיטתו ימים ושבועות עד שהצליח להתאושש במקצת.

אך במקרה זה של המשרת הסרבן, נדהמו כל הצופים לראות אשר כל הצליפות שהחל לספוג לא השאירו כל סימן על גבו הערום. הונחתו עליו כבר עשר צליפות, אך הפסים האדומים טרם נראו. גופו של המשרת אף לא זע ולא נע מעוצמת החבטות האדירות אשר הונחתו עליו, כאילו לא חש הנידון כְּאֵב כלשהו.

מה משמעות הדבר? אולי השבטים רכים מדי? או שמא אין לצמיתים המלקים די כוח?

ממרום שבתו, ציווה המנהל להביא שבטים חדשים וצמיתים גברתנים יותר, שהצטוו להנחית את הצליפות בכל כוחם. אך כל זה לא הועיל כלום, והמולקה קיבל את המלקות כאילו לא פגעו בו.

כאשר מלאה מכסת הצליפות והמשרת המולקה שוחרר מכבליו, נשאר עומד על עומדו כאילו לא אירע דבר. הוא השתטח ביוזמתו על קרקע הבימה וזחל אל הפריץ על מנת לנשק את נעליו. לאחר מכן קם וחזר לביתו בריא ושלם.

הגיגיו של הציבור לא היו נתונים לשאלה כיצד אירע הדבר ומה גרם לכך, שכן הכל ציפו בכיליון עיניים למחזה הבא, כדי לראות מה יארע לפרוש כאשר יובא אל הבמה, והפריץ ינהג בו כפי שהרבו לנהוג אז הפריצים ביהודים מסכנים ששימשו קרבן לתעלוליהם כדי לבדר את עצמם.

עוד לפני כן שלח המנהל לדוברובנה חמשה פרשים, כאשר עליהם מונה מפקד בכיר, ואשר קבלו פקודה נמרצת להביא בכל מחיר את הפרוש, ואפילו אם יהיה הדבר כרוך בשימוש בכוח.

עתה, על הבימה, ציפה מנהל האחוזה, ואיתו הציבור כולו, לבוא השליחים.

והנה, שבו השליחים - בידיים ריקות.

חמתו של הפריץ בערה בו כאש להבה.

אלא שבפיו של מפקד חוליית הפרשים, היה סיפור התנצלות.

אגרות קודש

[שלהי סיון תרפ"ג]

מוה"ר יהודא ליב שי'

שלום וברכה

ידידינו אנ"ש שי' אשר בסביבות מחנם, וכן במקום דודו רמ"מ שי' (אחי אביו שי') ובמקום ר' אנשיל שי' אראנאויטש והסמוכים אליהם, רעבים גם צמאים לדעת ולשמוע כאשר היו רגילים מאז ומקדם, וגם אוהבם האמיתי חפץ לדעת משלומם הט' ומכל הנעשה עמהם לטובה ולברכה. ומרוב הטלטולים נאבדו האדרעסין אליהם, ובטח מהם אשר שינו מקום מושבם, וידידם אינו יודע על בירור, וחפץ מאד מאד לענג רוחם בקירוב הדעת בהודעת שלום וברכה, אשר ע"כ מעמ[י]ס עליך כי תקח על עצמך לבוא אתם בכתובים ולדעת משלומם ומהנעשה אתם, וכן להשתדל לסדר אשר יהי' משפיע נוסע אליהם, או מי מהתמימים שי' אשר בשם יקחו חלק בזה. והשי"ת יהי' בעזרו ובגלל התעסקותו זאת יזכה בחתנא טבא בקרוב ויראה רוב נחת בכל אשר לו ברו"ג.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת חוקת

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר
דַּבֵּר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר
לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל: ג וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט
אֹתָהּ לְפָנָיו: ד וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ
שֶׁבַע פְּעָמִים: ה וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ
יִשְׂרֹף: ו וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה: (לוי)
ז וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב:
ח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ
בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: ט וְאָסַף | אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם
טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא: (ישראל) י וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר
הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם:
יא הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת
יָמִים: יב הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר: יג כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת
בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־
מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה
עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת
בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל
יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: טו וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר
אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: טז וְכֹל
אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת
אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים:
יז וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעַפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן
עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי: (ע"כ בחול)

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 129)

וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ (יט, ב)

בְּפָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת נִתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים מֵאֵפֶר פָּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה, שֶׁהָיָה בְּטֵל בְּתַכְלִית לַה', עֶבֶד נֶאֱמָן – מְסַמֵּל מְסִירַת נֶפֶשׁ (הָאָדָם מוּכָן לִמְסֹר אֶת כָּל מְצִיאוּתוֹ לַה'). לָכֵן טָהֲרַת טֻמְאַת מֵת הִיא בְּכֹחַ אֵפֶר פָּרָתוֹ, כִּי טֻמְאָה זוֹ מוֹרָה עַל פִּרוּד מֵהַקָּבָ"ה, שֶׁחֲרֵי הַדְּבֵקוּת בְּ'אלקים חַיִּים' מוֹנַעַת מִיתָה וְטֻמְאָתָהּ; וּכְדֵי לְבַטֵּל פִּרוּד זֶה, יֵשׁ לְעוֹרֵר אֶת הַכֹּחַ שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ לַה'.

שני יח וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזֶּה
עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר
הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ
בַקָּבֶר: יט וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס
בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב: כ וְאִישׁ אֲשֶׁר־
יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ
הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה
לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: כא וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת
עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי
הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: כב וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ
הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־
הָעָרֶב: **פ כ** א וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה
מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ
וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם: ב וְלֹא־הָיָה מַיִם
לָעֵדָה וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן: ג וַיָּרֶב הָעָם
עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוּ גָוַעְנוּ בִּגְוַע אַחֵינוּ
לִפְנֵי יְהוָה: ד וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה
אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ:
ה וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־

הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה לֹא | מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן
וְרִמּוֹן וּמַיִם אֵין לִשְׁתּוֹת: ו וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־
פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ חקת תשמ"ה)

לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן (כ, ה)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, בִּשְׁלָמָא חִטָּה וּשְׂעוֹרָה כְּלוּלִים בַּ"זֶרַע", אֲבָל מַדּוּעַ לֹא הִזְכִּירוּ זַיִת שֶׁמֶן וּדְבָשׁ (דְּבַשׁ תְּמָרִים). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁטַּעֲנָתָם הָיְתָה שֶׁהֵבְטִחוּ לָהֶם פֵּרוֹת חֲדָשִׁים שֶׁלֹּא הָיוּ בְּמִצְרַיִם, וּבְפֹעַל הֶבִיאוּם לְמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם פֵּרוֹת הַלָּלוּ. וְאִלּוּ שֶׁמֶן וּדְבָשׁ הָיוּ לָהֶם גַּם בַּמִּדְבָּר: שֶׁמֶן - הֲרֵי הִדְלִיקוּ נֵרוֹת הַמְּנוֹרָה. דְּבַשׁ – כְּשֶׁבָּאוּ לְאֵילִים מָצְאוּ שָׁם שִׁבְעִים תְּמָרִים.

שלישי ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ח קַח אֶת־
הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ
וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו
וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־
הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם: ט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֶּה
מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ: י וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֶּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ־נָא
הַמֹּרִים הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם:
יא וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ
פַּעֲמָיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה
וּבְעִירָם: ס יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם: יג הֵמָּה מֵי מְרִיבָה
אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקָּדֵשׁ בָּם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 398)

וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם (כ, ח)

"מִכָּאן שֶׁחָס הַקָּב"ה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל" (רש"י). בְּטַעַם הַדָּבָר אוֹמֵר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב (כתר שם טוב סימן ריח), שֶׁנִּכְסָיו שֶׁל אָדָם הֵם חֵלֶק מֵעֲבוֹדָתוֹ, וְיֵשׁ בָּהֶם נִצּוֹצוֹת שֶׁל קְדֻשָּׁה הַשַּׁיָּכִים לְשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ.

רביעי יד וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ
אֱדוֹם כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת
כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ: טו וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ
מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ
מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ: טז וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע
קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה
אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קְצֵה גְבוּלֶךָ: יז נַעְבְּרָה־נָּא
בְאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי
בְאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול
עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ: יח וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא
תַעֲבֹר בִּי פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ: יט וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמְסִלָּה נַעֲלֶה וְאִם־מֵימֶיךָ
נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנִי וְנָתַתִּי מִכְרָם רַק אֵין־דָּבָר
בְּרַגְלַי אֶעֱבֹרָה: כ וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדוֹם
לִקְרָאתוֹ בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד חֲזָקָה: כא וַיְמָאֵן |
אֱדוֹם נְתֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל
מֵעָלָיו: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 468)

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים (כ, יד)

הַ'מֹּשֶׁה' שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שׁוֹלֵחַ מַלְאָכִים מִ'קָּדֵשׁ' שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֶל מֶלֶךְ, אֵלֶּה שֶׁהַקָּבָּ"ה מָסַר לָהֶם אֶת הַהַנְהָגָה בִּזְמַן הַגָּלוּת - אֱדוֹם, כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל – אַף שֶׁגּוּף יְהוּדִי נִדְמֶה בְּחָמְרִיּוּתוֹ לְגוּף לֹא-יְהוּדִי, וְ'אַחִים' הֵם, כִּי שְׁנֵיהֶם זְקוּקִים לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְכַדּוֹמֶה, הִנֵּה דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ - מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם, דֶּרֶךְ ה', נֵלֵךְ - בְּכָל הַקֶּשׁוּר לְדָתֵנוּ, לִמּוּד הַתּוֹרָה קִיּוּם הַמִּצְוֹת וּמִנְהָגֵי יִשְׂרָאֵל.

חמישי כב וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־
הָעֵדָה הֹר הָהָר: כג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדוֹם
לֵאמֹר: כד יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל־עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־
מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמֵי מְרִיבָה: כה קַח אֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר:
כו וְהַפְשֵׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־
אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם: כז וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר לְעֵינֵי

כָּל־הָעֵדָה: כח וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו
וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם
בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר:
כט וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ אֶת־
אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: ס
כא א וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי
בָּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל
וַיִּשְׁבְּ | מִמֶּנּוּ שֶׁבִי: ב וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָה
וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי
וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־עָרֵיהֶם: ג וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל
יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת־
עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חָרְמָה: פ ד וַיִּסְעוּ
מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לִסְבֹּב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם
וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדָּרֶךְ: ה וַיְדַבֵּר הָעָם
בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת
בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה
בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל: ו וַיְשַׁלַּח יְהוָה בָּעָם אֶת
הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־הָעָם וַיָּמָת עַם־
רָב מִיִּשְׂרָאֵל: ז וַיָּבֹא הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ
חָטָאנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ בַיהוָה וָבָךְ הִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה
וְיָסֵר מֵעָלֵינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד
הָעָם: ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף
וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֵס וְהָיָה כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ
וָחָי: ט וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ עַל־הַנֵּס
וְהָיָה אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נְחַשׁ
הַנְּחֹשֶׁת וָחָי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת מוצש"ק חקת תשל"ח)

דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים (כא, א)

"דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב, שֶׁהָלְכוּ בָּהּ הַמְרַגְּלִים" (רש"י). הַגַּע בְּעַצְמְךָ: הַמְרַגְּלִים, שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה וְהֵבִיאוּ אָסוֹן עַל הָעָם, הֵם גַּם אֵלּוּ שֶׁסָּלְלוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְכָל הָעָם! וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַמְרַגְּלִים זָכוּ לְכָךְ בִּגְלַל פְּעֻלָּה טוֹבָה אַחַת - הֲלִיכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁלִיחוּת ה' וְקִיּוּם הַצִּוּוּי לָתוּר אֶת הָאָרֶץ. לוֹמַר לְךָ, שֶׁאֲפִלּוּ פְּעֻלָּה טוֹבָה אַחַת גּוֹרֶמֶת עִלּוּי בָּאָרֶץ הַגַּשְׁמִית וַהֲפִיכָתָהּ לְ'אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל'.

ששי ו וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת: יא וַיִּסְעוּ
מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: יב מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ
בְּנַחַל זָרֶד: יג מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן
אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל
מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי: יד עַל־כֵּן יֵאָמַר
בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת יְהוָה אֶת־וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת־
הַנְּחָלִים אַרְנוֹן: טו וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה
לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב: טז וּמִשָּׁם בְּאֵרָה
הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֱסֹף
אֶת־הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם מָיִם: ס יז אָז יָשִׁיר
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר עֱנוּ־לָהּ:
יח בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בִּמְחֹקֵק
בְּמִשְׁעֲנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה: יט וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל
וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת: כ וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה
מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 75)

וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אוֹתוֹ וָחָי (כא, ח)

"בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמְשַׁעְבְּדִין אֶת לִבָּם . . הָיוּ מִתְרַפְּאִים" (רש"י). **וּמְשַׁעְבְּדִין אֶת לִבָּם** - הַיְינוּ כָּל הַלֵּב, כּוֹלֵל הַיֵּצֶר הָרַע. וְאִתְהַפְּכָא זוֹ בַּנֶּפֶשׁ, הֲפִיכַת הַיֵּצֶר הָרַע לְטוֹב, פְּעֻלָּה אִתְהַפְּכָא גַּם בָּעוֹלָם: הַנָּחָשׁ עַצְמוֹ, שֶׁהֵמִית עַם רַב, הֵבִיא רְפוּאָה וְחַיִּים.

שביעי כא וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־
הָאֱמֹרִי לֵאמֹר: כב אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ לֹא נִטֶּה
בְשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ
נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ: כג וְלֹא־נָתַן סִיחֹן
אֶת־יִשְׂרָאֵל עֶבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־
עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יָהְצָה
וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל: כד וַיַּכֻּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב
וַיִּירַשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנֹן עַד־יַבֹּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן
כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן: כה וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֵת
כָּל־הֶעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי
הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֹתֶיהָ: כו כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר

סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ
מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־
אַרְנֹן: כט עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים בָּאוּ חֶשְׁבּוֹן
תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחוֹן: כח כִּי־אֵשׁ יָצְאָה
מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן אָכְלָה עָר מוֹאָב
בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן: כט אוֹי־לְךָ מוֹאָב אָבַדְתָּ
עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בָּנָיו פְּלֵיטִם וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית
לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחוֹן: ל וַנִּירֶם אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד־
דִּיבֹן וַנַּשִּׁים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר עַד־מֵידְבָא: לא וַיֵּשֶׁב
יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי: לב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל
אֶת־יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֹתֶיהָ כתיב ויירש קרי וַיּוֹרֶשׁ
אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם: לג וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶּרֶךְ
הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתָם הוּא
וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי: לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ
וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן:
לה וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי
הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ:
כב א וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב
מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ססס

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לא עמ' 127)

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֹתֶיהָ (כא, לב)

לִכְאוֹרָה, הֲרֵי שָׁלְחוּ אוֹתָם לְרַגֵּל אֶת יַעְזֵר, וּמַדּוּעַ לָכְדוּהָ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֵם שִׁעֲרוּ שֶׁשְּׁלִיחוּת זוֹ נִתְּנָה לָהֶם בְּאֹפֶן שֶׁעֲלֵיהֶם לְהָבִין שֶׁהַכַּוָּנָה אֵינָהּ רַק לְרַגֵּל, וְלָכֵן עֲלֵיהֶם לְמַלֵּא אוֹתָהּ יַחַד עִם כַּוָּנָתָהּ הַפְּנִימִית, בִּבְחִינַת "תֵּן לֶחָכָם וְיֶחְכַּם עוֹד" (וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּאַחַר הַכִּשָּׁלוֹן שֶׁל הַמְרַגְּלִים הָרִאשׁוֹנִים, הִתְקַיֵּם בָּהֶם מַעֵין "אֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דִּבְרֵי תוֹרָה עַד שֶׁנִּכְשָׁל בָּהֶם").

מפטיר לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן: לה וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ: **כב** א וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ססס

פ"ז פסוקים, למידב"א סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת חוקת לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

שופטים פרק יא

יא א וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח: ב וַתֵּלֶד אֵשֶׁת־גִּלְעָד לוֹ בָנִים וַיִּגְדְּלוּ בְּנֵי־הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ כִּי בֶן־אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה: ג וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אָחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ: ד וַיְהִי מִיָּמִים אַחַר שֶׁנִּלְחַם יִפְתָּח וַיִּלָּחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: ה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח לְהַשִּׁיבוֹ אֶל גִּלְעָד מֵאֶרֶץ טוֹב: ו וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיִיתָ לָּנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן: ז וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לִזְקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם: ח וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן אֵמֶת כִּדְבָרֶךָ עַתָּה שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ וְהָלַכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בִּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָּנוּ לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד:

עטרת מרים

א וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־אִשָּׁה זוֹנָה שֶׁיִּחֲדָהּ אֵלָיו לְפִילֶגֶשׁ, לְכָךְ הָיָה בָּרוּר לַכֹּל וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח: **ב** אַחֲרֵי זֶה וַתֵּלֶד אֵשֶׁת־גִּלְעָד הַנִּשּׂוּאָה אֵלָיו בְּחוּפָּה וְקִדּוּשִׁין לוֹ בָּנִים וַיִּגְדְּלוּ בְּנֵי־הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ בְּחֶזְקָה אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ כִּי בֶן־אִשָּׁה אַחֶרֶת פִּילֶגֶשׁ אָתָּה: **ג** וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אָחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ אִישׁ שֶׁשְּׁמוֹ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ בְּכָל אֲשֶׁר יֵצֵא הוּא: **ד** וַיְהִי מִיָּמִים אַחַר שֶׁנִּתְגָּרֵשׁ יִפְתָּח וַיִּלָּחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: **ה** וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח לְהַשִּׁיבוֹ אֶל גִּלְעָד מֵאֶרֶץ טוֹב: **ו** וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיִיתָ לָּנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן: **ז** וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לִזְקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי עֲזַרְתֶּם לְאַחֵי לְגָרֵשׁ אוֹתִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה וְלֹא מוּקְדָּם, רַק כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם: **ח** וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן אֱמֶת כִּדְבָרֶךָ עַתָּה שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ לֹא לְהַרְאוֹת הַכְנָעָה וְחִבָּה יְתֵרָה, כִּי־אִם מִפְּנֵי הַדְּחָק, וְהָלַכְתָּ וְכַאֲשֶׁר תֵּלֵךְ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בִּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָּנוּ לְרֹאשׁ

שי למורא

א) וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי, מְקוֹם מְגוּרָיו הָיָה בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד. (וְגַם שֵׁם אָבִיו הָיָה "גִּלְעָד"). וְהוּא בֶּן אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת יִפְתָּח, יִפְתָּח נוֹלַד מִפִּילֶגֶשׁוֹ שֶׁל גִּלְעָד, כִּי בַּזְּמַן הַהוּא עוֹד לֹא הֻתְּרוּ הַשְּׁבָטִים לְהִתְחַתֵּן זֶה בָּזֶה, וְעַל כֵּן מִי שֶׁלָּקַח אִשָּׁה מִשֵּׁבֶט אַחֵר הָיָה נוֹשְׂאָהּ לְפִילֶגֶשׁ, כְּלוֹמַר, בְּלֹא כְּתֻבָּה, וּבְנֵי הָאִשָּׁה שֶׁל גִּלְעָד חָשְׁבוּ שֶׁגַּם אֵין לְבֶן הַפִּילֶגֶשׁ זְכוּת בִּירֻשַּׁת אֲבִיהֶם, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ לוֹ "לֹא תִנְחַל בְּבֵית אָבִינוּ כִּי בֶן אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה", כְּלוֹמַר, מִשֵּׁבֶט אַחֵר. אֲבָל הֵם טָעוּ בָּזֶה, וְלָכֵן אָמַר לָהֶם יִפְתָּח "הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי", כְּלוֹמַר, עֲשִׂיתֶם עִמָּדִי שֶׁלֹּא כְּדִין, כִּי בֶּן הַפִּילֶגֶשׁ יוֹרֵשׁ.

ג) בְּאֶרֶץ טוֹב, כָּךְ הָיָה שֵׁם הַמָּקוֹם. פְּרוּשׁ אַחֵר, אֲדוֹן הָאָרֶץ הַהִיא הָיָה שְׁמוֹ "טוֹב", כְּמוֹ "אִם יִגְאָלְךָ טוֹב" (רות ג,ג).

ו) לְקָצִין, לְשַׂר.

שי למורא

יא) אֶת כָּל דְּבָרָיו, אֶת הַתְּנָאִי שֶׁבֵּינֵיהֶם. טו) אֶת אֶרֶץ מוֹאָב, לְפִי שֶׁהָיָה מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן מְבַקֵּשׁ "מֵאַרְנוֹן וְעַד הַיַּבֹּק", לְפִיכָךְ הֵשִׁיב לוֹ שֶׁאוֹתָהּ הָאָרֶץ הָיְתָה שֶׁל מוֹאָב בְּעֶבֶר הָרְחוֹק, וְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי לְקָחָהּ מִמּוֹאָב, וְיִשְׂרָאֵל לְקָחוּהָ מִסִּיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי. וְנִמְצָא שֶׁלֹּא לָקְחוּ יִשְׂרָאֵל לֹא מִמּוֹאָב וְלֹא מֵעַמּוֹן. יז) וְלֹא אָבָה, וְלֹא רָצָה לָתֵת לָהֶם לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ.

יח) וַיַּחֲנוּ, כְּמוֹ "וַיַּחֲנוּ". וְהַנּוּ"ן נוֹסֶפֶת כְּמִנְהַג הַלָּשׁוֹן בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. יט) עַד מְקוֹמִי, עַד אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר נָתַן לִי ה׳.

עטרת מרים

לְכָל יֹשְׁבֵי גִלְעָד: ט וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בְּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אָנֹכִי מַעֲצִמִי אֲהִיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ מִצַּד הַדִּין, לָכֵן חָפֵץ אֲנִי שֶׁתְּשִׂימוּ אוֹתִי תֵּכֶף לְרֹאשׁ: י וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יְהִיֶה שֹׁמֵעַ בֵּינוֹתֵינוּ אִם־לֹא כִדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה לְהַמְשִׁיל אוֹתְךָ מִיָּד: יא וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זִקְנֵי גִלְעָד וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ מִיָּד עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו דִּבְרֵי תְפִלָּתוֹ וְתַחֲנוּנָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה: יב וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי עֹלֶיךָ וָלָךְ עָלַי כִּי־בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי מַה הִיא סִבַּת הַמִּלְחָמָה, וּמָה אַתָּה רוֹצֶה מִמֶּנִּי: יג וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מַלְאֲכֵי יִפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֶתְהֶן אֵלַי בְּשָׁלוֹם מִבְּלִי מְרִיבָה וּמִלְחָמָה: יד וַיֹּסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן: טו וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן כִּי בְּעֵת שֶׁלְּקָחָהּ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיְתָה עוֹד אַרְצָם: טז כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־יַם־סוּף בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ אֱדוֹם וַיָּבֹא קָדֵשָׁה: יז וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים ׀ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם לֵאמֹר אֶעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצְךָ לָבוֹא אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלָח שֶׁאַרְצוֹ הָיְתָה בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֱדוֹם וּבִדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁלַח וְלֹא אָבָה וְלֹא רָצָה, וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקָדֵשׁ: יח וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר יַם סוּף וַיָּסֹב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּ בְּעֵבֶר אַרְנוֹן וְלֹא־בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב: יט וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי: כ וְלֹא־הֶאֱמִין סִיחוֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֶבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחוֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בְּיָהְצָה

ט וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בְּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ: י וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יְהִיֶה שֹׁמֵעַ בֵּינוֹתֵינוּ אִם־לֹא כִדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה: יא וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זִקְנֵי גִלְעָד וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה: יב וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וָלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי: יג וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מַלְאֲכֵי יִפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֶתְהֶן בְּשָׁלוֹם: יד וַיֹּסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן: טו וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן: טז כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־יַם־סוּף וַיָּבֹא קָדֵשָׁה: יז וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים ׀ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם לֵאמֹר אֶעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלָח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקָדֵשׁ: יח וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסֹב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִّזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּ בְּעֵבֶר אַרְנוֹן וְלֹא־בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב: יט וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי: כ וְלֹא־הֶאֱמִין סִיחוֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֶבֹר בִּגְבֻלוֹ

עטרת מרים

וַיֵּאָסֹף סִיחוֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּחָנוּ בְּיָהְצָה וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל:
כא וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחוֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל
וַיַּכֻּם וַיִּירַשׁ יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא:
כב וַיִּירְשׁוּ אֶת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק אֲשֶׁר בְּבֵשׁ סִיחוֹן
בּוְמַנּוֹ מִמּוֹאָב וּמֵעַמּוֹן וּמִן־הַמִּדְבָּר
וְעַד־הַיַּרְדֵּן שָׁשָׁם הָיוּ רַק מִדְבָּרוֹת:
כג וְעַתָּה יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שֶׁכָּל הָאָרֶץ שֶׁלּוֹ הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי
מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּרְשׁוּ הֵם, וְאֵיךְ
וְאַתָּה תִּירָשֶׁנּוּ ? בְּתִמְיָהָה: **כד**
בְּדֶרֶךְ לַעַג אָמַר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר
יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ שֶׁלֹּא הִצְלִיחַ
לְהַצִּיל הָאָרֶץ מִיַּד מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אוֹתוֹ
תִּירָשׁ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ
נִירָשׁ: **כה** וְעַתָּה הֲטוֹב טוֹב
אַתָּה מִבָּלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב
אֲשֶׁר מָלַךְ בָּעֵת הַהִיא וְהֶחֱרִישׁ, וְכֵן
אַחֲרָיו הָיוּ מְלָכִים רַבִּים וּכְבָר עָבְרוּ
שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְיִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים
וּמֵחֲזִיקִים בָּאָרֶץ הֲרוֹב רָב וְכִי אֶחָד
מֵהֶם עָשָׂה מְרִיבָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־
נִלְחֹם נִלְחַם בָּם בַּעֲבוּר אַרְצוֹ:
כו בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן
וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְעַרְעוֹר וּבִבְנוֹתֶיהָ
וּבְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אַרְנוֹן
קָרוֹב שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמַדּוּעַ
לֹא־הִצַּלְתֶּם מִיַּד יִשְׂרָאֵל הָאֲרָצוֹת
הָאֵלֶּה, בָּעֵת הַהִיא בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן
הַזֶּה: **כז** וְאָנֹכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ כִּי
לֹא עָשִׂיתִי לְךָ מְאוּמָה רָע וְאַתָּה
עֹשֶׂה אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי וְאִם
אֵין בֵּינֵינוּ יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט
הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי
עַמּוֹן: **כח** וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי
עַמּוֹן אֶל־דִּבְרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח
אֵלָיו וְרָצָה לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל: ... אז:
כט וַתְּהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ גְּבוּרָה
וְאוּמַץ הַלֵּב מֵאֵת יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־
הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־
מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִלְעָד
עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֵם בָּהֶם בְּאַרְצָם: ל וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: **לא** וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי
בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה אִם הוּא בִּלְתִּי רָאוּי לְקָרְבָּן, אֲבָל אִם הוּא רָאוּי לְקָרְבָּן וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה: **לב** וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח
אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ: לג וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־בֹּאֲךָ מִנִּית עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל כְּרָמִים
מַכָּה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיִּכָּנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

שי למורא

כג) הוֹרִישׁ, לְשׁוֹן גֵּרוּשִׁין. תִּירָשֶׁנּוּ, לְשׁוֹן יֲרֻשָּׁה. יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ, בִּלְשׁוֹן לַעַג אָמַר לוֹ. נִירָשׁ, לְשׁוֹן יֲרֻשָּׁה. כה) הֲרוֹב, וְכִי עָשָׂה הוּא מְרִיבָה.
כו) בָּעֵת הַהִיא, בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַזְּמַן הַזֶּה. כט) רוּחַ ה׳, רוּחַ גְּבוּרָה מֵאֵת ה׳.
עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן, עָבַר אֶל אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן. לא) וְהָיָה לַה׳, אִם אֵינוֹ רָאוּי לְעוֹלָה, יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה׳. שֶׁיִּהְיֶה תָּמִיד בִּקְדֻשָּׁה. וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה, וְאִם יִהְיֶה רָאוּי לְעוֹלָה, יַעֲלֵהוּ לְקָרְבַּן עוֹלָה.
לג) וְעַד בֹּאֲךָ מִנִּית, וְעַד הַמָּקוֹם שֶׁתָּבוֹא בּוֹ אֶל מִנִּית. אָבֵל כְּרָמִים, כָּךְ הָיָה שְׁמוֹ שֶׁל מִישׁוֹר הַכְּרָמִים "אָבֵל הַכְּרָמִים" (ראה פירוש רש"י בראשית יד, ו).

וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל: כא וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחוֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיַּכֻּם וַיִּירַשׁ יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא:
כב וַיִּירְשׁוּ אֵת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן: כג וְעַתָּה יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִּירָשֶׁנּוּ:
כד הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירָשׁ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ: כה וְעַתָּה הֲטוֹב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב הָרוֹב רָב עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחֹם נִלְחַם בָּם: כו בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְעַרְעוֹר וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אַרְנוֹן אַרְנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמַדּוּעַ לֹא הִצַּלְתֶּם בָּעֵת הַהִיא:
כז וְאָנֹכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עֹשֶׂה אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: כח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דִּבְרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: כט וַתְּהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן:
ל וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: לא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה:
לב וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ: לג וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־בֹּאֲךָ מִנִּית עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל כְּרָמִים מַכָּה גְדוֹלָה מְאֹד וַיִּכָּנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מִגֹּ֣בַהּ עֶשְׂרִ֣ים עִ֑יר וְעַד֙ אָבֵ֣ל כְּרָמִ֔ים מַכָּ֥ה גְדוֹלָ֖ה מְאֹ֑ד וַיִּכָּנְע֣וּ בְנֵי־עַמּ֗וֹן מִפְּנֵ֤י בְנֵי־יִשְׂרָאֵל׃

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

ב וַיֵּרֶא בָּלָק בֶּן־צִפּ֖וֹר אֵ֣ת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂ֑ה
יִשְׂרָאֵ֥ל לָאֱמֹרִֽי׃ ג וַיָּ֣גָר מוֹאָ֗ב מִפְּנֵי֙ הָעָ֔ם מְאֹ֖ד
כִּ֣י רַב־הֽוּא׃ וַיָּ֖קָץ מוֹאָ֑ב מִפְּנֵ֥י בְנֵי־יִשְׂרָאֵֽל׃
ד וַיֹּ֣אמֶר מוֹאָ֗ב אֶל־זִקְנֵ֤י מִדְיָן֙ עַתָּ֣ה יְלַחֲכ֔וּ הַקָּהָ֖ל
אֶת־כָּל־סְבִיבֹתֵ֑ינוּ כִּלְחֹךְ֙ הַשּׁ֣וֹר אֵ֔ת יֶ֖רֶק הַשָּׂדֶ֑ה
וּבָלָ֣ק בֶּן־צִפּ֔וֹר מֶ֖לֶךְ לְמוֹאָ֥ב בָּעֵ֖ת הַהֽוּא׃ (לא)
ה וַיִּשְׁלַ֣ח מַלְאָכִ֗ים אֶל־בִּלְעָ֤ם בֶּן־בְּע֙וֹר֙ פְּתוֹרָ֔ה
אֲשֶׁ֥ר עַל־הַנָּהָ֖ר אֶ֣רֶץ בְּנֵי־עַמּ֑וֹ לִקְרֹא־לוֹ֙ לֵאמֹ֔ר
הִנֵּ֤ה עַם֙ יָצָ֣א מִמִּצְרַ֔יִם הִנֵּ֥ה כִסָּ֖ה אֶת־עֵ֣ין
הָאָ֑רֶץ וְה֥וּא יֹשֵׁ֖ב מִמֻּלִֽי׃ ו וְעַתָּה֙ לְכָה־נָּ֣א
אָרָה־לִּ֣י אֶת־הָעָ֔ם הַזֶּ֥ה כִּי־עָצ֖וּם הוּא֑ מִמֶּנִּ֣י
אוּלַ֔י אוּכַ֥ל נַכֶּה־בּ֖וֹ וַאֲגָרְשֶׁ֑נּוּ מִן־הָאָ֗רֶץ כִּ֤י
יָדַעְתִּי֙ אֵ֣ת אֲשֶׁר־תְּבָרֵ֣ךְ מְבֹרָ֔ךְ וַאֲשֶׁ֥ר תָּאֹ֖ר
יוּאָֽר׃ ז וַיֵּלְכ֣וּ זִקְנֵי־מוֹאָ֗ב וְזִקְנֵ֤י מִדְיָן֙ וּקְסָמִ֔ים
בְּיָדָ֑ם וַיָּבֹ֣אוּ אֶל־בִּלְעָ֔ם וַיְדַבְּר֥וּ אֵלָ֖יו דִּבְרֵ֥י בָלָֽק׃

(ישראל) ח וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵינוּ פֹה הַלַּיְלָה וַהֲשִׁבֹתִי
אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֵלָי וַיֵּשְׁבוּ
שָׂרֵי־מוֹאָב עִם־בִּלְעָם: ט וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: י וַיֹּאמֶר
בִּלְעָם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־צִפֹּר מֶלֶךְ מוֹאָב
שָׁלַח אֵלָי: יא הִנֵּה הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיְכַס
אֶת־עֵין הָאָרֶץ עַתָּה לְכָה קָּבָה־לִּי אֹתוֹ אוּלַי
אוּכַל לְהִלָּחֶם בּוֹ וְגֵרַשְׁתִּיו: יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תָאֹר אֶת־הָעָם
כִּי בָרוּךְ הוּא:

אגרות קודש

ב״ה, ה׳ תמוז, תשי״א

להתלמידים הבאים מאמעריקא הדרומית

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על מכתבכם, שמחתי להתבשר מבואכם בכתובים עם קהילות שונות באמעריקא הדרומית, ואשר נראות כבר איזה תוצאות טובות מעבודתם, בטח תמשיכו לעמוד בקישור עם אלה, שהתחלתם כבר, ותתאמצו להרחיב את פעולותיכם במדה האפשרית לכם בהם אם לסדרי לימודיכם.

ובודאי השתדלו לנצל כל הזדמנות אשר המושפעים על ידיכם בערים השונות יהיו כטופח על מנת להטפיח בהשפעתם על סביבתם.

השאיפה לתרגם הוצאות שונות מהמל״ח בשפות המדוברות באמעריקא הדרומית טובה ונכונה, וכדאי שישתדלו בזה, ובתחילת הדבר באופן מימיוגראפי (סטענסיל) לאחר שימצאו מעתיק מומחה. ולהעתיק רק מאמרים בודדים וכיו״ב.

ובפרטיות תתדברו בזה עם ה״מרכז לעניני חינוך״ הבקיאים בענינים אלו.

כן כדאי להתדבר עם הדר. גרינבערג אם יש אפשרות להדפיס שם באיזה מכ״ע כללי או השייך לביה״ס איזו מאמרים הנ״ל.

גם יש לברר אם יש שיעורי לימוד בביהכנ״ס וכיו״ב ובפרט בש״ק ואם אפשר לסדר כאלו אם ישלחו מכאן ספרים (כמובן רק עקז׳ אחדים, ולא בשביל כאו״א מהשומעים) כמו חומש, קצושו״ע, עין יעקב וכו׳.

תודיעו גם להבא מהתפתחות פעולותיהם, ויהי נועם ה׳ עליכם ומעשי ידיכם, ותתברכו בכל הדרוש לכם בגשמיות וברוחניות.

בברכ[ת] הצלחה בלימודיכם ובעבודתכם להאיר את חושך העולם באור תורה ומצות ביראת שמים.

פרק ה משנה ה

עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם, וְלֹא אֵרַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלֹא כִבּוּ הַגְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, וְלֹא נִצְּחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הֶעָשָׁן, וְלֹא נִמְצָא פְסוּל בָּעֹמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים, וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין בִּירוּשָׁלַיִם:

נקודות משיחות קודש

הגמרא[1] מקשה - "פתח במקדש וסיים בירושלים". ומתרצת "איכא תרתי אחרנייתא במקדש". ואולם מכך שהמשנה בכל־זאת כוללת את שני הנסים שאירעו בירושלים בתוך רשימת עשרת הנסים ש"נעשו לאבותינו בבית־המקדש", מוכרחים לומר שגם שני אלה ("לא הזיק נחש ועקרב", "ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום") החלו בבית־המקדש ומשם התפשטו לכל ירושלים:

הסיבה לכך שנחש ועקרב לא הזיקו, היתה כדי שתהיה מנוחת הנפש לאדם המקריב קרבן. מסיבה זו צריך היה הנס להתרחש בכל רחבי ירושלים, שכן שם שהה האדם בזמן הקרבת הקרבן ובעת אכילתו.

כעין זה גם בנס "שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום". מכיון שהקרבת הקרבן מחייבת לינה בירושלים, שהרי אי־אפשר ללון בעזרה[2], צריך היה להתרחש נס מיוחד - שכל מי שהקריבו את קורבנותיהם יוכלו ללון בלא דוחק בירושלים[3].

ובכל זאת היה הבדל בפרטי שני הנסים האלה, בין בית־המקדש לירושלים:

בירושלים היה הנס ש"לא הזיק נחש ועקרב", אף כי יתכן שהיו שם "נחש ועקרב"; ואילו בבית־המקדש כלל לא היו "נחש ועקרב", שהלא קל־וחומר הוא ממה שנאמר במשנתנו "ולא נראה זבוב בבית המטבחים" - ומה אם מציאותו של זבוב פוגמת בקדושת בית־המקדש, מציאותם של נחש ועקרב על־אחת־כמה־וכמה!

גם בנס השני ש"לא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים" - יתכן לומר שבפועל היה המקום צר לכולם, אך הדבר לא היה מורגש, (וזאת מסיבת היותם עסוקים בענינים רוחניים) ולכן בפועל איש "לא אמר" זאת. לעומת זה, בבית־המקדש עצמו הנס היה גדול עוד יותר: המקום עצמו אכן היה מרווח - "עומדים צפופים ומשתחוים רווחים".

('תורת־מנחם - התוועדויות' תשמ"ג, כרך ד, עמ' 1914)

בביאור דברי המשנה המציינת שני בעלי חיים אלה דוקא, אף שלבטח גם שאר החיות לא הזיקו - יש לומר (על־פי פנימיות הענינים):

בספר ערכי־הכנויים[4] כתוב שהנחש ארסו חם [כנרמז בלשון הכתוב[5] - "הנחשים השרפים"] ואילו העקרב ארסו קר[6].

בעבודת האדם, הנחש והעקרב מייצגים שני אופנים של התנגדות לקדושה:

"נחש שרף" - היינו החמימות וההתלהבות בעניני העולם ותאוותיו. ואולם לכך יש תקנה - להפוך את ההתלהבות לקדושה, אהבת ה' כרשפי אש.

"עקרב ארסו קר" - ענינו קרירות בעבודת ה'. הנהגה זו גרועה אף יותר משל הנחש, כי הקרירות היא סימן להיפך החיים.

על־פי־זה יובן מה שנאמר בגמרא[7] על אדם העומד בתפילת שמונה־עשרה, "נחש כרוך על עקבו לא יפסיק; עקרב כרוך על עקבו - יפסיק". כאשר יהודי עומד בתפילה ולפתע אוחזת בו חמימות לעניני העולם, אין לו להפסיק את תפילתו, שכן סוף־סוף עם החיות והחמימות שבו, יכול הוא להפוך את ההתלהבות לעניני קדושה.

אבל כאשר עומד הוא בתפילה ולפתע אוחזת בו קרירות, הנה גם אם זו נאחזת ב"עקבו" בלבד, כלומר שעדיין לא השפיעה על מוחו ולבו - עליו להפסיק את תפילתו. כי קרירות היא (כאמור) סימן להיפך החיים, ואם זהו מצבו אות היא שכל סדר עבודתו אינו כדבעי ועליו לשנותו ולהתחיל סדר עבודה אחר; עבודה מתוך חיות והתלהבות הבאה כתוצאה מלימוד פנימיות התורה - אילנא דחיי.

זהו אפוא הנס שהיה בירושלים, "שלימות היראה"[8] - לא היה בה נתינת־מקום לחמימות בעניני העולם וכל־שכן לא לקרירות.

(שיחות קודש תשל"ו - פרשת חוקת־בלק, לקוטי־שיחות כרך ב, עמ' 372)

---

1) יומא כא, א. 2) שהרי קל־וחומר היא מהדין ש"אין ישיבה בעזרה" (יומא כה, א). 3) ויש לומר, שנס זה נפעל כתוצאה מהנס שאירע בבית־המקדש, "עומדים צפופים ומשתחוים רווחים". 4) מערכת נחש. 5) חוקת כא, ו. 6) ראה ברכות נח, ב "אלמלא חמה של כסיל וכו'". 7) ברכות ל, ב. 8) בראשית רבה נו, י.

לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:36	5:37	8:26	8:26	9:07	9:08	10:19	10:20	13:16	13:18	19:46	19:48	20:16	20:18	19:27	20:30
חיפה (ק)	5:31	5:32	8:21	8:22	9:04	9:05	10:17	10:18	13:16	13:17	19:52	19:54	20:20	20:21	19:21	20:34
ירושלים (ק)	5:33	5:34	8:23	8:24	9:04	9:05	10:17	10:18	13:15	13:16	19:51	19:53	20:16	20:17	19:12	20:30
תל אביב (ק)	5:34	5:35	8:24	8:25	9:06	9:07	10:19	10:20	13:17	13:18	19:48	19:50	20:18	20:20	19:28	20:32
אבו דאבי (ח)	5:33	5:34	8:19	8:20	8:56	8:57	10:06	10:07	12:57	12:58	19:12	19:14	19:39	19:41	18:53	19:52
אוסטריה, וינה (ק)	4:54	4:54	7:38	7:37	8:52	8:53	10:14	10:15	13:35	13:36	20:56	20:58	21:40	21:43	20:40	22:02
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:33	7:35	9:15	9:16	9:55	9:56	10:44	10:46	12:50	12:51	17:08	17:09	17:39	17:39	16:50	17:51
אוקראינה, אודסה (ק)	5:04	5:04	7:52	7:52	8:59	8:59	10:19	10:20	13:37	13:38	20:51	20:53	21:33	21:35	20:35	21:53
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:29	4:29	7:13	7:13	8:27	8:27	9:49	9:50	13:09	13:10	20:29	20:32	21:13	21:16	20:13	21:35
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:38	4:38	7:21	7:20	8:37	8:37	9:59	10:00	13:20	13:22	20:42	20:45	21:27	21:30	20:27	21:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	4:54	4:54	7:25	7:22	8:58	8:59	10:22	10:23	13:46	13:48	21:17	21:19	22:05	22:08	21:01	22:29
אוקראינה, קייב (ק)	4:46	4:46	7:14	7:08	8:50	8:51	10:14	10:15	13:39	13:40	21:10	21:13	21:59	22:02	20:55	22:24
איטליה, מילאנו (ק)	5:34	5:34	8:24	8:24	9:27	9:28	10:47	10:48	14:02	14:04	21:16	21:18	21:53	21:56	20:57	22:13
אקוואדור, קיטו (ח)	6:11	6:12	8:39	8:41	9:11	9:12	10:13	10:14	12:44	12:46	18:18	18:19	18:42	18:43	18:01	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:58	8:00	9:46	9:48	10:24	10:26	11:15	11:17	13:24	13:25	17:51	17:51	18:19	18:20	17:32	18:32
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:08	9:10	10:43	10:44	11:25	11:27	12:13	12:15	14:15	14:17	18:22	18:23	18:56	18:56	18:05	19:09
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:39	5:40	8:31	8:32	9:21	9:22	10:38	10:39	13:44	13:45	20:34	20:36	21:09	21:11	20:18	21:25
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:24	5:25	8:16	8:17	9:08	9:09	10:25	10:26	13:34	13:35	20:28	20:30	21:03	21:06	20:12	21:20
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:24	5:25	8:17	8:17	9:08	9:09	10:26	10:27	13:34	13:35	20:29	20:31	21:04	21:06	20:12	21:21
ארה"ב, דטרויט (ק)	5:55	5:55	8:47	8:47	9:42	9:42	11:00	11:01	14:10	14:12	21:10	21:12	21:47	21:49	20:54	22:05
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:20	6:21	9:09	9:10	9:49	9:50	11:01	11:02	13:57	13:58	20:24	20:26	20:52	20:54	20:07	21:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:41	5:41	8:31	8:32	9:14	9:15	10:28	10:29	13:28	13:30	20:04	20:06	20:35	20:37	19:48	20:50
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:29	6:30	9:16	9:16	9:53	9:54	11:04	11:05	13:55	13:57	20:13	20:15	20:41	20:43	19:57	20:54
ארה"ב, ניו היבן (ק)	5:18	5:18	8:10	8:10	9:03	9:04	10:21	10:22	13:30	13:31	20:26	20:28	21:02	21:04	20:10	21:19
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:49	5:49	8:41	8:42	9:33	9:33	10:50	10:51	13:58	13:59	20:51	20:53	21:27	21:29	20:35	21:44
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:15	5:15	8:07	8:07	9:01	9:02	10:19	10:20	13:29	13:30	20:27	20:29	21:03	21:06	20:11	21:21
בוליביה, לה-פס (ח)	6:58	7:00	9:11	9:13	9:43	9:45	10:41	10:43	13:03	13:04	18:07	18:08	18:32	18:33	17:50	18:43
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:26	5:26	7:42	7:44	9:32	9:33	10:57	10:58	14:24	14:25	21:59	22:01	22:49	22:52	21:43	23:15
בלגיה, בריסל (ק)	5:29	5:28	7:43	7:44	9:34	9:34	10:58	10:59	14:24	14:25	21:57	22:00	22:46	22:49	21:41	23:12
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:46	6:48	8:51	8:52	9:24	9:26	10:20	10:21	12:37	12:38	17:32	17:33	17:54	17:55	17:10	18:05
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:32	6:34	8:38	8:40	9:12	9:13	10:07	10:09	12:25	12:26	17:17	17:18	17:43	17:44	17:00	17:54
בריטניה, לונדון (ק)	4:43	4:43	7:01	7:02	8:50	8:50	10:15	10:15	13:42	13:43	21:20	21:23	22:09	22:12	21:06	22:36
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:40	4:39	7:09	7:10	8:52	8:53	10:19	10:20	13:51	13:53	21:39	21:41	22:35	22:38	21:26	23:06
גרמניה, ברלין (ק)	4:43	4:43	7:07	7:08	8:53	8:53	10:19	10:20	13:49	13:50	21:32	21:35	22:24	22:27	21:15	22:52
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:15	5:15	7:48	7:45	9:18	9:19	10:42	10:43	14:06	14:08	21:36	21:39	22:24	22:27	21:20	22:48
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:52	6:54	8:53	8:55	9:28	9:29	10:22	10:24	12:37	12:39	17:30	17:30	17:49	17:50	17:05	18:01
הודו, מומבאי (ח)	6:01	6:01	8:43	8:44	9:18	9:19	10:26	10:27	13:12	13:13	19:17	19:18	19:43	19:44	19:00	19:55
הודו, פונה (ח)	5:58	5:59	8:40	8:41	9:14	9:15	10:22	10:24	13:08	13:09	19:12	19:13	19:38	19:39	18:55	19:49
הונגריה, בודפשט (ק)	4:46	4:46	7:32	7:32	8:43	8:44	10:05	10:05	13:24	13:25	20:42	20:44	21:25	21:28	20:26	21:47
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:28	4:28	7:20	7:20	8:12	8:13	9:30	9:30	12:38	12:40	19:34	19:36	20:09	20:12	19:17	20:27
יוון, אתונה (ק)	6:02	6:02	8:54	8:54	9:42	9:42	10:58	10:59	14:02	14:04	20:49	20:51	21:22	21:24	20:32	21:38

לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	5:09	5:09	7:56	7:56	9:05	9:06	10:26	10:27	13:44	13:46	21:01	21:03	21:43	21:46	20:45	22:04
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:57	5:58	8:41	8:40	9:15	9:16	10:23	10:24	13:09	13:11	19:15	19:16	19:41	19:43	18:58	19:53
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:10	8:11	9:33	9:32	10:18	10:20	11:04	11:05	13:01	13:02	16:52	16:54	17:28	17:30	16:35	17:44
נפאל, קטמנדו (ח)	5:07	5:08	7:56	7:55	8:34	8:35	9:45	9:46	12:38	12:40	19:00	19:02	19:29	19:30	18:44	19:42
סין, בייג'ין (ח)	4:45	4:45	7:38	7:37	8:28	8:28	9:45	9:46	12:52	12:53	19:44	19:46	20:19	20:21	19:26	20:35
סינגפור, סינגפור (ח)	6:59	7:00	9:30	9:29	10:00	10:01	11:03	11:04	13:35	13:36	19:11	19:12	19:35	19:36	18:54	19:45
פולין, ורשא (ק)	4:14	4:14	6:37	6:36	8:23	8:24	9:49	9:50	13:18	13:19	20:58	21:01	21:51	21:54	20:43	22:19
פרו, לימה (ח)	6:26	6:27	8:45	8:43	9:15	9:16	10:14	10:15	12:38	12:40	17:51	17:52	18:16	18:17	17:34	18:26
צרפת, ליאון (ק)	5:50	5:50	8:40	8:40	9:44	9:44	11:04	11:05	14:20	14:21	21:31	21:34	22:12	22:15	21:15	22:32
צרפת, פריז (ק)	5:47	5:47	8:27	8:28	9:47	9:47	11:09	11:10	14:31	14:33	21:57	22:00	22:41	22:43	21:39	23:04
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:45	5:46	8:18	8:17	8:49	8:50	9:53	9:54	12:28	12:29	18:08	18:10	18:33	18:34	17:52	18:44
קנדה, טורונטו (ק)	5:35	5:36	8:27	8:27	9:25	9:25	10:44	10:45	13:56	13:58	21:03	21:05	21:39	21:41	20:44	21:57
קנדה, מונטריאול (ק)	5:05	5:05	7:55	7:55	8:58	8:58	10:18	10:19	13:34	13:35	20:45	20:48	21:25	21:27	20:28	21:44
קפריסין, לרנקה (ק)	5:31	5:32	8:23	8:22	9:06	9:07	10:21	10:22	13:22	13:23	20:00	20:02	20:32	20:34	19:44	20:47
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:18	4:18	6:58	6:56	8:35	8:36	10:04	10:04	13:39	13:41	21:35	21:38	22:36	22:40	21:19	23:12
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:45	3:44	6:31	6:30	8:05	8:06	9:35	9:35	13:13	13:15	21:19	21:22	22:20	22:24	20:59	23:00
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:25	4:25	7:11	7:11	8:21	8:22	9:42	9:43	13:01	13:02	20:18	20:20	21:01	21:04	20:02	21:22
שוויץ, ציריך (ק)	5:29	5:29	8:15	8:15	9:25	9:26	10:47	10:48	14:06	14:07	21:29	21:31	22:07	22:09	21:08	22:28
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:50	5:51	8:30	8:29	9:02	9:03	10:09	10:10	12:51	12:52	18:46	18:48	19:11	19:13	18:29	19:23

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

• • •

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # **00789**
13/06/2021

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים